2° Cod. ms.
5

2° Cod. ms. 5.

AD INSIGNIA REVERENDI NOBILITATIS VETUSTATE ET DOCTRINA PRAESTANTIS VIRI, IOHANNIS ÆGOLPHI à Knöringen, VVirtzeburgensis Ecclesiæ Canonici, Et Augustani Custodis, patroni sui obseruandi, Hartmannus Schopperus Nouiforensis.

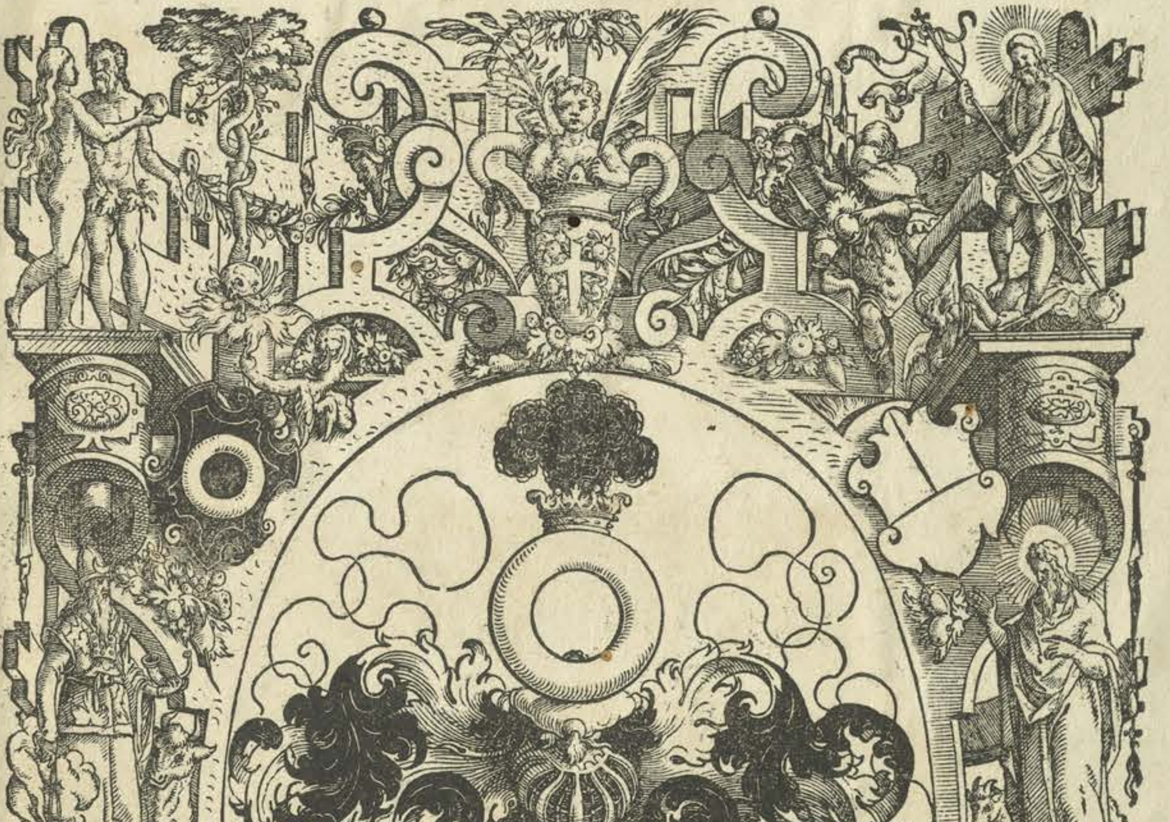

fol. 352.

N.º 5

MS
III
25

Universitäts-Bibliothek München
4° Bibl. ... ad. Land.

Senten. s. Augi de libro retractationum.

Libros de trinitate q̄ de9 ē.
quidecim scripsi per aliquot
annos. s; cum eoꝝ duodeci
mu nondum ꝑfecissem. et eos di:
tiu9 tenere q̄ possent sustinere
qui vehementer habe cupiebant.
subtracti sut m̄ m̄9 emdati q̄
deberet ac possent. qn̄ eos ede
voluissem. qd̄ p9a q̄ compi. qa
et alioꝝ eoꝝ apud nos exempla:
ria remanserūt. statueram eos iam
tpe no edere. sed sic h̃ere. vt in
aliquo alio opusculo meo. quid
m̄ de his euenit dicere. Vrgen:
tib9 tn̄ frībus. q̄ resiste no va
lui. emendaui eos q̄ntu emen:
dandos putaui et compleui & e:
didi. adiungens eis a capite
eplam. qm̄ scpsi ad venabilem
aureliū epm̄ cartaginensis eccle.
qua tanqm̄ ꝓlogo exposui & qd
accidisset et quid face mea cogi:
tacōe voluissem. et qd̄ fratrum ca:
ritate compellente fecissem. In q̄
libro vndeno. cū de corpe visi
agere. dixi quo circa id amare a:
lienari. qd̄ scdm̄ eum more dic:
tum est. quo aliqd̄ sic amat. vt
eo fruendo existimet btm̄ se esse.
qui hoc amat. Nam no ē aliena:
ri in laude creatoris amare spēz
corpalē. vt ipo creatore fruens q̄ sp̄z
ve btꝰ sit. Itēq; in eode vbi dixi.
nec auem quadrupedē memini. q̄
no vidi. s; fantasiā tale facilime
intueor. dum alicui forme volati:
li quale vidi adiungo alios duos
pedes quales itidem vidi. hec di:
cens no potui reolē volatilia q̄:
drupedia q̄ lex commemorat. Neq; em̄
computat in pedib9 duo posteriora cru:
ra quib9 locuste saliunt. quas dic
mundas. et iō discernit ab immundis
talib9 volatilib9 qui no saliut illis
cruribꝰ. sic sut scarabei. Oia q̄ppe h9
volatilia quadrupedia vocantur in
lege. In duodecimo velut expositor
verboꝝ apli. vbi ait. Oē pctm̄ qd̄:
cumq; fecerit hō. extra corpꝰ ē. no
m̄ satisfacit. nec sic puto itelligen:
dum qd̄ dictū est. Qui aut forni:
catur in corpꝰ ꝓpium peccat tanqm̄
ille hoc faciat. qui ꝓpter adipiscenda
ea que per corpꝰ senciuntur. vt in his
fine boni sui ponat. aliqd agit.
hoc em̄ longe plā pccā complectitur q̄
illa fornicatio. que cōcubitu ꝑpetratur
illicito de q̄ locutū cum hoc diceret
aplm̄ apparet.

Epla augustini aurelij yponensis
epi. ad aureliū epz cartaginēs
ecclesie.

Domino btissimo et sincerissima
caritate venabili fratri & con
sacerdoti pape aurelio. Augꝰ in
dno salutem. De trinitate q deus
et summꝰ et verꝰ est. libros iuuenis
inchoaui. senex edidi. dimisseram q̄ppe
hoc opꝰ p̄ꝰ q̄ cogn̄i preceptos m̄ esse
sibi surreptos. anteqm̄ eos absoluerem
et retractatos vt mea dispositio fuat
expolirē. Non em̄ sigillatim. s; oēs
simul edere ea rone decreueram. qua
pcedentes consequentesq; inquisicōe ne:
ctuntur. Cum ergo per eos hoies. qui
prius q̄ vellē ad q̄sdā illoꝝ ꝑuenire
potuerūt dispositio mea nequisset impleri.
interrupta dictacōz reliqrā. cogitans hoc ipm

in aliquibus meis scriptis conqueri. ut scirent qui possent non a me fuisse eosdem libros editos. sed ablatos prius quam in editione mea digni viderentur. Verum multorum fratrum vehementissima postulatione et maxime tua iussione compulsus opus tam laboriosum adiuvante domino terminare curavi. eosque emendatos non ut volui. sed ut potui ne ab illis qui surrepti iam in manus hominum exierant plurimum discreparent. venerationi tue per filium meum diaconum karissimum misi. Et cuiquam audiendos describendos legendosque permisi. in quibus si servari mea dispositio potuisset. essent profecto. et si easdem sententias habentes multo enodatiores atque planiores quantum rerum tantarum explicandarum difficultas et facultas mea pateretur. Sunt autem qui primos quatuor vel potius quinque etiam sine prohemiis habent. et duodecimum sine extrema parte non parva. Sed si eis hec editio potuerit innotescere. omnia si voluerint emendabunt. Peto sane. ut hanc epistolam seorsum quidem. sed tamen ad caput eorundem librorum iubeas anteponi. Vale.

Incipiunt capitula libri primi.

De triplici causa erroris falsa de deo opinantium. Ordo disputandi de trinitate divina. De diverso iudicio legentium et de capacitate difficili. Que esse propria divine trinitatis senserint catholici tractatores. De questionibus quibus movent de trinitate querentes. De unitate patris et filij et spiritus sancti. qui sunt unus et plus et verus deus. Quod unigenitus dei filius christus forma servi minor patre dicatur. qui forma dei equalis est patri. De subiectione qua filius subiciendus est patri. Quam utile credentibus fuerit. ut ad patrem in forma servi ascenderet. Quomodo traditurus sit regnum filius patri. Qua discretione intelligendum sit nec equalis patri filius. nec etiam minor. Qua ratione filius nescire dicatur diem et horam quam scit pater. De unitate persone filij dei et filij hominis. sive in gloria. sive in humilitate.

Aurelij augustini episcopi de trinitate liber primus capitulum primum.

Lecturus hec que de trinitate disserimus. prius oportet ut noverit stilum nostrum adversus eorum vigilare calumnias. qui fidei contemnentes initium immaturo et perverso rationis amore falluntur. quorum nonnulli ea que de corporalibus rebus. sive per sensus corporeos experta notaverunt. sive que natura humani ingenij et diligentie vivacitate vel artis adiutorio perceperunt. ad res spirituales transferre conantur. ut ex illis illa metiri atque opinari velint. Sunt alij qui secundum humani animi naturam vel affectum de deo sentiunt si quid sentiunt. et ex hoc errore. cum de deo disputant sermonis sui distortas et falsas regulas fingunt. Est item aliud hominum genus eorum qui universam quidem creaturam que profecto mutabilis est. nituntur transcendere ut ad incommutabilem substantiam que deus est erigant intentionem. sed mortalitatis onere pregravati. cum et videri velint scire

Liber I.

quod nesciunt. et quod voluit scire non possunt. Presumptiones opinionum suarum audacius affirmando: intercludunt sibimet intelligencie vias. magis eligentes sentenciam suam non corrigere perversam quam mutare defensam. Et hic quidem omnium morbus est trium generum que proposui. qui secundum corpus de deo sapiunt. et eorum qui secundum spiritalem creaturam sicuti est anima. et eorum qui neque secundum corpus neque secundum spiritalem creaturam et tamen de deo falsa existimant. eo remociores a vero. quo id quod sapiunt nec in corpore reperitur nec in facto et condito spiritu. nec in ipso creatore. Qui enim opinatur deum verbi gratia candidum vel rutilum fallitur. sed tamen hec inveniuntur in corpore. Rursus qui opinatur deum nunc obliviscentem nunc recordantem. vel si quid huiusmodi est: in errore est. sed tamen hec inveniuntur in animo. Qui autem putant eius esse potentie deum ut seipsum ipse genuerit. eo plus errant quo non solum deus ita non est. sed nec spiritalis nec corporalis creatura. Nulla enim omnino res est que seipsam gignat. Ut ergo ab huiusmodi falsitatibus humanus animus purgaretur. sancta scriptura parvulis congruens nullius generis rerum verba vitavit. ex quibus quasi gradatim ad divina sursum sublimia noster intellectus velut nutritus assurgeret. Nam et verbis et rebus corporalibus sumptis usa est cum de deo loqueretur. velut cum ait: Sub umbra alarum tuarum protege me. Et de spiritali creatura multa transtulit quibus significaret illud. quod ita non esset. sed ita dici opus esset. sicuti est. Ego sum deus zelans. et penitet me hominem fecisse. De rebus autem que omnino non sunt. non traxit aliqua vocabula. quibus vel figuraret locuciones vel spiraret enigmata. unde perniciosius et inanius evanescunt. qui tercio illo genere erroris a veritate secluduntur. hoc suspicando de deo. quod neque in ipso neque in ulla creatura inveniri potest. Rebus enim que in creatura inveniuntur solet scriptura divina velut infantilia oblectamenta formare. quibus infirmorum ad querenda superiora et inferiora deserenda pro suo modulo tamquam passibus moveretur affectus. Que vero proprie de deo dicuntur. que in nulla creatura inveniuntur. raro ponit scriptura divina. sicut illud quod dictum est ad moysen. Ego sum qui sum. Et qui est. misit me ad vos. Cum enim esse aliquo modo dicatur et corpus et animus. nisi proprio quodam modo vellet intelligi. non id utique diceret. Et illud quod ait apostolus. Qui solus habet immortalitatem. cum et anima modo quodam immortalis esse dicatur. et sic non diceret solus habet. nisi quia vera immortalitas incommutabilitas est. quam nulla potest habere creatura. quia solius est creatoris. Hoc et iacobus dicit. Omne datum optimum. et omne donum perfectum desursum est. descendens a patre luminum. apud quem non est transmutacio. nec momenti obumbracio. Hoc et david. Mutabis ea et mutabuntur. tu autem idem ipse es. Proinde substantiam dei sine ulla sui commutacione mutabilia facientem. et sine ullo modo suo temporali motu temporalia creantem intueri et plene nosse

difficile est. Et ia est necessaria purgacio
mentis nre. qua illud ineffabile
ineffabiliter videri possit. qua non-
dum preditti fide nutrimur. et per quam
tolerabiliora. vt ad illud capiendum
apti et habiles efficiamur itinera ducimur.
Unde apls in xpo quidem dicit
esse omnes thezauros sapie et sciencie
absconditos. eum tamen quibus iam gratia
eius renatis. sed adhuc carnalibus
et animalibus tanquam paruulis in xpo
non ex diuina virtute in qua equalis est
patri. sed ex humana infirmitate ex qua
crucifixus est commendauit. Ait nam-
que. Neque enim iudicaui me scire ali-
quid in vobis nisi ihesum xpm et hunc
crucifixum. Deinde secutus ait. Et ego
in infirmitate et timore et tremore
multo fui apud vos. Et paulo post
dicit. Et ego fratres non potui vobis
loqui quasi spiritalibus: sed quasi carnali-
bus. quasi paruulis in xpo lac po-
tum dedi vobis non escam. Nondum
enim poteratis. sed nec adhuc potestis.
hoc cum dicitur quibusdam irascuntur. et sibi
contumeliose dici putant. et plerumque
malunt credere eos pocius a quibus hec
audiunt. non habere quod dicant. quam se
capere non posse quod dixerit. Et ali-
quando afferimus eis racionem. nunquam
petunt cum de deo querunt. quia nec
ipsi eam valent sumere. nec nos
fortasse. vel apprehendere vel proferre
sed quia demonstretur eis quam sint ina-
biles minimeque idonei percipien-
do quod exigunt. sed quia non audiunt
quod volunt. aut callide nos agere
putant vt nram occultemus imperici-
am. aut maliciose quia in eis vide-

amus periciam. atque ita indignantes
perturbati quasi discedunt. II
Quapropter adiuuante dno deo
nro suscipiemus et eam ipsam
quam flagitant quantum possumus
reddere racionem. Quod trinitas sit vnus
deus et solus et verus. Et quam recte
pater et filius et spiritus sanctus vnius eius-
demque substancie vel essencie dicatur
intelligatur. vt non quasi nris ex-
cusacionibus illudantur. sed re ipsa ex-
periantur et esse illud summum bonum
quod purgatissimis mentibus cer-
nitur et a se propterea cerni comprehendi-
que non posse. quia humane mentis aci-
es inualida in tam excellenti luce
non figetur. aliaque figitur nisi per iusti-
ciam fidei nutrita vegetetur. Sed
primum secundum auctoritatem scripturarum
sanctarum vtrum se ita fides habeat
demonstrandum est. Deinde si volu-
erit et adiuuerit deus istis gar-
rulis racionatoribus elacioribus
quam capacioribus. atque ideo morbo
periculosiore laborantibus. sic for-
tasse seruiemus. vt inueniant aliquid
vnde dubitare non possint. et ob hoc
in eo quod inuenire nequiuerit. de suis
mentibus pocius quam de ipsa veritate
vel de nris disputacionibus conquerantur.
atque ita si quid eis erga deum vel a-
moris est vel timoris ad inicium
fidei et ordinem redeant. iam sen-
cientes quam salubriter in sancta ecclesia
medicina fidelium constitutum sit. vt ad
percepcionem inmutabilis veritatis ibe-
cille mente obseruata pietas sa-
net. ne in opinionem noxie falsitatis
temeritas inordinata precipitet.

Liber .I.

Nec pigebit autem me sicubi hesito querere. nec pudebit sicubi erro discere. iij

Proinde quisquis hoc legit. ubi pariter certus est pergat mecum. ubi pariter hesitat querat mecum. ubi errorem suum cognoscit, redeat ad me: ubi meum revocet me. ita ingrediamur simul caritatis viam tendentes ad eum de quo dictum est. Querite faciem eius semper. Et hoc placitum pium atque tutum coram domino deo nostro cum omnibus inierim. qui ea que scribo legunt: et in omnibus scriptis meis. maximeque in his ubi queritur unitas trinitatis et patris et filii et spiritus sancti. Quia nec periculosius alicubi erratur nec laboriosius aliquid queritur nec fructuosius aliquid invenitur. Quisquis ergo cum legit dicit. hoc non bene dictum est quoniam non intelligo. locutionem meam reprehendat non fidem et forte vere potuit dici planius. verumtamen nullus hominum ita locutus est. ut in omnibus ab omnibus intelligeretur. Videat ergo cui hoc in sermone meo displicet. utrum alios in talibus rebus questionibusque versatos cum intelligat me non intelligit. Et si ita est ponat librum meum. vel etiam si hoc videtur abiciat. et eis potius quos intelligit operam et tempus impendat. Non enim propterea putet me tacere debuisse. quia non tam expedite ac diluide quam illi quos intelligit eloqui potui. Neque enim omnia que ab omnibus conscribuntur in omnium manus veniunt. Et fieri potest ut nonnulli qui etiam hec nostra intelligere vellent vel valent. illos planiores non inveniant libros. et in istos saltem incidant. Ideoque utile est plures a pluribus fieri diverso stilo non diversa fide. etiam de questionibus eisdem. ut ad plurimos res ipsa perveniat ad alios sic. ad alios autem sic. At si ille qui se ista non intellexisse conqueritur. nulla umquam de talibus rebus diligenter et acute disputata intelligere potuit secum agat votis et studiis ut proficiat. non mecum querelis et conviciis ut taceam. Qui vero hec legens dicit. Intelligo quidem quid dictum sit. sed non vere dictum est. asserat ut placet sententiam suam. et redarguat meam si potest. Quod si cum veritate et caritate fecerit. mihique etiam si in hac vita maneo cognoscendum curavit. uberrimum fructum huius laboris mei cepero. Quod si mihi non potuerit quibus id potuit me volente ac libente prestiterit. ego tamen in lege domini meditor. si non die ac nocte. saltem quibus temporum particulis possum. et meditationes meas ne oblivione fugiant. stilo alligo. sperans de misericordia dei. quod in omnibus veris que certa mihi sunt perseverantem me faciet. Si quid autem aliter sapio. id quoque ipse mihi revelabit sive per occultas revelationes. inspirationes atque admonitiones. sive per manifesta eloquia sua. sive per fraternas sermocinationes. hoc oro et hoc depositum desideriumque meum penes ipsum habeo. qui mihi satis idoneus est et custodire que dedit et reddere que promisit. Arbitror sane nonnullos tardiores in quibusdam locis librorum meorum opinaturos me sensisse quod non sensi. quorum errorem mihi tribui non debere quis nesciat. si velut me sequentes neque apprehendentes deviaverint in aliquam falsitatem. dum cogor per quedam densa et opaca viam carpere. quando quidem nec ipsis

sanctis diuinorum librorum auctoritatibus
ullo modo quisquam recte tribuerit.
tam multos et varios errores
hereticorum. cum omnes ex eisdem scrip-
turis. falsas atque fallaces opiniones
suas conantur defendere. Admonet
me plane ac mihi iubet suauissimo
imperio lex christi. hoc est karitas.
vt cum aliquid falsi in libris me sen-
sisse homines putant quod ego non sen-
si. atque id ipsum falsum alteri displicet.
alteri placet. malim me reprehendi
a reprehensore falsitatis. quam ab eius
laudatore laudari. Ab illo enim
quamuis ego non recte qui hoc non
senserim. error tamen ipse recte vitu-
peratur. Ab hoc autem nec ego recte lau-
dor a quo existimor id sensisse
quod vituperat veritas. nec ipsa sen-
tencia quam vituperat veritas. Ergo
in nomine domini susceptum opus aggre-
dimur. IIII.

Omnes quos legere potui qui
ante me scripserunt de trinitate
que est deus. diuinorum librorum
veterum ac nouorum chatolici tra-
ctatores hoc intenderunt secundum scri-
pturas docere. quod pater et filius et spiritus
sanctus. vnius eiusdem que substancie inseparabili
equalitate diuinam insinuent vnitatem.
Ideoque non sint tres dii. sed vnus
deus. quamuis pater filium genuit. et
ideo filius non sit qui pater est. filiusque
a patre sit genitus. et ideo non sit pater
qui filius est. Spiritusque sanctus nec pater
sit. nec filius. sed tantum patris et filii spiritus.
patri et filio eciam ipse coequalis. et
ad trinitatis pertinens vnitatem. non
tamen eandem trinitatem natam de
virgine maria. et sub poncio pi-
lato crucifixam et sepultam. tercio
die resurrexisse et in celum ascen-
disse. sed tantummodo filium. nec eandem tri-
nitatem descendisse in specie colum-
be super ihesum baptizatum. aut die pen-
thecostes post ascensionem domini
sonitu facto de celo quasi ferretur flatus
vehemens. et linguis diuisis ve-
lut ignis. sed tantummodo spiritum sanctum. Nec
eandem trinitatem dixisse de celo
Tu es filius meus. siue cum baptiza-
tus est a iohanne. siue in monte quando
cum illo erant tres discipuli. aut quando
sonuit vox dicens. Et clarificaui
et iterum clarificabo. sed tantummodo patris
vocem fuisse ad filium factam. quamuis
pater et filius et spiritus sanctus sicut insepa-
rabiles sunt ita inseparabiliter operentur.
Hec et mea fides est. quoniam hec
est chatolica fides. Sed in ea non-
nulli perturbantur cum audiunt
deum patrem et deum filium et deum
spiritum sanctum. et tamen hanc trinitatem
non tres deos sed vnum deum. Et que-
admodum intelligant querunt: presertim
cum dicitur inseparabiliter operari trinitatem
in omni re quam deus operatur. et tamen quan-
dam vocem patris sonuisse que vox
filii non sit. in carne autem natum
et passum et resurrexisse et ascen-
disse non nisi filium. In columbe autem
specie venisse non nisi spiritum sanctum
Intelligere volunt quomodo et illam vo-
cem que non nisi patris fuerit trinitas
fecerit. Et illam carnem in qua non nisi
filius de virgine natus est eadem
trinitas creauit. et illam columbe speciem.

Liber I

in qua non nisi spiritus sanctus apparuit. illa ipsa trinitas operata sit. alioquin non inseparabiliter trinitas operata sit. sed alia pater facit. alia filius. alia spiritus sanctus. Aut si quedam simul faciunt. quedam sine invicem. iam non inseparabilis trinitas. Movet etiam quomodo spiritus sanctus in trinitate sit. quem nec pater nec filius nec ambo genuerint. cum sit et patris et filii spiritus. Quia ergo querunt ista homines et tedio nobis sunt si quid hinc ex dono dei sapit infirmitas nostra. edisseramus eis ut possumus. neque cum invidia tabescente iter habeamus. Si dicamus nos de talibus rebus nihil cogitare solere mentimur. Si autem fatemur habitare ista in cogitationibus nostris. quoniam rapimur amore indagande veritatis flagitant iure karitatis ut eis indicemus. quid hinc excogitare potuerimus. non quia iam acceperim aut perfectus sim. Nam si paulus apostolus. quanto magis ego longe infra illius pedes iacens. Non me arbitror apprehendisse sed pro modulo meo si ea que retro sunt obliviscor et in anteriora me extendo. et secundum intentionem sequor ad palmam superne vocationis. quantum eiusdem vie peregerim. et quo pervenerim. unde mihi in fine reliquus cursus est. ut illis aperiam desideratur a me desiderantibus. quibus me servire cogit libera caritas. Oportet autem et donabit deus. ut eis ministrando que legant ipse quoque proficiam. et eis cupiens respondere querentibus. ipse quoque inveniam quod querebatur. Ergo suscepi hec iubente atque adiuvante domino deo meo. non tam cognita cum auctoritate disserere quam ea cum pietate disserendo cognoscere.

Qui dixerunt dominum nostrum ihesum christum non esse deum. aut non esse verum deum. aut non cum patre unum et solum deum. aut non esse vere immortalem quia mutabilem. manifestissima divinorum testimoniorum et consona voce convicti sunt. unde sunt illa. In principio erat verbum. et verbum erat apud deum. et deus erat verbum. Manifestum est enim quod verbum dei filium dei unicum accipimus. de quo post dicit. Et verbum caro factum est. propter nativitatem incarnationis eius que facta est in tempore ex virgine. Ideo autem declarat non tantum deum esse sed etiam eiusdem cum patre substantie. quia cum dixisset Et deus erat verbum. hoc erat inquit in principio apud deum. omnia per ipsum facta sunt. et sine ipso factum est nihil. Neque enim dicit omnia nisi que facta sunt id est omnem creaturam. Unde liquido apparet ipsum factum non esse per quem facta sunt omnia. Et si factus non est. creatura non est. si autem creatura non est. eiusdem cum patre substantie est. Omnis enim substantia que deus non est. creatura est. et que creatura non est. deus est. Et si non est filius eiusdem substantie cuius est pater. ergo facta substantia est. si facta substantia est. non omnia per ipsum facta sunt. At omnia per ipsum facta sunt. Unius igitur eiusdemque cum patre substantie est. et ideo non tantum deus. sed et verus deus. quod idem iohannes apertissime in sua epistola dicit. Scimus quod filius dei venit et dederit nobis intellectum. ut cognoscamus verum.

ut simus in vero filio eius ihesu christo.
Hic est verus deus et vita eterna.
Hinc etiam consequenter intelligitur non tantum
de patre dixisse apostolum paulum. qui so-
lus habet inmortalitatem. sed de uno et so-
lo deo qui est ipsa trinitas. Neque enim
vita mortalis est secundum aliquam mu-
tabilitatem. ac per hoc filius dei. quia
vita eterna est cum patre. etiam ipse in-
telligitur ubi dictum est. Qui solus
habet inmortalitatem. Eius enim vite eter-
ne et nos participes facti pro modo
nostro inmortales efficimur. sed aliud est
ipsa cuius participes efficimur vita eterna.
aliud nos qui eius participatione
vivemus in eternum. Si enim dixisset
quem temporibus propriis ostendet pater beatus et
solus potens rex regum et dominus do-
minantium. qui solus habet inmortalitatem.
nec sic inde separatum filium oportet in-
telligi. Neque enim quia ipse filius alibi
loquens voce sapientie. ipse est enim dei sa-
pientia. ait. Girum celi circuivi sola.
separavit a se patrem. quanto magis ergo
non est necesse ut tantum de patre
preter filium intelligatur. quod dictum est.
qui solus habet inmortalitatem. cum ita dictum
sit. ut serves inquit mandatum sine
macula irreprehensibile usque in adven-
tum domini nostri ihesu christi. quem temporibus pro-
priis ostendet beatus et solus potens rex
regum et dominus dominantium. qui solus habet
inmortalitatem et lucem habitat inaccessi-
bilem. quem nemo hominum vidit. nec vi-
dere potest. cui est honor et gloria in secu-
la seculorum amen. In quibus verbis nec pater
proprie nominatus est. nec filius. nec spiritus sanctus.
sed beatus et solus potens. rex regum.
et dominus dominantium. quod est unus so-
lus et verus deus ipsa trinitas. nisi
forte que sequuntur perturbabunt hunc
intellectum quia dixit. Quem nemo hominum
vidit. nec videre potest. cum hoc etiam
ad christum pertinere secundum divinitatem
eius accipiatur. quam non viderunt iudei
qui tamen carnem viderunt et crucifixerunt.
Videri autem divinitas humano visu nul-
lo modo potest. sed eo visu videtur quo iam
qui vident non homines sed ultra homines
sunt. Recte ergo ipse deus trinitas in-
telligitur beatus et solus potens ostendens
adventum domini nostri ihesu christi temporibus
propriis. Sic enim dictum est. Solus habet
inmortalitatem. quomodo dictum est. qui facit
mirabilia solus. quod velim scire de
quo dictum accipiant. si de patre tantum.
Quomodo ergo verum est quod ipse filius
dicit. Quecumque enim pater facit. hec ea-
dem et filius facit similiter. An quicquam
est inter mirabilia mirabilius. quam
resuscitare et vivificare mortu-
os. Dicit autem idem filius. Sicut pater
suscitat mortuos et vivificat. sic
et filius quos vult vivificat. Quomodo
ergo solus pater facit mirabilia. cum
verba nec patrem tantum. nec filium
tantum permittant intelligi. sed utique
deum verum solum. id est patrem et filium
et spiritum sanctum. Item cum dicit idem
apostolus. Nobis unus deus pater. ex quo
omnia. et nos in ipso. et unus dominus
ihesus christus per quem omnia et nos per
ipsum. quis dubitat eum omnia que
creata sunt dicere. sicut iohannes omnia per ipsum
facta sunt. Quero itaque de quo dicat

alio loco. Quoniam ex ipso et per ipsum et in ipso sunt omnia. ipsi gloria in secula seculorum. amen. Si enim de patre et filio et spiritu sancto ut singulis personis singula tribuantur. ex ipso. ex patre. per ipsum. per filium. in ipso. in spiritu sancto. manifestum quod pater et filius et spiritus sanctus unus deus est. quando singulariter intulit. ipsi gloria in secula seculorum. Unde enim cepit hunc sensum. non ait. O altitudo divitiarum sapientie et scientie dei patris. aut filii. aut spiritus sancti. sed sapientie et scientie dei. quam inscrutabilia sunt iudicia eius. et investigabiles vie eius. Quis enim cognovit mentem domini? Aut quis consiliarius eius fuit? Quis prior dedit illi et retribuetur ei. quoniam ex ipso et per ipsum et in ipso sunt omnia. ipsi gloria in secula seculorum. amen. Si autem de patre tantum intelligi voluit. quomodo ergo per patrem omnia sunt sicut hic dicitur. Et omnia per filium sicut ad corinthios. ubi ait. Et unus dominus ihesus christus. per quem omnia. Et sicut in ewangelio iohannis. omnia per ipsum facta sunt. Si enim alia per patrem. alia per filium. iam non omnia per patrem. nec omnia per filium. Si autem omnia per patrem et omnia per filium. eadem per patrem que per filium. Equalis ergo patri filius et inseparabilis operatio patris et filii. quia si vel filium fecit pater quem non fecit ipse filius. non omnia per filium facta sunt. quapropter nec ab ipso verbo tacuerit apostolus et apertissime omnino dixit. Qui cum in forma dei esset. non rapinam arbitratus est esse se equalem deo.

hic deum proprie patrem appellans. sicut alibi. caput autem christi deus. Similiter et de spiritu sancto collecta sunt testimonia. quibus ante nos qui hec disputaverunt. abundantius usi sunt. quia et ipse deus et non creatura. Quod si non creatura non tantum deus. Nam et homines dicti sunt dii. sed et verus deus. Ergo patri et filio prorsus equalis. et in trinitatis unitate consubstantialis et coeternus. Maxime vero illo loco satis claret. quod spiritus sanctus non sit creatura. ubi iubemur non servire creature. sed creatori. non eo modo quo iubemur per caritatem servire invicem quod est grece duliam. sed eo modo quo tantum deo servitur quod est grece latriam. Unde idolatre dicuntur qui simulachris eam servitutem exhibent que debetur deo. Secundum hanc enim servitutem dictum est. dominum deum tuum adorabis. et illi soli servies. Nam hoc distinctius in greca scriptura reperitur latrensis enim habet. Porro si tali servitute prohibemur. quando quidem dictum est. dominum deum tuum adorabis. et illi soli servies. Unde et apostolus detestatur eos qui coluerunt et servierunt potius creature quam creatori. non est utique creatura spiritus sanctus. cui ab omnibus sanctis talis servitus exhibetur. dicente apostolo. Nos enim sumus circumcisio spiritui dei servientes quod est in greco latronontes. Plures et codices etiam latini sic habent. qui spiritui dei servimus. Greci autem omnes. aut pene omnes. In nonnullis autem exemplaribus latinis invenimus. Non spiritui dei servimus. sed spiritu deo servimus.

sed qui in hoc errant et auctoritati grauiori cede detractant, numquid et illud varium in codicibus reperiunt: Nescitis quia corpora vestra templum est in vobis spiritus sancti quem habetis a deo. Quid autem insanius magisque sacrilegum est, quam ut quisquam dicere audeat membra christi esse templum creature minoris secundum ipsos quam christus est? Alio enim loco dicit: corpora vestra membra sunt christi. Si autem que membra sunt christi templum est spiritus sancti, non est creatura spiritus sanctus, quia cui corpus nostrum templum exhibemus necesse est ut huic ea seruitute debeamus qua non nisi deo seruiendum est, que grece appellatur latria. Unde consequenter dicit: Glorificate ergo deum in corpore vestro. VI

His et talibus diuinarum scripturarum testimoniis quibus ut dixi priores nostri copiosius usi expugnauerunt hereticorum tales calumnias vel errores, insinuatur fidei nostre unitas et equalitas trinitatis. Sed quia multa in sanctis libris propter incarnationem verbi dei que pro salute nostra reparanda facta est, ut mediator dei et hominum esset homo christus ihesus, ita dicuntur ut maiorem filio patrem significent vel etiam apertissime ostendant, errauerunt homines minus diligenter scrutantes vel intuentes uniuersam seriem scripturarum, et ea que de christo ihesu secundum hominem dicta sunt ad eius substanciam que ante eius incarnationem sempiterna erat et sempiterna est transferre conati sunt. Et illi quidem dicunt minorem filium quam pater est, quia scriptum est ipso domino dicente: Pater maior me est. Veritas autem ostendit secundum istum modum etiam seipso minorem filium. Quomodo enim non etiam seipso minor factus est qui semetipsum exinaniuit formam serui accipiens? Neque enim sic accepit formam serui ut amitteret formam dei qua erat equalis patri. Si ergo ita accepta est forma serui ut non amitteretur forma dei, cum et in forma serui et in forma dei idem ipse sit filius unigenitus dei patris, in forma dei equalis patri, in forma serui mediator dei et hominum homo christus ihesus, quis non intelligat quod in forma dei etiam ipse seipso maior est? Non itaque inmerito scriptura utrumque dicit, et equalem patri filium et patrem maiorem filio. Illud enim propter formam dei, hoc autem propter formam serui sine ulla confusione intelligitur. Et hec nobis regula per omnes sanctas scripturas dissoluende huius questionis ex uno capite epistole pauli apostoli promittitur, ubi manifestius ista distinctio commendatur. Dicit enim: Qui cum in forma dei esset, non rapinam arbitratus est esse se equalem deo, sed semetipsum exinaniuit formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus et habitu inuentus ut homo. Est ergo dei filius deo patri natura equalis, habitu minor. In forma enim serui quam accepit minor est patre; in forma autem dei in qua erat etiam antequam hanc accepisset equalis est patri. In forma dei verbum per quod facta sunt omnia; in forma autem serui factus ex muliere, factus sub lege, ut eos qui sub lege erant redimeret.

liber I

Proinde in forma dei fecit hominem. In forma servi factus est homo. Nam si pater tantum sine filio fecisset hominem, non scriptum esset: Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram. Ergo quia forma dei accepit formam servi, utrumque deus et utrumque homo. Sed utrumque deus propter accipientem deum, utrumque autem homo propter acceptum hominem. Neque enim illa susceptione alterum eorum in alterum conversum atque mutatum est. Nec divinitas quippe in creaturam mutata est ut desisteret divinitas, nec creatura in divinitatem ut desisteret esse creatura.

Illud autem quod ait VII apostolus: Cum autem ei omnia subiecta fuerint, tunc et ipse filius subiectus erit ei qui illi subiecit omnia, ideo dictum est ne quisquam putaret habitum Christi qui ex humana creatura susceptus est conversum iri postea in ipsam divinitatem vel ut certius expresserim deitatem, quae non est creatura sed unitas trinitatis incorporea et incommutabilis et sibimet consubstantialis et coeterna natura. Aut si quisquam contendat ut aliqui senserunt ita dictum: Et ipse filius subiectus erit ei qui illi subiecit omnia, ut ipsam subiectionem commutationem et conversionem credat futuram creature in ipsam substantiam vel essentiam creatoris, id est ut quae fuerat substantia creature fiat substantia creatoris, certe vel hoc concedit quod non habet ullam dubitationem nondum hoc fuisse factum cum dominus diceret: Pater maior me est. Dixit enim hoc non solum antequam ascendisset in celum, verum etiam antequam passus resurrexisset a mortuis. Illi autem qui putant humanam in eo naturam in dei substantiam mutari atque converti et ita dictum: Tunc ipse filius subiectus erit illi qui subiecit omnia, ac si diceretur: tunc et ipse filius hominis et a verbo dei suscepta humana natura commutabitur in eius naturam qui subiecit omnia, tunc futurum putant cum post diem iudicii tradiderit regnum deo et patri. Ac per hoc etiam secundum istam opinionem adhuc pater maior est quam quae de virgine forma servi accepta est. Quod si aliqui et hoc affirmant quod iam fuerit in dei substantiam mutatus homo Christus Iesus, illud certe negare non possunt quod adhuc natura hominis manebat quando ante passionem dicebat: Pater maior me est. Unde nulla cunctatio est secundum hoc dictum esse quod forma servi maior pater cuius forma dei equalis est filius. Nec quisquam cum audierit quod ait apostolus: Cum ei subiecta fuerint, tunc et ipse filius subiectus erit ei qui illi subiecit omnia, ita existimet de patre intellectum quod subiecerit omnia filio, ut ipsum filium sibi omnia subiecisse non putet. Inseparabilis enim operatio est patris et filii. Alioquin nec ipse pater sibi subiecit omnia, sed filius ei subiecit, qui ei regnum tradit et evacuat omnem principatum et omnem potestatem et virtutem. De filio quippe ista dicta sunt. Cum tradiderit inquit regnum deo et patri, cum evacuaverit omnem principatum et omnem potestatem et virtutem. Ipse enim subicit qui evacuat. Nec sic arbitremur

christum traditurum regnum deo patri ut adimat sibi. nam hoc quidem vani loquaces crediderunt. Cum enim dicitur tradiderit regnum deo et patri. non separatur ipse. quia simul cum patre unus deus est. Sed divinarum scripturarum incuriosos contentionum studiosos fallit verbum quod positum est. donec. ita namque sequitur. Oportet enim illum regnare donec ponat omnes inimicos suos sub pedibus suis. tamquam cum posuerit non sit regnaturus. nec intelligunt ita dictum sicut est illud. Confirmatum est cor eius non commovebitur donec despiciat super inimicos suos. non enim cum viderit iam commovebitur. Quid ergo est cum tradidit regnum deo et patri. quasi modo non habeat regnum deus et pater. Sed quia omnes iustos in quibus nunc regnat ex fide viventibus. mediator dei et hominum homo christus ihesus perducturus est ad speciem quam visionem dicit idem apostolus facie ad faciem. Ita dictum est cum tradiderit regnum deo et patri ac si diceretur. Cum perduxerit credentes ad contemplationem dei patris. Sic enim dicit. Omnia mihi tradita sunt a patre meo. et nemo novit filium nisi pater. et nemo novit patrem nisi filius et cui voluerit filius revelare. Tunc revelabitur a filio pater. cum evacuaverit omnem principatum et omnem potestatem et virtutem. ita est ut necessaria non sit dispensatio similitudinum per angelicos principatus. potestates ac virtutes. Et quorum persona non inconvenienter intelligitur dici in cantico canticorum ad sponsam. Similitudines auri faciemus tibi cum distinctionibus argenti quoadusque rex in accubitu suo est. id est quousque christus in secreto suo est. quia vita vestra abscondita est cum christo in deo. Cum christus inquit apparuerit vita vestra. tunc et vos apparebitis cum ipso in gloria. Quod antequam fiat videmus nunc per speculum in enigmate. hoc est in similitudinibus tunc facie ad faciem. Hec enim contemplatio nobis promittitur actionum omnium finis atque eterna perfectio gaudiorum. Filii enim dei sumus et nondum apparuit quid erimus. Scimus enim quia cum apparuerit similes ei erimus quoniam videbimus eum sicuti est. Quod enim dixit famulo suo moysi. ego sum qui sum. hec dices filiis israel. qui est misit me ad vos. hoc contemplabimur cum vivemus in eternum. Ita quippe ait. hec autem est vita eterna ut cognoscant te unum verum deum et quem misisti ihesum christum. hoc fiet cum venerit et illuminaverit abscondita tenebrarum. cum tenebre mortalitatis huius corruptionisque transierit. Tunc erit mane nostrum de quo in psalmo dicitur. Mane astabo tibi et videbo. De hac visione intelligo dictum. Cum tradiderit regnum deo et patri id est cum perduxerit iustos quibus nunc ex fide viventibus regnat mediator dei et hominum homo christus ihesus ad contemplationem dei et patris. Si desipio hic corrigat me qui melius sapit. mihi aliud non videtur. Neque enim queremus aliud cum ad illius contemplationem pervenerimus que nunc non est quamdiu gaudium nostrum in spe est. Spes enim que videtur non est spes. quod

enim videt quis quid sperat. si autem quod non videmus speramus per patientiam expectamus. quo adusque rex in recubitu suo est. Tunc erit quod scriptum est. adimplebis me leticia cum vultu tuo. Illa leticia nihil amplius requiretur quia nec erit quod amplius requiratur. Ostendetur enim nobis pater et sufficiet nobis. quod bene intellexerat philippus ut diceret domino. ostende nobis patrem et sufficit nobis. et nondum intellexerat. eo quod ipso modo ipsum se potuisse dicere domine ostende nobis te et sufficit nobis. Ut enim hoc intelligeret. responsum ei a domino est. Tanto tempore sum vobiscum et non cognovistis me. philippe qui videt me videt et patrem. Sed quia volebat eum ex fide vivere. antequam posset illud videre secutus est et ait. Non creditis quia ego in patre et pater in me est. Quamdiu enim sumus in corpore peregrinamur a domino. per fidem enim ambulamus non per speciem. Contemplatio quippe merces est fidei. cuius mercedi per fidem corda mundantur. sicut scriptum est fide mundans corda eorum. Probatur autem quod illi contemplationi corda mundentur illa maxima sententia. Beati mundo corde. quoniam ipsi deum videbunt. et quia hec est vita eterna dicit deus in psalmo. Longitudine dierum replebo eum et ostendam illi salutare meum. Sive ergo audiamus ostende nobis filium. sive audiamus ostende nobis patrem tantundem valet. quia neuter sine altero potest ostendi. Unum quippe sunt sicut ait. Ego et pater unum sumus.

Denique propter ipsam inseparabilitatem sufficienter aliquando nominatur. vel pater solus vel filius solus adimpleturus nos leticia cum vultu suo. nec inde separatur utriusque spiritus id est patris et filii spiritus. qui spiritus proprie dicitur spiritus veritatis. quem hic mundus accipere non potest. hoc est enim plenum gaudium nostrum quo amplius non est. frui scilicet trinitate deo ad cuius imaginem facti sumus. Propter hoc aliquando ita loquitur de spiritu sancto. tamquam solus ipse sufficiat ad beatitudinem nostram. et ideo solus sufficit. quia separari a patre et filio non potest. sicut pater solus sufficit. quia separari a filio et spiritu sancto non potest. Quid enim sibi vult quod ait. Si diligitis me mandata mea servate. et ego rogabo patrem meum. et alium advocatum dabit vobis. ut vobiscum sit in eternum. spiritum veritatis quem hic mundus accipere non potest. id est dilectores mundi. Animalis enim homo non percipit que dei sunt. Sed adhuc potest videri ideo dictum esse. Et ego rogabo patrem et alium advocatum dabit vobis. quasi non solus filius sufficiat. Illo autem loco ita de illo dictum est. tamquam solus omnino sufficiat. Cum venerit ille spiritus veritatis. docebit vos omnem veritatem. Numquid ergo separatur hinc filius tamquam ipse non doceat omnem veritatem. aut quasi hoc impleat spiritus sanctus quod minus potuit docere filius? Dicant ergo si placet maiorem esse filio spiritum sanctum. quem minorem illo solent dicere. An quia non dictum est ipse solus aut nemo nisi ipse nos docebit omnem veritatem. ideo permittit ut cum illo docere credatur et filius? Apostolus ergo separavit a sciendis hiis que dei sunt ubi ait. Sic et que dei sunt nemo scit nisi spiritus dei. ut iam isti perversi possint

ex hoc dictũ q̄ et filiũ nõ docerat que
dei sũt n̄ spũs sc̄s tanq̄m maior mi-
nore. cui filius ipse tm̄ tribuit vt
diceret. q2 hec locutus sum vob' tristicia
impleuit cor vr̄m. Sed et ego veri-
tate dico. expedit vob' vt ego vadã.
nã si nõ abiero aduocatus n̄ veniet ad vos.
Hoc aũt nõ dix' ꝓpter inequa- viii
litatem verbi dei et spũs
sancti. s; tanq̄ impedimento
esset p̄ntia filij hoīs apud eos. quo-
minus veniret ille qui minor n̄ esset.
q2 nõ semetipm̄ exinaniuit for
mã s̃ui accipiens sic filius. Opor-
tebat g° vt auferret' ab oculis eo2
forma serui. quã intuentes. hoc solũ
xp̄m esse putabãt qd' videbant.
Vn̄ est et illud qd' ait. Si diligeretis
me gauderetis vtiq3 quõ eo ad
prem̄. q2 pr̄ maior me est. i. ꝓpterea
me opõtet ire ad prem̄. q2 pater
maior me est q2 ita de me videtis
et ex hoc qd' videtis. estimatis quia
minor sum patre. ac ita circa crea-
turã susceptã q̄ humanitatem occupati.
equalitatẽ quã cũ pre h̄eo n̄ itelli-
gitis. Vn̄ ẽ illud Noli me tangere.
nondũ em̄ ascendi ad patrẽ meũ.
tactus em̄ tanq̄ finẽ facit notionis.
Ideo q2 nolebat in eo esse finẽ in
tenti cordis in se. vt hoc qd' vide-
bat' tm̄° putaret. Ascẽdo aũ ad
prem̄ erat ita videri. sic eq̃l' est
patri. velut ibi esset finis visiõis
q̃ suffit' nob'. Aliq̃ ite de filio solo
dr̄ q̄ ipe suffi̇at et in eius visione
mercedis tota ꝓmittit' delectacõis
et desiderij nr̄i sic ait em̄. Qui
habet mandã mea et custodit
ea. ille est qui diligit me. Qui
aũt me diligit. diliget' a pa-
tre meo. et ego diligã eũ et
manifestabo me illi. Nunqd hic q2
nõ dix' ondã illi et prem̄ io se-
pauit et prem̄? s; q2 vnũ est ego
et pater vnũ sumus. cũ pr̄ ondi-
et filius ondit' qui in illo ẽ. Et
cũ filius ostendi'. etiã pr̄ ondit'
qui in illo est. Sic g° cũ ait et
ostendã illi meipm̄. intelligi'
q2 ostendit et patrẽ ita et in eo
qd' dr̄. Cũ tradiderit regnũ deo
et pr̄i intelli'. q2 nõ adimit sibi.
Quo cũ ꝑducet credẽtes ad con-
templacõ2 dei et pr̄is ꝑfecto ꝑdu-
cet ad ɔtẽplacõ2 suã. q̄ dixit. et
ostendã illi meipm̄. Et iõ q2t
cũ dixisset illi iudas. Dñe qd
factũ est. q2 ons̃urus es te nob'.
et nõ huic mundo. R̄ndit ih̄c et
dixit illi. Si quis diligit me ser-
mone meũ s̃uabit. et pr̄ meus
diliget eũ et ad illũ veniemus
et mansiõ2 apud eũ faciemus.
Ecce q2 nõ solũ seipm̄ ond't ei aq°
diligit'. q2 simul cũ pre venit ad
eum. et mansiõ2 facit apd' eum.
An forte putabit' mansiõ2 in
dilectore facientibus pre et filio.
exclusũ esse ab hanc mansione
spũ sc̄m. Quid est g° qd' sr̄is ait
de spũ sc̄o q̄ mũdus accipe nõ pt
q2 nõ vidit illũ. Nostis illũ vos.
q2 vobiscũ manet et in vob' est.
nisi forte q̄squm sic absurdus est.
vt arbitretur. cũ pr̄ et filius venerī-
int. vt mansiõ2 apud eũ faciant.
a dilectore suũ discessurũ spm̄
sc̄m. et tanq̄ locũ daturũ ẽẽ maioribus

Sed huic carnali cogitacioni occurrit
scriptura. paulo quippe superius ait. Et ego
rogabo patrem et alium paraclitum
dabit vobis ut vobiscum sit in eternum.
Non ergo discedet patre et filio veni-
entibus. sed in eadem mansione cum
ipsis erit in eternum. quia nec ille sine
ipsis venit. nec illi sine illo. sed propter
insinuacionem trinitatis personis etiam
singulis nominatis. dicuntur quedam separati-
ter non tamen aliis separatis intelliguntur propter
eius trinitatis unitatem. unamque substanci-
am deitatem patris et filii et spiritus sancti.

Tradet itaque ix
regnum deo et patri dominus
ihesus christus. non se inde separato.
nec spiritu sancto. quando perducet credentes
ad contemplacionem dei ubi est finis
omnium bonorum actionum et requies sem-
piterna. et gaudium quod numquam auferetur
a vobis. hoc enim signat in eo quod
ait. Iterum videbo vos et gaudebit
cor vestrum. et gaudium vestrum nemo tollet
a vobis. Cuius gaudii similitudinem presigna-
bat maria sedens ad pedes domini
et intenta in verbum eius. quieta scilicet ab
omni actione et intenta in veritate.
secundum quendam modum capax est ista vi-
ta. quo tamen prefiguraret illud quod futurum
est in eternum. Martha quippe soror
sua in necessitatis actione occupata
quamvis bona et utili. tamen cum requies
successerit transitura. ipsa vero quiescebat
in verbo domini. et ideo domino conquerenti
marthe quod eam soror non adiuva-
ret. respondit. Maria optimam partem
elegit que non auferetur ab ea. Non
malam partem dixit quod agebat martha.
sed istam optimam que non auferetur.

Illa enim que in ministerio est indi-
gencie. cum indigencia ipsa transierit
auferetur. boni quippe operis et transi-
turi merces est requies permansura.
In illa igitur contemplacione deus erit omnia
in omnibus. quia nihil ab illo aliud requiretur.
sed solo ipso illustrari perfrui que sufficiet.
Ideo quod ille in quo spiritus interpellat
gemitibus inenarrabilibus. Unam inquit
peciit a domino hanc requiram. ut inhabitem
in domo domini per omnes dies vite mee.
ut contempler delectacionem domini. Contem-
plabimur enim deum patrem et filium et
spiritum sanctum. cum mediator dei et hominum
homo christus ihesus tradiderit regnum deo et
patri. ut iam non interpellet pro nobis media-
tor et sacerdos noster filius dei et filius
hominis. sed et ipse inquantum sacerdos est.
assumpta propter nos servi forma subiectus
sit ei qui illi subiecit omnia. ut inquantum
deus est cum illo nos subiectos habeat.
inquantum sacerdos nobiscum illi sub-
iectus sit. quapropter cum filius sit et deus
et homo. alia substancia deus. alia homo. homo
pocius in filio quam filius in patre. sicut
caro anime mee alia substancia est ad animam
meam. quamvis in uno homine. quam anima
alterius hominis ad animam meam. Cum ergo tra-
diderit regnum deo et patri id est cum cre-
dentes et viventes ex fide pro quibus
nunc mediator interpellat perduxerit
ad contemplacionem. cui percipiende suspir-
amus et gemimus. et transierit la-
bor et gemitus iam non interpellabit
pro nobis tradito regno deo et patri. hoc
significans ait. Hec vobiscum locutus sum
in similitudinibus loquar vobis. sed manifeste
de patre nunciabo vobis. Ac si diceret
manifeste patrem ostendam vobis. Nunciabo
quippe ait. quia verbum eius est. Sequitur enim

et dixit. Illa die in nomine meo petetis. et non dico vobis quia ego rogabo patrem. Ipse enim pater amat vos. quia vos me amastis et credidistis quia a deo exivi. Exivi a patre et veni in hunc mundum. iterum relinquo mundum et vado ad patrem. Quid est exivi a patre. nisi non in ea forma qua equalis sum patri. sed aliter id est in assumpta creatura minor apparui. Et quid est veni in hunc mundum. nisi formam servi quam me exinaniens accepi etiam peccatorum qui mundum istum diligunt oculis demonstravi. Et quid est iterum relinquo mundum. nisi ab aspectu dilectorum mundi aufero quod viderunt. Et quid est vado ad patrem. nisi doceo me sic intelligendum a fidelibus meis quo equalis sum patri. hoc qui credunt digne habebuntur a fide ad speciem. id est ad ipsam visionem. quo perducens dictus est tradere regnum deo et patri. Fideles quippe eius quos redemit sanguine suo. dicti sunt regnum eius. pro quibus nunc interpellat. tunc autem illic eos sibi faciens inherere ubi equalis est. non iam rogabit patrem pro eis. Ipse enim inquit pater amat vos. ex hoc enim rogat quo minor est patre. quo vero equalis exaudit cum patre. Unde se ab eo quod dixit. Ipse enim pater amat vos. utique ipse non separat. sed secundum ea facit intelligi que superius commendavi satisque insinuavi. plerumque ita nominari in trinitate unamquamque personam. ut et alie illic intelligantur. Sic itaque dictum est Ipse enim pater amat vos ut consequenter intelligatur et filius et spiritus sanctus. non quia modo nos amat qui proprio filio suo non pepercit. sed pro nobis omnibus tradidit eum. sed tales nos amat deus. quales futuri sumus. non quales sumus. quales enim amat tales in eternum conservat. quod tunc erit cum tradiderit regnum deo et patri. qui nunc interpellat pro nobis. ut iam non roget patrem. quia ipse pater amat nos. Quo autem merito nisi fidei qua credimus antequam illud quod promittitur videamus. Per hanc enim perveniemus ad speciem. ut tales nos amet quales amat ut simus et hortatur ac prestat. ut tales semper esse velimus.

Quapropter cognita ista regula intelligendarum scripturarum de filio dei ut distinguatur quid in eis sonet secundum formam dei. in qua et equalis est patri. et quid secundum formam servi quam accepit in qua minor est patre non conturbabimur tamquam contrariis ac repugnantibus inter se sanctorum librorum sententiis. Nam secundum formam dei equalis est patri et filius et spiritus sanctus. quia neuter eorum creatura est. sicut iam ostendimus. Secundum autem formam servi. minor est patre. quia ipse dixit. pater maior me est. minor et se ipso. quia de illo dictum est. Semetipsum exinanivit formam servi accipiens. minor est spiritu sancto. quia ipse ait. Qui dixerit blasphemiam in filium hominis. dimittetur ei. qui autem dixerit in spiritum sanctum non dimittetur ei. Et in ipso virtutes operatus est dicens. Si ego in spiritu dei eicio demonia. certe supervenit in vos regnum dei. Et apud Ysaiam dicit. quam lectionem ipse in synagoga recitavit et de se completam sine

scrupulo dubitationis ostendit. Spiritus enim, inquit, domini super me, propter quod unxit me, evangelizare pauperibus misit me, predicare captivis remissionem et cetera ad que facienda ideo dicit se missum, quia spiritus domini est super eum. Secundum formam dei omnia per ipsum facta sunt et sine ipso est nihil. Secundum formam servi ipse factus ex muliere, factus sub lege. Secundum formam dei ipse et pater unum sunt. Secundum formam servi non venit facere voluntatem suam, sed voluntatem eius qui eum misit. Secundum formam dei sicut habet pater vitam in semetipso, sic dedit filio vitam habere in semetipso. Secundum formam servi tristis est anima mea usque ad mortem, et pater, inquit, si fieri potest transeat a me calix iste. Secundum formam dei ipse est verus deus et vita eterna. Secundum formam servi factus est obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Secundum formam dei omnia que habet pater ipsius sunt. Et omnia tua mea sunt, inquit, et mea tua. Secundum formam servi non est doctrina ipsius, sed illius qui eum misit. XI

Et de die et hora nemo scit, neque angeli in celo neque filius nisi pater. Hoc enim nescit quod nescientes facit, id est quod non ita sciebat ut tunc discipulis indicaret, sicut dictum est ad Abraham: Nunc cognovi quod timeas deum, id est nunc feci ut cognosceres, quia et ipse sibi in illa temptatione probatus innotuit. Nam et illud utique dicturus erat discipulis tempore oportuno, de quo futuro tamquam preterito loquens ait: Iam non dicam vos servos sed amicos. Servus enim nescit voluntatem domini sui. Vos autem dixi amicos, quia omnia quecumque audivi a patre meo nota feci vobis. Quod nondum faciebat, sed quia certo facturus erat, quasi iam fecisset locutus est. Ipsis enim ait: Multa vobis habeo dicere, sed non potestis illa portare modo. Inter que intelligitur et de die et de hora. Nam et apostolus: Neque enim iudicavi me, inquit, scire aliquid inter vos nisi Christum Ihesum et hunc crucifixum. Eis enim loquebatur qui capere altiora de Christi deitate non poterant. Quibus etiam paulo post dicit: Non potui vobis loqui quasi spiritalibus sed quasi carnalibus. Hoc ergo inter illos nesciebat quod per illum scire non poterant. Denique sciebat inter perfectos quod inter parvulos nesciebat. Ibi quippe ait: Sapientiam loquimur inter perfectos. Eo namque genere locutionis nescire quisque dicitur quod occultat, quo dicitur fossa ceca que occulta est. Neque enim aliquo genere loquuntur scripture quod in consuetudine humana non inveniatur, quia utique hominibus loquuntur. Secundum formam dei dictum est: Ante omnes colles genuit me, id est ante omnes altitudines creaturarum, et ante luciferum genui te, id est ante omnia tempora et temporalia. Secundum formam autem servi dictum est: Dominus creavit me in principio viarum suarum. Quia secundum formam dei dixit: Ego sum veritas, et secundum formam servi: Ego sum via. Quia enim ipse est primogenitus a mortuis, iter fecit ecclesie sue ad regnum dei, ad vitam eternam, cui caput est ad immortalitatem etiam corporis. Ideo creatus est in principio viarum suarum in opera eius.

Sc̄dm̄ formā eī̄ dei p̄m̄ est qd̄ et
loq̄t nob̄ in quo p̄ncipio fecit deꝰ
celū et t̄rā. Sc̄dm̄ formā aūt s̄ui
sponsus p̄cedens de thalā suo
Sc̄dm̄ formā dei p̄mogenitꝰ oīb̄
creature. et ip̄e ante oīb̄ ē. et oīa
in illo ↄstant. Sc̄dm̄ formā s̄ui
et ip̄e est caput corp̄is ecc̄lie. Se:
cundū formā dei dn̄s gl̄ie. Vnde
manifestū est q̄ ip̄e glorificet s̄cōs
suos. quos eī̄ p̄destinauit hos
et vocauit. et quos vocauit ip̄os
et iustificauit. quos aūt iustificauit
ip̄os et gl̄ificauit. De illo q̄ppe di:
ctū est. q̄ iustificat impiū. de illo
dictū ē q̄ sit iustꝰ et iustificans. si
ergo quos iustificauit ip̄os et glori:
ficauit. qui iustificat ip̄e ē q̄ glori:
ficat. qui est vt dixi dn̄s glorie.
Sc̄dm̄ formā tn̄ s̄ui satagentibus
discipul' de gl'ificacōe sua r̄ndit
Sedere ad dext̄rā vel ad sinistram
nō est meū dare vobis. s̄ quibꝰ
paratū est a patre meo. Qd̄ aūt
paratū est a patre eiꝰ. et ab ip̄o
filio paratū est. q̄ ip̄e et pat' vnū
sunt iam eī̄ ostendiꝰ in hac tri:
nitate p̄ multos diuinaꝝ locucōm
mōs. eciā de singulis qd̄ oīm est.
p̄pt' inseparabilē op̄acōz vnīꝰ eiusd̄
q̄ȝ substan̄c. sic et de sp̄u s̄cō dixit.
Cū ego vero mittā eū ad vos nō
dix' mittemꝰ. s̄ ita q̄si tn̄ filius
eū missurꝰ esset. et nō p̄r tū alio
loco dicit. Hec locutꝰ sū vob̄ apud
vos manēs. adu̅ōtꝰ aūt ī sp̄t
s̄cūs quē mittet p̄r in noīe meo. i
declarabit vob̄ oīa. Hic rursus
ita dictū est. quasi n̄ eū missurus
esset et filiꝰ. sed tn̄ pater. Sic ergo
ista ita et illud qd̄ ait. s̄ quibus
paratū est a patre meo. cū patre
se intelligi voluit parāe sedes gl̄ie
quibꝰ vellet. Sȝ dic' q̄s ille aī de
sp̄u s̄cō loq̄ret' ita se missuꝝ ait.
vt nō negaret p̄rem missuꝝ. Hic
vero aperte ait. Non est meū dare
vobis atȝ ita secutꝰ a p̄re dixit.
ista p̄parata. sed hoc est qd̄ p̄ sum:
simꝰ sc̄dm̄ formā s̄ui dictū vt
ita intelligemꝰ. nō est meū dare
ac si diceret. nō est huāe p̄tatf. h̄
dare. vt p̄ illud intelligat' hoc dāe
per qd̄ deus et equalis est patri
Nō est inquit meum dare. x non
huā p̄tate ista do. s̄ q̄bꝰ p̄atū est
a patre meo. s̄ iam tu intellige.
q̄ si oīa que h̄t p̄r mea sunt. et h̄
vtiq̄ȝ meū est. vt cū patre ista pa:
rarem. Nam et illud q̄ro. quo dictū
sit. Si quis nō audit verba mea.
ego nō iudico eū. fortassis eī̄ ita
hic dix'. ego nō iudicabo illū. q̄:
admod̄ ibi nō est meū dare. Sed
quid hic seq̄t'. Non eī̄ veni inq̄t
vt iudicē mūdū. s̄ vt saluū mūdū.
Deinde adiūgit et dic'. Qui me
spernit et non accipit v̄ba mea.
h̄t qui se iudicet. Hic iā intelligeꝰ
patrē n̄ adiūgēt et dicēt. verbū
qd̄ locutꝰ sum ip̄m iudicabit in
nouissīō die. Quid igit' iā nec
filiꝰ iudicabit. q̄ dix'. Ego nō iu:
dicabo illū nec p̄r. s̄ verbū qd̄
locutꝰ est filiꝰ. imo audi adhuc
qd̄ seq̄t'. q̄ ego inq̄t nō ex me.
locutꝰ sum. s̄ ille qui me misit p̄r
ille mādatū m̄ ded'. qd̄ dicā. ā qd̄

loquar. et scio quia mandatum eius vita eterna est. Que ego loquor ita ut dixit mihi pater sic loquor. si ergo non iudicat filius. sed verbum quod locutus est filius. quia non ex se locutus est filius. sed qui misit eum pater mandatum dedit ei quid dicat et quid loquatur. propter utique iudicat quod verbum est. quod locutus est filius. atque ipsum verbum patris idem est filius ipse. Non enim aliud est mandatum patris. aliud verbum patris. Sed et verbum hoc appellavit et mandatum. Videamus ergo ne forte quod ait. Ego non ex me locutus sum. hoc intelligi voluerit. ego non ex me natus sum. Si enim verbum patris loquitur seipsum loquitur quia ipse est verbum patris. plerumque enim dicit. dedit mihi pater in quo vult intelligi quod eum genuit pater. ut non tamquam iam existenti et non habenti dedit aliquid. sed ipsum dedisse ut haberet genuisse est ut esset. Non enim sicut creatura ita dei filius ante incarnationem et ante assumptam creaturam unigenitus per quem facta sunt omnia aliud est. et aliud habet. sed hoc ipsum est quod est id quod habet. quod illo loco manifestius dicitur. Si quis ad capiendum sit idoneus ubi ait. Sicut habet pater vitam in semetipso. ita dedit vitam habere filio in semetipso. Neque enim iam existenti et vitam non habenti dedit ut haberet vitam in semetipso cum eo ipso quod est vita sit. Hoc est ergo dedit filio vitam habere in semetipso. genuit filium incommutabilem vitam quod est vita eterna. Cum ergo verbum dei sit filius dei et filius dei sit verus deus et vita eterna sicut in epistola sua dicit iohannes.

etiam hic quid aliud agnoscimus cum dicit dominus. Verbum quod locutus sum ipsum iudicabit eum in novissimo die. et ipsum verbum patris verbum esse dicit. et mandatum patris ipsum quod mandatum vita eterna. Et scio inquit. quia mandatum eius vita eterna est. Quero itaque quomodo intelligamus. ego non iudicabo. sed verbum quod locutus sum iudicabit. quod ex consequentibus apparet ita dictum. ac si diceret. ego non iudicabo. sed verbum patris iudicabit. Verbum autem patris ipse est filius dei. Sic etiamne intelligendum est. ego non iudicabo. sed ego iudicabo. quomodo istud esse verum nisi ita. ego scilicet non iudicabo ex potestate humana. quia filius hominis sum. sed ego iudicabo ex potestate verbi quia filius dei sum. Aut si contraria et repugnantia videntur. ego non iudicabo. quid illinc dicimus ubi ait mea doctrina non est mea. quomodo mea. quomodo non mea? Non enim dixit ista doctrina non est mea. sed mea doctrina non est mea. quam dixit suam. eandem dixit non suam. quomodo istud verum est. nisi secundum aliud suam dixit. secundum aliud non suam. secundum formam dei suam. secundum formam servi non suam. Cum enim dicit. Non est mea. sed eius qui me misit ad ipsum verbum nos facit recurrere. Doctrina enim patris est verbum patris qui est unicus filius. Quid sibi et id vult? Qui in me credit non in me credit sed in eum qui me misit. nisi ita intelligamus. Qui in me credit. non in hoc quod videt credit. ne sit spes mea in creatura. sed in eo qui suscepit creaturam in qua humanis oculis

apparet. at si ad se equale patri contemplandum per fidē corda mundaret. Ideo qȝ ad prem̄ ꝯferens intencōȝ credencium et dicēs Qui in me credit. sed in eum q̄ me misit Non utiqȝ se a patre x ab illo qui eū misit voluit separare. sȝ ut sic in eū crederet. quo in prem̄ cui equalis est. qd apperte alio loco dicit. Credite in deū et in me credite. et sic credentib; in deū sic et in me. qr ego et pr unus deus. Sicut ergo hic tanqm̄ abstulerit a se fidē hoīm et in patre transtulerit dicendo. non in me credit. sȝ in eum qui me misit. a quo tn̄ se utiqȝ nō separauit. sȝ etiā qd ait. Nō est meū dare. sȝ qb; paratū ē a pre meo. puta clarē secdm qd utrūqȝ accipiendū sit. tale est enī et illud. Non iudicabo. cū ipē iudicaturus sit viuos et mortuos. sȝ qr non ex potestate hūa. propterea recurrens ad deitatē sursū erigit corda hoīm propter que subleuanda descendit.

Nisi tn̄ ipē idem xii esset filius hoīs ꝑpter formaȝ serui quā accepit que est filius dei ꝑpter dei formā in q̄ est. nō diceret apls paulus de principib; huius seculi. si eū cognouissent nūqm̄ dnm̄ glie crucifixissent. Ex forma enī serui crucifixus est. et tn̄ dns glorie crucifixus est. talis enī erat illa susceptio q̄ deum hoīem faceret. hoīem deū. Quid tn̄ ꝑpter qd dicatur adiuuante dnō. et quid secdm qd prudens et diligens lector et pius intelliget. Ita ecce diximus. qr secdm illud qd deus est glificat suos. secdm hoc utiqȝ q dns glorie est. et tn̄ dns glie crucifixus est. qr recte dr. et deus crucifixus. nō ex virtute diuinitatis. sed in firmitate carnis. sic dicimus. qr secdm id qd deus est iudicat. hoc est ex potestate diuina nō hūa et tn̄ ipē hō iudicatus est. sic dns glorie crucifixus est. ita enī apperte ait. Cū venerit filius hoīs in gloria sua et omēs angeli cū eo. tūc ꝯgregabuntur ante eū omēs gentes rē q̄ de futuro iudicio vsqȝ ad vltimā sentēciā in eo loco predicantur. Et iudei qui ꝑ in malicia perseuerantes in illo iudicio puniendi sūt. sic alibi scriptū est. Videbunt in quem pupugerunt. Cum enī boni et mali visuri sūt iudicē viuorum et mortuorum. procul dubio eū vidē nō poterunt mali nisi secdm formā q̄ filius hoīs. sed tn̄ in claritate in qua iudicabit nō in humilitate in q̄ iudicatus ē. Ceterū illā dei formā in q̄ equalis est patri procul dubio impij nō videbunt. nō enī sūt mundi cordes. beati enī mundi cordes. qm̄ ipi deum videbunt. Et ipā visio est facie ad faciem. qr sūmū premiū promittitur iustis. et ipā fiet. tūc tradet regnū deo et patri. in quo sue forme visionē vult intelligi. subiecta deo omī ūsa creatā. et ipsa in qua filius dei filius hoīs factus ē. qr secdm hāc et ipē filius tūc subiectus illi erit qui ei subiecit oīa ut sit deus oīa in oib;. Alioqn̄ si filius dei videtur in forma q̄ equalis est patri. impijs cū iudicatus ē apparebit. Quid

est qd pro magno dilectori suo pol-
licetur dicens. Et ego diligam eum
et ostendam meipsum illi. quapropter filius
hominis iudicaturus est. nec tamen in ea
forma apparens in qua deus est
equalis patri. sed in ea qua filius ho-
minis est. Itaque utrumque dici potest.
et filius hominis iudicabit. et non filius
hominis iudicabit. Quia filius hominis
iudicabit, ut verum sit qd ait. Cum
venerit filius hominis tunc congregabuntur
ante eum omnes gentes. Et non filius
hominis iudicabit ut verum sit qd ait
ego non iudicabo. Et ego non quero
gloriam meam. est qui querat et iudicat.
Nam secundum illud qd in iudicio non
forma dei. sed forma filii hominis apparebit.
nec ipse pater iudicabit, secundum hoc enim
dictum est. pater non iudicat quemquam.
sed omne iudicium dedit filio. Utrum verum
ex illa locutione dictum sit qua supra
commemoravimus ubi ait. Sic dedit filio
vitam habere in semetipso ut significaret.
quod sic genuit filium. an ex illa de qua
loquitur apostolus dicens. propter quod eum suscitavit
et donavit ei nomen qd est super omne
nomen. hoc enim de filio hominis dictum est
secundum quod dei filius excitatus est a mor-
tuis. Ille quippe in forma dei equalis
est patri. ex quo se exinanivit formam
servi accipiens in ipsa forma servi et
agit et patitur et accipit. quae contex-
texit apostolus. humiliavit se factus
obediens usque ad mortem. mortem
autem crucis. propter qd eum exaltavit. et
donavit illi nomen qd est super omne no-
men ut in nomine ihesu omne genu flectatur.
celestium terrestrium et infernorum.
et omnis lingua confiteatur. quia dominus ihesus
xpistus in gloria est dei patris. Utrum ergo
secundum illam. an secundum istam locutionem dictum
sit. omne iudicium dedit filio. satis hinc
apparet. quia si secundum illud diceretur secundum
qd dictum est. dedit filio habere vitam
in semetipso. non utique diceretur. pater non
iudicat quemquam. Secundum hoc autem quod equa-
lem pater genuit filium iudicat cum illo.
secundum hoc ergo dictum est quod in iudicio
non in forma dei. sed forma filii hominis ap-
parebit. non quia iudicabit qui dedit
omne iudicium filio. cum de illo dicat filius.
est qui querat et iudicet. sed ita dictum est
pater non iudicat quemquam. sed omne iudicium
dedit filio. ac si diceretur patrem nemo
videbit in iudicio vivorum et mortuorum
sed omnes filium. quia filius hominis ut possit
et ab impiis videri. cum et illi vi-
debunt in quem pupugerunt. Sed ne
coniicere potius quam aperte demonstrare
videamur proferemus eiusdem domini certam
manifestamque sententiam qua ostenden-
damus ipsam fuisse causam ut diceret.
pater non iudicat quemquam. sed omne iudicium
dedit filio. quia iudex in forma filii hominis
apparebit que forma non est patris sed filii.
nec ea filii in qua equalis est patri. sed in
qua minor est patre. ut sit in iudicio
conspicuus et bonis et malis. Paulo-
post enim dicit. Amen amen dico vo-
bis. quia qui verbum meum audit et cre-
dit ei qui misit me habet vitam eternam.
et in iudicium non venit. sed transit a
morte in vitam. Hec vita eterna est
illa visio que non pertinet ad malos.
Deinde sequitur. Amen amen dico vo-
bis. quia venit hora et nunc est cum mortui
audient vocem filii dei. et qui audie-
rint vivent. Et hoc proprium est piorum.

qui sic audiunt de incarnatione eius
ut credant quia filius dei est. et sic
eum propter se factum accipiunt minorem
patre in forma servi ut credant quia
equalis est patri in forma dei. Et ideo
sequitur. Et hoc ipsum commendans dicit. Sicut
pater habet vitam in semetipso. ita dedit
et filio vitam habere in semetipso. De
inde venit ad visionem sue claritatis.
in qua venturus est ad iudicium. que visio
communis erit et impiis et iustis. Sequitur
enim et dicit. Et potestatem dedit ei et
iudicium facere. quia filius hominis est. Puto
nihil manifestius esse. nam quia filius
dei est equalis patri. non accepit
hanc potestatem iudicii faciendi. sed
habet illam cum patre in occulto. Ac:
cepit autem illam. ut boni et mali eum
videant iudicantem. quia filius hominis est.
Visio quippe filii hominis exhibebitur et
malis. nam visio forme dei. non
nisi mundis corde. quia ipsi deum vide:
bunt et solis piis. quorum dilectoribus hoc
ipsum promittit. quia seipsum ostendet illis
Et ideo vide quid sequatur. Nolite mi:
rari hoc inquit. quid nos prohibet
mirari. nisi illud quod revera mi:
ratur omnis qui non intelligit ut ideo
diceret patrem dedisse ei potestatem iudi
cium facere. quia filius hominis est. cum magis
quasi hoc expectaretur ut diceret quoniam
filius dei est. Sed quia filium dei secundum
illud quod in forma dei equalis est patri
videre iniqui non possunt. Oportet autem
ut iudicem vivorum et mortuorum cum
coram iudicabuntur et iusti videant
et iniqui. Nolite inquit hoc mira:
ri. quoniam venit hora in qua omnes qui in

monumentis sunt audient vocem eius
et prodient. qui bona gesserunt
in resurrectionem vite qui mala gesserunt
in resurrectionem iudicii. Ad hoc ergo opor:
tebat ut ideo acciperet hanc potestatem.
quia filius hominis est. ut resurgentes omnes
viderent eum in forma in qua videri
ab hominibus potest. sed alii ad damnationem
alii ad vitam eternam. Que autem vita
eterna nisi illa visio que non conceditur im
piis ut cognoscant te inquit unum verum
deum et quem misisti ihesum christum. Quomodo
et ipsum ihesum christum nisi quemadmodum
unum verum deum. qui ostendit seipsum
illis. non quomodo ostendit se etiam pu:
niendis in forma filii hominis secundum
illam visionem bonus est. secundum quam
visionem deus apparet mundis corde.
quoniam quam bonus deus israel rectis corde.
Quando autem iudicem videbunt mali.
non eis videbitur bonus. quia non ad
eum gaudebunt corde. sed se tunc plan:
gent omnes tribus terre in numero
utique omnium malorum et infidelium.
propter hoc etiam illi qui eum dixerat ma:
gister bone. querens ab eo consilium
consequende vite eterne. respondit. Quid
me interrogas de bono. Nemo bonus
nisi unus deus. cum et hominem alio
loco dicat bonum ipse dominus. Bonus
homo inquit de bono thezauro cor:
dis sui profert bona. et malus homo
de malo thezauro cordis sui pro:
fert mala. Sed quia ille vitam eternam
querebat. vita autem eterna est in illa
contemplatione. qua non ad penam vi:
detur deus. sed ad gaudium sempiternum.
et non intelligebat cum quo loquebatur.

qui tantummodo filium hominis arbitrabatur.
Quid me interrogas inquit de bono. et
istam formam quam vides. quid iter:
rogas de bono et vocas me secundum
quod vides magistrum bonum. hec for
filius hominis est. hec forma accepta est.
hec forma apparebit in iudicio. non
tantum iustis. sed et hiis qui mali et im:
pii sunt. et huius forme visio non erit
in bonum eis qui male agunt. Est
autem visio forme mee in qua cum
essem non rapinam arbitratus sum
esse equalis deo. sed ut hanc acciperem
meipsum exinanivi. Ille ergo unus deus
pater et filius et spiritus sanctus. qui non apparebit
nisi ad gaudium. quod non auferetur
a iustis. cui gaudio futuro suspirabat
qui dicit. Unam petii a domino hanc re:
quiram: ut inhabitem in domo domini
per omnes dies vite mee. ut contempler
delectationem domini. Unus ergo deus ipse
est solus bonus ad hoc. quia nemo eum vi:
det ad luctum et planctum. sed tantum ad sa:
lutem et letitiam veram. secundum illam formam
si me intelligis bonus sum. si autem
secundum hanc solam quid me interrogas
de bono. si inter illos eris. qui videbunt
in quem pupugerunt. et ipsa visio malum
eis erit. quia penalis erit. Ex ista sen:
tentia dixisse dominum. quid me interrogas
de bono. nemo bonus. nisi unus deus.
Hiis documentis que commemoravi pro:
babile est. quia illa visio dei qua con:
templabimur incommutabilem atque humanis
oculis invisibilem dei substantiam que solis
sanctis promittitur. quam dicit iohannes apostolus
Similes ei erimus quoniam videbimus eum
sicuti est. de qua dicit Unam petii a
domino hanc requiram ut contempler de:
lectationem domini. Et de qua dicit ipse dominus

Et ego diligam eum et ostendam
meipsum illi. et propter quam sola fide
corda mundamus. ut simus beati mun:
dicordes. quoniam ipsi deum videbunt.
Et si qua alia de ista visione dicta
sunt. que copiosissime sparsa per omnes
scripturas invenit. quisquis ad eam que:
dam oculum amoris intendit. sola est
summum bonum nostrum. cuius adipiscendi
causa precipimur agere quicquid recte
agimus. Visio vero illa filii hominis
que prenuntiata est. cum congregabuntur
omnes gentes ante eum et dicent ei.
Domine quando te vidimus esurientem et siti:
entem etc. nec bonum erit impiis.
qui mittentur in ignem eternum. nec sum:
mum bonum erit iustis. Adhuc enim
vocat eos ad regnum quod eis paratum
est ab initio mundi. Sicut enim illis dicet.
Ite in ignem eternum. ita istis. Venite
benedicti patris mei. possidete paratum
vobis regnum. Et sicut ibunt illi in com:
bustionem eternam. sic iusti in vitam
eternam. Quid est autem vita eterna.
nisi ut cognoscant te inquit unum
verum deum et quem misisti ihesum christum.
Sed iam in ea claritate de qua dicit
patri. quam habui apud te priusquam
mundus fieret. tunc enim tradet regnum
deo et patri. ut intret servus bonus
in gaudium domini sui. et abscondat
eos quos possidet deus in abscon:
dito vultus sui a conturbatione hominum.
eorum scilicet qui tunc contabuerunt audie:
tes illam sententiam a quo auditu
malo iustus non timebit. si modo
protegatur in tabernaculo id est in fide
recta katholice ecclesie a contradictione
linguarum et a calumpniis hereticorum.

Si vero est aliq intellectꝰ verboꝝ dn̄i quibꝰ ait. Quid me interrogas de bono. nemo bonꝰ nisi vnꝰ deus. deꝰ tn̄ nō ideo credatur maiore bonitatis esse prīs qm̄ filij subā sed q verbū est. per qd facta sūt oīa nisi qꝫ abhorreat a sana doctrina securi vtamur nō vno tn̄. sed quotquot reperiri potuerint. tanto enī fortius conuincuntur heretici. quanto plures exitus patent ad eoꝝ laqueos euitandos. Sed ea q adhuc considerāda sunt. ab alio iā petamꝰ exordio.

Incipiunt ca^la libri secundi.

De regulis secdm̄ quas scriptura loquitur de patre et filio.

De his scripture locis. de qbꝰ dubiū est. an ppt assumptā creaturā minorē indicent filiū. An vero hoc tm̄ qd licet equalē patri. tn̄ et de patre sit doceant.

De his q ppmisum tm̄ iam minorē pre indicant. sꝫ tm̄ q de pre procedit.

De clarificacōe qua et pat filium glificat et filius patrem.

Quomō intelligenda sit missio siue filij aut spiritus sancti.

Quid sit q nunquā legitur pat maior spiritu sancto. aut spiritus sanctus minor patre.

Proposito questionis de multimodis apparicōibus dei. quā qdam missiones appellant. cū pr missꝰ nō dicat dici. sꝫ a filio a spiritu sancto. cooperante tn̄ in oībꝰ trinitate.

De his qui naturam dei visibilem putauerunt.

De his qui filiū volunt etiaz ante carnis assumpcōem fuisse mortalē. vt solus pat inmortalitatem habere credatur.

An indiscrete deus trinitas patribꝰ apparuerit. An aliqua ex trinitate persona.

De tribꝰ viris abrahe visis cum quibꝰ sic cum dnō deo loquitur.

De duobꝰ angelis qui in hūana forma apparuerūt loth. et in quibus dominꝰ singulariter appellatur.

De visione moisi qua dm̄ vidit in coreth per ignem in rubo.

De apparicōne dei in exitu israhel de egipto.

De his que diuitius gesta sūt corā moise in monte sina.

Vtrū deus per suā subām moisi apparerat. an p visibilē creaturā.

Quomō ex psona dn̄i ihū xp̄i dicta intelligenda sint moisi. ponā te sup petrā. et auferā manū meam. et posteriora mea videbis.

De visione danielis in q illi et patris et filij psona apparuit in specie corpali

Aurelij augustini epī. de trinitate liber secundus incipit. Caplm̄ pmū

Cum hoīes deum qrunt. et ad intelligenciā trinitatis p captu infirmitatis humane animū intendūt. experti difficultates laboriosas siue in ipa acie mentis. conantes in accessibilē lucem. siue ipa multiplici et multimoda locucōe scripturaꝝ vel litteraꝝ sacraꝝ. vbi michi nō videtur nisi atteri adā vt xp̄i grā glificata dulcescat. cū ad aliqd

certum discussa omni ambiguitate pervenerit. facillime debent ignoscere errantibus in tanti investigatione secreti. Sed duo sunt que in errore hominum difficillime tolerantur. presumptio priusquam veritas pateat. et cum iam patuerit presumpte defensio falsitatis. A quibus duobus viciis nimis inimicis inventioni veritatis et tractationi divinorum sanctorum que librorum. si me ut precor et spero deus defenderit atque munierit. scuto bone voluntatis sue. et gratia misericordie sue. non ero segnis ad inquirendum substantiam dei sive per scripturam eius sive per creaturam que utraque nobis ad hoc proponitur intuenda. ut ipse queratur. ipse diligatur qui et illam inspiravit et istam creavit. Nec trepidus ero ad proferendam sententiam meam. in qua magis amabo inspici a rectis. quam timebo morderi a perversis. Gratanter enim suscipit oculum columbinum pulcherrima et modestissima caritas. dentem autem caninum vel evitat cautissima humilitas vel retundit solidissima veritas. Magisque optabo a quolibet reprehendi quam sive ab errante sive ab adulante laudari. Nullus enim reprehensor formidandus est amatori veritatis. Etenim aut inimicus reprehensurus est. aut amicus. Si ergo inimicus insultat ferendus est. amicus autem si errat docendus. si docet audiendus. Laudator vero et errans confirmat errorem. et adulans allicit in errorem. Emendabit ergo me iustus in misericordia et arguet me. oleum autem peccatoris non impinguabit caput meum. Quamobrem quamquam firmissime teneamus de domino nostro Ihesu Christo et per scripturas disseminatam et a doctis catholicis earundem scripturarum tractatoribus demonstratam tamquam canonicam regulam. quomodo intelligatur dei filius et equalis patri secundum dei formam in qua est. et minor patre secundum servi formam quam accepit. in qua forma non solum patre sed et spiritu sancto. neque hoc tantum sed etiam se ipso minor inventus est. non se ipso qui fuit. sed se ipso qui est. quia forma servi accepta formam dei non amisit. sicut scripturarum que in superiori libro commemoravimus testimonia docuerunt. Sunt tamen quedam in divinis eloquiis ita posita ut ambiguum sit. ad quam potius regulam referantur. utrum ad eam qua intelligimus minorem filium in assumpta creatura. an ad eam qua intelligimus non quidem minorem esse filium sed equalem patri. tamen ab illo hunc esse deum de deo. patrem autem deum tantum non de deo. Unde manifestum est quod filius habeat aliunde quo sit et cui filius sit. pater non filium de quo sit habeat. sed tamen cui pater sit. Omnis enim filius de patre est quod est. et patri filius est. nullus autem pater de filio est quod est. sed filio pater est. Quedam itaque ita ponuntur in scripturis de patre et filio ut indicent unitatem equalitatemque substantie. Ego et pater unum sumus. et cum in forma dei esset non rapinam arbitratus est esse equalis deo. et quecumque talia sunt. Quedam vero ita ut minorem ostendant filium propter

forma͂ servi. id est propter assumptam
creatura͂ mutabilis huiꝰ que q3 sub-
stantie. sicuti est qd' ait. Quoniam pater
maior me est. et pater non iudicat
quequam. sed omne iudicium dedit filio.
Nam paulopost consequenter ait. Et pote-
statem dedit ei iudicium facere. quod filiꝰ
hominis est. Quedam porro ita. ut nec
minor nec equalis sit ostendatur. sed tantum
quod de patre sit intimetur. ut est illud
Sicut pater habet vitam in semetipso. sic
dedit filio vitam habere in semetipso.
Et illud. Neque enim potest filiꝰ a se facere
quicquam. nisi quod viderit patrem faci-
entem. Sed si propterea dictum accipiꝰ.
quia in forma accepta et creata minor
est filiꝰ. consequens erit ut prior pater
super aquas ambulauit. aut aliꝰ al-
teriꝰ ceci nati de sputo et luto
oculos aperuerit. et cetera que filiꝰ in car-
ne apparens inter homines fecit. ut
possit ea facere qui dixit. non posse
filium a se facere quicquam nisi quod viderit
patrem facientem. Quis autem vel delirꝰ
ita sentiat. Restat ergo ut hec ideo
dicta sint. quia incommutabilis est vita
filij sicut patris. et tamen de patre est. et
inseparabilis est operatio patris et fi-
lij. sed tamen ita operari filio dei est
de quo ipse est id est de patre. Et ita
videt filiꝰ patrem. ut quo videt
hoc ipso sit filiꝰ. Non enim aliud ei
est esse de patre id est nasci de patre
quam videre patrem. aut aliud videre
operantem quam pariter operari. sed ideo non
a se quia non est a se. Et ideo quod viderit
patrem facientem hec eadem facit et
filiꝰ similiter. quia de patre est. neque enim
alia similiter sicut pictor alias ta-
bulas pingit quemadmodum alias ab
alio pictas vidit. nec eadem dissimiliter.
sicut corpꝰ easdem litteras exprimit quas
animꝰ cogitauit. Sed quecumque inquit
pater facit. hec eadem filiꝰ facit similiter.
Et hec eadem dixit et similiter. Ac per
hoc inseparabilis et operatio. par est
patri et filio. sed a patre est filio.
Ideo non potest filiꝰ a se facere quicquam
nisi quod viderit patrem facientem.
Ex hac ergo regula qua ita loquuntur
scripture. ut non aliud alio minorem.
sed tantum velint ostendere quis de quo
sit. nonnulli eum sensum ceperunt tan-
quam minor filiꝰ dicatur. Quidam autem
nostri indoctiores et in hiis minime
eruditi. dum hec secundum formam
servi conantur accipere. et eos rectus
intellectꝰ non sequitur perturbantur. quod ne
accidat. tenenda est hec regula.
qua non minor filiꝰ. sed quod de patre
sit intimatur. quibꝰ verbis non ine-
qualitas. sed natiuitas eiꝰ ostenditur.

Sunt ergo quedam in
sanctis libris ut dixere
reperam. ita ut ambiguum
sit quo nam referenda sint. utrum
ad illud quod propter assumptam crea-
turam minor est filiꝰ. an illud
quod quamuis equalis. tamen quod de patre
sit indicatur. Et mihi quidem videtur.
si eo modo ambiguum est. ut expli-
cari discernique non possit. et ut-
libet regula sine periculo posse in-
telligi sicut est quod ait. mea doctrina
non est mea. sed eiꝰ qui me misit.
Nam et formam servi potest accipi. sicut
iam in libro superiore tractauimꝰ.
et ex forma dei in qua sic est equalis
patri. ut tamen de patre sit. In dei quippe
forma. sicut non est aliud filiꝰ. aliud

vita eius. sed ipsa vita filius est. ita non est aliud filius. aliud doctrina eius. sed ipsa doctrina filius est. Ac per hoc sicut quod dictum est dedit filio vitam. non aliud intelligitur quam genuit filium qui est vita. Sic etiam cum dicitur dedit filio doctrinam bene intelligitur genuit filium qui est doctrina. ut quod dictum est mea doctrina non est mea. sed eius qui me misit. sic intelligatur. ac si dictum sit ego non sum a memetipso sed ab ipso qui me misit. III

Nam et de spiritu sancto de quo non est dictum semetipsum exinanivit formam servi accipiens. Ait enim ipse dominus. Cum autem venerit ille spiritus veritatis. docebit vos omnem veritatem. Non enim loquetur a semetipso. sed quecumque audiet. loquetur: et que ventura sunt annuntiabit vobis. Post hec verba nisi continuo secutus dixisset. omnia quecumque habet pater mea sunt. propterea dixi. quia de meo accipiet et annuntiabit vobis. crederetur fortasse ita natus de christo spiritus sanctus quemadmodum ille id est de patre. De se quippe dixerat. mea doctrina non est mea. sed eius qui me misit. De spiritu autem sancto. Non enim loquetur a semetipso. sed quecumque audiet. loquetur: quia de meo accipiet et annuntiabit vobis. Sed quia reddidit causam cur dixerit de meo accipiet. restat ut intelligatur de patris here sic et filius. Quomodo nisi secundum id quod supra diximus. Cum autem venerit paracletus quem ego mittam vobis spiritum veritatis qui a patre procedit. ille testimonium perhibebit de me. procedendo ita quod a patre dicitur non loqui a semetipso. et sic non ex eo fit ut minor sit filius quia dixit. Non potest filius a se facere quicquam nisi quod viderit patrem facientem. non enim hoc ex forma servi dixit. sed ex forma dei sicut iam ostendimus. Hec autem verba non indicant quod minor sit. sed quod de patre sit. Ita non hinc efficitur ut minor sit spiritus sanctus quia dictum est de illo. Non enim loquetur a semetipso. sed quecumque audiet loquetur. secundum hoc enim dictum est quod de patre procedit. Cum vero et filius de patre sit et spiritus sanctus a patre procedat. cur non ambo filii dicantur. nec ambo geniti. sed ille unus filius unigenitus. hic autem spiritus sanctus nec filius nec genitus. quia si genitus utique filius. alio loco si deus donaverit et quantum donaverit disseremus. IIII

Verumtamen hic evigilent si possunt qui hoc etiam sibi suffragari putaverunt quasi ad demonstrandum patrem filio maiorem. quia dixit filius. pater. clarifica me. Ecce et spiritus sanctus clarificat eum. Numquid nam et ipse maior est illo? Porro autem si propterea spiritus sanctus glorificat filium quia de filio accipiet et ideo de eius accipiet quia omnia que habet pater ipsius sunt. manifestum est quia cum spiritus sanctus glorificat filium. pater glorificat filium. Unde cognoscitur quod omnia que habet pater.

nō tm̄ filij · sed etiā sp̄c sancti sint.
q̄r potens est sp̄c sc̄s glorificare
filiū quē glorificat pater. Porro
si ille q̄ glorificat eo q̄ glorificat
maior est. sinant ut equales sint
qui se inuicē glorificāt. Scriptū
est aūt q̄ et filius glorificet pa-
trē. Ego te inq̄t glorificaui sup
terrā. Sane caueāt ne putē sp̄c
sanctus maior amborum. q̄r glorificat
filiū q̄ glorificat pr̄. Ipm aūt n̄
a patre nec a filio scriptū glorificari.
Sed in hijs cōuicti ad illud se con
uertūt ut dicāt maior ē q̄ mit-
tit q̄m qui mittit. Proinde ma
ior est pater filio. q̄r filius a pr̄e
se missū assidue cōmemorat. ma-
ior est et sp̄u sc̄o. q̄r de illo dix
ih̄c. quē mittet pr̄ in nōīe meo.
Et sp̄c sc̄s utroq̄ minor est. q̄r et
pr̄ eū mittit sic cōmemoraui. et
filius cū dicit. Si aūt abiero mit-
tam eū ad vos. Qua in q̄stiōe
p̄m q̄ro vn̄ et a quo missus sit
filius. Ego inq̄t a pr̄e exiui et
veni in hūc mūdū. Ergo a patre
exire et venire in hūc mūdū.
hoc est mitti. Quid ig̃r est qd̄
de illo idem ēuangelista dicit In
hoc mūdo erat. et mūdus per eū
factus est. et mūdus eū nō cogno-
uit. Deinde cōiungit in sua ppria venit.
illuc utiq̄ missus est quo venit.
Et si in hunc mundū missus est
q̄r exijt a patre et venit ī hūc
mūdū. et in hoc mūdo erat il
luc ergo missus est. ubi erat. Nam et

illud qd̄ scriptū est in ꝓphetia. Deū
dicit celū et terrā ego impleo. si de
filio dictū est. ipm̄ em̄ nōnulli vo-
lunt intelligi vel ꝓphetis vel in
ꝓphetis locutū. quo missus ē n̄ illuc.
ubi erat. ubiq̄ em̄ erat. qui ait
celū et terrā ego impleo. Si aūt de
patre dictū est. ubi esse potuit sine
verbo suo. et sine sapientia sua q̄ ptendit a fine usq̄ ad finē fortiter. et dis-
ponit oīa suauiter. Sed neq̄ sine
sp̄u sancto usq̄m esse potuit. Itaq̄
si ubiq̄ est deus. ubiq̄ etiā ē sp̄s
eius illuc etiā sp̄s sc̄s missus ē ubi erat.
Nam et ille q̄ nō inuenit locū quo
erat a facie dei et dicit. Si ascen-
dero in celū tu illic es. si descen-
dero ad infernū ades. ubiq̄ vo-
lens intelligi p̄ntem deum. sub
nomine aūt spm̄ eius. Nam sic ait. Quo
abibo a sp̄u tuo. et quo a facie
tua fugiā. quo circa si et filius et
sp̄c sanctus illuc mittit ubi erat.
q̄rendū est quomodo intelligatur ista
missio siue filij siue sp̄c sancti. pater
em̄ solus nusq̄m legit missus et de
filio q̄de ita scribit ap̄ls. Cū aūt
venit plenitudo tp̄is misit deus
filiū suū. factū ex muliere factū
sub lege. ut eos qui sub lege erāt
redimeret. Misit inq̄t filiū suū
factū ex muliere. satis ondit ipo
eo missū filiū quo factus ex muliere.
Quod ergo de deo natus est. in hoc mūdo
erat. qd̄ aūt de maria natus est
in hūc mūdū missus aduenit. Pro-
inde mitti a pr̄e sine sp̄u sancto
nō potuit. nō solū q̄r intelligitur pr̄ cum

cum misit .x. fecit ex femina. non utique
sine spiritu sancto fecisse. verum etiam
quod manifestissime atque apertissime in eu-
angelio dicitur virgini marie querenti ab
angelo. quomodo fiet istud? spiritus sanctus super-
ueniet in te. et virtus altissimi obum-
brabit tibi. Et matheus dicit. Inventa
est in utero habens de spiritu sancto. Quamquam
apud ysaiam prophetam ipse christus intelligitur
de aduentu suo futuro dicere. Et nunc dominus
misit me et spiritus eius. Fortasse aliquis co-
git ut dicamus etiam a seipso missum
esse filium quia ille marie conceptus et par-
tus operatio trinitatis est. qua creante
omnia creantur. Et quomodo iam inquit pater
eum misit si ipse se misit? Cui primum
respondeo querens ut dicat si potest. quomodo
pater eum sanctificauit si seipsum sanctificauit?
utrumque enim dominus ait. Quem pater inquit
sanctificauit et misit in hunc mundum
vos dicitis quia blasphemat quoniam di-
xi filius dei sum. Alio autem loco ait.
Et pro eis sanctifico meipsum. Item quero
quomodo eum pater tradidit. si ipse se tradi-
dit? Utrumque enim dicit apostolus paulus.
Qui filio inquit proprio non pepercit. sed
pro nobis omnibus tradidit illum. Alibi
autem de ipso saluatore ait. Qui me
dilexit et tradidit seipsum pro me. Cre-
do respondebit si hec probe sapit. quia una
voluntas est patris et filii et inseparabilis
operatio. sic ergo intelligat illam incarna-
tionem et ex virgine natiuitatem in qua filius
intelligitur missus una eademque operatione
patris et filii inseparabiliter esse factam
non utique inde separato spiritu sancto de quo ap-
perte dicitur. Inventa est in utero habens
de spiritu sancto. Nam etiam si ita querimus
enodatius fortassis quod dicimus appare-
bit quomodo misit deus filium suum.
Iussit ut veniret atque ille iubenti
obtemperans venit an rogauit an
tantummodo admonuit. Sed quodlibet horum sit
verbo utique factum est. Dei autem verbum
ipse est dei filius. quapropter cum eum
pater verbo misit a patre et verbo eius factum
est ut mitteretur. Ergo a patre et filio
missus est idem filius quia verbum
patris est ipse filius. Quis enim se tam
sacrilega induat opinione. ut putet
temporale verbum a patre factum esse. ut eternus
filius mitteretur et in carne appareret ex
tempore. Sed utique in ipso dei verbo quod
erat in principio apud deum. et deus erat
in ipsa scilicet sapientia dei sine tempore erat.
quo tempore illum in carne apparere opor-
teret. Ita quia cum sine ullo initio tem-
poris in principio esset verbum. et
verbum esset apud deum. et deus esset
verbum. sine ullo tempore in ipso verbo erat. quo
tempore verbum caro fieret et habitaret in
nobis. Que plenitudo temporis cum ve-
nisset. misit deus filium suum factum
ex muliere .x. factum est in tempore ut in-
carnatum verbum hominibus appareret.
quod in ipso non sine tempore erat in quo
tempore fieret. Ordo quippe temporum in eterna
dei sapientia sine tempore est. Cum itaque
hoc a patre et filio esset factum. ut
in carne filius appareret congruenter
dictus est missus ille qui in carne ap-
paruit. misisse autem ille qui in ea non
apparuit. quoniam ista que coram corporeis
oculis foris geruntur ab interiore ap-
paratu nature spiritualis existunt propterea
convenienter missa dicuntur. Forma porro illa

susceptae hominis filii persona est. non
etiam patris. quapropter pater invisibilis
vna cum filio secum invisibili. eundem
filium visibilem faciendo. misisse eum
dictus est. qui si eo modo visibilis
fieret. vt cum patre invisibilis esse de
sisteret id est si in substantia invisibilis
verbi in creaturam visibilem mutata
et transiens verteretur ita missus a
patre intelligeretur filius vt tantum missus
non etiam cum patre mittens inveniretur.
Cum vero sic accepta est forma
servi vt maneret incommutabilis forma dei
manifestum est quod a patre et filio non
apparentibus factum sit quod appareret
in filio id est ab invisibili patre cum invisibili
filio idem ipse filius visibilis mitteretur.
Cur ergo ait. Et a meipso non veni.
iam hoc secundum formam servi dictum est.
secundum quam dictum est. Ego non iu
dico quemquam. Si ergo missus dicitur in
quantum apparuit foris in creatura
corporali. qui intus in natura spiritali
oculis mortalium semper occultus est.
iam in promptu est intelligere etiam
de spiritu sancto cur et ipse missus dicatur.
Facta est enim quaedam creaturae species
ex tempore in qua visibiliter appare
ret spiritus sanctus. sive cum in ipsum dominum
corporali specie velut columba descen
dit. sive cum decem diebus peractis.
post eius ascensionem die penthecostes.
factus est subito de celo sonus quasi
ferretur flatus vehemens. et visae
sunt illis linguae divisae tanquam
ignis. qui et insedit super vnumquemque
eorum. Haec operatio visibiliter expressa.
et oculis oblata mortalibus. mis
sio spiritus sancti dicta est non ita vt appareret
eius ipsa substantia. qua et ipse invisibilis
et incommutabilis est. sicut pater et filius.
sed vt exterioribus visis hominum cor
da commota a temporali manifestatione
venientis ad occultam eternitatem semper
presentis converterentur.

Ideo autem nusquam scriptum est quod
deus pater maior sit spiritu sancto.
vel spiritus sanctus minor est deo patre.
quia non sic est assumpta creatura in qua
appareret spiritus sanctus. sicut assumptus est filius
hominis. in qua forma ipsius verbi dei
persona presentaretur. non vt haberet verbum
dei sicut alii sapientes sancti. sed pre
participibus suis. Non vtique quod am
plius haberet verbum vt esset quam ceteri
excellentiore sapientia. sed quod ipsum verbum
erat. Aliud est enim verbum in car
ne. aliud verbum caro. id est aliud est
verbum in homine. aliud verbum homo.
Caro enim pro homine posita est in eo
quod ait verbum caro factum est. Sicut
illud. Et videbit omnis caro salutare
dei. Non enim sine anima vel sine men
te. sed ita omnis caro ac si diceretur omnis
homo. Non ergo sic est assumpta creatura
in qua appareret spiritus sanctus. sicut assump
ta est caro illa et humana illa forma
ex virgine maria. Neque enim colum
bam beatificavit spiritus. vel illum flatum
vel illum ignem sibique et personae suae in
vnitate habituque coniunxit in eternum.
Aut vero mutabilis et convertibilis est
natura spiritus sancti. vt non haec ex creatura
fieret. sed ipse in illud atque illud muta
biliter verteretur. Sed apparuerunt
ista sicut oportune apparere debuerunt.

creatam servientem creatori et ad nutum eius incommutabiliter in seipso permanentis ad eum significandum et demonstrandum sicut significari et demonstrari mortalibus oportebat mutatam atque conversam. Proinde quamquam illa columba spiritus dicta sit, et de illo igne cum diceretur: visae sunt illis inquit linguae divisae velut ignis, qui et insedit super unumquemque eorum, et coeperunt loqui linguis, quemadmodum spiritus sanctus dabat eis pronuntiare, ut ostenderet per illum ignem spiritum demonstratum sicut per columbam, non ita possumus dicere spiritum sanctum et deum et columbam, aut et deum et ignem, sicut dicimus filium et deum et hominem, nec sicut dicimus filium agnum dei, non solum iohanne baptista dicente: Ecce agnus dei, sed etiam iohanne evangelista vidente agnum occisum in apocalypsi. Illa quippe visio prophetica non est exhibita oculis corporeis per formas corporeas, sed in spiritu per spiritales imagines corporum. Columbam vero illam et ignem oculis viderunt quicumque viderunt. Quamquam de igne disceptari potest utrum oculis an spiritu visus sit propter verba sic posita. Non enim ait: viderunt linguas divisas velut ignem, sed visae sunt eis. Non enim sub eadem significatione solemus dicere: visum est mihi, qua dicimus: vidi. Et in illis quidem spiritalibus visis imaginum corporalium solet dici et visum est mihi et vidi. In istis vero que per expressam corporalem speciem oculis demonstrantur non solet dici visum est mihi, sed vidi. De illo ergo igne potest esse questio quomodo visus sit, utrum intus in spiritu tamquam foris, an vere foris coram oculis carnis. De illa vero columba que dicta est specie corporali descendisse, nullus umquam dubitavit quod oculis visa sit. Nec sicut dicimus filium petram, scriptum est enim: petra erat christus, ita possumus dicere spiritum columbam vel ignem. Illa enim petra iam erat creata et per actionis modum nuncupata est nomine christi quem significabat, sicut lapis ille quem iacob positum ad caput etiam unctione ad significandum dominum assumpsit, sicut isaac christus erat, cum ad se immolandum ligna portabat. Accessit istis actio quedam significativa iam existentibus, non autem sicut illa columba et ignis ad hec tantummodo significanda repente extiterunt. Magis ista similia mihi videntur flamme illi que in rubo apparuit moisi et illi columne quam populus in heremo sequebatur, et fulguribus et tonitruis que fiebant cum lex daretur in monte. Ad hoc enim corporalis rerum illarum extitit species ut aliquid significaret atque preteriret. VI

Propter has ergo corporales formas que ad eum significandum et sicut humanis sensibus oportebat demonstrandum temporaliter extiterunt, missus etiam dicitur spiritus sanctus, non tamen minor patre dictus est, sicut filius propter formam servi. Quia illa forma servi inhesit ad unitatem persone, ille vero corporales species ad demonstrandum quod opus fuit ad tempus apparuerunt et esse postea destiterunt. Cur ergo non et patrem dicimus missum per illas species corporales, ignem rubi et columnam nubis vel ignis et fulgura in monte, et si que talia tunc appar-

-uerunt. cum enim coram locutum patribus teste scriptura vidimus. si per illos creature modos et formas corporaliter expressas et visibilibus aspectibus presentatas ipse demonstrabatur. Si autem filius per ea demonstrabatur. cur tanto post dicatur missus. cum ex femina factus est sicut apostolus dicit. Cum autem venit plenitudo temporis. misit deus filium suum factum ex muliere. quandoquidem et antea mittebatur. cum per illas creature mutabiles formas patribus apparebat. Aut si non recte posset dici missus. nisi cum verbum caro factum est. Cur missus dicitur spiritus sanctus. cuius nulla talis incarnatio facta est. Si vero per illa visibilia que in lege et prophetis nec pater nec filius sed spiritus sanctus ostendebatur. Cur etiam ipse nunc dicitur missus cum illis modis et antea mitteretur. vii

In huius perplexitate questionis adiuvante domino primum querendum est. utrum pater. an filius. an spiritus sanctus. an aliquando pater. aliquando filius. aliquando spiritus sanctus. an sine ulla distinctione personarum. sicut dicitur deus unus et solus. id est ipsa trinitas per illas creature formas patribus apparuit. Deinde quodlibet horum inventum visumve fuerit. utrum ad hoc opus tantummodo creatura formata sit. in qua deus sicut tunc oportuisse iudicavit humanis ostenderetur aspectibus. An angeli qui iam antea erant ita mittebantur. ut ex persona dei loquerentur. assumentes corporalem speciem de creatura corporea in usum ministerii sui. sicut cuique opus esset. aut ipsum corpus suum cui non subduntur sed subditum regunt in species quas vellent accommodatas atque aptas actionibus suis mutantes atque vertentes secundum attributam sibi a creatore potentiam. Postremo videbimus id quod querere instituimus. utrum filius. an spiritus sanctus et antea mittebantur. et si mittebantur. quid inter illam missionem et eam quam in evangelio legimus distet. An non sit missus aliquis eorum nisi cum vel filius factus esset ex maria virgine. vel cum spiritus sanctus visibili specie sive in columba sive in igneis linguis apparuerit. viii

Mittamus ergo eos qui mentis carnalis naturam verbi dei atque sapientiam que in se ipsa manens innovat omnia. quem unicum dei filium dicimus. non solum mutabilem verum etiam visibilem esse putaverunt. Hi enim multum crassum cor divinis rebus inquirendis audacius quam religiosius attulerunt. Anima quippe cum sit substantia spiritalis. cumque etiam ipsa facta sit. nec per alium potuit fieri nisi per quem facta sunt omnia. et sine quo factum est nihil. quamvis sit mutabilis. non tamen est visibilis. quod illi de verbo ipso atque ipsa sapientia dei per quam facta est anima crediderunt. cum sit illa non invisibilis tantum quod et anima est. sed etiam incommutabilis quod anima non est. ut diceretur in se ipsa manens innovat omnia. Et isti quidem ruinam erroris sui divinarum scripturarum testimoniis quasi fulcire conantes. adhibent pauli apostoli sententiam. et quod dictum est de uno solo deo. in quo ipsa trinitas intelligitur. tantum de patre non et de filio et spiritu sancto dictum accipiunt. Regi autem seculorum immortali invisibili soli deo honor et gloria in secula seculorum. Et illud alterum.

beatus et solus potens· rex regum·
et dns dnantiu· qui solus ht immor:
talitate· et luce habitat inaccessibi:
lem· que nemo hom vidit nec vide pt.
Hec quadmodum intel: IX
ligenda sint· iam sicut nos
disseruisse arbitror. veru
illi qui ista no de filio nec de spu
sancto· sed tm de patre accipi volut.
dicut visibile filiu no p carnem
de virgine assumpta· sz etia antea
p seipm· Nam et ipe in qut appar:
uit oculis patru· quibus si dixis:
quomo ergo mortal p seipm e
filius ut constet nob quo tm de pre
vultis intelligi· qd dictu est· qui
solus ht imortalitate. An si ppter
carne susceptam mortal est filius
ppt hanc simile ut sit et visibilis.
Respondet nec ppt hac mortale
se filiu dice· sz sic et an visibilem
ita et an mortale· na si ppt car:
ne filiu dicut esse mortale· ia no
pr sine filio solus ht imortalitatez.
qr et verbu eius p qd facta st oia·
ht imortalitatez· Neqz eni qr carnez
assupsit mortale· id amisit imor
talitate sua· qm quide nec aie humane
hoc accide potuit· ut cu corpore
moreret· dicete ipo dno· Nolite
time eos qui corpus occidut· aiaz
aut no pnt occide. Aut vero etc
spt sanctus carne assupsit· de quo
utiqz sn dubio turbabut· si ppter
carne mortalis est filius· quomo
accipiant prem tm sn filio et spu
sto here imortalitate· qn quidem
spt sus no assupsit carne· q si no
ht imortalitatez· no go ppt car:
nem mortal est filius. Si aut ht
spt sus imortalitate no de patre
tm dictu est· qr solus ht imortali:
tatem· Quocirca ita se arbitrat
et an incarnatioz p seipm mortalez
posse filiu diuinitate· qr ipa mutabili:
tas no incongruent mortalitas
dr· scdm qua et aia dr mori no
qr in corpus vel in aliqm alia sub:
stancia mutat et vertit· sz in ipa
sua suba quicqd alio mo nunc e aut
fuit scdm id qd desiit esse qd erat
mortale dephendit· Quia itaqz
inquint anqm natus esset filius di
de virgine maria· ipe apparuit pa:
tribus nris· no in una eade spe
sz multiformit alit atqz alit. et visi
est p seipm· qr nodum carne assu:
pta suba eius conspicua mortalibus
oculis fuit et mortalis in qntum muta:
bilis. Ita et spus sus· qui alias colum:
ba alias igni apparuit. Un no tri:
nitati aiut sz singlr et ppe patri
tm dici qd dictu est· immortali·
invisibili· soli deo. Et q solus ht imor:
talitate et luce hitat inaccessibilez·
que nemo hom vidit· nec videre
pt· Omissis go istis q nec aie sb:
stanciaz invisibile nosse potuert· vn
longe remotu aberat ut nossent
unius et soli dei et pris et filij et
spussci no sola invisibile uni et
incommutabile pmane subaz· ac p
hoc in vera et sincera imortalitate
ssiste nos q nuqa apparuisse corporeis
oculis deu nec prem nec filiu nec
spm scm dicus· si p subiecta sue po:
testati corporea creatura in pace
chatolica pacifico studio ceteraque.

parati corrigi si fraterne ac recte reprehendimur. parati etiam si ab inimico vera tamen dicente mordemur. Utrum indiscrete deus apparuerit patribus nostris antequam Christus veniret in carne. An aliqua ex trinitate persona. an singillatim quasi per vices.

Hoc primum in eo quod scriptum est in genesi. locutum deum cum homine quem de limo finxerat. si excepta figurata significatione ut rei geste fides etiam ad litteram teneatur tractamus. in specie hominis videtur deus cum homine tunc locutus. Non quidem expresse hoc in libro positum est. sed circumstancia locucionis id resonat maxime illo quod scriptum est vocem dei audisse adam deambulantis in paradiso ad vesperam et abscondisse se in medio ligni quod erat in paradiso. deo que dicenti Adam ubi es. respondisse. Audivi vocem tuam et abscondi me a facie tua quoniam nudus sum. Quomodo enim possit ad litteram intelligi talis dei ambulacio et collocucio nisi in specie humana non video. Neque enim dici potest vocem solam factam. ubi deambulasse dictus est deus. aut eum qui deambulabat in loco non fuisse visibilem. cum et adam dicat quod absconderit se a facie dei. quis ergo erat ille. utrum pater an filius. an spiritus sanctus. An omnino deus indiscrete ipsa trinitas in forma hominis homini loquebatur. Contextio quidem ipsa scripture nusquam transire sentitur a persona ad personam. sed ille videtur loqui ad primum hominem qui dicebat fiat lux. et fiat firmamentum et cetera per illos singulos dies. quem deum patrem solemus accipere dicentem ut fiat quicquid facere voluit. omnia enim per verbum suum fecit. quod verbum eius unicum filium secundum rectam fidei regulam novimus. Si ergo deus pater locutus est ad primum hominem. et ipse deambulabat in paradiso ad vesperam. et ab eius facie se in medio ligni paradisi peccator abscondebat. cur non iam ipse intelligatur apparuisse abrahe et moisi et quibus voluit quemadmodum voluit per subiectam sibi commutabilem atque visibilem creaturam. cum ipse in seipso atque in substancia sua qua est incommutabilis atque invisibilis maneat. Sed fieri potuit ut a persona ad personam occulte scriptura transiret. et cum patrem dixisse narraret fiat lux. et cetera que per verbum fecisse commemoratur. iam filium indicaret loqui ad primum hominem. non aperte hoc explicans. sed eis qui possent intelligendum intimans. Qui ergo habet vires quibus hoc secretum possit mentis acie penetrare. ut ei liquido appareat vel posse etiam patrem. vel non posse nisi filium et spiritum sanctum per creatam visibilem speciem corporalibus oculis apparere pergat in hec scrutanda si potest etiam verbis enunciandaque atque tractanda. Res tamen quantum ad hoc scripture testimonium attinet ubi deus cum homine locutus est. quantum existimo occulta est. Quia etiam utrum soleret adam corporeis oculis deum videre non evidenter apparet. cum presertim magna sit questio quomodo eis oculi aperti fuerint. quando vetitum cibum gustaverunt. hi enim antequam gustassent clausi erant. Illud tamen non

temere diximus. si paradisum corporalem
quendam locum illa scriptura insinu-
at deambulare ibi deum nisi in ali-
qua corporea forma nullo modo po-
tuisse. Nam et solas voces factas
quas audiret homo. nec aliquam formam
videret dici potest. nec quia scriptum est.
abscondit se adam a facie domini
continuo sequitur ut soleret faciem eius
videre. Quid si enim non quidem videre
ipse poterat. sed videri ipse metue-
bat ab eo cuius vocem audierat et de-
ambulantis presenciam senserat.
Nam et adam dixerat deo. a facie tua
absconderam me. nec ideo fateri cogi-
mur eum solere cernere faciem dei cor-
poreis oculis in qualibet forma visibili.
quamvis de facinore suo vocem interrogan-
tis seu quasi loquentis audisset. Quid
autem loquela tunc deus exterioribus ho-
minum auribus insonaret. maxime
ad primum hominem loquens et invenire
difficile est. et non hoc isto sermone
suscepimus. Verumtamen si sole voces et
soni quidam fiebant. quibus quedam sensibilis
presencia dei primis illis hominibus preberetur.
cur ibi personam dei patris non intelligam
nescio. quandoquidem eius persona ostenditur. et
in ea voce cum ihesus in monte coram
tribus discipulis prefulgens apparuit.
et in illa ubi super baptizatum colum-
ba descendit. et in illa ubi ad patrem
de sua glorificatione clamavit. eique re-
sponsum est. et clarificavi. et iterum
clarificabo. non quia fieri potuit vox
sine opere filii et spiritus sancti. trinitas quippe
inseparabiliter operatur. sed quia ea vox facta
est. que solius personam patris ostenderet.
sicut humanam illam formam ex virgine
maria trinitas operata est. sed so-
lius filii persona est. Visibilem namque

solius filii personam. invisibilis trinitas
operata est. Nec nos aliquid prohibet
illas voces factas ad adam. non solum
a trinitate factas intelligere. sed etiam
personam demonstrantes eiusdem trinitatis acci-
pere. Ibi enim cogimur non nisi patris
accipere ubi dictum est. hic est filius
meus dilectus. neque enim ihesus etiam spiritus
sancti filius. aut etiam suus filius credi potest & intelligi
Et ubi sonuit. et clarificavi et iterum
clarificabo. non nisi patris personam fate-
mur. Responsio quippe est ad illam domini
vocem qua dixerat. pater clarifica fi-
lium tuum. quod non poterat dicere nisi deo
patri tantum. non et spiritui sancto. cuius non est filius.
Hic autem ubi scriptum est. et dixit dominus
deus ad adam. cur non ipsa trinitas intel-
ligatur nihil dici potest. Similiter etiam quod
scriptum est. Et dixit dominus ad abraham.
exi de terra tua et de cognacione tua
et de domo patris tui. non est appertum
verum utrum sola vox facta sit ad au-
res abrahe. an et aliquid oculis eius
apparuerit. Pauloposte autem aliquanto apper-
tius dictum est. et visus est dominus abrahe.
et dixit illi. Semini tuo dabo terram hanc.
sed nec ibi expressum est in qua specie
visus sit ei dominus. an vere pater an fi-
lius. an spiritus sanctus visus sit. nisi
forte ideo putant filium visum esse
abrahe. quia non scriptum est. visus est
ei deus. sed visus est ei dominus. tamquam enim
videtur filius dominus vocari dicente apostolo.
Nam et si sunt qui dicuntur dii sive in celo
sive in terra. sicuti sunt dii multi et do-
mini multi. nobis tamen unus deus pater
ex quo omnia. et nos in ipso. et unus
dominus ihesus christus per quem omnia et nos per
ipsum. sed et cum deus pater multis locis
inveniatur dictus dominus. sicuti est illud

Dominus dixit ad me. filius meus es tu. ego hodie genui te. Et iterum. Dixit dominus domino meo. sede a dextris meis. tunc etiam spiritus sanctus dominus dictus invenitur ubi apostolus ait. dominus autem spiritus est. Et ne quisquam arbitretur filium significatum. et ideo dictum spiritum quia incorpoream substantiam secutus contexuit. Ubi autem spiritus domini ibi libertas. Ipsum autem dominum neque esse dubitavit spiritum sanctum. Neque hic ergo evidenter apparet utrum aliqua ex trinitate persona an deus ipsa trinitas. de quo uno deo dictum est. Dominum deum tuum adorabis. et illi soli servies visus fuit abrahe sub ilice autem mambre. tres viros vidit. quibus et invitatis hospitio et susceptis et epulantibus ministravit. Sic enim scriptura illa rem gestam narrare cepit. ut non dicat. visi sunt ei tres viri. sed visus est ei dominus. Atque inde consequenter exponens. quomodo ei sit visus dominus. Attexit narrationem de tribus viris. quos abraham per pluralem numerum invitat. ut hospitio suscipiat. et postea singulariter sicut unum alloquitur. Et sicut unus ei de sara filium pollicetur. quem dominum dicit scriptura. sicut in eiusdem narrationis exordio visus est inquit dominus abrahe. Invitat ergo et pedes lavat. et deducit abeuntes tamquam homines. Loquitur autem tamquam cum domino deo. sive cum ei promittitur filius. sive cum ei sodome imminens interitus indicatur. xi

Non parvam neque transitoriam considerationem postulat iste scripture locus. Si enim vir unus visus fuisset. iam illi qui dicunt quod filius et ante de virgine nasceretur per suam substantiam visibilem filium. quid aliud quam ipsum esse clamaret. quod de patre inquit dictum est invisibili soli deo. et tamen possem adhuc querere. quomodo ante susceptam carnem habitu inventus est ut homo. quando quidem pedes ei loti sunt. et humanis epulis epulatus est. quomodo istud fieri poterat. cum adhuc in forma dei esset. non rapinam arbitratus est esse equalis deo. Numquid enim iam seipsum exinaniverat formam accipiens in similitudine factus et habitu inventus ut homo. cum hoc quando fecerit per partum virginis noverimus. Quomodo igitur antequam hoc fecisset. ut vir unus apparuit abrahe. an illa forma vera non erat. possem ista querere. si unus vir apparuisset abrahe idemque dei filius crederetur. Cum vero tres visi sunt. nec quisquam in eis vel forma vel etate vel potestate maior ceteris dictus est. cur non hic accipiamus visibiliter insinuatam per creaturam visibilem trinitatis equalitatem. atque in tribus personis unam eandemque substantiam. Nam ne quisquam putaret sic intimatum unum in tribus fuisse maiorem et eum dominum dei filium intelligendum. duos autem illos angelos eius. quia cum tres visi sunt uni domino illic loquitur abraham. sancta scriptura futuris talibus cogitationibus et opinionibus contradicendo non premisit occurrere. quando paulo post duos angelos dicit venisse ad loth. in quibus et ille vir iustus qui de sodomorum incendio meruit liberari ad unum dominum loquitur. xii

Sic enim scriptura loquitur dicens. Abiit autem dominus postquam cessavit loqui abrahe. et abraham reversus est ad locum suum. Venerunt autem angeli

in sodomis venisse. Hic autem attentius considerandum est quod ostendere institui. cum tribus certe loquebatur abraham et eum dominum singulariter appellauit. forte inquit aliquis. unum ex tribus agnoscebat dominum. alios autem duos angelos eius. quid sibi ergo vult quod sequitur dicit scriptura. abiit autem dominus postquam cessauit loqui ad abraham. et abraham reuersus est in locum suum. Venerunt autem duo angeli in sodomis vespere. an forte ei unus abscesserat qui dominus agnoscebatur in tribus et duos angelos qui cum illo erant ad consumendum sodomam miserat. ergo sequentia videamus. Venerunt inquit duo angeli sodomis vespere. loth autem sedebat ad portam sodomorum. et cum vidisset eos loth surrexit in obuiam illis. et adorauit in faciem super terram. et dixit. Ecce domini diuertite in domum pueri vestri. Hic manifestum est et duos angelos fuisse et in hospicio pluraliter inuitatos et honorifice appellatos dominos. cum fortasse homines putarentur. Sed rursum mouet. quod nisi angeli dei cognoscerentur non adoraret loth in faciem super terram. Cur ergo tamquam humanitate indigentibus et hospicium preberet et victum. sed quodlibet hic lateat illud nunc quod suscepimus exequimur. Duo apparent angeli. ambo dominus pluraliter uitantur. tamquam cum duobus loquitur donec exeatur a sodomis. Deinde sic scriptura et dicit. Et factum est postquam eos eduxerunt foras. dixerunt salua saluam animam tuam ne respexeris retro. neque stes in hac vniuersa regione. in monte vade et ibi saluaberis. ne forte comprehendaris. Dixit autem loth ad eos. Rogo domine. si iam ille discesserat qui dominus erat et angelos miserat. cur dicitur. rogo domine. et non rogo domini. Aut si unum ex eis voluit appellare. cur ait scriptura. dixit autem loth ad eos. Rogo domine. quoniam puer tuus inuenit ante te misericordiam. an hic intelligimus in plurali numero duas personas. cum autem idem duo tamquam unus compellantur unius substantie unum dominum deum. sed quas duas personas hic intelligimus. patris et filii. an patris et spiritus sancti. an filii et spiritus sancti. Hoc forte conuenientius quod ultimum dixi. Missos enim se dixerunt quod de filio et spiritu sancto dicimus. Nam patrem missum nusquam scripturarum occurrit.

XIII

Moyses autem quando ad populum israel ex egipto educendum missus est. sic ei dominum apparuisse scriptum est. Pascebat inquit oues iethro soceri sui sacerdotis madian et minauit oues in desertum. et venit in montem dei oreb. Apparuit autem illi angelus domini in flamma ignis de rubo et vidit quod rubus ignis arderet. rubus vero non comburebatur. ait moyses. ibo et videbo visum istud quod tam magnum vidi quomodo non comburitur rubus. Cum ergo vidit dominus quod venit videre clamauit ad eum dicens. dominus de rubo. Ego sum deus patris tui. deus abraham. et deus isaac. et deus iacob. Et hic primo angelus domini dictus est. deinde deus. Numquid ergo angelus est deus abraham et deus isaac et deus iacob. Potest ergo recte intelligi ipse saluator

de quo dicit apostolus. quorum patres et ex quibus christus secundum carnem qui est super omnia deus benedictus in secula. Non absurde etiam hic ipse intelligitur deus abraham. et deus isaac et deus iacob. Sed cur prius angelus domini dictus est. cum de rubo in flamma ignis apparuit. Utrum quia unus ex multis angelis erat. sed per dispensationem personam domini sui gerebat. an per assumptum erat aliquid creatura. quod ad presens negotium visibiliter appareret. et unde voces sensibiliter ederentur. quibus presentia domini per subiectam creaturam corporeis etiam sensibus hominis sic oportebat exhiberetur. Si enim unus ex angelis erat. quis facile affirmare possit. utrum ei filii persona nuntianda imposita fuerit. an spiritus sancti. an dei patris. an ipsius omnino trinitatis qui est unus et solus deus. ut diceret ego sum deus abraham. et deus isaac et deus iacob. Neque enim possumus dicere dominum abraham deum isaac. et dominum iacob filium dei esse et patrem non esse. aut spiritum sanctum. aut ipsam trinitatem. quam credimus et intelligimus unum deum. Audebunt quis negare deum abraham et deum isaac et deum iacob. Ille enim non est illorum patrum deus qui non est deus. porro si non solum pater deus est sicut omnes etiam heretici concedunt. sed etiam filius quod velint nolint coguntur fateri dicente apostolo. qui est super omnia deus benedictus in secula. Et spiritus sanctus dicente ipso apostolo. clarificate ergo deum in corpore vestro. cum supra diceret. Nescitis quia corpora vestra templum in vobis est spiritus sancti. quem habetis a deo. et hi tres unus deus. sicut chatolica sanitas credit. non satis elucet quem in trinitate personam. et utrum aliquam an ipsius trinitatis gerebat ille angelus. si unus ex ceteris angelis erat. Si autem in usum rei presentis assumpta creatura est. que et humanis oculis appareret et auribus insonaret. et appellaretur et angelus et dominus et deus. non potest hic deus pater intelligi. sed aut filius aut spiritus sanctus. quanquam spiritum sanctum alicubi angelum dictum non recolam. sed ex opere possit intelligi. Dictum enim de illo est. que ventura sunt annuntiabit vobis. Et utique angelus grece latine nuntius interpretatur. De domino autem ihesu christo evidentissime legimus apud prophetam. quod magni consilii angelus dictus sit. cum et spiritus sanctus et dei filius sit deus et dominus angelorum. xiiii

Item in exitu filiorum israel de egipto scriptum est. deus autem preibat illos. die quidem in columna nubis et ostendebat illis viam. nocte autem in columna ignis. Et non deficiebat columna nubis die. et columna ignis nocte ante populum. Quis et hic dubitet per subiectam creaturam eandemque corpoream non per suam substantiam dominum oculis apparuisse mortalium. Sed utrum patrem. an filium. an spiritum sanctum. an ipsam trinitatem unum deum similiter non apparet. nec ibi hoc distinguitur quantum existimo ubi scriptum est. Et maiestas domini apparuit in nube. et locutus est dominus ad moisen dicens. et cetera.

Sequitur capitulum xv

Iam vero de nubibus et fulgoribus et tuba et fumo in monte syna cum diceretur. Sina autem mons fumabat totus propterea quod descendit deus in igne in eum et ascendebat fumus tanquam fumus fornacis. et mente confusus est omnis populus vehementer. Fiebant autem voces tube procedentes fortiter. moyses loquebatur. deus respondebat ei voce et paulopost data lege in decem preceptis. Consequenter dicitur. Et omnis populus videbat voces tube et montem fumantem et paulopost. Et stabat inquit populus a longe. Moyses autem intravit in nebulam ubi erat deus. et dixit dominus ad moysen etc. Quid hic dicam. nisi quod nemo tam vecors est qui credat fumum. ignem. nubes. nebulam. et si qua sunt huiusmodi verbi et sapientie dei quod est christus. vel spiritus sancti esse substantiam. nam de patre deo nec aliquid iam hoc unquam ausi sunt dicere. ergo creatura serviente creatori facta sunt omnia et humanis sensibus pro dispensatione congrua presentata. nisi forte quod dictum est. Moyses autem intravit in nebulam ubi erat deus. hoc arbitrabitur carnalis cogitatio a populo quidem nebulam visam. intra nebulam vero moysen oculis carnis vidisse filium dei quem delirantes heretici in sua substantia visum volunt. Sane viderat eum moyses oculis carnis. si oculis carnis potest videri non modo sapientia dei quod est christus. sed ipsa cuiuslibet hominis et qualiscumque sapientis. Aut quia scriptum est de senioribus israel. quia viderunt locum ubi steterat deus israel. et quia sub pedibus eius tanquam opus lapidis saphiri et tanquam aspectus firmamenti celi. propterea credendum est verbum et sapientiam dei per suam substantiam in spacio locali stetisse qui pertendit a fine usque ad finem fortiter et disponit omnia suaviter. et ita esse mutabile verbum dei. per quod facta sunt omnia. ut modo se contrahat. modo distendat. mundet dominus a talibus cogitationibus corda fidelium suorum. Sed per subiecta ut sepe diximus creaturam exhibentur hec omnia visibilia et sensibilia. ad significandum invisibilem atque intelligibilem deum. non solum patrem. sed et filium et spiritum sanctum. ex quo omnia. per quem omnia. in quo omnia. quamvis invisibilia dei a creatura mundi per ea que facta sunt intellecta conspiciantur. sempiterna quoque virtus eius et divinitas. Sed quod attinet ad id quod nunc suscepimus. nec in monte syna video. quemadmodum appareat per ista omnia. que mortalium sensibus terribiliter ostendebantur. utrum deus trinitas. an pater. an filius. an spiritus sanctus proprie loquebatur. Verumtamen si quid hinc sine affirmandi temeritate modeste atque cunctanter coniectare conceditur. si una ex trinitate persona potest intelligi. cur non spiritum sanctum potius intelligimus. quando et tabulis lapideis lex ipsa que ibi data est. digito dei scripta dicitur. quo nomine spiritum sanctum in evangelio significari novimus. et quinquaginta dies numerantur ab occisione agni et celebratione pasche. usque ad diem. quo hec fieri cepta sunt in monte syna. sicut post domini passionem ab eius resurrectione quinquaginta dies numerantur. et venit promissus a filio dei spiritus sanctus. et in ipso eius adventu

que in apostolorum actibus legitur per divisionem linguarum ignibus apparuisse qui et insedit super unumquemque ipsorum quod exodo congruit ubi scriptum est. Sina autem mons fumabat totus propterea quod descendit deus in eum in igne. Et aliquanto post. aspectus inquit maiestatis domini tanquam ignis ardens super verticem montis coram filiis israel. Aut si hec ideo facta sunt quia nec pater nec filius illic eo modo putari poterat sine spiritu suo quo ipsam legem scribi oportebat. deum quidem non per substantiam suam que invisibilis et incommutabilis manet. sed per illam speciem creature illic apparuisse cognoscimus. sed aliquam ex trinitate personam signo quodam proprio quantum ad mei capacitatem sensus pertinet non videmus. XVI

Est etiam quo moveri plerique solent. quia scriptum est. Et locutus est dominus ad moisen facie ad faciem. sicut quis loquitur ad amicum suum. Cum paulo post dicat idem moises. En ergo inveni gratiam ante te. ostende mihi temetipsum manifeste. ut videam te et sciam quia populus tuus est gens hec. Et paulo post iterum dixit moises ad dominum. Ostende mihi maiestatem tuam. Quid est hoc. quod in omnibus que supra fiebat deus videri per suam substantiam putabatur. unde a miseris creditus est non per creaturam sed per seipsum visibilis filius dei. Et quod intravit in nebulam moises ad hoc intrasse videbatur. ut oculis quidem populi ostenderetur caligo nebulosa. ille autem intus verba dei tanquam eius faciem contemplatus audiret. Et quod dictum est. locutus est dominus ad moisen facie ad faciem sicut quis loquitur ad amicum suum. Ecce idem dicit. si inveni gratiam ante te. ostende mihi temetipsum manifeste. Noverat utique quod corporaliter videbat. et veram visionem dei spiritaliter requirebat. Locutio illa quippe que fiebat in vocibus sic modificabatur tanquam esset amici loquentis ad amicum. sed deum patrem quis corporeis oculis vidit. et in principio erat verbum et verbum erat apud deum. et deus erat verbum. per quod facta sunt omnia. Quis corporeis oculis vidit. Et spiritum sapientie quis corporeis oculis videt. Quid est autem ostende mihi temetipsum manifeste ut videam te. nisi ostende mihi substantiam tuam. Hoc autem si non dixisset moises utcumque ferendi essent stulti qui putant per ea que supra dicta vel gesta sunt substantiam dei oculis eius fuisse conspicuam. Cum vero hic apertissime demonstretur nec desideranti hoc fuisse concessum. quis audeat dicere per similes formas que huic quoque visibiliter apparuerant non creaturam deo servientem. sed hoc ipsum quod deus est cuiquam oculis apparuisse mortalium. Et hic quidem quod post dominus dicit ad moisen. Non poteris videre faciem meam et vivere. non enim videbit homo faciem meam et vivet. Et ait dominus. Ecce locus penes me. et stabis super petram statim ut transibit mea maiestas. et ponam te in specula petre. et tegam manu mea super te donec transeam. et auferam manum meam. et tunc videbis posteriora mea. nam facies mea non apparebit tibi XVII

Non incongruenter ex persona domini nostri ihesu christi prefiguratum solet intelligi. ut posteriora eius

accipiatur caro eius in qua de virgine
natus est. et mortuus et resurrexit. siue
propter postremitatem mortalitatis po-
steriora dicta sint. siue quia eam prope in
fine seculi. hoc est posterius suscipere
dignatus est. Facies autem eius illa diuina
forma in qua rapinam arbitratus est esse equa-
lis deo patri. quod nemo utique potest videre
et viuere. siue quia post hanc vitam in
qua peregrinamur a domino. et ubi corpus
quod corrumpitur aggrauat animam videbimus
faciem ad faciem. sicut dicit apostolus. De hac
enim vita in psalmo dicitur. Verumtamen vniuer-
sa vanitas omnis homo viuens. Et iterum.
quoniam non iustificabitur in conspectu tuo
omnis viuens. in qua etiam vita se-
cundum iohannem nondum apparuit quod eri-
mus. Scimus inquit. quia cum apparuerit
similes ei erimus. quoniam videbimus eum
sicuti est. quod utique post hanc vitam
intelligi voluit. cum mortis debitum
soluerimus. et resurrectionis promissum
receperimus. siue quod etiam nunc inquantum
dei sapientiam. per quam facta sunt omnia spiritu-
aliter intelligimus in tantum carnalibus
affectibus ipsi huic mundo moriamur con-
siderantes quod ait apostolus. mundus michi cruci-
fixus est. et ego mundo. De hac enim
morte iterum dicit de hoc mundo decernitis.
Non ergo inmerito nemo potest faciem. id est ipsam
manifestationem sapientie dei videre et viuere.
Ipsa enim est species. cui contemplande
suspirat omnis qui affectat deum dili-
gere ex toto corde et tota anima. et
tota mente. Ad quam contemplandam etiam
proximum quantum potest edificat. qui diligit et proxi-
mum sicut seipsum. In quibus duobus preceptis
tota lex pendet et prophete. quod signi-
ficatur etiam in ipso moyse. Nam cum

dixisset propter dilectionem dei qua precipue
flagrabat. si inueni gratiam in conspectu
tuo. ostende michi temetipsum manifeste. et
ut sim inueniens gratiam ante te. con-
tinuo propter dilectionem etiam proximi sub-
iecit atque ait. Et ut sciam quia populus tuus
est gens hec. Illa est ergo species que rapit
omnem animam rationalem desiderio sui. tan-
to ardentiorem quanto mundiorem. et
tanto mundiorem. quanto ad spiritualia
resurgentem. Tanto autem ad spiritualia
resurgentem. quanto a carnalibus mori-
entem. Sed dum peregrinamur a domino. et per
fidem ambulamus. non per speciem. po-
steriora christi hoc est carnem per ipsam
fidem videre debemus. id est in solido fidei fun-
damento stantes quod significat petra.
et eam de tali tutissima specula intuentes
in katholica scilicet ecclesia de qua dictum est.
Super hanc petram edificabo ecclesiam
meam. Tanto enim certius diligimus quem
videre desideramus faciem christi. quantum
in posterioribus agnoscimus. quanto nos
prior dilexit christus. Sed in ipsa carne
fides resurrectionis eius saluos facit
atque iustificat. Si enim credideris
inquit in corde tuo. quia illum deus
suscitauit a mortuis. saluus eris. Et
iterum. Qui traditus est inquit propter de-
licta nostra. et resurrexit propter iustifi-
cationem nostram. Ideo quod resurrexit corporis
donum est meritum fidei nostre. Nam mor-
tuam esse illam carnem in cruce passionis
etiam inimici eius credunt. sed resurrexis-
se non credunt. Quod firmissime nos
credentes tamquam de petre soliditate
contuemur. Unde certa spe adoptionem
expectamus redemptionem corporis nostri.
quia hoc in membris christi speramus quod in ipso

sumus. qd pfectu esse in ipo tanq̃m
in capite nro fidei sanitate cogno-
scimus. Inde nō vult n̄ cū transierit
videri posteriora sua. vt in eius re-
surrectionē credat. pascha enim hebreū
verbū dr. qd transitū interptamur.
vn̄ et ioh̄s euangelista dicit. Ante di-
em festū pasce sciens ih̄c. quia venit
eius hora. vt transeat de hoc mū-
do ad patrē. Hoc aut q credunt.
nec tn̄ in katholica sed in scismate
aliquo aut in heresi credunt. nō
de loco qui est penes eū vident
posteriora dn̄i. Quid enim sibi wlt
qd ait dn̄s. ecce locus est penes me.
et stabis sup petrā. Quis locus
terrenus est penes dn̄m. Nisi hoc est
penes eum. qd eū spualiter attin-
git. nā quis locus nō est penes
dn̄m. qui attingit a fine vsq3 ad
finē fortiter. et disponit oīa suauiter.
Et cuius dictū est. celū m̄ sedes e.
et terra scabellū pedū eius. et qui
dixit. quā domū edificabitis
m̄. Aut quis locus quietis mee.
Nonne manus mea fecit hec oīa.
Sz viz intelligitur locus penes eū
in quo statur sr̄ petrā. ipa ecclia
katholica vbi salubriter videt pa-
scha dn̄i x transitū dn̄i. et posteriora
eius x corpus eius q credit in resur-
rectionē eius. Et stabis inquit sup
petrā statim vt transiet mea
maiestas. Reuera enim statim
vt transijt maiestas dn̄i in clari-
ficacionē dn̄i. qua resurgens ascen
dit ad patrē. solidati sumus sr̄
petrā. Et petrus tunc solidatus est.
vt cū fiducia pdicaret. quē prius q̃m

esset solidatus. ter. timore nega-
uerat. Iam quidē pdestinacone
positus in specula petre. sz adhuc
manū dn̄i sibi sr̄ posita ne videret.
posteriora enim eius visurus erat.
et nōdū ille transierat vsq3 a
morte ad vitā. nondū resurrectione
clarificatus erat. Ita et qd sr̄ in
exodo. et dicit. tegam manū me-
am sr̄ te. donec transeā. et auferā
manū meā. et tunc videbis posteriora
mea. Multi israelite quorum tunc figura
erat moises post resurrectionē dn̄i
crediderunt in eū. tanq̃ iā videntes
posteriora eius remota manū eius ab
oculis suis. vn̄ et isaie tale pphāc
euangelista commemorat. Incrassa cor po-
puli huius. et aures eorum opila. et
oculos eorum graua. Denique in
psalmo nō absurde intelligitur ex eorum
psona dici. qm̄ die ac nocte gra-
uata est sr̄ me manus tua. Die
fortasse cū manifesta miracula faceret.
nec ab eis agnosceretur. Nocte autem
cū in passione moreretur. qn̄ certius
putauerunt sic quelibet hominem pem-
ptū et extinctū. Sz qm̄ cū transisset.
vt eius posteriora viderent. pdicante
sibi apostolo petro. quia oportebat xp̄m
pati et resurgere. compuncti sunt dolore
pnīe. vt fieret in baptizatis qd in
capite psalmi dr. Beati quorum remisse
sunt iniquitates. et quorum tecta
sunt peccata. Propterea cū dictū esset.
grauata est sr̄ me manus tua. tan-
q̃m dn̄o transeunte vt iā remoueret
manū et videret posteriora eius.
Sequitur vox dolentis et confitentis. et
ex fide resurrectionis dn̄i peccatorum

remissionem accipientes. Conuersus sum
inquit in erumna mea dum infigitur
spina. peccatum meum cognoui. et iniusti-
ciam meam non operui. Dixi pronunciabo:
bo aduersum me iniusticiam meam domino.
et tu remisisti impietatem peccati
mei. Neque enim tanto carnis nubi-
lo debemus inuolui. ut putemus faciem
quidem domini esse inuisibilem. dorsum
vero visibile. quando quidem in forma
serui vtrumque visibile apparuit. In
forma autem dei absit. vt tale aliquid
cogitetur. absit vt verbum dei et sa-
piencia dei ex vna parte habeat fa-
ciem. ex alia dorsum sicut corpus hu-
manum. aut omnino vlla specie vel mo-
tione. seu loco seu tempore mutetur. Quapro-
pter si in illis vocibus que fiebant
in exodo et illis omnibus corporalibus
demonstracionibus. dominus ihesus christus osten-
debatur. aut alias christus sicut loci huius
consideratio persuadet. alias spiritus sanctus
sicut ea que supra diximus admonent.
non hoc efficitur vt deus pater numquam
tali aliqua specie patribus visus sit. Mul-
ta enim talia visa facta sunt illis
temporibus non euidenter nominato et de-
signato. vel patre vel filio vel spiritu
sancto. sed tamen per quasdam valde proba-
biles significaciones. vel nullis in-
diciis exstantibus. vt nimis temerarium
sit dicere deum patrem numquam patribus aut
prophetis per aliquas visibiles formas
apparuisse. Hanc enim opinionem
illi pepererunt. qui non potuerunt in vni-
tate trinitatis intelligere quod dictum est.
Regi autem seculorum immortali inuisibili.

soli deo. et quem nemo hominum videt
nec videre potest. quod de ipsa substancia summa
summeque diuina et incommutabili. vbi et
pater et filius et spiritus sanctus. vnus et solus deus.
per sanam fidem intelligitur. Visiones
autem ille per creaturam commutabilem deo
incommutabili subdita facte sunt. non proprie
sicut est. sed significatiue sicut pro rerum cau-
sis et temporibus oportuit ostendentes deum.

Quamquam nescio quemadmodum: XVIII
modum isti intelligant quod da-
nieli apparuit antiquus dierum.
a quo filius hominis. quod propter nos esse di-
gnatus est. accepisse intelligitur regnum
ab illo scilicet qui ei dicit in psalmo. filius
meus es tu. ego hodie genui te. Po-
stula a me et dabo tibi gentes. he-
reditatem tuam. et qui omnia subiecit sub
pedibus eius. Si ergo danieli et pater
dans regnum et filius accipiens appar-
uerunt in specie corporali. quomodo isti dicunt
patrem numquam visum esse prophetis. et
ideo solum debere intelligi inuisibilem.
quem nemo hominum vidit nec videre potest.
Ita enim narrauit daniel. Aspicie-
bam inquit donec throni positi sunt.
et vetustus dierum sedebat. et indumen-
tum eius quasi nix album. et capillus
capitis eius quasi lana munda. thronus
eius flamma ignis. rote eius ignis fla-
grans. et flumen ignis trahebatur in
conspectu ignis eius. et mille milia
deseruiebant ei. et decem milia de-
num milium assistebant ei. Et iudicium
collocauit et libri aperti sunt. Et
paulo post. Aspiciebam inquit in visu
noctis et ecce cum nubibus celi quasi filius
hominis erat. et usque ad veterem dierum peruenit
et oblatus est ei. Et ipsi datus est

pricipatus et honor et regnum et omes
ppli et trib9 et lingue ipi suiet.
ptas ei9 ptas etna que no pter
ibit et regnu ei9 qd no corrupet.
Ecce pater dans et filius accipiens
regnu sempitnu. et sut ambo in
aspectu pphetantis visibiles spe. Non
ergo inconuenienter creditur etiam pr deus
eo modo solere apparere mortalibus.
Nisi forte quis dicat, ideo no esse
visibile prem. qr in aspectu sompni-
antis apparuit. ideo aut visibiles filiu
et spm scm. qr moises illa oia vi-
gilans vidit. Quasi vero vbum
et sapiam dei vidit moises carnali
b9 oculis. qd videri non pt vel huanus
spc. qui carnem istam viuificat. vl'
ipe corporeus. q ventus dr. qnto mi-
nus ille sps dei. q oim hoim et an-
gelorum mentes ineffabili excelle
tia diuine sube tsgreditur. aut qsquam
tali pcipitetur errore. vt audeat di
cere filiu et spm scm etiam vigilan-
tib9 esse visibile. prem aut non
nisi sompniantib9. Quoo ergo de pre
solo accipiunt. qd nemo hoim vidit
nec videri pt? An cu dormiunt
hoies no sut hoies? aut q formare
silitudinem corpis pt ad se signficandu
per visa sompniantiu no pt formare
ipam corpoream creatam ad se signdu
oculis vigilanciu. cu ei9 ipa suba
qua est ipe qd est. nulla corpis
silitudine dormienti. nulla corporea
specie vigilanti possit ondi. Sz no
solu pris verum etiam filij et sps sancti.
Et certe qui vigilancium mouentur visib9
vt no prem. sz tm filiu vl' spm scm

credant corpalib9 hoim aspectib9 con-
spectib9. vt omittam tantam latitudine
scularium paginarum. et tam multi-
plicem earum intelligenciam. Vn nemo sani
capitis affirmare debet. nusqm
psonam patris per aliqm spem cor-
poralem vigilancium oculis demonstratam.
Sed vt hoc vt dixi omittam. qd di-
cunt de patre nro abraham. cui certe
vigilanti et ministranti cu sciptura
pmisisset dicens. visus est dns ab-
he no vnus aut duo. sz tres apparue-
runt viri. quorum nllus excelsius alijs
eminuisse dictus est. nllus honora-
tius effulsisse. nllus impiosius egisse.
quapropter qm in illa tripertita nra di-
stribucione pm qrere instituimus vtrm
pater. an filius. an sps scs. an si nulla
distinctione psonarum sic dr deus vnus
et solus id est trinitas ipa. per illas crea-
ture formas pribus apparuerit interrogatus
que potius quatenus sufficere visum est scarum
scptarum locis nihil aliud quantum
existimo dinuorum sacrmtorum mo-
desta et cauta consideracione psua-
det. nisi vt temere no dicatur. qnam ex
trinitate psona cuibz patrum et pphetarum
in aliquo corpe vel silitudine corporis
apparuit. nisi cum contineantur lectionis aliqua
pbabilia circumponit indicia. Ipsa
enim natura vel suba vel essentia. vel quo-
libz alio noie appellandu est id ipm
qd deus. quicqd illud est corpaliter
videri no pt. Per subiectam vero cre-
aturam. no solum filium vl' spm scm sz
etiam prem corpali spe siue silitudine
mortalib9 sensib9 significacionem sui
dare potuisse credendum est. q cum

ita sint. ne inmoderatius pergdiatur. sed hoc volumen longitudo ea que restant in sequentibus videamus.

Sequuntur capitula tercij libri.

Utrum tunc deus hominibus visus est. ipse per assumpta a creatura speciem apparuit. An vero angeli ex persona ipsius sint locuti.

De mutacionibus creature sub consuetudinarijs siue insolitis que non fiunt extra potestatem ac sentenciam creatoris.

Exemplum quo ondit omnes causas accionum racionalium a summa dei voluntate descendere.

De prudencia dei qua subiectioni sanctorum presidet angelorum.

Quod opere dei omnis creatura administratur. quo et mira multa ordinis consuetudinis inseruntur.

Quod deus omnem creaturam corporalem animare cognoscitur in uteris matrum.

De miraculis que magicis artibus fiunt.

De causis origenalibus creaturarum corporalium quibus modo creator inseruit.

De significacionibus que ad manifestandam voluntatem dei sunt per angelos sunt per homines ministrant.

Essenciam trinitatis nunquam oculis apparuisse mortalium. sed per subiectam sibi creaturam significasse que voluit.

Incipit prohemium in librum tercium.

Credant qui volunt malle me legendo quam legenda dictando laborare. qui autem hoc nolunt credere experiri uero dent quod legendo vel meis inquisicionibus respondeat vel interrogacionibus aliorum quos pro mea persona quam in servicio Christi gero et pro studio quo fidem nostram adversus errorem carnalium et animalium hominum muniri inardesco. necesse est me pati. et videant quam facile ab isto contemnendo labore me temperem. et quanto eciam gaudio stilum possim habere feriatum. Quod si ea que legimus de hijs rebus sufficienter edita in latino sermone. aut non sunt. aut non inveniuntur. aut certe difficile a nobis inveniri queunt. grece autem lingue. non sit nobis tantus habitus. ut talium rerum libris legendis et intelligendis ullo modo reperiamur idonei quo genere litterarum. ex hijs que nobis pauca interpretata sunt. non dubito cuncta que utiliter queramus possint contineri. fratribus autem non valeam resistere iure quo eis servus factus sum flagitantibus ut eorum in Christo laudabilibus studijs. lingua ac stilo meo. quas biga in me caritas agitat maxime serviam. ego que ipse multum que nesciebam scribendo me didicisse confitear. non debeo hoc laborem meum cuiquam pigro aut multum docto videri superfluum. cum multis inpigris. multisque indoctis. inter quos eciam mihi non parva ex parte sit necessarius. Ex hijs igitur que ab alijs de hac re scripta iam legimus plurimum adminiculati et adiuti ea que de trinitate uno summo. summoque bono deo pie queri et disseri posse arbitror ipso exhortante querenda. atque adiuvante disserenda suscepi. ut si alia non sunt hodie scripta sic quoque habeant eius et legant qui voluerint et valuerint. Si autem iam sunt tanto facilius aliquid inveniant. quanto talia plura esse potuerit. Sane cum in omnibus

litteris meis non solum pium lectorem sed etiam liberum correctorem desiderem. multo maxime in hiis ubi ipsa magnitudo questionis utinam tam multos inventores habere posset quam multos contradictores habet. Verumtamen sicut lectorem meum nolo michi esse deditum. ita correctorem nolo sibi. Ille me non amet amplius quam katholicam fidem. ille se non amet amplius quam chatolicam veritatem. Sicut illi dico noli meis litteris quasi scripturis canonicis inservire. sed in illis et quod non credebas cum inveneris incunctanter crede. In istis autem quod certum non habebas nisi certum intellexeris noli firmiter retinere. ita illi dico. noli meas litteras ex tua opinione vel contentione sed ex divina lectione et inconcussa ratione corrigere. Si quid in eis veri comprehenderis existendo non est meum. at intelligendo et amando et tuum sit et meum. Si quid autem falsi conviceris errando fuit meum. sed iam cavendo nec tuum sit nec meum. Aurelii augustini liber tercius capitulum

Hinc itaque tercius hic liber sumat exordium quousque secundus pervenerat. Cum enim ad id ventum esset. ut vellemus ostendere. non ideo minorem patre filium. quia ille misit. hic missus est. nec ideo minorem utroque spiritum sanctum. quia et ab illo missus in ewangelio legitur. Suscepimus hoc querere cum illuc missus sit filius ubi erat. quia in hunc mundum venit et in hoc mundo erat. cum illuc etiam spiritus sanctus ubi et ipse erat. quoniam spiritus domini replevit orbem terrarum. et hoc quod continet omnia scientiam habet vocis. utrum propterea missus sit dominus. quia ex occulto in carne natus est. et de sinu patris ad oculos hominum in forma servi tamquam egressus apparuit. Ideo etiam spiritus sanctus. quia et ipse corporali specie quasi columba visus est. et linguis divisis velut ignis. ut hoc eis fuerit mitti ad aspectum mortalium in aliqua forma corporea de spiritali secreto procedere. quod pater quoniam non fecit tantummodo misisse. non etiam missus esse dictus sit. Deinde quesitum est cur et pater non aliquando dictus sit missus. si per illas species corporales que oculis antiquorum apparuerunt ipse demonstrabatur. Si autem filius tunc demonstrabatur. cur tanto post missus diceretur. cum plenitudo temporis venit ut ex femina nasceretur. quandoquidem et antea mittebatur. cum in illis formis corporaliter apparebat. aut non recte missus diceretur. nisi cum verbum caro factum est. Cur spiritus sanctus missus legatur. cuius incarnatio talis non facta est. Si vero per illas antiquas demonstrationes nec pater nec filius. nec spiritus sanctus ostendebatur. cur et ipse nunc diceretur missus. cum illis modis et antea mitteretur. Deinde subdivisimus ut hec diligentissime tractarentur. et tripertitam fecimus questionem. cuius una pars in secundo libro explicata est. Due sunt relique de quibus deinceps disserere aggrediar. Iam enim quesitum atque tractatum est in illis antiquis corporalibus formis et visis non tantummodo filium. nec tantummodo spiritum sanctum. nec tantummodo patrem apparuisse. sed aut indifferenter

dominum deum. qui trinitas ipsa intelligitur.
aut quemlibet ex trinitate personam. quod
lectionis textus indiciis circumstanti-
bus significaret. Capitulum II

Nunc ergo suscepimus quaerere quod sequitur.
Iam secundo loco in illa distri-
butione positum est. utrum ad hoc
opus tantum creatura formata sit in qua
deus sicut tunc oportuisse iudicavit hu-
manis ostenderetur aspectibus. An ange-
li qui iam erant ita mittebantur. ut
ex persona dei loquerentur assumentes cor-
poralem speciem de creatura corporea in usum
ministerii sui. aut ipsum corpus suum cui
non subduntur. sed subditum gerunt mu-
tantes atque vertentes in species quas vel-
lent accommodatas atque aptas actio-
nibus suis. secundum attributam sibi a crea-
tore potentiam. Qua parte quaestionis
quantum dominus dederit pertractata. postremo
videndum erit id quod instituimus in-
quirere. utrum filius et spiritus sanctus et antea
mittebantur. Et si ita est. quid inter
illam missionem et eam quam in evangelio
legimus distet. An nullo modo missus sit ali-
quis eorum. nisi cum vel filius factus est ex
maria virgine. vel cum spiritus sanctus visibili
specie. sive in columba sive in igneis lin-
guis apparuit. Sed fateor excedere
vires intentionis meae. utrum angeli
manente spiritali sui corporis qualitate per
hanc occultius operantes assumant et
inferioribus elementis corpulentioribus
quod sibi coaptatum quasi aliquam vestem
mutent et vertant in quaslibet species cor-
porales etiam ipsas veras. sicut aqua vera
in verum vinum conversa est a domino. An ipsa
propria corpora sua transforment in quod
voluerint accommodata ad id quod agunt.

Sed quodlibet horum sit ad presentem quaestio-
nem non pertinet. et quamvis haec quo-
niam homo sum. nullo experimento possim com-
prehendere sicut angeli qui haec agunt.
et magis ea norunt quam ego novi
quatenus mutetur corpus meum in affectu
voluntatis meae. sive quod in me. sive quod
ex aliis expertus sum. quid horum tamen
ex divinarum scripturarum auctoritatibus credam.
nunc non opus est dicere. ne cogar pro-
bare. quod fiat sermo longior de re.
qua non indiget presens quaestio. Nunc id
videndum est. utrum angeli tunc age-
bant et illas corporum species apparentes
oculis hominum. et illas voces sonantes
auribus. cum ipsa sensibilis creatura
ad nutum serviens conditori in quod
opus erat pro tempore vertebatur. sicut in
libro sapientie scriptum est. Creatura enim
tibi factori deserviens extendit
in tormentum adversus iniustos et
lenior fit ad benefaciendum his qui
in te confidunt. propter hoc et tunc
in omnia se transfigurabat. omnium nutri-
ci gratie tue serviebat ad voluntatem horum
qui te desiderabant. Pervenit enim sa-
pientia voluntatis dei per creaturam
spiritalem usque ad effectus visibiles
atque sensibiles creature corporalis.
Ubi enim non operatur quod vult dei om-
nipotentis sapientia. que pertendit a fine
usque ad finem fortiter et disponit omnia
suaviter. Capitulum III

Sed alius est ordo naturalis
in conversione et mutabilita-
te corporum. qui quamvis etiam
ipse ad nutum dei serviat. perdiuturna
sui consuetudine amisit admirationem
sicuti sunt que vel brevissimis

vel certe nō longiꝰ interuallis
tempoꝝ. celo tra mari q̄ mu:
tant̄ sū nascentibꝰ. sū occiden:
tibꝰ rebꝰ. sū alias alit̄ atq̄ alit̄
apparentibꝰ. Alia vero cōuis ex
ipō ordine venienciā. tn̄ ꝑter
lōgiora interualla tp̄m minꝰ
vsitata. q̄ licꝫ multi stupeāt. ab
inq̄sitoribꝰ hꝰ seculi ꝯphēsa sc̄
et ꝓgressu gn̄acōm quo sepiꝰ
repetita sūt. & a plibꝰ ꝯgnita eo
minꝰ mira sunt sicuti ē defectꝰ
luminū et raro existēs q̄dā spe:
cies sideꝝ et tremotꝰ et mōstru:
osi partꝰ aīanciū & q̄q̄ similia. q̄ꝝ
nl̄ fit volūte dei. s; plerisq̄ nō
appatꝫ. Itaq̄ licuit vanitati phi:
losophoꝝ etiā causis alijs ea
tribuē. vel veris vel ꝓxīs. cum
omnino vidē nō possēt sriorē
cetīs oībꝰ causā .i. volūtatē dei.
vel falsis et nō ab ipā q̄dē pro
vestigacōē corpaliū reꝝ atq̄ mo:
tionū. s; a sua suspicōē et ērore
ꝓlatis. Dicā si potero q̄ddā ex:
empli grā quo hec apertiora
sint. Est certe in cor̄e huāno q̄:
dā moles carnis et forme spēs.
et ordo distinctio q̄ mēbroꝝ et
tempatio valitudīs. Hoc corpꝰ
inspirata aīa regit. eadē q̄ rō:
nalis. et iō cōuis mutabil̄. tn̄
que possit iꝰ īcōmūbilis sapīe
ꝑticeps esse vt sit ꝑticipaº eius
in idipm̄. sic in p̄smo scr̄ptū ē de
oībꝰ sanctis ex q̄bꝰ tanq̄ lapidi:
bꝰ viuis edificat̄ illa ierlm̄ mr̄
nrā eterna in celis. ita em̄ canit̄

Ierlm̄ que edificat̄ vt ciuitas
cuꝰ participaº eiꝰ in idipm̄. Id:
ipm̄ q̄ppe hoc loco illud sūmū
et īcōmutabile bonū intelligit̄
q̄d deꝰ est atq̄ sapīa. volūtasq̄
ipiꝰ cui cantat̄ alio loco. Mu:
tabis ea et mūbat̄. tu aūt idē
ipse es. iiii

Constituamꝰ ergo aīo ta:
lem sapiēte. cuꝰ aīa rōl
iam sit ꝑticeps īcōmutabilis
eterneq̄ veritatis. quā de oībꝰ
suis actiōibꝰ ꝯsulat. nec aliq̄d
oīo faciat q̄d nō in ea cognou̇t
esse faciendū. vt ei subditꝰ eiq̄
obtēpans recte faciat. Iste si cō
sulta sūma rōne diue iustic̄ q̄m
in secreto audiret aure cordis sui.
ea q̄ sibi iubente in aliqº offiº
mīme corpꝰ labore fatigaret.
egritudinē q̄ ꝯtrhēt. ꝯsultisq̄ me:
dicis ab alio dicēt̄ causā morbi eē
corpis siccitatē. ab alio aūt hūo:
ris īmoderacōē. vnꝰ eoꝝ veram
causā dicēt. alter ēraret. vterq̄
tn̄ de ꝓxīs causis .i. corpalibꝰ pnū:
ciaret. At si illiꝰ siccitatis cāū q̄rē:
et īuenirēt̄ volūtariꝰ labor. ia
ventū esset ad sriorē causā q̄ ab
aīa ꝓficisceret̄ ad afficiendū corꝰ
q̄d regit. s; nec ipā p̄ma esset. Illa
eīm pculdubio sr̄ior erat in ipā
ꝯmūbili sapīa. cui hoīs sapientis
aīa in caritate seruiēs et ineffabilit̄
iubenti obediēs. volūtariū laborē
sustepat. ita nō nisi dei volūtas
causa p̄ma illiꝰ egritudīs veracis:
sime repiret̄. Iam vero si ī labōe
officioso et pio adhibuisset ille
sapiens ministros collaborantes

secū in ope bono. nec tn̄ eadem
volūtate deo servientes. s; ad car-
nalium cupiditatum suarum mercedē
pvenire cupientes. vel icōmoda
carnalia devitantes. adhibuisset
eciā iumenta si hoc exigeret illius
opis paracio. q vtiq; iumenta
irrōnabilia esset amancia. nec ideo
moueret mēbra sub sarcinis. q
aliqd de illo bono ope cogitaret.
s; nāli appetitu voluptatis et de
vitacōe molestie. postremo adhi
buisset eciā ipa corporea oī sensu
carentia q illi operi esset necessaria.
frumentū s; vinū et oleū. vestem.
nūmū codicē. si qua hmōi sunt his
certe oībus in illo ope versātibus
corporibus siue aīatis siue inaīatis q:
cumq; moueret. attererent. repararet.
eximarent. reformarent. alio atq;
alio mō. locis et tpibus affectata
mutarent. nō alia cā istorum oīm
visibilium et inuisibilium factorum cau.
n illa inuisibilis et inmutabilis
volūtas dei p aīaz iustā sic sedem
sapie. cunctis vtens et malis
et irrōnabilibus aīmis et postremo
corporibus siue q; illis inspirarent.
et carerent. siue oī sensu carentibus.
cū primitus vteret ipa bona aīa et
sancta. quam sibi ad piū et religiosū
obsequium subdidisset. Qd' ergo de
vno sapiente. cuius adhuc mortale
corpus gestante. cuius ex parte
videntem possum exepli gracia hoc de
aliq domo. vbi aliquorum talium socie-
tas est. hoc de ciuitate. vel eciaz
de orbe terrarum lic; cogitare. si penes
sapientes sancte q; ac pfecte deo sub-

ditos sit principatus et regimen rerum humanarum.
Sed hoc nondū e. V
Oportet enim nos in hac
peregrinacōe prius mortaliter
exerceri et per vires mansuetudinis et
paciencia in flagellis erudiri. vti ig;
ipsā sūnā atq; celestem vn̄ peregrina-
mur patriā. cogitemus. Illic enim
dei volūtas. qui facit angelos su-
os spūs et ministros suos ignē arden-
tem. in spiritibus summa pace atq;
amicitia copulatis et in vnā volun-
tatē quodam spūali caritatis igne
conflatis. tamquam in excelsa et sctā
secreta sede psidens. velut in do-
mo sua. et in templo suo. inde se qui-
busdam ordinatissimis creature motibus
primo spūalibus deinde corporalibus per
cuncta diffundit. et vtitur oībus
ad incōmutabile arbitrium sententie
sue siue incorporeis siue corporeis
rebus. siue rōnabilibus siue irrōnabilibus
spiritibus. siue bonis per eius gratiam siue
malis per propriam volūtatē. Sz quad-
modum corpora grossiora et inferiora p
subtiliora et potentiora quodam
ordine reguntur. ita oīa corpora per
spiritum vite rōnalē et spūs vite rōnalis
desertor atq; peccator per spūm vite rō-
nalē pium et iustum. et ille p ipm̄ dominum
Ac si vniuersa creata p creatorem suum.
ex quo. et per quem. et in quo. eciā nō
condita et instituta est. ac p hoc volūtas
dei est prima et summa causa oīm cor-
poralium specierum atq; motionum. Nihil enim fit
visibiliter et sensibiliter. qd' nō de interiore
inuisibili atq; intelligibili aula summi
imperatoris aut iubeatur aut pmittatur secundum
ineffabilem iusticiam premiorum atq; penarum

gratie et retributionem in ista tocius cre:
atura amplissima quadam mensa
quasi re publica. Si ergo apostolus paulus
quamuis adhuc portaret sarcinam corporis.
quod corrumpitur et aggrauat animam. qua:
uis adhuc ex parte atque in enigmate
uideret. optans dissolui et esse cum
christo. et in semetipso ingemiscens.
adoptionem expectans redemptionem cor:
poris sui. potuit tamen significando predicare
dominum ihesum christum. aliter per linguam
suam. aliter per epistolam. aliter per sacramentum
corporis et sanguinis eius. nec linguam
quippe eius membranas et atramentum
nec significantes sonos lingue editos.
nec signa litterarum conscripta pelliculis.
corpus christi et sanguinem dicimus. sed illud
tantum quod ex fructibus terre acceptum.
prece mistica consecratum rite sumi:
mus ad salutem spiritualem in memoriam
pro nobis dominice passionis. quod cum per
manus hominum ad illam visibilem speciem
perducatur non sanctificatur. ut sit tam magnum
sacramentum nisi operante inuisibiliter spiritu
dei. cum hec omnia que per corporales mo:
tus in illo opere fiunt deus operetur.
mouens primitus inuisibilia ministrorum
siue animas hominum siue occultorum spirituum
sibi subditas seruientes. quid mi:
rum si etiam in creatura celi et terre
maris et aeris facit deus que vult
sensibilia atque visibilia ad seipsum
in eis sicut oportere ipse nouit sig:
nificandum et demonstrandum. non ipsa sua
que est. apparente substantia que omnino incom:
mutabilis est. omnibus spiritibus quos cre:
auit interius secretiusque sublimior.

Si enim diuina tota VI
spiritale corporale que administra:

te creatura omnium annorum certis diebus
aduocantur aque maris et effun:
duntur super faciem terre. Sed cum hoc ora:
te sancto helia factum est. quia precesserat
tam continua et tam longa serenitas.
ut deficerent fame homines. nec ea
hora qua ille dei famulus orauit. aer
ipse aliqua humida facie mox future plu:
uie signa protulerat. consecutis tantis
et tam velociter imbribus apparu:it
uis diuina. quibus illud dabatur dispe:
sabatur quasi miraculum. Itaque deus operatur
solennia fulgura atque tonitrua. Sed
quia in monte syna inusitato modo
fiebant. vocesque ille non strepitu
confuso edebantur. sed eis quedam signa
dari certissimis indiciis apparebat.
miracula erant. Quis attrahit hu:
morem per radicem vitis ad botrum
et vinum facit. nisi deus; qui et homine
plantante et rigante incrementum
dat. Sed cum ad nutum domini aqua in vinum
inusitata celeritate conuersa est. etiam
stultis fatentibus vis diuina declarata
est. Quis arbusta fronde ac flore
vestit solemniter nisi deus. Verum cum
floruit virga sacerdotis aaron
collocuta est quodammodo cum dubitante
humanitate diuinitas. Et lignis certe
omnibus. et omnibus animalium carnibus gi:
gnendis atque formandis communis est
terrena materies. Et quis ea facit.
nisi qui dixit ut hec terra produceret.
et in eodem verbo suo que creauit
regit atque agit. Sed cum eandem materiam
ex virga moisi in carnem serpentis
proxime ac velociter vertit. miracu:
lum fuit rei quidem mutabilis. sed tamen
inusitata mutatio. Quis autem animat quaeque
uiua nascentia. nisi qui et illam serpentem
ad horam sicut opus fuit animauit.

Et quis reddidit ca: VII
dauerum animas suas cum resur:

gererent mortui. Non qui creat carnes in uteris matrum ut oriantur morituri. Filii et de quorum materia que in causis mundialibus consistit. subito ad tempus prodire ariete et columba constituit. quibus unus vigor carneus. et in tempore et ex tempore accessionis et recessionis non dispar. Sed insolitatus apparuerit. Sed cum illa continuato quasi quodam fluvio labentium manantium que rerum et ex occulto in promptum. atque ex promptu in occultum. usitato itinere subsequentium. naturalia dicuntur. Cum vero admonendis hominibus insolita mutabilitate ingeruntur magnalia nominantur.

Hic video quid infirme cogitacioni possit occurrere. Cur scilicet ista miracula etiam magicis artibus fiant. Nam et magi pharaonis similiter serpentes fecerunt et alia similia. Sed illud amplius est admirandum quomodo magorum illa potencia que serpentes facere potuit. ubi ad muscas minutissimas ventum est. omnino defecit. Ciniphes enim musce sunt brevissime. qua tercia plaga superbus populus egipciorum cedebatur. Ubi certe deficientes magi dixerunt. digitus dei est hoc. Unde intelligi datur. ne ipsos quidem transgressores angelos et aereas potestates in ima ista caligine tamquam in sui generis carcere. ab illius sublimis etheree puritatis habitacione detrusas. per quas magice artes possunt quicquid possunt valere aliquid nisi data desuper potestate. Datur autem vel ad fallendum fallaces sicut egiptios et in ipsos etiam magos data est. ut in eorum spirituum seductione viderentur admirandi. vel ad admonendos fideles. ne tale aliquid facere pro magno desiderent. propter quod etiam nobis scripture auctoritate sunt prodita. vel ad exercendam. probandam. manifestandam iustorum pacienciam. Neque enim parva visibilium miraculorum potencia iob cuncta que habebat amisit. et filios et ipsam corporis sanitatem. Nec ideo putandum istis transgressoribus angelis ad nutum servire hanc visibilium rerum materiam. sed deo pocius a quo hec potestas datur. quantum in sublimi et spirituali sede incommutabilis iudicat. Nam et damnatis iniquis etiam in metallo serviunt aqua ignis et terra ut faciant inde quod volunt. sed quantum sinitur. Nec sane creatores illi mali angeli dicendi sunt. quia per illos magi resistentes famulo dei ranas et serpentes fecerunt. Non enim ipsi eas creaverunt. Omnium quippe rerum que corporaliter visibiliterque nascuntur. occulta quedam semina in istis corporeis mundi huius elementis latent. Alia sunt enim hec iam conspicua oculis nostris ex fructibus et animantibus. Alia vero illa occulta istorum seminum semina. Unde iubente creatore produxit aqua prima volatilia et natatilia. Terra autem prima germina et prima sui generis animalia. Neque enim tunc in huiusmodi fetus ita producta sunt. ut in eis que producta sunt vis illa consumpta sit. Sed plerumque desunt congrue temperamentorum occasiones quibus erumpant et species suas peragant. Ecce enim brevissimus surculus semen est. Nam convenienter mandatus terre arborem facit. Huius autem surculi

subtilius semen aliquod eiusdem generis granum est. et hoc utique nobis visibile. Iam vero huius etiam grani semen, quamvis oculis videre nequeamus, racione tamen conicere possumus. quia nisi talis aliqua vis esset in istis elementis, non plerumque nascerentur ex terra que ibi seminata non essent. nec alia tam multa nulla marium feminarumque commixtione precedente, sive in terra sive in aqua, que tamen crescunt et coeundo alia pariunt, cum illa nullis coeuntibus parentibus orta sint. Et certe apes semina filiorum non coeundo concipiunt, sed tamquam sparsa per terras ore colligunt. Invisibilium enim seminum creator est omnium rerum, quoniam quecumque nascendo ad oculos nostros exeunt, ex occultis seminibus accipiunt progrediendi primordia et incrementa debite magnitudinis distinctionesque formarum ab originalibus tamquam regulis sumunt. Sicut ergo nec parentes dicimus creatores hominum, nec agricolas creatores frugum, quamvis eorum extrinsecus adhibitis motibus ista creanda dei virtus interius operetur, Ita non solum malos sed nec bonos angelos phas est putari creatores. Sed pro subtilitate sui sensus et corporis semina rerum istarum nobis occultiora noverunt, et ea per congruas temperationes elementorum latenter spargunt atque ita gignendarum rerum et accelerandorum incrementorum prebent occasiones. Sed nec boni hec nisi quantum deus iubet, nec mali hec iniuste faciunt nisi quantum iuste ipse permittit. Sua iniqui malicia voluntate habet

iniustam. sua autem potestatem non nisi iuste accipit. sive ad penam suam, sive ad aliorum vel penam malorum vel laudem bonorum. Ita quod apostolus discernens interius deum creantem atque formantem ab operibus creature que adhibentur extrinsecus et de agricultura similitudine sumptis ait. Ego plantavi, apollo rigavit, sed deus dedit incrementum. Sic ergo in ipsa vita nostra mentem iustificando formare non potest nisi deus, predicare autem evangelium extrinsecus et homines possunt non solum boni per veritatem sed etiam mali per occasionem. ita creacionem rerum visibilium deus interius operatur. Exteriores autem operaciones sive bonorum sive malorum vel angelorum vel hominum sive etiam quorumque animalium secundum imperium suum et ab ipso inpertitas distribuciones potestatum et appetitiones commoditatum, ita rerum nature adhibet in qua creat quemadmodum terre agriculturam. Quapropter ista ita non possum dicere angelos malos magicis artibus evocatos creatores fuisse ranarum atque serpentium, sicut non possum dicere homines malos creatores esse segetis quam per eorum opera video exortam. Sicut nec iacob creator pecorum in pecoribus fuit, quia bibentibus in conceptu matribus variatas virgas quas intuerentur apposuit. sed nec ipse pecudes creatrices fuerunt varietatis prolis sue, quia inheserat anime illarum discolor fantasia ex obtutu variarum virgarum per oculos impressa, que non potuit nisi corpus quod sic affecto spiritu animabatur ex compassione commixtionis afficere. unde teneris fetuum primordiis colore tenus aspergeretur. Ut enim

sic ex semetipsis afficiant' vel aia ex
corpe. vel corp9 ex aia 9gruentie
rōnib id faciūt. q īmūbilr viuūt
in ipa sūma dei sapia. quā nllā spa:
cia locoꝝ capiūt. et cū ipa sit īmū:
bilis. nil' coꝝ q vel 9mūbilr st de:
serit. qr nil' coꝝ n' per ipaꝫ creatū ē.
Ut em de pecorib9 nō virge s; pecco:
ra nascerent'. fecit hoc īmūbilis
rō sapie dei p q̄m creata sūt oia. Ut
aūt de varietate virgaꝝ. pecorū
9ceptoꝝ color aliq̄d ducēt. fecit hoc
aia ğuide pecudis p oculos affecta
forinsec9 et intrinsec9 secū p suo mo:
dulo formādi regulā trahēs. quā
de intima potēn creatoris sui accep'.
Sed q̄nta sit vis aie ad afficiēdaꝫ
atq mutādā materiā corpalē. cum
tn creatx corpis dici nō possit. q̄a
ois cau mutabil' sensibilisq; substā:
cie oisq; mod9 et nū9 et pondus
ei9. vn effici' vt et sit et natā ita vl'
ita sit ab intelligibili et īmūbili
vita que sr oia est existit et puenit
vsq ad extrema atq terrena multus ser:
mo est. nec nc necessari9. Verū pptea
factū iacob de pecorib9 9mēorā:
dū arbitrat9 sum vt intelligēt' si
hō qui virgas illas sic posuit. dici
nō pt creator coloꝝ in agnis et hedis.
nec ipē matrū aie q 9cepta p oculos
corpis fantasiā varie'' semīb9 car:
ne 9ceptis. q̄ntū nata passa ē asp:
serīt multomin9 dici posse ranarū
serpentiūq; creatores. angelos ma:
los: per quos magi pharaonis ~~tunc~~
illa fecerūt. ix

Quid est em ex intimo ac sū:
mo causaꝝ ordine condere
atq administrare cātāꝫ. quam
qui facit sol9 creator est deus. Aliud
aūt pro distributis ab illo virib9
et facultatib9 aliq̄m operacoꝫ. forin:
sec9 admouē. vt tūc vel tūc. sic
vel sic exeat q creat'. Ista q̄ppe ori:
ginalit' ac p'mordialr in q̄dam
textura elemētoꝝ. cūcta iā creā sūt.
s; acceptis oportūitatib9 pdeūt. Na
sic matres ğuide sūt fetib9: sic ipe
mud9 ğuid9 est causs nascentiū.
q in illo nō creant' n' ab illa sūma
ēcia. vbi nec orit' nec morit' ali:
q̄d. nec incipit esse nec desinit. Ad:
hibere aūt forinsec9 accidentes
causas. que tn et si nō sūt nāles.
tn scdm natāꝫ adhibent'. vt ea q
secreto nāe sinu abdita 9tinetur.
erūpāt et foris creent' q̄d'amodo
explicando mensuras et nūos et
pondera. q in occulto acceperūt.
ab illo q̄ oia in mēsura et nūo et
ponde disposuit. nō solū mali an:
geli. s; etiā mali hoies pnt. sic
exemplo agricultre sup docui. Sed
ne de aialib9 q̄ dūsa rō moue:
at. qr hnt spm vite cū sensu appe:
tendi q scdm nāꝫ sūt vitādi q; 9t:
ria etiā hoc est vide. q̄ multi hoi:
nes nouerīt. ex q̄b9 herbis ā car:
nib9. aut q̄rūcūq; reꝝ q̄b9libet
succis et humorib9 vel ita positis.
vel ita obrutis. vel ita contritis.
vel ita 9mixtis. q alia nasci sole:
ant. quoꝝ se quisq̄m demēs au:
deat dicē creatorē. quid q̄ mirū
si q̄admod' pt nosse q̄b9 nequissim9
hō vn illi vel illi vermes muscęq;
nascant'. ita mali angeli p subti
litate sui sens9 in occultioribus

elementorum seminibus noverunt unde rane
serpentesque nascantur. et hec per cer-
tas et notas temperationum opportunita-
tes occultis motibus adhibendo fa-
ciunt creari non creant. Sed illa homines
quod solet ab hominibus fieri non mirantur.
Quod si quisquam celeritates incrementorum
forte miratur quod illa animantia tam cito
facta sunt. attendat quemadmodum et ista
pro modulo facultatis humane ab hominibus
procurentur. Unde enim fit ut eadem corpora
citius vermescant estate quam hieme.
citius in calidioribus quam in frigidio-
ribus locis. Sed hec ab hominibus tanto
difficilius adhibentur. quanto desunt
sensuum subtilitates et corporum mo-
bilitates in membris terrenis et pi-
gris. Unde qualibuscumque angelis vicinas
causas ab elementis contrahere. quanto
facilius est. tanto mirabiliores in
huiusmodi operibus eorum existunt celeritates.
Sed non est creator nisi ille penes quem
primitus sunt omnium que sunt mensure numeri
et pondera. et ipse est unus creator
deus. ex cuius ineffabili potentatu fit.
etiam utique possent hi angeli si per-
mitterentur. Neque enim occurrit alia ratio.
cur non potuerint facere minutissi-
mas muscas. qui ranas serpentesque
fecerunt. nisi quia maior aderat dominatio
prohibendi per spiritum sanctum. quod etiam ipsi
magi confessi sunt dicentes. digitus dei
est hoc. Quid autem possint per naturam.
nec possint per prohibitionem et quid per ipsius
nature sue conditionem facere non sinantur homini
explorare difficile est. immo vero im-
possibile. nisi per illud donum dei quod
apostolus commemorat dicens. Alii diiudi-
tatio spirituum. Novimus enim hominem pos-
se ambulare. et neque hoc posse
si non permittatur. Sic et illi angeli
quedam possunt facere si permittantur ab an-
gelis potioribus ex imperio dei.
quedam vero non possunt. nec si ab eis
permittantur. quia ille non permittit. a quo
illis est talis nature modus. qui etiam
per angelos suos et illa plerumque non
permittit que concessit ut possint.
Exceptis igitur illis que usitatissime
transcursu temporum in rerum nature or-
dine corporaliter fiunt. sicuti sunt ortus
siderum occasusque. generationes et mor-
tes animalium. seminum et germinum in-
numerabiles diversitates. nebule et
nubes. nives et pluvie. fulgura
et tonitrua. fulmina et grandines.
venti et ignes. frigus et estus. et
omnia talia. exceptis etiam illis que in eo-
dem ordine rara sunt. sicut defectus
luminum et species inusitate siderum.
et monstra et terremotus et similia.
Exceptis ergo istis omnibus. quorum quidem
prima et summa causa non est nisi vo-
luntas dei. Unde et in psalmo cum quedam
huius generis essent commemorata. ignis gran-
do. nix glacies. spiritus tempestatis. ne
quis ea vel fortuitu. vel causis tantum
corporalibus vel etiam spiritalibus. tamen
preter voluntatem dei existentibus agi
crederet. continuo subiecit que faciunt
verbum eius. ·x·

Sed his ut dicere ceperam exce-
ptis. alia sunt illa que quamvis
ex eadem materia corporali ad
aliquid tamen divinitus annuntiandum nostris
sensibus admonentur. que proprie miracula
et signa dicuntur. nec in omnibus que nobis

a dn̄o deo ānūciant ip̄i9 dei p̄sona
suscipit. Cum aut̄ suscipit ali-
qn̄ in angelo demōstrat. aliqn̄
in ea specie q̄ nō est qd' angel9.
qm̄ iā erat ipm̄ corp9. et ad uc
d'mirandū in aliqm̄ mutacōem
assumit. Aliqn̄ ad hoc exorit et
re pacta rursus assumit. sic eciā cū
hoīes ānūciat. aln̄ ex sua p̄sona
verba dei loqūt. sic cū p̄mittit
dix dn̄s. aut hec dicit dn̄s. aut
tale aliqd. aliqn̄ aut̄ nihil tale
p̄mittētes. ipam dei p̄sonā in se
suscipiūt sicuti est. Intellectum
tibi dabo et cōstituā te in via q̄
ingredieris. sic nō solū in dictis.
verum eciā in factis dei p̄sona sig-
nificanda ip̄onit p̄phete. vt eam
gerat in misterio p̄phecie. sic ei9
p̄sonā gerebat. qui vestimentum
suū dixit in duodecī ptes. et ex-
eis decē filio regis salomōis dedit.
regi futuro isrl'. Aliā eciā res q̄ nō
erat qd' p̄pheta et erat iā ī terris
reb9 in hm̄oi significacōem assumpta
est. sic somnio viso euigilās iacob
fecit de lapide quē dormiens hā-
bat ad caput. Aliqn̄ ad hoc fit ea-
dem spēs vel aliqmdiu mensura
sic potuit serpens ille eneus ex-
altatus in heremo. sic pn̄t et lrē vel
pacto misterio mansitura. sic panis
ad hoc factus in accipiendo sacrm̄to
cōsumit. Sz q2 hec hoībus nota sunt.
q̄ppe p̄ hoīes fiūt. honorē tamq̄ re-
ligiosa pn̄t hēre. stuporē tamq̄
mira nō pn̄t. Itaqz illa q̄ p̄ ange-
los fiūt. quo difficiliora et ignocio-
ra. eo mirabiliora sūt nobis.
Illis aut̄ tamqm̄ sue actiōes note
atqz faciles. loq' ex p̄sona dei an-
gel9 hoī dicens. Audi pplūs me9
et loquar isrl'. et testificabor tibi.
deus d's tu9 ego sum. Assumpta est
virga ad significacōem et in serpētem
angelica facultate mutā est. que
facultas cum desit hoī. assumpt9 ē
tn̄ et ab hoīe lapis ad talē aliqm̄
significacōem. Inter factū angeli et factum
hoīs plurimū distat. Illud et miran-
dū et intelligendū est. hoc aut̄ tm̄mō
intelligendū qd' ex utroqz intelligit. forta-
sis vnū est. at illa ex q̄b9 intelligit
dīūsa sūt tamq̄ si nomē dn̄i ex au-
ro et atramēto scribatur. id est p̄ciosi9.
id viliu9. qd' tn̄ vtroqz signat idem
est. Et q̄muis idem significauit ex
virga moisi serpens qd' lapis iacob.
meli9 tn̄ aliqd lapis iacob. q̄ serpētes
magorum. Nam sic vnctio lapidis.
xp̄m in carne in qua vnct9 ē oleo
exultacōis p̄ p̄ticipib9 suis. ita vir-
ga moisi cōuersa in serpētē ipm̄ xp̄m
factū obedientē vsqz ad mortē crucis.
vn̄ ait. Sic exaltauit moises serpē-
tem in deserto. sic exaltari oz filium
hoīs. vt oīs qui credit in ipo n̄ per-
eat. sz h̄eat vitā eternā. sic intuentes
illū serpētē exaltatū in heremo ser-
pentū morsib9 nō pibant. vetus
enī hō nr̄ fix9 ē cruci cū illo. vt euacu-
aretur corp9 peti. p̄ serpētē enī
intelligit mors q̄ facta ē p̄ serpentem
in paradiso. mo loquēdi p̄ efficientem
illud qd' efficitur demonstrante. Ergo
virga in serpētē. xp̄s in mortē. et

serpens rursus in virgam. Christi in resurrectionem. totius cum corpore suo. quod est ecclesia. quod in fine temporis erit. quam serpentis cauda significat. quam moises tenuit ut rediret in virgam. Serpentes autem magorum tamquam mortui seculi. nisi credentes in Christum tamquam devorati in corpus eius intraverint resurgere in illo non poterunt. Lapis ergo iacob ut dixi melius aliquid significavit quam serpentes magorum. At enim factum magorum multo mirabilius. Verum hec ita non preiudicant rebus intelligendis tamquam si hominis nomen scribatur auro. et dei atramento. Illas etiam nubes et ignes quomodo fecerint vel assumpserint angeli ad significandum quod annuntiabant etiam si dominum vel spiritum sanctum illis corporalibus formis ostendebantur quis novit hominum? Sicut infantes non noverunt quod in altari ponitur et peracta pietatis celebratione consumitur. unde vel quomodo conficiatur. unde in usu religionis assumatur. Et si numquam discant experimento vel suo vel aliorum. et numquam illam speciem rerum videant nisi inter celebrationes sacramentorum cum offertur et datur dicaturque illis auctoritate gravissima cuius corpus et sanguis sit nihil aliud credent nisi omnino in illa specie dominum oculis apparuisse mortalium. et de latere tali percusso liquorem illum omnino fluxisse. Mihi autem omnino utile est. ut meminerim virium mearum fratres et meos admoneam. ut et ipsi meminerint suarum ne ultra quam tutum est humana progrediatur infirmitas. Quemadmodum enim hec faciunt angeli vel potius deus per angelos suos quemadmodum hec faciat. et quantum fieri velit etiam per angelos malos sive sinendo sive iubendo. sive cogendo. ex occulta sede altissimi imperii sui. nec oculorum acie penetrare nec fiducia rationis enucleare nec provectu mentis comprehendere valeo. ut tam certus hinc loquar ad omnia que requiri de his rebus possunt. quam si essem angelus. aut propheta. aut apostolus. Cogitationes enim timide et incerte providentie nostre. Corpus enim quod corrumpitur aggravat animam. et deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Et difficile estimamus que in terra sunt. et in prospectu sunt invenimus cum labore. Que autem in celis sunt quis investigabit? Sed quia sequitur et dicit. sensum vero tuum quis sciet. nisi tu dederis sapientiam. et miseris spiritum sanctum tuum de altissimis. que in celis sunt quidem non investigamus. quo rerum genere et corpora angelica secundum propriam dignitatem. et eorum quadam corporali actione continentur. secundum spiritum tamen dei missum nobis de altissimis et impertitam eius gratiam mentibus nostris audeo fiducialiter dicere nec deum patrem nec spiritum eius. nec verbum eius quod deus unus est. per id quod est. atque idipsum est ullo modo esse mutabile. ac per hoc multo minus esse visibile. Quoniam sunt quedam quamvis mutabilia non tamen visibilia. sicut nostre cogitationes et memorie et voluntates et omnis incorporea natura. Visibile autem quicquam non est quod non sit mutabile. xi

Quapropter substantia. vel si melius dicitur essentia dei ubi pro modulo nostro et quantulacumque particula intelligimus patrem et filium et spiritum sanctum. quandoquidem nullo

mutabilis est, nullo modo per se ipsam per se metipsam esse visibilis. Proinde illa omnia que patribus visa sunt, cum illis deus secundum suam dispensacionem temporibus congruam presentaretur, per creaturam facta esse manifestum est. Et si nos latet quomodo ea ministris angelis fecerit, per angelos tamen esse facta non ex nostro sensu dicimus, ne cuiquam videamur plus sapere preter quam oportet sapere, sed sapiamus ad temperanciam, sicut deus nobis partitus est mensuram fidei, et credimus propter quod et loquimur. Extat enim auctoritas divinarum scripturarum, unde mens nostra deviare non debet, nec relicto solidamento divini eloquii per suspicionum suarum abrupta precipitari, ubi nec sensus corporis regit, nec perspicua racio veritatis elucet. Apertissime quippe scriptum est in epistola ad hebreos, cum dispensacio novi testamenti secundum congruenciam seculorum ac temporum distingueretur, non tantum illa visibilia, sed ipsum etiam sermonem per angelos factum. Sic enim dicit: Ad quem autem angelorum dixit aliquando: Sede ad dexteram meam quoadusque ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum? Nonne omnes sunt ministri spiritus ad ministracionem missi propter eos qui futuri sunt hereditate possidere salutem? Hinc ostendit illa omnia non solum per angelos facta, sed etiam propter nos facta, id est propter populum dei cui promittitur hereditas vite eterne. Sicut ad corinthios etiam scriptum est: Omnia hec in figura contingebant illis; scripta sunt autem ad correpcionem nostram, in quos fines seculorum obvenit. Deinde quia tunc per angelos, nunc autem per filium sermo factus est, consequenter aperteque demonstrans:

Propterea inquit abundancius oportet attendere nos ea que audivimus, ne forte defluamus. Si enim qui per angelos dictus sermo factus est firmus, et omnis prevaricacio et inobediencia iustam accepit mercedis retribucionem, quomodo nos effugiemus tantam negligentes salutem? Et quasi querentes quam salutem, ut ostenderet se de novo testamento iam dicere, id est sermone qui non per angelos sed per dominum factus est: Que cum initium accepisset, inquit, ut enarraretur per dominum, ab his qui audierunt in nos confirmata est, contestante deo signis et portentis et variis virtutibus et spiritus sancti divisionibus secundum suam voluntatem. Sed ait aliquis: Cur ergo scriptum est: Dixit dominus ad moisen, et non potius angelus ad moisen? Quia cum verba iudicis preco pronunciat, non scribitur in gestis: Ille preco dixit, sed: Ille iudex. Sic etiam loquente propheta sancto, et si dicamus: Propheta dixit, nichil aliud quam dominum dixisse intelligi volumus. Et si dicamus: Dominus dixit, prophetam non subtrahimus, sed quis per eum dixerit admonemus. Et ista quidem scriptura sepe aperit angelum esse dominum, quo loquente identidem dicitur dominus dixisse, sicut iam demonstravimus. Sed propter eos qui cum scriptura illic angelum nominat, ipsum per se ipsum filium dei volunt intelligi, quia propter annunciacionem paterne ac sue voluntatis a propheta dictus est angelus, propterea volui ex hac epistola manifestius testimonium dare, ubi non dictum est per angelum, sed per angelos. Nam et stephanus in actibus apostolorum eo more narrat hec quo etiam in libris veteribus conscripta sunt: Viri fratres et patres audite

inquit. Deus glorie apparuit abrahe patri nostro cum esset in mesopotamia sirie. Ne quis autem arbitraretur tunc deum glorie per id quod in se ipso est cuiquam oculis apparuisse mortalium in consequentibus dicit quod moisi angelus apparuit. Fugit inquit moises in verbo isto. et factus est inquilinus in terra madian ubi genuit filios duos. Et expletis illis annis quadraginta apparuit illi in deserto montis sina angelus domini in flamma ignis in rubo. Moises autem videns mirabatur visum. Quod cum accederet considerare. facta est vox domini dicens. Ego sum deus patrum tuorum. deus abraham. deus isaac. et deus iacob. tremefactus autem moises non audebat considerare. dixit quoque illi dominus. Solve calciamentum pedum tuorum et cetera. Hic certe et angelum et dominum dicit. eundemque deum abraham. et deum isaac et deum iacob. sicut in genesi scriptum est. An forte quisquam dicturus est quod moisi per angelum apparuit dominus. abrahe vero per se ipsum. Ad hoc a stephano non queramus ipsum librum unde stephanus ista narravit interrogemus. Numquid enim quia scriptum est. Et dixit dominus deus ad abraham. Et paulo post. Et visus est dominus deus abrahe. ideo propterea ista non per angelos facta sunt. cum alio loco similiter dicatur. Visus est autem ei deus ad ilicem mambre sedenti ad ostium tabernaculi sui meridie. et tamen consequenter adiungit. Respiciens autem oculis suis vidit. et ecce tres viri stabant super eum. de quibus iam diximus. Quomodo enim poterunt isti qui a verbis ad intellectum assurgere nolunt. vel facile se ab intellectu in verba precipitant. quomodo poterunt explicare visum esse deum in viris tribus. nisi eos sicut etiam consequentia docent angelos fuisse fateantur. An quia non dictum est. angelus ei locutus est vel apparuit. propterea dicere audebunt. moisi quidem illam visionem ac vocem per angelum factam. quia ita scriptum est. abrahe autem quia commemoratio angeli non est facta. per substantiam suam deum apparuisse atque sonuisse. Quid quod nec apud abraham de angelo tacitum est. Nam ita legitur. cum immolandus filius eius peteretur. Et factum est post hec verba. Temptavit deus abraham et dixit ad eum. Abraham. abraham. Et ille dixit. Ecce ego. et dixit ei. accipe filium tuum dilectum quem diligis isaac. et vade in terram excelsam. et offer eum ibi holocaustum super unum montium quos tibi dixero. Certe hic deus non angelus commemoratus est. Paulo post vero ita se habet scriptura. Extendens autem abraham manum suam sumpsit gladium volens occidere filium suum. et vocavit eum angelus domini de celo et dixit ei. Abraham. abraham. et ille dixit ei. Ecce ego. Et dixit. Ne inicias manum tuam super puerum. neque facias ei quicquam. Quid ad hoc respondetur. An dicturi sunt deum iussisse ut occideret isaac. et angelum prohibuisse. Porro ipsum patrem adversus dei preceptum quo iusserat ut occideret. obtemperasse angelo ut parceret. ridendus et

abiciendus hic sensus est. Sed neque
huic tam grosso et abiecto vllum
locum scriptura esse permittit. continuo sub
iungens. Nunc enim cognovi quia
times deum tu et non pepercisti fi-
lio tuo dilecto propter me. quod est propter
me. non propter eum qui occidi iusserat.
Idem igitur deus abrahe qui angelus. an
potius per angelum deus? Accipe sequentia.
Certe iam hic angelus manifestissime
expressus est. Attende quid contexat.
Respiciens abraham oculis suis vi-
dit. et ecce aries unus tenebatur in
arbore sabech cornibus et abiit abra-
ham et accepit arietem et obtulit
eum holocaustum pro isaac filio
suo. Et cognominavit abraham nomen
loci illius dominus vidit. ut dicant hodie
quia in monte dominus visus est. Sic pau-
lo ante quod dixit deus per angelum. Nunc enim
cognovi quia times deum. non quia times
deum cognovisse intelligendus est. sed e-
gisse ut per deum abraham cognosceret
quantas haberet vires cordis ad obedi-
endum deo vsque ad immolationem vnici
filii. illo modo locutionis. quo significatur
per efficientem id quod efficitur. sicut dicitur
frigus pigrum. quod pigros facit. ut ideo
cognovisse diceretur. quia ipsum abraham
cognoscere fecerat quod poterat latere
fidei sue firmitas. nisi tali experimen-
to probaretur. ita et hic cognominavit
abraham nomen loci illius dominus vidit. id est
quod videre se fecit. Nam continuo secutus
ait. ut dicant hodie. quia in monte dominus
visus est. Ecce idem angelus dominus dicitur.
Quare? nisi quia per angelum dominus. Iam vero in eo

quod sequitur prophetice omnino loquitur angelus et pror-
sus aperit quod per angelum loquitur. Et vo-
cavit inquit angelus domini abraham
iterum de celo dicens. per me iura-
vi dicit dominus. pro eo quod fecisti hoc verbum
et non pepercisti filio tuo dilecto propter
me et cetera. Hec certe verba ut dicat id est
per quem loquitur dominus. Hec dicit dominus etiam prophete
solent habere. An filius dei de patre ait
dicit dominus? et ipse est ille angelus patris.
Quid ergo de illis tribus viris? Nonne
respiciunt quo urgeantur qui visi
sunt abrahe cum predictum esset. visus est
ei dominus? An quia viri dicti sunt non
erant angeli? Danielem legant di-
centem. Ecce vir gabriel. Sed quid
ulterius differimus ora eorum evidentissimo
alio documento oppilare. ubi non angelus
singularis. nec viri pluraliter. sed omnino angeli
dicuntur. per quos sermo non quilibet factus
sed lex ipsa data manifestissime ostenditur.
quam certe nullus fidelium dubitat deum
dedisse moysi ad subiugandum populum
israel. sed tamen per angelos datam. Ita ste-
phanus loquitur. dura cervice inquit et non
circumcisi corde et auribus vos sem-
per spiritui sancto restitistis sicut patres vestri. Quem
prophetarum non persecuti sunt patres vestri.
et occiderunt eos qui prenunciabant de
adventu iusti cuius nunc vos proditores et
interfectores fuistis. qui accepistis
legem in edictis angelorum. nec custo-
distis? quid hoc evidentius? quid tanta
auctoritate validius? In edictis quidem angelorum
lex illi populo data est. sed domini nostri
ihesu christi per eam disponebatur et pre-
nunciabatur adventus. Et ipse tamquam
verbum dei miro et ineffabili modo

erat in angelis. in quorum edictis
lex ipsa dabatur. Unde dicit in euangelio.
Si crederetis moysi. crederetis et
michi. de me enim ille scripsit. Per angelos
ergo tunc dominus loquebatur. per angelos fi-
lius dei mediator dei et hominum fu-
turus ex semine abrahe suum dispo-
nebat aduentum. ut inueniret a quibus
reciperetur confitentes reos. quos lex
non impleta fecerat transgressores.
Unde et apostolus ad galathas dicit. Quid ergo
lex. Transgressionis gratia posita est. do-
nec veniret semen cui promissum est.
disposita per angelos in manu me-
diatoris. Non autem natus est per dictionem
sed per potestatem. Quod autem non aliquem ex
angelis dicit mediatorem. sed ipsum
dominum ihesum christum in quantum homo fieri
dignatus est. habes alio loco. Unus in-
quit deus. et unus mediator dei et
hominum homo christus ihesus. Hinc illa omnia que
de christo venturo in carne atque pas-
suro. sed et resurrecturo in lege figurantur.
que data est in edictis angelorum. in quibus
angelis erat utique et pater et spiritus sanctus.
et aliquando pater. aliquando filius. aliquando spiritus sanctus. aliquando
sine ulla distinctione persone deus per
illos figurabatur. et si visibilibus et sen-
sibilibus formis apparens per creaturam
tamen suam non per substantiam suam cui viden-
da corda mundantur. per hec omnia que
oculis videntur et auribus audiuntur.
Sed iam satis quantum existimo pro cap-
tu meo disputatum et demonstratum est. quod
in hoc libro susceperamus ostendere. constanterque
et probabiliter ratione. quantum homo vel potius
quantum ego potui et firmiter auctoritate
quantum de scripturis sanctis diuina eloquia
patuerunt. quod antiquis patribus nostris ante
incarnationem saluatoris cum deus apparere
dicebatur. voces ille et species corporales
per angelos facte sunt. sive ipsis loquenti-
bus vel agentibus aliquid ex persona dei.
sicut etiam prophetas solere ostendimus. siue
assumentibus ex creatura quod ipsi non essent.
ubi deus figurate demonstraretur hominibus. quod ge-
nus significationum nec prophetas omisisse.
multis exemplis docet scriptura. Restat igitur
iam ut videamus. cum et nato per
virginem domino. et corporali specie sicut colum-
ba descendente spiritu sancto. visisque igneis
linguis. sonitu facto de celo. die pen-
thecostes post ascensionem domini. non ipsum dei
verbum per substantiam suam. qua patri equale atque
coeternum est. sed utique creatura que illis
modis formari et existere potuit. cor-
poreis atque mortalibus sensibus appar-
uerit. quid inter illas demonstrationes
et has proprietates filii dei et spiritus sancti
quamuis per creaturam visibilem factas intersit.
quod ab alio volumine commodius ordimur.

Incipiunt capitula libri quarti.

De gratia dei qua sibi humanum genus reconciliauit
ut quod perierat saluaretur.
De incarnatione verbi. ut par-
ticipes eius esse possimus.
De simplo saluatoris nostri. quod
ad duplum nostrum congruit.
De ratione simpli ad duplum per numerum
ternarium atque senarium.
De quadragesimo sexto anno edi-
ficationis dominici corporis.
De triduo quo impleto dominus resurrexit.
De signis et prefigurationibus
que aduentum domini precesserunt.
De filio dei qui in forma dei et in forma serui u-
na persona est christus.

Liber IIII

De unitate equalitate in deo per graciam et dilectionem cuius formam prebet unitas patris et filij et spiritus sancti.
De mediatore ad mortem diabolo et mediatore ad vitam ihesu christo.
De facilitate ludificacionum quibus homines immundi spiritus fallunt.
De falsis purgatorijs.
Mortem christi non fuisse necessitatis mee sed voluntatis sue ac potestatis.
De sacrificio vero et perfecto quod ipse salvator pro nobis factus est.
De hijs qui sibi purgacionem de virtute propria pollicentur.
Sapientes mundi nec resurrectionis veritatem cognoscere nec futurorum ordinem scire potuisse. quamvis et ipsi vaticinia habere videantur.
Unde apud impios possint quedam futura prescriri.
De fide qua credimus temporaliter gesta. et veritate que reddet eterna.
De missione filij dei qua in forma servi patre factus est minor.
Non esse tamen equalitatem patris et filij. si eciam secundum doctrinam patri divinitatem intelligatur filius missus.
De sensibili demonstracione spiritus sancti et de doctrina unitatis trinitatis.

Incipit prohemium in librum quartum de trinitate augustini.

Scienciam terrestrium celestiumque rerum magni estimare solet genus humanum. in quo profecto meliores sunt qui huic sciencie preponunt nosse semetipsos. Laudabiliorque est animus cui nota est vel infirmitas sua. quam qui ea non respecta. vias siderum scrutaturus etiam cogniturus. aut qui iam cognitas tenet. ignorans ipse qua ingrediatur ad salutem ac firmitatem suam. Qui vero iam evigilavit in deum spiritus sancti calore excitatus. atque in eius amore valuit ad eum quod intrare volens nec valens. eoque sibi lucente attendit in se. invenit quod se suamque egritudinem illius munditie contemperari non posse cognovit. flere dulce habet in eumdem precari. ut eciam atque eciam misereatur. donec exuat totam miseriam et precari cum fiducia. iam accepto gratuito pignore salutis per eius unicum salvatorem hominis et illuminatorem. Hunc ita agentem et dolentem. sciencia non inflat. quia karitas edificat. preposuit enim scienciam sciencie. preposuit scire infirmitatem suam magis quam scire mundi menia fundamenta terrarum et fastigia celorum. et hanc apponendo scienciam. apposuit dolorem peregrinacionis sue ex desiderio patrie sue et conditoris eius beati dei sui. In hoc genere hominum in familia christi tui. domine deus meus. si inter pauperes tuos gemo. da mihi de pane tuo. respondere hominibus qui non esuriunt et sitiunt iusticiam. sed saciati sunt et abundant. Saciavit autem illos fantasma eorum. non veritas tua. quam repellendo resiliunt. et in suam vanitatem cadunt. Ego certe sentio. quam multa figmenta pariat cor humanum. Et quid est cor meum nisi cor humanum? Sed hoc oro deum cordis mei. ut nihil ex eis figmentis pro solido vero eructem in has litteras. sed inde veniat in eas quicquid per me venire potuit. unde mihi quamvis proiecto a facie oculorum suorum et de longinquo redire conanti per viam quam stravit humanitate divinitatis unigeniti sui aura veritatis eius aspergitur.

Aurelij augustini lib' qrt9 capit.
I
Uitam in tantu
licet mubilib haurio. in
quantu in ea nihil mubile
video. nec locis et temporib9 sicut
corpa. nec solis tpib9 et qsi locis
sic spuu3 mo3 cogitacoes. Ubi no
enim dei essen q est nihil mubile
ht nec in etnitate, nec in veri te
nec in volutate. q etna ibi e ve
ritas et etna karitas. et vera ibi
est karitas. vera etnitas. et ca
ra ibi est etnitas. et vera veritas.
II
Sed quo exulam9
ab immubili gaudio. nec
tn inde pcisi atq abrupti
sum9. vt non etia in istis mubili
b9 et tpalib9 etnitate veritatem
q̄rere9. nec mori eni nec falli nec
pturbari volu9. missa sut nob di
uinit9 visa congrua pegrinaco nostre.
qb9 amonem nō hic esse qd qri9.
sed illuc adipa esse redeundu vn
nisi perpenderem9. hic ea nō qrere
m9. Et pm nob psuadedu fuit. q
tum nos diliget deus. ne despace
nō auderem9 erigi in eu. Quales
aut dilexit ostendi opotebat ne tam
qua demeritis mris sbiteutes. ma
gis ab eo resilerem9 et in mra for
titudie magis deficem9. ac p hoc
egit nobiscu. vt per ei9 fortitudie3
poci9 pficem9. at ita infirmitate
huilitatis pficet virt9 caritatis. ho
sicat in ps vbi ait. pluuia volun
taria segregans deus hereditati
sue et infirmata est. Tu vero pfe
cisti ea pluuia qppe volutaria nō
nisi gra3 volt intelligi nō meritis
reddi ta. sed gratis data. vn e gra

noiat. Dedit eni ea, nō q digni era
m9. s3 q voluit. Hoc cognoscentes
nō fidentes in nob eci9 et hoc est
infirmari. Ipse vero pficit nos. qui
etia paulo aplo dixit. sufficit t gra
mea. na virt9 in infirmitate pficit.
Persuadendu g9 erat hoi. quatu3
nos dilexit deus et quales dilexit.
Quantu ne despauem9. quales ne
sbereq. Huc locu apls p mum sic ex
plicat. Comedat aut in qt sua ca
ritate de9 in nob. qm cu pcores
essem9. xpc pro nob mortu9 e. mlt
tomagis iustificati nuc in sanguie
ip9. salui erim9 ab ira per ipsum.
Si eni cu inimici esse9 rcciliati su
m9 deo per morte filij ei9. multoma
gis rcciliati salui erim9 in vita ip9.
Item alio loco. Quid g9 dice9 ad hec.
si de9 p nob. qs cont nos. q p̄prio
filio nō pepercit. sed p nob oib9
tradidit illu. quo nō et cu illo no
bis oia donauit. Qd aut factu3
nob anuciat. hoc fctm ondebat
et ex antiqs iusts. vt per eande fide
etia ipi huiliati infirmaret et
infirmati pficent. Quia i verbu3
dei est. per qd facta sut oia. qd est
immubilis veritas v p̄n atq immu
bilit sut oia simul. nō solu q nuc
in hac vniusa creata. veru etia3
q fuert et que futa sut. S3 tm st
et oia vita sut et magis vnu est
et vna vita est. Sic eni oia per
ipm facta sut. vt quicqd factu e
in his. in illo vita sit. et facta non
sit. q in pncipio n fctm est vbm. sed
erat vbm. et apud dm dn erat vbm.
et oia p ipm facta sut. nec p ipm

oīa facta essent. nisi ipm̄ esset ante
oīa. factū qȝ nō esset. In hijs autem
que per ipm̄ facta sūt. eciā corpus
qd̄ vita nō est. per ipm̄ nō fieret nisi
in illo antequam fieret vita esset. Qd̄ n.
factū est. iā in illo vita erat. et non
qualiscumqȝ vita. Nam et aīa vita ē cor-
poris. sȝ et hec facta est. qr mutabil' est
et per quid facta est. nisi per vbm̄ dei incom
mutabile. oīa enī per ipm̄ facta sūt. et
sine ipō factū est nihil. qd̄ ergo factū
est iam in illo vita erat. et nō qualis-
cumqȝ vita. Sed vita erat lux hoīm. lux
itaqȝ rōnaliū mentiū. per quas hoīes a
pecoribus differūt. et iō sūt hoīes. Nō
ergo lux corporea que lux est carniū.
sȝ eciā beluarum et vsqȝ ad minutissimos
qualescūqȝ vermiculos. oīa enī hec vident
illā lucē. At illa vita lux hoīm erat.
nec longe posita ab vno quoqȝ nrm̄. In illa
enī viuim9 et mouemur et sumus. Sȝ lux
in tenebris lucet. et tenebre eā nō cōprehen-
derūt. Tenebre autē sūt stulte mentes
hoīm praua cupiditate atqȝ infidelitate cecate.

Has ne curaret sanaret III
verbū per qd̄ facta sūt oīa.
caro factū est. et habitauit in
nobis. Illuīatio quippe nr̄a pticipacio verbi
est. illi9 sȝ vite. que lux est hoīm. Huic
autē pticipacōi prorsus inabiles et mi-
nus idonei eramus ppter immundiciā pctōr.
Mundandi ergo eramus. Porro iniquorum
et superborū vna mundatio est. sanguis iusti
et humilitas dei. vt ad contemplandū deum
qd̄ natura nō sumus. per eū mundaremur. fa-
ctumqȝ nā sum9 et qd̄ pctō nō sum9. Deus
enī nā nō sum9. hoīes nā sum9. iusti
pctō nō sum9. Deus itaqȝ factus homo iustus.
intercessit deo pro hoīe pctōre. Nō enī
congruit pctōr iusto. sȝ congruit hoīi homo.
Adiungens ergo nobis similitudinem humanitatis
sue. abstulit dissimilitudinē iniquitatis
nr̄e. et factus particeps mortalitatis nr̄e.
fecit participes diuinitatis sue. Merito
quippe mors pctōr veniens ex dampnacionis
necessitate. soluta est per mortē iusti
veniente ex misericordie volūtate. dū simplū
eius congruit duplo nr̄o. Hec enī congruencia
siue conveniencia vel concinencia vel consonancia vel
si commodius dr̄. qd̄ est vnū ad duo in
oī compaginacione. vel si melius decoapta-
cione creature valet plurimū. Hanc enī
coaptacionē sicut mihi nūc occurrit dcē vo-
lui quā greci armoniā vocant. Neqȝ
nūc locus est vt ostendā quantū valeat
consonan simpli ad duplū. que maxīa
in nobis apperit. et sic nobis insita na-
turaliter. a quo vtiqȝ nisi ab eo qui nos crea-
uit. vt nec imperiti possint eā nō sen-
tire. siue ipi cantantes siue alios audien-
tes. per hanc quippe voces acuciores
grauioresqȝ concordant. ita vt quisquis ab
ea dissonuerit nō sciencia cuius expertes sunt
plurimi. sȝ ipm̄ sensum auditus nr̄i vehe-
menter offendat. Sȝ hoc vt demonstretur
longo sermone opus. ipis autem auribus
exhiberi pt ab eo qui nouit in regulari monocordo.

Uerum qd̄ instat in pn̄s IIII
sentiam quantū donat deus
edisserendum est. quemadmodum
simplum dn̄i et saluatoris nr̄i ihū xpi
duplo nr̄o congruat. et qd̄ amō sanat
ad salutē. Nos certe qd̄ nemo xpianus
ambigit et aīa et corpore mortui sumus.
aīa ppter pctm̄. corpore ppter penā pcti.
ac per hoc et corpore ppter pctm̄. Vtriqȝ
autē rei nr̄e .i. aīe et corpori medicina
et resurrectione opus erat. vt melius renoua-
retur qd̄ erat in deterius commutatum. Mors

aut anime impietas est. et mors corporis corruptibilitas. per quam fit et anime a corpore abscessus. Sicut enim anima deo deserente. sic corpus anima deserente moritur. unde illa fit insipiens. hoc exanime. Resuscitatur enim anima per penitenciam. et in corpore adhuc mortali renouacio vite inchoatur a fide qua creditur in eum qui iustificat impium. bonisque moribus augetur et roboratur de die in diem. cum magis magisque renouatur interior homo. Corpus vero tamquam homo exterior. quanto est hec vita diuturnior. magis magisque corrumpitur. vel etate vel morbo vel variis afflictionibus. donec veniat ad ultimam que ab hominibus mors vocatur. Cuius autem resurrectio differtur in finem tamen et ipsa iustificatio nostra perficietur ineffabiliter. tunc enim similes ei erimus. quoniam videbimus eum sicuti est. Nunc vero quamdiu corpus quod corrumpitur aggrauat animam. et vita humana super terram tota temptacio est. non iustificabitur in conspectu eius omnis viuens in comparacione iusticie qua equabitur angelis et glorie que reuelabitur in nobis. De morte autem anime a morte corporis distinguenda. quid plura documenta commemorem. cum dominus in sentencia euangelica utramque mortem cuiuis facile discernendam posuerit ubi ait. Sine mortuos sepelire mortuos suos. Sepeliendum quippe corpus mortuum erat. sepultores autem eius per infidelitatis impietatem in anima mortuos intelligi voluit. quales excitantur cum dicitur. Surge qui dormis et exurge a mortuis et illuminabit te christus. Detestatur autem quandam mortem apostolus dicens de vidua. Que autem in deliciis agit viuens mortua est. Anima ergo iam pia que fuit impia propter iusticiam fidei dicitur ex morte reuixisse atque viuere. corpus autem non tantum moriturum propter anime abscessum qui futurus est. sed propter infirmitatem tantam carnis et sanguinis quodam loco in scripturis etiam mortuum dicitur loquente apostolo. Corpus quidem inquit mortuum est propter peccatum. spiritus autem vita est propter iusticiam. Hec vita ex fide facta. quoniam iustus ex fide viuit. Sed quid sequitur. Si autem spiritus eius qui suscitauit ihesum a mortuis habitat in vobis viuificabit et mortalia corpora vestra per inhabitantem spiritum eius in vobis. Huic ergo duple morti nostre saluator impendit simplam suam. et ad faciendam utramque resuscitacionem nostram in sacramento et exemplo proposuit et posuit unam suam. Neque enim fuit peccator aut impius. ut ei tamquam spiritu mortuo in interiore homine renouari opus esset. et tamquam resipiscendo ad vitam iusticie reuocari. sed indutus carne mortali et sola moriens. sola resurgens. ea sola nobis ad utrumque concinuit cum in ea fieret interioris hominis sacramentum exterioris exemplum. Interioris enim hominis nostri sacramento data est illa vox pertinens ad mortem anime nostre significandam non solum in psalmo verum etiam in cruce. Deus deus meus ut quid me dereliquisti. Cui voci congruit apostolus dicens. Scientes quia vetus homo noster simul crucifixus est ut euacuaretur corpus peccati ut ultra non seruiamus peccato. crucifixio quippe interioris hominis penitencie dolores intelliguntur et continencie quidam salubris cruciatus. per quam mortem mors impietatis perimitur in qua nos non derelinquit deus. et ideo per talem crucem euacuatur mors peccati. ut iam

nō exhibeam9 mēbra nrā āma iniquitatis pctō. qr et interior hō si utiq3 renouat̄ de die in diem pfecto vetq est anq̄m renouet. Intus nāq3 agit̄. qd ita aplš dic̄. Exuite vos veterem hoīez et induite nouū. qd ita ɔn̄t exponit. quapp̄ter deponentes mendaciū loq̄m̄ veritatē. Vbi aut̄ deponit̄ mēdaciū. n̄ intq vt inhitet ī monte sc̄o dei. qui loq̄t̄ veritatē in corde suo. Resurre° vero corpis dn̄i ad sacrm̄ interioris resurrc̄ois nr̄e ptinē ondit̄. Vbi pq̄q̄m resurrex̄ ait mlieri Noli me tangē. nondū em̄ ascendi ad prē3 meū. Cui misterio ɔgrt apostolq dicens. Si aut̄ resurrexistis cū xp̄o. q̄ sursū sūt q̄rite. vbi xp̄us e ad dextā3 dei sedēs. q̄ sursū sunt sapite. Hoc est em̄ xp̄m nō tangere. n̄ cū ascenderit ad patrē. nō de xp̄o sape carnalit̄. Ia vō ad exm̄ mortis exterioris hoīs mr̄e dn̄ice carnis mors ptinet. qr p talē passionē maxīe hortatq est suos seruos. vt nō timeāt eos q̄ corpq occidūt. aīā3 aut̄ nō pn̄t occidō. ppt qd dic̄ aplš vt supleā q̄ desūt pssiurā3 xp̄i in carne mea. Et ad exm̄ resurreo̅s exterioris hoīs nr̄i ptinē rep̄it̄ resurre° corpis dn̄i. qui ad disciplos ait. palpate et videte. qr sp̄s carnē et ossa nō h̄t sic me videtis habere. Et vnq ex disciplis eiq. ectiā cicatrices eiq ɔtrectās exclamau̇ dicēs Dn̄s meq. et deus meq. Et cū illiq carnis tāta integtas apparēt dn̄io̅i strātū in ea q̄ suos exhotās dixeat Capillq capitis vr̄i nō pibit. Vn̄ em̄ p̄mo. noli me tangē. nōdum n̄ ascendi ad prē3 meū. et vn̄ anq̄m ascendat ad patrē a disciplis tangit̄? n̄ qr illic insinuabat̄ interioris hoīs sacrm̄. hic pbebat̄ exterioris exm̄. An forte q̄sq̄m ita est absurdq at3 auersq a vero. vt audeat dicē a viris eū tactū anq̄m ascendēt. a mulieribq aut̄ cū ascendisset. ppt hoc exm̄ future resurre° nr̄e in cor̄e qd pcessit in dn̄o dicit aplš Inicium xp̄s. dein̄ qui sūt xp̄i. Siqūgiu reformabit corpq humilitatis nr̄e conformē corpi sue glie. Vna g° mors nostri saluatoris. duabq mortibq nr̄is saluti fuit. Et vna eiq resurrc̄o duas nob̄ resurrecōes pstitit. cū corpq eius in vtraq3 re ī. et ī morte et ī resurrectiōe et sacr̄mto interioris hoīs nostri et exeplo exterioris medicinali quadā ɔueniencia ministratum est.

H ec aut̄ rō simpli V ad duplū orit̄ q̄de a ternario nūo. vnū q̄ppe ad duo tria sūt. Sed hoc totū qd dixi ad senariū puenit. vnū em̄ et duo et tria sex sūt q̄ fiūt. Cui nūq ppterea perfectq dr̄. qr partibq suis ɔplentur. habz eas tres. sextā. terciā. dimidiam. nec vlla ps alia que dici possit quotta sit īuenit̄ in eo. sexta g° eiq vnū est. tercia duo. dimidia tria. Vnū aut̄ et duo et tria ɔsumant senariū. cuq pfectioz nob̄ sācta sc̄ptura ɔmēdat in eo maxīe. q̄ deq sex diebq pfecit opa sua. et sexto die factq est hō ad imaginem dei. et sexta etate gn̄is humani filiq dei venit. et factq est filius hoīs. vt nos reformaret ad ima:

gine dei. Ita quippe nunc etas agitur, siue millenis annis singulis distribuantur etatibus, siue in diuinis litteris memorabiles atque insignes quasi articulos temporum vestigemus. Vt prima etas inueniatur ab adam usque ad noe. Inde secunda usque ad abraham. et deinde, sicut matheus euangelista distinxit. ab abraham usque ad dauid. a dauid usque ad transmigrationem in babiloniam. atque inde ad virginis partum. que tres etates iuncte illis duabus quinque faciunt. Proinde sextam inchoauit natiuitas domini que nunc agitur usque ad occultum temporis finem. Hunc senarium numerum quamdam temporis figuram gerere. etiam in illa ratione tripertite distributionis agnoscimus. qua unum tempus computamus ante legem. alterum sub lege. tercium sub gratia. in quo tempore sacramentum renouacionis accepimus. vt in fine temporis etiam resurrectione carnis omni ex parte renouati. ab omni non solum animi, verum etiam infirmitate corporis sanemur. Vnde intelligitur illa mulier in tipo ecclesie a domino sanata et erecta. quam curuauerat infirmitas alligante sathana. De talibus enim occultis hostibus plangit illa vox psalmi: Incuruauerunt animam meam. Hec autem mulier decem et octo annis habebat in infirmitate, quod est ter seni. Menses autem annorum decem et octo inueniuntur in numero solidi quadrati senarii. quod est sexies seni et hoc sexies. Iuxta quippe est in eodem euangelii loco, arbor quoque illa ficulnea quam misere sterilitatis etiam tercius annus arguebat. Sed ita pro illa intercessum est. vt dimitteretur illo anno. vt si fructum ferret. bene. sin autem excideretur. Nam et tres anni ad eandem tripertitam distributionem pertinent et menses trium annorum quadratum senarium faciunt quod est sexies seni. Annus etiam unus si duodecim menses integri considerentur. quos triceni dies complent. talem quippe mensem veteres obseruauerunt. quem circuitus lunaris ostendit. senario numero pollet. quod enim valet sex in primo ordine numerorum qui constat ex unis vt perueniatur ad decem. hoc valent sexaginta in secundo ordine qui constat ex denis vt perueniatur ad centum. Sexagenarius ergo numerus dierum sexta pars anni est. Proinde per senarium primi versus multiplicatur tamquam senarius secundi versus et fiunt sexies sexaginta trecenti et sexaginta dies. qui sunt integri duodecim menses. Sed quoniam sicut mensem circuitus lune ostendit hominibus. sic annus circuitu solis animaduersus est. Restant autem quinque dies et quadrans diei vt sol impleat cursum suum annumque concludit. quatuor enim quadrantes faciunt unum diem. quem necesse est intercalari excurso quadriennio quod bissextum vocant. ne temporum ordo turbetur. Etiam ipsos dies quinque et quadrantem si consideremus. senarius numerus in eis plurimum valet. primum quia sicut fieri solet vt a parte totum computetur. non sunt iam quinque dies sed potius sex. vt quadrans ille accipiatur pro die. Deinde quia in ipsis quinque diebus sexta pars mensis est. Ipse autem quadrans sex horas habet. totus namque dies id est cum sua nocte viginti quatuor hore sunt. quarum pars quarta que est quadrans diei sex hore inueniuntur. ita in anni cursu senarius numerus plurimum valet. Vi

Nec inmerito in edificatione corporis domini, in cuius figura templum a iudeis destructum triduo se resuscitaturum esse dicebat. numerus ipse senarius pro anno positus intelligitur. dixerunt enim quadraginta et sex annis edificatum est templum. et quadragies sexies et sexies senum fiunt ducenti septuaginta sex. qui numerus dierum complet nouem menses et sex dies. qui tamquam decem menses parientibus feminis imputantur. non quia omnes ad sextum diem post nonum mensem pariunt. sed quia ipsa perfectio corporis domini tot diebus ad partum perducta comperitur sicut a maioribus traditum suscipiens ecclesie custodit auctoritas. octauo enim kalendas aprilis conceptus creditur quo et passus. Ita monumento nouo quo sepultus est. ubi nullus erat mortuorum positus. nec ante nec postea congruit uterus virginis quo conceptus est. ubi nullus seminatus est mortalium. Natus autem traditur octauo kalendas ianuarias. Ab illo ergo die usque ad istum computati ducenti septuaginta et sex reperiuntur dies. qui senarium numerum quadragies sexies habent. quo numero annorum templum edificatum est. quia eo numero senariorum corpus domini perfectum est. quod mortis passione destructum triduo resuscitauit. dicebat enim hoc de templo corporis sui. sicut euidentissimo et robustissimo euangelii testimonio declaratur quo ait. Sicut fuit ionas in ventre ceti tribus diebus et tribus noctibus. sic erit et filius hominis in corde terre tribus diebus et tribus noctibus.

Ipsum autem triduum VII non totum et plenum fuisse scriptura testis est. sed primus dies ex parte extrema totus numeratus est. dies vero tertius a parte prima et ipse totus. medius autem inter eos id est secundus dies absolute totus viginti quattuor horis suis duodecim nocturnis et duodecim diurnis. Crucifixus est enim primo iudeorum vocibus hora tercia cum esset dies sexta sabbati. deinde in ipsa cruce suspensus hora sexta. et spiritum tradidit hora nona. Sepultus est autem cum iam sero factum esset. sic sese habent verba euangelii quod intelligitur in fine diei. Unde libet ergo incipias etiam si alia ratio reddi potest. quomodo non sit contra euangelium iohannis ut hora tercia ligno suspensus intelligatur. totum diem primum non comprehendit. Ergo a parte extrema totus computabitur. sicut tertius a parte prima. Nox enim usque ad diluculum quo domini resurrectio declarata est. ad tercium diem pertinet. quia deus qui dixit de tenebris lumen clarescere. ut per gratiam noui testamenti et participationem resurrectionis christi audiremus. fuistis enim aliquando tenebre. nunc autem lux in domino. insinuat nobis quodammodo quod a nocte dies sumat initium. Sicut enim primi dies propter futurum hominis lapsum a luce in noctem. ita isti propter hominis reparationem a tenebris ad lucem computantur. Ab hora ergo mortis usque ad diluculum resurrectionis hore sunt quadraginta. ut et ipsa hora nona connumeretur. cui non congruit etiam vita eius super terram post resurrectionem quadraginta diebus. Et est iste numerus frequentissimus in scripturis ad insinuandum misterium perfectionis in quadripartito mundo. habet enim quandam perfectionem decem et ea quater multiplicata

fiunt quadraginta. A vespere autem se-
pulture usque ad diluculum resurrectionis
triginta sex hore que est quadratus senarius.
Refertur autem ad illam rationem simpli ad
duplum. ubi est coaptationis maxima
consonantia. Duodecim enim ad viginti quattuor
simpli ad duplum conveniunt et fiunt triginta-
sex. nox tota cum die toto et nocte tota.
neque sine illo sacramento hoc quod supra commemor-
avi. Non absurde quippe spiritum diei com-
paravimus. corpus autem nocti. Dominicum enim
corpus in morte ac resurrectione et spiritum nostri
figurabat et corporis gerebat exemplum. Etiam
sic ergo apparet illa ratio simpli ad du-
plum in hora triginta sex. cum duodecim
conferuntur ad viginti quattuor. Et horum quidem
numerorum causas cur in scripturis posite sint.
potest alius alias indagare. vel quibus
iste quas ego reddidi preponende
sint. vel eque probabiles. vel istis
probabiliores. frustra tamen eos esse in scripturis
positos. et nullas causas esse misticas.
cur illic isti numeri commemorentur. nemo
tam stultus ineptusque contenderit. Ego
autem quas reddidi. vel ex ecclesie au-
ctoritate a maioribus traditas. vel ex
divinarum testimonio scripturarum. vel ex ratione
numerorum similitudinumque collegi. Contra rationem
nemo sobrius. contra scripturas nemo christianus.
contra ecclesiam nemo pacificus senserit.

Hoc sacramentum. viii

hoc sacrificium. hic sacerdos. hic
deus. antequam missus veniret.
factus ex femina. omnia que sacrate atque mi-
stice patribus nostris per angelica mira-
cula apparuerunt. sive que per ipsos facta sunt
similitudines huius fuerunt. ut omnis creatura
factis quodammodo loqueretur unum futurum in quo
esset salus universorum a morte reparan-
dorum. Quia enim ab uno vero deo et
summo per impietatem iniquitatis resilien-
tes et dissonantes defluxeramus et e-
vanueramus in multa. discissi per multa.
et inherentes in multis. oportebat nu-
tu et imperio dei miserantis. ut ipsa
multa venturum conclamarent unum. et
a multis conclamatus veniret unus.
et multa contestarentur venisse unum.
et a multis exonerati veniremus ad unum.
et multis peccatis in anima mortui. et
propter peccatum in carne morituri. amaremus.
sine peccato mortuum in carne pro nobis
unum. et in resuscitatum credentes. et
cum illo per fidem spiritu resurgentes iusti-
ficaremur in uno iusto facti unum. nec
in ipsa carne nos resurrecturos desper-
aremus. cum multa membra intueremur
precessisse caput unum. et tunc per speciem
redintegrati et per mediatorem deo re-
conciliati hereamus uni. fruamur uno.
permaneamus unum. ix

Sic ipse filius dei. verbum dei. et
idem ipse mediator dei et
hominum. filius hominis. equalis patri
per divinitatis unitatem. et particeps noster
per humanitatis susceptionem. patrem interpellans
pro nobis. per id quod homo erat. nec tamen
tacens quod deus cum patre unum erat. inter
cetera ita loquitur. Non pro his autem rogo
tantum. sed et pro eis qui credituri
sunt per verbum eorum in me. ut omnes unum
sint. sicut tu pater in me. et ego in te. ut
et ipsi in nobis unum sint. ut mundus
credat quia tu me misisti. Et ego clari-
tatem quam dedisti mihi dedi eis. ut
sint unum. sicut et nos unum sumus. x.

Non dixit. ego et ipsi unum. quamuis per id quod ecclesie caput est. et corpus eius ecclesia possit dici. ego et ipsi non unum sed unus. quia caput et corpus unus est christus. sed diuinitatem suam consubstantialem patri ostendens hoc ait. propter quod et alio loco dicit. Ego et pater unum sumus in suo genere. hoc est in eiusdem nature consubstantiali parilitate. vult esse suos unum. sed in ipso. quia in se ipsis non possent dissociati ab inuicem per diuersas voluptates et cupiditates et immundicias peccatorum unum mundantur per mediatorem. ut sint in illo unum. non tantum per eandem naturam. qua omnes ex hominibus mortalibus equales angelis fiunt. sed etiam per eandem caritatem in eandem beatitudinem conspirantes concordissima voluntate in unum spiritum quodammodo igne caritatis conflatam. Ad hoc enim valet quod ait. ut sint unum sicut et nos unum sumus. ut quemadmodum pater et filius non tantum equalitate substantie. sed etiam voluntate unum sunt. ita et hi inter quos et deum mediator est filius. non tantum per id quod eiusdem nature sunt. sed etiam per eandem dilectionis societatem unum sint. Deinde idipsum quod mediator est. per quod reconciliamur deo sic indicat. Ego inquit in eis et tu in me ut sint consummati in unum.

Hec est vera pax. xi et cum creatore nostro nobis sit firma connexio. purgatis et reconciliatis per mediatorem vite sic maculati et alienati ab eo recessimus per mediatorem mortis. Sicut enim diabolus superbus hominem superbientem perduxit ad mortem. ita christus humilis hominem obedientem reduxit ad vitam. quia sicut ille elatus cecidit et deiecit consentientem. sic iste humiliatus surrexit et erexit credentem. quia enim non peruenerat diabolus quo ipse perduxerat. mortem quippe spiritus in impietate gestabat. sed mortem carnis non subierat. quia nec indumentum susceperat. magnus homini videbatur princeps in legionibus demonum. per quas fallaciarum regnum exercet. sic homines per elationem tipum potentie quam iusticie cupidiores. aut per falsam philosophiam magis inflans. aut per sacrilega irretiens. in quibus etiam magice fallacie curiosiores superbioresque animas deceptas illusasque precipitat subditum tenet. pollicens etiam purgationem anime per eas quas theletas appellant. transfigurando se in angelum lucis per multiformem machinationem. in signis et prodigiis mendacii. xii

Facile est spiritibus nequissimis per aera corpora facere multa. que mirentur anime terrenis corporibus aggrauate. etiam melioris affectus. Si enim corpora ipsa terrena nonnullis artibus et exercitationibus modificata in spectaculis theatricis tanta miracula hominibus exhibent. ut hi qui numquam viderunt talia narrata vix credant. quid magnum est diabolo et angelis eius de corporeis elementis per aera corpora facere quam caro miretur. Aut etiam occultis inspirationibus ad illudendos humanos sensus fantasmata imaginum machinari. quibus vigilantes dormientesque decipiant vel furentes exagitent. Sed sicut fieri potest. ut homo vita ac moribus melior spectet nequissimos

homines vel in fune ambulantes vel mi-
rimodis motibus corporum multa incre-
dibilia facientes. nec ullo modo fa-
cere talia concupiscat. nec eos propter-
ea sibi preponendos existimet. Si ergo a-
nima fidelis et pia non solum si vide-
at verum etiam si propter fragilitatem carnis
exhorreat miracula demonum. non ideo
tamen aut non se posse talia dolebit.
aut ob hoc illos meliores esse iudi-
cabit. cum sit in consortium in societate
sanctorum. qui per virtutem dei cui cuncta sub-
iecta sunt et minime fallacia et mul-
to maiora fecerunt siue homines siue angeli.

Nequaquam igitur per sacrilegas xiii
similitudines et im-
pias curiositates et ma-
gicas consecrationes anime purgantur et re-
conciliantur deo. quia falsus mediator
non traicit ad superiora. sed potius obsi-
dens intercludit viam per affectus quos
tanto maligniores quanto superbiores
sue societati inspirat. qui non potest ad
evolandum pennas nutrire virtutum.
sed potius ad emergendum pondera exag-
gerare vitiorum. tanto gravius anime rui-
ture. quanto sibi videtur evecta subli-
mius. Proinde sicut magi fecerunt divi-
nitus moniti. quos ad humilitatem domini
adorandam stella perduxit. ita et nos.
non qua venimus. sed per aliam viam in
patriam redire debemus. quam rex hu-
milis docuit. et quam rex superbus humili
regi adversarius obsidere non possit.
Et nobis enim ut adoremus humilem
Christum. celi enarraverunt gloriam dei. cum
in omnem terram exiit sonus eorum. et in fi-
nes orbis terre verba eorum. Via nobis
fuit ad mortem per peccatum in adam. per
unum quippe hominem peccatum intravit
in hunc mundum. et per peccatum mors.
et ita in omnes homines pertransiit in quo
omnes peccaverunt. Huius vie media-
tor diabolus fuit persuasor peccati et pre-
cipitator in mortem. nam et ipse ad
operandam duplam mortem nostram simplam
attulit suam. per impietatem namque mor-
tuus est in spiritu. carne utique mortuus
non est. Nobis autem et impietatem per-
suasit. et propter hanc ut in mortem
carnis venire mereremur effecit. V-
num ergo appetivimus iniqua suasione.
alterum nos secutum est iusta dam-
natione. Propterea quippe scriptum est. deus
mortem non fecit. quia causa mortis
ipse non fuit. sed tamen per eius retributionem
iustissimam mors irrogata est peccatori.
sicut supplicium iudex irrogat reo. causa
tamen supplicii non est iustitia iudicis.
sed meritum criminis. Quo ergo nos me-
diator mortis transmisit et ipse non
venit id est ad mortem carnis. ibi no-
bis dominus deus noster medicinam emen-
dationis inseruit. quam ille non meruit.
occulta et nimis archana ordinatione
divine atque alte iustitie. Ut ergo
sicut per unum hominem mors. ita per
unum hominem fieret resurrectio mortuorum.
quia magis vitabant homines quod cavitare
non poterant mortem carnis quam mor-
tem spiritus. id est magis penam quam meritum
pene. Nam non peccare aut non cur-
ant aut parum curant. Non mori autem
quamvis non obtineatur vehementer sat-
agitur. Vite mediator ostendens quam non

Liber IIII

sit mors timeda· que p huiq co
dicoz iam euadi no pt· s; poti9
ipietas que per fide caueri pot.
occrrit nob ad fine quo vem9. s;
no qua vem9· Nos em ad morte
per pctm vem9. ille p iusticiā. et
io cu sit mors nra pena pcti m:
ors illi9 facta est hostia p pcto.
Qua ppter cu spt xiiij
corpi ponat. mors aut
corpis a spu deseri· caq;
sit pena i morte corpis· vt q vo:
lens deseruit dm· deserat corp9
inuit9· vt cu spt dm deseruerit
q voluit. deserat corp9 etia si no:
luerit. ne deserat cu voluit. nisi
aliq sibi vim qua ipm corp9 pe:
mat intulerit· demrauit spt me:
diatoris· q nulla pena pcti vsq
ad morte carnis ei9 accesserit.
q no ea deseruit inuit9. s; quia
voluit· qn voluit· quo voluit. Xp:
pe dei verbo ad vnitate omixt9
est ho· Hinc ait ptatem heo po:
nendi aiaz mea. et ptatez habeo
ite sumedi eam· nemo tollet ea
a me. s; ego pono eam a me. et
ite sumo eam· et hoc maxie mi:
rati sut sic euan loqt· q pntes
erant. cu p9 illa voce. in q figuz
pcti nri edidit. otinuo tdidit spm.
Longa em morte cruciabat ligno
suspensi vn latronib9 vt ia mor:
erent et de ligno pt sabbatum
deponerent crura ofracta sut. Ille
aut q mortu9 inuet9 est mira
fuit. hoc ecia pilatu legi9 fuisse
miratu. cu ab ipo sepeliendum
corp9 dm peteret. Ille itaq; de:
ceptor. qui fuit hoi mediato ad mor:
tem· falso q se oppoit ad vita· noie
pgacois per sacra et sacrificia sacrilega·
qb9 sibi seducit. q nec pticipacoz
mortis nre here potuit nec rsurcoz
sue· Simpla quide sua morte ad·
dupla nraz potuit affere simplam
vero rsuroz in qua et sacrm esset re:
nouacois nre· et ei9 q in fine futa
est· euigilacois exm no vtiq; potuit.
Ille xpm qui spu viu9 carne suam
mortua resuscitauit· ver9 vite me:
diator. illu spu mortuu et morte me:
diatore a spitib9 in se credentium foras
misit· vt no regnaret intinsecus.
sed forinsec9 obpugnaret· nec tn ex:
pugnaret. Cui se ipe quoq; temptandu
pbuit· vt ad srandas ecia tempta:
coes ei9 mediato esset· no solum per
adiutoriu· vm ecia p exm. At ille
pmit9 vbi per oms adit9 ad in:
teriora moliēs irrepet. expuls9
est. p9 baptma in hemo opleta oi
temptacoe illecebrosa. q viuu spu.
mortu9 spu no inuasit. quo aui:
dus mortis huane ouertit se ad fa:
ciendu morte qua potuit et pmiss9
est in illud qd ex nob mortale
viu9 mediato acceperat. Et vbi potuit
aliqd face. ibi ex oi parte deuict9
est. et vn accepit exteri9 ptatez
dnice carnis occidende. in iteior
ei9 ptas qua nob tenebat occisa
est. Factu est em· vt vincula pctoz
multoz in multis mortib9 p vni9
vna morte qm pctm nllm pcess:
serat soluerent. qua pptea dns

pro nob' indebita reddidit. vt nob' de-
bita nō noceret. neq3 eni iure coq̄m
ptatis exutq est carne. sed ipē se ex-
uit. Na qui posset nō mori si nollz.
pculdubio. q2 voluit mortuq ē. et
ideo pricipatq et ptates ad luenda
supplicia iure detinebat. pgauit. ab-
oleuit. extinxit. et sua ī surrōē ī noua
vitā nos pdestinatos vocauit. voca-
tos iustificauit. iustificatos glifica-
uit. ita dia'q hoiem. quē p sesioz
seductū tanq̄ iure integro posside-
bat. et ipē nulla corruptōe carnis
et sanguinis septq. per istā corpis mō-
talis fragilitatē nīs infirmo et ege-
no. tanto fortior. q̄nto velut ditio
et fortior. q̄ pānoso et erūnoso do-
minabit' in morte carnis amisit. q̄
eni cadere nō secutq īpulit pctorē.
illuc descēdētē psecutq ppulit rdep-
torem. sic in morte osortio. filiq dei
nobis fieri dignatq est amiq. q° non
pueniendo meliorē se nob' atq maiorē
putabat inimicq. dic eni rdeptor
nr̄. maiorē dilectiōz nemo hȝ. q̄m
vt aīaz suā ponat pro amicis suis.
quocirca ipō dnō etiā se credebat di-
abolq suiorē. in q̄ntū illi dnōs ipas-
sionibq cessit. q2 et de ipō ītellectū ē.
qd' in ps° lc̄. Minuisti eū paulomi-
nq ab angelis. vt ab inīq° velut
equo iure adiūsū nob agēte ipse
occisq inocēs. cū iure equissimo sēarz.
atq ita captiuitatē pp' pctm̄ factū
captiuaret. nos q3 lib'aret a capti-
uitate pp' pctm̄ iusta. suo iusto san-
guine iniuste fuso. mortis cirogra-
phum delens. et iustificando rdi-
mens peccatores. Hinc etiā diabolq
ad hec suos illudit. q̄bq se p sua
sacra velut pgandis et potius
īplicandis et mergendis falsq
mediator exponit. q2 sēbis facile
suadet irridē atq ostēpnē mōtez
xp̄i. a qua ipē q̄nto est alienior.
tanto ab eis credit' sanctior atq3
diuior. qui tm̄ apud eū pauassi
rmāserit. Agnoscentibq gentibus
et pia humilitate bibētibq pcium
suū. eiusq3 fiducia desterētibq hostē
suū et ōcrētibq ad rdeptorē suū.
Nescit eni dia'q. quō illo ēxsidi-
ante et firante vtat' ad salutem
fideliū suoz. excelsissima sapīa
dei a fine suiore qd' est initiū spi-
ritalis creatē vsq ad finē īferiorez.
qd' est mors corpis ptēdēs fortit'
et disponēs oīa suauit'. Attingit
eni vbiq3 pp' suā mūdiciā. et nihil
inq̄natū in ea incurrit. A morte au
carnis alieno dia'° vn̄ minimz
sēbus incedit. mors alteq gmīs
pparat' in eterno igne tartari. quo
nō solū cū terenis. s3 etiā cū aereis
corpibq excruciari pp' possint. Sēbi
aut' hoies q̄bq xp̄t q2 mōtuq est
viluit. vbi nos tam magno emit.
et istā mortē reddut' cū hoibq con-
ditoī erūnose natē que trahitur p°
pctō. et in illā cum illo pcipitabūt.
quē pp'terea xp̄o pposuerīt. q2 eo sibi
istā deicere quo p dīstātē natām
ipē nō cecidit. et quo pp' eos per
igentē misciām ille descēdit. et tn̄
se demonibq esse meliores n̄ du-
bitant credē. eosq3 maledictis oībq

insectari detestari quia non cessant. quos
certe alienos ab huius mortis passione
noverunt. propter quam Christum contemnunt. Sic ergo
sic voluit considerare quam fieri potuit.
ut in se manens. nec per seipsum et ul-
la parte mutabile verbum dei. per inferioris
tamen nature susceptionem. aliquid inferius
pati posset. quod immundus demon. quia ter-
renum corpus non habet pati non possit. Sed
cum sint ipsi demonibus meliores. tamen
quia carnem portant. mori sic possunt. quem-
admodum demones mori qui eam non por-
tant. non utique possunt. Et cum de morti-
bus sacrificiorum suorum multum presumant.
que se fallacibus superbisque spiritibus immolare
non sentiunt aliquid sibi prodesse arbitrantur
perfidorum et invidorum amicitia. quorum inten-
tionis nullum negocium est nisi impeditio
reditus nostri non intelligunt ne ipsos
quidem superbissimos spiritus honoribus sacrificio-
rum gaudere potuisse nisi uni vero deo.
pro quo coli volunt verum sacrificium deberetur.

Sed quia id posse rite XV
offerri. nisi per sacerdotem sanctum
et iustum. nec nisi ab eis acci-
piatur quod offertur pro quibus offertur atque id
sine vitio sit. ut pro vitiosis mundan-
dis possit offerri. Hoc certe omnes cu-
piunt. qui pro se offerri sacrificium volunt.
Quis ergo tam iustus et sanctus sa-
cerdos. quam unicus filius dei. qui non
opus haberet per sacrificium sua purgare
peccata. nec originalia. nec ex humana
vita que adduntur. Et quid tam congruenter
ab hominibus sumeretur quod pro eis offerretur
quam humana caro? Et quid tam mundum
pro mundandis vitiis mortalium quam sine
ulla contagione carnalis concupiscentie caro na-
ta in utero et ex utero virginali?
Et quid tam aptum huic immolacioni. quam
caro mortalis? Et quid tam grate offerri
et suscipi posset quam caro sacrificii nostri?
ut quod quattuor considerantur in omni sacrificio.
cui offeratur. a quo offeratur. quid offeratur.
pro quibus offeratur. idem ipse unus verusque
mediator. per sacrificium pacis reconcilians
nos deo. unum cum illo maneret cui offere-
bat. unum in se faceret pro quibus offere-
bat. unus ipse esset qui offerebat. et
quod offerebat. XVI

Sunt autem quidam qui se putant ad conte-
plandum deum et inherendum deo.
virtute propria posse purgari. quos
ipsa superbia maxime maculat. nullum enim
vitium est. cui magis divina
lege resistitur. et in quod magis accipiat
dominandi ius ille superbissimus spiritus. ad ima
mediator. ad summa interclusor. nisi
occulte insidiantis. alia via devitetur.
vel per populum deficientem quod interpretatur amalech
aperte seviens et ad terram promissionis repu-
gnando transitum negans per crucem domini.
que moisi manibus extensis prefigurata est.
Hinc enim sibi purgationem isti virtute
propria pollicentur. quia nonnulli eorum potuerunt
aciem mentis ultra omnem creaturam trans-
mittere. et lucem incommutabilis veritatis.
quantulacumque ex parte contingere. quod christianos
multos ex fide interim sola viventes
nondum potuisse derident. Sed quid prodest su-
bienti et ob hoc erubescenti lignum con-
scendere. de longinquo prospicere patriam trans-
marinam? Aut quid obest humili de
tanto intervallo non eam videre in illo
ligno ad eam venienti quo dedignatur
ille portari? XVII

Hi etiam resurrectionem carnis
nos credere reprehendunt. sibique
potius etiam de his rebus credi vo-
lunt. Quasi vero quia precellentem incommutabilemque

subditum per illa que facta sunt intelligere potuerint. postea de cursione rerum mutabilium et de contexto seculorum ordine consulendi sunt. Si enim quod verissime disputant et documentis certissimis persuadent eternis racionibus omnia temporalia fieri. propterea potuerunt in ipsis racionibus perspicere. vel ex ipsis colligere quot sint animalium genera. que semina singulorum in exordiis. qui modus in incrementis. qui numeri per conceptus. per ortus. per etates. per occasus. qui motus in appetendis que secundum naturam sunt. fugiendisque contrariis. Nonne ista omnia non per illam incommutabilem sapientiam. sed per locorum ac temporum historiam quesierunt. et ab aliis experta atque conscripta crediderunt. quo minus mirandum est. nullo modo eos potuisse prolixiorum seculorum seriem indagare. et quandam metam huius excursus quo tamquam fluvio genus decurrit humanum. atque inde conversionem ad suum cuique debitum terminum. Ista enim nec historici scribere potuerunt longe futura et a nullo experta atque narrata. nec isti philosophi ceteris meliores in illis summis eternisque racionibus intellectu ista contemplati sunt. alioquin non eiusdem generis preterita que potuerunt historici inquirerent. sed potius et futura prenoscerent. quod qui potuerunt ab eis vates a nostris prophete appellati sunt. xviii

Quamquam et prophetarum nomen non omnino alienum est a litteris eorum. sed plurimum interest utrum experimento preteritorum futura coniciantur. sicut medici multa providendo etiam litteris mandaverunt. que ipsi experta notaverunt. sicut denique agricole vel etiam naute multa prenunciant. talia enim si ex longis intervallis temporum fiunt. divinaciones putantur. An vero iam ventura precesserint. et longe visa venientia nunciantur pro acuto sensu videntium. quod cum faciunt aeree potestates divinare creduntur. tamquam si quisquam de montis vertice aliquem longe videat venientem. et proxime in campo habitantibus ante nunciet. An ab angelis sanctis quibus ea deus per verbum sapientiamque suam indicat. ubi et futura et preterita stant. vel quibusdam prenuncientur hominibus. vel ab eis audita rursus ad alios homines transmittantur. An ipsorum hominum quorundam mentes in tantum evehantur spiritu sancto. ut non per angelos. sed per ipsas futurorum stabiles causas in ipsa summa rerum arce conspiciant. Audiunt enim ista et aeree potestates. sive angelis ea nunciantibus. sive hominibus. et tantum audiunt quantum opus esse ille iudicat cui subiecta sunt omnia. Multa etiam predicuntur instinctu quodam et impulsu spiritus nescientium. sicut Caiphas nescivit quid dixit. sed cum esset pontifex prophetavit. Ergo de successionibus seculorum et de resurrectione mortuorum philosophos nec illos consulere debemus. qui creatoris eternitatem in quo vivimus movemur et sumus. quantum potuerunt intellexerunt. quia per ea que facta sunt cognoscentes deum. non sicut deum glorificaverunt. aut gratias egerunt. sed dicentes se esse sapientes stulti facti sunt. Et cum idonei non essent in eternitatem spiritalis incommutabilisque nature aciem mentis tam constanter infigere. ut in ipsa sapiencia conditoris atque rectoris universitatis viderent volumina seculorum que ibi iam essent. et semper essent. hic autem futura essent ut non essent. atque ut ibi viderent conversiones in melius. non solum animarum sed etiam corporum humanorum ad sui modi perfectionem. cum ad hec videnda

nullo modo essent idonei. nec ad illud
quod digni habiti sunt. ut eis ista
per sanctos angelos nuntiaret. sive fo-
rinsecus per sensus corporis sive interiori-
bus revelationibus in spiritu expressis. sed
patribus nostris vera pietate preditis. Hec
demonstrata sunt qui ea predicentes vel de-
presentibus signis vel de proximis rebus
ut predixerant factis fidem facientes
auctoritatem. cui de longe futuris usque
seculi finem crederetur habere meruerunt.
Potestates autem aeree superbe atque fallaces
etiam si quedam de societate et civitate
sanctorum. et de vero mediatore. a sanctis
et prophetis vel angelis audita per su-
os vates dixisse reperiuntur id egerunt. ut
per hec aliena vera. etiam fideles dei
si possent. ad sua falsa traducerent.
Deus autem per nescientes id egit. ut veri-
tas undique resonaret fidelibus in ad-
iutorium impiis in testimonium. xix

Quia igitur ad eterna capescenda
idonei non eramus. sordesque
peccatorum nos pregravabant temporalium
rerum amore contracte. et de propagine
mortalitatis tamquam naturaliter insite
purgandi eramus. purgari autem ut con-
temperaremur eternis non nisi per temporalia
possemus. quibus iam contemperati teneba-
mur. Sanitas enim a morbo plurimum
distat. sed media curatio nisi morbo
congruat non perducit ad sanitatem. In-
utilia temporalia decipiunt egrotos. uti-
lia temporalia suscipiunt sanandos. et tra-
iciunt ad eterna sanatos. Mens autem
rationalis sicut purgata contemplationem debet
rebus eternis. sic purganda temporalibus fi-
dem. Dixit quidam et illorum qui quondam
apud grecos sapientes habiti sunt. Quan-
tum ad id quod ortum est eternitas

valet. tantum ad fidem veritas. Et profecto
est vera sententia. quod enim nos temporale
dicimus. hoc ille quod ortum est appellavit.
Ex quo genere etiam nos sumus non tantum
secundum corpus. sed etiam secundum animi mutabilitatem.
Non enim proprie eter-
num. quod aliqua ex parte mutatur. Quan-
tum igitur mutabiles sumus. in tantum
ab eternitate distamus. Promittitur autem
nobis vita eterna per veritatem. a cuius per-
spicuitate rursus tantum distat fides
nostra. quantum ab eternitate mortalitas.
Nunc enim adhibemus fidem rebus temporaliter
gestis propter nos. et per ipsam munda-
mur. ut cum ad speciem venerimus quemad-
modum succedit fidei veritas. ita mor-
talitati succedit eternitas. Quapropter.
quoniam fides nostra fiet veritas. cum ad
id quod nobis credentibus promittitur per-
venerimus. promittitur autem nobis vita e-
terna. et dixit veritas. non que fiet sicut
futura est fides nostra. sed que semper est
veritas. quia ibi est eternitas. Dixit ergo
veritas. Hec est autem vita eterna. ut
cognoscant te unum verum deum. et quem
misisti ihesum christum. cum fides nostra
videndo fiet veritas. tunc mortali-
tatem nostram commutatam tenebit eternitas.
Quod donec fiat. et ut fiat. quia rebus
ortis accommodamus fidem credu-
litatis. sic in eternis speramus veritatem
contemplationis. ne fides mortalis vite
dissonaret a veritate eterne vite.
ipsa veritas patri coeterna de terra or-
ta est. cum filius dei sic venit. ut fieret
filius hominis et ipse in se exciperet fidem
nostram. qua nos perduceret ad veritatem
suam. quantum enim ad id quod ortum est eter-
nitas valet. tantum ad fidem veritas. Ita

gº nob p̄gari opōtebat. vt ille nob
fieret ortꝰ. qui manet eternꝰ. ne
alr nob esset in fide. alr in veritate.
Nec ab eo qd orti sumꝰ. ad eterna
transire possemꝰ. n eterno ꝑ ortū
nrm sociato. ad eternitatē ipiꝰ trai:
cerem. Nūc itaqꝫ id qdāmō secta
est fides nra quo ascendit. in qͦ
credimꝰ. ortus. mortuꝰ. resusci:
tatꝰ assūptꝰ. hoꝝ qtuor duo pri:
ora nouamꝰ in nobis. Scimus
enī hoīes et oriri et mori. Duo
aūt reliqua .i. resuscitari et assūi.
iuste in nob futura speramꝰ. qr in
illo facta credidimꝰ. Itaqꝫ in iº. qa
et id qd ortū erat. in fide ad etni:
tatē. trāsitū est et nrm cū fides
ꝑuenerit ad veritatē. ac ꝑ hº ad
eternitatē ꝑduci a morte libarent.
ita lo. Si mānseritis in vbo meo.
ve discipli mei eritis. et qr qrent
quo fructu. sequitꝰ. ait. et cognoscē
tis veritatē. Rursꝰ qsi dicent. qd
ꝑdest mortalibꝰ veritas. et ve:
ritas inqt libabit vos. Vnde n
a morte. a corrupcōe. a mutabilitate.
Veritas qppe īmortalis īcorrupta.
īmutabilis ꝑmanet. Vera aūt im:
mortalitas. vera īcorruptibilitas.
vere īmutabilitas. ipē est eternitas.

Ecce ad qd missꝰ ē. .xx.
filiꝰ dei. imo vē. ecce qd
est missū esse filiū di. Queq:
cūqꝫ ꝑpt faciendā fidem q mun:
darem ad contemplandā veritatē
in rebꝰ ortis. ab eternitate platis
et ad eternitatē relatis tpalr ge:
sta sunt. a testimonia missorꝰ
hꝰ fuerunt. a ipa missio filij di

Sed testimonia qdā venturū pnū:
ciauerunt. qdā venisse testata sūt.
Factū qppe creaturā. per qm facta ē
oīs creatura. oēs creaturā teste hēre
opōtebat. Nisi enī multis missis
pdicaretur vnꝰ. nō multis dimissis
teneretur vnꝰ. Et nisi alia esset testi:
monia. q paruis magna esse
viderentur nō crederentur. ille ita ma:
gnꝰ. vt magnos faceret magnus.
qui ad paruos missꝰ est ꝑuꝰ. Incō:
parabilr enī maiora filij dei facta
sūt celū et tra et oīa q in eis sūt.
qr oīa ꝑ ipm facta sūt. quā signa
et portēta q eiꝰ testiōm prupe:
rūt. Sed tn hoīes. vt hec magr
per eū facta parui crederet illa
parua tamq magna tremuerunt.
Cū gº venit plenitudo tpis. misit
deus filiū suū factū ex muliere. fa:
ctū sub lege. vsq adeo vt factum
ꝑuū eo itaqꝫ missū quo factum.
Si ergo maior mittit minorē.
fatem et nos factū minorē. et in
tantū minorē inqntū factū. et in
tm factū inqntū missū. Misit n.
filiū suū factū ex muliere. ꝑ quē
tn qr facta sūt oīa. nō solm pꝰqm
factꝰ mitteretur. sed pꝰqm esset oīa.
eundē mittenti ofitemur equalē.
qd dicꝰ missū minorē. Quō ergo
an ista plenitudinē tpis qua eū mitti
opōtebat pꝰqm missꝰ esset videri
a patribꝰ potuit. cū eis angelica
qdā visa dmonstrarent. qn nec ia
missꝰ sic eqlis est pri videbatur.
Vn enī dic philippo. a quo vtiqꝫ sic
a ceteris et ab ipis a qbꝰ crucifixꝰ
est in carne videbatur. tāto tpe

vobiscum sum. et non cognouistis me. philippe qui videt me videt et patrem. non quia videbatur et non videbatur. Videbatur sicut missus factus erat. non videbatur sicut per eum omnia facta erant. aut vnum etiam id dicitur. Qui habet mandata mea et seruat ea. ipse est qui diligit me. et qui diligit me diligetur a patre meo. et ego diligam eum. et manifestabo ei meipsum. cum esset manifestus ante oculos hominum. non quia carni quod verbum impleuit nunc tribus factum erat suscipiendam mentem fidei porrigebat. Ipsum autem verbum per quod facta erant purgate per fidem menti contemplandum in eternitate seruabat. XXI

Si autem secundum hoc missus a patre filius dicitur. quia ille pater est. iste filius. nullo modo impedit ut credamus equalem patri esse filium et consubstantialem et coeternum. et tamen a patre missum filium. non quia ille maior est ille minor. sed quia ille pater. ille filius. ille genitor. ille genitus. ille a quo est qui mittitur. ille qui est ab eo qui mittitur. filius enim a patre. non pater a filio. Secundum hoc iam potest intelligi non tantum ideo dici missus filius quia verbum caro factum est. sed ideo missus. ut verbum caro fieret. et per presentiam corporalem illa que scripta sunt operaretur. id est ut non tantum homo missus intelligatur quod verbum caro factum est. sed et verbum missum ut homo fieret. quia non secundum imparem potestatem vel substantiam. vel aliquid quod in eo patri non sit equale missus est. sed secundum id quod filius a patre est. non pater a filio. verbum enim patris est filius. quod et sapientia eius dicitur. Quid ergo mirum si mittitur. non quia inequalis est patri. sed quia est manatio quedam claritatis omnipotentis dei sincera. Ibi autem quod manat et de quo manat vnius eiusdemque substantie est. Neque enim sicut aqua de foramine terre aut lapidis manat. sed sicut lux de luce. Nam quod dictum est candor est enim lucis eterne. quid enim aliud dictum est. quam lux est lucis eterne. Candor quippe lucis. quid nisi lux est. et ideo coeterna luci de qua lux est. Maluit autem dicere candor lucis quam lux lucis. ne obscurior putaretur ista que manat quam illa de qua manat. Cum enim auditur candor eius esse ista. facilius est ut per hanc lucere illa quam hec minus lucere credatur. Sed quia cauendum non erat ne minor lux illa putaretur que istam genuit. hoc enim nullus vnquam hereticus ausus est dicere. nec credendum est aliquem ausurum. illi cogitationi occurrit scriptura. qua posset videri obscurior lux ista quam manat quam illa de qua manat. quam suspicionem tulit cum ait. candor est illius. id est lucis eterne. atque ita ostendit equalem. Si enim hec minor est. obscuritas illius est. non candor illius. Si autem maior est. non ex ea manat. non enim vinceret de qua genita est. Quia ergo ex illa manat non est maior quam illa. Et quia vero non obscuritas illius. sed candor illius est. non est minor. equalis est ergo. Neque hoc mouere debet quia dicta est manatio quedam claritatis omnipotentis dei sincera. tanquam ipsa non sit omnipotens. sed omnipotentis manatio. mox enim de illa dicitur. et cum sit vna omnia potest. Quis autem omnipotens nisi qui omnia potest. Ab illo itaque mittitur a quo emanat. sic enim et ab illo petitur qui amabat eam et desiderabat eam. Emitte inquit illam de sanctis celis tuis. et mitte illam a sede magnitudinis tue. ut mecum sit et mecum laboret. id est doceat me laborare ne laborem. Labores enim eius virtutes sunt. Sed aliter mittitur ut sit cum homine. aliter missa est ut ipsa sit homo. In animas enim sanctas se transfert atque amicos

dei et prophetas constituit. sic etiam implet sanctos angelos. et omnia talibus ministeriis congrua per eos operatur. Cum autem venit plenitudo temporis missa est. non ut impleret angelos. nec esset angelus nisi in quantum consilium patris annunciabat quod et ipsius erat. nec ut esset cum hominibus aut in hominibus. hoc enim et antea in patribus et prophetis. sed ut ipsum verbum caro fieret id est homo fieret. in quo futuro revelato sacramento. etiam eorum sapientium atque sanctorum salus esset. qui prius quam ipse de virgine nasceretur. de mulieribus nati sunt. et in quo facto atque predicato salus sit omnium credentium. sperantium. diligentium. Hoc enim magnum pietatis est sacramentum. quod manifestatum est in carne. iustificatum est in spiritu. apparuit angelis. predicatum est in gentibus. creditum est in mundo. assumptum est in gloria. Ab illo ergo mittitur dei verbum. ab illo mittitur de quo natus est. mittit qui genuit. mittitur quod genitum est. Et tunc unicuique mittitur cum a quodam cognoscitur atque percipitur. quantum cognosci et percipi potest pro captu vel proficientis in deum. vel perfecte in deo anime rationalis. Non ergo eo ipso quo de patre natus est missus dicitur filius. sed vel eo quod apparuit mundo huic verbum caro factum. unde dicit. Exivi a patre et veni in hunc mundum. vel eo quod ex tempore cuiusquam mente percipitur sicut dictum est. mitte illam ut mecum sit et mecum laboret. Quod ergo natum est ab eterno. in eternum est. candor est enim lucis eterne. quod autem mittitur ex tempore a quoquam cognoscitur. Sed cum in carne manifestatus est filius dei in hunc mundum missus est in plenitudine temporis factus ex femina. Quia enim in sapientia dei non poterat mundus cognoscere per sapientiam deum. quoniam lux lucet in tenebris et tenebre eam non comprehenderunt. placuit deo per stultitiam predicationis salvos credentes facere. ut verbum caro fieret et habitaret in nobis. Cum autem ex tempore cuiusque profectu mente percipitur. mitti quidem dicitur. sed non in hunc mundum. neque enim sensibiliter apparet. id est corporeis sensibus presto est. quia et nos secundum quod mente aliquid eternum quantum possumus capimus. non in hoc mundo sumus. et omnium iustorum spiritus etiam adhuc in hac carne viventium. in quantum divina sapiunt non sunt in hoc mundo. Sed pater cum ex tempore a quoquam cognoscitur. non dicitur missus. non enim habet de quo sit aut ex quo procedat. Sapientia quippe dicit. Ego ex ore altissimi prodivi. et de spiritu sancto dicitur a patre procedit. pater vero a nullo. Sicut ergo pater genuit. filius genitus est. ita pater misit. filius missus est. Sed quemadmodum qui genuit et qui genitus est. ita et qui misit et qui missus est unum sunt. quia pater et filius unum sunt. ita etiam spiritus sanctus unum cum eis est. quia hec tria unum sunt. Sicut enim natum esse est filio a patre esse. ita mitti est filio cognosci quod ab illo sit. Et sicut spiritui sancto donum dei esse est a patre procedere. ita mitti est cognosci quod ab illo procedat. Nec possumus dicere quod spiritus sanctus et a filio non procedat. neque enim frustra idem spiritus et patris et filii spiritus dicitur. Nec video quid significare voluit. cum sufflans in faciem discipulorum ait. Accipite spiritum sanctum. Neque enim flatus ille corporeus cum sensu corporali tangendi procedens ex corpore substantia spiritus sancti fuit. sed demonstratio per congruam significationem.

non tamen a patre sed a filio procedere spiritum sanctum.
Quis enim dementissimus dixerit aliud
fuisse spiritum quem sufflans dedit et ali-
um post ascensionem suam misit? Unus
enim spiritus est, spiritus dei, spiritus patris et filii,
spiritus sanctus, qui operatur omnia in omnibus. Sed
quod bis datus est dispensatio certe sig-
nificationis est fuit, de qua suo loco quantum
dominus dederit disseremus. Quod ergo ait dominus:
quem ego mittam vobis a patre, ostendit spiritum
patris et filii. Quia etiam cum dixisset: quem
mittet pater, addidit: in nomine meo. Non
tamen dixit quem mittet pater a me, quemadmodum
dixit quem ego mittam vobis a patre, videlicet
ostendens quod totius divinitatis vel si me-
lius dicitur deitatis principium pater est. Qui ergo
ex patre procedit et filio ad eum refertur
a quo natus est filius. Et quod dicit evan-
gelista: spiritus nondum erat datus quia ihesus
nondum erat clarificatus, quomodo intelli-
gatur nisi quia certa illa spiritus sancti datio vel
missio post clarificationem christi futura erat
qualis nunquam antea fuerat? Neque enim an-
tea nulla erat, sed talis non fuerat.
Si enim antea spiritus sanctus non dabatur, quo
impleti prophete locuti sunt? Cum aperte scrip-
tura dicat et multis locis ostendat spiritu
sancto eos locutos fuisse, cum et de iohanne
baptista dictum sit: spiritu sancto replebitur
iam inde ab utero matris sue, et spiritu sancto
repletus zacharias invenitur pater eius
ut de illo talia diceret, spiritu sancto maria
ut talia de domino quem gestabat utero predi-
caret, spiritu sancto simeon et anna ut magni-
tudinem christi parvuli agnoscerent. Quomodo ergo
spiritus sanctus nondum erat datus quia ihesus
nondum erat clarificatus, nisi quia illa datio
vel donatio vel missio spiritus sancti ha-
bitura erat quandam proprietatem suam in
ipso adventu, qualis antea nunquam fuit?
Nusquam enim legimus linguis quas non
noverant homines locutos veniente in se
spiritu sancto, sicut tunc factum est, cum oportebat
eius adventum signis sensibilibus de-
monstrari, ut ostenderetur toto orbe terrarum
atque omnibus gentibus in linguis variis
constitutis credituris in christum per donum
spiritus sancti, ut impleretur quod in psalmo canitur:
Non sunt loquele neque sermones quorum non
audiantur voces eorum. In omnem terram exivit
sonus eorum et in fines orbis terre verba
eorum. Verbo itaque dei ad unitatem
persone copulatur et quodammodo commixtus
est homo, cum veniente plenitudine temporis
missus est in hunc mundum factus ex
femina filius dei ut esset et filius hominis
propter filios hominum. Hanc personam angelica
natura figurare antea potuit ut prenunti-
aret, non expropriare ut ipsa esset. XXI

De sensibili autem demonstratione
spiritus sancti sive per columbe speciem
sive per linguas igneas,
cum eius subiecta patri et filio coeterna
pariter et incommutabilis subdita et serviens
creatura temporalibus motibus et formis
ostenderetur, cum ad eius persone unitatem
sicut caro quod verbum caro factum est non
copularetur, non audeo dicere nihil ta-
le factum esse antea. Sed plane fidenter
dixerim patrem et filium et spiritum sanctum unius
eiusdemque substantie deum creatorem trinitatem
omnipotentem inseparabiliter operari. Sed ita non
posse per longe imparem maximeque cor-
poream creaturam inseparabiliter demonstrari
sicut per voces nostras que utique corporaliter

sonant· nō pnt pr̄ et filius et sp̄s sc̄s.
nisi suis et p̄priis ītualib' tēpū certa
separatōe distinctis· que sue cuiqz vo:
cabuli sillbē occupāt noīari. In sua
ḡpe sub̄a qua sūt tria· unū sūt. pat'
et filius et sp̄s sc̄s· nullo tpali motu
sr oēz creaturā idipm sn ullis ītual:
lib tpīn vel locoz. et sīl unū atqz idē
ab eternitate· tunc ip̄a eternitas. q̄
sine veritate et carite nō est. ī meis
aut vocibus sepati sūt pr̄ et filius et
sp̄s sc̄s· nec simul dici potuerit et in
lris visibilibus sua sepatim locoz
spacia tenuerit. et q̄admodū cū me:
moriā et volūtatē et ītellectū noīo
singula q̄dē noīa ad res singlas r̄:
ferūt. sed tn̄ ab oībus tribus simla
facta sūt. nullū em̄ hoz triū noīu
est· qd' nō et mēoria· et ītellectus
et voluntas mea. sīl op̄ata sint.
ita trinitas simul op̄ata ē. et vo:
cem pris· et carnē filii et colubā
sp̄s sci· cū ad p̄sonas singlas hec
singula referātr. qua sīlime vtcū:
qz cognoscit. inseparabilē in seip̄az
trinitatē per visibilis creatē spēm
separabilē demrari. et īseparabilem
trinitatis op̄acōz ciā in singulis
esse rebus· q̄ ad patrē vel ad filiū
vel ad spm̄ sc̄m demrandū p̄prie
p̄tinē dicit. Si ergo a me q̄rit q̄o
facte sint vel voces vel sensiles
forme atqz sp̄es an ī carnacōz v'bi
dei q̄ hec futura p̄figarent p angelos
ca dm̄ op̄atū esse. r̄ndeo· qd' scrip:
turaz sacraz testimoniis q̄ntum exi:
stimo satis ondi. Si aut q̄rit ip̄a
incarnatio quo facta sit· ipm̄ dei
verbū. dico carnē factū .i. hoīem

factū· nō tn̄ in hoc qd' factū est con:
versū atqz mutatū ita same factū. ut ibi
sit nō tn̄ verbū dei et hoīs caro·
sz ecia r̄olis hoīs aīa· atqz hoc totū
et deus dicatr p̄pt dm̄· et hō p̄pt hoīez·
Qd' si difficile intellir. mens fide
purgetr. magis magisqz abstinēdo
a p̄ctis et bn̄ op̄ando et orādo cū
gemitu desideriorz sāctorz. ut per
diuinū adiutoriū p̄ficiēdo. et ītelligat
et amet. Si aut q̄ritr p̄ incarnacōz
verbi· quo facta sit· vel vox patris
vel spēs corpalis q̄ sp̄s sc̄s d'mratus
est. p̄ creaturā q̄dē facta ista nō dubito.
Sz utrm̄ tm̄o corpalē atqz sensibilem?
an adhibito spiritu r̄oli vel ītellectu:
ali. hoc em̄ q̄ibusdā placuit appellare.
qd' greci dicūt noeron .i. ītellectu:
alē· nō q̄dē ad vnitatē p̄sone. q̄s
em̄ hoc dixit. ut quicqd id ē creatē
in quo per colūbe spēm· vel p igne:
as linguas sp̄s sc̄s d'mratus est. ita
sit sp̄s sanctus. sic est dei filius hō ille·
q̄ de virgine factus est· sz tm̄o ad
misterium p̄agende significacōis sic
op̄ortuisse deus iudicauit· an aliqd
aliud ītelligit sit. inuenire difficile est
et temē affirmare nō expedit. Qo
tn̄ ista sn̄ r̄oli vel ītellectuali crea:
tura potuerit fieri. nō video. neqz
adr locus est explicare cur ita sen:
tiam. q̄ntū vires dns dedit. p̄us
em̄ sūt et reuellenda hēticoz ar:
gumēta q̄ nō ex diuinis libris. sz ex
r̄onibus suis p̄ferūt. q̄bus se vehemte
cogere arbitrantr testimonia scripturaz
q̄ de pre et filio et spū sc̄o sūt ita
esse ītellida ut ipi volūt. Nunc
aut nō ūo incorem filiū q̄ missus

est a p̄re. nec in more spm sanctum q̄r et p̄r eū misit et filius. sufficit quātū arbitror demrātū est. siu eni pp̄ visibile creatā. siu potius pp̄ p̄n: cipij cōmedacōe. nō pp̄ inequalitatē vel inparilitatē vel dissilitudinē substancie in scripturis hec posita intelligimus. q̄r etsi voluisset deus pat per subiectā creaturā visibilē apparere. absurdissime tn̄ aut a filio q̄ genuit. aut spū sancto q̄ de illo procedit missus dicet. Itaque igitur sit hic voluius modus deinceps iam adiuuante dn̄o. illa hereticorum versutissima argumenta q̄lia sint. et quēadmodū redarguantur videbimus.

Incipiunt capitula libri quinti.

Quam modeste ac sobrie deū homo cui esse sue mentis nā inexplicabilis est. de dei substancia cogitare.

Summi li essencia qd̄ solus deus est.

Con arianorum argumentacōe. an in deo vnigeniti et geniti appellacio substanciarum indicaret diuersitatem.

De accidentibus siu separabilibus siu inseparabilius que in deo esse nō p̄nt.

Que in deo ad aliqd̄ dicunt nō secundum substanciā dici. nec tamen esse accidencia. sed relatiua incōmutabilia.

An ingenitus q̄ p̄r dr̄ possit inf illa accipi. q̄ ad seipm̄ et subalit dicitur.

Quam in quibusdā locucōibus valeat negatiua particula qua aliqd̄ et non quid sit. sed quid non sit ondituer.

Quam in trinitate deitatis quicquid ad sedit quequam persona indifferenter atque cōuenit. et vnā significat atque eandem substanciam.

Qua necessitate tres persone in trinitate dicuntur.

De vera magnitudine ex participacōne magnitudinis q̄cunque sunt magna.

Relatiue nō subalit dici quicqd vel p̄r a filio a spūs sanctus proprie noiatur.

De relatiuis que referri adinuicē nequiunt. cum tn̄ relatiua sint.

Trinitatem dici nō tria principia. sed vnū esse principium. q̄r et pater et filius et spūs sanctus vnus creator est. sicut vnus deus est.

Quomodo inuicem et p̄r ad filium principium sit. et p̄r et filius ad spiritum sanctum.

Quomodo in spū sancto etiā an quam daretur possit donum nomi intelligi. vt ei semper nō aliud fuit donū quam ipm̄ esse de appellacōibus relatiuis. q̄ nō ad deū sed ad creaturā referenda sunt. quod deo nihil accidit

Aurelij augustini liber quintus incipit. i

Hinc iam exordiens ea dice que dici vt cogitantur vel ab hoie aliquo. vel certe a nobis nō omo p̄nt. quamuis et ipa nra cogitacō. cum de dei trinitate cogitat. longe se illi de quo cogitat imparem sentiat. neque vt est eū capiat. sed vt scriptū est etiā a tantis quantus paulus apl̄s. hic erat per speculū in enigmate videatur. primū ab ipso dn̄o deo nro. de quo semper cogitare debemus. et de quo digne cogitare nō possumus. cui laudando reddenda est oi tpe bndictio. et cui enunciando nulla cōpetit dictio. et adiutorium ad intelligenda atque explicanda que intendo. veniā precor sicubi offendo. Memor sum eni nō solū voluntatis. verum etiā infirmitatis mee. Ab hiis etiā qui ista lecturi sunt vt ignoscant peto vbi me magis voluisse q̄m potuisse dicere aduertent. qd̄ vel ipsi melius intelligunt vel pp̄ mei eloquij

difficultate non intelliguntur. Sic ego eis ignosco ubi propter suam tarditatem intelligere non possunt. Facilius enim nobis invicem ignoscimus si noverimus aut certe credendo firmum tenuerimus ea que de natura incommutabili et invisibili summeque vivente ac sibi sufficiente dicuntur non ex consuetudine visibilium atque mutabilium et mortalium vel egenarum rerum esse metienda. Sed cum in his etiam que nostris corporalibus adiacent sensibus vel quod nos ipsi in interiore homine sumus sciendo comprehendendo laboremus nec sufficiamus non tamen impudenter in illa que sunt supra divina et ineffabilia pietas fidelis ardescit, nunquam suarum virium inflata arrogantia sed quam gratia ipsius creatoris et salvatoris inflammat. Nam quo intellectu deum capit homo qui ipsum intellectum suum quo eum vult capere nondum capit. Si autem hunc iam capit attendat diligenter nichil eo esse in sua natura melius et videat utrum ibi videat illa lineamenta formarum nitores colorum spaciosam granditatem partium distanciam molis distensionem aliquos per locorum intervalla motiones vel quid eiusmodi. Nichil certe istorum invenimus in eo quo natura nostra nichil melius invenimus in nostro intellectu quo sapientiam capimus quanto capaces sumus. Quod ergo non invenimus in meliore nostro non debemus in illo querere quod longe melius est meliore nostro. Ut sic intelligamus deum si possumus quantum possumus sine qualitate bonum sine quantitate magnum sine indigentia creatorem sine situ presidentem absque presentem, sine loco ubique totum sine tempore sempiternum sine ulla sui mutatione mutabilia facientem nichilque patientem. Quisquis deum ita cogitat si nondum potest omnino invenire quid sit pie tamen caveat quantum potest aliquid de eo sentire quod non sit.

ii

Est tamen sine dubitatione substantia vel si melius hoc appellatur essencia quam greci usiam vocant. Sicut enim ab eo quod est sapere dicta est sapientia et ab eo quod est scire dicta est sciencia ita ab eo quod est esse dicta est essencia. Et quis magis est quam ille qui dixit famulo suo moysi: Ego sum qui sum. Et dices filiis israel: Qui est misit me ad vos. Sed alie que dicuntur essentie sive substantie capiunt accidentia quibus in eis fiat vel magna vel quantacumque mutatio. Deo autem aliquid eiusmodi accidere non potest. Et ideo sola est incommutabilis substantia vel essencia que deus est cui profecto ipsum esse unde essencia nominata est maxime ac verissime competit. Quod enim mutatur non servat ipsum esse. Et quod mutari potest etiam si non mutetur potest quod fuerat non esse. Ac per hoc illud solum quod non tantum non mutatur verum etiam mutari omnino non potest sine scrupulo occurrit quod verissime dicatur esse.

iii

Quiamobrem ut etiam de his que nec dicuntur ut cogitantur nec cogitantur ut sunt respondere incipiamus fidei nostre adversariis. Inter multa que ariani adversus catholicam fidem solent disputare hoc sibi maxime callidissimum machinamentum proponere videntur cum dicunt. Quicquid de deo dicitur vel intelligitur non secundum accidens sed secundum substantiam dicitur, quapropter ingenitum esse patri secundum substantiam est et genitum esse filio secundum substantiam est. Diversum est autem ingenitum esse et genitum esse. Diversa est ergo substantia patris et filii. Quibus respondebimus

si quicquid de deo dicitur secundum substantiam dicitur. Ergo quod dictum est ego et pater unum sumus secundum substantiam dictum est. Una est igitur substantia patris et filii. Aut si hoc non secundum substantiam dictum est, dicitur ergo aliquid de deo non secundum substantiam. et ideo iam non cogimur secundum substantiam intelligere ingenitum et genitum. Item dictum est de filio non rapinam arbitratus est esse equalis deo. querimus secundum quid equalis deo. si enim secundum substantiam dicitur equalis admittunt ut dicatur aliquid de deo non secundum substantiam. admittant ergo non secundum substantiam dici ingenitum et genitum. quod si propterea non admittunt quia omnia de deo secundum substantiam dici volunt secundum substantiam est equalis patri. iiij

Accidens autem non solet dici nisi quod aliqua mutatione eius rei cui accidit amitti potest. Nam etsi quedam dicuntur accidentia inseparabilia que grece appellantur achorista sicut est plume corvi color niger. amittit eum tamen non quidem quamdiu pluma est. sed quia non semper est pluma. quapropter ipsa materies mutabilis. et ex eo quod desinit esse illud animal vel illa pluma. totumque illud corpus in terram mutatur et vertitur. amittit utique illum colorem. quamvis et accidens quod separabile dicitur non separatione sed mutatione amittatur. sicuti est capillis hominum nigritudo. quoniam dum capilli sunt albescere possunt separabile accidens dicitur. sed diligenter intuentibus satis apparet non separatione quasi emigrare aliquid a capite dum canescit ut nigritudo inde in candore succedente discedat et aliquo eat. sed illam qualitatem coloris ibi verti atque mutari. Nihil itaque accidens in deo. quia nihil mutabile aut amissibile. Quod si et illud dici accidens placet quod licet non amittatur minuitur tamen vel augetur sicuti est anime vita. nam et quamdiu anima est tamdiu vivit. et quia semper anima est semper vivit. sed quia magis vivit cum sapit minusque cum desipit. fit etiam hic aliqua mutatio. non ut desit vita sicut deest insipienti sapientia. sed ut minus sit. Nec tale aliquid in deo fit. quia omnino incommutabilis manet. quamobrem nihil in eo secundum accidens dicitur. quia nihil ei accidit. nec tamen omne quod dicitur secundum substantiam dicitur. In rebus autem creatis atque mutabilibus quod non secundum substantiam dicitur restat ut secundum accidens dicatur. omnia enim accidunt eis que vel amitti possunt vel minui et magnitudines et qualitates et quod dicitur ad aliquid sicut amicitie propinquitates similitudines equalitates et si qua huiusmodi et situs et habitus et loca et tempora et opera atque passiones. v

In deo autem nihil quidem secundum accidens dicitur. quia nihil in eo mutabile est. nec tamen omne quod dicitur secundum substantiam dicitur. Dicitur enim ad aliquid sicut pater ad filium et filius ad patrem. quod non est accidens. quia et ille semper pater et ille semper filius. Et non ita semper quasi ex quo natus est filius ut ex eo quod numquam desinat esse filius. pater non desinat esse pater. sed ex eo quod semper natus est filius. nec cepit umquam esse filius. Quod si aliquando esse cepisset aut aliquando desineret filius secundum accidens diceretur. Si vero quod dicitur pater ad seipsum diceretur non ad filium. et quod dicitur filius ad seipsum diceretur non ad patrem secundum substantiam diceretur et ille pater et ille filius. Sed quia et pater non dicitur pater.

n̄ ex eo qd̄ est ei filius. et filius nō dr̄ n̄
ex eo qd̄ hʒ patrē nō scd̄m subaʒ
hec dicunt̄. qr nō quisq; eorum ad seipm̄
s; adinuicē atq; etiam alterutrū ista di-
cunt̄ neq; scd̄m accn̄s. qr et qd̄ dicit̄
pr̄. et qd̄ dr̄ filius eternū atq; immutabile
est eis. qm̄obrem. q̄uis dīsū sit pa-
trē esse. et filiū esse. nō est tn̄ dīsa
subā. qr hec nō scd̄m subaʒ dr̄r. sed
scd̄m relatiuū. qd̄ tn̄ relatiuū nō est
accidens. qr nō est mutabile. vi

Di aūt huic sic putāt resisten-
dum esse sermoni. q pater
quidē ad filiū dr̄. et filius ad
prēm ingenitus tn̄ et genitus ad se-
ipsos dicunt̄ nō ad alterutrū. nō eñ
hoc est dicere ingenitū qd̄ ē patrē
dicere. qr et si filiū nō genuisset nihil
prohiberet eū dicere ingenitū. et si gi-
gnat quisq; filiū. nō ex eo quisq;
ingenitus est. qr geniti hoīes ex a-
liis hoībus gignūt et ipi alios. In-
quiunt ergo. pr̄ ad filiū dr̄ et filius ad
patrē. ingenitus ad seipm̄. et geni-
tus ad seipm̄ dr̄. Et ideo si quicqd
ad seipm̄ dr̄ scd̄m subaʒ dr̄. diuer-
sum est aūt ingenitū esse et geni-
tum esse. diuersa igit̄ suba est.
hoc dicunt et nō intelligunt. De in-
genito qdem aliqd sō dicere qd di-
ligentius ptractandū sit. qr nec
ideo q̄sq; pr̄ qr ingenitus. nec ingeni-
tus qr pr̄. et ppterea nō ad aliqd
sed ad se dici putat̄ ingenitus. Ge-
nitū vero mira cecitate nō ad-
uertunt dici nō posse n̄ ad aliqd.
Ideo q̄ppe filius qr genitus. et qr filius
utiq; genitus. Sic aūt filius ad pa-
trem. sic genitus ad genitorē re-
fert̄. et sic pr̄ ad filiū. ita genitor
ad genitū. Ideo q; alia nocio est
qua intelligitur genitor. alia q̄ ingenitus.
Nā q̄uis de patre deo utrūq; dicat̄.
illud tn̄ ad genitū et ad filiū dicit̄.
qd nec illi negant. Hoc aūt qd in-
genitus dr̄ ad seipm̄ dici phibent.
Dicunt ergo si aliqd ad seipm̄ dr̄ pr̄.
qd ad seipm̄ dici nō pt̄ filius. et qc-
quid ad seipm̄ dr̄. scd̄m subaʒ dicit̄.
et ad seipm̄ dr̄ ingenitus. qd filius
qr dici nō pt̄. nō est eius substancia.
Qui versucie rn̄detur. ita ut ipi co-
gant̄ dicere. scd̄m qd sit eq̄lis pri
filius. utrū scd̄m id qd ad se dicit̄.
an scd̄m illud qd ad prēm dicit̄.
quod ad prēm filius dr̄. ille aūt nō
filius sed pr̄ est. qr non sic ad se
dicunt̄ pr̄ et filius. quomodo amici et vi-
cini. Relatiue q̄ppe amicus dr̄ ad amicū.
et si eq̄liter se diligūt eadem in
utroq; amicicia est. Et relatiue vicinus
dr̄ ad vicinū. et qr aliter sibi vici-
ni sūt. quantū eñ iste illi. tm̄ et ille
huic vicinatur. eadē in utroq; vi-
cinitas. Quia vero filius nō ad
filium relatiue dr̄ s; ad prēm. non
scd̄m hoc q ad prēm dr̄ eq̄lis est
filius pri. restat ut scd̄m id eq̄lis
sit. qd ad se dr̄. Restat ergo ut scd̄m
subaʒ sit equalis. eadē est igitur
utriusq; suba. Cū vero ingenitus dr̄ pr̄.
nō quid sit. s; quid nō sit dr̄. Cū
aūt relatiuū negatur n̄ scd̄m subaʒ negatur.
qr ipm̄ relatiuū nō scd̄m subaʒ dicit̄.

Hoc exemplis planū vii
faciendū est. ac primum videndū
est hoc significari cū dr̄ ge-
nitus qd significat̄ cū dr̄ filius. Ideo

enim filius, quia genitus. et quia filius utique genitus. Quid ergo dicitur ingenitus? hoc ostendit quod non sit filius. Sed genitus et ingenitus commode dicuntur. filius autem latine dicitur. sed infilius ut dicatur non admittit loquendi consuetudo. nihil tamen intellectui demitur si dicatur non filius. quemadmodum etiam si dicatur non genitus. pro eo quod dicitur ingenitus nihil aliud dicitur. Sic enim et vicinus et amicus relative dicuntur. nec tamen possunt inimicus dici. quomodo dicitur inimicus. Quamobrem non est in rebus considerandum quid vel sinat vel non sinat dici usus sermonis nostri. sed quis rerum ipsarum intellectus eluceat. Non ergo iam dicamus ingenitum. quamvis dici latine possit. sed pro eo dicamus non genitum quod tantum valet. non ergo aliud dicimus quam non filium. Negativa porro ista particula non id efficit ut quod sine illa relative dicitur. sed id tantum negatur quod sine illa aiebatur sicut in ceteris praedicamentis. velut cum dicimus. homo est. substantiam designamus. qui ergo dicit non homo est. non aliud genus praedicamenti enuntiat. sed tantum illud negat. Sic ergo secundum substantiam aio. homo est. sic secundum substantiam nego cum dico. non homo est. Et cum quaeritur quantus sit et aio quadrupedalis est. id est quattuor pedum secundum quantitatem aio. qui dicit non quadrupedalis est. quantitatem negat. Candidus est secundum qualitatem aio. non candidus est secundum qualitatem nego. Propinquus est secundum relativum aio. non propinquus est secundum relativum nego. Secundum situm aio. cum dico iacet. secundum situm nego cum dico non iacet. Secundum habitum aio cum dico armatus est. secundum habitum nego cum dico non armatus. tantumdem autem valet si dicatur inermis est. Secundum tempus aio cum dico hesternus est. secundum tempus nego cum dico non hesternus est. Et cum dico Rome est secundum locum aio. et secundum locum nego cum dico non Rome est. Secundum id quod est facere aio cum dico cedit. si autem dicam non cedit secundum id quod est facere nego. ut ostendam non hoc facere. et cum dico vapulat secundum praedicamentum aio quod pati vocatur. et secundum id nego cum dico non vapulat. Et omnino nullum praedicamenti genus est secundum quod aliquid aiere volumus. nisi ut secundum idipsum praedicamentum negare convincamur si proponere negativam particulam voluerimus. Que cum ita sint si substantialiter aiere dicendo filius. substantialiter negare dicendo non filius. Quia vero relative aio cum dico filius est. ad patrem refero. relative nego si dico non filius est. Ad parentem enim eandem negationem refero. volens ostendere quod ei parens non sit. At si quantum valet quod dicitur genitus sicut praelocuti sumus. tantumdem ergo valet quod dicitur non genitus. quantum valet quod dicitur non filius. Relative autem negamus dicendo non filius. relative igitur negamus dicendo non genitus. Ingenitus porro quid est nisi non genitus. non ergo receditur a relativo praedicamento. cum ingenitus dicitur. sicut enim genitus non ad seipsum dicitur. sed quod ex genitore sit. ita enim dicitur. ita cum dicitur ingenitus. non ad seipsum dicitur. sed quod ex genitore non sit ostenditur. In eodem tamen praedicamento quod relativum vocatur utraque significatio vertitur. Quod autem relative pronuntiatur. non indicat esse substantiam. Ita quamvis diversum sit genitus et ingenitus. non indicat diversam substantiam. quia sicut filius

ad prem̄ · et non filius ad nō prem̄ refert᷑ · ita genitus ad genitorem · et nō genitus ad nō genitorē refer: atur necesse est.

VIII

Quapropter illud precipue tene: amus quicquid ad se dr̄ p̄ stantissima illa diuina sub stantia sublimitas substantialiter dici · quod aut̄ ad aliquid nō substantialiter s; relatiue. tantamque vim esse eiusdē substantie in patre et filio et spū sancto · vt quicquid de singulis ad seipsos dr̄ · nō pluraliter s; singulariter accipiatur. Quemad: modū enim deus est pr̄ · et filius deus est · et sps̄ sanctus deus est · quod substantiam dici nemo dubitat · nō tn̄ tres deos s; vnū deū dicimus · eam ipsam prestan: tissimā trinitatē · ita magnus pater · magnus filius magnus et sps̄ sanctus · non tn̄ tres magni · s; vnus magnus. Nō enim de pr̄e solo · sicut illi peruerse sentiunt · sed de pr̄e et filio et spū: sancto scriptū est · tu es deus solus magnus · Et bonus pr̄ · bonus filius · bonus et sps̄ sanctus · nec tres boni sed vnus est bonus · de quo dictū ē · nemo bonus nisi solus deus · Etenim dn̄s ihc̄ · ne ab illo qui dixerat · magister bone tam: quam hominē appellās secundū hominem tm̄ : modo intelligeretur ideo nō ait · nemo bonus nisi solus pr̄ · s; nemo bonus nisi solus deus · In patris enim nomine · ipse per se pr̄ p: nunciatur · In dei vero et ipse et filius et sps̄ sanctus · quia trinitas vnus deus · Situs vero et habitus · et loca et tpa nō p̄prie s; translatiue ac per similitudines dicuntur in deo · Nam et sedere super cherubin dr̄ quod ad situm dr̄ · et abissus tanquam vestimentū a: mictus quod ad habitū · et anni tui nō deficient quod ad tempus · Et si ascendero in celum tu ibi es quod ad locū · Quod aut̄ ad faciendū attinet · fortassis de solo deo verissime dicatur · solus enim deus facit · et ipse nō fit · neque patitur quantum ad eius substantiam pertinet qua deus ē · Ita quia omnipotens pr̄ · omnipotens filius · omnipotens et sps̄ sanctus · nec tamen tres omnipotentes s; vnus omnipotens · ex quo omnia · per quē omnia · in quo omnia · ipsi gloria · Quicquid ergo ad seipsum dr̄ deus · de singulis personis ter dr̄ et pre et fi: lio et spū sancto · et simul de ipsa trinitate nō pluraliter · s; singulariter dr̄ · quoniam non n̄ aliud est esse deo · et aliud magnū esse · s; hoc idem illi est et esse et ma: gnū esse · Propterea sicut nō dicimus tres essentias · sic nō dicimus tres magnitudines · sed vnā essentiā et vnā magnitudinē · Essentiā dico que vsia grece dr̄ quam vsi: tatius substantiam vocamus · Dicunt quidem et illi ipostasim · sed nescio quid volunt inter: esse inter vsiam et ipostasim · ita vt plerique nostri qui hec greco tractant elo: quio dicere consueuerunt · mian · vsian · tres ipostasis · quod est latine vnam essentiā · tres substantias · Sed quia nostra lo: quendi consuetudo iam obtinuit vt hoc intelligatur cum dicimus substantiam · non audemus dicere vnā essentiam tres substantias ·

IX

Sed vnā essentiam vel substantiam · tres aut̄ perso: nas · quemadmodum multi latini ista tractantes et digni autoritate dixerunt · cum aliū modū aptiorem nō inuenirent quo enunciarent verbis · quod sine verbis intelligebant · Reuera enim cum pr̄ nō sit filius · et filius non sit pr̄ · et sps̄ sanctus ille qui etiā donum dei vocatur · nec pr̄ sit nec filius · tres vtique

sunt. Ideo qȝ pluralit̃ dictũ est. ego et pr̃
vnũ sum⁹. nõ em̃ dix̃ vnũ est quod
sabelliani dicũt. sed vnũ sum⁹. Tam
tum q̃rit' quid tres? magna q̃ppe pr:
sub inopia huãm laborat eloquiũ
dictũ est tñ tres psone. nõ vt illud di:
ceret' sed ne taceret'. x.

Dicitur ergo nõ dicim⁹ tres essen:
tias. ita nõ dicim⁹ tres ma:
gnitudines. neqȝ tres magnos
In reb⁹ em̃ que participatõe magni:
tudinis magne sunt. q̃b⁹ est aliud
esse. aliud magnas esse. sic̃ magna
dom⁹ et magn⁹ mons et magnus
aim⁹. In his g° reb⁹ aliud est ma:
gnitudo. aliud qd' ab ea magtudĩe
magnũ est. et prsus nõ hoc est ma:
gnido qd' est magna dom⁹. sed illa
est vera magtudo. qua nõ solũ ma:
gna est dom⁹ que magna ẽ. et q°
magn⁹ est mons. q̃slib magn⁹ est
sed etiã qua magnũ est. quicquid
aliud magnũ dr̃. vt aliud sit ipsa
magtudo. aliud ea que ab illa ma:
gna dnr̃. Que magnido vtiqȝ pri:
mit⁹ magna est. multo qȝ excellẽ:
ti⁹ quã ea que pticipatõe ei⁹ ma:
gna sũt. Deus aut̃ qr nõ ea mag:
tudine magn⁹ est. que nõ est quod
ipẽ. vt q̃si pticeps ei⁹ sit de⁹ cum
magn⁹ est. Alioqñ illa erit maior
magnido q̃m deus. Deo aut̃ nõ est
aliqd mai⁹. Ea igit' magnitudĩe
magn⁹ est q̃ ipẽ est eadẽ magdo.
Et ideo sic̃ nõ dicim⁹ tres essentias
sic̃ nec tres magnitudines. hoc est
em̃ deo esse qd' est magnũ esse. Ea:
dẽ causa nec magnos tres dicim⁹.
s; vnũ magnũ. qr nõ pticipatõne
magnitudis de⁹ magn⁹ ẽ. sed
seipõ magno magn⁹ est. qr ipse
sua ẽ magnitudo. hoc et de boni:
tate et de etnitate et de oĩpotẽn
dei dictũ sit. oĩb⁹ qȝ omo pdicam̃:
tis que de deo pñt pnũciare. q
ad seipm̃ dr̃ nõ translatiẽ ac per
silitudinẽ sed pprie. si tñ de illo pro:
prie aliqd dici ore hoĩs pt. xi

Quod aut̃ pprie singula in
eadẽ trinitate dicit' nullo
mõ ad seipa. sed adinuicẽ
aut ad creatam dnr̃. et id rlatiue nõ
subãtẽ ea dici maĩfestũ est. Sicut
trinitas vn⁹ de⁹ dr̃. magn⁹. bon⁹.
etnus. omipñs. Ideo qȝ ipẽ sit sua
dici pt deitas. ipẽ sua magnitudo.
ipẽ sua bonitas. ipẽ sua etnitas.
ipẽ sua oĩpotẽn. nõ sic̃ dici trinitas
pr̃. nĩ forte translate ad creaturã ppt'
adopcõẽ filiorũ. qd' em̃ sc̃ptũ est.
Audi isrl' dñs de⁹ tu⁹. deus vn⁹
est. nõ vtiqȝ excepto filio t̃ excep:
pto spũ sc̃o oportet intelligi. quem
vnũ dñm deum nr̃m recte dicim⁹.
etiã prem̃ nr̃m per gram̃ sua nos
regnante. Trinitas aut̃ fili⁹ nullo
mõ dici pt. Spc̃ vero sanct⁹ s'dm qd'
sc̃ptũ est. quo deus spc̃ est. pt qdẽ
vniũsalr̃ dici. Et qr pr̃ spc̃. et filius
spc̃. et pr̃ sanct⁹. et fili⁹ scs. quoȝ
vn⁹ deus. et vtiqȝ deus sanct⁹ est.
et deus spc̃ est. pt appellari trinitas et
spc̃ sanct⁹. S; tñ ille spc̃ sanct⁹ q' non
trinitas. sed in trinitate intelli' in eo qd'
pprie dr̃ spc̃ sanct⁹. rlatiue dr̃ cũ et ad
patrẽ et ad filiũ refert'. qr spc̃ sanct⁹
et pris et filij spc̃ est. sed ipa rlatio
nõ apparet in hoc noĩe. appat aut̃
cũ dr̃ donũ dei. Donũ em̃ est pris
et filij. qr et a prẽ pcedit sic dicit.
Et qd' aplus ait. Qui spm̃ xp̄i nĩ ht.

hic non est eius. De ipso utique sancto spiritu ait. Donum ergo donatoris et donator doni tamen dicuntur relative utrumque ad invicem dicuntur. Ergo spiritus sanctus ineffabilis est quedam patris filiique communio. et ideo fortasse sic appellatur. quia patri et filio potest eadem appellatio convenire. Nam hoc ipse proprie dicitur. quod illi communiter. quia et pater spiritus. et filius spiritus. et pater sanctus et filius sanctus. Ut ergo ex nomine quod utrique convenit utriusque communio significetur. vocatur donum amborum spiritus sanctus. Et hec trinitas unus deus. deus solus. bonus. magnus. eternus. omnipotens. ipse sibi unitas. deitas. magnitudo. bonitas omnipotentia. XII

Nec movere debet. quod diximus relative dici spiritum sanctum. non ipsam trinitatem. sed eum qui est in trinitate. quia non ei videtur respondere vocabulum eius ad quem refertur. Non enim sicut dicimus servum domini et dominum servi. filium patris et patrem filii. quoniam ista relative dicuntur. ita etiam hic possumus dicere. Dicimus enim spiritum sanctum patris. sed non vicissim dicimus patrem spiritus sancti. ne filius eius intelligatur spiritus sanctus. Item dicimus spiritum sanctum filii. sed non dicimus filium spiritus sancti. ne pater eius intelligatur spiritus sanctus. In multis enim relativis hoc contingit. ut non inveniatur vocabulum quo sibi vicissim respondeant que ad se referuntur. Quid enim tam manifeste relative dicitur quam pignus. ad id quippe refertur cuius est pignus. et semper pignus alicuius rei pignus est. Non ergo cum dicimus pignus patris et filii. possumus vicissim dicere patrem pignoris. aut filium pignoris. At vero cum dicimus donum patris et filii. non quidem dicere possumus patrem doni. aut filium doni. Sed ut hic vicissim respondeant dicimus donum donatoris. et donatorem doni. quia hic potuit inveniri usitatum vocabulum. illic non potuit.

Dicitur ergo relative pater. XIII idemque relative dicitur principium. et si quid forte aliud. sed pater ad filium dicitur. principium vero ad omnia que ab ipso sunt. Item dicitur relative filius. relative dicitur et verbum et imago. et in omnibus his vocabulis ad patrem refertur. nihil autem horum pater dicitur. Et principium dicitur filius. Cum enim diceretur. Tu quis es. respondit. Principium qui et loquor vobis. Sed numquid patris principium. Creatorem se ipse ostendere voluit cum se dixit esse principium. sicut et pater principium est creature. eo quod ab ipso sunt omnia. Nam et creator relative dicitur ad creaturam sicut dominus ad servum. Et ideo cum dicimus et patrem principium. et filium principium. non duo principia creature dicimus. quia et pater et filius simul ad creaturam unum principium est. sicut unus creator sicut unus deus. Si autem quicquid in se manet et gignit aliquid vel operatur. principium est ei rei quam gignit vel ei quam operatur. Non possumus negare etiam spiritum sanctum dici principium recte. quia non eum separamus ab appellatione creatoris. et scriptum est de illo quod operetur et in se utique manens operatur. non enim in aliquid eorum que operatur ipse mutatur et vertitur. Et que operatur vide. Unicuique autem inquit datur manifestatio spiritus ad utilitatem. Alii quidem datur per spiritum sermo sapientie. alii sermo scientie secundum eundem spiritum. alii autem fides in eodem spiritu. alii donatio curationum in uno spiritu. alii operatio virtutum. alii prophetia. alii diiudicatio spirituum. alii genera linguarum. Omnia autem hec operatur unus atque idem spiritus. dividens propria unicuique prout vult. utique sicut deus. Quis enim tanta illa potest operari nisi deus. Idem autem deus qui operatur omnia in omnibus. Nam et sigillatim si interrogemur de spiritu sancto verissime respondemus quod deus sit.

et cum patre et filio sit unus deus, sicut est unum principium ad creaturam, dicitur deus, non duo vel tria principia. XIIII

Ad se autem invicem in trinitate, si gignens ad id quod gignitur principium est, pater ad filium principium est, quia gignit eum. Utrum autem et ad spiritum sanctum principium sit pater, quo dictum est de patre procedit, non parva questio est. Quia si ita est, non iam principium ei tantum rei erit quam gignit aut facit, sed etiam ei quam dat. Ubi et illud elucescit ut potest, quod solet multos movere, cur non sit filius etiam spiritus sanctus, cum et ipse a patre exeat, sicut in euangelio legitur. Exiit enim non quomodo natus, sed quomodo datus. Et ideo non dicitur filius, quia neque natus est sicut unigenitus, neque factus ut per dei gratiam in adoptionem nasceretur sicuti nos. Quod enim de patre natum est ad patrem solum refertur cum dicitur filius, et ideo filius patris est, non et noster. Quod autem datum est et ad eum qui dedit refertur et ad eos quibus dedit. Ita quod spiritus sanctus non tantum patris et filii qui dederunt, sed etiam noster dicitur qui accepimus, sicut dicitur domini salus qui dat salutem, eadem etiam nostra salus est quam accepimus. Spiritus ergo et dei est qui dedit et noster quem accepimus. Non ille spiritus noster quo sumus, quia spiritus est hominis qui in ipso est, sed alio modo iste noster est quo dicimus et panem nostrum da nobis. Quamquam et illum spiritum qui hominis dicitur utique accepimus. Quid enim habes, inquit, quod non accepisti? Sed aliud est quod accepimus ut essemus, aliud quod accepimus ut sancti essemus. Unde scriptum est de iohanne quod in spiritu et virtute helie veniret. Dictus est helie spiritus, sed spiritus sanctus quem accepit helias. Hoc et de moise intellegendum est, cum ait ei dominus: Tollam de spiritu tuo et dabo eis. Hoc est dabo illis de spiritu sancto quem iam tibi dedi. Si ergo et quod datur principium habet eum a quo datur, quia non aliunde accepit illud quod ab ipso procedit, fatendum est patrem et filium principium esse spiritus sancti, non duo principia. Sed sicut pater et filius unus deus, et ad creaturam relative unus creator et unus dominus, sic relative ad spiritum sanctum unum principium. Ad creaturam vero pater et filius et spiritus sanctus unum principium, sicut unus creator et unus dominus. XV

Ulterius autem queritur utrum quemadmodum filius non hoc tantum habet nascendo ut filius sit, sed omnino ut sit, sic et spiritus sanctus eo quo datur habeat non tantum ut donum sit, sed omnino ut sit. Utrum ergo erat antequam daretur, sed nondum erat donum, an eo ipso quo daturus erat eum deus iam donum erat et antequam daretur. Sed si non procedit nisi cum datur, nec procederet utique priusquam esset cui daretur, quomodo iam erat ipsa substantia, si non est nisi quia datur, sicut filius non tantum ut sit filius quod relative dicitur, sed omnino ut sit ipsa substantia nascendo habet. An semper procedit spiritus sanctus et non ex tempore, sed ab eternitate procedit, sed quia sic procedebat ut esset donabile, iam donum erat et antequam esset cui daretur. Aliter enim intellegitur cum dicitur donum, aliter cum dicitur donatum. Nam donum potest esse et antequam detur, donatum autem nisi datum fuerit nullo modo dici potest. XVI

Nec moveat quod spiritus sanctus cum sit coeternus patri et filio, dicitur tamen aliquid ex tempore, veluti hoc ipsum quod donatum diximus. Nam sempiterne spiritus donum, temporaliter autem donatum. Nam et si dominus non dicitur nisi cum incipit habere servum, etiam ista appellatio relativa ex tempore est deo, non enim sempiterna creatura est cuius est ille dominus. Quomodo ergo obtinebimus

nec ipsam relativam esse accidentem. quoniam nihil accidit deo temporaliter. quia non est mutabilis. sicut in exordio huius disputationis tractavimus. Ecce dominum esse non sempiternum habet. ne cogamur etiam sempiternam creaturam dicere. quia ille sempiterne non dominaretur. nisi etiam ista sempiterne famularetur. Sicut autem non potest esse servus qui non habet dominum. sic nec dominus qui non habet servum. Et quisquis extiterit qui eternum quidem deum solum dicat. tempora autem non esse eterna. propter varietatem et mutabilitatem. sed tempora tamen non in tempore esse cepisse. non enim erat tempus antequam inciperent tempora. et ideo non in tempore accidit deo ut dominus esset. quia ipsorum temporum dominus erat. que utique non in tempore esse ceperunt. quid respondebit de homine. qui in tempore factus est. cuius utique dominus non erat antequam esset cuius esset. Certe vel ut dominus hominis esset ex tempore accidit deo. Et ut omnis auferri videatur controversia. certe ut tuus dominus esset aut meus. qui modo esse cepimus ex tempore accidit deo. aut si et hoc propter obscuram questionem anime videtur incertum quid ut esset dominus populi israel. quia et si iam erat anime natura. quam ille populus habebat. quod modo non querimus. tamen ille populus nondum erat. et quando esse cepit apparet. Postremo ut dominus esset huius arboris et huius segetis ex tempore accidit que modo esse ceperunt. quia et si materies ipsa iam erat. aliud est tamen dominum esse materie. aliud esse dominum iam facte nature. Alio enim tempore est etiam homo dominus ligni. et alio tempore dominus arche. quamvis ex ipso ligno fabricate. quod utique non erat cum ligni dominus iam esset. Quomodo igitur obtinebimus nihil secundum accidens dici deum. nisi quia

ipsius nature nihil accidit quo mutetur. Ut ea sint accidentia relativa que cum aliqua mutatione rerum de quibus dicuntur accidunt. sicut amicus relative dicitur. neque enim esse incipit. nisi cum amare ceperit. fit ergo aliqua mutatio voluntatis ut amicus dicatur. Nummus autem cum dicitur pretium relative dicitur. nec tamen mutatus est cum esse cepit pretium. neque cum dicitur pignus. et si qua similia. Si ergo nummus potest nulla sui mutatione totiens dici relative. ut neque cum incipit dici. neque cum desinit aliquid in eius natura vel forma qua nummus est mutationis fiat. quanto facilius de illa incommutabili dei substantia debemus accipere ut ita dicatur relative aliquid ad creaturam. ut quamvis temporaliter incipiat dici. non tamen ipsi substantie dei accidisse aliquid intelligatur. sed illi creature ad quam dicitur. Domine inquit refugium factus es nobis. Refugium ergo nostrum deus relative dicitur ad nos enim refertur. et tunc refugium nostrum fit cum ad eum refugimus. Numquid tunc fit aliquid in eius natura. quod antequam ad eum refugeremus non erat in nobis. ergo fit aliqua mutatio. deteriores enim fuimus antequam ad eum refugeremus. et efficimur ad eum refugiendo meliores. in illo autem nulla. Sic et pater noster incipit esse. cum per eius gratiam regeneramur. quoniam dedit nobis potestatem filios dei fieri. Substantia itaque nostra mutatur in melius cum filii eius efficimur. Et ille pater noster esse incipit. sed nulla mutatione sue substantie. Quod ergo temporaliter dici incipit deus. quod antea non dicebatur. manifestum est relative dici. non tamen secundum accidens dei. quod ei aliquid acciderit. sed plane secundum accidens eius. ad quod dici aliquid deus incipit relative.

et quod animus dei iustus esse incipit ipse mutatur. Deus autem absit ut temporaliter aliquem diligat quasi noua dilectione que in illo ante non erat apud quem nec preterita transierunt et futura iam facta sunt. Ita quoque omnes sanctos suos ante mundi constitucionem dilexit sicut predestinauit. Sed cum conuertuntur et inueniunt illum tunc incipere ab eo diligi dicuntur. ut eo modo dicatur quo potest humano affectu capi quod dicitur. Sic etiam cum iratus malis dicitur et placidus bonis. illi mutantur non ipse. sicut lux infirmis oculis aspera. firmis lenis est. ipsorum scilicet mutacione non sua.

Incipiunt capitula libri sexti.

De eo quod apostolus ait christum dei virtutem.

De patre et filio hoc solum non dici illud de illo quod ambo non sunt. deus enim de deo. bonus de bono. virtus de virtute. Que simul sunt recte dicuntur. pater autem de patre. aut filius de filio. quod non ambo simul sunt non potest dici.

De unitate filii cum patre et nostra inuicem nobiscum.

Paruus in virtute non posse in actibus esse dissimiles. ac sic hec equalitas in animis recipiatur humanis. multo incorporalis etiam manente incommutabili eterna quoque substancia quod est deus trinitas.

De spiritus sancti unitate cum patre et filio.

De simplici et incommutabili essencia dei. quamuis multiplex sit substancia non dicitur.

De natura corporea et creata spirituali quod simplices non sint.

Trinitatem deitatis nullo modo triplicem esse dicendam. quia nec tria ibi plus sunt quam unum. nec unum minus quam tria.

De solo vero deo patre et filio et spiritu sancto.

De sentencia sancti hylarii qui in trinitate personarum proprietatem intelligit quomodo tractasse.

Liber vi

Aurelii augustini liber sextus incipit.

Equalitatem patris et filii et spiritus sancti putant nonnulli ex hoc impediri quo minus intelligatur. quia scriptum est christum dei virtutem et dei sapientiam ut in deo non videatur equalitas. quia non est pater ipse virtus et sapientia. sed genitor virtutis et sapientie. Et reuera non mediocri intencione querendum solet quomodo dicatur deus virtutis et sapientie pater. Ait enim apostolus. christum dei virtutem et dei sapienciam. Et hinc nonnulli nostri aduersum arrianos hoc modo raciocinati sunt eos dumtaxat qui primum se aduersum katholicam fidem extulerunt. Nam ipse arrius dixisse fertur. Si filius est natus est. si natus est. erat tempus quando non erat filius. Non intelligens etiam natum esse deo sempiternum esse ut sit coeternus patri filius sicut splendor qui gignitur ab igne atque diffunditur coeuus est illi et esset coeternus si esset ignis eternus. Unde quidam posteriores arriani abiecerunt istam sententiam. fassique sunt non ex tempore cepisse filium dei. sed inter disputaciones quas habebant nostri aduersum eos qui dicebant erat tempus quando non erat filius. hanc etiam nonnulli raciocinacionem inserebant. si dei filius virtus et sapientia dei est. nec umquam deus sine virtute et sine sapientia fuit. coeternus est deo patri filius. Dicit autem apostolus. christum dei virtutem et dei sapientiam. et deum aliquando non habuisse virtutem aut sapientiam demencie est dicere. Non igitur erat tempus quando non erat filius. Que raciocinacio ad id cogit ut dicamus deum patrem non esse sapientem nisi habendo sapientiam quam genuit. non existendo per se pater ipsa sapientia. Sim

si ita est. filius quoque ipse sic dicitur deus de deo
lumen de lumine videndum utrum possit
sapientia de sapientia dici. si non est deus pater
ipsa sapientia. sed tantum genitor sapientie. quod
si tenemus. cur non et magnitudinis sue et
bonitatis. et eternitatis. et omnipotencie
sue. generator sit. ut non ipse sit sua
magnitudo, et sua bonitas, et sua eter:
nitas. et sua omnipotentia. sed ea mag:
nitudine magnus sit quam genuit. et ea
bonitate bonus. et ea eternitate eternus.
et ea omnipotentia omnipotens. que de illo na:
ta est. Nam illud non est formidandum
ne cogamur multos filios dei dicere
preter adoptionem creature coeternos pa:
tri. si magnitudinis sue genitor est. et
bonitatis. et eternitatis. et omnipotentie.
Huic enim calumnie facile respondetur sic
non effici. quia multa nominata sunt. ut
multorum filiorum coeternorum sit pater. quemad:
modum non efficitur ut duorum sit. cum dicitur
Christus dei virtus. et dei sapientia. Eadem
quippe virtus que sapientia et eadem sapientia
que virtus est. ita intelligitur etiam de ceteris. ut
eadem sit magnitudo que virtus. et si qua
alia que vel superius commemorata sunt. vel com:
memorari adhuc possunt. II

Sed si non dicitur in se ipso nisi quod ad
filium dicitur. id est pater vel genitor. vel
principium eius. si etiam gignens
et quod de se gignit consequenter principium est. quic:
quid aliud dicitur cum filio dicitur vel potius in
filio. sive magnus ea magnitudine quam genuit.
sive iustus ea iusticia quam genuit. sive bonus
ea bonitate quam genuit. sive potens ea
potentia vel virtute quam genuit. sive
sapiens ea sapientia quam genuit. Magnitu:
do autem ipsa non dicitur pater. sed magnitudinis
generator. Filius vero sicut in se ipso dicitur
filius. quod non cum patre dicitur sed ad patrem.
non sic et in se ipso magnus. sed cum patre
cuius ipse magnitudo est. sic et sapiens
cum patre dicitur. cuius ipse sapientia est. sicut ille
sapiens cum filio. quia ea sapientia sapiens
est quam genuit. Quicquid ergo ad
se dicuntur. non dicitur alter sine altero. id est quicquid
dicuntur quod substantiam eorum ostendat. ambo
simul dicuntur. Si hec ita sunt. iam ergo
nec deus est pater sine filio. nec filius
deus sine patre. sed ambo simul deus. Et
quod dictum est In principio erat verbum.
in patre erat verbum intelligitur. aut si in
principio sic dictum est. ac si diceretur ante
omnia. quod sequitur Et verbum erat apud deum.
verbum quidem solus filius accipitur. non simul
pater et filius. tamquam ambo unum verbum.
sic enim verbum. quomodo imago. non autem
pater et filius ambo imago. sed filius
solus imago patris. quemadmodum et filius.
non enim ambo simul filius. Quod vero
adiungitur. Et verbum erat apud deum
multum est. ut sic intelligatur. verbum quod
solus est filius. erat apud deum. quod non solus
est pater. sed pater et filius simul deus. Sed quid
mirum. si in duabus rebus longe inter
se diversis potest hoc dici. quid enim tam
diversum. quam animus et corpus. potest tamen dici
animus erat apud hominem id est in homine. cum
animus non sit corpus. homo autem animus simul
et corpus sit. ut etiam quod consequenter
scriptum est. et deus erat verbum sic
intelligatur. Et verbum quod non est pater
deus erat simul cum patre. Itane ergo
dicimus. ut pater sit generator magnitudinis.
hoc est generator virtutis. vel ge:
nitor sapientie sue. filius autem magnitudo.
virtus. et sapientia. deus vero magnus.
omnipotens. sapiens ambo simul. quomodo ergo

deus de deo. lumen de lumine. Non
enim simul ambo deus de deo. sed
solus filius de deo scilicet patre. nec ambo
simul lumen de lumine. sed solus filius
de lumine patre. nisi forte ad insinuandum
et breuissime inculcandum quod coeternus
est patri filius ita dictum est. deus de
deo et lumen de lumine. et si quid huiusmodi
dicitur. ac si diceretur. hoc quod non est filius
sine patre. de hoc quod non est pater
sine filio. perfecte intelligitur. quod non precessit
genitor illud quod genuit. quod si ita
est. hoc solum de eis dici non potest. id
de illo. quod simul ambo non sunt. sicut
verbum de verbo dici non potest. quia non
sunt ambo verbum. sed solus filius. Sic et ima-
go de imagine. quia non simul ambo ima-
go. nec filius de filio. quia non sunt ambo
filius secundum quod dictum est. ego et pater vnum su-
mus. vnum sumus enim dictum est. quod id est. ho-
et ego secundum essenciam. non secundum relationem.

Et nescio vtrum inueniatur. III
in scripturis dictum. vnum sunt
quorum est diuersa natura. Si autem
aliqua plura eiusdem nature sint et diuersa
senciant. non sunt vnum. in quantum diuersa
senciunt. nam si iam vnum essent ex eo
quod homines erant. non diceret. vt sint vnum
sicut et nos vnum. cum suos discipulos pri-
commendaret. Aduero paulus et apollo.
quia et ambo homines et idem senciebant.
qui plantat inquit et qui rigat vnum sunt.
cum ergo sic dicitur vnum. vt non addatur quid
vnum. et plura vnum dicantur eadem natura
atque essencia non dissidencia nec dissencientes.
significatur: Cum vero additur quid vnum. potest
aliquid significari ex pluribus vnum factum qua-
uis diuersis natura. sicut anima et corpus

non sunt vtique vnum. Quid enim tam
diuersum. nisi addatur aut subintelligatur
quid vnum. id est vnus homo. aut vnum animal.
Unde apostolus. qui adheret meretrici in-
quit vnum corpus est. non dixit vnum sunt.
aut vnum est. sed addidit corpus tan-
quam ex duobus diuersis masculino et
femino vnum corpus adiunctione copulatum.
Et qui adheret domino inquit vnus spiritus
est. non dixit qui adheret domino vnus
est. aut vnum sunt. sed addidit spiritus. Di-
uersum enim natura spiritus hominis et spiritus dei.
sed inherendo fit vnus spiritus ex diuersis
duobus. ita vt sine humano spiritu beatus sit
dei spiritus atque perfectus. beatus autem spiritus
hominis non nisi cum deo. Nec frustra vtique ex-
istimo cum tanta in euangelio secundum io-
hannem et totiens diceret dominus de ipsa
vnitate. vel sua cum patre. vel nostra in-
uicem nobiscum. nusquam dixit. vt nos
et ipsi vnum. sed vt vnum sint sicut et nos
vnum. pater ergo et filius vnum sunt vtique
secundum vnitatem substancie. et vnus deus est.
et vnus magnus. et vnus sapiens. sicut
tractatum est. vnde ergo maior pater.
si enim maior magnitudine maior. cum
autem magnitudo filius eius sit. nec ipse
vtique maior est eo qui se genuit. nec
ille maior ea magnitudine qua magnus
est. ergo equalis. Sed vnde equalis. sin
eo quo est. cui non est aliud esse
et aliud magnum esse. aut si enim virtute
pater maior est. non est equalis filius quantum
re. Vnde enim equalis. si magnitudine
diuersis. non est par magnitudo quamuis
essencia est. atque ita tota. An forte vir-
tute equalis est. in sapiencia vero non est e-
qualis. sed quomodo est equalis virtus quamuis
sapit. An iusticia equalis est. in virtute

aut nō est equal'. Sȝ quo° eq̄lis
sapiā que mīꝰ potens est? Re-
stat g°. vt si in vlla re eq̄lis nō
est. in oībꝰ nō sit equalis. Et scrip-
tura clamat. nō rapinā arbitra-
tus est esse equalis deo. Cogitur
g° quiuis adūsariꝰ veritatꝭ. qui
aliq° mō tenē auctoritate aplica in
q̄libȝ vel una re eq̄lē deo filiū cō-
fiteri. eligat quā voluit. hinc ei osten-
det̄ ī oībꝰ eē eq̄lē q̄ď sub̄a eiꝰ dicit̄.

iiii

Hec em̄ virtutes q̄ sc̄ in
m alio huāo. q̄muis alio atȝ
alio mō singule ītelligant̄.
nullo tn̄ mō separant̄ ab inuicē. vt
q̄cūqȝ fuerīt equales. verbi gr̄a
in fortitudīe equales sint et pru-
dentia et tpan̄ et iustīa. Si em̄
dixis equales esse istos fortitudine
sed illa p̄stare prudentia. seq̄t vt huiꝰ
fortitudo mīꝰ prudēs sit. ac p̄ hoc
nec fortitudine equales sūt. qm̄ iꝰ
fortitudo prudentior atȝ ita de ceteris
virtutibꝰ inuenies. si oēs eadē cō-
sideratiōe p̄curras. nō em̄ de viribꝰ
corpis agit̄. sed de animi fortitudine.
q̄nto g° magꝭ in illa īmutabili et ea
q̄ sub̄a īsepabilē simpliciore qua
est aīꝰ huānꝰ. hec ita se hn̄t. huāo
q̄ppe aīo nō hoc est esse qď ē forte
esse aut prudētē. ā iustū ā tempan-
tem. pt̄ em̄ esse aīꝰ. et nullā istarū
hr̄e virtutē. Deo aut̄ hoc ē esse
qď est fortē esse. aut iustū esse.
aut sapiētē esse. et si qď ď illa
simplicī multiplicitate vel multipli-
ci simplicitate dixis. quo sub̄a eiꝰ
sigificet̄. q̄mobrem. siū ita dicat̄
deꝰ de deo. vt et singul' hoc nō cō-
ueniat. nō tn̄ vt ambo siť duo
dij. sed vnꝰ sit. ita em̄ sibi cohe-
rent. qď et in distantibꝰ diuisisqȝ
substantijs fieri aplꝰ testis ē. Nam
et solꝰ dn̄s sp̄t̄ est. tn̄ si hereat
dn̄o vnꝰ sp̄t̄ est. q̄nto magꝭ ibi
vbi est oīno īsepabilis atȝ eterna co-
nexio. ne absurde videat̄ dici
q̄si filiꝰ amborū tn̄ dr̄ filiꝰ dei. siid
qď dr̄ deꝰ nō nisi de ambobꝰ siť
dr̄. siū quicqď de deo dr̄. qď sub̄am
eiꝰ indicet. nō nisi ď ambobꝰ dr̄
sil̄. immo siť de ipa trinitate dr̄. siū ergo
hoc siū illud sit qď diligentiꝰ discu-
tiendū est. nunc vn̄ agit̄ satꝭ ē vi-
dere. nullo° filiū eq̄lem esse patri.
si in aliquo qď p̄tineat ad sigifican-
dam eiꝰ sub̄am inequalis inuenit̄.
sic iam ostendimꝰ. Aplꝰs aut̄ dixit
equalē in oībꝰ. g° eq̄lis est patri
filiꝰ et est vnꝰ eiqdē qȝ sub̄e. V

Uaxpropter etiā sp̄t̄ scs̄ in ea-
dem vnitate sub̄e et eq̄-
litate ɔsistit. siū em̄ vt vni-
tas amborū. siū scītas. siū caritas. siū
iō vnitas q̄ caritas. et iō caritas
q̄ scītas. manifestū est q̄ nō alis
duorū ē. quo vterqȝ diligit̄. q° genitꝰ
a gignēte diligit̄. genitorē qȝ suū
diligat. sintqȝ nō p̄ticipatiōe. sed
essentia sua. neqȝ dono superioris alicuiꝰ.
sȝ suo p̄prio sruātes vnitatē sp̄t̄ in
vinculo pacis. qď imitari p̄ grām
et ad deum et ad nos iubemur. ī q̄ꝰ
duobꝰ p̄ceptis tota lex pendȝ et
p̄phete ita sūt illa tria deꝰ vnꝰ. solꝰ.
magnꝰ. sapiēs. sanctꝰ. btūs. nos
aut̄ ex ipo. et p̄ ipm̄. et ī ipo btī.

quia ipsius manet inter nos unum cum illo aut unus spiritus. quia agglutinat animam nostram per eum. et nobis herere deo bonum est. quia perdet omnem qui fornicatur abeo. Spiritus ergo sanctus commune aliquid est patris et filii. quidquid illud est. at ipsa communio consubstantialis et coeterna. que si amicitia convenienter dici potest dicatur. sed aptius dicitur caritas. et hec quoque substantia. Et deus caritas sicut scriptum est. Sicut autem substantia simul cum patre et filio. ita simul magna. et simul bona. et simul sancta. et quicquid aliud ad se dicitur. quoniam non aliud est deo esse. et aliud esse magnum. vel bonum esse et cetera sicut supra ostendimus. si enim minus magna est ibi caritas quam sapientia minus est quam diligitur sapientia. Equalis est igitur ut quanta est sapientia tantum diligatur. Est autem sapientia equalis patri sicut supra disputavimus. equalis est igitur etiam spiritus sanctus. et si equalis in omnibus. equalis propter summam simplicitatem que in illa substantia est. et ideo non amplius quam tria sunt. unus diligens eum qui de illo est. et unus diligens eum de quo est et ipsa dilectio. que si nihil est. quomodo deus dilectio est. si non est substantia quomodo deus substantia est. vi

Si autem queritur quomodo simplex et multiplex sit illa substantia. animadvertendum est primo creatura quare sit multiplex. nullo autem modo vere simplex. Et primo corpus universum partibus constat. ita ut sit ibi alia pars maior. alia minor. et maius sit universum quam pars quelibet aut quantalibet. Nam et celum et terra partes sunt universe mundane molis. sed et sola terra et solum celum innumerabilibus partibus constat. et in tertia sui parte minor est quam in cetera. et dimidia minor quam tota. et totum mundi corpus quod duabus plerumque partibus appellari solet. id est celum et terra. utique maius est quam solum celum. aut sola terra. Et in uno quoque corpore aliud est magnitudo. aliud color. aliud figura. potest enim et diminuta magnitudine manere idem color et eadem figura. et colore mutato manere eadem figura. et eadem magnitudo. et figura eadem non manente tam magnum esse et eodem modo coloratum. Et quecumque alia simul dicuntur de corpore. possunt et simul et plura sine ceteris commutari. Ac per hoc multiplex esse convincitur natura corporis. simplex autem nullo modo. Creatura quoque spiritualis sicut est anima. est quidem in corporis comparatione simplicior. sine comparatione autem corporis multiplex est. etiam ipsa non simplex. nam ideo simplicior est corpore. quia non mole diffunditur. alias distenditur per spacium loci. sed in uno quoque toto corpore et in toto tota est. et in qualibet eius parte tota est. Et ideo cum fit aliquid in quavis exigua particula corporis quod sentiat anima. quamvis non fiat in toto corpore. illa tamen tota sentit. quia totum non latet. Sed tamen etiam in anima cum aliud sit artificiosum esse. aliud inertem. aliud acutum. aliud memorem. aliud cupiditas. aliud timor. aliud leticia. aliud tristicia. possintque alia sine aliis. et alia magis. alia minus. innumerabilia et innumerabiliter in anime natura inveniri. manifestum est non simplicem sed multiplicem esse naturam. Nihil enim simplex mutabile est. omnis autem creatura mutabilis vii

Deus vero multipliciter quidem dicitur magnus, bonus, sapiens, beatus, verus, et quicquid aliud non indigne dici videtur. Sed eadem magnitudo eius est que sapientia. Non enim mole magnus est, sed virtute. Et eadem bonitas que sapientia et magnitudo. Et eadem veritas que illa omnia. Et non est ibi aliud beatum esse et aliud magnum aut sapientem aut verum aut bonum esse aut omnino ipsum esse. Nec quoniam trinitas est, ideo triplex putandus est: alioquin minor erit pater solus aut filius solus quam simul pater et filius. Quanquam non inveniatur quomodo dici possit aut pater solus aut filius solus, cum semper atque inseparabiliter et ille cum filio sit et ille cum patre, non ut ambo sint pater aut ambo filius, sed quia semper invicem, neuter solus. Quia vero dicimus et deum solum ipsam trinitatem, quamvis semper sit cum spiritibus et animabus sanctis, sed solum dicimus quod deus est, quia non et illi cum illo deus sunt, ita dicimus patrem solum patrem, non quia separatur a filio, sed quia non simul ambo pater est. viii

Cum itaque tantus est solus pater vel solus filius vel solus spiritus sanctus quantus est simul pater et filius et spiritus sanctus, nullo modo triplex dicendus est. Corpora quippe adiunctione sua crescunt. Quamvis enim qui adheret uxori sue unum corpus sit, maius tamen corpus fit quam si solius viri esset aut solius uxoris. In rebus autem spiritualibus, cum minor maiori adheserit, sicut creatura creatori, illa fit maior quam erat, non ille. In hiis enim que non mole magna sunt, hoc est maius esse quod est melius esse. Melior autem spiritus fit alicuius creature cum adheret creatori quam si non adhereat, et ideo etiam maior quia melior. Qui ergo adheret domino unus spiritus est. Sed tamen dominus non ideo fit maior, quamvis fiat ille qui adheret domino. In ipso igitur deo cum adheret equali patri filius equalis, aut patri et filio equalis spiritus sanctus, non fit maior deus quam singuli eorum, quia non est quo crescat illa perfectio. Perfectus autem sive pater sive filius sive spiritus sanctus. Et perfectus deus pater et filius et spiritus sanctus. Et ideo trinitas potius quam triplex. ix

Et quoniam ostendimus quomodo possit dici solus pater, quia non nisi ipse ibi pater, consideranda est illa sententia qua dicitur deum verum solum non esse patrem solum, sed patrem et filium et spiritum sanctum. Si quis enim interroget pater solus utrum sit deus, quomodo respondebitur non esse, nisi forte ita dicamus: esse quidem patrem deum, sed non esse solum deum; esse autem solum deum patrem et filium et spiritum sanctum. Sed quid agimus de illo testimonio domini? Patri enim dicebat et patrem nominabat ad quem loquebatur cum ait: Hec est vita eterna ut cognoscant te unum verum deum. Quod quidam Ariani sic solent accipere quasi non sit filius verus deus. Quibus exclusis videndum est an intelligere cogamur cum dictum est patri, ut cognoscant te unum verum deum, tanquam hoc insinuare voluerit, quod et solus pater deus verus est, ne non intelligeremus deum nisi ipsa tria simul, patrem et filium et spiritum sanctum. Non ergo ex testimonio domini et patrem unum verum deum dicimus, et filium unum verum deum, et spiritum sanctum unum verum deum, et simul patrem et filium et spiritum sanctum, id est

Liber vi

simul ipā trinitatē. nō tres veros de:
os. sed vnū verū dm̄. An quō addi:
dit. Et que misisti ihm xpm. sub
audiendū est. vnū vm̄ deū. Et ordo
verborum ē. vt te et quē misisti ihm
xpm cognoscant vnū vm̄ dm̄. Cur
g° tacuit d' spū sco. an quō cōsequens
est. vt vbicumq; noīat' vnū. tanta
pace vni adherens. vt p hāc vtrm
q; vnū sit iam ex hoc itelligatur
etiā ipā pax q̄uis nō cōmemoretur
Nā et illo loco apls videt' q̄i p̄mit:
tere spm̄ sm̄ et tn̄ ibi intelli' v' ait.
oīa vra. vos aut xpi. xpc aut dei.
Et itm̄. caput mulieris vir. cap' viri
xpc. caput aut xpi deus. Sz rursus
si deus. nō n̄ oīa simul tria. quomo
caput xpi deus? x xpi trinitas. cū
in trinitate sit xpc vt sit trinitas. An
qd' est pr̄ cū filio. caput ei qd' ē so:
lus filius. cū filio enī pr̄ deus. solus aut
filius xpc est. maxīe q̄ iam v'bum
caro fcm̄ loq̄t'. scdm̄ quā humilitatē
eius. etiā maior est pr̄ sic dic' qm̄ pr̄
maior me est. vt hoc ipm̄ dm̄ esse
qd' illi cum prē vnū est. caput sit
hoīs mediatoris. qd' ipē solus ē. Si
enī mentem recte dicimus principale ho:
mīs x tanq̄m caput huāe substātie.
cū ipē hō cū mente sit hō. cur nō
multo congruentius. multo q; magis
vm̄ cū prē qd' simul deus est caput
est xpi. q̄uis xpc hō. n̄ cū v'bo qd'
caro factū est intelligi nō possit.
Sed hoc vt iam diximus aliā dilige:
tius p9 cōsiderabimus. Nūc aut equalis
trinitatis et vna et eadē q; substan.
q̄m breuit' potius demonstrata ē. vt
quo° se habeat ista questio. q̄ discutienda
acriori intencōe distulimus. nihil im:
pediat. quominus fateamur summā eq̄:
litatē prīs et filii et sps sci. X

Quidā cū vellet breuissime
singlarum in trinitate psonarum
insinuare ppā. eternitas inqt
in pre. spēs in imagīe. vsus in munē.
Et q; nō mediocris auctoritatis in tra:
ctacōe scripturarum et assertiōe fidei.
vir extitit. hilarius enī hoc in libris
suis posuit. horum verborum x patris
et imaginis et muneris. eternitatis et
spē. et vsus. abditā scrutatus itelligēciā
q̄ntū valeo. nō eū secutū arbitror.
in eternitatis vocab'lo. n̄ q̄ pr̄ nō habz
prēm de quo sit. filius aut de patre
est vt sit. atq; vt illi coeternus sit. Imago
enī si pfecte iplet. illud cuius imago ipā
coequet' ei nō illud imagini sue.
In q̄ imagine spēm noīauit. credo
ppt pulchritudinem. vbi iā est tāta con:
gruencia et pma equalitas et pma
silitudo nulla in re dissidens. et nllō
mō inequalis. et nulla ex pte dissimilis.
sz adirentidē respondens. cui q; imago
est. vbi est pma et summa vita. cui
nō est aliud viuē et aliud itelligē.
sz id qd' ē intelligē hoc viuē. hoc ee
est vnū oīno. aliās oīa tanq̄ vm̄
pfectū cui nō desit aliqd. et ars
qdā oipotentis atq; sapientis dei. plē
oīm ronū viuen'm icōmutabiliū. et
omēs vnū in ea. sic ipā vnū d' vno.
cum quo vnū. Ibi nouit oīa deus
q̄ fecit per ipām. et io cū decedat
et succedant tpa. nō decidit aliqd
vel succedit scīe dei. Nō enī hec q̄
creata sūt io sciunt' a deo. q; facta
sūt. ac non potius io facta sūt vel mu:

bilia quia immutabiliter a deo sunt. Ille igitur ineffabilis quidam complexus patris et imaginis non est sine perfruitione sine caritate sine gaudio. Illa ergo dilectio delectatio felicitas vel beatitudo si tamen aliqua humana voce digne dicitur usus ab illo appellatus est breviter. et est in trinitate spiritus sanctus non genitus sed genitoris genitique suavitas ingenti largitate atque ubertate perfundens omnes creaturas pro captu earum ut ordinem suum teneant et locis suis acquiescant. Hec igitur omnia que arte divina facta sunt et unitatem quandam in se ostendunt et speciem et ordinem. quicquid enim horum est et unum aliquid est. sicut sunt nature corporum ingenia animarum. et aliqua specie formatur. sicut sunt figure vel qualitates corporum ac doctrine vel artes animarum. et ordinem aliquem petit aut tenet sicut sunt pondera vel collocationes corporum et amores aut delectationes animarum. Ceterum in illa summa trinitate tantum est una quantum tres simul. nec plus aliquid sunt due quam una. Oportet igitur ut creatorem per ea que facta sunt intellecta conspicientes trinitatem intelligamus. cuius in creatura quomodo dignum est apparet vestigium. In illa enim trinitate summa origo est rerum omnium et perfectissima pulchritudo et beatissima delectatio. Itaque illa tria et ad se invicem determinari videntur et in se infinita sunt. Sed hic in rebus corporeis non tantum est una quantum tres simul. et plus aliquid sunt due quam una res. Ceterum in summa trinitate tantum est una quantum tres simul. nec plus aliquid sunt due quam una. et in se infinita sunt. ita et singula sunt in singulis. et singula in omnibus. et omnia in omnibus. et unum omnia. Qui videt hoc vel ex parte vel per speculum et in enigmate gaudeat cognoscens deum. et sicut deum honoret et gratias agat. Qui autem non videt tendat per pietatem ad videndum non per cecitatem ad calumniandum. quoniam unus est deus. sed tamen trinitas. nec confuse accipiendum est. ex quo omnia per quem omnia in quo omnia. nec diis multis. sed ipsi gloria in secula seculorum.

Incipiunt capitula libri septimi.

Utrum quicquid de deo non relative sed ad seipsum recte dicitur cuilibet persone in trinitate conveniat.
Esse que patris et filii essentiam sint non esse relativa.
De sapientia a deo genita vel creata.
Quid vel a grecis vel latinis necesse fuit dici de ineffabili trinitate.
De substantia et essentia.
De tribus personis unius essentie.

Aurelii Augustini
Liber septimus Incipit. Cap. i.

Iam nunc queramus diligentius quantum dat deus. quod paulo ante distulimus. utrum et singula queque in trinitate persona possit et per seipsam non cum ceteris duabus dici deus. aut magnus. aut sapiens. aut verus. aut omnipotens. aut iustus. et si quid aliud dici de deo potest non relative sed ad seipsum. An vero non dicantur ista nisi cum trinitas intelligitur. hoc enim questionem facit. quia scriptum est. christum dei virtutem et dei sapientiam. utrum ita sit pater sapie

atq3 virtutis sue. vt hac sapia. sapi:
ens sit qua genuit. et qr semp potes
et sapiens. semp genuit virtute et sa:
piencia. Dixam9 em si ita est. cur
no et magtudis sue pr sit q magn9
est. et bonitatis qua bon9 est. et iu:
sticie qua iust9 est. et alia si q sunt.
Aut si hec oia plib9 vocabul in eade
sapia et virtute itelli. vt eadem
sit magtudo q virt9. ea bonitas que
sapia. et ea rursu sapia q virt9 sic
ia tractaui9. meminerim9 cu aliqd
hor nono sit accipiendu esse. ac si
oia concorderent. Querit ergo. an pr
etia singul9 sit sapies atq ipa sibi ipe
sapia. An ita sit sapiens. quo di:
cens. verbo em qd genuit dices est.
no verbo qd pfert et sonat et transit.
s3 verbo qd erat apud dm. et deus
erat verbu. et oia per ipm fca sut.
verbo equali sibi. quo se et immuta:
bilr dic seipm. Non est em ipe ver:
bu. sic nec ipe fili9. nec imago. Di:
cens aut exceptis tpalib9 vocib9
dei q in creatura fiut. na sonat et
transeut. Dices g illo eterno verbo
no singul9 intelli. sed cu ipo vbo
sine quo no est vtiq dices. Ita nec
sapiens. sic dices. vt ita sit sapien
sic verbu. et hoc sit verbu esse. qd
est esse sapiam. hoc etia esse virtute
vt virt9 et sapia et verbu idem sit.
et relatie dicat. sic fili9 et imago.
atq ille no singul9. potes vl sapies.
s3 cu ipa virte et sapia qm genuit.
sic no singul9 dices. s3 eo vbo et cu
eo verbo qd genuit. atq ita magn9
ea et cu ea magtudie q genuit. et
si no alio magn9. alio de9. sed eo
magn9 quo deus. qr no aliud illi
est magnu esse. aliud dm esse. coms
est. vt nec deus singul9. s3 ea et
cu ea deitate qm genuit. vt sic
sit fili9 deitas pris sic sapia. et
virt9 pris. et sicuti est vbu et ima:
go pris. Et qr no aliud illi e esse.
aliud deu esse. ita sit etia essencia
pris fili9. sic est verbu et imago ei9
Ac per hoc etia. excepto eo qd pr
est. no sit aliqd pr. n qr est ei fi:
li9. vt no tm id qd dr pr qd manif
est eu no ad seipm sed ad filiu re:
latie dici. et io prem. qr est ei fili9.
s3 oino vt sit qd ad seipm e. io sit.
qr genuit essenciam sua. Sic eni ma:
gn9 est. no nisi ea qm genuit ma:
gnitudie. ita et est no nisi ea qm
genuit essen. qr no est aliud illi
esse. aliud magnu esse. Ita nec e
pr essencie sue sic pr est magtudis
sue. sic pr virtutis ac sapie sue. ea:
dem quippe ei9 magdo q virt9. et ea:
dem essen q magtudo. hec disputa
nata est ex eo qd scptu est. xpm
esse dei virtutem et dei sapiam. Qua:
ppt in eas angustias sermo coar:
tat. cu ineffabilia fari cupim9. vt
a dicam9. xpm no esse dei virtute
et dei sapiam. atq ita i pudent et im:
pie resistam9 aplo. Aut xpm qde
virtute et dei sapiam esse fateamur.
sed ei9 prem no esse pre virtutis
et sapie sue. qd no min9 impiu
est. sic em nec xpi erit pr. qr xpc
dei virt9 et dei sapia est. Aut no
esse patre virtute sua potete nec
sapia sua sapiente. qd qs aude:
at dice. aut aliud in pre itelligi
esse. aliud sapiete esse. vt non hoc

ipo sit quo sapiens est qd' de aia
intelligi solet. q alb insipiens. alb
sapiens est velut nata mutabilis.
et no sume pfecte qz simplex. aut
prem no esse aliqd ad seipm. et
no solu qd' pater est. s oino qd'
est. ad filiu relatiue dici. Quo ergo
eiusde essentie fili9 q pr quidem
ad seipm nec essen est. nec oino
est ad seipm. s etia esse ad filiuz
illi est. At em multomagis vni9
ei9de qz sbstantie. q vna eade qz
essen pr et fili9. qm qde no ad se:
ipm est pri ipm esse. s ad filium.
qua essen qz genuit. et qua essen
est quicqd est. Neuter g° ad se est.
et vtrqz ad inuice relatiue dr. An pr
sol9. no solu qd' pr dr. sed oino qc:
quid dici. relatiue ad filiu dr. Ille au
dr et ad se. et si ita est. qd dr ad se.
an ipa essen. sed pris essen e fili9.
sic pris virt9 et sapia. sic vbu pa:
tris et imago pris. Aut si essen dr
ad se fili9. pr aut no est essen. s
genitor essen. no est aut ad seipz.
s hac ipa essen qm genuit. sicut
hac ipa magnitudie magn9 quaz
genuit. g° et magnitudo dr ad se
fili9. g° et virt9 et sapia et vbu
et imago. Quid aut absurdius
qm ad se imagine dici. Aut si n
idipm est imago et vbu. qd' est
virt9 et sapia. sed illa relatiue dnr.
hec aut ad se. no adi°. incip' n ea
sapia qm genuit sapiens ee pr.
q no pr ipe ad ea relatiue dici. et
illa ad eu relatiue no dici. oia em
que relatiue dnr adinuice dnr. Re:
stat itaqz vt etia essen fili9 relatiue
dicat ad prem. ex quo cficit inopi:
natissim9 sens9. vt ipa essen no
sit essen. vel certe cu dr essen no
essen. sed relatiui indicet. quo cu
dr dns no essen indicat. s relatium
quo refert ad seruu. Cu aut ho dr
vel aliqd tale. quo ad se no ad aliud
dr indicat essen. ho ergo cu dns dr.
ipe ho essen est. dns vero relatiue
dr. ho em ad se dr. dns ad seruu.
Hoc aut vn agim9. si essen ipa relatiue
dr. essen ipa no est essen. huc acci:
dit. q oib essen q relatiue dr est et
aliqd excepto relatio. sic ho. seru9 et
eq9. iumentu. et num9. ara. ad aliqd
relatiue dnr. Sed si no esset ho. r ali:
qua suba. no esset qui relatiue dns di:
ceret. Et si no esset eq9 qde essen.
no esset qd' iumentu relatiue dicitur.
Ita si no esset num9 aliq substan-
nec ara posset relatiue dici. Propter
et pr no est aliqd ad seipm. non
est oino q relatiue dicat ad aliquid.
no em sic ad aliqd colorati refert
color ei9. nec oino ad se dr color.
sed semp alicui9 colorati est. Illud au
cu9 color est. etia si eo q colorati dr
ad colore refert. tn id qd' corp9 dr.
ad se refert et dr. vllo mo ita putadu
e. prem no dici aliqd ad seipm. s
quicqd dr ad filiu dici. eude vo fi:
liu et ad seipm dici et ad prez. cum
dr magnitudo mag. et virt9 potens.
vtiqz ad seipm et magnitudo et virt9
magni et potentis pris quapropter
magn9 et potens est. Non g° ita
sed vtrumqz suba. et vtrumqz vna sb:
stantia. Sic aut absurdu est dicere
candidu no esse candore. sic absur:
du est dice sapiente no esse sapiaz.

Et sic candor ad seipm̄ candidus dr̄. ita
et sapia ad seipm̄ dr̄ sapiens. si can-
dor corporis nō est essen̄. qm̄ ipsum
corpus essen̄ ē. et illa eius q̄litas. vn̄
et ab ea dr̄ candidū corpus. cui non
hoc est esse qd̄ candidū esse. Aliud
ibi forma et aliud color. et vtrunqz
nō in seipo. sed in aliq̄ q̄ moles nec
forma nec color est. sed forma et color-
ata. Sapien̄ vero et sapiens est & se-
ipā sapiens est. Et quō q̄cūqz aīa par-
ticipacōe sapie fit sapiens. si rursus de-
sipiat. manet tn̄ in se sapia. Nec cum
aīa fuerit in stulticiā cōmutata illa mu-
tat. nō ita est. in eo q̄ ex ea fit sapi-
ens quēadmodum candor in corpe qd̄
ex illo candidū est. cū enī corpus in
aliū colorē fuerit mutatū. nō mane-
bit candor ille. atqz oīno esse desinet.
Qz si et pr̄ q̄ genuit sapiaz ex ea fit
sapiens. neqz hoc est illi esse quod
sape q̄litas eius est filius nō plenius.
et nō ibi erit iam sūma simplicitas.
Sed absit vt ita sit. qr̄ vē ibi ē sūme
simplex essen̄. hoc ergo est ibi esse qd̄
sape. qz si hoc est ibi esse qd̄ sapere.
nō per illā sapiaz qm̄ genuit. sapi-
ens est pr̄. alioqn̄ nō ipe illā. sz illa
eū genuit. quid enī aliud dicimus.
cū dicimus hoc illi est esse qd̄ sape nisi
eo est quo sapiens. quapropter q̄ causa
illi ē vt sapiens sit. ipā illi causa ē
vt sit. Proinde si sapia qm̄ genuit.
causa illi est vt sapiens sit. eciā vt
sit ipā illi causa est. qd̄ fieri nō pt
nisi gignendo eū. aut faciendo. sz geni-
tricē neqz conditricē pris vllo mō
q̄squā dixit sapiaz. quid enī ē insanius.
Ergo et pr̄ ipā sapia est. Et ita dr̄
filius sapia pris. quo dr̄ lum̄ pris.

id est. vt quēadmodū lumen de luce.
et vtrūqz vnū lumen. sic intelligatur
sapia de sapia et vtrūqz vna sapia.
ergo et vna essen̄. qr̄ hoc est ibi esse
qd̄ sape. Qd̄ enī est sapie sapientē
esse sapere. et poten̄ posse et eter-
nitati eternā esse. iusticie iustā et ma-
gnitudi magnā esse. hoc ē essencie
ipm̄ esse. Et qr̄ in illa simplicitate
nō est aliud sape qm̄ esse. eadē ibi
sapia que essencia. [illegible]

Pater et filius simul vna
essen̄. et vna magnitudo. et
vna veritas. et vna sapia.
sed nō pr̄ et filius simul ambo vnū
verbū. qr̄ nō sunt ambo vnus filius. Sic
enī filius ad prem̄ refertur nō ad seipz
dr̄. ita et verbū ad eū cuius verbū est.
refertur cū dr̄ verbū. eo q̄ppe filius
quo verbū. et eo verbū quo filius.
qm̄ ita pr̄ et filius sunt nō vtiqz vnus
filius. vnū est vt pr̄ et filius sunt non
ambo vnū verbū. Et propterea nō eo
verbū quo sapia. qr̄ verbū nō ad se
dr̄. sed tm̄ relatiue ad eū cuius verbū est.
sic filius ad prem̄. Sapia vero eo quo
essen̄. et iō qr̄ vna essen̄ vna sapia.
quoniam vero et verbū sapia est. sz eo verbū
quo sapia. verbū enī relatiue. sapia
essencialiter intelligitur. id dicamus accipimus
cū dr̄ verbū. ac si dicatur nata sapi-
encia. vt sic et filius et imago. Et
hec duo cum dicuntur. nata sapien̄.
in vno eorum eo qz nata est et verbū.
et imago et filius intelligatur. Et in his
oībus nominibus ostendatur essen̄. qr̄ rela-
tiue dr̄r. At in altero qd̄ ē sapia.
qm̄ et ad se dr̄. seipā enī sapiens
est eciā essen̄ demonstratur. et hoc eius
esse qd̄ sapere. Vnde pr̄ et filius

simul una sapientia, quia una essentia, et singillatim sapientia de sapientia sicut essentia de essentia. Quapropter non quia pater non est filius et filius non est pater, aut quia ille ingenitus, ille autem genitus, ideo non una essentia, quia his nominibus relativa eorum ostenduntur. Utrumque autem simul una sapientia et una essentia, ubi hoc est esse quod sapere. Non autem simul uterque verbum aut filius, quia non hoc est esse quod verbum aut filium esse, sicut iam satis ostendimus ista relative dici. Sequitur capitulum iii

Cur ergo in scripturis nunquam fere de sapientia quicquam dicitur nisi ut ostendatur a deo genita vel creata, genita scilicet per quam facta sunt omnia, creata vero vel facta sicut in hominibus, cum ad eam quae non creata et facta sed genita est convertuntur et illustrantur? In ipsis enim fit aliquid quod vocetur eorum sapientia. Vel illud scripturis pronuntiantibus aut narrantibus quod verbum caro factum est et habitavit in nobis. Hoc modo enim Christus facta sapientia est, quia factus est homo. An propterea non loquitur in illis libris sapientia vel de ea dicitur aliquid nisi quod eam de deo natam ostendat aut factam, quamvis sit et pater ipsa sapientia, quia nobis sapientia commendanda erat et imitanda, cuius imitatione formamur? Pater enim eam dicit ut verbum eius sit, non quomodo profertur ex ore verbum sonans aut ante pronuntiationem cogitatur. Spatiis enim temporum hoc completur, illud autem aeternum est, et illuminando nobis dicit et de se et de patre quod dicendum est hominibus. Ideo quippe ait: Nemo novit filium nisi pater, et neque novit patrem nisi filius, et cui voluerit filius revelare, quia per filium revelat pater, id est per verbum suum. Si enim hoc verbum quod nos proferimus temporale et transitorium et se ipsum ostendit et illud de quo loquimur, quanto magis verbum dei per quod facta sunt omnia? Quod ita ostendit patrem sicuti est pater, quia et ipsum ita est, et hoc est quod pater secundum quod sapientia est et essentia. Nam secundum quod verbum non hoc est quod pater, quia verbum non est pater, et verbum relative dicitur sicut filius, quod utique non est pater. Et ideo Christus virtus et sapientia dei, quia de patre virtute et sapientia etiam ipse virtus et sapientia est, sicut lumen de patre lumine, et fons vitae apud deum patrem utique fonte vitae. Quoniam apud te, inquit, fons vitae, et in lumine tuo videbimus lumen. Quia sicut pater habet vitam in semetipso, sic dedit filio habere vitam in semetipso. Et erat lumen verum quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, et lumen hoc verbum erat apud deum, sed et deus erat verbum. Deus autem lumen est et tenebrae in eo non sunt ullae. Lumen vero non corporale sed spirituale, neque ita spirituale ut illuminatione factum sit quemadmodum dictum est apostolis: Vos estis lumen mundi, sed lumen quod illuminat omnem hominem, ipsa et summa sapientia deus, unde nunc agimus. Sapientia vero filius de sapientia patre sicut lumen de lumine et deus de deo, ut et singulus pater lumen et singulus filius lumen, ergo et singulus pater sapientia et singulus filius sapientia. Et sicut utrumque simul unum lumen et unus deus, sic utrumque una sapientia. Sed filius factus est nobis sapientia a deo et iustitia et sanctificatio, quia temporaliter nos ad illum convertimus, id est ex aliquo tempore, ut cum illo maneamus in aeternum. Et ipse ex quodam tempore verbum caro factum est et habitavit in nobis. Propterea igitur cum pronuntiatur

liber vii

in scripturis aut narratur aliquid de sapientia factis
sua dicente ipsa. sive cum de illa dicitur. filius
nobis potissimum insinuatur. cuius imaginis
exemplo. et nos non discedamus a deo. quia
et nos imago dei sumus. Non quidem equa-
lis. facta quippe a patre per filium. non
nata de patre sicut illa. et nos quia illumi-
namur lumine. illa vero quia lumen illuminans.
et ideo illa sine exemplo nobis exemplum est.
Neque enim imitatur precedentem aliquem ad
patrem. a quo numquam est omnino separabilis.
quia idipsum est quod ille de quo est. Nos
autem intendentes imitamur manentem et
sequimur stantem et in ipso ambulantes
tendimus ad ipsum. quia factus est nobis
via temporalis per humilitatem. que nobis
mansio eterna est per divinitatem. quod
quippe spiritibus mundis intellectualibus qui
superbia non lapsi sunt. in forma dei et deo
equalis. et deus prebet exemplum. ut se id-
em exemplum redeundi etiam lapso preberet
homini. qui propter immunditiam peccatorum penamque
mortalitatis deum videre non poterat.
semetipsum exinanivit non mutando
divinitatem suam sed nostram mutabilitatem
assumendo et formam servi accipiens.
venit ad nos in hunc mundum. qui in hoc
mundo erat. quia mundus per eum factus est.
ut exemplum sursum videntibus deum. exemplum de-
orsum mirantibus hominem. exemplum sanis
ad permanendum. exemplum infirmis ad con-
valescendum. exemplum morituris ad non
timendum. exemplum mortuis ad resur-
gendum esset. in omnibus ipse primatum te-
nens. quia enim homo ad beatitudinem sequi
non debebat nisi deum. et sentire non
poterat deum. sequendo deum hominem factum
sequeretur simul. et quem sentire poterat
et quem sequi deberet. Amemus ergo
eum et inhereamus illi. caritate diffusa
in cordibus nostris per spiritum sanctum. qui datus est
nobis. Non igitur mirum si propter exemplum quod
nobis ut reformaremur ad imaginem
dei prebet. imago equalis patri. cum de sapientia
scriptura loquitur. quem sequimur vivendo sapi-
enter. quamvis et pater sit sapientia sicut lumen
et deus. Spiritus quoque sanctus. sive sit summa
caritas utrumque coniungens nosque sub-
iungens quod ideo non indigne dicitur. quia
scriptum est deus caritas est. quomodo
non est etiam sapientia cum sit lumen. quod
deus lumen est. sive alio modo essentia spiritus sancti
singillatim ac proprie nominanda est. quoniam deus
est. utique lumen est. et quoniam lumen est. utique
sapientia est. Deum autem esse spiritum sanctum
scriptura clamat apud apostolum qui dicit.
Nescitis quia templum dei estis. statimque subiecit.
et spiritus dei habitat in vobis. Deus enim habitat
in templo suo. non enim tamquam minister ha-
bitat spiritus dei in templo dei. cum alio loco
evidentius dicat. Nescitis quia corpora
vestra templum in vobis est spiritus sancti. quem
habetis a deo et non estis vestri. Empti enim
estis pretio magno. glorificate et por-
tate deum in corpore vestro. Quid est autem
sapientia nisi lumen spiritale et incommu-
tabile. Est enim et sol iste lumen. sed corporale
est et spiritalis creatura lumen. sed non incom-
mutabile. Lumen ergo pater. lumen filius.
lumen spiritus sanctus. Simul autem non tria lumina. sed unum
lumen. et ideo sapientia pater. sapientia filius.
sapientia spiritus sanctus. et simul non tres sapientie
sed una sapientia. et quia hoc est ibi esse
quod sapere. una essentia pater et filius et spiritus sanctus
Nec aliud est ibi esse quam deum esse. Unus ergo

deus pater et filius et spiritus sanctus.
Ita quod loquendi causa. iiii
de ineffabilibus ut fari a:
liquo modo possimus. dictum est
a nostris grecis una essentia tres sub:
stancie. a latinis autem una essentia
vel substantia. tres persone quia sic iam
diximus. non autem in sermone nostro.
id est latino essentia. quam substantia solet
intelligi. Et dum intelligatur saltem in
enigmate quod dicitur. placuit ita dici
ut diceretur aliquid cum quereretur quid tria
sint. que tria esse. fides vera pro:
nunciat. cum et patrem non dicit esse fi:
lium. Cum ergo queritur. quid tria vel quid
tres? conuertimus nos ad inueniendum
aliquod speciale vel generale nomen quo
complectamur hec tria. neque occurrit animo.
quia excedit supereminencia diuinitatis vsita:
ti eloquii facultatem. Verius enim cogi:
tatur deus quam dicitur. Cum enim dicimus. non
eundem esse iacob qui est abraham.
isaac autem nec abraham esse nec
iacob. tres esse utique fatemur abraham
isaac et iacob. Sed cum queritur. quid tres?
Respondemus tres homines. nomine speciali
eos pluraliter appellantes. Generali
autem si diceremus tria animalia. homo enim
sic veteres diffinierunt animal est rationale
mortale. Aut sic scripture nostre loqui so:
lent. tres animas. cum a parte melio:
re totum appellari placet. scilicet ab anima.
et corpus et animam. quod est totus homo.
Ita quippe dictum est in egiptum descen:
disse cum iacob animas septuaginta quinque.
pro tot hominibus. Item cum dicimus equum
tuum non eum esse qui meus est. et tercium
alicuius alterius nec meum esse nec tuum.
fatemur tres esse. et si interrogati quid tres?
respondemus tres equos nomine speciali ge:
nerali autem tria animalia. Item cum dicimus.
bouem non esse equum. canem vero nec bo:
uem esse nec equum. tria quedam dicimus. et per:
cunctantibus quid tria? non iam speciali
nomine dicimus. tres equos. aut tres bo:
ues. aut tres canes. quia non eadem
specie continentur. sed generali tria alia. sub
superiori genere tres substancias. vel tres crea:
turas. vel tres naturas. Quecumque autem
pluri numero enunciantur. specialiter uno nomine.
etiam generaliter enunciari possunt. Non autem
omnia que generaliter uno nomine appellantur.
etiam specialiter appellare uno nomine pos:
sumus. nam tres equos quod est nomen
speciale. etiam tria animalia dicimus. Equum
vero et bouem et canem animalia tantum
tria dicimus vel substancias que sunt generalia nomina.
et si quid aliud de his generaliter dici potest.
tres vero equos. aut boues. aut canes.
que specialia vocabula sunt. non eos pos:
sumus dicere. Ea quippe uno nomine quam:
uis pluraliter enunciamus. que commune habent
illud quod eo nomine significatur. Abraham quippe
et isaac et iacob commune habent id quod est
homo. itaque dicuntur tres homines. Equus quoque
et bos et canis commune habent id quod est
animal. dicuntur ergo tria animalia. Ita tres
aliquas lauros. etiam tres arbores
dicimus. laurum vero et mirtum et oliuam.
tantum tres arbores vel tres substancias. aut
tres naturas. atque ita tres lapides. vel
etiam tria corpora lapidem vero et lignum
et ferrum tantum tria corpora. vel si quo etiam
superiore generali nomine dici possunt. Pater ergo
et filius et spiritus sanctus quoniam tres sunt. queramus
quid tres sint? quid commune habeant? Non

enim commune illis est id quod pater est. ut in-
vicem sibi sint patres. sicut amici tamen re-
lative ad alterum dicuntur. possunt dici tres a-
mici quod invicem sibi sunt. non autem hoc ibi.
quia tantum pater ibi pater. nec duorum pater. sed unici
filii. nec tres filii. cum pater ibi non filius sit.
nec spiritus sanctus. nec tres spiritus sancti. quia et spiritus sanctus
propria significatione qua etiam donum dei dicitur.
nec pater nec filius. quid igitur tres? si enim
tres persone. commune est eis id quod persona
est. ergo speciale hoc aut generale nomen est
eis. si consuetudinem loquendi respicimus. Sed
ubi est nature nulla diversitas ita generaliter
enuntiantur aliqua plura. ut etiam specialiter enuntia-
ri possint. Nature enim differentia facit ut
laurus et mirtus et olea aut equus et
bos et canis. non dicantur speciali nomine vel i-
ste tres lauri. aut illi tres boves. sed
generali. et iste tres arbores. et illa tria
animalia. Hic vero ubi nulla est essen-
tie diversitas. oportet ut speciale nomen
habeant. Hec tria quod tamen non invenitur.
Nam persona generale nomen est in tantum.
ut etiam homo possit hoc dici cum tantum
intersit inter hominem et deum. Deinde
in ipso generali vocabulo. si propterea dici-
mus tres personas. quia commune est eis id
quod persona est. Alioquin nullo modo possunt i-
ta dici quemadmodum non dicuntur tres filii.
quia non commune est eis id quod est filius. cur
etiam non tres deos dicimus? certe enim
quia pater persona. et filius persona. et spiritus
sanctus persona. ideo tres persone. Quia
ergo pater deus et filius deus et spiritus sanctus deus.
cur non tres dii? aut quoniam propter ineffa-
bilem coniunctionem hec tria simul unus deus.
cur non etiam una persona. ut ita non
possimus dicere tres personas. quamvis sin-
gulam quamque appellemus personam. quemad-
modum non possumus dicere tres deos.

quamvis singulum quemque appellemus deum.
sive patrem sive filium sive spiritum sanctum. an quia
scriptura non dicit tres deos. sed nec tres
personas alicubi scripturam commemorare
invenimus. An quia nec tres nec unam per-
sonam scriptura dicit hec tria? Legimus
enim personam domini. non personam dominum. pro-
pterea licuit loquendi et disputandi ne-
cessitate. tres personas dicere. non quia
scriptura dicit. sed quia scriptura non contradicit.
Si autem diceremus tres deos contradiceret
scriptura dicens. Audi israel dominus deus tuus
deus unus est. Cur ergo et tres essentias
non licet dicere quod similiter scriptura sicut non dicit
ita nec contradicit. nam essentia si speciale
nomen est commune tribus. cur non dicuntur
tres essentie sicut abraham ysaac et ia-
cob tres homines. quia homo speciale nomen
est commune omnibus hominibus. si autem speciale
nomen non est essentia. sed generale. quia homo
et pecus. et arbor et sidus et angelus
dicitur essentia. cur non dicuntur iste tres essentie.
sicut tres equi dicuntur tria animalia. et tres lau-
ri dicuntur tres arbores. et tres lapi-
des tria corpora. Aut si propter unitatem
trinitatis non dicuntur tres essentie. sed una essentia.
cur non propter eandem unitatem non dicuntur
tres substantie vel persone. sed una substantia
et una persona. quod enim est illis commune
nomen essentie. ita ut singulus quisque
dicatur essentia. tam illis commune est vel substantie
vel persone vocabulum. quod enim de personis
secundum nostram. hoc de substantiis secundum
grecorum consuetudinem ea que diximus oportet
intelligi. Sic enim dicunt illi tres substantias
unam essentiam quemadmodum nos dicimus
tres personas unam essentiam vel substantiam.
Quid igitur restat. an ut fateamur
loquendi necessitate parta hec vocabula. cum
opus esset copiosa disputatione adversum

insidias vel errores hereticorum. Cum enim conaretur humana inopia loquendo proferre ad hominum sensus quod in secretario mentis pro captu tenet de domino deo creatore suo, sive per piam fidem, sive per qualemcumque intelligentiam, timuit dicere tres essentias, ne intelligeretur in illa summa equalitate ulla diversitas. Rursus non esse tria quedam non poterat dicere, quod Sabellius quia dixit in heresim lapsus est. Certissime quippe et de scripturis cognoscitur quod pie credendum est, et aspectu mentis indubitata perceptione perstringitur, et patrem esse et filium et spiritum sanctum, nec eundem filium esse qui pater est, nec spiritum sanctum eundem patrem esse vel filium. Quesivit quid tria diceret, et dixit substantias sive personas, quibus nominibus non diversitatem intelligi voluit, sed singularitatem noluit, ut non solum ibi unitas intelligatur ex eo quod dicitur una essentia, sed et trinitas ex eo quod dicuntur tres substantie vel persone. Nam si hoc est deo esse quod subsistere, ita non erant dicende tres substantie, ut non dicuntur tres essentie, quemadmodum quia hoc est deo esse quod sapere, sicut non tres essentias, ita nec tres sapientias dicimus. Sic enim quia hoc illi est deum esse quod est esse, tam tres essentias quam tres deos dici fas non est. Si autem aliud est deum esse, aliud subsistere, sicut aliud deum esse, aliud patrem esse vel dominum esse; quod enim est, ad se dicitur, pater autem ad filium, et dominus ad servientem creaturam dicitur: relative ergo subsistit, sicut relative gignit et relative dominatur. Ita iam substantia non erit substantia, quia relativum erit. Sicut enim ab eo quod est esse appellatur essentia, ita ab eo quod est subsistere substantiam dicimus. Absurdum est autem ut substantia relative dicatur. Omnis enim res ad seipsam subsistit; quanto magis deus, si tamen dignum est ut deus dicatur subsistere. V

De his enim rebus recte intelligitur in quibus subiecta sunt ea que in aliquo subiecto esse dicuntur, sicut color aut forma in corpore. Corpus enim subsistit et ideo substantia est. Illa vero in subsistente atque subiecto corpore, que non substantie sunt, sed in substantia. Et ideo si esse desinat vel ille color vel illa forma, non adimunt corpori corpus esse, quia non hoc ei est esse quod illam vel illam formam coloremve retinere. Res vero mutabiles neque simplices dicuntur proprie substantie. Deus autem si subsistit ut substantia proprie dici possit, inest in eo aliquid tanquam in subiecto, et non est simplex, cui hoc sit esse quod illi est quidquid aliud de illo ad illum dicitur, sicut magnus, omnipotens, bonus, et si quid huiusmodi de deo non incongrue dicitur. Nephas est autem dicere ut subsistat et subsit deus bonitati sue, atque illa bonitas non substantia sit vel potius essentia, neque ipse deus sit bonitas sua, sed in illo sit tanquam in subiecto. Unde manifestum est deum abusive vocari ut nomine usitatiore intelligatur essentia, quod vere et proprie dicitur, ita ut fortasse solum deum dici oporteat essentiam. Est enim vere solus qui incommutabilis est, idque nomen suum famulo suo Moysi enunciavit cum ait: Ego sum qui sum. Et dices ad eos: Qui est, misit me ad vos. Sed tamen sive essentia dicatur quod proprie dicitur, sive substantia quod abusive, utrumque ad se dicitur, non relative ad aliquid. Unde hoc est deo esse quod subsistere. Et ideo si una essentia trinitas, una etiam substantia. Fortassis igitur commodius dicuntur tres persone quam tres substantie. Secundum capitulum VI

liber vii

Sed ne vobis videar suffragari. hoc quoque requiramus. quamquam et illi si vellent sicut dicunt tres substantias. tres ypostases. possent dicere tres personas tria prosopa. **I**llud autem maluerunt quod forte secundum lingue sue consuetudinem aptius diceretur. **I**taque et in personis eadem ratio est. non enim aliud est deo esse aliud personam esse. sed non omnino idem. **N**am si esse ad se dicitur. persona vero relative. sic dicamus tres personas patrem et filium et spiritum sanctum. quemadmodum dicuntur aliqui tres amici aut tres propinqui. aut tres vicini quod sint ad invicem. non quod unusquisque eorum sit ad seipsum. **Q**uapropter quilibet ex eis amicus est duorum ceterorum. et propinquus. et vicinus. quia hec nomina relativam significationem habent. **Q**uid ergo non placet ut dicamus patrem personam esse filii et spiritus sancti. **A**ut filium personam patris et spiritus sancti. **A**ut spiritum sanctum personam esse patris et filii. Sed neque persona ita dici alicubi solet neque in hac trinitate cum dicimus personam patris aliud dicimus quam substantiam patris. quocirca ut substantia patris ipse pater est. non quo pater est. sed quo est. ita et persona patris non aliud quam ipse pater est. ad se quippe dicitur persona. non ad filium vel spiritum sanctum. sicut ad se dicitur deus et magnus et bonus et iustus et si quid aliud huiusmodi. **E**t quemadmodum hoc illi est esse quod personam esse. cur ergo non hec tria simul unam personam dicimus. sicut unam essentiam et unum deum. sed tres dicimus personas. cum tres deos aut tres essentias non dicamus. nisi quia volumus vel unum aliquod vocabulum servire huic significationi qua intelligitur trinitas. ne omnino taceremus interrogati quid tres. cum tres esse fateremur. **N**am si genus est essentia. species autem substantia sive persona. ut nonnulli sentiunt. omitto illud quod iam dixi oportere appellare tres essentias. ut appellantur tres substantie vel persone. sicut appellantur tres equi. eademque tria animalia. cum sit species equus. animal genus. neque enim species ibi pluraliter dicta est et genus singulariter tamquam si diceretur tres equi unum animal. sed sicut tres equi speciali nomine. ita tria animalia generali nomine. **Q**uod si dicunt substantie vel persone nomine non speciem significari. sed aliquid singulare atque individuum. ut substantia vel persona non ita dicatur sicut dicitur homo quod commune est omnibus hominibus. **S**ed quomodo dicitur hic homo velut abraham. velut ysaac. velut iacob. vel si quis alius qui etiam digito presens demonstrari possit. sic quoque illos eadem ratio consequitur. sicut enim dicuntur abraham. ysaac et iacob tria individua. ita tres homines et tres anime. **C**ur ergo pater et filius et spiritus sanctus si secundum genus et speciem et individuum etiam ista disserimus. non ita dicuntur tres essentie ut tres substantie seu persone. sed hoc ut dixi dimitto. illud dico si essentia genus est. una essentia iam non habet species. sicut quia genus est animal. unum animal iam non habet species. non ergo tres species unius essentie pater et filius et spiritus sanctus. si autem species est essentia sicut species est homo. tres vero ille quas appellamus substantias sive personas. sic eandem speciem communiter habent. quemadmodum abraham ysaac et iacob. ita unus homo et in aliquibus singulos homines

subdiuidi pt. omo em no pt. qa
vnus ho iam singulus ho est. Sic ergo
vna essencia in tres subas vel p
sonas subdiuidit. nam si essencia
spes est sic homo. sic est vna essen
sic vnus ho. An sic dicus aliqs tres
hoies eiusdem sexus eius temparacois
corpis. eiusdem qz aimi vna esse
natura. tres em hoies sed vna na.
sic etia ibi dicus tres subas vnam
essenciam. aut tres psonas. vna sub
stanciam vel essenciaz. Hoc vero vtriusqz
simile est. qr et veteres qui latine loqti
sunt antequam haberent ista noia. q
no diu vt in vsu venerit. s. essenciam vel
subam pro his naz dicebant. Non
ita qz scdm genus et spem ista dicimus.
sed qr duius eande qz materie. Sic ex
eode auro si fieret tres statue. dice
mus tres statuas vnius auri. nec tm
diceremus genus auri. spes aut statu
as. nec auru spem. statuas vo in
diuidua. Nulla quippe spes indiuidua
sua transgreditur. vt aliqd ext compre
hendat. Cu eni diffinicio qd sit ho.
qd est nom speale. singuli qqz hoi
nes qui sut indiuidua eade diffinicoe
continentur. nec aliqd pter eam ptinet.
qd ho no sit. Cu vero auri diffinico.
no sole statue si auree fuerint. h et
anuli et si quid aliud de auro fu
erit ad auru ptinebit. et si nihil
in fiat auru dr. qr etia si no sint au
ree. no io no erit statue. Item nlla
spes excedit diffinicoes generis. cu em
diffinicio aial. quo genus hus spes
equus est. ois equus aial est. no aut
statua ois aurea est. io quauis in tbus
statuis aureis recte dicamus tres
statuas vnius auri. no tm ita di
cimus vt genus auri. spes vero sta
tuas intelligamus. Nec sic ergo
trinitate diximus tres psonas vel
substancias. vna essencia et vnum
deum. tanquam ex vna materia tria q
dam subsistant. etia si quicqd id
est. in his tribus explicatu sit. Non
em aliqd aliud eius essencie e. pt
ista trinitate. tm tres psonas eius
essencie. vel tres psonas vna essenciaz
dicamus. tres aut psonas ex eadem
essencia no dicimus. qsi aliud ibi sit qd
essencia est. aliud qd psona sic tres
statuas ex eodem auro possumus di
cere. aliud em illic est esse auri.
aliud esse statuas. Et cu dicunt tres
hoies vna natura. vel tres hoies eius
nature. possunt etia dici tres hoies ex
eade natura. qr ex eade na. et alii
tres hoies possunt existere. in illa vo essencia
trinitatis nullo mo alia qlibz psona
ex eade essencia pt existere. Deinde
in his rebus no tm est vnus ho quan
tum tres hoies sil. et plus sunt aliquid
hoies duo. qua vnus ho. et in statuis
equalibus. plus auri est tres simul
qz singule statue. et minus auri e
vna qm due. At in deo no ita
est. No em maior essencia est. pater
et filius et spiritus sanctus sil. qua solus pater
aut filius. h tres sil' ille sbe siue psone.
si ita dicende sut. equales sut sin
gulis. qd aialis ho no percipit. n
em pt cogitare ni moles et spacia.
vel minuta. vel grandia volita
tibus in aio eius fantasmatibus. tanqz
imaginibus corpu. Ex qua inmundicia
donec purget credat in prem et filiu
et spiritum sanctum vnu deum. solu magnu.

omnipotentem. bonum. iustum. miseri-
cordem. omnium visibilium et invisi-
bilium conditorem. et quidquid de illo pro
humana facultate digne vere que dici
potest. Neque cum audierit patrem solum deum
separet inde filium aut spiritum sanctum. cum eo
quippe solus deus. cum quo et unus
deus est. quia et filium cum audimus solum
deum sine ulla separatione patris aut spiritus sancti
oportet accipere. atque ita dicat unam
essentiam. ut non existimet aliud a-
lio vel maius vel melius. vel ex a-
liqua parte diversum. non tamen ut pater
ipse sit et filius. et spiritus sanctus. et quidquid
aliud ad alterutrum singula dicuntur. sicut verbum
quod non dicitur nisi filius. aut donum quod non
dicitur nisi spiritus sanctus. propter quod etiam pluralem numerum
admittunt. sicut in evangelio scriptum est. Ego
et pater unum sumus. et unum dixit et sumus.
unum secundum essentiam quod idem deus. sumus
secundum relativum. quod ille pater hic filius. Aliquando
et tacetur unitas essentie. et sola plura-
liter relativa commemorantur. Veniemus
ad eum ego et pater. et habitabimus apud
eum. veniemus et habitabimus pluralis numerus
est. quia predictum est. ego et pater. id est pater
et filius que relative ad invicem dicuntur. Aliquando
latenter omnino. sicut in genesi. Faciamus
hominem ad imaginem et similitudinem nostram.
Et faciamus et nostram pluraliter dictum est. et
nisi ex relativis accipi non oportet. Non enim
ut facerent dii. aut ad ymaginem
et similitudinem deorum. sed ut facerent pater
et filius et spiritus sanctus. ad imaginem
patris et filii et spiritus sancti. ut subsisteret
homo imago dei. deus autem trinitas. Sed
quia non omnino equalis fiebat illa ima-
go dei tanquam non ab illo nata sed ab
eo creata. huius rei significande causa ita
imago est ut ad imaginem sit id est non
equatur parilitate sed quadam simi-
litudine accedit. non enim locorum inter-
vallis sed similitudine acceditur ad deum et dis-
similitudine receditur ab eo. Sunt enim qui
ita distinguunt. ut imaginem velint
esse filium. hominem vero non imaginem
sed ad imaginem. Refellit autem eos
apostolus dicens. Vir quidem non debet velare
caput cum sit imago et gloria dei. non
dixit ad imaginem sed imago. Que
autem imago cum alibi dicitur ad ima-
ginem. non quasi ad filium dicitur. que imago
equalis est patri. alioquin non di-
ceret ad imaginem nostram. quomodo enim
nostram. cum filius solius patris imago sit.
Sed propter imparem ut diximus similitudinem
dictus est homo ad imaginem. et ideo nostram.
ut imago trinitatis esset homo. non
trinitati equalis sicut filius patri. sed acce-
dens ut dictum est quadam similitudine sicut
in distantibus significatur quedam vicini-
tas non loci sed cuiusdam imitationis. Ad
hoc enim et dicitur. Reformamini in
novitate mentis vestre. Quibus
item dicit. Estote itaque imitatores
dei sicut filii karissimi. Novo enim homini
dicitur. qui renovatur in agnitionem dei
secundum imaginem eius qui creavit eum.
Aut si iam placet propter disputandi
necessitatem etiam exceptis relativis nomini-
bus pluralem numerum admittere. ut
uno nomine respondeatur cum queritur quid tria.
et dicere tres substantias. aut tres personas.
nulle moles aut intervalla cogitentur.
nulla distantia quantulecumque dissimilitudinis.
ut ibi intelligatur aliud alio vel
paulo minus quoquo modo minus esse
aliud alio posse. ut neque personarum
sit confusio. nec talis distinctio qua

sit impar aliqd. qd si itellectu ca:
pi no pt fide teneat. donec il:
lucescat in cordib9 ille q ait per
pphetam. nisi credideritis n itelligetis.

Capitula octaui libri.

De indifferenti magnitudine trinitatis. in qua no est plus ipa trinitas simul. q singula qq persona.

Itez de essencia veritatis q e trinitas deus. nihil corpeu neqz mutabile debeat cogitari.

De vero et summo et vno bono.

De dilectione in deum p fidem.

De sacrmto incarnacionis dni.

Quod i sctis qs no vidim9 diligam9.

De vera dilectione.

Q q frem diligit. deum diligit.

Itez ex ea fore qua diligit iust9 diligat deus. qz no pt ea que dilectioz excitat fore n diligi eade qz est ds. qa deus karitas est.

De amante. et qd amat et amore.

Aurelij augi lib octaui incipit

Diximus alibi ea dici ppe in illa trinitate distincte ad singulas personas ptinencia. q relatiue dnr adinuice sic pr et fili9. et vtriusqz donum sps sanctus. Non em pr trinitas. aut filius trinitas. aut trinitas donu. Que vero ad se dicunt singuli no dici pluraliter deus. s vnu ipam trinitatem. sic deus pr. deus filius. ds et sps sanctus. Et bon9 pater. bon9 fili9. bon9 et sps scts. Et omps pr. omps fili9. omps et sps sctus. nec tn tres dij. aut tres boni. aut tres omnipotentes. s vn9 ds. bon9 omps ipa trinitas. et quicqd aliud no adinuice relatiue sed ad se singuli dnr. hoc em scdm essenciam dnr. qz hoc est ibi esse qd magnum esse. qd bonu esse. qd sapientem esse. et quicqd aliud ad se vna queqz psona ibi vel ipa trinitas dr. Ideoqz dici tres psonas vl tres substancias no vt itelligat diuersitas essencie. s vt vel vno aliquo vocabulo respondeti possit cum dr qd tres vl quid tria. tantamqz equalitatem in ea trinitate. vt no solu pr no sit maior quam filius. qd attinet ad diuinitatem. sed nec pr et filius sil maius aliqd sint qm sps sctus. aut singula qqz psona qlibz triu min9 aliqd sit qm ipsa trinitas. Dicta sunt hec. et si sepius versando repetantur familiarius quidem innotescunt. Sed et modus aliquis adhibendus est. deo qz supplicandum deuotissima pietate. vt intellectum aperiat et studium contencionis absumat. quo possit mente cerni essencia veritatis. sine vlla mole. sine vlla mobilitate. Nunc itaqz in quantum ipe adiuuat creator mire misericors attendamus hec. q modo tam interiora qm priora tractabimus cum sint eadem. seruata illa regula. vt qd itellectui nro nondum eluxerit. a firmitate fidei non dimittatur. Dicim9 em no esse in hac trinitate mai9 aliqd. duas aut tres psonas qm vna eaz. qd no capit consuetudo carnalis. non ob aliud. n qz vera q creata sunt sentit. vt pt. veritatem aut ipam qua creata sunt. no pt intueri. Nam si posset nullo mo esset lux ista corporea manifestior qm hoc qd

diximus. In subã quippe veritatis
quod sola vẽ est. nõ est maius ali:
quã. nĩ q̃ verius est. quicq̃d autẽ in:
telligibile atq̃ inmutabile est nõ ali:
ud alio verius est. q̃ eq̃ inmutabilit̃
eternũ est. Nec qd' ibi magnum
dr̃ aliũde magnũ est. q̃ eo quo
vẽ est. quapropter ubi magtudo ipa
veritas est. quicq̃d plus h̃t ma:
gnitudinis necesse est. ut plus habeat
veritatis. quicq̃d g° plus veritatis
nõ h̃t. nõ h̃t plus etiã magtu:
dinis. Porro quicq̃d plus h̃t verita:
tis pfecto verius est. sic maius est
qd' plus h̃t magnitudinis. hoc ergo
est maius ibi qd' verius. Nõ autem
verius est pr̃ et filius simul. q̃ sin:
gulus pr̃. aut singulus filius. Nõ igitur
maius aliq̃d utrũq̃ sil' q̃m singu:
lũ eorum. et quõ eque vẽ est. etiã
sp̃s sanctus. nec pr̃ et filius simul.
maius aliq̃d est q̃ ipse. q̃ nec verius
est. pr̃ q̃q̃ et sp̃s s̃cs sil'. quõ veritate
nõ superant filiũ. nõ enĩ verius sunt.
nec magnitudine superant. atq̃ ita fi:
lius et sp̃s s̃cs simul tã magnũ ali:
quid sunt. q̃m pr̃ solus. q̃ tã vẽ sunt.
sic et ipã trinitas tam magnũ est.
q̃m una q̃q̃ ibi psona. nõ eñ ibi
maior est q̃ verior nõ est. ubi ẽ
ipsa veritas magtudo. q̃ĩ essẽcia
veritatis. hoc est verũ esse qd'
est esse. et hoc est esse qd' magnũ
esse. hoc ergo magnũ esse quod
verũ esse. Qd' igit̃ ibi eq̃ verũ est
etiã eq̃ magnũ sit necesse est.

In corporibus autẽ II
fieri pt̃. ut eq̃ verũ sit hoc
aurum atq̃ illud. s; maius hoc
sit quã illud. q̃ nõ eadẽ ibi est
magtudo q̃ veritas. aliud q̃ illi est
aurum esse. aliud magnũ esse. sic et
in animi natura. s̃dm qd' dr̃ ma:
gnus animus. nõ s̃dm hoc dr̃ verus ani
animũ enĩ verũ h̃t. etiã q̃ nõ ẽ ma:
gnanimus. q̃n quidẽ corporis et animi
essencia. nõ est ipsius veritatis essencia.
sic est trinitas deus. unus. solus. ma:
gnus. verus. verax. veritas. q̃ si cogi:
tare conamur. q̃ntũ sinit et donat. nullus
cogitetur per locorum spacia contactus a co:
plexus q̃si triũ corporum. nulla cõpaginũ:
cture sic tricorporem gerionẽ fabule
ferũt. sed quicq̃d aĩo occurrerit. ut ma:
ius sit in tribus quã in singulis. minus
q̃ in uno quã in duobus. sĩe ulla du:
bitacõe respuat. Ita enĩ respuit
esse corporeũ. In spiritalibus autẽ oẽ
mutabile qd' occurrit nõ putet deus.
nõ enĩ parue noticie p̃s est. cum
de p̃fundo isto. in illã summitatẽ re:
spiram⁹. si anteq̃m scire possim⁹ quid
sit deus. possim⁹ iam scire quid nõ
sit. Nõ est enĩ certe nec t̃ra nec celũ.
nec q̃si t̃ra et celũ. nec tale aliq̃d q̃le
videmus in celo. nec q̃cq̃d tale non
videm⁹ et est fortassis in celo. nec
si augeas imaginacõe cogitacõis
lucẽ solis q̃ntũ potes. siue quo sit ma:
ior. siue quo sit clarior milies tñ
aut innũabilit̃. neq; hoc est deus.
nec sic cogitant angeli mũdi sp̃s
celestia corpa inspirantes. atq; ad ar:
bitriũ quo seruiũt deo mutantes atq;
versantes. nec si omnes cũ sint mi:
lia miliũ in unũ collati unus fiat
nec tale aliq̃d est deus. Nec si eosdẽ
sp̃s. sine corporibus cogites qd' q̃dem
carnali cogitacõe difficilimũ ẽ. Ecce
vide si potes o aĩa p̃grauata corpe
qd' corrumpit. et onusta t̃renis cogitacõib⁹

multis et varijs. ecce vide si potes. deus veritas est. hoc em̄ scriptū est. qm̄ deus lux est. nō quo° isti oculi vident. sꝫ quo° videt cor. cū audit veritas est. Noli q̄rere quid sit veritas. statim em̄ se opponūt caligines imaginū corporaliū et nubila fantasmatū et pturbabūt serenitatē. que primo ictu diluxit tibi cū dicere veritas. Ecce in primo ictu ipo qua venit coruscatiōe pstringeris cū dr̄ veritas. mane si potes. sed nō potes. relaberis in ista solita atqꝫ terrena. Quo tandē pondere q̄so relaberis nisi sordiū ꝯtractarū cupiditatis visco. et peregrinaciōis erroribꝰ.

Ecce itē vide si potes. iij. Nō amas certe nisi bonū. quia bona est terra altitudine mōtiū et tēparamēto colliū et planicie camporū. et bonū prediū amenū et fertile. et bona domꝰ paribꝰ mēbris disposita et ampla et lucida et bona aīalia aīata corpa. et bonꝰ aer modestꝰ et salubris. et bonꝰ cibꝰ suauis atqꝫ aptꝰ valitudini et bona valitudo sine doloribꝰ et lassitudine. et bona facies hoīs dimēsa cōgruēter et affecta hilaritate et luculenter colorata. Et bonꝰ aīꝰ amici ꝯsensionis dulcedine et amoris fide. Et bonꝰ vir iustꝰ et bone diuicie. quia facile expediūt et bonū celū cū sole et luna et stellis suis. Et boni angeli. sancta obediēcia. et bona locucio suauiter docens et ꝯgruenter monens audientē et bonū carmen canorū numeris et sententijs graue. Quid plura et plura bonū hoc. et bonū id. Tolle hoc et illud et vide ipm̄ bonū si potes. ita deū videbis. nō alio bono bonꝰ. sed bonū oīs boni. Neqꝫ em̄ in hijs oībꝰ bonis. vel q̄ ꝯmemoraui.

vel q̄ alia cernūtur siue cogitantur. diceremꝰ aliud alio meliꝰ cū vere iudicamꝰ. nisi nobis esset impressa notio ipīus boni scdm̄ qd' et pbaremꝰ aliquid et aliud alij preponeremꝰ. sic amandꝰ deus non hoc et illud bonū. sꝫ ipm̄ bonū. Querendū em̄ bonū aīe nō cui supuolitet iudicando sed cui hereat amando. Et quid hoc. nisi deꝰ. non bonꝰ aīꝰ. aut bonꝰ angelꝰ. aut bonū celū. sꝫ bonū bonū. Sic eni forte faciliꝰ aduertitur qd' velim dicere. Cū em̄ audio verbi gracia. q' dr̄ aīꝰ bonꝰ. sicut duo verba sūt. ita ex eis verbis duo quedā intelligo. aliud q° aīꝰ est. aliud quo bonꝰ. Et qdē vt aīꝰ esset nō egit ipse aliqd. nō em̄ iam erat q̄ ageret vt esset. Vt autē sit bonꝰ aīꝰ video agendū esse voluntate. non quia idipm̄ quo aīꝰ est nō est aliquid boni. nam vnde iā dr̄ et verissime dr̄ corpe melior. sed ideo nondū dr̄ bonꝰ aīꝰ. distat em̄ ab eo q̄ hoc agit. Et quia ille laudabilis in pfecto. iste q̄ hoc nō agit vituperabilis est. cū vero agit hoc studio et fit bonꝰ aīꝰ. nisi se ad aliqd ꝯuertat qd' ipse non est. nō potest hoc assequi. Quo se autē ꝯuertit vt fiat bonꝰ aīꝰ nisi ad bonū cum hoc amat et appetit et adipiscitur. Vnde si rursꝰ se auertat. fiat qꝫ non bonꝰ hoc ipo. q' se auertit a bono. nisi maneat in se illud bonū vnde se auertit. nō est quo se itē si voluerit emendare ꝯuertat. Quapropter nulla essent mutabilia bona. nisi esset immutabile bonū. Cū itaqꝫ audis bonū hoc est bonū illud. q̄ possunt alias dici etiā nō bona. si potueris sine illis q̄ participatiōe boni bona sūt. pspicere ipm̄ bonū. cuius participatiōe bona sūt.

simul enim et ipsum intelligis cum
audis hoc et illud bonum. Si ergo
potueris illis detractis per seipsum
perspicere bonum, perspexeris deum. et si a-
more inheseris, continuo beatificaberis.
pudeat autem cum alia non amentur nisi
quia bona sunt eis inherendo non amare
ipsum bonum unde bona sunt. Illud etiam
quod animus tantum quia est animus, etiam nondum eo
modo bonus quo se convertit ad incommutabile
bonum, sed ut tantum animus cum nobis ita pla-
cet, ut eum omni etiam luce corporea cum
bene intelligimus preferamus, non in se ipso
nobis placet. sed in illa arte qua factus
est. Inde enim approbatur factus, unde videtur
fuisse faciendus. hec est veritas
et simplex bonum. non enim est aliud
aliquid quam ipsum bonum. ac per hoc etiam
summum bonum. non enim minui vel au-
geri potest bonum, nisi quod ex alio
bono bonum est. Ad hoc se igitur animus
convertit ut bonus sit, a quo habet quod a-
nimus sit. Tunc enim voluntas nature
congruit ut perficiatur in bono animus,
cum illud bonum diligitur conversione vo-
luntatis. Avertendo enim sese a sum-
mo bono amittit animus ut sit bonus
animus. non autem amittit ut sit animus.
cum et hoc iam bonum sit corpore me-
lius. hoc autem amittit voluntas
quod voluntas adipiscitur. Iam enim
erat animus qui converti ad id vellet
a quo erat. qui autem vellet esse
antequam esset nondum erat. et hoc est
bonum nostrum. ubi videmus utrum esse de-
buerit aut debeat quidquid esse de-
buisse aut debere comprehendimus. et ubi vide-
mus esse non potuisse nisi esse debu-
isset. quidquid etiam quomodo esse de-
buerit non comprehendimus. hoc ergo

bonum non longe positum est ab uno-
quoque nostrum. in illo enim vivimus et movemur et sumus.

Sed dilectione standum est **iiii**
ad illud et inherendum
illi. ut presente perfruamur a quo
sumus. quo absente nec esse pos-
sumus. Cum enim per fidem adhuc am-
bulamus non per speciem. nondum utique
videmus deum sicut idem ait facie ad
faciem. quem tamen nisi nunc iam diligamus
numquam videbimus. Sed quis diligit quod
ignorat. Sciri enim aliquid et non
diligi potest. diligi autem quod nescitur
quero utrum possit. quia si non potest nemo
diligit deum antequam sciat. et quid
est deum scire. nisi eum mente conspicere
firmeque percipere. non enim corpus
est ut carneis oculis inquiratur.
sed et priusquam valeamus conspicere atque
percipere deum. sicut conspici et percipi potest.
quod mundis cordibus licet. beati enim
mundicordes. quia deum videbunt
nisi per fidem diligatur non poterit
cor mundari quo ad eum videndum
sit aptum et idoneum. Ubi sunt enim
illa tria propter que in animo edificanda
omnium divinorum librorum machinamenta
consurgunt. fides. spes. caritas.
nisi in animo credente quod nondum videt.
et sperante atque amante quod credit. ama-
tur ergo et quod ignoratur. sed tamen creditur.
Nimirum autem cavendum est ne cre-
dens animus id quod non videt fingat
sibi aliquid quod non est. et speret di-
ligatque quod falsum est. quod si fit non
fit caritas nec erit de corde puro
et conscientia bona et fide non ficta que
finis precepti est sicut apostolus dicit. Ne-
cesse est autem cum aliqua corporalia lecta
vel audita que non vidimus credimus.
fingat sibi aliquid animus in lineamentis
formisque corporum sicut occurrerit cogitanti

quod aut verum non sit. aut etiam si verum est. quod rarissime potest accidere. non hoc tamen fide ut teneamus quicquam prodest. sed aliud aliquid utile quod per hoc insinuatur. Quis enim legentium vel audientium que scripsit apostolus paulus aut que de illo scripta sunt non fingat animo et ipsius apostoli faciem. et omnium quorum nomina ibi commemorantur. Et cum in tanta hominum multitudine quibus ille littere note sunt. alius aliter lineamenta figuramque illorum corporum cogitet. utique incertum est. neque ibi occupatur fides nostra. qua facie corporis fuerint illi homines. sed tantum quia per dei gratiam ita vixerunt et ea gesserunt que scriptura illa testatur. hoc et utile est credere et non desperandum et appetendum. Nam et ipsius dominice facies carnis innumerabilium cogitationum diversitate variatur et fingitur que tamen una erat quecumque erat. neque enim in fide nostra quam de domino ihesu christo habemus id salubre est quod sibi animus fingit. longe fortasse aliter quam res se habet. sed id quod secundum speciem de homine cogitamus. habemus enim quasi regulariter infixam humane nature notitiam. secundum quam quicquid tale aspicimus statim hominem esse cognoscimus vel hominis formam.

Secundum hanc notitiam cogitatio nostra informatur cum credimus pro nobis deum hominem factum. ad humilitatis exemplum et ad demonstrandam erga nos dilectionem dei. hoc enim nobis prodest credere et firmum atque inconcussum corde retinere. scilicet humilitatem qua natus est deus ex femina et a mortalibus per tantas contumelias perductus ad mortem. summum esse medicamentum quo superbie nostre sanaretur tumor et altum sacramentum. quo peccati vinculum solveretur. Sic et virtute miraculorum et ipsius resurrectionis eius. quoniam novimus quid sit omnipotentia. de omnipotente deo credimus et secundum species et genera rerum vel natura insita. vel experientia collecta de factis huiuscemodi cogitamus ut non ficta sit fides nostra. Neque enim novimus faciem virginis marie. ex qua ille a viro intacta. neque in ipso partu corrupta. mirabiliter natus est. Nec quibus membrorum lineamentis fuerit lazarus. nec bethaniam. nec sepulchrum. lapidemque illum quem removeri iussit. cum eum resuscitaret vidimus. nec monumentum novum excisum in petra. unde ipse resurrexit. nec montem oliveti unde ascendit in celum. neque omnino scimus quicumque ista non vidimus. an ita sint ut ea cogitamus. immo vero probabilius existimamus non esse ita. Nam cum aliquorum facies vel loci vel hominis vel cuiuslibet corporis eadem occurrerit oculis nostris que occurrebat animo cum ea priusquam videremus cogitabamus. non parvo miraculo movemur. ita raro et pene numquam accidit. et tamen ea firmissime credimus. quia secundum specialem generalemque notitiam que certa nobis est cogitamus. credimus enim dominum ihesum christum natum de virgine que maria vocabatur. Quid sit autem virgo. et quid sit nasci. et quid sit nomen proprium. non credimus. sed prorsus novimus. Utrum autem illa facies marie fuerit que occurrit animo cum ista loquimur aut recordamur nec novimus omnino nec credimus. Itaque hic salva fide licet dicere. forte talem habebat faciem. forte non talem. forte autem de virgine natus est christus. nemo salva fide christiana dixerit. quamobrem quoniam trinitatis eternitatem

et equalitatem et unitatem quantum dat fieri in-
telligere. cuius aut quam intelligamus
credere debemus. Vigilandum quippe nobis
est. ne ficta sit fides nostra. eadem quip-
pe trinitate fruendum est. ut beate vivamus.
Si autem falsum de illa crediderimus. ina-
nis erit spes. et non casta caritas.
Quomodo igitur eam trinitatem quam non novi-
mus credendo diligimus? An secundum spe-
cialem generalemve notitiam secundum quam dili-
gimus apostolum paulum. qui etiam si non
ea facie fuit. que nobis occurrit de illo co-
gitantibus et hoc penitus ignoramus.
novimus tamen quid sit homo. ut enim longe
non eamus hoc sumus. et hominem et illum
hoc fuisse et animam eius corpori copu-
latam mortaliter vixisse manifestum est.
Hoc ergo de illo credimus quod inve-
nimus in nobis iuxta speciem vel genus
quo humana omnis natura pariter continetur.
Quid itaque de illa excellentia trinitatis sive
specialiter sive generaliter novimus. quasi multe sint
tales trinitates. quarum aliquas experti
sumus. ut per regulam similitudinis
impressam vel specialem vel generalem no-
titiam illam quoque talem esse credamus.
atque ita rem quam credimus et nondum no-
vimus ex parilitate rei quam novimus dili-
gamus. Quod utique non ita est. An quem-
admodum diligimus in domino ihesu christo quod
resurrexit a mortuis. quamvis inde ne-
minem umquam resurrexisse viderimus. pos-
sumus credendo diligere. sic quid sit mori
et quid sit vivere. utique scimus. quia
et vivimus et mortuos ac morientes
aliquando vidimus et experti sumus. Quid
est autem aliud resurgere. nisi revivisce-
re. id est ex morte ad vitam redire. Cum ergo
dicimus et credimus esse trinitatem. novimus
quid sit trinitas. quia novimus quid sint
tria. sed non hoc diligimus. namque id ubi
volumus facile habemus ut alia omittam.
vel micando digitis tribus. An vero
diligimus. non quod omnis trinitas. sed quod tri-
nitas deus. hoc ergo diligimus in tri-
nitate quod deus est. sed deum nullum
alium vidimus aut novimus. quia unus deus est
ille solus quem nondum vidimus et credendo
diligimus. Sed ex qua rerum notarum
similitudine vel comparatione credamus. quo et
nondum notum deum diligamus hoc queritur.

Redi ergo mecum et consideremus cur diligamus aposto-
lum. Numquid propter humanam speciem
quam notissimam habemus. eo quod cre-
dimus eum hominem fuisse? non utique
alioquin nunc non est quem diligamus. quan-
doquidem homo ille non est. Anima enim
eius a corpore separata est. sed id quod in
illo amamus. etiam nunc vivere credimus.
amamus enim animum iustum. Ex qua
ergo generali aut speciali regula. nisi quia scimus
et quid sit animus. et quid sit iustus. Et
animum quidem quid sit non inmerito nos
dicimus nosse. quia et nos habemus animum.
Neque enim umquam oculis vidimus. ex
similitudine visorum plurium notionem
generalem specialemve percepimus. sed potius
ut dixi. quia et nos habemus. quid enim
tam intime scitur. seque ipsum esse sentit.
quam id quo etiam cetera sentiuntur
id est ipse animus. Nam et motus corporum
quibus preter nos alios vivere sentimus
ex nostra similitudine agnoscimus. quia et nos
ita movemus corpus vivendo. sicut illa
corpora moveri advertimus. Neque enim
cum corpus vivum movetur aperitur
ulla via oculis nostris ad videndum a-
nimum rem que oculis videri non potest. sed

illi moti aliqd inesse sentiq. qle
nob' inest admouedũ silr molē
nraz qd' est vita et aia. Neqz n.
qi huāe pruden^e vocitqz ppũ est.
Et bestie q̃ppe sentiũt viuē nō
tm̃ scipas sed etiã inuicē atqz al:
terutqz et nosipos. nec aias no:
stras videt. sz ex motibq corpis
id qz stati et facilime quadã con
spiratoe nãli. Animũ ī cqbz ex
mō nouiq et ex mō credimus.
q nō nouiq. nō em̃ tm̃ sentimq
anim̃. sed etiã sentire possiq qd
sit aiq. 9sideracoe mēi hūmq et aī.
Sed quid sit iustq vñ nouiq. di:
xeramq em̃ nos aplm nō alia
causa diligē. n qz sit iustq aimq.
Nouiq ergo et quid sit iustq sicut
qd aiq. sed quid sit aiq vt dictũ
est nouiq. ex nob'. inest em̃ aiq
nob. quid aut sit iustq vñ nouiq
si iusti nō sumq. Qz si neō nouit
quid sit iustq. n qui iustq ē. neō
diligit iustũ n iustq. Neō em̃ pot
diligē quē iustũ esse credt. ob hoc
ipm̃. qz iustũ esse credit. si quid
sit iustq ignorat. scdm̃ qd' sriub
ōnmauiq neiem diligē qd' credit
et nō videt. n ex aliq̃ regula no:
titie gnalis aut specialis. Ac per
hoc si nō diligit iustũ n iustus.
quo^o volet q̃sqz iustus esse q nō:
dum ē. Non em̃ volt q̃sq̃m esse
qd' nōdũ diligit. Vt aut sit iustq
qui nōdum est. valet vtiqz iustq
esse. vt aut velit diligit iustum.
diligit ergo iustũ & q nōdũ iustq
est. Diligē aut iustũ nō pt. si
qd sit iustq ignorat. pm̃ nouit
quid sit iustq etiã q nōdũ est. Vbi go
nouit nō oculis vidit. An vllũ cor:
pus iustũ velut albũ et nigrũ a'
qdrũ a' rotūdũ. quis hoc dixato:
rulis nō vidit n corpa? iustq aut
in hoīe nō est n aiq. et cũ hō iustq
dr̃ ex aīo dr̃ nō ex corpe. Est em̃
qdam pulchritudo aī iustia. qua
pulchri sūt hoies pleri qz etiã q'
corpe distorti atqz defōmes sint.
sic em̃ aiq nō videt oculi. ita nec
pulchritudo eiq. vbi go nouit quid
sit iustq q nōdum est. atqz vt sit di:
ligit iustũ. An signa qdaz p motũ
corpis emicat. qbq ille a' ille hō ee
iustq apparet. si vñ nouit ia signa
esse aī iniusti. nesciens qd oīno
sit iustq nouit ergo. Sz vbi nouiq.
quid sit iustq. etiā cũ iusti nōdum
sumq si ex nob nouiq. in cor^e ali:
quo nouiq. sz nō est ista corpis. In
nob' ī nouiq quid sit iustq. non
em̃ alibi hoc ĩuenio cũ qro vt hō
eloqr. n apud me iustũ. Et si in:
trogē aliũ qd sit iustq. apd sipz
qrit qd rñdeat. et q̃sqs. huic vim
rñdē potuit apud seipm̃ qd rñde:
ret ĩueit. et carthaginē qdē cum
eloq' volo. apud meipm̃ qro vt elo:
quar et apud meipm̃ ĩueio fanta:
siã carthagīs. Sz eã p corpq acce:
pi .i. per corpis sensũ quo pñs in
ea corpe fui. et eã vidi atqz sensi
meoria qz retinui. vt apd me in:
uenirē de illa verbũ. cũ eã vellē
dicē. ipsa em̃ fantasia eiq ī meoria
mea vbũ eiq. nō sonq iste trisillabq.
cũ carthago noiat^r. vel etiā cum
tacite nomē ipm̃ p spacia tepum

cogitatur. sed illud quod in animo meo cer-
no cum hoc trisillabum voce profero
vel antequam proferam. sic et alexan-
driam cum eloqui volo quam numquam
vidi. presto est apud me fantasma
eius. cum enim a multis audissem et cre-
didissem magnam esse illam urbem
sicut mihi narrari potuit. finxi animo ima-
ginem eius quam potui. et hoc est apud
me verbum eius. cum eam volo dicere an-
tequam voce quinque sillabas proferam. quod
nomen eius fere omnibus notum est. quam
tamen imaginem si ex animo meo proferre
possem ad oculos hominum qui alexan-
driam noverunt. profecto ut omnes dice-
rent non est ipsa. aut si dicerent ipsa
est. multum mirarer atque intuens
in animo meo ipsam. id est imaginem quasi pi-
cturam eius. ipsam tamen esse nescirem sed
eis crederem qui visam tenerent. Non
autem ita quero quid sit iustus. nec ita
invenio. nec ita intueor cum id elo-
quor. nec ita probor cum audior. nec
ita probo cum audio quasi tale aliquid
oculis viderim. aut ullo corporis
sensu didicerim. Cum enim dico et sci-
ens dico. iustus est animus qui sciencia atque
ratione in vita et moribus sua cuique
distribuit. non aliquam rem absen-
tem cogito sicut carthaginem. aut fingo
ut possum sicut alexandriam. sive ita sit.
sive non sit ita. sed presens quiddam cerno. et
cerno apud me. et si non sum ipse
quod cerno. et multi si audiant appro-
babunt. Et quisquis me audit atque scienter
approbat. apud se et ipse hoc idem
cernit. etiam si non sit et ipse quod cer-
nit. Iustus vero cum id dicit. id quod
ipse est. cernit et dicit. et ubi etiam
ipse cernit. nisi apud se ipsum. Sed
hoc mirum non est. ubi enim se cerne-
ret. nisi apud se ipsum. Illud mirabile
est. ut apud se animus videat et ipsum
verum scilicet iustum animum videat. et sit
ipse animus et non sit iustus animus quem apud
se ipsum videt. Non est alius animus iustus in
animo nondum iusto. Aut si non est quem
ibi videt cum videt et dicit quid sit a-
nimus iustus. an illud quod videt veritas
est interior presens animo qui eam valet
intueri. neque omnes valent. et qui
intueri valent. hoc etiam quod intuentur
non omnes sunt. hoc est non sunt etiam
ipsi iusti animi. sicut possunt videre ac
dicere quid sit iustus animus vel iusti. Quod
unde esse poterunt nisi inherendo eidem
ipsi forme quam intuentur ut inde
formentur. et sint iusti animi non tantum
cernentes aut dicentes iustum esse
animum. qui sciencia atque ratione in vita ac mo-
ribus sua cuique distribuit. sed etiam
ut ipsi iuste vivant iusteque morati
sint. sua cuique distribuendo. ut ne-
mini quicquam debeant. nisi ut invicem
diligant. et unde inheretur illi forme
nisi amando. cur ergo alium diligimus
quem credimus iustum. et non diligimus
ipsam formam. ubi videmus quid sit
iustus animus. ut et nos iusti esse pos-
simus. An vero nisi et istam diligeremus.
nullo modo eum diligeremus quem diligimus
ex ista. sed dum iusti non sumus minus
eam diligimus quam ut iusti esse valeamus.
Homo ergo qui creditur iustus ex ea
forma et veritate diligitur quam
cernit et intelligit apud se ille qui
diligit. Ipsa vero forma et veritas
non est quomodo aliunde diligatur. Neque
enim invenimus aliquid tale preter ipsam.

vt eam tamen incognita est credendo dili:
gamus. ex eo quod iam tale aliquid
nouimus. quicquid enim tale aliquid prope:
teris ipsa est. et non est quicquam
tale. quod sola ipsa talis est. qualis ipsa
est. Qui ergo amat homines. aut quia
iusti sunt aut ut iusti sint amare debet.
sic enim et semetipsum amare debet.
aut quia iustus est. aut ut iustus sit. sic
enim diligit proximum tamquam seipsum
sine ullo periculo. Qui enim aliter se dili
git iniuste se diligit. quod se ad hoc dilit
ut sit iniustus. Ad hoc ergo ut sit
malus. ac per hoc iam non se dili:
git. Qui enim diligit iniquitatem odit animam suam.
Quapropter non est preci: VII
Precipue videndum in hac questio:
ne quam de trinitate est nobis. et
de cognoscendo deo. nisi quid sit vera
dilectio. immo vero quid sit dilectio.
Ea quippe dilectio dicenda quae vera est. ali:
oquin cupiditas est. atque ita cupi:
di abusive dicuntur diligere. quemadmodum
cupere abusive dicuntur qui diligunt.
Hec est vera dilectio. ut inheren:
tes veritati iuste viuamus. et ideo
contemnamus omnia mortalia pro amore
hominum quo eos volumus iuste viuere.
Ita enim et mori pro fratribus utiliter
parati esse poterimus. quod nos dominus
ihesus christus exemplo suo docuit. Cum
enim duo precepta sint in quibus tota lex
pendet et prophete. dilectio dei et di:
lectio proximi. non immerito plerumque scri:
ptura pro utroque unum ponit. siue
tantum dei. sicuti est illud. Scimus quod
diligentibus deum omnia cooperantur in
bonum. Et iterum. Quisquis autem diligit
deum. hic cognitus est ab eo. Et illud

Quod caritas dei diffusa est in cor:
dibus nostris. per spiritum sanctum qui datus
est nobis. Et alia multa quia et qui
diligit deum consequens est ut faciat quod
precepit deus. et in tantum diligit in
quantum facit. consequens ergo est ut proximum
diligat. quia hoc precepit deus. Siue tantum
proximi dilectionem scriptura commemorat.
sic est illud. Inuicem onera vestra por:
tate. et sic adimplebitis legem christi.
Et illud. Omnis enim lex in uno sermone
impletur in eo quod scriptum est. Diliges
proximum tuum tamquam te ipsum. et in
euangelio. Omnia quecumque vultis ut faci:
ant homines bona. ita et vos facite
illis. hec est enim lex et prophete. Et
pleraque alia reperimus in litteris sacris
in quibus sola dilectio proximi ad perfecti:
onem precipi videtur. et taceri de dile:
ctione dei. cum in utroque lex pende:
at et prophete. sed et hoc ideo. quia et qui
proximum diligit. consequens est. ut ipsam
precipue dilectionem diligat. Deus autem
dilectio est. et qui manet in dilectione
in deo manet. consequens ergo est. ut pre:
cipue deum diligat. quapropter qui
querunt deum per istas potestates, que mundo
presunt vel partibus mundi auferuntur
ab eo longeque iactantur. non interuallis
locorum. sed diuersitate affectuum. exte:
rius enim conantur ire. et interiora
sua deserunt. quibus interior est deus.
Ita quamquam si aliquam etiam sanctam potestatem
vel audierint vel utcumque cogitauerint.
facta magis eius appetunt. quam humana
miratur infirmitas. non imitantur
pietatem. qua diuina comparatur requies.
Volunt enim superbe hoc posse quod
angelus. non enim sunt quales potestate sua

gaudet. sed ei9 a quo hẽt posse q̃cquid
congruẽt pt. Et nouit potentiꝰ esse
diugi oĩpotenti pia voluntate q̃m
ꝑpa voluntate posse qd' contremiscant
qui talia nõ pñt. Itaqꝫ ipẽ dñs ihesꝰ
xp̃c talia faciens. vt mirantes do:
ceret ampliora et tp̃alibꝰ insolitis
intẽtos atqꝫ suspensos ad eẽna atqꝫ
interiora ꝯuertẽt. Venite inq̃t ad
me oms qui laboratis et onerati
estis. et ego reficiã vos. tollite iugũ
meũ s̃r vos. Et nõ ait. discite a me
q̃driduanos mõtuos suscitare. sed
ait. discite a me. quõ mitis sum et
huĩlis corde. potentior est enĩ et
tutior solidissima huĩlitas quam
ventosissĩa celsitudo. et ideo s̃e. dicꝰ.
et inuenietis requiem aĩabꝰ vestris.
dilectio enĩ nõ inflat. et deꝰ dilectio
est. et fideles in dilectiõe acq̃escẽt
illi. reuocati ab strepitu q̃ foris est.
ad gaudia silentia. Ecce deꝰ dilectio
est. vt quid imꝰ et currimꝰ in sub
limia celoꝝ. q̃rentes eum. q̃ ẽ apd
nos. si nos velimꝰ esse apd eum.
nemo dicat. nõ noui qd diligã.
diligat frẽm et diligat eandẽ di
lectiõẽ. magis enĩ nouit dilectiõẽ
q̃ diligit quã frẽ quẽ diligit. viii

Et iam pt notiorẽ deum
hẽre q̃ frẽm. plane notiorẽ.
q̃ pñtiorẽ. notiorẽ q̃ interi:
orem. notiorẽ q̃ certiorẽ. Amplec:
tere dilectiõẽ dm̃. et dilectiõẽ amplec:
tere dm̃. Ipã est dilectio. q̃ oẽs bo:
nos angelos. et oms dei seruos
consociat vinculo s̃titatꝰ. nosqꝫ et
illos diugit inuicẽ nob et subiun:
git sibi. Quãto igit' saniores sumꝰ
a tumore s̃bie. tãto suꝰ dilectiõẽ ple:
niores. et quo' nisi deo plenꝰ est
qui plenꝰ est dilectione. At enĩ
caritatẽ video. et quãtũ possum
eam mẽte ꝯspicio. et credo s̃cpture
q̃m deus karitas est. et qui ma:
net in karitate in deo manꝫ. sed
cũ illã video. nõ in ea video tri:
tatẽ. Imo vero vides trinitatẽ si
caritatẽ vides. sed commouebo si po:
tero. vt videã te videas. assit tm̃
ipã vt moueam caritate ad aliqd'
bonũ. q̃ cũ diligiꝰ caritatẽ aliq̃d
diligentẽ diligiꝰ. ppt hoc ipm̃. q̃a
diligit aliquid. Ergo quid diligit caritas.
vt possit etiã ipã caritas diligi.
caritas enĩ nõ est q̃ nihil diligit.
si aũt seipã diligit. diligit aliquid
qd' opõtet. vt caritatẽ se diligat.
sic enĩ verbũ indicat aliqd. indi:
cat etiã seipm̃. sed nõ seipm̃ verbũ
indicat. nisi se aliqd indicare in:
dicet. sic et caritas diligit q̃dẽ
se. sed nisi se aliq̃d diligẽtẽ dili:
gat. nõ caritatẽ se diligit. Quid
g° diligit caritas. n̄ qd' caritate di:
ligiꝰ. id aũt vt a pximo pueha:
mur fr̃ est. dilectiõẽ aũt frũnã
q̃ntũ ꝯmẽdat iohs aplus atten:
damꝰ. Qui diligit inq̃t frẽm suũ.
in lumie manet. et scandalũ in eo
nõ est. manifestũ est. q̃ iusticie pfe:
ctiõẽ in fribus dilectiõẽ posuit. Nam
in quo scandalũ nõ est. vtiqꝫ per:
fectꝰ est. et tñ videt' dilectiõẽ dei
tacuisse qd' nũq̃m faceret. n̄ q̃ in ipa
fraterna dilectiõẽ volt intelligi dm̃.
Apertissiẽ enĩ in eadẽ epla pau:
lopost ita dic'. Dilectissi. diligaꝰ
inuicẽ q̃ dilectio ex deo est. et
oĩs q̃ diligit ex deo natꝰ ẽ. et co:
gnoscit deũ. qui nõ diligit. non

cognouit deum. quia deus dilectio est.
Ista contextio satis apperte quod de-
clarat. eandem ipsam fraternam dilectio-
nem. Nam fraterna dilectio est qua
diligimus inuicem. et quod non solum ex deo.
sed etiam deum esse. tam ergo de di-
lectione diligimus fratrem. tanta videmus
auctoritate predicari. de deo diligimus
fratrem. sic fieri potest ut eandem dilectionem
non precipue diligamus. qua fratrem dili-
gimus. unde colligitur duo illa precepta
non posse sine inuicem. quo quoniam deus
dilectio est. deum certe diligit. qui dili-
git dilectionem. dilectionem autem necesse
est diligat qui diligit fratrem. Et ideo
paulo post ait. Non potest deum diligere quem
non videt. qui fratrem quem videt non
diligit. quia hec illi causa est non vide-
ndi deum. quod non diligit fratrem. Qui enim non
diligit fratrem. non est in dilectione. et
qui non est in dilectione. non est in deo.
quia deus dilectio est. Porro qui non est
in deo. non est in lumine. quia deus
lumen est. et tenebre in eo non
sunt ulle. Qui ergo non est in lumine.
quid mirum si non videt lumen. id est non
videt deum. qui in tenebris est. Fra-
trem autem videt humano visu quo
videri deus non potest. Sed si eum quem
videt humano visu spirituali caritate
diligeret. videret deum. qui est ipsa cari-
tas visu interiori quo videri potest.
Itaque qui fratrem quem videt non diligit.
deum quem propterea non videt. quia deus di-
lectio est. qua caret qui fratrem non dili-
git quomodo potest diligere. Nec iam
questio moueat. quantum fratri caritatis
debeamus impendere. quantum deo. Fratri
enim quantum nobis ipsis. Nos autem
ipsos tanto magis diligimus.

quanto magis diligimus deum. Ex una
igitur eademque caritate deum pro-
ximumque diligimus. sed deum propter deum.
nos autem et proximum propter deum. IX

Quid enim est quod exarde-
scimus. cum audimus et legimus.
Ecce nunc tempus acceptabile.
ecce nunc dies salutis. nullam in
quoquam dantes offensionem. ut
non reprehendatur ministerium nostrum.
sed in omnibus commendantes nosmet-
ipsos ut dei ministros in multa pa-
tientia. in tribulationibus. in necessita-
tibus. in angustiis. in plagis. in
carceribus. in seditionibus. in labori-
bus. in vigiliis. in ieiuniis. in
castitate. in scientia. in longanimitate.
in bonitate. in spiritu sancto. in
caritate non ficta. in verbo veri-
tatis. in virtute dei. per arma
iusticie a dextris et a sinistris.
per gloriam et ignobilitatem. per
infamiam et bonam famam. ut se-
ductores et veraces. ut qui ignor-
amur et cognoscimur. quasi morientes
et ecce viuimus. ut coerciti et non
mortificati. ut tristes. semper
autem gaudentes. sicut egentes. mul-
tos autem ditantes. tanquam nihil ha-
bentes et omnia possidentes. Quid
enim est quod accendimur in dilectionem
pauli apostoli cum ista legimus. nisi quod cre-
dimus eum ita vixisse. viuendum
tamen sic esse dei ministris. non de ali-
quibus auditum credimus. sed intus
apud nos. vel potius supra nos in
ipsa veritate conspicimus. Illum
ergo quem sic vixisse credimus
ex hoc quod videmus diligimus.

liber ix.

et nisi hanc formã. qm̃ semp stabilẽ atq3 icõmutabilẽ cernim9. pcipue diligerem9. nõ ideo diligẽm9 illũ. q2 ei9 vitã cũ in carne viuet. huic forme coaptatã et cõgruẽtẽ fuisse fide retinem9. Sed nescio quo° aplĩ9 et in ipi9 forme caritatẽ excitam̃. per fidem qua credi9 vixisse sic talis. et spem qua nos q3 ita posse viuẽ qui hoĩes sum9. ex eo q2 aliqui hoĩes ita vixert minime desperam9. vt hoc et desidem9 ardentĩ9 et fidenti9 pcem. Ita et ipoꝝ vitã facit a nob9 diligi fõme i9 dilectio. scdm̃ quã vixisse creduntur. et illoꝝ vita credita in eandẽ formã. flagrãtiorẽ excitat caritatem. vt qnto flagranti9 diligi9 dm̃. tanto certi9 sereni9q3 videam9. quia dõ cõspicim9 icõmutabilẽ formã iusticie. scdm̃ qm̃ hoĩem viuẽ opõtẽ iudicam9. Valet ergo fides ad cognicõ3 et ad dilectiõ3 dei. nõ tanq̃ omo icogniti. q̃ oĩno nõ dilecti. s3 quo cognescat̃ maĩfesti9 et q° firmi9 diligat̃.

Quid est aũt dilectio vel caritas quã tantope scptura dĩna laudat et pdicat. nisi amõ boni. Amor aũt alicui amãtis est. et amore aliqd amat̃. ecce tria sũt. amans. et qd̃ amatur. et amor. Quid est ergo amõ. nisi qdã vita. duo aliq̃ copulãs vel copulare appetens amãtẽ s3 et qd̃ amat̃. Et hoc eciã in extrinsecis carnalibq3 amoribq3 ita est. s3 vt aliquid puri9 et liquidi9 hauriam9. calcata carne ascendam9 ad aĩm̃. Quid amat aĩ9 in aĩco. nĩ aĩam

et illic tria sũt igit̃. amãs et qd̃ amat̃ et amor. Restat eciã hinc ascẽdẽ. et sciũs ista q̃rẽ qñtũ hoĩ dat̃. S3 hic paululũ reqescat intencõ. nõ vt se iam existimet ĩuenisse quod q̃rit. sed sic solet ĩueniri locq3 vbi iam q̃rendũ est aliqd nondũ illud ĩuentum est. vbi q̃rat̃. ita hoc dixisse sufficerit. vt tanq̃ abarticdo aliq3 exordij ceťa cõtexam9. Explicit lib9 octa9.

Capl̃a libri noni.

De deo semper querendo. De amore an tria sint. amãs. et qd̃ amat̃ et amor. An aũt duo sint cũ qs nõ aliũ nisi seipm̃ diligit.
De mẽte et notitia ei9 et voluntate.
Tria esse in anima q̃ sit vnũ mentem et notitiam sui et amorem.
Q2 mens et amor et notia et singla in se maneant et omnia in oĩbus.
De notitia q̃ mens nõ sõm se s3 eciã alias mentes nosse vo° potest.
De vbõ qd̃ mens ex etna cõspĩt̃ vitate.
Quali amore diligi debet creata.
Quo dĩat dilectõ reꝝ spũaliũ ab amore carnaliũ. Non oĩa que notitia cõphendit diciũ posse concepta.
Concepte notitie silitudinẽ3 hic ad eq̃litatẽ mentis accedẽ. cũ id quod cognoscit̃ nec3 ĩferiori nec3 sciorĩ nõ est.
Cur sicut notitia mentis est ples. nõ eciã amor partus eiodẽ sit.

Incipit liber nonq3. Cap. j.

Trinitatem certe q̃rim9 non qmb3 sed illã trinitatẽ que deq3 est. verq3 q3 ac summus et solq3 deus. Expecta g° q̃squis hec audis. adhuc q̃ri9. et talia q̃rẽtẽ

nemo iuste reprehendit. si tamen in fide
firmissimus graditur. quod autem nosse aut
eloqui difficillimum est. Affirman-
tem vero cito iuste quisquis reprehendit.
quisquis melius vel videt vel docet.
Querite inquit deum et vivet anima
vestra. et nequisquam se tamquam apprehen-
disse temere gaudeat. querite inquit
faciem eius semper. Et apostolus. Si quis
se inquit putat aliquid scire. nondum
scit quemadmodum scire oportet. quisquis
autem diligit deum. hic cognitus est
.n. ab illo. Sed et alibi cum dixisset.
Nunc autem cognoscentes deum sta-
tim corrigens immo cogniti inquit a deo.
maxime quod illo loco. fratres inquit. Ego
meipsum non arbitror apprehendisse.
Unum autem que retro oblitus in ea que
ante sunt extentus. secundum intentionem sequor
ad palmam superne vocationis dei in
christo ihesu. Quotquot ergo perfecti hoc sapi-
amus. perfectionem in hac vita dicit non
alia quam ea que retro sunt oblivi-
sci. et in ea que sunt extendi secundum
intentionem. tutissima est enim querentis
intentio donec apprehendatur illud quo
tendimus. et quo extendimur. Sed ea
recta est intentio que proficiscitur a fide.
certa enim fides utcumque inchoat co-
gnitionem. cognitio vero certa non perficietur.
nisi post hanc vitam cum videbimus facie
ad faciem. Hoc ergo sapiamus ut nove-
rimus tutiorem esse affectum vera queren-
di quam incognita pro cognitis presumen-
di. Sic ergo queramus tamquam inventuri.
et sic inveniamus tamquam quesituri. cum
enim consummaverit homo tunc incipit. De
credendis nulla infidelitate dubite-
mus. de intelligendis nulla temeritate
affirmemus. In illis auctoritas tenenda est.

In his veritas exquirenda. Quod ergo ad istam
questionem attinet. credamus patrem
et filium et spiritum sanctum esse unum deum.
universe creature conditorem atque rectorem.
nec patrem esse filium. nec spiritum sanctum esse
vel patrem vel filium. sed trinitatem
relatarum ad invicem personarum et uni-
tatem equalis essentie. Hoc autem
queramus intelligere ab eo ipso quem
intelligere volumus auxilium precantes
et quantum tribuit. quod intelligimus
explicare. tanta cura et sollicitudine
pietatis. ut etiam si aliquid aliud pro
alio dicimus nichil tamen indignum. ut si
quid verbi gratia de patre dicimus quod
patri proprie non conveniat. aut filio con-
veniat. aut spiritui sancto. aut ipsi trinitati.
Et si quid de filio quod filio proprie non
conveniat. aut congruat. saltem congruat
patri aut spiritui sancto aut trinitati. Item
si quid de spiritu sancto quod proprietatem spiritus
sancti non deceat. non tamen alienum
sit a patre et filio. aut ab uno deo
ipsa trinitate. veluti nunc cupimus vi-
dere. utrum illa excellentissima cari-
tas proprie spiritus sanctus sit. Quod si non est. aut
pater est caritas. aut filius. aut ipsa
trinitas. quoniam resistere non possumus
certissime fidei et validissime auc-
toritati scripture dicentis. deus
caritas est. Non tamen debemus deviare
sacrilego errore. ut aliquid de trini-
tate dicamus. quod non creatori. sed
creature potius conveniat. aut inani
cogitatione fingatur. Que cum ita sint
attendamus ista tria que invenisse
nobis videmur. Nondum de supernis
loquimur. nondum de deo patre et filio
et spiritu sancto. sed de hac impari ima-
gine id est homine. familiarius enim eam et

facilius fortasse intuetur mentis nostre istis trinitas.

Ecce ego qui hoc quero. II. Cum aliquid amo, tria sunt: ego, et quod amo, et ipse amor. Non enim amo amorem, nisi amantem amem: nam non est amor ubi nichil amatur. Tria ergo sunt: amans, et quod amatur, et amor. Quid si non amem nisi meipsum? nonne duo erunt quod amo et amor? Amans enim et quod amatur hoc idem est, quando se ipse amat. Sicut amare et amari eodem modo idipsum est, cum quisque se amat. Eadem quippe res bis dicitur, cum dicitur amat se et amatur a se. Tunc non est aliud atque aliud amare et amari, sicut non est alius atque alius amans et amatus. At vero amor et quod amatur etiam sic duo sunt. Non enim cum quisque se amat amor est, nisi cum amatur ipse amor. Aliud autem est amare se, aliud amare amorem suum. Non enim amatur amor nisi iam aliquid amans: quia ubi nichil amatur, nullus est amor. Duo ergo sunt cum se quisque amat, amor et quod amatur. Tunc enim amans et quod amatur unum est. Unde videtur non esse consequens ut ubicumque amor fuerit, iam tria intelligantur. Auferamus enim ab hac consideratione cetera que multa sunt quibus homo constat: atque ut hec que nunc requirimus, quantum in his rebus possumus, liquido reperiamus, de sola mente tractemus. Mens igitur cum amat seipsam, duo quedam ostendit, mentem et amorem. Quid est autem amare se, nisi sibi presto esse velle ad fruendum se? Et cum tantum se vult esse quantum est, par menti voluntas est, et amanti amor equalis. Et si aliqua substantia est amor, non est utique corpus sed spiritus, nec mens corpus sed spiritus est. Neque tamen amor et mens duo spiritus, sed unus spiritus: nec essentie due sed una. Et tamen duo quedam unum sunt, amans et amor; sive sic dicas, quod amatur et amor. Et hec quidem duo relative ad invicem dicuntur. Amans quippe ad amorem refertur, et amor ad amantem. Amans enim aliquo amore amat, et amor alicuius amantis est. Mens vero et spiritus non relative dicuntur, sed essentiam demonstrant. Non enim quia mens et spiritus alicuius hominis est, ideo mens et spiritus est. Retracto namque eo quod homo est, quod adiuncto corpore dicitur, retracto ergo corpore, mens et spiritus manet. Retracto enim amato, nullus est amor: et retracto amore, nullus est amans. Ideoque quantum ad invicem referuntur, duo sunt. Quod autem ad se dicuntur, et singula spiritus, et simul utrumque unus spiritus; et singula mens, et simul utrumque una mens. Ubi ergo trinitas? Attendamus quantum possumus, et invocemus lucem sempiternam ut illuminet tenebras nostras, et videamus in nobis quantum sinimur imaginem dei.

Mens enim amare seipsam III. non potest, nisi etiam se noverit. Nam quomodo amat quod nescit? Aut si quisquam dicit ex notitia generali vel speciali mentem credere se esse talem, quales alias experta est, et ideo amare semetipsam, insipientissime loquitur. Unde enim mens aliquam mentem novit, si se non novit? Neque enim ut oculus corporis videt alios oculos et se non videt, ita mens novit alias mentes et ignorat semetipsam. Per oculos enim corporis corpora videmus, quia radios qui per eos emicant et quicquid cernimus tangunt, refringere vel retorquere in ipsos non possumus, nisi cum specula intuemur. Quod subtilissime obscurissimeque disseritur.

donec apertissime demonstretur vel ita se rem habere vel non ita. Sed quomodo se habeat vis qua per oculos cernimus, ipsam certe vim, sive sint radii sive aliud aliquid, oculis cernere non valemus, sed mente quaerimus, et si fieri potest, hoc etiam mente comprehendimus. Mens ergo ipsa sicut corporearum rerum notitias per sensus corporis colligit, sic incorporearum rerum per semetipsam. Ergo et seipsam per seipsam novit, quoniam est incorporea. Nam si non se novit, non se amat.

IIII

Sicut autem duo quaedam sunt mens et amor eius cum se amat, ita quaedam duo sunt mens et notitia eius cum se novit. Igitur ipsa mens et amor et notitia eius tria quaedam sunt, et haec tria unum sunt, et cum perfecta sunt aequalia sunt. Si enim minus se amat quam est, ut verbi gratia tantum se amet hominis mens quantum amandum est corpus hominis, cum plus ipsa sit quam corpus, peccat, et non est perfectus amor eius. Item si amplius se amat quam est, velut si tantum se amet quantum amandus est deus, cum incomparabiliter minus sit ipsa quam deus, etiam sic nimio peccat, et non perfectum habet amorem sui. Maiore autem perversitate et iniquitate peccat, cum corpus tantum amat quantum amandus est deus. Item notitia si minor est quam illud quod noscitur et plene nosci potest, perfecta non est. Si autem maior est, iam superior est natura quae novit quam illa quae nota est, sicut maior est notitia corporis quam ipsum corpus quod ea notitia notum est. Illa enim vita quaedam in ratione cognoscentis, corpus autem non est vita. Et vita qualibet quolibet corpore maior est, non mole sed vi. Mens vero cum seipsam cognoscit, non se superat notitia sua, quia ipsa cognoscit, ipsa cognoscitur. Cum ergo se totam cognoscit neque secum quidquam aliud, par illi cognitio sua, quia neque ex alia natura est eius cognitio cum seipsam cognoscit. Et cum se totam nihil amplius percipit, nec minor nec maior est. Recte igitur ut diximus haec tria perfecta sunt esse consequenter aequalia. Simul etiam admonemur si utcumque videre possumus haec in anima existere, et tamquam involuta involui ut sentiantur et dinumerentur substantialiter vel, ut ita dicam, essentialiter, non tamquam in subiecto ut color aut figura in corpore, aut ulla alia qualitas aut quantitas. Quicquid enim tale est non excedit subiectum in quo est. Non enim color iste aut figura huius corporis potest esse et alterius corporis. Mens autem amore quo se amat potest amare et aliud praeter se. Item non se solam cognoscit mens, sed et alia multa. Quamobrem non amor et cognitio tamquam in subiecto insunt menti, sed substantialiter etiam ista sunt sicut ipsa mens, quia et si relative dicuntur ad invicem, in sua tamen sunt singula quaeque substantia. Non sic color et coloratum relative ita dicuntur ad invicem ut color in subiecto colorato sit, non habens in seipso propriam substantiam, quoniam coloratum corpus substantia est, ille autem in substantia. Sed sicut duo amici etiam sunt duo homines quae sunt substantiae, cum homines non relative dicantur, amici autem relative. Sed item quamvis substantia sit amans vel sciens, substantia sit scientia, substantia sit amor, sed amans et amor aut sciens et scientia relative ad se dicantur sicut amici. Mens vero aut spiritus non sunt relativa, sicut nec homines relativa sunt.

ix

no tm sic aiui hoies pnt seorsu ee abiuicem. sic amans et amor. q̄ sciens et scia. quaq̄ et amici aspe videt̄ separi posse. no aio in quam amici sint. Veru tm fieri pt. vt ai: tus amicu etia odisse incipiat. et eo ipo amicq ee desinat nesciē: te illo. et adhuc amate. amor aut quo se mens amat. si ee desinat, sil̄ et illa desinit ee amas. Item noticia qua se mens nouit si ee desinat. sil̄ et illa nosse se desinet. sic caput capitati aliq vtiq caput est. et rlatiue ad se dicu. q̄uis subē sint. Na et caput corpq est et ca: pitatu. et si no sit corpq nec capi: tatu erit. sed hec pcisione abiui: cem separi pnt. illa no pnt. Qz si sint aliqua corpa q̄ secari om: nino et diuidi nequnt. tn ni par: tibq suis ɔstaret. corpa no essēt. pars ergo ad totu rlatiue dr. q̄a ois pars alicq totiq pars est. et totu oibq ptibq totu est. s; quo et pars toti est et corpq. no tm ita rlatiue dnr. sed etia subalit di: cunt. Fortassis g̃o mens tota est et eiq q̄si ptes amor quo se am: at. et scia qua se nouit. q̄bus duabq ptibq illud totu constat. An tres sut eq̄les ptes. q̄bq totu vnu ɔplet. sed nulla ps totum cuiq pars est ɔplectit. Mens vo cu se tota nouit. hoc est pfecte nouit. p totu eiq est noticia eiq. et cu se p: fecte amat. tota se amat. et per: totu eiq est amor eiq. Num g̃ sic ex vino et aq̄ et melle vna fit potio et singla p totu sut. et tn tria sut. nlla em ps est potiois que no habuit hec tria. No em

iuncta velut si aqua et oleu essent. sed oino ɔmixta sut et substanē sc̄ oms. et totq ille liqr vna q̄da ē ex tribq ɔfecta substan. tale aliqd arbi trandu esse simul hec tria. mentez. amore. noticiaz. s; no vniq substan sut. aqua. vinu. et mel. q̄uis ex coz ɔmixtioē fiat vna substan potiois. Quo aute illa tria no sut eiq sbe no video. cu mens ipa se amet. atz ipa se nouit. atz ita sint hec tria vt no alteri alicui rez. mens vel ama vel nota sit. Vniq g̃o eiusq essencie necesse hec tria sut. et io si tanq ɔmi: xtione confusa essent. nullo esset tria. nec referri adinuice possent. q: admodu si ex vno eode aq auro tres anulos siles facias q̄uis ɔnexos si referūt adinuice q siles sut. ois n. silis alicui silis est et trinitas anu: loz est. vt vnu auz. At si misceat̄ sibi et per totum singuli massa suaz ɔspergant̄ intercidet illa trinitas. et oino no erit. Ac no solu vnu auz dicet̄ sic in illis tbq anulis dicebat̄. sed ia nulla aurea tria. V

Et in illis tbq cu se nouit mens et amat se. manet trinitas mens. amor. no: ticia. et nlla ɔmixtione ɔfūditur. q̄uis et singula sint in seipis. et inuice tota in totis siu singula in binis siu bina in singulis. itaqz oia in oibq. Na et mens est vtiz in seipa. quo ad seipaz mens dr. q̄uis nosces vel nota. vel noscibi: lis ad sua noticia rlatiue dicatur. amās q̄ et amata vel amabil̄ ad amore referat̄. quo se amat et no: ticia. q̄uis referat̄ ad mēte cogno: scente. vel ɔgnita. tn et ad seipaz noscens et nota dr. no em si est

incognita noticia qua se mens ipsa cognoscit. Et amor quamuis referatur ad mentem amantem tamquam amor est. tamen et ad seipsum est amor. ut sit etiam in semetipso. quia et amor amatur. nec alio nisi amore amari potest seipso. Ita sunt hec singula in seipsis. in alterutris ita sunt. quia et mens amans in amore est. et amor in amantis noticia. et noticia in mente noscente. Singula in binis ita sunt. quia mens que se nouit et amat in amore et noticia sua est. et amor amantis mentis seseque scientis in mente noticiaque eius est. Et noticia mentis se scientis et amantis in mente atque in amore eius est. quia scientem se amat et amantem se nouit. Ac per hoc et bina in singulis. quia mens que se nouit et amat cum sua noticia est in amore. et cum suo amore in noticia. Amorque ipse et noticia simul sunt in mente que se amat et nouit. tota vero in totis quemadmodum sint iam supra ostendimus. cum se tota mens amat. et totam nouit. et totum amorem suum nouit. totamque amat noticiam suam. quando tria ista inseparabilia sunt a semetipsis. et tamen eorum singulum quodque substantia est et simul omnia una substantia vel essentia. cum et relatiue dicantur ad inuicem. VI

Sed cum se ipsam nouit mens humana et amat seipsam non aliquid immutabile nouit et amat. aliterque vnusquisque homo loquendo enunciat mentem suam. quid in seipso agatur attendens. aliter autem humanam mentem speciali aut generali cognitione diffinit. Itaque cum mihi de sua propria loquitur utrum intelligat hoc aut illud. an non intelligat. et utrum velit an nolit hoc aut illud. credo. cum vero de humana speciali aut generaliter

verum dicit. cognosco et approbo. Unde manifestum est aliud vnumquemque videre in se quod sibi alius dicenti credat. non tamen videat. aliud tamen in ipsa veritate. quod alius quoque possit intueri. quorum alterum mutari. alterum immutabili eternitate consistere. Neque enim oculis corporeis multas mentes videndo per similitudinem colligimus generalem vel specialem mentis humane noticiam. sed intuemur inuiolabilem veritatem. ex qua perfecte quantum possumus diffiniamus. non qualis sit vniuscuiusque hominis mens. sed qualis esse sempiternis rationibus debeat. Unde etiam fantasias rerum corporalium per corporis sensum haustas. et quodammodo infusas memorie. ex quibus etiam ea que non visa sunt ficto fantasmate cogitantur. siue aliter quam sunt siue fortuitu sicuti sunt aliis omnino regulis supra mentem nostram immutabilibus manentibus. vel approbare apud nosmetipsos vel improbare conuincimur. cum recte aliquid approbamus aut improbamus. Nam cum recolo carthaginis menia que vidi. et cum fingo alexandrie que non vidi. easdemque imaginarias formas quasdam quibusdam preferens rationabiliter prefero. viget et claret desuper iudicium veritatis. ac sui iuris incorruptissimis regulis firmum est. Et si corporalium imaginum quasi quodam nubilo subtexitur. non tamen inuoluitur atque confunditur. Sed interest. utrum ego sub illa vel in illa caligine tamquam celo perspicuo secludar. an sicut in altissimis montibus accidere solet inter utrumque aere libero fruens et serenissimam lucem supra. et densissimas nebulas subter aspiciam. Nam vnde in me fraterni amoris inflammatur ardor cum audio

Liber ix

virum aliquem pro fidei pulchritudine et firmitate acria tormenta tolerasse. et si michi digito ostendatur ipse homo studeo michi coniungere. notum facere amicicia colligare. Itaque si facultas datur accedo. alloquor. sermonem confero. affectum meum in illum quibus verbis possum exprimo. vicissimque in eo fieri quem in me habeat atque exprimi volo. spiritalemque complexum credendo molior. quia peruestigare tam cito et cernere penitus eius interiora non possum. Amo itaque fidelem vt fortem virum amore casto atque germano. Quod si michi inter mutuas loquelas fateatur. aut incautus aliquo modo se indicet. quod vel de deo credat incongrua. atque in illo quoque carnale aliquid desideret. et pro tali errore illa pertulerit. vel sperata pecunie cupiditate vel inani auiditate laudis humane. statim amor ille quo in eum ferebar. offensus et quasi repercussus. atque ab indigno homine ablatus in ea forma permanet. ex qua eum talem credens amaueram. Nisi forte ad hoc amo iam vt talis fiat. cum talem non esse comperero. atque in illo homine nichil mutatum est. mutari tamen potest vt fiat. quod eum iam esse credideram. In mente autem mea mutata est vtique ipsa existimatio. que de illo aliter se habebat. et aliter habet. Idemque amor ab intentione perfruendi ad intentionem consulendi incommutabili desuper iusticia iubente deflexus est. Ipsa vero forma inconcusse ac stabilis veritatis et in qua fruerer homine bonum eum credens. et in qua consulo vt bonus sit. eadem luce incorruptibilis sincerissimeque rationis et mee mentis aspectum. et illam fantasie nubem quam desuper cerno. cum eundem hominem quem videram cogito imperturbabili eternitate perfundit. Item cum arcum pulchre et equabiliter intortum quem vidi. verbi gratia carthagini animo reuoluo. res quedam menti nunciata. per oculos memorieque transfusa. imaginarium conspectum facit. Sed aliud mente conspicio secundum quod michi opus illud placet. vnde etiam si displiceret corrigerem. Itaque de istis secundum illam iudicamus et illam cernimus rationalis mentis intuitu. ista vero aut presentia sensu corporis tangimus. aut imagines absentium fixas in memoria recordamur. aut ex earum similitudine talia fingimus qualia nos ipsi si vellemus atque possemus etiam opere moliremur. Aliter autem figurantes animo imagines corporum. aut per corpus corpora videntes. aliter autem rationes artemque ineffabiliter pulchram talium figurarum super aciem mentis simplici intelligentia capientes. In illa igitur eterna veritate ex qua temporalia facta sunt omnia formam secundum quam sumus et secundum quam vel in nobis vel in corporibus vera et recta ratione aliquid operamur visu mentis aspicimus. atque inde conceptam rerum veracem noticiam tanquam verbum apud nos habemus et dicendo intus gignimus. nec a nobis nascendo discedit. Cum autem ad alios loquimur verbo intus manenti ministerium vocis adhibemus aut alicuius signi corporalis. vt per quandam commemorationem sensibilem tale aliquid fiat in animo audientis. quale de loquentis animo non recedit. Nichil itaque agimus per membra corporis in factis dictisque nostris. quibus vel approbantur vel improbantur mores. quod non verbo apud nos intus edito preuenimus. Nemo enim volens aliquid facit quod non in corde suo prius dixerit. Quod verbum amore concipitur siue creature siue creatoris. id est aut nature mutabilis aut incommutabilis veritatis. VII

Ergo aut cupiditate aut caritate. Non quo non sit amanda creatura.

Sed si ad creatorē refert illē amor.
nō iam cupiditas. sed caritas erit.
Tunc enī est cupiditas. cū ppt se
amat creatura. Tunc nō vtentem
adiuuat. sed corrūpit fruentē. Cum
ergo aut par nob. aut inferior cre:
atura sit. inferiore vtendū ē ad
deū. pari aut fruendū sed in deo.
Sic enī teipō. nō in teipō frui de:
bes. sed in eo qui fecit te. sic etiā
illo quē diligis tanq̄ teipm̄. et nob
ergo et fratrib9 in dn̄o fruam̄. et inde
nos. nec ad nosmetipsos remitte
et quasi relaxare deorsū v̄sus aude:
am9. Nascit aut verbū cū exco:
gitatū placet. aut ad peccandū.
aut ad recte faciendū. Verbū ergo
nr̄m et mentē de qua gignitur.
quasi medi9 amor iūngit. seq3 cū
eis tercio cōplexu incorporeo sine vlla
confusione constringit. viii

Conceptū verbū et natū id
ipm̄ est. cū voluntas in ipa
noticia conquiescit. qd fit in a
more spiritaliū. Qui enī verbi gratiā
pfecte nouit. pfecteq3 amat iusti:
ciam. iam iustus est. etiā si nulla
existat sedm̄ eā foris p mēbra
corporis operandi necessitate. In amo:
re aut carnaliū tpaliū q3 rerū. sic
in aialiū fetib9. ali9 ē conceptus
verbi. ali9 partus. Illic enī qd cupi:
endo concipit adipiscendo na:
scit. quō nō sufficit auaricie nosse
et amare aurū. ni et habeat. Neq3 nos:
se et amare vesci aut concubē. nisi
etiā id agat. honores et īperia
inde pueniant. q tn̄ oīa nec adep:
ta sufficiūt. Qui enī biberit ex hac
inquit aqua. sitiet iterū. Ideoq3 et in
ps. Concepit inquit dolorē et pepit
iniquitatē. dolorē vl laborem
dicit concipi. cū ea concipiūt. q nosse
ac velle nō sufficit et inardescit
atq3 egrotat ai9 indigencia. donec
ad ea pueniat. et quasi pariat ea.
vn̄ elegant9 in latina lingua par:
ta dicūt et repta atq3 cōpta. q v̄ba
quasi a partu ducta resonat. quē cō:
cupiscentiā cū concepit. parit pctm̄.
vn̄ dn̄s clamat. Venite ad me
om̄s qui laboratis et onerati estis.
Et alio loco. Ve pregnātib9 et lac:
tantib9 in illis dieb9. Cū itaq3
ad partū verbi referret oīa. vel
recte facta vel pcta. ex ore inquit
tuo iustificaberis. et ex ore tuo
condemnaberis. os volens intelli
gi nō hoc visibile. sed interius
inuisibile cogitacōis et cordis. ix

Recte ergo querit. vtrū oīs
noticia verbū. An tātū
amata noticia. Nouim9
enī et ea q odim9. sed nec concepta
nec parta dicenda sūt aīo que
nob displicēt. Non enī q quodā:
mō tangūt concipiūt. vt tātū
nota sint. nō tn̄ verba dicant.
sic ista de quib9 nūc agim9. Alit9
enī dicūt verba q spacia tp̄m sillabis
tenēt. siū pnūcient. siū cogitent.
Alit9 oē qd notū est verbū dicit
aīo īpssū. q̄diu de memoria pferri
et diffiniri pt. q̄uis res ipa dis:
pliceat. Aliter cū placet qd mē:
te concipit. sedm̄ qd genus verbi
accipiendū est. qd ait apls. Ne:
mo dicit dn̄s ihs nisi in spū sancto.
cū sedm̄ aliā verbi noticiā dicat
hoc. et illi de quib9 ipe dn̄s ait. Nō
oīs qui dicit mihi dn̄e. dn̄e. intra:
bit in regnū celorū. verū tamē
cū et illa q odim9 recte displi:
cent. recte q3 improbātur. eorū iprobatio

et placet et verbū est. neq̧ viciorū notitia nob' displicet. sed ipa vicia. nā placet m̄ q' noui. et diffinio q̄d sit ītēpantia et hoc est verbū eius sicuti sūt in arte nota vicia. cū discer: nit cognitor spēm. pūacōq̧ q̄ virtutes sit aliq liber affirmare ēarcet ne: gare. esse et nō esse. At tū virtute pūari atq̧ in viciū defice dampnabile est. Et diffinire intēpantiā. vbū q̧ ei9 dicē ptinet ad artē morū. Esse aūt intēpantē adid ptinz. q̄d illa arte culpat. Sic nosse ac diffinire quid sit solecism9. ptinet ad artē loq̄ndi. facē aūt viciū est. q̄d eadē arte rephendit. verbū est ī q̄d dis: cernē ac insinuare volu9. cū amoē noti^a. Cū itaq̧ se mens nouit et amat iūgit ei amore verbū eius. et quō amat noticiā et nouit amo: rem. et verbū in amore est. et amō in verbo et vtrūq̧ in amante atq̧ dicente. Sed oīs scdm̄ spēm noticia. scdm̄ pūacōq̧ quā cū ipbaq loq̄m̄. Et hec pūacōīs ipbatio spēm laudat ideo q̧ approbat. x

Habet ergo aīq nōnullā spēi nota silitudīeq̧. siū cū ea pla: cet. siū cū ei9 pūatio displi cet. quocirca inq̄ntū deū nouī9. si: miles sum9. sed nō ad eq̄litatē siles. q̄ nec tm̄ eū noui9 q̄ntū ipē ē. et q̄admod cū psensū corpīs distim9 corpa. sic corū aliq̄ silitudo in aīmo nr̄o q̄ fantasia meōrie ē. nō ēī oīno ipā corpa in aīo sūt cū ea cogitam9. sed corū silitudīes. Itaq̧ cū eas pillis q̄pbaq erāq. erro naq̧ est pro alio alteri9 pbatio. melior est tū imagi: natio corpīs in aīo. q̄m illa spēs cō: porī inq̄ntū hec in meliore nā est. .x in substām vitali sicuti aīq ē. ita cū

deū noui9. q̄muis meliores efficiām quā eram9 anq̄m nossem9 maxie q̧ cum eadem noticia eciā placita. digneq̧ amata verbū est. fit q̄ dei āq̄ silitudo illa noti^a. tū inferior ē. q̄ in iferiori nata est. creata q̄ppe aī9. creatō aūt de9. Ex quo colligit̄ q̄a cū se mens ipā nouit atq̧ approbat. sic est eadē notiia verbū ei9 vt ei sit par oīno eq̄le atq̧ itemtidē. q̄ neq̧ in: ferioris essen^e noti^a est. sic corpis. neq̧ sr̄ioris sic dei. Et cū hēat noti^a sili: tudīeq̧ ad eā rem quā nouit. h^c est. cui^9 noti^a est. hec ht̄ pfectā et eq̄lem qua mens ipā q̄ nouit est nota. Ideoq̧ et imago et vbū est. q̄ d' illa exprimit̄ cū cognoscēdo eidē coeq̄t et gignēti eq̄le q̄d genitū est. xi

Quid ergo amo. nō erit imago. nō verbū. nō genit9. cur ē̄ mens noticiā suā gignit. cū se nouit et amorē suū nō gignit cū se amat. Nā ppterea est notiōis sue causa. q̄ noscibilis est. amoris est sui causa est. q̄ est amabil'. cur v'uq̧ q̧ ita nō genuit difficile est dicē. hec ēm̄ q̄stio eciā d' ipā summa tm̄ te oīpotētissō creatore deo. ad cui ima: ginē hō fact9 est. solet mouē hoīes. quos veritas dei p huāq̧ locucōq̧ in: uitat ad fidē. cur nō sp̄t q̧ sanct9 a prē deo. genit9 vel credit̄ vel itelli^a vt fili9 eciā ipē dicat̄. q̄d nūc in mente huā vtrūq̧ inuestigare co: nam̄. vt ex inferiori imagine in q̄ nob' famili ari9 nā ipā nr̄a q̄ iterro: gata rndit. exercitacōq̧ mētis ad eq̧ ab illuīata creatā ad lumē īmu^le dirigam9. si tm̄ veritas ipā psuasit. sic dei verbū filiū esse n9 xpiān9 dubitat. ita caritatē esse spm̄ scm̄. Er: go ad imagīeq̧ illā q̄ creatā est h^o est ad rōnalē mentē diligentius

de hac re intro geminda consideranda quod redeamus ubi temporaliter ex rebus non nullarum rerum notitia que antea non erat. et aliquarum rerum amor que antea non amabantur distinctius nobis aperit quid dicamus. quia etiam ipsa locutioni temporali diligende facilior est ad explicandum rebus que in ordine temporum comprehenduntur. Primo itaque manifestum sit posse fieri. ut sit aliquid scibile id est quod sciri possit et tamen nesciatur. Illud autem fieri non posse. ut sciatur quod scibile non fuit. Unde liquido tenendum est. quod omnis res quamcumque noscimus generat in nobis notitiam sui. ab utroque enim notitia paritur a cognoscente et cognito. Itaque mens cum seipsam cognoscit. sola parens est notitie sue et cognitum enim et cognitor ipsa est. erat autem sibi ipsa noscibilis. et antequam se nosset. sed notitia sui non erat in ea. cum seipsam non noverat. Quod ergo cognoscit se parem sibi notitiam sui gignit. quia non minus se novit quam est. nec alterius essentie est notitia eius. non solum quia ipsa novit. sed etiam quia seipsam. sicut supra diximus. Quid ergo de amore dicendum est. Cur non etiam cum se amat. ipsum quoque amorem sui genuisse videatur. erat enim amabilis sibi. et antequam se amaret. quia poterat se amare. sicut erat sibi noscibilis. et antequam se nosset. quia poterat se nosse. Nam si non sibi esset noscibilis. numquam se nosse potuisset. ita si non sibi esset amabilis numquam se amare potuisset. Cur itaque amando non se genuisse dicatur amorem suum. sicut cognoscendo se genuit notitiam suam. in eo quidem manifeste ostenditur. hoc amoris esse principium unde procedit. ab ipsa quidem mente procedit. que sibi est amabilis antequam se amet. Atque ita principium est amoris sui quo se amat. Sed ideo non recte dicitur genitus ab ea. sicut notitia sui qua se novit. quia notitia iam inventum est. quod partum vel repertum dicitur. quod sepe precedit inquisitio eo fine quietura. Nam inquisitio est appetitus inveniendi. quod idem valet si dicas reperiendi. que autem reperiuntur quasi pariuntur. unde proli similia sunt. ubi nisi in ipsa notitia. ibi enim quasi expressa formantur. Nam si iam erant res quas querendo invenimus. notitia tamen ipsa non erat. quam sicut prolem nascentem deputamus. Porro appetitus ille qui est in querendo. procedit a querente. et pendet quodammodo. neque requiescit fine quo intenditur. nisi id quod queritur inventum querenti copuletur. Qui appetitus id est inquisitio. quamvis amor esse non videatur. quo id quod notum est amatur. hoc enim adhuc ut cognoscatur agitur. tamen ex eodem genere quiddam est. Nam voluntas iam dici potest. quia omnis qui querit invenire vult. et si id queritur quod ad notitiam pertineat. omnis qui querit nosse vult. Quod si ardenter atque instanter vult studere dicitur. quod maxime in assequendis atque adipiscendis quibusque doctrinis dici solet. Partum ergo mentis antecedit appetitus quidam. quo id quod nosse volumus querendo et inveniendo nascitur proles ipsa notitia. ac per hoc appetitus ille quo concipitur pariturque notitia. partus et proles recte dici non potest. Idemque appetitus quo inhiatur rei cognoscende fit amor cognite. dum tenet atque amplectitur placitam prolem. id est notitiam gignentique coniungit. Et est quedam imago trinitatis ipsa mens et notitia eius quod est proles eius. ac de seipsa verbum eius et amor tertius. Et hec tria unum atque una substantia. Nec minor proles. dum tantam se novit mens quanta est. nec minor amor. dum tantum se

diligit. quantum nouit. et quanta est.

Capitula libri decimi.

De studijs discentium amantium quod ignorant. quod tamen non expeterent scire si penitus ignorarent.
Quibus causis amari videntur cognita. cum ipsa sua corum que nesciuntur expetitur.
An incognita sibi sit mens cum se querit ut nouerit?
De proprijs mentis que non potest ignorare.
In quo mens nosse se debeat et a quibus abstinere.
In quibus mens de se cogitans possit errare.
De opinionibus eorum qui mentem aliquid precipuum corporis esse senserunt.
Quod mens nosse se querens nihil de se corporeum debet cogitare.
Quomodo mens cognoscit seipsam.
Quod mens nosse se cupiens nihil corporeum de se opinari debeat de quibus sit esse dubium.
De memoria intelligentia voluntate in quibus habent in se quandam imaginem diuine trinitatis.
De querenda imagine trinitatis etiam in hijs que anima ex corporeis sensibus concipit.

Aurelij Augustini episcopi de trinitate liber decimus incipit. I

Nunc ad ea ipsa consequenter enodatius replicanda limatior accedat intencio. ac primum quoniam rem prorsus ignotam amare omnino nullus potest. diligenter intuendum est. cuiusmodi sit amor studencium. id est non iam scientium sed adhuc scire cupientium quamque doctrinam. Et in hijs quippe rebus in quibus non usitate dicitur studium. solent existere amores. ex auditu. dum cuiusque pulchritudinis fama ad videndum ac fruendum animus accenditur. quoniam generaliter nouit corporum pulchritudines. ex eo quod plurimas vidit et inest intrinsecus unde approbetur. cui forinsecus inhiatur. quod cum fit non rei penitus incognite amor excitatur. cuius genus ita notum est. Cum autem virum bonum amamus. cuius faciem non vidimus. ex noticia virtutum amamus quas nouimus in ipsa veritate. Ad doctrinas autem cognoscendas plerumque nos laudantium atque predicantium accendunt auctoritates. Et tamen nisi breuiter impressam cuiusque doctrine haberemus in animo notionem nullo ad eam discendam studio flagraremus. Quis enim sciende verbi gratia rethorice. ullam curam et operam impenderet. nisi ante sciret eam dicendi esse scienciam. Aliarum etiam ipsarum doctrinarum fines auditos expertosve miramur. et ex hoc inardescimus facultate comparare discendo. qua ad eos peruenire possimus. Tanquam si litteras nescienti dicatur. quandam esse doctrinam. qua quisque valeat. quamuis longe absenti verba mittere manu facta in silentio. que rursus ille cui mittuntur non auribus sed oculis colligat. id quod fieri videat. Nonne dum concupiscit nosse quomodo id possit omni studio circa illum finem mouetur. quem iam notum tenet. Sic accenduntur studia discentium. Nam quod quisque prorsus ignorat. amare nullo pacto potest. Ita etiam signum si quis audiat incognitum veluti verbi aliquod sonum. quo quid significetur ignorat. cupit scire quid nam sit. id est sonus ille. cui rei commemorande institutus sit. veluti audiat cum dicitur temetum et ignorans quid sit exquirat. Iam itaque oportet ut nouerit signum esse id est non esse inanem illam vocem sed aliquid ea significari. alioquin iam notum est hoc trisillabum et articulatam speciem suam impressit animo per sensum aurium. Quid amplius in eo requiratur. quo magis innotescat. cuius omnes littere omniaque soni spacia nota sunt. nisi quia simul innotuit signum esse. mouit quoque sciendi cupiditatem. cuius rei signum sit. quod in amplius notum est.

sed non plene notum est. eo cupit aliquid de illo nosse quod reliquum est. Si enim tantummodo esse istam vocem nosset. eamque alicuius rei signum esse non nosset. nihil iam quereret de sensibili re quantum poterat sentiendo percepta. Quia vero non solum esse vocem. sed et signum esse iam novit id nosse perfecte vult. neque ullum perfecte signum noscitur. nisi cuius rei signum sit cognoscatur. Hoc ergo qui ardenti cura querit ut noverit studioque accensus insistit. non potest dici esse sine amore. Quid ergo amat? Certe enim amari aliquid nisi notum non potest. Neque enim ille istas tres sillabas amat. quas iam notas habet. Quod si hoc in eis amat. quia scit eas significare aliquid. non inde nunc agitur. non enim hoc nosse querit. Sed in eo quod scire studet quid amet inquirimus. quod profecto nondum novit. et propterea miramur cur amet. quoniam firmissime novimus amari nisi nota non posse. Quid ergo amat. nisi quia novit atque intuetur in rationibus rerum que sit pulchritudo doctrine. qua continentur notitie signorum omnium. et que sit utilitas in ea peritia. qua inter se humana societas sensa communicat. ne sibi hominum cetus deteriores sint quibuslibet solitudinibus si cogitationes suas colloquendo non misceant. Hanc ergo speciem decoram et utilem cernit anima et novit et amat. eamque in se perfici studet quantum potest quisquis vocum significantium quascumque ignorat inquirit. Aliud est enim quod eam in veritatis luce conspicit. aliud quod in sua facultate concupiscit. Conspicit namque in luce veritatis. quam magnum et quam bonum sit. omnes omnium gentium linguas intelligere ac loqui. nullamque ut alienigena audire et a nullo ita audiri. Cuius notitie decus cogitatione iam cernitur amaturque res nota. que ita conspicitur. atque inflammat studia discentium. ut circa eam moveantur. eique inhient in omni opera quam impendunt consequende tali facultati. ut etiam usu amplectantur quod ratione prenoscunt. atque ita quisque cui facultati spe propinquat. ei ferventius amore inardescit. Eis doctrinis quisque studet vehementius. quas capi posse non desperant. Nam cuius rei adipiscende spem quisque non gerit. aut tepide amat. aut omnino non amat. quamvis quam pulchra sit videat. Quocirca quia omnium linguarum peritia fere ab omnibus desperatur. sue gentis quisque maxime studet ut noverit. Quod si et illi ad perfectum percipiende se non sufficere sentit. nemo tamen tam desidiosus est huius notitie. qui non cum audierit incognitum verbum velit nosse quid illud sit. et si potest querat et discat. Quod dum querit utique in studio discendi est. et videtur amare rem incognitam. quod non ita est. Species namque illa tangit animum quam novit et cogitat. in qua elucet decus consociandorum animorum in vocibus notis audiendis atque reddendis. eaque accendit studio querentem quidem quod ignorat. sed notam formam quo id pertineat intuentem et amantem. Itaque si querenti verbi gratia quid sit temetum. hoc enim exempli causa posueram dicatur quid ad te pertinet. respondebit. Ne forte audiam loquentem et non intelligam. aut uspiam forte id legam et quid scriptor senserit nesciam. Quis tandem huic dicat. noli intelligere quod audis. noli nosse quod legis. omnibus enim fere animis rationabilibus in promptu est ad videndum huius peritie pulchritudo. qua hominum inter se cogitata significantium vocum enunciatione noscuntur. Propter hoc notum decus et ob hoc amatum. quod notum studiose queritur verbum illud ignotum. Itaque cum audierit atque cognoverit

temetum a veteribus vinum appellatum. sed iam ex usu loquendi quo nunc habemus hoc vocabulum emortuum. propter nonnullos fortasse veterum libros sibi necessarium deputabit. Si autem et illos superuacaneos habet. forte iam nec dignum quod memorie commendet existimat. quia videt ad illam speciem doctrine quam notam mente intuetur atque amat. minime pertinere. Quamobrem omnis amor studentis animi. hoc est volentis scire quod nescit. non est eius quam nescit sed eius quam scit. propter quam vult scire quod nescit. Aut si tam curiosus est. ut non propter causam aliam notam. sed solo amore rapiatur incognita sciendi. discernendus quidem est ab studiosi nomine iste curiosus. sed nec ipse amat incognita. immo congruentius dicitur odit incognita. quam nullam esse vult. dum vult omnia cognita. Sed ne quisquam nobis difficiliorem faciat questionem asserens tam non posse quemquam odisse quod nescit. quam non potest amare quod nescit non resistimus verbis. sed intelligendum est non hoc idem dici cum dicitur amat scire incognita. ac si diceretur amat incognita. Illud enim fieri potest. ut amet quisque scire incognita. ut autem amet incognita non potest. Non enim frustra ibi est positum scire. quoniam qui scire amat incognita. non ipsa incognita. sed ipsum scire amat. Quod nisi haberet cognitum neque scire se quicquam posset fidenter dicere neque nescire. Non solum enim qui dicit scio. et verum dicit. necesse est ut quid sit scire sciat. sed etiam qui dicit nescio. idque fidenter et verum dicit. et scit verum se dicere. scit utique quid sit scire. quia et discernit ab sciente nescientem cum veraciter se intuens dicit nescio. et cum ipse scit se verum dicere unde sciret. si quid sit scire nesciret. II

Quilibet igitur studiosus. quilibet curiosus non amat incognita etiam cum ardentissimo appetitu instat scire quod nescit. Aut enim iam genere notum habet quod amat. idque nosse expetit etiam in aliqua re singula. vel in singulis rebus que illi nondum note forte laudantur. fingitque animo imaginariam formam qua excitetur in amorem. Unde autem fingit nisi ex his que iam noverat. cuius tamen forme animo figurate atque in cogitatione notissime si eam que laudabatur dissimilem invenerit fortasse non amabit. Quod si amaverit ex illo amare incipiet ex quo didicit. Paulo ante quippe alia erat que amabatur. quam sibi animus formans exhibere consueverat. Si autem illi forme similem invenerit quam fama predicaverat. cui vere posset dicere iam te amabam. nec tunc utique amabat incognitam quam in illa similitudine noverat. Aut in specie sempiterne rationis videmus aliquid et ibi amamus. quod cum expressum in aliqua rei temporalis effigie illis qui experti sunt laudantibus et amamus et credimus. non aliquid amamus incognitum. unde iam supra satis disseruimus. Aut aliquid notum amamus. propter quod ignotum aliquid querimus. cuius nos non ignoti amor tenet. sed cogniti quo pertinere novimus. ut et id quod adhuc ignotum querimus noverimus. sicut de incognito verbo paulo ante locutus sum. Aut ipsum scire quisque amat quod nulli scire aliquid volunt quod nesciunt. et propter ardentiorem querendi appetitum in amore esse dici non possunt. Sed tamen quamquam se res aliter habeat. nec omnino quicquam ametur incognitum. arbitror me persuasisse verum diligenter intuentibus. Sed quia exempla que dedimus eorum sunt que aliquid quod ipsa non sunt nosse cupiunt. videndum est ne forte aliquod novum genus appareat cum seipsam mens nosse desiderat. III

Quid ergo amat mens. cum ardenter seipsam querit ut nouerit dum incognita sibi est? Ecce enim mens semetipsam querit ut nouerit et inflammatur hoc studio amat igitur. Sed quid amat? seipsam? Quo modo cum se nondum nouit. nec quisquam possit amare quod nescit. An ei fama predicauit speciem suam? sicut de absentibus solemus audire. forte ergo non se amat? sed quod de se fingit hoc amat. longe fortasse aliud quam ipsa est. aut si se mens sui similem fingit. et ideo cum hoc figmentum amat. se amat antequam nouit. quia id quod sui simile est intuetur. Nouit igitur alias mentes ex quibus se fingat. et genere ipso sibi nota est. Cur ergo cum alias mentes nouit. se non nouit. cum seipsa nichil sibi possit esse presentius. Quod si ut oculis corporis magis alii oculi noti sunt. quam ipsi sibi. non se ergo querat nunquam inuentura. nunquam enim se oculi preter specula uidebunt. nec ullo modo putandum est etiam rebus incorporeis contemplandis tale aliquid adhiberi. ut mens tamquam in speculo se nouerit. An in ratione ueritatis eterne uidet et securitatem et beatitudinem suam uidet per quamdam occultam memoriam que in longinquo eam progressam non deseruit et credit ad eundem finem? non seipsam cognouit se peruenire non posse. ita dum illud amat hoc querit. et notum amat illud. propter quod querit ignotum. Sed cur memoria beatitudinis sue potuit et memoria sui cum ea perdurare non potuit. ut tam se nosset que uult peruenire? An cum se nosse amat. non se quam nondum nouit sed ipsum nosse amat. acerbiusque tolerat seipsam deesse scientie sue. qua uult cuncta comprehendere. Nouit autem quid sit nosse. et dum hoc amat quod nouit. etiam se cupit nosse. Ubi ergo nosse suum nouit. si se non nouit? Nam nouit quod alia nouerit. se autem non nouerit. hinc enim nouit et quid sit nosse. Quo pacto igitur se aliquid scientem scit que seipsam nescit. neque enim alteram mentem scientem scit sed seipsam. Scit igitur seipsam. Deinde cum se querit ut nouerit. querentem se iam nouit. Iam se ergo nouit. Quapropter non potest omnino nescire se. que dum se nescientem scit. se utique scit. Si autem se nescientem nesciat. non se querat ut sciat. quapropter eo ipso quo se querit. magis se sibi notam quam ignotam esse conuincitur. Nouit enim se querentem atque nescientem. dum se querit ut nouerit. Quid ergo dicemus. an quod ex parte se nouit. ex parte non nouit? sed absurdum est dicere non eam totam scire quod scit. non dico totum scit. sed quod scit tota scit. Cum itaque aliquid de se scit. quod nisi tota non potest. totam se scit. Scit autem se aliquid scientem. nec potest quicquam scire nisi tota. Scit se igitur totam. Deinde quid ei tam notum est. quam se uiuere. iiii

Non potest autem et mens esse et non uiuere. cum habet etiam amplius ut intelligat. nam et anime bestiarum uiuunt. sed non intelligunt. Sicut ergo mens tota mens est. sic tota uiuit. nouit autem uiuere se. totam se igitur nouit. Postremo. cum se nosse mens querit. mentem se esse iam nouit. alioquin utrum se querat ignorat et aliud pro alio forsitan querat. fieri enim potest. ut ipsa non sit mens. atque ita dum mentem nosse querit. non seipsam querat. quapropter quoniam cum querit mens. quid sit mens. nouit quod se querat. profecto nouit quod ipsa sit mens. Porro si hoc in se nouit quod mens est. et tota mens est. totam se nouit. Sed ecce non se nouit esse mentem. cum autem se

qrit. hoc tm̄ nouit q se qrat. pt ei
ena sic aliud pro alio qrē. si h ne:
sit. vt aut nō qrat aliud p alio q:
rē p ul dubio nouit qd qrat. At si
nouit qd qrat. et seipam qrit. seip:
sam vtiqz nouit. Quid go ad qrit
q si ex pte se nouit ex parte aut ad
qrit nō seipam. sed parte sua qr. Cu
em ea ipa dr. tota dr. Deinde q nout
nōdum se a se iuēta tota. nouit qn:
ta sit tota. atz ita qrit qd deest q:
admod solem qrē vt veniat i me:
tem qd excidit. nec tn penit excū:
dit. q pt recognosci cū venerit. hoc
esse qd qrebat. Sed quō mēs ve:
niat in mēte. q possit mēs i mē:
te nō esse. huc accedit. q si parte
inuēta. nō se totā qrit. tn tota se q:
rit. Tota go sibi psto est. et qd ad
qrat nō est. hoc em dest qd qrit.
nō illa que qrit. Cu itaqz tota se q:
rit nihil ei de est. ā si nō tota se
qrit. sed pars q inuēta est. qrit par:
tem que nondū inuenta ē. nō se go
mens qrit. cu se nulla ps qrit. ps
em que iuenta est nō se qrit. pars
aut q nōdū iuenta ē. nec ipa se q:
rit. quō ab ea q iuenta est parte
qrit. quocirca. q nec tota se mens
qrit. nec ps ei vlla se qrit se mens
omnino non qrit. V

Ut quid ergo ei pceptū est.
vt seipam cognoscat. credo
vt se cogitet. et sedm nam
suā viuat. i. vt sedm natā suā or:
dinari appetat sub eo sz cui sbde:
da est. sup ea qbo ppōnda est. sub
illo a quo regi debz. sup ea q regere
debz. Multa em pcupiditate pra:
uam. tanq sui sit oblita. sic agt. vidz
em qda intrinsec pulchra in pstantiore
natā que deus est. Et cū in istare
debeat. vt eis fruat. volēs ea sibi
tribuē. et nō ex illo silis ei. s ex se:
ipa esse. qd ille est. auertit ab eo mo:
uet q et labit in min. et min qd
putat amplius et amplius. q nec ipa
sibi. nec ei quicq suffic recedenti ab
illo. q solus suffic. Ideo q egestate
ac difficultate sit nimis intenta i actio:
nes suas. et inqetas delectationes.
quas per eas colligit. atz ita cupidi:
tate acqrendi noticias. ex his q fors
sūt. quorz cognitū gen amat et
sentit amitti posse nisi ipensa cura
teneat. pdit q securi te tanto q seipam
min cogitat. qnto magis secura est.
q se nō possit amitte. ita cu aliud
sit nō se nosse. aliud nō se cogitare.
neqz em multarz doctnarz ptum.
ignorare gmaticā dicim. cū ea non
cogitat. q de medicina arte tūc co:
gitat. Cu go aliud sit nō se nosse. ad
nō se cogitare. tanta vis ē amoris.
vt ea q cū amore diu cogitauerit.
eisqz cure glutine inheserit. attrahat
secū etiā cū ad se cogitandā quodamo
redit. Et q illa corpa sūt q foris per
sensus carnis adamauit. eorz qz diu:
turna quadā familiaritate implicata
est. nec secū pt introrsū tanqm
i corporee nature ipa corpa iferre.
imagines eorz quoluit et rapit. fa:
ctas in semetipā de semetipā. dat
em eis formandis quidā subē sue
seruat aut aliqd. quo libere de specie
talium imaginū iudicet. et h magis
mens. i. ronalis intelligen. q ser:
uat vtiudicz. Na ias aīe q corpu similitu
i formā. ē cū bestijs nob cōes habe sentim.

vi

Errat autem mens cum se istis imaginibus tanto amore coniungit, ut etiam se esse aliquid huiusmodi existimet. Ita enim conformatur eis quodammodo, non id existendo sed putando, non quo se imaginem putet, sed omnino id ipsum cuius imaginem secum habet. Viget quippe in ea iudicium discernendi corpus quod foris relinquit ab imagine quam de illo secum gerit, nisi cum ita exprimuntur eaedem imagines tamquam foris sentiantur, non intus cogitentur, sicut dormientibus aut furentibus aut in aliqua extasi accidere solet.

vii

Cum itaque se tale aliquid putat, corpus esse se putat. Et quia sibi bene conscia est principatus sui quo corpus regit, hinc factum est ut quidam quaererent quid corporis amplius valeret in corpore, et hoc esse mentem vel omnino totam animam existimarent, ut Empedocles et Critias opinati sunt. Itaque alii sanguinem, alii cerebrum, alii cor, non sicut scriptura dicit: Confitebor tibi, Domine, in toto corde meo; et: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo. Hoc enim abutendo vel transferendo vocabulo dicitur a corpore ad animum, sed ipsam omnino particulam corporis quam in visceribus dilaniatis videmus eam esse putaverunt. Alii ex minutissimis individuisque corpusculis, quas athomos dicunt, concurrentibus in se atque cohaerentibus eam confici crediderunt. Alii aerem, alii ignem substantiam eius esse dixerunt. Alii nullam eam esse substantiam, quia nisi corpus nullam substantiam poterant cogitare, et eam corpus esse non inveniebant, sed ipsam temperationem corporis nostri vel compaginem primordiorum quibus ista caro tamquam connectitur esse opinati sunt. Eoque omnes eam mortalem esse senserunt, quia sive corpus esset, sive aliqua compositio corporis, non posset utique immortaliter permanere. Qui vero eius substantiam vitam quandam nequaquam corpoream, quandoquidem vitam omne vivum corpus animantem ac vivificantem esse repererunt, consequenter et immortalem, quia vita carere vita non potest, ut quisque potuit probare conati sunt. Nam de quinto illo nescio quo corpore, quod notissimis quattuor huius mundi elementis quidam coniungentes hinc animam esse dixerunt, hoc loco diu disserendum non puto. Aut enim hoc vocant corpus quod nos, cuius in loci spatio pars toto minor est, et in illis annumerandi sunt qui mentem corpoream esse crediderunt; aut si vel omnem substantiam vel omnem mutabilem substantiam corpus appellant, cum sciant non omnem locorum spatiis aliqua longitudine et latitudine contineri, non cum eis de vocabuli quaestione pugnandum est. In his omnibus sententiis quisquis videt mentis naturam et esse substantiam et non esse corpoream, id est non minore sui parte minus occupari loci spatium maiusque maiore, simul oportet videat et eos qui opinantur esse corpoream non ob hoc errare quod mens desit eorum notitiae, sed quod adiungunt ea sine quibus nullam possunt cogitare naturam. Sine fantasiis enim corporum quicquid iussi fuerint cogitare, nihil omnino arbitrantur. Ideo non se tamquam sibi desit mens requirat. Quid enim tam cognitioni adest quam id quod menti adest? Aut quid tam menti adest quam ipsa mens? Unde et ipsa quae appellatur inventio, si verbi originem retractemus, quid aliud resonat, nisi quia invenire est in id venire quod quaeritur? Propterea quae quasi ultro in mentem veniunt, non usitate dicuntur inventa, quamvis cognita dici possint; quia non

in ea querendo tendebamus ut in ea veniremus, hoc est ea inveniremus. Quapropter sicut ea que oculis aut ullo alio corporis sensu requiruntur, ipsa mens querit. Ipsa etiam enim sensum carnis intendit, tunc autem invenit cum in ea que requiruntur idem sensus venit. Sic alia que non corporeo sensu internuncio sed per seipsam nosse debet, cum in ea venit invenit. Aut in superiore substantia id est in deo, aut in ceteris anime partibus sicut de ipsis imaginibus corporum cum iudicat. Intus enim in anima eas invenit per corpus impressas. Ergo seipsam quemadmodum querat et inveniat mirabilis questio est, quo tendat ut querat, aut quo veniat ut inveniat. Quid enim tam in mente quam mens est?

Sed quia in his est que viii cum amore cogitat, sensibilibus autem id est corporalibus cum amore assuefacta est, non valet sine imaginibus eorum esse in semetipsa. Hinc ei oboritur erroris dedecus, dum rerum sensarum imagines secernere a se non potest ut se solam videat. Coheserunt enim mirabiliter glutino amoris, et hec est eius immundicia quoniam dum se solam nititur cogitare, hoc se putat esse sine quo se non potest cogitare. Cum igitur ei precipitur ut seipsam cognoscat, non se tamquam sibi detracta sit querat, sed id quod sibi addidit detrahat. Interior est enim ipsa non solum quam ista sensibilia que manifeste foris sunt, sed etiam quam imagines eorum que in parte quadam sunt anime quam habent et bestie, quamvis intelligentia careant que mentis est propria. Cum ergo sit mens interior, quodammodo exit a semetipsa cum in hec quasi vestigia multarum intencionum exerit amoris affectum. Que vestigia tamquam imprimuntur memorie quando hec que foris sunt corporalia senciuntur, ut etiam cum absunt ista, presto tamen sint imagines eorum cogitantibus. Cognoscat ergo semetipsam, nec quasi absentem se querat, sed intencionem voluntatis qua per alia vagabatur statuat in seipsa et se cogitet. Ita videbit quod numquam se non amaverit, numquam nescierit, sed aliud secum amando cum eo se confudit et concrevit quodammodo. Atque ita dum sicut unum diversa complectitur, unum putavit esse que diversa sunt.

Non itaque velut absentem ix se querat cernere, sed presentem se curet discernere. Nec se quasi non norit cognoscat, sed ab eo quod alterum novit dinoscat. Ipsum enim quod audit cognosce teipsam, si autem utrumque novit et seipsam. Quia non ita dicitur menti cognosce teipsam, sicut dicitur cognosce cherubin et seraphin. De absentibus enim illis credimus, secundum quod celestes quedam potestates esse predicantur. Neque sicut dicitur cognosce voluntatem illius hominis que nobis nec ad sentiendum ullo modo nec ad intelligendum presto est nisi corporalibus signis editis, et hoc ita ut magis credamus quam intelligamus. Neque ita ut dicitur homini vide faciem tuam, quod nisi in speculo fieri non potest. Nam et ipsa nostra facies absens ab aspectu nostro est, quia non ibi est quo ille dirigi potest. Sed cum dicitur menti cognosce teipsam, eo ictu quo intelligit quod dictum est teipsam, cognoscit seipsam, nec ob aliud quam eo quod sibi presens est. Si autem quod dictum est non intelligit, non utique facit. Hoc igitur ei precipitur ut faciat, quod cum preceptum ipsum intelligit facit. Non ergo adiungat aliud ad id quod ipsa se cognoscit cum audit ut seipsam cognoscat. Certe enim novit sibi dici, sibi scilicet que est et vivit et intelligit. Sed est et cadaver, vivit et pecus, intelligit autem nec cadaver

nec pecudes. Sic ergo sese esse et vivere scit, quomodo est et vivit intelligentia. X

Cum ergo verbi gratia mens aerem se putet, aerem intelligere putat; sed tamen intelligere se scit. Aerem autem se esse non scit, sed putat. Secernat quod putat; cernat quod scit. Hoc ei remaneat unde ne illi quidem dubitaverunt qui aliud atque aliud corpus esse mentem putaverunt. Neque enim omnis mens aerem se existimat, sed alie ignem, alie cerebrum, alieque aliud corpus et aliud alie, sicut supra commemoravi; omnes tamen se intelligere noverunt et esse et vivere. Sed intelligere ad id quod intelligunt referunt; esse autem et vivere ad se ipsas. Et nulli est dubium nec quemquam intelligere qui non vivat, nec quemquam vivere qui non sit. Ergo consequenter et esse et vivere id quod intelligit, non sicuti est cadaver quod non vivit, nec sicuti vivit anima que non intelligit, sed proprio quodam eodemque prestanciore modo. Item velle se sciunt, neque hoc posse quemquam qui non sit et qui non vivat pariter sciunt. Itemque ipsam voluntatem referunt ad aliquid quod ea voluntate volunt. Meminisse etiam se sciunt simulque sciunt quod nemo meminisset nisi esset et viveret; sed et ipsam memoriam referimus ad aliquid quod ea meminimus. Duobus igitur horum trium, memoria et intelligentia, multarum rerum noticia atque continetur; voluntas autem adest per quam fruamur eis vel utamur. Fruimur enim cognitis in quibus voluntas ipsis propter se ipsa delectata conquiescit. Utimur vero eis que ad id referimus quo fruendum est. Nec est alia vita hominum viciosa atque culpabilis quam male utens et male fruens, de qua re non est nunc disserendi locus. Sed quoniam de natura mentis agitur, removeamus a consideratione nostra omnes noticias que capiuntur extrinsecus per sensus corporis, et ea que posuimus omnes mentes de se ipsis nosse certasque esse diligentius attendamus. Utrum enim aeris sit vis vivendi, reminiscendi, intelligendi, volendi, cogitandi, sciendi, iudicandi? An ignis? An cerebri? An sanguinis? An athomorum? An preter usitata quatuor elementa quinti nescio cuius corporis? An ipsius carnis nostre compago vel temperamentum hec efficere valeat? dubitaverunt homines, et alius hoc, alius aliud affirmare conatus est. Vivere se tamen et meminisse, et intelligere et velle, et cogitare et scire et iudicare quis dubitet? Quandoquidem etiam si dubitat vivit. Si dubitat, unde dubitet meminit. Si dubitat, dubitare se intelligit. Si dubitat, cogitat. Si dubitat, scit se nescire. Si dubitat, iudicat non se temere consentire oportere. Quisquis igitur alicunde dubitat, de his omnibus dubitare non debet; que si non essent, de ulla re dubitare non posset. Hec omnia qui vel corpus vel compositionem corporis seu temperationem corporis esse mentem putant, in subiecto esse volunt videri, ut substantia sit aer, intelligentia vero ita insit huic corpori sicut qualitas eius, ut id subiectum sit, hec in subiecto; subiectum scilicet mens quam corpus esse arbitrantur, in subiecto autem intelligentia sive quid aliud eorum que certa nobis esse commemoravimus. Iuxta opinantur etiam illi qui mentem ipsam negant esse corpus, sed compaginem aut temperationem corporis. Hoc enim interest, quod illi mentem ipsam dicunt esse substantiam in quo subiecto sit intelligentia; isti autem ipsam mentem in subiecto esse dicunt, corpore scilicet, cuius compositio vel temperatio est. Unde consequenter etiam intelligentiam quid aliud quam in eodem subiecto corpore existimant

qui oms no aduertut mentem.
nosse se eciā cū q̄rit se. sic iā ostē:
dim9. Nullo mō aut̄ recte dr̄ sciri
aliq̄ res. dū ei9 ignorat̄ subā. qua:
ꝓpter cū se mens nouit subā suā
nouit. et cum de se certa est d' sub:
stā suā certa est. Certa est autē
de se sic conuincit ea q̄ sup̄ dicta st̄.
Nec oīno certa est. vtrū aer. an i:
gnis sit. an aliqd' corp9 vel āquid
corꝑis. Non est igit̄ āqd eoꝝ. Totū
qz illud qd' se iubet vt nouit ad h'
ꝑtinet vt certa sit. nō se esse aliquid
eoꝝ d' qb9 incerta id qz solū ēe se
certa sit. q̄ solū esse se certa ē. sic n.
cogitat ignē ā aerē. et quicqd ād
corꝑis cogitat. Neqz ullo mō fieri
posset vt ita cogitaret id qd' ipsa
est q̄admodū cogitat id qd' ipsa
nō est. Per fantasiā quippe imagi:
nariā cogitat hec oīa. siue ignem
siue aerem. siue id siue id corp9 ꝑtē ue
vllā. siue ɔpaginē temꝑaciē qz corꝑis.
nec vtiqz ista oīa. sed aliqd horū
esse dr̄. Si qd aut̄ horū esset. aliť
id q̄ cetera cogitaret. nō sc̄ ꝑ yma:
ginabile figmētū. sic cogitantur ab:
sencia. que sensu corꝑis tacta sūt.
siue oīno ipa. siue eiusdem gnīs āqua.
sed q̄dā interiore nō ficta. sz vera pre:
sencia. nō em̄ quicquā illi est seipā
ꝑsenci9. sic cogitat viue se et rēminis:
se et itellige et velle se. Nouit em̄
hec in se. nec imaginat̄ q̄i extra se.
illa sensu tetigerit. sic corꝑalia q̄qz
tangūt̄. Ex quoꝝ cogitaciōnib9. si nil'
sibi affingat vt tale aqd esse se putet.
q̄cqd ei de se rēmanz. hoc solū ipsa est.

Remotis igr̄ paulisper xi
ceteris. q̄ mēs de seipsa cer:
ta est. tria hec potissimū considerata
tractem9. mēoriā. intelligenciā
volūtatem. In his em̄ trib9 inspici
solent eciā ingenia paruuloꝝ. cui9
ꝑferat indolē. q̄nto quippe tenacius
et facili9 puer meminit. q̄nto qz acu9
itelligit et studet ardenti9. tanto
est laudabilioris ingenij. Cū vero
de cui9 doctrina q̄rit̄ nō q̄nta fir:
mitate ac facilitate meminerit. sed
quid meminerit tm̄. et quid itelligat.
q̄rit̄. Et qz nō tm̄ q̄ doct9 sit ɔsiderat̄
laudabil' ai9. sed eciā q̄ bon9. nō
quid meminerit tm̄. et quid itelligat
verū eciā quid velit adtendit̄. non
quanta flagrancia velit. sz qd velit
Tunc em̄ laudand9 est ai9 vehe:
menť amabit. cū id qd' amat vehe:
menť amandū est. Cū g° dicitur
hec tria. ingeniū doctrina. vsus ꝑm
ɔsidrat̄ in illis trib9 quid possit
q̄sqz mēoria et intelligenciā et volū:
tate. Ad̄m eoꝝ ɔsidrat̄. qd habeat q̄s
mēoria et itelligencia. quo studiosa
volūtate ꝑuenit. Jam vo vsus ter:
ci9 ī volūtate est. ꝑtractāte q̄ in
mēoria et itelligencia ɔtinet̄. siue ad
aliqd ea referat. siue eoꝝ fine de:
lectata ɔquiescat. Vti em̄ ē assumē
aliqd in facultatē volūtat̄. Vti aut̄
dr̄ qd' in vsū venit ad id qd' amab
obtinendū referre. si tn̄ amandū est.
Frui est em̄ amori inherere alicui rei
ꝓpter seipam. Frui est aut̄ vti cū gau:
dio nō adhuc spei. sz iam rei. Pro:
inde oīs qui fruit̄ vtit̄. Assumit
em̄ aliqd in facultatē volūtatis cū
fine delectacōis. nō aut̄ oīs qui
vtit̄ fruit̄. sz id qd' in facultatem
volūtatis assumit nō ꝓpt̄ id ipm̄.

sed propter aliud appetitur. Hec igitur tria
memoria intelligencia. voluntas. quo-
niam non sunt tres vite. sed una vita. nec
tres mentes. sed una mens. consequenter
utique nec tres substancie sunt. sed una
substancia. Memoria quippe quod vita et mens
et substancia dicitur ad seipsam dicitur. quod vero memoria
dicitur. ad aliquid relatiue dicitur. hoc de intelli-
gencia quoque et de voluntate dixerim. Et intel-
ligencia quippe et voluntas ad aliquid dicitur.
Vita est autem unaqueque ad seipsam et mens
et essencia. Quocirca tria hec eo sunt
unum quo una vita. una mens. una
essencia. et quicquid aliud ad seipsa
singula dicuntur. eciam simul non pluraliter sed sin-
gulariter dicuntur. Eo vero tria quo ad se in-
uicem referuntur. que si equalia non essent.
non solum singula singulis. sed eciam omnibus
singula. non utique se inuicem caperent. Neque
enim tantum a singulis singula. verum eciam
a singulis omnia capiuntur. Memini enim
me habere memoriam et intelligenciam et
voluntatem. et intelligo me intelligere
et velle atque meminisse. et volo me
velle et meminisse et intelligere. to-
tamque meam memoriam et intelligenciam
et voluntatem simul memini. quod enim memor-
ie mee non memini. non est in memoria
mea. Nichil autem in memoria quam ipsa
memoria est. totam igitur intelligenciam,
totam voluntatem meam memini. Similiter cum
hec tria intelligo. tota simul intelligo. neque
enim quicquam intelligibilium non intelligo.
nisi quod ignoro. quod autem ignoro. nec me-
mini. nec volo. Quicquid itaque intelligi-
bilium memini et volo. consequenter intelligo. Vo-
luntas eciam mea totam intelligenciam totam-
que memoriam meam capit. dum toto utor.
quod intelligo et memini. Quapropter quando in-
uicem a singulis et tota omnia capiuntur equalia
sunt. tota singula. totis singulis. et tota
singula simul omnibus totis. et hec tria unum.
una vita. una mens. una essencia.

Iam uero igitur ascendendum xii
est. qualibuscumque intencionibus
viribus. ad illam summam et altis-
simam essenciam. cuius impar imago est
humana mens. sed tamen imago. An adhuc
eadem tria distinctius declaranda sunt
in anima. per illa que extrinsecus sensu cor-
poris capimus. ubi temporaliter imprimitur rerum
corporea noticia. mentem quippe ipsam in
memoria et intelligencia et voluntate suimet
ipsius talem reperiebamus. ut quoniam semper
se nosse semperque seipsam velle comprehen-
debatur. simul eciam semper sui meminisse
semperque seipsam intelligere et amare comprehenderetur.
quamuis non semper se cogitare discretam
ab eis que non sunt quod ipsa est. ac per hoc
difficile in ea dinoscitur memoria sui et
intelligencia sui. Quasi enim non sint hec
duo. sed unum duobus vocabulis appel-
letur. sic apparet in ea re. ubi valde
ista coniuncta sunt. et aliud alio nullo pre-
cedit tempore. amorque ipse non ita sentitur
esse. cum eum non prodit indigencia. quo-
niam semper presto est quod amatur. Quapropter
eciam tardioribus dilucescere hec possunt cum
ea tractantur que ad animum tempore accedunt.
et que illi temporaliter accidunt cum meminit.
quod antea non meminerat. et cum videt
quod antea non videbat. et cum amat
quod antea non amabat. Sed aliud hec
tractatus iam postulat exordium propter huius libelli modum.

Explicit liber decimus. Sequuntur capitula xi.

De imagine trinitatis eciam in eo quod
imago dei non est ex homine exteriore querenda.
De visibili et vidente atque visione.
De memoria que visorum imago retinetur.
De imaginibus quas cogitacionis acies
intuetur in fantasia que memoria concepit.
De cogitacionibus memoriis.

De fine voluntatis quo cognoscitur
si recta an praua cupiamus.
De ea trinitate que iam non ex corpore sed
de memoria nascitur cogitantis.
De multiplicationibus trinitatis que
ex recordatione pariuntur.
Quod in quolibet genere trinitatum
voluntas nec parens nec proles.
Quam facile sit cogitantem fingere
sibi eas species quas non vidit
ex earum recordatione quas vidit.
De mensura et numero et pondere quorum
similitudo sit in memoria et voluntate.

Aurelii Augustini episcopi Incipit
liber undecimus de trinitate.

I

Nemini dubium est sicut interiorem
hominem intelligentia sic ex-
teriorem sensu corporis preditum.
Nitamur igitur si possumus in hoc quoque ex-
teriore indagare qualecumque vestigium
trinitatis. non quia et ipse eodem modo sit i-
mago dei. Manifesta est quippe apostolica
sententia que interiorem hominem renouari in
agnitione declarat secundum imaginem eius
qui creauit eum. cum et alio loco dicat.
Et si exterior homo noster corrumpitur. sed interior
renouatur de die in diem. In hoc ergo
qui corrumpitur queramus quemadmodum possumus
quandam trinitatis effigiem. et si non expres-
siorem. tamen fortassis ad dinoscendum facili-
orem. neque enim frustra et iste homo dicitur
quia inest ei non nulla et interioris similitudo.
et illo ipso ordine conditionis nostre quo mor-
tales atque carnales effecti sumus. facilius
et quasi familiarius visibilia quam in-
telligenda pertractamus. cum ista sint ex-
terius. illa interius. et ista sensu corporis
sentiamus. illa mente intelligamus. nosque
ipsi animi non sensibiles simus. id est corpora.
sed intelligibiles. quoniam vita sumus. tamen vt di-
xi tanta facta est in corporibus consuetudo.
et ita in hec miro modo relabens foras
se nostra proicit intentio. vt cum ab in-
certo corporum ablata fuerit. vt in
spiritu multo certiore ac stabiliore
cognitione figatur. refugiat ad ista et
ibi appetat requiem vnde traxit infirmi-
tatem. cuius egritudini congruendum est vt arti-
si quando interiora spiritalia accomoda-
tius distinguere atque facilius insinuare co-
namur. de corporalibus exterioribus similitu-
dinum documenta capiamus. Sensu igitur
corporis exterior homo preditus. sentit
corpora. et iste sensus quod facile aduer-
titur quinquepertitus est. videndo audien-
do. olfaciendo. gustando. tangendo.
Sed multum est. et non necessarium.
vt omnes hos quinque sensus id quod querimus
interrogemus. quod enim nobis vnus eorum re-
nunciat. etiam in ceteris valet. Itaque po-
tissimum testimonium oculorum. is enim sensus
corporis maxime excellit. est visioni men-
tis pro sui generis diuersitate vicinior. II

Cum igitur aliquod corpus videmus.
hec tria quod facillimum est con-
sideranda sunt et dinoscenda.
Primo ipsa res quam videmus. sive la-
pidem. sive aliquam flammam. sive quid
aliud quod videri oculis potest. quod vti-
que iam esse poterat et antequam videretur.
Deinde visio que non erat priusquam rem
illam obiectam sensui sentiremus. Tertio
quod in ea re que videtur quamdiu videtur
sensum detinet oculorum. id est animi intentio.
In his igitur tribus non solum est manifesta
distinctio. sed etiam discreta natura. Primum
quippe illud corpus visibile longe al-
terius nature est quam sensus oculorum.
quo sibimet incidente fit visio. Ipsa
que visio quid aliud quam sensus
ex ea re que sentitur informatus apparet
quamuis re visibili detracta nulla
sit. nec vlla omnino esse possit talis visio.

si corpus non sit quod videri queat. nullo modo tamen eiusdem substantie est corpus quo formatur sensus oculorum. cum idem corpus videtur et ipsa forma que ab eodem imprimitur sensui. que visio vocatur. corpus enim visum in sua natura separabile est. sensus autem qui iam erat in animante etiam priusquam videret quod videre posset. cum in aliquod visibile incurreret. vel visio que fit in sensu vel visibili corpore cum iam coniunctum est et videtur. sensus ergo vel visio id est sensus non formatus extrinsecus. vel sensus formatus extrinsecus ad animantis naturam pertinet. omnino alia quam est id corpus quod videndo sentimus. quo sensus non ita formatur ut sensus sit. sed ut visio sit. Nam sensus et ante obiectum rei sensibilis nisi esset in nobis. non distaremus a cecis. dum nichil videmus. sive in tenebris sive clausis luminibus. Hoc autem distamus quod nobis inest et non videntibus. quo videre possimus qui sensus vocatur. illis vero non inest nec aliunde nisi quod eo carent ceci appellantur. Ita quoque illa animi intentio. que in ea re quam videmus sensum tenet atque utrumque coniungit. non tantum ab re visibili natura differt. quandoquidem iste animus illud corpus est. sed ab ipso quoque sensu atque visione. quod solius animi est hec intentio. Sensus autem oculorum non ob aliud sensus corporis dicitur. nisi quia et ipsi oculi membra sunt corporis. et quamvis non sentiat corpus exanime. anima tamen commixta corpori. per instrumentum sentit corporeum. et idem instrumentum sensus vocatur. qui etiam passione corporis cum quis excecatur interceptus extinguitur. cum idem maneat animus et eius intentio luminibus amissis cum non habeat quidem sensum corporis. quem videndo extrinsecus corpori adiungit. atque in eo viso figat aspectum. visurum tamen ipso indicat se adempto corporis sensu nec perire potuisse nec minui. manet enim quidam videndi appetitus integer. sive id possit fieri sive non possit. Hec igitur tria. corpus quod videtur et ipsa visio. et que utrumque coniungit intentio. manifesta sunt ad dinoscendum. non solum propter propria singulorum. verum etiam propter differentiam naturarum. atque in hiis cum sensus non procedat ex corpore illo quod videtur. gignitur visio id est sensus ipse formatur. Verum non tantum sensus quem etiam in tenebris esse integer potest. dum est incolumitas oculorum. sed etiam sensus informatus sit que visio vocatur. Gignitur ergo ex re visibili visio. sed non ex sola. nisi assit et videns. quocirca ex visibili et vidente gignitur visio. ita sane. ut ex vidente sit sensus oculorum et aspicientis atque intuentis intentio. Illa tamen informatio sensus que visio dicitur a solo imprimatur corpore quod videtur. id est a re aliqua visibili. que detracta nulla remanet forma que inerat sensui. dum adesset id quod videbatur. sensus tamen ipse remanet qui erat. et priusquam aliquid sentiret. velut in aqua vestigium tam diu est. donec ipsum corpus quod imprimitur inest. quo ablato nullum erit cum remaneat aqua que erat. et antequam illam formam corporis caperet. Ideo quoque non possumus quidem dicere quod sensum gignat res visibilis. gignit tamen formam velut similem suam. que fit in sensu. cum aliquid videndo sentimus. Sed corporis formam quam videmus. et formam que ab illa in sensu videntis fit per eundem sensum non discernimus. quia tanta coniunctio est. ut non pateat discernendi locus. sed ratione colligimus nequaquam nos potuisse

Liber xi

sentire nisi fieret in sensu nostro aliqua similitudo conspecti corporis. Neque enim cum anulus cere imprimitur ideo nulla imago facta est quia non discernitur nisi cum fuerit separata. Sed quoniam post ceram separatam manet quod factum est ut videri possit. Propterea facile persuadetur quod inerat iam cere forma impressa ex anulo et antequam ab illa separaretur. Si autem liquido humori adiungeretur anulus eo detracto nihil imaginis appareret. nec ideo tamen discernere non deberet fuisse in illo humore antequam detraheretur anuli formam factam ex anulo que distinguenda est ab ea forma que in anulo est. unde ista facta est. que detracto anulo non erit. quamvis illa in anulo maneat unde ista facta est. Sic sensus oculorum non ideo non habet imaginem corporis quod videtur quamdiu videtur. quia eo detracto non remanet. ac per hoc tardioribus ingeniis difficillime persuaderi potest formari in spiritu nostro imaginem rei visibilis cum eam videmus et eandem formam esse visionem. Sed si qui forte aduerterit quod commemorabo non ita in hac questione laborabunt. plerumque cum diustule attenderimus queque luminaria et deinde oculos clauserimus. quasi versantur in conspectu quidam lucidi colores varie sese commutantes et minus minusque fulgentes. donec omnino desistant. quos intelligendum est reliquias esse forme eius que facta erat in sensu cum corpus lucidum videretur. paulatim que et quodammodo gradatim deficiendo variari. nam et in fenestrarum cancelli si eos forte intuebamur. sepe in illis apparuere coloribus. ut manifestum sit hanc affectionem nostro sensui ex ea re que videbatur impressam. Erat ergo etiam cum videremus et illa erat clarior et expressior. sed multum coniuncta cum specie rei eius que cernebatur. ut discerni omnino non posset. et ipsa erat visio. Quin etiam cum lucerne flamula modo quodam divaricatis radiis oculorum geminatur. due visiones fiunt cum sit res una que videtur. Singillatim quippe afficiuntur idem radii de oculo suo quisque emicantes. dum non sinuntur in id corpus intuendum pariter coniuncteque concurrere. ut unus fiat ex utroque contuitus. et ideo si unum oculum clauserimus. non geminum ignem. sed sicuti est unum videbimus. Cur autem sinistro clauso illa species desinet videri que ad dextram erat. vicissimque dextro clauso illa interierit que ad sinistram erat. et longum est rei presenti non necessarium modo querere atque disserere. Quod enim ad susceptam questionem satis est. nisi fieret in sensu nostro quedam imago simillima rei eius quam cernimus. non secundum oculorum numerum flamme species geminaretur. cum quidam cernendi modus adhibitus fuerit qui posset concursum separare radiorum. Ex uno quippe oculo quolibet modo deducto aut impresso aut contorto. si alter clausus est. duplex aliquid quod sit unum nullo pacto potest. que cum ita sint tria hec quibus diversa natura quemadmodum in quandam unitatem contemperantur meminerimus. ipsam speciem corporis que videtur. et ipsam eius imaginem sensui. quod est visio sensusve formatus. et voluntatem animi que rei sensibili sensum admonet. in eoque ipsam visionem tenet. Horum primum id est res visibilis non pertinet ad animantis naturam nisi cum corpus nostrum cernimus. Alterum autem ita pertinet. ut et in corpore fiat. et per corpus in anima. fit enim in sensu qui neque sine corpore est. neque sine anima. Tertium vero solius anime est.

qui voluntas est. Cum igitur horum trium tam diverse substantie sint, tamen in tantam coierunt unitatem, ut duo priora vix intercedente iudice ratione discerni valeant. species videlicet corporis quod videtur et imago eius que fit in sensu id est visio. Voluntas autem tantam vim habet copulandi hec duo, ut et sensum formandum admoveat ei rei que cernitur et in ea formatum teneat. Et si tam violenta est ut possit vocari amor, aut cupiditas, aut libido, etiam ceterum corpus animantis vehementer afficit. Et ubi non resistit pigrior duriorque materies in similem speciem coloremque commutat. Licet videre corpusculum chameleontis ad colores quos videt facilima conversione variari. Aliorum animalium, quia non est ad conversionem facilis corpulentia, fetus plerumque produnt libidines matrum, quid cum magna delectatione conspexerint. Quanto enim teneriora atque ut ita dixerim formabiliora sunt primordia seminum, tanto efficaciter et capaciter sequuntur intentionem materne anime et que in ea facta est fantasiam per corpus quod cupide aspexerit. Sunt exempla que copiose commemorari possint. sed unum sufficit de fidelissimis libris quod fecit iacob, ut oves et capre varios coloribus parerent supponendo eis varia virgulta in canalibus aquarum que potantes intuerentur eo tempore quo conceperant. Sed anima rationalis deformiter vivit, cum secundum trinitatem exterioris hominis vivit, id est cum ad ea que forinsecus sensum corporis format, non laudabilem voluntatem qua hec ad utile aliquid referat, sed turpem cupiditatem qua his inherescat accommodat. iii

Quia etiam detracta specie corporis que corporaliter sentiebatur, remanet in memoria similitudo eius, quo rursus voluntas convertat aciem, ut inde formetur intrinsecus sicut ex corpore obiecto sensibili sensus extrinsecus formabatur. Atque ita fit illa trinitas ex memoria et interna visione et que utrumque copulat voluntate. que tria cum in unum coguntur ab ipso coactu cogitatio dicitur. Nec iam in his tribus diversa substantia est. neque enim aut corpus illud sensibile ibi est, quod omnino discretum est ab animantis natura, aut sensus corporis ibi formatur ut fiat visio, aut ipsa voluntas id agit ut formandum sensum sensibili corpori admoveat in eoque formatum detineat. Sed pro illa specie corporis que videbatur extrinsecus succedit memoria retinens illam speciem quam per corporis sensum combibit anima. proque illa visione que foris erat cum sensus ex corpore visibili formaretur, succedit intus similis visio, cum ex eo quod memoria tenet formatur acies animi et absentia corpora cogitantur. Voluntasque ipsa quomodo foris corpori obiecto formandum sensum admovebat formatumque iungebat, sic aciem recordantis animi convertit ad memoriam, ut ex eo quod illa retinuit ista formetur, et fit in cogitatione similis visio. Sicut autem ratione discernebatur species visibilis qua sensus corporis formabatur et eius similitudo que fiebat in sensu formato ut esset visio, alioquin ita erant coniuncte ut omnino una eademque putaretur, sic illa fantasia, cum animus cogitat speciem visi corporis, cum constet ex corporis similitudine quam memoria tenet et ea que inde formatur in acie recordantis animi, tamen sic una et singularis apparet, ut duo quedam esse non inveniantur nisi iudicante ratione, qua intelligimus aliud esse id quod in memoria manet, etiam cum aliunde cogitamus, et aliud

fieri cum recordamur idem ad memoriam redimus. et illic invenimus eandem speciem que si iam ibi non esset. oblitos nos esse diceremus. ut omnino recolere non possemus. Si autem acies recordantis non formaretur ex ea re que erat in memoria nullo modo fieret visio cogitantis. sed utriusque coniunctio id est eius quod memoria tenet. et eius que inde exprimitur. ut formetur acies recordantis. quia simillime sunt veluti unum facit apparere. Cum autem cogitantis acies aversa inde fuerit. atque id quod in memoria cernebatur destiterit intueri. nihil forme que impressa erat in eadem acie remanebit. atque inde formabitur quo rursus conversa fuerit. ut alia cogitatio fiat. Manet tamen illud. quod reliquit in memoria. quo rursus cum id recordamur conversi et conversa formetur. atque unum cum eo fiat unde formatur.

IIII

Voluntas vero illa que hac atque illac fert et refert aciem formandam. coniungitque formatam. si ad interiorem fantasiam tota confluxerit atque presentia corporum que circumiacent sensibus. atque ab ipsis sensibus corporis animi aciem omnino averterit. atque ad eam que intus cernitur imaginem penitus converterit. tanta offenditur similitudo speciei corporalis expressa ex memoria. ut nec ipsa ratio discernere sinatur. utrum foris corpus ipsum videatur. an intus tale aliquid cogitetur. Nam interdum homines nimia cogitatione rerum visibilium vel illecti vel territi etiam eiusmodi repente voces ediderunt quasi vero in mediis talibus actionibus sive passionibus versarentur. Et memini me a quodam audisse. quod tam expressam et quasi solidam speciem feminei corporis in cogitando cernere solet. ut ei se quasi misceri sentiens etiam genitalibus flueret. Tantum habet virium anima in corpus suum. et tantum valet ad indumenti qualitatem vertendam atque mutandam. quomodo homo afficiatur indutus. qui coheret indumento suo. Ex eodem genere affectionis etiam illud est. quod in somnis per imagines illudimur. sed plurimum differt utrum sopitis sensibus corporis sicuti sunt dormientium aut ab interiore compage turbatis sicut sunt furentium. aut alio quodam modo alienatis sicuti divinantium vel prophetantium animi intentio quadam necessitate incurrat in eas que occurrunt imagines. sive ex memoria sive aliqua alia occulta vi per quasdam spirituales mixturas similiter spiritualis substantie. An sicut sanis ac vigilantibus interdum contingit ut cogitatione occupata voluntas se avertat a sensibus. atque ita formet animi aciem variis imaginibus sensibilium rerum. tamquam ipsa sensibilia sentiantur. Non tantum autem cum appetendo in talia voluntas intenditur. fiunt iste impressiones imaginum. sed etiam cum devitandi et cavendi causa. rapitur animus in ea contuenda que fugiat. Unde non solum cupiendo. sed metuendo infertur. vel sensus ipsis sensibilibus. vel acies animi formanda imaginibus sensibilium. Itaque aut metus aut cupiditas. quanto vehementior fuerit. tanto expressius formatur acies sive sentientis ex eo corpore quod in loco adiacet. sive cogitantis ex imagine corporis quod memoria continetur. Quod ergo est ad corporis sensum aliquod corpus in loco. hoc est ad animi aciem similitudo corporis in memoria. Et quod est aspicientis visio ad eam speciem corporis ex qua sensus formatur. hoc est visio cogitantis ad imaginem corporis in memoria constitutam. ex qua formatur acies animi. Et quod est intentio voluntatis ad corpus visum visionemque copulandam. ut fiat ibi quedam unitas trium. quamvis eorum sit diversa natura. hoc est eadem voluntatis intentio ad copulandam imaginem corporis que est in memoria et visionem cogitantis id est formam quam

recipit acies animi rediens ad memo-
riam. vt fiat et hic quedam trinitas
ex tribus non iam nature diversitate di-
scretis. sed vnius eiusdemque substantie. quia hoc
totum intus est. et totum vnus animus. V
Sicut autem cum forma et species corporis
interierit. non potest ad eam volun-
tas sensum revocare cernentis.
ita cum imago quam memoria gerit
oblivione deleta est. non erit quo
animi aciem formandam. voluntas recor-
dando retorqueat. Sed quia prevalet a-
nimus. non solum oblita. verum etiam
non sensa non experta confingere ea que
non exciderunt augendo minuendo. com-
mutando et pro arbitrio componendo.
sepe imaginatur. quasi ita aliquid sit
quod aut scit non ita esse. aut nescit ita
esse. In quo genere cavendum est. ne aut
mentiatur vt decipiat. aut opinetur vt
decipiatur. quibus duobus malis evi-
tatis. nichil ei obsunt imaginata fan-
tasmata. sicut nichil obsunt experta sensibilia
et retenta memoriter. si neque cupide ap-
petantur si iuvant. neque turpiter fugiantur
si offendunt. Cum autem in hiis voluntas
relictis melioribus avida volutatur im-
munda fit. atque ita et cum assunt perni-
ciose et cum absunt perniciosius cogi-
tantur. male itaque vivitur et deformiter
secundum trinitatem hominis exterioris. quia et illam
trinitatem que licet interius imaginetur.
exteriora tamen imaginatur sensibilium
corporaliumque vtendorum causa peperit.
Nullus enim eis vti posset etiam bene
nisi sensarum rerum imagines memoria te-
neret. Et nisi pars maxima voluntatis
in superioribus atque interioribus habitet. eaque
ipsa que commodatur sive foris corporibus
sive intus imaginibus eorum. nisi quicquid
in eis capit ad meliorem verio-
remque vitam referat. atque in eo fine cuius

intuitu hec agenda iudicat adquiescat.
quid aliud facimus. nisi quod nos apostolus
facere prohibet dicens. Nolite conformari
huic seculo. quapropter non est ista tri-
nitas imago dei. Ex vltima quippe id est cor-
porea creatura qua superior est anima in ipsa
anima fit per sensum corporis. nec tamen est
omnino dissimilis. quid enim non pro suo ge-
nere. ac pro suo modulo habet similitu-
dinem dei. quandoquidem deus fecit omnia valde
bona. non ob aliud. nisi quia ipse summe
bonus est. In quantum ergo bonum est quic-
quid est. in tantum scilicet quamvis longe distan-
tem. habet tamen nonnullam similitudinem summi
boni. et si naturalem vtique rectam et ordina-
tam. Si autem viciosam vtique turpem
atque perversam. Nam et anime in ipsis peccatis
suis. non nisi quamdam similitudinem dei su-
perba et prepostera. et vt ita dicam servili
libertate sectantur. Ita nec primis par-
entibus nostris persuaderi peccatum posset.
nisi diceretur eritis sicut dii. Non sane
omne quod in creaturis aliquo modo simile est
deo. etiam eius imago dicenda est. sed
illa sola qua superior ipse solus est. Ea
quippe de illo prorsus exprimitur. inter quam
et ipsum nulla interiecta natura est. Vi-
sionis igitur illius id est forme que fit in sensu
cernentis. quasi parens est forma corporis ex
qua fit. sed parens illa non vera. vnde
nec ista vera proles est. neque enim
omnino inde gignitur. quoniam aliquid aliud
adhibetur corpori. vt ex illo formetur.
id est sensus videntis. quocirca id amare
alienari est. Itaque voluntas que
vtrumque coniungit. quasi parentem et quasi
prolem magis spiritalis est quam vtrumlibet
illorum. Nam corpus id quod cernitur omnino
spiritale non est. Visio vero que fit in sensu.
habet admixtum aliquid spiritale. quia sine
anima fieri non potest. sed non totum ita est. quo

ille qui formatur corporibus sensus est volu:
tas vero que vtrumque coniungit magis
vt dixi spiritalis agnoscitur. et ideo tan:
quam personam sit insinuare incipit in
illa trinitate. sed magis pertinet ad
sensum formatum quam ad illud corpus vn
formatur. sensus enim sencientis et volun
tas est. non lapidis aut alterius corporis quod
videtur. Non ergo ab illo quasi parente pro:
cedit. sed nec ab ista quasi prole hoc est
visione. ac forma que in sensu est.
prius enim quam visio fieret. iam erat vo:
luntas que formandum sensum cernendo corpori
admouit. sed nondum erat placidum. quo modo
enim placeret. quod nondum erat visum. placi:
dum autem. quieta voluntas est. Ideoque nec
quasi prolem visionis possumus dicere volun:
tatem. que erat ante visionem. nec quasi pa:
rentem. que non ex voluntate sed ex viso cor:
pore formata expressa est. finem fortas:
se voluntatis. et requiem possumus recte
dicere visionem. ad hoc duntaxat vnum scilicet
videndum corpus. Neque enim propterea nil
aliud vult. quia videt aliquid quod valebat.
Non itaque omnino ipsa vo: **vi**
luntas hominis cuius finis non est
nisi beatitudo. sed ad hoc dumtaxat
sibi subiectum voluntas videndi finem
non habet nisi visionem. siue id referat ad a:
liud siue non referat. Si enim non refert
ad aliud visionem. sed tantum voluit vt vi:
deret. non est disputandum quomodo osten:
datur finem voluntatis esse visionem. mani:
festum est enim. Si autem refert ad aliud.
vult vtique aliud. nec iam videndi volun:
tas erit. Aut si videndi. non hoc videre:
di sibi subiectum. sed aliud tamquam si ve:
lit quisque videre cicatricem. vt inde do:
ceat vulnus fuisse. aut si velit vi:
dere fenestram. vt per fenestram videat
transeuntes. omnes iste atque alie tales vo:
luntates. suos proprios fines habent. qui
referuntur ad finem illius voluntatis. qua
volumus bene viuere. et ad eam peruenire
vitam. que non referatur ad aliud. sed ama:
ti per seipsam sufficiat. Voluntas ergo vi:
dendi finem habet visionem. et voluntas hanc
rem videndi. finem habet huius rei visionem.
voluntas ita que videndi cicatricem finem
suum expedit. hoc est visionem cicatricis.
et ad eam vltra non pertinet. voluntas enim
probandi vulnus fuisse alia voluntas
est. quamuis ex illa religetur. cuius item finis
est probatio vulneris. et voluntas vide:
di fenestram finem habet fenestre visionem.
Altera est enim que ex ista nectitur volun:
tas per fenestram videndi transeuntes. cuius
item finis est visio transeuntium. Recte autem
sunt voluntates omnes sibimet colligate.
si bona est illa quo cuncte referuntur.
Si autem praua est. praue sunt omnes. Et
rectarum voluntatum connexio. iter est quoddam
ascendentium ad beatitudinem. quod certis
velut passibus agitur. prauarum autem atque
distortarum voluntatum implicatio vin:
culum est quo alligabitur qui hoc agit
vt proiciatur in tenebras exteriores. Beati
ergo qui factis et moribus cantant can:
ticum graduum. et ve hiis qui trahunt pecca
sicut restem longam. Sic autem requi:
es voluntatis quem dicimus finem. si adhuc
refertur ad aliud. quemadmodum possumus
dicere requiem pedis esse in ambulando.
cum ponitur vnde aliquis innitatur quo passibus
pergit. Si autem aliquid ita placet vt in
eo cum aliqua delectatione voluntas acquiescat.
nondum est tamen quo tenditur. sed et hoc
refertur ad aliud vt deputetur non tamquam pa:
tria ciuis. sed tamquam affectio vel
etiam mansio viatoris. **vii**

Iam vero in alia trinitate interiore quidem quam est ista in sensibilibus et sensibus, sed tamen que inde concepta est, cum iam non ex corpore sensus corporis, sed ex memoria formatur acies animi, cum in ipsa memoria species inhesit corporis quod forinsecus sensimus, illam speciem que in memoria est, quasi parentem dicimus eius que fit in fantasia cogitantis. Erat enim in memoria et priusquam cogitaretur a nobis, sicut erat corpus in loco et priusquam sentiretur ut visio fieret. Sed cum corpus cogitatur ex illa quam memoria tenet exprimitur in acie cogitantis et reminiscendo formatur ea species que quasi proles est eius quam memoria tenet. Sed neque illa vera parens neque ista vera proles est. Acies quippe animi que formatur ex memoria cum recordando aliquid cogitamus, non ex ea specie procedit quam meminimus visam, quandoquidem eorum meminisse non possemus nisi vidissemus. Acies autem animi que reminiscendo formatur erat etiam priusquam corpus meminimus videremus, quanto magis priusquam memorie mandaremus. Quamquam itaque forma que fit in acie recordantis et ea fiet que inest memorie, ipsa tamen acies non inde existit, sed erat ante istam. Consequens est autem ut si non est illa vera parens, nec ista vera sit proles. Sed et illa quasi parens et ista quasi proles aliquid insinuant unde interiora atque veriora exercitatius certiusque videatur.

VIII

Difficilius iam plane discernitur utrum voluntas que memorie copulat visionem non sit alicuius eorum sive parens sive proles. Et hanc discretionis difficultatem facit eiusdem nature atque substantie parilitas et equalitas. Neque enim sicut foris facile discernebatur formatus sensus a sensibili corpore et voluntas ab utroque propter nature diversitatem que inest ab invicem omnibus tribus, de qua satis supra disseruimus, ita et hic potest. Quamvis enim hec trinitas de qua nunc queritur forinsecus invecta est animo, intus tamen agitur et non est quicquam eius preter ipsius animi naturam. Quo igitur pacto demonstrari potest voluntatem nec quasi parentem nec quasi prolem esse sive corporee similitudinis que memoria continetur sive eius que inde cum recordamur exprimitur, quando utrumque in cogitando ita copulat ut tamquam unum singulariter appareat et discerni nisi ratione non possit. Atque illud primum videndum est non esse posse voluntatem reminiscendi nisi vel totum vel aliquid rei eius quam reminisci volumus in penetrabilibus memorie teneamus. Quod enim omni modo et omni ex parte obliti fuerimus, nec reminiscendi voluntas exoritur, quoniam quicquid recordari volumus recordati iam sumus in memoria nostra iam esse vel fuisse. Verbi gratia si recordari volo quid heri cenaverim, aut recordatus iam sum cenasse me, aut si et hoc nondum, certe circa ipsum tempus aliquid recordatus sum, si nihil aliud ipsum saltem hesternum diem et eius eam partem qua cenari solet et quid sit cenare. Nam si nihil tale recordatus essem, quid heri cenaverim recordari velle non possem. Unde intelligi potest voluntatem reminiscendi ab his quidem rebus que memoria continentur procedere, adiunctis simul eis que inde per recordationem cernendo exprimuntur, id est ex copulatione rei cuiusdam quam recordati sumus et visionis que inde facta est in acie cogitantis cum recordati sumus. Sed ipsa que utrumque copulat voluntas requirit et aliud quod quasi vicinum est atque contiguum recordanti. Tot igitur huius generis

trinitates. quot recordationes. quia nulla
est earum ubi non hec tria sint. illud
quod in memoria reconditum est. etiam
antequam cogitetur. et illud quod fit in cogi-
tatione cum cernitur. et voluntas utrumque
coniungens et ex utroque ac tercia se-
ipsa unum aliquid complens. An potius
ita cognoscitur una quedam in hoc genere
trinitas. ut unum aliquid generaliter dicamus
quicquid corporalium specierum in memoria
latet. et rursus unum aliquid generalem
visionem animi talia recordantis atque cogi-
tantis. quorum duorum copulationi tria
coniungitur copulatrix voluntas. ut sit
hoc totum unum quoddam ex quibusdam tribus.

Sed quoniam non potest acies ix
animi simul omnia que memoria
tenet uno aspectu contueri.
alternant vicissim cedendo ac succe-
dendo trinitates cogitationum. atque
ita fit ista innumerabiliter numerosissima
trinitas. nec tamen infinita si numerus in
memoria reconditarum rerum non exce-
datur. Ex quo enim cepit unusquisque sen-
tire corpora quolibet corporis sensu.
etiam si posset adiungere que oblitus est.
certus ac determinatus atque perfecto numerus foret
quamvis innumerabilis. Dicimus enim innume-
rabilia non solum infinita. sed etiam
que ita finita sunt. ut facultatem numeran-
tis excedant. Sed hinc adverti ali-
quanto manifestius potest aliud esse quod
reconditum memoria tenet. et aliud
quod in cogitatione recordantis expri-
mitur. quamvis cum fit utriusque copulatio
unum idem quod videatur. quia meminisse
non possumus corporum species nisi tot quot
sensimus. et sicut sensimus. ex corpore enim sen-
su eas in memoria combibit animus. Visi-
ones tamen ille cogitantium. ex his quidem

rebus que sunt in memoria. sed
tamen innumerabiliter atque omnino infinite
multiplicantur atque variantur. Unum
quippe solem memini. quia sicuti est unum
vidi. si voluero aut duos cogito
vel tres. vel quotquot volo. sed ex eadem
memoria. qua unum memini formatur aci-
es multos cogitantis. et tamen memini
quantum vidi. si enim maiorem vel minorem
memini quam vidi. iam non memini quod
vidi. et ideo nec memini. quia vero memini
tamen memini quantum vidi vel maiorem
tamen pro voluntate cogito vel minorem.
et ita memini ut vidi. Cogito autem
sicut volo currentem. et ubi volo stan-
tem. et quo volo venientem. Quadrum
etiam mihi cogitare in promptu est. cum me-
minerim rotundum et cuiuslibet coloris eum
solem viridem numquam viderim. et ideo
non meminerim. atque ut solem ita cetera.
Hee autem rerum forme. quoniam corporales
atque sensibiles. errat quidem animus cum eas
opinatur eo modo foris esse. quomodo intus
cogitat. vel cum iam interierunt foris. et
adhuc in memoria retinentur. vel cum aliter
etiam quod meminimus non recordandi fide.
sed cogitandi varietate formatur. quamquam
sepissime credamus etiam vera nar-
rantibus. que ipsi sensibus perceperunt. que
cum in ipso auditu quando narrantur cogitamus
non videtur ad memoriam retorqueri acies
visionis cogitantium. neque enim ea nobis
recordantibus. sed alio narrante cogitamus.
atque illa trinitas. non hic videtur expleri.
que fit cum species in memoria latens
et visio recordantis tercia voluntate copu-
lantur. non enim quod latebat in memoria
mea. sed quod audio cogito. cum aliquid
mihi narratur. Non ipsas voces loquentis
dico. ne quisquam putet in illam me exisse

trinitatē que foris in sensibilib9
et in sensib9 agit᷑. sed eas cogito
corpꝰ spēs. quas narās verb so:
nisq3 sig̃ficet. quas utiq3 nō re:
minisceñs. sed audiens cogito. Sed
si diligentiꝰ consid'emꝰ. nec tunc
excedit᷑ meorie modꝰ. Neq3 eīn vel
ītelligere posse narātē. si ea q̄ dicit
et si otexta tūc pmū audirē. n̄ ḡn
generalr̄ singla meminisse. q' em m̄
narat vg a. d'q montē silua exutū.
oleis indutū ei narat q meminerī
spēs et motiū et siluar3 et olearū.
q si oblitꝰ essem qd dicēt oīno ne:
scire. et id naracōz ītq3 cogitare nō
possem. Ita fit vt oīs q' corpalia co:
gitat. siu ipē aliqd confingat siu au:
diat aut legat. vel pterita narātez
vel futa pnūciantē ad meoriam
suā recurrat. et reperiat moᵐ atq3
mēsurā oīm formar3 qs cogitābin:
tuet᷑. Nā neq3 colorē q̄ nunq̄ vid't
neq3 figuraz corpꝫ. nec sonū q̄ nūq̄ au:
diuit. nec saporē q̄ nūq̄ gustauit.
nec odorē q̄ nūq̄ olfecit. nec ullaz
otrectacōz corpis quā nūq̄ sensit.
pꝫ quisq̄ oīno cogitare. At si pptea
nēo aq̄d corpale cogitat n̄ qd' sen:
sit. sic ī corpib9 sentiendi. sic ime:
moria ē cogitandi modꝰ. Sensus
eīn accipit spēz ab eo corpe qd' sētiꝰ.
et a sensu meoria. a meoria vō aci:
es cogitantis. Voluntas porro sic ad
iungit sensū corpi. sic meoriā sen:
sui. sic cogitantis aciē meorie. Et
auꝰ oniūgit atq3 disiūgit ista. ipā eciā
disiūgit ac separat x voluntas. sed
a sētiendis corpib9 motu corpꝫ se
parat corpꝫ sensꝰ. ne aliqd sētiamꝰ.

aut vt sentire desolaq. veluti cum
oculos ab eo qd' vidē nolug. auitq
vel claudimꝰ. sic aures a sonis. sic
nares ab odorib9. Ita eciā vel os
claudēdo. vel aliqd ex ore respuen:
do a saporib9 auisimꝰ. In tactu q3
vel subtrahimꝰ corpꝰ ne tangaq qd'
nolug. vel si iam tangamꝰ abiimꝰ
vel repellimꝰ. ita motu corpꝫ agit
voluntas. ne sensꝰ corpis reb9 sensi:
bilib9 copulet᷑. et agit hoc qn̄tū
pt. Nā cū in actione pꝫ odicōz ser:
uilis mortalit' difficultatē patit᷑.
cruciatꝰ ē oīs. vt voluti nī' aliq
fiat nisi tolerantia. Meoriā vō
a sensu voluntas auertit. cū ī aliqd
ītenta. nō ei sinit inherē psencia.
qd' aīaduertē facile est. cū sepe
corā loqntē nos alicq. aliud cogi:
tando nō audisse nos videm'. Fal
est aūt. Audiuimꝰ eīn. s3 nō memi:
mꝰ. subīn per auriū sensū labētib9
vocib9. alienato nutu voluntatis. p q'
solent infigi meoria. verius ita q3
dixerimꝰ. cū tale aq̄d accidit. non
meminimꝰ. qm̄ nō audiuimꝰ. Ita et
legētib9 euenit. et mī sepissime. vt
pfecta pagina vel epla. nesciā qd
legeri et repetam. In aliud qppe inten:
to nutu voluntatis. nō sic ē adhibita
meoria sensui corpꝫ. quoᵒ ipē sensꝰ
adhibitꝰ est litis. Ita et ambulan:
tes in aliud voluntate nesciūt q̄ transie:
runt. qd si nō vidissēt nō ambulassēt.
ƥ̄titim si p̄oꝯgnita pgeret. s3 q' fa:
cile ambularet vtiq3 videret. q' vō
nō sic sensꝰ oculor3 locis q̄uz per:
cipiebat. ita ipis sensui meoria iunge:
bat᷑. nllō modo id qd' vīderet eciā recen:
tissim meminisse potuerit. Iā porro
ab eo qd' in meoria est animi aciē

liber xi

velle avertere. nihil est aliud quam
non inde cogitare. X
In hac igitur distributione cum
incipimus ab specie corporis
et pervenimus usque ad speciem que
fit in contuitu cogitantis quattuor species
reperiuntur quasi gradatim nate altera
ex altera. secunda de prima. tercia de secunda.
quarta de tercia. Ab specie quippe cor-
poris quod cernitur exoritur ea que fit in sen-
su cernentis. et ab hac ea que fit in memo-
ria. et ab ea que fit in acie cogitan-
tis. Quapropter voluntas quasi parentem
cum prole ter copulat. primo speciem cor-
poris cum ea quam gignit in corporis sensu.
et ipsam rursus cum ea que fit ex ipsa
memoria. atque istam quoque tercio cum ea
que fit ex illa memoria ex illa paritur
in cogitantis intuitu. Sed media co-
pula que secunda est cum sit vicinior
non tam similis est prime quam tercia. vi-
siones enim due sunt. una sentientis
altera cogitantis. Ut autem possit esse
visio cogitantis. ideo fit in memoria de
visione sentientis simile aliquid. quo se
ita convertat in cogitando acies
animi. sicut se in cernendo convertit ad
corpus acies oculorum. propterea duas
in hoc genere trinitates volui comen-
dare. unam cum visio sentientis formatur
ex corpore. aliam cum visio cogitantis
formatur ex memoria. Mediam vero vo-
lui. quia ibi non solet visio dici. cum
memorie commendatur forma que fit in sensu cer-
nentis. Ubique tamen voluntas non appa-
ret nisi copulatrix quasi parentis et prolis.
et ideo undecumque procedat. nec parens
nec proles dici potest. At enim si non me-
minimus nisi quod sentimus. neque cogi-
tamus nisi quod meminimus. cur plerumque

falsa cogitamus. cum ea que sensimus
non utique falsa meminerimus. nisi quia vo-
luntas illa quam coniunctricem ac separa-
tricem huiuscemodi rerum iam quantum potui
demonstrare curavi. formandam cogitan-
tis aciem per abdita memorie ducit ut li-
bitum est. et ad cogitanda ea que
non meminimus ex eis que meminimus aliud
hinc aliud inde ut sumat et impel-
lit. que in unam visionem coeuntia fa-
ciunt aliquid. quod ideo falsum dicatur. quia vel
non est foris in rerum corporearum natura.
vel non de memoria videtur expressum
cum tale nihil nos sensisse meminimus.
quis enim vidit agnum nigrum. et pro-
pterea nemo meminit. cogitare tamen quis
non potest. facile est enim illam figuram
quam videndo cognovimus nigro co-
lore perfundere. quem nihilominus in aliis
corporibus vidimus. Et quia utrumque sen-
simus. utrumque meminimus. Nec autem
quadrupedem memini quam non vidi. sed
fantasiam talem facillime intueor. dum
alicui forme volatile quale vidi ad-
iungo duos pedes quales itidem vidi.
Quapropter dum coniuncta cogitamus que singillatim
sensa meminimus videmur non id quod me-
minimus cogitare cum id agamus moder-
ante memoria unde sumimus omnia que mul-
tipliciter ac varie pro nostra voluntate compon-
imus. Nam neque ipsas magnitudines cor-
porum quas numquam vidimus sine ope memorie cogi-
tamus. quantum enim spacii solet occupare
per magnitudinem mundi noster obtutus: in
tantum extendimus quaslibet corporum moles.
cum eas maximas cogitamus. et ratio quidem
pergit in ampliora. sed fantasia non
sequitur. Quippe cum infinitatem quoque numeri
ratio renunciet. quam nulla visio corporalia
cogitantis apprehendit. Eadem ratio docet

minutissĩa eciã corpuscula infinite
diuidi. tum tñ ad eas tenuitates.
vel minucias puentũ fuit. quas
viuas meminꝰ exiliores minutio:
resqȝ fantasias iã nõ possumꝰ intueri.
q̃uis ꝯ nõ desinat psequi ac di:
uidere. ita nulla corpalia. nĩ aut
ea que meminimꝰ cogitãꝰ xi
eo qȝ numerose cogitari pnt.
que sigillatĩ sũt impressa
memorie. videt ad memori:
am mensura. ad visioꝫ vero nũꝰ
ptinet. qȝ licet innũabilis sit multi:
plicitas taliũ visionũ. singulis tñ
in memoria psc̃ptus est intrãsgressibi
modꝰ. Mensura igit in memoria.
in visioĩbꝰ nũꝰ apparet. sic in ipĩs
corpibꝰ visibilibꝰ. mensura q̃dã
est. cui numerosissime coaptat sensus
videntiũ. et ex vno visibili mul:
toꝝ cernentium format aspectꝰ. ita vt
eciã vnꝰ pp duoꝝ oculoꝝ numm ple:
rũqȝ vnã rem gemita specie videat.
sic sup docuiꝰ. In hĩs g° rebꝰ vn̄
visiones exp̃mũt q̃dã mẽsura ẽ.
In ipĩs aũt visioĩbꝰ nũꝰ. volun:
tas vero q̃ ista diiũgit et ordinat.
et q̃dã vnitate copulat. nec sen:
tiendi aut cogitãdi appetitũ nĩ in hĩs
rebꝰ visiones formãt. acquiescens
collocat ponderi silis est. Quapropt
hec tria. mẽsurã. nũm. pondꝰ. etiã
in ceteris oĩbꝰ rebꝰ aĩo aduertenda
plibavim. Nunc interim volũtatẽ
copulatricẽ rei visibil atqȝ visiõis
q̃si parentis et plis. sĩu in sentiẽdo
siu in cogitãdo. nec parẽtẽ nec pro:
lem dici posse. quo° valui. et q̃bꝰ

valui. demõstraui. Unde tempꝰ ad:
monet. hanc eandem trinitatem
in interiore hoĩe req̃re. atqȝ ab
isto. dequo tam diu locutꝰ sum.
aĩali atqȝ carnali q̃ exterior dicit
introrsꝰ tendẽ. vbi speramꝰ inueire
nos posse s̄cdm trinitatẽ imaginẽ
dei. quẽ oĩa sic res ipẽ indicant.
ita eciã sancta scriptura. in mẽsura.
et nũo. et pondẽ disposuisse testat.

Incipiũt capla duodeci

Quid sit qđ eciã in aĩo nr̃o intelli
sit ad exteriorem hoĩeȝ ptinere.
Corpales sensꝰ quos nobis esse
cũ pecore. sed ppriũ esse hoĩs de
hĩs q̃ sensu corpis comphendit
s̄cdm eternas iudicare rõnes.
Actiones corpales ita eẽ rc̃ıdas.
si eis regendis mentis intelle:
ctuale prefuerit.
Quid intersit inter illud quo mens
inclinatur ad temporalia et
illud quo contemplat eterna.
De opĩone eoꝝ q̃ coniugio mascli
et femie et eoꝝ pli diuinã opat trinitatẽ.
Qȝ hõ nõ ad vniꝰ in trinitate psone.
s̄ ad totiꝰ trinitatis imaginẽ sit creatꝰ.
De eo q̃ apostolꝰ dic virũ eẽ ima:
ginẽ dei. mulierẽ aũt gloriam viri.
Q̃bꝰ pgressibꝰ mens corpaliũ ysu et
imagiẽ dilecta abceßion oẽpla ꝯ officiat.
Quã perniciose relicto cõmuni bo:
no priuata queratur.
Que sit humana temptaco et q̃
pctm̃ extra corpus habeatur.
Quibꝰ demutacõibus hõ ab ima:
gie dei in silitudinẽ pecoris dilabat.
Quã opabil sit p̄morũ hoĩum qua ratiõe
mens que ad amorem tepora:

lium sensu est tracta corporeo.
De eorum sententia qui in uno homine in persona viri sensum autem corporis in persona mulieris accipi esse dixerunt.
In que officia per se sapientia et scientia distat
de opinione platonis qui credidit animas alia vita prius quam corporibus inducerentur fuisse

Aurelii augustini episcopi de trinitate liber duodecimus.

Nunc videamus ubi sit quasi quoddam hominis exterioris interiorisque confinium. quicquid enim habemus in animo quod cum pecore. recte adhuc dicitur ad exteriorem hominem pertinere. Non enim solum corpus homo exterior deputabitur. sed adiuncta quadam vita sua qua compages corporis et omnes sensus vigent. quibus instructus est ad exteriora sentienda. quorum sensorum imagines infixe in memoria cum recordando revisuntur res adhuc agitur ad exteriorem hominem pertinens. Atque in his omnibus non distamus a pecore. nisi quod figura corporis non proni sed erecti sumus. Qua in re admonemur ab eo qui nos fecit ne meliore nostri parte id est animo similes pecoribus simus. a quibus corporis erectione distamus. non ut in ea que sublimia sunt in corporibus animum proiciamus. nam vel in talibus quietem voluntatis appetere prosternere est animum. sed sicut corpus ad ea que sunt excelsa corporum id est ad celestia naturaliter erectum est. sic animus qui substantia spiritualis est. ad ea que sunt in spiritualibus excelsa erigendus est non elatione superbie sed pietate iustitie. II

Possint autem et pecora et sentire per corporis sensus extrinsecus corporalia et ea memorie fixa reminisci atque in eis appetere conducibilia fugere incommoda. verum ea notare ac non solum naturaliter rapta sed etiam de industria memorie commendata retinere et in oblivionem iam iamque labentia recordando atque cogitando rursus imprimere ut quemadmodum ex eo quod gerit memoria. cogitatio formetur sic et hoc ipsum quod in memoria est. cogitatione firmetur fictas etiam visiones hinc atque inde recordata quelibet sumendo et quasi assumendo componere. inspicere quemadmodum in hoc rerum genere que verisimilia sunt discernantur a veris. non spiritualibus sed ipsis corporalibus. hec atque huiusmodi quamvis in sensibilibus atque in eis que animus per sensum corporis traxit agantur atque versentur non sunt tamen rationis expertia nec hominibus pecoribusque communia. sed sublimioris rationis est iudicare de istis corporalibus secundum rationes incorporales et sempiternas. que nisi supra mentem humanam essent incommutabiles profecto non essent atque in his nisi subiungeretur aliquid nostrum. non secundum eas possemus iudicare de corporalibus. Iudicamus autem de corporalibus ex ratione dimensionum atque figurarum quam incommutabiliter manere mens novit. III

Illud vero nostrum quod in actione corporalium atque temporalium tractandorum ita versatur. ut non sit nobis quod cum pecore rationale quidem est. sed ex illa rationali mente nostre mentis substantia qua subheremus intelligibili atque incommutabili veritati tamquam ductum ex inferioribus tractandis gubernandisque deputatum est. Sicut enim in omnibus pecoribus non inveniebatur viro adiutorium simile sibi nisi detractum de illo in coniugium formaretur. ita menti nostre qua supernam et internam consulimus veri-

nullū est ad vsum rerū corpaliū qn:
tū nate hois satis est. silē adiuto:
riū ex aīe partibꝰ. quas ꝯuebat
pecoribꝰ habemꝰ. Et ideo q̄dē rōle
nrm̄ nō ad vnitatis diuidāu sepa:
tum. sed in auxiliū societatꝭ q̄i de:
riuatū in sui opis dispꝫtit officiū.
Et sic vna caro est duoꝝ ī mascu:
lo et fēīa. sic intellectū nrm̄ et acti:
onē vel consiliū. et execuāoz vel ra:
tionē. et appetitū rōnalē. vel si qo
alio mō significantiꝰ dici pñt. v:
na mentis natura ꝯplectit. vt q̄:
admodū de illis dictū est. erūt duo
in carne vna. sic de his dici possit
duo in mente vna. IIII

Cum igitur disserimꝰ de na
mentis humane. de vna q̄dā
re disserimꝰ. nec eā ī hec
duo q̄ cōmemoraui. nisi ꝑ officia
geminamꝰ. Jta q3 cum in ea q̄rimꝰ
trinitatem in tota q̄rimꝰ nō separan:
tes actionē rōnalē in tpalibꝰ a
contemplacōe eternoꝝ. vt terciū ali:
qd̄ iam q̄ramꝰ quo trinitas īpleat.
Sed in tota nā mētis ita trinitatem
reperiri opꝰ est. vt si desit actio te:
paliū cui opi necessariū sit adiu:
toriū ꝓpt̄ qd̄ ad hec inferiora a:
ministranda deriuet aliqd̄ mētis
in vna nusq̄ dissectita mēte īueni:
at. Et facta iam ista distribucōe.
in eo solo qd̄ ad ꝯteplacōz ꝑtinet
eternoꝝ. nō solū trinitas. sed etiā
imago dei. Jn hoc aūt qd̄ diriuatū
est in actione tpaliū. etiā si trinitas
possit n̄ imago dei possit īueniri.

Proinde nō mi videt V
probabilē afferre sententiā
arbitrant trinitatē imagi
nis dei in tribꝰ ꝑsonis. qd̄ attinz
ad humanā naturā posse reperiri. vt in
coniugio masculi et femīe. atq3 in
eorū prole ꝯpleat. Quod q̄i vir
ipse patris ꝑsonā intimet. filij vero
qd̄ de illo ita ꝓcessit vt nasceretur.
atq3 ita tercia ꝑsona. velut spūs sanctꝰ
dicit esse mliere q̄ ita de viro ꝓ:
cessit. vt nō ipa esset filiꝰ aut filia.
q̄uis ea concipiente ꝓles nasceret.
dixit enim dn̄s de spū sancto q̄ a pre
procedat et tn̄ filiꝰ nō est. Jn hꝰ igit̄
opinionis errore hoc solū ꝓbabilr
asserit. aliās affert qd̄ in origine
facte feīe sedm̄ sancte scripture fidem
satis ondit. nō oē qd̄ de aliqua
ꝑsona ita existit. vt ꝑsonā alterā
faciat filiū posse dici. qn̄ qdem
de viri ꝑsona extitit ꝑsona mu:
lieris. nec tn̄ eiꝰ filia dicta est.
Cetera ita sane sunt absurda. imo
vero ita falsa vt facillime redarguat.
Omitto enim q̄le sit spm̄ sctm̄ matrē
filij putare. et coniugem patris. for:
tassis q̄ppe respondeat. hec ī carnalibꝰ
here offensioz. dū corporei ꝯceptꝰ
partꝰ q3 cogitant. quāq̄ et hec
ipa castissime cogitet q̄bꝰ mundis
oīa munda sunt. Jnmundis aūt et
infidelibꝰ. quoꝝ polluta sunt mēs
et consciā. ita nihil est mundum.
vt quosdā eoꝝ etiā de virgine
sedm̄ carnē natꝰ xp̄s offendat.
Sed tn̄ in spūtalibꝰ illis summis.
vbi nō est violabile aut corruptibile.
nec natū ex tpe. nec ex informi
formatū. si qua dicunt talia. ad quoꝝ simi:
litudinē. etiā ista inferioris creature
genera. q̄uis longe remotissime facta
sunt. nō debet cuiq̄m sobria ꝑtur
bare prudenciā. ne cū vanū d'uitat

errorem in perniciosum incurrat errore. Assuescat in corporibus ita spiritalium reperire vestigia. ut cum inde sursum versus duce ratione ascendere ceperit. ut ad ipsam incommutabilem veritatem per quam sunt facta ista perveniat. non secum ad summa protrahat quod contemnit in infimis. Nec enim erubuit quidem uxorem sibi eligere sapientiam. quia nomen uxoris in prole gignenda corruptibilem concubitum ingerit cogitanti aut vero ipsa sapientia sexu femina est. quia feminini generis vocabulo et in greca et latina lingua enunciatur.

vij

Non ergo propterea respuimus istam sententiam. quia timemus sanctam et inviolabilem caritatem tanquam coniugem dei patris de illo existentem. sed non sicut prolem ad gignendum verbum. per quod facta sunt omnia cogitare. Sed quia eam falsam divina scriptura evidenter ostendit. Dixit enim deus. Faciamus hominem ad imaginem nostram. paulopost autem dictum est. Et fecit deus hominem ad imaginem dei. Nostram certe quia pluralis est numerus non recte diceretur si homo ad unius persone imaginem fieret. sive patris sive filii sive spiritus sancti. Sed quia fiebat ad imaginem trinitatis. propterea dictum est ad imaginem nostram. Rursus autem ne in trinitate credendos arbitraremur tres deos. cum sit eadem trinitas unus deus. Et fecit inquit deus hominem ad imaginem dei. pro eo ac si diceret ad imaginem suam. Sunt enim tales usitate in illis litteris locutiones. quas nonnulli katholicam etiam fidem asserunt non tamen diligenter advertunt. ut putent ita dictum. fecit deus ad imaginem dei. quasi diceret. fecit pater ad imaginem filii. sic volentes asserere in scripturis sanctis deum dictum etiam filium. quasi desint alia verissima et manifestissima documenta. ubi non solum deus sed etiam verus deus dictus est filius. In hoc namque testimonio dum aliud solvere intendunt sic se implicant ut expedire non possint. Si enim pater fecit ad imaginem filii ita ut non sit homo imago patris et filii. dissimilis est patri filius. Si enim pia fides docet. sicuti fides docet filium esse ad equalitatem essentie similem patri. quod ad similitudinem filii factum est. necesse est etiam ad similitudinem patris factum sit. Deinde si hominem pater non ad suam sed ad filii fecit imaginem. cur non ait. faciamus hominem ad imaginem et similitudinem tuam. sed ait nostram. nisi quia trinitatis imago fiebat in homine. ut hoc modo esset homo imago unius veri dei. quia ipsa trinitas unus verus deus est. Locutiones autem sunt innumerabiles tales in scripturis. sed has protulisse sufficiat. Est in psalmis ita dictum. Domini est salus et super populum tuum benedictio tua. quasi alteri dictum sit non ei de quo dixerat domini est salus. Et iterum. A te inquit eruar a temptatione. Et iterum. populi sub te cadent in corda inimicorum regis. Ac si diceret. In corda inimicorum tuorum. Ei quippe regi dixerat id est domino nostro ihesu christo. populi sub te cadent. quem regem intelligi voluit cum diceret inimicorum regis. Rarius ista in novi testamenti litteris inveniuntur. sed tamen ad romanos apostolus de filio suo inquit. qui factus est ei ex semine david secundum carnem. qui predestinatus est filius dei

in virtute sedm spm sanctificationis. ex resurrectione mortuorum ihu xpi dm nri tamquam de alio supra dixerat. Quid est enim filius dei predestinatus ex resurrectione mortuorum ihu xpi dm nri nisi eiusdem ihu xpi qui predestinatus est filius dei in virtute. Ergo quod hic cum audimus filius dei in virtute ihu xpi aut filius dei secdm spm sanctificationis ihu xpi. aut filius dei ex resurrectione mortuorum ihu xpi. cum dici potuisset usitate in virtute sua. aut secdm spm sanctificationis sue. aut ex resurrectione mortuorum eius. vel mortuorum suorum. non cogimur intelligere aliam personam. sed unam eandem quia scilicet filii dei dm nri ihu xpi. Ita cum audimus. fecit deus hominem ad imaginem dei. quamuis possit usitatius dici ad imaginem suam. non tamen cogimur aliam personam intelligere in trinitate. sed ipsam unam eandem quia trinitatem. qui est unus deus. ad cuius imaginem factus est homo. que cum ita sint. si eandem trinitatis imaginem. non in uno sed in tribus hominibus accepimus patre et matre et filio. non erat igitur ad imaginem dei factus homo antequam uxor ei fieret et antequam filium procrearent. quia non dum erat trinitas. an dicet aliquis iam trinitas erat. quia et si nondum forma propria. iam tamen originali natura et mater erat in latere viri. et filius in lumbis patris. Cur ergo cum scriptura dixisset fecit deus hominem ad imaginem dei contexuit dicens. fecit deus eum masculum et feminam fecit eos et benedixit eos. vel si ita distinguendum est. Et fecit deus hominem ut dm in ferat ad imaginem dei fecit illum. et tercia subiunctio. sit masculum et feminam fecit eos. Quidam enim timuerunt dicere fecit eum masculum et feminam. ne aliquid monstruosum intelligeretur. sicut sunt hermofrodites quos ita vocant. cum etiam sic non mendaciter possit intelligi utrumque in numero singulari. propter illud quod dictum est duo in carne una. Cur ergo ut dicere ceperam in natura hominis ad imaginem dei facta. preter masculum et feminam non commemorat scriptura. Ad implendam quippe imaginem trinitatis debuit addere et filium quamuis adhuc in lumbis patris constitutum sit. sicut mulier erat in latere. An forte iam facta erat et mulier et scriptura breui complexione constrinxerat. quod postea quemadmodum sit factum diligentius explicaret. et propterea filius commemorari non potuit. quia nondum erat natus. quasi et hoc non poterat ea breuitate complecti spiritus sanctus suo loco postea natum filium narraturus. sicut mulierem de viri latere assumptam postmodum loco narrauit. et tamen hic eam nominare non pretermisit. vii

Non itaque ita debemus intelligere hominem factum ad imaginem summe trinitatis. hoc est ad imaginem dei. ut eadem imago in tribus intelligatur hominibus. presertim cum apostolus virum dicat esse imaginem dei. et propterea velamentum ei capitis demat. quod mulieri adhibendum monet ita loquens. Vir quidem non debet velare caput suum. cum sit imago et gloria dei. mulier autem gloria viri est. Quid ergo dicemus ad hec. si femina sua persona mulier adimplet imaginem trinitatis. cur ea detracta de latere viri adhuc ille imago

dicit. Aut si et vna psona hoĩs
ex tribq pt dici imago dei. sicut
in ipa sũma tritate. et vnaq̃q̃
psona deus est. cur et mlr nõ ẽ
imago dei. nã ppterea caput velãe
pcipit. qd ille qr imago dei ẽ pro:
hibet. Sed videndũ est. quo nõ
sit cõtriũ qd dicit apls nõ muli:
erẽ sed virũ esse imaginẽ dei. hic
qd scptũ est in genesi. fecit deq hoĩez.
ad imaginẽ dei. fecit eũ. masculũ
et feĩaz fecit eos et bñdixit eos. Ad
imagiñez quippe dei, natũz ipaz hu:
manã factã dicit. q̃ sexu ex vtro:
q̃ oplet. nec ab itelligenda ima:
gine dei separat q̃mq̃z. Dicto eñ qf:
cit deus hoĩem ad imaginẽ dei.
fecit eũ inqt masculũ et feĩnaz.
vel certe alia distinctiõe. masculũ
et feĩaz fecit eos. Quo° g° pa pl̃m
audiuĩq virũ esse imaginẽ dei.
vñ caput velare phibet. mlierẽ
aũt nõ. et iõ ipã hoc facẽ iubetur.
ñ credo illud esse qd iam dixi. cũ
de natã huãe mentis agerẽ. mu:
lierẽ cũ viro suo esse imaginez
dei. vt vna imago sit tõ iª sub:
stãn. cũ aũt ad adiutoi̊m dist:
buit qd ad ipaz solã attinz. nõ
est imago dei. qd aũt ad virũ
solũ attinet imago dei est. tam
plena q̃ integra. q̃m in vnũ con:
iũcta mlr. sic de natã huãe men:
tis dixiq. qr et si tota otemplet
veitatẽ imago dei est. etiã ex ea
distribuit aliqd. et qdã i tẽtõne
deriuat ad actionẽ rex tpaliũ.
nilõmĩq ex qua pte ospectã con:
sulit veitatẽ imago dei est. ex
qua vero intendit inagenda
inferiora. nõ est imago dei. Et
qm q̃ntũcũq̃ se extendit in id
qd eñnũ ẽ. tanto magis inde formt
ad imaginẽ dei. et ppterea non
est cohibenda. vt se inde contine:
at ac temperet ideo vir nõ debet
velare caput. qr vero illi rõnali
actionẽ q̃ in rebq corpalibq tepa:
libq q̃ versat piculosa est nimia
in inferiora pgressio. debz hẽre
ptãtem sr̃ caput qd indicat vela:
mentũ quo sĩgficat esse cohiben:
da. Grata est eñ sanctis angelis.
sacrata et pia signĩficãcº. nã deus
nõ ad tempq videt. nec aliquid
noui fit in eiq visione atz sciã. cũ
aliquid tpalit ac trñsitoie gerit.
sic in afficiũt sensq carnales
aialiũ et hoĩm. vel etiã celestes
angelox. In isto q̃ppe manifesto
sexu masculi et feie apls paulq
occultioris cuiusdã rei figũsse miste:
riũ. vel hinc intelligi pt. qd cum
alio loco dicat verã viduã esse
desolatã sñ filijs et nepotibq. et
tñ sperare debẽ in deũ. et psistẽ
eã in oroĩbq nocte et die. hic in:
dicat mlrẽ seductaz. ñ puaricatõe
factã. saluã fieri p filiox gñacõz.
et addidit si pmanserit in fide et
dilectiõe et sctificatiõe cum sobrietate.
q̃si vo possit ob esse bone vidue
si vel filios nõ habuit. vel hi q̃s
habuit si in bonis moribq pma:
nere noluerit. Sed qr ea q̃ dicit
opa bona tamq̃ filij sũt vite nr̃e.
scdm qm q̃rit cui vite sit q̃sq̃ x qo
agat hec tpalia. quã vitaz greci
nõ zoen sed bion vocãt. et hec opa
bona maxie in officijs miscdie
frequẽtari solent. opa vo miscdie

nihil prosunt sive paganis sive iudeis qui in Christum non credunt sive quibuscumque hereticis vel scismaticis. ubi fides et dilectio et sobria sanctificatio non invenitur. manifestum est quid apostolus significare voluit. ideo figurate ac mistice. quia de velando mulieris capite loquebatur. quod nisi aliquod secretum sacramenti resideat inane remanebit. sicut enim non solum verissima ratione sed etiam ipsius apostoli declarat auctoritas. non secundum formam corporis homo factus est ad imaginem dei. sed secundum rationalem mentem. Cogitatio quippe turpiter vana est. que opinatur deum membrorum corporalium lineamentis circumscribi atque finiri. Porro autem nonne idem apostolus dicit. Renovamini spiritu mentis vestre et induite novum hominem. qui secundum deum creatus est. Et alibi apertius. Exuentes vos inquit veterem hominem cum actibus eius et induite novum qui renovatur in agnitione dei secundum imaginem eius qui creavit eum. Si ergo spiritu mentis nostre renovamur. et ipse est novus homo qui renovatur in agnitione dei secundum imaginem eius qui creavit eum. nulli dubium est. non secundum corpus. neque secundum quamlibet animi partem. sed secundum rationalem mentem. ubi potest esse agnitio dei. hominem factum ad imaginem eius. qui creavit eum. Secundum hanc autem renovationem efficimur etiam filii dei per baptismum Christi. et induentes novum hominem. Christum utique induimus per fidem. Quis est ergo qui ab hoc consortio feminas alienat. cum sint nobiscum gratie coheredes. et alio loco idem apostolus dicat. Omnes enim filii dei estis per fidem in Christo ihesu. Quicumque enim in Christo baptizati estis Christum induistis. Non est iudeus neque grecus. non est servus neque liber. non est masculus neque femina. omnes enim vos unum estis in Christo ihesu. Numquid nam igitur fideles femine sexum corporis amiserunt. Sed quia ibi renovantur ad imaginem dei. ubi sexus nullus est. hoc est in spiritu mentis sue. Cur ergo vir propterea non debet caput velare quia imago est et gloria dei. mulier autem debet. quia gloria viri est. quasi mulier non renovetur spiritu mentis sue. que renovatur in agnitione dei. secundum imaginem eius qui creavit eum. Sed quia sexu corporis distat a viro. rite potuit in eius corporali velamento figurari pars illa rationis que ad temporalia gubernanda deflectitur. ut non maneat imago dei. nisi ex qua parte mens hominis eternis rationibus conspiciendis vel consulendis adheserit. quam non solum masculos. sed etiam feminas habere manifestum est. Ergo in eorum mentibus communis natura cognoscitur. in eorum vero corporibus ipsius unius mentis distributio figuratur. VIII

Ascendentibus itaque introrsus quibusdam gradibus considerationis per animae partes unde incipit aliquid occurrere. quod non sit nobis commune cum bestiis. inde incipit ratio. ubi homo iam interior possit agnosci. Qui etiam ipse si per illam rationem cui temporalium rerum administratio delegata est immoderato progressu nimis in exteriora prolabitur consentiente sibi capite suo. id est non eam cohibente atque refrenante illa que in specula consilii presidet. quasi virili portione conveteratur inter omnes inimicos suos virtutis lividos demones cum suo principe diabolo.

cenorum illa visio. ab ipso etiam an-
pite cum coniuge vetitum manduca-
te subtraxit. ut lumen oculorum eius
non sit cum illo. Et sic ab illa illustratione
veritatis. ambo nudati atque apertis
oculis ad videndum quam inhonesti atque
indecori remanserint. tanquam folia
dulcium fructuum. sed sine ipsis fructibus.
ita sine fructu boni operis bona verba
contexerint. ut male viventes. quasi bene
loquendo contegant turpitudinem suam. ix

Potestatem quippe suam diligens
anima. a communi universo ad pri-
vatam partem prolabitur. et apo-
statica illa superbia quod initium peccati
dicitur cum in universitate creature deum rectorem secuta legibus eius optime gu-
bernari potuisset. plus aliquid universo appetens. atque vel id in sua lege
gubernare molita. quia nil est amplius
in universitate in curam partilem truditur.
et sic aliquid concupiscendo minuitur.
Unde et avaritia dicitur radix omnium
malorum. totumque ubi aliquid proprium contra
leges quibus universitas administratur
agere nititur per corpus proprium gerit. quod
partiliter possidet. atque in formis et mo-
tibus corporalibus delectata. quia intus
eas secum non habet. cum earum imagi-
nibus quas memorie fixit involvitur.
et fantastica fornicatione turpiter inqui-
natur. omnia officia sua ad eos fines
referens. quibus curiose corporalia ac
temporalia per corporis sensus querit. aut tu-
mido fastu. aliis animis corporeis sen-
sibus deditis esse affectat excelsior.
aut cenoso gurgite carnalis vo-
luptatis immergitur. x

Cum ergo bona voluntate ad
interiora et superiora capi-
enda, que non privatim. sed communiter
ab omnibus qui talia diligunt sine ulla an-
gustia vel invidia. casto possidentur
amplexu. vel sibi vel aliis consulit.
et si fallatur in aliquo per ignorantiam
temporalium. quia et hoc temporaliter gerit. et modum
agendi non teneat quem debebat.
humana temptatio est. Et magnum est hanc
vitam sic degere. quam velut viam re-
deuntes carpimus. ut temptatio nos non
apprehendat nisi humana. Hoc enim peccatum
extra corpus est. nec fornicatio deputatur. et propterea facillime ignoscitur. Cum
vero propter adipiscenda ea que per cor-
pus sentiuntur propter experiendi vel excel-
lendi vel contractandi cupiditatem.
ut in his finem boni sui ponat aliquid
agit. quicquid agat turpiter agit. et
fornicatur in corpus proprium peccans. et
corporearum rerum fallacia simulacra
introrsus rapiens. et vana medi-
tatione componens. ut ei nec divinum aliquid
nisi tale videatur privatim avara fetatur
erroribus. et privatim prodiga inaniter
viribus. Nec ad tam turpe et misera-
bile fornicationem. simul ab exordio pro-
siliret. sed sicut scriptum est. Qui mo-
dica spernit paulatim decidit. xi

Quomodo enim coluber non aper-
tis passibus. sed squamarum
minutissimis nisibus repit. sic
lubricus deficiendi motus neglige-
tes minutatim occupat et incipiens
a perverso appetitu similitudinis dei. per-
venit ad similitudinem pecorum. Inde est quod
nudati stola prima. pelliceas tunicas
mortalitate meruerunt. Honor enim
hominis verus est imago et similitudo
dei. que non custoditur nisi ab ipso a quo
imprimitur. Tanto magis itaque inheret
deo. quanto minus diligit proprium. cupiditate vel

experiende potestatis sue quodam nutu suo ad se ipsum tamquam ad medium proruit. Ita cum vult esse sicut ille sub nullo, et ab ipsa sua medietate penaliter ad ima propellitur, id est ad ea quibus pecora letantur. Atque ita cum sit honor eius similitudo dei, dedecus autem eius similitudo pecoris. Homo in honore positus non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus et similis factus est eis. Qua igitur tam longe transiret a summis ad infima nisi per medium sui. Cum enim neglecta caritate sapientie que semper eodem modo manet concupiscitur scientia ex mutabilium temporaliumque experimento inflat non edificat. Ita pregravatus animus quasi pondere suo a beatitudine expellitur et per illud sue medietatis experimentum pena sua discit quid intersit inter bonum desertum malumque commissum. nec redire potest effusis et perditis viribus nisi gratia conditoris sui ad penitentiam vocantis et peccata donantis. Quis enim infelicem animam liberabit a corpore mortis huius nisi gratia dei per Ihesum Christum dominum nostrum. De qua gratia suo loco quantum ipse prestiterit disseremus.

Nunc de illa parte xii rationis ad quam pertinet scientia, id est cognitio rerum temporalium atque mutabilium navandis vite huius actionibus necessaria, suscepta consideratione quantum dominus adiuvat peragamus. Sicut enim in illo manifesto coniugio duorum hominum qui primi facti sunt, non manducavit serpens de arbore vetita, sed tantummodo manducandum persuasit. mulier autem non manducavit sola, sed viro suo dedit et simul manducaverunt, quamvis cum serpente sola locuta est et ab eo sola seducta sit. ita et in hoc quod etiam in homine uno geritur et dinoscitur occulto quodam secretoque coniugio carnalis, vel ut ita dicam, qui in corporis sensus intenditur sensualis animi motus, qui nobis pecoribusque communis est, seclusus est a ratione sapientie. Sensu quippe corporis corporalia sentiuntur, eterna vero et incommutabilia spiritalia ratione sapientie intelliguntur. Rationi autem scientie appetitus vicinus est, quandoquidem de ipsis corporalibus que sensu corporis sentiuntur ratiocinatur ea que scientia dicitur actionis, si bene ut eam notitiam referat ad finem summi boni. Si autem male ut eis fruatur tamquam bonis talibus in quibus falsa beatitudine conquiescit. Cum ergo huic intentioni mentis que in rebus temporalibus et corporalibus propter actionis officium ratiocinandi vivacitate versatur carnalis ille sensus vel animalis ingerit quandam illecebram fruendi se, id est tamquam bono quodam privato et proprio, non tamquam publico et communi quod est incommutabile bonum, tunc velut serpens alloquitur feminam. Huic autem illecebre consentire de ligno prohibito manducare est. Sed iste consensus si sola cogitationis delectatione contentus est, superioris vero auctoritate consilii ita membra retinentur ut non exhibeantur iniquitatis arma peccato, sic habendum existimo velut cibum vetitum mulier sola comederit. Si autem in consensione male utendi rebus que per sensum corporis sentiuntur ita decernitur quodcumque peccatum ut si potestas sit etiam corpore compleatur, intelligenda est illa mulier dedisse viro suo secum edendum illicitum cibum. Neque enim potest peccatum non solum cogitandum suaviter verum etiam efficaciter perpetrandum mente decerni.

nisi et illa mentis intentio pen:
es quam summa potestas est membra
in opus movendi vel ab opere cohi:
bendi male actiam cedat et serviat.
Sicut sane cum sola cogitatione mens
oblectatur illicitis non quidem decer:
nens esse facienda tenens tamen et vo:
lens libenter que statim ut attigerit
animum respui debuerunt negandum
est non esse peccatum sed longe minus quam
si et opere statuatur implendum. Et ideo de
talibus quoque cogitationibus venia pete:
da est pectusque percutiendum atque di:
cendum dimitte nobis debita nostra
sicut et nos dimittimus debitoribus nostris.
Neque enim sicut in illis duobus primis
hominibus personam suam quisque portabat ideo
si sola mulier cibum edisset illicitum so:
la utique mortis supplicio plecteretur
ita dici potest in homine uno si delecta:
tionibus illicitis a quibus se continuo debe:
ret avertere cogitatio libenter sola pa:
statur nec facienda decernatur mala
sed tamen suaviter in recordatione teneatur
quasi mulierem sine viro posse dampnari.
absit hoc credere. Hec quippe una per:
sona est unus homo est totusque dampna:
bitur nisi hec que sine voluntate operandi
sed tamen cum voluntate animum talibus oblectan:
di solius cogitationis sentiuntur esse peccata
per mediatoris gratiam remittantur. Hec
itaque disputatio qua in mente uniuscuius:
que hominis quoddam rationale con:
iugium contemplationis et actionis officiis
per quedam singula distributis tamen in
utroque mentis unitate servata salva
illius veritate historie quam de duobus
primis hominibus viro scilicet eius et muliere
de quibus propagatum est genus humanum
divina tradit auctoritas ad hoc
tantummodo audienda est ut intelli:
gatur apostolus imaginem dei viro tantum
tribuendo non etiam femine quamvis in diverso
sexu duorum hominum aliquid tamen significare
voluisse quod in uno homine quereretur.

Nec me fugit quosdam XIII
qui fuerunt ante nos egregii
defensores katholice fidei
et divini eloquii tractatores cum in homine
uno cuius universam animam bonam quendam
paradisum esse sentirent duo ista re:
quirerent virum mentem mulierem vero
dixisse corporis sensum. Et secundum hanc
autem distributionem qua vir ponitur mens
sensus vero corporis mulier videntur apte
omnia convenire si considerata tractentur nisi
quod in omnibus bestiis et volatilibus
scriptum est non esse inventum viro adiu:
torium simile illi et tunc est ei mulier
facta de latere. Propter quod ego non putavi
pro muliere sensum corporis esse ponendum
quem videmus in nobis et bestiis esse
communem. Sed aliquid volui quod bestie non
haberent. sensumque corporis magis pro ser:
pente intelligendum existimavi
qui legitur sapientior omnibus pecoribus terre.
In eis quippe naturalibus bonis que irratio:
nabilibus animantibus videmus esse
communia vivacitate quadam sensus excel:
lit. non ille de quo scriptum est in epistola
que est ad hebreos ubi legitur perfectorum
esse solidum cibum qui per illum habitum
exercitatos habent sensus ad separandum
bonum a malo. Ille quippe sensus na:
ture rationalis sunt ad intelligentiam perti:
nentes. Sed iste sensus qui est quinquepar:
titus in corpore per quem non solum a nobis
verum etiam a bestiis corporalis species
motusque sentitur. Sed sive iste sive ille

sive aliquo alio modo accipiendum sit. quod
apostolus virum dixit imaginem et gloriam
dei. mulierem autem gloriam viri. apparet
tamen cum secundum deum vivimus. mentem nostram in
invisibilia eius intentam ex eius eternitate
veritate caritate proficienter debere for-
mari. Quiddam vero rationalis intentionis
nostre hoc est eiusdem mentis in usum
mutabilium corporaliumque rerum sine quo hec
vita non agitur dirigendum. non ut confor-
memur huic seculo fine constituendo in
bonis talibus et in ea detorquendo
beatitudinis appetitum. sed ut quicquid in
usu temporalium rationabiliter facimus. eternorum adi-
piscendorum contemplatione faciamus trans-
euntes illis inherentes. xiiii

Habet enim et scientia modum suum
bonum si quod in ea inflat vel
inflare assolet. eternorum cari-
tate vincatur. que non inflat. sed ut scimus
edificat. sine scientia quippe. nec vir-
tutes ipse quibus recte vivitur possunt haberi.
per quas hec vita misera sic gubernetur.
ut ad illam que vere beata est perveniatur
eternam. Distat tamen ab eternorum contempla-
tione actio qua bene utimur temporalibus rebus.
et illa sapientie. hec scientie deputatur. Quam-
vis enim et illa que sapientia est. possit scientia
nuncupari. sicut et apostolus loquitur ubi dicit.
Nunc scio ex parte. tunc autem cognoscam
sicut et cognitus sum. quam scientiam perfecto con-
templationis dei vult intelligi. quod sanc-
torum erit premium summum. tamen ubi dicit
alii datur per spiritum sermo sapientie. alii
sermo scientie secundum eundem spiritum. Hec
utique duo sine dubitatione distinguit.
licet non ibi explicet quid intersit
unde possit utrumque dinosci. Verum scrip-
turarum sanctarum multiplicem copiam scru-
tatus inveni scriptum esse in libro iob.
eodem sancto viro loquente. Ecce pie-
tas est sapientia. abstinere autem a malis
est scientia. In hac differentia intelligendum est ad
contemplationem sapientiam. ad actionem scientiam
pertinere. pietatem quippe hoc loco posuit
dei cultum. que grece dicitur theosebia. nam
hoc verbum habet ista sententia in codi-
cibus grecis. Et quid est in eternis
excellentius quam deus. cuius solius immu-
tabilis est natura. Et quis cultus
eius nisi amor eius. quo nunc desideramus
eum videre credimusque et speramus nos
esse visuros. Et quantum proficimus videmus
nunc per speculum in enigmate. tunc
autem in manifestatione. Hoc est enim quod
ait apostolus paulus facie ad faciem. hoc
etiam quod iohannes. Dilectissimi nunc filii dei
sumus. et nondum apparuit quod erimus.
Scimus cum apparuerit similes ei erimus.
quoniam videbimus eum sicuti est. De his
autem atque huiusmodi sermo ipse mihi videtur esse
sermo sapientie. Abstinere autem a malis.
quod iob scientiam dixit esse rerum procul dubio
temporalium est. quoniam secundum tempus in malis
sumus. a quibus abstinere debemus. ut ad
illa bona eterna veniamus. Quapropter
quicquid prudenter. fortiter. temperanter.
et iuste agimus. ad eam pertinet scientiam
sive disciplinam. qua in evitandis malis
bonisque appetendis actio nostra versatur.
et quicquid propter exempla vel cavenda vel
imitanda et propter quarumque rerum que
nostris accommodata sunt usibus necessaria
documenta. historica cognitione colligimus.
De his ergo sermo cum fit eum scientie sermonem
puto discernendum. et sermonem sapientie
ad quem pertinent ea que nec fuerunt nec
futura sunt. sed sunt. et propter eternitatem

in qua sunt · et fuisse et esse et futura esse dicuntur sine ulla mutabilitate temporum. Non enim sic fuerunt ut esse desinerent · aut sic futura sunt · quasi nunc non sint · sed idipsum esse semper habuerunt semper habitura sunt · Manent autem non tamquam in spaciis locorum fixa · veluti aspectibus sic ista in locis visibilia vel contrectabilia · corporis sensibus · Non autem solum rerum sensibilium in locis positarum sine spaciis localibus manent intelligibiles incorporalesque rationes verum etiam motionum in temporibus transeuntium sine temporali transitu. Stant etiam ipse utique intelligibiles insensibiles ad quas mentis acie pervenire paucorum est. Et cum pervenitur quantum fieri potest non in eis manet ipse perventor. sed veluti acie ipsa reverberata repellitur et fit rei non transitorie transitoria cogitatio. transiens per disciplinas quibus eruditur animus memorie commendatur ut sit quo redire possit. que cogitatio inde transire compellitur. Quibus si ad memoriam cogitatio non rediret · atque quod commendaverat ibi inveniret ut primum invenerat in illa scilicet incorporea veritate. Unde rursus quasi descriptum in memoria figeretur. Neque enim sic manet verbi gratia quadrati corporis incorporalis et incommutabilis ratio · sicut in ea manet hominis cogitatio. si tamen ad eam sine fantasia spacii localis potuit pervenire. aut si alicuius artificiosi et musici soni per moras temporis transeuntis numerositas comprehendatur. sine tempore stans in quodam secreto altoque silentio vel diu saltis saltem cogitari potest · quamdiu potest ille cantus audiri · tamen quod inde rapuit etsi transiens mentis aspectus et quasi glutiens in ventrem ita in memoria reposuerit · poterit recordando quodammodo ruminare et in disciplinam quod sic didicerit traicere · Quod si fuerit omnimoda oblivione deletum · rursus doctrina duce ad id venietur quod penitus exciderat et sic invenietur ut erat. XV

Unde plato ille philosophus nobilis persuadere conatus est · vixisse hic animas hominum · et antequam ista corpora gererent · et hinc esse quod ea que discuntur reminiscuntur potius cognita quam cognoscuntur nova · Retulit enim puerum quendam nescio quid in geometria interrogatum sic respondisse · tamquam esset illius peritissimus disciplinae · Gradatim quippe atque artificiose interrogatus videbat quod videndum erat · dicebatque quod viderat. sed si recordatio hec esset rerum antea cognitarum · non utique omnes vel pene omnes · cum illo modo interrogarentur hoc possent. Non enim omnes in priore vita geometre fuerunt · cum tam rari sint in genere humano · ut vix possit aliquis inveniri · Sed potius credendum est mentis intellectualis ita conditam esse naturam · ut rebus intelligibilibus naturali ordine disponente conditore subiuncta · sic ista videat in quadam luce sui generis incorporea · quemadmodum oculus carnis videt · que in hac corporea luce circumadiacent · cuius lucis capax eique congruens est creatus. Non enim et ipse ideo sine magistro alba et nigra discernit. quia ista iam noverat antequam in hac carne crearetur · Denique cur de solis rebus intelligibilibus id fieri potest · ut bene interrogatus quisque respondeat quod ad quamque pertinet disciplinam · etiam si eius ignarus est · Cur hoc facere de rebus sensibilibus nullus potest · nisi quas isto vidit in corpore constitutus · aut eis que noverant indicantibus credidit · seu litteris eorum seu verbis. Non enim acquiescendum est eis · qui samium pitagoram ferunt recordatum

fuisse talia nonnulla q̄ sibat expertus. cum hic alio iam fuisset in corpe et alios nonnullos narrat. Alij eius: modi aliquid in suis mentib9 pas: sos. quas falsas fuisse memorias q̄: les plerumq3 experim̄ in sompnis. qm̄ nos videm̄ remisti. qn̄ egerim9 aut viderim9 qd' nec egim9 omnino nec vi: dim9. et eodē mō affectatas ēē i͠ora etiā vigilan̄m instinctu spirituū ma: lignorum atq3 fallaciū q̄b9 cure ē dece: ptionib9 aiarum falsā opinionē ad de: cipiendos hoīes firmare vel serē. Et hoc tamē pt. qn si vē illa cerdar: ent que hic in alijs antea positi corpib9 viderāt. multis ac pene oīb9 id contingēt. qn qdē vt de vi: uis mortuos. ita de mortuis vivos. tamqm̄ de vigilātib9 dormientes. et de dormientib9 vigilātes sine ces: satōe fieri suspicantr. Si ergo hec est sapie et sciē recta distinctio. vt ad sapiam ptineat eternarum rerum cognitio intellectualis. ad sciam vero tpaliū rerū cognitio ronalis. quid cui pponendū siue po: ponendū sit. nō est difficile iudicare. Si aut alia est adhibenda discretio qua dinoscantur hec duo. q̄ apłs dn̄io di: stare apłs docet. dicens. Alij datur quidem per spm̄ sermo sapie. alij sermo sci: encie scdm̄ eundē spm̄. tn̄ etiā istorum duorum q̄ nos posui9 euidentissima dr̄a ē. qd' alia sit intellectualis cognitio eternarum rerum. alia ronalis tpaliū. et huic illā ppone: dam esse ambigit nemo. Relinq̄b9 itaq3 nobis. eoque exterioris sūt hoīs. et ab eis q̄ nobis cū pecorib9 [illegible] intror: sum ascendē cupiētib9 ancq̄ ad co: gnicōes rerum intelligibiliū atq3 summarum. q̄ sempiterne sunt veniremus. tpaliū rerum cognitio ronalis occurrit. Etiā in hac igitur inueniamus si possumus aliqm̄ trinitatē. sicut inueniebamus in sensib9 corporis et in his que per eos in aiam vel spm̄ nrm̄ imaginabiliter intrauerūt. vt p corpa: lib9 reb9. quas corporeo foris po: sitas attingimus sensu. intus corporum similitudines habemus impressas memorie. ex q̄b9 cogitatio formaretur. tercia volūtate vtrumq3 iungente. sicut formabatur foris acies oculorum. quā voluntas vt visio fieret ad: hibebat rei visibili. et vtrumq3 iungebat etiā illic ipā se admouens tercia3 s3 nō est hoc coartandū in hunc librum. vt in eo q̄ sequitur si deus adiuuerit co: ueniēter possit inquiri et qd' inuentum fuerit explicari. Explicit duodecimus liber.

Capitla libri tredecimi

De sermone ronalis mentis officio quī vnū ad tpalia. ad quod ptinet ad eterna.
De fide q̄ licet p corpis sensū mente cōcipi sit. nichil tn̄ inuenitur habere corporeū.
De voluntate q̄ et singli ppā et oīs etiā nō indicata pnt habere cōem.
De btitudine q̄ oīs vna volūtate expe: tunt. s3 n̄ eadē oīs diffinicōe nouerit.
An oēs bti sint qui viuūt vt volūt
Propiorē esse btitudi volūtatē rectam etiā nō adeptam qd' cupit q̄ prauam etiā si quod concupiuit obtinuit.
Ad verā btitudinē viā esse per fidem rectam. sine qua nulla cuiquam possit fortitudo prodesse. vij
Perfectam beatitudinem nisi in eterna vita esse non posse. viij
An eternitatis capax sit huāa natura.
An aliomō oīps deus hoīem eterni: tati debuit cformare. qm̄ vt sibi deus filius natura vniret huāa.
Qua rone in sangne xpi iustificet

credentes et quomodo in hoc sa:
cramento totius sit trinitatis operacio.
Quomodo homo diabolo traditus sit potestati.
De consilio dei quo ei placuit.
vt potestas diaboli non poten:
cia sed iusticia vinceretur. 13.
De eorum debito per nihil debentem
xpm soluto. In quo sit diabolus
victus a xpo. Ad quam vtilitatem
fidelium renatorum. mala que per
originale peccatum sunt contracta concessa sunt.
De hiis que per incarnacionem xpi sunt
collata credentibus. De na:
tiuitate domini ex maria virgine
et spiritu sancto. Quod verbum caro fa:
ctum sapiencie thesauros in se habeat
et sciencie. Neminem posse sine
fide ad veram beatitudinem peruenire.

Aurelij augustini episcopi liber
tredecimus incipit feliciter. I

In libro superiore huius operis duo:
decimo satis egimus discerne:
re racionalis mentis officium in tem:
poralibus rebus. vbi non sola cognitio
verum et actio nostra versatur. ab excel
lenciore eiusdem mentis officio. quod
contemplandis eternis rebus impenditur. ac
sola cognicione finitur. Commodius autem
fieri puto. vt de scripturis sanctis ali:
quid interseram. quo facilius possit
vtrumque dinosci. Euangelium suum iohannes
euangelista sic orsus est. In principio erat verbum.
et verbum erat apud deum. et deus
erat verbum. hoc erat in principio apud
deum. omnia per ipsum facta sunt. et sine ipso
factum est nihil. Quod factum est. in ipso
vita erat. et vita erat lux hominum. et
lux in tenebris lucet. et tenebre eam non
comprehenderunt. Fuit homo missus a deo cui
nomen erat iohannes. hic venit in testimonium vt
testimonium perhiberet de lumine. Erat lux
vera que illuminat omnem hominem venientem
in hunc mundum. In mundo erat. et mundus
per ipsum factus est. et mundus eum non
cognouit. In propria venit. et sui eum
non receperunt. Quotquot autem receperunt
eum dedit eis potestatem filios dei fieri hiis
qui credunt in nomine eius. Qui non ex san:
guinibus. neque ex voluntate carnis. neque
ex voluntate viri. sed ex deo nati sunt.
Et verbum caro factum est et habitauit
in nobis. Et vidimus gloriam eius. gloriam
quasi vnigeniti a patre. plenum gracia et veri:
tatis. Hoc totum quod ex euangelio posui.
in precedentibus suis partibus habet. quod immu:
tabile et sempiternum est. cuius contemplacio
nos beatos facit. In consequentibus vero
permixta cum temporalibus commemorantur eterna.
Ac per hoc aliqua ibi ad scienciam pertinent. ali:
qua ad sapienciam sicut in libro duodecimo
precessit nostra distinctio. Nam in principio
erat verbum. et verbum erat apud deum.
et deus erat verbum. hoc erat in principio
apud deum. omnia per ipsum facta sunt. et sine
ipso factum est nihil. Quod factum est. in ipso
vita erat. et vita erat lux hominum. et
lux in tenebris lucet. et tenebre eam
non comprehenderunt. Contemplatiuam vitam requirit.
et intellectuali mente cernendum est. qua
in re quanto magis quisque profecerit. tanto fiet
sine dubitacione sapiencior. Sed propter id
quod ait. lux lucet in tenebris. et tene:
bre eam non comprehenderunt. fide vtique
opus erat qua crederetur quod non videretur.
Tenebras quippe intelligi voluit auersa
ab hac luce. eamque minus idonea intueri
corda mortalium. propter quod adiungit et
dicit. Fuit homo missus a deo cui nomen
erat iohannes. hic venit in testimonium. vt testimonium
perhiberet de lumine. vt omnes crederent per illum.

Hoc iam temporaliter gestum est et ad scientiam pertinet quo cognitione historica continetur. Homines autem iohannem in fantasia cogitamus que de humane nature notitia impressa est in memorie. Et hoc eodem modo cogitant, sive qui ista non credunt, sive qui credunt. Utrisque enim notum est quid sit homo, cuius exteriorem partem id est corpus per corporis lumina didicerunt. Interiorem vero id est animam in seipsis. quia et ipsi homines sunt. et per humanam conversationem cognitam tenent. ut possint cogitare quod dicitur fuit homo cui nomen erat iohannes. quia et nomina sciunt loquendo et audiendo. Quod autem ibi est missus a deo. fide tenent qui tenent. et qui fide non tenent aut dubitatione ambigunt. aut infidelitate derident. Utrique tamen si non sunt ex nimium insipientium numero qui dixit in corde suo non est deus. hec audientes verba utrumque cogitant et quid sit deus et quid sit mitti a deo. et si non sicut res se habent. certe sicut valent. Fidem porro ipsam quam videt quisque in corde suo si credit vel non esse si non credit. aliter novimus. non sicut corpora que videmus oculis corporeis. et per ipsorum imagines quas memoria tenemus etiam absentia cogitamus. nec sicut ea que non vidimus. et ex his que vidimus cogitatione utcumque formamus et memorie commendamus. quo recurramus cum voluerimus. ut illic ea vel potius qualescumque imagines eorum quas ibi fiximus similiter recordatione cernamus. Nec sicut hominem vivum cuius animam etiam si non videmus ex nostra conicimus et ex motibus corporalibus hominem vivum sicut videndo didicimus. intuemur etiam cogitando. Non sic videtur fides in corde in quo est ab eo cuius est.

sed eam tenet certissima scientia clamatque conscientia. Cum itaque propterea credere iubeamur. quia id quod credere iubemur videre non possumus. Ipsam tamen fidem quando inest nobis videmus in nobis. quia et rerum absentium presens est fides. et rerum que foris sunt. intus est fides. et ipsa tamen temporaliter fit in cordibus hominum. Et si ex infidelibus fideles fiunt perit ab eis. Aliquando autem et rebus falsis accommodatur fides. loquimur enim sic ut dicamus. habita est eis fides et decepit. qualis fides. si tamen et ipsa dicenda est fides. non culpabiliter de cordibus perit. quando eam inventa veritas pellit. Optabiliter autem rerum verarum in easdem res fides transit. Non enim dicendum est perit. quando ea que credebantur videntur. Numquid enim adhuc fides dicenda est. cum diffinita sit in epistola ad hebreos dicentem fidem esse convictionem rerum que non videntur. Deinde quod sequitur hic venit in testimonium. ut testimonium perhiberet de lumine. ut omnes crederent per illum. Actio autem dixi temporalis. Temporaliter enim testimonium perhibetur etiam de re sempiterna. quod est intelligibile lumen. De quo ut testimonium perhiberet venit iohannes qui non erat lux. sed ut testimonium perhiberet de lumine. adiungit enim. Erat lux vera que illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. In mundo erat et mundus per ipsum factus est. et mundus eum non cognovit. In propria venit et sui eum non receperunt. Hec verba omnia. qui latinam linguam sciunt ex rebus intelligunt quas noverunt. quarum aliqua nobis innotuerunt per corporis sensus. sicut homo. sicut ipse mundus. cuius tam evidentem magnitudinem

cernimus. Sicut eorundem verborum so-
num. Nam et auditus sensus est corporis
aliquid autem per animi racionem. sicut id quod
dictum est. Et sui eum non receperunt. In-
telligimus enim non in eum crediderunt. quod
quid sit. nullo corporis sensu. sed animi
racione cognovimus. Ipsorum etiam verborum
non solum sonos. sed significaciones. partim
per corporis sensum. partim per animi ra-
cionem didicimus. Nec ea verba nunc primum
audivimus. sed que iam audieramus. Et non
solum ipsa verum etiam que significarent.
cognita memoria tenebamus. et hic
agnovimus. Hoc enim nomen dissillabum
cum dicitur mundus. quando sonus est. res utique
corporalis per corpus innotuit id est per aurem.
Sed etiam quod significat per corpus inno-
tuit et per oculos carnis. mundus quippe
in quantum notus est. videntibus no-
tus est. Ad hoc verbum quatuor sillabarum
quod est crediderunt. sono suo. quoniam cor-
pus est per aurem carnis illabitur.
Quod autem significat nullo corporis sensu.
sed animi racione cognoscitur. Nisi enim quid
sit crediderunt per animum nossemus. non
intelligeremus. quid non fecerint illi de
quibus dictum est. Et sui eum non receperunt.
Sonus ergo verbi forinsecus instrepit
auribus corporis. et attingit sensum qui
vocatur auditus. Species quoque hominis. et in
nobis ipsis nota est. et forinsecus in
aliis. idem corporis sensibus. oculis cum videtur.
auribus cum auditur. tactui cum tenetur et
tangitur. habet etiam in memoria nostra ima-
ginem suam incorporalem quidem. sed corporali similem.
Mundi tamen denique ipsius mirabilis
pulcritudo forinsecus presto est et aspecti-
bus nostris. et ei sensui qui dicitur tactus. si quid
eius attingimus. habet etiam intus in memoria
nostra imaginem suam ad quam recurrimus. cum
eum vel septi parietibus vel etiam in tene-
bris cogitamus. Sed de his imaginibus
rerum corporalium incorporalibus quidem habentibus
tamen similitudines corporum. et ad vitam ex-
terioris hominis pertinentibus. iam satis in
undecimo libro locuti sumus. Nunc
autem agimus de homine interiore et eius
sciencia ea que rerum est temporalium et mutabilium.
In cuius intencionem cum assumitur aliquid etiam de
rebus ad exteriorem hominem pertinentibus ad
hoc assumendum est. ut aliquid inde do-
ceatur. quod racionalem adiuvet scienciam. Ac per
hoc rerum quas communes cum animantibus
irracionabilibus habemus racionalis usus ad
interiorem hominem pertinet. nec recte dici potest
cum irracionabilibus animantibus eum nobis esse communem.

ii

Fides vero de qua in hoc
libro aliquanto diutius disputare cer-
ta disposicionis nostre racione compellimur.
quam qui habent fideles vocantur. et qui non habent
infideles. sicut hi qui venientem in propria dei
filium non receperunt. quamvis ex auditu
in nobis facta sit. non tamen ad eum sensum
corporis pertinet qui appellatur auditus.
quoniam non est sonus. nec ad oculos huius
carnis. quoniam non est color. aut corporis forma.
nec ad eum qui dicitur tactus. quoniam corpulencie
nihil habet. nec ad ullum sensum corporis. quoniam
cordis res ista non corporis. nec foris
est a nobis sed in intimis nostris. nec eam
quisquam hominum videt in alio. sed unusquisque
in semetipso. Denique potest et simulacione
confingi et putari esse in quo non est.
Si iam igitur quisque fidem apud seipsum
videt in altero autem credit esse eam non
videt. et tanto firmius credit. quanto
fructus eius magis novit quos operari
solet fides per dilectionem. Quamobrem
omnibus de quibus evangelista subiungens dicit.

Quotquot autem receperunt eum. dedit eis
potestatem filios dei fieri. his qui
credunt in nomine eius. qui non ex san-
guinibus. neque ex voluntate carnis ne-
que ex voluntate viri. sed ex deo nati
sunt. Fides ista communis est. non sicut ali-
qua forma corporis communis est ad videndum
omnium oculis quibus praesto est. Ex ipsa
quippe una omnium cernentium quodammodo
informatur aspectus. sed sicut dici potest omnibus
hominibus esse facies humana communis. Non hoc
ita dicitur. ut tamen singuli suas habeant.
Ex una sane doctrina impressam fidem cre-
dentium cordibus singulorum qui hoc idem
credunt verissime dicimus. Sed aliud
sunt ea que creduntur. aliud fides qua cre-
duntur. Illa quippe in rebus sunt. que vel esse
vel fuisse vel futura esse dicuntur. hec autem
in animo credentis est. ei tantum conspicua cuius
est. quamvis sit et in aliis non ipsa
sed similis. non enim numero est una. sed ge-
nere. propter similitudinem tamen et nullam diversitatem
magis unam dicimus esse quam multas. Nam
et duos homines simillimos cum videmus.
unam faciem dicimus. et miramur amborum.
Facilius itaque dicitur multas animas fuisse.
singulas utique singulorum. de quibus legimus
in actibus apostolorum. quod eis fuit una anima.
quam ubi dixit apostolus una fides. tot eas
audet quisquam dicere quot fideles. Et
tamen qui dicit. O mulier magna est fides
tua. Et alteri. modice fidei quare du-
bitasti. suam cuique esse significat. Sed ita
dicitur eadem credentium fides una quemadmo-
dum eadem volentium voluntas una
cum et in ipsis qui hoc idem volunt. sua
voluntas sit cuique conspicua. alterius autem
lateat quamvis idem velit. Et si aliquibus
signis sese indicet. creditur potius quam videtur.

Unusquisque autem sui animi conscius. non credit
utique hanc esse suam. sed plane perspicit voluntatem.

Est quidem sane eiusdem nature iij
viventis et ratione utentis. tanta
conspiratio. ut cum lateat alterum
quid alter velit. nonnulle tamen sint vo-
luntates omnium etiam singulis note. Et
cum quisque homo nesciat. quid homo alius unus
velit. in quibusdam rebus possit scire quid
omnes velint. Unde illa cuiusdam mimi fa-
cetissima praedicatur urbanitas. qui se
promisisset in teatro quid in animo haberent.
et quid vellent omnes. aliis ludis esse
dicturum. atque ad diem constitutum ingenti
expectatione maior multitudo confluxit.
suspensis et silentibus omnibus dixisse per-
hibetur. vile vultis emere. et care vendere.
In quo dicto levissimi scenici omnes
tamen conscientias invenerunt suas. eique vera
ante oculos omnium constituta. et tamen impro-
visa dicenti admirabili favore plau-
serunt. Cur autem tam magna expecta-
tio facta est illo promittente omnium volun-
tatem esse dicturum. nisi quia latent hominem
aliorum hominum voluntates. Sed numquid ista
latuit istum. numquid quemquam latet. Qua
tandem causa. nisi quia sunt quedam que non incon-
venienter in aliis de se quisque coniciat
compatiente vel conspirante vitio seu natura.
Sed aliud est videre voluntatem suam.
aliud quamvis certissima coniectura con-
icere alienam. Nam conditam Romam tam
certam habeo in rebus humanis quam Constan-
tinopolim. cum Romam viderim oculis meis.
de illa vero nihil noverim nisi quod aliis
testibus credidi. Et mimus quidem ille
vel seipsum intuendo. vel alios quoque
experiendo. vili velle emere. et care
vendere omnibus id credidit esse commune.
Sed quia revera vitium est. potest quisque
adipisci eiusmodi vel alicuius alterius

vili. quod huic contrarium est tertie pestilentie, qua huic resistat et vincat. Fastio ipse hominem cum venalis codex ei fuisset oblatus pretiique eius ignarum et ideo quiddam exiguum poscentem cerneret venditorem iustum pretium quod multo amplius erat nec opinanti dedisse. Quid si etiam sit quisquam nequitia tanta possessus ut vili vendat quod dimiserunt parentes et care emat quod consumant libidines. non est ut opinor incredibilis ista luxuries. et si querantur tales reperiantur aut etiam non quesiti fortassis occurrant qui nequitia maiore quam theatrica propositioni vel pronuntiationi theatrice insultet magno pretio stupra emendo parvo autem rura vendendo. Largitionibus etiam grana novimus quosdam emisse frumenta carius et vilius vendidisse suis civibus. Illud etiam quod vetus poeta dixit ennius. omnes mortales sese laudari exoptant. profecto et de se et de his quos expertus fuerat dixit et videtur pronuntiasse hominum omnium voluntates. Denique si et ennius ille dixisset. Laudari omnes vultis. nemo vestrum vult vituperari. similiter quod omnium esse voluntatem dixisse videretur. Sunt tamen qui vitia sua oderint et quibus sibi displicent ipsi nec ab aliis se laudari velint. gratiasque agant obiurgantium benivolentie cum ideo vituperant ut corrigant. At si dixisset. omnes beati esse vultis. miseri esse non vultis dixisset aliquid quod nullus in sua non agnosceret voluntate. quicquid enim aliud quisque latenter velit. ab hac voluntate que omnibus hominibus satis nota est non recedit. iiii

Mirum est autem cum capessende atque retinende beatitudinis voluntas una sit omnium. unde tanta existat de ipsa beatitudine rursus varietas atque diversitas voluntatum. non quod aliquis eam nolit. sed quod omnes eam norint. Si enim omnes eam nossent. non ab aliis putaretur esse in virtute animi. aliis in corporis voluptate. aliis in utroque. et aliis atque aliis. alibi atque alibi. Ut enim eos queque res maxime delectavit. ita in ea constituerunt vitam beatam. Quomodo igitur ferventissime amant omnes. quod non omnes sciunt. quis potest amare quod nescit. sicut iam de hac re in libris superioribus disputavi. Cur ergo beatitudo amatur ab omnibus. nec tamen scitur ab omnibus. An forte sciunt omnes ipsa que sit. sed non omnes sciunt ubi sit. et inde contentio est. quasi vero de aliquo mundi huius agatur loco. ubi debeat quisque velle vivere. qui vult beate vivere. ac non ita queratur ubi sit beatitudo sicut queritur que sit. Nam utique si in corporis voluptate ille beatus est. qui fruitur corporis voluptate. sed in virtute animi ille qui hac fruitur. Si in utraque ille qui fruitur utraque. Cum itaque alius dicit. beate vivere est voluptate corporis frui. nonne aut ambo nesciunt que sit beata vita. aut non ambo sciunt. quomodo ergo ambo amant eam. si nemo amare potest quod nescit. An forte falsum est quod pro verissimo certissimoque posuimus beate vivere omnes homines velle. Si enim beate vivere est verbi gratia secundum animi virtutem vivere. quomodo beate vivere vult. qui hoc non vult. Nonne verius diceremus homo iste non vult beate vivere. quia non vult secundum virtutem vivere quod solum est beate vivere. Non igitur omnes beate vivere volunt. immo pauci hoc volunt. si non est beate vivere

nisi secundum virtutem animi vivere quod
multi nolunt. ita ne falsum erit. unde
nec ipse achademicus omnia dubia sit.
Achademicus ille cicero dubitauit qui
tum vellet in hortensio dialogo ab ali-
qua re certa de qua nullus ambigeret
sumere sue disputationis exordium. beati
certe inquit omnes esse volumus absit ut
hoc falsum esse dicamus. Quid igitur?
an dicendum est etiam si nihil sit aliud
beate vivere quam secundum virtutem animi vivere.
tamen ei qui hoc non vult beate vult vivere.
nimis quidem hoc videtur absurdum. Tale est
enim ac si dicamus. Et qui non vult beate
vivere beate vult vivere. Istam repugnan-
tiam quis audiet? quis ferat? et tamen
ad hanc contendit necessitas. si et omnes
beate velle vivere verum est. et non omnes
sic volunt vivere quomodo solum vivitur
beate verum est. V

An forte illud est quod nos ab
his angustiis possit eruere.
ut quoniam diximus ibi quosque po-
suisse beatam vitam quod eos maxime de-
lectauit. ut voluptas epicurum. vir-
tus zenonem. sic alium aliquid aliud. ni-
hil dicamus esse beate vivere nisi vivere
secundum delectationem suam. et ideo falsum non
esse. quod omnes beate vivere velint. quia
omnes ita volunt ut quemque delectat.
Nam et hoc populo si pronuntiatum esset in
theatro. omnes id in suis voluntatibus
invenirent. Sed hoc quoque cicero cum sibi
ex adverso proposuisset ita redarguit.
ut qui hoc sentiant erubescant. ait enim
Ecce autem non philosophi quidam. sed prompti tamen
ad disputandum omnes aiunt esse beatos
qui vivunt ut ipsi velint. hoc quod
nos diximus ut quosque delectat. sed
mox ille subiecit falsum id quidem. velle
enim quod non deceat id est ipsum miserrimum

Nec tam miserum est non adipisci quod
velis quam adipisci velle quod non opor-
teat. preclarissime omnino atque verissime.
quis namque ita sit mente cecus et ab omni
luce decoris alienus. ac tenebris dede-
coris inuolutus. ut eum qui nequiter vivit
ac turpiter et nullo prohibente. nullo
ulciscente et nullo saltem reprehendere
audente insuper et laudantibus plurimis.
quoniam sicut ait scriptura divina. Laudatur
peccator in desideriis anime sue. et qui
iniqua gerit benedicitur. implet omnes
suas facinorosissimas et flagitiosissimas
voluntates. ideo beatum dicat quia vivit ut vult.
cum profecto. quamvis et sic miser esset. minus
tamen esset. si nihil eorum que perperam ab
per perperam voluisset habere potuisset.
mala enim voluntate vel sola quisque
miser efficitur. sed miserior potestate qua
desiderium male voluntatis impletur.
Quapropter quoniam verum est quod omnes ho-
mines esse beati velint. id quoque unum
ardentissimo amore appetant. et propter
hoc cetera quecumque appetant. Nec quisquam
potest amare quod omnino quid vel quale sit
nescit. nec potest nescire quid sit quod
velle se scit. sequitur ut omnes beatam vitam
sciant. omnes autem beati habent quod volunt.
quamvis non omnes qui habent quod volunt
continuo sint beati. Continuo autem miseri
qui vel non habent quod volunt. vel id habent
quod non recte volunt. Beatus igitur non est
nisi qui et habet omnia que vult et nihil vult male.

Cum ergo ex his duobus VI
bus beata vita constet. atque
omnibus nota. omnibus cara sit.
quid putamus esse cause. cur horum duorum
quando utrumque non possunt. magis eligant
homines. ut omnia que volunt habeant quam
ut omnia bene velint. etiam si non ha-
beant? An ipsa pravitas generis

humani. cum eos nõ lateat. nec illũ btm̃ esse. qui qđ vult nõ ħt. nec illũ q qđ male vult habet. sed illũ q et habet quicq̃ vult bona et nullã vult mala. ex his duobꝰ qbꝰ beata vita pficit. qm̃ vtrumq̃ nõ datur id eligatur potiꝰ. vñ magis a beata vita recedit. Longius quippe ab illa est. quicq̃ adipiscitur male concupita. q̃ qui nõ adipiscitur concupita. tñ potiꝰ eligi debuit voluntas bona atq̃ pponi. etiã nõ adepta que appetit. ppinquat eñ btõ. q bonũ vult quicq̃ vult et que adeptꝰ tũ fuit btꝰ erit. Et vtiq̃ nõ mala. sed bona btm̃ faciũt qm̃ faciũt. quorũ bonorũ habet aliquid iam. id q̃ nõ parui estimandum. atq̃ ipaq̃ sc̃ voluntatẽ bonã. qui de bonis quorũ capax est humana natura. nõ de vllius mali perpetratõe vel adeptõe gaudẽ desiderat. et bõ q̃lia et in hac misera vita esse pñt prudenti. temperanti. forti. et iusta mẽte sectantur. et qm̃tũ datur assequitur. vt etiã in malis sit bonꝰ. et finitis malis oĩbꝰ atq̃ impletis bonis oĩbꝰ sit beatus.

Et p hoc in ista mortali vita erroribꝰ. erumnisq̃ plenissima. precipue fides est necessaria qua in dm̃ creditur. Non eñ quecũq̃ bõ. maxĩe q̃ illa quibꝰ q̃sq̃ fit bonus. et illa quibꝰ fit beatꝰ. vñ nisi a dõ in hoĩem veniãt et hoĩ accedant. inueniri pñt. Cum auť ex hac vita ab eo qui in his miserijs fidelis et bõꝰ est ventũ fuit ad btã. tuc erit vẽ qđ nuc esse nulloo pñt. vt sic hõ viuat quo vult. Non eñ volet male viuẽ in illa felicitate. aut volet aliqđ qđ deerit. aut deerit qđ voluit. quicqđ amabitur aderit. nec desiderabitur qđ aderit. oẽ qđ ibi erit. bonũ erit. atq̃ sũmedũ amãtibꝰ psto erit. et qđ est oĩno beatissimũ. ita sẽp fore certũ erit. Hec vero fecerũt q̃s sibi ph̃i siue placuit eorũ cuiq̃ vitas btas suas. vt q̃si ppa virtute possent qđ cõi mortaliũ cõditõe nõ poterãt. sic sc̃ viuẽ vt vellent. Sentiebat eñ ar btm̃ esse neĩem posse. nisi habendo qđ vellz. et nihil patiendo qđ nollet. Quis aũt nõ q̃lẽcumq̃ vitã q delectatur et ideo btã vocat. vellet sic esse in sua ptate. vt eã posset ħre perpetuã. et tñ quis ita est. qs vult pati molestias quas fortiť tolerat. q̃uis eas velit possit q̃ tolerare si patiť. quis velit ĩ tormĩtis viuẽ. etiã qui pt in eis per patiãq̃ tenẽdo iustitiaq̃ laudabiť viuẽ. cogitauerit hec mala. q̃ ea ptulerit. vel cupiendo ħre vel timẽdo amitte qđ amabãt. sic neq̃ter sic laudabiť. Nã multi p transitoria mala ad mãsura fortiť tetenderũt. qui p̃fecto pe btĩ sunt. etiã nĩ sũt in transitorijs malis. p que ad bona nõ transitoiã puenerũt. sz qui spe btꝰ est. nõdum btꝰ est. expectat nãq̃ p paciam btitudinẽ. q̃ nõdũ tenet. q võ sine vlla spe tali. sñ vlla tali mercede cruciatur. q̃ntalibz adhibeat toleranciã. nõ est btꝰ veraciť. sz miser fortiter. Neq̃ eñ ppterea miser nõ est. q̃ miserior esset si et ĩpatienter miseriã sustinet. Poro si ista nõ patiť. q nollet pati in suo corpe. nec tuc q̃s btũs habendꝰ est. quo nõ viuit vt vult. Vt eñ alia omittã. q corpe illeso ad animũ ptinet offensioẽs. sñ quibꝰ viuẽ vellꝰ et sunt innumerabilia. vellet vtiq̃ si posset ita saluũ

et in solo mente habere corpus. et nullas ex
eo pati molestias. ut id haberet in po:
testate. aut in tempus in corruptione cor:
poris. Id quod non habet ac pendet in incer:
to. profecto non vivit ut vult. Quamvis
enim per fortitudinem sit paratus excipere
et equo ferre animo quicquid adversitatis
acciderit. mavult tamen ut non acci:
dat. et si possit. facit. atque ita paratus
est in utrumque. ut quantum in ipso est alte:
rum optet. alterum vitet. et si quod vitat
incurrerit. ideo volens ferat. quia fieri non
potuit quod volebat. Hoc ergo ne prematur ergo
sustinet. sed premi nollet. quomodo ergo
vivit ut vult? an quia volens fortis est
ad ferenda que nollet illata. ideo igitur
id vult quod potest. quoniam quod vult non potest.
Hec est tota. utrum ridenda. an potius
miseranda superborum beatitudo mortali:
um. gloriantium se vivere ut volunt. quia
volentes patienter ferunt que accidere sibi no:
lunt. hoc enim aiunt quod sapienter dixit
terentius. quoniam non potest id fieri quod
vis. id velis quod possis. commode hoc
dictum esse quis negat? sed consilium
est datum misero ne esset miserior.
Beatos autem quales se esse omnes vo:
lunt. non recte. nec vere dicitur. non potest
fieri quod vis. si enim beatus est. quicquid vult
fieri potest. quia non vult quod fieri non potest.
Sed non est mortalitatis huius hec vita.
nec erit nisi quando et immortalitas erit.
que si nullo modo dari homini posset.
frustra etiam beatitudo quereretur. quia sine im:
mortalitate non potest esse. viii

Cum ergo beati esse omnes
homines volunt. si vere volunt
profecto et esse immortales vo:
lunt. aliter enim beati esse non possunt.
Denique et de immortalitate interrogati.
sicut et de beatitudine omnes eam se velle
respondent. sed qualiscumque beatitudo que po:
tius vocatur quam sit in hac vita queritur.
immo vero fingitur dum immortalitas de:
speratur. sine qua vera beatitudo esse non
potest. Ille quippe beate vivit quod iam
superius diximus et astruendo satis fiximus.
qui vivit ut vult. nec male aliquid
vult. Nemo autem male vult immortali
tatem si eius humana capax est deo donante
natura. cuius si capax non est. nec beatitudinis
capax est. ut enim homo beate vivat. oportet
ut vivat. quem porro morientem vita
ipsa deserit. beata vita cum illo manere
qui potest. cum autem deserit aut nolentem de:
serit procul dubio. aut volentem aut neu:
trum. si nolentem. quomodo beata vita est que
ita est in voluntate ut non sit in potestate.
Cumque beatus nemo sit aliquid volendo nec
habendo. quanto minus est beatus qui non
honore non possessione non qualibet
alia re. sed ipsa beata vita nolens
deseritur. cum ei nulla vita erit. unde
et si nullus sensus relinquitur quo sit mi:
sera. Propterea enim beata vita discedit
quoniam tota vita discedit. miser est tamen
quamdiu sentit. quia scit se nolentem con:
sumi propter quod cetera et quod pre ceteris dili:
git. Non igitur potest vita et beata esse et
nolentem deserere. quia beatus nolens nemo
fit. ac per hoc quanto magis nolentem
deserendo miserum facit. si autem
nolentem deserit etiam sic quomodo beata
erat quam perire voluit qui habebat. Re:
stat ut dicant neutrum esse in animo beati.
id est eum deseri a beata vita. cum per mortem
deserit tota vita. nec nolle nec velle.
ad utrumque enim parato et equo animo in:
sistere. sed nec ista beata est vita que talis
est. ut quem beatum facit. amore eius in:
digna sit. quomodo enim est beata vita.
quam non amat beatus? Aut quomodo

amat' qd' vtrū vigeat. an pereat. idif:
ferent' accipit. n' forte virtutes qs
ppt' solā btitudiē sic amam9 psuadē
nobis audēt vt ipā btitudinē nō ame:
mus. qd' si faciūt etiā ipās vtiq3 ama:
re desistim9. qm illā ppt' quā solā istas
amauim9 nō amam9. Deīn quō erit vā
illa tā pfecta. tā expiata. tā eliquata.
tā certa senten. btōs esse omēs hōies vel:
le. si ipsi qui iam beati sūt. bti ee nec
nolūt nec volūt. q si volūt vt veritas
clamat. vt natā cpellit. cui summe
bon9 et imutabilr beat9 creatō in:
didit hoc. si volūt inq bti esse qui
beati sūt. bti vtiq3 nō esse nolūt. Si
aūt bti nō esse nolūt. pculdu° nolūt
csumi et pire qd' viuūt. immortales g°
esse uolūt qnq3 vē bti vel sūt vl' esse
cupiūt. sed aūt viuit bte cui n ad:
est qd' vult. nullo mō igit' esse potīt
vita veracit' bta. n sūt sempit'na. hac
vtrū capiat hūa natā. quā tn̄ csider:
abilē cfitet' nō parua qstio ē. Sz si
fides assit que in eis est. qb9 dedit
ptatē ihc filios dei fieri nllā qstio est.

Humanis quippe argumētis IX
ratiocinatoib9 hec īueire conantes.
vix pauci pditi igenio. abū:
dantes ocio. doctrinisq3 subtilissīs e:
ruditi ad indagandā soli9 aīe imor:
talitatē puenire poterāt. cui tn̄ aīe be:
atā vitā n īuenert stabilē. i. veram
ad miserias. eā quippe vite h9 eē post
btitudinē redire dixert. et qui eo3 de
hac erubuert senten. etiā3 pgatā3
i sempitnā btitudinē sn cor° collocandā
putauert. talia de mūdi circuitu eternitate
sentiūt vt hanc de aīa senten ei3 sua
ipi redarguat. qd' hic lōgū ē dmrare.

sed in libro duodecimo de ciuitate dei.
satis a nob' est quātū arbitror expli:
catū. Fides aūt ista totū hōiē im:
mortalē futūm. qui vtiq3 constat aīa
et corpe. et ob hoc vere btm. nō ar:
gumtatoē hūa. sed diuina auctoritate
pmittit. Et ideo cū dictū esset i euāgelio
q ihc dedit ptatē filios dei fieri his
qui eū receperūt. et qd sit recepisse
eū breuit' fuisse expositū. dicendo.
credētib9 in nōie eius. qm mō filij
fierēt dei. esset adiūctū. q nō ex sā:
guīb9. neq3 ex volūtate carnis. neq3
ex volūtate viri. sed ex deo nati s'.
ne ista hōim quā vidē9 et gestam9
infirmitas. tantā excellentiā dispera:
ret ilico annexū est. Et verbū caro
factū est. et hītauit i nob'. vt a cōtrio
suaderet' qd' incredibile videbat'. Si em
natā dei fili9 ppt' filios hōim mīa
fact9 est hōis fili9. hoc ē em verbū
caro factū est. et hītauit i nob' hō9.
qnto est credibili9 natā filios hōis
grā dei filios dei fieri et hītare i deo.
in quo solo et de quo solo esse pnt bti.
pticipes immortalitatis ei9 effecti. ppt' qd'
suadendū. dei fili9 pticeps nostre mor:
talitatis effectus est. X

Nos itaq3 q dicūt ita ne d' fuit
deo modus alius quo libaret
hōies a miseria mortalitatis
h9. vt vnigenitū filiū dm sibi coeternū
hōiem fieri vellet induēdo hūam aīam
et carnē mortalē q factū. mortem
peti. pa3 est sic refelle. vt istū mō
quo nos pmediatorē dei et hōim. ho:
minē xpm ihm. de9 libare dignat'
asseram9 bonū. et diuīe cgruū di:
gnitati. tm et ostendam9 nō alium

modum possibilem deo fuisse. cuius potestati cuncta equaliter subiacent. sed sanande nostre miserie conuenientiorem modum alium non fuisse. nec esse oportuisse. Quid enim tam necessarium fuit ad erigendam spem nostram. mentesque mortalium condicione ipsa mortalitatis abiectas ab immortalitatis desperatione liberandas. quam ut demonstraretur nobis quanti nos penderet deus. quantumque diligeret. Quid vero huius rei tanto isto iudicio manifestius atque preclarius. quam ut dei filius immutabiliter bonus in se manens quod erat et a nobis et pro nobis accipiens quod non erat. preter sue nature detrimentum. nostrorum dignatus est inire consortium. prius sine ullo malo suo. merito nostra mala preferret. ac sic iam credentibus quantum nos diligat deus. et quod desperabamus iam sperantibus. dona in nos sua. sine ullis bonis meritis nostris. immo precedentibus et malis meritis nostris indebita largitate conferret. quia et ea que dicuntur merita nostra dona sunt eius. ut enim fides per dilectionem operetur. caritas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis. Tunc est autem datus quando est ihesus in resurrectione clarificatus. Tunc enim eum se missurum esse promisit et misit. quia tunc sicut de illo scriptum est et ante predictum. ascendit in altum captiuauit captiuitatem. dedit dona hominibus. Hec dona sunt merita nostra. quibus ad summum bonum immortalis beatitudinis peruenimus. Commendat autem inquit apostolus caritatem suam deus in nobis. quoniam cum adhuc peccatores essemus. xpc pro nobis mortuus est. multomagis iustificati nunc in sanguine ipsius salui erimus ab ira per ipsum. Adhuc addidit et dicit. Si enim cum inimici essemus reconciliati sumus deo per mortem filij eius. multomagis reconciliati salui erimus in vita ipsius. Quos peccatores dixit prius. hos posterius inimicos dei. et quos prius iustificatos in sanguine ihesu xpi. eos posterius reconciliatos per mortem filij dei. Et quos prius saluos ab ira per ipsum. eos postea saluos in vita ipsius. Non ergo ante istam gratiam quoquo modo peccatores. sed in talibus peccatis fuimus ut inimici essemus dei. Superius autem quos apostolus nos peccatores et inimicos dei duobus idemptidem nominibus appellat. uno velut mitissimo. alio plane atrocissimo dicens. Si enim xpc cum infirmi essemus adhuc iuxta tempus pro impijs mortuus est. quos infirmos. eosdem impios nuncupauit. Leue aliquid videtur infirmis. sed aliquando tale est ut impietas nominetur. Nisi tamen infirmitas esset. medicum necessarium non haberet. qui est hebraice ihesus. grece sother. nostra autem locutione saluator. Quod verbum latina lingua antea non habebat. sed habere poterat. sicut potuit quando voluit. Hec autem apostoli sententia precedens ubi ait adhuc cum infirmi essemus iuxta tempus pro impijs mortuus est. coheret hijs duobus sequentibus. quorum in una dixit peccatores. in alia inimicos dei. tamquam illis singulis reddiderit singula. peccatores ad infirmos. inimicos dei referens ad impios. XI

Sed quid est iustificati in sanguine ipsius? Que vis est sanguinis huius obsecro. ut in eo iustificentur credentes? Et quid est reconciliati per mortem filij eius? Itane vero. cum irasceretur nobis deus pater. vidit mortem filij sui pro nobis. et placatus est nobis. Numquid ergo filius

ei9 vsq adeo nobis iam placat9 erat vt
pro nob etiā dignaret' mori? pater
vero vsq adeo adhuc irascebat'. vt n
fili9 p nob moreret' nō placaretur.
et quid est. qd alio loco idē ipē doctor
gentiū. quid g° inqt dicem9 ad hec. si
deus p nob quis contra nos? qui ppo filio
nō pepercit. sed p nob oib9 tradidit
illū. quo° nō et cū illo oia nobis
donauit? Numqt n iam placat9 erat
pr. ppo filio nō parcēs p nob eum
traderet? Nōne videt' hec illi velut
aduersa esse sententia. moit p nob
fili9 et recōciliat' nobis pr p mortē
ei9? in hac aut tanqm prior nos di-
lexit pr. ipē ppt nos filio nō parcit.
ipē pro nob tradit ad mortē. Sz vi-
deo qd et antea pr dilex nos. n solū
anqm conderet mūdū ipō teste a-
postolo qui dic. Sic elegit nos i ipō
an mūdi constitucōz. Nec fili9 prē sibi
nō parcente pro nob velut iuitus
est tradit9. qr et de ipō dictū ē. Qui
me dilexit et tradidit seipm p me.
Oia g° simul et pr et fili9 et ambor
spc pit et concorditer opant'. tn iu-
stificati sum9 in xpi sangne et reconcilia-
ti sum9 deo per mortē filij ei9. et quo°
id factū sit. vt potero etiā hic qntū
satis videbit' explicabo. xij

Quadā iusticia dei in ptatē
diali traditū est gen9 huanū.
pctō pmi hoīs in oms vtriusq3
sexus cōmixtiōe nascentes originalr transeūte.
et parentū pmo4 debito vniūsos po-
steros obligante. hec tradicio p9 in
genesi significata est. vbi cū serpenti
dictū esset. trā māducabis. hoī di-
ctū est. tra es et in trā ibis. eo qd
dictū est i trā ibis mors corpis pnūciāa

est. qr nec ipsaz fuīat exptur9 si per-
mansisset vt fact9 est rect9. Qd
vō viuēti ait tra es. ostendit totū hoīez
in deteri9 cōmutatū. tale est em tra
es quale illud. nō pmanebit spūs
me9 in hoīb9 istis. quō caro sūt.
Tunc g° demōstrauit eū ei traditū
cui dictū fuerat. trā māducabis.
Apls aut apperti9 hoc pdicat v dic.
Et cū vos essetis mortui delictis
et pctīs vris. in qb9 alqn ambula-
stis scdm sclm mūdi h9 scdm pncipē
ptātis aeris h9. q nūc opat' i filijs
diffidentie. in qb9 et nōs oms alqn
conuersati sum9 in desiderijs carnis nre.
facientes volūtātes carnis 4 affectio/.
et eram9 natā filij ire sic et ceteri filij
diffidentie sūt ifideles. Et qs hoc
nō est. anqm fidelis fiat? quoniā
oms hoīes ab origīe sub pncipe sūt
ptātis aeris q opat' in filijs diffidē.
Et qd dixi ab origīe hoc ē qd dic apo-
stol9 natā 4 se fuisse sic ceteros natā
sz vt ē depuata pctō. nō vt rcā cre-
ata est ab initio. Mod9 aut iste q°
tradit9 est in diaboli ptāte. n ita
debet itelligi tanqm hoc de9 fecerit.
aut fieri iusserit. s qd tn pmiserit.
iuste tn. Illo aut deserēte, pccāte
pcti autor ilico iuasit. nec ita sane
de9 deseruit creatūz suā vt nō se
illi exhibet dm creatē et viuifica-
tom. et inter penalia mala etiā
bona malis multa pstante. Nō em
continuit in ira sua misacōes suas.
nec hoīez a lege sue ptātis amisit.
qn in diali ptāte esse pmisit. qa
nec ipē dial9 a ptāte oipotentis
alien9 est. sic nec a bonitate. Nā et ma-
ligni angeli vn qlicūz subsisterent vita.

nisi per eum qui uiuificat omnia. Si ergo commissio peccatorum per iram dei iustam hominem subdidit diabolo. profecto remissio peccatorum per reconciliationem dei benignam eruit hominem a diabolo. xiiii

Non autem diabolus potentia dei sed iusticia superandus fuit. Nam quid omnipotente potentius. aut cuius creature potestas potestati creatoris compari potest? Sed cum diabolus uicio peruersitatis sue factus sit amator potentie. et desertor oppugnatorque iusticie. sic enim et homines eum tanto magis imitantur. quanto magis neglecta uel etiam perosa iusticia potentie student. eiusque uel adeptione letantur uel inflammantur cupiditate. placuit deo. ut propter eruendum hominem de diaboli potestate non potentia diabolus. sed iusticia uinceretur. atque ita ut homines imitantes cristum iusticia quererent diabolum uincere non potentia. non quod potentia quasi mali aliquid fugienda sit. sed ordo seruandus est. quo prior est iusticia. Nam quanta potentia potest esse mortalium. teneant ergo mortales iusticiam. potentia immortalibus dabitur. cui comparata quantalibet eorum hominum qui potestates uocantur. ridicula infirmitas inuenitur. et ibi foditur peccatori fouea. ubi uidentur mali plurimum posse. Cantat autem iustus et dicit. beatus homo quem tu erudieris domine. et de lege tua docueris eum. ut mitiges ei a diebus malignis donec fodiatur peccatori fouea. Quoniam non repellet dominus plebem suam. et hereditatem suam non derelinquet. Quoadusque iusticia conuertatur in iudicium. et qui habent eam. omnes recto sunt corde. Hoc ergo tempore quo differtur potentia populi dei non repellet dominus plebem suam. et hereditatem suam non derelinquet. Quantalibet acerba et indigna ipsa humilis et infirma patiatur quoadusque iusticia quam nunc habet infirmitas piorum conuertatur in iudicium. hoc est iudicandi accipiet potestatem. quod iustis in fine seruatur. cum precedentem iusticiam ordine suo fuerit potentia subsecuta. Potentia quippe adiuncta iusticie uel iusticia accedente potentie. iudiciariam potestatem facit. Pertinet autem iusticia ad uoluntatem bonam. unde dictum est ab angelis cristo nato. Gloria in excelsis deo. et in terra pax hominibus bone uoluntatis. Potentia uero sequi debet iusticiam non preire. ideo et in rebus secundis ponitur. id est prosperis. Secunde autem a sequendo sunt dicte. Ut enim beatum faciunt sicut superius disputauimus due res. bene uelle et posse quod uelit. non debet esse illa peruersitas. que in eadem disputatione notata est. ut ex duabus rebus que faciunt beatum. posse quod uelit homo eligat. et uelle quod oportet negligat. cum prius debeat habere uoluntatem bonam. magnam uero postea potestatem. Bona porro uoluntas purganda est a uiciis. a quibus si uincitur homo. ad hoc uincitur ut male uelit. et bona iam uoluntas eius quomodo erit. optandum est itaque ut potestas nunc detur. sed contra uicia que uincenda potentes nolunt esse homines et uolunt propter uincendos homines. Ut quid hoc. nisi ut uere uicti falso uincant. ne sint ueritate sed opinione uictores. uelit homo prudens esse. uelit fortis. uelit temperans. uelit iustus. atque ut hec ueraciter possit. potentiam plane optet. atque appetat. ut potens sit in se ipso. et miro modo aduersum se ipsum pro se ipso. Cetera uero que bene uult. et tamen non potest. sicut est immortalitas. et plena ac uera felicitas.

desiderare non cesset et patienter ex:
pectet. Que est igitur iusticia qua victus
est diabolus. que nisi iusticia ihesu xpi. et quo:
modo victus est. xiiii

Quia cum in eo nihil morte di:
gnum inveniret. occidit eum tamen.
Et utique iustum est. ut debito:
res quos tenebat. liberi dimittantur in eum
credentes. quem sine ullo debito occi:
dit. hoc est quod iustificari dicimur in
xpi sanguine. Sic quippe in remissionem
peccatorum nostrorum innocens sanguis ille effu:
sus est. unde se dicit in psalmis inter mor:
tuis liberum. Solus enim a debito mortis
liber est mortuus. hinc et in alio psalmo
dicit. Que non rapui tunc exsolvebam.
rapinam volens intelligi peccatum. quia
usurpatum est contra licitum. unde per
os etiam carnis sue sicut in evangelio legitur
dicit. Ecce venit princeps mundi
huius. et in me nihil inveniet id est nullum
peccatum. Sed ut sciant omnes inquit. quia
voluntatem patris mei facio. surgite e:
amus hinc. et pergit inde ad passionem.
ut pro debitoribus nobis quod ipse non debe:
bat exsolveret. Numquid isto iure e:
quissimo diabolus vinceretur. si potentia xpc
cum illo agere. non iusticia voluisset. sed
postposuit quod potuit. ut prius ageret
quod oportuit. Ideo autem illum esse oportebat
et hominem et deum. nisi enim homo
esset non posset occidi. nisi et deus esset.
non crederetur noluisse quod potuit. sed
non potuisse quod voluit. nec ab eo iu:
sticiam potentie prelatam fuisse. sed ei defuis:
se potentiam putaremus. nunc vero humana
passus est. quia homo erat. sed si voluisset etiam
hoc. non pati potuisset. quia deus erat. ideo
gratior facta est in humilitate iusticia. quia
posset si noluisset humilitatem non perpeti.

Tanta in divinitate potentia. ac sic a mo:
riente tam potente. nobis mortalibus
et impotentibus commendata est iusticia et pro:
missa potentia. horum enim duorum unum
fecit moriendo. alterum resurgendo. Quid
enim iustius quam usque ad mortem crucis pro
iusticia pervenire. Et quid potentius
quam resurgere a mortuis. et in celum cum
ipsa carne in qua passus est et occisus ascen:
dere. et iusticia ergo prius et potentia diabolum
vicit. Iusticia scilicet quia nullum peccatum habuit.
et ab illo iniustissime occisus. Potentia
vero. quia revixit mortuus. numquam postea
moriturus. Sed potentia diabolum vicisset
si ab illo non potuisset occidi. quamvis
maioris sit potentie etiam ipsam mortem
vincere resurgendo quam vitare vivendo.
Sed aliud est propter quod iustificamur in
xpi sanguine. cum per remissionem peccatorum e:
ruimur a diaboli potestate. hoc ad id pertinet
quod a xpo iusticia diabolus vincitur non po:
tentia. ex infirmitate quippe quam suscepit
in carne mortali. non ex immortali po:
tentia crucifixus est. de qua tamen infirmitate
ait apostolus. quod infirmum est dei fortius est hominibus.

Non est itaque difficile xv
videre diabolum victum. quando qui ab
illo occisus est resurrexit. Illud
est maius et ad intelligendum profundius.
videre diabolum victum quando sibi vicisse vi:
debatur id est quando xpc occisus est. tunc enim
sanguis ille quoniam eius erat qui nullum ha:
buit omnino peccatum. ad remissionem nostrorum
fusus est peccatorum. ut quia eos diabolus merito
tenebat. quos peccati reos conditione mor:
tis obstrinxit. hos per eum merito dimit:
teret. quem nullius peccati reum inmerito
pena mortis affecit. hac iusticia victus
et hoc vinculo vinctus est fortis. ut
vasa eius eriperentur. que apud eum

cum ipso et angeli eius fuerint. vasa ire in vasa misericordie vertentur. Hec verba ipsius domini nostri ihesu xpisti de celo ad se facta. cum primum vocatus est narrat apostolus paulus. Nam inter cetera que audivit. etiam hoc sibi dictum loquitur. Ad hoc enim tibi apparui. ut constituam te ministrum et testem eorum que a me vides. quibus eripiens tibi. liberans te de populo et de gentibus in quas ego mitto te aperire oculos eorum. ut avertantur a tenebris et a potestate sathane ad dominum. ut accipiant remissionem peccatorum. et sortem que in sanctis et fidem que in me est. Unde et exhortans idem apostolus credentes et ad gratiarum actionem deo patri. qui eruit nos inquit de potestate tenebrarum et transtulit in regnum filii claritatis sue in quo habemus redemptionem et remissionem peccatorum. In hac redemptione tamquam pretium pro nobis datus est sanguis xpisti. quo accepto diabolus non ditatus est. sed ligatus. ut nos ab eius nexibus solveremur. nec quemquam secum eorum quos xpistus ab omni debito liber indebite fuso suo sanguine redemisset. peccatorum retibus involutum traheret ad secunde ac sempiterne mortis exitium. sed hactenus morerentur ad xpisti gratiam pertinentes. presciti et predestinati et electi ante constitutionem mundi. quatenus pro illis ipse mortuus est. carnis tantum morte non spiritus. XVI

Quamvis enim et ipsa mors carnis de peccato primi hominis originaliter venerit. tamen bonus eius usus. gloriosissimos martires fecit. et ideo non solum ipsa. sed omnia seculi huius mala. dolores laboresque hominum. quamquam de peccatorum et maxime de peccati originalis meritis veniant. unde facta est et ipsa vita vinculo mortis obstricta. tamen et remissis peccatis remanere debuerunt. cum quibus homo pro veritate certaret. et unde exerceretur virtus fidelium. ut novus homo per testamentum novum inter mala huius seculi novo seculo pararetur. miseriam quam meruit vita ista damnata sapienter tolerans. et quod finietur prudenter congratulans. beatitudinem vero quam liberata vita futura sine fine habitura est fideliter et patienter expectans. Diabolus enim a dominatu et a cordibus fidelium foras missus. in quorum damnatione etiam infidelitate licet damnatus etiam ipse regnabat tamen pro condicione mortalitatis huius adversari sinitur. quantum eis expedire novit. de quo sacre littere personant. per os apostoli dicentis. Fidelis deus qui non permittit vos temptari supra id quod potestis. sed faciet cum temptatione exitum. ut possitis sustinere. Prosunt autem ista mala que fideles pie perferunt. vel ad emendanda peccata. vel ad exercendam probandamque iustitiam. vel ad demonstrandam vite huius miseriam. ut illa ubi erit beatitudo vera atque perpetua et desideretur ardentius et instantius inquiratur. Sed circa eos ista fiunt de quibus apostolus dicit. Scimus quoniam diligentibus deum omnia cooperantur in bonum his qui secundum propositum vocati sunt. Quoniam quos ante prescivit et predestinavit conformes fieri imaginis filii sui. ut sit ipse primogenitus in multis fratribus. Quos autem predestinavit illos et vocavit. et quos vocavit illos et iustificavit. quos autem iustificavit ipsos et glorificavit. horum predestinatorum nemo cum diabolo peribit. nemo usque ad mortem sub diaboli potestate remanebit. Deinde sequitur quod iam supra commemoravi. Sed ergo dicimus ad hec.

Si deus pro nobis quis contra nos? Qui filio suo proprio non pepercit sed pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo non et cum illo omnia nobis donavit? Cur ergo non fieret mors Christi? Immo cur non pretermissis aliis innumerabilibus modis quibus ad nos liberandos uti posset omnipotens ipsa potissimum eligeretur ut fieret, ubi nec de divinitate eius aliquid imminutum est aut mutatum, et de humanitate suscepta tantum beneficii collatum est hominibus, ut a deo filio sempiterno eodemque hominis filio mors temporalis indebita redderetur, qua eos a sempiterna morte liberaret debita. Peccata nostra diabolus tenebat et per illa nos merito figebat in morte. Dimisit ea ille qui sua non habebat, et ab illo immerito est perductus ad mortem. Tantum valuit sanguis ille, ut neminem Christo indutum in aeterna morte debita detinere debuerit, qui Christum morte indebita vel ad tempus occidit. Commendat ergo caritatem suam deus in nobis quoniam cum adhuc peccatores essemus Christus pro nobis mortuus est. Multomagis iustificati nunc in sanguine ipsius salvi erimus ab ira per ipsum. Iustificati inquit in sanguine ipsius. Iustificati plane in eo quod a peccatis omnibus liberati. Liberati autem a peccatis omnibus, quoniam pro nobis est dei filius qui nullum habebat occisus. Salvi igitur erimus ab ira per ipsum. Ab ira utique dei, quae nihil est aliud quam iusta vindicta. Non enim sicut hominis animi perturbatio est ira dei. Sed ita est cui dicitur alio loco sancta scriptura: Tu autem domine virtutum cum tranquillitate iudicas. Si ergo iusta divina vindicta tale nomen accepit, etiam reconciliatio dei quae recte intelligitur, nisi cum talis ira finitur? Nec inimici eramus deo nisi quemadmodum iustitiae sunt inimica peccata, quibus remissis tales inimicitiae finiuntur, et reconciliantur deo quos ipse iustificat. Quos tamen etiam inimicos utique dilexit, quoniam quidem proprio filio suo non pepercit sed pro nobis omnibus cum adhuc inimici essemus tradidit eum. Recte ergo apostolus secutus adiunxit: Si enim cum inimici essemus reconciliati sumus deo per mortem filii eius, per quam facta est illa remissio peccatorum, multomagis reconciliati salvi erimus in vita ipsius. In vita salvi qui per mortem reconciliati. Quis enim dubitat daturum amicis vitam suam pro quibus inimicis dedit mortem suam? Non solum autem inquit sed et gloriamur in deo per dominum nostrum Iesum Christum, per quem nunc reconciliationem accepimus. Non solum ait salvi erimus sed et gloriamur, nec in nobis sed in deo, nec per nos sed per dominum nostrum Iesum Christum, per quem nunc reconciliationem accepimus secundum ea quae superius disputata sunt. Deinde subiungit apostolus: Propter hoc sicut per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, et per peccatum mors, et ita in omnes homines pertransiit in quo omnes peccaverunt etc. In quibus prolixius de duobus hominibus disputat: uno eodem primo Adam per cuius peccatum in mortem tamquam hereditariis malis posteri eius obligati sunt; alio autem secundo Adam, qui non homo tantum sed etiam deus est, quo pro nobis solvente quod non debebat a debitis et paternis et propriis liberati sumus. Proinde quoniam propter illum unum tenebat diabolus omnes per eius vitiatam carnalem concupiscentiam generatos, iustum est ut propter hunc unum dimittat omnes per eius immaculatam gratiam spiritualem regeneratos.

Sunt et alia multa que xvii in christi incarnacione que superbis displicent salubriter intuenda atque cogitanda sunt. quorum est unum quod demonstratum est homini quem locum haberet in rebus quas condidit deus. quandoquidem sic deo coniungi potuit humana natura. ut ex duabus substanciis fieret una persona. ac per hoc iam ex tribus scilicet deo. anima. et carne. ut superbi illi maligni spiritus qui se ad decipiendum quasi ad adiuvandum medios interponunt. non ideo se audeant homini preponere. quia non habent carnem. et maxime quia et mori in eadem carne dignatus est filius dei. ne ideo illi tamquam deos se coli persuadeant. quia videntur esse inmortales. Deinde ut gracia dei in nobis sine ullis precedentibus meritis in homine christo commendaretur. quia nec ipse ut tanta unitate deo vero coniunctus una cum illo persona cum ipse homo assumptus. mox ut homo eciam deus filius dei fieret. ullis est precedentibus meritis assecutus. Sed ex quo homo esse cepit. ex illo est et deus. unde dictum est. verbum caro factum est. eciam illud est. ut superbia hominis que maximum impedimentum est ne inhereat deo. per tantam dei humilitatem redargui possit atque sanari. Discit etiam homo quam longe recesserit a deo. et quid illi valeat ad medicinalem dolorem. quando per talem mediatorem redit. qui hominibus et deus divinitate subvenit. et homo infirmitate convenit. Quod autem maius obediencie nobis preberetur exemplum. qui per inobedienciam perieramus quam deo patri deus filius obediens usque ad mortem crucis. quid premium tante obediencie demonstratur melius quam in carne tanti mediatoris que ad vitam resurrexit eternam. Pertinebat eciam ad iusticiam bonitatemque creatoris. ut per eandem racionalem creaturam superaretur diabolus. quam se superasse gaudebat. et de ipso genere veniente. quod genus origine viciata per unum tenebat universum.

Poterat enim deus aliunde xviii suscipere. in quo esset mediator dei et hominum. non de genere illius adam. qui peccato suo genus obligavit humanum. sicut ipsum quem primum creavit non de genere creavit alicuius. Poterat ergo vel sic et vel alio quo vellet modo creare unum alium. de quo vinceretur victor prioris. Sed melius iudicavit et de ipso quod victum fuerat genere assumere hominem deus. per quem generis humani vinceret inimicum. et tamen ex virgine cuius conceptum spiritus. non caro. fides. non libido prevenit. Nec interfuit carnis concupiscencia. per quam seminantur et concipiuntur ceteri qui trahunt originale peccatum. sed ea penitus remotissima credendo non concumbendo sancta est fecundata virginitas. ut id quod nascebatur ex propagine primi hominis tantummodo generis non eciam criminis originem duceret. Nascebatur namque non transgressionis contagione viciata natura. sed omnium talium sola medicina. Nascebatur inquam homo nullum habens et nullum habiturus omnino peccatum. per quem renascerentur liberandi a peccato. Quamvis enim carnali concupiscencia que inest genitalibus membris bene utatur castitas coniugalis. habet tamen motus non voluntarios. quibus ostendit vel nullam se in paradiso ante peccatum esse potuisse. vel non talem esse si fuit. ut aliquando resisteret voluntati. Nunc autem illam talem esse sentimus ut repugnans legi mentis. eciam si nulla est causa

generandi stimulos ingerat concupi-
s(centie) si ei cedit peccando faciet. si non
cedit dissentiendo frenet. Ille duo
aliena fuisse a paradiso ante peccatum du-
bitare quis possit. nam neque illa ho-
nestas faciebat aliquid indecorum. nec
illa felicitas patiebat aliquid importu-
num. Oportebat itaque. ut ista carnal'
concupia nulla ibi esset omino. quum con-
ciperetur virginis partus. in quo nihil
dignum morte fuerat inventurus. et eum
tamen occisurus autor mortis autoris vi-
te morte vincendus. Victor primi a-
dam et tenens genus humanum. victus
a secundo adam et amittens genus xpianum
liberatum ex humano genere. ab humano cri-
mine per eum qui non erat in crimine
quamvis esset ex genere ut decepto ille
ab illo vinceretur genere. quod vicerat cri-
mine. Et hoc ita gestum est ut homo non
extollatur. sed qui gloriatur in domino glorietur.
qui enim victus est homo tantum erat et ideo
victus est. quia superbe deus esse cupiebat.
Qui autem vicit. et homo erat et deus. et ideo
sic vicit natus ex virgine. quia deus humili-
ter non quomodo alios sanctos regebat. im
se gerebat. Hec tanta dei dona. et si
qua alia sunt que de hac re nobis
et querere nunc et disserere longum est. nisi
verbum caro fieret. nulla essent. xix

H ec autem omnia que pro nobis verbum
caro factum temporaliter et localiter
fecit et pertulit secundum distinctionem
quam demonstrare suscepimus ad scientiam per-
tinet non ad sapientiam. Quod autem verbum
est sine tempore sine loco. patri coeternum et ubique
totum. de quo si quisquam potest quantum potest ve-
racem proferre sermonem. sermo ille erit
sapientie. ac per hoc verbum caro factum quod
est xpc ihesus. et sapientie thesauros habet
et scientie. Nam scribens apostolus ad colos.

Volo enim vos scire inquit. quantum cer-
tamen habeam pro vobis et pro his
qui sunt laodicie et quicumque non viderunt
faciem meam in carne ut consolentur
corda eorum copulati in caritate et in
omnibus divitiis plenitudinis intellectus.
ad cognoscendum misterium dei absco-
ditum. quo nouerat apostolus thezauros sapien-
tie et scientie. quantum eorum penetraverat. quis potest
nosse. Ego tamen secundum quod id quod scriptum
est. Unicuique autem nostrum datur manifestatio
spiritus ad utilitatem. Alii quidem datur per spiritum
sermo sapientie. alii sermo scientie secundum
eundem spiritum. si ita inter se distant
hec duo. ut sapientia divinis. scientia humanis
attributa sit rebus. utrumque agnosco
in xpo. et mecum omnes eius fideles. Et
cum lego. verbum caro factum est et habitavit
in nobis. in verbo intelligo verbum dei.
filium in carne agnosco verum filium
hominis. et utrumque simul in unam personam
dei et hominis ineffabili gratie largitate
coniunctum. propter quod sequitur et dicit. Et vidimus
gloriam eius gloriam quasi unigeniti a patre
plenum gratie et veritatis. Si gratiam refer-
amus ad scientiam. veritatem ad sapientiam puto
nos ab illa istarum duarum rerum distinctione
quam commendavimus non abhorrere.
In rebus enim per tempus ortis illa summa
gratia est. quod homo in unitate persone con-
iunctus est deo. In rebus vero eternis summa
veritas recte tribuitur dei verbo. Quod
vero idem ipse unigenitus a patre plenus
gratie et veritatis. id actum est. ut idem
ipse sit in rebus pro nobis temporaliter gestis.
cui per eandem fidem mundamur. ut eum
stabiliter contemplemur in rebus eternis. Illi
autem precipui gentium philosophi qui invisibilia
dei per ea que facta sunt intellecta conspi-
cere potuerunt. tamen quia sine mediatore id est sine

homine christo philosophati sunt. quem
nec venturum prophetis. nec venisse
apostolis crediderunt. veritatem detinuerunt
sicut de illis dictum est in iniquitate. non
potuerunt enim in his rebus infimis con-
stituti nisi aliqua media. per que ad illa
que intellexerant sublimia pervenirent. atque
ita in deceptores demones inciderunt.
per quos factum est. ut immutarent gloriam
incorruptibilis dei. in similitudine imaginis cor-
ruptibilis hominis et volucrum et quadrupedum
et serpentium. In talibus enim formis
etiam idola instituerunt siue coluerunt.
Scientia ergo nostra christus est. sapientia quoque nostra
christus est. Ipse nobis fidem de rebus tempora-
libus inserit. ipse de sempiternis exhi-
bet veritatem. per ipsum pergimus ad ipsum.
tendimus per scientiam ad sapientiam. ab uno
tamen eodemque christo non recedimus. in quo
sunt omnes thezauri sapientie et scientie ab-
sconditi. Sed nunc de scientia loquimur.
postea de sapientia. quantum ipse donaverit lo-
cuturi. Nec ista duo sic accipiamus quasi
non liceat dicere. vel istam sapientiam que in
rebus humanis est. vel illam scientiam que in divi-
nis. loquendi enim latiore consuetudine utraque
sapientia. utraque scientia dici potest. Nullo modo tamen
scriptum esset apud apostolum. alii datur
sermo sapientie. alii sermo scientie. nisi et proprie
singulis nominibus hec singula vocarentur.
de quorum distinctione nunc agimus. Iam itaque
videamus quid sermo iste prolixus effecerit
quid collegerit. quo pervenerit. XX

Beatos esse se velle omnium hominum
est. nec tamen omnium est fides qua
cor mundatum ad beatitudinem
pervenitur. Ita fit ut per istam quam non omnes
volunt ad illam tendendum sit. quam
nemo potest esse qui nolit. beatos esse se
velle omnes in corde suo vident tanta
que est in hac re nature humane conspiratio.
ut non fallatur homo. qui hoc ex animo suo
de animo coniicit alieno. Denique omnes id vel-
le nos novimus. Multi vero immortales
se esse desperant. cum id quod omnes volunt
id est beatos esse nullus aliter possit. volunt
tamen etiam immortales esse si possent. sed
non credendo quod possint. non ita vi-
vunt ut possint. Necessaria est ergo
fides ut beatitudinem consequamur. omnibus
humane nature bonis. id est animi et corporis. hanc
autem fidem in christo esse diffinitam. qui in car-
ne resurrexit a mortuis non moritu-
rusque ulterius. nec nisi per illum quemquam liber-
ari a diaboli dominatu per remissionem
peccatorum. In cuius diaboli partibus. necesse est
miseram esse vitam. eandemque perpetuam.
que mors est dicenda potius quam vita.
eadem fides habet. de qua et in hoc libro
sicut potui per spatia temporis disputavi.
cum iam et in quarto libro huius operis mul-
ta de hac dixerimus. sed ibi propter aliud.
hic propter aliud. ibi scilicet ut ostenderem
cur et quomodo christus in plenitudine temporis
a patre sit missus. propter eos qui dicunt
eum qui misit et eum qui missus est equales
natura esse non posse. hic autem ad
distinguendam activam scientiam a contempla-
tiva sapientia. Placuit quippe velut gra-
datim ascendentibus in utraque requirere apud
interiorem hominem. quandam sui cuiusque generis tri-
nitatem que deus est. pro nostro modulo.
si tamen vel hoc possumus saltem in enigma-
te et per speculum contuendam. exercitatiore
in his inferioribus rebus mente veniamus.
Hec igitur verba fidei quisquis in solis vocibus
memorie commendaverit. nesciens quid significent
sicut solent qui greca nesciunt greca
verba tenere memoriter vel latina similiter.

vel grecaque alterius lingue que eius ignari sunt. Nonne habent quandam in suo animo trinitatem. quia et in memoria sunt illi verborum soni. etiam quando inde non cogitatur et voluntas recordantis atque cogitantis utrumque coniungit. Nullo modo tamen dixerimus istum cum hoc agit secundum trinitatem interioris hominis agere. sed potius exterioris. quia id solum meminit. et quando vult. quantum vult intuetur. quod ad sensum corporis pertinet. qui vocatur auditus. nec aliud quam corporalium rerum id est sonorum tali cogitacione imagines versat. Si autem quod verba illa significant teneat et recolat. iam quidem aliquid interioris hominis agit. sed nondum dicendus vel putandus est vivere secundum interioris hominis trinitatem. si ea non diligit que ibi predicantur. precipiuntur. promittuntur. Potest enim etiam ad hoc tenere atque cogitare. ut falsa esse existimans. conetur etiam redarguere. Voluntas ergo illa que ibi coniungit ea que memoria tenentur. et ea que in acie cogitacionis inde impressa sunt. implet quidem aliquam trinitatem cum ipsa sit tercia. sed nullam secundum eam vivitur. quando illa que cogitantur velut falsa non placeant. Cum autem vera esse creduntur. et que ibi diligenda sunt diliguntur. iam secundum trinitatem interioris hominis vivitur. Secundum hoc enim vivit quisque quod diligit. quomodo autem diligantur que nesciuntur. sed tamen creduntur. Iam questio ista tractata est in superioribus libris et inventum neminem diligere quod penitus ignorat. Ex his autem que nota sunt diligi. quando diligi dicuntur ignota. Nunc librum istum ita claudimus ut admoneamus quod iustus ex fide vivit. que fides per dilectionem operatur. ita ut virtutes quoque ipse quibus prudenter. fortiter. temperanter. iusteque vivitur. omnes ad eandem referantur fidem. non enim aliter poterunt vere esse virtutes. que tamen in hac vita non valent tantum. ut aliquando non sit hic necessaria qualiumcumque remissio peccatorum. que non fit nisi per eum. qui sanguine suo vicit principem peccatorum. Ex hac fide et tali vita quecumque notiones sunt in animo fidelis hominis. cum memoria continentur et recordacione inspiciuntur. et voluntati placent. reddunt quandam sui generis trinitatem. Sed imago dei de qua in eius adiutorio post loquimur. nondum in ipsa est. quod tunc melius apparebit. cum demonstratum fuerit ubi sit. quod in futuro volumine lector expectet.

Explicit liber tredecimus

Incipiunt capitula quartidecimi.

Que sit hominis vera sapiencia. capitulum primum

De fide que licet ad eterna perducat. temporalis tamen est. et cum ad eternitatem ventura fuerit cessat. capitulum 2m

Quid illud sit animi in qua dei imago perpetua est. Capitulum 3m

Quod natura anime etiam deformis et misere nec vita nec dei imaginem possit amittere.

An etiam parvulorum mentes nosse se possunt. capitulum

Quod mens hominis sine cogitacione sibimet conspicua esse non possit.

Quid aliud sit aliquid non nosse. aliud non inde cogitare.

De principali mentis in qua inquirenda est summe imago trinitatis. 8.

An virtutes quibus ad eternitatem tenditur desinant. capitulum nonum.

De cognoscibilibus temporalibus que cum alia cognitionem nostram precedunt.

An semper memoria preteritarum

rerum sit. cum vero etiam presentium. xii.
Qua facultate mens ronal' obtineat.
vt in ea dei imago resplendeat.
De reminiscentia in deum. cuius semper
capax est mentis natura. xiii.
Quod etiam praua mens nec memoria
sui caret nec intellectione nec amore.
De mutabilitate mentis humane que sit vt sicut
misera facta est ex beata. ita be:
ata possit esse ex misera. xv.
De formacione mentis ad imaginem
dei. et quot modis sit applicatio diuersis
assignatur naturis. capitulum xvi.
Quid sit inter regeneracionem baptis:
mi et renouacionem qua proficis:
tur de die in die in agnicionem dei.
Posse etiam hominem corpore imaginem dei
accipi secundum quod verbum caro factum est. cuius
immortalitati omnes sancti conformabuntur.
Qua parte homo ad imaginem
et similitudinem dei factus sit.

Aurelij Augustini episcopi liber
quartus decimus incipit feliciter.

Nunc de sapientia nobis est I
disserendum. non de illa dei que procul
dubio deus est. nam sapientia dei fi:
lius eius unigenitus dicitur. sed loquimur de hominis sa
pientia. vera tamen que secundum deum est. et verus
ac precipuus cultus eius est. que vno nomine
theosebia grece appellatur. quod nomen nostri
sicut iam commemorauimus volentes et ipsi
vno nomine interpretari pietatem dixerunt.
cum pietas apud grecos eusebia v:
sitatius nuncupatur. theosebia vero. quia
vno verbo perfecte non potest melius duo:
bus interpretatur. vt dicatur potius dei cul:
tus hanc esse hominis sapientiam. quod etiam in
duodecimo huius operis volumine iam posuimus
scripture sancte auctoritate commendatum in libro
serui dei iob. vbi legitur dei sapientia di:
xisse homini. Ecce pietas est sapientia. ab
stinere autem a malis scientia. Hunc etiam
vt nonnulli de greco epistemen in:
terpretati sunt disciplina est que vtique
a discendo nomen accepit. vnde et scientia
dici potest. Ad hoc enim queque res discitur
vt sciatur. quamuis alia notione in his
que propter peccata sua mala vnusquisque patitur
vt corrigatur. dici soleat disciplina.
vnde illud est in epistola ad hebreos. Quis
enim est filius cui non det disciplinam
pater eius. Et illud euidentius in eadem.
Omnis enim ad tempus disciplina non gau:
dii videtur esse sed tristicie. postea vero fru:
ctum pacificum. his qui per eam cer:
tarunt reddet iusticie. Deus ergo ipse
summa sapientia. cultus autem dei sapientia
est hominis de qua nunc loquimur. Nam
sapientia huius mundi. stulticia est apud deum.
secundum hanc itaque sapientiam que dei cultus
est. ait sancta scriptura. Multitudo sapientium.
sanitas est orbis terrarum. Sed si de sapientia
sapientium disputare est quod agemus. Num:
quid nam profiteri audebimus sapientiam ne
sit nostra de illa imprudens disputacio. Non:
ne terrebimus exemplo pitagore. qui cum
ausus non fuisset sapientiam profiteri. philosophum
potius id est amatorem sapientie se esse re:
spondit. a quo id nomen exortum ita deinde
in tempus posteris placuit. vt quantalibet
de rebus ad sapientiam pertinentibus. doctrina
quisquam vel sibi vel aliis videretur excellere.
non nisi philosophus vocaretur. An ideo sa:
pientem profiteri talium hominum nullus
audebat. quia sine vllo peccato putabant
esse sapientem. hoc autem nostra scriptura
non dicit que dicit. Argue sapientem et
amabit te. profecto enim iudicat here
peccatum quem censet arguendum. sed ego nec

sic quidē sapientē audeo pfitei. Sa:
tis est m. qđ etiā ipi negare non
pnt esse etiā phi. i. amatoris sapie
potius quā sapientes esse pfessi sut.
Disputātes aut de sapia diffinierūt
eā dicētes. Sapia ē rerū hūanar diui:
narū qz sciā. Vn ego qz in libro suore
utrarūqz rerū cogniciōz .i. dinarū atqz hu:
manarū et sapiaz et sciaz dici posse
nō tacui. Verū scdm hāc distinctioz
qua dix apls. Alij dat sermo sciencie
alij dat sermo sapie. Ista distio diuida
est. ut rerū dinarū scia pprie sapia nū:
cupet. hūanar aut pprie scie nom obti:
neat. de qua volūie tercio decimo dis:
putaui. Non utiqz quicqd sciri ab hoie
pt in rebus humanis vbi plimum sit vanie
vanitatis et noxie curiositatis. huic
scie tribuens. sed id tm quo fides sa:
luberrima q ad verā btitudinē ducit. gi:
gnit. nutrit. defendit. roboratur.
qua scia nō pollet fideles plimi qui:
uis polleāt ipā fide plim. Aliud
est em scire tm quid hō credē de:
beat ppt adipiscendā vitā bonaz.
q nō nisi etna est. Aliud aut scire
qadmodū hoc ipm et pijs opituler
et cont impios defendatur. quā ppo
appellare vocab[lo] sciaz videt aplus
de qua pius cū loqrer ipaz pnpue fidē
comēdare curaui. atpalibus etna bre:
uit distinguens. atqz ibi de tpalibus dis:
serens. etna vero in hūc librū differ:
ens. etiā de rebus etnis fidē tpalē
qdē et tpalit in credentium cordibus
habitare necessariaz. tn ppt adipiscen:
da ipā etna esse mōstraui. fidem
qz de tpalibus rebus qs pro nobis etnus
fecit et passus est in hoie qu tpalit
gessit atqz ad etna puexit ad eadē
etnorū adepcōez prodesse disserui.
virtutesqz ipas. quibus in hac tpali
mortalitate. prudēter fortit tpanter
et iuste viuitur. n ad eandē licz tpalē
fidem. que tn ad etna pducit referat
veras nō esse virtutes II

Quapropter. quō sic scptū est qu:
diu sumus in corpe pegrinam
a dnō. per fidē em ambulam
nō per spem. pfecto qdiu iustus ex fi:
de viuit. qvis scdm intiorē hoiem
viuat. licet per eandē tpalē fidem
ad veritatē nitatur. et tendat ad etna.
tn in eadē fidei tpalis retencōe. con:
teplacōe. dilectōe. nōdū tal ē trinitas.
vt dei iam imago dicenda sit. ne
in rebus tpalibus constituta videatur.
q ostituēda est in etnis. Mens quippe
hūa cū fidē suā videt qua credit qđ
nō videt. nō aliqd sempitnū videt.
nō em semp hoc erit qđ utiqz n erit.
qn ista pegrinacōe finita qua pegri:
namur a dnō ut per fidē ambulare
nece erit. spes illa succedet. p qu vide:
bimus facie ad faciē. sic mō nō viden:
tes tn qr credimus vidē merebimur.
atqz ad spem nos p fide adductos
esse gaudebimus. Neqz em iā fides erit
q credātur q nō videntur. sed spes vide:
antur q credebantur. Tunc ergo et si vite
huius mortalis tn sacte meminerimus
et credidisse nos aliqn q nō videbamus.
meorit retoluerimus. in pteritis atqz tnsi:
actis deputabitur fides ista nō in
psentibus rebus semper qz manentibus. Ac
per hoc etiā trinitas ista q nūc in
eiusdē fidei psentis ac manentis memoria.
ptuitu dilectōe ostitit. tuc trāsacta
et pterita reperietur esse nō pmanens.

Ex quo colligitur. ut si iam imago dei certa
trinitas. etiam ipsa non in tribus quae semper
sunt. sed in rebus sit quaedam transeuntibus.

Absit autem ut cum animae natura
sit immortalis nec ab initio
quo creata est. numquam deinceps
esse desistat. id quo nihil melius habet.
non cum eius immortalitate perduret. Quid
vero melius in eius natura creatum est. quam
quod ad sui creatoris imaginem facta est.
Non igitur in fidei retentione. contem-
platione. dilectione quae non erit semper.
sed in eo quod semper erit invenienda est
quam dici oporteat imaginem dei. An
adhuc utrum se res habeat aliquanto di-
ligentius atque obstrusius perscrutabimur.
Dici enim potest non perire istam trinitatem. etiam
cum fides ipsa transierit. quia sicut nunc
eam et memoria tenemus. et cogitatione
cernimus et voluntate diligimus. ita etiam
tunc cum eam non habuisse memoria tene-
bimus et recolimus et hoc utrumque ter-
tia voluntate iungemus. eadem trinitas
permanebit. Quoniam si nullum in nobis
quasi vestigium transiens reliquerit pro-
fecto nec in memoria nostra eius aliquid
habebimus quo recurramus eam praeteritam
recordantes. atque id utrumque intentione
tertia copulantes et quod erat scilicet in memo-
ria non in cogitantibus nobis. et quod inde
cogitatione formatur. Sed qui hoc dicit
non discernit aliam nunc esse trinitatem.
quando praesentem fidem tenemus. videmus amamus
in nobis. aliam tunc futuram. quando non
ipsam. sed eius velut imaginarium vestigi-
um in memoria reconditum recordatione
contuebimur et duo haec id quod erat in
memoria retinentis. et quod inde imprimitur
in acie recordantis tertia voluntate iungemus.

Quod ut possit intelligi sumamus exemplum de
corporalibus rebus. de quibus in libro
undecimo satis locuti sumus. Nempe ab in-
ferioribus ad superiora ascendentes. vel
ab exterioribus ad interiora ingre-
dientes. primam reperimus trinitatem
in corpore quod videtur. et acie videntis.
quae cum videt inde formatur. et volun-
tatis intentione quae utrumque coniungit. Huic
trinitati similem constituamus. cum fides quae nunc
inest nobis. tamquam corpus illud in loco. ita
in nostra memoria constituta est. de qua
informatur cogitatio recordantis. sicut ex
illo corpore acies intuentis. Quibus
duobus ut trinitas impleatur annumeratur
tertia voluntas. quae fidem in memoria con-
stitutam. et quandam eius effigiem in con-
tuitu recordationis impressam connectit et
iungit. sicut in illa corporali trinitate vi-
sionis. formam corporis quod videtur et confor-
mationem quae fit in cernentis aspectu con-
iungit intentio voluntatis. Faciamus
ergo corpus illud quod cernebatur inter-
cisse dilapsum. nec eius remansisse aliquid
in ullo loco ad quod videndum recurrat
aspectus. Numquid quia imago rei corporalis
iam transacte atque praeteritae remansit in me-
moria unde informetur recordantis obtutus
atque id utrumque tertia voluntate iungatur
eadem trinitas esse dicenda est. quae fuit
quando species in loco positi corporis videbatur.
non utique sed prorsus alia. nam praeter quod illa
erat extrinsecus. haec intrinsecus. illam profecto
faciebat species praesentis corporis. hanc ima-
go praeteriti. Sic et in hac re de qua
nunc agimus. et propter quam putavimus ad-
hibendum illud exemplum. fides quae nunc in
animo nostro est. velut illud corpus in
loco dum tenetur aspicitur amatur. quandam

efficit trinitatem. sed non ipsa erit. quoniam
fides hec in animo sit corpus illud in
loco iam non erit. quod vero tunc erit fa-
ciet rei preterite imaginatio in recor-
dantis memoria derelicta. Nec illa igitur
trinitas que nunc non est imago dei
erit. nec ista imago dei est. que tunc
non erit. sed ea est invenienda in anima
hominis id est rationali sive intellectuali imago
creatoris que immortaliter immortalitati eius
est insita. iiii

Nam sic ipsa immortalitas a-
nime secundum quendam modum
dicitur. habet quippe et anima mortem
suam. cum vita beata caret. que vera anime
vita dicenda est. sed immortalis ideo nun-
cupatur. quoniam qualicumque vita etiam cum mi-
serrima est numquam desinit vivere. ita quippe
cuius ratio vel intellectus nunc in ea sit so-
pitus. nunc parvus nunc magnus appareat
numquam nisi rationalis et intellectualis est a-
nima humana. ac per hoc si secundum hoc facta
est ad imaginem dei. quod uti ratione atque in-
tellectu ad intelligendum et conspiciendum
deum potest. profecto ab initio quo esse ce-
pit ista. tam magna et mira natura sui
ita obsoleta sit hec imago ut pene
nulla sit. sive obscura atque deformis
sive clara et pulchra sit. semper est. Denique
deformitatem dignitatis eius miser-
ans divina scriptura. quamquam inquit in ima-
gine ambulat homo. tamen vane conturbatur.
thesaurizat et nescit cui congregabit ea.
Non itaque imagini dei vanitatem tribueret
nisi deformem cerneret factam. nec tantum
valere illam deformitatem ut auferat quod
imago est. satis ondit dicendo. quamquam
in imagine dei ambulet homo. Quapropter
ex utraque parte veraciter pronuntiari potest
ista sententia. ut quemadmodum dictum est quamquam
in imagine dei ambulet homo. tamen vane con-
turbatur ita dicatur. quamquam vane conturbatur
homo. tamen in imagine dei ambulat. Quamvis
quippe enim magna natura sit. tamen vitiari po-
tuit. quia summa non est. et quamquam vitiari
potuerit. quia summa non est. tamen quia summe
nature capax est. et esse particeps potest
magna natura est. Queramus igitur in
hac imagine dei. quandam sui generis trinitatem
adiuvante ipso qui nos fecit ad imagi-
nem suam. non enim aliter possumus hec salu-
briter investigare. et secundum sapientiam que
ab illo est aliquid invenire. Sed ea que in
superioribus libris et maxime in decimo de
anima humana vel mente diximus. si lectoris
vel memoria teneantur atque recolantur. vel di-
ligentia in eisdem locis in quibus conscripta
sunt recenseantur. non hic desiderabat de
rei tante inquisitione sermonem. Inter cetera
ergo in libro decimo diximus hominis men-
tem nosse semetipsam. Nihil enim tam no-
vit mens. quam id quod sibi presto est. nec
menti magis quicquam presto est quam ipsa
sibi. Et alia satis quantum visum est adhi-
buimus documenta. quibus hoc certissime probaretur.

Quid itaque dicendum est de v
infantis mente. ita adhuc par-
vuli et in tam magna dimersi rerum
ignorantia ut illius mentis tenebras mens
hominis que aliquid novit exhorreat. an
etiam ipsa se nosse credenda est. sed in-
tenta nimis in eas res quas per corporis
sensus tanto maiore quanto noviore
cepit delectatione sentire. non ignorare
se non potest. quanta porro intentione in ista
que foris sunt sensibilia feratur. vel hinc
solum coniici potest. quod lucis huius hauriende sit
avida est. ut si quisquam minus cautus aut
nesciens quid inde possit accidere no-
cturnum lumen posuit. ubi iacet infans
in ea parte ad quam iacentis oculi pos-
sint retorqueri. nec cervix possit inflecti

sic eius tamen non removet aspectus. ut nonnullos ex hoc etiam strabones fieri noverimus. ea forma cernentibus oculis. quam teneris et mollibus consuetudo quodammodo infixit. Ita et in alios corporis sensus. quantum sinit illa etas intenditur se quantum coartatur omne puerilium. ut quicquid per carnem offendit aut alliciat. hoc solum abhorreant vehementer aut appetant. sua vero interiora non cogitent. nec possint admoneri ut hoc faciant. quia nondum admonentis signa noverunt. ubi precipuum locum verba obtinent. que sicut alia prorsus nesciunt. Quod autem aliud sit non se nosse. aliud non se cogitare. iam in eodem volumine ostendimus. Sed hac etate omittamus. que nec interrogari potest quid in se agatur et nos ipsi eius valde obliti sumus. Hominem tantum certos nos esse sufficerit. quia cum hoc de animi sui natura cogitare poterit. atque invenire quod verum est. alibi non inveniet quam penes seipsum. Inveniet autem non quod nesciebat. sed unde non cogitabat. Quid enim scimus si quod est in nostra mente nescimus. cum omnia que scimus non nisi mente scire possimus. VI

Tanta est tamen cogitationis vis. ut nec ipsa mens quodammodo se in conspectu suo ponat. nisi quando se cogitat. ac per hoc ita nihil in conspectu mentis est. nisi unde cogitatur. ut nec ipsa mens que cogitat quicquid cogitatur aliter possit esse in conspectu suo. nisi seipsam cogitando. Quomodo autem quando se non cogitat in conspectu suo non sit. cum sine ipsa numquam esse possit quasi aliud sit ipsa. aliud conspectus eius. invenire non possum. Hoc quippe de oculo corporis non absurde dicitur. Ipse quippe oculus loco suo fixus est in corpore. aspectus autem eius in ea que extra sunt tenditur. et usque in sidera

extenditur. Nec est oculus in conspectu suo. quando quidem non conspicit seipsum nisi speculo obiecto. unde iam locuti sumus. quod non fit utique quando se mens in suo conspectu sui cogitatione constituit. Numquid ergo alia sua parte. aliam partem suam videt. cum se conspicit cogitando sicut aliis membris nostris qui sunt oculi. alia membra conspicimus nostra. que in nostro possunt esse conspectu. quid dici absurdius vel sentiri potest. Unde igitur aufertur mens nisi a seipsa. et ubi ponitur in conspectu suo nisi ante seipsam. Non ergo ibi erit ubi erat. quando in conspectu suo non erat. quia hic posita tamen sublata est. Sed si conspicienda migrabit conspectura ubi manebit. An quasi geminatur. ut et illic sit et hic. id est et ubi conspicere et ubi conspici possit. et in se sit conspiciens ante se conspicua nihil horum nobis veritas consulta respondet. quoniam quando isto modo cogitamus quam mentem non esse nisi per certissimis est mentibus a quibus potest de hac re veritas consuli. Proinde restat. ut aliquid pertinens ad eius naturam sit conspectus eius et in eam quando se cogitat. non quasi per loci spatium. sed incorporea conversione revocetur. Cum vero non se cogitat. non sit in conspectu suo. nec de illa suus formetur obtutus. sed tamen noverit se tamquam ipsa sit sibi memoria sui. sicut multarum disciplinarum peritus ea que novit eius memoria continentur. nec est inde aliquid in conspectu mentis eius. nisi unde cogitat. Cetera in archana quadam notitia sunt recondita que memoria nuncupatur. Ideo trinitatem sic commendabamus. ut illud unde formatur cogitantis obtutus in memoria poneremus. ipsam vero conformationem tamquam imaginem que inde imprimitur. et id quo utrumque coniungitur amorem

seu voluntatem. Mens igitur quando cogita-
tione se conspicit intelligit se et re-
cognoscit. gignit ergo intellectum hunc
et cognitionem suam. Res quippe incorporea
intellecta conspicitur et intelligendo cog-
noscitur. nec ita sane gignit istam noti-
tiam suam mens. quando cogitando intel-
lectam se conspicit tanquam sibi ante co-
gnita fuit. sed ita sibi nota erat quem-
admodum note sunt res que memoria con-
tinentur. etiam si non cogitentur. quoniam dici-
mus hominem nosse litteras. etiam cum de aliis
rebus non de litteris cogitat. Hec autem
duo gignens et genitum dilectione
tertia copulantur. que nihil est aliud
quam voluntas fruendo aliquid appetens
vel tenens. Ideo quoque etiam illis tribus
nominibus insinuandam mentis putavimus
trinitatem. memoria intelligentia voluntate.
Sed quoniam mentem semper sui meminisse. semper
quoque se ipsam intelligere et amare. quamvis
non semper se cogitare discretam ab eis
que non sunt quod ipsa est circa eiusdem
libri decimi finem diximus. querendum est quo-
nam modo ad cogitationem pertineat intel-
lectus. notitia vero cuiusque rei que inest men-
ti. etiam quando non de ipsa cogitatur ad solam
dicatur memoriam pertinere. si enim hoc ita est.
non habebat hec tria. ut et sui meminisset
et se intelligeret et amaret. sed meminerat
tantum sui. et postea cum cogitare se ce-
pit tunc se intellexit atque dilexit. vii

Quapropter diligentius illud conside-
remus exemplum quod adhibuimus. ubi
ostenderetur aliud esse rem quamque
non nosse. aliud non cogitare. fierique pos-
se. ut noverit homo aliquid quod non cogitat.
quando aliunde non inde cogitat. Duarum ergo vel
plurium disciplinarum peritus. quando unam cogi-
tat aliam vel alias etiam si non cogitat.
novit tamen. Sed numquid recte possumus
dicere. iste musicus novit quidem musicam.
sed nunc eam non intelligit. quia eam non
cogitat. Intelligit autem nunc geome-
triam. quoniam nunc ipsam cogitat. Nonne
similiter absurda est? Rectissime vero dicimus
iste quem perspicis de geometria dis-
putantem. etiam perfectus est musicus.
nam et meminit discipline eius et in-
telligit eam et diligit. sed quamvis eam
noverit et amet nunc illam non cogitat.
quoniam geometriam de qua disputat cogi-
tat. Hinc admonemur esse nobis
in abdito mentis quarundam rerum quasdam
notitias. et tunc quodammodo procedere in me-
dium atque in conspectu mentis velut ap-
pertius constitui. quando cogitantur. tunc
enim se ipsam mens et meminisse et in-
telligere et amare invenit. etiam unde
non cogitabat. quando aliud cogitabat.
Sed unde diu non cogitaverimus. et unde
cogitare nisi commoniti non valemus id
nos nescio quo eodemque miro modo
si potest dici scire nescimus. Denique recte
ab eo qui commemorat. ei cui commemorat
dicitur. Scis hoc. sed scire te nescis. com-
memorabo et invenies te scientem
quod te nescire putaveras. Id agunt et
littere que de his rebus conscripte sunt.
quas res duce ratione veras esse invenit
lector. non quas veras esse credit
ei qui scripsit sicut legitur historia. sed
quas veras esse etiam ipse invenit
sive apud se sive in ipsa mentis luce
veritatis. Qui vero nec admonitus valet
ista contueri magna cecitate cordis
tenebris ignorantie dimersus
est altius et mirabiliore divina ope
indiget. ut possit ad veram sapientiam
pervenire. Propter hoc itaque volui de
cogitatione adhibere qualecumque documentum
quo posset ostendi quomodo ex his que

memoria continetur recordamur atque ibi
formetur et tale aliquid gignatur ut
homo cogitat. quale in illo erat. ubi
ante cogitationem non emnerat. quod facilius
dinoscitur quod tempore accedit. et ubi pa-
rens prolem spacio temporis antecedit.
Nam si nos conferamus ad interiorem
mentis memoriam qua sui meminit et
interiorem intelligenciam qua se intelligit
et interiorem voluntatem qua se diligit.
ubi hec tria simul sunt et simul semper
fuerunt et quo esse reperta sunt cogitari.
videbitur quidem imago illius trinitatis
et ad solam memoriam pertinere. Sed quia
ibi verbum esse sine cogitatione non potest.
cogitamus enim esse quod dicimus. etiam illo
interiore verbo. quod ad nullius gentis
pertinet linguam. in tribus potius illis
imago ista cognoscitur. memoria scilicet
intelligencia voluntate. Hanc autem nunc
dico intelligenciam. qua intelligimus co-
gitamus res et quas eis repertis que memo-
rie presto fuerunt. sed non cogitabantur.
cogitatio nostra formatur. et eam voluntatem
sive amorem vel dilectionem que istam prolem
parentemque coniungit et quodammodo utrique
communis. Hinc factum est. ut etiam per exteri-
ora sensibilia que per oculos carnis
videntur legentium ducere tarditatem.
in undecimo sic libro. atque inde cum eis
ingrederer ad hominis interiorem eam
potenciam qua racionatur de temporalibus re-
bus differens illam principalem dominan-
tem que contemplatur eterna. atque id duo-
bus voluminibus egi. duodecimo utrumque
discernens. quorum unum est superius.
alterum inferius. quod superiori esse subdi-
tum debet. Tercio decimo autem de munere
inferioris quo humanarum rerum scientia salubris
continetur. ut in hac temporali vita id
agamus quo consequamur eternam. quanta

potui. veritate ac brevitate disserui.
quoniam quidem rem tam multiplicem atque
copiosam. multorum atque magnorum disputa-
tionibus. multis magnisque celebratam.
uno strictam volumine inclusi. ostendens
etiam in ipsa trinitatem. sed nondum que dei sit.
imago dicenda. VIII

Nunc vero ad eam iam pervenimus dis-
putacionem. ubi principalem mentis
humane. quo novit deum vel potest
nosse considerandum suscepimus. ut com-
periamus imaginem dei. Quamvis enim
mens humana non sit eius nature cuius deus.
imago tamen nature eius. qua natura me-
lior nulla est. ibi querenda et inveni-
enda est in nobis. quo etiam natura
nostra nihil habet melius. sed prius mens
in seipsa consideranda est antequam
sit particeps dei et in ea reperienda
est imago eius. Diximus enim eam et si
amissa dei participatione absoletam
atque deformem. dei tamen imaginem per-
manere. Eo quippe ipso imago eius est. quo
eius capax est eiusque particeps esse potest
quod tam magnum bonum. nisi per hoc
quod imago eius est. intelligi non potest.
Ecce ergo mens meminit sui. intelligit
se. diligit se. hoc si cernimus. cernimus
trinitatem nondum quidem deum. sed iam ima-
ginem dei. Non forinsecus accepit
memoria quod teneret. nec foris invenit
quod aspiceret intellectus. sic corporis
oculus. nec ista duo velut formam
corporis. et eam que inde facta est
in acie contuentis voluntas foris
finxit. nec imaginem rei que foris
visa est quodammodo rapta et in memoria
recondita, cogitatio cum ad eam converteretur
invenit. et inde formatus est recordantis
obtutus iungente utrumque tercia vo-
luntate sic in eis ostendebamus tri-
nitatibus fieri que in rebus corporalibus

Liber xiiij

reperiebatur. vel ex corporibus per sensum cor:
poris introrsus quodammodo trahebatur. De
quibus omnibus in libro undecimo disserui:
mus. nec sic fiebat vel augebatur. quando
de illa scientia disserebamus. i iam in hominis in:
terioris operibus constituta. que distinguen:
da fuit a sapientia. Unde que scientur velut
adventicia sunt in animo. sicut cognitione hi:
storica illata. ut sunt facta et dicta que
tempore peraguntur et transeunt. vel in natura rerum
suis locis et regionibus constituta sunt. sunt
in ipso homine que non erant oriuntur. aut aliis
docentibus. aut cogitationibus propriis. sicut
fides quam plurimum in libro tertio decimo com:
mendavimus. sicut virtutes. quibus si vere sunt
in hac mortalitate ideo bene vivitur ut beate
in illa que divinitus promittitur immortalitate
vivatur. Hec atque huiusmodi habent in tempore or:
dinem suum. in quo nobis trinitas me:
morie visionis et amoris facilius
apparebat. Nam quedam eorum preveniunt cognitionem
discentium. Sunt enim cognoscibilia et
antequam cognoscantur. suique cognitionem in di:
scentibus gignunt. Sunt autem vel in locis
suis. vel que tempore preterierunt. quamvis que preter:
ierunt non ipsa sint. sed eorum quedam signa
preteritorum. quibus visis vel auditis cogno:
scantur fuisse atque transisse. que signa vel
in locis ita sunt sicut monumenta mor:
tuorum et quecumque similia. vel in libris fide
dignis. sicut est omnis gravis et approbande
auctoritatis historia. vel in animis eorum
qui ea iam noverunt. eis quippe iam
nota et aliis sunt utique noscibilia.
quorum scientiam prevenerunt. et que ea nosse
illis quibus nota sunt docentibus possunt.
Que cuncta et quando discuntur quandam fa:
ciunt trinitatem specie sua que noscibilis
fuit etiam antequam nosceretur. eique ad:
iuncta cognitione discentis que tunc esse
incipit quando discitur. ac tertia voluntate
que utrumque coniungit. Et cum cognita

fuerit. alia trinitas dum recolitur fit iam
interius in ipso animo. ex hiis imaginibus
que tunc discerentur sunt impresse in memoria et
informatione cogitationis ad ea conversa
recordantis aspectu. et ex voluntate que tertia
duo ista coniungit. Ea vero que oriuntur in
animo ubi non fuerunt sicut fides et cetera huiusmodi.
et si adventicia videntur cum doctrina in:
seruntur. non tamen foris posita vel foris
peracta sunt. sicut illa que creduntur. sed intus
omnino in ipso animo esse ceperunt. fides enim
non est quod creditur. sed qua creditur.
et illud creditur illa conspicitur. tamen quia
esse cepit in animo. qui iam erat animus. antequam
ista esse cepisset adventicium quoddam videtur
et in preteritis habebitur. quando succedente
specie iam esse desiterit. aliamque nunc
trinitatem facit per suam presentiam retenta. con:
specta dilecta. aliam tunc faciet per quoddam
sui vestigium. quod in memoria preteriens de:
reliquerit. sicut iam supra dictum est. ix

Utrum autem tunc etiam virtutes quibus
in hac mortalitate bene vivitur.
quia et ipse incipiunt esse in animo.
qui cum sine illis prius esset. tamen animus erat.
desinant esse tunc cum ad eterna perduxerint.
nonnulla questio est. quibusdam enim visum
est desituras et de tribus quidem prudentia
fortitudine temperantia cum hoc dicitur non nihil di:
ci videtur. Iusticia vero immortalis est et ma:
gis tunc perficietur in nobis quam esse cessabit.
De omnibus tamen quatuor magnus auctor eloquentie
tullius in ortensio dialogo disputans.
Si nobis inquit cum ex hac vita migraverimus
in beatorum insulis immortale evum ut fa:
bule ferunt degere liceret. quid opus
esset eloquentia. cum iudicia nulla fierent.
aut etiam ipsis virtutibus. nec enim fortitu:
dinis egeremus. nullo proposito aut labore.
aut periculo nec iusticia cum esset nihil
quod appeteretur alieni. nec temperantia
que regeret eas que nulle essent libidines.

nec prudentia quidem egeremus nullo de-
licto proposito bonorum vel malorum. Una igitur
essemus beati cognitione nature et scientia.
qua sola etiam deorum est vita laudanda.
Ex quo intelligi potest. ceteras necessitatis esse
unum hoc voluntatis. Ita ille tantus orator
cum philosophiam predicaret. recolens ea que a
philosophis acceperat et preclare ac sua-
viter explicans. in hac tamen vita quam vi-
demus. erumnis et erroribus plenam. omnes
quatuor necessarias dixit esse virtutes. nul-
lam vero earum cum ex hac vita migraverimus.
si liceat ibi vivere. ubi vivitur beate. Sed bo-
nos animos sola beatos esse cognitione et
scientia. hoc est contemplatione nature. qua nihil
est melius et amabilius. ea est natura que cre-
avit omnes ceteras instituitque naturas. Cui
regenti esse subditum si iustitie est. immor-
talis est omnino iustitia. nec in illa esse
beatitudine desinet. sed talis et tanta erit.
ut perfectior et maior esse non possit. For-
tassis et alie tres virtutes. prudentia
sine ullo iam periculo erroris. fortitu-
do sine molestia tolerandorum malorum.
temperantia sine repugnatione libidinum
erunt in illa felicitate. ut prudentie sit.
nullum bonum deo preponere vel equare. forti-
tudinis et firmissime coherere. temperantie
nullo defectu noxio delectari. Nunc
autem quod agit iustitia in subveniendo mi-
seris. quod prudentia in precavendis insi-
diis. quod fortitudo in perferendis molesti-
is. quod temperantia in coherendis delecta-
tionibus pravis. non ibi erit. ubi omnino nihil
mali erit. Ac per hoc ista virtutum opera
que huic mortali vite sunt necessaria. sic
fides ad quam referenda sunt in preteritis ha-
bebuntur. et aliam nunc faciunt trinitatem.
cum ea presentia tenemus. aspicimus amamus. Ali-
am tunc facta sunt. cum ea non esse. sed
fuisse per quedam eorum vestigia que preteruendo
in memoria derelinquent reperiemus. quia et tunc
trinitas erit cum illud qualecumque vestigium
et memoriter retinebitur et agnoscetur
veraciter et hoc utrumque tertia voluntate iungitur.

In omnium istarum quas commemoravi. X
aliquas temporalium rerum scientia. quedam
cognoscibilia et cognitionem interposi-
tione temporis antecedunt. sicut sunt ea sensibilia
que iam erant in rebus antequam cognoscerentur.
vel ea omnia que per historiam cognoscuntur.
Quedam vero simul esse incipiunt. velut
si aliquid visibile quod omnino non erat. ante
oculos nostros oriatur. cognitionem nostram utique :
quia utique non precedit. aut si aliquid sonet.
ubi est adest auditor. simul profecto incipiunt esse.
simulque desinunt. et sonus et eius auditus.
Verumtamen sive tempore precedentia. sive simul esse inci-
pientia cognoscibilia cognitionem gignunt.
non cognitione gignuntur. Cognitione vero facta.
cum ea que cognovimus posita in memoria.
recordatione revisuntur. quis non videat
priorem esse tempore in memoria retentionem quam in
recordatione visionem. et huius utriusque tertia vo-
luntate iunctionem. Porro autem in mente non
sic est. Neque enim adventicia sibi ipsa est. quasi
ad seipsam que iam erat venit aliunde. sed in
seipsa que iam erat nata sit eadem ipsa que
non erat. Aut post cognitionem sui recorda-
do seipsam seu in memoria sua constitutam
videt. quasi non ibi fuit antequam seipsam co-
gnosceret. cum profecto ex quo esse cepit numquam
sui meminisse. numquam se intelligere. numquam
se amare destiterit sicut iam ostendimus.
Ac per hoc quando ad seipsam cogitatione convertitur
fit trinitas. in qua iam et verbum possit
intelligi. formatur quippe ex ipsa cogitatione
voluntate utrumque iungente. Ibi ergo magis
agnoscenda est imago quam querimus. XI

Sed dicet aliquis. Non est ista me-
moria qua mens sui meminisse
se perhibet. que sibi semper est presens.
Memoria enim preteritorum est non presentium.
Nam quidam cum de virtutibus agerent.

in quibus est etiam tullius. in tria ista prudenciam diuiserunt memoriam. intelligenciam prudenciam. Memoriam scilicet preteritorum. intelligenciam presentibus. prudenciam contuentes futuris. quam non habent certam. nisi prescii futurorum quod non est munus hominum nisi detur desuper ut prophetis. Unde scriptura de hominibus aiens. Cogitaciones inquit mortalium timide et prudencie nostre. Memoria vero de preteritis et intelligencia de presentibus certa est. sed presentibus utique corporalibus rebus. Nam corporales presentes sunt aspectibus oculorum. Sed qui dicit memoriam non esse presencium. attendat quemadmodum dictum sit in ipsis secularibus libris. ubi maioris fuit cure verborum integritas quam veritas rerum: nec talia passus ulixes oblitusve sui est ithacus discrimine tanto. virgilius enim cum sui non oblitum diceret ulixem quid aliud intelligi voluit. nisi quod meminerit sui. cum igitur sibi presens esset. nullo modo sui meminisset. nisi ad res presentes memoria pertineret. Quapropter sicut in rebus preteritis ea memoria dicitur qua fit ut valeant recoli et recordari. sic in re presenti quod sibi est mens. memoria sine absurditate dicenda est. qua sibi presto est. ut sua cogitatione possit intelligi. et utrumque sui amore coniungi. xii

Hec igitur trinitas mentis non propterea dei est imago. quia sui meminit mens et intelligit ac diligit se. sed quia potest etiam meminisse et intelligere et amare a quo facta est. quod cum facit sapiens ipsa fit. Si autem non facit etiam cum sui meminit seseque intelligit ac diligit. stulta est. Meminerit itaque dei sui. ad cuius imaginem facta est. et eius esse particeps potest propter quod scriptum est. Ecce dei cultus est sapientia. et non sua luce. sed summe illius lucis participatione sapiens erit. atque ubi eterna ibi beata regnabit. Sic enim dicitur ista hominis sapientia. ut etiam dei sit. tunc enim vera est. nam si humana est. vana est. verum non ita dei qua sapiens est deus. neque enim participatione sui sapiens est. sicut mens participatione dei. Sed quemadmodum dicitur iusticia dei. non solum qua ipse iustus est. sed quam dat homini cum iustificat impium. quam commendans apostolus ait de quibusdam. Ignorantes enim dei iusticiam et suam iusticiam volentes constituere. iusticie dei non sunt subiecti. Est igitur natura non facta que fecit omnes ceteras magnas paruasque naturas. ceteris quas fecit sine dubitatione prestantior. ac per hoc hac etiam de qua loquimur rationali et intellectuali que hominis mens est. ad eius qui eam fecit imaginem facta. Illa autem ceteris natura prestantior deus est. Et quidem non longe positus ab unoquoque nostrum sicut apostolus dicit adiungens. In illo enim viuimus et mouemur et sumus. Quod si secundum corpus diceret. etiam de isto corporeo mundo posset intelligi. Nam et in illo secundum corpus viuimus mouemur et sumus. Unde secundum mentem que facta est ad eius imaginem debet hoc accipi excellentiore quodam eodemque non visibili sed intelligibili modo. Nam quid non est in ipso de quo diuine scriptum est. quoniam ex ipso et per ipsum et in ipso sunt omnia. in quo tandem possunt viuere que viuunt. et moueri que mouentur. nisi in quo sunt. non tamen omnes cum illo sunt eo modo quo dicimus dominus vobiscum. Magna itaque hominis miseria est. cum illo non esse sine quo non potest esse. In quo enim est procul dubio sine illo non est. et tamen si eius non meminit eumque non intelligit ac diligit. cum illo non est. Quod autem quisque penitus obliuiscitur. nec commoneri eius potest. xiii

De inuisibilibus rebus ad hanc rem sumamus exemplum. Dicit tibi quispiam quem non recognoscis. Nosti me. et ut te commoneat dicit ubi quando quomodo tibi innotuit.

omnibus quae adhibitis signis quibus in memoriam revocaretis si non recognoscitis, ita iam oblitus es, ut omnis illa notitia penitus deleta sit animo, nihil quae restat aliud nisi ut credas ei qui tibi hoc dicit, quo alium eum noveras. Aut ne hoc quidem, si fide dignus tibi esse qui loquitur non videtur. Si autem reminisceris, profecto redis in memoriam tuam, et in ea invenis quod non fuerat penitus oblivione deletum. Redeamus ad illud propter quod adhibuimus huius conversationis exemplum. Inter cetera psalmus nonus: Convertantur, inquit, peccatores in infernum omnes gentes quae obliviscuntur deum. Porro autem vicesimus et primus: Commemorabuntur, inquit, et convertentur ad dominum universi fines terrae. Non igitur sic erant oblitae istae gentes deum, ut eius nec commemoratae recordarentur. Obliviscendo autem deum tamquam obliviscendo vitam suam, conversae fuerant in mortem, hoc est in infernum. Commemoratae vero convertuntur ad dominum tamquam reviviscentes reminiscendo vitam suam, cuius eas habebat oblivio. Item legitur in nonagesimo tertio: Intelligite nunc qui insipientes estis in populo, et stulti aliquando sapite. Qui plantavit aurem non audiet etc. His enim dictum est qui deum non intelligendo de illo vana dixerunt. XIIII

De dilectione autem dei plura reperiuntur in divinis eloquiis testimonia. Ibi enim et illa duo consequenter intelliguntur, quia nemo diligit quod non meminit et quod penitus nescit. Unde illud est notissimum praecipuumque praeceptum: Diliges dominum deum tuum. Sic itaque condita est mens humana, ut numquam sui non meminerit, numquam se non intelligat, numquam se non diligat. Sed quoniam qui odit aliquem nocere illi studet, non immerito et mens hominis quando sibi nocet odisse se dicitur. Nesciens enim sibi vult male dum non putat sibi obesse quod vult. Sed tamen male sibi vult quando id vult quod obsit sibi. Unde illud scriptum est: Qui diligit iniquitatem odit animam suam. Qui ergo se diligere novit deum diligit. Qui vero non diligit deum, etiam si se diligit quod ei naturaliter inditum est, tamen non inconvenienter odisse se dicitur, cum id agit quod sibi adversatur, et se ipsum tamquam suus inimicus insequitur. Qui profecto est error horrendus, ut cum sibi omnes homines prodesse velint, multi non faciunt nisi quod eis perniciosissimum est. Talem morbum mutorum animalium cum poeta describeret: Dii, inquit, meliora piis erroremque hostibus illum. Discissos nudis laniabant dentibus artus. Cum morbus ille corporis fuerit, cur dixit errorem, nisi quia omne animal cum sibi natura conciliatum sit ut se custodiat quantum potest, talis ille erat morbus, ut ea quorum salutem appetebat sua membra laniaret. Cum autem deum diligit mens, et sicut dictum est consequenter meminit eius intelligitque, recte illi de proximo suo praecipitur, ut eum sicut se diligat. Iam enim se non perverse sed recte cum deum diligit, cuius participatione imago illa non solum est, verum etiam ex vetustate renovatur, et ex deformitate reformatur, et ex infelicitate beatificatur. Quamvis enim se ita diligat, ut si alterutrum proponatur, malit omnia quae infra se diligit perdere quam perire, tamen superiorem deserendo ad quem solum possit custodire fortitudinem suam, eo quod frui lumine suo, cui canitur in psalmo: Fortitudinem meam ad te custodiam, et in alio: Accedite ad eum et illuminamini, sic infirma et tenebrosa facta est, ut a se quoque ipsa in ea quae non sunt quod ipsa et quibus superior est ipsa infelicius laberetur per amores quos non valet vincere, et errores a quibus non videt qua redire. Unde iam deo miserante paenitus clamat

in psalmo. Deseruit me fortitudo mea. et
lumen oculorum meorum non est mecum.
Non sane in his tantis infirmitatibus et errorum
malis amittere potuit naturalem memoriam
intellectum et amorem sui. propter quod merito
dici potuit quod supra commemoravi. Quamquam
in imagine dei ambulat homo. tamen vane
conturbatur. Thezaurisat et nescit cui con:
gregabit ea. Cur enim thesaurizat. nisi
quia fortitudo eius deseruit eum. per quam deum
habens rei nullius indigeret. Et cur nescit
cui congregabit ea. nisi quia lumen oculorum
eius non est cum eo. et ideo non videt quod veri:
tas ait. Stulte hac nocte repetetur anima tua
a te. hec que preparasti cuius erunt. Verum:
tamen quia etiam talis in imagine ambulabat homo.
et habet memoriam et intellectum et amorem sui
hominis mens si ei manifestaretur quod utrum:
que habere non posset. et unum e duobus per:
mitteretur eligere alterum perditura. aut the:
zauros quos congregavit aut mentem. quis
usque adeo non habet mentem. ut thesauros
mallet habere quam mentem. thezauri enim
mentem possunt plerumque subvertere. et mens
que non thesauris subvertitur sine ullis the:
zauris facilius et expeditius potest vivere.
Quis vero illos thezauros nisi per:
mentem poterit possidere. Si enim puer in:
fans quamvis ditissimus natus. cum sit dominus
omnium que iure sunt eius. nihil possidet men:
te sopita. quo tandem modo quisque quicquam
possidebit amissa. Sed de thesauris
quid loquar. quod eis quilibet hominum si talis
optio proponatur mavult carere quam mente.
cum eos nemo preponat. nemo comparet luminibus
corporis. quibus non ut aurum rarus quisque homo.
sed omnis homo possidet celum. per lumina enim
corporis quisque possidet quicquid libenter vi:
det. Quis ergo si tenere utrumque non possit
et alterutrum cogatur amittere non thesau:
ros quam oculos malit. Et tamen si ab eo
simili conditione quereretur. utrum oculos malit
amittere an mentem. quis mente non
videat eum oculos malle quam mentem.
Mens quippe sine oculis carnis humana est. oculi
autem carnis sine mente beluini sunt.
Quis porro non homines se malit esse
etiam carne ceca quam belua videntem.
Hec dixi ut etiam tardiores quibus hec
vix commoverentur a me in quantum oculos
vel aures he littere pervenerint. quantum
mens diligit seipsam etiam infirma
et errans. male diligendo atque sectan:
do que sunt infra ipsam. Diligere porro
seipsam non posset. si se omnino nesciret
id est si sui non meminisset. nec se intelli:
geret. qua in se imaginem dei tam potens
est. ut ei cuius imago est valeat in:
herere. sic enim ordinata est naturarum
ordine. non locorum. ut supra illam non sit
nisi ille. Denique cum illi penitus adheserit.
unus erit spiritus. cui rei attestatur apostolus
dicens. Qui autem adheret domino unus
spiritus est. accedente quippe ista ad participa:
tionem nature veritatis et beatitudinis illius.
non tamen crescente illo in natura veritate
et beatitudine sua. In illa itaque natura
cui feliciter adheserit immutabile videbit
esse quod viderit. Tunc sic ei sicut divina
scriptura promittit satiabit in bonis desi:
derium eius bonis immutabilibus ipsa
trinitate deo suo cuius imago est. Et ne
usquam violetur erit in abscondito vultus
eius. tanta ubertate eius impleta.
ut ea numquam peccare delectet. Seipsam
vero nunc quando videt non aliquid
immutabile videt. XV

Quod ideo certe non dubitat quia
misera est. et beata esse desiderat.
Nec ob aliud fieri sperat hoc
posse. nisi quia est mutabilis.
Nam si mutabilis non esset. sicut

ex beata vita misera. sic ex misera beata esse posset. Et quid eam fecisset miseram sub omnipotente et bono domino. nisi peccatum suum et iusticia domini sui. Et quid faciet eam beatam. nisi meritum suum et premium domini sui. sed et meritum eius gratia est illius. cuius premium erit beatitudo eius. Iusticiam quippe dare sibi non potest. quam perditam non habet. Hanc enim cum homo conderetur accepit. et peccando utique perdidit. Accepit ergo iusticiam propter quam beatitudinem accipere mereretur. Unde veraciter ei dicitur ab apostolo quasi de suo bono superbire incipienti: quid enim habes quod non accepisti. si autem accepisti. quid gloriaris quasi non acceperis. Quando autem bene recordatur domini sui spiritu eius accepto. sentit omnino. quia hoc discit intimo magisterio. non se nisi eius gratuito affectu posse surgere. non se nisi suo voluntario defectu cadere potuisse. non sane reminiscitur beatitudinis sue. fuit quippe illa et non est. eiusque ista penitus oblita est. ideoque nec commemorari potest. Credit autem de illa fide dignis litteris dei sui per eius prophetas conscriptis. narrantibus de felicitate paradisi. atque illud primum et bonum hominis et malum historica traditione indicantibus. domini autem dei sui reminiscitur. Ille quippe semper est. nec fuit et non est. nec est et non fuit. sed sicut numquam non erit. ita numquam non erat. et ubique totus est. propter quod ista in illo et vivit et movetur et est. et ideo reminisci eius potest. non quia hoc recordatur quod eum noverat in adam. aut alibi alicubi ante huius corporis vitam. aut cum primum facta est ut insereretur huic corpori. nihil enim horum omnino reminiscitur. quicquid horum est oblivione deletum est. sed commemoratur

ut convertatur ad dominum. tamquam ad eam lucem. qua iam tum ab illo averteretur quodammodo tangebatur. Nam hinc est quod etiam impii cogitant eternitatem et multa recte reprehendunt. recte que laudant in hominum moribus. Quibus ea tandem regulis iudicant. nisi in quibus vident quemadmodum quisque vivere debeat. etiam si nec ipsi eodem modo vivant. Ubi eas vident. neque enim in sua natura. cum procul dubio mente ista videantur. eorumque mentes constet esse mutabiles. has vero regulas immutabiles videat quisquis in eis et hoc videre potuerit. nec in habitu sue mentis. cum ille regule sint iusticie. mentes vero eorum constet esse iniustas. Ubi nam sunt iste regule scripte. ubi quid sit iustum et iniustus agnoscit. ubi cernit habendum esse quod ipse non habet. Ubi ergo scripte sunt. nisi in libro lucis illius que veritas dicitur. Unde omnis lex iusta describitur. et in cor hominis qui operatur iusticiam non migrando sed tamquam imprimendo transfertur. sicut imago ex anulo et in ceram transit et anulum non relinquit. Qui vero non operatur. et tamen videt quid operandum sit. ipse est qui ab illa luce avertitur. a qua tamen tangitur. Qui autem nec videt quemadmodum sit vivendum. excusabilius quidem peccat. quia non est transgressor incognite legis. sed etiam ipse splendore aliquotiens ubique presentis veritatis quando admonitus confitetur. XVI

Quia vero commemorati convertuntur ad dominum. ab ea deformitate qua per cupiditates seculares conformabantur huic seculo reformantur ex illo. audientes apostolum dicentem. Nolite conformari huic seculo.

sed reformamini in novitate mentis vestre.
ut incipiat illa imago ab illo refor-
mari a quo formata est. non enim refor-
mare seipsam potest. sicut potuit deformare.
Dicit etiam alibi. Renovamini spiritu men-
tis vestre et induite novum hominem. eum
qui secundum deum creatus est in iusticia et
sanctitate veritatis. Quod ait secundum deum
creatum. hoc alio loco dicitur ad imagi-
nem dei. Sed peccando. iusticiam et veri-
tatem sanctitatis amisit. propter hec quod ima-
go decolor et deformis facta est. hanc
recepit cum reformatur et renovatur.
Quod autem ait. spiritu mentis vestre. non ibi
duas res intelligi voluit. quasi aliud
sit mens. aliud spiritus mentis. sed quia omnis
mens spiritus est. non autem omnis spiritus mens
est. Est enim spiritus et deus qui renovari
non potest. quia nec veterascere potest. Dicitur etiam
spiritus in homine qui mens non sit. ad quem
pertinent imaginaciones similes corporum de quo
dicit ad corinthios ubi dicit. Si autem
oravero lingua. spiritus meus orat. mens
autem mea infructuosa est. hoc enim
ait quando id quod dicitur. non intelligitur. quia nec dici
potest nisi corporalium vocum imaginibus. sonumque
oris in spiritus cogitacione preveniant. Dicitur
et hominis spiritus. Unde est in evangelio. Et in-
clinato capite tradidit spiritum. quo signi-
ficata est mors corporis anima exeunte.
Dicitur spiritus etiam pecoris quod in ecclesiaste libro
salomonis apertissime scriptum est ubi ait. Quis
scit spiritus filiorum hominis. si ascendit ipse
sursum et spiritus pecoris. si descendet ipse de-
orsum in terra. Scriptum est etiam in ge-
nesi ubi dicit diluvio mortuam universam
carnem que habebat in se spiritum vite. Dicitur
spiritus etiam ventus. res apertissime corporalis.
Unde illud in psalmo. Ignis grando. nix. gla-
cies. spiritus tempestatis. Quia ergo tot mo-
dis dicitur spiritus. spiritum mentis dicere voluit
eum spiritum que mens vocatur. sicut ait et
idem apostolus. In expoliacione corporis car-
nis. non duas utique res intelligi vo-
luit. quasi aliud sit caro. aliud corpus
carnis. sed quia corpus multarum rerum
nomen est. quarum nulla est caro. nam multa
sunt excepta carne corpora celestia et
corpora terrestria. Corpus carnis dixit
corpus quod caro est. sic itaque spiritum mentis
eum spiritum qui mens est. Alibi quoque aper-
tius etiam imaginem nominavit. sed aliis
verbis idipsum precipiens. Expolian-
tes vos inquit veterem hominem cum
actibus suis. induite novum qui renovatur
in agnicione dei secundum imaginem eius
qui creavit eum. Quod ergo ibi legitur. Indui-
te novum hominem qui secundum deum creatus
est. hoc isto loco induite novum ho-
minem qui renovatur secundum imaginem
eius. qui creavit eum. Pro eo vero quod
ibi posuit in iusticia et sanctitate veritatis.
hoc posuit hic in agnicione dei. Fit
ergo ista renovacio reformacioque mentis
secundum deum. vel secundum imaginem dei. sed
ideo dicitur secundum deum. ne secundum aliam
creaturam fieri putetur. Ideo autem secundum
imaginem dei. ut in ea re intelligatur
fieri hec renovacio. ubi est imago dei.
id est in mente. quemadmodum dicitur secundum cor-
pus mortuus non secundum spiritum. cum quis de
corpore fidelis et iustus abscedit. Quid
enim dicimus secundum corpus mortuum. nisi
corpore vel in corpore. non anima vel in
anima mortuum. Aut si dicimus secundum corpus
est pulcher. aut secundum corpus fortis.
non secundum animum. quid est aliud quam
corpore non animo pulcher aut for-
tis est. et innumerabiliter ita loquimur. xvii

Non itaque sic intelligamus secundum imaginem eius qui creavit eum. quasi alia sit imago secundum quam renovatur non ipsa que renovatur. Sane ista renovatio non momento uno fit ipsius conversionis. sicut momento uno fit illa in baptismo renovatio remissione omnium peccatorum. neque enim vel unum quantulumcumque remanet quod non remittatur. sed quemadmodum aliud est carere febribus. aliud ab infirmitate que febribus facta est revalescere. Item aliud est infixum thelum de corpore demere. aliud vulnus quod eo factum est secunda curatione sanare. ita prima curatio est causam removere languoris. quod per omnium fit indulgentiam peccatorum. secunda ipsum sanare languorem. quod fit paulatim proficiendo in renovatione huius imaginis que demonstrantur in psalmo ubi legitur. Qui propitius fit omnibus iniquitatibus tuis quod fit in baptismo. deinde sequitur. qui sanat omnes languores tuos. quod fit quotidianis accessibus. cum hec imago renovatur. de qua re apostolus apertissime locutus est dicens. Et si exterior homo noster corrumpitur. sed interior renovatur de die in diem. Renovatur autem in agnitione dei. hoc est in iustitia et sanctitate veritatis sicut se habent apostolica testimonia que paulo ante commemoravi. In agnitione igitur dei iustitiaque et sanctitate veritatis qui de die in diem proficiendo renovatur transfert amorem a temporalibus ad spiritualia. atque ab istis cupiditatem frenare atque minuere. illisque se caritate alligare diligenter insistit. Tantum autem facit quantum divinitus adiuvatur. Dei quippe sententia est. sine me nihil potestis facere. In quo profectu et accessu tenentem mediatoris fidem cum dies vite huius ultimus quemque compererit perducendus ad deum quem coluit. et ab eo perficiendus excipietur ab angelis sanctis. incorruptibile corpus in fine seculi. non ad penam sed ad gloriam recepturus. In hac quippe imagine tunc perfecta erit dei similitudo quando dei perfecta erit visio. de qua dicit apostolus paulus. videmus nunc per speculum in enigmate. tunc autem facie ad faciem. Item dicit. Nos autem revelata facie gloriam domini contemplantes in eandem imaginem transformamur de gloria in gloriam tanquam a domini spiritu. hoc est quod fit de die in diem bene proficientibus. apostolus autem iohannes. Dilectissimi inquit nunc filii dei sumus et nondum apparuit quod erimus. xviii

Scimus quoniam cum apparuerit similes ei erimus. quoniam videbimus eum sicuti est. Hinc apparet tunc in ista imagine dei fieri eius plenam similitudinem. quando eius plenam perceperit visionem. quamquam possit hoc a iohanne apostolo etiam de immortalitate corporis dictum videri. Et in hac quippe similes erimus deo. sed tantummodo filio. quia solus in trinitate corpus accepit. in quo mortuus resurrexit. atque id ad superna pervexit. Nam dicitur etiam imago filii dei. in qua sicut ille immortale corpus habebimus. conformes facti in hac parte non patris imaginis aut spiritus sancti sed tantummodo filii. quia de hoc solo legitur et fide sanissima accipitur. verbum caro factum est. Propter quod apostolus. quos autem inquit prescivit et predestinavit conformes fieri imaginis filii sui. ut sit ipse primogenitus in multis fratribus. Primogenitus utique a mortuis secundum eundem apostolum. qua morte seminata est caro eius in contumelia. resurrexit in gloria. Secundum hanc imaginem filii cui per immortalitatem conformamur in corpore. etiam illud

agnimus quod dicit idem apostolus. Sicut portavimus imaginem terreni portemus et imaginem eius qui de celo est. ut scilicet qui secundum adam mortales fuimus. secundum christum immortales nos futuros fide vera et spe certa firmaque teneamus. Sic enim nunc eandem imaginem portare possumus. nondum in visione. sed in fide nondum re sed in spe. De corporis quippe resurrectione tunc loquebatur apostolus cum hec diceret.

At vero illa imago xix de qua dictum est. Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram. quia non dictum est ad meam vel ad tuam. Ad imaginem trinitatis factum hominem credimus. et quanta potuimus investigatione comprehendimus. Et ideo secundum hanc potius et illud intelligendum est quod ait apostolus iohannes. Similes ei erimus. quoniam videbimus eum sicuti est. quia de illo dixit de quo dixerat. Filii dei sumus. et immortalitas carnis illo perficietur momento resurrectionis de quo ait apostolus paulus. In ictu oculi in novissima tuba et mortui resurgent incorrupti. et nos immutabimur. In ipso namque ictu oculi ante iudicium resurget in virtute incorruptione contumelia corpus animale. Imago vero que renovatur in spiritu mentis in agnitione dei. non exterius sed interius de die in diem ipsa perficietur visione. que tunc erit post iudicium facie ad faciem. nunc autem proficit per speculum in enigmate. propter eius perfectionem dictum intelligendum est. Similes ei erimus quoniam videbimus eum sicuti est. Hoc enim donum tunc dabitur cum dictum fuerit. Venite benedicti patris mei. possidete paratum vobis regnum. Tunc quippe tolletur impius ut non videat claritatem domini. quando ibunt sinistri in supplicium eternum. cum ibunt dextri in vitam eternam. Hec est autem sicut ait veritas vita eterna. ut cognoscant te inquit unum verum deum. et quem misisti ihesum christum. Hanc contemplativam sapientiam nuncupari dumtaxat hominis que de illi non est. nisi ab illo cuius participatione sapiens fieri mens rationalis et intellectualis potest. Cicero commendans in fine dialogi ortensii. Que nobis inquit dies noctesque considerantibus acuentibusque neque illa hebescat id est in philosophiam viventibus magna spes est. aut si hoc quod sentimus et sapimus mortale et caducum est. iocundum nobis perfunctis muneribus humanis occasum. neque molestam extinctionem. et quasi quietem vite fore. aut si ut antiquis philosophis que maximis longe que clarissimis placuit eternos animos ac divinos habemus sic existimandum est. quo magis hi fuerint semper in suo cursu id est in ratione et investigandi cupiditate. et quo minus se admiscuerint atque implicuerint hominum viciis et erroribus hoc his faciliorem ascensum et reditum in celum fore. Deinde addens hanc ipsam clausulam repetendoque sermonem finiens. quapropter inquit ut aliquando terminetur oratio. si aut extingui tranquille volumus cum in his artibus vixerimus. aut si ex hac in aliam haut paulo meliorem domum sine mora demigrare. In his studiis nobis omnis opera et cura ponenda est. Hic miror hominem tanti ingenii perfunctis muneribus humanis hominibus in philosophia viventibus que contemplatione veritatis beatos facit iocundum promittere occasum. si hoc quod sentimus et sapimus mortale et caducum est. quasi hoc moriatur et intercidat quod non diligebamus. vel potius quod atrociter

oderamus. ut iocundus nobis sit eius
occasus. Verum hoc non didicerat a
philosophis. quos magnis laudibus
predicat. sed ex illa noua achademia.
ubi et dubitare etiam de rebus mani-
festissimis placuit ista sententia redole-
bat. A philosophis autem sic ipse confitetur
maxime longe quam clarissimis. ex nos
omnes esse accepat. Cetermi quippe non
sentiunt hac exhortacione excitantur. ut
in suo cursu sperant. cum venerit vite
huius extremum id est in uestigando ar-
piditate maius quam se admisceat atque
implicet hominum viciis et erroribus. ut
cuius facilior sit regressus ad deum.
Sed iste cursus qui instituitur in amo-
re atque inuestigacione veritatis. non suf-
ficit miseris et omnibus. cum ista sola ra-
tione mortalibus sine fide mediatoris.
quod in libris superioribus huius operis maxime
in terciodecimo et in quarto quantum po-
tui demonstrare curaui. Explicit li-
ber quartusdecimus. Incipiunt capitula quindecimi.

De excellencia animi ad imagi-
nem creatoris sui conditi. Cap. 1.
De summo bono quod semper inueniendum
queritur. et querendum inuenitur. Cap 2
Quid disputatum quid ve sit comprehen-
sum precedencium recapitulacione librorum. 3.
In quarum rerum contemplacione
summa trinitas inquirenda sit. 4.
Omnia que de deo digne dicuntur videntur pos-
se in pauciora conferri ut nihil mi-
nus dictum intelligatur. Cap 4
Quomodo etiam si vnum aliquid dicatur et
multis quid digne appelletur deus in
ipsa vna appellacione trinitas dei-
tatis possit intelligi. Capitulum sextum.
Quomodo differat trinitas que inuenitur in ima-
gine dei a trinitate que deus est. 7.
De speculo in quo per imaginem dei trini-
tas eius vtcumque intellecta conspicitur. 8.
De enigmate et tropicis locucionibus. 9.
Quomodo per inspectionem verbi quod est in cogi-
tacione mentis humane ad agnicionem verbi
quod deus est qualitercumque possit accedi. 10.
Sicut verbum hominis significatur per vocem vel
quodlibet iudicium corporale. ita verbum
dei manifestatur per carnem Cap 11
Quantum distant a vero et perfecta similitudine
dei que in natura mentis utcumque
similia deo reperiuntur. Cap 12
De sciencia dei patris cui nihil cuius-
quam creature iudiciis conferatur. 13
De similitudine et equalitate patris dei et
vnigeniti eius consubstancialis et coeterni. 14.
Quam dissimile sit verbum mentis mutabile
a verbo dei incommutabili. 14.
An volubilitas cogitacionibus deo
inesse credenda sit. Capitulum 16.
De spiritu sancto quod patri et filio equalis
accipitur et vtriusque spiritus dicitur. et caritatis
nomine intelligitur. cum quelibet in trinitate
persona sit caritas. Capitulum 17.
De excellencia caritatis que ita ex
deo est vt ipsa sit deus. Capitulum 18.
Qua racione donum dei dicatur spiritus sanctus 19.
Contra eos qui vnigenitum dei. non paterne na-
ture. sed voluntatis filium esse dixerunt 20.
De similitudine trinitatis diuine que in
natura mentis ad imaginem dei
facte reperiri vtcumque potuerit. 21.
Tria sunt in imagine dei scilicet memoria.
intellectus et amor. vnius esse persone.
quia non hoc est ei esse quod hec habet. 22.
Quam vera in dei trinitate vnitas. et quomodo
vna in eadem vnitate sit trinitas. 23
De hiis que naturam mentis subtiliter inuenit.

et eam imaginem dei esse non sentiunt 28. Quam beatos faciat fides recta eam eos qui de naturis incorporeis nequeunt disputare. 29. Interualla temporum diuine trinitatis nulla sunt. Cap. 26. Quid quodam sermone ad populum disputatum sit de differentia generationis filii et processionis spiritus sancti. 27.

Aurelii augustini episcopi liber quindecimus et ultimus incipit feliciter. i

Uolentes in rebus que facte sunt ad cognoscendum eum a quo facte sunt exercere lectorem iam peruenimus ad eius imaginem quod est homo in eo quo ceteris animalibus antecellit id est ratione vel intelligentia. et quicquid aliud de anima rationali vel intellectuali dici potest quod pertineat ad eam rem que mens vocatur vel animus. quo nomine nonnulli auctores lingue latine id quod excellit in homine et non est in pecore ab anima que inest et pecori suo quodam loquendi more distinguunt. Supra hanc ergo naturam si querimus aliquid et verum querimus deus est. natura scilicet non creata. sed creatrix. que utrum sit trinitas non solum credentibus diuine scripture auctoritati. verum etiam intelligentibus aliqua si possumus ratione iam demonstrare debemus. Cur autem si possumus dixerim. res ipsa cum querere disputando cepit melius indicabit. ii

Deus sane ipse quem querimus adiuuabit ut spero. ne sit infructuosus labor noster. et intelligamus quemadmodum dictum sit in psalmo sancto. letetur cor querentium dominum. querite dominum et confirmamini. querite faciem eius semper. Quod et inuentus forte querendus est. sic enim sunt incomprehensibilia requirenda. ne se existimet nihil inuenisse. qui quod sit incomprehensibile quod querebat potuit inuenire. Cur ergo sic querit si incomprehensibile comprehendit esse quod querit. nisi quia cessandum non est quamdiu in ipsa incomprehensibilium rerum inquisitione proficitur et melior meliorque fit querens tam magnum bonum. quod et inueniendum queritur et querendum inuenitur. Nam et queritur ut inueniatur dulcius et inuenitur ut queratur auidius. Secundum hoc accipi potest quod dictum est in libro ecclesiastico dicere sapientiam. Qui me manducant adhuc esurient. et qui bibunt me adhuc sitient. Manducant enim et bibunt quia inueniunt. et quia esuriunt ac sitiunt adhuc querunt. Fides querit. intellectus inuenit. propter quod ait propheta. Nisi credideritis non intelligetis. Et rursus intellectus eum quem inuenit adhuc querit. Deus enim respexit super filios hominum sicut in psalmo sacro canitur ut videret si est intelligens aut requirens deum. Ad hoc ergo debet homo esse intelligens ut requirat deum. Satis itaque immorati fuerimus in his que deus fecit. ut per ea cognosceretur ipse qui fecit. Inuisibilia enim eius per ea que facta sunt intellecta conspiciuntur. Unde arguuntur in libro sapientie qui de his que videntur bona non potuerunt scire eum qui est. neque operibus attendentes agnouerunt artificem. sed aut ignem aut spiritum aut citatum aerem aut gyrum stellarum aut violentiam aquarum aut luminaria celi rectores orbis terrarum deos putauerunt. Sciant quanto dominator eorum melior est. ipse enim generator ea creauit. speciei Aut si virtutem eorum et operationem mirati sunt intelligant ab his quanto qui hec constituit fortior est. A magnitudine enim speciei et creature cognoscibiliter poterit auctor videri. Hec de libro sapientie propterea posui. ne me fidelium quisquam frustra et inaniter existimet in creatura prius per quasdam sui generis trinitates quodam modo gradatim donec ad mentem

hominis pervenire quis se in divitia summe illius
trinitatis. quod quaerimus cum deum quaerimus. iii

Sed quod disserendi et ratiocinan-
di necessitas per quindecim li-
bros multa nos dicere compulit.
que cuncta simul aspicere non valemus. ut ad
id quod apprehendere volumus ea celeri cogi-
tatione referamus. faciam quantum domino ad-
iuvante potuero. ut quicquid in singulis
voluminibus ad cognitionem disputatione perduxi
remota disputatione breviter congeram
et tamquam sub uno mentis aspectu. non
quemadmodum res quaeque persuasit. sed ipsa
que persuasa sunt ponam. ne iam longe
sint precedentibus consequentia. ut oblivionem
precedentium faciat inspectio consequentium.
aut certe si fecerit cito possit quod exci-
dit relegendo colligi. In primo libro
secundum scripturas sacras unitas et equali-
tas summe illius trinitatis ostenditur. In secundo
et tercio et quarto eadem. sed de filii mis-
sione et spiritus sancti diligenter questio pertractata
tres libros fecit. demonstratum quod est non
ideo minorem mittentem eo qui missus est.
quia ille misit. hic missus est. cum trinitas
que per omnia equalis est. pariter quod in sua
natura immutabilis et invisibilis et ubique
presens. inseparabiliter operetur. In quinto propter
eos quibus ideo videtur non eandem patris
et filii esse substantiam. quia omne quod de deo dicitur
secundum substantiam dici putant. et propterea gi-
gnere et gigni vel genitum esse et in-
genitum. quod diversa sunt. contendunt substantias
esse diversas. demonstratur non omne quod de deo
dicitur secundum substantiam dici. sicut secundum substantiam
dicitur bonus magnus et si quid aliud ad
se dicitur. sed dici etiam relative id est non ad se sed
ad aliquid quod ipse non est. sicut pater ad filium
dicitur. vel dominus ad creaturam sibi servientem.
ubi si quid relative id est ad aliquid quod ipse non est

etiam ex tempore dicitur sicuti est domine refugi-
um factus es nobis. nihil ei accidere
quo mutetur. sed omnino ipsum in natura vel
essentia sua immutabilem permanere. In
sexto quomodo dictus sit christus ore apostolico
dei virtus et dei sapientia sic disputatur
et differatur eadem questio diligentius
retractanda. utrum a quo est genitus
est christus non sit ipse sapientia. sed tantum sapientie
pater. an sapientia sapientiam genuit. sed quodlibet
horum esset. etiam in hoc libro apparuit
trinitatis equalitas et non deus triplex
sed trinitas. nec quasi aliquid duplum esse
patrem et filium ad simplum spiritum sanctum.
ubi nec tria plus aliquid sunt quam unum
horum. Disputatum est etiam. quomodo pos-
sit intelligi quod ait hylarius episcopus. Eternitas
in patre. species in imagine. usus in mu-
nere. In septimo quod questio dilata fuerat ex-
plicatur. ita ut deus qui genuit fi-
lium. non solum sit pater virtutis et sapi-
entie sue. sed etiam ipse virtus atque
sapientia. sic et spiritus sanctus. nec tamen sint tres
sint virtutes aut tres sapientie. sed una
virtus et una sapientia. sicut unus deus
et una essentia. Deinde quesitum est quomodo
dicantur una essentia tres persone vel
a quibusdam grecis una essentia tres per-
sone substantie. et inventum est elocu-
tionis necessitate dici. ut aliquo uno no-
mine enunciaretur. cum queritur quid tres
sint. quod tres esse veraciter confitemur pa-
trem scilicet et filium et spiritum sanctum. In octavo
ratione est reddita intelligentibus clarum
est in substantia veritatis non solum patrem
filio non esse maiorem. sed nec ambos
simul aliquid maius esse quam solum spiritum
sanctum. aut quoslibet duos in eadem
trinitate maius esse aliquid quam unum.
aut omnes simul tres maius aliquid
esse quam singulos. Deinde per veritatem

que intellecta conspicitur. et per summum bonum a quo est omne bonum et per iusticiam qua diligitur animus iustus ab animo etiam nondum iusto. vt natura non solum incorporalis. verum etiam incommutabilis quod est deus. quantum fieri potest intelligeretur admonui. et per caritatem que in scripturis sanctis deus dicta est. per quam cepit vtcumque etiam trinitas intelligentibus apparere. sicut amans et quod amatur et amor.

In nono ad imaginem dei quod est homo secundum mentem pervenit disputatio et in ea quedam trinitas invenitur. id est mens et noticia qua se novit. et amor quo se noticiamque suam diligit. et hec tria equalia inter se et vnius ostenduntur essencie.

In decimo hoc idem diligentius subtiliusque tractatum est atque ad id perductum. vt inveniretur in mente evidentior trinitas eius in memoria scilicet intelligentia et voluntate.

Sed quoniam et hoc apparuit est. quod mens numquam esse ita potuerit. vt non sui meminisset. non se intelligeret et diligeret. quamvis non semper se cogitaret. cum autem cogitaret non se a corporalibus rebus eadem cogitatione discerneret. dilata est de trinitate cuius hec imago est disputacio. vt in ipsis etiam corporalibus visis inveniretur trinitas. et distinctius in ea lectoris exerceretur intentio.

In vndecimo ergo electus est sensus oculorum in quo id quod inventum esset etiam in ceteris quatuor sensibus corporis et non dictum posset agnosci. atque ita exterioris hominis trinitas. primo in hiis que cernuntur extrinsecus ex corpore scilicet quod videtur et forma que inde in acie cernentis imprimitur et vtrumque copulantis intentione voluntatis apparuit. Sed hec tria non inter se equalia. nec vnius esse substantie claruerunt. Deinde in ipso animo ab hiis que extrinsecus sensa sunt velut introducta inventa est altera trinitas. vbi appareret eadem tria vnius esse substantie. imaginatio corporis que in memoria est. et inde informatio cum ad eam convertitur acies cogitantis. et vtrumque coniungens intentio voluntatis. Sed ideo ista trinitas ad exteriorem hominem reperta est pertinere. quia de corporibus illata est. que sentiuntur extrinsecus.

In duodecimo discernenda visa est sapientia ab scientia et in ea que proprie scientia nuncupatur. quia inferior est. prius quedam sui generis trinitas inquirenda. que licet ad interiorem hominem iam pertineat non dum tamen imago dei vel appellanda sit vel putanda. Et hoc agitur in tredecimo per commendationem fidei christiane.

In tredecimo

In quartodecimo autem de sapientia hominis vera id est munere dei in eius ipsius dei participatione donata que ab scientia distincta est disputatur. et eo pervenit disputatio vt trinitas appareat in imagine dei quod est homo secundum mentem que renovatur in agnitione dei secundum imaginem eius qui creavit

hoiem ad imaginē suā et sic pap^t sa:
pienciā vbi ē ɔtemplacō eterna. iiij

Iam g^o in ipīs reb^9 eternis tem:
palib^9 et īmobilib^9 ī q^a
pfecta ɔtēplacōe nob̄ beata
q nō nisi eterna ē vita pmitti^r. trinita^te
q deus est īq̄ram^9. Neq̄ eni diuinoꝝ
librorꝝ tm^o autoritas esse dm̄ pdi:
cat. s oīs q nos circūstat adq̄ueꝝ
nos eciā ptinēs vniu'sa ipa reꝝ nā
pclamat ħere se pstantissim^m ɔditore.
qui nob̄ mētē roēq̄ q̄ nā^r dedit qua vi:
uencia nō viuētib^9. sensu pdita nō
sentientib^9. intelligēn nō ītelligen:
tib^9. īmortalia mortalib^9. īpotētib^9
potencia. iniustis iusta. speciosa d'for:
mib^9. bona malis. īcorrupti^bilia cor:
ruptibilib^9. īuisibilia visibilib^9. in:
corporalia corpalib^9 ī mūbilia muta:
bilib^9. beata miseris. pferēda vide:
amus. Ac per hoc quō reb^9 creatis cre:
atorē sine dubitacōe pponim^9. opōtet
vt eum et sūme viuē. et cūcta senti:
re atq̄ ītellige et mori. corrūpi mutari
q̄ nō posse. nec corp^9 esse. sed spm̄ om̄
potentissimū. iustissim^m. speciosissimuꝫ.
optimū. btissimū q̄ fateam^r. V

Sed hec oīa que dixi et q̄cūq̄
alia simili more locucōis hūāc
digne de deo dici videntur.
et vniu'se trinitati que est vn^9 deus.
et psonis singulis in eadē trinitate
ɔnt. Quis eni vel vnū dm̄ qd ē ipa
trinitas vel prēm. vel filiū. vel spm̄ scm̄
audeat dicē aut nō viuētē. a nihil
sentientē vel ītelligentē. aut in ea
natā qua inter se pdicant^r esse equa:
les. quēq̄m esse eorꝝ mortalē sil corrup
tibilē sil mūbilē sil corporeū. aut q̄s:
quā ibi neget aliq̄ potētissim^m. iustis
simū. speciosissimū. optimū. btissim^ū.
Si g^o hec atq̄ h^9di oīa. et ipa trinit^as
et in ea singuli dici pnt. vbi aut q^oo
trinitas apparebit. redigam^9 ita q̄ p^9
hec plīma ad aliquā paucitatē. Que
vita eni dr̄ in deo. ipa est essēn ei^9
atq̄ natā. Non ita q̄ deus viuit. nisi vita
qd' ipse sibi est. Hec aūt vita non
talis est. qual' inest arbori. vbi nll^9
est ītellect^9 nullus est sens^9. nec talis
qualis inest pecori. hr̄ eni vita pe:
coris sensū qūq̄ partitū. s ītellectm̄
hr̄ nullū. At illa vita que de^9 ē sen:
tit atq̄ intelligit oīa. et sentit mente
non corp^e. q̄ spūs est deus. Nō autē
sic aialia que hñt corpa. p corp^9
sentit oīa. nō eni ex aīa ɔstat et cor^e.
ppter hoc simplex illa nā sic ītelli^t
sentit. sic sentit ītelligit. Ideo q̄ sen:
sus qui intellect^9 est illi. nec ita vt
aliqn̄ esse desistat. aut cepit. īmor:
talis est eni. nec frustra de illo est
dictū. q̄ sol^9 hēat īmortalitatē. nā
īmortalitas ei^9 vē īmortalitas ē.
in q^9 natā nulla est ɔmū^o. Ipa est
eciā vera eternitas qua ē īmūbil'
deus sine inicio. sine fine. ɔnt^e et
īcorrupti^b. Vna g^o eadē q̄ res dicat^r
sil dicat^r etern^9 de^9 sil īmortal'. siue
īcorrupti^b sil īmūbilis. Itemq̄ cū
dr̄ viuēs et ītelligēs qd ē vtiq̄
sapiens. hoc idē dr̄. nō eni pcipit
sapiēq̄ qua sit sapiens. sed ipē sa:
piencia est. Et hec vita eadē q̄ vir:
tus sil potēn. eadē q̄ spēs q po:
tens atq̄ spēos^9 dr̄. Quid eni poten:
ti^9 et speciosi^9 sapia. q̄ attingit a fi:
ne vsq̄ ad finē. et dispōit oīa sua:
uiter. Bonitas eciā atq̄ iusticia nūqd

inter se in natura dei. sic in eius operibus
distant tanquam due diverse sint qualitates
dei. una bonitas. alia iusticia. non
utique. sed que iusticia ipsa bonitas. et que
bonitas ipsa beatitudo. Incorporalis autem
vel incorporeus ideo dicitur deus ut spiritus
credatur vel intelligatur esse non corpus.
Proinde si dicimus eternus. immortalis. in
corruptibilis. immutabilis. vivus. sapiens.
speciosus. potens. iustus. bonus. beatus. spiritus.
horum omnium novissimum quod posui quasi
tantummodo videtur significare substanciam. cetera
vero huius substancie qualitates. sed non
ita est in illa ineffabili simplicique
natura. Quicquid enim secundum qualitates
illic dici videtur secundum substanciam vel essen:
ciam est intelligendum. Absit enim ut
spiritus secundum substanciam dicatur deus et bonus.
secundum qualitatem. sed utrumque secundum sub:
stanciam vel essenciam est intelligendum.
Absit enim ut spiritus secundum substanciam dicatur
deus. et bonus secundum qualitatem. sed utrumque
secundum substanciam sicut via certa quam commemora:
vimus. Unde in superioribus libris multa
iam diximus. De horum igitur primis que
modo a nobis enumerata atque digesta sunt.
x eternus immortalis. incorruptibilis. immuta
bilis unum aliquid eligamus. quia unum quatuor
ista sunt. sicut iam disserui. ne per mul:
ta distendatur intencio. et illud potius
quod positum est post x eternus. hoc faciamus
et de horum secundis. que sunt vivus sapiens
potens. speciosus. Et quoniam vita qualiscumque
inest et pecori. cui sapiencia non inest.
duo vero ista sapiencia scilicet atque potencia
ita sunt inter se in homine comparata. ut
sancta scriptura diceret. melior est sapiens
quam fortis. Speciosa porro eciam corpora
dici solent unum ex hiis quatuor quod eli:
gimus. sapiens eligatur. quamvis hec horum

in deo non inequalia dicenda sint. No:
mina enim quatuor rerum aut una est.
De terciis vero ultimis quatuor quamvis
in deo idem sit iustum esse quod bonum
quod beatum idemque spiritum esse quod iustum
et bonum et beatum esse. tamen quia in homi
nibus potest esse spiritus non beatus. potest et iustus
et bonus nondum beatus. qui vero be:
atus est. profecto et iustus et bonus
et spiritus est hoc potius eligamus. quod nec
in hominibus sine illis potest quod est beatus.

Non igitur cum dicimus. VI
eternus. sapiens. beatus. hec
tria sunt trinitas que appellatur
deus. redigimus quidem illa duodecim
in istam paucitatem trium. sed eo modo
forsan possumus et hec tria in unum
aliquid horum. Nam si una eadem
que res in dei natura potest esse sapiencia
et potencia. aut vita aut sapiencia. cur
non una eademque res esse possit in
dei natura eternitas. et sapiencia aut
beatitudo et sapiencia. Ac per hoc sicut
nihil intererat utrum illa .xii. an ista
tria diceremus. quando illa multa in istam
redigimus paucitatem. Ita nihil interest
utrum tria ista dicamus. an id unum in
cuius singularitatem duo cetera similiter
redigi posse monstravimus. Quis
itaque disputandi modus quam non tandem
vis intelligendi atque potencia quanta viva:
citas racionis. que acies cogitacionis
ondet. ut alia iam taceam. hoc unum
quod sapiencia dicitur deus. quomodo sit trinitas.
Neque enim sic nos de illo percipimus
sapienciam. ita deus de aliquo. sed sua est
ipse sapiencia. quia non est aliud sapi:
encia eius. aliud essencia. cui hoc est
esse quod sapientem esse. Dicitur quidem
in scripturis sanctis christus dei virtus et dei

sapientem. sed quemadmodum sit intelligendum ne patrem filius videatur facere sapientem. in libro septimo disputatum est. Et ad hoc ratio pervenit. ut sit filius sapientia de sapientia. quemadmodum lumen de lumine. deus de deo. nec aliud potuimus invenire spiritum sanctum. nisi et ipsum esse sapientiam. et simul omnes unam sapientiam. sicut unum deum. unam essentiam. Hanc ergo sapientiam quod est deus. quomodo intelligimus esse trinitatem non dixi. quomodo credimus. nam hoc inter fideles non debet habere questionem. sed si aliquo modo per intelligentiam possumus videre quod credimus. quis iste erit modus. nos recolimus. ubi nostro intellectui cepit in his libris apparere trinitas. octavus occurrit. Ibi quippe ut potuimus disputando erigere temptavimus mentis intentionem ad intelligendam illam prestantissimam immutabilemque naturam. quod nostra mens non est. quam tamen intuebamur. ut nec longe a nobis esse. et supra nos esset non longe. sed ipsa sui venerabili mirabilique prestancia. ita ut apud nos esse suo presenti lumine videretur. in qua tamen nobis adhuc nulla trinitas apparebat. quia non ad eam querendam in fulgore illo firmam mentis aciem tenebamus. Tantum quia non erat aliqua moles ubi credi oporteret magnitudinem duorum vel trium plus esse quam unius. cernebamus utcumque. Sed ubi ventum est ad caritatem que in sancta scriptura deus dicta est. eluxit paulolum trinitas. id est amans et quod amatur et amor. Sed quia lux illa ineffabilis nostrum reverberabat obtutum. et ei nondum posse obtemperari nostre mentis quodammodo convincebatur infirmitas ad ipsius nostre mentis secundum quam factus est homo ad imaginem dei velut familiarem

considerationem reficiende laborantis intentionis causa. inter ceptum dispositumque reflexim9. Et inde in creatura quod nos sumus. ut invisibilia dei per ea que facta sunt conspicere intellecta possemus. immorati sumus a nono usque ad quartumdecimum librum. Et ecce iam quantum necesse fuerat. aut forte plus quam necesse fuerat. exercitata in inferioribus intelligentia. ad summam trinitatem que deus est conspiciendam. nos erigere volumus nec valemus. Non enim sicut certissimas vidimus trinitates. sive que forinsecus sensa sunt cogitantur. sive que forinsecus de rebus temporalibus fiunt. sive cum illa que oriuntur in animo. nec pertinent ad corporis sensus. sicut fides. sicut virtutes. que sunt artes agende vite. manifesta ratione cernuntur et scientia continentur. sive cum mens ipsa qua novimus. quicquid nosse nos veraciter dicimus sibi cognita est. vel se cogitat. sive cum aliquid quod ipsa non est eternum atque immutabile conspicit. Non ergo sic in his omnibus certissimas vidimus trinitates. quia in nobis fiunt vel in nobis sunt cum ista meminimus. aspicimus. volumus. ita videmus etiam trinitatem dei. quia et illic intelligendo conspicimus tamquam dicentem. et verbum eius. id est patrem et filium. atque procedentem caritatem utrique communem. scilicet spiritum sanctum. An trinitates istas ad sensus nostros vel animum pertinentes videmus potius quam credimus. deum vero esse trinitatem credimus potius quam videmus. quod si ita est. profecto aut invisibilia eius per ea que facta sunt nulla intellecta conspicimus. aut si ulla conspicimus. non in eis conspicimus trinitatem. et est illic quod conspiciamus. et est quod etiam non conspectum credere debeamus.

liber xv

Conspicere autē nobis īmūbile bom qđ nos nō sumus. liber octauus ostendit et quartus decimus cū de sapia q hoi ex deo est. loquerem̄. amonuit. Cur itaq3 ibi nō agnoscim9 trinitatē. An hec sapia que deus dr̄. nō se intelligit. nō se diligit. quis hoc dixit. aut quis est qui nō videat ubi nulla sciencia est. nullo modo esse sapiam. Aut vero putadū est sapiam q deus est scire alia et nescire seipam. que si dicā sil credi stultū et impiū est. Vij

Hec ego trinitas sapia sc3 et noticia sui et dilectio sui. sic enī et in hoīe inuenim9 trinitatem. id est mentē et notitiā q se nouit. et dilectioē qua se diligit. Sed hec tria ita sūt in hoīe. ut nō ipa sint hō. hō est enī ut veteres diffinierūt. aīal ronale mortale. Illa ergo excellūt in hoīe. nō ipsa sūt hō. Et vna psona .i. singul9 qsq3 hō hr̄ illa tria in mente. vel mentē. Quapropter si etiam sic diffiniam9 hoīem ut dicam9. hō est subā ronalis constās ex aīa et corpe. nō est dubiū. hoīem hēre aīam q nō est corp9. hēre corp9 qđ nō ē aīa. Ac per hoc illa tria nō hō sūt. sed hoīs sūt. vel in hoīe sūt. Detracto etiā corpe si sola aīa cogitet. aliqd ei9 est mens tamq3 caput ei9 vel ocul9 vel facies. sed nō hec ut corpa cogitāda sūt. Nō igit aīa. sed qđ excellit in aīa mens vocat. Numqđ aut possum9 dicē trinitatē sic eē in deo ut aliqd dei sit. nec ipa sit deus. Quapropter singul9 quisq3 hō. nō sedm omnia q ad naturā ptinent ei9. sed sedm solā mētē imago dei. vna psona ē. et imago ē trinitatis in mente. Trinitas vero illa cui9 imago est. nihil aliud ē qm̄ deus. nil aliud est tota qm̄ trinitas. nec aliqd ad naturā dei ptinet qđ ad illā nō ptineat trinitatē. Et tres psone sūt vni9 essencie. nō sic singul9 qsq3 hō qui nō sedm oīa q ad naturā ptinent ei9. sed sedm solā mentē imago dei. vna psona est. et imago est trinitatis in mente. Trinitas vero illa cui9 imago est. nihil aliud ē tota quā deus. nil aliud est tota qm̄ trinitas. Nec aliqd ad naturā dei ptinet qđ ad illā nō ptineat trinitatē. Et tres psone sūt vni9 essencie. nō sic singul9 qsq3 hō vna psona. Item in hoc magna distancia est. q sive mētē dicam9 in hoīe eiusq3 notitiā et dilectioē. sive meoriā intelligenciā et voluntatē. nil mentis meminim9. nisi per meoriā. nec intelligim9 nisi p intelligenciā nec amam9 nisi p volūtatē. At vero in illa trinitate. quis audeat dicē prem nec seipm. nec filiū. nec spm scm intelligē nisi p filiū. vel diligē nisi per spm scm. per se aut meminisse tm̄ vel sui vel filij vel spūs sci. Eodemq3 mō filiū. nec sui nec pris meīsse nisi per patrē. nec diligē nisi p spm scm. per se aut intelligē nō nisi et patrē et seipm et spm scm. Similiter et spm scm per prem meminisse. et pris et filij et sui. et p filiū intelligē et prem et filiū et seipm. per se aut nō nisi diligē et se et prem et filiū. tamqm̄ meoria sit pr et sua et filij et spūs sci. Filius aut intelligencia et sua et patris et spūs sci. Spūs vero sanctus caritas et sua et pris et filij. Quis hec in illa trinitate opinari vel affirmare psumat. Si enim sol9 sibi filius intelligit vel intelligencia sit et sibi et patri et spui sancto

ad illam redit absurditatem. ut pater non sit sapiens de se ipso. sed de filio. nec sapientia sapientiam genuit. sed ea sapientia pater dicatur sapiens esse quam genuit. ubi enim non est intelligentia nec sapientia potest esse. ac per hoc si pater non intelligit ipse sibi. sed filius intelligit patri. profecto filius patrem sapientem esse facit. Et si hoc est deo esse quod sapere. et ea illi essentia est que sapientia. non filius a patre quod verum est. sed a filio potius habet pater essentiam quod absurdissimum atque falsissimum est. Hanc absurditatem nos in libro septimo discussisse convicisse abiecisse certissimum est. Est ergo deus pater sapiens. sapientia ea qua ipse sua est. Et filius sapientia patris de sapientia quod est pater de quo genitus est filius. Quocirca consequenter est et intelligens pater ea qua ipse sua est intelligentia. neque enim esset sapiens qui non esset intelligens. filius autem intelligentia patris de intelligentia genitus quod est pater. hoc et de memoria non inconvenienter dici potest. Quomodo enim sapiens qui nihil meminit vel sui non meminit. proinde quia sapientia pater sapientia filius. sicut sibi meminit pater. ita filius et sicut sui et filii meminit pater. memoria non filii. sed sua. ita sui et patris meminit filius. memoria non patris sed sui. Dilectio quoque ubi nulla est. quis ullam dicat esse sapientiam? Ex quo colligitur ita esse patrem dilectionem suam. ut intelligentiam et memoriam suam. Ecce ergo tria illa id est memoria intelligentia dilectio seu voluntas in illa summa et immutabili essentia quod est deus. non pater et filius et spiritus sanctus sunt. sed pater solus. Et quia filius quoque sapientia est genita de sapientia. sicut nec pater ei. nec spiritus sanctus ei intelligit. sed ipse sibi. ita nec pater ei meminit. nec spiritus sanctus ei diligit. sed ipse sibi. Sua enim est et ipse memoria. sua intelligentia. et sua dilectio. Sed ita se habere de patre illi est de quo natus est. Spiritus etiam sanctus quia sapientia est procedens de sapientia. non patrem habet memoriam et filium intelligentiam et se dilectionem. neque enim sapiens esset si alius ei meminisset. eique alius intelligeret. ac tantummodo sibi ipse intelligeret. Sed ipse habet hec tria. et ea sic habet. ut hec ipsa ipse sit. Verumtamen ut ita sit inde illi est unde procedit.

Quis ergo hominum potest istam sapientiam qua novit deus omnia. ita ut nec ea que dicuntur preterita ibi pretereant. nec ea que dicuntur futura quasi desint expectentur ut veniant. sed et preterita et futura cum presentibus sint cuncta presentia. nec singula cogitentur et ab aliis ad alia cogitando transeatur. sed in uno conspectu simul presto sint universa. Quis inquam hominum comprehendit sapientiam. eandemque prudentiam eandemque scientiam. quandoquidem a nobis nec nostra comprehenditur. ea quippe que vel sensibus vel intelligentie nostre assunt possumus utcumque conspicere. ea vero que absunt et tamen affuerunt per memoriam novimus que obliti non sumus. Nec ex futuris preterita. sed futura ex preteritis. non tamen firma cognitione conicimus. Nam quasdam cogitationes nostras quas futuras velut manifestius atque certius proximas quasdam prospicimus memoria faciente id agimus. cum agere valeamus. que ad ea non videtur que futura sunt. sed ad preterita pertinere. quod licet experiri in eis dictis vel canticis quorum seriem memoriter reddimus. Nisi enim provideremus cogitatione quod sequitur. non utique diceremus. Et tamen ut provideamus non providentia nos instruit sed memoria. Nam donec finiatur omne quod dicimus sive canimus. nihil est quod non provisum prospectumque proferatur. Et tamen cum id agimus non dicimur providenter sed memoriter canere

vel dicere. et qui hoc in multis ita prestre:
dis valet plurimum. nō solet cor prouidere
sed memoria prodicionem fieri ista in animo
vel ab animo modo nouimus et cetera sumus.
Quomodo aut fiant quanto attentius volu:
erimus aduertere. tanto magis nr et ser:
mo sumbit. et ipa nō perdurat in:
tentio. ut ad aliquid liquidum mea intelli:
gencia. et si nō lingua proferat. Et pu:
tamus nos utrum dei prouidem eadem sit
que memoria et intelligentia qui nō sin:
gula cogitanda aspicit. sed una eterna
et imutabili atque ineffabili visione com:
plectitur. cuncta que nouit. tanta mentis
infirmitate posse comprehendere. In hac
igitur difficultate et angustiis licet
exclamare ad deum viuum. Mirificata
est scientia tua ex me. inualuit et nō potero
ad illam. Ex me quippe intelligo quam sit mi:
rabilis et incomprehensibilis scientia tua. qua
me fecisti. quando nec meipsum comprehendere
valeo. quem fecisti et tamen in meditacione
mea exardescet ignis. ut queram fa:
ciem tuam semper viii

Incorporalem substanciam scio esse sa:
pienciam et lumen esse in quo
videntur que oculis carnalibus
videntur. et tamen vir tantus tanquam spiritalis
videmus nunc inquit per speculum in enigmate:
te. tunc aut facie ad faciem. Quale sit et
quid sit hoc speculum. si queramus profecto id
occurrit quod in speculo nisi imago cernitur.
Hoc ergo facere conati sumus. ut per imaginem
hanc quod nos sumus videremus utcumque
quod fecit sumus tanquam per speculum. Hoc sicut
eciam illud quod ait idem apostolus. Nos autem
reuelata facie gloriam speculantes in ean:
dem imaginem transformamur de gloria in
gloriam tanquam a domini spiritu. speculantes di:
xit per speculum videntes nō de specula
perspicientes. Quod in greca lingua non est

ambiguum. unde in latina translate sunt
apostolice littere. Ibi quippe speculum ubi appa:
rent imagines rerum ab specula de qua
altitudine longius aliquid intuemur. etiam
sono verbi distat omnino satis quod apparet
apostolum ab speculo. nō ab specula di:
xisse gloriam domini speculantes. Quod vero
ait in eandem imaginem transformamur
utique in imaginem dei vult intelligi.
Eandem quippe dicens istam ipsam scilicet quam
speculamur. quia eadem imago et gloria
dei. de quibus verbis iam in libro duode:
cimo disseruimus. Transformamur ergo
dixit. de forma in formam mutamur
atque transimus de forma obscura in
formam lucidam. quia et ipsa obscura
imago dei est. et si imago profecto
eciam gloria in qua homines creati sumus.
prestantes ceteris animalibus. De ipsa quip:
pe natura humana dictum est. Vir quidem
nō debet velare caput. cum sit ima:
go et gloria dei. Que natura in rebus
creatis excellentissima. cum a suo crea:
tore ab impietate iustificatur. a defor:
mi forma formosam transfertur in formam.
Est quippe et in ipsa impietate quanto
magis dampnabile vicium. tanto cer:
tius natura laudabilis. Et propter hoc
addidit de gloria in gloriam. de gloria
fidei. in gloriam spei. de gloria qua filii dei
sumus. in gloriam qua similes ei erimus.
quoniam videbimus eum sicuti est. Quod vero
adiunxit tanquam a domini spiritu. ondit
gratia dei nobis conferri. tam optabilis
transformacionis bonum ix

Hec dicta sunt propter quod ait apostolus
nunc per speculum nos videre
Quia vero addit in enigmate.
multis hoc incognitum est. qui eas litteras
nesciunt. in quibus est doctrina quedam
de locucionum modis. quos greci tropos

vocant. etiam nos utimur pro latino. sicut enim
scemata usitatius dicimus quam figuras. ita
usitatius dicimus tropos quam modos. Sin-
gulorum autem modorum sive troporum nomina ut
singula singulis referantur difficillimum
est et insolentissimum latine enuntiare.
Unde quidam interpretes nostri quod ait apostolus. que
sunt in allegoria nolentes grecum verbum
ponere circumloquendo. interpretati sunt di-
centes. que sunt aliud ex alio significantia.
Huius autem tropi id est allegorie. plures sunt
species. in quibus est etiam quod dicitur enigma.
Diffinitio autem ipsius nominis generalis. omnes etiam
species complectatur necesse est. Ac per hoc
sicut omnis equus animal est. non omne animal equus est.
ita omne enigma allegoria est. non
omnis allegoria enigma est. Quid est
ergo allegoria nisi tropus. ubi ex alio
aliud intelligitur. quale illud est ad
thessalonicenses. Itaque non dormiamus sicut et ceteri
sed vigilemus et sobrii simus. Nam qui
dormiunt. nocte dormiunt. et qui inebri-
antur nocte ebrii sunt. Nos autem qui diei
sumus sobrii simus. Sed hec allegoria
non est enigma. nam nisi multum tardis.
iste sensus in promptu est. Enigma est
autem ut breviter explicem obscura al-
legoria sicuti. Sanguisuge erant tres
filie et quecumque alia. Sed ubi allegoriam
nominavit apostolus non in verbis reperit.
sed in facto. cum e duobus filiis abrahe
uno de ancilla altero de libera. quod
non est dictum. sed etiam factum fuit. duo te-
stamenta intelligenda monstravit. quod
antequam exponeret obscurum fuit. Proinde
allegoria talis quod est generale nomen
posset specialiter enigma nominari. Sed quia
non soli qui eas litteras nesciunt quibus
discuntur tropi. querunt quid dixerit apostolus nunc
in enigmate nos videre. verum etiam qui sciunt.

tamen quod sit illud enigma ubi nunc videmus
desiderant. ex utroque invenienda una
est sententia. et ex illo scilicet quod ait. Vi-
demus nunc per speculum. et ex illo quod
addidit in enigmate. Una est enim
tota cum dicitur. Videmus nunc per speculum
in enigmate. Proinde quantum mihi videtur
sicut nomine speculi imaginem voluit in-
telligi. ita nomine enigmatis quamvis simi-
litudinem tamen obscuram. et ad perspiciendum dif-
ficilem. Cum igitur speculi et enigmatis
nomine quecumque similitudines ab apostolo significate
intelligi possunt que accommodate sunt ad
intelligendum deum eo modo quo potest. nihil
tamen est accommodatius quam id quod imago eius
frustra dicitur. Nemo itaque miretur etiam in
isto modo videndi. qui concessus est huic
vite per speculum scilicet in enigmate laborandum
nobis. ut quoquo modo videamus. non quippe
hic non sonaret enigma si esset facilis
visionis. Et hoc est grande enigma. ut
non videamus quod non videre non possumus.
Quis enim videt non cogitationem suam.
Et quis videt cogitationem suam. non oculis
carnalibus dico. sed interiore conspectu.
Quis non eam videt. Et quis eam videt.
Quandoquidem cogitatio visio est animi quedam.
sive assint ea que oculis quoque corporalibus
videantur. vel ceteris sentiantur sensibus.
sive non assint. et eorum similitudines cogi-
tatione cernantur. que nec corporalia sunt nec
corporalium similitudines. sicut virtutes et vicia.
sicut ipsa denique cogitatio cogitatur. sive illa
que per disciplinas traduntur. liberalesque do-
ctrinas. sive istorum omnium cause superiores atque
rationes in natura immutabili cogitentur. sive et mala et
vana ac falsa cogitemus. vel non consentiente
sensu vel errante consensu. X

Sed nunc de his loquamur que nota co-
gitamus et habemus in notitia etiam
si non cogitemus. sive ad contemplativam

scientiam pertineat. quam proprie sapientiam dicimus.
sive ad actionem quam proprie scientiam nuncupan-
dam esse disseruimus. Sive enim utrumque horum men-
tis est unius et imago dei una. Cum
vero de inferiore distinctius et seorsum
agitur. tunc non est vocanda imago
dei. quamvis et tunc in ea nonnulla reperia-
tur similitudo illius trinitatis quod in tertiodecimo
volumine ostendimus. Nunc ergo simul de uni-
versa scientia hominis loquimur in qua nobis
nota sunt quecumque sunt nota. que utique vera
sunt. alioquin nota non essent. Nemo
enim falsa novit. nisi cum falsa esse no-
vit. quod si novit. verum novit. verum
est enim quod illa falsa sint. De hiis ergo
nunc disserimus que nota cogitamus. et
nota sunt nobis etiam si non cogitentur a no-
bis. Sed certe si ea dicere velimus nisi co-
gitata non possumus. Nam et si verba
non sonent in corde suo. dicit utique qui
cogitat. Unde illud est in libro sapientie
Dixerunt apud se cogitantes non recte.
Exposuit enim quid sit. dixerunt apud
se. cum addidit cogitantes. Huic est simile
in evangelio quod quidam scribe cum audis-
sent a domino dictum paralitico. Confide
fili. remittuntur tibi peccata tua. dixerunt
intra se. Hic blasphemat. Quid est
enim dixerunt intra se nisi cogitando. Deni-
que sequitur. Et cum vidisset ihesus cogitationes
eorum dixit. Ut quid cogitatis mala in cor-
dibus vestris etc. Sic matheus. Lucas autem
hoc idem sic narrat. Ceperunt cogitare scri-
be et pharisei dicentes. Quis est hic qui loquitur
blasphemias etc. quis potest dimittere peccata nisi
solus deus etc. Ut cognovit autem cogita-
tiones eorum ihesus respondens dixit ad illos. Quid
cogitatis in cordibus vestris etc. quale est
in libro sapientie. dixerunt cogitantes.
tale est hic cogitaverunt dicentes. Et illic
enim et hic ostenditur intra se atque in corde
suo dicere cogitando dicere. Dixerunt
quippe intra se et dictum est eis. Quid
cogitatis etc. Et de illo divite cuius uberes
fructus ager attulit. ait ipse dominus. Et
cogitabat intra se dicens. Quedam
ergo cogitationes locutiones sunt cordis.
ubi et os eius esse dominus ostendit cum ait.
Non quod intrat in os coinquinat hominem.
sed quod procedit ex ore hoc coinquinat ho-
minem. Una sententia duo quedam hominis ora
complexus est. unum corporis. alterum cordis.
Nam utique unde illum hominem putaverunt inquinari
in os intrat corporis. unde autem dominus dixit
inquinari hominem de cordis ore procedit.
Ita quippe exposuit ipse quod dixerat. Nam
paulopost de hac re discipulis suis. Ad
huc inquit et vos sine intellectu estis.
non intelligitis quia omne quod in os intrat
in ventrem vadit et in secessum emittitur.
Hic certe apertissime demonstravit os
corporis. At in eo quod sequitur os cordis osten-
dens. Que autem inquit procedunt de ore.
de corde exeunt et ea coinquinant hominem.
De corde enim exeunt cogitationes male etc.
Quid hac expositione lucidius. Nec tamen
quia dicimus locutiones cordis esse cogitationes.
ideo non sunt etiam visiones exorte de notitie
visionibus quando vere sunt. Foris enim cum per
corpus hec fiunt. aliud est visio. Intus
enim cum cogitamus utrumque unum est. sicut
auditio et visio duo quedam sunt inter se
distantia in sensibus corporis. In animo autem
non est aliud atque aliud videre et audire.
Ac per hoc cum locutio foris non videatur
sed potius audiatur. locutiones tamen interiores
hoc est cogitationes visas dixit a domino san-
ctum evangelium non auditas. Dixerunt inquit
intra se hic blasphemat. Deinde sub-
iunxit. Et cum vidisset ihesus cogitationes
eorum. Vidit ergo quod dixerunt. Vidit enim
cogitatione sua cogitationes eorum. quas
illi soli se putabant videre. Quisquis igitur
potest intelligere verbum non solum antequam
sonet. verum etiam antequam sonorum eius

imagines cogitatione voluantur. Hoc enim est quod ad nullam pertinet linguam, earum scilicet que lingue appellantur gentium, quarum nostra latina lingua est. Quisquis igitur hoc intelligere potest, iam potest videre per hoc speculum atque in hoc enigmate aliquam verbi illius similitudinem de quo dictum est. In principio erat verbum et verbum erat apud deum et deus erat verbum. Necesse est enim cum verum loquimur, id est quod scimus loquimur, ex ipsa scientia quam memoria tenemus nascatur verbum quod eiusmodi sit omnino cuiusmodi est illa scientia de qua nascitur. Formata quippe cogitatio ab ea re quam scimus verbum est quod in corde dicimus, quod nec grecum est nec latinum nec lingue alicuius alterius. Sed cum id opus est in eorum quibus loquimur perferre notitiam, aliquod signum quo significetur assumitur. Et plerumque sonus, aliquando etiam nutus, ille auribus, ille oculis exhibetur, ut per signa corporalia etiam corporis sensibus verbum quod mente gerimus innotescat. Nam et innuere quid est nisi quodammodo visibiliter dicere. Est in scripturis sanctis huius sententie testimonium. Nam in evangelio secundum iohannem ita legitur. Amen amen dico vobis quia unus ex vobis tradet me. Aspiciebant ergo ad invicem discipuli hesitantes de quo diceret. Erat ergo unus ex discipulis eius in sinu ihesu quem diligebat ihesus. Innuit ergo huic simon petrus et dicit ei quis est de quo dicit. Ecce innuendo dixit quod sonando dicere non audebat. Sed hec atque huiusmodi signa corporalia sive auribus sive oculis presentibus quibus loquimur exhibemus. Invente sunt etiam littere per quas possemus et cum absentibus colloqui. Sed ista signa sunt vocum, cum ipse voces in sermone nostro earum quas cogitamus signa sint rerum. Proinde verbum quod foris sonat signum est verbi quod intus lucet, cui magis verbi competit nomen. xi

Nam illud quod profertur carnis ore vox verbi est, verbumque et ipsum dicitur propter illud a quo ut foris appareret assumptum est. Ita enim verbum nostrum vox quodammodo corporis fit assumendo eam in qua manifestetur sensibus hominum, et sic verbum nostrum fit vox nec mutatur in vocem, ita verbum dei caro quidem factum est, sed absit ut mutaretur in carnem. Assumendo quippe illam, non in eam se consumendo, et hoc nostrum fit et illud caro factum est. Quapropter quisquis cupit ad qualemcumque similitudinem dei verbi, quamvis per multa dissimilem, pervenire, non intueatur verbum nostrum quod sonat in auribus, nec quando voce profertur nec quando silentio cogitatur. Omnium namque sonantium verba linguarum etiam in silentio cogitantur, et carmina percurruntur animo tacente ore corporis. Nec solum numeri syllabarum verum etiam modi cantilenarum, cum sint corporales et ad eum qui vocatur auditus sensum corporis pertinentes, per incorporeas quasdam imagines suas presto sunt cogitantibus et tacite cuncta ista volventibus. Sed transeunda sunt hec, ut ad id perveniatur hominis verbum per cuius qualemcumque similitudinem sic in enigmate videatur utcumque dei verbum. Non illud quod factum est ad illum vel ad illum prophetam et de quo dictum est. Igitur fides ex auditu, auditus autem per verbum christi. Et iterum. Cum accepissetis a nobis verbum auditus dei, accepistis non ut verbum hominum, sed sicut est vere verbum dei. Et innumerabilia similiter in scripturis dicuntur de dei verbo, quod in sonis multarum diversarumque linguarum per corda et ora disseminatur humana. Ideo autem verbum dei dicitur quia doctrina divina traditur, non humana. Sed illud verbum dei querimus qualitercumque per hanc similitudinem nunc videre.

de quo dictum est. verbum caro factum est. de quo dictum est. fons sapientie verbum dei in excelsis. perueniendum est quantum ad id verbum hominis. ad verbum rationalis animantis. ad verbum non de deo nate. sed a deo facte imaginis. quod neque prolativum est in sono. neque cogitativum in similitudine soni. quod alicuius lingue esse necesse sit. sed quod omnia quibus significatur signa precedit et gignitur de scientia. que manet in animo. quando eadem scientia intus dicitur sicuti est. simillima est enim visio cogitationis visioni scientie. Nam quando per sonum dicitur. vel per aliquod corporale signum. non dicitur sicuti est. sed sicut potest videri audirive per corpus. Cum ergo quod in noticia est. hoc est in verbo. tunc est verum verbum et veritas. qualis expectatur
itas ab homine. vt quod est in ista. hoc sit et in illo. quod non est in ista. non sit et in illo. hic agnoscitur est. est. non. non. Sic accedit quantum potest ista similitudo imaginis facte ad illam similitudinem imaginis nate. qua deus filius patri per omnia substancialiter similis predicatur. Animadvertenda est in hoc enigmate. etiam ista verbi dei similitudo. quia sicut de illo verbo dictum est. omnia per ipsum facta sunt. ubi deus per unigenitum verbum suum predicatur vniuersa fecisse. ita hominis opera nulla sunt que non prius dicantur in corde. vnde scriptum est. Inicium omnibus operibus verbum. sed etiam hic cum verum verbum est. tunc est inicium boni operis. Verum autem verbum est cum de scientia bene operandi gignitur. vt etiam ibi seruetur. est. est. non. non. alioquin mendacium erit verbum tale. non veritas. et inde peccatum non opus rectum. Est et hec mira similitudinis verbi nostri. similitudo verbi dei. quia potest esse verbum nostrum quod non sequatur opus. opus autem esse non potest. nisi precedat verbum. sic verbum dei potuit esse nulla existente creatura. creatura vero nulla esse potest nisi per ipsum. per quod facta sunt omnia. Ideoque non deus pater. non spiritus sanctus. non ipsa trinitas. sed solus filius quod est verbum dei caro factum est. quamvis trinitate faciente vt sequente atque imitante verbo nostro eius exemplum recte viuamus. hoc est nullum habentes in verbi nostri. vel contemplatione vel operatione mendacium. Verum hec huius imaginis est quandoque futura perfectio. ad hanc consequendam nos erudit magister bonus fide christiana pietatisque doctrina. vt revelata facie. a legis velamine quod est umbra futurorum. gloriam domini speculantes per speculum sic intuentes in eandem imaginem transformemur de gloria in gloriam tamquam a domini spiritu secundum superiorem de hiis verbis disputacionem. Cum ergo hac transformatione ad perfectum fuerit hec imago renouata. similes deo erimus. quoniam videbimus eum non per speculum. sed sicuti est. quod dicit apostolus paulus facie ad faciem. Nunc vero in hoc speculo in hoc enigmate. in hac qualicumque similitudine quanta sit etiam dissimilitudo quibus potero explicabo. Attingam tamen aliqua vt valeo quibus id possit aduerti. xii

Primo ipsa scientia de qua veraciter cogitatio nostra formatur. quando que scimus loquimur. qualis aut quanta potest homini peruenire cuilibet peritissimo atque doctissimo. exceptis enim que in animum veniunt a sensibus corporis. in quibus tam multa aliter sunt quam videntur. vel similitudine nimium constipatus sanus sibi esse videatur qui insanit. vnde achademica philosophia sic invaluit. vt de omnibus dubitans multo miserius insaniret. his ergo exceptis que a corporis sensibus in animum veniunt. quantum rerum remanet quod ita sciamus. sicut nos viuere scimus. in quo prorsus non metuimus. ne aliqua vel similitudine forte fallamur

quoniam certum est etiam eum qui fallitur vivere. Nec in eis visis hoc habetur quo obiciuntur extrinsecus, ut in eo sic fallatur oculus quemadmodum fallitur cum in aqua remus videtur infractus et navigantibus turres moveri et alia sexcenta que aliter sunt quam videntur; quia nec per oculum carnis hoc cernitur. Intima scientia est qua vivere scimus, ubi ne illud quidem achademicus dicere potest: fortasse dormis et nescis et in somnis vides. Visa quippe somniantium simillima esse visis vigilantium quis ignorat? Sed qui certus est de vite sue scientia non in ea dicit: scio me vigilare, sed: scio me vivere. Sive ergo dormiat sive vigilet vivit. Nec in ea scientia per somnia falli potest, quia et dormire et in somnis videre viventis est. Nec illud potest achademicus adversus istam scientiam dicere: furis fortassis et nescis, quia sanorum visis simillima sunt etiam visa furentium. Sed qui furit vivit. Nec contra achademicos dicit: scio me non furere, sed: scio me vivere. Numquam ergo falli nec mentiri potest qui se vivere dixerit scire. Mille itaque fallaciarum visorum genera obiciantur ei qui dicit: scio me vivere, nichil horum timebit, quando et qui fallitur vivit. Sed si talia sola pertinent ad humanam scientiam, perpauca sunt, nisi quia in unoquoque genere ita multiplicantur ut non solum pauca non sint, verum etiam reperiantur per infinitum numerum tendere. Qui enim dicit: scio me vivere, unum aliquid scire se dicit. Proinde si dicat: scio me scire me vivere, duo sunt iam. Hoc vero quod scit hec duo, tertium scire est. Sic potest et addere quartum et quintum et innumerabilia si sufficiat. Sed quia innumerabilem numerum vel comprehendere singula addendo vel dicere innumerabiliter non potest, hoc ipsum certissime comprehendit ac dicit, et verum hoc esse et tam innumerabile ut vere eius infinitum numerum non possit comprehendere ac dicere. Hoc et in voluntate certa sic adverti potest. Quis est enim cui non impudenter respondeatur: forte falleris, dicenti: volo beatus esse? Et si dicat: scio me hoc velle et hoc me scire scio. In his enim duobus et tertium potest addere, quod hec duo scire se sciat, et sic in infinitum numerum pergere. Item si quispiam dicat: errare nolo, nonne sive erret sive non erret, errare tamen eum nolle verum erit? Quis est qui huic non impudentissime dicat: forsitan falleris? cum profecto ubicumque fallatur, falli se tamen nolle non fallitur. Et si hoc scire se dicat, addit quantum vult rerum numerum cognitarum et numerum esse perspicit infinitum. Qui enim dicit: nolo me falli, et hoc me nolle scio, et hoc me scire scio, iam et si non commoda locutione, potest hic infinitum numerum ostendere. Et alia reperiuntur que adversus achademicos valeant, qui nichil ab homine sciri posse contendunt. Sed modus adhibendus est, presertim in opere isto non hoc suscepimus. Sunt inde libri tres nostri primo nostre conversionis tempore scripti, quos qui potuerit et voluerit legere lectosque intellexerit, nichil eum profecto que ab eis contra perceptionem veritatis argumenta multa inventa sunt permovebunt. Cum enim duo sint genera rerum que sciuntur, unum earum que per sensus corporis percipit animus, alterum earum que per se ipsum, multa illi philosophi garrierunt contra corporis sensus; animi autem quasdam firmissimas per se ipsum perceptiones rerum verarum, quale illud est quod dixi: scio me vivere, nequaquam in dubium vocare potuerunt. Sed absit a nobis ut ea que per sensus corporis didicimus celum et terram et ea

que in eis nota sint nobis. quantum illa
que et nos et ipsa condidit innotescere
nobis voluit. Absit etiam. ut scire nos
negemus. que testimonio didicimus ali-
orum. alioquin esse nescimus occeanum. ne-
scimus esse terras atque urbes quas cele-
berrima fama commendat. Nescimus
fuisse homines et opera eorum que histori-
ca lectione didicimus. Nescimus que
quotidie undecumque nunciantur et indi-
ciis consonis contestantibus confirmantur.
Postremo nescimus in quibus locis vel
ex quibus hominibus fuerimus exorti. quia hec
omnia testimoniis credidimus aliorum. quod si
absurdissime dicitur. non solum nostrorum
verum etiam alienorum corporum sensus plu-
rimum addidisse nostre scientie confitendum est.
Hec igitur omnia et que per seipsum et que
per sensus sui corporis. et que testimoniis
aliorum percepta scit anima humana thezauro
memorie condita tenet. ex quibus gignitur
verbum verum. quando quod scimus loquimur.
sed verbum ante omnem sonum. ante omnem
cogitationem soni. Tunc enim est verbum
simillimum rei note de qua gignitur
et imago eius. quoniam de visione scientie vi-
sio cogitationis exoritur. quod est verbum
lingue nullius. verbum verum de re
vera. nihil de suo habens. sed totum de
illa scientia de qua nascitur. nec interest
quando id didicerit. qui quod scit loquitur.
alioquin enim statim ut discit hoc dicit.
dum tamen verum sit verbum et de rebus notis exortum.

Sed numquid deus pater. xiiii
de quo natum est verbum de
deo deus. Numquid ergo deus pater
in ea sapientia quod est ipse sibi alia didi-
cit per sensum corporis sui. alia per se-
ipsum. Quis hoc dicat. qui non animal rationale
sed super animam rationalem deum cogitat. quan-
tum ab eis cogitari potest. qui eum omnibus
animalibus et omnibus animis preferunt. quam-
uis per speculum in enigmate con-
iciendo videat. non dum facie ad faciem
sicuti est. Numquid deus pater ea ipsa que
non per corpus quod ei est nullum. sed per
seipsum scit aliunde ab aliquo didicit.
aut nunciis vel testibus ut ea sciret
indiguit. Non utique. Ad omnia quippe
scienda que scit. sufficit sibi illa perfectio.
Habet quidem nuncios id est angelos.
non tamen qui ei que nescit annuncient.
non enim sunt ulla que nesciat. sed bonum
eorum est de operibus suis eius consulere
veritatem. et hoc est quod ei dicuntur nulla
nunciare. non ut ipse ab eis discat
sed ut ab illo ipsi per verbum eius sine
corporali sono. Nunciant etiam quod vo-
luerit. ab eo missi ad quos voluerit.
totum ab illo per verbum eius audien-
tes id est in eius veritate invenientes
quid sibi faciendum. quid quibus et quando
nunciandum sit. Nam et nos oramus eum. nec
tamen necessitates nostras docemus eum. Novit
enim ait verbum eius pater vester quid vobis
necesse sit priusquam petatis ab eo. Nec
ista ex aliquo tempore cognovit ut nos-
set. sed futura omnia temporalia atque in eis
et quid et quando ab illo petituri fuer-
amus. et quos et de quibus rebus vel
exauditurus esset sine initio ante
prescivit. Universas autem creaturas suas
et spirituales et corporales. non quia sunt
ideo novit. sed ideo sunt quia novit. Non
enim nescivit que fuerat creaturus.
Quia ergo scivit creavit. non quia creavit
scivit. Nec aliter ea scivit creata quam
creanda. non enim eius sapientie aliquid
accessit ex eis. sed et illis existentibus
sicut oportebat et quando oportebat illa
mansit ut erat. Ita et ut scriptum est.
in libro ecclesiastico. antequam crearet omnia

nota sunt illi. sic et postquam consummata sunt. sic ei nota sunt. Longe est ergo huic scientie scientia nostra dissimilis. Que autem scientia dei est ipsa et sapientia. et que sapientia ipsa essentia sive substantia. quia in illius nature simplicitate mirabili non est aliud sapere quam esse. sed quod est sapere hoc est et esse. sicut et in superioribus libris sepe iam diximus. Nostra vero scientia in rebus plurimis propterea amissibilis est et receptibilis. quia non hoc est nobis esse quod scire vel sapere. quoniam esse possumus etiam si nec sciamus neque sapiamus ea que aliunde didicimus. Propter hoc sicut nostra scientia illi scientie dei. sic et nostrum verbum quod nascitur de nostra scientia dissimile est illi verbo dei quod natum est de patris essentia. Tale est autem ac si dicerem de patris scientia. de patris "essentia. vel quod expressius de patre scientia. de patre sapientia.

"sapientia

xiiii

Verbum ergo dei patris unigenitus dei filius per omnia patri similis et equalis. deus de deo. lumen de lumine. sapientia de sapientia. essentia de essentia. est hoc omnino quod pater. non tamen pater. quia iste filius. ille pater. Ac per hoc novit omnia que novit pater. sed ei nosse de patre est. sicut esse. nosse enim et esse unum est. Et ideo patri sicut esse non est a filio ita nec nosse. Proinde tamquam seipsum dicens pater genuit verbum sibi equale per omnia. non enim seipsum integre perfecteque dixisset. si aliquid minus aut amplius esset in eius verbo quam in ipso. Ibi summe illud agnoscitur. est. est. non. non. Et ideo verbum hoc vere veritas est. quoniam quicquid est in ea scientia de qua genitum est et in ipso est. quod autem in ea non est. nec in ipso est. Et falsum habere aliquid hoc verbum numquam potest. quia immutabiliter sic se habet. ut se habet de quo est. Non enim potest filius a seipso facere quicquam nisi quod viderit patrem facientem. potenter hoc non potest. nec est infirmitas ista. sed firmitas qua falsa esse non potest veritas. Novit itaque omnia deus pater in seipso. novit in filio. sed in seipso tamquam seipsum. in filio tamquam verbum suum. quod est de his omnibus que sunt in seipso. Omnia similiter novit et filius in se scilicet tamquam ea que nata sunt de his que pater novit in seipso. In patre autem tamquam ea de quibus nata sunt. que ipse filius novit in seipso. Sciunt ergo invicem pater et filius. sed ille gignendo ille nascendo. Et omnia que sunt in eorum scientia in eorum sapientia. in eorum essentia. unusquisque eorum simul videt non particulatim aut singulatim velut alternante conspectu. hinc illuc et inde huc. Et rursus inde vel inde in aliud atque aliud. ut aliqua videre non possit nisi non videns alia. sed ut dixi simul omnia videt. Verbum autem nostrum illud quod non habet sonum. neque cogitationem soni. sed eius rei quam videndo intus dicimus. et ideo nullius lingue est. atque utcumque simile est. in hoc enigmate illi verbo dei quod et deus est. quoniam sic et hoc de nostra nascitur quemadmodum et illud de scientia patris natum est. Tale ergo verbum quod invenimus esse utcumque illi simile. quantum sit etiam dissimile. sicut a nobis dici potuerit non pigeat intueri. Sequitur capitulum xv

Numquid verbum nostrum de sola scientia nostra nascitur? Nonne multa dicimus etiam que nescimus. nec dubitantes ea dicimus. sed vera esse arbitrantes. que forte si vera sunt. quia verbum veri non est. nisi quod de re que scitur gignitur. Falsum ergo isto modo verbum nostrum. non cum mentimur.

sed etiam fallimur. Cum autem dubitamus.
nondum est verbum de re qua dubitamus. sed
de ipsa dubitatione verbum est. Quamvis enim
non noverimus an verum sit unde dubitamus.
tamen dubitare nos novimus. Ac per hoc cum
hoc dicimus verum verbum est. quoniam quod no-
vimus dicimus. Quid quod etiam mentiri
possumus. quod cum facimus utique volentes et
scientes falsum verbum habemus. ubi verum
verbum est mentiri nos. hoc enim scimus.
et cum mentitos nos esse confitemur verum
dicimus quod scimus enim dicimus. scimus namque
nos esse mentitos. verbum autem illud
quod est deus. et potentius est nobis hoc
non potest. non enim potest facere quicquam nisi
quod viderit patrem facientem. et non a se
loquitur. sed a patre illi est omne quod loquitur cum
ipsum pater unice loquitur. et magna ius verbi
potentia est non posse mentiri. quia non
potest esse illic est et non. sed est est. non
non. Sed enim nec verbum dicendum est quod
verum non est. Sit ita. libens assentior.
Quid cum verum est verbum nostrum. et ideo
recte verbum vocatur. Numquid sicut dici
potest vel visio de visione vel scientia de scientia.
sic illud dei verbum maxime dicitur. maxi-
meque dicendum est. Quid itaque. quia
non hoc est nobis esse quod est nosse.
Multa quippe novimus que per memoriam quodam-
modo vivunt. ita et oblivione quodammodo
moriuntur. atque ideo cum illa iam non sint
in memoria nostra. nos tamen sumus. et cum
scientia nostra animo lapsa perierit a nobis.
nos tamen vivimus. Illa etiam que ita sciuntur
ut numquam excedere possint. quoniam presentia sunt.
et ad ipsius animi naturam pertinent. ut est illud.
quod nos vivere scimus. manet enim hoc
quamdiu animus manet. et quia semper manet
animus. et hoc semper manet. Id ergo et si
qua reperiuntur similia. in quibus imma-
go dei potius intuenda est. etiam si semper

sciuntur. tamen quia non semper etiam cogitantur.
quomodo de his dicatur verbum sempiternum.
cum verbum nostrum nostra cogitatione dicatur.
invenire difficile est. Sempiternum est
enim animo vivere. sempiternum est scire quod
vivit. nec tamen sempiternum est cogitare
vitam suam. vel cogitare scientiam vite sue.
quoniam cum aliud atque aliud ceperit. hoc desinet
cogitare. quamvis non desinat scire.
Ex quo fit ut si potest esse in animo aliqua
scientia sempiterna et sempiterna esse non pot-
est eius scientie cogitatio. et verbum verum nostrum
intimum nisi nostra cogitatione non dicitur. solus
deus intelligatur habere verbum sempiternum
sibi que coeternum. nisi forte dicendum est ipsam
possibilitatem cogitationis. quoniam id quod scitur
etiam quando non cogitatur. potest tamen veraciter
cogitari. verbum esse tam perpetuum quam
scientia ipsa perpetua est. Sed quomodo est verbum
quod nondum in cogitationis visione forma-
tum est. quomodo erit simile scientie de qua
nascitur si eius non habet formam. et ideo
iam vocatur verbum. quia potest habere. Tale
est enim ac si per hoc dicatur. ideo iam
vocandum est verbum. Sed quid est quod potest
esse verbum. et ideo iam dignum est verbi
nomine. quid est inquam hoc formabile non-
dum que formatum. nisi quoddam mentis nostre
quod hac atque hac volubili quadam mo-
tione iactamus. cum a nobis nunc hoc nunc id
sicut inventum fuerit vel occurrerit cogitatur.
Et tunc fit verum verbum. quando id quod nos di-
ximus volubili motione iactare ad id
quod scimus pervenerit atque inde formatur eius
omnimodam similitudinem capiens. ut quomodo
res quoque scitur sic et cogitetur sine voce.
sine vocis cogitatione que profecto alicuius
lingue est sic in corde dicatur. Ac per
hoc etiam si concedamus ne de controver-
sia vocabuli laborare videamur. iam
vocandum esse verum id quoddam mentis nostre quod

de natura sua formari potest, propterea quam formatum sit. Quia iam ut ita dicam formabile est, quis non videat quanta hic sit dissimilitudo ab illo dei verbo quod in forma dei sic est ut non ante fuerit formabile postque formatum, nec aliquando esse possit informe, sed sit forma simplex et simpliciter equalis ei de quo est et cui mirabiliter coeterna est.

XVI

Quapropter ita dicitur illud dei verbum ut dei cogitatio non dicatur, ne aliquid esse qua volubile credatur in deo quod nunc accipiat nunc recipiat formam ut verbum sit eamque possit amittere atque informiter quodammodo volutari. Bene quippe noverat verba et vim cogitationis inspexerat locutor egregius qui dixit in carmine: secumque volutat eventus belli varios. Non ergo ille dei filius cogitatio dei, sed verbum dicitur dei. Cogitatio quippe nostra perveniens ad id quod scimus atque inde formata verbum verum est. Et ideo verbum dei sine cogitatione dei debet intelligi ut forma ipsa simplex intelligatur non habens aliquid formabile quod esse etiam possit informe. Dicuntur quidem etiam in scripturis sanctis cogitationes dei, sed eo locutionis modo quo ibi et oblivio dei dicitur, que utique ad proprietatem in deo nulla est. Quamobrem cum tanta sit nunc in isto enigmate dissimilitudo dei et verbi dei in qua tamen nonnulla similitudo comperta est, illud quoque fatendum est quod etiam cum similes ei fuerimus quando videbimus eum sicuti est, quod utique qui dixit hanc procul dubio que nunc est dissimilitudinem attendit, nec tunc nature illi erimus equales. Semper enim natura minor est faciente que facta est. Et tunc quidem verbum nostrum non erit falsum quia neque mentiemur neque fallemur. Fortassis etiam volubiles non erunt nostre cogitationes ab aliis in alia euntes et redeuntes, sed omnem scientiam nostram uno simul conspectu videbimus. Tamen et cum hoc fuerit, si et hoc fuerit, formata erit creatura que formabilis fuit ut nihil iam desit eius forme ad quam pervenire deberet. Sed tamen coequanda non erit illi simplicitati ubi non formabile aliquid formatum vel reformatum est, sed forma neque informis neque formata ipsa ibi eterna est immutabilisque substantia.

XVII

Satis de patre et filio et quantum per hoc speculum atque in hoc enigmate videre potuimus locuti sumus. Nunc de spiritu sancto quantum deo donante videre conceditur disserendum est. Qui spiritus sanctus secundum scripturas sanctas nec patris solius est nec filii solius, sed amborum. Et ideo communem qua invicem se diligunt pater et filius nobis insinuat caritatem. Ut autem nos exerceret sermo divinus non res in promptu sitas, sed in abdito scrutandas et ex abdito eruendas maiore studio fecit inquiri. Non itaque dixit scriptura: Spiritus sanctus caritas est, quod si dixisset non parvam questionis istius abstulisset. Sed dixit: Deus caritas est, ut incertum sit et ideo requirendum utrum deus pater sit caritas an deus filius an deus spiritus sanctus an deus trinitas. Neque enim dicturi sumus non propterea deum dictam esse caritatem quod ipsa caritas sit ulla substantia que dei digna sit nomine, sed quod donum sit dei sicut dictum est deo: Quoniam tu es patientia mea. Neque enim propterea dictum est quia dei substantia est nostra patientia, sed quod ab ipso est nobis, sicut alibi legitur: Quoniam ab ipso patientia mea. Hunc quippe sensum facile refellit scripturarum ipsa locutio. Tale est enim: tu es patientia mea, quale est: Domine spes

mea. et deus meus misericordia mea. et multa similia. Non est autem dictum. domine caritas mea. aut tu deus caritas mea. sed ita dictum est. deus caritas est. sicut dictum est. deus spiritus est. hoc qui non discernit intellectum a domino non expositionem querat a nobis. non enim apertius quicquam possumus dicere. Deus ergo caritas est. utrum autem pater aut filius. an spiritus sanctus. an ipsa trinitas. quia et ipsa non tres dii sed unus deus. hic queritur. Sed iam in hoc libro superius disputavi. non sic accipiendam esse trinitatem que deus est ex illis tribus que in trinitate nostre mentis ostendimus. ut tamquam memoria sit omnium trium pater. et intelligentia omnium trium filius. et caritas omnium trium spiritus sanctus. quasi pater nec intelligat sibi. nec diligat. sed ei filius intelligat. et spiritus sanctus ei diligat. ipse autem et illis tantum meminerit. et filius nec meminerit. nec diligat sibi. sed meminerit ei pater. et diligat ei spiritus sanctus. ipse autem et sibi et illis tantummodo intelligat. Itemque spiritus sanctus. nec meminerit nec intelligat sibi. sed meminerit ei pater et intelligat ei filius. ipse autem et sibi et illis non nisi diligat. Sed sic potius ut omnia tria et omnes et singuli habeant in sua quisque natura. nec distent in eis ista. sicut in nobis. aliud est memoria. aliud est intelligentia. aliud dilectio sive caritas. sed unum aliquid sit quod omnia valeat sicut sapientia. et sic habeatur in uniuscuiusque natura. ut qui habet hoc sit quod habet sicut immutabilis simplexque substantia. Si ergo hec intellecta sunt. et quantum nobis in rebus tantis videre et coniectare concessum est. vera esse claruerunt. nescio cur non sicut sapientia dicitur pater et filius et spiritus sanctus. et simul omnes non tres sed una sapientia. ita et karitas dicatur et pater et filius et spiritus sanctus. et simul omnes una karitas. Sic enim et pater deus et filius deus. et spiritus sanctus deus. et simul omnes unus deus. Et tamen non frustra in hac trinitate non dicitur verbum dei nisi filius. nec donum dei nisi spiritus sanctus. nec de quo genitum est verbum. nec de quo procedit principaliter spiritus sanctus nisi deus pater. Ideo autem addidi principaliter. quia et de filio spiritus sanctus procedere reperitur. sed hoc quoque illi pater dedit non iam existenti et nondum habenti. sed quicquid unigenito verbo dedit gignendo dedit. Sic ergo eum genuit. ut etiam de illo donum commune procederet. et spiritus sanctus spiritus esset amborum. Non est igitur accipienda transeunter. sed diligenter intuenda in separabili trinitate ista distinctio. Hinc enim factum est. ut proprie dei verbum etiam sapientia diceretur. cum sit sapientia et pater et spiritus sanctus. Si ergo proprie aliquid horum trium karitas nuncupanda est. quid aptius quam ut hoc sit spiritus sanctus. ut scilicet in illa simplici summaque natura. non sit aliud substantia et aliud karitas. sed substantia ipsa sit caritas. et caritas ipsa sit substantia. sive in patre sive in filio sive in spiritu sancto. et tamen proprie spiritus sanctus caritas nuncupetur. Sicut legis nomine aliquando simul omnia veteris testamenti sanctarum scripturarum significantur eloquia. Nam et ex propheta ysaia testimonium ponens ubi ait apostolus. In aliis linguis et aliis labiis loquar populo huic. premisit tamen. in lege scriptum est. Et ipse dominus. in lege inquit eorum scriptum est. quia oderunt me gratis. cum hoc legatur in psalmo. Aliquando autem proprie vocatur lex que data est per moisen. secundum quod dictum est. lex et prophete usque ad iohannem. et in his duobus preceptis tota lex pendet

et prophete. Hic utique proprie lex appellata est de monte Sina. Prophetarum autem nomine etiam psalmi significati sunt. Et tamen alio loco ipse salvator: Oportebat, inquit, impleri omnia que scripta sunt in lege et prophetis et psalmis de me. Hic rursus prophetarum nomine exceptis psalmis intelligi voluit. Dicitur ergo lex universaliter cum prophetis et psalmis, dicitur et proprie que per Moysen data est. Item dicuntur prophete simul cum psalmis, dicuntur et proprie preter psalmos. Et multis aliis exemplis doceri potest multarum rerum vocabula et universaliter poni et proprie quibusdam rebus adhiberi, nisi in re aperta vitanda sit longitudo sermonis. Hoc ideo dixi, quia ne quisquam propterea nos inconvenienter existimet caritatem appellare spiritum sanctum, quia et deus pater et deus filius potest caritas nuncupari. Sicut ergo unicum dei verbum proprie vocamus nomine sapientie, cum sit universaliter et spiritus sanctus et pater ipse sapientia, ita spiritus sanctus proprie nuncupatur vocabulo caritatis, cum sit et pater et filius universaliter caritas. Sed dei verbum, id est unigenitus dei filius, aperte dictus est dei sapientia ore apostolico ubi ait: Christum dei virtutem et dei sapientiam. Spiritus autem sanctus ubi sit dictus caritas invenimus, si diligenter Iohannis apostoli scrutemur eloquium, qui cum dixisset: Dilectissimi, diligamus invicem, quia dilectio ex deo est, secutus adiunxit: Et omnis qui diligit ex deo natus est; qui non diligit non cognovit deum, quia deus dilectio est. Hic manifestavit eam se dixisse dilectionem deum, quam dixit ex deo. Deus ergo ex deo est dilectio. Sed quia et filius ex deo patre natus est et spiritus sanctus ex deo patre procedit, quem potius eorum hic debeamus accipere dictum esse dilectionem deum, merito queritur. Pater enim solus ita deus est, ut non sit ex deo. Ac per hoc dilectio que ita deus est, ut ex deo sit, aut filius est aut spiritus sanctus. Sed in consequentibus, cum dei dilectionem commemorasset, non qua nos eum, sed qua ipse dilexit nos, et misit filium suum litatorem pro peccatis nostris, et hinc exhortatus esset ut et nos invicem diligamus atque ita in nobis deus maneat, quia utique dilectionem deum dixerat, statim volens de hac re apertius aliquid eloqui: In hoc, inquit, cognoscimus quia in ipso manemus et ipse in nobis, quia de spiritu suo dedit nobis. Facit nos in deo manere et ipsum in nobis. Hoc autem facit dilectio. Ipse est igitur deus dilectio. Denique paulopost cum hoc ipsum repetisset atque dixisset: Deus dilectio est, continuo subiecit: Et qui manet in dilectione in deo manet et deus in eo manet; unde supra dixerat: In hoc cognoscimus quia in ipso manemus et ipse in nobis, quia de spiritu suo dedit nobis. Ipse ergo significatur ubi legitur: Deus dilectio est. Deus igitur spiritus sanctus qui procedit ex deo, cum datus fuerit homini, accendit eum in dilectionem dei et proximi, et ipse dilectio est. Non enim habet homo unde deum diligat nisi ex deo. Propter quod paulopost dicit: Nos diligamus, quia ipse prior dilexit nos. Apostolus quoque Paulus: Dilectio, inquit, dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis. Nullum est isto dei dono excellentius. XVIII

Solum est quod dividit inter filios regni eterni et filios perditionis eterne. Dantur et alia per spiritum munera, sed sine caritate nil prosunt. Nisi ergo tantum impertiatur cuique spiritus sanctus ut eum dei et proximi faciat amatorem, a sinistra non transfertur ad dexteram. Nec spiritus proprie dicitur donum nisi propter dilectionem, quam qui non habuerit, si linguis hominum loquatur et angelorum, sonans eramentum est.

et cimbalum tinniens. Et si habuerit
prophetiam et sciverit omnia sacramenta
et omnem scientiam. et si habuerit omnem fidem.
ita ut montes transferat. nihil est. Et si
distribuerit omnem substantiam suam. et si tra-
diderit corpus suum ut ardeat. nihil
ei prodest. Quantum ergo bonum est sine quo
ad eternam vitam neminem bona tanta
perducunt. Ipsa vero dilectio sive cari-
tas nam unius rei est utrumque nomen. si
habeat eam qui non loquitur linguis. nec
habet prophetiam. nec omnia scit sacramenta.
omnemque scientiam. nec distribuit omnia sua
pauperibus. vel non habendo quod distri-
buat. vel aliqua necessitate prohibitus.
nec tradit corpus suum ut ardeat. si
talis passionis nulla temptatio est. per-
ducit ad regnum. ita ut ipsam fidem
non faciat utilem nisi caritas. Sine cari-
tate quippe fides potest quidem esse. sed non et
prodesse. Propter quod et apostolus paulus. In christo
inquit neque circumcisio neque preputium
aliquid valet. sed fides que per dilectionem
operatur. Sic eam discernens ab ea fide.
qua et demones credunt et contremi-
scunt. Dilectio igitur que ex deo est. et
deus est. per quam diffunditur in cordibus
nostris dei caritas. per quam nobis tota in-
habitat trinitas. Quocirca rectissime spiritus
sanctus. cum sit deus. vocatur etiam donum dei.
quod donum proprie quid nisi caritas intelli-
genda est. que perducit ad deum. et sine
qua quodlibet aliud donum dei non per-
ducit ad deum. an et hoc probandum est dei
donum dictum esse in sacris libris spiritum sanctum.
Si et hoc expectatur. xix
habemus in evangelio sancti iohannis
domini ihesu christi verba dicentis.
Si quis sitit veniat ad me et bibat.
Qui credit in me sicut dicit scriptura.
flumina de ventre eius fluent aque
vive. Porro evangelista secutus adiunxit

Hoc autem dixit de spiritu quem accepturi erant
credentes in eum. Unde dicit etiam
paulus apostolus. et omnes unum spiritum pota-
vimus. Utrum autem donum dei sit appellata
aqua ista et spiritus sanctus hoc queritur. Sed sicut
hic invenimus hanc aquam spiritum sanctum
esse. ita invenimus alibi in ipso evangelio
hanc aquam donum dei appellatam.
Nam dominus idem cum cum muliere samari-
tana ad puteum loqueretur. cui dixerat.
Da mihi bibere. cum illa dixisset quia iudei
non coutuntur samaritanis. Respondit
ihesus et dixit ei. Si scires donum dei.
et quis est qui dicit tibi. Da mihi bibere.
tu forsitan petisses ab eo et de-
disset tibi aquam vivam. Domine neque in quo
haurias habes. et puteus altus est.
Unde ergo habes aquam vivam. Respondit ihesus
et dixit ei. Omnis qui bibit ex hac
aqua sitiet iterum. qui autem biberit
ex aqua quam ego dabo ei. fiet in
eo fons aque salientis in vitam
eternam. Quia ergo hec aqua viva
sit evangelista exposuit spiritus est sanctus.
procul dubio spiritus donum dei est. De quo
hic dominus ait. Si scires donum dei. et
quis est qui dicit tibi da mihi bibere. tu for-
sitan petisses ab eo et dedisset tibi
aquam vivam. Nam quod ibi ait flumina
de ventre eius fluent. hoc isto loco.
fiet in eo inquit fons aque salientis
in vitam eternam. paulus quoque apostolus. Uni-
cuique inquit nostrum data est gratia secundum
mensuram donationis christi. Ut
donationem christi spiritum sanctum ostenderet secutus
adiunxit. Propter quod dicit. Ascendit in altum
captivavit captivitatem. dedit dona
hominibus. Notissimum autem dominum ihesum.
cum post resurrectionem a mortuis ascendisset
in celum dedisse spiritum sanctum. quo impleti
qui crediderant linguis omnium gentium
loquebantur. Nec moveat quod ait. dona.

non donu. id enim testimoniu ex ps[almo] posuit. hoc aut in ps[almo] ita legit. Ascen-
disti in altu. captiuasti captiuitate[m]
accepisti dona in hoib[us]. Sic enim
plerique codices hnt et maxime greci.
et ex hebreo sic interpretatu hemus.
Dona itaque dixit apls quemadmodu
propheta no donu. Sed cu propheta dixit
accepisti hoib[us]. apls maluit di-
cere. dedit dona hoib[us] vt ex vtro-
que sit verbo. vno prophetico. aplico
altero. quia in vtroque est diui sermonis
auctoritas sensus plenissimus redderetur.
vtruque enim verum est. Et quia dedit hoi-
b[us]. et quia accepit in hoib[us]. dedit
hoib[us] tanquam caput mebris suis.
Accepit in hoib[us] idem ipse vtique in
membris suis. propter que mebra sua
clamauit de celo. Saule saule quid
me persequeris. Et de quib[us] mebris suis
ait. Quod vni ex minimis meis feci-
stis. mihi fecistis. Ipse ergo xpus et de-
dit de celo et accepit in terra. Por-
ro aut dona ob hoc ambo dixerunt
et propheta et aplus. quia per donum
quod est spus sanctus in cue oib[us] me-
bris xpi. multa dona que sunt qui-
b[us]que propria diuiduntur. Non enim singuli
quique hnt oia. sed hi illa. et alij
illa. quamuis ipm donu a quo cui-
que propria diuiduntur omnes heant. i. spm
sanctu. Nam et alibi. cu multa do
commemorasset. Oia inquit hec operatur
vnus atque idem spus. diuidens propria
vnicuique prout vult. quod verbu
et in epla que ad hebreos inuenitur
vbi scriptu est attestante deo signis
et ostentis et varijs virtutibus
et spus sancti diuisionib[us]. Et hic cu dixis-
set ascendit in altu captiuauit
captiuitatem. dedit dona hoibus

Quod aut ascendit ait. quid est nisi quia et
descendit in inferiores ptes terre.
Qui descendit ipse est et qui ascendit
super omnes celos vt adimpleret oia. et ipse
dedit quosda quidem aplos. quosdam
quidem prophetas quosda quidem euangelistas
quosda aut pastores et doctores.
quosda aut pastores et doctores.
Ecce quare dicta sunt oia dona. quia sicut alibi
dicit. Numquid omnes apli. numquid
omnes prophete. et cetera. Hic aut adiun-
xit ad consumationem sanctorum in opus
ministerij in edificationem corporis xpi. hec
est domus quam sicut ps canit edificatur post
captiuitatem. quoniam qui sunt a diabolo eruti.
a quo captiui tenebantur de his edifi-
catur domus xpi que domus appellatur
ecclesia. hanc aut captiuitatem ipse capti-
uauit qui diabolu vicit. Et ne illa que
futura erat sancti capitis mebra in eternu
supplicium secu traheret. eum iusticie prius deinde
potentie vinculis alligauit. Ipse itaque
diabolus est appellata captiuitas quem cap-
tiuauit. qui ascendit in altu et dedit
dona hoib[us]. vel accepit in hoib[us].
Petrus aut aplus sicut in libro canonico
legitur. vbi scripti sunt actus aplorum de xpo
commotis corde iudeis et dicentib[us]. Quid
ergo faciemus fratres monstrate nobis dixit
ad eos. Agite penitentiam et baptizetur vnus-
quisque vestrum in noie ihu xpi in remis-
sionem peccatorum et accipietis donum spus
sancti. Item que in eodem libro legitur
simonem magum aplis dare voluisse
pecuniam. vt ab eis acciperet potestatem.
qua per impositionem manus eius daretur
spus sanctus. cui petrus idem. pecunia inquit
tua tecum sit in perditionem. quia donum
dei estimasti te per pecuniam possi-
dere. Et alio eiusdem libri loco. cum
petrus cornelio et eis qui cu eo fuerant
loqueretur annuncians et predicans xpm ait

scriptura. Adhuc loquente petro verba hec, cecidit spiritus sanctus super omnes qui audiebant verbum, et obstupuerunt qui ex circumcisione fideles simul cum petro venerant, quia et in nationes donum spiritus sancti effusum est. audiebant enim illos loquentes linguis et magnificantes deum. De quo facto suo quod incircumcisos baptizaverat, quia prius quam baptizaret, ut nondum questionis huius auferret, in eos venerat spiritus sanctus, cum petrus postea redderet rationem fratribus qui erant ierosolimis, et hac re audita movebantur, ait post cetera. Cum cepissem loqui ad illos, cecidit spiritus sanctus in illos, sicut et in nos in initio. Memoratus sum verbi domini, sicut dicebat, quia iohannes quidem baptizavit aqua, vos autem baptizabimini spiritu sancto. Si igitur equale donum dedit illis, sicut et nobis qui credidimus in dominum ihesum christum, Ego quis eram qui possem prohibere deum, non dare illis spiritum sanctum. Et multa alia sunt testimonia scripturarum, que concorditer attestantur donum dei esse spiritum sanctum in quantum datur eis qui per eum diligunt deum. Sed nimis longum est cuncta colligere. et quid eis satis est quibus hec que diximus satis non sunt. Sane autem monendi sunt, quando quidem donum dei iam vident spiritum sanctum, ut cum audiunt donum spiritus sancti, illud genus locutionis agnoscant quod dictum est in explanatione corporis carnis. Sicut enim corpus carnis nichil est aliud quam caro, sic donum spiritus sancti nichil est aliud quam spiritus sanctus. In tantum ergo donum dei est in quantum datur eis quibus datur. apud se autem deus est, et si nemini detur, quia deus erat patri coeternus antequam cuiquam daretur. Nec quia illi dant ipse datur, ideo minor est illis. ita enim sic datur donum dei ut etiam seipsum dat deus. non enim dici potest non esse sue potestatis, de quo dictum est. Spiritus ubi vult spirat. Et illud apostoli quod iam supra commemoravi. Omnia hec operatur unus atque idem spiritus, dividens propria unicuique prout vult. Non est illic conditio dati et dominatio dantium, sed concordia dati et dantis.

Quapropter si sancta scriptura proclamat, deus caritas est, illa que ex deo est, et in nobis id agit ut in deo maneamus et ipse in nobis, et hoc inde cognoscimus quia de spiritu suo dedit nobis, ipse spiritus eius est deus caritas. Deinde si in donis dei nichil maius est caritate, et nullum est maius donum dei quam spiritus sanctus, quid consequentius quam ut ipse sit caritas, que dicitur et deus et ex deo. Et si caritas qua pater diligit filium et patrem diligit filius ineffabiliter communionem demonstrat amborum, Quid convenientius quam ut ille dicatur caritas qui spiritus est communis ambobus. Hoc enim sanius creditur vel intelligitur, ut non solus spiritus sanctus caritas sit in illa trinitate, sed non frustra proprie caritas nuncupetur propter illa que dicta sunt. sicut non solus est in illa trinitate vel spiritus vel sanctus, quia et pater spiritus et filius spiritus, et pater sanctus et filius sanctus, quod non ambigit pietas. et tamen iste non frustra proprie dicitur spiritus sanctus, quia enim est communis ambobus, id vocatur ipse proprie quod ambo communiter. Alioquin si in illa trinitate solus spiritus sanctus est caritas, profecto et filius non solius patris verum etiam spiritus sancti filius invenitur. Ita locis innumerabilibus dicitur et legitur filius unigenitus dei patris, et tamen et illud verum sit quod apostolus ait. Deo patri qui eruit nos de potestate tenebrarum.

et transtulit in regnum filii caritatis sue. Non dixit filii sui. Quod si diceret verissime diceret. quemadmodum quia sepe dixit verissime dixit. sed ait filii caritatis sue. Filius ergo est etiam spiritus sancti si non est in illa trinitate caritas nisi spiritus sanctus. Quod si absurdissimum est. restat ut non solus ibi sit caritas spiritus sanctus. sed propter ista de quibus satis disserui proprie sic vocetur. Quod autem dictum est filii caritatis sue nihil aliud intelligatur quam filii sui dilecti. quam filii postremo substantie sue. Caritas quippe patris que in natura eius est ineffabiliter simplici nihil est aliud quam ipsa eius natura atque substantia. ut sepe iam diximus et sepe iterare non piget. ac per hoc filius caritatis eius nullus est alius quam qui de substantia eius est genitus. XX.

Quocirca deridenda est dialectica eunomii a quo eunomiani heretici exorti sunt. qui cum non potuisset intelligere. nec credere voluisset unigenitum dei verbum per quod facta sunt omnia. filium dei esse natura. hoc est de substantia patris genitum. non nature vel substantie sive essentie dixit esse filium voluntatis sue accidentem scilicet deo volens asserere voluntatem qua gigneret filium videlicet quia nos aliquid aliquando volumus quod antea non volebamus. quasi non propter ista mutabilis intelligatur nostra natura quod absit ut in deo esse credamus. Neque enim ob aliud scriptum est. Multe cogitationes in corde viri. consilium autem domini manet in eternum. nisi ut intelligamus sive credamus sicut eternum deum ita eternum esse eius consilium. ac per hoc immutabile sicut ipse est. Quod autem de cogitationibus hoc etiam de voluntatibus verissime dici potest. Multe voluntates in corde viri. voluntas autem domini manet in eternum. Quidam ne filium consilii vel voluntatis eius dicerent unigenitum verbum ipsum consilium seu voluntatem patris ipsum verbum esse dixerunt. sed melius quantum estimo dicitur consilium de consilio. voluntas de voluntate. sicut substantia de substantia. sapientia de sapientia. ne absurditate illa quam refellimus. filius dicatur patrem facere volentem vel sapientem. si non habet pater in substantia sua consilium vel voluntatem. Acute quidam sane respondit heretico versutissime interroganti. utrum deus filium volens an nolens genuerit. ut si diceret nolens. absurdissima dei miseria sequeretur. si autem volens. continuo quod intendebat velut invicta ratione concluderet non nature esse filium sed voluntatis. At ille vigilantissime vicissim quesivit ab eo utrum deus pater volens an nolens sit deus. ut si responderet nolens. sequeretur illa miseria quam de deo credere magna insania est. Si autem diceret volens. responderetur ei. ergo et ipse deus est sua voluntate non natura. quid ergo restabat nisi ut obmutesceret. et sua interrogatione obligatum insolubili vinculo se videret. Sed voluntas dei si et proprie dicenda est aliqua in trinitate persona. magis hoc nomen spiritui sancto competit sicut caritas quam voluntas. Video me de spiritu sancto in hoc libro secundum scripturas sanctas disputasse quod fidelibus sufficit scientibus deum esse spiritum sanctum nec alterius substantie nec minorem quam est pater et filius. quod in superioribus libris secundum easdem scripturas verum esse docuimus. De creatura etiam quam fecit deus quantum valuimus admonuimus eos qui rationem de rebus talibus poscunt. ut invisibilia eius per ea que facta sunt sicut possent intellecta conspicerent. et maxime per rationalem vel intellectualem creaturam que facta est ad imaginem dei. per quam velut per speculum quantum

possent. si possent t'nitatē cernerēt
deū in nr̄a meōria itelligen̄ volū:
tate. Que tria in sua volūtate nā:
liter diuinitꝰ instituta. q̄sq̄s viuacit[er]
pspicit. et q̄ magnū sit in ea unde
pt etiā sempit'na imūbiliq3 natā
recoli. cspici. amplecti. cōcipisti re:
minisit[ur] p meōriā. intuet[ur] p itelligēciā
amplectit[ur] p dilectioē. pfecto repitiꝰ
sūme trinitatis imaginē. XXI

Ad quā sūmā trinitatē remi:
scendā. videndā. diligēdā.
vt eā recordet[ur]. eā cōtempletur
ea delectet[ur]. totū debet referre quod
viuit. verū in hanc imaginē ab
eadē trinitate factā. et suo viciō in:
deteriꝰ cōmutatā. ita eidē trinitati. vt
oī mō existimet silēm. sed potiꝰ in
q̄licūq3 ista silitudine. magnā q3 dissi:
militudinē cernat. q̄ntū esse satis vide:
bat[ur] admonui. Sane deū prē3 et dm̄
filiū. i deū genitorē qui oīa q̄ con:
substancialit[er] hr̄ in coeterno sibi verbo suo
dix̄ qd' amō et ipm̄ verbū eiꝰ deum.
qui nec plꝰ nec minꝰ aliqd hr̄ etiam
ipe subalit[er]. quā qd' est in illo. qui
verbū nō mēdacit[er]. s3 veracit[er] genu:
it. q̄admodū potui. nō vt illud iā fa:
cie ad faciē. s3 p hāc silitudinē in enigmate
q̄ntulūcūq3 coniciendo videt[ur] in me:
moria et itelligen̄ mētis nr̄e sr̄ re
tiraui. meōrie tribuēs oē qd' scimꝰ.
etiā si nō tn̄ cogitemꝰ. intelligencie
vero q̄dammō quodā cogitacōis īformā:
tiē. Cogitando enī qd' verū inuēimꝰ q̄o
maxe itelligē dicim[ur]. et hoc quidē in
meōria rursꝰ relinq̄mꝰ. sed illa est
abstrusior pfūditas nr̄e meōrie. vbi
hoc etiā p'mū cū cogitaremꝰ inueīmꝰ et
gignit[ur] intimū vbū qd' nulliꝰ lingue
sit. tanq̄ sciā d' sciā et visio de visioē. et
intelligencia que apparet in cogita:
tioē de intelligen̄ q̄ i meōria iā fuer:
at sed latebat. quāq̄ et ipā cogitacio
q̄ndā suā meōriā vbi heret. nō fuer:
teret[ur] ad ea q̄ in meōria reliquerat cū
alia cogitaret. De spū aūt sancto nl'
in hoc enigmate qd' ei sile videretur
ondi. n̄ volūtatē nr̄ā3 vel amorē seu
dilectioē q̄ valencior est volūtas. q̄m
volūtas nr̄a q̄ nobis naturalit[er] inest sicut
ei rebus adiacuerit vel occurrerint. quibꝰ
allicim[ur] aut offendim[ur] ita varias af:
fectiones hr̄. Quid ergo est. Numquid
dicturi sumꝰ volūtatē nr̄ā3 qn̄ recta est.
nescire quid appetat. quid vitet. Por:
ro si scit pfecto inest ei q̄dā sciā que
sine meōria et intelligen̄ esse n̄ possit.
An vero audiendꝰ est q̄spiā dicens
caritatē nescire quid agat. q̄ nō agit
perperā. Sic ergo inest intelligen̄ me
dilectio illi meōrie principaliter in q̄ inueniꝰ
paratū et reconditū ad qd' cogitando
possimꝰ puenire. q̄ et duo ista inueīꝰ
ibi. q̄n nobis cogitando inueīꝰ et itelli:
gere aliquid et amare. q̄ ibi erant.
et q̄n inde nō cogitabāꝰ. et sic inest
meōria. inest dilectio. Hinc itelligen:
cie que cogitacōe formatur. qd' vīm verū
sine ulliꝰ gentis lingua. dicimꝰ intus.
q̄n qd' nouimꝰ dicimꝰ. nō n̄ transeundo.
non redit ad aliqd. et nisi amando
redire nō curat. nec cogitacōis intui:
tus. ita dilectio que visionem in meōria
cōstitutā et visioē cogitacōis inde for:
matā. quasi parentem plemq3 con:
iungit. nisi heret appetendi sciam.
que sine meōria et intelligen̄ non
pt esse quid recte diligeret ignoraret.

Verū hec q̄n i vna sit XXII
psona. sic est hō pt nobis quis:
piā dicet. tria ista meōria
intellectꝰ et amor. mea sūt nō sua. nec
sibi nec m̄ agunt qd' agūt imo ego

per illa. Ego enim me memini per memori-
am. intelligo per intelligenciam amo
per amorem. et quando ad memoriam meam
acie cogitacionis aduerto. ac si in corde
meo dico quod scio verbum que verum est. sci-
encia mea gignitur vtrumque meum est et sci-
encia vtique est verbum. Ego enim scio. ego
dico in meo corde quod scio. et quando in memoria
mea cogitando inuenio. iam me in-
telligere. iam me amare aliquid. quia in-
tellectus et amor ibi erat. et antequam inde
cogitarem intellectum meum. et amorem in-
uenio meum in memoria mea. quo ego in-
telligo ego amo non ipsa. Item quando cogi-
tacio mea memor est et wlt redire ad
ea que in memoria reliquerat. ea que intel-
lecta conspiciat atque intus dicat. mea me-
moria memor est et mea vult vo-
luntate non sua. Ipse quoque amor meus
tamen meminit atque intelligit quid appetere
debeat. quid vitare per meam non per
suam memoriam meminit. et per intelligenciam
meam non per suam. quicquid intelligenter
amat intelligit. Quod breuiter dici potest.
Ego per omnia illa memini. ego intelligo
ego diligo. qui nec memoria sum nec
intelligencia nec dilectio. sed hec habeo.
Ista ergo dici possunt ab vna persona que
habet hec tria. non ipsa est hec tria.
Illius vero summe simplicitatis nature que
deus est. quamuis vnus sit deus. tres tamen
persone sunt pater et filius et spiritus sanctus. Aliud
est itaque trinitas res ipsa. aliud ima-
go trinitatis in re alia. propter quam ima-
ginem simul et illud in quo sunt hec
tria imago dicitur. sicut imago dicitur simul et
tabula. et quod in ea pictum est. sed
propter picturam que in ea est simul et ta-
bula. et tabula nomine imaginis
appellatur. Sequitur capitulum xxiii

Verum in illa summa trinitate
que inseparabiliter rebus omnibus
antecellit. tanta est inseparabilitas.
vt tamen trinitas hominum non possit dici
vnus homo. in illa vnus deus et dicatur et sit.
nec in vno deo sit illa trinitas. sed vnus
deus. Nec rursus quemadmodum ista ima-
go quod est homo habens illa tria vna perso-
na est. ita est trinitas. sed tres persone
sunt pater filii et filius patris. et spiritus patris
et filii. Quamuis enim memoria hominis
et maxime illa quam pecora non habent.
in qua res intelligibiles ita continentur
vt non in eam per sensus corporis venerint.
habeat pro modulo suo in hac imagine
trinitatis. inparabiliter quidem inparem. sed
tamen qualemcumque similitudinem patris. Neque intelli-
gencia hominis que per intencionem cogitacionis
inde formatur. quando quod scitur dicitur. et nullius
lingue cordis verbum est. habeat in sua
disparilitate nonnullam similitudinem filii. et
amor hominis de sciencia procedens. et memori-
am intelligenciam que coniungens. tan-
quam parenti proli que communis. vnde nec
parens intelligitur esse. nec proles habeat
in hac imagine aliquam licet valde impa-
rem similitudinem spiritus sancti. non tamen sicut in ista
imagine trinitatis. non hec tria vnus
homo. sed vnius hominis sunt. ita in ipsa sum-
ma trinitate cuius hec imago est vnius
dei sunt illa tria. sed vnus deus est.
et tres sunt ille. non vna persona. Quod
sane mirabiliter ineffabile est. vel in-
effabiliter mirabile cum sit vna persona
hec imago trinitatis. ipsa vero summa
trinitas tres persone sunt. inseparabilior
est illa trinitas personarum trium quam hec
vnius. Illa quippe in natura diuinitatis.
sive id melius dicitur deitatis. quod est. hoc
est. atque incommutabiliter inter se ac semper
equalis. nec aliquando non fuit. non aliter
fuit. nec aliquando non erit. nec aliter erit.
Ista vero tria que sunt in impari imagine.
et si non locis. quoniam non sunt corpora
tamen inter se nunc in ista vita magni-
tudinibus separantur. Neque enim quia

moles nulle ibi sint. ideo non videtur
in alio amorem esse memoria quam intel-
ligentia. in alio autem econtrario. In quo
duo hec amoris magnitudine superantur
sive sint ipsa duo inter se equalia sive non
sint. atque ita a singulis bina. et a
binis singula. et a singulis singula
maioribus minora vincuntur. et quando inter
se equalia fuerint. ab omni languore
sanata. nec tunc equabuntur rei natura
immutabili. ea res que per gratiam non
mutabitur. quia non equatur creatura cre-
atori. et quando ab omni languore sana-
bitur mutabitur. Sed hanc non solum incorpora-
lem. verum etiam summe inseparabilem
vereque immutabilem trinitatem cum venerit
visio que facie ad faciem repromit-
titur nobis. multo clarius certiusque vi-
debimus quam nunc eius imaginem quod
nos sumus. per quod tamen per speculum et in
quo enigmate qui vident sicut in hac
vita videre concessum est. non illi sunt
qui ea que digessimus et commendavimus in
sua mente conspiciant. sed illi qui eam
tamquam imaginem vident ut possint ad
eum cuius imago est. quomodocumque referre
quod vident et per imaginem quam con-
spiciendo vident. etiam illud videre
coniciendo. quod nondum possunt facie
ad faciem. Non enim ait apostolus videmus
nunc speculum. sed videmus nunc per speculum.

Qui ergo vident xxiiii
suam mentem. quomodo videri potest
et in ea trinitatem istam. de qua
multis modis ut potui disputavi.
nec tamen eam credunt vel intelligunt
esse imaginem dei. speculum quidem vident.
sed usque adeo non vident per speculum
eum qui est per speculum nunc videndus.
ut nec ipsum speculum quod vident sciant
esse speculum id est imaginem. quod si scirent
fortassis et eum cuius est hoc speculum
per hoc querendum et per hoc interim vi-
dendum esse. sentirent. fide non ficta
corda mundante ut facie ad faciem
possit videri. qui per speculum nunc videtur.
Quam fidem cordium mundatricem contempta-
quid agunt intelligendo que de na-
tura mentis humane subtilissime dis-
putantur. nisi ut ipsa quoque intelligentia
sua teste damnentur. In qua utique
non laborarent. et vix ad certum ali-
quid pervenirent. nisi penalibus tene-
bris involuti et onerati corpore cor-
ruptibili quod aggravat animam. Quod tan-
dem merito inflicto malo isto nisi pec-
cati. Unde tanti mali magnitudine ad-
moniti sequi deberent. agnum qui tollit peccata mundi.

Ad eum namque pertinentes. xxv
etiam longe istis ingenio
tardiores. quando fine huius
vite resolvuntur a corpore. ius in eis
retinendis non habent invide potesta-
tes. quas ille agnus sine ullo ab eis
peccati debito occisus non potentatis
prius quam iustitia sanguinis vicit. proinde
liberi a diaboli potestate suscipiuntur ab an-
gelis sanctis. a malis omnibus liberati
per mediatorem dei et hominum. hominem
ihesum christum. quo consonantibus divinis
scripturis et veteribus et novis. et
per quas prenuntiatus. et per quas annun-
tiatus est christus. non est aliud nomen sub celo
in quo oporteat homines salvos fieri.
Constituuntur autem purgati ab omni con-
tagione corruptionis in placidis sedi-
bus. donec recipiant corpora sua. sed
iam incorruptibilia que ornent non oner-
ent. Hoc enim placuit optimo et sa-
pientissimo creatori. ut spiritus hominis deo
pie subditus habeat feliciter subditum
corpus. et sine fine permaneat ipsa fe-
licitas. Ibi veritatem sine ulla difficul-
tate videbimus. eaque clarissima et cer-

tissima perfruemur. nec aliquid queremus
mente ratiocinante sed contemplantes
cernemus quare non sit filius spiritus sanctus
cum de patre procedat. In illa luce nulla
erit questio. hic vero ipsa experientia
tam mihi apparuit esse difficilis sicut et illis
qui hic diligenter atque intelligenter legent
procul dubio similiter apparebit. ut cum me in se-
cundo huius operis libro alio loco dictu-
rum esse promiserim. quotienscumque in ea
creatura que nos sumus aliquid illi
rei simile ostendere volui quantumcumque eloquium
meum sensus eloquio secuta non fuerit.
quamvis ipso intellectu conatum meum sen-
serim magis habere se quam effectum et in
una quidem persona quod est homo invenisse
imaginem summe illius trinitatis. et in
re mutabili tria illa ut facilius
intelligi possent etiam per temporalia in-
tervalla maxime in libro nono mon-
strare voluisse. Sed tria unius
persone non sicut humana postulat intentio tri-
bus illis personis convenire potuerunt. sicut
in hoc libro quintodecimo demonstravimus.

Deinde in illa summa trini- xxvi
tate que deus est intervalla temporum
nulla sunt. per que possit
ostendi aut saltem requiri. utrum prius de
patre natus sit filius. et postea de ambo-
bus processerit spiritus sanctus. quoniam scriptura sancta
spiritum dicit amborum. Ipse est enim de
quo dicit apostolus. Quoniam enim estis fi-
lii dei. misit deus spiritum filii sui in
corda vestra. Et ipse est de quo dicit
idem filius. Non enim vos estis qui loqui-
mini. sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis.
Et multis aliis divinorum eloquiorum testi-
moniis comprobatur patris et filii esse
spiritum. qui proprie dicitur in trinitate spiritus sanctus.
de quo item dicit ipse filius. Quem ego
mittam vobis a patre. et alio loco. Quem
mittet pater in nomine meo. De utroque
autem procedere sic docetur. quia ipse filius

ait. de patre procedit. Et cum resurrexisset
a mortuis et apparuisset discipulis suis
insufflavit et ait. Accipite spiritum
sanctum ut eum etiam de se procedere ostenderet
et ipse est virtus que de ipso exibat
sicut legitur in euangelio et sanabat omnes.
Quid vero fuit cause. ut post resurrectionem
suam. et in terra prius daret et de celo postea
mitteret spiritum sanctum. Hoc ego existimo.
quia per ipsum donum diffunditur caritas in
cordibus nostris qua diligamus deum et proximum.
secundum duo illa precepta in quibus tota lex
pendet et prophete. Hoc significans dominus ihesus
bis dedit spiritum sanctum. semel in terra propter
dilectionem proximi. et iterum de celo propter
dilectionem dei. Et si forte alia ratio redi-
datur de spiritu sancto bis dato eundem spiritum
datum cum insufflasset ihesus. de quo mox
ait. Ite baptizate gentes in nomine pa-
tris et filii et spiritus sancti. ubi maxime com-
mendatur hec trinitas. ambigere non
debemus. Ipse est igitur qui de celo etiam
datus est die penthecostes id est post dies
decem postquam dominus ascendit in celum. quomodo
ergo deus non est qui dat spiritum sanctum. immo
quantus deus qui dat deum. neque enim aliquis
discipulorum eius dedit spiritum sanctum. orabant
quippe ut veniret in eos quibus manum im-
ponebant. non ipsi eum dabant. quem
morem in suis prepositis etiam nunc servat
ecclesia. Denique et simon magus offer-
ens apostolis pecuniam non ait date et
mihi hanc potestatem ut dem spiritum sanctum. sed
cuicumque inquit imposuero manus ut accipiat
spiritum sanctum. quia neque scriptura superius dixerat vi-
dens autem simon quod apostoli darent spiritum
sanctum sed dixerat. videns autem quod per impositionem
manuum apostolorum daretur spiritus sanctus. propter
hoc et dominus ipse ihesus spiritum sanctum non solum
dedit ut deus. sed etiam accepit ut homo
propterea dictus est plenus gratia. Et manife-
stius de illo scriptum est in actibus apostolorum.

qm vnxit eum deus spu sco. Non
vtiqz oleo visibili. sed dono gratie.
qd visibili significatur vngento. quo bap:
tizatos vngit ecclia. Nec sane tunc
vnctus est xps spu sco. qn sr eum bap:
tizatum velut columba descendit. Tunc
em corpus suum .i. ecclesiam suam prefigurare
dignatus est. in qua precipue bapti:
zati accipiunt spm scm. sed ista mistica
et inuisibili vnctione tunc intelligendus
est vnctus. qn verbum dei factum est caro
et qn humana natura sine vllis precedentibus
meritis bonorum operum. dei verbo est in vtero
virginis copulata. ita vt cum illo fieret
vna persona. Ob hoc em confitemur na:
tum de spu sco et virgine maria. Ab:
surdissimum est em vt credamus eum cum
iam triginta esset annorum. cuius em eta:
tis a iohe baptizatus est accepisse spiritum
scm. si venisse illum ad baptisma sicut
sine vllo omnino peccato. ita non sine spu
sancto. Si em de famulo eius et precur:
sore ipso iohe scriptum est. spu sancto
replebitur iam inde ab vtero matris
sue. qm quamuis seminatus a patre. tn spm
scm in vtero formatus accepit. quid
de homine xpo intelligendum est vel credendum.
cuius carnis ipsa conceptio non carnalis
sed spiritalis fuit. In eo etiam qd de io
scriptum est qd accepit a patre promissionem spus
sci et effuderit. vtraqz natura monstrata
est. et humana scilicet et diuina. Accepit quippe
vt homo. effudit vt deus. Nos autem accipere
vt quidem hoc donum possumus pro modulo
nostro. effundere autem super alios non vtiqz
possumus. sed vt hoc fiat. deum super eos a quo
hoc efficiatur inuocamus. Numquid ergo possumus
querere vtrum iam processerat de patre spus scus
qn natus est filius. an nondum processerat
et illo nato de vtroqz processit vbi
nulla sunt tempora sicut potuimus querere vbi in-
uenimus tempora. voluntatem prius de humana mente

procedere. vt queratur qd inuentum proles vocatur. qua
iam parta seu genita voluntas illa
perficitur eo fine requiescens. vt qui fuerat
appetitus querentis. sit amor fruentis.
quia de vtroqz .i. de gignente mente et
de genita notione tamquam de parente
ac prole procedat. Non possunt prorsus ista
ibi queri. vbi nihil ex tempore inchoatur. vt
consequenti perficiatur in tempore. Quapropter qui
potest intelligere sine tempore generationem filii de
patre. intelligat sine tempore processionem
spus sancti de vtroqz. Et qui potest intel:
ligere in eo qd ait filius. sicut habet
pater vitam in semetipso non sine vita
existenti iam filio vitam dedisse. sed ita
eum sine tempore eum genuisse. vt vitam quam
pater filio gignendo dedit. coeterna
sit vite patris qui dedit. intelligat sicut
habet pater in semetipso vt de illo procedat
spus scus. sic dedit filio. vt de ipso proce:
dat spus scus. et vtrumqz sine tempore. Atqz ita
dictum spm scm de patre procedere vt in:
telligatur qd etiam procedit de filio. de patre
esse et filio. Si em quicquid habet de patre
habet filius. de patre habet vtiqz vt de illo pro:
cedat spus scus. sed nulla ibi tempora cogi:
tentur que habent prius et posterius.
quia omnino nulla ibi sunt. Quo ergo non
absurdissime filius diceretur amborum. cum
sicut filio prestat essentiam sine initio tem:
poris. sine vlla mutabilitate de patre
generatio. ita spui sco prestet essentiam sine
initio temporis sine vlla mutabilitate nature.
de vtroqz processio. Ideo em cum spm
scm genitum non dicamus. dicere tamen au:
demus vnigenitum. Ne in hoc vocabulo
vel duos patres in illa trinitate vel du:
os qui non sunt de alio. id solus appel:
latur vnigenitus. non quidem in scripturis. sed
in consuetudine disputantium et de re tan:
ta sermocinantium quale valuerit proferendum.
filius autem de patre natus est. et spus scus

de patre principaliter. et ipso sine ullo temporis intervallo dante. communiter de utroque procedit. Diceretur autem filius patris et filii. si quod abhorret ab omnium sanorum sensibus eum ambo genuissent. Non igitur ab utroque est genitus. sed procedit ab utroque amborum spiritus. XXVII

Verum quia in illa coeterna et equali et incorporali et ineffabili immutabili atque inseparabili trinitate difficillimum est generationem a processione distinguere. sufficiat interim eis qui extendi non valent amplius id quod de hac re in sermone quodam proferendo ad aures populi christiani diximus. dictumque conscripsimus. Inter cetera enim cum scripturarum sanctarum testimonia docuisse de utroque procedere spiritum sanctum. Si ergo inquam et de patre et filio procedit spiritus sanctus. cur filius dixit. de patre procedit. Cur putas. nisi quemadmodum ad eum referre quod ipsius est solet. de quo et ipse est. Unde et illud est quod ait. Mea doctrina non est mea. sed eius qui me misit. Si igitur hic intelligitur eius doctrina. quam tamen dixit non suam sed patris. quanto magis illic intelligendum est et de ipso procedere spiritum sanctum. ubi sic ait de patre procedit. ut non diceret de me non procedit. A quo autem habet filius ut sit deus. est enim de deo deus. ab illo habet utique ut de illo etiam procedat spiritus sanctus. Ac per hoc etiam spiritus sanctus ut etiam de illo procedat sic procedit de patre. ab ipso habet patrem. Hic utcumque etiam illud intelligitur quantum a talibus quales nos sumus intelligi potest. cur non dicatur natus esse sed potius procedere spiritus sanctus. quoniam si et ipse filius diceretur amborum utique filius diceretur quod absurdissimum est. Filius quippe nullus est duorum nisi patris et matris. Absit autem ut inter deum patrem et deum filium aliquid tale suspicemur. quia nec filius hominis simul ex matre et patre procedit. sed cum in matrem procedit ex patre. Spiritus autem sanctus non de patre procedit in filium. et de filio procedit ad sanctificandam creaturam. sed simul de utroque procedit. quamvis hoc filio pater dederit. ut quemadmodum de se ita de illo quoque procedat. Neque enim possumus dicere quod non sit vita spiritus sanctus. cum vita pater. vita sit filius. Ac per hoc sicut pater cum habeat vitam in semetipso. dedit et filio vitam habere in semetipso. sic ei dedit vitam procedere de illo. sicut procedit et de ipso. Hec de illo sermone in hunc librum transtuli. sed fidelibus non infidelibus loquebar. Verum si ad hanc imaginem confitendam et ad videnda ista quam vera sint que in eorum mente sunt. nec tamen sic sunt ut tres persone sint. sed omnia tria hominis sunt. que una persona est. minus idonei sunt. cur non de illa summa trinitate que deus est credunt potius quod in sacris litteris invenitur. quam postulant liquidissimam reddi rationem. que ab humana mente tarda scilicet infirmaque non capitur. Et certe cum inconcusse crediderint scripturis sanctis. tamquam veracissimis testibus. agant orando et querendo et bene vivendo ut intelligant. id est ut quantum videri potest videatur mente quod tenetur fide. quis hoc prohibeat. immo vero ad hoc quis non hortetur. Si autem propterea negandum putant ista esse. quia ea non valent cecis mentibus cernere. debent et illi qui ex nativitate sua ceci sunt esse solem negare. lux ergo lucet in tenebris. quod si eam tenebre non comprehenderint. illuminentur dei dono prius ut sint fideles. et incipiant esse lux in comparatione infidelium. Ac per hoc premisso fundamento edificentur ad videnda que credunt et aliquando possint

videre. Sunt enim que ita creduntur
ut videri iam omnino non possint. Non
enim christus iterum in cruce videndus est.
Quantum vero attinet ad illam summam in-
effabilem incorporalem immutabilemque naturam
per intelligentiam utcumque cernendam, nus-
quam se melius regente dumtaxat fidei
regula acies humane mentis exercet quam in
eo quod ipse homo in sua natura melius ce-
teris animalibus, melius etiam ceteris anime sue
partibus habet quod est ipsa mens. Cui quidem
rerum invisibilium tributus est visus.
et cui tamquam in loco superiore atque interiore
honorabiliter presidente iudicanda omnia
nunciant etiam corporis sensus. et qua non est su-
perior cui subdita regenda est nisi deus.
Verum inter hec que multa iam dixi
et nihil illius summe trinitatis ineffa-
bilitate dignum me dixisse audeo pro-
fiteri. sed confiteri potius mirificatam
scientiam eius ex me invaluisse nec posse
me ad illam. o tu anima mea. ubi te esse
sentis. ubi stas. vel ubi iaces. donec
ab eo qui propicius factus est omnibus iniquita-
tibus tuis. sanentur omnes languo-
res tui. Agnoscis te certe in illo esse
stabulo quo samaritanus ille perduxit
eum quem reperit multis a latronibus
inflictis vulneribus semivivum. et tamen mul-
ta vera vidisti. non his oculis quibus vi-
dentur corpora colorata. sed pro quibus
orabat qui dicebat. oculi mei videant
equitatem. Nempe ergo multa vera vidi-
sti eaque discrevisti ab hac luce qua
ea tibi lucente vidisti. attolle oculos
in ipsam lucem et eos in ea fige si potes.
Sic enim videbis quid distet nativitas
verbi dei a processione doni dei. propter
quod filius unigenitus non de patre geni-
tum alioquin frater eius esset. sed procedere

dixit spiritum sanctum. Unde cum sit communio quedam
consubstantialis patris et filii amborum
spiritus. non amborum quod absit dictus est
filius. Sed ad hoc dilucide perspicueque
cernendum non potes ibi aciem figere.
Scio non potes. verum dico. mihi dico. quod
non possim scio. Ipsa tamen tibi ostendit
in te illa tria in quibus te summe ipsius
quam fixis contemplari nondum vales imagi-
nem trinitatis agnoscas. ipsa ostendit
tibi verbum verum esse in te quando de scientia tua
gignitur, id est quando quod scimus dicimus. quamvis
nullius gentis lingua significativam vocem
vel proferamus vel cogitemus. sed ex illo
quod novimus cogitatio nostra formatur.
Sitque in acie cogitantis imago simil-
lima cogitationis eius quam memoria con-
tinebat. ista duo scilicet velut parentem
ac prolem tertia voluntate sive dilectione
iungente. Quam quidem voluntatem de co-
gnitione procedere. nemo enim vult quod omnino
quid vel quale sit nescit. non tamen esse
cognitionis imaginem. et ideo quandam
in hac re intelligibili nativitatis et processi-
onis insinuari distantiam. quoniam non
hoc est cogitatione conspicere quod appe-
tere vel etiam perfrui voluntate. cernit
discernitque qui potest. Potuisti et tu.
quamvis non potueris neque possis expli-
care sufficienti eloquio quod inter nubila
similitudinum corporalium que cogitationibus
humanis occursare non desinunt vix vi-
disti. Sed illa lux que non est quod tu. et
hoc tibi ostendit aliud esse illas incorporeas
similitudines corporum et aliud esse verum
quod eis reprobatis intelligentia contuemur.
Hec et alia similiter certa oculis tuis inte-
rioribus lux illa monstravit. Que igitur
causa est cur acie fixa ipsam videre
non possis nisi utique infirmitas. Et
quid tibi eam fecit nisi iniquitas. Quibus

sanat omnes languores tuos. nisi qui
propitius fit omnibus iniquitatibus tuis. Librum
itaque istum iam tandem aliqua oratione
melius quam disputatione concludam. xxviii

Domine deus noster credimus in te pa-
trem et filium et spiritum sanctum. Neque
enim diceret veritas. Ite baptizate
omnes gentes in nomine patris et filii et spiritus
sancti. nisi trinitas esses. nec baptizari
nos iuberes domine deus in nomine eius qui non
est dominus deus. Neque diceretur voce divina.
Audi israel. dominus deus tuus deus unus est.
nisi trinitas ita esses. ut unus dominus deus
esses. Et si tu deus pater ipse esses et fi-
lius verbum tuum ihesus christus ipse esses et
donum vestrum spiritus sanctus. non legeremus
in litteris veritatis. misit deus filium
suum. Nec tu unigenite diceres de spiritu
sancto. quem mittet pater in nomine meo.
et quem ego mittam vobis a patre. Ad hanc
regulam fidei dirigens intencionem meam.
quantum potui. quantum me posse fecisti. quae-
sivi te et desideravi intellectu videre quod
credidi. et multum disputavi et labora-
vi domine deus meus. una spes mea.
Exaudi me ne fatigatus nolim te quae-
rere. sed quaeram faciem tuam semper ardenter.
Tu da quaerendi vires. qui inveniri te
fecisti et magis magisque inveniendi
spem dedisti. coram te est firmitas
et infirmitas mea. illam serva. istam
sana. coram te est scientia et ignorancia
mea. ubi mihi aperuisti. suscipe intrantem
ubi clausisti aperi pulsanti. memi-
nerim tui intelligam te diligam te. Auge
in me ista. donec me reformes ad
integrum. Scio scriptum esse. In multiloquio
non effugies peccatum. Sed utinam predican-
do verbum tuum et laudando te tantummodo
loquerer. non solum fugerem peccatum. sed meritum
bonum acquirerem. quamlibet multum sic loquerer
Neque enim homo de te peccatum praecepit ger-
mano in fide filio suo. cum scripsit di-
cens. Predica verbum insta oportune
importune. Numquid dicendum est istum
non multum locutum. qui non solum oportune
verum etiam importune verbum tuum domine
non tacebat. Sed ideo non erat multum.
quia tantum erat necessarium. Libera me
deus meus a multiloquio quod patior intus
in anima mea misera in conspectu tuo.
et confugiente ad misericordiam tuam. Non
enim cogitationibus taceo etiam tacens
vocibus. Et si quidem non cogitarem nisi
quod placeret tibi non utique rogarem
ut me ab hoc multiloquio liberares. sed
multe sunt cogitationes mee. tales quales
nosti cogitationes hominum. quoniam vane
sunt. Dona mihi non eis consentire. et si
quando me delectant eas nihilominus im-
probare. nec in eis velut dormitando
immorari. Nec in tantum valeant apud
me ut aliquid in opera procedat ex
illis. sed ab eis mea saltem sit tuta sen-
tencia. tuta conscientia te tuente. Sapiens
quidam cum de te loqueretur in libro suo qui ecclesia-
sticus proprio nomine iam vocatur. Multa inquit
dicimus et non pervenimus. et consummatio sermo-
num universa est ipse. Cum ergo pervenerimus ad te
cessabunt multa ista quae dicimus et non per-
venimus et manebis unus omnia in omnibus.
et sine fine dicemus unum laudantes te in
unum et in te facti etiam nos unum. Domine
deus unus deus trinitas. quaecumque dixi
in his libris de tuo. agnoscant et tui.
si qua de meo. et tu ignosce et tui. Amen.

Aurelii Augustini episcopi Liber
quindecimus et ultimus de trinitate finitur
tercio idus marcii qui est tredecima
dies eius mensis Anno domini mil-
lesimo quadringentesimo septuagesimo
sexto. In laugingen. Laus deo.

Incipit prologus heimonis . in expositionem epistolarum pauli apostoli

Chorintho ciuitate me
tropoli achaie re
gionis grecorum scripsit
apostolus paulus romanis hanc
epistolam . quos non ipse . non petrus
non quilibet xii discipulorum pri
mum instruxit . sed quidam iudeorum
credentium qui ab iherosolimis ro
mam venientes . ubi princeps
orbis residebat . cui erant ipsi
subiecti . fidem quam apud ihero
solimam didicerant romanis eu:
angelizauerunt . Causa autem scriben:
di hanc epistolam hec probatur ex
titisse . orta est contentio inter
iudeos credentes et gentiles
etiam ad fidem concurrentes .
Iudei siquidem credentes patres sanctos
patres a quibus originem ducebant .
et propter legem quam soli inter
ceteras gentes acceperant . despi
ciebant gentiles ad fidem venien
tes . utpote idolatrie seruicium
hactenus deditos . dicentes propter
obseruantiam legis cui seruier
ant meruisse accipere se gratiam
xpi fidem que euangelii . Econtra
gentiles proferebant se nichilominus
iudeis improperantes eis mortem
filii dei simulque protestabantur
se idolis obsequium veneracionis
minime exhibuisse . si legis pre
cepta aut prophetarum oracula ha
buissent . Quibus igitur hiis prebuit
se paulus apostolus medium . omnium il:
lorum contentiones destruens . que in
prologo huius epistole narrantur . et quasi
bonus concionator extenta manu
illos alloquens omnes ad unam
concordiam adduxit . ostendens
nullam eorum suis meritis esse sal
uatam . sed per gratiam ihesu xpi . quia
omnes . et iudei et gentiles sub pec:
cato tenebantur . Epistola . greco vo
cabulo . latine dicitur super missa . vel
addita . sicut epigrama super scriptio
et epitaphium super sepulchrum . Epi
siquidem sonat super . stola vero
missa . Epistole autem iste idcirco dicuntur
supermisse vel addite . eo quod super vetus
testamentum et gratiam euangelii ubi
perfecta salus est consistit . ab apostolo fuit
misse credentibus ad resecanda pre:
sentia atque orientia vicia . Et ut
si quis transgressus fuerit euangelium .
hic inueniat medicamentum salutis .
quo vindictam euangelii possit ef
fugere . redditus illi per dignam
penitentiam . Sunt misse non dignitatis
causa quod super excellant . sed ad complendum
illorum posite sunt septem . Epistola autem
ista non illum ordinem tenet in cor:
pore epistolarum quo est scripta . sed causa
dignitatis romanorum . qui tunc temporibus
uniuersis gentibus imperabant .
primatum obtinuit . Hoc autem factum
non ab apostolo . sed potius ab illo . qui
omnes eius epistolas sub uno corpore cu:
rauit colligere . Notandum autem
quia sicut moises legislator israhelitico
populo a pharaone liberato . decem
precepta legis tradidit . ita paulus
apostolus credentibus in xpm . et a phar:
aone spirituali erutis . decem epistolas
scripsit . Ad reliquas quatuor additicios
misit . duas videlicet thimotheo .
unam thito . unam philemoni . Pau
lus ut hieronimus dicit a primo spo
lio quod sancte ecclesie contulit . a paulo
videlicet sergio proconsule . quem apud ciprum

conuertit hoc nomen sibi imposu
it ut sicut parthicus qui parthos
strauit. et germanicus qui ger
maniam vicit. quilibet dux ro
manorum est dictus. sic ab eo princi
pe quem primo strauit sit appel
latus paulus. Beatus augustinus dicit
modicum paulum inspirari id est
humilem. Unde ipse dicit. Ego sum
minimus omnium apostolorum. et ut quidam
dicunt dinominus intelligitur fuisse. ut
plurimi inueniuntur duobus nomi-
bus vocati. sicut ozias qui et azar
ias in veteri testamento. In no
uo vero matheus qui et leui.
Unde in actibus apostolorum legitur.
Saulus qui et paulus inualesce
bat et confundebat iudeos. vel
etiam more sanctorum dictorum me
ruit nominis ut abraham et iacob.
Et simon qui et petrus vocatus
est a domino: ut qui persecutor vo
catus est saulus id est infernalis
predicator effectus dicitur paulus
id est humilis xpi discipulus. Apostolus
ergo latine dicitur missus. et iste a
domino audiuit. Longe mittam te
ad gentes. Apostolorum autem genera
sunt quatuor. Primum est. quod neque ab
hominibus sit neque per hominem. sed a
deo tantum. de quorum numero fuerunt
moises. ysaias. alij quoque plurimi pro
phetarum. duodecim quoque apostoli. quamqua
uis ab homine xpo essent missi. tamen
ipse homo erat et verus deus. Moi
si ergo dictum est. mittam te ad pha
raonem. Ysaie quoque. Quem mittam
et quis ibit nobis? Et ille. Ecce ego.
mitte me. Et dominus. Vade inquit
ad populum istum. Secundum. quod a deo quidem

est. sed per hominem. de quorum
numero extitit iosue. qui deo pre
cipiente atque volente per moisen
missus est. Alij quoque quam plurimi. qui
electione populi pro vite meritis
deo volente electi sunt. Voluntas
enim populi plerumque voluntas dei est.
Tercium. quod ab homine tantum est. et non
a deo. cum fauore hominum aliquis eli
gitur. non pro bona conuersatione.
neque causa religionis. sed nobi
litatis parentele. vel qui precio
subrogatur in sacerdotij digni
tatem. de quorum numero dicit vir beatus
ambrosius. O cece. nisi centum soli
dos dedisses. hodie episcopus non
esses. De istorum etiam numero erat
illi. de quibus dicitur in libro regum. quod
temporibus ieroboam implebat manus
suas. et fiebat sacerdotes idolorum.
De istis ergo talibus dicit dominus per
prophetam. Isti regnauerunt et non ex me.
principes extiterunt et non cogno
ui. Quartum quoque genus est apostolorum.
quod neque a deo neque per hominem
fit. sed a semetipso tantum constat. ut sunt
pseudo apostoli. dicentes. Hec dicit
dominus. cum dominus non miserit eos.
Sciendum autem inter hos omnes quos-
dam tante dignitatis esse. ut
apostolatus et prophetie honore subli
mentur. ut fuit moises. ysaias. io
hannes quoque baptista. de quo dicitur. Ecce mit
to angelum meum ante faciem tuam. de
quibus fuerunt et apostoli. qui premia e-
lectorum et tormenta reproborum suis
auditoribus predixerunt. Quosdam vero
prophetie honore tantum insignitos.
Romanos hic appellat apostolus qui
ex iudeis gentibusque credentes
in partibus italie habitabant. Interpre-

tant aut̄ romani sublimes su
tonantes · q̄a illo tp̄e quo apl's
hanc eplam eis misit · cunctis gen
tib9 p̄ncipabat · Ideo q̄z sublimi
ores erant oib9 p̄plis · et itonabat
p̄cep̄ publica et p̄uata · eoꝝ q̄ fa
ma in oim̄ hoim̄ ꝯsonabat ore ·
Explicit prolog9 · Cap̄ p̄mū

Paulꝰ seruꝰ ihū xp̄i
De noīe apli iā s̄riꝰ
dictū est · Sed ꝯrendū
est · cum dn̄s dicat Iam
nō dicā vos s̄uos · s̄z amicos meos ·
q̄re se seruū apl's appellat · Ad qd̄
dicendū est · duo gen̄a esse s̄uitu
tis · Vnū viz timoris · alterū amo
ris · Est siquidem seruitꝰ timoris ·
qua timet seruꝰ dn̄m suū · me
tuens ab illo flagellari · si p̄ oīa
eiꝰ volūtati nō obedierit · Et est
seruꝰ amoris filiacōis q̄ seruit
bonꝰ filiꝰ pr̄i · timens eiꝰ offensā ·
Quo s̄z gen̄e seruitutis · vocat se
apl's seruū ihū xp̄i · de qua et ip̄e
dn̄s ait · Cum feceritis oīa q̄ p̄cepta
sūt vob̄ · dicite · serui inutiles sumꝰ ·
Hoc est non seruitute timoris
et pene s̄uilis seruꝰ · s̄z amoris et
filiacōis · quo instar filij nō vult
offendē p̄rem xp̄m · Ihesu · hoc no
men ab angelo huānitati ꝯpositum ·
dicente illo ad mariā · vocab̄ no
men eiꝰ ihm̄ · Ihc̄ aut̄ latino elo
quio saluator vel salutaris ꝯp̄tat̄ ·
Cuiꝰ noīs ethimologiā exponens
angelꝰ dix̄ · Ip̄e saluū faciet p̄plm
suū a p̄ctīs eoꝝ · Sin vero nom̄
deitatis illi requiris · verbū p̄ris
vocat · xp̄i · Cristus grece · latine
dr̄ vnctꝰ · hebraice messias · Siq̄
dem vnctꝰ est ipse nō oleo visi

bili

sed oleo inuisibili · plenitudine
viz sp̄s scī de qua vnctione dic̄
p̄s̄ta · Vnxit te deus · deꝰ tuꝰ oleo
leticie · Alijs olim fuit adiectū hoc
nom̄ sacerdotib9 viz regib9 et pro
phetis · sed ihū factū est p̄pū · Voca
tus apl's · Est vocacio gnal' de
qua dr̄ · multi sunt vocati · Est spe
cialis de qua ait quodā loco ideꝫ
apl's · Quos vocauit · hos et iusti
ficauit · scdm̄ qd̄ vocatꝰ est apl's
paulꝰ id est missus · Notandum
aut̄ idcirco nom̄ aplātꝰ ab aplō
in oib9 eplis esse positū · vt maioris
honoris et dignitatis esset eius
eple · apud auditores · Segregatꝰ
dic̄ id est electus ad euanm̄ pre
dicandū · vel segregatꝰ id est a
grege separatꝰ a ceteris viz disci
pulis nō mēte sed corpe · q̄ cum
cor vnū et aīam vnā haberet cum
ceteris segregatꝰ est corpe ab alijs
sp̄u scō p̄cipiente · Segregate m̄
barnaban et paulū · et destinatꝰ
est gentib9 totiꝰ orbis p̄dicator ·
Verbi grā · Sic hō extendit brachiū
ad operandū · nō tn̄ idcirco p̄cidit
a reliquo corpe · Ita paulꝰ apl's
destinatꝰ est quidē gentib9 ad
p̄dicacoēꝫ · sed tn̄ nō ideo sep̄atꝰ
est a ceteris aplis mente et desidio ·
Et cum reliqui apli singul'ꝯ locis
p̄dicassent · verbi grā · Andreas
achaie · thomas indie · matheus
ethiopie · Ille oib9 gentib9 ꝫ oi
bus regnis p̄dicatō extitit · Vnde
ip̄e dicit · Qui opatꝰ est petro in
aplātu circūcisiōis · opatꝰ est m̄
inter gentes · Quo tale est · ac si a
lijs verb̄ dicet · Qui petrū ꝯstitut
magrm̄ iudeoꝝ · voluit me p̄ficere

multitudini om̄ gentiū In eu-
angeliū dei. Sparcꝰ dic̄ Imiāū
euanī ihū xpī. Iste cont̄ euāᵐ
dei subaudit̄ prīs esse affirmat.
Quare sit ista dēsitas. q̄ vt fi-
liūs ait. oīa prīs sua sūt. et sua
prīs. ideo q̄ vnū euanᵐ ᵍiter
possident. id est bonū nūciū. Sa
sic vna subā est prīs et filij. vna
ptās. vna deitas. ita vnū euāᵐ
est prīs et filij. Quid est yᵒ euāᵐ.
Bonū nūciū vt dixiꝰ. Et q̄d est
bonū nūciū q̄m oīpotentē dm̄
trinitatē hēre in psonis. vnitatē
in subā. prem̄ ingenitū. filiū ge
nitū. spm̄ scm̄ procedētem ab vtroq̄.
ānūciare. Natiuitatē qᵒ xpī scdm̄
dīnitatē añ secula. scdm̄ huāitē
in fine tpm̄. miraˡᵃ ipiꝰ. passioꝫ.
rsurc̄oꝫ. ascensioꝫ ad celos. aduen
tū eiꝰ ad iudiᵐ. rsurc̄oꝫ gnālem
gliam electoꝝ. damnacōꝫ rpboꝝ.
ad ista oīa pdicanda segregatus
est apl's. Sc̄ Qd' sp̄ euanᵐ ante
pmiserat per pphetas suos. Sic
pmisit deus prē pphetas filiū suū
ad salutē genīs huāi in mūdum
esse venturū. sic pmisit et scm̄
euanᵐ. Notandū q̄ qꝛ tū dixisset
pphās stati subintulit suos. pphēte
em̄ nom̄ cōe est. et accipiᵗ aq̄ꝫ
pro malo. Nam sic fuerūt in vetā
testamēto pphēte boni. qui spū scō
afflati. multa sibi diuinitꝰ oñsa
pdixerūt. Ita fuerūt falsi dicentes.
hᵉ dicit dñs. tū dñs nō miserit
eos. Vnde per esaiaꝫ dr̄. Et ppha
loqñs mēdaciū ipē cauda ē. Nō yᵒ
p istoꝝ ora pmisit euanᵐ. sꝫ poiꝰ pioꝝ
qs ipē veⁿᵗᵉ misit. Vn̄ dic̄ p iheremiā

Disponā inq̄ens domui isrl' ꝛ
domui iuda testam̄tū nouū id
est euanᵐ. Et iterū. feriā in q̄t
vobiscū pactū sempiternū. Psalmi
sta q̄ꝫ qui legem moisi iā hēbat
exorabat dicēs. Legem euāⁱⁱ con
stitue m̄. In scripturis scīs de filio
suo. Sunt scripture nō sancte. vt
sūt dicta phioꝝ. platonis. s. ari.
carmīa poetaꝝ. humeri. s. vir
gilij. alioꝝ q̄ꝫ poetaꝝ gentiliū.
Scripture vero sancte appellāt
lex et pphete. at ps̄ⁱ. q̄ sāficāt
obseruatores suos phibendo vicia
et cōmēdando virtutes. Que
scripture sancte vel qd' euanᵐ
de filio prīs id est de xpō sunt
q̄ illū ānūciāt. Multi q̄dē sūt
filij dei scdm̄ adopcōꝫ. de q̄bꝰ ioh.
dicit. Quia quotq̄t receperunt
eum dedit eis ptātē filios dei
fieri. sꝫ vnꝰ est pprius nālis q̄ dñs
ihē xpī. de quo ipē prē. hic ē m̄
quiens filiꝰ meꝰ kñmꝰ. et d'qᵒ
apl's subdit. Qui factꝰ est ei id
est deo prī filiꝰ ex semīe dauid
scdm̄ carnē. Dñs ihē xpī ex dua
bꝰ substāciis dīna sꝫ et huāna
in vnitate psone sue subsistens
verꝰ est deus et verꝰ hō scdm̄ qd'
deꝰ est. nō est factꝰ sed genitus.
q̄ nō creatura. Scdm̄ carnē filiꝰ
aūt est ex semīe dauid. q̄ fuit de
tribu iuda. de eꝰ pgenīe descēdit
btissīa virgo maria. ex eꝰ semīe
formata est caro dnīca ope spūs
scī in virginali vtero. Vn̄ satis
cōueniēter dic̄ apl's. q̄ factꝰ ē dō prī
filiꝰ ex semīe dauid scdm̄ carnē.
q̄ erat dñs creatō dauid scdm̄ dīnitatē.

Qui p̄destinatus est. id est p̄ordina
tus et p̄finitus filius dei in vir
tute subauditur diuinitatis et potē
tia verbi a quo assumptus est ipse
homo in vnitate psone. Oriens
dicit qui destinatus filius dei. dicens
destinari illum posse qui est. p̄de
stinari qui non est. Attamen secundum
btm augm melius est dicendum
qui p̄destinatus est filius dei. quia
non de verbo loquitur hic apostolus. sed de
homine quod non erat antequam factus esset.
humanitas enim que non erat antea.
illa est p̄destinata et p̄finita
siue p̄ordinata suis meritis. vt filius
dei esse. assumpta a verbo in virtute
diuinitatis et potentie verbi et vni-
ta illi in vnitate psone. Secundum
spiritum sanctificationis. spiritus sanctificationis ap
pellatur hic spiritus sanctus. quia sanctitatem pre
stat angelis et omnibus iustis. quia etiam
formauit. viuificauit et sanctificauit
ipsum hominem in vtero virginali.
ex semine virginis sine semine viri.
Considerandum autem est quia non fuit
spiritus sanctus pro semine. nec dicendus illum
patrem esse humanitatis. ne dicantur
duo esse patres quod omnino nephas
est dicere. Non enim omne quod nascitur
ex nobis vtique filius noster est. Vigra
capillus nascitur de capite. et tamen
non ideo filius capitis recte dicitur. pe
diculi quoque ex nobis nascuntur. et tamen
filii nostri nequaquam dicuntur. Ita quoque et
ille homo assumptus a verbo de spiritu sancto
est conceptus id est operante spiritu sancto
formatus. sed tamen non est filius spiritus sancti.
Negatur vero ita beato augustino
dicente. Qui p̄destinatus est filius
dei in virtute diuinitatis et po
tentia verbi ex resurrectione mor
tuorum. primus resurgere et primus
celos penetrare. Destructo enim mor
tis imperio ipse primus omnium mor
tuorum electorum resurrexit. Iuxta quod
iohannes de illo dicit. qui est primogeni
tus mortuorum et princeps regum terre.
et primicie dormientium christus. Et sic
primus resurrexit. ita primus celos
penetrauit. dans fidelibus suis
post se aditum ingrediendi. Aliter
secundum ambrosium. merito dicitur p̄de
stinatus esse filius dei. ex resurrectione
id est post resurrectionem. quia tunc patuit
verus filius dei esse. quia in morte
illius multa miracula acciderunt. compu
lerunt dicere. Vere filius dei erat iste.
Si quidem antequam suspenderetur in ligno
pro salute generis humani et moreretur.
multa quoque miracula fierent in passione
ius qui euangelium narrat. a paucis
cognoscebatur filius esse dei. In tantum
vt apostoli quoque dum comprehenderetur relicto
illo fugerent. Sed postquam sol obscura
tus est in morte eius. terra contremuit.
monumenta apperta sunt. velum quoque tem
pli scissum est. et resurrexit. cognitus
est esse verus filius dei. Sine etiam quando
post resurrectionem ascensionem quoque suam
misit apostolis spiritum sanctum. quo inflamma
ti ceperunt loqui omnium gentium linguis
magnalia dei. tunc potius cognitus
esse verus filius dei ab his videlicet de quibus
lucas dicit quod vna die crediderunt tria-
milia. altera die quinquemilia. Digna
autem consideratione animaduertendum
est. quia non dixit apostolus absolute. Qui
p̄destinatus est filius dei in virtute
ex resurrectione mortuorum. sed adhuc
aliquid addidit dicens. Ex resurrecti
one mortuorum ihesu christi id est tamen
electorum ad se pertinentium. Simulque

nob demostrat. qz sicut sua resur
rectione pcurauit. ita qz mul
tor mortuor corpora et aiab
pariter secu resuscitauit. tam
illor de qbq dr multa corpa scor
qui dormierat surrexert qua etiam
oim elector. Ex hor go mortuor
resurrectioe apparuit verq filiq dei esse
ihc xpc. id est ex illor q ad se per
tinebat. quos ipe resuscitauit ad
vita. Et de qbq idem apls dicit.
vt sit ipe pmogenitq in multis
fribq. Nam de resurrectioe mor
tuor repbor nil hic dr. pt et
ita diiungi. Paulq seruq ihu xpi vo
catq apls ex resurrectione mortuor
ihu xpi. Omis siquide apli an
dni passioe sut vocati ab ipo. Pau
lus vero post eiq resurrectioe. Per
que accepimq gram et aplatum
ad obediendu fidei in oibq getibq
pro noie eiq. Gracia dr gratis da
ta. Et gram hic debemq intelli
gere fidem et remissioe pctor.
vel paciam oim labor. pro qua
remunabimur in futur. q oia
nullis precedetibq meritis gtis
data sunt cunctis fidelibq. sicut
idem egregiq pdicator dic. Gra
salui facti estis. Aplatq vo noie
debemq intellige legacoz pdicacois
qua ipi soli apli eor qz seqtes ac
cepert. qui sile pq illa officiu pdi
cacis tenuert. Et ne quis putaret
qz in vna gente tmo isrlitica
accepissent legacoe pdicacois.
dicit in oibq gentibq ad obedie
dum fidei accepisse illos aplatu.
id est vt omis getes obediant fi
dei euangelio et xpi qd vna e. Fid
es aut dr eo qz fiat vt pmittat

constat enim dim et hoies. Verbi
gra tpe baptismatis pfitemur
nos crede in dim patrem oipote.
et in ihm xpm. et in spm scm.
abrenuntiare qz diabolo et oibq
pompis eiq. oibq qz opibq eiq.
Si hec obseruamq fidei obedimq.
sin aut infidelitati redarguimur.
Fides aut est vt diximq pfessio
sancte trinitatis et solidu funda
mentu religionis. qua veraci
ter credimq id qd nequaquam
videre valemq. Si aut qd cre
dimq iam videmq. fides iam
no est habenda sed cognicio. No
tandu qz qz pro noie xpi id est
vice nois eiq dicit se accepisse
aplatu. Sic enim ait eis dns. Sicut
misit me pr et ego mitto vos.
id est misit me pr in noie suo
ita et ego vos vice nois mei mit
to ad pdicacoez. Vnde et idem
apls dic. ats pro xpo id est vice
xpi legacoe fungimur. Item qz ob
secramq pro xpo reconciliamini deo.
In qbus subaud gentibq estis et
vos rome hitantes iudei et gen
tiles. Vocati ihu xpi. id est ab
illo vocati estis illiq per nos vt
in eu credatis. Vel etia in hoc vo
cati estis illiq. qz ab illo nome
xpianitatis pmeruistis. Omibus
qui sunt rome. dilectis dei vo
catis sanctis. Dilectis dei dicit.
id est electis ad fidem et gram.
Ideo aut dicit vocatis scis. sic
videntur hec verba sonare qa
sancti esset. qn vocati sut. si non
fuerit. qui enim erat pctores et in
iustissimi. vocati sut sci. id est ad
hoc electi et vocati sut vt sctifica
rent per baptism. Tale est et illud

quod in cantico zacharie patris beati
iohannis canitur. Visitauit inquit et fe
cit redemptionem plebis sue. Non enim
inuenit illam esse plebem suam. sed vi
sitando et redimendo suam fecit
esse. Si subaudimus vt quidam
volunt salutem optat dicentes ita. pau
lus seruus ihesu christi vocatus apostolus
omnibus qui sunt rome dilectis dei.
et qui ad hoc vocati sunt vt sancti
sint salutem optat. erit hic ponenda
distinctio. Si vero sine subaudi
tione salutis intellexeris accipien-
tes hoc quod sequitur pro salutatione. me
dia quidem distinctio erit vbi dicitur
vocatis sanctis. plena vero distin
ctio protrahenda est vsque domino ihesu
christo. Gratia vobis et pax a deo pa
tre nostro et domino ihesu christo. Subaudi
sit. Gratia vobis id est fides et salus.
qua remittuntur peccata per baptisma
tis. et pax qua reconciliamur
deo patri per sanguinem filii sui. Qui-
dam volunt ita distincte intelligere
vt dicatur. Gratia vobis a deo patre. qui
gratis misit filium suum. et pax a
domino ihesu christo. cuius passione reconcilia
mur tam deo quam angelis. sed
melius vt vtrumque a patre datum
intelligatur. vtrumque et a filio. Quia
gratia et pax a patre et filio equaliter
confertur. Spiritus vero sancti personam. id
circo reticuit. quod in donis suis
eum comprehendit. id est in gratia et pa-
ce. Ait enim verbis istis samaritane
mulieri. Si scires donum dei id est
spiritum sanctum. qui enim per eum dimittuntur honor
antur electi. id vt diximus in donis
suis intelligitur. Gratia enim et remissio
peccatorum quam percipiunt credentes in la-
uacro baptismatis. et pax per quam
reconciliationem merentur equaliter a tota

trinitate prestantur. Primum quidem gra
tias ago deo meo pro vobis omnibus.
Post vniuersam salutationem. post salutationem vero
sequitur statim textus epistole. Beatus apostolus
in exordio sue epistole a gratiarum actione
exorsus. adimpletor vtique mandati sui
quo dixit. In omnibus gratias agite. Gra
tias inquit ago. id est laudes refero.
deo meo pro vobis. Bene autem ad
didit meo. quia omnium rerum vnus sit deus
per naturam. eo quod sit creator omnium.
illius tamen proprie per gratiam deus dicitur esse.
qui merito fidei et iusticie eius cul
tores esse probantur. sicut beato paulo aliis
que fidelibus. Inde est illud. Ego sum
deus abraham. et deus isaac. et deus
iacob. per gratiam et vite meritum. Quia
fides vestra annunciatur in vniuerso mun
do. A toto parte accipe. neque enim
totus mundus illorum fidem annunciabat. sed
per plures mundi partes diuulgabatur.
nouam fidem euangelii eos recepisse vt.
pote qui tunc temporibus pene omnibus gentibus
dominabantur. Ab illis enim qui roma
veniebant. inde que ad propria repeta
bant. eorum fides multis nunciabatur
gentibus. Fides autem dicitur eo quod fiat.
id est sic promittitur ita debeat ad-
impleri. Sin autem non fuit adimple
ta. iam non est fides. Testis enim
mihi est deus. Videtur contra diuinum preceptum
iurare apostolus quo dicitur. Nolite iurare
omnino. sed qui veritatem iurare ne-
cessitate compellente non est periurare vt
beatus augustinus ait. coactus apostolus vt crederetur
ab auditoribus dum iurat non pec
cat. Tutius tamen est non iurare. quia qui
numquam iurat. numquam periurium perpetrat.
Cui seruio in spiritu meo. Non ait
adoro. sed seruio. Sunt quidam qui corde
et voce dominum ab hominibus ficte adorant.

sed nō spu̅ et mentis affectu. plus
go est dicē cui seruio in spu̅ qua
adoro. qr intelligit̄ hic seruiciū amo
ris et integre dilectiōis. In euangelio
filij ei9 id est in p̄dicacōe xp̄i. Eu
angeliū vt diximus bonū nunciū
sonat. dicit enī. penitēciā agite appro
pinquabit enī regnū celoꝝ. p̄dicari enī
concepcōz et natiuitatē xp̄i. et ceteras
liq dispensacōis ei9 misteria eu:
angelizare est. Quia sine intermissio
ne memoriā vr̄i facio semper in oracōib9
meis. Sine intermissiōe dicit. quia
oī die oī nocte oraōi incumbens.
coꝝ memoriā faciebat. Nam aliter
hec verba stare nō valēt. qr com
edebat. dormiebat. hijs enī oīb9
indiget hō. mortali tegmine in
dutus. In hoc verbo qd̓ oraōi ista
bat. in semetipsō p̄mo ope p̄cedebat.
Homo siquidē mortal' erat ad̓t
apl's. ideo qz indigebat operā co
edere atz dormire. qd̓ ipē alibi
suis auditorib9 exhortando pre
ceperat. Sine intermissione inq:
ens orate. Obsecrans si quo° tan
dem aliq̄ prosperū iter habeā in
volūtate dei veniendi ad vos.
Si quo° id est si aliquo mō. tan
dem id est ad vltimū vel vix. Quasi
dicit obsecrans si aliquo mō vix
aliq̄ prosperū iter habeā in volun
tate dei veniendi ad vos. quo
sunt q̄dā qui de p̄missiōe dei nō
volūtate prosperū iter videntur
accipe ad malū. si qn̄ homicidi
um aut aliqd̓ scelus festināt per
petrare. sz apl's oīa prospera que
sn̄ volūtate dei eueniūt nihi:
lipendit et pro nihilo deputat
Nam aliter prosperū iter se posse
habere nō putabat. nisi cū volū
tas dei que oīa nouit et ī oīb9
bonis nos p̄uenit. p̄cedit et so
uet. illuc eum duxerit. vbi fruc:
ctū aliq̄ habēt. Desidero eī vi:
dere vos. Ideo dicit desiderare
se venire ad vos. vt illos ad a:
morem suū excitaret. vt et illi
desiderarent ipm̄. Desid'abat
aut̄ illos. vt aliqd̓ grē p̄dicacōis
et miraculoꝝ illis largiretur.
sic sequens manifestant. Desid'o
inqt videre vos. vt aliqd̓ grē spiri
talis impertiar vob' ad cōfirmādos
vos id est vt confirmē fidem
vr̄am doctrina et p̄dicacōe atqz
miraculoꝝ virtute supleā qz
meo aduentu. si quid minus ha
betis in fide vel eciā vt doceā
vos p̄fectā caritatē hēre. ne
ab inuicē dissideatis et discor
diā hēatis sic nunc audio id est
simul cōsolari in vobis per eā que
inuicē ē. fidē vr̄am atz meā. Co
solant̄ magri de p̄fectu discipuloꝝ.
qm̄ sz stabilamentū fidei cernunt
in illis. Econ̄ cōsolant̄ discipuli. dū
aduentu magroꝝ cumulat̄ illis
grā sp̄s sancti. vel dū fidā suaz ma
gistroꝝ fide et fidei concordare et
comparticipare intelligunt. Nolo
to aut̄ vos ignorare fr̄es. quō
sepe proposui venire ad vos id
est et volui et disposui. Et p̄hi
bit9 sum vsqz adhuc. p̄hibit9
est paulus apl's adeo. ne antea
romā veniret. qm̄ gentib9 aut̄
iherosolimā positis faciens admi
straret euangelium. Deinde vero
per macedoniā asiam qz minorē

I

p̄dicando illiricum veniens
que est p̄ma pars europe. ea
dem iux̄ animi sui votū p̄ue
niret romā. Cum ḡo apls̄ dixis
set. sepe destinasse venire ad
illos. poterat aliqs illoꝝ ei obui
are interrogando ac dicē. O bte
apl̄e cur disponebas venire
ad nos petores. Ad hec ille.
vt aliq̄ fructū h̄eam in vob̄.
sic et in cetis gentibꝰ. grecis
ac barbaris. sapiētibꝰ et in
sipientibꝰ debitor sum. Sa
piētes appellat iudeos et gre
cos. a quibꝰ oīs sapīa dīna et
oīs ph̄ya mūdana exordium
sumpsit. Insipiētes vero barba
ros alias gentes. sic sūt theo
tunici. britones aliiq3 q̄ illoꝝ
ɔparatoē indocti et q̄si sīn lris
erāt. Nam sic ab hebrais cace
perāt latini omēq3 dīnā scripturā.
ita et a grecis oē3 ph̄yam secu
larē. Et cum in hac sapīa flor
erent se q̄d sapientes. oīs vo
reliq̄s gentes barbaros vocabāt
Quoꝝ scibiā3 confundit aplus
dn̄ in sapiētibꝰ ponit eis iude
os. Sed ɔsiderandū est quid
accepit apls̄ vt illoꝝ debitor
esset. id est sapienm̄ et insipiē
ciū. Nō ab ipsis accepat aliq̄d
sed a deo hoc donū. vt oīm ge
tiū linguis loq̄ret. quibꝰ eisd
gentibꝰ fidē xp̄i vtpote debitō
p̄dicare debat. Vel certe in hoc
erat debitor oībꝰ gentibꝰ. q̄
sic bt̄s augꝰ in exposiõe eplē
ad ephes. dic p̄ oībꝰ aplis sa
pienciā dīnā percepit. Et q̄re hoc.
n̄ vt oībꝰ pricipibꝰ oībꝰ q̄ phi:
losophis. per sapīa3 sibi datam.
resistere posset. Vn̄ et dn̄s ait.
de illo ad ananiā. Vas electionis
m̄ est vt portet nomē meū coram
regibꝰ et gentibꝰ. Sapientibus
debitor erat. vt eis p̄funda et alta
misteria de xp̄i dīnitate pandet.
sic ipē dixit alibi. Sapiā3 loqm̄
inter p̄fectos. Insipientibꝰ vero de:
bitor erat. vt scdm̄ capacitatem
illoꝝ eis verba misterioꝝ ɔmittet
quibꝰ ipse dicebat. Non potui vo
bis loqui quasi spūalibꝰ. sꝫ q̄si
carnalibꝰ. Insipiētibꝰ vero in hoc
erat debitor. vt illoꝝ insipienciā
patient̄ ferret. Ita qd̄ in me p̄mptū
est id est maīfestū. et vob̄ q̄ rome
estis euangelizare. Ordo verboꝝ
est pariter q̄ et sensꝰ. q̄ sapiētibꝰ
et insipiētibꝰ debitor sū. vobis
q̄ qui rome estis multo p̄mpti:
or mea volūtas ad euāgelizan
dū. Et sic de fide oīm gentiū. ita
etiā de p̄fectu vrē fidei opto ma:
gnꝰ sublimiusq3 fulgē. Nō erube
sco euanm̄ p̄dicare. Quidā cre
debat in filiū dei et verēdabāt
p̄dicare q̄ natꝰ esset ex femina.
q̄ crucifixꝰ. q̄si nolētes iniuriā3
facē filio dei. Sꝫ hoc nō erubesce
bat paulꝰ q̄ dicebat. Nō erubesco
euanm̄ p̄dicare. ac si dicēt aliis
verb̄. Non erubesco filiū dei pre:
dicare in fine tp̄m natū. quē sūo
an oīa secula eq̄lē p̄ri genitū. No
erubesco mortuū p̄dicare. q̄ sūo
sp̄ata morte tercia resurrexisse
die. et deinde celos penetrasse.
Et q̄si dicēt aliqs. Quare n̄ eru
bescis euanm̄? Ait. Virtꝰ ē dei
est in salutē oī credenti. iudeo p̄m
et greco. Virtꝰ dei est euanm̄

in salutem omni homini credenti. quia per illam fidem et operacionem quam euangelium annunciat. decreuit deus saluare genus humanum. prefertur modo iudei grecis. vel quia ante illos leges diuinas humanasque habuere. vel quia enutriti in lege. cito per cognicionem legis peruenerunt ante illos ad fidem euangelii. videlicet quando post ascensionem domini tam predicantibus apostolis crediderunt ex eis tria milia. altera die quinque milia et deinceps multa milia. Similiter eciam in hoc prefert iudeos grecis. quia ipsi apostoli a quibus greci doctrinam fidemque euangelii quasi a magistris perciebant iudei. Notandum autem nomine iudei omnes iudeos credentes debere intelligi. Et nomine greci omnes gentiles debere intelligi quam comprehendi. Iusticia enim dei in eo id est in euangelio reuelatur ex fide in fidem. Iusticia dei id est iustificatio qua iustificat in se credentes in euangelio manifestatur cum dicitur. Qui crediderit et baptizatus fuerit saluus vel iustus erit. Hec est iusticia. quia omnes credentes dono patris et filii ac spiritus sancti iustificantur. Que idcirco iusticia dicitur dei. quia in recipiendo fidelibus iustos eos reddit. Et hoc ex fide scilicet legis in fidem sancti euangelii. si ad iudeos referas. Qui enim in lege vnius dei noticiam et fidem habuerunt sicut dicitur in exodo. quod crediderunt domino et moisi seruo eius. facilius ex fide et cognicione vnius dei ad euangelium transeuntes fidem trinitatis perceperunt. Conuenit omnes credentes. a fide verborum sentenciarum quam ad fidem rerum. quia quod promittit euangelium fideliter exhibetur specie premiorum. quando quod modo tenemus in fide et in spe. tunc possidebimus in re. Iuxta quod beatus iohannes dicit. Karissimi filii dei sumus in spe. et nondum apparuit quid erimus in re. Scimus autem. quia cum apparuerit similes ei erimus. videbimus enim illum sicuti est. Sicut scriptum est. Iustus ex fide viuit. hoc exemplum miraculo abacuk propheta continetur. Ex fide igitur que concipitur corde. profertur ore. et bonis operibus exornatur. viuit iustus vita eterna. Fides autem sine operibus mortua est. Reuelatur enim ira dei de celo super omnem impietatem et iniusticiam hominum. Ira dei appellatur isto in loco vlcio diei iudicii et vindicta diuina. quam omnibus reprobis infert dominus in illa die dicens eis. ite in ignem eternum. Que diuina vindicta de celo manifestabitur. quia in die veniet dominus ad iudicium. sicut ipse per se ipsum dicit. filius hominis veniet et reddet vnicuique secundum opera sua. vel certe vindicta diuina de celo manifestatur. hoc est de ecclesia per tubam euangelii. quia ea que de die et domini aduentu diximus. ibi continentur. Celi enim nomine ecclesia censetur. sicut ipsa veritas dicit. Simile est enim regnum celorum decem virginibus. In apocalipsi iohannis multis in locis celi nomine designatur. Potest et absolute intelligi quod dicitur diuinam iusticiam vel vindictam de celo manifestari. hoc est de euangelio de quo dominus dicit. Simile est regnum celorum fermento quod abscondit mulier farine satis tribus donec fermentaret totum. Reuelabitur inquit diuina vindicta super omnem impietatem et iniusticiam hominum. Impietas idolatriam sicut

I

vt habetur in zacharia. Impietas
sedebat super talentum plumbi. Iste
iniusticia est qua contra deum et proximum
quis iniuste agit. Et est sensus.
Vindicta dei quam in euangelio do
minus comminatur veniet super omnes
idolatras et peccatores. Scilicet horum
hominum dico qui veritatem dei in
iniusticia detinent. Simplex veri
tas deus inuisibilis. Et incommutabilis
est. cuius religionem in iniusticiam
detinuerunt. qui cultum soli deo de
bitum creaturis corruptibilibus
impendendum iudicauerunt. Veri
tatem dei in iniusticia detinebant.
qui veri dei religionem atque hono
rem iniuste creature quantum in
ipsis erat adtribuentes dicentes la
pidi deus meus es. et ligno tu
me genuisti. Quia quod notum est
dei. manifestum est illis. hinc iam
contra philosophos istius seculi ex maxima
parte apostolus loquitur. Et est sensus.
Iccirco ira omnipotentis veniet super impro
bos. maxime quia super philosophos. quia quod no
tum est per se dei esse. scilicet quod ipse sit
solus verus deus. creator omnium rerum.
manifestum est illis philosophis. Ex pulchri:
tudine enim visibilium dei operum.
cognitio opificis et maiestas
innotuit philosophis. quod tam speciose
creature speciosiorem haberent crea
torem. Sicut fertur ad hebreos. de mel
chisedech. quod consyderata mundi fabri
ca. vnum deum excellentem creaturis
esse dixit. Et ideo excellentiora
id est panem et vinum deo obtu
lit vero. Deus enim illis reue
lauit. scilicet per naturale ingenium et tra
ctationis donum atque acumen stu
dij. scilicet per occultam inspirationem reuelauit.

eis deus. quia non hoc est creator.
quod creatura. quia creator est deus.
creatura vero est factura dei. In:
uisibilia enim ipsius a creatura mundi
per ea que facta sunt intellecta con
spiciuntur. Quod est dicere inuisibilia
sacramenta omnipotentis dei a creatura
mundi id est ab homine maxime quia a philosophis
gentium per ea que facta sunt visibilia.
intellecta scilicet percepta et cognita
conspiciuntur. non oculis corporeis
sed oculis mentis intelliguntur. Per ea
enim que facta sunt visibilia intelle
cta sunt eius sacramenta inuisibilia sempi:
terna quoque eius virtus et diuinitas sunt
per ea que facta sunt visibilia con
spiciuntur mente ab illis philosophis. Ita
vt sint inexcusabiles. Virtus dei
est que cuncta creata regit et gu
bernat. diuinitas que vniuersa
replet. Ideo ergo deus omnibus per naturale
ingenium et per ea que facta sunt
visibilia dedit philosophis cognoscere
multa de diuinitate sua. vt illi ad:
orantes idola et creaturam vel pro
creatore inexcusabiles sint. et
non possint dicere quod deum ignorauerint.
Virtus enim dei que sempiterna
est. et diuinitas que nihilominus eter
na est ex coniecturis creature osten
ditur. Quia cum cognouissent deum
per naturale ingenium. vel per creatu
ram visibilem. non sicut deum glorifica
uerunt nec gratias egerunt. sed euanue
runt in cogitationibus suis id est etiam
effecti sunt et sua sapientia super se ebria
et ad pristinos errores redierunt.
asscribentes sibi facultatem a deo datam
sapientie. Et obscuratum est cor eorum
insipiens. Deum non glorificauerunt

siue nō honorauerūt · qr maiesta
tem illi9 publice non p̄dicauerunt
neqȝ docuerūt illā solū esse colen
dum abiectis idolis. Gratias non
egerūt id est laudes nō retulerūt
illi pro demōstratiōe summi et in
effabilis boni. Cor quoqȝ illorū
qd' illūiatū est per nāle īgeniū
et per dei grām · p9q̄ reperūt ido
la et creaturā adorare pro crea
tore obscuratū est per ignoran
tiam. Quod enim teterius aut tene
brosius quā serpentes pro dō ve
neri. Dicentes enim se esse sapien
tes a semetipsis. stulti facti sunt.
In hoc qd' cum ab illis nō esset
sapiā · a seipsis eā se hēre putabāt.
Quod' enim dulit illis dīna grā gra
tis · abstulit vtiqȝ dum esset īgti.
Et mutauerūt gl'iam īcorrup'lis
dei · in silitudinē imaginis cor
ruptibilis hoīs et volucrū et q̄dru
pedū et serpentiū. Ois creatā que
mutari pt̄ in meli9 aut in deteri9.
corruptibilis est. verbigrā hō corrup'
est · qr corrūpit' per senectutē. per
infirmitatē · ad extremū etiam
qn per mortem redigit' in pului
em · de9 vero omībs qui nō pt̄ mu
tari · aut in meli9 aut in deteri9
sed semp̄ idem et equal' manet.
īcorruptib' sol9 existit. Cui9 gl'iam
et culturā que illi conuenit qui
deus est · mutauerūt hoīes in sili
tudinē alioꝝ hoīm vt assirij q'
simulachrū beli patris nini regis
pro deo colebāt. Et babiloni id
ipm̄ quē vocabāt bel. Sidonij ba
al. Iudei et philistei beelzebub
et zebech. Et nō solū in silitudinē

hoīs mortui et corruptibil'. sȝ etiā
in silitudinē volucrū sicuti ro
mani qui colebant anserem.
et egiptij qui colebāt accipitrē.
In silitudinē quoqȝ q̄drupedū
sic egiptij qui colebāt apim. hō
est vaccā albā. In silitudinē q̄
serpentiū sic babiloni qui cole
bant draconē. et egiptij q' cole
bant corcodrillū qui est serpens
aquatic9 natans in aqua vt pi
scis. pascēs in terra vt bos. Pro
pter qd' id est qr cultū et religioē
dei falsis imagībs tradiderūt.
et noluerūt ei grās referre pro
collatis sibi diuinis donis. tra
didit illos deus in desideria cor
dis eoꝝ in īmūdiciā. vt contu
melijs id est turpitudībs sibi
dinē affiniāt. vt detrupēt corpa
sua in semetipsis. Ideo pmisit
eos ire in desideria cordis eoꝝ.
vt grauius punirent'. Quo9 per
miserit illos de9 ire sc̄dm desi
deria delectatiōm suaꝝ in sequē
tibus plenius refert'. Qui cōmu
tauerūt veritatē dei in mēdaciū
et coluerūt et seruierūt creature
potius qm̄ creatori q' ē bñdictus
in sclā. Veritatē dei in mēdaciū
cōmutauerūt. qn verā creaturā
a deo factā. per mēdaciū dicebāt
esse qd' nō erat. Solē et lunaȝ
eni dicebāt mendacit' deos esse
denegantes qd' erant. q' non
sunt dij. sȝ solum creatē in veri
tate creatura q̄ppe a deo facta.
vera creatura est. sȝ nō ē ea
veritas q' de9 est. quē non est
de9. Qui ipse ille est benedictus
in secula. illi vtiqȝ q' cultū et reli

gione ei9 idolis ipendebat. erunt
malediti in secula. et tpales id est
defectui et corrupti bilitate patien
tes iuxta qd' pp^ta de illis dicit.
Erit tempus eorum in secula qd' e
dicere. defectus et corrupti bilitas eo
rum manebit in secula. qi semp
corpora eorum corrupent a vermi
b9 et igne. Sequitur Propterea tradidit
illos deus in passiones ignomi
nie. propterea in quit qr veri dei
religione in mendaciu comuta
uerit tradidit illos de9 id est tra
di permisit vel ire in passioes
et flagicia ignominie. Ignomi
nia dr quasi sine noie dignitatis.
Inde dr ignominiosus. qui desinit
habere dignitatis nom. qn in aliquo
crimine dephendit sic ignobilis
sine bono noie. et infamis sine
bona fama. quales erant de qb9
subiungit. Nam femine illorum imu
tauerunt natale vsum qui e contra
natura. Silr aut et masculi. reli
cto nali vsu femie. exarserunt in de
sideriis suis. masculi in mascu-
los turpitudinem opantes. Natal'
vsus est. vt vir et mlr in vno con
cubitu coeant. Contra vero natam
est. vt masculus masculu polluat.
et mlr mlierem. Si quis relicta
coniuge. cu alia concubuit. turpi
tudinem quidem opat et peccat. s; no
contra natura. Qui vero cu ipa co
iuge in alio mebro qua decet co
cubuerit. contra natura opat. et g
uissim scelus petrat. Et mercedem
qua oportuit in semetipsis recipi
entes id est qr p'm deu cognoscen
tes no honorauerunt. iusto iudicio
dei mercede mutua erroris sui re-

ceperunt. vt non seruarent sibi hono
rem. traditi passionibus turpissis
siue eca mercede eterne dapnacois
receperunt qua pmeruerunt pro talib9
opib9 de qua idem egregius pdicator
alibi dicit. Stipendiu inquens peccati
mors est. Et sic no pbauerunt id est
no elegerunt nec dilexerunt dm habere
in noticia. tradidit illos de9 id est
pmisit ire in repbu sensu. vt faciant
ea que no conueniut. hoc est. que a
diuine et huane leges phibent.
Illi dicunt deu habere in noticia. qui
eum semp timent pntem timent. Et
dum considerant ei9 psencia vbiq
esse. peccare non audent. Illi aut
dnt illu no habere in noticia. q nolut
considerare pnciam illi9 vbiqz. vt sn
timore liberi9 peccent. Repletos
oi iniquitate. Iniquitas est q et ano-
mia dr. quicqd contra lege dei fit. Na
nomos lex. anoma vero quasi sine
lege. et dr iniquitas. mentis acer
bitas. qua malu corde concipit.
Peccatm est perpetracio mali. Iniqui
tas aut et pecm ita distinguit. qr
iniquitas ad mentis acerbitate
siue duricia refert. vt diximus.
pecm aut ad prolapsionem corporis. Ma
licia est fraus aut astucia. qndo
viz qd' corde concipit ope adim
plet. Cogitacio pue mentis ma
licia dr. malicie votu vel opus
malignitas appellat. Fornicaco
a fornicib9 id est ab arcuatis
domib9 dr. que fornices appel
labant. vbi publice meretrices
psternebant. Fornicator au
est qui corpus publicu et vulgare
est. Auaricia est cupiditas
rerum inexplebil' vel adulterim

et est in hoc loco nō plū ad pecu
nīa sed cāā ad coitū referēda.
Requicia est scbia vel audacia
pcti. Vnde dr̄. Ego noui neqāā
cordis tui. plenos inuidia. In
uidꝰ dr̄. qui alteriꝰ feliātate tor
quet' et scindit' in duplicē paſ
sioēꝫ. cum aut qd' ipſe est. aliuꝫ
esse non vult. aut aliū videns
esse meliorē dolet se esse nō cō
sileꝫ. Inter inuidiā aut̄ et zelum
hoc distat. q zelus vel emulacō
q vnū sunt. aliū in bonā partē
ponit' vt ibi. zelus dn̄i exercituū
faciet hoc. Ponit' et in malaꝫ
partē sic de ioseph le'. q emu:
lantes sū zelantes eum fr̄es sui
id est inuidentes illi vendide
runt illum. Inuidia vero semꝑ
in malā partē accipit'. Homi
cidiū dr̄ ab hoīe et cedo verbo
vn̄ dr̄ homicida hoīem cedens.
Recte aut̄ post inuidiaꝫ statim
subsqt' homicidiū. qr ex inui
dia pcedit homicidium. verbi grā. di
abolꝰ cernēs hoīem ad lꝰ fctm.
vt locū glorie acciperet. quē ille
sbiendo pdiderat. inuidia du
ctus interfecit illū in aīa. Simili
cain inuidia cōmotꝰ con̄ fr̄em
suū abel q respexisset dn̄s ad
illū inflāmādo munia eiꝰ. ad
ipm̄ vero nō respexisset muna
ciꝰ inflāmando interfecit euꝫ.
Contencio est. vbi nō racione
aliqd. sed animi ptinacia defē
dit'. vel vbi nō veritas qritur
sꝫ cuiositas id est scbia fatigat'.
locqdo con̄ aliū sine aliq vtili
tate cōtencio maxia pt dici. Do
lus inter dolorē et dolū hꝰ distat.
qr dolor ad infirmitatē corpis
ptinet. dolus vero est mentis calli
tas dictꝰ ab eo qd' deludit verbis
fictis. Inter dolū aut̄ et insidias et
fraudē hoc interest. q dolꝰ aīo sit.
Insidie loco sū celo. fraus circa fidē
mutuā. Malignitas est malicie
opꝰ que et maliuolencia dicī pt.
Susurrones. susurro de sono locu
cōis nom̄ accepit. qui nō facie
alicuiꝰ sed in aure loqt' detrahendo.
et est onomathopeia nom̄ d' sono
factū. Detractores qdem codices
habet. sed fls. scptū est. detractio
est alioꝝ bene gesta opa vel in
malū maliciose mutare vel inui
dendo fallaci fraude diminuere.
cum a' mala dicūt' q bona sunt.
aut pua bona q magna sit. Det
here eni dicit qui alicui aliqd sub
trahit cōpbat' et diminuit. Deo o:
dibiles sunt. qui dei odiū incur
runt. Contumeliosi dnr̄ qui ve:
loces sūt in verboꝝ iniurijs. et
alijs aut factis aut verbis iniu:
ria faciūt. verbis scꝫ cōuiciando.
aut aliqd īpperādo factis a' verbo
flagellando. Vnde legimꝰ d' apo
stolis. q flagellati in concilio ib:
ant gaudētes. qm̄ digni hiti sūt
pro noīe ihu cōtumeliā pati id est
flagellacōem et obpbriū. Superbꝰ
est puerse celsitudinis appetitor.
et qui pcellere vult alios. Vnde
greco vo'lu vocat' ipociphas id est
id est se apparēs. Elatꝰ est q efert'
se mensurā suā. vel q maioꝝ in
stitutis non acqescit. Inuentores
malorꝝ. qui multa mala adinuenī
unt sic illi erat de qbꝰ hactenꝰ
sup dixiꝰ. Parentibꝰ nō obedi
entes. Parentibꝰ fr̄ēms ñ obte:

perant. qui vero deo p̄ri inobe
dientes existūt. Insipientes s.
id est stulti et fatui atq a sale
sapie īmunes. Incompositi id
est inordinati et lasciui. qui
oīa sua inordinate et lasciui
ose pagunt. Oēs enī insipientes
incompositi vel inordinati sunt. Si:
ne affectione id est dilectione
dei et proximi. Est affectio que
ponitur pro affectione vt in euā
gelio vbi dr̄ q servos contume
lijs affectos vel afflictos occi
derūt. Et est affectione q̄ ponit
pro dilectione vt in p̄nti loco.
Absq federe. hoc est sine ami
citia et pace. Sine misericordia s.
qui nec sui nec aliorum miser
entur. Primū enī necesse ē. vt
nobis misericordiam impendamus. de
inde vero alijs. Unde dr̄ salomon.
Fili miserere aīe tue placens deo.
Qui cum iusticiam dei cognouis
sent non intellexerūt. qm̄ qui
talia agunt digni sunt morte.
Omne qd' turpe est. deo displi
cet. Et ph̄i licet mala agerent.
tn̄ in hoc erant consentientes iu
sticie dei. qr in alijs vicia ipsa
reprehendebāt Iusticia q̄ppe dicit̄
que odit ac detestat̄ vicia. et
docet virtutes. Quā iusticiam illi
cognouerūt. qui vicia deo displicere
intellexerūt. Et tn̄ in hoc ignorā
dur̄. qr nō intellexerūt. q q̄ talia
opa agunt. qualia ipi agebāt
digni sūt morte et ne dapnacōis.
Et quasi nō intellexerūt. dū sine
timore peccauerūt. Non solū qui
ea faciūt. subaudi digni sūt mor
te. s; etiā q̄ consentiūt facientibus.

II

Qui facit pctm̄ et non consentit di:
gnus est morte. qui nō facit et cō
sentit in subditis nō puniendo.
dignus est morte. Qui vero faciūt et
consentiūt duplici morte digni sūt

Propter quod ij
id est. qr non solū ille dignus
est morte qui facit pctm̄
sed etiā qui consentit. inexcusabil'
es o homo oīs qui iudicas. hic nō
tm̄ gentile qlibet. sed et iudeum
alloqtur. et oēs gnalit' platos.
Iudeos ideo alloquit̄. qr illi repre
hendebāt et dampnabāt gentiles
quasi idolatras et peccores. gentiles
se ad grām euangelij ppt' obseruāciam
legis meruisse venire. Platos aūt
qr in alijs pctm̄ iudicāt et reprehen
dunt intelligentes esse pctm̄. etiam
se nō dampnāt cū faciūt idipm̄. Sic
etiā intelligendū est de oībus. qui
aliorum vicia reprehendūt. et in se ea:
dem nō emendāt In quo enī iudi
cas alterū. teipm̄ condempnas. hoc ita ē
intelligendū. Si reprehendis et iudi
cas aliū et teipm̄ ab his vicijs a quibus
illū reprehendis obstruis. et ab alijs
teipm̄ libas. Si vero eadē opa im:
plens. aut maiora a quibus reprehendis
frēm tuū in quo illū iudicas. quomodo
iudicaberis. Et recte qr eadē facis
que iudicas. Scimus aūt qr iudicium
dei est scdm̄ veritatē id est sine per:
sonarum accepcōe in eos q' talia a:
gunt. hoc est qui illa faciūt. que
in alijs reprehendūt In p̄nti seculo
attendūt hoīes psonas potentum
diuitum. pro quorum iudicio. s; dei iu:
diciū in hoc est verū. qr ipē q' verax
est. nō attendit psonas. s; vite me
ritum. Existimas aūt hoc o hō
oīs qui iudicas eos q' talia agunt.

et facis ea . quia tu effugies iudicium
dei. An diuicias bonitatis eius et
paciencie et longanimitatis eius contempnis.
An ignoras quod benignitas id est
valde bona pietas dei. ad penitenciam
te adducit. Ad iudeos quidem loquitur
specialiter qui reprehendebant et damp
nabant gentiles. qui idolatras fuerant
iam supra diximus. Hec autem dicebat
hoc promeruisse vt ad fidem christi ve
nirent. Generaliter vero omnes allo
quitur iudeos quam gentiles. Et est sensus.
Si seruus aut subiectus tuus non valet effu
gere iudicium tuum . o homo quantumcumque
sapiens . quomodo tu poteris effugere
iudicium omnipotentis dei. Diuicie bo
nitatis dei sunt. quibus vnicuique mu
dum quotidie peccanti non statim
punit expectans illum ad penitenciam. sicut
super illum benigna largitate solem et plu
uiam largitur. quas plerique homines
contempnunt sed despiciunt. dum ei gra
cias non referunt. Paciencia est qua per
sebiam et per procaciam mentis peccan
tes non statim punit. Longanimitas
que alibi sustentacio seu sustinencia
vocatur. qua per infirmitatem et fragi
litatem et non deliberato animo pec
cantes diu portat. expectans eos
ad penitenciam. Secundum autem duriciam tuam
et impenitens cor thezaurizas idem
reseruas et multiplicas tibi iram
in die ire. hoc est vindictam in die
iudicii et reuelacionis iusti iudicii dei.
qui reddet vnicuique secundum opera sua.
Bonis bona. malis mala. Dies
ire et reuelacionis seu manifestacionis
iudicii. ipsum iudicium et manifestacio
iudicis omnipotentis dei intelligitur. Cor
durum et impenitens in scripturis di
uinis dicitur. cum mens humana velut
cera frigore iniquitatis obstricta. si

gnaculum diuine imaginis non
recipit. illud scilicet quod omnibus in anima
nobis habere docet dicens. Sancti
estote quia et ego sanctus sum. Et de
quo propheta. Signatum est inquit super
nos lumen vultus tui domine. His
quidem qui secundum pacienciam boni operis
laborant aut viuunt querentibus scilicet
vitam eternam id est iudicium dei expe
ctantibus. qui de bono suo non mo
do sed in futuro mercedem querunt. glo
riam et incorrupcionem dabit in die
iudicii. Gloriam claritatis dabit
eis. quia fulgebunt sicut sol in regno pa
tris sui. Honorem quo filii dei erunt
sicut dicit iohannes. Karissimi nunc filii dei
sumus et nondum apparuit quid erimus.
Videbimus enim eum sicuti est. In
corrupcionem quoque dabit illis. id est im
mortalitatem. quia erunt omnes electi
immutabiles in anima. et incorruptibiles
in corpore. His autem qui ex contencione
ipsi sunt. id est qui dei iudicium
reprehendunt. et qui non adquie
scunt veritati. id est euangelio vel
christo. Credunt autem iniquitati. hoc
est mendacio omnique malo. vel
eciam diabolo eius voluntatem adimplen
do ira id est iudicium dei veniet
et indignacio hoc est vindicta
seu seueritas dampnacionis. Tribu
lacio quoque veniet eis de reatu con
sciencie et consideracione peccati. et an
gustia de sera penitencia. hec autem
omnia veniet in omnem animam hominis operantis
malum iudei primum et greci. In omnem
animam dicit in totum hominem apperte
totum intelligens. Vt illud. Descen
dit iacob in egiptum in animabus
septuaginta. vel eciam in animam dicit
quia primum peccatum concipitur in anima malum
cogitando. ac deinde perpetratur opere.

II

Sz timendu mlsqz formidand qd
dicat in oem aiam hois opantis
malu hec esse ventura. Nulli eni
parcit omps deus. no angelo
no aico. peccauit siquide angls
et piecty est de celesti sede p ca
ho. expulsy est a paradisi gaudijs
peccauit moises ad aqs cdicti
omb. ideo no est ingressy tra pro
missiois. Idcirco aut iudey gentili
in culpa anfert quippi qui legem
moisi an habuert. quiy pecca et
lege nale et lege scpta puaicado.
In glia vero no causa honor p
fert iudeus gentili. s credulitat
tpe. Gloria aut qua fulgebunt
iusti sic sol in regno dei. et hon
nor quo ert filij dei. et pax ide
remissio pccor sil reconciliacio
qua reconciliam deo patri. omi
opanti bonu pz venit. pmu iu
deo. deinde gentili. qr pimicie
ecclie ex iudeis fuert. Non eni
est psonar acceptio apud deu.
Tunc esset psonar acceptio sil
distancia apud deu. si ppt abra
ham iudeos eligeret. et gentiles
diu idola colentes abiceret. vel si
dampnaret iudeu bn viuentem
et negligeret gentile recte creden
tem et recte opante. Quicuqz eni
sine lege moisi et euangelii pecca
uert sic pagani. sin lege pibut.
qr no requiret ab illis lex. pibut
tn. qr lege nalem spreuert. et qr
euangm recipe noluert. Et quicqz
in lege moisi positi peccarit. per
lege iudicabut qua sut puarica
ti. Non eni auditores legis iusti
ficati sut apud dm sed factores
legis iustificabut. hoc e iusti ha
bebunt et iusti apparebut. sic
illc volebat de quo dr. Volens
aut iustificare semetipm id est
volens iustus appare. Qui audit
legem. et no implet pcepta legis
no iustificat solumo ppt auditum.
Qui vero est auditor et actor
legis. vtiqz ille iustificat p legem.
Cum eni gentes que lege non
habet. naliter ea que legis sut
faciut eiusmoi legem no habetes.
ipsi sibi sut lex. qui ondut opy
legis scptu in cordiby suis. hoc
dr intelligi pt. Cum gentes que
legem scptam no hnt. faciut ea
que lex pscripta pcepit illis qby
data est. ipsi vtiqz ondut habe
se scpta nale lege in cordiby. et
ipsi sibi sut lex. qr illa faciunt
que lex docet. licet illis no sit da
ta. Verbigra saracem q neqz lege
moisi neqz lege euangii hnt. dum
nalit seruat ne homicidiu faciat
neqz adulteriu ppetret. cetaqz
que lex scpta in se continet. ipi
sibi sunt lex. quo p oia q faciut
scpta lege in cordiby suis ondut.
Lex dicit no occides. is q legez
no accepit si no occidit. ipe sibi
est lex. Aliter cu gentes q lege
moisi no hnt p doctna euangii
imbuti. nalit ea faciut q lex moi
si pcipit. ipsi sibi sunt lex. qa
habet eanda legem moisi scpta
in cordiby suis. inspiracoe oipo
tentis dei. Testimoim reddente
illis consca ipor et int se inui
cem cogitacoim accusanm a ect
defendentiu. Et qn hoc. id est
in die cu iudicabit dns occulta

hominum secundum euangelium meum. id est
secundum quod ego annuntio vobis per ihesum
christum. Per illum enim iudicaturus
est deus per mundum sicut ipse dixit.
Pater non iudicat quemquam. sed omne iu
dicium dedit filio. Sic stilo inprimun
tur note in cera. sic quasi note ma
larum aut bonarum cogitacionum fi
gunt in mente et conscientia nostra.
que aut accusabunt. aut certe de
fendunt nos in die iudicii. quando
non sola apperta. sed etiam que nobis
sunt modo occulta iudicabuntur. In ho
go testimonium nobis perhibebit con
sciencia nostra. que manifestabit nobis
utrum plura peccata sint. an bona
opera. et utrum vetera an noua. v
trum deleta per penitenciam an nouis
sceleribus cumulata. Si autem iu
deus cognominaris sub audi a iuda
patriarcha et quiescis in lege il
lam legendo. meditando. et
secundum falsam tuam doctrinam intelligendo.
et gloriaris in deo. hoc est in unius
dei noticia. et nosti voluntatem
dei per ipsam legem. et probas utili
ora instructus per legem et cetera
usque ad id ubi dicit. habentem for
mam sciencie et veritatis in lege vel
similitudinem quasi tenentem sciencie. sed non veri
tatem prudentie. quia in christum non
credis. Ad infidelem loquitur iudeum
qui gloriatur quasi in cognicione
unius dei et in circumcisione. et probat
utiliora in lege moisi. et putat
se ducem esse cecorum id est gentium
que erant cece in infidelitate. ignor
ancia et peccatis. sicut et illi fuerat
olim quibus idem apostolus loquitur. fuistis

aliquando tenebre. Unde dicit qui probat v
tiliora in lege moisi In lege quidem
naturali utilia sunt que dicit. Quod tibi
non vis fieri. alii ne feceris. Sed in
lege erant utiliora. quia ibi est cogni
tio dei. In euangelio autem utilima.
Gentiles enim quodammodo utilia co:
gnoscebant per naturalem legem. iudei
utiliora per legem naturalem et per legem
moisi scriptam. fideles autem in
nouo testamento utilima cognoscunt.
qui habent fidem sancte trinitatis. Qui
ergo alium doces. teipsum non doces.
Hoc increpatiue est legendum.
et cum sub auditione hypocrisi. O iudee
qui alium doces. teipsum quia non doces.
Qui predicas non furandum. quare
furaris bona aliorum. vel etiam quia
predicas legem. quare furaris de
lege spiritualem intelligenciam. Qui
dicis non mechandum. quare mecharis.
Mechus est adulter. Et non solum
ille dicitur mechus. qui uxorem alterius
violat. sed ille qui cultum et religio
nem que soli deo conuenit quantum
in se est falsis sacrificiis tribuit.
Et est sensus. qui dicis non debere
uxorem alterius adulterari. quare adul
teras. vel qui dicis deo debere
seruire. quare deseruis viciis. Qui
abhominaris id est respuis vel
odio habes idola. quare facis sacrilegi
um. legere sacra sublegere est furari.
inde sacrilegium dicitur sacrarum rerum
furtum. Verbi gratia. Quisquis de the
zauro ecclesie vel de suba deo fa
mulancium aliquid occulta abstulit
sacrilegium perpetrat. Spiritale vero
sacrilegium est votorum sacrorum preuari
catio. Qui in lege gloriaris. quare

II

per preuaricacionem legis deum inho
noras. Deus inhonoratur dum vo
luntas et iussio illius calcatur et pro
nichilo ducitur. Sic deus inhonoratur
rex vel qlibet ptas. dum epistola ius
non obseruatur preceptum qz eius
non custoditur. Nomen enim dei per
vos blasphematur inter gentes.
sic scriptum est in ysaia. ducto pplo
israel in captiuitatem babilonis
et in assirios. nomen dei per illos blas
phemabatur. qz dicebat hostes ab
lorum cum irrisione. Ecce qui deum
colebatis. qui non valuit vos li
berare de manibus nris. Vere
idola nra victricia fuerunt diis vi
Sicut qn depdatur sancta ecclia ab
hostibus. et qn illi qui nomen xpianitatis
debent here male viuunt blasphe
matur nomen dei. qz dicunt iudei atqz
pagani. ecce apparet quales seruos
habet iste deus. Circumcisio quidem prodest
est si legem custodias. In hoc loco
non est sequendus claudius. sed potius
ambrosius hoc modo. Circumcisionem
hoc in loco pro ipso genere gentis
accipe. hanc enim habet apostolus consuetu
dinem. vt iudeos circumcisionem. gen
tes autem preputium appellet. Et est sen
sus. O iudee tunc prodest tibi. qd
de gente abraham es et de genere
circumcisionis. a quo ipa circumcisio
exordium sumpsit. si legem spiritualiter
intelligens credis in xpm cui
lex testimonium phibet. et si circumci
sionem non carnaliter sed spiritualiter obs
uas. Alioqn non prodest esse de ge
nere abraham. sed magis obest tibi.
Si autem preuaricator legis sis id
est si non credis in xpm. quem

pmittit. et si circumcisionem spiritualiter
non seruas circumcisio tua preputium
facta est. id est talis es qualis
et gentilis qui non habet legem. qz qui
debueras esse iudeus credendo in
xpm et legem spiritualem implendo.
similis factus est gentili et in gentili
tate reputaberis. Si igitur preputium
legis iusticias custodiat. nonne preputium
eius in circumcisionem reputabitur.
vtiqz. qz verus iudeus erit. id est con
fitens deo. Et iudicabit te qd ex
natura est preputium legem consumans.
id est pficiens qui per litteram et circumci
sionem preuaricator es legis. preuaricator
legis est qui in xpm non credit.
Ex his verbis ista pendent et est sensus.
Nunqd ille qui naturaliter gentilis est.
et legem consumat sic pficit et ob
seruat. non iudicabit vel damna
bit te preuaricatorem. sz melioris facti
qui per litteralem intelligentiam et cir
cumcisionem carnalem preuaricatoris. vtiqz dam
nabit te sicut diximus. qz ille spiritualem
intelligentiam intelligens erit. tu sz
carnalem. Non enim qui in manifesto
et in publico iudeus est. subauditur.
placet deo. et circumcisio cordis in spiritu
non littera sz placet deo. Cuius iudei
laus non ex hominibus sed ex deo est. Cir
cumcisio carnalis et manifesta atqz
secundum litteram. expoliacio carnalis
est et illa laudatur ab omnibus iudeis.
Circumcisio cordis et in spiritu est ab
latio infidelitatis et susceptio
fidei xpi atqz expoliatio viciorum.
et est sensus. Qui tantum genere et no
mine est iudeus. et circumcisionem car
nalis obseruat. non placet deo ne
qz meretur laudari ab illo. quibus ab.

hominibus laudetur. Qui vero in occulto
in corde est iudeus id est confitens
deo et in corde est circumcisus ab
omni infidelitate ab omni mala volun
tate et cogitacione placet deo et
meretur laudari a deo. iii

Quid ergo amplius est iudeo
subauditur quam gentili pro
pter circumcisionem. Aut que
utilitas est circumcisionis. multum
per omnem modum id est per multas
causas. Primum quidem subauditur
In hoc profuit illis. quia tradita sunt
illis eloquia dei. Erant apud roma
nos iudei et gentiles in christum cre
dentes. sed plus habebant iudei
ante domini adventum quam gentiles.
quia illis credita sunt eloquia dei. Et
est sensus. Quid boni percepit iu
deus propter circumcisionem plusquam gentilis
Aut que maior utilitas est iudeo
circumcisio. multum profuit eis propter
multas causas. quia meruit legem
accipere. manna de celo suscipere. in
trare in terram omnibus meliorem. Unde
dicit apostolus quia primum profuit eis quia le
gem et prophetiam meruerunt accipere.
Quid enim subauditur nocuit. si qui
illorum non crediderunt. Numquid incredu
litas illorum fidem dei evacuavit.
Absit. hoc tripliciter potest intelligi. Sed
in quo nocuit iosue et caleph aliis
que qui terram promissionis meruerunt
accipere. si sexcenta milia non credi
derunt sed perierunt propter suam incredulitatem.
Numquid incredulitas illorum fidem dei
id est promissionem dei evacuavit aut
inanem fecit. quia dixit ad abraham
Terram istam tibi dabo et semini tuo.
Nihil eis nocuit quia non sunt frustrati
promissione dei. Illi siquidem illorum non
crediderunt. sed mortui sunt in de
serto. Numquid mors illorum promissi
onem dei inanem fecit vel quam promisit
abrahe dicens de christo. In semine tuo
benedicentur omnes gentes. et minime.
quia remanserunt ex ipsis. de quorum pro
genie christus est natus. Aliter Quamvis mul
titudo iudeorum in adventu christi
non credidit. tamen non est evacuatum
quod promissum fuerat david. De fru
ctu ventris tui. ponam super sedem tuam.
quia sunt credentes ex iudeis sedem prin
cipatus accepit christus. Sed neque illud
evacuatum est quod promisit deus per
prophetam. Si fuerit numerus filiorum israel
quasi arena maris. reliquie salve
fient. Est autem deus verax. omnis homo
mendax. Deus verax est. quia quod
promisit illis dare terram repromissionis
opere complevit. Similiter de christo quod pro
misit abrahe. et quod promisit david.
et per alios prophetas de salute filiorum
totum complevit. Omnis autem homo contradicens
promissionibus dei mendax est. vel omnis
homo in quantum a seipso est mendax
est. In quantum verax. a deo. sicut scriptum
est. Iustificeris in sermonibus tuis.
et vincas cum iudicaris. Iustifi
ceris id est iustus predicaberis et verax
in tuis promissionibus. et vincas ex
emplo illos. dum iudicaris a populis.
David postquam factus est adulter
et homicida. uxorem urie accipien
do et illum gladio filiorum amon
interficiendo dicebant multi. Vacua
efficietur promissio omnipotentis dei que
facta est ad david. quod ex semine
illius christus esset nasciturus. quia non
nascetur christus de homicida et adultero
sed falsum erit quod sibi pollicitum

III

asserebat. qd' fiet xpc de ei9 semi
ne fuerit nat9 iniustu erit hoc.
vt de malefico et pctore homine
originem ducat. Qui ecom humilit'
confitet' pctm suu dicens. Tibi soli pe
caui et malu cora te feci. et sup'pre
tat. vt deus qd' pmisit ope com
pleat condicterq3 mendaces oste
dat. Alit' iustificeris indulgeciaz
pcti dando ad te conuersis sic pro
mittis. et vincas remittendo pcta
dum diceris no posse dimitte. Si
aut iniquitas nra iusticiaz dei co
mendat quid dicem9. Erat qdaz
qui dicebant. id velle dnm vt nos
peccem9. vt ipe sol9 oparacoe nri
iustus appareret. et du pctm nob' di
mitteret q misericors sit patefaciet. Id
ciam velle eu. vt nos mentiam. vt
ipse sol9 verax inueniat'. q si ita
esset iniuste damnarem' ab illo.
qui malo nro succresceret et magn9
esset. Con illos tales lo' apls inqes.
Si iniquitas nra et mendacium dei
iusticiaz et sitate atq3 veritate comen
dat id est laudabile facit. qd dice
mus. Comedacio aliqn pro laude
ponit'. vt in hoc loco et alibi. Vbi
idez apls ait. Ego debui a vob' com
mendari id est laudari. Subiung't
go et dicit. Nunqd iniqu9 e deus
qui infert ira. id est vindictam.
et est sens9. Si nra iniqtas et
mendaciu laudabile deum facit.
qr qnto ampli9 peccam9 tanto ei pla
cet. et eo ampli9 ipse sol9 iustus
et verax apparet. Nunqd iniqu9
est deus inferendo vindictaz pro
malis q ille vult vt faciam9. Sz qd'
stultissi dicut omno. si ille vult vt
peccem9. sic qdam stultoz dicut

qn damnat hoiem pctore. iniqu9
est. qr no recte agit. poci9 em
debet illu honorare. eo q iniqtas
illa laudabile facit. Sz qr h° veru
no est subdit apls scdm hoiem
dico. id est scdm intelligenciam
carnalis hois. qui nihil boni cogi
tare valet. Addit adhuc. Absit.
sr vt aliquis fideliu hoc cogitz.
q de9 iniqu9 sit. et q nra iniq
tas facit illu laudabile. Alioqn.
quo° iudicabit de9 hunc mudu.
id est si deus hoc vult. vt nos
iniusti sim9 qre iudicabit hoies.
qui qn peccat ei9 volutate adim
plent. et quoz iniqtas illa lau
dabile facit. Si em veritas dei
in meo mendacio abudauit in
gliam ipi9. quid adhuc tanqm
pctor iudicor. Et est sens9 si de9
meo mendacio verax apparet.
et du ego mentior. ipe sol9 ver9
pdicat'. qr me damnat et iudi
cat tanq pctore. Hec verba no
dicit' affirmado. s3 poci9 denega
do. nec debz hoc aliqs p veritate
accipe. q deus q nalit' et essen'
est iust9 misericors et verax. nro
pcto. vel nro mendacio crescat
in laude et in iusticia. qr no plac3
ei qncuq3 peccam9 aut mentimur.
Et no sic blasphemam'. subaudi
ab infidelib9. Et sic aiut nos qd
infideliu dice faciam9 mala. vt
veniat bo. quoz damnac° iusta
est. Quidam audientes pdicacoe
pauli alioz q aploz. qr dice
bant vbi abudauit iniqtas sr
abudauit gra q sentenciola i sb'
sceptib9 exponeda e. vbi de
bilant accipe salute et vitam.

ibi accipert damnacionē. non
recte intelligentes illud. dicebat
enī faciamus mala ut apli uīn p:
dicant. q quanto amplius maiora
cōmiserimus. tanto amplius maio
ra bona percipiemus et maiorem
gram. q deus hoc vult vt pecce
mus. vt habeat qd dimittat. vt ipse
misericors appareat. cōn tales pmult
apls hanc sententiā. Quidā di
cunt q nos ista dicimus. s; n sumus
tales quales dicimur. blasphema
mur. neq; loquimur illa q dicunt
nos dicere. quorum damnacio iusta
est. si illi in talibus permanserint.
vt per mala sperent accipere bō.
et q mendaciū de nob sentiūt
Nos aut nō debemus dicere facia
mus mala. sed fecimus mala et
venerit bona per gram dei. et nūc
faciamus bona vt veniat meli
ora. Quid igitur precellimus eos.
Nequaquam. Reuertitur iterum ad superiora
vbi dixit. quid est amplius iudeo
vel greco. Quid igitur dicimus. pre
cellimus eos id est. nunquid excelle
tiores sumus nos iudei gentibus.
Nequaquam. q nō est acceptio psonarum
apud dm. sed in oi gente qui ti
met illum. acceptus est illi. Causa
ti enim sumus iudeos et grecos. id
est causam ondimus eis et diximus
omnes et iudeos et gentiles sub
peccato esse. q iudei preuaricando le
gem nale et sptā. et gentiles na
tem inuenti sunt peccatores. Sic scri
ptū est. Quia nō est iustus quisquam
supple a se. vel in oibus mali hoibus
iudeis et gentilibus. nō est itelli
gens dm. n est requirens illum.

Ille intelligit et requirit deū q
voluntate illius sciens studet ei pla
cere. Omnes et iudei et gentiles
declinauerunt id est recesserunt a do.
simul inutiles facti sunt. id est inutiles
facti sunt. creaturā adorantes pro
creatore. Non est qui faciat bonum
aliqd et nō peccet. nō est vsq; ad
vnū id est preter xpm vel vsq; ad xpm.
Sic enim soliti sumus dicere. Ager ille
pertingit vsq; ad mare. quo dicto
nō comprehendo mare. q ager non
intrat in mare. Sepulchrū patens
est guttur eorum. hoc de iudeis proprie
intelligitur. qmuis et de pluribus possit
accipi. Sepulchrū ad hoc patet
vt mortuū suscipiat. tales sunt
qui alios suis erroribus et suasioni
bus decipiūt ad malum et degluti
unt. inficientes eos in aīa. sicut
scribe et pharisei et plsi gentiū. quorum
ora et fauces ad hoc patebant vt
simpliciores quosq; sua praua do
ctrina deciperent interficerent. Lin
guis suis dolose agebant. Do
lose agebant iudei. qn volebant
dnm suis sermonibus decipere. dicentes.
Magister scimus q verax es et cetera
talia. Venenū aspidū sub labiis
eorum. Aspis mordendo infundit
venenū. qd pene oibus venenis
acerbius est. Ita iudei qd amo
mordendo infundebant venenū
erroris. et suasionibus dū loque
do et blasphemando inficiebant
suos auditores in aīa. et nō solum
in alios. s; etiam adusq; xpm cru
delissima extitit eorum malicia.
Quorum os maledictione et ama

ritudine plenū est. Os iudeorū
plenū erat maledictione qn̄ di
cebāt de xp̄o demoniū hēt. et qn̄
maledixert ceco dicentes. tu disci
pulus illius sis. et filius fabri est. et sa
maritanus et cetera talia. quibus v̄bis
puocabāt d̄m ad amaritudinē.
Veloces fuert pedes eorum ad effun-
dendū sanguinē pphetarum et iustorū.
et nō solū occidert seruos sic esaiā.
ezechielem. et hieremiā atq zachar
iam. sed et iam dnm̄ pphetarum. Ergo
q̄a hoc fecert venit sr eos ɔtritio
id est afflictio a romanis quā p
tulert in corporibus. et infelicitas in
vijs eorum. id est miseria q̄ sustinu
ert et in corpe et in aīa. pro viis id ē
actionibus eorum malis. Et viam pacis
nō cognouert id est ipm̄ mediato
rem dei et hoīm̄. qui pacē afferens
mūdo. dix. Ego sum via. vel viam
pacis dic id est actionē iustā non
elegert qua pacificarent dno. Nō est
timor dei an̄ oculos eorum. Timorē
dei pro oculis mētis semp hēt. q̄ deū
et dnm̄ suū p̄ntem semp et vbiq̄
considat. et dū p̄ntiā illius recolit
peccare nō audet. Ideo q̄ nequaq̄
illū offendit. Sz q̄ iudei istū timo
rem an̄ oculos nō habuert id of
fendert. Scimus aut. q̄ q̄cūq̄ lex
loqt. his qui in lege sūt lo. Lex ge
neralit appellat vetus testamētū.
Aliqn̄ tn̄ in tria diuidit. vt ī euang
hēt q̄ apperuit dn̄s disci'lis sensū
vt intelligent oīa que de eo scripta
erat in lege moisi et pphetis et
psalmis. Nonnūq̄ p̄smi lex vocat
sic dn̄s ait In lege vrā scriptū ē. Eo
dixi dij estis. et alibi. Sz vt adimple-

atur sermo qui in lege eorum scriptus
est. q̄ odio hūert me gratis. Ita
et hic legē appellat apls p̄smos
In qua p̄dictū fuerat de iudeis.
Dixit insipiens in corde suo. ideorum vides
xp̄m̄ p̄ntē in carne. Non ē deus.
Ergo apls vt oñderet ea q̄ suus
dixit de p̄smo. p̄pe ptinere ad iu-
deos qui gloriabant d nobilitate
generis et vite meritis. q̄ xp̄m ipi
nō occiderint vel damnauerīt. sed
obseruatores essent legis mādato
rū. pro quo se volebant gentibus
pponē dixit. Scimus aut. quo q̄cūq̄
lex id est p̄smus isto in loco loqtur. his
qui in lege sunt lo. id est iudeis legē
hn̄tibus. Ideo q̄ nō debēt gloriari
iudei in sua iusticia. nec p̄ferre se gē
tibus. sed pocius reos se intelligētes.
subdere se debēt deo. q̄ grā vocati sūt.
sic et gentes. q̄ reuera peccātes exi
stunt. scripte et nālis legis p̄uaricato
res. Ac si dicet apls. O iudei nolite
gloriari. nolite extolli aduersus gētiles.
q̄ illa q̄ dixi de p̄smo ad vos ptinet.
q̄ de vobis loqt quibus data ē. Vt
oē os obstruat et subditus fiat oīs
mundus deo. id est oē os iudeorū
et gentiū claudat. ne q̄s possit glo
riari. q̄ oēs peccātes sūt inuenti.
et grā saluati. nō suis meritis. Sub
ditus debz esse oīs mundus deo. rea-
tum suū agnoscendo. et medicinā
salutis querendo. Lex ita q̄ iudeorum
est ppe. sed extendit etiā ad genti-
les quasi ad alienos. et ipi eni
dixert idola colentes nō est deus.
sz p̄ter illos quos colimus et veneramur.
Quia nō iustificabit ex opibus
legis oīs caro corā deo. Lex moisi
bifariā diuidit. quod in misterijs
et p̄ceptis ɔtinet. Scdm̄ misteria

et sacramenta cessauit aduenie(n)te xpo.
qr finis sit (con)pleno legis xpc. Secu
dum p(re)cep(tum) aut adhuc manet q(ua)
seruandu(m) est. Non adorabis deos ali
enos. honora pre(m) tuu(m) (et)c. Ergo ex
operibus legis id est ex circu(m)cisione car
nali. ex sabbati custodia. ex ceteris
omnibus legalibus no(n) iustificabitur omnis
caro id est omnis ho(mo). vel omnis carnalit(er)
viuens et carnaliter ea obseruans. q(ua)
omnia xpo aduenie(n)te velut vmbra
cessauerunt. lex enim et p(ro)phete vsq(ue) ad
iohe(n)nem. Aliter legis opus est. honora
pre(m) et matre(m). Alibi d(icitu)r. Qui ma
ledixerit patri et matri. morte mo:
b riatur. Si quis hec precep(ta) p(ro)pter pena(m)
a que minatur et vindicta(m). Et istum
no(n) occides. qui aut(em) occiderit mor
te moriatur. vel parentes honora
uerit. vel no(n) occiderit. et no(n) p(ro)p(te)r
amore(m) dei et iusticia(m) hec potius
obseruauerit. ho(m)i(ni)bus q(ui)de(m) iustus
videtur du(m) no(n) (com)mittit vn(de) occidi
mereatur. t(ame)n apud deu(m) iustus non
est. du(m) bonu(m) precep(tum) ei(us) ex neces
sitate et no(n) amore p(ro)batur imple(re).
Du(m) ergo no(n) iustificatur cora(m) illo. lic(et)
iustus videatur cora(m) hu(m)ano oculo
t(ame)n no(n) est iustus. Hic aut(em) q(ue)ritur
Nunq(ui)d moises. iosue. dauid alii
q(ui) q(ua)m plures ex lege no(n) fuerunt iusti
ficati. Fuerunt iusti. sed no(n) ex ope
ribus legis. Vnde petrus d(icit). Quid tep
tatis i(m)ponere legis iugu(m) sup(er) ceruices
fr(atru)m credentiu(m). q(uo)d neq(ue) nos neq(ue)
pres n(ost)ri potuim(us) portare. s(ed) p(er) gra(tia)m
dei credimus saluari que(m)admodu(m)
et illi. Sic ergo nos saluamur modo
per fidem d(omi)ni ih(es)u xpi. sic et illi sal
uabantur. q(ui)a credebat in filiu(m) dei

quem expectabat saluatore(m). quem
nos iam accepim(us) p(ro)piciatorem.
Et q(uo)n(iam) re no(n) ex operib(us). Quod i(m)possi(bi)le
erat sanguine hircoru(m) auferri peccata.
et q(ua)si(bus) operatur iusticia(m). et in ea con
fidit co(n)t(ra) deum timendo serbit. lex
enim no(n) venit peccatu(m) tolle(re). sed ondere
et punire. per legem enim cognicio
pecti. Nunquid ante legem no(n) cogno
scebatur pecc(atu)m. et si pecc(atu)m no(n) cogno
scebatur. q(ui) ioseph licet iniuste mis
sus est in carcere(m). Nunq(ui)d no(n) e(st) accu
satus de crimine. Et fr(atr)es ei(us) nunquid
no(n) agnoscebant pecc(atu)m qu(ando) dixerunt
merito hec patimur. q(ui)a peccauim(us) i(n) fra
tre(m) n(ost)r(u)m. Cognoscebatur ergo pecc(atu)m. s(ed)
q(ua)ntu(m) malu(m) esset. et qua(m) vindictam
iuste expeteret ignorabatur. legitur
per legem et maior cognicio peccati
qua(m) ante legem. q(ui)a lex dicat. No(n) occi
des. no(n) adulteriu(m) facias. et cogni(tio)
ecia(m) pene ipi(us) pecti p(er) lege(m) ostendit(ur).
q(ue) dicat. Si quis hoc vel illud fecerit
occidatur. Pot(est) et ita i(n)telligi. q(ui)a erant
queda(m) mala q(ue) no(n) cognoscebantur
esse pecc(atu)m. sic (con)cupi(scenti)a erat de q(ua) alibi
idem ap(ostolu)s ait. Nam (con)cupi(scenti)a(m) nesci
ebam sub auditur pecc(atu)m nisi lex diceret
No(n) (con)cupisces. Nunc aut(em) id est in
d(omi)ni aduentu et in p(rese)nti t(em)p(o)re iusti(ci)a
dei manifestata est sine lege. Iusticia
dei in p(rese)nti t(em)p(o)re sine lege manifesta
est. non qua ip(s)e iustus est. aut qua
iustificetur q(ui) essencialit(er) iusticia e(st). sed
qua induit impiu(m). qu(ando) misericorditer
de infideli facit fidelem. de adultero
et fornicatore facit castu(m) (et) (con)tine(n)
tem. de iniusto et peccatore facit iustu(m)
et amatore(m) virtutu(m). Que iusticia
in xpo est reuelata. et data sine
lege id est sine obseruac(i)o(n)e legali

quia nulli secundum misteria et sacrificia
traditur iam obseruanda. possumus
et ipsam iusticiam dei patris id est fili
um intelligere. a quo et per quem iusti
ficamur. Testificata a lege et prophetis.
Iusticia baptismatis qua iustificamur
testificatur per legem dum dicitur. In nouis
simis diebus circumcidet dominus cor tuum.
et non carnem tuam id est auferam peccata
tua et iustificabo te per baptismum.
Testificatur et prophetas dum dicitur
Iniquitates nostras ipse portauit. et pec
cata nostra ipse tulit. Ipse quia xpistus iusticia
nostra testimonium habet a lege et prophetis. Iu
sticia autem dei id est iustificatio qua
iustificamur a deo secundum omnes iudeos et
gentiles credentes venit. vel sunt sil
cognoscit per fidem ihesu xpisti. quia credimus
illum filium esse patris. Non est enim di
stinctio id est nulla est differentia inter iu
deos et gentiles. quia vt iudei peccatores
ita et gentiles. Et sic iudei sine suis
meritis per gratiam dei sunt saluati.
ita et gentiles. Vnde et sequitur. Omnes enim
peccauerunt et egent gloria dei id est in
dulgentia et venia peccatorum. pro qua glo
rificandus est deus. Iustificati gratis
per gratiam ipsius. per redemptionem que est in xpisto
ihesu. Gratis dicit id est sine ullis pre
cedentibus meritis. Verbi gratia Venit
quis ad baptismum nil boni vnquam fe
cit. baptizatur. statim quia iustificatur.
Ecce gratis iustificatur per gratiam id est
per donum dei. Et hoc per redempcionem
que est in xpisto ihesu. non in operibus le
gis. Redemptio nostra sine qua non
iustificatur homo. passio xpisti est. que iuncta
baptismo iustificat hominem per fidem
et promotionem per primam Ita quia neque iu
deus neque gentilis suis iustificatur operibus.
cum vero sit preuaricator sue legis iudeus

videlicet naturalis et scripte. gentilis autem naturalis.
Sed redempcione qua xpistus nos re
demit suo sanguine et fide et aqua
baptismatis. qua renatus si statim
obierit saluabitur in vita. Sin autem
vixerit ornare debet fidem operibus.
quia fides sine operibus ociosa est. et ta
les confitentur se nosse deum. factis autem
negant. per redemptionem captiui redimuntur
qui ab hostibus captiuantur. Quod quo
homo captiuari potuit cum deus vbique
sit. sed captiuatus est animo a diabolo
quando diabolo se subdidit preuaricando
legem dei. et quando viciis et idolis cepit
seruire. Hec autem captiuitas soluta
est. dum animus ad deum rediit et se infir
mum. illum vero medicum intellexit.
Perfecta quia redemptio in effusione san
guinis xpisti patuit. Quem posuit
deus pater propiciatorem per fidem in sanguine
ipsius. Filium suum posuit deus pater id est
decreuit et prefiniuit propiciatorem
et reconciliatorem. vt ipse nos propi
cium faceret dominum premium et placabilem
per fidem passionis sue. vel in prom
ptu ante oculos omnium posuit. vt omnes
saluaret in se credentes. quia dum in
eum credimus et eius sanguinem pro nobis
fusum confitemur. secundum quo purifi
cari non possumus ex integro iusti
ficamur. Ad ostensionem iusticie sue sub
auditur ab inferioribus in hoc tempore
id est in nouissima etate. Iusticia
in hoc loco duplici modo potest accipi
videlicet vel ipse xpistus qui iustificat nos
vel iusticia qua iustificat deus pater
credentes in filium suum. Vnde ergo
manifeste deus pater iusticiam suam id est
filium suum. vel qua nos iustificat
in effusione sanguinis filii sui in hoc
tempore id est ab aduentu illius vsque

in fine seculi. quia nisi nos iustificare voluisset. ad mortem filium suum non traderet qui non fecerat ullum peccatum. Proposuit etiam illum venire et pati propter remissionem precedentium delictorum id est originalium que ex parentibus trahimus antequam nascamur. vel omnium peccatorum que commisimus ante baptismum vel etiam subsequentium post baptismum. In sustentatione dei id est ad patientiam dei manifestandam. qua cum peccaremus. non statim puniuit. sed eius patientia ac sufferentia ad penitentiam expectamur. Que sustentatio non modo esset in primo homine. finis hominis per iudicium fuisset. Ad ostensionem sue iustitie in hoc tempore. subauditur nouissimo. id est ad hoc permisit propiciatorem fieri nobis filium suum. ut suam iustitiam ostenderet per illum. et misericordiam que nos expectat ad penitentiam. Ut sit ipse iustus. Iustus est qui quod promittit tribuit. ita et deus promisit nobis filium suum et in eo iustificationem. unde sequitur: Et iustificans eum id est quemlibet hominem. qui ex fide est ihesu christi. non per opera legis. sed per fidem ihesu christi. quoniam absque eius fide non valemus iustificari. Ubi ergo est gloriatio tua. exclusa est. Iudeum alloquitur et confirmat. quia non valet quisquam per opera legis iustificari. et dicit. O iudee qui in tuis operibus gloriaris. vide iustificationem sine fide credi non posse. quia exclusa est lex in qua gloriabaris id est abiecta et exclusa est. Per quam legem subauditur exclusa est. Interrogat iudeum ut consideret per quam legem exclusa est lex in qua gloriabatur. Interrogat et adhuc. Factorum id est numquid per legem factorum exclusa est. ut alia lex pro ipsa data sit. que similiter in operibus carnalibus consistat. Non. sed per legem fidei et nouum testamentum. quod non iubet deus ut carnaliter circumcidamur. sed ut in fide recta baptizemur. ubi gratis cuncta dimittuntur peccata. dum enim dixit. penitentiam agite appropinquabit regnum celorum. non ait seruare legem carnalem. Arbitramur id est iudicamus. diffinimus siue testificamur iustificari hominem per fidem christi in baptismate sine operibus legis. id est sine carnalibus obseruationibus. Arbitrari est proprie iudicare. vel testificari. Unde arbitri dicuntur iudices vel testes. Duobus modis iustificatur homo per fidem christi. verbi gratia Si fuerit sine operibus bonis ante in ipso baptismate iustificatur. Atque post baptismum sine legis operibus que iam non sunt obseruanda iustus habetur si tamen precepta diuina custodierit. Iudeis gloriantibus et dicentibus Deus uerus et unus. iudeorum tantum deus est. quibus legem dedit. et de quibus dicitur. Notus in iudea deus. ait apostolus. An iudeorum tantum deus. nonne et gentium deus est? id est numquid solos iudeos creauit. ut de illis tantum curam gerat. immo et gentium subauditur deus est. id est multo magis gentium deus est. videlicet quia multi crediderunt deo et placuerunt ex gentibus. antequam iudei in abraham fuissent electi. et in sorte dei assumpti. sicut abel. noe. sem. et iaphet. iob et amici eius et alii quam plures. Quoniam quidem unus deus qui iustificat circumcisionem ex fide. et non ex operibus. vetustos

IIII

viz ex iudeis. qui circumcisio appellantur propter abraham qui primus accepit eam. de cuius stirpe illi descenderunt. Et preputium per fidem id est credentes ex gentibus. quia gentes preputium vocabantur. Et ita dicit ex fide id est et per fidem. quia apostolus sepe mutat preposiciones in uno sensu. Legem ergo. subauditur preceptorum que dicit. diliges dominum deum tuum. Et audi israel. deus unus est. destruimus per fidem et nouum testamentum. Absit. Precauet in hoc loco apostolus. estimacionem iudeorum. Sed legem sub auditur preceptorum statuimus id est confirmamus et laudamus. et a deo datam dicimus. vel etiam generaliter omnem legem statuimus nos. scilicet quia a deo est data. que obseruanda fuit suis temporibus. sed iam cessauit in misterijs. manet tamen in preceptis. Vel statuimus esse per fidem. et quicquid illa promisit de christo nos confirmamus verum et completum. et credimus in illum. quem illa promisit. sic est illud. prophetam suscitabit vobis deus de fratribus vestris. Et non deficiet princeps ex iuda. donec veniat qui mittendus est. et ipse erit expectatio gentium. In quem modo gentes credunt.

Quid ergo dicimus IIII invenisse abraham secundum carnem. id est quid boni promeruit abraham propter circumcisionem carnalem. Nihil. quia necdum erat circumcisus quando placuit deo. et audire meruit exi de terra tua et faciam te in gentem magnam. Si enim abraham ex operibus subauditur suis. iustificatus est. et non per fidem neque per graciam dei habet gloriam subauditur apud se et apud homines in presenti. sed non apud deum supple habet gloriam. neque habebit in futuro. Quare. quia non habuit fidem. In se ergo et apud homines habuisset abraham gloriam et laudem pro suis operibus. si iustificatus fuisset sine fide suis operibus. sicut ille phariseus gloriabatur. qui cum publicano in templum ascendebat. Fuit opus abrahe circumcisio. Fuit. sed tamen antequam circumcideretur antea a deo electus est. Ideo quia non est ex operibus iustificatus. sed per fidem. Unde scriptura non commendat commemorat opera eius. sed fidem. Sequitur Quid enim scriptura dicit. Credidit abraham deo. obediens preceptis illius. quia exiuit de terra sua. et de promissione ysaac et christi. credidit quod ei dixit deus. In semine tuo benedicentur omnes gentes. Et quia credidit. reputatum est illi. sub auditur a deo opus credendi ad iusticiam id est ad remissionem peccatorum. quia per ipsam fidem qua credidit iustus effectus est. postmodum autem circumcisionem accepit in signum sue iusticie. quia iustificatus fuerat per fidem. Ei autem qui operatur. merces non imputatur secundum graciam. sed secundum debitum. ex hac consuetudine sumit exemplum. quoniam operantibus secundum meritum damus mercedem. et nullam nobis agunt graciam. Non operantibus vero si damus aliquod beneficium. non est merces sed gracia. ideo quia graciamur ab illis. Et est sensus. Si abraham propter opera sua posset iustificari. sine gracia dei se preueniente et sine fide que illi etiam gratis data est. non esset ei premium iustificationis gratis datum. sed debitum esset. Si alij iudei suis operibus fuissent iustificati. non esset unde referrent deo gracias. atque ideo superflua. id est sine causa esset christi passio.

Ei aut qui gentili qui no operatur
opa legis. credenti aut in eum
id est in deu qui iustificat impiu
no per opa sed per fidem. et sine
precedentibus meritis ex impio et
peccatore facit piu et iustu. Reputat
fides ei ad iusticiam. id est ad remiss
sionem secundum propositu gre dei. hoc est
secundum decretu iusticie et misericordie di.
secundum meritu. qui decreuit gratis
no secundum meritu. qui decreuit gratis
peccata dimittere. Hoc intelligendu
de gentilibus. qui ante fidem nulla
huerunt opa legis. et tamen sic iudei co
uersi iustificantur per fide xpi. sine
opibus legis. ita et isti. Et bene dic
secundum propositu sui decretu gre di. qa
cum homo adhuc no esset. decreuit
deus pr cum filio suo saluare genus
humanum. nullis precedentibus meritis. Vn
idem apostolus alias dicit. Sic elegit
nos in ipso ante mundi constitucionem.
Volens ergo apostolus ondere iusticiam
id est iustificacionem qua iustificantur
homines sine opibus et meritis suis. te
stimonium psalmi ponit. in quo predicebatur
quod in aduentu xpi iudei et gentiles
fide essent saluandi. Sicut enim sicut
et dauid dic. beatitudinem hominis sub
auditur describens. cui homini deus ac
cepto fert iusticiam siue iustificacionem
sine opibus scilicet legis. pt et ita dici
sic et dauid dicit. beatitudinem hois
esse. Qr aut dicat accepto fert
id est libenter tribuit vel imputat
ita cum subaudicione. cui accep
to a se id est electo et dilecto tri
buit illi iusticiam. Siue aliter et tercio
mo. cui deus accepto fert iusticiam
id est cui deus accepta dat iusticiam
vel acceptabilem habet sine opibus
Beati quorum remisse sunt iniquitates

id est omnia peccata in baptismate. et
quorum tecta sunt peccata per penitenciam
post baptismum. Nec tecta et too
pecta no videntur. et nos tunc tegi
mus peccata. qn malis bona opa iu
sticie supponimus. penitenciam viz de preteritis
agendo dignam et alia non perpetrando.
Hoc aut distat inter iniquitatem et
peccatum vt quidam doctores dicunt. quod ini
quitas sit ante legem. peccatum post
legem. vel iniquitas cogitacionum. p
catum sit operum. Quis et iam dicit ini
quitatem esse qd contra legem committitur
peccatum qd contra naturam et consciam. sed
in dicunt unum pro alio sepe ponitur.
Beatus vir cui no imputabit dns
peccatum. Misericors deus neque in
baptismate delecta imputabit. neque
penitencia tecta si permanserit in fide. vel
pt hoc intelligi de martiribus qui
in suo sanguine baptizati sunt. quibus
in ipso martirio cuncta dimittuntur
peccata. vel iam de illis qui post bap
tismum multa commiserunt. sed veniente
necessitate dum pro xpi nomine mar
tirium sustinuerunt. in ipso dimissa
sunt illis. quia penitenciam corporalem suste
nuerunt. Beatitudo ergo hec quam deus
peccata dicit. In circumcisione manet.
an etiam in preputio. id est pertinet
solum ad iudeos qui circumcisio appel
lantur. An etiam ad gentiles qui prepu
cium dicuntur. Illa beatitudo qua peccata
sine opibus legis dimittuntur gratis
in baptismate et per penitenciam atque mar
tirium tam ad iudeos ad fidem venien
tes quam ad gentes pertinet. Qua
gra abraham licet no esset baptiza
tus. per fidem tamen cum esset in preputio iu
stificatus est. Vn subdicit apostolus. Di
cimus quia reputata est abrahe
fides ad iusticiam subauditur non

circumcisio. id est hoc affirmamus
nos apostoli. quia non propter circumcisio
nem carnalem. sed propter fidem
quam habuit. quia credidit deo. me
ruit iustificari. Quomodo ergo reputata
est. subauditur abrahe fides ad iu
sticiam. in circumcisione an in preputio
reputata est ei fides ad iusticiam.
postquam est circumcisus an cum esset in
gentilitate. quia nec circumcisus ipse sibi
apostolus reddit. Non in circumcisione
sed in preputio id est non post circumcisi
onem accepit. sed cum adhuc esset in prepu
tio id est in gentilitate. quia nec dum
erat circumcisus. Ideo quia antea iustifi
catus est per fidem quam circumcisus.
Et signum accepit circumcisionis. signa
culum iusticie fidei. que est in preputio.
Ne diceret iudei superflue circumcisum
esse abraham. si per illam non est iusti
ficatus. Ondit illam circumcisionem signum
esse iusticie non augmentum ut si
gnificaret iusticiam christi que est ex fi
de. Signum est quo in hoc quod videtur
et auditur aliquid intelligitur. Sic dominus
manifestat dicens. Generatio hec si
gnum querit et signum non dabitur ei. nisi
signum ione prophete. Sic fuit ionas
in ventre ceti tribus diebus et tribus
noctibus. sic erit filius hominis in corde
terre. Ecce quod signabat ionas
voratus. ita quoque circumcisio abrahe.
fidem illius significabat quam habebat
in corde. et qua meruit iustificari.
Nam circumcisio est expoliatio in
fidelitatis et viciorum abolitio. Di
stat vero inter signum et signaculum.
quod signum aliud est et aliud significat.
Signaculum autem quod alicui rei ad hoc

imprimitur. ut lateat quousque ab illo
reseratur a quo imprimitur. ita et
illa circumcisio signabat iusticiam
fidei. que erat in abraham et latebat
ibi subsignando vera circumcisio.
quia christus qui ex eius genere erat na
sciturus per baptismi gratiam. suos
fideles a cunctis sordibus peccatorum
erat circumcisurus. In die quoque iudicii
ab omni mortalitatis fragilitate
et corruptionis fece est mundatus. In
hoc etiam quia octaua die fiebat
significatur. dominica resurrectio que octaua die
celebrata est. Nam et ipse christus si
gnabatur in cultello petrino quo
circumcisio patrabatur. fuit preterea
iudeis in signum data circumcisio.
qua cognoscerentur eorum genus et per
mixtione non confunderentur. cum inter
gentes multas captiui ducerentur.
et ignoraretur quod de genere abraham
descenderet christus. Ac tam diu manen
sit in tipo et figura. quousque vera
citer compleretur adueniente christo. Erat
et iam in signum eisdem iudeis.
ut quociens in prelio cum aliis cer
nabant et nudi relinquebantur
ex circumcisionis signo agnoscerentur.
Ob has duas causas quas diximus
circumcisio signaculum fuit iusticie
fidei que est in preputio. quia ante
est iustificatus per fidem quam circumcideretur.
Iusticia et iam fidei dicitur quia primum fi
dem habuit. et per eam iusticiam promeruit.
ruit. Nam in gentilitate siue in
preputio positus. fide est iustificatus.
Et reddit causam quare hoc. Ut sit
pater omnium credentium per preputium
per fidem quam habuit in preputio.
pater est omnium credentium tam iudeorum
quam gentilium. Nam carne pater

est iudeorum non credentium. fide autē
om̄ credentium iudeorum et gentium.
q̄m fidem qua credidit abraham
deum omnipotentē esse. et trinitatē
here in personis atque vnitatē in sba
ipsarum quasi ex hereditate paterna
retinent credentes. Et qui sunt om̄s
credentes filij abrahe per fidem .
Vt reputet eadem fides et illis
ad iusticiam siue iustificationem.
id est credentibus ex gentibus vel
preputio. que accidit abrahe. dum
esset adhuc in gentilitate. Sicut
enim abraham antequam circumcideretur
fidem habuit qua pater est credentium.
et postea genuit isaac ex quo est
pater iudeorum. sic prius pater est spiri
talium quam carnalium. Et ita factum
est vt sit pater gentium per fidē. et
pater circumcisionis id est iudeorum cre
dentium et non credentium parentum.
Non hiis tamen qui sunt ex circumcisione.
id est non illis tantum iudeis est abra
ham pater. vel reputatur fides abra
he ad iustificationem quod descenderunt
de progenie illius. postquam circumcisionem
accepit. Sed et hiis subaudit gen
tilibus. qui sectantur eius vestigia
fidei id est qui imitantur exempla
fidei que est in preputio patris nostri
abrahe id est illis gentibus que
sectantur vestigia id est qui imitantur
exempla fidei illius que fides data est
abrahe. cum adhuc esset in gentili
tate que preputium appellatur. Non
enim per legem promissio abrahe
aut semini eius id est christo subaudi
data est. vt heres esset mundi
Sed per iusticiam fidei. quam habuit
antequam circumdaretur. et antequam illam promissionem
accepit. Ideo per legem non est da
ta vel facta promissio abrahe qua
dictum est illi patrem multarum gentium
posui te. et in semine tuo benedicentur
omnes gentes. quia non erat adhuc lex
data. que post quadringentos et tri
ginta annos data est. Abraham
ergo in christo heres est mundi. quia omnes
credentes per fidē filij sunt abrahe.
et ipse in christo omnia possidet. cui
dictum est a patre. postula a me
et dabo tibi gentes hereditatē
tuam. Si enim qui ex lege heredes
sunt exinanita est fides. aboli
ta est promissio id est si iudei ex
circumcisione qui legem habent. heredes
sunt scilicet tantummodo promissionis abrahe.
et non etiam gentiles. euacuata et
annihilata est fides. qua ipse credebat
deo. abolita est promissio. et est sensus.
Si solummodo vos iudei circumcisi
heredes estis promissionis dei vt
vos vultis. non impleuit deus promis
sionē suam quam dedit abrahe. vt
pater esset multarum gentium et si ita
est iam videbitur deo frustra credi
disse. Non est ergo promissio data abra
he per legem sed per fidem. Quare ?
Lex enim iram operatur id est vindictam.
Lex non dedit illam promissionem abrahe.
sed vindictam operatur. dum dicit dentem
pro dente. et qui occiderit occidatur.
Vbi non est lex. nec preuaricatio scilicet tan
ta vel non ita imputatur. hoc duce
intelligi potest. vbi non est lex naturalis.
non est tanta preuaricatio eiusdem le
gis. Verbi gratia quamdiu in infan
tibus non viget intelligentia atque intelle
ctus naturalis legis discernendi inter
bonum et malum. licet peccatiat premium

verberet matrē maledicat paren
tib9 non est tanta p̄uaricatio. nc
ita īputat' eis sic p9 mom vbi ve:
nerint ad legitimos ānos. et vbi
ceperit vigere nālis intellectus
Aliter vbi nō est lex moisi. licz pc
cet aliq̄s nō est tanta p̄uaricacō
ver ita imputat' ei. qui nō habet
ipam legem si peccauit. qr nō exi
stit p̄uaricator ei9. sic ille cui da
ta est ad obseruandū. Ideo qz vbi
p̄ceptio legis. ibi p̄uaricacōis
occasio. et vbi p̄uaricacō. ibi et
maior dei vindicta in p̄uarica
torem. pot et tercio mō intelligi.
vbi nō est lex euang̃ sicut in pa
ganis. nec p̄uaricatio tanta. tn̄
nō ideo īmunes a vindicta erit.
qr p creaturā poterat cognoscere
creatorē. Ideo ex fide. vt scdm g̃
ciam firma sit p̄missio oī semi
ni abrahe. Sensus est. qr nō ē tanta
p̄uaricacō in gentib9 vbi n̄ ē lex
moisi quanta in iudeis. Ideo ex
fide .i. per fidem n̄ iustificantur
omēs. siue iudei siue gentiles creden
tes. et per fidē sūt heredes non
per legem vt scdm grām qua gra
tis p̄misit. nō scdm meritū neqz
scdm legē firma sit p̄missio quā
p̄misit deus oī semi abrahe. non
solū ex iudeis sz eciā ex gentib9.
Que est ista p̄missio? Benedicent
inqt in te omēs gentes. patrem
qz multarū gencium posui te. Vnde
se. Non ei n̄ iudeo firma ē p̄mis
sio qui ex lege est solū id est ex
circūcisione. sed ei n̄ gentili q'
ex fide est abrahe qui filius. q' est
pr̄ oim̄ nrm̄ p fidem id ē oim̄
credenciū. sicut scptū est i genesi

Quia patrē multarū gentiū posui
te ante dm̄ cui credidisti. h' per
tutit' iudeorū scebia qui gloriant'
de p̄genie abrahā descendē. Nō
enī ait patrē vni9 gentis īstiti
ta ostitui te. sed patrē oim̄ gētiū
Et recte addidit apls ex sua ī p̄
tacōe ante deū cui credidisti id est
cui credidisti in corde. Multi enī
sunt qui vident' credē dm̄. sz nō
credūt ante dm̄. Illi nō credunt
an̄ deū. qui confitent' se credere
dm̄ verb. sed aliud corde retinent
Illi vero an̄ dm̄ credūt. qui toto
corde. tota aīa. tota virtute illū
diligūt vt abrahā. et q' potius
in tiore hoīe in ospectu dei fidem
seruat qm̄ in ostentacōe hoim̄. sic
est carnis circūcisio. Qui viuifi
cat p grām suā. mortuos. id est
gentiles. et omēs q' mortui sunt
p infidelitatē in pctīs. Sic enī
viuit iust9 p fidem. ita morit'
pctor p incredulitatē. Et vocat
ea q' nō sunt. tanqm̄ ea q' sunt.
Deus omp̄s solus hēt esse. et q'
adheret ei per fidem et dilectioz
illi hnt esse ab illo. et illi sūt. sic
ipē dixit. Ego sum de9 abrahā
isaac et iacob. econt' illi q' ei nō
adheret q'si non sūt. Vnde dicit
apls mō. Ergo sic vocauit abra
ham qui erat. qr deo adherebat
per fidem. D. Exi de terra tua. sic
vocat ea que nō sūt. id est sic vo
cat gentiles infideles. q' nō sūt
qr deo nō adheret. Qui contra spem
n̄ nature in spem n̄ grē et po:
tencie dei credidit vt fieri pat'
multarū gentiū p fidē. Contra
spem nature erat vt vetula paret.

que adolescens et iuuencula steril'
permanserat. Nam nature est
vt iuuenis iunctus iuuencule ge
nerent. Sic senex iunctus iuue
cule. nãle est vt generet sic ab'
ham senex et agar iuuencula ex
quibus natus est ismahel. Contra
spem vero nature est. vt senex
cum vetula mixtus generet. Sed
abrahã nõ attendit ad osuetu
dinẽ nãlem. q nõ possit ex se
et sara iam vetulis filius procrear.
sed in spem poten dei credidit.
qui omnipotẽte nouat eũ q̃ pmisit.
Secundũ qd' dictũ est ei. sic erit se
men tuũ sic stelle celi. Semen
abrahe hoc in loco intelli. tam
multitudo iudeorum quorum pater est
per carnẽ etiã et per fidem. q̃ etiã
multitudo om̃ gentiũ. quorum pater est
per fidem. Et dictũ est hoc iperboli
cos que est figura vel dictio fidem
excedens. Licet em̃ per multitu ne
nõ possit numari ab hoibus sem
abrahe. deo tn̄ nõ est inumerale.
licet coequet' numo stellarum vel
arenarum. Notandũ q per stellas
et arenã secundũ quedã doctorẽ
intelligendũ esse gnalr oẽ sem
abrahã credẽtes viz ex gentibus
oes q3 isrl'em. Et secundũ aliũ per
stellas intelligendũ electos. que
parui numi sũt comparacoẽ are
narum maris. et per arenã iniu
stos qui ponde peccatorum grauant'.
Et nõ infirmatus est fide. Ille in
firmat' fide qui dubitat et nõ
credit pmissionibus dei. Sed ab'
ham audiens a deo. patrẽ mul
tarum gentiũ posui te. erit q3 sare
filius. licet contra nature vsũ vide'
esse qd' pmittebat. nõ est infir
matus fide. qr nõ dubitauit in
pmissione. Nihil em̃ fides con
siderat nature. qr in hiis q̃ pro
mittit deus facile seruit natura
suo autori. Et considerauit cor
pus suũ emortuũ scilicet ad procre
andos filios cum iam fere cen
tũ esset annorum. qr centenarius
erat et emortuã vuluã sare. scilicet
non osiderauit. Emortuos dic
abrahã et sarã in procreandis
filijs. preter qd' qñ pmisit ei deus
in q̃ens per angelũ. Secundũ hoc
tempus veniã. et erit sare filius
Emortua em̃ erat vulua sare.
qr iam preterierat tẽpus pariẽdi.
et iã desierãt fieri sare mliebria.
id est iam desierat mẽstruũ pa
ti. qd' vbi cessauit in feminis. tras
it tempus generandi filios. Sz abra
ham nõ attendit ad nature vsũ.
sz ad dei potenciam. credulus eius pro
missionibus. Vñ seq'. In repmissioẽ
etiã dei de qua sup diximus siue
de isaac seu de xpo. Non hesita
uit diffidentia id est nõ dubita
uit incredulitate. sz confortatus
est fide de pmissionibus. dans glo
riã deo. id est credẽs verb' dei.
et grãs referens q̃si de accepti
bus filijs intelligens solius esse
dei munus et grãm. vbi humane
fecunditatis nature vsus cessauerat.
plenissime siue certissime sciens.
qr quecumq3 pmisit deus illi potens
est et facere. Ideo scilicet qr credidit
dei pmissionibus reputatũ ẽ ei
ad iusticiam. Non est autẽ tãtũ
scriptũ hoc de fide abrahe propter
ipm̃ vt ipẽ legẽt q̃ olim fuer
at defunctus. sz propter nos id est propter

·V·

nrm pfectu vt imitatores simus
fidei illius quibus reputabitur sp fi
des illius ad iusticiam credentibus in
eum· id est in deum patrem qui susci
tauit xpm a mortuis· id est a se
pulchro. qd' proprie locus est mortuorum:
Si ita pfecte credideritis xpm a
mortuis resurrexisse. quomodo ille cre
didit corpus sare emortuum posse
ad concipiendum viuificari· et cre:
dideritis deum patrem qui xpm susci
tauit a mortuis· reputabitur nobis
fides nra ad iustificacionem. qr remis
sionem accipiemus omnium peccatorum. Deus
pr suscitauit filium suum a mortuis
et ipse etiam filius suscitauit se:
metipsum· Qui traditus est spa do
patre multisque aliis modis propter de
licta nra· et resurrexit propter iusti
ficacionem nram. Vt dum credimus eum
passum pro nra salute. et resur
rexisse in veritate a mortuis·
per hanc fidem iustificari mere
amur. In tradicione xpi ineffabilis
misericordia eius extitit. In resurrectione
potencia dei demonstrata est. V

Iustificati igitur ex fide pacem
habeamus ad deum per dnm nrm
ihm xpm. Cum gentes et
iudei inter se disceptarent· et illi
de antiquis legis operibus. hi de xpi vo
cacione presumpti. ne gloriarentur per:
tractata et elucidata causa. quia neco
eorum ex merito suo est iustificatus·
sed omnes per graciam que fidem infundit
et veritatem ostendit. et quod nec genus
nec circumcisio faciat filios abrahe.
sed fides recta qua claruit abraham·
a deo illuminatus et procinctus statim
subiunxit apostolus· Iustificati igitur
ex fide non ex operibus legis neque
per aliquod meritum nrm qd' pre:

cesserit fidem· pacem habeamus ad
deum scilicet apud deum patrem. per me:
diatorem nrm ihm xpm· cuius pas
sione reconciliati sumus deo prius
sicut angeli in eius natiuitate can
tauerunt dicentes· Gloria in excel
sis deo· et in terra pax hominibus bone
voluntatis. Tunc enim pacem habemus
apud deum. si inter nos pacem
et concordiam firmam tenemus. Ac si diceret
Iam quod reconciliati sumus per sanguinem
filij dei. et pacem habemus apud dnm
patrem. simus et inter nos pacem
habentes· non presumentes in vllo de
nobis. tamen omnia ex fide habeamus. per quem
id est xpm habemus accessum scilicet introi
tum per fidem eius in graciam istam·
qui longe eramus. In qua gracia stamus
modo. qui ante iacebamus. Graciam
appellat in hoc loco fidem. per quam plu
tudinem iustificacionis percipimus gratis
a deo tempore baptismatis. in quam
vel ad quam graciam introitum vel ac
cessum habemus per ipsum. quia ipse est ostium
sicut dixit. Ego sum ostium. et nemo
venit ad patrem nisi per me. in qua
gracia id est fide iustificacionis et indul
gencia peccatorum. stare debemus in bonis
videlicet operibus viriliter laborando. Et
gloriamur in spe filij dei in presenti
seculo filij dei sumus in spe. In altera
autem vita erimus in re. si in bonis
operibus articulo mortis nos inuenerit
Vnde dicit iohannes. Karissimi filij dei
sumus in spe et nondum apparuit
qd' erimus in re. Non solum autem spe glo
riamur in spe filiorum dei. sed et glori
amur in tribulacionibus id est in angu
stijs et aduersitatibus persecucionum
pro xpo. scientes quod tribulacio
id est afflictio paciencia operatur in electis.

qui patiens aduersa huius seculi p
ferunt. Patientia a patiendo id
est ferendo dicitur. Et est patientia. qua
corpus aut anima fiore et afflictione
tormentorum ferit. sed vindicta non
expetit. per hanc sancti martires vi
cerunt persecutores et seuiciam tirannorum
non reddentes vicem. sed patienciam sui
tolerantiam seruantes. Patientia operatur
probacionem martirum et fidei sic probati
sunt sancti martires. et sic probatus est iob in
deficiens in tribulacione. Est eciam
probacio honesta morum et laudabili
tas actionum. Vnde probus dicitur laude
dignus. Probacio vero operatur spem
vite eterne. Spes est expectacio
futurorum bonorum. Illi ergo qui in
tribulacionibus per patienciam probati
in fide existunt. illi securi de pre
mijs. futuram beatitudinem expectant.
Spes autem non confundit. Spes
sui expectacione futurorum omnem confusionem
et verecundiam huius seculi expellit. Spes
ergo non confundit id est quia probatus
est in fide bonisque operibus. et spem
habet eternorum premiorum. non erubescit.
quicquid aduersi in hoc seculo susti
nuerit. securus de premio. Et hoc quare.
Quia karitas dei qua nos diligit
deus. vel qua diligimus deum. diffu
sa est in cordibus nostris tempore baptismatis
et tempore manus inposicionis. per spiritum sanctum
qui datus est nobis non per meritum no
strum. Verbum effusionis sui diffusionis
largitatem muneris significat. sic et in iohel
habetur. Effundam de spiritu meo super omnem
carnem. Sine ergo karitas qua diligi
mus deum in nobis sit. pro cuius amore
patienter omnia aduersa sustinemus. siue
qua diligimus proximum. Vel si quod
boni in nobis habemus. non per meritum
nostrum est. sed per graciam dei spiritu sancto
cooperante nobis tribuitur. Ideo quia
preceptis et voluntati eius obtemperare
debemus. habentes inter nos pacem
quam ipse commendauit discipulis dicens.
Pacem relinquo vobis. Ipsa eciam spes
per spiritum sanctum nobis datur. qui facit nos
credere quod promittit. nec confundit
nos spes. quo amplius dabitur quam
speremus. gaudia videlicet patrie cele
stis. Vt quid enim christus cum adhuc
infirmi essemus secundum tempus pro im
pijs mortuus est. Vt quid enim christus
cum adhuc infirmi essemus id est
peccatores secundum tempus pro impijs id
est irreligiosis mortuus est. Nisi
vt abundanciam et plenitudinem sue
caritatis nobis commendaret. sicut
sequencia manifestat. Infirmus est
omnis peccator et omnis infidelis. fortis
vero iustus et fidelis atque cogno
scens deum. Pietas est cultus et re
ligio dei a quo dicitur pius id est reli
giosus. Econtra impietas est irreli
giositas. a quo venit impius id
est irreligiosus. Tanta fuit caritas
christi. vt non solum pro illis qui comparacione
eorum temporum religiosi erant. sed
pro impijs moreretur. quos postea per
fidem suam iustos fecit. Quam carita
tem nobis commendauit. vt illam imitemur.
sicut discipulis dixit. quando lauit pedes
eorum. Exemplum enim dedi vobis.
vt qualia facio vobis. talia faciatis.
id est sic ego laui vobis pedes. ita
et vos aliorum. Et sic ego pro vobis
animam meam non dubito ponere. ita
et vos non dubitetis neque pro me
neque pro fratribus si necessitas fuerit

v

causa amoris mei pone. Cum vero
dicit apls. xpm scdm tempus mor
tuu esse tripliciter accipi pt. Dicit bts
ambrosius mortuus est scdm tempus.
qr a paruo et breui tpe potuit tene
ri a morte. tercia enim die resurrexit.
Aliter scdm tempus mortuus est. id est
tunc qn totus mundus sub pcto tenebatur
de quo tpe dicit apls alibi. Postquam
venit plenitudo tpis misit deus filiu
suu. Et deus pr ppheta ad filium. Tempore
inquit accepto exaudiui te. Pt etiam
tercio mo intelligi qr mortuus e se.
cundu tpus id est tpaliter in corpore
no in aia. qr pctm no fecit. nec do
lus inuentus est in ore eius. Tempus
enim dr esse. vbi aliqua varietas est.
verbigra vbi oritur sol et occidit. vbi
luna augmentu vel defmentu capit.
vbi etia ver transit in estate. estas
qo mutatur in autupnu. autupnus aut
omnis in hieme. Mortuus ergo xpus se.
cundu tempus id est scdm carne que
mutabilis est et variacoi subiacet.
mortuus est tpaliter. Nam vbi tempus
est. tempus esse no pt. Vix enim pro
iusto quis moritur. Nam pro bono for
sitan quis audeat mori. Quis
pro nullo accipitur vt in pso. Deus qs
silis erit tibi. Nullus pro raro. vt
hic et alibi vbi dr. Qs sapiens et
intelliges hec. id est aut nlls aut rarus.
Quis enim pro raro aut pro nllo sepissi
me ponitur. Et est sensus. Vix pt aqs
inueniri qui no solu pro impiis sed
nec pro iustis et bonis velit mori.
Et cu raro inueniatur qui pro iusto
et bono audeat mori. xpus pro im
piis mortuus est. Et inter iustum
et bonu hoc distat. et iustus fit
studio et exercitacoe virtutu sic sancti
martires. bonus vero innocencia sicut
sunt paruuli qui mundantur in bap
tismate. Pot etia et pro vno accipi
iustus et bonus. Comedat aut sua ca
ritate deus in nob. quo et cu adhuc
peccatores essemus id est antequam essemus
renati ex aqua et spu sancto. et an
qua essemus iustificati per fide. xpus
pro nob mortuus est. Ad quid comedat
deus sua caritate in nobis. vt illaz
imitemur eo mo quo supius diximus.
Multomagis igitur iustificati nunc
in sangne ipius salui erimus ab ira per
ipm. Si enim peccatores essemus xpus pro
nobis dignatus est mori. multomagis
iam remissione peccatoru habentes in san
guine passionis eius et iustificati per
fide salui erimus. per xpm ab ira id
est a vindicta diei iudicii. que ventura
est improbabiliter aut legamus plerisqz
in locis oipotente ira habere. no debemus
putare qd in illu cadat vlla pturbacio.
qr ipse semp idem manet. iuxta qd psta
ait. Tu semp idem ipse es. Si ira illius
appellatur vindicta et vlcio ipius. Qua
ille sine aliq mutabilitate exercet.
scdm qd ei sapientissimus orator dicit.
Tu aut dne sabaoth cu tranqllitate iu
dicas. In hoc loco ponit sibi beatus
augus qstione et dicit. Si in qd in
sangne passionis filii dei accipimus
remissione peccatoru. quid necesse est
vt baptisemur. et si in baptismate
accepimus remissione peccatoru et mu
damur ab oibus sordibus viciorum.
quid necesse fuit xpm pati. quam
qones hoc mo soluit. Ista duo passio viz
xpi et baptismus ita sunt coniuncta.
vt neqz baptismus saluare possit
a pctis et pfectu hoiem redde. sine
fide impossibile est placere deo. Neqz
fides passionis xpi possit remissione

dare sine gratia baptismatis. non in san guine martirii sui fuerit baptiza tus. quia dominus dixit. Nisi quis renatus fuerit ex aqua et spiritu non potest intrare in regnum dei. Si enim cum inimici es semus reconciliati sumus deo per mor tem filii eius multo magis salui quam meruimus reconciliati et in amici tia conuersi salui erimus in vita ipsius id est in vita xpi. qui est vita. et in qua vita eterna futuri sumus. Quo modo ergo extitit nobis opus dei iratus cum de illo dicatur. quia nihil odit eorum que fecit. Sciendum quod non naturam nostram quam ipse fecit sanctam et bonam odio habebat. sed vicia et peccata que a nobis ipsis attraximus. qua propter quasi iusticia dei traditi sumus dia bolo quod diu sub peccatis fuimus sic legitur postquam enim meruit homo audire. Ter ra es et in terram ibis. hoc est totus fenus effectus es et idcirco morie ris. dictum est diabolo in serpente. Ter ram comedes id est peccatores deuor abis. Ablatis autem viciis et peccatis per passionem filii eius reconciliati sumus in id quod ante fuimus. Vnde dicit apostolus Si ingentes cum inimici dei essemus actibus non natura per mortem xpi saluati sumus. quanto magis in eius glo ria abimus vita. si eam imitati fuerimus. Non solum autem. sed et gloriamur in deo per dominum nostrum ihesum xpm. per quem nunc reconciliationem accepimus. Non solum autem salui erimus et dabit nobis vitam eternam. sed gloriamur in deo patre suo in cognitione dei. quam habemus per dominum nostrum ihesum xpm. per quem id est per xpm nunc reconciliationem accepimus. Nunc inquit reconciliati sumus deo pri

id est in tempore xpi aduentus. Sic enim ver bo patris sumus creati iuxta quod io hannes dicit. Omnia per ipsum facta sunt ista quoque et ab illo sumus redempti et deo patri reconciliati. propterea sicut per unum hominem in hunc mundum peccatum intrauit et per peccatum mors. ita et in omnes homines mors pertransiit in quo omnes peccauerunt. defectus in isto loco est hoc dicit. Sicut per adam peccatum et mors intrauit. ita per xpm iustificatio et vita eterna venit. propterea scilicet quia reconcilia ti sumus deo. Sicut per unum hominem scilicet adam in hunc mundum id est in vni uersitatem generis humani preter xpm qui de semine est. peccatum intrauit et per peccatum mors subintrauit. et ita in omnes homines mors corporis et anime pertransiit. scilicet sicut in illo id est in adam omnes peccauerunt ita per dominum ihesum xpm iusticia intrauit et per iusticiam vita futura. Sensus est. Sicut per adam peccatum intrauit in genus humanum et mors. et per omnes transiit. sic per xpm venit iusticia et vita. In ipso quo omnes pec cauerunt. quia in lumbis eius erant. sicut leui in lumbis erat patris quando de cimatus est. Et origenes dicit primum intrasse peccatum ac deinde per peccatum sub intrasse mortem. quia statim vt pecca uit mortalis effectus est. sicut ei deus ante predixerat In quacumque die ingens die comederis ex eo morte morie ris. peccauit concupiscendo atque comedendo. Vsque ad legem enim per catum erat in mundo. non dicit vsque ad tempus quo data est lex. sed vsque ad terminum finiende legis. sicut enim soliti sumus dicere. Regnauerunt hunc vsque ad attilam regem. id est vsque ad mortem

attule regib. usq ad legem id e usq
ad fine legis & inicium gre. pctm
originale et actuale fuit i mudo.
per gram aut ihu xpi no solum
originale sed etia actualia deleta
sunt. pctm aut non iputatur cu lex
non est. hoc tripli intelligi pt. Q
du lex nalis no est in hoie. sicuti
est in paruulis. quicqd agat par
uulus no iputat esse pctm. q ne-
scit quid sit bonu aut malu. Alit
Anqua lex daret no agnoscebat
pctm tam tnc malu esse. sic per
lege cognitum est. vel alit. cu lex
deesset no iputabat id est ignora
bat. q pena dignu esset illud pc
catu quousq ipa lex dixit. Qui
hoc vel illud fecerit morte moriat.
Sed regnabat mors ab adam
usq ad moisen. etia in eos q no
peccauert in silitudie puaricacois
ade. Mors idem est et pctm. io
dr regnasse morte. q vniusum
orbem tenuit tam mors pcti q
mors corpis. Qz dicit usq ad moi
sen ita intelligendu est vtia di-
ximus id est usq ad fine legis
et inicia gre. per moisen em in
telligit lex sic dic in euangelio ad
diuitem hnt moisen id e lege.
Et alibi. Incipiens aut a moise.
hoc est a lege. Regnauit inquit
mors aie in toto mudo. ex quo
pimus ho peccauit. usq ad fine legis
moisi et exordiu euangelii no solu
in alios sed etia in illos q non
sponte peccauert neq scienter
sic puuli erat. qui originalibus
pctis obnoxii erant. Illi in silitu
dine puaricacois ade peccat. sic
ille cui deus dixit. Ex oi ligno padisi

comede. de ligno aut scie boni et
mali ne comedas. &c. Ille vero
in silitudine ade non peccat. qui
neq legem nale hab3 neq cum
studio peccat. Qui est in for futi.
hoc dupliciter mo pt intelligi. Adam
qui pctm attulit mudo. exeplar
siue forma futuri est scz ade id est
xpi. q sic ille ex virgine tra factus
est. ita xps ex virgine maria na
tus est. Vel a contraria parte.
alter accipit caput peccati. alt caput
iusticie. Et q sicut adam pctm attulit
et morte. ita xps iusticiam et vitam.
Alit. Si dixerimus. qui est for futu
ris ut quida codices hnt et sensus.
Exemplar futuris scz posteris suis
in pcto. q sicut ille pctor et mortal
extitit. ita omnes posteri eius pcto
res et mortales nati sunt et nascunt
quotidie transducto originali pc
cato in posteros. ut btus augus dicit.
per concupiaz carnis. si p gram dni nri
ihu xpi liberant a pctis et a morte
eterna. Sicut em nullus ho ex ada.
id est ex pgeniem eius ita nus extra
pctm illius pter xpm. Sed no sicut
delictu ade. ita et donu iustificacois.
hoc est maius fuit donu xpi. q nob
remissio pctoru venit. qua pctm
ade per qd venit mors et plus
pualuit iusticia xpi iustificando.
qua pctm ade occidendo. Quo in
his qui p xpm redimunt. tpalit
valet forma mortis ex ada. for
aut vite valebit ineffinit per xpm.
Si em in vnius scz hois ade delicto
multi. scz electi mortui sunt tpalit.
multomagis gra dei qua nobis
dimittunt pcca donu scz sui in
gra vnius hois ihu xpi in plures
habundauit. Multi et plres ad elas

referunt. nec est comparacio quod dicit plures. quia plures sunt reprobi quam dampnabuntur quam sint iusti qui saluabuntur. sed absolute positum est. Iungatur igitur hoc modo. Si propter unius hominis ade delictum non solum reprobi et inimici peccatores. sed etiam electi mortui sunt temporaliter. tam corpore quam etiam anima. multomagis abundauit et creuit gracia id est remissio peccatorum in electis plus quam peccatum. quia non solum istud peccatum originale propter quod in morte anime et corporis tenuit. sed etiam omnia actualia abstulit electis et in se donauit vitam sine fine mansuram. Et non sicut per unum peccatum scilicet originale venit mors. ita et donum scilicet gracie venit. quod est dicere. aliter ad aduenit peccatum. et aliter ad aliud venit donum christi. peccatum enim venit per inobedienciam vt mortem afferret. donum autem gracie christi venit per obedienciam qua obediens fuit deo patri. vt non solum illud originale. sed etiam omnia actualia aufferret. Nam si lectum fuit per unum peccantem. ita erit intelligendum et non per unum peccantem id est per adam venit mors. ita et donum gracie venit per christum. Nam iudicium id est dampnatio ex uno scilicet peccato originali venit in condempnacionem scilicet omnium hominum. Gracia autem christi qua nobis gratis dimittuntur peccata in iustificacionem scilicet venit ex multis delictis que delicta post originale peccatum addita sunt. Et est sensus. dampnatio venit ex uno peccato originali in condempnacionem generis humani. gracia autem christi venit in iustificacionem ex multis delictis. id est ad hoc venit. vt non solum ab illo uno originali. sed etiam ab omnibus actualibus nos iustificaret. Quoque aliter venit peccatum. aliter gracia. Considerandum autem. quia cum dicit iudicium venire ex uno homine in condempnacionem. loquitur contra pellagianos qui negant originale trahi ab infantibus qui nascuntur. dicentes. quia non ex origine illud peccatum trahitur. sed per imitacionem quod omnino falsissimum est. Si enim ita est vt illi delirant. nequaquam dominus ita expresse in euangelio diceret. Nisi quis renatus fuerit ex aqua et spiritu sancto non intrabit in regnum celorum. In veteri quoque testamento nequaquam diceret. Masculus cuius caro circumcisa non fuerit peribit de populo suo. quia pactum meum irritum fecit. non per se sed in patre suo adam in paradiso. Si enim in unius hominis delicto mors regnauit per unum. multomagis abundanciam gracie et donacionis et iusticie accipientes in vita regnabunt per unum ihesum christum. Sensus iste est. Si pro delicto unius hominis adam. quod per unum hominem venit. mors corporis et anime regnauit temporaliter et ad tempus in electis. multomagis regnabunt illi in vita eterna. accipientes in presenti per ihesum christum abundanciam id est plenitudinem gracie. qua admittuntur peccata et plenitudinem gracie qua admittuntur peccata et plenitudinem donacionis id est dona spiritus sancti que electis donantur. quoniam alij datur per spiritum sermo sapiencie et cetera dona singulis diuiduntur. et accipientes etiam plenitudinem iusticie id est omnes virtutes. vt post baptismum gratiam iuste et sancte viuamus. Si enim moriuntur electi temporaliter propter originale peccatum. per graciam christi accipiunt vitam eternam vbi re-

gnabūt in ipso. Igit sic per vni9 ꝑ
hoīs delictū in omīs hoīes gnālit'
in cōdempnacōz sic venit mors 4 pec
catū. sic et p vni9 hoīs iusticiā id est
xpi in omīs hoīes sic electos et pde
stinatos ad vitā etnā venit grā in
iustificacōnem vite. Sicut enī per
inobedienciā vni9 hoīs ade. pctōres
cōstituti sunt multi id est oē geng hu
manū qd' in lumbis ade erat. Ita p
vni9 hoīs obedienciā id est xpi. quia
fuit obediens pri vsqz ad mortem.
iusti constituūt multi. non tn oēs.
Lex autē subintrauit vt abūdaret de
lictū. Iudei ignorabant ad quid acce
perint legē. et putabāt se p circūcisioz
et per carnales obseruacōes saluari
posse sine grā dnī nri ihū xpi. Vnde
apls volens eis ondere. qz lex nō est
data vt pcta auferret. s; vt dmraret.
Ait. lex autē subintrauit id est subito
introiuit. vt abundaret delictū. Quo
mō abūdat delictū per legem? dupli
citer. vel qz dum pcipit dicēs. Ne ad
ulterium facias. Non concupiscas rem
pxi tui. exardescit anim9 ad libidi
nem. ad concupiscēz. qui antea nesci
bat qd cōcupia aut tale h9di pctm esset.
Vel dum transgressor fit legis. cresce
sit delictū in vindictā. qz maior pcā
et vindicta dign9 est. qui sciens cōn
legis pceptū peccat. quā qui nō hns
legem. ignorans delinqt. Vbi autem
abundauit delictū. sr abundauit grā.
Originali pctō qd' ad omīs puenit ad
dita sunt actualia et abundauit sic
excreuit delictū. Sed vbi delictum
abūdauit et creuit pactu alia pcta.
et per cōtemptū legis sr abundauit
grā xpi qz nō solū pctm origiale sed
eciā actuale abstulit. largiens insr
benignitatē. vitā sn fine masuram.

vi Vt sicut regnauit pctm in mortem.
ita et grā regnat per iusticiā i vitā
eternā per ihm xpm dnm nrm.
Ac si diceret. sic regnauit id est
pncipatū tenuit pctm orile et actu
ale ad mortē in electis id est vt
ad mortē eos traheret ad tēpus.
ita et grā qua dimittūt peccata
regnet in electis. per iusticiā opum in
vitā etnā. hoc est ad vitā etnaz
pducendos per ihm xpm sl per
adiutoriū ihū xpi In hoc enī ma
ior est grā xpi que nob' data est
quā pctm ade. et magis nobis
pfuit quā illud nocuisset. qa pec
catū ade facit nos ad temp9 mori.
Grā autē xpi dimittit nob' non
solū orile. sed eciā actuale pctm.
et facit nos viuē in vita etnā.
Quid g° dicemus. vi
O pmanebim9 in pctō vt grā
abundet? Absit. Hec ad
sriora ptinent. vbi dicit apls.
Et nō sic aiūt nos quidē dicere
faciam9 mala vt veniāt bona.
Et illud vbi abundauit pctm sr
abūdauit grā. Iudā enī genti
liū audientes pdicacōz pauli alioz
qz aplōz. vbi debuerāt accipere
vitā. ibi acceperūt mortē nō itelli
gentes sensū pdicacōis eorum
Vnde dicebāt aplōs pdicare. qd
quanto amplius hō peccaret tanto
magis deo placet. et vbi maior esset
culpa. ibi esset maior grā dei. vt
dum oms essent immūi pctōres ipe
sol9 appareret iustus. et quo maio
ra pcta et plā dimitteret. eo plus
mireris esse laudare. Itaqz pē di
cebāt. faciam9 mala. vt veniant
nob' bona. qz quo amplius pecca
uerit9. eo maiorē grām apud dnm

habebimus. Nos ergo aliter debemus dicere. Fecimus mala et venerunt bona sine nostris meritis per gratiam dei. Faciamus modo bona, ut veniant nobis meliora. attendentes quod dixit apostolus ex persona fidelium loquens. qui se a peccatis servat. Quid ergo permanebimus in peccato? Aut numquid semper peccabimus ut gratia dei abundet? id est ut plus liceat quod nobis dimittat. et restat nobis dimittendo. sic quidam carnalium dicunt. Absit. id est non fiat. ut semper in peccatis maneamus. Hoc autem digna consideratione perpendendum est. quia idcirco ista condidit apostolus. ne aliquis infidelium dicere posset quod assereret ipse peccandum esse ut dei gratia abundaret. Qui enim mortui sumus peccato. per baptismatis quomodo adhuc vivemus in illo? id est si omnia peccata nobis dimissa sunt in baptismo. quare obediamus viciis et suggestionibus carnis. ille mortuus est peccato. qui non habet peccatum. cum deleta sunt omnia peccata in baptismo. Econtra ille vivit peccato. qui obedit delectationi peccati et suggestioni prave voluntatis. Docet autem apostolus ut postquam in baptismate accepimus remissionem peccatorum. abstineamus nos a criminalibus peccatis. et inquantum humana fragilitas per dei gratiam sufficiat. a delectationibus carnis et pravis cogitationibus nosmetipsos restringamus. An ignoratis fratres. quia quicumque baptizati sumus in christo ihesu in morte ipsius baptizati sumus. Beatus apostolus mistice et subtilissime isto in loco loquitur.

et vult ostendere. quomodo misterium mortis christi sepulture et resurrectionis quomodo conveniat misterio baptismatis. Certe non ignoratis ut ego puto. et si ignoratis. ego vobis pandam. Sed questio oritur in hoc loco. cum dominus precipiat apostolis in euangelio. in nomine sancte trinitatis baptizare credentes. quare apostolus paulus solius personam christi assumat dicens. Quicumque baptizati sumus in morte christi baptizati sumus. Que hoc modo solvitur. quia apostolus in hoc loco non tam rationem et institutionem baptismi describere disposuit. quam misterium mortis christi. Et ubi de morte erat aliquid locuturus. indignum duxit personam patris et spiritus sancti ponere. que carnem non suscepit neque mortem. sed personam tantum filii que carnem assumpsit. et pro nobis mortua est. Nec conveniebat ut diceret. quicumque baptizati sumus in nomine patris et spiritus sancti. in morte ipsius baptizati sumus. Iterum querendum est. quomodo baptizati sumus in morte christi? Christus mortuus in cruce pro nostris peccatis. qui est caput omnium electorum. omnes electi qui sunt membra eius commortui sunt peccato capiti suo christo. Per exemplum. Sicut ablato et abscisso capite cuilibet amantis commoriuntur omnia membra. ita mortuo christo commortui sunt in illo omnes electi et baptizati in eius passione. passio enim eius baptismus non fuit. Ille quidem mortuus est corpore. et nos peccato. quia ipse pro peccatoribus mortuus est. et nostrum peccatum in sua morte occidit. Aliter. In morte ipsius baptizati sumus id est in fide passionis et mortis eius. quia per fidem passionis christi et per baptismum gratiam abluimur a peccatis. Ista enim duo ita iuncta sunt. ut neque pas

vi

sio xpi. sine baptismo. neque baptis
mus sine fide passionis xpi nos
possit saluare. Dicamus et aliter.
In morte ipsius baptizati sumus id
est ad exemplum et figuram mortis eius
vt illi commoreremur peccato. sicut mortuus
est ipse corpore vel ad exemplum mortis
eius eo modo quo in sequentibus dicendum
est. Considerandum est etiam quatuor
genera esse baptismatis. vnum tantum
in aqua sicut fuit baptismus iohannis. quod
remissionem peccatorum non dedit. Aliud in
igne vel spiritu. quo baptizati sunt apostoli
die penthecostes. et de quo dominus dixit.
Vos autem baptizabimini spiritu sancto. qui a
patre scilicet in igne apparuit super apostolos.
Tercium est in aqua et spiritu. quo sancti
apostoli baptizabant domino sapiente.
quod genus baptismatis sancta ecclesia modo
retinet. Quartum est in sanguinis ef
fusione quo baptizatus est ipse
dominus omnesque sancti martires. de quo etiam
dominus ait filiis zebedei. Potestis bap
tizari baptismate quo ego baptizari
habeo id est potestis effusionem san
guinis vestri sustinere. quorum vnus iaco
bus eo baptismate baptisatus est de
collatus ab herode. Sed et hoc notan
dum est. quod in baptismate tria sunt
corporalia atque visibilia. sacerdos videlicet
et corpus baptizandi et aqua. Et tria
inuisibilia fides. anima que abluitur a pec
catis et spiritus sanctus quo operante remissio
peccatorum datur. Fortassis etiam querit aliquis.
quare in aqua solummodo et non alio in vino
baptismus conficeretur. Cui respondet beatus am
brosius idcirco uniformiter hoc fieri
in aqua. vt intelligatur. quod sicut aqua
sordes corporis et vestimenta abluit. ita

illud baptisma maculas anime sordes
que viciorum emundando abstergit.
Consepulti enim sumus cum illo per bap
tismum in mortem scilicet peccatorum et viciorum.
Quomodo possumus viuentes in carne conse
peliri xpo? Si morimur peccato. sicut
ille mortuus est in cruce. et bapti
zamur in nomine sancte trinitatis. tunc con
sepelimur ei. Si autem viuimus peccato. ne
quaquam possumus consepeliri illi. Con
sideremus ergo quomodo moriamur peccato et
consepeliamur et consuscitemur xpo. et quo
modo concordet misterium mortis sepul
ture et resurrectionis eius. baptis
mo. Xpc postquam mortuus est in cru
ce. de cruce depositus est in sepulchro.
de sepulchro tercia die surrexit. Similiter
et nos venientes ad fontem baptis
matis. dum abrenunciamus diabolo et
omnibus pompis eius. et omnibus operibus
eius. morimur peccato sicut xps mortuus est
in cruce. xps de cruce sepultus est in
sepulchro. et nos post confessionem
sancte trinitatis consepelimur ei in cognato
terre elemento. hoc est in aqua. Surrexit
ipse tercia die viuus. et nos post
trinam mersionem resurgimus de morte peccatorum.
ad vitam. vt deo viuamus in sanctitate in
bonitate atque in ceteris virtutibus. et quod
dicit apostolus. Ad quid sumus consepulti
cum xpo? subiungit. Vt quomodo surrexit
ipse a mortuis per gloriam patris. ita et
nos in nouitate vite ambulemus. A
mortuis resurrexit xps. id est a sepulchro
quod hic locus est mortuorum. per gloriam
autem dei patris dicit resurrexisse xpm.
id est per virtutem diuinitatis. vt glori
ficetur deus pater. sicut ipse filius pendens
in cruce dixit. pater glorifica filium
tuum. vel suscita filium tuum. per eam

intelligi. qr ipse filius suscitauit semper
ipm qui est gloria patris. sic ei di
cit pr in psalmo. Exurge gloria mea.
exurge psalterium id est chorus om
virtutum. Cui filius. Exurgam diluculo.
Precepit ergo apls. vt sicut xpc surgens
a mortuis iam non moritur. ita et
nos in nouitate vite ambulare
id est vt sicut noui effecti sumus in
baptismate. ita semper noui et im
maculati viuamus ambulantes de vir
tute in virtutem. Nouitas enim vite
est post baptismum criminalia pcta
non committere et a leuioribus in quantum
possibile est temperare. qua nouite
innouantur quotidie electi. dum proficiunt
in virtutibus et laudatur deus
omnipotens in illorum operibus sic dns dicit.
Videant opera vra bona et glorificent
patrem vrm. Si enim complantati facti
sumus similitudini mortis eius id est
xpi simul et resurrectionis erimus.
sub complantati vel coniuncti et conformes.
Quidam codices habent resur
rectionis gtm secundum casum. sed melius
est vt doctores dicunt dicere per dtm
resurrectioni qr vnm complantati con
iungitur ei a superioribus. Arbor con
plantatur arbori et inseritur. et xpc
arbor est per similitudinem de quo dicit
salomon. Lignum vite est hiis qui appre
henderint eam. Ipse etiam est arbor
vite que est plantata in medio pa
radisi. hoc est in medio ecclesie.
Nostra autem arbori comparatur. qr sicut
arbor pascit ita xpc pascit. non
solum homines sed etiam angelos spirituali
cibo. Mors etiam eius arbor pt in
telligi. qr sicut arbor ad hoc plan
tatur vt fructum afferat plantatori.
ita mors xpi ad hoc celebrata est
in cruce. vt fructum salutis et redemptionis

afferret mundo. Queritur qr apls dixit
si complantati sumus similitudini mortis
xpi et non simpliciter sumus complantati sue
morti eius. Mors xpi in hoc loco dicitur
intelligi pt tam corporalis viz quam spiritu
alis. Similitudini mortis eius corpor
alis complantamur. quando sicut ille mor
tuus est corpore pro peccatoribus. nos
morimur peccato. In hoc enim est filii dei
qr illo corpore nos viuis. Similitudini
mortis eius spiritualis complantamur. quando
morimur criminalibus peccatis. Ille enim in
veritate mortuus est peccato. qui nunquam
peccauit. cui veritati non possumus
complantari et coniungi. qr quamdiu
sumus in hoc mortali corpore. ex toto
carere peccatis leuioribus non possumus.
sicut iohannes dicit. Si dixerimus quoniam peccatum
non habemus nosmetipsos deci
pimus et veritas in nobis non est. Tan
tum similitudini mortis eius spiritualis as
sumimus. quando eius auxilio freti. criminalia
peccata non committimus. Et si complantamur
in presenti seculo similitudini mortis eius tam
corporalis quam spiritualis. vt sicut ille mor
tuus est corpore: et mortuus est omnibus
peccatis. qr nunquam peccauit. moriamur
et nos omnibus criminalibus peccatis. erimus
vtique complantati et coniuncti resurrectioni eius
in gloria. qr cum apparuerit similes ei eri
mus. quoniam videbimus eum sicuti est. Hoc
scientes. qr vetus homo noster semel crucia
fixus est. vt destruatur corpus peccati. vt
vltra non seruiamus peccato. Veterem hominem
vt beatus augustinus dicit voluerunt quidam intel
ligere corpus. nouum vero animam. sed similiter
est illud. qr corpus. exterior homo aple:
rissime appellatur. Interior vero anima.
Hoc vero in loco veterem hominem vocat
vitam et conuersationem veteris hominis ade
que crucifixa est et mortua et omissa est

in baptismate. Quicumque enim adhuc
originalibus et actualibus peccatis
tenetur obnoxius quod adam peccavit et
iam pluribus. vetus homo est et sectator
ade. qui vitam et conversationem eius imitatur.
Ad quid ergo mortua est et deleta
illa conversatio quam vetus homo dicitur.
Ut destruatur corpus peccati. Corpus non
proprium corpus peccati est. qui nos trahit
ad peccatum. per delectationem carnis et
concupiscentiam pravam quod corpus non ita pre
cipit apostolus destrui ut annihiletur. sed ut
quiescat ab officio peccati. Tunc enim
quasi destruitur dum refrenatur et re
trahitur a peccato et mala voluntate
quam desiderat implere. et quando non per
mittitur servire peccato. Aliter. peccatum
hic possumus intelligere diabolum qui est
autor peccati. corpus vero eius universi
tatem viciorum. Sicut enim christus caput est
omnium electorum et omnium virtutum. omnesque
electi et omnes virtutes sunt corpus
eius. ita diabolus caput est omnium reproborum
omnium que viciorum. omnesque reprobi et omnia
vicia corpus illius sunt. Et ad hoc de
leta est vita et conversacio veteris hominis
ade semel in baptismo. ut destruatur
universitas viciorum. quod est corpus diaboli.
et ut ultra non serviamus diabolo. Bene
autem dicit apostolus semel mortuum esse ve
terem hominem. ut admoneat nos cavere
criminalia peccata. quia sicut christus semel mor
tuus est. et iam non moritur. ita et nos
si semel mortui sumus in baptismate.
non possumus iterum rebaptizari. Qui enim
mortuus est subaudi semel peccato in
baptismo. iustificatus est a peccato. id est
alienus effectus est ab omnibus peccatis. Et
propterea debet se custodire ne iterum polluat
se criminalibus peccatis. quia non poterit
iterum iustificari per baptismum

Si autem mortui sumus cum christo scilicet tempore
baptismatis peccato eo modo quo
superior sermo texuit. credimus quia simul
etiam vivemus cum illo in celo post
generalem resurrectionem. Scientes quod christus re
surgens a mortuis id est a sepulcro.
quod proprie est locus mortuorum. Iam non
moritur. mors illi non dominabitur. Hoc
laborat apostolus in hoc loco. ut ostendat
credentibus. quia si semel remissionem pecca
torum acceperit non potest iterum rebapti
zari. sicut christus non potest mori nisi semel
Et sicut christus surgens a mortuis. iam non
moritur. ita et nos semper debemus vivere
virtutibus. quia anima que peccavit criminale
peccatum morietur. Quod dicit autem. mors
illi ultra non dominabitur. mortem dupliciter pos
sumus intelligere. scilicet mortem corporalem
atque temporalem que ad tempus dominata est
ei. ipso permittente. scilicet diabolum qui ei etiam
dominatus est. per ministros suos ipso permit
tente. Intravit etiam diabolus cor iude
ut traderet christum. Ipse etiam suasit iudeis
et pilato ut eum crucifigerent. Qui diabolus
mors appellatur qui mortem attulit mun
do. ostendit iohannes in apocalypsi dicens. et nomen
illi mors. Quod enim mortuus est scilicet christus
peccato. mortuus est semel. Iste versiculus
ita est distinguendus. ut primum dicatur. quod enim
mortuus est. ac deinde subsequitur.
peccato mortuus est semel id est semper
fuit mortuus peccato. quia numquam peccavit.
Aliter. Quod christus corporaliter mortuus est.
semel mortuus est pro peccato nostro. non
amplius. ita et nos semel mori possumus
in baptismate. possumus tamen post bap
tismum si peccaverimus mori peccato per
dignam penitentiam. Quod autem vivit. vivit
deo. christus dum mortuus est in cruce et
sepultus in monumento. videbatur
non vivere. Sed quid fecit. Intravit
domum fortis id est descendit in in
fernum. et abstulit diabolo illos quos

tenebat electos. et ptatem eciaz
quā hēbat in hoc mūdo illi abs
tulit. sic qz quadragesimo die
resurrectionis sue ascendēs in
celū viuit eternalr deo id est ī glia
paterne maiestatis. Ita et vos
existimate vos mortuos q̄dez
pctō esse tpe baptismatis. viuē
tes aut deo. Crelig hētur ī gre
co. cogitate vos mortuos pctō
Et est sensus. Sic ille qui crucifix9
est nil' aliud cogitat. nī tm mō
oipotentis misericordiaz exorat. q̄
tenq eius spm̄ dignet suscipe. sic
et dn̄s dixit ad patrē. In man9
tuas cōmendo spm̄ meū. Ita et
vos si aq̄n venit mala ɔcupiscē
et delectac̄o praua inflamat vos
ad libidinē et ad cetera mala pa
tranda cogitate et reducite. qz
in baptismate mortui estis oib9
pctīs. vbi accepistis ī rmissionē
pctoꝝ. et talia cogitantes viuite
deo id est sapie. pruden. castitate.
cetisqz virtutib9. Quicūqz eīn deo
viuit. oib9 virtutib9 viuit que
in deo sunt. Nō regnet pctm̄ ī vrō
mortali corpe vt obediatis ɔcu
piscencijs eius. Nam qz mortui estis
pctō in baptismo et viuitis deo.
cauete ne regnet pctm̄ in vrō mo:
tali corpe id est qm̄diu in pnti se:
culo estis. Non dicit apls. nō sit
pctm̄ in vrō corpe. si nō regnet.
Quādiu eīn sum9 in hoc mortali
corpe. ad integrū carē pctīs non
possum9. de quib9 yo pctīs dicit.
de homicidio. de adulterio. d' ceīs
criīalib9 q̄ a regno dei nos separ
ant. nō de leuioib9. sic ē pctm̄

cogitac̄oib9 et ɔcupiscen. Et quō
regnat pctm̄ in nrō mortali cor
pore. Si statim vt pulsauerit.
nos ɔsentim9 et obedim9 delecta
cōi eius. qz subiacem9 ei. Sz neqz
exhibeatis id est pparetis mbra
vrā arma iniqtatis pctō. Iniqtas
est. quicqd cont legem agitur.
Ideoqz per iniqtatez debeq ītelli
gere oīa vicia. Membra corpis
nri et sensus ad hoc facti sūt. vt
nob' necīa parent et deo militet.
Si aut inclinam9 aures ad audien
dam detractioz de pximo nrō. et
ad delectanda verba ociosa et
carmina meretricū. Si apperim9
oculos nros ad ɔcupiscendā mu
lierē. Si malā odorem id est ma
lā famā ex nob' diffundim9. et si de
lectam in odorib9 meretricū. Si
apperim9 os ad loqndā blasphemiā
in deū vel in pximū. Si extendim9
man9 ad rapinā. Si tendimus
gressus pedū ad effundēdū sanguinē.
tunc mbra nrā exhibem9 ad hō vt
sint pctō vel diabolo q' est auctor pctī
arma iniqtatis oim qz viciorꝝ. hō
est pparam9 illa vt militet pctō
vel diabolo. Sz sint arma deo oim̄
virtutū militādo ei. Si oīa que
sup9 diximus de mēbris nrīs pter
mittentes. in dei seruicio illa occu
pauerim9. vt inclinem9 aures ad au
diendū verbū dei. apperiam9 oculos
ad scrutanda eloqa dīna et pau
pem respiciendū. apperiam9 os ad
enarranda magnalia dei. exten
dam9 man9 ad elemosinā. dirigam9
pedes ad pacē. bonū odorē d' nobis
oib9 reddentes. tunc mbra nrā
arma oim virtutū erūt et militat

deo. Qz aut̄ dicit tanq̄ ex mortuis viuentes. sensus est. sic illi q̄ dn̄o resurgente resurrexerut de quib9 dic̄ euangelista. multa corpa scōꝝ surrexerūt. viuūt q̄ṡ sed neqꝫ corrupi posse neqꝫ pec care possūt. Ita et vos cogitate mor tuos esse pcō et viuite deo declina tes a pctīs criminalib9. peccati eī vob̄ nō dn̄abit᷑. sꝫ si hoc feceritis. vt vt iam pctm̄ vob̄ nō dn̄et᷑. Ubi dn̄at᷑ pctm̄ vbi pficitur. dn̄at᷑ eī hoī qn̄ homo obedit desiderijs suis eius. Non eī sub lege sꝫ moisi estis q̄ punit et damnat pctōres. s̄ sb̄ grā xp̄i id est sub remissōe pctōꝝ. et qr remissōꝝ pctōꝝ iam recepta hēt᷑. nō debetis peccare. Quid ergo pecca bim9. qr nō sum9 sub lege moisi q̄ pctōres punit et damnat. sed sub grā xp̄i que pctā dimittit. po terat aliquis dicē. iā qr n̄ sum̄ sub lege. satis possum̄ peccare qr dimit tet᷑ per grām xp̄i. Nō hec apl̄s non affirmando sed denegando. Quid ergo semp̄ peccabim9. Absit. vt pe peccem9. qr grā ita vult nos viuē. vt criminalia pctā nō cōmittam̄. An nescitis id est nūquid ignoratis. quo niā exhibuistis vos seruos ad obe diendū. serui estis ei9 cui obeditis. Siue sitis serui pcī ad mortē eter nā siue obedicōis xp̄i ad iusticiam Si seruim9 virtutib9 et deo. sui su mus virtuti et dei. Si vero ser uim9 vicijs et diabolo. serui sum̄ vici oꝝ et diaboli. Gratias aut̄ deo qr fu istis serui pcī. Fuistis qd̄ē s̄ non estis iam. laudat illos apl̄s. sic et illos quib9 dicebat. Fuistis aliqn̄ tenebre. nūc aut̄ lux in dn̄o. Obe distis aut̄ ex corde in ea forma

doctrine id est in doctrina xp̄iana vel in doctrina ecclesiastica In qua tradi ti estis sꝫ deo. id est in qua vocati et assignati estis deo. Liberati aut̄ a pctō id est ab oīb9 vicijs et ab oī b9 pctīs in baptismo serui estis facti iusticie id est oīm virtutū. Sic p vnū pctm̄ intelligūt᷑ oīa vicia. ita per iusticiaz oēs virtutes. Hu manū dico ppter infirmitatē car nis vre. Quid est qd̄ dicit apl̄s humanū dico. hoc est leue et ad com plendū facile. Ac si dicēt alijs ver bis. Quia carnales adhuc estis. nec potestis ppt̄ fragilitatē carnis. maiora pcepta ferre et implere. Id circo leuia pcepta vob̄ cōmitto. Sed eī tam facile vt oriens dic̄. quid tam leue. vt sit hō ita pmpt9 adiu sticiā et ad dei volūtatē cōplendam sicuti ad mala opa solet esse pmpt9. Multomagis siquidem leui9 pot virtutib9 seruire quā vicijs et dei volūtatē implere quā diaboli. Vi deam9 quō et dicam9 pauca ex pluribus. Et quilibꝫ latō et q̄libet ali9 iustia ppa viuens nō de rapina dū latro cruciat᷑ gelu et frigore et sic fluis meditacōib9 per dies et noctes torqutur. voluens aīo expec tans in agro quō furtū pficiat. Iustus securus epulat᷑ in die de laborib9 ppriis et quiete noctis cum securitate delectat᷑. Et dormi ente isto sompno suauissimo. plexꝫ qꝫ ille qui gelu frigoris et media famis torqt᷑. occidit᷑ ab hīs. qb9 vim inferre moliebat᷑. Sitr̄ qui adulteriū ppetrat. timet seueire maritū et interfici ab illo. timet etiā vicinos ppter famā volantē Econt᷑ castus et amator ppriī cōnubij

rum securitate seruat castitatem
sua. vel etiam senire amplecti
xpm cõnubiu. Quia ppe subiungit
apls. Sicut inquit exhibuistis id est
preparastis membra vra seruire
inmundicie id est libidini fornicacõn.
inpudicicie et iniquitati. sp seruire ad
iniquitate perpetranda. ita nuc ex
hibete mebra vra seruire iustic
oibus qz virtutibus in sanctificacõem
vz vt sancti esse possitis. sanctum qd
deus omibus precipit. Sancti estote qz
ego sanctus sum. per iniquitate debe
mus intellige oia peta. qz quicquid
contra legem dei agitur iniquitas nun
cupatur. per iusticiam vero oes virtutes
Et est sensus. Sicut vos preparastis an
qua ad fidem vocati essetis vt ser
uiretis oibus inmundicijs oibus qz vi
cijs. Ita nuc in fide iam cõsistentes
preparate oia mebra et oms sensus
corporis vri. quo seruiatis oibus
virtutibus. Cum enim serui essetis
peti. liberi fuistis iustie. Sicut q ser
uit peto et diabolo eius seruus est. cuius
volutate implet. Sic qui seruit iu
sticie. seruus est iusticie et dei. Qui
enim seruit furto et adulterio. ser
uus est adulterij et furti. Sz et ha
biendum. qz seruum esse iustie lauda
bile e. Liberu vero esse iustie n est
laudabile Ita seruum esse peti detesta
dum est. liberu aut a peto laudan
dum. Quem ergo fructum habuistis sub
auditur in illis turpitudinibus petorum.
in quibus nuc erubescitis. Nam finis
illorum mors est. Romani anqua
ad fide dm venirent. oibus vicijs oi
busqz turpitudinibus seruiebant. q et
iam turpe e dicere. Sunt tn ab aplo
in hac epla sriis cõmeorata viciis.
Venientes enim ad fide erubescebant
et verecundebantur nõ solu in facto. sz
etia in recordacõe eorum. Vn apls
volens eos confirmare ne ad illa
reuterent dicebat. dicite m. quem
fructum id est qua remuneracoz bona
habuistis in illis turpitudibus in quorum
recordacõe et mẽoria nuc erube
scitis et verecundamini. Nam finis id
est cõsumacio illorum petorum mors
eterna est. Cum ho in petis crimina
libus moritur et finem vite facit. fi
nis petorum mors est illi. qz morte
eterna inde accipit. De talibus dic
propheta. Computruerunt iumenta in
stercore suo. Iumenta appellantur
hoies qui irronabiliter viuunt. sine
honestate morum et cõuersacõis. Iu
menta quippe in stercore cõputrescere
est in fetore luxurie et turpitudibus
viciorum vita finire. Nunc vero libera
ti a peto per passiõz xpi et aquam
baptismatis. serui aut facti deo.
qui ante eratis serui diaboli. habetis
fructum vrm in sanctificacõe. Ea opus
vrm sanctum est et sanctificacoz vobis pro
curat. finem vero vita eterna id est
cõsumacoz laborum vrorum habetis vita
eterna. qz vita etna pro perseuerancia
vra percipietis. Stipendium enim
peti id est remuneracio peti mors
est eterna. Non tn de oibus petis
intelligendu. sz de criminalibus
et de quibus iohis dicit. Est petm
ad morte non pro hoc dico vt
quis roget. Stipendium dr a stipe
pendenda id est subã põderan
da. Antiquitus enim pecunias pondera
bant pecunia qm nũabatur. Vn
militibus pro vita regis et gu
bernacõe patrie militantibus
stipendium hoc est subã et remu
neracõ ex publico erario tri
buebatur. Et sic illis remunacõ

causa stipendium dabatur. ita militantibus diabolo dabitur mors eterna pro remuneratione. Gratia autem dei vita eterna in christo ihesu. Quod est quasi loqueretur de remuneratione peccati stipendium nominavit ipsam remunerationem et de remuneratione electorum dixit gratiam dei. Ideo quia illi qui militant propriam mercedem recipiunt. Quicquid autem electi habent totum ad gratiam dei accipiunt. sive fidem sive caritatem seu aliquod bonum opus habeant. et in se gratia ista sit dei et bonorum operum accipient gratis a deo vitam eternam per adiutorium ihesu christi. sine quo nil boni habere possunt.

An ignoratis vii fratres. id est numquid ignoratis que ego dicturus sum. Scientibus enim legem loquor. quia lex in homine dominatur quanto tempore vivit. Comparatio est in hoc loco et in sequentibus. a lege humana tendens ad legem divinam. sive a lege moisi ad legem evangelii. Scientibus iudeisque loquebatur apostolus habitantibus rome. ex quo iudei legem divinam sciebant. Romani quia ab atheniensibus leges sibi mutuaverant. quorum rex foroeus leges humanas composuerat. Ideo quia dixit scientibus legem de lege loquor. Que hanc habet consuetudinem. ut unicuique homini dominetur quanto tempore ipse homo vivit. Verbi gratia. Romanus quanto tempore vivit sub dominatione legis consistit. Gallus et hispanus similiter iudeus et christianus monachus et canonicus quanto tempore vivunt sub dominio sue legis vivunt. Nam que sub viro est mulier vivente viro alligata est legi. id est potestati viri. Si autem mortuus fuerit vir eius soluta est a lege viri. Secundum legem moisi et evangelii necnon et leges humanas ista est consuetudo. ut vivente viro sub eius potestate sit mulier. mortuo autem illo solvitur a potestate illius. et potest nubere cui vult vel alii. si acceperit gallus homo uxorem romanam gente. quamdiu vir eius vixerit sub ea lege vivet. qua vir eius. et per eam vivet interrogata in publico. Mortuo autem viro revertetur ad propriam legem. et deinceps non vivet sub lege viri. Propterea digna consideratione perpendendum est duos viros in hoc loco spiritaliter ab apostolo introduci. et unam mulierem. Unus autem vir. lex intelligitur moisi. quia sicut vir suam uxorem ita illa tenebat dominium super israeliticam plebem. Alter vero vir accipitur peccatum. quod plerumque dominatur anime. Mulieris autem nomine vel specialiter unamquamque animam vel generaliter totam plebem israeliticam vult intelligi. Quod in sequentibus distincte singula in locis manifestabitur. Nam cum dicit apostolus. que sub viro est mulier. per virum vult intelligi legem moisi. per mulierem autem specialiter quamlibet animam. vel generaliter plebem israeliticam ut diximus que sub lege moisi consistebat. Quod vero subiungit. vivente viro alligata est legi. per virum hic vult intelligi passiones carnis et vitia. quia quamdiu vivunt in homine alligatus est moisi legi. que dicit. Si quis hoc vel illud fecerit moriatur. Et est sensus. Anima vel plebs que sub viro. id est lege moisi consistit vivente viro. id est regnantibus in illa passionibus delectacionum et vitiis carnis subiacet legis moisi vindicte que data est impiis et peccatoribus. Si autem mortuus fuerit vir eius. id est si mortua fuerint in anima peccata et vitia carnis. soluta est a lege viri. hoc est non est iam subiecta legi moisaica. quia nihil habet quod debeat

Lex em̄ nō est posita iustis. sed im
pijs et peccatorib9. Viuit et regnat
pcc̄m in aīa. qn̄ sataī vt pulsat ho
minē ꝑficit̄: moritꝰ qn̄ mens non
obediter9 suggestionī et delectacōi.
Igitꝰ viuente viro vocabitꝰ vxor
adultera si fuerit cū alio viro. hº
est simplr̄ intelligendū et eo modo
quo ex illud in euanꝫio. Qui q' dimi
serit vxorē et aliam duxerit ex
cepta causa fornicacōis mechatur.
et qui dimissā a viro duxit me
chatꝰ. et q' dimittit si aliā acce:
pit. et qui dimisse copulauerit
se. vterq3 adulteriū perpetrat. ptꝰ
hn̄ nō in conueniētꝰ referri ad plebē
isrlitica sic et sup̄. Quādiu lex vi
xit id est quādiu obseruari debu
it a iudeis. Si quis iudeorꝫ r̄li
quit illā et cultū dei veri. et se co
pulauit errori gētiliū adorando
idola. adulter fuit. Vn̄ etiā ipsa
plebs meretrix appellatꝰ dicente e:
zechiele. ꝑptea meretrix audi vbū
dn̄i. Si aut̄ mortu9 fuit vir ei9
liberata est a lege viri vt nō sit ad
ultera si fuerit cū alio viro. Ad li
terā satis patet. Si mortu9 fuit
vir ei9. id est si mortua fuit per
cata et vicia eius. q̄ solet pleru
q3 dn̄ari aīe libata est a lege viri.
id est a lege moysi q̄ tādiu dn̄abatꝰ
hoi q̄mdiu peccabat et nō erit ad
ultera si fuit cū alio viro id ē cum
xpō et sub euanꝫio. Aīa aut̄ que
libera est a pccīs. xpō deb3 ad
herē. Itaq3 fr̄s mei et vos mortifi
cati estis legi per corp9 xpi. De
buerat dicē mortua est vob lex.
sed ne scandalizaret iudeos qb9
ista scribebat maluit dicē mor:
tificati estis legi. qr nō h̄t qd' puniat
in vobis. Si em̄ dixisset mortua
est lex. contristaretꝰ et scandalizaretꝰ
eo q' dicēt illā abolitā et mortuā.
Illi em̄ mortificati sunt legi. in qb9
nihil habet qd' puniat. Cum dic̄ per
corp9 xpi mortificati estis legi. de q°
corpore lo᷑. Nam corp9 xpi est. qd'
assumpsit in vtero virginali. corp9
xpi est tota eccl̄ia fideliū. Corp9 xpi
est qd' quotidie conseruatꝰ in ecclesia.
Apparet ergo de illo corpe dixisse aplm
qd' assumpsit in vtero virginali. per
corp9 suū ergo xpc̄ nos liberauit a le
ge id est per passioꝫ corpis sui dedꝰ
nob' remissioꝫ pccōꝝ. vt iā nō sim9
subiecti legi. si peccare desistimus.
Vt sitis alteri9 id est xpi q' ex mortuis
resurrexit. vt fructificarem9 deo. Ille
fructificat deo qui aīas ei multipli
cat et acqrit. verbo. exēplo. et q̄busc̄ūq3
modis. Cum em̄ essem9 in carne pas
siones pccōꝝ que per legē erāt opa
bantꝰ in mēbris nr̄is. vt fructifica
rent morti. Cum essem9 in qt̄i carne
id est in spe rerū carnaliū positi et
in concupijs carnalib9. passioēs pccōꝝ
adulteriū vt3 rapina homicidiū. que
per legē erant cognite hoib9. et q̄
per legē cognoscebantꝰ esse pcc̄a. o
perabantꝰ in mēbris nr̄is vicia et
pcc̄a. vt fructificarēt morti. hoc ē vt
mortē etnā nob' acqrerēt. Sic em̄
qui seruit ī virtutib9. fructificat vi
te etne. qr vitā etnā sibi adquirit.
ita qui seruit vicijs mortē etnā sibi
acqrit. Stipendiū em̄ et remuneracō
pcc̄i. mors etna est. Nūc aut̄ soluti
sum9 per passioꝫ xpi et ꝑ baptism
a lege mortis id est a lege moisi q̄
morte confcebat pccōrib9 ī q̄ detinebamꝰ

sc̄ an̄ quā p̱ xp̄m saluarem̄. ita vt
seruiam9 in nouitate sp̄t. et n̄ in
vetustate lr̄e. In vetustate lr̄e fuit.
qui circūcisiōꝫ et sabbatū carnalit°
seruat. et qui p̱ carnalē obſuātā
legis putat se posse saluari. Ille vō
seruit in nouitate sp̄t. q̄ circūcisiōꝫ
sp̄ual̄s seruat. et circūcidit cor suū
ab oīb9 viciis. et q̄escit a s̄uo opere
et cetera que lex docet sp̄ualr̄ ītelligit
et adimplet. Quid ergo dicem9 lex pec
catū est? Absit. vt lex q̄ pctā p̱hibꝫ
causa pcī nobis sit data. Iudex q̄de
pctōꝝ et docet quid sit appetendū.
et quid vitandū. tn̄ nō est op̱atr̄x
pcī. neqꝫ causa mortis est illis q̄
peccant. verbi grā. Sic medicus
qui p̱hibet hoīem abstinē a cibis
mortiferis et a succo venenatu her
be. si ille comederit aut biberit
contr̄ p̄ceptū medici et mortuus
fuerit nō idcirco est medic9 causa
illi9 mortis q̄ p̱hibuit. s̄ ip̄e sibi
est causa mortis. qui comedit de
p̱hibitis. Ita lex que p̱hibebat
pctā d. Si quis hoc vel illud fecīt
morte morietr̄. peccātib9 et ea fa
cientib9 que ipsa p̱hibebat non
erat causa mortis. sed ipi q̄ trās
gressores existebāt. nō erāt causa
mortis et sibi causa sue dānacōis.
Sed pcm̄ nō cognoui n̄ p̱ legem.
id est penā et vindictā pcī n̄ co-
gnoui nisi p̱ legē que punit pctā.
vel ciā q̄dā mala op̱a nō cogno
scebā q̄ pcm̄ esset. vsqꝫ q̄ lex vet.
Erant em̄ quedā pctā que an̄ legē
nō putabant̄ esse pctā. sic erat per
catū concupie. de quo ip̄e subiungit.
Nam concupiām libidinis aliaꝝ qꝫ
malaꝝ rerū nesciebā s̄ eē pcm̄.

nisi lex dicēt. nō concupisces per
concupiām intelligūt̄ et alia q̄dā
pctā q̄ ante legē ignorabāt̄ pctā eē
vel qua pena digna essent. Occasiōe
aut̄ accepta per mandatū legis op̱a
tum est in me oēm concupiāꝫ. Ex p̱so
na vniu9qꝫ hoīs p̱miāꝫ agentis. Sā
qn̄ ista loq̄bat̄ grā baptismatis
iustificat9 erat. peccati aut̄ nomīe
isto in loco beat9 ambrosi9 dia̅lum
vult intelligi. qui est autor pcī. Vi
dens em̄ dial9 q̄ per obseruādam
legis reditur9 esset hō ad veniam
inuidit ei iterū sic̄ et p̄mo hoī con
siderans qꝫ legē inuenit. quo° p̱ trās
gressiōꝫ ei9 poss̄ illū dānare quem
antea damnaūat per origl̄e pcm̄.
Accepta occasiōe p̱ trāsgressiōꝫ legis
inflāmauit illū. nō solū ad concupi
scenciāꝫ libidinis. sed oīm̄ viciōꝝ. vt
p̱ concupiāꝫ fiet p̄uaricator legī. Nam
hoc habet p̱priū p9 hīsgressiōꝫ hūane
mentis infirmitas. vt difficili9 ob
seruari possint p̱hibita. Sn̄ lege em̄
nāli vel moisi pcm̄ mortuū erat
id est latebat ignorabat̄ nō appare
bat. Antequā lex nālis et ītellectus
incipiat vigere in paruul' aliis q̄s
hoīb9 licet p̱cutiāt patrē vel mrēꝫ
et maledicant parētib9. nō peccāt.
p̱9q̄m ad legitīos ānos ītelligent̄
venint. si aliq̄d tale fecerīt peccant.
et vindictā recipiūt. Sic̄ an̄ quaꝫ
lex moisi data esset. erāt q̄dā pctā
q̄ ignorabant̄ pctā esse. q̄ dimissa nō
tante grauitudis erat. vel ciā sic̄ co
gnoscebant̄ esse pctā. latebat qua
pena digna essent. Ego aut̄ viuebā
sn̄ lege aliqn̄. Sic ponit p̱ oīb9 et est
sensꝰ. Aliqn̄ id est an̄ quā legem
cognoscerē. viuē me arbitrbā recte

cum pene omnibus vitijs deseruirem. Sed cum venisset mandatum legis moisi. d. Si quis hoc vel id fecerit morte moriatur reuixit peccatum illud dicit reuixisse quod iam vixit. Et per catum in primo quidem homine vixit qui sciens peccauit. Et in chaim qui dixit maior est iniquitas mea. quam ut veniam merear. sed in filijs eius mortuum est. qui ad tantum deuenerunt errorem. ut non putarent esse peccatum quod erat peccatum. Adueniente autem lege moisi reuixit quod ceperat non viuere quia latebat. Ego autem mortuus sum id est dignum me morte intellexi postquam accepi legem et transgressus sum eam Et inuentum est michi mandatum quod erat ad vitam hoc esse ad mortem. Sensus huius est illud mandatum quod michi ad hoc datum est. ut obseruatum creatori diuino proficeret ad vitam eternam. neglectum produxit ad mortem eternam. Et ita factum est. ut quod michi pro bono datum est meo vitio mutaretur in malum. Nam peccatum id est diabolus auctor peccati occasione accepta per mandatum legis commodo quo paulo sanius dicimus seduxit me et decepit dulcedine peccati id est concupiscencie. ut ea implerem a quibus lex prohibet et per illud mandatum. hoc est per transgressionem mandati occidit me in anima. Itaque lex quidem sancta et mandatum sanctum et iustum et bonum. Unum mandatum accipe pro omnibus mandatis. Lex sancta iusta et bona est. quia sanctitatem iustitiam bonitatemque predicat et obseruatores suos. sanctos. iustos. et bonos facit. Quod ergo bonum est michi factum mors? id est mandatum legis quod per se bonum est si obseruetur michi factum est mors. Absit ut id sit michi causa mortis

Non enim me occidit illud mandatum quod per se bonum est. sed ego me occidi. et causa mee mortis fui transgrediendo illud. Sed peccatum ut appareat peccatum per bonum mandatum legis operatum est michi mortem. peccatum in hoc loco intelligitur diabolus secundum beatum ambrosium sicut et in superioribus. Non ergo lex michi mortem operata est. sed diabolus ut appareat peccatum id est inimicus humani generis esse. per transgressionem boni mandati. operatus est michi mortem. qui ad mortem me traxit. Aliter secundum beatum augustinum. Peccatum quod ante legem latebat et ignorabatur esse peccatum ut appareret quid esset per transgressionem legis duxit me ad mortem. quia maiori pena dignus fui si peccaui postquam legem cognoui. quia sciens peccaui. Ut fiat supra modum peccans peccatum per mandatum legis. erat ante legem datam moisi. magnum peccatum originale scilicet et actuale quod cognoscebatur. transgressio quoque naturalis legis. sed istud peccatum excreuit preuaricatione scripte legis que dicit. Ne occidas. non concupiscas et cetera. Et cum dicit ut fiat supra modum. ostendit quendam modum et mensuram esse peccati. Unde dominus dicit ad abraham. Necdum completa sunt peccata amorreorum. Et ad iudeos. Implete mensuram patrum vestrorum. Nam ergo mensuram peccati que erat ante legem transcendit preuaricatio mandati legis. Et tale est. ac si diceret. Ideo diabolus seduxit hominem per dulcedinem peccati. ut fiat per transgressionem mandati. supra modum peccans peccatum. id est deterius et maximum peccatum. Vel ut beatus hieronimus dicit. peccatum peccatius. Scimus enim quia lex spiritualis est. ego autem carnalis sum venundatus sub peccato. Ex persona generis humani loquitur hic apostolus et in sequentibus

etiā ex ꝑsona cuiusqȝ hoīs ꝑmam
agentis et ex toto corde ad deū
conuertentis. Lex moisi spiritalis est.
qr spiritalia precepta habet ea docens
que ad salutē aīe ptinēt. vel etiaȝ
spiritalis dr̄. qr spiritalē se vult ītel
ligi a nobis. Ego autē carnal' sū
id est mortal' sum ad°. ydeo qȝ in
carnalibꝰ desiderijs et concupijs
ꝑtem pono. venūdatꝰ sub peccō.
Primꝰ hō accepta dulcedīe vetiti
pomi. vendidit semetipm̄ dia°.
in seruū cū liber esset. et oīs qui
concupiā carnali delectatur. et dul
cedine pcī fruitur. dia°lo et pcō se
vendit cui suppōit. Qd' em̄ operor
intelligo. ꝑsonā duoꝝ hoim̄ assu
mit in hiis verbis apls̄ interioris viz
id est mentis. et exterioris id est
carnis. Quid operabatur apls̄. con
piscebat contra legis preceptū. quam
concupiaȝ nō intelligebat id est nō
approbabat. nō eligebat. neqȝ ꝑficē
optabat. Notādū autē multa loqui
hic aplm̄ ex ꝑsona gn̄is humani
de concupiscentia. per quā debemꝰ
intelligē vniuersitatē viciorum. q
oīa per concupiaȝ explentur. Nullū
em̄ pcm̄ ꝑficitur sine concupia. ver
bigrā Qui facit homicidiū concupi
scit illū occidē cui vim infert. sic
de ceteris vicijs intelligēdū. Nō em̄
qd' volo. hoc ago. s; qd' odi illud fa
cio. Quid volebat apls̄. volebat
nō concupiscē et tn̄ concupiscebat. Si
autē qd' nolo illud facio. id ē concupi
sco. Consentio legi qm̄ bona est. licȝ
concupiscerē fragilitate carnis. tn̄ qa
mente nolebat concupiscē concordabat
legi dicenti. nō concupisces. Nūc autē
iā gra dei confortatꝰ iam nō ego
operor illud desideriū pcī. neqȝ
concupisco affectu mentis. s; qd' habitat
in me pcm̄ id est mala consuetudo
peccandi quā traxi ex adam. operatur
in me concupiaȝ. Scio em̄ qȝ nō habitat
in me hoc est in carne mea bonū. Cū
dicit nō habitat in me totū posuit pro
parte. sic et maria in euangelio. Tulerūt
inquit dnm̄ id est corpꝰ dn̄i mei. S;
subiūgens. hoc est in carne mea ex
posuit ipē quid esset qd' dixit. non
habitat in me aliqd' bonū et separauit
affectū mentis a desiderio carnis in
qua nil' est bonū. qr ꝑ delectatur car
nalia opa ꝑficē. Nam velle adiacȝ
mi id est in eo mi velle et voluntas ē
mentis. vt nō concupiscā qd' nō velim.
ꝑficere autē bonū nō inuenio. qr nō
possum nō concupiscē ꝑfectū bonū est
nō solū nō ꝑficere. sed nec concupiscere.
Non em̄ qd' volo bonū hoc facio quia
nollē concupiscē et concupisco. s; qd' no
lo malū hoc ago. qr concupisco. Si autē
qd' nolo illud facio. id est si concupisco
et delector in carnalibꝰ desiderijs.
nō ego operor illud desiderium ronabi
litate mentis & intencōe. s; qd' habitat in
me pcm̄. id est mala consuetudo pecca
di. Inuenio igitur legē mi volēti facē bonum.
vt nō concupiscam. qm̄ mi malū adiacet
et consuetudo viz praua et concupiā pec
cati. Ordo verboꝝ est. mi volenti
facē bonū. inuenio legē bonā et vti
lem. Ac si diceret talijs verbis. Quia
delectatio carnis et suggestio diaboli
īpellūt me ad malū. mi volēti facē
bonū inuenio legē moisi. q̄ precepit
declinare mala et facē bona. Conde
lector em̄ legi dei scdm̄ interiorem
hoīem. id est scdm̄ ronabilitatem
mentis. Lex dicit nō concupisces et
ego condelector illi. qr nolo concupiscē. ideo
qȝ qd' illā delectat. delectat et me.

Video em alia legem in mebris
meis repugnante legi mentis mee
id est ronabilitati et intencoi mentis
et captiuante me in lege pcti id
est captiuare volente in lege male co
suetudinis que est in membris meis.
Legem mebror appellat pondus
onusqz mortalitatis. qr corpus no
strum adhuc mortale trahit nos co
tidie ad concupiscencia mala et co
suetudine praua. Lex in membris
corporis est concupiscencie. sic lex mentis
no concupiscere. Alio mo secundum beatum
gregorium. Alia lex que est i mebris
repugnans legi mentis intelligitur
titillacio carnis. id est promotio ad
libidine. vel certe oms concupiscencia mala.
Infelix ego homo. quis me liberabit de
corpore mortis huius. Gracia dei per ihm
xpm dnm nrm. Ex persona generis humani
loquitur sic et similis. vel ex persona illor qui
recedunt a pctis. et ex toto corde de
siderant deo seruire. sed impugnantur
a concupiscenciis carnis et delectacionibus
corporis. Ideo qr desiderat liberari a cor
pore mortali. et corrupcioni per quod trahitur
ad concupiscenciaz. sed no omnis homines libera
buntur ab hoc corpore corrupcionis. Reprobi
bi em licet recipiant corpora imor:
talia. tn no ideo liberabuntur a corrup
tione. qr corruptibilia erunt et poterunt
corrumpi a vermibus et igne. vt sicut
in corpore et aia propriis voluptatibus
seruierunt et delectacionibus. ita in cor
pore et aia penas eternas luant. E
lecti autem liberabuntur in die iudicii ab
omni fece pcti et mortalitatis atqz corrup
cionis. qr recipient corpora imortalia.
in aia quoqz immutabilitatem nec poterunt
vltra concupiscere aut aliquid mali
cogitare. sed in dei contemplacione

erunt intenti. Et hoc per graciam dei
patris et adiutorium dni ihu xpi
per quem oia bona habemus. Aliter
corpus mortis possumus intelligere
vniuersitatem viciorum. Sicut em iam
similis dictum est. vnumquodqz pctm per
se membrum est. Vniuersitas vero pcto
rum corpus appellatur. Quod ideo
corpus mortis dicitur. qr morte eternaz
infert. de quo corpore mortis id est
vniuersitate viciorum oim exorabat
aplus liberari. Igitur ego ipse mente ser
uio legi dei. carne autem legi pcti.
Racionabilitate mentis et intencione
seruio legi dei consentiendo ei. dum
nolo concupiscencie carnali subiacere.
Carne autem legi pcti id est consuetu
dini male. qr concupisco. inquantum
malignus spiritus suggerit. et caro dele
ctat. hiis legi pcti seruit. Inquantum vo
mens hiis contradicit. legi dei serui
re contendit

viii

Nihil ergo nunc damnacionis
est hiis qui sunt in xpo ihu.
qui no secundum carnem ambulant.
Hinc datur nobis intelligi. qr se po
nit pro omnibus fidelibus qui mente
legi dei seruiunt. licet carne concupi
scant. Nihil damnacionis est illis.
qr no ambulant secundum carnem id est
secundum carnalia desideria no viuunt.
Vel certe in illis. qui iam de corpore
mortis liberati sunt. id est a vniuer
sitate pctorum. tempore baptismatis per
dei graciam sunt exuti. et in eadem sci
tate manent. nil est damnacionis quod
morti eterne subiaceat. Lex em spiritus
vite in xpo ihu liberauit me a lege
pcti et mortis. legem appellat gra
ciam spiritus sci. qui spiritus vite appellatur.
qr quoscumqz repleuit viuos facit in
virtutibus et dimittendo peccata

pducit ad vitã etnã. Lex enĩ spũs vite id est grã spũs sũ que viuificat nos in aĩa tpe baptismatis. liberauit me a consuetudĩe pcĩ. p qd puenit ad dãnacoẽ mortis eterne. Aliter legem in hoc loco. graẽ sũ euangelij possum accipe. quã per spm scm didicimus. vbi nob vita repmittit eterna. Vel lex spũs fides intelli. q spũ sũ esse dr. q ab illo et per illũ concedit. Nemo enĩ dicit dñs ihc nisi in spũ sco. Et fides vita est. q ad vitã etnã nos ducat. Nam qd ĩpo le erat legi in quo infirmabat p carnẽ deus filium suũ mittens in silitudĩe carnis pccati. ĩmpo le erat legi. vt hoĩes iustificaret et mũdaret a pcĩs. et vtianuã patrie celestis apperiret. qd grã euang per passioẽ dñi saluatoris et per aquã baptismatis credētibus pstat. Et in hoc erat ei impossibile istud facẽ. in quo ĩfirmabat per carnẽ. hoc est p carnales obseruã. et p consuetudĩe carnaleillorum qui carnalit eã intelligebat atq carnalit viuebant. Impo le. n. erat sangne hircoꝝ mũdai pcã et nõ ceiat tolle pcã s ondere Vn hoc infirma erat. q neq hoĩes carnalit obsuatẽ. neq ea de structẽ quẽ ipã pcipiebat iustificare potat. Ideo q infirmabat p carnẽ. q a nullo mortaliũ scd carnẽ impleri potat. Vnde beatus petrus dicit. Quid temptatis dñm iponẽ iugũ legis se ceruices frm. qd neq nos neq pres nri portare potuimus. Vel in hoc ĩfirmabat p carnẽ. q ppt concupiãs carnis nemĩẽ iustificabat. Sicut enĩ medicus in ea parte est ĩfirmus. in qua nõ pt ceco lumen reddere. alijsq infirmis sanitatẽ pbere. ita lex in ea parte erat infirma in qua nõ poterat hoĩes mũdare a crĩmalibus pcĩs. Sed deus pater mittens filiũ suũ ad saluãdũ genus humanũ. que missio nihil est aliud quã illius incarnatio. qd lex nõ poterat confere contulit ipe. Quare aũt dicit in silitu ne carnis pcĩ illũ missũ cũ in veri te credendum sit eum verũ corpus assũpsisse ex carne et ossibus. Corpus nrm sũ caro nostra caro pcĩ est. q libidinoso vsu pcreat. ideo q cum pcõ ocipitur. cum pcõ ori tur nascit. et in ho seculo sine pcõ nõ pt conuisari. Corpus vo xpi nõ libidinoso vsu maris et feĩe est pcreatũ. sed ope spũs sũ de semĩe mlieris sine semĩe viri. ideo q sine pcõ conceptus. sine pcõ est natus. et sine pcõ in hoc mundo trãsiuit. et fuit caro illius in silitu ne carnis peccati. q verã carnẽ hũit. s sine pcõ qd nos hẽmus. Et de pcõ dãnauit pctm in carne. Licet difficil videa iste versiculus. sensus tn iste est. Peccatũ appellat in hoc loco apls carnẽ xpi. nõ q pcĩ maculã habuerit. s q pro pcõribus oblata est. sic isdem apls alias dicit. Eũ id est xpm deus pc pro nob pctm fecit id est hostiã pro pcĩs. sic enĩ appellabat hostia pro pcõ in veti testamẽto maxĩe in septuagita interptibus vbi dr. Ponit manũ suã se caput pcĩ id est se caput hostie q offerebat p pcõ. De pcõ damnauit pctm in carne sua id est de carne sua q fuit hostia p pcõ dãnau pctm humanũ gñs n peccando

per carnem. Dupliciter enim damnavit sive occidit et mortificavit peccatum humani generis: vel quia non peccavit in carne sua, vel etiam mortificando illud in cruce. Tale est hoc quasi quis de barbaris victoriam sumat, de barbaris et de gothis vincat gothos. Ut iustificatio legis impleretur in nobis, id est ut per passionem eius redempti et per baptismum ab omnibus peccatis liberati, per spiritum quoque sanctum roborati opera legis spiritalem implere possimus, per cuius impletionem possimus iustificari. Qui non secundum carnem ambulamus, id est qui secundum carnalia desideria non vivimus, sed secundum spiritum sanctum, hoc est secundum quod spiritus sanctus docet et precipit. Vel certe idcirco damnavit de hostia pro peccato peccatum humani generis seu diabolum, qui est autor peccati, ut iustitia quam lex prefigurabat in sacrificiis suis, magno scilicet ariete columba et turture, impleretur in nobis per Christum in eius passione quam illa significabant. Qui enim secundum carnem sunt, et qui carnaliter vivunt et carnalibus delectationibus fruuntur, que carnis sunt sapiunt, hoc est carnalia et temporalia solummodo requirunt, non curantes de spiritalibus. Qui vero secundum spiritum, id est qui secundum quod ipse docet et eius voluntas est vivunt, que sunt spiritus sentiunt, id est spiritalia sectantur, gaudia patrie celestis querentes. Aliter. Homo ex duabus substantiis consistit, ex carne et anima. Si actus carnis superaverit affectum mentis, carnalia ac temporalia tunc homo requirit. Si vero affectus spiritus sive mentis superaverint actus carnis, tunc spiritalia sectatur.

Nam prudentia carnis mors est. Prudentia carnis sive carnalis hominis est malum pro malo reddere, carnalia desideria sectari; que si quis impleverit, mortem eternam sibi acquirit. Philosophi diffinierunt prudentiam esse bona temporalia appetere et mala temporalia cavere. Que prudentia quia carnalis, idcirco generat mortem eternam, quod dum bona presentis vite desiderant et adversa pro Christi nomine vitant, bona eterne vite pro nihilo habent. Prudentia spiritus vita et pax. Prudentia spiritus, id est rationabilitas mentis, est malum pro malo non reddere, amicos in Deo et inimicos diligere propter Deum, orare pro persequentibus et calumpniantibus iuxta quod evangelium precipit, cuncta temporalia ac transitoria spernere, gaudia celestis patrie toto nisu mentis appetere. Prudentia enim mentis et in presenti pacem habet non reddendo malum pro malo, et in futurum vitam eternam meretur. Quoniam sapientia carnis inimica est Deo. Quod superius dixit prudentiam carnis, modo appellat sapientiam carnis. Sapientia autem carnalis hominis et mundana est in rebus caducis spem ponere et ea operari que superius diximus. Legi enim Dei, que dicit malum pro malo non reddas, non est sapientia carnalis. Quare? Quia non potest. Et quare non potest? Quia non vult, timens amittere bona temporalia. Dum enim malum pro malo reddunt, odientes se invicem, evangelio contrarii existunt, quod precipit inimicos diligi. Qui autem in carne sunt, id est qui secundum carnalia desideria vivunt et in spe carnalium sunt positi, Deo placere non possunt, scilicet quamdiu in talibus manent.

viii

Vos aut o romani in carne non
estis. id est in carnalibus deside
rijs. quia ideo mortificastis mem
bra vestra cum vicijs et concupiscen
tijs. sed in spiritu estis id est in spiri
talibus rebus et spiritalia queritis.
si tamen spiritus dei habitat in vobis. tunc
utique spiritale viuitis. Si quis autem
spiritum christi non habet. hic non est eius.
Spiritus sanctus omnibus spiritus est patris et filij
Quomodo spiritu cognoscimus si spiritus sanctus habitat
in nobis? per operationem bonam et ve
ram. quia spiritus sanctus discipline effugit
fictum. Quicumque christi opera imitatur.
ut oret pro persequentibus et calumpni
antibus. utique spiritum eius habet in se ha
bitantem. id est spiritum suum qui est titu
lus possessionis eius. qui quemcumque
repleuit, ad corpus christi facit per
tinere. qui vero christum non imitatur
nec spiritum eius habet. neque pertinet ad par
tem illius. Si autem christus in vobis est.
corpus quidem mortuum est. id est mor
tale et moriturum propter peccatum ade.
et propter actualia peccata commissa.
Spiritus vero id est anima viuit apud
deum per fidem propter iustificationem fidei
et baptismatis. Per anticipationem
dixit corpus mortuum esse pro eo quod
debuit dicere mortale et corruptibile.
hoc autem sciendum est. quia non propter
creationem fragilitatem corpus nostrum mor
tale est. sed propter peccatum. Quod si spiritus
eius id est patris. qui christum suscitauit iesum
a mortuis habitat in vobis per fidem per
caritatem per spem sicut dicit propheta.
Inhabitabo in illis qui suscitauit iesum
christum a mortuis. viuificabit et mor
talia corpora vestra in die iudicij. ut
vltra non sint mortalia propter inhabitan
tem spiritum eius in vobis In quo venit
deus pater in presenti seculo habitante spiritum suum utique
potencia diuinitatis. qua christum susci
tauit. suscitabit et illum in die iudi
cij ad gloriam. dans ei inmortalitatem
et incorruptibilitatem in corpore et inmu
tabilitatem in anima. passio etenim christi a
morte anime liberabit. non in presenti.
sed mors corporis usque ad generalem re
surrectionem omnibus eueniet. Ergo fratres de
bitores sumus non carni ut secundum car
nem viuamus. Debitor est qui alicui ali
quid debet. Non idcirco creati sumus
ab omnipotenti deo ut secundum carnem id est
secundum desideria carnis viuamus. quia non
sumus carni debitores sed deo. ut spiritualiter
conuersemur. cuncta transitoria et caduca
pro nihilo ducentes. et deo debitum nostrum
reddentes. Quid ergo accepimus ab illo
ut ei debitores essemus? Quicquid
boni habemus. cum enim non essemus. ab
illo de nihilo conditi sumus. donans
nobis pariter bona temporalia. et promittens
eterna. Et quomodo possumus ei debitum reddere?
Seruiendo voluntati illius. obtempan
do mandatis eius. et quicquid boni
habemus. non nostris meritis sed illius gratie
imputando. Si enim secundum carnem vixe
ritis id est si carnales concupiscencias et
delectationes secundum appetitum carnalium
desideriorum opere impleueritis moriemini
morte eterna. Quid est secundum carnem vi
uere? Carnalia opera exercere adulteri
um videlicet homicidium furtum et cetera talia.
Si autem spiritu id est per gratiam spiritus sancti
facta carnis mortificaueritis viuetis
in vita eterna. Videamus primum que sint
opera vel facta carnis ex alijs verbis
apostoli. Manifesta autem sunt inquit opera car
nis que sunt fornicatio immundicia luxuria
et cetera que sequuntur. Et quid dicit de fructu
et operibus spiritus sancti. Fructus inquiens
spiritus est. caritas gaudium. pax. longanimitas.

et cetera talia. Quo° ergo possum9 mo
tificare per gram spc sci opa carnis°
hoc mo. Verbi gra. Viuit in nobis
et regnat scbia. accipientes a sco
spu hulitate simus huiles. et sic mo
tificabim9 scbia. Viuit in nob libido
accipientes a spu sco castitate simus
casti. et sic poteri9 mortificare libi
dine. Si inqt scdm deu viuedo vo
luptates carnis et desideria car
nalia extinxeritis. beati eritis in
vita etna. Quicumq em spu dei ag
unt. id est regut et ducut ad bom
hi filij sunt dei. no p natura s p
adopcoz. Non em accepistis spm
seruitutis iteru in timore. s acce
pistis spm adopcois filioz in quo
clamam abba pr. Iudei qbus ista scri
bebat apls accepant in pribus suis
spm suitutis in timore id est lege
a spu sco dictata et scripta. q eos co
gebat per timore ad obsuatiam
sui. minas et dices. Si qs hoc vel
illud fecerit morte moriat. Ipse
etia spc scs que illi accepert quado
data est lex cogebat eos vt legem
obseruaret. Et hunc accepat isti in
pribus suis spm scm et lege. id dicit
apls. No accepistis iteru spm suitu
tis in timore. qui vos cogat p ti
more ad suiciu oipotetis dei. sed ac
cepistis gram euangelii. vbi no cogi
aliqs venire ad fide xpi p timore.
Accepistis q spm adopcois sl
electionis filioz dei qui vos i par
tem dei vocauit ad libtate. vt iā
no sitis seruietes deo sicut suili.
sed amore et timore filiacois. quo
suit filius bonus pris times eu offe
dere. Qd vero subdit. In q spiritu
sco clamam9 abba pr. tale e. ac si

dicat. per q spm scm edocti et illumina
ti clamam9 abba pr. Nisi em
spm scm tpe baptismatis accepis
sem9. nequaq auderem9 deum
oipotete factore nrm pres clama
re. dicetes in orone dnica. pat
nr qui es in celis. Nemo em pa
ganoz hoc psumit dicere. Abba he
breu est et sirum. pater grecu et la
tinu. Puidens ergo apls vtroq po
pulos ad fidem colligendos. po
suit duo noia sime. vt illi q credut
ex hebreis et siris dicat abba mi
sere mei. qui ex grecis alijsq oibus
gentibus credut dicat pr. Tale qd
in euangelio marci het. dicete dno
abba pr si possibile est trnseat calix iste
a me. Ipse spc scs testimom reddit
spui nro q sum9 filij dei. Si qndo
opa bona agim9 deo seruietes.
spc sanctus qui habitat i nob phibet
nob testiom in corde p occultam
inspiracoz sn strepitu vocis q fi
lij dei sum9 effecti in baptismate.
no per natura. sed p adopcoz. et
q talia faciendo pseuerabim9 in ei9
filiacoe. Si em filij et heredes. ser
uus no meret accipe hereditate.
filius accipit. et nos filij dei sum9
hereditate merem accipe. Hoc q
considerandu est. q hereditas in
morte pris sfirmat scdm huas
leges. Qua ergo hereditate poterit
deus pater dare nob. qui no pot
mori seipm vtiq dabit. vt sicut
ipe est imortalis et icorruptibilis ita
et nos imortales incorruptibiles q
atq imutabiles. thesauros quoq
sapie et sciencie diuitatis sue. He
redes quide dei coheredes aute
xpi. heredes igit dei pris erim9
vt diximus. s considerem9 quo sim9

heredes xpi. heredes igitur xpi iam
ex parte sumus. quia pergens ad pas
sionem reliquit nobis possessionem pacis ec
clesie inquiens. pacem relinquo vobis
pacem meam do vobis. Quid plura
dicam omnia que in presenti seculo
sive in predicatione sive in miraculis
operatus est omnia nobis reliquit ad
credendum et tenendum evangelii quod
testamentum quod omnia in morte sua
confirmavit. Coheredes etiam eius
erimus post generalem resurrectionem. quando
erimus inmortales incorruptibiles
quia in carne atque inconmutabiles in anima
sicut et ipse. In gloria quoque similes
ei erimus sicut iohannes dicit. Karissimi fi
lii dei sumus et nondum apparuit
quid erimus. Scimus autem quia cum
apparuerit similes ei erimus. quoniam vi
debimus eum sicuti est. Et ipse
dicens ad patrem. Pater volo ut ubi
ego sum ibi sit et minister meus.
Sed et xps habitat in dextra patris
id est in magnitudine potentie ma
iestatis. Erimus et nos ei cohere
des. quia fulgebimus sicut ipse fulsit.
in monte. et non solum in gloria
erimus ei coheredes. sed etiam in po
testate sicut ipse dixit apostolis. Cum sederit
filius hominis in sede maiestatis sue.
sedebitis et vos super sedes duode
cim iudicantes duodecim tribus
israel. Quid plura dicam. quicumque filius
dei efficitur et heres. quecumque dei sunt
utique et ipse meretur accipere. Ista
omnia cum securitate expectare pos
sumus si fecerimus quod sequitur. Si tamen
compatimur cum xpo. ut glorificemur
cum illo. Quod est dicere. Tunc mere
mur coheredes xpi in gloria. si ta
lia patimur pro amore nominis eius.
necessitate ingruente. qualia ille pro

nobis pertulit. imitantes eius passi
onem et dilectionem iuxta quod petrus dicit.
xps passus est pro nobis relinquens no
bis exemplum ut sequamur vestigia eius.
Existimo enim quod non sunt condigne
passiones huius temporis ad futuram
gloriam que revelabitur in nobis. Si quis
libet hominum omnia precepta novi et ve
teris testamenti potuisset implere et
omnia genera tormentorum perferret. carceres
vincula et eculeos. ungulas. ustulationes
lapidationes crucifixiones. frixiones
in sartagine per multa curricula
temporum. nequaquam esset dignus gloria
futura quam recepturi sunt electi. Que
rit aliquis quare. Ideo utique quia ista tem
poralia sunt illa eterna. Que erit illa
gloria qua fulgebunt electi sicut sol in
regno patris sui. et erunt sicut angeli
dei cernentes presentissimum omnipotentis
dei vultum iuxta quod iohannes dicit. Scimus
quod cum apparuerit similes ei erimus. quoniam
videbimus eum sicuti est. Nam expec
tatio creature revelationem filiorum dei
expectat. Creatura in hoc loco ap
pellat hominem. Qui merito creatura
appellatur. quia vitio suo amisit ima
ginem et similitudinem omnipotentis dei.
quam habebat in anima. Ista ergo creatura
id est omnis homo fidelis. manifestationem
filiorum dei expectat. ut appareat quod
promissum est. quia ipsa re manifestabitur
qui sunt filii dei. quod modo tenemus
in spe. Ecclesia siquidem in presenti per
mixta est bonis et malis. omnesque
xpm clamant. et non apparet qui sunt
filii dei futuri in re. Cum autem xps
venerit ad iudicium et separaverit
agnos ab hedis dicens iustis. Venite
benedicti patris mei. tunc revelabitur
qui sunt filii dei in re. Et quod dicit

expectatio creature sic expectacio
mea revelacione filiorum dei ex
pectat sic videntur hec verba so
nare. quasi aliud sit creatura. aliud
aliud filij dei cum unum sit. Sic
deniqz soliti sunt homines dicere vide
tes in presencia sua multos color:
es per diversa vasa ordinatos.
Expectatio vel expressio istorum
manifestacionem imaginis expectat.
tamen non sit aliud imago et aliud
colores. Vanitati enim creatura sub
iecta est non volens. sed propter eum
qui subiecit eam in spe. In hoc
loco et eciam in subsequentibus videri
cit apostolus quod omnis creatura ingemi
scit et parturit sicut dicit beatus augustinus
sime oriene et in hoc nomine quod est
creatura comprehenderit non sola be
stias. sed eciam solem celum et sidera
et angelos pariter cum homine dicens.
omnia vanitati subiecta esse. et quod
magis est ingemiscere in suo cursu
et operacione. Sed licet omnis creatura
quod potest mutari in melius & deterius
sic angeli quondam potuerunt licet
modo non possint illi qui deo adheret.
Aut que potest a leticia in tristiciam conver
ti. ut homo vel totere omnium rerum
creature comparacione omnipotentis dei. qui
semper idem est. Vanitas sunt sic dicit ecle
siastes. Vanitas vanitatum et omnia
vanitas. tamen non ideo omnis ingemiscit
sic angeli deo adherentes. qui iam im
mutabiles sunt effecti sic ezechieli mo
stratum est in cristallo quod erat super
capita alium. et sic illa que irronabilis
est vel anima caret. Qua propter creature
nomine debemus intelligere hominem. quia cum
omnibus creaturis quandam racionem habz
quod omnis creatura in tria dividitur. aut
enim est corporalis quod potest moveri et vol:
ui per loca. Aut est animalis quam anima
vivificabit. Aut est spiritualis ut an
geli qui racione utuntur. homo igitur in
hoc quod corpus habet coniungitur corporali
bus creaturis. per animam. anima vegeta
tibus. per racionem qua discernit inter
bonum et malum spiritalibus. Unde beatus
gregorius alijs verbis sed eodem sensu
ita exponit. dicit. habet inquit homo
esse cum lapidibus. vivere cum arbo
ribus. sentire et vivere cum animalibus.
Intelligere id est racionabilitem habere
cum angelis. Creatura enim et omnis
homo vivens in carne. vanita
ti hoc est mutabilitati. mortalitati.
corrupcioni subiectus est non volens.
quod sponte quidem peccavit in paradiso.
sed non sponte neque volens subiectus
est mortaliti et pene. verbi gracia
sic latro qui sponte committit furtum.
sed non sponte suspenditur. Et licet
ipse nollet. tamen subiectus est vanitati
propter eum. id est propter iustum omnipotentis
dei iudicium qui subiecit eum in spe li
beracionis et venie. Nam in hoc
ostenditur deus omnipotens esse iustus.
quod eius peccatum non dimisit impunitum
Et in hoc predicatur esse misericors. quod
non statim illum penitus damnavit et
occidit. sed reservavit ad penitenciam.
dans ei spem venie et liberacionis.
regressionisque in gradum pristinum.
ut expectet illud quod in sequentibus
dicit. Quia et ipsa creatura id est homo
quilibet electus liberabitur in die
iudicij a servitute corrupcionis
in libertatem glorie filiorum dei. homo
in presenti seculo positus sub servitute
corrupcionis et mortalitatis est positus
quod subiacet mutabiliti et vicijs
Liberabitur aut in die iudicij ab
omni fere mortalitate et peccati.

qn mortale corpus accepit inmortali tatem. et corruptibile hoc incorruptionem et transibit in libertatem glorie filiorum dei. que erit filiis christo in gloria et libertate filiationis adoptiue. de qua dominus ait iudeis. Si vos filius liberauit. vere liberi eritis. Et est differentia esse in hoc loco inter creaturam et creatam. Nam paulo superius vbi dixit. Expectatio creature filiorum dei reuelationem expectat. fideles tantum possunt intelligi qui iam credebant. hic ergo vbi dicit ipsa creatura liberabitur a seruitute corruptionis. infideles intelligi possunt. qui necdum temporibus apostolorum credebant. predestinati tamen erant ad vitam. vnde et postea crediderunt. Scimus enim quod omnis creatura id est omnis homo ingemiscit et parturit vsque adhuc. In hoc loco vt beatus augustinus dicit non est oriences sequendus neque se quaces eius qui omnem creaturam rationabilem et irrationabilem corporalem et incorporalem comprehendunt. Non enim omnis creatura ingemiscit vt illi volunt. sed homo qui cum omni creatura quidam nomen habet. eo modo quo paulo superius diximus. Omnis inquit creatura id est omnis homo ingemiscit. affligitur. tristatur. in dolore in fame et siti. in frigore et nuditate. in carceribus. et parturit. siue vt melius habetur in greco. dolet in tantis angustiis vsque adhuc. id est vsque ad diem iudicii et quamdiu dicitur adhuc. vel quamdiu dicitur hodie se subiacebit creatura angustiis et doloribus. Illi autem qui iam regnant cum deo et quotidie transeunt ad requiem sempiternam. per quam

ab huius seculi erumpnis liberantur non ingemiscunt. Non solum autem illa sed creatura id est non solum credentes et non credentes ingemiscunt et dolent in presenti vita. sed et nosipsi scilicet apostoli qui perfectiores fidei sue primitias spiritus habentes. dolemus et ipsi intra nos gemimus in corde et mente sustinentes carceres. penurias. egestates. multasque angustias et afflictiones. Bene et conuenienter dixit. Non solum alii ingemiscunt sed et nos apostoli primitias spiritus sancti habentes. quia sicut illos primos elegit dominus. ita primum accipere meruerunt spiritum sanctum die videlicet sua quando dixit eis. Accipite spiritum sanctum. Siue quod penthecostes quando in linguis igneis venit super eos spiritus sanctus vel etiam primitias spiritus dixit id est qui maiora dona spiritus sancti acceperant in predicatione. vt omnium gentium linguis loquerentur. In miraculis quoque quibus prae omnibus mortalibus habundantes gloriosi extiterunt. legitur enim in actibus apostolorum. quod ponebant infirmos et mortuos in plateis. vt veniente petro saltem vmbra illius veniret super eos et sanaret. Beatum quoque andream legimus vno die triginta et eo amplius mortuos suscitasse. Primitie siquidem appellantur optima quaeque et cariora. sicut in lege habetur. Offeras primitias auri et argenti tui domino. id est optima et meliora. Hec enim vera ita dignum erat. vt per quorum ministerium doctrina euangelica et fides domini per quadriuium orbem diffamanda erat. maiora dona spiritus sancti acciperet. Velut non solum inquit alii ingemiscunt. sed et iam nos qui primitias spiritus meruimus et qui rationabilitatem et deuotionem mentis nostre deo iam hemus oblatam in olocaustum quod igne dilectionis dei et

pximi ardet. de quo dns igne ait.
Ignē veni mittē in terrā. et quid
volo nisi vt ardeat. Nunqḋ pmiti
as mentis sue idem apls nō hēbat
deo oblatas. qui dicebat. mente ser
uio lege dei. carne autē legi pcti. Apo
stolq etem rōnabilite mentis et iten
tōne seruiebat legi dei consentiēdo
ei in hoc. qr nolebat concupiscē carnali
subiacere. carne autē legi pcti et con
suetudini male. qr concupiscebat. Ex
pectantes adoptionē filiorū dei re
dēpcōnē corpis nri. Questio oritur
in hoc loco. cum apls in superioribus
locis huius eplē dicat. Ipse spūs testimoniū
reddit spūi nro qḋ sumq filij dei. Et
alibi. xps nos redemit de maledi
cto legis. qr mō dixit expectare nos
adoptionē siue electionē filiorū di et
redēpcōem corpis nri. id est tocius
ecclīe que est corpq xpi. Que q̄stio
in scripturis soluitur. vbi dicit aplus
Spe salui facti sumq. In spe quidē
filij dei sumq omēs credētes et rēdē
pti passione xpi. Sz adhuc expecta
mq. vt quod sumq et tenemq in spe.
qm̄ sumq et possideamq in re. Omēs
quidē credentes fidem hēmq. quia
sumq filij dei et sumq redempti san
guine passionis eiq. si nō pderit alijs
passio eius nisi electis. qui et filij
dei erunt. sic iohēs dicit. Karmi. fi
lij dei sumq mō in spe. et nondum
apparuit qḋ erimq in re. Scimq
aūt qr cum apparuerit siles ei e
rimq quō videbimq eum sicuti ē.
Spe enī salui facti sumq. Sic fides
est credē ea que nō videmq Ita spes
est expectacō futurorū bonorum
Per passionē enī xpi redempti sumq
in spe. non in re. qr necdū appar3
qualēs sumq futuri. Spes autem
que videtur. non est spes. Quasi
dicet illa res que videtur nō est
spes. Nam qḋ videt quis quid
sperat. illud qḋ videmq nō sper
amq. verbi grā. Video te stare
in psencia mea. nō te spero ven
turū. Si aūt qḋ non videmq
speramq per paciā expectamus.
id est nō deficimus. Inter spem
et rem media est paciā. qr per
paciencā qua sancti sustinēt ad
uersa huius seculi. nō qrentes in
psenti mercedē. sperant se per
venire ad gl'iam eternā. Silr aūt
et spūs adiuuat infirmitatē nrā
id est sic spes et paciā adiuuat
et sustinēt infirmitatē mentis
nre. ita et spūs sanctq. Infirmitas
aūt animi est plerūqz illa petē
q̄ nobis nō conueniūt sic scripta
manifestant. Nam quid oremus
sic oportet nescimq. plerūqz dū
voluq bona nob petē. contraria et
aduersa petimq si nob illa con
cederent sic beatq paulq pete
bat contraria. qn depcabatur auferri
a se spūm temptacōis et infirmitatē.
Si aūt audiret forsitan in elacōem
magnitudine se extolleret et caderet
in lapsum. Sic etiā plerūqz po
siti in psperitate petimq nob
illam conseruari. que si semp
nob maneret. forsitan amore sui
implicaret animū nrm. Silr
qn sumq positi in infirmitate
ex causa pbacōis aut emēdacōis
imploramq liberari. q̄ si a nobis
tolleretur fortasse ad pctā pstina
reuerteremur. aut remissq in bono
ope laboremq. Ideo qz nescimq
orare sic oportet ipse spūs docet.

Sed ipse spiritus sanctus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. dicit beatus ambrosius. quia si quando fideles aliquid petunt contra salutem suam per ignorantiam non per iactantiam. spiritus sanctus qui unius substantie est cum patre et filio interponit se in medio inter nos et deum patrem. et postulat pro nobis que utilia sunt non cum impulsu aeris nec cum sonitu vel strepitu vocis. sed inenarrabiliter sicut convenit eius divinitati. qua equalis et consubstantialis est deo patri. Et plerumque ea que nos petimus nobis contraria ipse mutat in melius non dando quod petimus. postulare etiam dicitur pro nobis secundum alios doctores ac gemere. quia sanctos quia gratia sua replet postulantes facit et gementes pro suis reatibus et aliorum. vel quia differuntur a regno. qui gemitus bene inenarrabiles dicuntur. quia nemo potest enarrare quanta compunctio in cordibus fidelium est. quanta remuneratione digni sunt coram deo. Qui autem scrutatur corda scit quid desideret spiritus. quia secundum deum postulat pro sanctis. deus pater cum filio suo qui omnia archana cordium et secretorum non solum hominum sed angelorum penetrat scit quid desiderat spiritus sanctus habitans in cordibus fidelium suorum. quia unius substantie sunt. vel quid nos desiderare facit postulat quia secundum deum pro sanctis quando ea facit nos postulare que et deo placeant et nobis utilia sint. Ita autem dicamus positi in oratione. deus eterne qui absconditorum et futurorum es cognitor. sicut scis nobis necessarium esse. et sicut tibi placet miserere nostri. Deo ergo loquitur sine strepitu vocis. cum nobis tacere videtur. quia et videt cum non videatur. et hec petit que sit deo patri placere et nobis prodesse.

Unius enim voluntatis est ipse et pater. Scimus enim quoniam diligentibus deum omnia cooperantur in bonum his qui secundum propositum vocati sunt sancti. Isti diligunt deum qui mandata eius custodiunt et servant. sicut dominus dicit. Si quis diligit me. sermonem meum servabit. hoc dicit. quia diligentes deum et mandata eius servantes et qui secundum propositum suum predestinatum omnipotentis dei ad hoc vocati sunt. ut sancte vivendo sancti sint. si aliquando aliquid inepte aut imperite contra suam utilitatem petunt. sicut paulus et filii zebedei. deus omnibus cooperatur illis in bonum. aut non dando quod petunt. aut etiam mutando aliud pro ipso quod petunt. Neque imputat illis in peccatum. sed ea tribuit que danda sunt deum amantibus. Bene autem dicit cooperantur. quia operantur illi qui petunt. cooperatur deus omnibus implendo. quod ad salutem illorum pertinet. Nam quos prescivit sibi esse credituros et in fide sua permansuros illos predestinavit suo prefinivit et preordinavit conformes fieri imaginis filii sui. id est similes fieri in gloria humanitatis filii sui. qui reformavit corpus humilitatis nostre. ut idem apostolus alibi dicit. configuratum corpori claritatis sue. Licet enim in potencia divinitatis non simus equales illi tamen in gloria et inmortalitate et in incorruptione erimus similes ei. quando videbimus eum sicuti est. Vel certe ad hoc predestinavit eos conformes fieri imaginis filii sui. ut sicut christus peccatum non fecit. nec dolus inventus est in ore eius. ita et illi quos fecit volunt dominum ihesum christum non habeant voluntatem peccandi. Ut sit ipse primogenitus

in multis fratribus. Qui unigenitus patris dicitur primogenitus. non tamen omnis primogenitus dicitur patris unigenitus. Quia illi enim primus aperit vulvam matris nascendo. nec habet alios fratres sequentes. solus primogenitus est. Filius autem dei redemptor humani generis. si digna consideratione perpendimus. tam secundum divinitatem quam secundum humanitatem et unigenitus et primogenitus predicandus est. Unigenitus quidem est secundum divinitatem. quia in natura divinitatis non habet alios fratres. Primogenitus vero quia ante omnem creaturam non factus sed genitus est. sicut per salomonem dicitur. Ego sapientia ex ore altissimi prodivi primogenita ante omnem creaturam. Secundum humanitatem autem unigenitus quidem dicitur patris beate marie et primogenitus in multis fratribus ad optimis. quia ipse primus surrexit a mortuis. primus ascendit ad celos. Isti sunt fratres de quibus ipse dixit ad mariam. Vade ad fratres meos et dic eis. Fratres enim illius dicuntur omnes fideles in hoc quia homo dignatus est fieri. Sed is qui frater noster est secundum carnem. ipse dominus deus noster est secundum divinitatem. Quos autem predestinavit sic prefinivit semper regnatos in eterna beatitudine hos et vocavit. per se et per apostolos vocavit usque ad diem iudicii. Et quos vocavit per gratiam suam ut permaneret semper in gloria. hos et iustificavit per passionem suam per baptismum et fidem exornatam bonis operibus et iustificabit usque ad finem seculi. Quos autem iustificavit illos et glorificavit. preterito tempore utitur apostolus hoc loco pro futuro in hoc quod dicit glorificavit morem sacre scripture tenens que sic solet narrare futura quasi preterita. Illos enim quos vocavit et iustificavit in presenti seculo. hos glorificabit in die iudicii. Sic idem apostolus alias dicit. Cum christus apparuerit tunc et vos cum ipso apparebitis in gloria. Quid ergo dicemus ad hec. Sicut quidem modo diximus de vocatione iustificatione et glorificatione id est quam gratiarum actionem reddemus illi qui gratis nullis meritis precedentibus antequam essemus nos predestinavit regnatos semper. Ac postea vocavit et iustificavit. ad ultimum etiam glorificavit. Tale est et illud psalmiste. Quid retribuam domino pro omnibus que retribuit mihi. Potest et ita intelligi. Quid predestinationi dei contradicere possumus. si enim non predestinati essemus ad hoc ut regnemus cum illo. Si deus pro nobis quis est qui expugnat qui predestinat. iustificat. et glorificat. quis contra nos valet pugnare. nullus. neque diabolus neque nero sive quilibet persecutor. Qui etiam filio suo proprio non pepercit id est amore non servavit. sed pro nobis omnibus predestinatis ad vitam eternam tradidit illum. Et ipse pater tradidit filium. quia tradidit in mortem. multisque modis et ipse filius traditus. hoc verbum quod est parcere aliquando significat dimittere. ut illud in virgilio. parce aetherea metu. id est dimitte metum. Aliquando significat servare sicut hic. qui filio proprio non pepercit. Unde apud poetas parce vocantur id est servatrices. quia servant sua mella. Quomodo etiam non cum illo omnia nobis donavit. hoc maxime ad apostolos pertinet ad refertur quibus ait veritas. Cum sederit filius hominis in sede maiestatis sue. sedebitis et vos super duodecim sedes. Potest referri ad et ad omnes predestinatos. qui cum capite suo christo omnia possident. quia ipse

possidet. Cum enim omnis creatura longe incomparabiliter distet a filio dei per quem facta sunt omnia. sic deus pater in tantum nos dilexit. ut pro nobis traderet illum. utique qui poterit in nobis illa implere. Quis accusabit adversus electos dei? quis sumet accusacionem adversus electos dei? diabolus accusat electos dei sicut accusabat beatum iob. sed meritum auxit non minuit. quia vir iustus eius adversa sustinuit patienter. Notandum autem quia hec sententia secundum beatum augustinum per interrogacionem et percunctacionem legi debet. et sic dicit ipse percunctacionem multa possunt responderi. Interrogacionem autem que affirmative debet responderi eciam que negative non. pronunciabitur ergo ita. ut post percunctacionem quam dicimus. quis accusabit adversus electos dei? illud quod sequitur. Deus qui iustificat. enuncietur sono interrogantis. ut tacite respondeatur. non. Similiter et illud quod sequitur. Quis est qui condempnet? percunctando legendum est ut subinferat interrogando. xpistus ihesus qui mortuus est. immo et qui resurrexit subintelligatur tacite non. Et est sensus. Numquid xpistus qui mortuus est pro nobis et resurrexit ut nobis vitam donaret. condempnabit nos? non utique. sed pocius saluabit. Hoc vero quod sequitur qui est ad dexteram dei patris qui eciam interpellat pro nobis. non iam interrogando sed pocius affirmando pronunciatum est. Qui est ad dexteram dei. id est in plenitudine et magnitudine paterne maiestatis. Qui eciam interpellat pro nobis deum patrem non voce sed miseracione dum quotidie hominem quem assumpsit et gravissimum genus mortis quod pro nobis sustinuit vultui paterno offert. ut nostri misereatur. Quis nos separabit

viii

a caritate xpisti? Ad superiora pertinet ubi ait. Non sunt condigne passiones huius temporis ad futuram gloriam. quia omne quod in presenti est comparacione future glorie momentaneum est. Ideo alloquitur romanos ne deficerent in tribulacionibus. Vide petrum considera paulum. ante potuit illos vero occidere quam a caritate xpisti seiungere. Stephanus lapidibus obrutus. laurencius ustulatus non potuerunt a xpisto separari. quod ita erant mente deo copulati ut insensibiles essent ad omnia tormenta tolerare. Numquid nos separabit tribulacio? an angustia? Angustia dicitur omnis necessitas omnisque indigencia. persecucio est vis mali. nam persequi est aperte vim inferre. periculum in multis rebus et insidiis accipitur. Gladius potest significare quelibet genera suppliciorum. fames et nuditas non poterant eos separare. quia habebant panem verum xpistum. qui eos spiritualiter pascebat et vestiebat. sicut alibi apostolus ait. Quotquot in xpisto baptizati estis xpistum induistis. Quia propter te afficimur tota die. Vox martirum ad xpistum tota die dicit. id est omni tempore quamdiu vivimus. quia qui perseveraverit usque in finem coronabitur. Non enim sufficit uno die pro xpisto tribulaciones sustinere. sed omni tempore si necessitas fuerit. destinati que secundum alia verba estimati sumus sicut oves occisionis que occiduntur sine reluctacione. Sicut oves inquit non reluctantur cum ad mortem ducuntur. Ita et nos non reluctamur dum occisioni paramur. Sed in hiis omnibus tribulacionibus tormentisque positi superamus vincimus per eum qui dilexit nos id est propter xpistum qui nos dilexit nos usque ad mortem qui pro nobis est mortuus et qui nobis dixit. Nolite timere eos qui occidunt

corpus. qui aiam non pnt occidere. Cer
tus sum enim. quia neque mors que in
fligitur corpori poterit nos separ
are a caritate xpi. Non dixit opi
nor. sed certus sum. Neque vita ista
presens que in longinquum abnegatoribus
xpi promittitur. Et est sensus
Si minatus fuerit michi nero mortem
omnibus crudeliorem. aut vitam in presenti
seculo omnibus feliciorem. non potest me
separare a caritate xpi. Non dixit
opinor. neque alios compleris me
os. Neque angeli ipsi maligni. qui
se transfigurant in angelos lucis.
vel secundum illud. Si angelus de celo
euangelizat vobis preter quod nos euan
gelizamus anathema sit. Et est sensus
Et si angelus de celo vellet me se
parare a caritate xpi. quod fieri non
potest. non posset me ab ea separare.
Neque principatus id est contrarie pote
states demonum que aliis principantur.
de quibus ipse dixit in epistola ad ephe.
Non est nobis colluctatio aduersus
carnem et sanguinem. sed aduersus prin
cipes et potestates. aduersus mundi
rectores tenebrarum harum. Neque vir
tutes contrarie demonum que sub suis
principibus consistunt. Neque instancia
id est presencia bona que promittuntur
credentibus vel mala que minantur.
Neque futura ipsa bona vel mala in
fuituri seculi. Neque fortitudo id est di
abolus princeps demonum. de quo
dicitur. Cum fortis armatus custodit
atrium suum. Neque altitudo id est astro
logia. Neque profundum id est nigro
mancia que inferiora inferni
scrutatur. per quam multi discedebant
a fide. Et est sensus etiam si omnes
astrologi et mathematici. hoc est
astrorum conspectores. qui se fatentur rerum
sidereum penetrare et cursus. venerint
contra nos. vel etiam illi qui per nigromanciam
id est mortuorum resuscitacionem
animas ab inferis reuocant. sicut mulier
illa phitonissa reuocauit animam samu
elis. neque quam poterit nos separare
a caritate dei. Neque creatura aliqua
id est si alia creatura est sursum
aut deorsum preter istas quas dixit.
nec ipsa poterit nos in aliam partem
flectere. Vel secundum augustinum alia crea
tura intelligitur hic homo qui se potest a caritate
dei separare male viuendo. Et est sen
sus. Neque alia creatura quam nos ipsi
poterit nos separare a caritate
dei que est in xpo ihesu. Nos tamen
possumus nos separare ab ea ma
le viuendo. Mentes enim sanctorum
ita sunt deo que summus est spiritus. pro cari
tate coniuncte vt inter illas et deum
nulla creatura sit media. quia qui
adheret deo vnus spiritus est. ix

Veritatem dico in xpo
id est per xpm non mentior
Necessitate cogente sepe
iurabat apostolus non agens contra domini
preceptum. Et quia dicturus erat rem pene
incredibilem. ideo iurauit necessi
tate cogente. Nam inter romanos
qui crediderant. erant iudei crede
tes. quibus ista scribebat. et quia
erant qui dicerent paulum non dilige
gentem suam. eo quod euangelizaret gen
tibus. Iuramento obligat asserens
se diligere et amare gentem suam
vnde subiungit. Testimonium perhibente
michi consciencia mea in spiritu sancto quoniam tristicia
est michi magna et continuus dolor cor
di meo. Non dicit modica et par
ua tristicia michi est. aut transiens dolor
subito accidens subito que recedens
sed testatur magnam tristiciam assiduumque
dolorem sibi inesse pro fratribus suis.

1x

qui filium dei ad se missum no solum
noluerit suscipere. sed in sua accla
maneret cum dignum morte dicentes
ad pilatum. Crucifige crucifige il
lum. reus est mortis. Quod in spiritu
sancto vel per spiritum sanctum non iurat
aliud esse non spiritum sanctum quod erat in mente
illius testem adhibet consciencie sue
ipsa consciencia sibi testimonium perhibente quod
nimium doleret de perditione fratrum
suorum. Optabam pro eo quod est optavi.
anathema esse a xpo pro fratribus meis
qui sunt cognati mei secundum carnem
qui sunt israhelite et de progenie israel. In
venit tam subita mutatio in animo
apostoli ut optaret anathema esse a xpo
que in plerisque locis pro separatione
ponitur. cum paulo superius dixit. nullo
se posse a caritate xpi separari. Co
siderandum quod anathema varias habet
significationes. Ponitur enim pro separatione
sicut in edicto iustiniani imperatoris
dicitur. ut ibi. Si angelus de celo evan
gelizaret nobis preter id quod nos ev
angelizavimus anathema sit id est male
dictus. Ponitur pro occisione corporali
ut hic quod tale est. ac si diceret. Opta
bam enim interfici a xpo corpore. et hoc
est quod dicit secundum carnem. Poterat
aliquis dicere. o beate apostole. quid opta
res interficiam secundum carnem a xpo. Ad
hec subintulit ipse. Ut fratres mei qui
sunt mei cognati secundum carnem salui
fierent et viverent mente deo. Dicen
do vero qui sunt cognati mei secundum
carnem. ostendit non esse illos sibi cogna
tos integritate fidei et devocione
mentis. Imitatus est autem in hoc loco
apostolus caritatem et factum moisi legis
latoris. Cui cum dixisset dominus. De
scende. peccavit populus tuus et dimitte
me ut deleam eos. et faciam te
in gentem magnam. ait nimia cari

tate ductus. Aut dimitte eis hanc no
xam. aut dele me de libro tuo. Vides
dominus eius caritatem erga populum. ait. non
delebo te de libro meo. sed dimisi iuxta
verbum tuum. Ita et apostolus volens magis
xpo placere hoc loquebatur caritate cogen
te de occisione corporis sui. cum omnino
nullo modo optaret mentis affectu separ
ari a xpo. Quorum adoptio est filiorum.
id est electio illorum. electio filiorum est.
qui ex ipsis adoptati sunt filii et ipse
populus vocabatur filius dei. Unde dicitur
in exodo ad pharaonem. filius primo
genitus meus israel. Et per ysaiam. filios
genui et exaltavi. Gloria erat illis
quod de omnibus gentibus in peculiarem
dei plebem sunt electi. Illis etiam est te
stamentum vetus datum. Vel sicut quidam codi
ces habent. testamenta. vetus scilicet et no
vum si voluerint credere. Testamentum enim
novum datum est illis. ut a servitute le
gis transiret ad libertatem gratie xpi
Et legislatio id est datio ad eos pertinet.
quia lex per moisen eis data est. Et
obsequium cultus. videlicet divine religionis qui
est illis traditus. promissio quam de xpo
et de redemptione eorum et vita eterna illis
data sunt. ut quicquid promissum est patri
bus impleretur in filiis. Quorum patres
scilicet fuerunt abraham isaac et iacob. et ex
quibus patribus vel iudeis xpus est natus
secundum carnem non secundum divinitatem. qui est
super omnia deus benedictus in secula. xpus deus
et homo est. secundum quod homo est. ex ipsis car
nem assumpsit et inter omnia fuit. secundum
quod deus est. a deo patre ante secula est geni
tus. et est super omnia. potens divinitate. No
tandum autem quod cum esset locutus de ab
iectione parentum suorum non minuendo
neque reprehendendo. iudicium dei talia
prosecutus est. sed potius benedixit illum pro
certo sciens iusto iudicio dei cuncta

ab illo moderari ac disponi. Vnde
et subintulit. Non autem quod exciderit
verbum dei. et est sensus. Quam-
uis multi de iudeorum parentum meo-
rum in infidelitatis errore remansissent.
nolentes in xpm credere. non tamen ideo dico
quod euanuerit et annullata sit promis-
sio dei que facta est ad abraham. quia in
semine eius benedicerentur omnes gentes.
quoniam in illis est adimpleta quo credi-
derunt tam ex iudeis quam ex gentibus
et qui adhuc credituri sunt. Non enim
omnes qui ex israel hi sunt israelite. Ia-
cob et israel nomina unius hominis fuerunt.
Non autem omnes qui ex stirpe illius de-
scenderunt. omnes viri israelite sunt. id est
deum videntes mente. quia mentem
fide deum non cernunt. Itaque israel in
spiritalem et carnalem diuiditur. Iudei
credentes filii sunt israel et abrahe
secundum carnem et secundum fidem. Non credentes
vero. et si sunt carne filii israel. sed tamen
non spiritu. Gentiles autem licet carne
non sint filii israel. tamen fide et mente fi-
lii sunt israel et abrahe. quia deum mente
contemplantur. Neque qui semen sunt
abrahe omnes filii. sed de solo isaac di-
ctum est. In isaac vocabitur tibi semen.
Ismahel quidem ex semine abraham
fuit. et tamen non computatur eius filius esse.
Et sic non omnes filii abrahe secundum car-
nem eius dicuntur filii. sed semen eius
stabilitur in isaac. ita modo non omnes
qui ex eius stirpe per isaac descendunt
eius filii reputantur. sed qui sunt fide
eius et credunt in xpm. de quo dictum
est. In semine tuo benedicentur omnes gentes.
Id est non qui filii carnis. hi filii
dei. sed qui filii sunt promissionis estimantur
tur in semine licet iudei in infidelitate
permanentes filii abrahe sint per naturam
carnis quia de prosapia eius descenderunt
tamen non sunt ideo filii dei. quod de-
generes sunt a fide et operibus abrahe

Neque pertinet ad eos aliquid ex dono
benedictionis spiritalis que facta est
ad abraham de xpo et multitudine
credentium. Gentiles vero qui sunt
filii promissionis reputantur in se-
mine abrahe id est in xpo. quia
fidem et opera abrahe imitantur.
Promissionis autem filii appellantur
gentiles. propter promissionem scilicet que facta
est de eis ad abraham qua dicitur. In se-
mine tuo benedicentur omnes gentes.
In figuram enim gentilis populi prestitit isaac.
quapropter licet non credant omnes iudei
tamen verum est quod promissum est abrahe. In
isaac vocabitur tibi semen. et in his
qui tibi promittuntur filii futuri. Sic
promissus est isaac. post quem exemplum.
Promissionis inquit verbum hoc est. Secundum
hoc tempus veniam per angelum scilicet
vel veniam id est apparebo et erit
sare filius. Igitur sicut isaac per promis-
sionem quod dicitur In isaac tibi vocabitur
semen. sic gentilis populus sectando
fidem et vestigia abrahe per promis-
sionem que facta est ad illum benedictionis
gratiam consequi meretur. Non solum
autem illi sed et rebecca ex uno con-
cubitu habens isaac patris nostri. Ordo
verborum est pariter quam sensuum. Non
solum illi duo filii abrahe isaac et
ismahel figuram tenuerunt duorum populorum
fidelium et infidelium. verum etiam
rebecca typum credentium et reproborum
gessit in duobus filiis suis iacob
et esau. habens illos ex uno concubitu
patris nostri isaac. Et vacat quod ait
ex uno concubitu. ne forte enim dicere
posset iacob. quoniam me genuit pater
meus boni animi et bone voluntatis
erat. Ideo quia bonitas eius per semen illius
diffusa est in me. malicia autem in fratrem meum.

Aut etiā ne aliqͥs hoīm hoc ita dicē
posset aut aplos ex vno concubitu
genitos esse illos duos. ondēs ex
vocātis dono vnū dilectū. alterum
ex iusto iudicio odio hitū. Nā omēs
ex ade dēdētes ꝓsapia. filij nascūt
pctī. et ideo dampnacōe digni. Si qui
vero liberant. bōitas et grā ē dei.
nō eoꝝ retributio meitoꝝ. Cum eī
nondū nati fuissent illi duo iacob et
esau ꝗ aliqͥd egissent boni ꝗ mali.
vt scdm electōe opū illoꝝ ꝓpositum
seu pordinacō dei maneret. non
ex opibꝰ illoꝝ q̄ nulla erāt sed ex vo
cante dictū est ei. qꝛ maior seruiet
mīori. ex vocante dicit id est ex do
no orpoͭ dei. qui illos vocauit. dcm
est rebecce ꝙ esau maior natu. serui
tutis obseqūm mīori esse rēdituꝝ.
hoc est iacob. et ita pꝰ euenit. Nam
sic in libris legi regū. edom tpibus
dauid et salōis aliorūqꝫ regū fuiuit
isrli vsqꝫ ad illud tpꝰ. qn̄ sic in eod
volūie legit. ꝓparauit se edom ne
esset subiuda qd vtiqꝫ pdictū ei fuer
at ab isaac patre suo. Veniet ?quit
tempꝰ cū excuties iugū iꝰ de ceruice
tua. Quis hoīm pt enārāe. qr dēs
omībs elegerit iacob anq̄m nascēt
et repbrauit esau. tn̄ nec iᶜ nᶜ iste
bonū aliqͥd vel malū potat implere.
nisi qꝛ in isto id est in iacob graciaꝫ
suā et misedīaꝫ exhibuit. et ī esau
iustū iudiciū suū impleuit. Nā cū
rebecca iam hēret ↄceptū in vtero
et iret dnm̄ ↄsulē. aut p melchisedech
sacerdotē dei sumi. aut per aliū qlibꝫ
per quē deꝰ tūc tpibs responsa dabat.
dictū est ei ex vocante deo. Duo filij
in vtero tuo sūt et duo ppli. maior
qꝫ seruiet mīori. Ergo sic nō fuit pro
positum dei et pdestinacio scdm ele
ctionē boni meriti iacob. ita et electio
gentiū nō fuit scdm electōeꝫ merito
rū sed scdm grām et pdestinacōnem
dei. Quapropter qre iacob sine opibus
bonis electꝰ sit. esau vero absqꝫ malis
opibꝰ odio hitꝰ. soli deo notū est. qui
oīa nouit anq̄m fiant. cuiꝰ iudicia semꝑ
sūt iusta. sic scptū ē in malachia ꝓpha.
Iacob dilexi: esau aūt odio habui. Cū
dicat scptura. Nihil odisti hoꝝ q̄ fecisti.
et qꝛ vidit deꝰ cuncta q̄ fecit. erātqꝫ
valde bona. Questio orit qr dicat
odio hēre esau. q ita soluit. qꝛ non
odit natura quā fecit. sꝫ pctm̄ et vici
um qd non fecit. Iacob aūt dilexit
misedīa ꝗtuita. esau odio hūit iusto
iudicio. Et cū ambo cū oriˡⁱ pctō ma
culati essent. ꝙ vnū dilex ei9 misedīa
fuit. ꝙ vero alterū repbauit iustum
iudiᵐ extitit. Quid go dicemꝰ. Num
quid iniqtas apud dm̄. scꝫ q iacob per
misedīaꝫ suā dilext. et esau iusto iudiº
dei repbauit et qui vnū diligit altū
odit. Absit vt ipse iniqꝰ dicat. Moi
si aūt dicit miserebor cui misereor.
et misedīam pstabo cui miserebor.
Ordo est. cuiꝰ misereor vocando eū
ad fidē meam. miserebor. fidem
meā illi dando vt credat in me.
Et cui fuero misertꝰ vt credat ī me.
misedīam pstabo illi vt iuste viuat.
et misericors fit. pseueretqꝫ in bonis
opibus pro quibꝰ pmiū accipiat.
Igit nō uolētis sꝑ est volūtas. neqꝫ
currentis cursꝰ. sed miserētis ē dei
misedīa. vt det hoī bom velle facē
et pseuerare. Nō suffit sola bona
volūtas hoīs. nisi etiā pueniat
cum misedīa dei. ad hoc vt dets
illi bonū velle. et bonū idipm pficē.
iux qd pscta dicit. Misedīa eiꝰ pre
ueniat me. et misedīa eiꝰ subsequtur

me. Sed hic fortasse querit aliquis ut quid remunerantur electi vel quid premii merentur si et voluntas bona et perfectio operis a deo eis datur. Cui respondendum est idcirco electos dignos esse remuneratione. quia statim ut sentiunt se a dei gratia preuentos. totis in sibi laborant voluntati illius obsequendo obedire. Dicit enim scriptura pharaoni. non scriptura per se loquitur. sed aliquis per eam. sicut hic loquitur deus. Quia in hoc ipsum excitaui te. id est duriciam cordis tui per hoc aliis manifestaui. ut ondam in te virtutem meam siue potenciam ut admiretur nomen deitatis mee in vniuersa terra. Ita modo fit. In vniuersa enim terra et per quadriuidum orbem annunciatur nomen deitatis eius. quia pene vbique liber exodi recitatur. Antequam excitaretur pharao decem plagis a deo. quasi dormiebat. et excitatus eius malicie esset cor eius hominibus ignorantibus manifestum est. Unde dicit deus. Excitaui te pulsando ex plagis .x. manifestaui maliciam cordis tui. quod me solum non latebat. Vnde excitatus ait. dominum ignoro et israhel non dimittam. Et quia pro sua malicia ignorabat deum. indurauit deus cor illius .x. non emolluit meritis eius hoc exigentibus. Sed querit aliquis. aut pharaonem cum exercitu suo. aut sodomitas. aut eos qui in diluuio perierunt quare perdiderit deus. Cui respondendum est. quia eorum malicia iam erat consummata excedens modum peccandi. et ideo iusto dei iudicio erat punienda sicut vnusquisque peccator diuinitus punitur. modo et sine peccatorum expleto. de quo ait dominus ad abraham. non sunt expleta peccata amorreorum. Et ad iudeos Implete mensuram patrum vestrorum. Verum quidem manifestauit deus maliciam pharaonis. cor illius non emolliendo. non in deum reflectitur. quod malum non operatur. sed ipsi pharaoni malum suum quod fecit presentialiter deputatur. verbi gratia. Sicut si fuerint duo vasa. vnum plenum balsamo. alterum stercore. si quis ea agitauit et ventilauit. non est autor odoris vel fetoris. sic deus qui tetigit suis plagis pharaonem. non est autor malicie eius. Ob duas autem causas percussus est pharao cum suo exercitu et in mari submersus. videlicet. ut et eorum malicia puniretur que erat multiplicata et israhelitis terror incuteretur. quo timerent peccare ne similia paterentur. scientes iniquitatem a deo damnari. Dicit enim ut ondam in te virtutem meam. scilicet per signa et supplicia. et annuncietur nomen meum in vniuersa terra. Ubique enim deus magnus predicatur. qui pharaonem cum curribus et equitibus suis submersit in mare. Ergo ut si volentis non est voluntas. neque currentis cursus. sed miserentis dei est misericordia. Cui vult miseretur. sicut in israhelitis quos eripuit non eorum meritis sed virtute sue pietatis. Neque enim israhelite aliquod bonum in egipto fecerunt. pro quo liberari meruerint. Et quem vult indurat id est indurare permittit et in duricia sua deserit sicut pharaonem et exercitum eius. Hoc est quod deus misericordia sua plagas suspendebat a pharaone indurabat cor eius. Dicis itaque mihi. Quid adhuc queritur id est quid causatur humana fragilitas. quod deus cui vult miseretur. et quod vult indurat. voluntati enim eius quis resistit. Cum quorundam miseretur. bonitas et gratia eius est. Cum quosdam damnat. iustum iudicium suum ondit. quia omnes sumus filii ire antequam renascamur ex aqua et spiritu sancto.

ix

O homo tu quis es qui respondeas deo?
homines vocat. humana tantum sapientem
et dei iudicium reprehendere nitentem.
Numquid dicit figmentum id est vas
ex luto factum ei qui se finxit. quid me
fecisti sic? id est ut quid me fecisti
in hac pravitate. vel ad hoc vile mi
nisterium. An non habet potestatem figulus
luti ex eadem massa luti facere aliud
quidem vas in honorem quo ministretur
cibus vel potus. quod etiam transeat in
usus regibus. Aliud vero in contumeliam
et in vile officium videlicet ad opus culine ubi
coquantur carnes. Sic omnibus deus figu
lus humani generis ex massa peccati et per
ditionis id est ex massa humani generis.
habet potestatem aliud vas in honorem facere.
id est unum ad hoc creare. ut ipse ho
noretur in illo et honoretur eum vocando
ad fidem suam et salvando ad vitam.
Aliud vero in contumeliam id est reprobos
propter nequitiam suam iusto iudicio perdere.
Ex corrupta enim massa omnia corrupta
sunt vasa. Si autem ingenio artis sue fi
gulus quosdam ex illis excoquendo per ignem
a vicio masse purificavit. numquid
in hiis magnificari non potest? Et autem
quosdam inpurificata dimittit. non redargu
endus est. quia in sua potestate consistit.
sua enim est massa. Quod si volens
deus ostendere iram et notam facere poten
tiam suam sustinuit in multa patientia
vasa ire aptata in interitum. tu
quis es qui respondes deo? Volens
deus ostendere iram et vindictam suam in
pharaonem et egiptios in sodomitas
et diluvio perditos. et notam facere po
tentiam suam liberando hebreos. su
stinuit in multa patientia vasa ire
id est egiptios plagas expectando ad
penitentiam quas non parit effudit. Ap
tata enim vasa in interitum appellat
egiptios quia se preparaverant atque apta
verant eterne perditioni male vivendo.
Ad hec portat aliquis apostolo obicere. Ut
quid perdidit illos et salvabit iudeos?
Cui ille obviat respondendo dicens. Ut
ostenderet divitias glorie sue quibus glorifi
cetur in vasa misericordie id est in ipsos
iudeos qui hebreos. quos preparans
in gloriam suam. ut in eis glorificetur et
laudetur. ex eripiens illos de egipto
inimicis eorum interfectis. mare ru
brum transduxit et terram promissionis terram
tradidit. Quos et vocavit nos. id
est quos vocavit ad fidem suam sicut apostolos
aliosque credentes ex eadem plebe. vocavit
quoque illos de egipto gratia misericordie sue.
vocavit et nos de seculo maligno
in vasa misericordie sue. omnes homines per
prevaricationem ade peccatores nascuntur et dam
natione digni. atque secundum suum meritum
debuerant omnes perire. Et vero pauci
salvantur qui de vasis ire in vasa mi
sericordie transferuntur. id fit ut misericordia
appareat auctoribus in hiis quos a morte
eterna liberavit. Et quod plebs sunt qui
pereunt remanendo in vasis ire peccatis
precedentibus iudicium est. merito omnes
debuisse perire. ac per hoc iustum iudicium
manet in eis. Verum quia iudei exclude
bant gentiles a fide christi dicentes eos
non posse salvari. dicit apostolus. Non solum
ex iudeis vocavit ad fidem suam.
sed etiam ex gentibus. Sicut in osee dicit
Vocabo non plebem meam id est gentiles
plebem meam. ut plebs mea sint. Hoc
secundum beatum hieronimum. secundum beatum augustinum
vero potest et de iudeis intelligi quia facti
sunt non plebs dei. quando recesserunt a deo
respuentes christum et dixerunt. Nescimus

vnde sit. Vnde ieronimus in psalmo. filij
alieni mentiti sunt m. Qui primo
dum facti sunt plebs xpi. qui vna
die crediderunt ex eis tria milia. al
tera die quinque milia. et de inceps mul
ta milia. Et qui non erant misericordiam
consecuti in infidelitate permanentes aut
manendo. misericordiam consecuti sunt effecti fi
deles. Et erit in loco vbi dictum est eis
non plebs mea vos. ibi vocabuntur
filij dei viui. Gentibus in infidelitate
depressis. dicebatur eis a deo per prophetas.
quod non essent plebs eius. quod licet per
conditionem creatura dei essent. non er
ant tamen plebs eius per gratiam. Post
quam aut ad fidem venerunt in loco. id
est in toto mundo. vbi dicebatur eis
antequam in deum crederent. non plebs
mea vos. ibi modo vocantur filij dei
viui. non per naturam sed per adoptionem.
Quotquot enim ait euangelista crediderunt in
eum dedit eis potestatem filios dei fieri.
Et bene dicit dei viui. ad distinctionem
mortuorum deorum. quos ipsi antea cole
bant. Potest intelligi similiter et de iudeis
quod apertum est. Ysaias aut clamat pro
israel id est circa israel. Si fuerit numerus filio
rum israel tanquam arena maris. re
liquie salue facte fient. Sic homines in
cognitus est arene maris numerus. ita et
pre multitudine sui factus est innumerabilis
populus israeliticus quibus sic multiplicatus
et oneribus peccatorum pergrauatus reliquie
tamen salue facte sunt id est apli et ceteri.
qui crediderunt ex eis. Verbum enim con
summans id est perficiens et perfectionem
continens et abbreuians in equitate quod
verbum breuiatum faciet dominus super
terram. Tribus modis intelligitur verbum
perficiens omnia et adbreuiatum in equitate
Verbum breuiatum est de quo dicit dominus
Diliges dominum deum tuum ex toto corde.
tota anima. tota mente. et proximum
tuum sicut teipsum. In his duobus man
datis tota lex pendet et prophete. Vel
verbum breuiatum simbolum potest intelli
gi apostolorum. vbi fides continetur que per
diuersa volumina predicatur. seu quatuor
libri euangeliorum. comparatione legis et prophe
tarum verbum breuiatum potest dici. et per
fectiorum continens. Et sicut predixit ysaias
Nisi dominus sabaoth reliquisset nobis
semen apostolos scilicet qui seminati sunt
per vniuersum orbem missi a xpo et
multiplicauerunt credentium animas quasi
sodoma fuissemus. et sicut gomorra
facti fuissemus. Nisi apli qui extite
runt semen totius messis credentium. seminati
a deo per vniuersum orbem credidissent
in illum. sicut sodomite et gomorrite
vno perierunt interitu et momento.
ita omnes iudei vno in tempore infideli
tate peccato perditi fuissent. Apostolorum enim doctrina
multi postmodum crediderunt ex iudeis.
qui perissent. nisi apliorum semen man
sisset. Aliter ambrosius hoc semen
intelligit xpm. qui nisi seruatus
a patre fuisset. perisset iudei. perisset
apli. qui relicto eo fugerunt. perissemus
et nos. Quid ergo dicemus. quod hoc dica
mus quod gentes que non sectabantur iusti
tiam legis. circumcisionem viz. ornatum sabbati.
victimas legales apprehenderunt
iustitiam fidei euangelice. Vnde et subdit.
Iustitiam aut dico apprehendisse gen
tes que ex fide est. que fides xpi iu
stificat credentes. dum in ea bapti
zantur et fructus iustitie ac fidei operantur.
Vel certe iustitiam possumus hic alio modo
intelligere xpm qui factus est nobis
iustitia et redemptio a deo patre

·x·

sic apls alias ait. Quia p illa iusti
ficat deus pater omes in se creden
tes. hanc iusticiam apphenderit gen
tes no loco ei appinquado. sed fide
credendo. quo fide accedit ad eam.
Vn et appellat iusticia ex fide. Isrl
vero sectando legem iusticie et ob
seruancia legale. p qm se iustificari
posse putabat sine fide xpi i legem
iusticie et in legem euangij vbi iu
stificatus ho per fide xpi no puenit.
Lege aut iusticie no imerito diuus
obseruan designari legis moisi.
qr suo tpe qui ea custodiebat iu
sti putabant. sic et econtra no custo
dientes velut iniusti danabat.
Quare isrl no peruenit isrl in lege
iusticie. qr no ex fide xpi voluit
saluari. s quasi ex opibus legis. Offen
derut em in lapide offensiois id e
in xpm nolentes in eu crede. sed
dixerut. No hemus rege n cesarem.
crucifige istu. qui lapis bn appel
lat ppt firmitate fidei. Sic scriptum
est in isaia. Ecce pono in sion lapi
dem offensionis et petra scadali.
Et sic e lapis salutis et firmamentu
illis qui in eu credut. ita e lapis
offensiois his qui eu respuut. Qd
tale est ac si diceret. Ecce mitto in
pplo iudeorum xpm. qui idcirco lapis
offensiois vocat. qr mox vt natus
est offenderet in eu herodes et iudi
necantes pro eo puulos. Deinde
sic euangm narat scandalizabantur
in eo multi discipulorum eius audientes
verbu scandalizati sut. etia no am
bulabat cum illo. Et in se i passioe
eius discipuli relicto eo fugiert. Ois
q credidit in eu id est in xpm qui

vnius essencie est cu pre et spusco.
et pcepta illius custodierit no con
fundet id est no erubescet in sentencia
qua damnabut reprobi et infideles
audientes ab illo. Ite maledicti in
igne eternu. Sz potius letabit audies
ab illo cum ceteris electis. Venite
bndicti pris mei pcipite regnuz
qd vobis paratu est ab origine mudi.
Et qr poterat aliqs obice aplo. qr
no oras pro incredulis tue getis.
vel ecia ne scriberet getiles econtrario
iudeos. subdit apls ·x·

Fratres qui mecu in xpm cre
ditis. voluntas quide cordis
mei et obsecratio ad deum
fit pro illis ad salute. Pro iudeis
sz incredulis vt saluent. vbi de
monstrat. qm si ex opibus legis
quis potuisset iustificari. et p illis
mereret ad fidem xpi puenire. oes
illi vocati essent et saluati. Gentiles
aut qui lege ignorabat a salute
fuissent alieni. Salus aut gratis
a deo dat. no ab hoie meret. id e
fides xpi qua saluam. Testimoniu
em phibeo illis. q emulacoz dei id
est zelu amoris hnt sic et ego ante
cusione hebam. sed no scdm sciam
dei. Stultu est em lege p seruum
data venerari. et euangm qd datu
est p dnm psequi. Stultu est eciam
patre confiteri et filiu negare. In
ho sique iudei sciam dei no hebat.
qr ita volebat adhere legi p seruu
data. vt gram respuerent euangij
a dno data et psequendo filiu deo pri
placere putabat. hoc aut dr de illis q
ignorancia tenebant. de qbus et veri
tas dic. Venit hora. vt ois q inter
ficit vos. arbitret se obsequiu pstare

Sic et petrꝰ. Ignoro inqt fres qr p ignor
anciā fecistis malū hoc. Dum enim
multi iudeorꝫ aplos xpi psequentur.
arbitrabant se per hoc deo placere. Atta
men multi scientes negauerunt xpm
sic scribe et phēi. Ignorantes enim dei
iusticiā nō qua ipē iustꝰ est essencialr.
sꝫ xpm qꝰ fide iustificamur cum bonis
opibꝰ. et suā iusticiā volentes statuē
legem scꝫ per quā se putabant posse iu
stificari sine grā xpi. iusticie dei non
sunt subiecti. nolentes se subdere fidei xi
et euangelio eius. Item qr legis opibꝰ nō
pfecte iustificabantur. misit deus filium
suū. qui pcepta iusticie que euangelica vocat
nobis tradidit. et in ipō pfectionē iusti
cie nobis exhibuit. qꝰ fidei grā pfe
ctionē psequi mereremur. Et qr iudei
iusticiā suā quā sterent statuere id ē legis
iusticiā sibi putauerunt sufficere. ideo xpo
iusticie dei et fidei illiꝰ atqꝫ euangelico do
ctrine noluerunt colla subdere. Finis
enim legis xps est ad iusticiā oī creden
ti. Est finis qui pro consumptione accipitur.
sic cum qn dicimꝰ. finita est cena .i.
consumpta. Est eciā qn pro consumacōe
et pfectione. sic cum qn dicimꝰ. fini
ta est tela. hoc est pfecta et consumata.
Scdm hunc sensū dr xps finis esse
legis nō consumptio sꝫ completio. et con
sumacio legis et pphetarum ad iusticiā
oī hoī credenti. Completio legis et pro
phetarum ipse est. qr oīa que lex et p
phete verb et misteriis de ipo pdi
xerant p semetipm compleuit. Vn
pendens in cruce ait. Consumatū
est. qd qui credit et confitetur. iustificatur.
si tn opa digna fidei fecerit. Hoc distat
inter officiū et finē. qꝰ officiū ē ipsa
res que agitur. finis vero ipm pter
qd agitur. Officiū est lex et pphete. finis
xps. ppē quē oīa illa processerunt. Moises
enim scripsit. quod iusticiā que ex lege est
qui fecerit hō viuet in ea. sꝫ iusticiā. Vel
sic adam condidit hunt. viuet in eis vt
sub audiatur mandatis et preceptis. legē
posuit pro opibꝰ legis id est circūcisione.
ocio sabbati. ceterisqꝫ legalibꝰ opibus
iusticia que ex lege est. viuet hoiem
in se faciebat. qr nō interficiebat. pre
miū ꝙ illiꝰ iusticie nihil aliud erat
quā vita pntis que nō tollebat. Viuet
in ea dicit. id est mortē pntem eua
det. Si qs vero spūalis ea que lex pcipit
impleauit. licet in pnti tpālibꝰ nō re
muneretur. In futuro tn remuneracōnis
cau. vitā eternā accipiet. id est psentis
summū oīpotentis dei vultū. Que aut
ex fide est iusticia sic dicit. Iusticiā hic
appellat xpm qui per passionē suam
et fidē iustificat in se credentes. Ista iu
sticia xps qui est verbū dei patris sic
dicit in deutronomio p moisen qr ipe
loquebatur per ora pphetarum. Ne dixeris
in corde tuo. quis ascendet in celum
.i. xpm deducere. Aut quis descendet
in abissum .i. hoc est xpm ex mor
tuis reuocare. Hec verba ptim sunt
moisi parti apli. Cum moises dedit
legem iudeis. dixit eis. Ne dixeris
o iudee in corde tuo. id est ne figas
in mente tua. Quis ibit in celū. et in
in dei mandatū afferat. nō ē necesse
vt hoc taliter quras. qr ppe est verbum.
id est mandatū legis in ore tuo et
in corde tuo. et in psencia tua scriptū.
vel eciā ipse deus in corde et in ore
docebit te. Verū qr moises ppheta
extitit et multa de futuro pdixit. Pau
lus aplus verba eiꝰ ad xpm retulit.
asserens illū hoc dixisse p moisen
qui est iusticia vera. Quibꝰ verbis
instruit nos ne dicamꝰ in corde nro et pu
temꝰ xpm localē esse vt in aliquo
loco contineatur. sꝫ potiꝰ credamꝰ illū

secundum diuinitatis plenitudinem ubique
esse ac per omnia diffusum cum patre
et spiritu sancto iuxta quod deus per ysaiam
prophetam dicit. Celum et terram ego impleo.
Ideo enim non concluditur loco. quia eo
consistit omnibus locis. presidendo siquidem
sustinet omnia. sustinendo presidet im
plendo circumdat. circumdando implet.
In verbis ergo apostoli sensus hic est. Ne di
xeris in corde tuo quicumque es. quis
ascendet in celum. id est non credas
christum localem. ut credas illum post ascen
sionem eius ita esse in celo. ut non sit in ter
ra. Aut ita esse deorsum in abisso apud
inferos. ut eum sursum positum ignores.
sed crede illum ubique esse presentem secundum
diuinitatem sicut de eo dicitur. Sapientia attin
git a fine usque ad finem fortiter. et dispo
nit omnia suauiter. Ne dixeris ergo o homo
quis ascendet in celum. ut inde christum de
ducat mihi qui me doceat. Saltem in corde
noli dicere hoc. quia hic est christus et ubi
que. Nam in terra erat et dicebat. Nemo
ascendit in celum nisi filius hominis qui est in
celo. quomodo non magis cum sit in celo
est et in terra. Aut quis descendet
in abissum subdit apostolus ex suo. hoc
est christum deducere. Non necesse habes
ab inferis christum vocare. quem ubique
presentem debes cognoscere. Unde dicit ipsa
scriptura deuteronomii. Prope est ver
bum in ore tuo et in corde tuo. Ver
bum hic simpliciter possumus intelligere
si volumus verbum legis. quod illi in ore
habebant assidue illud legendo in
corde quoque iugiter meditando ac me-
morie commendando. Altiori autem
intellectu istud est verbum de quo iohannes
ait. In principio erat verbum et verbum
erat apud deum. et deus erat verbum.
Ergo quia deus erat verbum. ipse erat in
ore et in corde illorum utpote qui

omnia replet. Nam ut beatus hieronimus
dicit. Sicut vestis totum corpus hinc
inde circumdat. ita christus electos suos
undique circumdando amplectitur. immo
amplius. quoniam vestis tantummodo extrinsecus
corpus circumdat adherendo illi. christus
vero est intrinsecus in ore per confessionem
in corde per credulitatem. sicut hic dicitur. et
ubi alias idem apostolus dicit. In interiori
homine habitare christum per fidem. Hoc est
inquit verbum filius videlicet dei patris in quem
secundum predicationem nostram credi oportet.
Quia si confitearis in ore tuo do
minum ihesum et credideris in corde
tuo. quod deus illum suscitauit a mor-
tuis saluus eris. id est salutem consequeris eternam.
ita tamen ut iuste sectaris opera. quia non
oportet seruum dei manere ociosum.
Corde creditur ad iusticiam. ore autem
fit confessio ad salutem. Prosequitur
diligentius quod superius de fide tetigerit.
fides in corde locanda est. quia deum
trinitatem habere in personis et unitatem
in omni potentia maiestatis credat. filiumque
humanatum. et secundum euangelium firmiter
teneat genus humanum sanguine illius
redemptum. et ea que circa humanitatem
eius sunt facta. dei fide exhibita non
hesitet. In ore etiam confessio debet
esse quia fides cordis premenda est officio
oris. illa enim confessio fit ad salutem.
si tamen exornata fuerit bonis operibus
per spacium vite. Nam aliter fides sine
operibus mortua est. Non dicit de salu
te corporis qua potiuntur etiam qui non confiten
tur deum. sed de salute interioris hominis id
est anime que saluatur confessione vere fidei
non temporaliter sed eternaliter. quoniam salus
huius confessionibus sempiternalis est. Dicit
enim scriptura ysaie prophete. omnis qui credi
derit in illum id est in christum ea fide
que per dilectionem operatur non confunditur.

Quicumque credidit in xpm sicuti credendum est non erubescet cum incredulis in die iudicii quibus ipse iudex dicet ite in ignem eternum sed potius gaudebit cum abeo in quem credidit remunerabitur aggregatus suo et collegio electorum et deum confitebitur. hoc exemplum valet contra iudeos qui gentiles in fide xpi putabant secernendos. Unde et subdit. Non est distinctio scilicet in isto exemplo quod posui. Quorum non est distinctio seu separatio. Iudei et greci quia de utrisque dicitur omnis homo qui crediderit in illum sive iudeus sive gentilis non confundetur. Nam idem dominus omnium dives in omnes qui invocant illum id est dominus qui est creator et dominus iudeorum ipse est creator et dominus gentium id est omnium hominum. Dives autem id est largo dicitur in omnes qui invocant illum. quia prestat omnibus in se credentibus a presentibus tribulationibus erui et ad vitam eternam perduci. reddens premium eis a se promissum. vel ideo dives dicitur quia potens est gentiles exaudire et salvare. sicut et iudeos. quia personarum acceptio non est apud deum. nec sic intendit uni ut se deneget alteri. Ergo si vox mea ad omnes qui audiunt equaliter venit et tamen una est. multo magis omnipotens deus exaudire omnes misericorditer potest. nedum unum audit alterius precem obliviscatur. Quapropter subinfert. Omnis enim quicumque invocaverit nomen domini salvus erit. Quicumque invocaverit nomen domini sic intelligendum est scilicet fide ore et opere hic salvus erit. Quomodo ergo invocabunt scilicet iudei xpm in quem non crediderunt. et idcirco non salvantur. quia non invocant. Aut quomodo credent ei quem non audierunt. Ergo audierunt iudei xpm et non audierunt. Audierunt aure corporis. sed non aure mentis quas dominus requirebat in quibus. Qui habet aures audiendi audiat. In se etiam averterunt aures suas ne audirent verba eius. quem clamante illo in templo et dicente. Si quis sitit veniat ad me et bibat. noluerunt ad eum venire credendo. ideo quia non audierunt. quia non fuerunt obedientes. Quomodo autem audient sine predicante. Hic ostendit se suique similes apostolos et predicatores ad predicandum iudeis esse missos a xpo. quorum ministerio docerentur. sed illi persecuti sunt eos expellentes eos a se sicut in actibus apostolorum legitur ubi et narratur quomodo eis paulus dixerit. Vobis quidem oportebat primum loqui verbum dei. sed quia repellitis illud. ecce convertimur ad gentes. hinc est quod subdit. Quomodo autem predicabunt eis predicatores verbum vite nisi mittantur. Et est sensus. Ipsi occiderunt predicatores quosdam ad se missos sicut fratrem iohannis iacobum. et stephanum. reliquos vero flagellantes a se expulerunt. Quod autem dicit quomodo predicabunt nisi mittantur ita potest uno modo intelligi. Nequaquam nos apostoli ad officium predicationis accedere potuissemus. nisi gratia dei qua protegimur admoniti directi fuissemus primum iudeis verbum vite annuntiare. deinde gentibus. Ideo quia inexcusabiles erunt iudei de adventu filii dei. quia apostolos ad salutem sui directos a suis finibus repulerunt. Potest etiam non incongruenter intelligi. Quomodo inquit predicabunt ipsi predicatores eis verbum vite quem expulsi sunt ab eis. nisi iterum mittantur. Affirmat quod exemplo prophetico.

·x·

qualiter pdicatores euangelizare vo
luerint eis bona· sed noluerunt crede
nisi pauci· Scriptum est inquit in ysa
ia propheta· Quam speciosi pedes eu
angelizancium pacem. euangelizancium
bona· Apostolorum pedes speciosi fuerunt·
quia a domino sunt abluti· pedes quoque in sac
scriptura aliquando bonas actiones sig:
nificant· sicut zacharias pater iohannis bap
tiste ostendit dicens· Visitauit nos
oriens ex alto· illuminare hiis qui
in tenebris et in umbra mortis
sedent· ad dirigendos pedes no
stros id est actiones nostras in viam
pacis· Aliquando sunt pedes verbum
pdicatoris· vt illud subiecit populos
nobis et gentes sub pedibus nostris.
Apostoli pdicauerunt secundum monita domini
dicentis· In quacumque domum intra
ueritis primum offerte pacem· dicentes·
pax huic domui· Euangelizauerunt
bona futuri· scilicet regni premia· que oculus
non vidit nec auris audiuit· nec
in cor hominis ascendit· et de quibus dicit
propheta Credo videre bona domini in terra
viuencium· Bona quoque annunciauerunt
fidem sancte trinitatis· misterium incarna
cionis xpi· gloriam electorum· dampnacionem
reproborum· Sed non omnes obediunt
euangelio· Licet apostoli euangelizassent
bona patrie celestis· tamen non omnes iu:
dei· neque omnes populi obedientes ex
titerunt tunc temporis euangelice pdicacioni·
sed neque adhuc obediunt omnes. Esai
as enim dicit· Domine quis credidit au:
ditui nostro· Hoc in loco esaias loquitur
in persona apostolorum· eodem enim fuit spiritu
repletus quo et apostoli· Animaduertendum
autem quod quis in sacra scriptura aliquando pro nullo

aliquando pro raro ponitur· Pro nullo
vt est illud· Quis quibus in nubibus
equabitur domino etc. id est nullus. Pro
raro sicuti hic, pauci· non multi sunt
qui crediderunt ex iudeis auditui
apostolorum· qui idcirco auditus eorum
dicitur· quia intrinsecus in mente deo inspir
ante auditui spiritali audiebant
quid extrinsecus voce corporali ad
salutem auditorum pferre debuissent.
Unde et ipse paulus alias ait· An
experimentum queritis eius qui in me
loquitur xpistus. Et dauid quid dicit· Au
diam quid loquatur in me dominus deus·
Ab hoc auditu apostolorum id est a pdi
cacione illorum subtraxerunt se iudei·
renuentes in xpistum crede· Ergo fides
ex auditu· primum audit quis pdicato
rem loqui· quod debeat credere·
deinde accipit fidem· Auditus autem
per verbum xpi quod pdicatur ab apostolis
et doctoribus· verbum xpi est· quia
non alia pdicant· quam que in euangelio
continentur· quod ab ore xpi est platum·
vel que ipse xpistus reuelat eis in
corde et loquitur per ora illorum· Ad
hec poterant iudei dicere· licet ille, sic
audiuimus verbum xpi per ora apo
stolorum contra quos subiungit apostolus·
Sed dico· Numquid non audierunt etc.
scilicet verbum iudei pdicacionis apostolorum·
Respondet ipse apostolus sibi· affirmat quia
audierunt· Et quidem· Ecce affirmacio
Et hic distinguendum· Sensus est huiusmodi.
Numquid non audierunt iudei verbum
xpi etc. Et quidem id est certissime et in
veritate dico quia audierunt· sed crede
contempserunt· Poterat aliquis ad hec
dicere apostoli recesserunt ab eis· et quomodo
potuerunt audire etc. Asserit quod apostolus

exemplo prophetico et dicit. Quomodo
potuit esse ut non audiret? In o
mnem terram exiuit sonus eorum. et
in fines orbis terre verba eorum. Di
xerat supra idem propheta. Non sunt loquele
neque sermones. quorum non audiantur
voces eorum. Qui secundum linguas omnium
gentium et sermones. voces audite
sunt apostolorum in ipsis gentibus. quanto
magis apud iudeos ipsa lingua
ipsorum id est hebrea audita est. Siquidem
a ierusalem in quattuor mundi climata eu
angelium diuulgatum est. quomodo ipsis
iudeis a quibus predicatio eius euan
gelii exordium sumpsit. non est predica
tum maxime cum et ipsi mediterranei
sint? Quorum enim hierusalem in medio terrarum
posita sit sic umbilicus ventris te
statur propheta qui dicit. Deus autem rex
noster ante secula operatus est salutem in
medio terre. id est in hierusalem. Et per eze
chielem dominus loquitur. Ista est ingens ihe
rusalem in medio gentium posui eam.
Sed fortasse queritur a quibusdam quare deus
omnipotens illam plebem in medio omnium
gentium decreuit collocare. Cui re
spondendum est. ideo hoc factum esse.
ut que ipsa ex omnibus gentibus sola cogni
tionem veri dei habebat et legem scriptam
suo cultu et religione preferret. et ali
as ad cultum omnipotentis dei. Sicut plurimos gen
tilium legimus ad iudaismum transisse.
Vel idcirco. ut si ipsa plebs dei legem
seruaret. ab omnibus in circuitu eius ho
noraretur ac timeretur. sicut factum est
temporibus dauid et salomonis. quando omnes re
ges in circuitu suo positi et munera
mittebant. vel si a lege et cultura
dei recederet ab hostibus affligeretur.

ac depopularetur. quod sepissime actum
est. Quarta quoque causa extitit. ut
quia christus ex eadem plebe erat na
sciturus et genus humanum redempturus
et multa miracula in mundo positus
patraturus. ibi hec agerentur. unde
fama eius ad omnes gentes citius
posset transuolare. Reuertamur itaque
ad superiora. le in omnem terram exiit sonus
predicatorum apostolorum. et in fines orbis
terre verba eorum. Quia pene an
defecerit eis terra quam lingua. In hoc
autem exemplo per terram intelligere
possumus terrenos homines. quantum
sonum id est famam predicationis et sim
plicia monita perceperunt. Per fines
terre philosophos et artibus liber
alibus eruditos. qui verba scrutati
sunt predicationis euangelice ut augustinus fuit
et ciprianus. Sed dico. Numquid israel
non cognouit? id est si predicatio apostolo
rum ad omnes gentes peruenit. quanto
magis ad iudeos. apud quos scaturire
cepit. presertim cum ipsi sint omnium gen
tium mediterranei. Vel aliter. Numquid
israel non cognouit primus? cognouit
utique in apostolis et in apostolicis viris.
Primus moyses dicit. Ego ad emula
tionem vos adducam in non gentem.
Emulatio que greco vocabulo zelus ap
pellatur non uniformiter neque sub
uno sensu semper accipitur. Nam ponitur
pro imitatione. pro studio per amorem.
pro inuidentia. sicut hic. Hoc autem
moyses ex persona omnipotentis dei
contra iudeos loquitur qui ad emulationem
et inuidiam ducti sunt. contra non gen
tem. contra populum ex gentibus credentem.
cui semper inuident dum vident
eum in ipsum credere quem ipsi occiderunt.

sic in actibus aplorum refert. quod vide
tes iudei turbas gentium acceden
tium repleti sunt zelo. et contra
dicebant hiis que a paulo dice
bantur. Ante dni aduentum genus
humanum in iudeos diuidebatur et
gentes. Sed gentes pro enormitate
malorum transcenderat condicionis
sue modum. vt etiam gentis nomine
non meruisset appellari. sed canes di
cebantur dicente dnom euang. Non
est bonum sumere panem filiorum et mit
tere canibus. vnde non gentes dicebantur.
quia rone amissa irronabilitatem
sectabantur. Verum cum quomodo
credidissent. tam aplis predican
tibus. quam eorum successoribus iudei
contra eos excitati sunt et inflamati
inuidie facibus. Exponens ergo
apls quod dixerat non gentem. infert
in gentem insipientem. id est pro deo
vero idola colentem. In iram vos mit
tam scilicet contra hanc gentem insipien
tem. que cum fuisset vsque ad aduen
tum xpi insipiens. eius fide percepta.
facta est sapiens. contra quam iam crede
tem. in iram mittuntur iudei. non quod
deus emulacionem et iram in illos operetur.
sed quod beneficia sua que iudeis dis
plicuerunt. ad se conuersis gentibus
largiatur. Nec et quod dicit non gentem.
et aliter intelligi. Gentiles enim cre
duli ante perceptam fidem gentes vo
cabantur. percepta autem gratia fidei non
iam gentes vocantur. sed dei populus.
et plebes appellabantur. dicente dno
per prophetam. populus quem non cognoui ser
uiuit michi. vnde alibi apls. Gentibus
inquit. quia cum gentes essetis ad si
mulachra muta prout ducebamini.
erratis cuntes. quod tale est ac si diceret.
fuistis quondam gentes. sed iam non
estis gentes. In hanc ergo non gentem
irascuntur iudei inuidia ducti. Ysaias
autem audet et dicit. Non sine racione
hoc verbum quod est audet posuit apo
stolus. ysaias spiritu prophetico repletus. scie
bat se contempnendum a iudeis. et etiam
serra lignea secandum. et tamen audet id
est audacter dicit ex persona xpi non
formidans rebelles iudeos. Inuentus
sum non a querentibus me. palam appar
ui hiis qui me non interrogabant. Genti
libus non querentibus xpm. qui neque le
gis neque prophetarum aliquod habebant do
cumentum sibi promissionem de eo. ipse appa
ruit. Ille apparere dicitur. qui non speratur
sed subito et insperate venit. sicut
apparuit dns abraham cum non speraret.
et sic apparuit angelus zacharie. sic
dns ihc apparuit gentibus predicanti
bus aplis. et coruscantibus miraculis
cum non expectaretur ab illis. Itaque
ipse in aplis apparuit gentibus.
testatur suis sermonibus. Ecce ego vobiscum
sum omnibus diebus vsque ad consummacionem
seculi. Per doctrinam ergo celestem et per
miraculorum signa que apli operabantur
apparuit xpc gentibus. quoniam ipse co
operabatur eis. et loquebatur per ora illorum
Dicit namque euangelista quod profecti predi
cauerunt vbique dno cooperante et ser
monem confirmante sequentibus signis.
Sequitur. Et hiis qui me non interroga
bant. Sepe legitur deus omnipotens a
sanctis interrogatus sic a moise. abra
ham. samuel et ceteris. At gentiles
non interrogabant deum. sed consulebant
idola et demonia. Ad israel autem
dicit scilicet ysaias ex persona xpi. Tota
die expandi manus meas ad populum
non credentem michi. Tota die appellat
totum tempus dominice predicacionis vsque ad.

passionē illi⁹. qui viȝ man⁹ suas
ad eundē ppl'm extendit. qr munia
bn̄ficiorꝝ suorꝝ largissima bonitate
exhibuit. Expansio etem̄ manuū
donacōꝫ munerū designat. Eti͡c
dicit᷑ man⁹ expandē. qui poscen
tibus largissime tribuit bn̄ficia.
Nam mortuos illorꝝ suscitauit. di:
uersas infirmitates mēbrorꝝ cura:
uit. esurientes et famelicos pani
bus suis pauit. multa qꝫ innuabi
lia bona eis impendit. quib⁹ tn̄
illi con̄ dixerūt. dicētes de illo. In
beelzebub pncipe demonorꝝ eicit
demonia. Et non est hic hō a dō.
qui sabbatū non custodit Siue
eciā man⁹ expandit. dum eas in
cruce affigi pmisit. Est qꝫ ꝯsuedo
patrū vt expandāt brachia q̄b⁹
karimos filios amplexent᷑ et i gre
miū suū collocent. sic dn̄s iudeos
amplexari voluit. et in sinū sue
caritatis trahere. dicēs eis. peni
tenciā agite. appinquabit regnū
celorꝝ. Sꝫ illi semp studuerūt cont᷑
dicere dicentes. Nescim⁹ hunc vn̄
sit ꝯc. Solet eciā nutrix extendere
man⁹ suas vt delectet᷑ is q̄ nutrit᷑
veniendo ad eam ꝫ discat ābula
re. Et pplūs isrelitic⁹ admodum erat clau
dus. qr gress⁹ bone opacōis non
hēbat. ad quē dn̄s qd'ammō man⁹
expandit. vt ad se veniret dum
dixit. Venite ad me om̄s qui la
boratis et onerati estis. et ego re
ficiā vos. Sꝫ ille neglect⁹ ei⁹ do
norꝝ bn̄ficijs gress⁹ retro in in
fidelitatem ꝯtorsit. xi

D ico ergo. Nunqd ꝯpulit
deus pplm̄ suū ipse ex toto. ꝯc.
Absit. Nam et ego isrelita su
m ex semine abrahā de tribu beni
amin. qui non sum repuls⁹. sed
cum alijs per fidem xp̄i saluat⁹.
Si enim̄ ex toto repulisset pplm̄ su
um isrl'. me non saluaret. qui
de eorꝝ ppria origine duco. Non
repulit deus plebem suā quam
pſciuit. pſciencia pdestinacōꝫ
predic᷑. et nō oīa que pſciunt᷑.
pdestinant᷑. Verūtn̄ q̄ pdesti
nant᷑ oīa pſciunt᷑. hoc autem
loco pſciencia pro pdestinacōe
accipit᷑. per qd' ondit nllm̄ siue
ex iudeis siue ex gentib⁹ pdestinatū
esse repulsū. pſciunt᷑ enim̄ a deo bō
et mala. pdestinant᷑ aut solūmō
bona. Et hoc distat int᷑ pdestinacōꝫ
et graciam. qr pdestinacō est ppar
atio grē. Gracia aut iā ipā dona
tio munīū ḡtuita. An nescitis.
id est nu̅qd ignorat⁹ quid dicit
scriptura in helia quadmodum interpel
lat dnm̄ aduersū isrl'. cum eos
viꝫ qui ex decē tribub⁹ idolatre
effecti interfecerāt cultores vni⁹
veri dei. Dn̄e. pphetas tuos occi
derūt. Hoc in libro regū plenī⁹
narrat᷑. quō achab et iezabel
cum sibi fauentib⁹ pphās dn̄i
occiderūt. altaria tua suffoderūt.
Decem trib⁹ apud quos talia fie
bant. q̄ vitulos aureos in dan et
in bethel. a ierobeā adorādos
acceperant. altaria iherosolimitane:
pli nō suffodiebant. et idēo itelligi
m⁹. qr i ipsis decē tribub⁹ liq qdaꝫ
altaria dijs gentiū edificarēt. erāt
tn̄ q' deo edificabāt et ibi imola
bāt n̄ audentes ire ihrlm̄ pp͛ re:
ges isrl' idolotras. q' illos a teplo di
arcebāt. horꝝ altaria dn̄m ꝯq̄rens
illi q' idola colebāt suffodisse ꝫ fun
dit⁹ euertisse itelligunt᷑. Et ego relict⁹

sicut solus. Sic ei videbatur. qui ipse
solus remansisset ex omnibus prophetis dominum
pro magnitudine stragis et interfecti-
onis qua seuiebatur in dei cultores.
Querunt animam meam. sic enim mi
nata fuerat ei iezabel impijssi
ma. Hec faciant mihi dij et hec ad
dant si non posuero animam helie
cras sicut animam unius ex istis. Sed
19 quid dicit illi responsum diuinum. Re-
liqui mihi septem milia virorum. qui non
curuauerunt genua ante baal. Cum
esset in spelunca que est in monte
dei oreb. hoc diuinum responsum audiuit.
et accepit. Iter ait relicta sunt mihi.
sed ego reliqui et reseruaui mihi
septem milia virorum. qui alijs ad ido
latriam transeuntibus. non curuauerunt
genua baal. qui erat deus achab et
iezabel. qui recte viri appellantur.
eo quod idola viriliter spreuerunt. Sep
tem autem ista milia illorum qui non ador
auerunt idola. significant multitudinem
illorum quos deus dono gratie sue ser-
uauit ne curuarent genua sua ante
baal in dan et in bethel aut in
aliquo delubro idolorum. Sic enim
quinque prudentes virgines significant omnes
iustos integritatem fidei habentes.
et quinque prudentes iniustos. quinque etiam
diuites fratres qui torquebantur apud in
feros. omnes incredulos iudeos. sic
septem milia virorum. significant omnes qui
idola non adorauerunt. Septenarius
etenim numerus plerisque in locis sacra-
tis est. et ponitur sepissime pro vniuer
sitate sicut in psalmis vbi dicit propheta
domino. Septies in die laudem dixi
tibi. Quid enim esset septies in die
laudem dixi tibi. exposuit cum dixit
Benedicam domino in omni tempore Iohannes quoque
in apocalipsi sua septem ecclesijs scribit.
que generaliter omnes ecclesias significant. Sic ergo

et in hoc tempore id est in domini aduentu
et apostolorum predicatione reliquie salue fa
cte sunt. Sic temporibus helie dono gratie
dei multi reseruati sunt ne adora
rent idola. sic temporibus apostolorum multi
ex iudeis secundum electionem gratie dei sal
uati sunt veniendo ad fidem. que et re
liquie appellantur. Et considerandum
quod secundum electionem gratie id est secundum prede
stinationis donum salue facte sunt. non
secundum meritum operum suorum. Unde in
epistola ad ephesios. Sic elegit nos inquit
ante mundi constitucionem in ipso id est in
christo. vt essemus sancti et immaculati.
Si autem gratia iam non ex operibus. Si
gratia dei salui facti sunt illi qui ex
iudeis crediderunt. iam non fuit illis
ex operibus legis per que putabant
se iustificari posse illi qui in infideli
tate remanserunt. Alioquin gratia iam
non est gratia. hoc est si aliter salui
facti sunt. quod non potest fieri nisi gratia dei.
Ergo ipsa gratia iam non erat gratia sed
meritum. Quid ergo ei dicendum est.
hoc procul dubio. Quod querebat israhel
hoc non est consecutus. electio autem con
secuta est. Quid querebat israel. opera
legis perficere sine gratia christi. et ex
ipsis operibus iustificari sine gratia christi et
fide euangelij. quod idcirco non est consecutus.
quia neque opera legis valuit implere
sine gratia christi. neque iustificari sine
fide illius. hoc in de illis intelligendum
qui ad fidem christi noluerunt transire.
De transeuntibus vero ad christum sub
infertur. Electio autem consecuta est
id est illi qui electi sunt ex eadem plebe
quos supra appellauit reliquias. nunc
electionem vocat. Et sicut in precedentibus circum
cisio pro iudeis. sic et hic pro electis
electio accipitur. qui consecuti sunt iusti
ficationem per fidem qua crediderunt in christum.
Quibus et electio ad credentes gentiles

Etiam posset referri qui vnu͂ effecti
sut cum iudeis fidelibꝰ. Tale est
ēt illud ꝑphe Iustus dn̄s et iusticias
dilexit id est iustos amatores iusti
cie. Ceteri vero excecati sut tenebris
infidelitatis. Sicut em̄ ille q̄ fidem
habet in luce dicit consistere ita q̄
infidelis est in tenebris ignorancie
manet. Vnde idem egregiꝰ pdicato
credentibꝰ dicit. Fuistis em̄ aliq̄n tene
bre nunc aut lux in dn̄o. Sic scriptu͂
est. dedit illis deꝰ spm̄ cōpunctionis
oculos vt nō videant et aures vt n̄
audiant vsq; in hodiernu͂ die. Hec
verba partim sut apli. parti aut
ysaie pphete. Et dic. dedit illis dn̄s
spm̄ cōpunctionis. apli verba sut. q̄
aut sequunt ysaie pphete. Spc cōpun
ctionis aliq̄n in bonā parte accipitur.
aliq̄n vero in contrariu͂. In bono accipi
sic in actibꝰ aplo͂r le. q̄ audientes
iudei pdicacōe aplo͂r cōpuncti sut corde
et dixerut ad aplos. Quid faciemus
viri frēs. In contraria vero parte acci
pit vt isto in loco. dedit illis deus
id est habē pmisit spm̄ cōpunctionis
siue dedit & dari pmisit sic tradidit.
indurauit pro eo qd' est tradi etiam
durari pmisit. Spm̄ aut cōpunctionis
appellat mētē inuidencie qua lui
deri et inuident adhuc saluti gen
tium. Aliq̄n em̄ spc pro aīa ponit
vt in euangelio hētur de dn̄o q̄ inclina
to capite emisit spm̄. Aliq̄n p men
te vt hic. Et aīa est qua corpꝰ viui
ficatur. Spc vero ipsa ratio qua inter
bonu͂ et malu͂ veru͂ et flm̄ discernimꝰ
et nō est aliud mens atq; aliud spc
Spc aut cōpunctionis idcirco appella
mens inuidencie. qm̄ plerosq; dum
cernunt hoīes felicitate aliꝰ torquent

et affligentur inde in tantu͂. vt etiā
inuidendo in lacrimas prumpant
Ad exaggerādā ergo inuidiā qua tor
quentur iudei de salute gentiu͂ dixit
habē illos spm̄ cōpunctionis. Aliter
Spm̄ cōpunctionis malignu͂ spm̄
qui spc est pdicionis possimꝰ intelli
gere. qui dei cōtemptores in suā po
testatē suscipit. Bonꝰ ergo deus ex i
gentibꝰ culpis iudeorum. pmisit
eis habē spm̄ pdicionis eos qui
perierāt in aīa. sic et de phis gen
tiu͂ dr. q̄ tradiderit illos deus
in reprobu͂ sensu͂. Oculos vt n̄ vide
ant. Oculis quidē corporeis vi
dent dn̄m iudei et multa miracula
ab eo fieri. sed q̄ inmoderate frēs
negocijs intendebāt oculis fidelitatis
et amoris nequaq̄ meruerunt
illu͂ cernere. Et aures vt nō audiāt
sꝫ pmisit eis habere audierut xpm̄
auribꝰ carnis. sed nō auribꝰ audi
erunt cordis quas dn̄s requirebat
cum diceret. Qui habet aures
audiendi audiat. Cecitas igitur
et surditas atq; mens inuidencie
vsq; in hodiernu͂ diem in iudeis
manet. q̄ dū noluit obedire eu
angelio ad hoc vt in xpm̄ credāt.
liuore inuidie suaenti semꝑ in
uident saluti gentiu͂. Fiat mensa
eorum in laqueum. Id mensā solent
tractare impij. de nece innocentum
sic herodes de obtruncacōe bti
iohis. et olofernes spurcissimus
de violacōe iudith. Solent etiā
eos vocare ad mensā. vt dolo illos
interficiat sic absolon interfecit
frem̄ suu͂ amon. Sic iudei intelligu͂t
sr mensas suas tractasse de nece
innocētis xpi Ideo ergo debeꝰ p mensam

xi

intelligere collacoz verbou illoru
qua agebant sup mensa de xpo
Vnde dicit pheta. fiat mensa eou
id est collatio verbou iudeou in
laqum vt illaqent et inuoluantur
sui decipiant vlcione iniqtatis
mense sue in capcoez quoqz vt ipi
capiant. fiat illis etia in scadalu
hoc est in ruina vel offensionem
sil rixa. qz offensaz oipotetis dei
incurrerent. ruina patiant dam
nacois et inter se rixas gerat et
ctenciones. Scandalu siquidem
grecu est. et sonat in latino simo
offensa. ruina vel rixa. p offensioe
eni et ruina ponit v dns dicit.
Ve qui scandalizauerit vnu de
pusillis istis. id est qui offenderit
vel ruere fecerit. Pro rixa aut sic
illo in loco vbi dicit euan ta q au
dito phei verbo. scandalizati sut.
id est rixati. hic aut sub vtroqz sen
su accipi pt. Et in retribucoez iqt
vt qualia fecert in xpm talia tri
buant illis. Et vtiqz ita ptingit
verbi gra. Voluert xpi nom dele
de tra. nom eou deletu est. vt ia
no dicant pls dm interfecert xpz
Interfecti sunt et ipi gladio romanou
Signifficat et sacra scriptura p me
sam. que data est iudeis in lege et
phetis sic psta ondit. d. Parasti
in cspectu meo mensa q intelligen
ciaz. qz non recte scrutati sut iudei.
facta est eis ipa mensa in laqum
et in esca que sup meorata sut no
lentes in xpm crede. cui oes illa
scriptura testiom phibebat. Et quos
ad morte con autoritate ius scripte
tradidert xpm illata est eis re
tributa scdm meritu illou. Obscur

entur oculi eou ne videant. et dor
sum illou semp incurua. hec va
no optantis uoto sz pdicentis offo
dicit. obscurent oculi cordibus illou
id est intellectus illou. vt no itelli
gant xpm filium dei. et dorsum
illou semp incurua. sic qui gue
onus portat incuruat in terraz
ita qd amo pctore qui ponde pctou
pmitur incuruat sic psta deplo
rat. d. Iniqtates mee supgresse st
caput meu. Dico ergo. Numqd sic
offenderit iudei vt caderet p solu
vt eou casus nil pfuit. Absit.
Et est sensus. Non offenderit dm
iudei solu pter hoc vt ipi cader
ent. sz vt multido gentiu in eou
locu surgeret. et magna vtilita
tem casus illou nob pstarz. vn
se. Sed illou delicto salus gentibus
vt illos emulent. Ac si diceret
alijs verbis. In illou delicto salus
gentibus est pcurata. qz nisi iudei
pissent. nequaqz gentes saluaret.
Delictu dr quasi derelictu. Et de
lictu fit in cogitacoe. pctm vero
in opacoe. Vel et delictu qn non
implet dei mandatu. peccatu
vero qn fit qd phibitu est. Sed
apls in differet ponit delictum
pro pcto. Delictu g iudeou mors
xpi fuit et eou ipenitens cu infi
delitate. q morte gentiles sut
redempti. et sacro baptismate ab
luti. quos debet iudei emulari
id est imitari in fide. vt crede
sic illi credut salui fiant. Quod si
delictu illou diuicie sut mundi.
pter delictu iudeou qd omise
rut in filiu dei et pt infideli
tate illou. ditata est multitudo
gentiu diuicijs legis. phetarum.

psalmorum. et gratia fidei. quia abstu
lit eis dominus omnia ista. et tradidit
gentibus in se credentibus. sicut in
euangelio comminatus est eis dicens
Auferetur a vobis regnum dei et da
bitur genti facienti fructus eius. Ma
gne et incomprehensibiles fuerunt diuitie
iudeorum. que totum ditauerunt mundum.
Et si diuitio eorum diuitie gentium. quan
tomagis plenitudo eorum. diminu
tio hic pro paucitate accipitur
et paruo numero. diminutio autem
infidelium iudeorum apostoli fuerunt alii
que credentes ex eadem plebe. Et
est sensus. Si paucitas que ex
iudeis credidit. tantam salutem at
tulit gentibus. vt pene in omnes
gentes. euangelium per illos predicatum
sit. quantomagis prodesset. quia per
omnes gentes iam esset euangelium pre
dicatum ab illis. Apostoli enim alii que
credentes ex iudeis. diuitie sunt
gentium. quia per illorum ministerium
acceperunt fidem. cognitionem que diuina
rum scripturarum vbi noticia dei est.
et ipsi ordinauerunt gentibus epi
scopos. presbiteros. diaconos ceterosque
ordines ecclesiasticos. et vt amplius
dicam. quicquid boni habemus. gratia
dei cooperante ac largiente. per eorum
ministerium accepimus. Vobis enim dico
gentibus quamdiu quidem ego sum gen
tium apostolus. ministerium meum honori
ficabo. Cum ceteri apostoli singuli in
locis sibi destinatis predicassent.
paulus apostolus pene omnibus gentibus
predicauit. quia a domino audiuit. Vo
go te mittam te ad gentes. quia de celo
ipse proprie apostolus extitit gentium. sicut
alio in loco testatur dicens. Qui opera
tus est petro in apostolatu circumcisionis.

operatus est et mihi inter gentes. hoc
est. qui petrum constituit principem
iudeorum. me etiam constituit. vt sim
princeps et apostolus omnium gentium. Bene
autem dicit ministerium meum honori fi
cabo id est predicationem in opus verta.
Tunc etenim predicator ministerium
suum honorificat. quando scilicet id quod
predicat studet viuere. vt quod predicat
ore. honoret et confirmet bono exemplo
bonisque operibus. Aliter. Ministerium
meum honorificabo. hoc est gratiam
euangelii non solum gentibus quibus de
legatus sum apostolus. predicabo. sed etiam
iudeis impartire curabo. honor etenim
magistrorum numerositas est auditorum. Si
quomodo ad emulandum prouocem carnem
meam. hoc est idcirco ministerium meum
honorificabo. vt aliquomodo ad imita
dum me prouocem iudeos. ex quibus
carnem sumpsi et me imitando
saluentur. sicut et ego saluus effectus
sum. Et saluos faciam aliquos ex
his. et si non omnes. saltem vel pau
cos ex eis saluos faciam. Si enim
amissio eorum reconciliatio est mundi.
que assumptio nisi erit vita ex mor
tuis. Sensus huius est. Si amissio
iudeorum. qua derelicti sunt a deo
propter infidelitatem. gentium reconciliatio
fuit. quibus deus ante aduentum
filii sui quodammodo iratus erat. quanto
magis assumptio illorum quo assu
muntur ad fidem. prestabit electis vi
tam ex mortuis. Statim enim vt
illi ceperint viuere deo per fidem.
qui antea mortui erant infideli
tate aduenient dies iudicii. et resur
gent omnes de puluere terre. viuent
que omnes electi vita eterna semper cum christo
Profuit etenim gentibus ad fidem
amissio eorum. proderit et assumptio.

qm vita eťna dabit electis ex mo
tuis. Alio mo assumpcois noie ap
ostoli pnt intelligi. qui vita fide
lib9 gentib9 extiterit. Que mgt
assumptio est. nisi vita ex mortuis
id est quid aliud sunt assupti ecle
sie a deo ex eadem plebe. sic ergo
et petr9 et reliqui credentes. q
uos etiam assumpsim9 ad fidem xpi
n vita .r. viuentes per vita xpi ex
mortuis iudeis infidelib9. Si. n.
illi sua morte infidelitatis re
conciliacoe pstiterit mundo. nos q
infidelitate mortui no sum9 ad
vita illoz quasi viui ex mortuis
reseruati sum9. Qz si delibacio
sancta et massa. delibacio e dgu
statio qda. sic primicie aliq9 rei. ver
bi gra. du particula accipit ex mas
sa asperse farine et pgustat. eq
saporis sint reliq. Sz a nale e. vt
oib res que vni9 substancie e. di
uisa per partes in eadem pmane
at natura et vni9 saporis et qlitate
sit. sic ex fermentata farina dino
scitur. Hic aut delibacio signat apo
stolos. massa vero pres suos abra
ham. isaac. et iacob. dauid. ysaiaz.
et reliquos. ex quoz pgenie apli
descenderit. Ergo si apli sancti as
et pres quoz fidem ipi apli con
secuti et imitati sunt. sti fuerit. pt
et ipostero ordine no inueni
us dici. si massa sancta in prib9.
ergo et delibacio silr sancta i aplis.
ceterisq credentib9. qui fide patz
veracit habuerit. Et si radix sca.
et rami. Ipm appellat mo ra
dicem. qd sriuis massa. et idem
sunt rami. qd delibacio. pres viz
testamenti veteris sunt massa et ra
dix. q de illoz p sapia sumpta este-

libacio et pcessit rami id e apli.
Sic ergo radix bona. bonum
succu diffundit p ramos. vbi sunt
fruct9 boni saporis. ita apli qui
origine duxerit a sanctis prib9
et eoz fidem imitati sunt. sancti et
boni fuerit. Iam sriuis in hac epla
altera massa posuerat. qua sig-
ficatur mortalitas et pctm ade. et
ex qua fiunt queda vasa in hono
rem p misericordia gre dei. qda vo
iusto dei iudicio in contumeliam.
Hic vero massa in bono accipit.
pt et p radicem intelligi xpt.
per ramos aut apli. alij q cre
dentes. q sic a radice emittitur
succ9 in ramos vt viuat. ita et
in xpo viuut omis credentes ab illo
oe bonu accipientes. eq et mebra
sut. Qz si aliqui ex ramis fracti
sunt in infidelitate remanendo
Tu aut cum oleaster esses toti9 sz
pagan9 in locu illoz insertus
es in illis. id est successisti. et so
cius factus es radicis. id est fidei
sanctoz patru et pinguedinis
oliue gre viz spi sti. Noli gliari
neq extolli aduers9 ramos in
infidelitate manentes. Nam illi
facti sunt pres spm sm habuerit.
Vnde et vncti dei appellabantur.
sic est illud. Nolite tangere xpos
meos qd de abraha isaac et ceteris
intelligendu est. Alit radicem istu
alio mo possum intellige xpm.
vt sit sensus. socius radicis id est
xpi et pinguedinis oliue. gre viz
spt sancti. factus es ne extollaris
in superbiam. ne amittas gram
que data est tibi. Gentiles allo
quitur apls et lo oib9 quasi vni
Ramos fractos vt dixi9 appellat

iudeos in infidelitate manentes. qui a radice id est a fide patriarcharum vel a xpo recesserit. Oleastrum aut gentiles qui infructuosi ante dominum adventum erant agrestem vitam ducentes. Et est sensus. O gentilis. si vides aliquos iudeorum a gratia xpi alienos existere. et a fide patriarcharum. et te in loco illorum esse socium quia factum fidei patrum et xpi atque gratie spiritus sancti. noli despicere illos. neque extollaris. ne forte amittas gratiam que tibi gratis data est. Quod si gloriaris contra eos. qui lapsi sunt. attende. quia non tu radicem portas. sed radix te. Quasi diceret. Si vis extolli. audi unde humilieris. Non portas tu radicem id est nihil confers patribus sanctis. qui te precesserunt. sed radix te portat. quia eorum fide salvaris. Tu enim accepisti ab eis. illi non acceperunt a te. Aliter non portas radicem id est xpm. cui ex tuo nihil tribuis. sed ipse te portat a quo habes quicquid boni habes. et insuper ab illo habes esse. Dicis ergo in gentilis. Fracti sunt rami increduli scilicet iudei abiecti sunt ut ego gentilis insererer in loco illorum. Bene scilicet dicis. quia ita est. Sed attende quod sequitur. Propter incredulitatem fracti sunt rami. quia iudei noluerunt in xpm credere. lapsi sunt in mortem dampnationis fracti a gratia dei. Tu autem fide xpi stas. non tuis meritis. ideo quia noli gloriari. Noli altum sapere. id est noli superbire. sed time. Cadere Si enim beneficium est quod vocatus es non tuum meritum. iuxta quod idem egregius predicator alias dicit. Gratia salvi facti estis et hoc non ex vobis. dei enim donum est. non ex operibus

ne quis glorietur. Si enim deus naturalibus ramis non pepercit ne forte nec tibi parcat. Naturales ramos vocat iudeos qui ex sanctis patribus originem traxerunt. Et est sensus O gentilis considera. quia si deus iudeis non pepercit qui a sanctis patribus originem ducebat. et ex quorum gente ipse carnem assumpsit. multo magis nec tibi parcet si a fide recesseris qui oleaster eras. vel in superbie fastu te elevaveris despiciendo iudeum. Vide ergo bonitatem et severitatem dei. Severus iudex dicitur qui in nullam partem sui iudicium flectit. sed per rectitudinem incedit. Severitas vocatur. quo nulli iudicium adulatur. sed iuste omnes iudicat. Bonitas autem pietas gratie et misericordie. qua bona prestantur hominibus. In eos quidem iudeos. qui ceciderunt severitatem id est iustissimum iudicium exercuit. In te autem bonitatem hoc est gratiam pietatis monstrabit. si permanseris in bonitate id est in fide recta. Alioquin et tu excideris id est si a fide recesseris. penitus peribis. Distat autem inter frangi et excidi. quia fractus ramus per utrumque arbori suc solidari. excisus nullatenus. Et non dicit quia iudeos dixit fractos. quia predicante helia et enoch solidabuntur in fide xpi. Gentiles autem si a fide recesserint penitus abscidendos a gratia dei ac deinde perdendos. Unde sequitur. Sed illi scilicet iudei si non permanserint in incredulitate. inserentur fidei xpi. et fidei patriarcharum. Potens est enim deus iterum inserere illos fidei xpi. Nam si tu ex naturali precisus es oleastro et contra naturam insertus es in bonam olivam. quanto magis hi secundum naturam inserentur sue olive. Gentilem alloquitur superbientem

cont̄ ramos qui fracti sunt. q̄si suis
meritis meruit saluari et dicit
Si tu o gentilis per gratiam dei sepa
ratus a paganismo et ab hiis qui ab
exordio sui desiis erroribus a deo
sunt separati. et contra consuetudinem
insertus es in bonam oliuam. hoc est
in fidem precedentium patrum qui pin
guedinem spiritus habuerit. Quanto
magis iudei secundum naturam inserre
tur sue oliue. fidei videlicet patrum suorum
Cum dicit contra naturam insertum esse
ramum oleastri in oliuam. more hu
mano loquitur. quia naturale est ut surculum
bone arboris inseramus in trunco
malo. non surculum male in trunco
bone et hoc in sexto dicitur. deus autem
conditor et creator omnium creaturarum
que naturam nil contra naturam facit.
Nolo enim vos ignorare fratres miste
rium hoc. misterium est res occulta
et secretum aliquid in se continens.
Alloquitur ergo gentiles credentes. con
siderare qua de causa salui facti sunt.
suis meritis. an gratia dei. et iudei
abiecti et dicit. Occultum et secretum
dei iudicium. quanto bono penetrari
potest. nolo vos lateat. quia iudeos quon
dam populum peculiarem abiecerit.
et gentes peccatrices per fidem sibi co
pulauit. et cuius rei gratia hoc admonu
erit perpendere subinfert dicens. Ut
non sitis vobisipsis sapientes id est
non scribatis dicentes vos propriis me
ritis fore saluatos. ac per hoc alios
despiciatis. Sibi enim sapiens esse
dicitur. qui donum quod habet. non dei
gracie. sed suis meritis ac studio de
putat. Qui autem secundum deum sapiens
est in beneficiis dei. non insultat abie
ctis. sed cum timore gratias agit misericordie

largitoris. Aliter. Sibi fit sapiens.
qui quemlibet peccatorem despicit. cum
potius ex consideratione peccatoris humiliari
conueniat. quia omnes unius sumus nature.
licet non eiusdem gratie. Ipse ergo apostolus
demonstrabit de quo misterio loquitur.
Quia cecitas ex parte contingit in israel.
Recte dicit ex parte contingit cecitas
et non ex toto. quia reliqui crediderunt.
Cecitas vero contingit in israel non
corporis que fit amisso lumine oculorum.
sed cordis que fit tenebris infidelitatis.
In hiis ergo dictis apostoli quod sit misterium
in lapsu iudeorum didicimus. sed ex qua
profunditate consilii dei veniat
cum ipso paulo ignoramus. et si ipse scie
bat non tamen manifestauit. Dicit enim. quia
cecitas ex parte contingit in israel. Donec
plenitudo gentium intraret. et sic omnis
israel saluus fieret. plenitudinem autem
gentium non conuersionem omnium accipi
mus. sed multitudinem eorum que aut iam
diuina predestinatione collecta est. aut in
futuro colligetur. Plenitudo vero hic
non ad numerum electorum pertinet. sed ad nu
merum a deo prefinitum. Corruerunt itaque
iudei. ut surgerent gentes. Quis hoc
misterium valet penetrare. cur
deus multitudinem gentium preterierit pene
ab exordio mundi. a tempore scilicet quo con
fusum est labium unius terre. et iudeos
tamen sibi peculiares fecit. qui per lineam
heber descenderunt. Iterum quia gentes
in suo aduentu colligerit. et iudeos
in fine mundi recipiendos abiecit.
Cuius ingenium tam subtile dispositi
onem diuinam inuestigare sufficiet.
Veniet ex syon qui eripiat et auer
tat impietates ab iacob. Syon
ipsa est ierusalem de qua micheas
ait. De syon exibit lex. et verbum
domini de ierusalem. Saluator etenim nascendo

ex fide iusticia qd' isaias olim prophe
tauit dicens. Ecce virgo concipiet
et pariet filium. venit de sion fil
dei ihrlm. Ponendo vero membra sua
in cruce. fundens sanguinem fundendo.
et lauacrum baptismatis dando eripuit
tam gentes quam illas reliquias que ex
isrl' crediderunt. qd' ante nemo facere
preualebat. Auertit nichilominus impie
tates ab iacob ab hiis viz qui credide
runt ex iudeis. in primo aduentu
eius. auertit quoque plenius ab hiis. qui susce
pta gentium multitudine conuertentur et
saluabuntur. sicut scriptum est. Ipse redi
met isrl' ex omnibus iniquitatibus eius.
Et cum plenitudo gentium intrauerit
tunc omnis isrl' saluus fiet. Et hoc illis
a me testamentum quod dabitur. sicut con
plebitur. per qd' aliqua promissio desiguatur
euangelium. Et prete hic vtrumque intelligi.
promissio viz regni celorum et euangelium
in quo ipsa promissio continetur dicente
domino. penitentiam agite appropinquabit regnum
celorum. De hoc testamento dictum est
per hieremiam. Feriam inquit eis
pactum nouum. et testamentum nouum scri
bam in cordibus eorum. etc. Et abstu
lero peccata eorum. Hic verbo demonstrat.
quod licet quorundam credencium ex eis pec
cata sint ablata. in fine tamen seculi
per baptismi graciam plenius auferentur.
Secundum euangelium quidem inimici dei propter
vos. Non ait secundum legem qua per viti
bus suis iudei emulabantur. sed
secundum euangelium qd' ipsi contempnebant.
quod narrat qualiter dominum morti tradide
runt. Ergo quantum attinet ad euangelium
qd' iudei non recipiunt inimici xpi
sunt et eius euangelii. Hanc inimici
am idcirco incurrerunt. vt gentes cre
dere possent. Et hoc est qd' dicit

propter vos o gentiles. vt vos credentes
inimici dei sunt facti iudei secundum eu
angelium id est euangelium narrat. Sig
in euangelio refertur. qualiter impii iu
dei peregerunt necem xpi. propter quam incur
rerunt inimiciciam dei. et qui in infideli
tate permanserunt. Secundum electionem aut
karissimi propter patres. Non sic intelligen
dum. quod qui appellantur inimici dei
ipsi sint et karissimi presertim cum iudei
vna gens sint que diuiditur in cre
dentes et non credentes. Igitur iudei
alieni a fide xpi. inimici sunt dei
karissimi vero illi qui per electionem sunt pre
destinacionem dei sunt iustificati de quibus
dicitur. Qui elegit nos in ipso ante mun
di constitucionem. vt essemus sancti et inma
culati. Qui propter patres id est abraham
et ceteros karissimi nuncupantur. quorum exem
plar iusticie et fidei predencium patrum
illi qui credunt veraciter tenent. Sine
penitencia enim sunt dona et vocacio
dei prima pro mutacione accipitur non-
nunquam in sacra scriptura sicut habes domino
dicente ad samuelem. penitet me
regem fecisse saul super isrl'. vnge filium
isai. Dum precipit vnge filium isai.
ostendit inmutare se disposicionem facti sui.
Ideo quod dicit penitet me. Sic alibi
Iurauit dominus et non penitebit eum
id est non mutabitur voluntas eius.
Verum qd' dicit. dona et vocacio dei
intelligitur ordine prepostero. primum
enim vocat deus ad fidem suam secundum ele
ctionem gracie. postmodum vero confert
dona spiritus sancti et premia vite. Igitur sine
mutacione sunt dona et vocatio dei.
In hiis de quibus supra lectum est. Quos
predestinauit hos et vocauit. non
in hiis de quibus dicitur multi sunt vocati
pauci electi. Aliter. Sine penitencia sunt
dona et vocatio dei. nullus qui ad fidem

xi

venıunt. verbi gratia vocatur quis ex
paganismo. baptizatur. ab omni reatu
absolvitur. Quid boni fecit ut vocaretur.
et ut donum remissionis omnium culparum
consequeretur. Neque enim ieiunavit. neque in
elemosinis vel aliorum operibus culpas in prima
culpas delevit. Dicamus apertius
statim quis cum originali peccato. addit et
intempus multa actualia. si crediderit
vocatus est baptizatus. statim ab hac vi
ta subtrahitur. accipit dona perhennis
vite. Hec dona et vocatio dei sine
pena. Sicut enim et vos aliquando non credi
distis deo. nunc autem misericordiam consecuti
estis propter illorum incredulitatem. ita et
isti non crediderunt in vestram misericordiam.
ut et ipsi misericordiam consequantur. Mi
sericordiam appellat isto in loco apo
stolus fidem. baptismatis gratiam. remis
sionem peccatorum. ac dona spiritus sancti. pariter
que reconciliationem qua reconciliati sunt
gentiles deo. Et nimirum quicquid boni post
domini adventum. gratis a deo perceperunt.
omnes. que sicut gentiles in primo domini ad
ventu. misericordiam dei sunt consecuti. ita et
iudei consequentur appropinquante seculo per pre
dicationem helie et enoch iuxta quod idem
egregius predicator alias loquitur dicens.
Cum plenitudo gentium intraverit.
tunc omnis israel salvus fiet. Sic inquit vos
gentiles aliquando non credidistis deo.
nunc autem in domini adventu per predica
tionem apostolorum misericordiam omnipotentis dei
consecuti estis propter iudeorum incredulitatem.
in quorum locum credendo subintrastis.
Ita et ipsi iudei nunc non crediderunt
in vestra misericordia. que vobis a deo data
est. id est isto in tempore. quando vos miseri
cordiam consecuti estis. Vel in vestra mise
ricordia dicit. hoc est ut vos misericordiam
consequi potuissetis. Casus etenim illorum

salus fuit gentium. Potest aliquis dicere.
quare non crediderunt iudei in primo
domini adventu. Ad hoc apostolus. ut gentes
inquit misericordiam consequerentur. et ipsi post
modum in fine seculi consequantur. Si enim in
primo domini adventu credidissent. ex le
gis operibus se iustificatos putarent.
In fine vero seculi cum crediderint. mise
ricordiam consecutos se non dubitabunt. Unde
subdit. Conclusit enim deus omnia hominum
genera in incredulitate id est concludi
permisit in peccato incredulitatis. iudeos
quidem legem naturalem et scriptam destruendo.
gentiles vero naturalem legem calcando.
Sed ut clarior fieret eius gratia que di
mittitur peccata. his ita conclusis. pla
cuit ei tunc. abolendis peccatis homi
num sacrum remissionis afferre. quando nemo
poterat de suis meritis gloriari. In
creduli siquidem fuerunt gentiles. miseri
cordia dei ab eo vocati consecuti sunt.
Sunt modo iudei et increduli. sed misere
bitur eorum. Quare tamen multitudinem
gentium tanto tempore abiecerit deus. iu
deos vero dilexit. et per modum in adven
tu suo gentibus ad se collectis. iu
deos abiecerit. solus ipse novit qui
conspicit omnia. Considerans igitur apostolus
tantas esse divicias bonitatis dei. et
tantum opus divine sapientie cum non potuis
set. hec comprehendere subito in interioribus
oculis cordis. stupore simul atque
pavore perculsus. exclamat et dixit.
O altitudo diviciarum sapientie et scientie dei.
Altitudo. et sublimitatem et profundi
tatem significat. Sapientia accipitur in divinis
rebus. scientia. in humanis. Sublimis
ergo et profunda est abundantia sapientie
diviciarum quarumque rerum apud deum. qui
solus sicuti sunt omnia intuetur. Et ad cog
nitionem omnibus sensus nostros retundit. Quam
incomprehensibilia sunt iudicia eius. quibus

angelos et homines iudicat. seu iudeos atque gentiles. et quibus nunc istos eligit. nunc illos abicit. Et quam investigabiles vie eius. quibus a gentibus ad iudeos et a iudeis ad gentes transiit. et quibus ipsum a gentibus ad iudeos transiturus est. Vel per vias possunt accipi actiones dei. quibus omnia operatus est. qui et angelus magni consilii appellatur. sed ex hominibus et angelis nullus ei fuit consiliarius. Aut quis prior dedit illi scilicet suam fidem. aut aliquod bonum opus. antequam ab eius gratia preveniretur et retribuetur ei merces a domino. ex hoc quod fidem suam prior ei dedit. Quidam voluerunt conari hoc intelligere centurionem cornelium. bonis suis meritis exigentibus a deo accepisse fidem. quasi causa remunerationis propter elemosinas scilicet et orationes quibus instabat. quod ideo dicunt ignoranter locuti sunt. quando a fide venitur ad bona opera agenda. non ab operibus ad fidem. nisi enim cornelius primum fidem habuisset preventus inspiratione divina nequaquam bona opera habuisset. Sed sicut beatus gregorius dicit. preventus est a deo ut haberet fidem unius dei. non tamen trinitatem personarum in deo esse cognovit. quo adusque petrus ad eum est missus. Unusquisque autem deo fidem et opera sua attribuit. quando eius gratia preventus credit in eum. et bona opera exercendo studet voluntati eius placere. Quoniam ex ipso id est ex patre sunt omnia. quia ab ipso originem sumpserunt. et per ipsum id est per filium sunt omnia. quia per illum omnia facta sunt. Et in ipso id est in spiritu sancto sunt omnia. quia in illo consistunt. Ecce trinitas personarum. Quod vero subdit. Ipsi gloria. trium personarum una et simul substantia declaratur sicut et esaias etiam dicit se audisse dicere a seraphin. Sanctus. sanctus. sanctus. dominus deus sabaoth. Ter dixit propter personas scilicet unam tamen vice de maiestate domini. Similiter et psalmista. Benedicat nos deus pater. benedicat nos deus filius. benedicat nos deus spiritus sanctus. et metuant eum omnes fines terre. Quod vero ait. Ex ipso deo patre sunt omnia attendendum quia non dixit de ipso. Aliud enim est ex ipso. aliud de ipso. Quod enim quod est ex ipso. non est de ipso. sed quod est de ipso hoc utique est ex ipso. Verbi gratia filius ex patre est. quia ab illo originem accepit. et de ipso. quia de eius substantia est. Domus vero que edificatur ex lignis et lapidibus. ex ipso homine est a quo fit. et a quo originem habet. sed non est de ipso id est de eius substantia. Deus igitur creator omnium. spiritus est invisibilis atque immutabilis. Creatura vero omnis mutabilis est. Ergo non de immutabili substantia eius creata sunt omnia. sed ab immutabili deitate cuncta sunt ex nihilo facta. ac propterea ex ipso patre sunt. quia ab illo originem duxit.

XII

Obsecro vos fratres per misericordiam dei ut exhibeatis corpora vestra hostiam viventem. sanctam. deo placentem. rationabile obsequium vestrum. Supra dixerat apostolus. conclusit deus omnia in incredulitatem ut omnium misereatur. Ostendens quod sive iudei credentes. sive gentiles non suis meritis. sed misericordia et gratia dei salvati sunt. obsecrat eos modo et omnes credentes per eandem misericordiam qua redempti sunt sanguine christi et per baptismum ab omnibus sordibus abluti ut exhibeant corpora sua hostiam viventem et dicit. Obsecro vos per misericordiam dei ac si diceret. Non per potentiam magisterialem vobis impero quasi vester magister et apostolus

sed obsecro ac deprecor quasi sanctus
qua propter et fratres eos appellat non
carne sed fide recolens illud quod sal
uator fidelibus dixit. omnes vos fratres
estis. quia unus est pater vester qui in celis est
hoc inquit obsecro per misericordiam dei
qua saluati estis vt exhibeatis corpora
vestra hostiam viuentem. Erant apud romam
nos iudei credentes. qui victimas et
hostias legales deo iherosolimis in tem
plo obtulerant. Hos hortatur. vt iam non
boues. non hircos. non arietes. sed
semetipsos hostias deo spirituales im
molent. siquidem quando ista scribebat apo
stolus adhuc templum iherosolimis constabat.
et necdum erat subuersum a romanis.
Hostia est et immolatur et viua est. quando
homo ab hac vita non deficit et carnali
bus vicijs se occidit mortificando me
bra sua cum peccatis et concupiscencijs.
Verbi gratia. fuit ebrius. efficitur sobrius. fuit
luxuriosus. efficitur castus. fuit gulosus. ef
ficitur temperatus. appetitor parsimonie
expers omnisque frugalitatis. sic viuit homo
virtutibus et moritur vicijs. hostie
appellabantur in veteri testamento alia
que adducebantur ad hostium domus
domini ibique sacerdotibus tradebantur.
Victime vero dicebantur a vinciendo.
eo quod funibus et restibus vincta
animalia ad sacrificium adducebantur.
Quantum vero ad paganorum pertinet ri
tum hostia dicebatur sacrificium quod of
ferebatur idolo. quando contra hostes dimi
candum erat. Victima vero dicebatur
sacrificium quod victoria potita dijs pro
gratiarum actione offerebatur. Sancta.
Corpora vestra fieri debent sancta hostia.
quia templum spiritus sancti iuxta quod dicitur alibi. Tem
plum dei sanctum est quod estis vos. Et
rursus. Nescitis quia membra vestra templum
sunt spiritus sancti. Oportet ergo sancta esse corpora
que dei sunt habitacula. Deo placentem

id est a vicijs et peccatis separatam.
Qui a vicijs se subtraxit et virtu
tibus imbuit. deo utique placet. Ra
tionabile sit obsequium vestrum. Obse
quium proprie dicitur obediencia ab eo verbo
quod est obsequor. Sed hic ab apostolo
pro cultu diuine religionis ponitur.
quod dicitur apud iudeos quodammodo
irrationale fuit. qui putabant inuisi
bili et incorporeo deo per corporales
victimas et sanguinolentas se posse
placere et a peccatis mundari. Sequitur enim
ad rationem pertinet. vt rationalis creatura
que est homo. irrationabilia pro se of
ferat. itaque rationabilis cultus est. vt
deo spiritui mens hominis offeratur. mor
tificata a vicijs. Quamquam enim vicia
carnis et reciduia peccata in nobis
mortificamus virtutibus quibus pollemus.
hostia viua atque rationalis efficimur.
Sed fortasse querit aliquis. quare deus
omnipotens legales hostias victimasque
sibi precepit offerri. si ipse per illa sa
crificia offerentibus placabilis non red
debatur adeo vt peccata eis indulgeret.
Cui respondendum est ob duas principue
causas hoc ideo preceptum esse. vel
quia proni erant animi iudeorum ad
idola colenda. Atque ideo tolerabilius
erat deo ea sacrata sibi offerri quam
demonibus. vel quia verum sacrificium
futurum in mundo erat dominus videlicet
ihesus christus. qui sua immolacione abs
tulit peccatum mundi. quod omnino dignum
erat. vt haberet figurativa sacrificia
longe antequam veniret. vt per illa
typica facilius perueniretur ad istud
verum. Seu etiam tercia causa mi
sterij fuit. vt illa offerrent sacri
ficia typica. quia istud sacrificium pre
signaret quod quotidie in ecclesia
pro salute fidelium offertur. Et
nolite conformari huic seculo.

Per sēsum hic nō debēs intelligē
pntē vitam que semp āmbit tem
poribus. diebus. noctibus. horis atque
momētis voluitur. sed hūc eos p car
nalē cūuersacōem seculo deditos. pa
ganos viz iudeos. hereticos fal
sosque xp̄ianos. quibus nō debēs
assimilari et consociari. ne eorum vi
ciis inquinemur et morib. Nolite in
quit conformari huic seculo id
est nolite similes fieri amatoribus
huius seculi. qui virtutes despiciunt
et vicia sectantur. Sed reformamini
in nouitate sensus vri. p studi
um lectionis et meditacōis ve:
teris testamēti et noui. quo quo:
tidie sensus nr̄ et intellectus īno:
uatur et reformatur. dū pficimus
et magis ac magis in sapiencia
crescimus ea de deo intelligēda
q̄ antea ignorabamus. Reformatur
etiā in nouitate sensus nr̄. dum
pficit in nobis bonū opus. quia
q̄nto intellectus in effectū opis ver
titur. tanto amplius īnouatur. Di
camus apertius erat q̄s in littera
legis positus nō penetrabat in
teriora transiit ad euangm. didi
cit cōplex spūalē debz intelligi
atz ita reformatus est in nouitate
sensus sui. dū amissis tenebris
carnalis intelligencie ad fructum
transiit spūalis allegorie. Sic in
telligendū et de his qui spretis
viciis ad virtutes trāseunt. et dū
pficiunt de virtute in virtutē quo:
tidie īnouantur. Vt pbetis q̄ sit
volūtas dei. Qui sacras scriptu:
ras sedulo legit. ille inuenit que
sit volūtas dei. id est quid deo
placeat. quid ve displiceat. vel
quomodo volūtas eius impleri possit
In omnibus etenī nris actibus debe
mus perpendē vtrū deo accepta
sint opa que agimus. an non. Bona.
beneplacens. et pfecta. Bona ē vo
luntas dei. qr bona desiderat sp̄.
Beneplacens. qr oīa bona placita
sunt ei. pfecta. qr nil' duplicitatis
placet ei. sed ea que sincero aīo fi
unt. Aliter. Bona in fide. benepla
cens in spe futurorum bonorum. pfecta.
in caritate id est in dilectiōe dei
et proximi. hec enī tria. volūtatē
dei pficiunt. Siue aliter. Bona vo
luntas dei est in coniugatis. benepla
cens in viduis. pfecta in virginibus.
hi tres ordines. si sedm volūtatē
dei et tramitē virtutū processerint.
pmiis volūtatis dei donabuntur.
Dico enī per grām que data ē m.
oībus qui sunt inter vos. nō plus
sape quā oportet sapere. si sape
ad sobrietatem. Graciā in hoc loco
sedm beatū ambrosiū sapiam
debemus accipe. que gratis paulo
data ē. sine suis meritis in sciēn
veteris et noui testamēti. et in lin
guis omnī genciū. Dicit enī btūs
Augus in quodā sermone suo. di:
uinitus ita pparatū esse aplo. vt qr
oībus gentibus erat pdicaturus.
maiorē sapiam pre oībus aplis ha
beret. vt oībus philosophis gen
tiū et simplicibus esset sufficiens.
Vnde et petrus in eplā sua lau
dat illū dicens. Sic inquit frater
nr̄ paulus pdicat in oībus ecclīis
sedm sapiam sibi a deo datam.
Qz aut dicit oībus qui sūt inter
vos et simpliciter pt intelligi vt
dicatur. oībus dico qui habitant inter
vos. et altiori intellectu. vt illos
alloquatur. qui per fidē deo adhe
rebāt. qui semp hr̄ esse. Deus
enī solus est. qr ipse substancialiter habz
esse. sic ad moisen dicit. Ego sū
q̄ sum. Et ego sū deus abhā zc. Kariz

ergo illi adherent. illi sunt. sic et
qui nō adherent non sunt. Ergo
qui sunt dicit. id est qui fidē que
p dilectioꝫ opat deo copulant. Sꝫ
quid dico. hoc vtiqꝫ dico et pcipio,
nō sꝫ plus sapere quā oportꝫ sape.
id est nō sebire. hoc dicit contra gē
tiles tumentes. qui insultabant
iudeis tanqm ramis fractis. plus
enī qm oportet sapit. q ppt alte
rius miseria se extollit. cū potius
humiliari debeat ne et ipē cadat.
Dicendū et ppt eos. qui sanā doct
nā non sectantes. q̄dā falsitatis
dogmata cponūt. quibus simpli
ciū animos corrūpūt. nō plus sapere
quā oportet sape. Oportꝫ demiqꝫ
vt viam pcedentiū doctorum imi:
tet. et ingeniū pntiū magrorum
adimplens qd dicit sapia. Nō
transgrediaris terminos q̄s po
suerūt patres tui. Sꝫ sape ad sob:
crietatem id est ad tēpanciā. So
brie naqꝫ sapit. qui agnoscit qd
ipē sit. et sic corā deo in xpo loqt.
Hoc pceptū trāsgressi sūt oēs here
tici. et vnicuiqꝫ sp dico sic debere
sapere sic deus diuisit mēsurā fidei.
In fide naqꝫ mensura quantū ad
nram capacitatē attinet. qr alius
plus alius minus credit. Maiorem
enī fidē habuerūt apli miracles ins
ferendo quā nos hēamus. Sūt itel
ligit hec mensura in donis fidei.
qr habentibus fidē. alij dat sermo
sapie. alij sermo sciē &c. Et hmōi
mensura scdm racoꝫ fidei datur.
qm nō nisi fidem tenentibus tribuitur.
Intelligit et de misterijs ecclia:
sticis q scdm modū suū debent
pagi. et nō vltra limitū vsurpari.
Verbi gra. psbr es. ne vsurpes epi
misteriū. diaconus es. noli tibi
vendicare aliquid ex officio psbri

Sic de ceteris misterijs et gradibus
intelligendū. Dicit enī in vno
corpe multa mēbra hēmus. oīa
aūt membra nō eundē actū hnt.
ita multi vnū corpus sumus in xpo.
Sic in vno corpe multa mēbra vnū
corpus faciūt. ita multi do fidelium
coniūcta per fidē et dilectioꝫ capi
ti suo qd est xpc vnū corpus sunt
cū illo. Verū membra corpis nri
ppa hnt officia. vt oculi videndi.
aures audiendi. et reliqua similiter.
Et sic vnū mēbrū alterius mēbri
nō vsurpat officiū. sic vnusquisqꝫ
nrm non debet inuadē alterius
ministeriū. Et tn sic oculi vidēt toto
corpori. et aures audiūt. et os loqr.
et manus coopant suo corpi. sic
debēt agē et spūalia membra ecclie.
Oculi sunt qui alijs ministrāt spiri
tale lumen sic doctores. Aures
boni auditores. q verba magrorū
humilit audiūt. Nares. qui sciam
discernēdi inter fetores viciorū
et odores virtutū obtinēt. Os q
alios erudiūt. Manus. q alijs mi
nistrat necessaria. sic sūt elemosi
narij boni. Pedes. qui p sangne
innoxio liberando et infirmos vi:
sitando currūt. hec sibi inuicē pro:
spicē et ministrare debēt. Quappt
et infert apls. Singuli aūt alter
alterius mēbra. qr vnusquisqꝫ iuxta
gram sibi diuinitus collatā alijs vi
uere debet. vt sint sibi inuicē mē
bra et in spiritalibus et in tpali
bus. Habentes igit donacōes
scdm gram que data est nobis
differentes. In hoc loco defectus
distinctionis est. Quappt necesse
est. vt subaudiat aliqd ad com
pletioꝫ sensus. Dicat itaqꝫ hoc
mō. Sumus igit nos hntes do
nacōes scdm graꝫ q data ē nob.

a deo differentes et ab inuicem di
stantes. sic et membra corporis.
Verbigracia. Oculus non est auris nec
auris oculus. Sic sunt in ecclesia qui
sunt oculi et non sunt aures. Sunt
aures et non sunt oculi. qui sunt do
ctores. et auditores. sunt elemosi
narij et ceteri ordines. in quibus
diuisa est gracia. Gracia dicitur gratis
data. et quicquid habet fideles do
norum et donacionum. gracia dei est. quia
sine suis meritis illud percepit.
Siue prophetiam subaudi quis habz.
secundum racionem fidei. hec est illam. qui fidelis
hoc promeruit. Si enim non credidis
semus. prophetie spiritum nequaquam acce
pissemus. Legitur agabus prophetasse
post domini ascensionem. et quatuor
filie philippi. Ipsi etiam apostoli
prophete fuerunt. qui futura premia e
lectorum et penas reproborum predi
cabant suis auditoribus. Alio
modo prophetiam hic pro doctrina
possumus accipere. ut sit sensus. siue
prophetiam id est doctrinam quis habz
secundum racionem fidei. dispenset illam.
nec plus sapiat quam oportz sa
pere. Racionem autem fidei. veri:
tatem fidei chatolice dicit. secundum
quam debet quilibz doctor dispen
sare predicacionem suam. ne forte a
veritate deuiet. Siue ministerium
scilicet quis habet ministrando. non
plus sapiat quam oportz sape.
habes qd' ministres pauperibus
et orphanis. noli scire. quia
gratis tibi a deo datum est. Pot
et de ministerio ecclesiastico intelligi.
de quo nemo debz scire. licz
sit eps. licet psbr. aut pr mo
nasterij constitutus. si magis debz
se humiliare attendes illud qd'
dicitur. omnis qui se humiliat exalta
bit. et quanto magnus es. humilia

te in omnibus. Siue qui docet in do:
ctrina. scilicet que gratis illi a deo da
ta est. non debz plus sape quam
oportet sape. Per aut doctrina in
veteri et nouo testamento intelligitur.
Qui exhortatur in exhortando scilicet
non debz plus sape quam oportet
nec debz inde scire. ho
sape qui non oportz inde scire. ho
aut aduertendum quod communiter
huiusmodi subaudiendum est a scrip
toribus hoc exple. non plus sape quam
oportz sape. Exhortacio species est
predicacionis et doctrine et maxime
ac dolentem et desperantem respicit.
Verbigracia. Sunt multi doctores. qui
sapientia diuinarum scripturarum pollen
tes pariterqz eloquencia verborum
florentes. tota die allocuntur populum
disputantes de rectitudine fidei. de
appetitu virtutum. et execracione
viciorum. de felicitate perhennis regni.
et perdicione inferni et protelato
sermone. pene usqz ad solis occu
bitum. exemplum consolacionis lapsis minime
proferunt. Interim vero dum audit
aliquis ex circumstantibus penas in
ferni que ab illis minantur. hiis qui
criminalibus delictis tenentur obnoxij
et recolit se aliquod facinus grauissimum
perpetrasse. homicidium viz. adulte
rium. aut aliquod horum ob immanitatem
sceleris sui. tristicia desperacionis
perfunditur. qui non audiuit verbum con
solacionis a predicatoribus. Quod si in:
venit qlibet simplex predicator stati
percunctando perquirit ab eo. cur rei
causa tristes mestusqz incedat. co
perta causa consolatur illum verbis simpli
cibus. quibus valet simulqz hortatur
ne desperet de venia salutis dans
pariter eterna exempla consolatoria ac di
cens. Quid in desperacionis malum
laberis. Considera si vales miseri
cordias domini que sunt de quibus

xij

p̄sta dicit. Misericordia dn̄i sr̄ oīa opa
ei9. Numquid dauid nō erat rex
et pp̄heta. qui simul patrauit ad
ulteriū cū homicidio. et tn̄ veniā
meruit. Nunqd petr9 p9 q̄ ele:
ct9 est a dn̄o. nō negauit illū ter.
dicens. nō noui illū. Et tn̄ pius
dn̄s postea p̄stit illū ecc̄e suessu
quid et latro non meruit audi
re. hodie mecū eris in paradiso.
Talib9 verbis exhortatorijs illū
alloquens qui in desperacōem
ruerat. in spem venie cōstituet.
Ecce quo exhortacō spc̄s ē p̄dica
cōis. Qui tribuit in simplicitate
id est qui elemosinā paupib9 lar
gitur. et doctrinā inst̄io iō faciat.
vt deo nō hoīb9 placeat. et sub
audiendū ita qui tribuit in sim
plicitate tribuat. Qui p̄est in
sollicitudine sr̄ debet p̄esse vt sibi
cōmissos nō negligat. Hec solli
citudo id est magna cura crē am̄
mab9 maxīe debet esse. Q̄ miser
etur sr̄ paupib9 cibū esurienti por
rigendo et potū sitienti. vestime
tum algenti et tectū vaganti. In
hilaritate et in gaudio mentis.
hoc faciat. q2 hilarē datorē diligit
deus. Cum gaudio etem̄ mētis
elemosina danda est. et misericordia
p̄standa securg de mercede. q̄ huic
operi insistit. q2 p̄ua tribuit ac
tēpalia et recepturg est maxīa
p̄mia et etn̄a. qm̄ elemosina q̄ paupi
largit̄ in t̄ra. a dn̄o recipit̄ in celo.
sic beat9 ambrosi9 dicit. Ipē de
niq3 dictur9 est electis in die iu
dicij. qm̄diu vni ex hijs minimis
meis. mi fecistis. At qui de mer
cede et̄ne retribucōis dubitat i hilai
tate cordis elemosinā nō erogat. nec
em̄ p̄t. q2 et hic amittit qd' t̄buit
et in futuro p̄miū nō recipiet. Di
lectio sine simulacōe sr̄ adīpleda
est. Oīs dilectio que scd̄m deū n̄ est
et pro dei amore nō agit̄. simulatio
et fictio vocanda est. Ideo q3 qui
frem̄ diligē dr̄. si nō corexit eū cū
errare viderit simulatā caritatem
erga p̄ximū h̄ere conuincit̄. Odi
entes malū vel diabolū et memb̄
illi9. atq3 oē p̄ctm̄ sitis odientes. Ro:
tandū aut̄ odiū hic in bonā p̄tem
accipiēdū. qm̄ est et odiū malum.
quo odim9 frem̄. Adherentes bo
no id est deo qui est sūmū bonū
et mēbris ei9 atq3 iusticie oīb9q3 vir
tutib9. Caritatem fr̄nitatis inuicē
diligentes id est cum caritate fr̄ni
tatis sitis vos alterutrū diligētes. q2
vn9 est pr̄ vr̄ qui in celis est. Deb3
em̄ qui vnā fidem h̄nt et vno bap
tismate sūt abluti. ita se inuicem
scd̄m deū debēt veluti fr̄es ex vno
matris vtero egressi diligē. Honoē
inuicē p̄uenientes id est inuicem
honorē vob ipendite p̄lati subie
ctis et subiecti p̄latis. q2 humilitatis
virtus et iam et hinc p̄lat3. Sol:
licitudine non sitis pigri id est in
cura subditoꝝ non sitis desides
et torpentes. ne forte cū seruo
inutili dampnemini. qui ligatis ma
nib9 et pedib9 miss9 est ī tenebras.
Et non solū qui p̄est. verū etiā
oīs subiect9 studios9 et velox ēē
debet ad oē op9 bonū. Spiritu
feruētes id est calorē et feruorē
sp̄s sc̄i h̄ntes. vel spū et mente nō
sitis tepidi in dilectioē dei et p̄xi
ne forte audiatis. q2 nec frigid9
es nec calidus. incipiā te euomē

de ore meo. de huius ignis feruore
dic dns in euangelio. Ignem veni mit
tere in terram. Dno seruientes non
diuicijs neq viciis seu delectacioni
bus. Illi dno seruiunt qui eius precep
seruant. Spe gaudentes. Spes est
expectacio futurorum bonorum. Un
dic apls nro. spe seu expectacione
premiorum celestium sitis gaudentes
eciam in angustijs. In tribulacione
vobis illata a persecutoribus sitis pa
tientes id est constantes sitis non reluctan
tes et querentes premium in presenti. Oroi
instantes. quia quod humanis auxilijs ne
que nris viribus obtinere et agere non
possumus. necesse est vt oracionibus a deo
impetremus. sicut de daniele et socij:
is eius legimus. Necessitatibus sanctorum
communicantes. Non dixit sanctis elemo
sinas probete aut facite. sed honestiori
verbo vsus est. vestra bona sanctis
participate. Eo tempore quo apls ista
scribebat. credentes suis facultatibus
spoliabantur. vnde laudando dicit in epi
stola ad hebreos iudeis credentibus.
Et rapinam bonorum vestrorum cum gaudio
suscepistis. Ideo que illos qui facul
tatibus proprijs adhuc non erant spolia
ti. hortabatur apls. vt expoliatis
pro xpi nomine subsidia temporalia ad:
ministraret. illorum indigencias suam
putantes. bonis temporalibus cum eis in
commune vtentes. Dei etenim dona
communia. non debent fieri priuata.
Hospitalitatem sectantes. Non dixit
hospitales estote. vel hospitaliter
sequimini. plus enim dixit. Sectatur namque ho
spitalitatem qui rogantes suscipit.
Sectatur vero qui eciam non roga
tes cogit et querit ne forte in biuijs
et plateis extra tectum remaneat.
Magna etenim virtus est hospitalitas

per quam multi placuerunt deo angelis
hospicio susceptis. sic abraham
et loth et alij multi. Benedicite
persequentibus vos. id est benedicite illis
et bene loquimini cum illis qui vobis
vim inferunt. benedicite et nolite
maledicere. Maledicere est malum
dicere. Verbigracia. Detrahere alicui. blas
phemare vel contumeliam facere licet
ipsi male loquantur de vobis dicentes
vos magos esse et disciplos seductores
hominis. Nolite illis ideo maledi
cere sed patienter ferte illorum ob
probria. Sed apls in semetipso im
plebat. hoc vtique suis auditoribus
implere precipiebat. Dicit enim alibi
Maledicimur et benedicimus. Gau
dere cum gaudentibus studete. Resp
dere cum ... gaudere cum hijs qui gaudent de
transitorijs et caducis rebus. sed
cum hijs qui gaudent quod nomina eorum
scripta sunt in celis. Neque enim quibuscumque
gaudijs fauorum gaudia sociada
sunt. neque quibuscumque fletibus lacrime
iungende sunt. Verbi gracia
Si videas gaudere aliquem secundum quam pe
cunie ad possessionem latine non
debemus congratulari illis. quia istorum
gaudia luctus sequitur et lacrime. Un
dominus non solum de talibus. sed eciam de
hoc admonuit apls non esse
gaudendum quod demonia eis sub
iecta erant. sed potius de hoc. quod nomina
eorum scripta essent in celo. Et est
sensus. Si videritis hominem digna
opera agentem que mereantur scribi
in celis de illius salute congaudete.
Flere cum flentibus curate. Non cum
hijs qui lugent et deflent amissi
onem rerum temporalium. sed potius cum hijs
qui sua aut proximorum deflent peccata sic
samuel deflebat saul. eo quod dns

recessisset ab eo. et paulus multos corintheorum qui post fornicacionem non egerant penitenciam. Sive eciam cum hiis lugere precepit qui lugent quod differunt a regno celorum. securi iam de premio. de quibus omnibus dixit dominus. Beati qui lugent. quoniam ipsi consolabuntur. Id ipsum invicem sentientes. hic sermo apertius habetur in greco. Est autem sensus. Sic sentite de alio sic de vobis. bona optatis sic et aliis. et sic vos diligitis. sic alios diligite. vel ita estimate vos diligi a fratre veluti a vobis ipsis. Non sitis alta sapientes id est superba. sed humilibus consentientes. ut et vos humiles exhibeatis. discite a me inquit dominus. quia mitis sum et humilis corde. humilibus namque consentit qui se cum humilibus humiliat. non preferens se illis sed socians et expectans quod dominus promisit. omnis qui se humiliat exaltabitur. quicumque enim humilitatem veram habet. utique eandem humilitatem in aliis veneratur. Nolite esse prudentes apud vosmetipsos. Apud se prudens est. et non apud deum. qui sapienciam quam habet non auctori omnis sapientie deputat. sed sibi suisque meritis et ingeniis suis studiis suis. quo vicio deprehenduntur laborasse philosophi gentium. de quibus dicit idem apostolus in exordio huius epistole. Qui cum cognovissent deum. non sicut deum glorificaverunt. sed evanuerunt in cogitacionibus suis et vani facti sunt. non referentes deo gratias de collato sibi dono sine suis meritis. Aliter. apud se sapiens vel prudens est. qui cum sit stultus. sapientem se putat esse et gloriatur in se. quia sperat sive quod nescit. Vel eciam tercio modo apud se prudens esse dicitur. qui vindictam expetendo suas iniurias ulciscitur. quod sequens versus indicat. Nulli malum pro malo reddentes. Multi putant non esse peccatum. si quis accepta iniuria se ulciscitur et vindictam iterum sumit. Sed si ita esset neque quod apostolus talia preciperet. Ac propterea dicitur aliquando eciam plerumque maius esse delictum. si malum quis pro malo reddiderit. quod potest fieri. ut qui prius malum intulit quod peccatum quod malum esset ignoravit. Ille vero qui vindictam expetit et vicem reddit quod malum fuerit statim ostendit. Unde potest ita intelligi quod malum inferri alii culpa est. reddere vero malum pro malo peccatum est. Et dum dicit apostolus. nulli malum esse reddendum. fidelem qui videtur esse et infidelem tangit. fideli ideo quia frater est. et infideli ut lucrari possit. Providentes bona non solum coram deo. sed eciam coram omnibus hominibus. Coram deo bona sibi providet. qui in intimo cordis ei qui secreta intuetur placere studet. et illum non cogitacione non verbo. non opere vult offendere nec offendit inquantum valet. Providet et coram omnibus hominibus bona. qui verbo et moribus omnique conversacione in omni vita sua pro viribus suis inquantum valet irreprehensibilem se probat. Si fieri potest quod ex vobis est id est quod vestre congruit religioni. Cum omnibus hominibus pacem habentes. Hec difficilem dicturus premisit dicens. Si fieri potest. quia aut vix aut nullatenus fieri potest. ut pax cum omnibus hominibus servetur. Nam si paganum increpaveris te quia contempserit non vult tecum habere pacem. Similiter de iudeo intelligendum atque heretico. Similiter et aliter. Est quilibet prelatus increpat subiectos

delinquentes. dum eis displicet increpatio prelati. pacem cum illis habere non potest. et cum ita sit unusquisque animum suum sinet pacatum et quietum habens in se cum illis pacem diligendo eos. quia dominus omnium auctor eorum est. licet ipsi se ab illo separent. In hoc loco et in sequentibus prohibet contenciones et lites. quibus maxime pax violatur. Non vosmet ipsos defendentes karissimi. Hoc dupliciter intelligendum est. uno modo de adversariis nostris hereticis scilicet falsisque fratribus qui in nos plerumque seviunt. de quibus non debemus nos defendere vindictam expetendo. Alio modo ut si fuerit quis infidelium contra nos excitatus pro nomine christi. aut etiam aliquis inregum verbis contradictoriis pro ut ratio dictat peccaminosque mansueti et humiles appareamus imitantes dominum qui pauca coram pilato respondit. Sed date inquit locum ire. duobus modis damus locum ire. vel cum refrenamus animum ne vindictam expetamus. vel cum de loco ad locum fugimus. Date igitur locum ire id est eos qui contra vos ita seviunt. permittite vos nocere. quia pacientiam vestram remunerabit. et eorum seviciam puniet. vel date locum ire. et nolite vos vindicare. sed fugite de loco ad locum iuxta quod dominus precepit. dicens. Si vos fuerint persecuti in civitate una fugite in aliam. Fer. aut dicit date locum ire. Hec ira ubi illius intelligitur qui sevit vel futuri iudicis qui in sequentibus loquitur per exemplum prophetam. Scriptum est enim. Michi vindictam et ego retribuam vobis. qui pacienter tulistis. premia et coronam. et illis qui malum intulerunt. vindictam penarum gehenne. Quia enim homo in vindicta modum excedit. nec potest se vindicare cum tranquillitate mentis. Ideirco omnipotens deus precipit sibi vindictam reservari. ut ipse qui immutabilis est iudicet illos et qui non movetur ad iram iuxta quod ei eximius orator salomon dicit. Tu autem domine cum tranquillitate omnia iudicabis. Hic enim iusti iudicis iustum est iudicium. quod non excedit modum. nec perturbatur in suo iudicio. Sed si esurierit inimicus tuus ciba illum. si sitit potum da illi. Si hoc feceris tunc pro malo reddes bonum et accipies magna premia. Hoc enim faciens carbones ignis congeres super caput eius. Carbones ignis appellat in hoc loco fervorem caritatis dei et proximi. de quo fervore dominus dixit. Ignem veni mittere in terram. Si hoc feceris que supra diximus cibum scilicet et potum inimico ministrando carbones ignis. id est ardorem caritatis pones super caput eius. id est super mentem eius. quatenus tuis beneficiis delectatus incipiat te diligere. quem antea exosum habebat in tantum ut dicat. quid est quod hactenus egi contra hunc virum. cur ei tanta mala intuli. qui michi tot bona contulit. sine causa ergo infestus ei extiti. quapropter quia tam benigne et patienter erga me agit incipiam illum diligere ut karissimum virum quem hactenus persequebar ut hostem. Si autem quis cibum et potum tribuit ideirco hoc fecerit iuxta quod quidam voluerunt intelligere ut carbones ignis. id est penas inferni ei preparet. dum eius beneficiis honoratus

eum nō dilexit. iam hoc nō ē caritas. Ideo q̄z meliꝰ ē ita intelli gi vt sup̄ diximꝰ in p̄mo de ardore caritatis. Hz vero dic̄ ſr caput. recte per caput mens id est ronabilitas ac p̄ncipalitas aīe accipitur. q̄r sic oīa mēbra regunt̄ capite ita cogitacoēs et voluntates mente disponunt̄. Noli vinci a malo. sed vince in bono malū. Noli inquit vinci a malo id est ab aliquo vicio. non ab ira. nō ab odio. nō ab iniusticia. Nil noli vinci a malo id est a diabolo. a quo vinceris. dū cont̄ inimicū tuū iracūdia accederis. qui ad suā volūte te trahit. Aliter. si tuas iniurias vlcisci volueris. a malo vinceris. q̄r ei qui t̄ malū fecit silis efficeris. Cnūcq̄z em̄ diabolo vel vicio alicui obediꝰ. vincim̄ ab illo. Siue malū pro malo reddimꝰ. ab illo vincim̄. qui nobis iniuriā fecit. et cui vicem reddiꝰ. q̄r nos siles sibi fac̄. Si aut̄ cōmotū animm refrenāꝰ vt vindictā p̄rio nō inferamꝰ. tūc victores existimꝰ et d̄ p̄cco ad salutē acquirendo frem̄ triūphamꝰ. Sed vince in bono malum. Vince in bono malū. id est in do dialṻ Vince in bono malū in pacientia sūma. inimicū et aduersariū tuū p̄bendo ei cibū et potum. vestimētū et calciamētum. Dum em̄ tuis bn̄ficijs puocās illū ad hoc. vt te incipiat diligē eomō quo friꝰ diximꝰ qd amō feās illū. Vel vince in bono malū id est in virtutibꝰ vinces supera vicia et p̄cta accipiendo ex eis palmam victorie.

O mnis aīa xiiii p̄tatibꝰ sublimioribus subdita sit. In exordio sancte ecclie ex oībꝰ cōdicōibus veniebant ad fidem. et ne serui vel ancille seu quilibet subiecti diceret. q̄ ipsi qui consecuti erāt libertatē oīm p̄ctōꝝ et filij dei effecti. indignū esset vt suirent seculi p̄tatibꝰ dix̄ aplꝰs. Oīs aīa id est oīs hō liber et seruꝰ. fidel̄ et infidelis p̄tatibꝰ sublimioībꝰ subditꝰ sit. Oīs aīa dicit p̄ eo qd̄ est oīs hō In sacra em̄ sc̄ptura frequēter sola aīa totū hoīez signat. sic legit̄ et in genesi. vbi d̄r q̄ ingressꝰ est iacob in egiptū in aīabꝰ septuaginta. et in actibꝰ aplōrū. Eramꝰ inq̄t in naui aīe ducente septuaginteq̄nq̄z. Potātibꝰ sublimioribꝰ dic̄. regibꝰ. p̄ncibꝰ. tribunis. centurioībꝰ. dominis. oībꝰ q̄z p̄latis. hoc et petrꝰ p̄ip̄t. Subditi inq̄ens estote oī hūane creature id est oībꝰ hoībꝰ vob̄ p̄positis. et hoc p̄pt̄ deū. sū p̄pter amorē dei. Inq̄ntū q̄ppe hō non offendit deū. obsequi et obedire debet celsioribꝰ. Nam hō cōstat ex aīa et corpe. et in aīa qdem debet suare inuiolabilē fidem. deo. In corpore vero debz suire dn̄antibꝰ scdm̄ suitutē p̄ntis vite. Verū si cont̄ fidei p̄positūz viderit sibi imp̄ari a p̄ncipibꝰ huꝰ seculi sū p̄tatibꝰ vel dn̄is. tūc p̄ fide vsq̄ ad mortē satagat laborare. ne qd̄ maiꝰ est aīaz vitz p̄dat. Cū̄ licz illa p̄tās̄ sufficiat corpꝰ gladio. aīaz aut̄ nō p̄t occidē. Non

est enim ptas nisi a deo. Oms ptas siue maior siue minor que hominibus p est. aut ex voluntate dei. aut ex permissione constituta est. sic dicit per salomonem. Per me reges regnant et principes decernunt iustitiam. Si autem querimus quare hee ptates ordinate sint. illud dicendum. quod genus humanum bestiale effectum. beluino more concepit seuire in tantum. vt primi parentis filius in fratrem consurgens interfecerit eum. Bestiarum enim est et hominibus discerpere et seinuicem lacerare atque deuorare. Verbi gratia. Leo deuorat hominem et vrsum. Vrsus et lupus deuorant homines. boues. et oues. Hac de causa omnipotens deus bestialibus hominibus principes posuit. vt eorum terrore acerbitas eorum illorum reprimeretur. Sunt etiam pisces alios deglutientes quibus innitabantur homines in alios seuientes. quorum temeritas principum formidine sedata est. Que autem sunt ptates sic alios a deo ordinate sunt. siue que sunt iuxta ptatum quomodo principantur a deo constituta sunt. sicut iam supra diximus. vnde dominus dixit pilato. Non haberes in me ptatem. nisi tibi datum esset desuper. Quibus verbis indicatur. quod siue bona ptas vt dauid. siue mala fuit vt nero. non est nisi aut volente aut permittente deo. Hoc autem totum prosequitur apostolus. vt ptatibus subditi sint. quia nonnulli sicut iam diximus ad fidem venientes pristinum obsequium et seruitium quasi liberi effecti. dominis et principibus suis nolebant reddere. cum dominus ihesus non venerit conditiones mutare. sed animas in eternum victuras saluare. Dicebant enim romani credentes. Nos qui diuinis legibus paremus et deo seruimus. non debemus seruire. neque honorem prebere. neroni aliisque potestatibus terrenis. Cuius rei causa apostolus talia scripsit eis. Portat namque scandalum nasci dominis et principibus. si serui et subiecti eorum xpianam effecti. a seruitio eorum efficerentur alieni. Noceret quoque ecclesie dum non permitterentur alii credere. cum magis meliores debeant domini suos seruos reciperentur fideles xpi effectos. Hoc et ipsa veritas per semetipsam precepit dicens. Reddite que sunt cesaris cesari. et que sunt dei deo. Ita quod qui resistit ptati dei ordinationi resistit. Siue bona sit illa ptas seu mala. quicumque ei resistit subtrahendo ab ea seruitium denegando tributum. et honorem non prebendo. quem debet ei prebere. dei ordinationi resistit et dispositioni. cuius ordinatione ille principatur. Quidam male sentientes has ptates imperitati sunt demones. de quibus in epistola ad ephesios dicitur. Non est nobis colluctatio aduersus carnem et sanguinem. sed aduersus principes et ptates. Sed iste sensus valde est superfluus. quia in nullo debemus subdi. Qui autem resistunt ptatibus regibus videlicet principibus ac dominis suis ipsi sibi damnationem acquirunt pro qualitate etiam culpe adquirunt sibi vindictam quia irate ille ptates dum subditi eis parere contempnunt. aut occidunt eos aut in carcerem mittunt. aut etiam in auxilium dirigunt. Si quis erit aliquis. cur dominus damnauit seruum. aut princeps subditum quem subiectum. Sint. in resistebat. et idcirco vindictam accepit ex illo. Considerandum autem quia non de damnatione eterna loquitur apostolus. sed de corporali commodo quo dictum habetis. Nam principes non sunt timori boni operis sed mali id est ad hoc non sunt constituti

vt timorem incutiant bn labor:
antib9 et bono opi insistetib9.
sed male facientib9 et fiuire no
letib9. Nam ad hoc sut constitu
ti. vt bn laborantes laudet et
adiuuet. male vero facietes dam
nent. Sz si quis bonu facit. non
timet ptate. Qui vero malu timz
ab ea damnari. Vn subdit apls
Vis aut no time ptatem. bonu fac
et hebis laudem ex illa. No dicit
laudabit te illa ptas. qz multe
ptates sut q insubditis magis ma:
lum qua bom diligut. fz habebis
laude ex illa ptate id est ipa erit
occasio. vt tu laude dign9 sis. qz
si tuo exemplo ad fidem vel iu
sticie opera fuerit pducta lauda
beris tam ab illa qua ecia ab
alijs apud deum qz laude dign9
eris. Aliter. Si ptas illa vsq ad mo
tem te penis afflixit. aut i aliq
contraria extiterit. tu qz legitime
decertando. morte a aliqm i iu
riam patiens ptuleris. heb ex
illa laude id est ipa pbebit occasi
one vt tu lauderis. qz pcipies p
psecucoib9 ei9 tibi irrogatis per:
petua bndicez. vel laudaberis
apud deu et hoies. Considemus
laurenm. qui pro xpi noie acer:
rime est vstulat9. no fuisset lau
de dign9 pfecte inuent9. nisi a
suo psecutore fuisset vstulat9. Jo
qz ipa ptas fuit occasio laudis
ei9. Sic de ceteris sanctis mrib9
intelligendu et de oib9 q iniu
ste damnat. Dei em mister e
tibi in bonu id est a deo e con
stitut9 ad bonu tuu. vt suo timoe

et adiutorio custodiat et tueatur
te. ne interficiaris ab inimico
tuo. et vt tua subaz no diripiat
alij. Aliter. Sunt multi qui volut
agere malu. sed timet ptate mum
dana. et causa hi9 timoris no per:
ficiut qd' cupiunt. Ergo ad bonu
illor ne faciat malu. ptates ille
pposite sut. qz quo ampli9 homa
lu facit eo ampli9 penas sustine
bit maiores. Si aut male feceris
time. id est no leue feras ptatez
timore. potest em te damnare in
uenta occasione. No em sn causa
gladiu portat. Per gladiu intelligi
vindicta. Non sine causa glam por
tat. id est no sine causa ptate vlci
scendi he. Sut nepe qda enormia
flagicia. q potiq per mudi iudices
qua per antistites et rectores ecle
siar iudicant. Sic est cu qs interfi
cit potifice aplicu. epm. pbrm.
sui diaconu. hq di reos reges z pn
cipes mudi damnat. Ergo no sine
causa glam portat. qui talia scelera
diiudicat. Sut ers maxie ostituti
pter latrones. homicidas. raptores.
vt illos damnet. et alios suo timoe
opeste faciat. Vnde et subdit. Dei
em mister est vindex in ira et in
vindicta ei q malu facit. Ideo neces
sitate subditi estote. hoc est qz illi
vos dei misri sut in bonu. obedite
illis. vt cu eis pace here possitis.
Vel necessite subditi estote. qz vlcisten
se de vobis. si cor ptati odixeritis.
Ad hoc em est ppositus. vt bn facien
tes iuste qz viuetes sua ptectione
muniendo defendat. Vindicta vero
inferat peccantib9 sibi qz resisten
tib9 quapp subdit. No solu pter
iram su vindicta. qz consurgent

in vob. sed et pter osciaz id ē ppt mente quā debetis habē mun dam in dilectioē ei9 cui subiecti estis. et ante pter hoc. q a deo cō stitutq est. eq ordiatōi reluctari nō debes verbigrā. Es subditq illi. times dampnū tpale. dū seruis ad oculū. esto subditq pter osciaz me tis. vt in ipā osciā quā de9 ituet. ne hēas illū odio. cui pstatis obsequium. sed tua mens phibeat ē testio ut ex corde diligas illū. Ideo enī et tributa pstatis. qz q a deo pre positi sunt vobis. et q defendunt vos ab hostib9. et suo timore con stringūt inimicos vros. ne itē fiat ab illis. neqz vrā bona diripiāt. vel etiā ne in vos suā vindictā exer ceant. si in aliquo rebelles fueritis. et eoz irā patiamini. sic passi sunt iudei. qui noluerūt romanis tributū dare. Vn̄ et sequit. Ministri enī dei sunt in hoc ipm seruietes. ut et vos defendat. reos puniat. tribu tum a vob acipiat. Sic et iohis bap tista militib9 qrentib9 quid agē deberet. rndit. Nemine concutiat neqz calūniā faciatis. sed contēti estote stipendiis vris. Vbi nondū q nō dixit. Nolite militari. qm mi lites a deo ostituūt. vt ab eis patrie sibi comisse tueant. Reddite oīb9 debita id est consuetū obseruianz sic et dnis ait. Reddite que sunt cesaris cesari. et que sūt dei deo. Cui tributū debetis reddē reddi te tributū sic et ipē condito pro se et petro didragma. Tributū dr̄ a tri bunis et tribunia trib9 quia romulq oditor et autor rome. in tres ptes pplm sibi subditū diuisit. Roma distribucōe. In senatores viz qui et consules dicebant. In milites et agricolas. et vnicuiqz parti prin cipē vnū ostituit. qui tribunus dicebat. eo q vni ex ptib9 preesset. Censū vero qd a subditis exigeba tributū dicebat. Cui vectigal. vecti gal. Vectigal est tributū fiscale. et dr̄ a vehendo. eo q accipiat de vectis. id est de portatis merci b9. Cui tiore debetis vt dmis. red dite illis timorē. Cui honorē debe tis. reddite illi non solū in oqeste do et humiliando. sz munia dando. Nemi quicqm debeatis nisi vt inuicē diligatis. id est sic oīb9 seruitis ob sequia et debita reddite. vt nemi quicqm p vobis irasci debeatis. nisi vt inuicē diligatis. Reddito debi to et obsequio qd oīb9 ptatib9 et pncipib9 psoluē debem9. eos qui nob ppositi sunt diligē debem9. hoc debitū caritatis qmdiu in psēti seculo viuitis debet in futuro qz sin ponde plenius firmabit. Qui enī di ligit pxim legē ipleuit. Pxim9 iste nō tm ppinquos cognacōne ui affinitate. sz etiā oīs hō intelli q diligendo legē moisi iplem9. q qd moises phibet p legē. Non occides. nō adulterabis et talia si dilectioz hēm9. erga pxim nō agit Si enī pximū diligis sic temetipm. nō occides illū. q nō vis occidi. nō polluis vxorē ei9. q tuā ab illo adulterari nō vis. sic de ceteris itelli gendū. Et vt abundet iusticia vrā sic scribaz et phiseoz ceteroz qz iudeoz. inimicos etiā nos debem9 diligere pro dei amore. licz ab illis psecucōz sustineam9. Non tm debem9 diligē in illis et amare vicia. sz naturaz

adimplentes quod veritas precipit. Di
ligite inimicos vestros. et orate pro
persequentibus vos. Itaque querit autem dominus
dicit. in dilectione dei et proximi totam
legem consistere. quia dicit apostolus in so
la dilectione proximi legem impleri. quod
hoc modo solvitur. quia in dilectione proximi
consistit et dilectio dei. Neque enim
proximus sine deo. nec deus sine proximo
potest diligi. vel etiam ideo in dilectione
proximi totam legem dicit impleri. quia di
lectione dei. non sic facile possumus
probare. utrum diligamus deum an non.
sic dilectione proximi. Verbi gratia. dum
malum pro malo non reddo. dum peccan
ti in me fratri dimitto. dum colli
go vagum ad hospicium. dum hilari men
te et vultu elemosinam impendere sata
go. dum oro pro persequentibus. apparet
utique in hiis et talibus quia diligo pro-
ximum. Et dum diligo proximum. ondo
me diligere et deum. cuius mandatum ob
tempero. Hoc autem mandatum habemus.
ut qui diligit deum. diligat et proxi
mum et fratrem suum. quia per dilectionem proximi
pervenitur ad dilectionem dei. non de dile
ctione dei ad proximi. quamvis enim di
lectio dei maior sit in dignitate.
tamen dilectio proximi prior est in operatione.
Qui enim non diligit fratrem suum in
quit iohannes quem videt. deum quem non
videt quomodo potest diligere. Intelliga
mus et proximum illum samaritanum.
qui fecit misericordiam cum saucio vulner
ato a latronibus id est christum qui nobis
factus est proximus per assumptionem car
nis Ergo qui hunc diligit legem
caritatis adimplet. et legem moisi. quia ni
hil contra voluntatem eius facit. Et si quod
est aliud mandatum preter ista que
annuavimus de adulterio scilicet homici
dio. fornicatione. falso testimonio

et concupiscentia. in hoc verbo de dile
ctione dei et proximi instauratur.
id est integratur vel adimpletur. diliges
proximum tuum sicut teipsum. Dilectio proxi
mi malum non operatur. Non solum non operatur
verum etiam malum non cogitat de
proximo. Plenitudo ergo legis moisa
ce atque evangelii dilectio est dei et proximi.
Ubi est caritas. quid est quod possit
deesse. et ubi caritas non est. quid est
quod possit prodesse. Quapropter appeten
da est dilectio dei et proximi. et summis
viribus tenenda. Nam dilectio dicitur eo
quod duos liget. deum scilicet et hominem vel
unum quemque proximum tuum alio coniungat.
Scientes quoniam hora est iam nos
de somno surgere. Mos est sacre
scripture. horam sepissime pro tempore ponere
sic et diem. Hec est ergo ista hora de qua
apostolus hic loquitur. Tempus est nove legis. scilicet
evangelice predicationis sexta scilicet etas.
finisque seculi in quo iam sumus positi.
de quo idem apostolus alias dicit. Ecce nunc
tempus acceptabile. Dicit ergo apostolus ro
manis et omnibus credentibus et cunctis nondum
credentibus. hoc scientes id est hoc sumus
scientes. quia hora est scilicet tempus iam
nos de somno surgere pigricie et de
sidie. de somno quoque infidelitatis et vicio
rum atque ignorantie. de hoc somno
precipit etiam propheta nos expergisci di
cens. Expergiscimini ebrii. Et quod dicit.
Nam tempus est surgere. ille surgit
qui iacebat. Et nos si hactenus
iacuimus in viciis et tempore vicioso
surgamus ad bona opera agenda.
et laborem viriliter studioseque. Po
terat aliquis obicere apostolo. Cur precipis
nobis nos iam nunc surgere. Ad hec ille
reddens causam. Nunc enim propior est
nostra salus quam cum credidimus. Que est
ista salus. Vita eterna. gaudium sine fine

mansionum. Beatitudo quam soli electi cum angelis possessuri sunt. Ista beatitudo et salus eterna propior est modo nobis quam ex eo tempore quando credidimus quoniam dum finis mundi magis ac magis appropinquat, vita futura salus eterna magis ac magis festinat. Nox precessit, dies autem appropinquabit. Nox est cecitas infidelitatis. Nox est ignorantia. Nox est etiam conversatio tenebrosa in peccatis. Ista nox dum precedit quotidie in electis et ad vitam eternam predestinatis, appropinquat dies illuminationis videlicet fidei, cognitionis sancte trinitatis et splendor virtutum. Quod dum crescit quotidie per mortem corporis ab erumpnis huius seculi in lucem sempiterne claritatis colliguntur. Vel etiam per noctem possumus intelligere omne spacium presentis vite usque ad finem seculi. Per diem vero vitam futuram. Cuius claritatis comparatione vita presens non incongrue nox appellatur, quia vita presens semper in dolore versatur et tristitia, non habens perpetuam letitiam. Illa vero gaudiis sine fine mansuris florebit, nil tristitie admittens, que tunc plenissime manifestabitur cum dominus de iudicio in regnum transierit. Ergo quia appropinquat dies, abiciamus ergo opera tenebrarum: adulterium, homicidium, fornicationem et cetera talia que a regno celorum separant et ad penas perpetuas operatorem suum trahunt. Que etiam merito opera tenebrarum vocantur eo quod in tenebris per maxime exercentur, iuxta quod dominus manifestat dicens: Omnis qui facit malum odit lucem. Et induamur, id est induamus arma lucis, sic ut in die honeste ambulemus. Arma lucis sunt fides, spes, caritas, pax,

patientia, iustitia, et cetere que virtutes que nos ad lucem eterne beatitudinis perducunt. Que non inmerito arma appellantur, quia nos defendunt ab improbitate malignorum spirituum. Abiciamus ergo opera tenebrarum, quando expoliamur vitiis et induimur virtutibus. Induamur igitur arma lucis, hoc est undique muniamus nos omnibus virtutibus ut simus protecti contra adversa diaboli. Et quomodo debeamus illa arma indui et hiis virtutibus exornari apostolus declarat subnectens. Sic inquit, id est tali modo induimini arma lucis, ut in die, hoc est in claritate virtutum, honeste ambulemus. Qui in die ambulat honeste ambulat, quia non offendit pedem suum ad lapidem, non cadit, non impingit sicut ille qui in nocte ambulat. Nos autem secundum hoc munimen apostoli honeste et sine offensione fidei et gratie sue ambulare debemus. Non in comessationibus. Comessatio dicitur mense collatio sive mense alternatio. Sunt enim convivia que celebrantur alternatim et preparantur a sodalibus per dies et vices. Sunt etiam convivia que ex contributione preparantur, quando unus affert panem, alius carnes, alius vinum atque alius aliud, et idcirco commessaciones, hoc est mense collationes appellantur. Vocantur quoque hec eadem commessaciones turpia et inhonesta convivia, quia sic omnibus propriis amicis vocitantur et quibus ita certe pro libitu suo unusquisque quicquid scurriliter et ociositatis sibi placet loquitur. Non in ebrietatibus. Ebriam genere masculino dicimus calicem aptum potacioni

xiiij

A. que dicitur ebrietas. que est nimia
potatio vini. Non in cubilibus.
cubilia proprie sunt lecti sive lustra
fetida dicta a fedis cubitationibus
quibus assistunt lecti illorum qui cum
meretricibus in lupanaribus coe
unt. Non in pudicitiis. Impudi
citia est incontinentia et irrele
giositas sive turpis atque irrationabilis
coitus. Generaliter autem omnis libido
et incontinentia vel immunditia impu
dicitia appellatur. Operatores vero
dicuntur impudici incontinentes atque
irreligiosi. Non in contentione.
Contentio est altercatio sive contro
versia que plerumque ex quibusdam sta
tutum solet oriri. ut videatur quis
aliquid sapere habere. dum alium vincit
sua predicatione. et maxime ex re
nullius utilitatis nascitur. Ideo vero
vitanda est. quia rixam generat de qua
procedit odium. et de odio enormi
tas mali. Non in emulatione.
Emulatio varias habet significationes. si
gnificat enim imitationem. significat stu
dium. significat et invidiam. qua quis
alterius felicitate torquetur. Ubi hoc
loco. Unde emulus dicitur imitator. dicitur
studiosus. et invidus. Sed indui
mini dominum ihesum christum. Sensus
iste ex superioribus pendet. ubi pre
cepit sic indui arma lucis. ut in
die honeste ambulemus. Nolite
inquit ambulare et vivere in comessa
tionibus et reliquis vitiis. sed indui
mini dominum ihesum christum. Sed questio
oritur. quomodo possumus induere dominum
ihesum christum qui quadragesimo die
resurrectionis sue. celorum altitudines
penetravit. ubi sedens nunc creditur
in plenitudine paterne maiestatis
Christus ergo ipse est sapientia. ipse est iustitia.
ipse pax et reliqua virtutes que
in ipso sunt. Christum itaque induit.
qui omnes virtutes quas scit in ipso
esse. inquantum valet. cum adiutorio
illius assumit. Iuxta quod apostolus alias
dicit. Quotquot in christo baptizati estis.
christum induistis id est omnes virtutes
tunc induistis. quia ab omnibus peccatis mun
dati estis. Similiter et in hoc loco intelli
gendum est. Induimini inquit dominum ihesum
christum id est omnes virtutes quas
scitis in ipso esse. ut ipse sit decus
atque ornamentum vestrum. Et carnis
curam ne feceritis in desideriis. Non
ait carnis necessitatem ne feceritis.
quia necesse est ut manducemus. biba
mus. dormiamus. vestiamur. hoc
quia necessarium est non prohibuit. Sed car
nis curam in desideriis id est malum
utpote. adulterium. crapulam. ebrie
tatem. usum quoque balnearum ultra quam
expedit. et cetera que desiderat infirma
caro. ne perficiatis ait. Et non dixit.
Non cogitetis. quoniam impossibile est cessare
penitus a cogitatione delectationum.
Sed hoc considerandum. quia quod prohibuit
in desideriis. concessit in necessita
tibus. Adhibenda est etenim cura
carnis in necessitatibus. In deliciis
vero et luxuria atque omni concupiscentia pe
nitus excludenda. xiiij

Infirmum autem in fide assumi
te. Sed in affectu caritatis. Non
in disceptationibus cogitationum.
id est non in diiudicationibus sive con
tentionibus. Infirmus est in fide. qui
in aliqua parte fidei dubitat. nec credit
perfecte sicut credendum est. Infidelis ex
toto. qui nihil fidei habet. Firmus vero
in fide existit. qui in ea nihil dubi
tat. Ergo infirmus est in fide iu
deus qui noviter ad fidem veniens.

non putat omnes mundos cibos. Infir-
mus vero in fide est gentilis qui
illud euangelii seruat. quod intrat in
os non coinquinat hominem. Et ideo apostolus
omnia munda mundis. Et genesis. Vidit
deus cuncta que fecit. et erant valde bona.
Qui tales in fide sunt firmi. debent
assumere in affectum caritatis et in di-
lectionem suam iudeum. qui putat suillam
carnem leporinam. anguillinam inmun-
dam esse. etc. a quibus lex prohibet
et quod ille ante gratiam fidei quasi dicat id est
inmunda dicebat. Istum talem precipit
apostolus assumere in dilectionem. Assumite
inquit illum talem iudeum in affectum
caritatis. Et nolite illum diiudicare
in cogitationibus vestris. neque contendatis
cum illo. licet quedam inmunda putans
nolit manducare. Alius enim credit
manducare se omnia. Alius id est gen-
tilis firmus in fide credit omnia mun-
da esse. et credit posse manducare
se omnia. iuxta quod supra dixi. Omnia
munda esse mundis hominibus. Qui autem
infirmus est. olus comedat aut
manducet. Iudeus qui infirmus
est in fide. qui quasdam carnes ab-
hominatur. dum non vult eas comedere.
olus id est herbas ortorum. et quic-
quid cordi eius placet hoc sumat. Tu
autem noli illum diiudicare. Per olus
omnia genera herbarum designantur apta
comestioni. dicit beatus Hieronymus. Qui
infirmus est contra libidines. abstineat
a carne et vino. quibus libido excitatur.
et olus manducet id est viles
cibos et aridos. quibus frenatur
et restringitur fluxus libidinis. Unde
dicitur. Crassitudo etenim carnium
et deliciose epule prouocant corpus

ad libidinem. Is autem id est gentilis
qui manducat indifferenter omnes
cibos non manducantem iudeum non
spernat in animo suo. quasi minus iustum.
Et qui non manducat omnia vt iu-
deus. manducantem omnia gentilem scilicet
non iudicet neque reprehendat quia reum
et peccare. Utrosque et iudeos et gen-
tiles alternis instruit sententiis.
Potest et spiritaliter intelligi secundum beatum
Gregorium. Qui manducat inquit
id est qui meditando et scrutan-
do sacram scripturam penetrare valet.
non manducantem id est illum qui non va-
let penetrare non despiciat neque
spernat. Et contra qui non manducat
id est qui non intelligit. nec valet
penetrare profunditatem diuinarum
scripturarum. illum qui intelligit et sa-
piens est non contristet neque despi-
ciat. Deus enim illum gentilem scilicet man-
ducantem omnia assumpsit ad fidem
suam. quem perfecte donauit. vt nihil
putet inmundum esse mundis hominibus.
Tu quis es qui iudicas alienum
seruum etc. Et est sensus. Si deus illum
gentilem assumpsit ad fidem suam
vt omnia manducet. tu quis es qui
illum de comestione sua reprehendis etc.
Potest tamen et hec sententia ad iudeum
in fide assumptum referri. secundum quod
sequentia manifestat vt dicatur deus
assumpsit iudeum ad fidem suam. licet iste
quedam inmunda adhuc putet et reiciat.
Tu quis es gentilis fidelis qui iudicas
alienum seruum etc. iudeum scilicet seruum
christi per fidem. Suo domino stat aut cadit.
Iudeus si perfectus est et si omnia credit
munda. quia in fide domini sui stat. Si
autem cadit non credens omnia munda. non
tibi cadit o gentilis. quia non potes eum
erigere et solidare in fide. Nos eadem

sponte possumus. sed surge non a deo erigamur nequimus. Stabit autem id est perficietur et stabilietur in fide. Certe potens est deus qui cecidit statuere illum. et in recta fide firmare. Verbi gratia. Venit modo iudeus ad baptismum. transit ad gratiam euangelii. nunquam comedit carnem suillam neque anguillam aut leporinam. abstinet adhuc quasi a carne inmunda. adhuc nouellus xpianus est. hic talis dum per infualla temporum perfectius erudiatur. dum didicit quod nihil sit inmundum quod a fidelibus cum gratiarum actione sumitur. ecce statuitur a deo et domino suo cui cecidit putans aliquid inmundum. ecce in fide firmatur. Nam alius iudicat diem inter diem. Ille iudicat et discernit et differentiam facit inter diem et diem. qui alternis diebus a carne vel a vino abstinet. alternis non abstinet. Verbi gratia. Sunt modo multi. qui secunda. quarta et sexta feria a carne et vino abstinent iii v. vii comedunt carnem et vino indulgent. Alius iudicat id est distinit et eligit omnem diem in abstinentia carnium. vel vini. sic heremite et multi monachorum. Aliter. diem inter diem iudicat. qui quasdam sententias veteris et noui testamenti intelligit. quasdam vero penetrare non valet. Omnem iudicat diem. qui ex integro veteris et noui testamentum intelligit. Nomine ergo sacre scriptura intelligitur per diem. quia sicut ignorantia est cecitas ita cognitio sancte trinitatis quam veteri et nouo testamento continetur. lux et illuminatio cordis est. 3o modo diem inter diem iudicat. qui in spiritu examinat et diiudicat verbi gratia videt quibus hominem bonum faciente. vel male. quem cernit bonis operibus intentum. iudicat eum propter iustitiam presente bonum. et quem videt malis operibus deditum iudicat eum propter iniustitiam suam malum. Si autem ille qui hodie bonus est cras malum fecerit iudicat illum esse malum quem antea laudauerat. et si ille qui hodie malus est declinauerit a peccatis. et pura mente domino seruire ceperit iudicat eum iustum. Iste talis diem inter diem iudicat. quia secundum varietatem temporis et mutationem vite mutat iudicium sue sententie. Qui autem iudicat omnem diem. deus omnipotens intelligitur qui nouit qualis quisque sit in presenti. futuro. quia omnia sunt ei presentia. et ipse pre illum qui hodie malus est. cras facere bonum. Vnusquisque in suo sensu abundet. Non ait iudicatiuo modo abundat. sed imperatiuo. abundet. Et est sensus. Secundum quod vnicuique homini concessum est intelligere. abundet in suo iudicio id est qui intelligit a carne abstinendum abstineat. et qui non intelligit id est qui non vult abstinere aut non potest. comedat. Aliter. Vnusquisque inquit in suo sensu abundet. Qui magna intelligit et sublimia. obsequatur illa. et abundet bonis operibus. et qui sublimia diuinorum sacramentorum archana capere non valet. ea que veraciter credit et intelligit. humiliter et deuote domino seruiendo adimpleat. abundando bonis operibus. In suo sensu abundabat ciprianus qui semel mergebat in baptismate paruulos. quia quod intelligebat studiose implebat bonis operibus abundando. licet in hoc facto nescius delinqueret. Sed quia bonis operibus abundabat. postea correctus a domino abundauit altiori

sensu. ter illos mergendo. Non est ergo de heretica intelligendum aut de praua doctrina. ut unusquisque magis ac magis abundet in errore suo. Qui sapit diem id est qui eligit per ordinem tempus abstinendi. domino sapit id est domino consentit. quia placabili eius abstinentia. Aliter. qui sapit diem id est qui iudicat peccatorem per penitentiam posse saluari. nec desperet de salute eius. domino sapit. id est domino concordat in hac parte. qui peccatores non statim punit ut peccant. sed expectat ad penitentiam. Ergo qui non iudicat et dampnat peccatorem. sed credit in omni die posse uenire ad ueniam per dei misericordiam. domino sapit. quia cum domino concordat qui dixit. In quacumque die peccator conuersus fuit ad me saluabitur. Dum ergo peccatorem non desperat cum domino sapit. qui peccatorem expectat. Et dum qui hodie uidetur iustus fieri posse iniustum non desperat. tunc domino intelligit et concordat. Secundum ambrosium. Qui sapit diem domino sapit. id est qui scilicet abstinens est deo placere se studet. Et qui manducat scilicet omnia ut gentilis. domino manducat scilicet hoc quod subdit. Gratias enim agit deo. uidelicet quia omnia credit esse munda. et omnia licet ei edere. domino enim manducat qui preceptis ab eo beneficiis ei gratias refert. Et qui non manducat omnia iudeus sed minus adhuc perfectus in fide. domino non manducat. hoc est domino abstinet. quia pro amore omnipotentis dei abstinens est a cibis a quibus ipse precepit abstinendum esse. et gratias agit deo. pro eo quod dedit illi uirtutem abstinentie. et notitiam per legem a quibus abstinere deberet. Notandum autem ab utroque gratiarum actionem referri omnipotenti deo. Gentilis enim gratias refert illi pro libertate uescendi omnia. Iudeus uero pro fructu abstinencie. licet in hac parte qua abstinet minus perfectus sit. Nemo uero nostrum sibi uiuit. et nemo sibi moritur. hoc spiritualiter intelligitur. quibus et ad litteram posset dici. Nullus enim nostrum sibi uiuit. quia non habet a se uitam. et nullus sibi moritur. quia non habet in potestate mortem quando uiuat et quando moriatur. Sed dum dixit. nemo nostrum id est fidelium perfectorum ad altiorem nos excitauit sensum. Christus dominus noster semel mortuus est peccato. qui nullum fecit peccatum. et nos ad exemplum mortis eius semel mortui sumus peccato. purgati ab omnibus delictis in baptismate. redempti Christi sanguine. Non ergo nobis morimur peccato in baptismate. sed Christo. dum non in nostra potestate ablucionem consequimur. sed per passionem et baptismum atque per fidem illius abluimur. Et nemo sibi uiuit subaudi uirtutibus sed Christo. qui surgens a mortuis. iam non moritur. mors ei ultra non dominabitur. Ad cuius exemplum postquam de fonte baptismatis surgimus. mori peccando nullatenus debemus. Mori autem peccando dixi. quia anima que peccauerit ipsa morietur. Siue enim uiuimus uirtutibus et uita spiritali domino uiuimus. quia abstinendo a peccatis post baptismum exemplar resurrectionis attendimus. postquam ipse iam non moritur. quatenus et celum pariter cum illo ascendamus. Si morimur scilicet peccato tempore baptismatis. domino morimur. quia ut ei placeamus ad similitudinem illius qui numquam peccauit per fidem et redemptionem sanguinis

ci9 ab origenalib9 et actualib9
pctis in bapte mudam. Sic go
viuu9 siue morim dni sum9 qr
serui. qr in ptate ei9 osistim9. Pos
sunt hec verba ex martirum p
sona intelligi dicta et oim per
fectorum qui no sibi viuut. qr no
sua volutate qrunt adiplere.
sed dni. dum pdilectioz qd aliis
expedit faciunt. Qui et ia non
sibi moriunt morte spitali pc
catis viz quib9 moriut. dum p
spm scm et aquam regenantur.
qr no debent ocio torpere. sed
dei et pxim dilectione semper
feruere. Martires q no si mo
riebant. sed dno. qr no ppt sua
malicia pimebant. sed pro di
noticia et ofessione fidei. dicte
ipo dno. bti eritis cu pieterint
nom vem ppt filiu hois. In hoc
eciam xpc mortu9 est et resurrex.
vel morte carnis. vel mote pcti
qr nuq peccauit. vt et viuorum et
mortuorum dnet. id est vt eorum do
miet q iam viuut virtutibus.
gra dei abluti a pctis. et illoru
qui quotidie moriut pcto. ad
hoc vt viuat. silr virtutib9 in
nouitate vite ambulado. Tu au
iudee. quid iudicas frem tuu ge
tilem manducate oia. Aut tu
gentilis. qre spernis et despicis
frem tuu iudeu infirmu adhuc
in fide. et nolete manducare oia.
Cu idem apls alibi dicat. Nescitis
qr angelos iudicabim9. qnto ma
gis secularia. Et iteru ipe iudicado
qui talia agut regnu dei no osequn
tur hic, phibet ne iudicem9. Di
cendu q de appertis reatib9 li
bera ptas nob iudicadi ocedit.
sic de homicidio adulterio publico.

atz furto. de occultis vero q pnt et
bono et malo ano fieri interdicit
nob iudicare. qr horum iudi9 deo e
reseruadu. Oms id est boni et ma
li. pfecti et ipfecti. gentiles et iudi
stabim9 an tribunal dei. Tribunal
sedes est iudicis. qui in excelso
loco locat. quo iudex ab oib9 possit
videri. et ipse accusantes et accusa
tos ex eminenti loco possit ituri.
Ita et dns ihc qsi in tbunali sedeb
qr et ab oib9 videbit. et ab ipso
oim osnie et cause diiudicabuntur ap
pertissime. Et est sensus. Vos q ab
inuicem fres iudicatis. qntu i vob
est. deo aufertis sua ptatem. Viuo
ego dic dns. Hoc ppe iuramentu
dei est in veteri testamto. si dici
phas est. sic amen in nouo. Ipe
eni ppe viuit et vita est. qr mutari
no pt. quod nra creata est q a se ha
beat vita. Quo m flectet oe ge
nu. et ofitebit deo oib lingua.
Quo go angeli qui sut spc flectet
deo genu. Per iflexioz genu sb
iectioz debem9 intellige. qr iudi
oia xpo subdent. flectit go deo
oe genu. du oib creatura subiicet
illi. oib quoqz lingua hoi ofitebi
deo. dum laudabut dm per
filiu qd de electis tm sentit. Nam
de impiis dr. qr no est speciosa
laus in ore pctorum. Angeli autem
eo mo quo sut in corpe laudant
et laudabut dm. Vox e angelorum
in laude creatoris. ipsa e admi
ratio intime otemplacois. Itaqz
vnusqsqz nrm pro se racoz rddet
deo. Et est sensus o iudei et getiles.
qui vos ia inuice iudicatis. cur di
uinum vro iudicio puenitis. et ei9
ptatem qntu in vob est temere vsurpatis.

hoc vobis sufficiat. qr vnusquisque pro se racoz est redditurus. no soluz operum et sermonu. s et ia cogita conu. Non ergo amplius inuice iudi cemus. sz tm futuru dei iudicium mi nime ignorantes. hoc aut dr de dubi tib no de appertis. Sz hoc magis iudicate. ne ponatis offendiculu fratri vel scandalu id est hoc max ime cauete et magis determinate. ne quis vro malo verbo. aut prauo exemplo scandalizet et offedat. Vel hoc statuite ne tm carnaliu ciboz offensioz fribus nris pfectis genetis. Scio et confido in dno ihu. qr nihil coie per ipm creatu est. n ei qui existimat quid coie esse illi coie est. Iudei cibos ex lege sibi phibitos dicebat coes id est imudos. quibus aut gentes vtebat coes id est imudos appellebat. sic et petrus ait. Comune no maduca ui id est imudu. Inde dicit aplus. Scio inquiens cognosco et credo in dno ihu sic p dnm ihm. qui m hoc maifestauit. qr p ipm nil est imudu creatu. s oia muda ab eo facta sut. sic scptu est. vidit deus cuncta que fecit. et erant valde bona. Nisi forte ei iudeo vel alij cuilibet qui existimat aliqd alimetu coie id est imun du esse. illi est coie. qr imdu vide ei. et hoc scdm eius sensu. no scdm deu. qr oia fecit muda. Si enim ppt cibu que ille imudu put. et tu suades ei vt comedat et con tristauis frem tuu iudeu infir mu adhuc in fide. Iam no scdm caritate ambulas. et no habes caritate. qr no diligis frem tuum sicut te. Noli cibo tuo illu pde dan do occasioz offendendi et scanda lizandi. pro quo xpc mortuus est. Tunc em illu pdis. du ani mu illius scandalizas. qr offendit deu. dum con te irascit. qs es pri mus eius. Non ergo blasphemetur bonu nrm. bonu hic vel carita tem possumus intellige. q debe primu dilige vel fide qua credi mus oia esse muda. et qua hemus libertate maducadi oia. No ergo blasphemet neqz rephendat ca ritas nra. vt infirmo fri iudeo no exhibeat. vel no blaspheme fides et credulitas qua libtate accepius comedendi oia. Tuc blas phemas libertas nra. qn cogius eos. qs aliqd imudu putat nobis cum comede ipm qd horret. Nob ista libertas bonu est. qr oia mu da sunt mudis hoibus vn est et erant oia valde bona. bonu e scptur recordare. Noli tn cogere iudeu ad maducandu hoc qd sper nit. s neqz comedas illud cora eo. ne tua libertas blasfheme ab illo. No est regnu dei esca et potus. sed iusticia et pax et gaudium in spu sco. Et est sensus. Stultu satis est de maducadis et no madu cadis vos disputare. de hiis viz que in regno celoz no erit neces saria. cu potius debeatis de iusti cia et pace et gaudio spitali tracta re. Iusticia erit in regno celoruz. qr qui mo iusticie opa exercent. illi intrabut in regnu celoz. pax ibi erit et gaudiu in spu sancto. id e illi qs mo p spm scm illuiati pace sectant et gau patrie

celestib' toto nisu mentis q̄rimt.
gaudentes in p̄nti de sp̄itali gau
dio. et de spe patrie celestis. Alit'.
Iusticia in illo regno erit. quia
nullus ibi alteri nocebit. erit ibi
pax. id est plena concordia q̄
habebunt electi cū deo et angelis.
erit et gaudiū ineffabile de vi
sione oīpotentis dei. Qui hiis quiqȝ
valet. debeq̄ alios imitari et super
are. Qui enī in hoc seruit xp̄o id
est in iusticia. pace. et gaudio sp̄ū li
in gr̄a sp̄s sc̄i. que per has virtutes
hēt imitatorē. placet deo patri. et pro
batus est hoībus atqȝ laudabilis et lau
de dignus. q̄r nō solū deo placet sed
etiā hoībus. Itaqȝ que pacis sunt
sectemur. id est q̄ amorē fratrū co
seruet diligent. et studiose grāꝰ
hoc est deponamus oēs ɔtenciones de re
nullius vtilitatis. et custodiamus
que ad edificacōem nrām et fratrū
ptinent. vt verbo et ex^lo oīa q̄ con
uersacōe nrā edificet' in nob' tem
plū dei. et edificacōe fidei custodi
ta. fr̄es ad^c infirmi p nos edificen
tur. Noli ppt escam destruere opus
dei. opus dei intelli hō carne et
aīa a deo factus. istud opus tunc de
struit' qū scandalizat'. q̄r i racōe
efficit' qd' oī mō displicet. Opus
etiā dei intelli' caritas. quā d's
in nob' opat'. vel per quā opus
nrm̄ illi offert'. q̄ tunc destruit'. cū
fr̄ a nob' scandalizat'. Oīa quidem
alimenta a deo creata sūt et̄ sua
natura munda sūt. Sȝ malū ē hoi
gentili. qui per offendiculū man
ducat. qui si ideo indiscret' madu
cat oīa. vt fratrem suū iudeū scan
dalizet infirmū ad^c in fide. culpā
pctī et offendiculi sibi adquirit. Bonū

est tibi o gentilis nō manducare
carnē et nō bibē vinū. neqȝ ali
quid tale in quo fr̄ tuus iudeus scan
dalizat' aut infirmat' in fide. dū
suades illi vt comedat cibos q̄s
inmundos deputat. vel dū ɔtristas
eum ex hoc. q̄ in p̄ncia illius illos
cibos comedis quos ille abhorrat'.
Manducare carnē et bibē vinū
mediū est. q̄r multi sūt iusti qui com
edūt carnē et bibūt vinū cū sobrie
tate. et multi sūt paganorū atqȝ
hereticorū maxie q̄ ipocritarū
qui nō manducāt carnē neqȝ bi
būt vinū. et tn̄ ideo nō iustificant'.
Tamen melius est abstinē a carne
et vino in p̄ncia iudei credētib'.
quā in aliquo illū scandalizare.
Potest et ḡnalr̄ de oībus intelli'.
qui causa abstinencie vel ieiuniorū
scandalizant plimos. vel certe
qui causa gulositatis. aut est qui
simplici aīo diebus ḡnalis carnibus
vescunt'. vnde plimis offensionem
generant bonū esse nō comedē. q̄r
nimius caute hoc pagunt. Tu qui
fidē hēs apud temetipm̄. habe
corā deo. Non de fide sc̄e trinitatis
hic loq̄t'. sed de fide qua credimus
oīa esse munda. iuxͣ qd' sup' di
ximus gentile alloq̄t'. O gentilis
habes fidē penes temetipm̄ idē
credis in corde tuo oīa eē mūda
et ad manducandū licita. habe
illā corā deo in corde nō in oste
tacōe verborū et iactan̄. ne aliū
scandalizes. dicēs te hēre ptātem
oīa comedē. Beatus est i^a gentilis.
q̄ nō iudicat neqȝ rephēdit semet
ipm̄ sꝑ q̄ fr̄em suū nō scandalizat.
in eo q̄ pbat oīa esse mūda. Btꝰ
qui nō iudicat ut hoc ē q̄ nō suam

firmitatem probando se considerat
sed alterius infirmi salutem. Fratribus
dicit esse in hac parte gentiles. quia
conscientia non reprehendit illum. quod fratrem
suum iudeum non scandalizauit ut
illum cogeret ad manducandum car
nes quas ille detestabatur sed ne
quidem in presentia illius comedit aliquid
quod ille abhorrebat. licet ipse omnia
probaret. id est agnosceret esse mun
da. Secundum ambrosium. vnusquisque
proprio iudicio censet ad condempnandum.
qui quod dicit non debere se facere. facit.
Et hunc beatum dicit. qui non aliud fa
cit quam sibi utile probat. Qui autem
discernit id est qui diiudicat et
facit differentiam inter cibos mundos et
inmundos postquam ad fidem venit sic
iudeus si manducauit damnatus
est. quia non ex fide est. quia infideliter
agit. non credit omnia munda esse. Hoc dicit
Si quilibet gentilis ad fidem veni
ens cognouit omnia esse munda. et
postmodum fecerit differentiam inter cibos
et cibum. dicens alios mundos alios inmun
dos. si manducauit post ea ex illis ci
bos quos inmundos reputauit damna
tionem sibi acquirit. quia non agit fide
liter dubitans in fide et ea com
edens et inmunda dicebat aliis com
edentibus quod non sint omnia munda a
deo facta. Secundum ambrosium vnum
est. quia qui iudicat non edendum et edit.
damnandus est. ipse enim se damnat.
quando id quod sibi inutile asserit facit. quia
non ex fide. non utique ex fide edit
qui edendum negat et edit. Omne autem
scilicet quod ad manducandum pertinet. et quod
ex fide non est id est quod non credit esse
mundum a deo factum. si manducauerit
peccatum est. quia quod inmundum dixit hoc
manducauit. XV

Debemus autem nos. Ego videlicet
et coapostoli mei aliique credentes

firmiores in fide. qui credimus omnia
esse munda et imbecillitates infirmo
rum sustinere id est infirmitates fi
dei illorum qui adhuc non credunt
omnia esse munda et ad manducan
dum licita. et non nobis placere sua
dendo scilicet illis vesci omnibus cibis.
vel coram eis edere illos quos illi ab
horrent. Vnusquisque vestrum proximo suo
placeat in bonum ad edificationem
fidei. ut verbo et exemplo vestro omnique
conuersatione edificentur illi in fide
qui adhuc infirmi sunt. Etenim christus
non sibi placuit solummodo sed illi deo quo
ipse dixit. que placita sunt ei facio semper
et hominibus hominibus sic scriptum est. Im
properia id est conuicia. maledicti
ones blasphemie. detractiones
improperancium tibi o pater ceciderunt
super me. Vox christi ad patrem de im
properiis iudeorum. qui eo improperabat
properiis iudeorum... filio dicentes. samaritanus es. de
monium habes et cetera talia deo pri
mo improperabant qui erat in filio. Sed ipsa
improperia super christum ceciderunt. quousque
ad mortem persecuti sunt illum. Bene
ergo dixit apostolus christus non sibi placuit.
quia ipse non quesiuit sua. sed patris et
nostra. sicut ipse se dixit. Non veni face
re voluntatem meam. sed eius qui misit me.
Sic et nos non debemus nobis placere
neque propriam voluntatem querere. sed dei et fra
trum. Quecumque scripta sunt ad nostram
doctrinam scripta sunt. ut per patientiam
et consolationem scripturarum spem ha
beamus. Iungit se apostolus omnibus cre
dentibus. et vult omnibus ostendere omnia que
in diuinis scripta sunt libris. non propter
illos esse scripta. quorum gesta et
facta ibi narrantur. quia illi non erant
ea lecturi quia olim iam mortui
quiescebant. sed propter nostram salu
tem et futurorum. ut habeamus

xv

vbi possimus exemplum fidei bono
rum atque operum sumere. et vbi possimus
cognoscere quibus operibus placatur
deus. et quibus ad vindictam pro
uocatur. videlicet quomodo appetende vir
tutes et respuenda vicia. et qua
liter patientes in fide et spe esse
debeamus. Quid enim profuit abra
he quod scripsit moyses illum obedi
entem fuisse. et quod laudavit illum
deo placuisse. Quecumque enim scripta
sunt in lege et prophetis psalmis
et reliquis scripturis. ad nostram
doctrinam scripta sunt vt nos inde
doceamur qui ad fidem venimus.
Quomodo. Vt per pacienciam precedencium
patrum edocti. patienter aduersa huius
seculi perferamus. et per consolacionem scripturarum
spem habeamus. id est expectacionem
futurorum bonorum teneamus. Videamus
quomodo pertinet ad nostram doctrinam
ea que scripta sunt in diuinis libris. Dum
legimus populum israel de egipto egres
sum per mare rubrum transductum.
pharaone et egiptiis submersis
aquam de petra eis datam. manna de
celo largitam. et post multa prelia
que contra hostes viriliter peregerunt.
terram repromissionis ingressum. Debemus
nos et doceri et docere. vt per egiptum
intelligamus mundum. per mare ru
brum baptismum. qui consecratur rubore
sanguinis christi. per pharaonem dia
bolum. per egiptios originalia et actua
lia que in baptismate pereunt. per
petram christum. per aquam doctrinam eius
de qua ipse dixit qui sitit veniat
et bibat. siue misterium redempcionis
atque ablucionis nostre. per manna vero
corpus eius quod quotidie sumitur
a fidelibus in ecclesia. per prelia que illi
sustinuerunt. certamina et prelia atque
bella que habemus aduersus demones
per quorum debellacionem si recte in fide

permanserimus. merebimur peruenire ad
patriam celestem que significatur per
terram repromissionis de qua psalmista dicit.
Credo videre bona domini in terra vi
uencium. hanc terram id est soliditatem
eterne patrie. non nisi veri israelite
accipiunt. Et iterum dum legimus fidem
et obedienciam beati abrahe et paci
enciam quomodo pacienter aduersa huius seculi
pertulit. qui per multorum annorum cur
ricula peregrinatus est in terra aliena.
et quomodo obediuit verbo dei qui vo
luit filium vnigenitum immolare. non
dubitans de promissione quam dixit
ei deus. In isaac vocabitur tibi semen
debemus fidem illius imitari. qui
filii eius dicimur per fidem et pacienciam
atque obedienciam. non deficientes in tri
bulacione. Similiter dum legimus beatum
iob qualiter esset percussum et flagellatum.
in tantum. vt filiis et filiabus omnique
substancia priuatum. in sterquilinio sederet.
testa saniem radens. qui quondam
fuerat vtpote potentissimus regum. et
quomodo omnia aduersa pacientissime
sustinuerit. pro qua iterum meruit
sanitatem recipere. et omnia duplicata
que amiserat et in seculo futura premia.
Debemus ex hoc magnam consolacionem
recipere. Et si forte aliquando talia no
bis euenerit. debemus ista ad memori
am reducere. et paciencie eius imitatores
existere. dicentes cum illo. Sicut domino
placuit sic factum est. sit nomen domini
benedictum. Talia et hiis similia. sedulo
non reuoluentes. debemus spem fir
mam tenere. expectantes gaudia
futurorum bonorum. Deus autem paciencie
det vobis idipsum sapere in alterutrum.
secundum ihesum christum. Ab ore patriarcharum
dat modo benediccionem apostolus romanis
verbi gracia. Sic isaac benedixit filiis
suis esau et iacob. et postmodum
iacob duodecim patriarchas. Et moises

duodecim tribubus filiorum israel. Sicut
autem dicitur deus iustitie. eo quod ipse iu
stitiam tribuat omnibus qui merentur
iustificari. et in illorum cordibus habi
tet sic dicitur deus patientie. quia ipse tribu
it patientiam et in illis cordibus habitat.
qui inter adversa patientiam servant. Si
militer et dicitur deus solacii. quia ipse sola
tium prestat in se confidentibus. atque in
illorum cordibus habitare dignatur. qui
aliis consolationem impendere student.
vel qui in aliorum patientia consolationem
accipiunt in adversitatibus constituti. Deus
inquit patientie et solacii det vobis idipsum
sapere in alterutrum ut unum sentiatis
de fide. spe. et caritate. et quod unus
credit. hoc speret alium credere. et quod
in se est bonum. hoc in alio. id est quod
sibi vult evenire. hoc optet proximo.
et sicut diligit illum. ita credat se dili
gi ab illo. Et bene addidit secundum ihesum
christum. id est secundum quod voluntas est
ihesu christi. quia multi sentiunt unum
et videntur se diligere. sed non secundum ihe
sum christum. Verbi gratia. Sic sunt here
tici qui hoc sentiunt in se erroris
quod et in aliis hereticis. Et sic sunt
illi qui non causa amoris dei di
ligunt alios. sed propter beneficia temporalia
que ab illis captant. vel qui in ma
litia concordant cum eis. Ut unani
mes id est uno intellectu et sensu
vel una fide et uno ore. id est una
confessione. honorificetis deum
et patrem domini nostri ihesu christi. Deus
omnipotens. pater est domini nostri ihesu christi
tam secundum divinitatem in qua genuit
illum coeternum sibi et consubstantialem ante
omnia secula. quam secundum humanitatem
qua creavit illum in fine temporum
in utero virginali. Deus vero est

solummodo hominis assumpti a verbo hoc
est secundum humanitatem. unde ipse dicit
marie post resurrectionem gloriam. Vade ad
fratres meos et dic eis. Ascendo ad
patrem meum et patrem vestrum. deum meum
et deum vestrum. quem tunc glorificamus sive
laudamus. quando eius fidem sincerissi
mam tenentes in corde. ore quoque in
tellectu confitemur dicere cum dominum verum
esse. et fidem quam habemus bonis
operibus exornamus. iuxta quod ipsa
veritas admonet dicens. Videant
opera vestra bona. et glorificent patrem
vestrum qui est in celis. Propter quod suscipite
invicem sicut et christus suscepit vos in honore
dei. Ad ea que paulo superius dixit apostolus
de infirmis atque fratribus in fide lo
quens. et de differentia ciborum. quos
precipit suscipi in affectum caritatis.
cum tranquillitate inquiens. Infirmum
autem in fide assumite. pertinet ista
sententia. Et est sensus. propter hoc talia
dico. ut suscipiatis in caritatis
affectum fratres atque infirmum in fide.
neque scandalizetis eos. suadentes
ut comedant cibos quos ipsi de
testantur quasi immundos. Et ita suscipite
illos cum caritate. sicut et christus suscepit
quosque vos ad fidem suam. in honorem
dei patris. ut deus pater laudetur per
vos. Si ergo christus dignatus est susci
pere ad fidem suam. iudeos blasphe
matores. et vos gentiles idola
tras. omni quoque immunditia repletos
atque in cognitione dei alienos. mul
to magis non debetis fratres vestros in fir
mum in fide. neque in aliquo contristare
aut scandalizare. sed potius in affe
ctu caritatis debetis eos colligere.
Ideo ergo dicit. nos susceptos in ho
nore dei patris. ut deus pater
per nos et per nostra bona opera glorificetur

xv

et laudet̃ cum filio suo · q̃ dix̃ ī eu:
angelio discipulis et in illis oībꝯ
in se credituris. Sic luceat lux
vr̃a corã hoībꝯ. vt videant opa
vr̃a bona et glificent patrẽ vrm̃
qui in celis est. Dico em̃ xp̃m istũ
ministrũ fuisse circũcisionis ꝓpt veri:
tatẽ dei. ad ɔfirmãdas pmissio:
nes patrũ. Circũcisio in hoc loco
dupliciter intelligeñ accipi pt viz
tam carnalis qm̃ spitalis. qm̃
vtrusq3 minister extitit dñs. in se
suscipiendo et aliis dando. Circũ:
cisionis carnalis em̃ minister ex
titit. qr anq̃m veniret in mũdũ
per incarnacõis misteriũ. ipe q̃
est verbũ patris dei. ministrauit illã
dando et pcipiendo vt obsuaret̃.
qr ipse loq̄bat̃ p angelũ ad sc̃os
patres sic in libris pheticis sepissime
manifestat̃ vbi dr̃. Hs sũ verbũ dñi
locutũ est. Veniens etiã in carne
minister extitit circũcisiõis. qr illã
in semetipõ suscepit. nõ vt illã
pcipet seruari et custodiri p' suũ
aduentũ. s3 vt ondet legẽ suã ẽe
iustam et bonã. Nam mittẽs apo
stolos ad pdicandũ. nõ dixit Ite
pdicate circũcisiõ3 seruãdã oībus
gentibꝯ. sed ite pdicate euan
oĩ creature et baptizate oms in
noĩe pris et filij et spũs sc̃i. Hoc q̃de
de circũcisiõe carnali est dictũ. s3
meliꝯ est altiori sensu de circũcisi
one spitali intelligendũ id ẽ d' g:
tia baptistis. Circũcisio spitalis
que est expoliatio vtiq3 viciorũ.
q̃ fit p bapm̃. cuꝯ minister extitit dñs
in se suscipiẽdo et aliis dando. Su
scepit em̃ bapm̃ qñ baptizatꝯ est
a iohe. Aministrauit aũt pponendu.
qr baptizauit aplõs aliosq3 ad se
per fidem accedentes. iux q̃d euãm

nãrat. d. qr ihc̃ baptizabat et disci
puli ei. Mittens q3 aplos ad pdi
cacõis officiũ per quadrifidũ orbe3
dixit eis. Ite docete omes gentes ba:
ptizantes eos in noĩe sc̃e trinitatis.
Erat quoq3 fuit dñs ihc̃ minister circũcisiõis
spitalis. possũg etiã hoc veracit dicẽ.
qr quotidie administrat ipe eandem
circũcisioe3 dimittẽdo pctã in bap
tismate. Ministeriũ etem̃ tangendi
corpora tradidit suis fidelibꝯ. ptatẽ
aũt dimittendi pctã sibi ipe rsuauit.
Sic iohẽs baptista dr eiꝯ de eo dicẽs
Ipse vos baptizabit in spũ sc̃o et igne.
Et iterũ. Ego inqt iohẽs nesciebã eũ.
sz q̃ sibi esset seruaturꝯ ptatẽ bap:
tizandi. nulli q3 tradituꝯ. s3 q̃ misit
me baptizare ille m̃ dixit. Sr quẽ
videris spm̃ descendẽtẽ et manẽte3
sr eum. Hic est qui baptizat aplõ
dicente xp̃m ihm̃ ministrũ fuisse cir:
cũcisionis spitalis poterat ãq̃s ei obi
cere. Cuiꝯ rei grã extitit ipe minister
circũcisionis. Ad hec apls. Propter
veritatẽ inquit dei pris ad ɔfirman
das pmissiones patrũ. id est vt
ɔfirmaret deꝯ pr pmissiões suas
quas locutꝯ est ad sc̃os pres de sa
lute gentiũ dicẽs abrahe In semi
tuo bñdicent̃ oms gentes. Sũ vt
verax apparẽt ɔplendo pmissiões.
quas pres pmiserãt de salute gen
tiũ. et que pdixerãt de eadẽ circũcisi
one spitali. Nisi em̃ p graz baptisti
mũdarent̃ gentiles et per fidem
dm̃ saluatoris. neq̃qm̃ in filiacõz
abrahe transiret. neq̃qm̃ etiam
esset ɔpletũ q̃d dic̃ moises In no
uissimis diebꝯ circũcidet dñs cor
tuũ. et nõ carnẽ tuã id est mudab
illud ab infidelitate oībꝯ q3 petis
per bapm̃. Illud q3 ezechiel' ꝓlite

dicentis. Effunda sr vos aquam mundam. aquam viz baptis. Gentes autem sr misericordia honorare deum debet. qz gratissime vllis meritis precedentibus vocati sunt ad fidem gratis acceperunt remissionem omnium peccatorum per spiritualem circumcisionem per gratiam viz baptismi non per circumcisionem carnalem. Cui enim plus dimittitur plus debet diligere. Sicut scriptum est. propter hoc confitebor tibi in gentibus domine. et nomini tuo cantabo. psalta loquitur ex persona filii dei. deo patri gratias referentis propter obedienciam gentium ad fidem venientium. Quo modo laudat et glorificat filius deum patrem. qui equalis est ei in omnibus. In gentibus vtique credentibus laudat illum. quandoque enim gentes glorificant deum patrem. filius dei laudat illum per ora et opera gentium. quo sanguine redempti sunt. Ideo qz dicit. propterea quia in populos multos et gentes per fidem subiugasti. Confitebor tibi domine pater et glorificabo te per istas gentes. et nomini tuo cantabo id est nomen deitatis tue laudabo. Et iterum dicit scriptura in deutronomio. Letamini gentes cum plebe eius. Moises legislator extendens oculum prophecie ad tempus vocacionis gentium. alloquitur eos hortando. et vt laudent dominum pariter cum plebe israel. que olim plebs eius sola ex omnibus gentibus vocabatur. O gentes credentes in filium dei. per cuius passionem estis redempte. per cuius baptismum mundate atque expiate estis ab omnibus peccatis. sonantes vos in affectu caritatis credentibus ex israel. Letamini leticia spirituali. Et iterum Laudate omnes gentes dominum. chorus apostolorum alloquitur multitudinem gentium ad fidem xpi et baptismi graciam currentem et precipit vt laudes gratiarum referat domino corde

ore. opere. cuius gratia sunt redempti. cuius misericordia ab omnibus reatibus purgati. In hoc vero quod subditur. magnificate eum omnes populi. Iudeos hortatur vt gaudeant de salute gentium ita dicens. Et vos omnes populi. id est omnes iudei. magnificate deum. id est maiori predicate propter salutem consertuorum vestrorum gentium. et propter ineffabilia magnalia que vobis contulit a diebus antiquis referentes gentibus. quanta et qualia vobis liberalissime prestitit. Et rursum esaias ait. Ecce radix iesse. et qui exurget regere gentes. in eum gentes sperabunt. Iesse ipse est isai pater dauid regis. de cuius prosapia exortus est xpus secundum carnem per mariam virginem. hoc quod dicit. erit radix iesse dupliciter intelligi potest hoc modo. Iesse ipse est radix. dauid vero filius eius arbor. maria virgo ramus eiusdem arboris. Flos vero rami istius. xpus est. qui dicit ad ecclesiam in cantico canticorum Ego flos campi. Radix ergo huius flosculi id est xpi iesse fuit. quia sic flos ex radice arboris processionem habet. ita et xpus secundum carnem ex iesse originem traxit. Altiori autem intellectu radix iesse xpus est verbum scilicet dei patris. quod inter cetera que creauit iesse quoque creatus extitit. Omnia enim per ipsum facta sunt. et sine ipso factum est nihil. Qui vero secundum carnem ex iesse originem duxit. ipse vtique secundum diuinitatem radix et creator extitit iesse. Iesse autem interpretatur est michi. Est verbum substantiuum est. quod vero dicitur erit radix. similiter erit ab eodem verbo substantiuo venit. et ponitur pro futuro tempore. Quicumque ergo in eum credit qui dixit ad moisen. Ego sum qui est misit me ad vos. ille veraciter

xv

ppt dicit. Est in id est in eum credo q
semper est. et ipse est in deus etern.
Sed queritur propter quid dixit propheta. Erit
radix iesse et non potius erit radix
booz vel obeth cum et ipsi iusti
extiterint et patres ysai. Ad quod
dicendum id dixisse prophetam. Erit
radix iesse et non radix booz sive
obeth. vt ostenderet dominum ihesum christum
de progenie regali et iam secundum car
nem descendere. qui ante secula ge
nitus est a deo patre rege regum. et
domino dominantium. Notandum quoque quod di
cit. erit radix iesse sub verbo fu
turi temporis. loquens ad natiuitatem
christi humanam respexit. que adhuc fu
tura erat quando ista predixit. Dicitur
itaque hoc modo. Erit radix iesse.
christus secundum diuinitatem. et ipse christus qui
exurget nascendo per virginem
vel a mortuis resurgendo re
gere gentes in eum gentes spe
rabunt. christus igitur regit et guber
nat gentes in se credentes et
ipse defendit illas ab insidiis
et infestacionibus demonum et omnium
aduersariorum. quando ipsi in eum
sperant. Deus autem spei repleat
vos omni gaudio et pace in credendo.
Ex hoc quod ysaias propheta dicit de
christo. In eum gentes sperabunt.
sumpsit apostolus occasionem. vt diceret
illis hanc benedictionem. deus autem
spei. qui tribuit spem futurorum bo
norum in se credentibus. repleat
vos omni gaudio spirituali et pace id
est concordia et amore fraterno.
in credendo: vt credentes in eum.
qui vos per sanguinem suum pacifica
uit deo patri. sitis et ipsi inuicem
concordes et pacifici. qui hacte
nus fuistis in inuicem dissidentes.

Vt abundetis in spe et virtute
spiritus sancti. id est vt per virtutem
spiritus sancti plenam habeatis spem eterne
remuneracionis eius quia dono atque au
xilio subleuati virtute totius bo
tatis adipisci mereamini. Certus sum
autem fratres mei et ego ipse de vobis
quod pleni estis dilectione dei et
proximi repleti omni scientia. ita vt possitis
alterutrum monere id est inuicem vos
castigare. et corripere peccatores in
fide blande alloquentes. Audacius autem
scripsi vobis fratres ex parte. Audacius
licet sit comparatiuus gradus. in hoc tamen loco
pro positiuo ponitur. quod est audacter.
id est cum audacia et securitate.
Ideo quia addidit ex parte. quia multa
sciebat ipse in corde. que non proferre
bat ore et que illi non poterant ca
pere. ex quibus parte scribebat eis.
Vel etiam idcirco dixit ex parte.
quia iam legerat illi epistolas eius. quas
aliis ecclesiis destinauerat. et que ibi
non legerat. ex parte in hac inserere
studuit. vnde et sequitur. tamquam in memori
am vos reducens scilicet iam legisse
mea dicta in quibusdam epistolis meis.
quod tale est. ac si aliis verbis diceret.
dum reduxi ad memoriam vos le
gisse mea dicta. paauciora vobis
scripsi. et hoc propter graciam que data est
michi a deo. vt sim minister christi ihesu
in gentibus. Graciam hic appellat
sapienciam quam pre omnibus apostolis accipere
meruit. vt beatus augustinus dicit. scilicet et
de misterio apostolatus intelligi. quod ei
gratis a deo collatum est. Scripsi
inquit vobis pauca ex pluribus que in
corde meo firma habentur. propter graciam
sapiencie que mihi a domino ad hoc data
est. vt illam per capacitatem
auditorum expendere sum et iam

vt misterium apl'atus mei ꝯplerē
in gentib9. Sanctificans euanm
dei. id est sanctum esse demrans
pdicando illud sine errore et me
dacio. sancte q3 viuendo et mira
culis virtutum testificando. gliam
ppam nō querendo. neq3 ꝑ lucris
tpalib9 hec oīa. sed pro remuner
acōe eterne vite agendo. Ille san
ctificat euanm sui sanctum dmon
strat. qui absq3 errore et menda
illud pdicat. et qd pdicat ore cō
firmat miraculis. exornat sca
conuersacōe. et qui nō qrit suā
laudē. sed dei. Vt fiat oblacō acce
pta id est vt gentes offerantur
deo per me in grāꝝ actione. et
sit ipā oblacio amabilis ei et sācti
ficata per baptm. per passioē xpi
et per fidem in spū sancto id ē per
grām spūs sancti. Pontificans ēci do:
ctrine pdicacōi opam dare. et illo
rū est sacrificium deo offerre. Sicut
in veteri testamento potifex sui sacer
dotes hostiam et oblacōē quā offer
ebat deo studiose puidebat. vt
absq3 macula esset. ita qui euanm
anūciat puidere debet. vt neq3 i
pdicacōe neq3 doctrina seu in magi:
sterio aliqua culpa nasciat. vt sic
ille hostie deo erant accepte. ita
sint auditores illoꝝ in sacrificium
dei suscipientes imitantes ipī pdi
catores. egregium doctorē et magrm
gencium. qui illos quos de9 sua pre
dicōe et mīsterio in fide obtulat op
tabat. vt sine macula gnioris peti
ꝑmanentes accepti essent deo. Ha
beo igit gliam pparatā in xpo
ihū ad deū. Ac si dicēt. Per virtu
tes q sunt in xpo ihū. qs ego am
plector. habeo in pparatā gliam

et honorē maxim apud deū prem.
Non enim audeo aliqd loq illorū
verborꝝ. que per me nō efficit xpc
verbo et factis id est nō audeo alia
loqui et pdicare. nisi q in xpc in
spirat in corde. Quicqd enim opabat.
quicqd loqbat. totum xpc per eū effi
ciebat. sic ipe alias dic. An expim
tum qritis ei9 qui in me loq xpc.
In obediam gentium verbo et factis.
hoc est idcirco in sto ego in verbo
pdicacōis et factis miraculoꝝ. vt
gentes obediant euanio. In virtu
te signoꝝ et pdigiorū et in vir
tute spūs sancti. Signa appellant
multis in locis in qb9 fit aliqd
mirabile. indicat quoq3 per ea ali
quid futurꝝ. sic in sanacōe reguli
filij osum est dnō dicēte. Nisi signa
et pdigia videritis nō creditis.
ꝑ hoc enim q viso miraculo sanitas
in filio illi9 pauci crediderūt. pater
viz illi9 cum suis. significabat q pau
citas iudeoꝝ creditura esset in deū.
Iste signum qd vtrumq3 in se otinet
qddā mirabile et quiddā futuri.
Cetero pdigia dicat qsi porodigia
vel poro pdicent. eo q aliqd i fu
turum tmo ondat qsi digito ondēdo.
Signa aut et pdigia pvno acci
piunt in hoc loco. miracula viz que
per virtute spūs sti opabant. ita vt
ab ihrlm vsq3 illiricum puinciā in
inicio europe ipleuerim euanlio
xpi sp oms gentes et puincias. Il-
liricū puincia est vt dixi9. Et rau
finis asie et principium europe. Sic
aut pdicaui hoc euanm. Quo. Id
vbi nominat9 est xpc a pdicatorib9.
sic vt in eū iam crederet. ne super
alienum fundamentum edificarē. Non
pdicaui iqt ibi vbi xpc iā esset pdicat9.

xv

credet. sed ubi penitus ignorabatur
ne super aliorum predicationem et fidem po
nerem meam. Apostolus quo ipse iaciebat
fundamentum fidei. et ipse erigebat par:
ietes. Illis utique predicabat. de quibus
olim predictum erat. Quibus non est an
nunciatum a prophetis de eo: id est de
christo. videbunt illum per fidem. et qui non audi
erunt eum predicante intelligent per predi:
cationem apostolorum. Propter quod et impediebar pre
dicationibus impediebar ab edificatione veni
venire ad vos o romani. Non impedie:
batur a sathana sed ab utilitate predi
cationis. ut primum ecclesias fundaret a sic
per omnem ad exteras pergeret nacio
nes. Nunc vero ulterius locum non ha
bens vacuum a predicatione in hiis regi
onibus. cupiditatem autem habens veniendi
ad vos. ex multis iam precedentibus annis.
cum in hispaniam proficisci cepero spero quod pre
teriens iudeam vos et a vobis dedu
car illuc si vobis primum ex parte fruitus
fuero. Videtur hec in achaia posi
tus dicere apud corinthum civitatem
eius provincie que utique achaia vi
cina et coherens est macedonie.
In quibus locis degens cum singula
quoque pagis evangelium predicans in hiis
dumtaxat finibus. in quibus christus non:
dum fuerat predicatus et agnitione
dei universa replesset. designat
iam adesse tempus quo desiderium
suum debeat adimplere. videndo scilicet
eos qui rome morabantur. Sunt
autem hiis quos nondum secundum car
nem viderat. et ad quos nondum
in corpore advenerat presenciam suam
et retardationem moderatius polli
cetur. Desiderabilius enim suscepi
mus bona que cito metuimus au
ferenda. securius vero negligimus
quod nos diutius possidere credimus.
Frui est cum delectatione et gaudio

aliquid possidere vel amplecti et vide.
Nunc igitur proficiscar in iherusalem veniam ad vos
proficiscar in iherusalem ministrare sanctis.
Sanctos appellat illos. qui pro christi
amore omnia sua reliquerant. aut ven
diderant et precium illorum ad pedes
apostolorum adtulerant. vel illos qui de
predati fuerant a iudeis non credentibus.
quos laudat in epistola ad hebreos. inquiens.
Rapinam inquit bonorum vestrorum cum
gaudio suscepistis. De istis eciam dicit
ysaias. Et qui recessit a malo cor:
prede patuit. Isti omnes qui propria reliquerant
vel qui expoliati fuerant. quod sumptum pre
dicandi non habebant. ut ad predican
das gentes possent ire. Erant in iherusalem
vacantes iugiter orationibus ac ieiuniis.
quibus apostoli de singulis provinciis
et locis in quibus predicabant. quicquid
pecuniarum. argenti. auri. frumenti.
vestimentorum accipiebant. eis mitte
satagebant. maxime tamen paulus qui plu
ribus gentibus predicabat. Unde dicunt
doctores. quod aliquando amplius quam tres
aut quinque modios argenti eis mitte
bat. Probaverunt enim macedonia
et achaia. id est sanctum et bonum vi:
sum est illis collationem aliquam facere
munus in pauperes sanctorum qui sunt in ihe
rusalem. Macedonia et achaia
que et achara vocatur a qua et appel
lati eius achei dicuntur. provincie sunt nobilissime
grecorum sibi adiacentes. quas apostolus evangeliis
repleverat. Placuit enim eis et debi
tores sunt eorum. Quod accepant
macedones et achaici sunt achaia a
sanctis qui erant iherusalem ut eorum debitores
essent. Tribus modis erant debitores
eorum. vel quia eos in fide precesserant
a quorum apostolis et predicatoribus eru:
diebantur. Vel quia illorum exemplo et
doctrina proficiebant. Vel eciam quoniam

fidei erant. et unum patrem deum ha-
bentes. fratres erant in fide. Omnes
enim christiani qui fratres sunt in fide.
debitores sibi sunt. ut alter alterius
onera portet. Potest et quarto modo in-
telligi in hoc eos existere debitores
eorum. quia illi die ac nocte pro salute
istorum orationibus insistebant. ut fides
christi in eis roboraretur. Quod si eorum
spiritualium bonorum participes facti sunt
gentiles. debent in carnalibus ministra-
re eis. hisdem modis erant participes
eorum quibus et debitores. Et est sensus.
Quoniam quia in spiritualibus rebus illi praestant
istis supplementum et quod in se non habent.
habent in illis. iustum est ut in temporalibus
beneficiis eis subueniant. Hoc igitur
opus ministrationis cum consummauero id est
cum perfecero et assignauero eis fru-
ctum hunc. collationem scilicet munerum quam eis
mittunt per me fideles. proficiscar per
vos in hispaniam. Congrue autem dicit
proficisci per romanos in hispaniam.
quia euntibus de achaia in hispaniam
in medio itinere roma habetur. Scio
autem quod veniens ad vos in abundantia
benedictionis christi veniam spiritu prophetico
afflatus talia cum securitate dicebat
Cum autem dicit in abundantia benedictio-
nis christi veniam. tale est quale et illud quod
in exordio huius epistole dixit. desidero
inquirens venire ad vos. ut aliquid
gratie spiritualis impertiar vobis. ad confir-
mandos vos. In abundantia benedi-
ctionis veniam id est in plenitudine
virtutum. ut mea predicatione quod minus
habetis in fide capiatis et virtute mi-
raculorum que apud vos operabor. co-
roboremini in eadem fide et maiorem
gratiam christi in meo aduentu percipe-
re mereamini. Sic enim fecit. quia veniens

quod illis deerat in fide. in caritate et
in ceteris rebus spiritualibus suo aduentu
suppleuit. Obsecro igitur vos fratres ro-
mani per dominum ihesum et per caritatem
spiritus sancti id est per dilectionem quam debetis
habere erga deum et proximum. quam per spiritum
sanctum dat fidelibus. ut adiuuetis
me in orationibus ad deum, scilicet apud deum
ut liberer ab infidelibus qui sunt in
iudea et obsequium mei id est ministerii
vel obediencie mee. oblatio acce-
pta fiat sanctis. ut veniam ad vos
in gaudio per voluntatem dei et refri-
gerer vobiscum. Ille querit refrigerari.
qui calore solis uritur. vel qui pu-
gnando et luctando calefit atque
lassatur. Et beatus apostolus fortiter pugna-
bat contra philosophos. contra iudeos. contra
hereticos ideo quia desiderabat ad tem-
pus tam corpore quam spiritu requiescere.
unde et ipse dicit quodam loco. Si ad
bestias pugnaui ephesi. bestias
ibi appellat philosophos et hereticos.
Ideo autem exorabat. ut romani
suis orationibus ei subuenirent. quia ti-
mebat comprehendi dum veniret ihe-
rosolimam ab infidelibus iudeis et
retrudi in carcerem vel occidi.
et non posse neque sanctis deferre
munera et oblationem suam. neque quo-
modo venire romam. sic in desiderio
habebat. Hinc deuitetur superbia pontifi-
cum et prelatorum atque principum et po-
tentum huius seculi. qui dedignantur
exorare subiectos suos quatenus pro
eis preces orationesque fundant. Si enim
ille qui apostolus et pontifex erat omnium
gentium. omnique gratia spiritus sancti repletus
non est dedignatus auxilium subie-
ctorum expetere in orationibus. quanto magis
isti qui pleni sunt rapacitate superbia
omnique nephario actu non debere
dedignari. Itaque imitandus est

omnibus viribus. Deus autem pacis
sit cum omnibus vobis amen. Deus
pacis intelligitur sancta trinitas. cuius
misericordia reconciliatum est genus
humanum. et cuius dono pax et concor
dia datur cunctis fidelibus. Et
satis pulchre in pace finiuit
duobus capitulis in concordia inuocan
tis. ostendens. quod non nisi in paci
ficis deus pacis qui pacem prestat
possit habitare. xvi

Commendo autem vobis phebem
sororem nostram non carne
sed in fide domini. que est in
ministerio ecclesie que est in thencris.
vt eam suscipiatis in domino digne
sanctis id est abunde et humane.
et assistatis ei id est auxilium
et subsidium prebete. in quocumque ne
gotio siue causa vestri indiguerit au
xilij. Cenchris portus est corinthi.
vbi erat ecclesia fidelium cui ministra
bat phebes nobilissima matrona.
victum et vestimentum vt pote fidelis
sima in fide christi. Ergo tunc temporis quando
apostolus istam scribebat epistolam roma
nis omnibus imperabat. Et si quis nobilium
principuam causam habebat ex aliquo nego
tio siue ex oppressione aliorum siue ex
prediorum vel mancipiorum ratione
romam currebat vbi erat imperator et
iudices causarum. Potuit ergo fieri vt
phebes matrona ob huiusmodi cau
sam tunc deuenerit romam. Quapropter
precipit apostolus credentibus. vt ei in omni
negotio auxilium preberet. Etenim ipsa
astitit et ministrauit atque auxilium
prebuit multis et mihi ipsi. Salutate
priscam et aquilam adiutores meos
ob in predicatione viz et aliis operibus.
qui pro anima mea id est vita mea
vt illam seruarent suas ceruices sub
posuerunt periculo se opponentes. Prisca
ipsa est que et priscilla appellatur
in actibus apostolorum. et erat iudea ge
nere vxor aquile iudei. qui quodam
tempore dum iudei vellent apud corin
thum paulum occidere. Ipsi se in medio
obposuerunt et liberauerunt eum. Vnde
et subdit. Quibus non solum ego pau
lus gratias ago pro hoc facto. sed et cun
cte ecclesie gentium. quibus ego profui.
quia per meam predicationem ad fidem veni
unt. Iste est ergo aquila et priscilla
vxor eius apud quos manebat pau
lus in corintho positus. quia eiusdem artis
labori insistebant cui et paulus stru
cture viz tabernaculorum que et sche
nofactoria ars appellatur. Sutores
etenim erant et suebant ex pellibus
siue linthiaminibus tabernacula et pa
piliones. in quibus maxime saraceni
habitant vendebantque ea que operabantur
indeque viuebant. De his ergo ita legitur
in actibus apostolorum. Post hec autem de
scendens paulus ab athenis venit cor
inthum. et inuento ibi quodam iudeo
nomine aquila pontico genere. qui nuper
venerat ab italia. et priscilla vxor
eius eo quod precepisset claudius imperator dis
cedere omnes iudeos ab vrbe roma.
eo quod sediciosi essent. Adhesit eis et
quia eiusdem artis erant manebant in
vnum et operabantur simul. Erant autem
artifices tabernaculorum vt diximus et su
tores componentes tabernacula ex pel
libus seu cortinis lineis. Et questio
hic oritur. cum in actibus apostolorum dicatur
sicut paulo superius ostensum est quod apud cor
inthum simul hospitabantur paulus aquila
et prisca. quomodo in hac epistola a corintho
eis verba salutatoria scribebat quasi
rome degentibus. Que ita soluitur quod pulsis

iudeis ex urbe precepto claudii corin
thum isti duo venerant. rursus quoque red
dita libertate redeundi in morte
cesaris reuersi sunt romam ubi eos
apostolus nunc salutat. Horum etiam dome
sticos et vernaculos salutat. quos
et ecclesiam appellat dicens. Et dome
sticam inquit eorum ecclesiam scilicet saluto. Sa-
lutate ephenitum dilectum mihi. qui est primi-
tiuus asie. Hic ephenitus videtur primus
credidisse ex asia. unde et primitiuum
asie illum vocat. sive quia primus omnium cre
didit. sive etiam quia magne dignitatis
atque nobilitatis erat. Idcirco autem
istius mentionem fecit. ut ostenderet no
biles etiam ad fidem venire ac per hoc
inuitaret primos romanorum ad fidem.
Salutate mariam que multum laborauit
in domino officium scilicet predicacionis feminis sui
sexus impendendo per domos. Nam in
ecclesia non docebant mulieres sed viri.
quia ipse apostolus hoc prohibuerat. dicens.
Mulieres in ecclesia taceant. Saluta
te andronicum et iuliam cognatos me
os et concaptiuos qui sunt nobiles
in apostolis qui et ante me fuerunt in christo.
Potest fieri ut secundum carnem isti cogna
ti fuerint apostoli. iudei scilicet ex quibus et
sunt exules effecti propriis sedibus ob graciam
fidei. sicut et paulus quando appellauit ce-
sarem. Crediderunt autem ante illum
in christum et nobiles habiti sunt in a
postolis id est apud apostolos duodecim.
De quibus et illud intelligi potest quod for-
tassis ex illis septuaginta duobus apo
stolis fuerunt et ipsi nobiles. Salu-
tate eos qui sunt ex aristobuli do
mo. Iste aristobolus congregator intelligitur
fuisse fratrum in christum credencium. quod fa
ctum sic probat ut eius discipulos sua sa
lutacione dignos ducat. Salutate ap
pellen probum. licet quidam faciant ex
hoc duo nomina propria dicentes ita.

salutate appellen et probum non est
illud sed unum nomen est proprium
cum adiectiuo. Salutate inquit
appellen probum id est probatum in fide et
laude dignum. probum etenim dicimus
probatum et laudabilem. Salutate
eos qui sunt ex narcissi domo. iste
narcissus ut in aliis codicibus reperitur
presbiter erat tunc temporis. Salutate ruffum
electum in domino. id est promotum ad sa
cerdotium et matrem eius atque in causa
per adoptionem amoris. hec mulier ma
gna religione pollebat. quia apud
apostolum hoc donum promeruit. ut ma
ter ab illo vocaretur. Non enim putan
dum est in istis salutacionibus quamuis
fieri per singulos quosque laudibus et
salutacionis dicam. Cui enim sit. quia
christus loquitur in paulo. certus est quod pro
vite merito. alius quidem probus dicitur ab eo.
alius karissimus. alius laborans in domino.
alius electus ut hic ruffus de quo
nunc sermo est. electus in domino salutatur.
et mater eius mater apostoli meruit vocari
summe dilectionis. Salutate inuicem
in osculo sancto. id est in osculo
non ficto vel sub dolo. quali oscu-
lo tradidit iudas saluatorem.
vel quali osculantur incesti alios
causa immundicie quod osculum non
castum dicitur sed colubrinum vocatur. Et
est sensus. Nam quia ego non sum presens
ut vos omnes possim osculari. oscu
lamini vos inuicem mei amoris
causa cum acceperitis epistolam. Ex
hoc loco aliisque similibus mos tra
ditus est ecclesie. ut conuenientes fide
les in ecclesia ad audiendum verbum
diuinum missarumque celebraciones
in post oraciones osculo dilectionis
suscipiant se inuicem. Rogo autem
vos fratres ut obseruetis eos qui
dissensiones et offendicula fa-
ciunt id est declinate ab illis qui
discordias et rixas mouent inter

vos. Contra pseudoapostolos et iudeos non recte credentes. loquitur ista. Huiusmodi enim sunt homines qui dissensiones generant inter vos discurrendo de domo in domum. adulantes quibusdam et laudantes quasdam. aliis vero detrahentes et concitantes unum adversus alterum per detractiones. non serviunt Christo sed suo ventri. quia adulantur aliis. detrahentes aliis. ut possint suum ventrem implere. Et per dulces sermones et benedictiones seducunt corda innocentium. Ad hoc inquit precedunt et dulces sermones adulacionibus et benedictionibus proferunt. ut corda simplicium fratrum seducere possint et innocentiam eorum auferre valeant. Vestra enim obediencia qua obedistis evangelio venientes ad fidem in omnem locum vestre potestatis divulgata est. Hoc est quod in principio huius epistole dixit. Gratias ago deo meo. quia fides vestra annunciatur in universo mundo. Gaudeo igitur in vobis o romani quia credidistis sic et ego. sed volo vos sapientes esse in bono. ut quicquid boni sapitis et intelligitis toto opere satagatis implere. simplices autem in malo. ut vicia et omnia que mala sunt vitetis et condemnatis. Simile est hoc illi dicto quod ad corinthios scribit dicens. Malicia parvuli estote. sensu autem perfecti sitis. Ac si dicat aliis verbis. Bonum sapite faciendo. malum ignorate vitando. et ita in vobis impleatur quod subsequitur. Deus autem pacis qui pacem amat et pacem tribuit suis. conteret sathanam sub pedibus vestris. Sathanas in lingua nostra interpretatur adversarius et potest significare in hoc loco diabolum et neronem. qui christianis adversabatur. Possumus eciam et omnia adversa per hoc nomen intelligere. que omni tendenti ad deum resistunt et adversantur quia apostolus exoratoteri et subicia potentati illorum. Deus pacis. cui pax placet conteret hoc quod contrarium est paci. et dissensiones optatur. Hoc autem dicit sub pedibus vel simpliciter accipiendum est sub potestate vel eciam in brevi tempore et velociter. Salutat vos timotheus adiutor meus in predicacione. et lucius et iason et sosipater cognati mei. Timotheum adiutorem suum dicit omnes quos simul cognatos appellat. Et quod de timotheo plenissime fertur in actibus apostolorum quod fuerit ex derben filius mulieris vidue fidelis. patre gentili. Ipse quem apostolus dicit quod propterea rogaverit eum manere ephesi. ut denunciaret quibusdam. ne aliter doceret neque attenderet fabulis et genealogiis infinitis. Lucium autem quidam ipsum perhibent lucam esse. qui evangelium atque actus apostolorum scripsit. Nec enim apostolus non curat de proprietatibus nominum pro eo quod soleat nomina interdum secundum patriam declinacionem. interdum eciam secundum grecam secundum romanam proferri. Iason ipse est cuius mencionem liber actuum apostolorum facit. Sosipater fuit filius pirri beroensis. Salutat vos gaius. Iste est gaius corinthius. qui baptizatus est ab apostolo. sic dicit in epistola ad corinthios. Gratias ago deo meo. eo quod neminem vestrum baptizavi nisi crispum et gaium. Saluto vos ego tercius qui scripsi hanc epistolam. Tercius proprium nomen est scriptoris credentis quod apostolo

dictante. hanc epl̃am scripsit. cui
concessit apl's suo noīe plebẽ
romanã salutare. et vocat̃ noīe
tercius nō numio. Salutat vos
erastus ciuitatis archarius. Erastus
archarius erat ciuitatis corinthe
orum et princeps vel dispensator q
p̃erat arche vbi ponebant cen
sus regis tributorum et vectigali
um. Quartus aut̃ addit. et quartus frẽ
ipsius nomẽ est sicut et tercius. Gracia
dn̄i nr̄i ihu xpi cũ oībus vobis
amen. Gracia dr̃ gratis data
et noīe grẽ debemus intelligere
quicquid boni gratis percipimus ele
cti a deo. fidẽ viz spem caritatem
remissionem peccatorũ. Ei aut̃ honor
in secula seculorum. qui potens ē vos
confirmare in fide perfecta. et oī bo
no. iuxta euangeliũ meũ. viz vt
sitis confirmati sicut monet euangel
qd' predico. et de eo aliud nihil de
sit. Quod aut̃ subdit scdm̃ predicacõẽ
ihu xpi ipsũ est qd' et euangelium. qr xpi
illud predicauit scdm̃ reuelacõẽ
misterij taciti id est absconditi.
tpibus eternis. Eterna tpa itelli
ge secula imensa q p̃cesserunt
mũdi exordiũ a quo exordio ho
mine creato potuit reuelari mi
steriũ sancte trinitatis. et miste
riũ dnĩce incarnacõis passionis
et cetera talia. Sz noluit tm̃ vener
abile misteriũ omnibus pr̃ n̄ pau
cis inotescere. p̃sertim cũ ho
neglecto deo sibi se totũ et dia
bolo commiserit. legitur a tpibus eter
nis q p̃cesserũt creacõẽ mundi.
et vt ita dicamus. ex eo quo mũ
dus cepit esse. tacitũ occultũq̃z
fuit misterium scẽ trinitatis. qd' nũc
in aduentu xpi patefactũ ē ab

ipso xpo per scripturas p̃phetarũ
qui de illo misterio aliqui ap
pertis alii obscuris p̃phetarũ
sermonibus. verbi grã. dix̃ moi
ses. In principio fecit deus celũ et
terrã. et spũs dei ferebatur sr̃ aq̃s.
Ecce trinitas. sz nō n̄ a paucis
intelligebatur. Quod' dic̃ xpc. Cum
venerit paraclitus quẽ ego mit
tam vobis a patre. Et alibi ba
ptizate oms in noīe pris et fi
lij et spũs sci. De natiuitate quoq̃z illius
dixit esaias. Ecce virgo conci
piet et pariet filiũ. natus ē xpc
de virgĩe patefecit misterium
p̃phetice scripture. De sepultura
etiã illius dicit idem p̃pheta. Erit
sepulchrũ eius gloriosum. sepul
tus est xpc. patefactũ est illud
misteriũ qd' latebat. Quid plã
surgens a mortuis apperuit
sensũ discipulis vt itelligerẽt
scripturas. illis intellectis et co
gnitis cognouerũt misterium
iam esse cõpletũ et manifestatũ
qd' antea latebat. Concordatibus
enĩ et adimpletis de xpo ẽ concep
cõne natiuitate morte atq̃z ascẽ
sione misterijs et cetis p̃phe
ticis vaticinacõibus nulla rema
net iã dubitacio qn̄ p̃ p̃phetas pa
tefactũ sit misteriũ a sclis et
tpibus eternis occultũ. Scdm̃ p
ceptũ eterni dei. qr p̃cepit filius
dei qui vnius substancie est cũ prẽ
et spũ sco. dicens. Euntes in mũdũ.
predicate euangelium oī creature. et bapti
zate oms in noīe pris et filij et
spũs sci. Ad obediciõẽ fidei in oībus
gentibus id est vt oms gentes obe
diant fidei et euangelio eius. Cui ergo
dix̃ ē gl̃ia et honor in scl'a. manifestac

voluit subiungens. Soli sapienti
deo cognitio per ihm xp̄m id ē pa
tri et filio et spui sco. q̄ vni9 substā
tie sūt. et qui in trinitate vnq ē d's.
Ideo aut̄ dicit cognitio p ihm xm.
q2 p illū est cognit9 et manifestatus
deus p̄r et sp̄c sanct9. misteriū viz
trinitatis. Sapiens aut̄ de9 nō ex
accidenti. vel accideti dono. sic salo
mon q̄ aliqs hoīm. sed essencialit'
dicat' sapiens et est. q2 nil' est ei a:
liud esse quā sapiētē esse. nec sapien
tem esse q̄m esse. Finis h9 eplē ī gre:
co apertior hēt' in quo scripta ē epla.
sic q̄ dicit honor et gloria. et p9 a
addit. cui. cū sufficet qd' p̄missū habe
bat ei gloria. inusitato mō locucōī
genē vsus est. Et q̄ dicit in secula.
morem sacre scripture tenuit. imen:
sitatē tp̄m. p hoc voleñ designare.
Et tale est ac si diceret. In oīa futura
secula honor et gloria sit ipī deo.
Amen aut̄ idcirco supposuit. qd' est
iuramtū vel affirmatio in lingua
hebrea. Latine aut̄ sonat verū. vt
affirmaret oīa vera esse. q̄ p totum
textū h9 eplē ab eo scripta sūt.

Explicit eplā pauli ad
romanos cū expoītoē
heimoīs doctoris eximij
Incipit nūc eplā p̄ma
ad corinthios cū eius
expoītoē ei9 doctoris feliciť.

prologus

Precepto dn̄i saluatoris
admonit9 aplō paul9
venit corinthū. q̄ est me
tropilis ciuitas achaie
puincie grecoꝝ. vbi morat9 est
āno integro et mensib9 sex. Ibiq3
instant' p̄dicauit euan'm in tantū.
vt pene oīs ei9 ciuitatis hitatores

ad fidem xp̄i conuerteret. Sz p9q̄m
ipse discessit ab eis. multi illorū
seducti sūt a iudeis et pseudo aplīs.
Qd' audiens aplīs scripsit eis hanc
eplam ab epheso et misit per thi:
motheū volens eos ad fidem xp̄i
renouare. qui ad temp9 ab ea tres
serant et reliquos confirmare.

Paulus vocat9 I
aplīs ihū xp̄i p volūtatem
dei sp̄ p̄ris. de noīe pauli
in eplā ad romanos p vt
meli9 cognoscē potui9 autoritate
doctoꝝ dicē studuim9. et quo° ipē
vocat9 sit apl's. In hoc aut̄ qd' dic
vocat9 apl's ihu xp̄i p volūtatem
dei p̄ris. ondit vnā esse volūtatē
patris et filij. Sicut enī vni9 sub
stancie vni9 maiestatis atq3 poten
cie sunt. p̄r et fili9. ita vni9 volū
tatis existunt. Et qui vocant' a filio
vocant' a patre. sic paul9 p filium
vocat9 est a deo p̄re. Apl's id ē mis
sus et legat9. q2 legacōe euan'lii fun
ct9 ē. in q̄b9 verb' p̄cutit pseudo apo
stolos. necnō et iudeos q̄ dicebāt i'm
non esse a deo vocatū aplm. Et so:
stones frat' in fide in p̄dicacōne
nō tn̄ apl's. Quare interponebat no
mina apl's discip'loꝝ suoꝝ in suis
eplis. ob duas causas. siū vt ma
ioris autoītatis esset scdm̄ qd' dn̄s
dixit. In ore duoꝝ vel triū testium
stet oē verbū. ne aliqs dicet. quia
vni9 mendacio ista excogitā sūt.
siū vt ppleret qd' ipē docebat. di'ns
quodā loco. Si cui reuelatū fuerit
aliqd sedenti. prior taceat. Itaq3 qn̄
dictabat eplās discip'li ei9 aderāt
in p̄sen. Et si forte alicui illoꝝ
alit'. aut alia reuelata essent per
sp̄m scm̄ quā qd' ipē dicebat. quia
idem sp̄s scs erat in discip'lis q̄ et in

mḡro. sicuti ab illo dicebat̄ ita
ponebat in ordine. nō inuidebat
bonus mḡr discipulis. sȝ in fr̄e nom̄
illius in exordio cum suo ponebat.
qui quandā partē ibi habebat.
Ecclesie dei que est corinthi. Sēn
aliter ad oem̄ ecclesiā id ē multi
tudinē corintheorum scribit. q̄ care
bat illi adhuc episcopo. cui specia
scriberet. Sctificatis in xp̄o ihū
id est p̄ fidem xp̄i ihū. p̄ aquā bap
tismatis. Vocatis sanctis. Nō ideo
vocati sūt corinthij ad xp̄m per
paulū q̄ sancti essēt. sȝ vt sācti fi
erent. sancte viuerēt. Cū oībus q̄
inuocant nom̄ dn̄i nr̄i ihū xp̄i.
Sacerdotiū est inuocare deū pro
salute p̄pli. vn̄ dr̄ in veti testamento.
Vos inuocabitis nom̄ meū. ete
bndicam eis. Et in p̄salmo. moises
et aaron in sacerdotibus eius sa
muel inter eos qui inuocāt nom̄
eius. Hoc loco dupl̄r pōt intelligi
cū oībus s. sacerdotibus. qui īuocāt
nom̄ ihū. et cū oībus iudeis crede
tibus cum eis h̄itantibus In oī loco
ipsorum et nr̄orum s. salutē optamus
eis. Scḋm ambrosiū id ē cū iu-
deis veris. iūgit et gentiles. quia
salus ex iudeis est. vt in oī loco
vbi gentes que inuocāt nomen
dn̄i nr̄i ihū xp̄i. et vbi iudei sup̄
inuocati sūt. silr̄ sint oībus ī vnū.
Gracia vobis sit x fides. ī remissio
pctōrum. et pax qua reconciliam̄
deo per passionē xp̄i a deo p̄re
et dn̄o ihū xp̄o. Sp̄s sc̄s p̄ donā i
donis suis accipit. in r̄emissione
viȝ pctōrum et pace. q̄ p̄ illū nob̄
dimittit̄ pctā tp̄e baptis. sicut
dn̄s dixit̄ p̄misit in ꝗens. Vos aū
baptisabimini sp̄u sc̄o. Gracias ago

deo meo id est laudes refero deo
meo semp̄ pro vobis. Cū dixit
ap̄ls. grāas ago deo id est laudes.
nō sine causa addidit meo. Cum
enī oīm̄ creaturarum vnus sit per
naturā atq; potenciā. eo q̄ sit cre
ator oīm̄ illorum. tn̄ deus sp̄ēc dicit̄
esse. qui merito fidei et iusticie eius
cultores esse p̄bant̄. sic pauli apo
stoli aliorum q; ap̄lorum. Hinc dicit̄.
Ego sum deus abraham. deus isaac.
deus iacob per grām et vite merita
Et q̄ dicit grās se agē deo s. pro
salute illorum. cū nec hōim̄ semper
possit intentus esse in oraībus. aut
grarum actiōibus. Nam sic in scripturis
patrū legimus. ap̄ls ab hora p̄ma
vsq; ad quītā labori manuū insiste
bat. ab hora aūt quīta vsq; ad decimā
p̄dicacōni operam dabat. Post decī
mā vero itū penetrabat paupū pe
grinorum. hospitalite. sui q; corp̄s ne
cessitatē. per nocte vero oroī adten
tissime insudabat. Agit̄ ap̄s nimia
assiduitate. qua p̄ singulos dies et
noctes deo grās laudesq; refere-
bat. tam pro corinthiis q̄m p̄ oībus
quos xp̄o acquireret dixit grās referre
deo s. pro illis. In grā dei s. p̄ris
id est p̄ remissione pctōrum. Que
data est vob̄. s. gratis a deo p̄re
in xp̄o ihū. hoc est per fide ihesu
xp̄i. Illis enī tm̄o largit̄ deus pat̄
grām suā. remissiōe viȝ pctorum.
quos veracit̄ cognoscit crede in filiū
suū. Gracia dr̄ gratis data et non
ī merito remissio pctōrum et fides
grā dei appellat̄. q̄ quicq̄d donorum
habemus. grā dei est. q̄m gratis nob̄
tribuit̄ nullis p̄cedētibus meritis.
Quia in oībus diuites facti estis
in illo. hoc est in xp̄o In q̄bus rebus

erant illi diuites effecti. In fide in doctrina in diuersitate linguarum in efficacia miraculorum. Iste sunt diuitie veteris testamenti. vel ita dicamus. In omni sapientia et scientia. scilicet intellectu veteris et noui testamenti. Sicut testimonium christi confirmatum est in vobis. Testimonium christi appellat euangelium in quo narrantur testimonia natiuitatis christi. miraculorum quoque. necnon passionis resurrectionis. ascensionis quoque eius ad celos et aduentus illius ad iudicium. que testimonia christus ante passionem suam predixit. et omnia in sua morte confirmauit. Videamus vnum testimonium ex multis. et consideremus quomodo illud predixit. et quomodo confirmauit. Longe ante passionem suam dixit discipulis suis. Ecce ascendimus iherusalem et consummabuntur omnia que scripta sunt per prophetas de filio hominis. etc. vsque dum ait. tercia die resurget. Sic omnia illo veniente iherusalem completa sunt. quia traditus est gentibus et pilato et a militibus ei illusus est. occisus. et die tercia resurrexit. Vnde dicit apostolus. Sicut testimonium christi id est euangelium confirmatum est in vobis. hoc est creditum est a vobis et confirmatum in cordibus vestris. quia omnia creditis vera esse que ibi continentur. Itaut nihil vobis desit in vlla gratia id est neque in fide. neque in doctrina. neque in diuersitate linguarum. neque in virtute miraculorum. Questio oritur in hoc loco. Si corinthii diuites erant in omni verbo et scientia in omni et si tanta gratia erant repleti vt nihil eis deesset gratie sicut in sequentibus dicitur. quare apostolus in subsequentibus huius epistole locis dicat illos contentiosos esse. et insuper ad dat ad verecundiam vestram dico. que hoc modo soluitur. Sicut in omnibus ecclesiis duo sunt genera hominum. bonorum malorum quoque ita et apud corinthios tunc temporis erant. Primum ergo apostolus a laudibus incepit et gratiarum actione alloquens eos qui in fide bonisque operibus perfecti erant. abundantes diuitiis spiritalibus. vt ipsi semper in melius proficerent. Deinde quoque postmodo fortiter incepit redarguere illos qui in fide errabant. dissensiones quoque seminabant. more peritissimi medici agens. qui vulnus secandum videns. si primum egrum timidum eum conspiciens. diu palpat sana membra. subito quoque percutit. more etiam arietis qui primum humiliato capite incedit. sed postmodum fortiter ferit. Primum enim laudauit bonos. et deinde percussit malos. Verecunde etenim mentes nisi fuerint palpando reprehense. ita vt ex aliis rebus audiant quod in consolacionem sumant. per increpacionem duram protinus ad desperacionem cadunt. Expectantibus reuelacionem domini nostri ihesu christi. Reuelacio est manifestatio. christus quomodo absconditus est quoniam et non apparet. quia non videtur a nobis nisi mente. Videbitur autem in die iudicii quando se manifestabit omnibus hominibus tam electis quam reprobis. sicut scriptura dicit immo propheta prescriptus Videbit omnis caro salutare dei. Et nunc dabit electis gloriam quam eis promisit. et vitam sine fine mansuram. Vnde apostolus alibi. Mortui estis inquit peccato. et vita vestra abscondita est cum christo in deo. Cum autem christus apparuerit vita vestra. tunc et vos apparebitis cum ipso in gloria. quia eritis sicut angeli dei in celo. Et quod maius est similes ei erimus quoniam videbimus eum eum sicuti est. Qui et confirmabit vos et robor-

abit in sua fide et in bonis opi
bus usque in fine id est usque ad di
em mortis nre. vel usque ad die
iudicii sine crimine. Non dicit sin
peccato. sed sine crimine id est sine capi
tali peccato. quod a regno celorum sepa
rat. Nam nullus est homo super terram
qui faciat bonum et non peccet. aut
in verbo aut in cogitatione. Unde
iohannes ait. Si dixerimus quia peccatum
non habemus nosipsos decipimus et
veritas in nobis non est. Quod autem
dicit confirmabit vos usque in finem
hoc exposuit subnectens. In die
adventus dni nri ihesu xpi. quando
ipse veniet reddere unicuique secundum
opera sua. Que autem sunt vocationes.
Una est que fit singulis hominibus quando
ab hac vita per mortem corporis
transeunt vocati a deo. Altera erit
generalis in die iudicii. quando omnes
tam boni quam mali ad iudicium
vocabuntur. Et quos in ista prima
vocatione invenerit deus operibus bonis
laborantes illos utique in secunda
non vocabit ad hoc ut damnet cum
reprobis qui audituri sunt. ite in
ignem eternum. sed potius ut conve
nerit cum electis quibus dictum
est. Venite benedicti patris mei per
cipite regnum quod vobis paratum
est ab origine mundi. In omnibus n.
vera pax apparebit sic sequentia ma
nifestabunt. Fidelis deus per quem
vocati estis in societatem filii eius.
ihesu xpi. Fidelis dicitur deus pater. quia
verax est et completor suorum sermonum.
Promisit enim abrahe daturum se illi
terram peregrinationis sue. et quod in semine
eius benedicende essent omnes gentes.
~~id est~~ et in xpo conplevit illud. sic mo
ternitur. promisit nobis per filium
suum regnum celorum. Apparebit verax

utique. quia dabit illud. si permanseri
mus in fide eius. Societatem hic secundum am
brosium. fraternitatem debemus accipere. Fide
lis inquit deus pater et verax. qui da
bit nobis omnia bona patris celestis.
per quem deum patrem vocati estis in
societatem id est in fraternitatem filii eius
ihesu xpi. ut simus fratres ihesu xpi et
filii eius. non per naturam sed per ad
optionem. Per filium suum vocavit nos
ad fidem suam. ut sit ipse nobis pater.
et nos simus fratres filii eius. Quicumque
in deum veraciter credit. eius qui vo
luntati obtemperat. utique ipse frater est
dni ihesu xpi. non per naturam. sed
per gratie adoptionem. sic ipse dicit in
evangelio. Quicumque fecerit voluntatem
patris mei etc. Et ad mulieres post
resurrectionem. Ite inquit nunciate
fratribus meis. Obsecro autem vos fratres.
ut idipsum dicatis omnes. et non sint
in vobis scismata. Hactenus lauda
vit eos qui manserunt in fide. Am
modo vero et ex hoc loco incipit
redarguere illos qui divisiones quas
scismata grece appellantur. faciebant
dicentes se potius filios hominum a
quibus baptizabantur sic sequentia ma
nifestant. quam filios dei. Quapropter
dicit eis apostolus. Obsecro vos fratres per
nomen dei salvatoris. per quod sal
vati estis. ut idipsum dicatis omnes.
scilicet que ego dixi suius. quia filii dei
estis. non dicentes vos filios alicu
ius hominis. sed dei. Sitis autem perfecti in
eodem sensu et in eadem scientia quod unum
est id est in eodem intellectu mane
te. que a me accepistis. et dicite
vos filios esse dei sicut dicebatis.
quando discessi a vobis corpore. Significa
tum id est revelatum est mihi ab hiis qui
sunt does contentiones esse apud vos.

Does locus est. Et tale est. ac si di
ceret ab his qui sunt antiochie
aut aliqd tale. Ego quidē sum
pauli sꝫ filius vel baptismate bap
tizatus. Apud corinthios cum serat
heretici post discessum apli maxīe
hi qui ex circumcisione erāt iudi
credētes qui quoscūqꝫ baptiza:
bant suos esse credebāt filios. ba
ptizantes eos in noīe suo. Et illi
qui ab eis baptizabant gaude
bant se appellari filios esse illorum
a quibus baptizati fuerāt. Credē
tes vero qui erant. fidē et doctri
nā apli tenētes dicebāt. ego
sum xpi. qđ vtiqꝫ bn̄ dicebant
qr sic est dicendū. Silr factū est
quodā tpe qn̄ surexit donatus et
nouatus heretici. qui q̄scūqꝫ potāt
ab ecclia expellebāt. iterūqꝫ re
baptizabant et dicebāt suos eē
illos. et illi gaudebāt se appellari
donatistas et nouacianos. Ergo
apls vt compit talia geri apud
corinthios scripsit eis ista q̄ hi di
cunt errorē qđē illorum ondens
noīa autorum nō ꝓdens. caluit
eni ni suā et aliorum fideliū docto
rū ꝑsonas istas suscipere quam
illos prodere. ne deteriores effi
cerent. Si eni ita esset vt illi vole
bant. vt oms a quo baptizabāt
illius essent filij qi eius baptisma
te baptizati. quot esset baptis:
matores. tot essent baptismata.
cū vnū sit baptisma xpi. sic vnus
deus. vna fides. Qns etenī ipse
misteriū qđē tingendi corpora
dedit fidelibus suis. gram atqꝫ ba:
ptizandi id est pctā dimittendi
nulli tribuit. sꝫ sibi ipe retinuit. sic

iohēs dicat de eo turbis. Ipse vos
baptizabit in spū sco. Et iterum
Ego inqt iohēs nesciebam eum.
id est nesciebam eo ptātem bapti
zandi sibi esset reseruaturus. Sed
qui misit me baptizare deus pr̄
viz. ipē m dix. Sr̄ quē videris
spm descendētē et manētē sup
eū. hic baptizat in spū sco. In tan
tū g retinuit sibi xpc ptātem
baptizandi. vt sic dimittūt ei oīa
pctā qui a sancto et inocēte viro
tinguit. ita et illi qui a ꝑsonē et
scelerato. tm̄ vt in noīe scē trini
tatis illud fiat. meritū eni viri
baptizantis sū agentis. nec prod:
est nec obest. in hac parte illi q
baptizat. Diuisus est xpc sꝫ si
ita est vt dicis. Non affirmatiue
nec īterogatiue hoc est legendum.
sꝫ suspensa voce. xpc go qđāmo
dō diuisus esse. qn̄ honorē et glo
riam eius quā sibi ipe ipē retinuit
heretici inter se partiūt. diuiden
tes eius baptismū. Silr heret diui
debant xpm. qn̄ aliqui dicebant
illū verū corpus nō habuisse sic
manichei. quidā nō hūisse aīam
vt appollinariste. quidā minorem
patre vt arrius. Numqđ paulus
pro vobis ē crucifixus. sꝫ nō. In illius
noīe debetis baptizari. et illius
baptismate debetis credē vos pos
se saluari qui pro vobis crucifixus est.
Aut in noīe pauli baptizati estis.
se ponit ipē ꝓ oībus illis in quorum
noīe se dicebāt baptizati esse. Ideo
qr a se cepit. ne dicēnt illi heretici
Idcirco paulus talia ꝓhibꝫ. ne ali
qs dicat se meo baptē baptizatū
et meum filiū eē. vt ipē sibi vēdicat

oez honore. Gratias ago deo meo.
q nemem vrm baptizaui. ni cri
spum et gaium. q fuerat pmitie
achaie. baptizabat quidem paulus
tanqm minister. no tanqm ipa po
testas. et idcirco ipe gratulabatr
q plimos illor no baptizauat.
vt qr error sub hac re repat oriri.
si ipe plimos baptizasset. multo:
magis ex ei9 noie augetr et di
ceret. ego sum pauli. baptizaui
et stephane domu. Nobilis matna
extitit. q familia baptizauit apo
stol9. Vtru vero ipaz baptizauerit
an in infidelitate pmansit igr
atur. Non em misit me xpc bap
tizare sed euangelizare. magsele
ctq est vt euangelizaret qm vt ba
ptizaret. qr pl9 est euangelizare
qua baptizare. Ois em q euangeli
zat pt et baptizare. sed no ois q
baptizat idone9 est euangelizare.
In ipso oim ordinu digtas e capt
est em rector mbror. Et apls qui
pontifex erat. omis grad9 ecclasti
cos in se hebat. Ideo qr et bapti
zare et euangelizare potat. sima
xime pdicacoi insistebat sic alij
apli. discipli vero ei9 baptizabat.
Sic legim9 q petro veniente ad do
mu cornelij pq qm cecidit sps scs
sr oez domu ei9. precepit eos petr9
a suis discipul' baptizari. In pmor
dio em fidei. omis fideles baptiza
bant. et no solu viri. sed etia mu
lieres. si qn necessitas immnebat,
Sz ne tm ministeriu vilesceret. et no
recte a simpliciorib9 impleretur. cre
scente nuo fideliu p vrsas ciui:
tates et villas est decretu a sacr
pribus. vt tm epi et psbri baptizet

et si necessitas fuit diacoi. Non
in sapia verbi qr misit me xpc
euangelizare. vt no euacuetur crux
xpi id est no anichiletur passio cru
cifixi xpi. Heretici et phi pdi
cabant sapia verbi. hoc e alto
et polito sermone. vt placeret
suis auditoib9. et ipi apparent
docti. Vel etia in sapia verbi p
dicabant. qr ea que mundus
id est amatores mundi h9 et
phi huane sapie stulta putabant.
no pdicabant illi. Verbi grana
tiuitate ex virgine. morte re
surrectioz q3 que oia illi dene
gabant dicetes no posse aliqd
gigni n ex comixtione alteri9
semis. et deu qui spc est. no e
hoiem factu. neqz filiu dei mo
ri potuisse. si quo voluit affirmant
et qm voluit recessit. neqz sur:
rexit. qr no est mortu9. Ista
oia heretici et phi. qr p huana
sapiam penetrare illa no po
terant. dicebat mendaciu esse
et adnichilabat passioz xpi. Sz
apls pdicabat simplicib9 verb
xpm natu esse de virgine. mor
tuu et resurrexisse. vt auditores
ei9 intellige possent q loqbatr
Quicumqz em fidem xpi verb'
vult exornare. no dei gliam
sed pp'am qrit. Verbu em cru
cis pereutib9 qdem stultia est.
his aut qui salui fiut id e nob
virtus dei est. Quid est qd dic
verbu crucis. Crux q inaiata
et insensibilis res e. quo pt
loq verbu. Verbu crucis dixit
i euangm et pdicaco crucifixi xi
in infidelitate manetib9 et non

intelligentibus virtute et sapiam dei. stulticia est. filium dei dicere crucifixum. Credentibus vero et fidentibus. qui per passionem eius sunt redempti. virtus dei est ipsa passio. quia per illam merentur saluari. Scriptum est in esaia. perdam sapienciam sapientium. non sapiam quam ipse deus dat. perdit suum reprobat. sed humanam quam ipsi homines sibi adinuenerunt deo permittente. dialeticam videlicet ceterasque artes. per quas sperant se sapientes esse. illam ad nihilum deducit. et stultam esse manifestat. Vbi sapiens. vbi scriba. hoc ad iudeorum sapientes ad scribas videlicet et phariseos pertinet. Vbi inquisitor vel conquisitor huius seculi. hoc ad philosophos gentium. qui de sapientia conquirebant et de ceteris occultis et abditis rebus et de naturis creaturarum. et maxime ad astrologos. qui cursum et moderacionem duodecim signorum. solis quoque ac lune et quinque planetarum dixerunt omnia que in terris aguntur consistere. et deum non curare de hiis que in terris aguntur. neque de hominibus neque de animantibus. de hiis ergo dicit apostolus. Vbi sunt modo sapientes et scribe iudeorum. et vbi sunt philosophi gentium et astrologi. in ecclesia nunc habent locum. Nonne stultam fecit deus sapientiam huius mundi. Numquid non fecit. id est demonstrauit deus stultam esse sapientiam amatorum mundi et philosophiam. dum compleuit opere. quod illi denegabant. Ut quia illi negabant posse aliquid gigni nisi ex commixtione maris et femine. deus omnipotens ondit sapientiam illorum non esse veram. dum filium constituit nasci ex virgine. Sic eciam resuscitauit eum a mortuis. licet illi negaret resurrectionem illam. Nam quia non cognouit mundus id est amatores mundi et philosophi per sapientiam suam mundanam deum premium in dei sapientia id est in filio qui est dei sapientia patris. placuit deo patri per stulticiam predicacionis id est per predicacionem euangelii. quam illi stulticiam dicebant. saluos facere credentes. Sensus huius dicti est. quia sapientes huius seculi confidentes in sapientia humana. noluerunt credere in christum. qui est sapientia dei. neque in illo eciam voluerunt cognoscere deum patrem. vel quia noluerunt credere vera esse que in sapiencia dei erant. id est in euangelio. permisit eos deus perire in sua incredulitate. et placuit ei per illam predicacionem quam illi putabant esse stulticiam saluos facere eos qui credere voluerunt. Quoniam iudei signa petunt. In hoc quod credunt deo omnia possibilia esse querunt semper signa. quomodo illud factum sit. de quo sermo agitur. Sic fecit abraham qui dixit ad dominum. In quo scire potero quod daturus es mihi terram hanc in possessionem. Sic gedeon et alii plurimi. Greci sapientiam querunt id est philosophiam. quia septem liberales artes apud illos precipue viguerunt. ideo quia contempnunt simplicem doctrinam fidelium. Nos autem predicamus christum crucifixum iudeis quidem scandalum id est rixam et contencionem. gentibus autem stulticiam. Apostolis predicantibus misteria humanitatis filii dei. videlicet quomodo natus est ex virgine. miracula multa fecit. quomodo iudei illum cruci fixerunt in morte. et quomodo ipse resurgens ascendit ad celos scandalizabantur

iudei id est rixabantur sive contendebant. dicentes. nullo modo hoc esse verum ut virgo pareret ut ipsum filium dei interfecissent. sed magnum quemdam a quo discipulis dicit iuxta esse illa que in euangelio de eius resurrectione et ascensione referuntur. que illi omnia negant vera esse. Dicunt enim inter cetera. xpistum quem vos dicitis iam venisse per virginem nondum venit. qui nobis promissus est. nec nascetur ex virgine. sed david resurget et ipse erit noster messias. Similiter philosophis gentium stultum visum est ut filius dei qui est autor vite moreretur. et dum ea audiebant predicare de xpisto que ratio humana et philosophorum sapientia penetrare non poterat constricti. stultiam esse iam dicebant. Ipsi enim dicebant virginem sine semine viri non posse parere. et resurrectionem negabant. Ipsis autem vocatis iudeis scilicet ad fidem xpisti et grecis id est gentibus similiter predestinatis ad vitam eternam credere volentibus. xpistum dei virtutem et dei sapientiam scilicet predicamus esse. Xpistus virtus patris est. quia per illum deus pater omnia fecit. Ipse est sapientia eius que dicit per salomonem Ego sapientia ex ore altissimi prodivi primogenita. Et de quo psalmista ad deum patrem. Omnia in sapientia fecisti id est per filium. Ipse enim recte dicitur sapientia et verbum patris. quia per illum deus pater semetipsum manifestavit hominibus. verbi gratia. Sicut homo per verbum suum manifestat voluntatem suam. Unde ipse filius in euangelio dicit. pater manifestavi nomen tuum hominibus. Quia quod stultum est dei

id est quod stultum ab hominibus putatur sapientius est hominibus id est humanam sapientiam transcendit. Et est sensus. Quod homines stultum putant. et ut deus pater omnipotens filium suum ad passionem et ad mortem preferendam mitteret in mundum. omnem sapientiam philosophicam antecedit. et quia penetrari ab ipsis non potest. stultum dicunt esse et nolunt credere. Non quia vere stultum est. sed sapientius omni sapientia mundana. Et quod infirmum est dei. fortius est hominibus omnibus. et omni fortitudine gigantum. Quomodo quia mortem quam gigantes suadere non potuerunt. infirmitas crucifixi xpisti stravit. Quam obrem infirmum dei quod illi dicunt esse infirmum non est infirmum. quia infirmum xpisti magna victoria est. stravit enim diabolum. stravit mortem. Videte id est considerate et in vobis metipsis probate vocationem vestram. scilicet qua vocati estis ad fidem xpisti. Quia non multi sapientes scilicet a deo vocati sunt ad fidem predicandam euangelii et cetera usque ad id quod sequitur. Sed que stulta sunt mundi elegit deus. ut confundat sapientes id est piscatores et pauperes atque ideotas. quos potentes huius seculi et philosophi stultos deputabant et pro nihilo ducebant. Et infirma elegit deus ut confundat sapientes id est ut mendaces ostendat et erubescere faciant philosophos et potentes huius seculi. Apostolos appellat infirma mundi. vel quia stulti videbantur sapientibus huius mundi. et infirmi in sensu atque intellectu mundano. vel quia xpisti infirmitatem filii dei quam predicabant. Videamus quomodo per ista infirma mundi ostendebat mendaces po-

tentes et fortes h9 seculi. et quo°
faciebat eos erubescē. pdicātib9
aplis misteria humanitatis filij dei
aplis contradicebant oīa q̄si men
dacia. pcipiebant apli afferri s̄
mortuos duos vel quinq3 vel ꝑ
amplius. et dū eos ꝑ miraculoꝝ filij
dei crucifixi suscitabat. apparebat
phi et potentes mūdi mendaces.
et illi veraces. Et ignobilia mūdi
id est q̄ sine noīe dignitatis erāt
et contemptibilia id est despicabilia
elegit deus. Aplos viz q̄ despec-
tui hēbant. Et ea q̄ nō sūt ꝑe-
legit ꝑ eosdē aplos sz. qui nullius
dignitatis et vtilitatis apud phi
losophos et potētes h9 seculi vi
debant esse. Vt ea que sūt de
strueret. id est vt illoꝝ sapiāz e-
uacuaret. qui apud se aliquid
videbāt esse. Et q̄ elegerit ifir
ma mūdi et nō fortia manifestat
ex parte dū subdit. Vt nō glori
etur oīs hō in cōspectu ei9. Sapi
entes et potētes nō pnt gliari.
q̄ nō sūt ab eo vocati ꝑꝑ suā sa
pienciā aut diciās. nec habēt
sapiāz dīnā q̄ diuicias spūales.
apli nō pnt gliari. q̄ q̄cqd bōi
hnt. sine suis meritis a deo pcepe
rūt. et nō pnt gloiari ꝑꝑ sapi
enciā suā et diciās se eē electos.
Ex ipso aūt vos estis in xp̄o ihū.
Ex ipso deo pre estis. q̄ ab ipō
creati estis. vel ex ipō estis in
xp̄o id est ex deo pre factū ē vt
in xp̄m credetis et firmi sitis
in fide ihū xp̄i ꝑpositū et dispō
dei pris fuit. vt per xp̄m. verita
tem et misericordiaz ei9 cōgnoscem9.

Qui ꝑ ihū xp̄m. factus est nobis sa
piēcia a deo patre. Non debem9
pueriliter intelligē filiū dei scdm
diuinitatē esse factū. potius genitus
a deo prē añ oīa secula. licz scdm
humanitatē factus sit in vtero virginali
ope spūs sci. Sed ita intelligendū est
factus est nobis sapia a deo prē id
est factū est. vt in nobis fieret sa
piencia. et nos faceret sapientes.
Tale quid in psalmo hēt. factus est
mi dns in refugiū. qd' nil' ē aliud
n' factū est vt in illo refugiū ha
beremus et in ꝑpheticis libris. Fa
ctū est verbū dn̄i ad iohel et ad
osee id est factū est vt loqrē dn̄s
dn̄i ad iohel. Verbū eciam dn̄i nō
est factū sed genitū. Dicamus et a-
liter. Factus est nobis sapia a deo
prē id est ille qui est genitus ante
oīa secula. factus est hō vt nos fa
ceret sapientes. Sil' mō factus est
nob iusticia. q̄ nos iustificat. Et
scificatio. q̄ nos sanctos facit et
scificat per baptismū. Et redēptio.
quos sanguine suo nos redemit. Et
hoc ꝑre vt quemadmodum sc̄ptū est ꝑ
in hieremia. Qui gliat in dno
gliet. In dnō nō in se gliat. qui
bonū oē qd' habet a deo se pcepis
se fatet sine suo merito. Ideo q3
nō q̄rit gliam ꝑꝑam et laudem.
sed illi9 a quo q̄cqd habet accepit

ij

Et ego cum
venissem ad vos frēs. nō
veni in sublimitate sermo
nis id est in facundia eloquentie
aut sapie mūdane. q̄ nil' vos
ꝑ humaṅ sapiaz polito sermone
pdicaui anūcians vob testimoniū
xp̄i. Testimoīu xp̄i est euang. q̄ ibi

sunt testimonia incarnacionis eius.
passionis. mortis. resurrect. ascen
sionis quoque ad celos. et aduentus ad
iudicium. Non enim iudicaui scire
me aliquid inter vos. nisi ihesum xpm
et hunc crucifixum. Quod nihil aliud est.
Nihil vobis aliud predicaui. nisi ihesum
xpm crucifixum. Questio oritur in
hoc loco cum in sequentibus dicat. Tra
didi enim vobis in primis quod et accepi.
quoniam xpus mortuus est propter peccata nostra.
et quia resurrexit tercia die loquens
de misterijs humanitatis eius. quia non
dicat non alia predicasse nisi ihesum xpm
crucifixum. Quia in hoc comprehenduntur omnia
misteria pertinencia ad humanitatem eius.
Ille enim crucifigitur qui antea nasci
tur. ille sepelitur qui moritur. ille re
surgit qui mortuus fuerat. Ac si dicet.
alijs verbis. Quia vos idonei non
eratis ad capienda alta misteria
diuinitatis xpi. licet multa sapiencia
in me esset. Iudicaui secundum statum et con
dicionem vestram in animo meo. ea tantum misteria
vobis predicare que ad humanitatem ihesu
xpi pertinent. et que vos penetrare
possitis. Et ego in infirmitate corporis
et timore mentis et tremore mul
to fui apud vos o corinthij. For
sitan apostolus veniens corinthium
infirmatus est corpore et timebat
nimium ne corinthij a bipertibus pseu
do aplis decepti. recederent a recti
tudine fidei. quam ab ipso receperant.
Vel aliter In infirmitate sensus fuit
apud illos. quia quodammodo infirma ve
hebatur eius sapiencia. dum propter infirmita
tem auditorum et tarditatem sensus
eorum non manifestabatur plenissime. In
timore esse et tremore erat timens

interfici vt diximus ab hereticis et
pseudo aplis. Et predicacio mea
non fuit vt diximus in persuabi
libus humane sapiencie verbis id est non
in philosophico et composito sermone predi
caui vobis xpm. vt vos decipere
caui vobis xpm. vt vos deciperem et
deludere per obscuritatem verborum.
sicut philosophi faciunt. sed in ostensione spi
ritus et virtutis. id est in exhibi
cione miraculorum. que per virtutem
spiritus sancti operabar. confirmabam
meam predicacionem. quia quod dicebam et
predicabam verbis. roborabam mi
raculis et ostendebam vera esse
quod philosophi veri et pseudo apli non po
terant agere. Hec omnia idcirco fa
ciebam. vt fides vestra non sit in sa
piencia hominum humana tantum sapiencia.
sed in virtute dei. hoc est in vir
tute miraculorum probetur. Sapienciam
autem diuinam loquimur inter perfectos in
fide et sensu. qui valent eam capere.
Perfectos hic appellat aplos alios
que credentes. qui in tantum iam profece
ant in fide. vt socij essent et ad
iutores in officio predicacionis.
sicut erat timotheus. titus. sosto
nes alij que quam plurimi. Et e sen
sus. Nos quidem habemus sapienciam
diuinam. sed vos non potestis eam
capere. neque tunc poteratis. quia adhuc
paruuli probamini esse in sensu. Sa
pienciam vero non huius mundi id est
mundanam sapienciam non loquimur
qua vtuntur amatores huius seculi.
Neque sapienciam principum huius seculi
loquimur id est philosophorum qui destruuntur.
Quomodo destruuntur philosophi et potentes
huius seculi. per mortem corporis redi
guntur in pulilerem. et destruitur sed ad
nihilatur eorum sapiencia. destructus est

plato ꝛ aristotiles ꝑ morte̅ et eoꝝ
sapiā doctī· dicebant nullo mō
posse fieri· qđ deus omībꝫ ꝑ apo
stolos ostendebat veru̅ esse· ver
bi gra· Negabant illi qꝫ filiꝰ dei
nō esset natꝰ ex virgine sn̄ seīe
viri· eo qꝫ huāna natura hͦ nō
admittet· du̅ ꝑ miracᵃ eiꝰ fi
lij dei apli mōtuos suscitabāt·
euacuebatᵗ et destruebatᵗ eoꝝ
sapiā· et illi stulti reputabantᵗ·
Si ḡo apli sapiā huāᵃ nō loq
bantᵗ· quid ꝑdicabāt? Ꝟdeꝫ apo
stolꝰ· Loqmur inquiens dei sa
pienciā que abscondita est ī mi
sterio id est in obscuritate intel
ligencie· Sapiam hic duobus
modis possuꝰ intellige̅ euāᵐ
viꝫ xp̄i ubi ī enarrabilᵉ sapiā
latet· vel qđ meliꝰ est· Sapiam
subālem q̄ est verbu̅ dei patris
q̄ loqᵗ per sapiam· Ego sapiā
ex ore altissimi ꝑdiui ꝑmogē
nita Ꝟ istam ḡo sapiā loqbantᵗ
apli· qꝛ ipā ꝑ sapiā loqbantur
per ora eoꝝ· et ipāꝫ ꝑdicabāt
illi· Sꝫ sī abscondita erat· quoᵒ
loqbantᵗ illā ꝑhs· utiqꝫ et po
tentibꝰ huꝰ seculi erat abscōdita
et illis erat maifesta ꝑcipiam
Vn̄ sᵉ· Quā sapiam id est xp̄m
ꝑdestinauit deꝰ pr̄ sc̄dm huāni
tate̅ an̄ scl̄a in gliam nrāꝫ id ē ad
gloificacoꝫ nrāꝫ qui credidimꝰ·
vt per illu̅ redempti et mu̅dati
a pc̄tis glificari mereamᵗ adᵉ·
Ꝟrit ān oīa secula ꝑdestinauit
deus pr̄ hoīeꝫ assumēdu̅ a vbo
vt esset verꝰ filiꝰ dei et nos ꝑ
illu̅ gloificaremᵗ· Vn̄ apls̄ in
ep̄la ad rōnos ait· Q ꝑdestinatꝰ
est filiꝰ dei in virtute· Sc̄· Quā sapi
enciā nemo ꝑncipū huꝰ seculi co
gnouit· Dupliciᵗ intelligendi sunt
in hoc loco pn̄cipes huꝰ seculi ꝛ oc
tauianꝰ· tiberiꝰ· herodes· pilatꝰ·
scribe et pharisei· sacerdotesqꝫ iu
deoꝝ· qui nō cognouert xp̄m ēē
filiu̅ dei· videntes illū hoīeꝫ ēē·
audientes eu̅ fatigari· sitire· esur
ire· nō putabant esse deu̅· Vnde
petrꝰ· Scio inquit fr̄s· qꝛ ꝑ ignor
anciā hoc fecistis sicut et pn̄cipes
vr̄i· Quid ḡᵒ· si ꝑ ignoranᵗᵃᵐ feci
stis· serui occiderit filiu̅ dei· nu̅qđ
īmunes sunt a pc̄tō? Absit· vt pec
catu̅ nō adscribatᵗ eis· qꝛ ꝑ opa
miraculoꝝ poterat cognosce̅ opa
tore̅· quē nisi filiꝰ dei esset· talia
nequaq̄ face̅ posset· que nemo
aliꝰ fecit· et pctm̄ incredulitᵗ nō
herent· Et quid seqᵗ? Nūc autē
excusacoꝫ nō hn̄t de pc̄tō suo· Et sic
q̄uis deu̅ esse nesciret· tn̄ qꝛ rem
impiā fecert et iniustaꝫ ꝯmittebāt
īnocētem damnātes· nō erāt ne
sij· Ꝟ ideo qꝫ rei tenentᵗ· Alio mō
pn̄cipes huꝰ seculi possuꝰ ītellige̅
aereas ꝑtātes demones viꝫ per
hūc aerem discurētes· de q̄bus
dr̄ in ep̄la ad ephe· Nō est nobis
colluctatio aduersꝰ carne̅ et san
guine̅· sꝫ aduꝰ pn̄cipes et ꝑtātes
tenebraꝝ haꝝ coīn spūalia neq̄cie
in celestibꝰ· Et de quoꝝ pn̄cipe do
minꝰ ait· Nunc pn̄ceps mu̅di eiciᵗ
foras· Et venit pn̄ceps mu̅di et in
me nīl h̄t q̄ inuenit· Quauis eñ
marcꝰ euanᵗᵃ dicat de dm̄oībꝰ·
Sciebant inqt illu̅ xp̄m esse et ipā
demonia· Scimꝰ qꝛ tu es filiꝰ dī·
tn̄ nō veracit̄ poterat credere
illu̅ esse filiu̅ dei· videntes illum

iter post facta miracula. esurire.
sitire. fatigari. Sciebant q̄de illū
esse p̄missum in lege. s; nesciebant
ꝙ ptātem quā in hoc mdo tenebat.
p illū essent amissuri. et ꝙ tante po
tencie esset futur9. Qua ꝑꝑt subiun
git aplš. de vtroq; ordine pncipū.
Si eni cognouissent isti principes h9
seculi illū esse filiū dei. nūq̄ dnm
glorie crucifixissent. dns glie ē ver
bū dei pris. per qd glorificat deus
pr. qr per id oia fecit. Sed q̄rendū est
studiosissime. si glia dei pris vbū
ei9 ē. quo ipe dns glie q̄ pr̄ est
potuerit crucifigi. xpc fili9 dei ex
duab9 substanciis consistit. dina sc3
hūana. Diuitas s. verbi. q̄ genita ē
a deo prē an̄ oia secula a tpē acep
cōis illi9 hois quē assumpsit in
vtero virginali in eodē hoīe ple
nissime mansit. et eadē glia et po
testas q̄ erat in verbo cepit hītāe
in hoīe et fact9 est ipe hō eciā deus.
Si eni verbū caro factū est id est si
deus hō fact9 est. vtiq; et hō deus
fact9 est. Et in hoc diligentissime
attendendū. qr licet iudei et pncipes
h9 seculi deū pseq̄rent. tn̄ in fōma
serui crucifix9 est ipe qui erat dns
glorie et diuitas inpassibil' mansit.
Videam9 ex hoc aliq̄d simile. Ru:
tilante sole et clara lampade lum
fundente. radi9 et splendor ei9 illu
strat et pfundit arborē. Ecce hō ho
mines adeunt eandē arborē cū
securib9 incidendā. nūq̄d erigēdo
et deponēdo secures incidūt radiū
solis. licet arborē incidat. Sic vtiq;
sic inpassibil' manet radi9 solis. lic3
pe videat feriri sc arborē q̄ illustt.
ita illa diuitas q̄ oia inplet inpassi'

mansit. q̄uis quē replebat i cru
ce passionē sufferet. Multa pnt
ex hoc dici. sed ista pauca dicta suf
ficiant. tenētes firmissime. q si de
monēs xpm esse filiū dei cogno
uissent. qui est dns glie et maiesta
tis. per quē de9 pr glificat. neq̄q̄
ad crucifigendū iudeos ac mili
tes romanoꝝ ꝓpelleret. Ipi eni illū
crucifixere qui ad crucifigēdū suase
runt. Et ipi iudeoꝝ pncipes et
milites neq̄q̄m illoꝝ suasionib9
obedirent ad hoc vt eū crucifi
geret. si filiū dei esse veraciter cre
derent. Sz sic sc̄ptū est in ysaia.
Qd ocul9 corpis nō vidit. qr nō
est corp9 neq; color. nec auris
corpis audiuit. qr nō est sonus.
nec in cor hois hūa sapientib9
ascenderit. qr cor id est itellect9
hois illuc deb3 ascendē q̄ pmia
pparauit deus hiis q diligunt
illū. id est q nō offendūt eū corde.
verbo et ope. Nobis aplis et cre
dentib9 inse. reuelauit de9 per
spm suū id est p spm scm. qd nō
reuelauit hoib9 hūana sapienti
b9 vt pphis neq; demonib9. Spc
eni sanct9 q est in nob oia scrutat
id est oia secreta inuestigat. nō
solū secreta cordiū. sed eciā pfun
da et misteria dei et pncia ei9
qr vni9 subē est cū pre et filio.
Quis eni scit hoim q sūt i corde
hois. ni spc hois qui in ipo est. et
ita nemo q sūt dei ni spc dei et
cui idem spc sc9 reuelare digt.
Nos aūt apli et credētes nō spm
h9 mūdi accepi9 id ē spm diuinacōis
et spm phitonicū. s3 spm factū
Et in doctna spc loqm id ē sim
plici sermoē. et sic spc scs nob

III

docet in terius cum mirandorum virtu-
te spiritalibus viribus. qui possunt pe
netrare que dicimus spiritalia mi
steria comparantes. Quod tunc fit quan:
do capacioribus divina committuntur
misteria. Animalis homo non percipit
ea que sunt spiritus dei id est quod gratie
crux christi conferat credentibus. Animal
homo dicitur qui spiritum dei non habet. qui licet
ratione distet a pecore. ipsa ratione
non bene utitur. quia non putat aliquid
esse post mortem. sed ritu animalium ver
satur. Ideo quia animalis est. quia secundum
hominem sapit quapropter animalis dictus
est ab anima. carnalis a carne. eo quod
totus constat ex anima et corpore. Stul
ticia enim est illi spiritus quod audit de mi
steriis dei. et non potest intelligere quod
audit. nec vult credere quod a spiritalibus
viribus diiudicatur et condempnatur. Philosophi
humana sapientes et heretici apud
corinthios degentes. ut facilius ani
mos auditorum puertere possent a a-
rectitudinis statu declinare. sua praua
dogmata honesto sermone polibant.
Ideo quia dixit paruisper superius. non lo
quimur nos in verbis doctis humane
sapientie. Dicebant enim culto sermone
quod humana natura non reciperet. ut deus
incomprehensibilis et incorporeus homo
fieri posset. nec esse credibile ut
virgo hominem sine semine virili con
ciperet. Nulli post partum virgo esse
posset. nec posse fieri. ut homo post mor
tem de puluere terre resurgeret. Et
talia luculentissimo sermone proferre
bant. et ut credatur stultum esse dice-
bant. ideo quia ipsi per humanam sapientiam pene
trare non valebant. Spiritalis autem
vir diiudicat omnia .i. discernit et
probat omnia. que audit. videt et cogi
tat quid sit verum et falsum. quod sit bonum
et malum. et cognoscit vera esse que

predicamus. vel discernit omnia genera
hominum carnalium. Ipse autem a nemine
iudicatur. id est nec a spiritalibus viribus
sui similibus. neque ideo dampnatur vel
reprehenditur. Quis enim cognouit
sensum domini qui instruat eum. id est quis
hominum potest intelligere et penetrare in
tellectum et sapientiam domini qui omnia fecit.
Quis super homo instruat et doceat
sum corrigat ipsum deum et dicat. hoc
et illud non bene fecisti. ita debes
corrigere istud. et ita meliorare illud.
super nullus. insuper magnificabit et lau
dabit sensum domini et intellectum eius
atque potentiam si cognouit ab illo omnia
esse facta. dicens cum sapienter cuncta
fecisse. Nos autem sensum christi habemus.
id est intellectum christi habemus et sentimus
vera de illo. per spiritum sanctum illuminati. qui
omnia nouit cum patre et filio. Et est
sensus. Ideo quia quia nemo potest penetrare
intellectum et sapientiam dei. nisi ipso do-
nante. idcirco nemo debet dubitare.
quin ista vera sint que diximus de diui
nitate et humanitate christi quia nos spi
ritum sanctum habemus III

Non potui vobis loqui quasi
spiritalibus tarditate sen
sus vestri. non mei impeditus.
Nec dum poteratis enim super misteria
diuinitatis christi capere. et ne illi diceret
modo possumus. subdidit. nec dum nunc
potestis. In futurum tamen domino donante
poteritis. Ideo quia quia non poteratis
capere alta. lac vobis potum dedi
non escam. id est simplicem doctrinam
de humanitate christi. non solidum cibum
de diuinitate christi et misterio trinitatis.
Cum sit inter vos zelus idest in-
uidia et contentio de variis baptis
matibus. dum dicit unus. ego sum
pauli baptismate baptizatus. et eius

filius sum. Alius ego apollo. Nonne
hoies estis? id est nonne carnalit(er)
sapitis fideliu(m) aplo(rum) noia p(ro) falso(rum)
ponit ob causa(m) sup(ra) inco(r)ata(m). Quid
igit(ur) est apollo? quid vero paulus?
(nisi) mi(ni)st(ri) (con)paratio(n)e xpi. et ipse expo
nit quid fuit. Ministri inq(ui)t eius
cui credidistis. Ideoq(ue) no(n) possumus
dimitte(re) p(e)cc(at)a in baptismate. q(uo)d
xp(istu)s ipse sibi retinuit. Ille igit(ur) mini
strat qui recte p(re)dicat. et unicuiq(ue)
sic (con)uenit mi(ni)strare. sic deus mi(ni)ste
riu(m) dedit. Ego plantaui p(re)dican
do fidem in vobis. apollo rigau(i)t
id est baptizauit et vnxit corpa.
s(ed) deus p(e)cc(at)a dimisit. deus o(m)ia ex
se et a se h(abe)t. nos aut(em) ex illo (et) ab
illo. Neq(ue) qui plantat id est p(re)di
cat. neq(ue) qui rigat id est baptizat
est aliq(ui)d (con)p(ar)atio(n)e dei. q(ui)a no(n) p(otes)t ne
q(ue) fidem infunde(re) neq(ue) p(e)cc(at)a dimit
tere si deus auxiliu(m) no(n) dederit.
Qui plantat et qui rigat vnu(m)
su(n)t id est vnius dei mi(ni)stri et serui
sunt et vnius nature. Licet ho(mo) iste
et ho(mo) ille in p(er)sonis quide(m) duo su(n)t
sed in natura et officio vnu(m). Unus
q(ui)sq(ue) p(ro)p(ri)am merc(e)de(m) recipiet s(ecundu)m
suu(m) labore(m) id est qui p(re)dicat ma
ior est. et qui baptizat minor est.
Similiter intelli(gitur) de o(mn)ibus ho(min)ibus. quia
vnusq(ui)sq(ue) s(ecundu)m q(ua)ntitate(m) laboris
accipiet q(ua)ntitate(m) muneris. Dei n(am)
sumus adiutores. In greco melius
habet(ur) dei op(er)is p(ar)ticipes sumus.
deus op(er)at(ur) fidem in p(re)dicatio(n)e. et
soluit p(e)cc(at)a in baptismate. huius
op(er)is p(ar)ticipes et adiutores su(n)t
qui p(re)dicant. et baptizandoru(m)
corpa mergu(n)t. Dei agricultura

estis. Ager est hic mundus id est
eius h(ab)itatores. quoru(m) corda exco
lit per p(re)dicatores suos. Na(m) sic
ager vomere et ligone excolit(ur)
a cultore. ita et vome(r)e p(re)dicatio(n)is
excolunt(ur) corda audito(rum). vt se
mente(m) fidei et p(re)dicatio(n)es recipi
ant. et fructu(m) bono(rum) op(er)u(m) red
dant. Dei edificatio estis. q(ui)a vos
xp(istu)s edificat in sua fide p(er) ma(n)us
p(re)dicato(rum). vel edificat vt ipsum
in corde retineatis s(ecundu)m gra(tia)m.
id est s(ecundu)m sapi(enti)am que data e(st) m(ihi)
p(re) o(mn)ibus ap(osto)lis. Vt sapiens archi
tectus fundame(n)tu(m) posui. Architectus
di(citu)r p(r)inceps in structura domus.
Sapiens architectus est. qui eius
a quo doctus est volu(n)tate(m) et auctorita(tem)
imitat(ur). sic fecit paulus. xpi doct(ri)
na(m) imitando. no(n) alia p(re)dicabat
q(ua)m que ab ipso p(er)cipiebat et
in me(n)te videbat. Vel sapiens
architectus est qui s(upe)r aliud funda
mentu(m) no(n) ponit suu(m). ne sit infir
mu(m). sed firmu(m) s(upe)r viua(m) t(er)ra(m). Sic
paulus vt sapiens architectus fu(n)
damentu(m) posuit. q(ui)a corinthiis
ipse p(ri)mo p(re)dicauit. nullus e(ni)m an(te)
ip(su)m fundame(n)tu(m) fidei in illis loca
uerat. Alius aut(em) q(ui) bonus q(ui) malus
edificator vel op(er)ator videat et
consideret quo(modo) s(upe)redificet. vt se
cundu(m) firmitate(m) fidei su(um) fundam(en)
ti p(ro)cedat parietes id est bo(n)a op(er)a.
Fundame(n)tu(m) aliud nemo p(otes)t pone(re)
p(re)ter id q(uo)d positu(m) est. q(uo)d e(st) xp(istu)s
ih(esu)s. Fundame(n)tu(m) appellat in h(oc) lo
co fidem xpi ihesu. q(ue) b(e)n(e) fundam(en)
to (con)parat(ur). q(ui)a sic in domo p(ri)mu(m)
fundame(n)tu(m) ponit(ur) ac dei(n)de parie
tes erigu(n)t(ur). ita p(ri)mu(m) fides collo-

canda est in cordibus auditorum. ac de
inde bona opera debent surgendo
apparere. Et sicut domus sine fundamento
si fuerit. vel si fundamentum infirmum
et non solidum habuerit. non potest con
sistere ut non corruat impulsa a ven
tis et imbribus. ita opera non possunt
esse bona. neque deo accepta. sine
fide perfecta. quia sine fide impossibile est pla
cere deo. Et sicut domus firmum fun
damentum habens inmota permanet.
ita quicumque veram sincerissimamque
fidem habuerit inter adversa et pro
spera huius seculi firmiter permanebit.
quia iustus ex fide vivit. Sed sicut fun
damentum sine structura parietum
nichil utilitatis habet. ita quilibet fidem
sine operibus videtur habere non ideo perfectus
habebitur. quia fides sine operibus mor
tua est. quapropter exornanda est bonis
operibus. ut quod credimus corde. confitemur
ore bona opera sectando studeamus
decorare. Fundamentum ergo aliud neque
philosophorum. neque pseudo apostolorum. neque here
ticorum potest poni. preter id quod positum
est. quod est christus ihesus. quia alium deum
nemo potest predicare quam illum quem nos
predicamus. neque aliam fidem quam an
nunciamus. et que in cordibus nostris est. fi
des christi ihesu. Hinc autem dicit christum
ihesum fundamentum esse. quia quicumque fidem
eius habent. in illorum utique cordibus ha
bitat ipse. Ideo quia neque potest aliud fun
damentum poni in cordibus fidelium
quam fundamentum fidei. Quod si aliam
fidem ceperit predicare a fidelibus non
recipietur. et si aliquis eius doctrinam et
errorem susceperit. iam non erit fundamen
tum. sed potius destructio domus.
Si quis autem superedificat super fundamen
tum hoc id est super fundamentum
christi aurum id est doctrinam sanam et re-

ctum sensum. argentum id est eloquia divina
de quibus scriptum est. Eloquia domini eloquia
casta. argentum igne examinatum. Et
lapides preciosos id est diversa genera
virtutum. quoniam sicut lapides boni in
solubiles sunt ab igne. ita et illa
eternaliter permanent nec consumentur ab
igne in die iudicii. Si quis autem
superedificat lignum. fenum. stipulam. id
est pravam doctrinam et mala opera. uniuscuiusque
opus manifestum erit in die iudicii.
Sicut ergo per aurum sensum perfectum. per argen
tum eloquia incorrupta. per lapides precio
sos qui ab igne non liquescunt virtu
tes intelleximus. ita per lignum fe
num ac stipulam pravam doctrinam et mala
operatio accipi potest. Aliter per aurum et ar
gentum et lapides preciosos possumus
intelligere bona opera virtutesque pre-
claras. per fenum vero. lignum. stipu
lam levia peccata. sicut est ociosus sermo.
risus inhonestus. et cetera talia. per
plumbum vero et ferrum atque stagnum. que
sancti doctores addunt. gravia ac
immanissima peccata. que a regno celorum
separant. Igitur sicut aurum et argentum
et lapides preciosi igni probantur.
et tamen non consumuntur. ita in die iudicii.
qui habuerit bona opera et bonam
predicationem. licet per ignem transeat.
tamen nullam penam neque lesuram sustinebit.
Qui vero habuerit levia peccata. tran
seundo per ignem expiabitur. quia consumetur
ibi iste fenum vel stipula. sed ut ligna
comburuntur ab igni. tamen non remanebunt
in igne. sed mundati et probati asce
dunt ad dominum. At qui habuerint
graviora peccata que a regno celorum separant
et que apostolus commemorat alibi inquiens ad-
ulterium fornicationem homicidium et cetera ta
lia sicut ferrum et plumbum sive stagnum
liquescunt quidem sed non deficiunt

per ignem. ita illi pondere peccatorum grauati remanebunt in igne et sustinebunt non deficiendo. Dies enim domini declarabit id est dies iudicij et vindicte domini manifestabit omnia opera hominum. Quia in igne reuelabitur .i. cum igne demonstrabitur ipse dies. Tradunt doctores. quod quantum spacium aeris occupauit aqua in diluuio quod omnes montes transcendit et vt plures diffiniunt vsque ad circulum lune peruenit. tantum spacium occupabit ignis in die iudicij in quo probabuntur electi sicut aurum et quorundam leuia peccata consumentibus impijs ibi remanentibus. Dicit eciam beatus effrem. quod tantus terror inuadet omnes in die illa et bonos et malos dum viderint infernum ardentem. et dominum ihesum xpistum cum maiestate et gloria venientem ad iudicium. vt nisi iam immortales essent effecti iam morerentur. quo timore et leuia peccata sanctorum purgabuntur. sic dicitur. videntes angeli purgabuntur. angeli hic appellantur electi. Et vniuscuiusque quibus opus quale sit vtrum bonum an malum ignis ille probabit. Si cuius opus manserit. quod super fidei fundamentum edificatur. mercedem eterne tribucionis accipiet. De illis non loquitur qui edificant super fidei fundamentum .i. bona opera que designantur per aurum et lapides silicet argentum. que manebunt. quia non consumentur ab igne. sed pocius probabuntur sicut probatur aurum. Si cuius opus arserit in igne id est eius qui leuia peccata habuerit. que velut stipula consumentur detrimentum pacietur et penas sustinebit dum ceperint illa probari et consumi. licet ipse non pereat sicut sunt quem manifestant. Ipse autem saluus erit. sic tamen quasi per ignem sed tristes et ab igne purgatus et expiatus. Nam et in hac vita electi aduersitatibus et infirmitatibus probantur in modum auri et argenti veluti ab igne sicut tres pueri et sancti martires. nec non eciam et beatus iob. Qui vero leuia peccata adtraxit purgantur ab illis. que tribulacionibus incenduntur in hoc seculo vel post mortem in igne purgatorio vel alia afflictione orationibus que bonorum hominum expiantur. In quo sed illegitimo aut illicito amore non habuit vtique sine vrente dolore non perdet. Qui vero plabum coacervat sibi plerumque in hoc seculo incipiunt cruciari et ex parte pati. que in futuro plenius passuri sunt. Nescitis quod templum dei estis id est habitaculum spiritus sancti. Et quod spiritus dei habitat in vobis. A tempore baptismatis incipit habitare in nobis spiritus sanctus et templum eius sunt omnes angeli et omnes sancti. Si quis autem templum dei violauit id est. si quis seipsum corrupit peccando vel alios praua doctrina sicut pseudo apostoli vel quibus prauo suo exemplo. disperdet illum deus de numero fidelium suorum et cetu electorum sicut latro vel homicida. silicet quilibet reus. a bonis. sententia iudicis diuiditur et manibus tortorum in carcerem mittitur. Templum dei .i. templum spiritus sancti patris et filij. scilicet est quod estis vos Ideoque non debetis illud violare fideles alloquitur in quibus deus per fidem et dilectionem habitat. Nemo vos

IIII

seducat id est nemo falsorum hominum
blandiendo decipiat vos. Si
quis videtur inter vos sapiens esse
in hoc seculo et apud seculares ho
mines stultus fiat. id est stultam
deputans temporalem sapientiam. deponat
illam. vt sit sapiens apud deum in
futurum. Hoc dupliciter potest intelligi
et distingui hoc modo. Si quis vult
habere veram sapientiam. hic distingue
in hoc seculo. stultus fiat. id est hoc
credat de xpo. quod sapientibus huius
seculi stultum videtur. Aliter. Si quis
videtur sapiens esse in hoc seculo.
et subinferendum. stultus fiat. vt
sit sapiens apud deum. qui potuit
agere quod humana sapientia denegabat.
Sapientia huius mundi est qua negatur
deus absque coniuge filium genuisse. sic
scriptum est in iob in verbis eliphaz
Comprehendam sapientes in medacio
omnia sapientes. philosophos viz. in astu
cia eorum. cum filium meum ex virgine
nasci fecero. Nemo vestrum o cor
inthij glorietur in hominibus. vt illius
nomine se velit appellari a quo bap
tizatus est. sic donatiste a dona
to. et apollinariste et manichei.
Omnia enim vestra sunt. Si vos dicetis.
omnia dei vestra sunt. Que omnia. Siue
paulus minister vester. siue cephas minister
est. non dominus. forsitan veniens
romam petrus per corinthios trans
itum fecit. siue mundus sit vester est. quia
propter vos factus est vt vtamini bene
his que in mundo habentur. et vt credatis
illum pro vobis dei esse factum. Siue vita presens
presentis in qua omnium bonum operari vestra est
in hoc. quia per vestram potestatem est vtrum pro
dei nomine illam velitis ponere. Siue

mors sit vestra est. vt si vultis pro
deo mori temporaliter vt viuatis eterna
liter. Siue presentia bona siue et com
moda vestra sunt vt pauperibus ea di
stribuatis a quibus recipi mereamini
et de cetero viuatis et vestiamini. Siue
futura gaudia vestra sunt. vt bene con
uersantes in hoc seculo ad ea possi
deda quandoque perueniatis. Omnia enim et que
dixi et que facta sunt vestra sunt id
est ad vestram dignitatem et vtilitatem
creata sunt. Vos autem xpi estis serui
esse debetis duobus modis. vel quia
per illum qui est verbum patris cum non
essetis creati estis. vel cum perditi essetis.
per illum redempti estis. xpus autem
dei est filius est et ab illo habet esse
tam secundum diuinitatem quam secundum huma
nitatem. quia ante omnia secula ab illo est genitus
et ab illo habet originem. et in fine tem
porum secundum humanitatem ab illo factus est.

Sic nos existimet IIII
homo vt ministros xpi et dispen
satores misteriorum dei. Cor
inthij postquam per predicacionem apostoli vene
runt ad fidem. quidam illorum seducti
a pseudo apostolis. minus sentiebant
de illo quam dignum erat. quasi non tante
dignitatis et gratie esset. eo quod a domino
per presenciam carnis non esset vocatus.
qualiter petrus alij que apostoli quando dominum se
cuti et eius predicacionem audierunt. Di
cebant etiam illum seductorem. et false
doctrine predicatorem. honorantes autem
plus pseudo apostolos seductores suos.
qui eis blande loquebantur. quam illum
qui veritatem predicans eorum vicia
redarguebat. quod vt apostolo manifestum
est inter cetera scripsit eciam ista que hic
dicuntur. ostendens hoc debere intelligi
de se et sentire quod deus illum ad apostolatus
dignitatem elegat in quibus. Hic nos

me et barnaban et sostonen exi-
stimet homo corinthius vel alius
quilibet vt ministros xpi. Et si dicat
aliis verbis. Nolite nos corinthii
despicere ac spernere. eo quod nos a dno
non sumus vocati cum petro aliisque a-
postolis. quia non alia predicamus ego et bar
nabas quam que illi predicant. Et qui
illos in terra positus ad mortales voca
uit et docuit. ipse utique me in celis
regnans vocauit atque ad gratiam apostolatus
accersiuit et eadem michi reuelauit de
celo que illos docuit in terra. Sic er
go vt me et barnabam fideles xpo
existimetis. sed vt ministros xpi. qui
vobis euangelium eius ministrauimus. Mini
ster xpi est. qui preceptum eius suadendo
imitatur illum sicut ipse dicit. Qui michi
ministrat me sequatur. Ille etiam xpi
minister est. qui eius euangelium predican
do aliis ministrat. sicut paulus qui et
suadebat vel predicabat vel ministra
bat xpo etiam ministrat. qui bona
temporalia pro amore eius pauperibus
erogat. quod idem apostolus adtendebat
non solum de aliis pauperes sustentan
do. sed de hoc quod labore manuum acqui-
rebat. Quod autem sequitur et dispensato-
res misteriorum dei. et vt quidam
codices habent ministeriorum dei. melius
est dicere misteriorum. quia si diximus
ministeriorum. erit sensus quasi tantum ad
disponendos et ordinandos gradus
ecclesiasticos sint vocati. episcopos viz
presbiteros diaconos ceterosque ordines
et que ministeria ecclesiastica appellantur.
Cum vero dicamus dispensatores mi
steriorum intelligimus illos electos
ad dispensanda suis auditoribus
misteria et sacramenta veteris et

noui testamenti. quamuis et ordines
ecclesie sicut alii apostoli ita et ipsi ordi
nauerint. Dispensator est quo fuerit.
quasi sicut quis paterfamilias eligit dispen
satorem in domo sua. qui conseruis suis
secundum suam voluntatem singulis illorum
bona sua distribuat. quibusdam am
plius quibusdam minus. et quibusdam hora
tercia. quibusdam nona. sic xpus ele
git paulum et reliquos qui misteria
euangelii sui secundum qualitatem audi
torum distribueret. perfectis viz et qui
capacioris sensus intellectus erant.
alta et profunda misteria de diui-
nitate omnipotentis dei committerent. simpli
cioribus vero simpliciora que cape
possent. quod utrumque idem predicator
egregius agebat. sicut ipse dixit. Sapien
tiam loquens loquimur inter perfectos
et quod dicit hisdem corinthiis in
hac epistola tamquam paruulis in xpo lac
vobis dedi non escam. Istorum misteriorum
diuinorum dispensator erat ipse.
Ideoque se hoc volebat haberi a suis
auditoribus quod erat et minister xpi
et dispensator sacramentorum eius magis
non verba tantum sed virtutibus fulgebat.
Hic iam queritur inter dispensatores
vt fidelis quis inueniatur. Licet
quidam hunc versiculum interrogative ve-
lint legere. tamen secundum beatum augustinum potius
est affirmative legendus sicut sequens
manifestabit sensus. Hic et in presenti seculo
queritur et consideratur a deo vt fidelis
dispensator quis inueniatur ideo inter
dispensatores alios sicut ego sum et bar
nabas. Pseudo in apostoli qui vos decipi
unt non sunt fideles dispensatores quia
a fide et doctrina xpi discordant. Nam
michi non erant fideles dispensatores..

qui adterebant verbū dei et defraudabant. Paulus autē fidel' dispensator erat. qui sicut ex deo coram deo in xpō loquebatur. Ille enim fidel' dispensator euangelii est. q' nō alia predicat quā in euangelio habetur. sine errore vz et mendacio. et qui nō querit suā gloriā vt ipse laudetur ab auditoribus suis. sed deus honorificetur per illum. et qui nō pro lucris temporalibus et vt ventrē suū impleat predicacioni insistit. sz vt a deo premiū sui laboris percipiat. Igitur sicut eum non per malos nō dispensare. neque quoniam apls alibi dicit Imitatores mei estote sic et ego xpī. Multi ergo dispensatores sūt. per quorum ministerium peruenit ad eternā salutem. Sed queritur a deo inter dispensatores in presenti. vt fidelis quis inueniatur. vz vt quod predicat ore. operibus exornet. Mihi autē pro minimo est vt a vobis iudicer. aut ab humana die. pseudo apli atque philosophi et quidam corinthiorum seducti ab illis diiudicabant id est deridebant paulū apostolū. eo quod nō discreparet a predicacione petri aliorum que aplorum simpliciter et rustice predicans. dicentes Si petrus. andreas. iacobus iohannes qui piscatores fuerunt rustice predicabant et nō scolastice nō est admirū. quod autē paulus imitator illorum sit. rustice et nō philosophice sic dialetice disputans qui legisdoctor extitit. hoc mirū est nō est ergo aliud nisi. quia et magus et seductor est. et quia nō potuit persequēdo xpianos perdere saltē seducendo sua predicacione falsa decipiat. fingens se socium esse petri aliorum que aplorum. Aliter. n. predicat exterius atque aliter agit interius in occulto. Sz apls nō curans de eorum detractionibus et irrisionibus. sciens perfecto quod nil nocet hominis aliena verba quem propria nō maculat consciencia subintulit inquiens. Mihi inquit pro minimo est. i. pro nihilo duco. et nō est mihi cure si iudicer id est detrahar et irridear a vobis vel damner. qui legibus diuinis deambulatis vti. Aut ab humano die id est ab illis qui legibus humanis vtuntur et humanis laudibus et fauoribus delectantur loquentes et predicantes philosophice vt ab hominibus laudentur. quia neque contra leges diuinas neque contra humanas aliquid pro petro profero. humanas leges vel laudes. dici comparat. quia illi vident clari et iocundi habentur qui in illis edocti sūt et quia ab hominibus extollantur. Sz neque meipsum iudico id est neque ego meipsum reprehendo in aliquo contra leges diuinas aut humanas egisse. quia nulli vicio subiaceo. Quare. Nihil enim mihi conscius sum id est nullius criminis malū in me recognosco postquam per graciam xpi expiatus sum ab omnibus peccatis originalibus et actualibus. Et est sensus. Si ergo me irreprehensibilem inuenio. quāto melius meipsum noui quam vos. quomodo potestis iudicare conscienciā meā. quomodo valetis examinare quo animo et intencione facio quicquid facio. maxime cum nemo sciat hominum que sunt in homine nisi spiritus hominis qui in ipso est. Felix est consciencia que ita sentire debet ac et loquitur. et ne videretur apls presumptiue de sese talia fateri subiunxit. Ac si diceret aliis verbis. Licet ego in me nihil mali nil' reprehensibile dignū inueniam. et quidam me detrahant iniuste. quidam extollant suis fauoribus. tamen nō ideo iustificatus sum apud me. neque iustificatum me credo esse per hoc apud deum.

quia nescio utrum placeat ei que ago. Aut
qualiter ea accipiat qui melius cogno-
scit quid sit in me quam ego. quo etsi
in maximis operibus peccatorum non deliqui-
saltem in cogitationibus peccavi. Quam melius
quidem ego meipsum cognosco quam vos.
qui me diiudicatis et detrahitis. sed
melius deus quam ego. Unde sequitur Qui autem
iudicat me dominus est. Non ideo bona
est conscientia mea. quia laudat me aliquis.
neque ideo mala si vos illam diiudica-
tis. quid damnatis quod non videtis.
Ille debet alium reprehendere. qui aliquid
reprehensibile in eo videt. quod eius ocu-
los offendit. Vos autem nolite me iu-
dicare et detrahere quasi seductorem et ru-
sticanum aliud quam ostentantem exterius. et aliud
operantem interius. quia dominus iudicat me
id est discernit et probat causam meam
et considerat actus meos. qui novit non solum
de operibus sed etiam de cogitationibus iudi-
care. Quantumcumque enim possunt homines de alio
iudicare plus utique homo de se ipso.
sed deus plus de homine. quam homo de se. Tan-
ta profunditas in homine non lateat plerum-
que hominem in quo est. Quanta profunditas
infirmitatis latebat in petro. quando
quid intus in se ageretur nesciebat.
et se cum domino vel pro domino moriturum
temere promittebat. Nam hoc illi christus
prenuntiabat quod ipse est qui discernit
et iudicat me. Nolite ante tempus iu-
dicare. quoadusque veniat dominus ad
iudicium. De appertis rebus que cogno-
sci possunt quo animo fiant. permittit nos
iudicare. Verbi gratia sicut est homicidium
adulterium rapina fornicatio et cetera
talia. quorum auctores criminis non aliter permitti-
tur a nobis damnari secundum auctoritatem
canonum et sanctorum patrum nisi aut confessus aut
convictus est sub testibus. de his vero
que dubium et incertum est quo animo
fiant sicut est de abstinentia et ieiunio.
quando plerique hominum dicunt se non posse
abstinere a vino et carnibus. et quando non
possunt ieiunare non est nostrum iudicare.
quia possunt ex bono animo et malo fieri.
sicut et de cogitationibus et de his que
in occulto fiunt. que licet dicantur. non
tamen per approbationem patent. sed debemus
domino iudicium reservare. quia si quis de
his vult iudicare que incerta habentur
omnipotenti deo quantum in se est conatur
auferre. Plerumque tamen in his nostra cre-
dulitas fallitur. pertinet autem ad nos.
ne perniciosa opinione fallamur. quia non
possumus hominum indagare conscientias de
rebus incognitis iudicium proferendo.
quoadusque veniat dominus ad iudicium.
Qui et illuminabit id est manifestabit.
denudabit. revelabit. abscondita
tenebrarum opera tenebrarum. quo ad tene-
bras pertinens ducunt homines. vel
abscondita opera tenebrarum. dicit
singulis electis que in occulto fiunt
id est bonis et malis. Et non solum
opera revelabit. sed etiam consilia cor-
dium manifestabit bonorum et malorum.
Qui ergo revelabit sive manifestabit
opera et cogitationes sive consilia cor-
dium secundum quod beatus augustinus dicit. Sin-
gulis electis manifestabit opera
et cogitationes omnium electorum. nec
erit quod suis quisque aperiat amicis
et abscondat alienis ubi nullus
erit alienus. Sic credendum est
omnia opera et consilia reproborum
patere ad contumeliam et verecundiam
illorum. Nam modo quamdiu non videtis
cor meum. et non video cor tuum.
nox est. Non enim sumus mortales

corda mortaliu. Lux aut per quam
manifestabunt ista oia. ipse deus
est. qui est vera lux. Videamus
qd subiungit aplus. Et tunc unusquisque
tn dns manifestauit oia abscon
dita opa. et cordiu consilia unde
qd dicit per prophetam. Ecce ego ad ho
vem. vt opa et cogitaciones congre
gem singulorum. Laus erit vnicuique
a deo. Non oim hoim laus erit sz
vnicuique bona opa et consilia seu
cogitaciones hnti. quo tunc laudabitur
iustus audiens a dno. Euge ser
ue bone et fidelis intra in gaudium
dni tui. Et venite bndicti patris
mei percipite regnu vobis paratu.
Vituperabitur quam iniustus accipiens
sentenciam. mittite eu in tenebras.
et ite maledicti in ignem eternum.
A qua maledictione qui fuerint
alieni et exclusi felices regnabunt
cum deo. Hec aut fratres transfiguraui in nomina fal
sorum aplorum transfiguraui in istu
li in me et apollo propter vos vz
ne vos ad inuidiam et detractionem
prouocare. vt in nobis discatis
per humilitatem ne supra quam scriptum est
vnus aduersus alteru infletur pro
alio. Concathenatio est hic dicti. Vt
in nobis discatis humilitatem ne
infletur idest ne sebiat vnus ad
uersus alteru pro alio. supra quam scri
ptu est et iam supra dictu est. qd no
debetis agere vz. ne vnus donati
sta infletur pro alio et pro donato
a quo baptizatus est. aduersus
alteru nouacianu dicens se a san
ctiore homine et meliore baptisma
te baptizatu et istu nouicianum
contra donatistam pro alio noua
to vz a quo est baptizatus. d.

sanctius est baptismu nouati. quo
baptismate sum baptizatus qua
donati. quia melior est nouatus donato.
Quis enim te discernit scilicet fidelem
ab infideli doctu ab indocto id est
quis te facit meliore illo cui dona
uit qd tibi donauit. et sz quis te fecit
meliore donatista quam sit nouaci
anus donando tibi virtutes quas ille
non habet. Dedit tibi hoc donum
donatus an deus. Utique deus donis
suis et gra hoc facit. dans vni qd
non habet alius. Quid aut habes do:
norum dinorum qd non accepisti per a deo.
Iam saturati estis scilicet donis miste
riis. Iam diuites facti estis in oi
verbo et doctrina et abundantia bo
norum operum. Sine nobis regnastis scilicet securi
de premio. ironice hoc legendu est
et per contrariu. quia non erant illi qui sedu
cti fuerant a pseudo aplis saturati
diuinis misteriis. neque diuites
neque regnabant sine illis. hoc aut
qd sequitur optatiue atque aliter proferen
du et affirmatiue est legendu. Et vt
regnaretis m. vt et nos vobiscum
regnaremus. Illi in presenti seculo regnant
cum deo qui talia opa agunt pro
quibus iam securi sunt de premio vite
eterne. et quia cum deo regnaturi sunt
sic apli et sancti uiri. Puto enim
deus nos aplos me et barnabam
et sostenen et reliquos qui vobis
predicauimus nouissimos ostendit tamquam
morti destinatos idest quam misit
nos ad predicandu vobis etiam in
morti nos destinauit. quod vra
incredulitas et ferocitas nos in
terficiet. Ideo dixit nouissimos.
quia post duodecim aplorum vocationem

et post omnium ascensionem ipsi vocati sunt. Spectaculum id est ridiculum siue irrisio. vel pro miraculo facti sumus mundo angelis scilicet malis et bonis spiritibus et malis hominibus qui gaudent de malis atque tormentis que patimur pro vobis. Spectaculum id est ridiculum dicitur a spectando id est videndo et contemplando quod est teatrum quia erat enim locus in ciuitatibus ubi exercebantur ioca regalia. et ubi decollabantur rei et plerumque innocentes. ut erant sancti martires ad quem confluebat omnis populus ad videndum ea que ibi agebantur. Nos stulti propter christum sic vos putatis. quia non contendimus mala inferentibus et malum pro malo non reddimus. Vos autem prudentes in christo sic vobis videtur. quia sic vultis esse christiani. ut prudenciam mundi non amittatis. et magna vultis sentire de christo infirma denegantes. Nos infirmi quia nostras iniurias non vindicamus. Vos fortes qui viribus propriis resistendum putatis. Vos nobiles de nobilitate generis gloriantes. Nos ignobiles ut vos putatis. hec omnia per contrarium intelligi debent et ironicos proferendum. quando quod videtur denegare. hoc affirmat et quod affirmat hoc denegat quasi diceret Nos prudentes vos stulti. Nos fortes in fide qui aduersa huius mundi sustinemus pro christo. vos infirmi qui talia et similia non audetis sustinere. Nos nobiles de genere patriarcharum descendentes. vos ignobiles id est sine nominis dignitate.

de gente gentilium idola colencium. usque in hanc horam id est usque ad presens tempus esurimus longam famem. nuditatem et penuriam paulus pertulit quia iuuenis vocatus usque ad senectutem in hiis perdurauit. colaphis cedebatur id est pugnis quibus omnia genera tormentorum designat. vel instabiles erant. quia pellebantur de loco in locum et fugiebant de ciuitate in ciuitatem. Laboramus manibus nostris. laborabat paulus scenofactoria arte a prima hora usque ad quintam. et a quinta predicacioni insistebat usque ad decimam quia nolebat a corinthiis aliquid accipere. neque ab aliis auditoribus ut liberius potuisset eorum vicia redarguere et corripere. maledicimur id est blasphemamur ab infidelibus quasi magi. malefici atque sacrilegi. et benedicimus predicando illis christum. blasphemamur quasi seductores et obsecramus per vt libere audiant doctrinam domini. quam illi detestantur. vel cum blasphemiam petimus vt dent nobis locum reddende racionis. qua manifeste probamus non esse tales quales blasphemamur. facti sumus omnium peripsima id est despectissimi et vilissimi hominum. peripsima est proprie limatura et rasura eris aut alicuius metalli. vel purgamentum pomi siue quisquilie domus. Non vt confundam vos hec scribo. id est non vt verecundari vos faciam. sed vt filios meos karissimos moneo. quid agere in exemplum patris debeatis. vel indico vobis qualia perferam. vt et vos similia non dubitetis sustinere pro christo. Nam si decem milia pedagogorum habeatis in christo in doctrina fidei christi. sed non multos patres potestis habere. pedagogi

V

dicitur eo quod pedibus agant vel educant sed ducant pueros id est sunt et pedissequi. pater prius generat. postmodum vero pedagogo committit ad nutriendum. Et cum multos possit habere pedagogos. non tamen nisi unum patrem. Sic paulus per fidem predicacionis generavit christo corinthios. sed post discessum eius acceperunt multos pedagogos. non solum bonos sed etiam malos pseudo viz apostolos. Quapropter ipse dicit. licet multos magistros et doctores habeant. tamen non possunt habere multos patres. viz nisi illum. qui primum eis fidem predicavit. Misi ad vos timotheum. qui est fidelis in domino. latenter eos arguit. et in laude istius vituperat illos quasi dicat. Vos non estis fideles. Qui vos commovere faciat vias meas. id est qui vos commoveat et annunciet quid agitur circa me. et quod predico. opere compleo. et quomodo vivo. et qualiter in omni ecclesia predico. quod in omnibus equaliter predico. Tamquam non venturus sim ad vos. sic inflati sunt quidam. Quidam corinthiorum despiciebant paulum et dicebant scribendo. Cognoscit se paulus rusticanum esse in sui comparacione. et ideo non venit ad nos. nec nobis cure est. quod homines nostros philosophos. peccatores nos deputat esse. ideo quasi dedignatur ad nos venire. nec nobis cure est quod homines nostros apostolos. faciat quod vult. Quapropter subiungit apostolus. Veniam ad vos si deus voluerit. sed modo non dimittam ephesum ut ad vos veniam. quia maius lucrum hic acquiram deo quam apud vos. Cum autem venero cognoscam non sermonem eorum sed tantum qui inflati sunt secundum virtutem id est cum venero non considerabo sermonem illorum pompaticum. quomodo superbiunt secundum virtutem id est vite meritum et racionem veritatis quomodo credant. vel quas virtutes miraculorum possunt operari qui ita inflantur. Non est enim in sermone pompatico atque polito regnum dei. id est non consistit sermo predicatoris et evangelii quod regnum celorum appellatur eo quod suos observatores ad regnum dei perducit. sed in virtute boni operis consistit. quia in celo non regnant verba sed facta. vel in virtute miraculorum consistit. quando quod predicatur miraculis confirmatur. Quid vultis o corinthii. vultis in virga veniam ad vos. id est in vindicta viciorum vestrorum et in severitate correpcionis sicut moises in egiptum quod significabatur per virgam quam ferebat. An vultis ut in caritate sed dilectione et spiritu mansuetudinis veniam id est in lenitate mentis et humilitate atque tranquillitate. Et est sensus. si vultis ut in virga veniam. manebitis incorrecti. Sin autem in animo pacifico et lenitate mentis. corrigite vos et emendate agentes penitenciam.

Auditur inter vos talis V fornicacio. qualis nec inter gentes id est inter paganos. ita ut uxorem patris quis habeat. novercam scilicet suam. Et vos inflati estis id est in superbiam elevati superbitis. et non magis luctum habuistis pro hoc scelere. sicut samuel lugebat super saul. Et est sensus. Cum debuissetis lugere peccatum eius. et a vestro consorcio huiusmodi separare. magis in superbiam elevati quasi intuitu illius scelesti. putatis vos magni meriti esse et meliores illo apparere. Ego autem absens corpore presens vero spiritu sed sancto qui replet omnia.

vt beatus ambrosius dicit. Tanta gratia
erat concessa paulo. vt vbicumque es
set per spiritum sanctum cognosceret quid ali
bi gereretur ab his quibus euangeliza
uerat. Iam iudicaui eum. quia sic opera
tus est vt prius. scilicet illum qui vxorem
patris accepit iam iudicaui quasi presens
sim corpore. in nomine domini nostri ihesu
christi id est vice eius cuius legacione fungor
congregatis vobis et meo spiritu scilicet spiritu
sancto cum virtute domini nostri ihesu christi
id est cum sententia domini ihesu qui in me est.
Ecce tres persone. spiritus sanctus viz. dominus ihesus.
atque illorum in quo nullus omne iudicium et sen
tencia roborat. Iuxta quod dominus dicit
In ore duorum vel trium testium stet omne
verbum. Ab his tribus personis iam iu
dicatum habebat apostolus tradere huiusmodi hominem
sathane. id est diabolo in interitum car
nis scilicet in afflictionem vt vexaretur a
diabolo in corpore graui egritudine.
tamen neque freneticum illum redderet vt spiritus
id est anima eius salua sit in die iudicii.
Dicit beatus augustinus. quia hec potestas et gratia da
ta erat apostolo. vt peccantes et penitenciam
nolentes agere posset tradere diabolo ad
vexandum in corpore sicut istum. necnon
hermogenem et philetum. de quibus ipse
dicit. quos tradidi inquiens satha
ne. vt discant non blasphemare. Si
ciebat enim talem ab ecclesia. et ab omni
societate. et sic diabolus per impium et
permissionem eius nimium grauiter infirmitate
vexabat illum. putans se animam illius per
talia posse auferre. Sed piissimus predi
cator in animam non dabat potestatem. vt
illam amentem redderet vel vt extingue
ret. Non bona gloriacio vestra o corin
thii qui gloriamini in peccato eius. puta
tes vos separacione eius meliores
esse. Nescitis quia modicum fermentum
tota massam corrumpit. Fermentum hic duo
bus modis possumus intelligere. prauam
viz doctrinam et peccatorem hominem.
Sicut modicum fermentum totam mas
sam farine aspersam corrumpit. et
ad suum odorem trahit. ita mala do
ctrina. vel vnus homo peccator totam con
gregacionem et ecclesiam solet corrumpere
suo malo exemplo et omnes qui presentes eum
corripere et non corripiunt. vtique similes
ei efficiuntur in pena. Dum enim praua
doctrina seu malus et indisci
plinatus peccator qui non vult se emen
dare ab ecclesia debet expelli. Ex
purgate vetus fermentum. precepit
egregius predicator corinthiis
fornicatorem qui vxorem patris
acceperat a suo conuentu expellere
quem ille iam traditum habebat diabolo
ad purgandum quatenus quo suadente
peccauit. eo vexante purgaretur.
et dum videret se eiectum in presentia
totam fidelium erubesceret de reatu
suo. metuens similiter eici in futuro
a societate sanctorum. Ideo quia iussit hoc
apostolus. vt per presentem tribulacionem et
miseriam euaderet penas ignis eterni.
et spiritus eius saluus fieret in die domini.
Expurgate inquit vetus fermentum
id est illum fornicatorem qui incestum
perpetrauit. vxorem patris accipiendo.
Quem idcirco vetus fermentum appellat.
quia in conuersacione et peccato veteris
hominis ade adhuc erat positus. qui
primus peccauit. Omne enim peccatum ad
veterem hominem pertinet. Ponitur eciam
fermentum aliquando pro bona doctrina. aliquando
pro mala. pro bona ponitur vt in
euangelio secundum matheum vbi ait dominus. Si
mile est regnum celorum fermento quod
acceptum mulier abscondit in farine
satis tribus donec fermentaretur totum

v

Fermentum hic appellat fervorem
dilectionis dei et proximi. cognicionem
quoque sancte trinitatis. et predicavit asie.
europe. et affrice donec fermentaretur
totum. id est donec per quadrifidum orbem
ista predicacio spargeretur. et ex omnibus
gentibus ad fidem christi traheret. Ponitur
et pro mala doctrina et mala conver
sacione ut idem redemptor noster ait. Cavete
a fermento phariseorum id est mala illorum
doctrina. et cavete a fermento hero
dis id est ab homicidio illius et adulterio.
Sic in hoc loco ponitur cum additamento
to pro conversacione veteris hominis et pro
mala doctrina. que erat apud corin
thios pseudo apostoli. quam pravam doctri
nam seminabant inter illos. quam precepit
apostolus spernere. Ut sitis nova conver
sio sic estis azimi. id est in baptis
mantes sine zima. Fermentum greco
vocabulo dicitur zima. Unde latine vocatur
azimus panis sine zima. id est sine fer
mento. Et est sensus. Ideo inquit
precipio expurgari a vobis vetus fer
mentum. ut in novitate vite per
maneatis sic estis azimi id est sic
novi effecti estis ab omnibus peccatis o
riginalibus et actualibus in baptis
mantes sine zima. id est sine peccato.
id est in quantum humana fragilitas cum
dei adiutorio valet. Etenim pascha
nostrum imolatus est christus. pascha
appellabatur festivitas quam cele
brant iudei per singulos annos
ob memoriam egressionis sue de terra
egipti. et agnus imolabatur in ea
festivitate et appellabatur pasca sic
distilorum verbis omnis dicitur. quod dicunt
domino. Ubi vis paremus tibi com
edere pasca. id est agnum. Secundum hunc
morem loquitur et hic apostolus inquiens.
etenim pasca nostrum christus est imolatus.
Ac si diceret. Vultis scire quod est pasca nostrum.
christus imolatus. Non est nobis imolatus
agnus legalis vel tipicus. sed verus
agnus imolatur qui tollit peccata mundi.
id est pro nobis imolatus in ara crucis. de quo
iohannes ait. Ecce agnus dei. ecce qui
tollit peccata mundi. Istius agni car
nes quotidie imolantur in ecclesia
et comeduntur a fidelibus. Illi qui com
ederunt carnes tipici agni. transitum
fecerunt de egipto in terram repromissionis
et nos similiter transire debemus de tene
bris infidelitatis ad virtutes et
de servitute diaboli ad libertatem
christi et de morte ad vitam. Illi septem
diebus celebrabant festivitatem pa
schalem. et nos nunc vii diebus
celebramus pasca. si per omne tem
pus vite nostre quod septem diebus
volvitur transitum facimus a viciis
ad virtutes. Itaque epulemur. Alia
edicio habet. Itaque festivitatem celebre
mus et nos quibus imolatus est agnus
verus est christus celebremus festivitatem
id est gaudeamus exultemus et letemur
leticia spirituali. Non in fermento
veteri scilicet epulemur vel sicut legimus
in exodo. quod quando filii israel egressi 12
sunt de egipto. non detulerunt in
fermentatam farinam. sed tantummodo conspersam
sam. cogentibus enim egiptiis ne
moram facerent egrediendi. reliq
uerunt ibi fermentum. Egiptus quod interpre
tatur tenebre. significat tenebras in
fidelitatis. fermentum sunt peccatum. Et nos
egiptum relinquimus et fermentum pecca
torum per fidem deserimus infidelitatem et re
linquimus peccatum transeuntes per aquam
baptismatis ad terram repromissionis
Fermentum ergo vetus appellat ve
tustatem peccati conversacionem veteris
hominis. Neque in fermento malicie

et nequitie. Malicia et nequicia pp'e
ad interiorem hominem ptinet. hoc est
ad mentem. sed apostolus non variabat de proprie
tate verborum. unum retulit ad exteri
orem alterum ad interiorem. Nam mali-
cia est maliuolencia siue mala voluntas
hic autem pro mala operacione ponitur.
Nequicia est sebia vel audacia ad
malum. siue mala cogitacio. Et est sensus
Non epulemur in vetustate peccati neque
in consuetudine veteris hominis. neque in perpetra
tione mali operis. que male voluntatis.
que in sebia aut audacia mentis ad
malum. sicut solent amatores huius seculi
agere. qui letantur cum male fecerint.
et exultant in rebus pessimis. Sed
in azimis sinceritatis et veritatis.
sed epulamur et letamur. Sinceritatis
materia est que naturam suam perfecte ser
uat. et nulla corrupcione interius fuca
ta aut corrupta semper in melius proficit non
in peius. Et nos sic sumus sinceres.
quando omnia in simplicitate et puritate men
tis agimus. et sine corrupcione. non in du
plicitate vel simulacione aliquid agentes.
aut pro humana laude. lucrisque tempora
libus. sed pro remuneracione patrie celestis
et vt deo soli placeamus. Scripsi vo
bis in epistola ne commisceamini fornica
riis. i. ne similes illis efficiamini. vel
nolite interesse illorum societati. Miser-
at enim apostolus paruam epistolam ne commi
scerentur fornicariis talibus. qualis erat
ille qui vxorem patris habebat. Sed cor-
inthii intellexerunt male. quasi putan
tes quod de infidelibus gentibus diceret
non de fidelibus. Ideo que repetit ista
et corrigit eos inquiens. Non vtique
fornicariis huius mundi. i. non dixi vobis
scripsi de fornicariis huius mundi pa-
ganis videlicet. sed de illis qui sunt inter
vos. Alioquin debueratis de hoc mundo

exisse id est si paganis istis commi-
sceremini. ad paganismum transeundo
melius vobis esset per mortem corporis
exisse ab hac vita quam illis misceri.
vel aliter. Alioquin i. si in talibus pecca
tis permanere vultis. melius esset vobis
mori et exire a corpore. Commisceretur
fornicario quis. aut fornicando. que est
illi in aliquo famulatu cibi et potus
vel colloquio fauendo. vel non incre
pando. Idcirco autem melius est ab
hac vita exire. quam in peccatis manere.
et quanto amplius viuit in illis. tanto
amplius maiorem penam sibi accumulat.
Si quis frater nominatur i. fidelis dicitur esse
et est fornicator cum eiusmodi i. cum
tali nec cibum sumere. Quid enim michi
de his qui foris sunt iudicare? i.
quid pertinet ad me iudicare de
his qui foris sunt. de paganis videlicet
qui extra ecclesiam sunt. nonne de his
qui intus sunt in ecclesia vos iudicatis
siue discernitis? i. vos potestis sa
tis discernere cum quibus debetis commisceri
ex his qui in ecclesia sunt. Nam eos qui
foris sunt i. paganos et infideles
deus iudicabit. quoniam qui non credit iam
iudicatus est. Auferte malum ex vobis.
i. malum opus qui fecit. a vestra socie
tate expellite. ne eius miseria alii
tingantur. vel quicquid mali in vobis est
auferte a vobis. Audet aliquis vestrum. o VI
corinthii habens negocium quod dicit quasi
negatorium i. causam et accusacionem aduersus
alterum fratrem in fide. apud iniquos
i. apud paganos iudicari i. iudi
cium accipere et non apud sanctos id est
fideles. Quidam corinthiorum credentes
sed non recte viuentes habentes accu
sacionem et iudicium aduersus fratrem a quo
fidele. ibat ad iudices paganos
et infideles. vt illorum iudicio dampnaret.

et iudicaret illc cum qui causam habebat. lucrans muneribus quibus falsa a veraci illum diiudicaret. Et iudices iniqui appellant vel quia alieni erant a deo vel etiam quia leges diuinas hominibus concessas frequenter accipientes munera cum adulacione a [illegible] a falsa interpretacione auctoritate illarum legum idolis suis deputabant dictis. Unde et sic dicit ille. deus meus in lege quam nobis suis cultoribus tradidit. Quapropter quia corinthii hoc faciebant redarguit eos apostolus inquiens. Audet aliquis vestrum hoc agere. Quasi modo non debuerat tanta presumptio esse in vobis ut aliquis dimittens fideles causa iudicii iret ad infideles iudicari fratrem suum ab illis. An nescitis quod sancti de mundo iudicabunt id est nescitis quod sancti amatores huius mundi iudicabunt exemplo fidei sue et comparacione melioris facti non potestate sic iudices seculi. et si in vobis id est per vos et per vestram comparacionem iudicabitur mundus Amatores vero mundi Indigni estis qui de minimis iudicatis. hoc non affirmatiue sed pocius increpatiue et interrogatiue est legendum. Et autem huiusmodi sensus Si comparacione vestri dampnabuntur seculares homines et mundi amatores Indigni estis et indignos vos iudicatis. ut de minimis iudiciis vel causis iudicatis de equo ablato vero. et aliquo furto. [illegible] estis digni ea iudicare que mundi sunt. Nescitis quod angelis iudicabitis eius. malignos vero spiritus id est eodem modo quo et mundum. Quanto magis secularia id est amatores seculi. hi qui dei auxilio freti obediam et humilitate fuuaverit comparacione

sui iudicabunt malignos spiritus qui in superbia ceciderunt. Secularia igitur iudicia si habueritis id est ad corpus pertinencia sunt circa ea ut est de veste furata vel equo aut aliquid tale. Contemptibiles qui sunt in ecclesia illos constituite ad iudicandum. hoc dupliciter potest intelligi secundum augustinum contemptibiles appellat simplices qui noticiam diuine legis neque humane habebant. neque prudenciam discernendi in negociis. et quorum persone despicabiles habebantur quos illi constituerant iudices Ideo quia illi qui aliquid negocium habebant quasi necessitate cogente quia non habebant iudices utiles sibi. pergebant ad iudices paganorum qui in circuitu suo erant. Et secundum hunc sensum non dicit affirmatiue hoc. sed ironice precipit quod illi agebant sic sequencia manifestant Secularia inquit iudicia si habueritis. illos qui non possunt neque sciunt discernere illa. constituite ad iudicandum Ad verecundiam vestram dico. quia non debuerat ita agere. quasi dicit Non imperatiue hoc precipio sed ironice et denegando. quia licet vos ita agatis. non debuiatis talia agere. si tales debuiatis constituere qui aliorum causas discernere et iudicare sciret. et quorum persone honorabiles esset. et non esset aliquem propter hoc necesse ad iudicium gencium transire. Igitur nolite constituere amplius contemptibiles Secundum gregorium contemptibiles possumus intelligere seculares homines humanarum legum sciam habentes in personis quam honorabiles. qui comparacione illorum qui diuinas leges intelligunt et misteria sancte trinitatis penetrant. contemptibiles sunt et simplices. licet et ipsi fideles sint. Et est secundum hunc sensum

affirmatiue legendu. q2 tales co(n)sti-
tuendi sunt. qui et a canonib9 filij
ecclie appellant. et tales debuer-
ant illi co(n)stitui. Vn̄ et seq. Ad vere
cundiam vram dico. q2 eciā me non
precipiente hoc face debuissetis.
Ideo q2 tales precipit co(n)stitui. q2 illi
qui altario debet deseruire et di
uina eloqa meditari et plib9 ver
bu predicacois exhibe a secularib9
negotijs et iudicijs alienos se de
bent redd. Sic non est int vos
id est. numquid nō est inter vos
sapiens quisq2. qui possit iudicare
inter frem suu. sed fidel fr cu fre
fideli co(n)tendit. sp certe est. et h^o nō
interrogatiue atq2 iterrogatiue legend est.
quem sci9 appellauit scdm gram
co(n)temptibilem simplicē indimis le
gib9 quē precepit co(n)stitui. Scdm au
gustinu aut q2 illi despicabiles
co(n)stituebāt dix iste. Numqd nō est
aliqs sapiens int vos qui possit
co(n)stitui. vt fes int se nō co(n)tendant.
et quid pei9 est. hoc eciā apd infide
les faciut duplicat q2 pcm̄ et q2
patria infideliu litigant. VI

Iam quidē delictu id est of
fensio et pcm̄ est i vobis
q2 inter vos iudicia habetis.
q2 causacio litem. lis discordiaq2.
discordia odiu geniat. Ne forte illi
diceret. omia hoc pcm̄ nō ē. si mea
requiro. id apls dixit In veritate
dico. delictu est in vobis. q2 cont
preceptu dn̄i agitis qui dix. Si qs
aufert que tua sunt ne repetas.
et q̄ nobis pace sua co(m)mendauit. Qua-
re nō magis iniuriā accipitis.
id est qre nō magis dampnu susti
netis. vt preceptu custodiatis. Quare
nō magis fraude patimini quā vos
fraudē alijs faciatis vel iniurias in
feratis. sed nō solu vra repetitis
sed eciā iniuriā alijs facitis patien
do illos fraudatis. Et hoc sp facitis
frib9 vris in fide. cu quib9 pace here
debueratis. Iniqui, peccores regnu dei
nō possidebūt. nolite errare et a recti
tudinis via declinare. Errabāt corin
thij. q2 vno vicio non credebant
hoiez separari a regno n̄ oib9 esset
implicat9. Ideo subiungit co(m)memoran
do que vicia singula a regno di se
parāt. dicens. Neq2 fornicarij sp regnu
dei possidebūt. n̄ pccā digna in h^o
seculo egerint scdm qntitatez pcti
et elemosinis illud redimerit. vel
nisi pccā agentes illos i venerit.
vt p9 mortem hoc qd deest ex pcīa
in locis purgatorij deleat. p ordes et ob
laciones sacrificiorum. Vn̄ ecl btē reddant
greg9 q2 aliter orones et oblaciones
obtinere nō poterūt bonorum opm̄.
nisi ille qui adhuc in hoc seclo posit9
bona intencōe p meruit et elemosis.
vt si tempus ei9 esset co(n)cessum i^a plan
geret et plangenda alia nō co(m)mitteret.
Omnia m̄ licent. et oia genaliter
licitu est m̄ sumē. q2 oē qd intrat
in os nō coinqnat hoiez. et vidit
de9 cuncta q̄ fecit et erāt valde bō.
Oia quoq2 mūda mūdis. Si nō oia
expediūt. et nō oia sunt vtilia q2 qda
sūt venenata et vsu horrida. vel n̄
expediut ppt scandalu fratrum.
q2 meli9 est nō manducare quam
frēz scandalizare. Oia m̄ licent
sp q̄ pmissa sūt aplis a dn̄o ihu xpo
vt qui euangm̄ pdicat de euangeo
sumpt9 accipiāt ab his qb9 pdi
cant. Sed ego sub nulli9 redigar
pcāte id est sub nulli9 ptati me
subdam. btā apls noluit se subdi cor-

inthiis. aliquid munus ab eis accipi-
ens. ut omnia vicia libere redargu
ere posset. ne causa ventris. vigor
euangelice veritatis torpesset. et ne
occasionem pseudo apostolis daret expo
liandi domos. esset quod euangelium ve
nale. Esca ventri scilicet modo seruit. et
venter seruit escis. deus autem et hunc
et ventrem destruet per mortem. si cessa
uerit officium edendi et redactus
fuerit in puluerem. et hanc et escam
destruet cum homines nosse desierit. Cor
pus autem hominis non fornicacioni sed debet
seruire domino. et dominus corpori in
mortalitatem dabit. Deus vero patrem
et dominum suscitauit. et vere ipse fi
lius suscitauit semetipsum. et nos su
scitabit deus pater cum filio per virtutem
suam. Nescitis quia corpora vestra membra
sunt christi. Generaliter tota ecclesia corpus
est christi. quia ipse est caput et principium
eius secundum humanitatem eo quod homo factus est pro
pter nos. Singuli autem electi mem
bra eius sunt. Si ergo dominus ihesus christus tan-
tummodo animam susciperet. membra eius
non essent nisi anime nostre. quia vero et cor
pus suscepit propter quod eciam nobis est caput.
quia ex anima et corpore constamus. perfecto
et membra eius sunt corpora nostra. Tollens
membra christi. et faciam membra mere
tricis. Absit. Quia membra que me-
retrici adheret et copulantur desi
nunt esse membra christi. An nescitis
quoniam qui adheret meretrici. mere
trici vnum corpus efficitur. et per naturam
et per maculam peccati vnum efficiuntur
Per naturam masculus et mulier vnum corpus
fiunt. Et quia mulier de viro sumpta est.
per maculam peccati concubendo simul
in ipso amplexu coitus vnum corpus
fiunt. sic et ille qui cum legitima vxore
copulatur. vel eciam qui adheret me-
trici vnum corpus efficitur. quia filiis ei ef
ficitur peccato. Erunt inquit duo in personis
in carne vna. vel quia ex viri corpore
facta est mulier. vel eciam simul concuben
do vnum corpus efficiuntur. Qui autem
adheret domino. vnus spiritus est. Spiritus
sanctus ipse deus est. et mens hominis
cum spiritu quia spiritualiter viuit et voluntatem
dei adimplet per fidem et dilectionem
adherenda summo spiritui efficitur cum
eo vnus spiritus. Fugite fornicacionem.
Non dixit pugnate contra fornicacionem
sed fugite. Cum enim sint multa vicia
contra que debemus pugnare. verbi gracia.
Sic contra ebrietatem et gulositatem ab
stinendo a nimia pocione vini et
percepcione ciborum. Sed quia modo contra alia.
contra fornicacionem non precipit nobis pu-
gnare sed fugere. quia nullo modo melius
vitari potest. debemus enim fugere loca et de
clinare personas. quibus facile fornicacio
suggeritur et quare multi virorum bonorum
hominum. quorum meruerunt timeant forni
cacionem perpetrare. Licet concupiscencia
nobis suggerat. Omne peccatum quodcumque
fecerit homo extra corpus est. qui autem
fornicatur in corpus suum peccat. Que-
stio oritur in hoc loco cum dominus dicat
de corde exeunt cogitaciones male.
adulterium. fornicacio. homicidium. furtum.
cetera que talia. et cum nullum fiat peccatum
nisi corpore delectante et anima consentien-
te. quare apostolus dicit omnia peccata extra corpus
esse. solum quod peccatum fornicacionis in corpore
consistere. que hoc modo soluitur. quia ad
exaggerandum tantum malum hoc dixit
apostolus. quo ad comparacionem istius peccati
omnia peccata quasi extra corpus sunt. Qui enim
facit furtum. homicidium vel tale aliquid
dum illud agit aliud potest cogitare
verbi gracia. vult furtum facere cogitat se
acturum per mercedem. Profert secundum testimonium

forsitan de penitencia quam agere debet cogitat. dum autem fornicatur ita per omnibus partibus tota mens absorbetur in coitu. totum que animum voluptas corporis ita facit captivum atque servum sibi ut totus sit homo carneus nil valens cogitare preter quod delectacio corporis agit. An nescitis quoniam membra vestra templum est spiritus sancti qui in vobis est. a tempore baptismatis quem habetis a deo et non estis vestri. Sicut dixit templum dei hic spiritum dei. quia in substancia idem est spiritus sanctus quod et dei. et in quo habitat spiritus sanctus. habitat pater. habitat et filius. quia sicut sunt unius substancie. unius deitatis. ita inseparabiles sunt. Quandocunque animus et delectacio trahit nos ad libidinem vel ad aliquod vicium. debemus considerare. quia non sumus nostri nec que nostre potestatis. sed christi servi sumus. cuius voluntati obedire debemus. cuius sanguine redempti sumus. sic scriptura manifestant. Pulsatur corpus delectacione. vult anima consentire. debet racionabilitas anime ad se redire ac dicere. Quid cogitas? Quid estuaris? Quo vis ire? non es tue potestatis. sed christi servus es qui te redemit preciosissimo sanguine suo a diaboli captivitate. Ut quid iterum vis captivari a diabolo et eius potestati subdi. qui tibi in primo parente omnem gloriam abstulit. Dum talia ceperit cogitare. omnipotentis dei gratia protectus evadet laqueos incentive delectacionis. Empti estis precio magno. non auro neque argento. sed sanguine christi. ille qui emitur sibi redimitur. captivus tenebatur et servus est illius a quo redimitur. Sic genus humanum captivum tenebatur a diabolo. servus que erat diaboli. quoniam accipiendo dulcedinem pomi vetiti. vendidit semetipsum illi. redemptus vero sanguine christi. illius servus est cuius que voluntati obtemperare debet. Glorificate et portate deum in corpore vestro. Ille enim glorificat. qui mandata eius servando alios ad laudem dei excitat iuxta quod dominus ait. Videant opera vestra bona et glorificent patrem vestrum. Deum eciam portat. qui eius nomen que precepta in mente gerendo. operibus que implendo. sancte vivit et iuste secundum quod deus precipit. sancti estote quia et ego sanctus sum. Racione que ergo sancte vivendo sanctus est deum portat in mente sua. ad cuius imaginem est factus in anima.

VII

De quibus autem scripsistis mihi scilicet per vestras literas. bonum est homini mulierem non tangere. sunt non accipere. pseudo apostolis dicentibus ad corinthios. non debetis mulieribus adherere. qui mundo deo servivistis. sed qui creditis in christum. uxores debetis dimittere. Scripserunt apostolo corinthii super hac re. utrum deberent uxoribus adherere in coitu vel non. Quibus apostolus respondit. bonum quidem est ab uxore abstinere. sed melius est accipere quam cum alterius perpetrare adulterium. vel aliquo modo fornicacionem. Uxori autem debitum reddat. et uxor viro. et non se subtrahant ab invicem a coitu. sed volente viro concumbere. det locum et licenciam que mulier. Similiter vir faciat mulieri reddens ei debitum concumbendi ea volenti. Mulier sui corporis et sui genitalis membri potestatem non habet ut prohibeat viro coitum. sed in viri potestate. Similiter et vir sui corporis et sui verendi et genitalis membri non habet potestatem ut mulieri coitum prohibeat sed in mulieris

ptate est. Sic sunt sibi inuicem debito:
res. et quod maius est serui. et vna
debet esse voluntas in lege nature.
Nolite fraudare inuicem. vel nolite
vos subtrahere abnuere. ne forte
dissensio generet fornicacionem. nisi forte
ex consensu .i. cum omni voluntate et con
silio vt vacetis oracioni. Qui quidem tempore
orandum est vobis. oracioni quidem debemus insi
stere. sed tunc acceptior est deo
quando corpore et corde perfertur. cum enim
quis confessa non tangit. vnde se
velle accipere quod precatur. Et iterum
reuertimini in idipsum .i. ad licitum coi
tum. Consilium dat coniugatis. vt
post dies oracionis ad vsum naturalem
reuertantur. exponens causam quare
hoc precipiat. Ne temptet inquit
vos sathanas sum diabolus propter incon
tinenciam vestram. vt non vno sub
trahente alter fornicetur et satha
nas locum temptandi inueniat
Hoc autem dico secundum indulgenciam
non secundum imperium. quia omnes homines
velle me in omnibus imitari et in in
tegritate corporis manere. quia scio quan
tum valet castitas apud deum. Alius
sic vt virgo maneat. alius sic vt sit
cum coniuge. Melius est nubere quam vri.
Non dixit in comparacione. melius est
nubere quam vri. quasi bonum sit vri.
ideo quia melius nubere secundum consuetudi
nem secutus est. Solemus enim dicere.
melius est lucrum facere quam damnum
melius est vnum oculum habere quam
nullum. Melius est vno pede inni:
ti et ex altera parte baculo susten
tari quam fractis cruribus repere.
Sic melius est nubere et vxorem du
cere quam vri. quod est propter calore
corporis cogente libedine explere
et quocumque modo nephas perpetrare
Hiis autem qui matrimonio iuncti sunt
.i. legitime vxori que coniunctio

matrimonium dicitur a matrona. eo quod sit
mater filiorum. Precipio non ego mea
sentencia. sed dominus in euangelio. Vxorem
a viro non discedere excepta causa
fornicacionis. Si discesserit causa forni
cacionis maneat innupta. aut viro
suo reconcilietur. Nam ceteris ego
dico non dominus locutus est. supra enim innu
ptis et viduis atque coniugatis fideli
bus modo dicit de ceteris .i. permixtis
fidelibus cum infidelibus. Quare
dicit. ego dico. non dominus. Numquid dominus
non loquebatur per eum. vtique. Sed ideo
dicit se dicere et non dominum. quia hoc pre
ceptum non continetur in euangelio dictum
a domino. sicut illud supra quod non debeat
vir vxorem suam dimittere excepta causa
fornicacionis. Si quis frater fidelis habet
vxorem infidelem sed non credentem. si
consentit vxor habitare cum illo id est
si nomini xpiano non detrahit. non di:
mittat eam. quia accidere solebat. vt viro
credente mulier infidelis persisteret.
et plerumque vxore credente vir
infidelis maneret. ideo talia precepit
apostolus. vt si nomini xpiano non detraheret
non dimitteret aliquis socium suum. Sanc
tificatus est vir infidelis per mulierem
fidelem. Iam hoc euenit in multis
post domini ascensionem. vt per mulierem
fidelem sanctificatus esset vir infidelis cre
dendo in xpm per illius predicacionem
et honestatem que de scriba facta fuit
humilis et subiecta viro suo. et per
virum fidelem mulier infidelis sal
uata est quondam. Alioquin filij vestri
essent inmundi. nunc autem sancti sunt.
.i. si ambo infideles essetis. vel ille
qui fidelis factus est iterum reuerteretur
ad paganismum propter illum qui noluit
credere vtique filij vos imitarentur. Vel
et iam si fidelis dimitteret socium suum

infidelem. essent quoque separati ab inui
cem. filij forsitan viri inmundi essent.
quia idolis deseruirent. patre infi-
deli vel matre infideli adorante.
et inmundi essent de cibis quos co
mederent idolis consecratis. Nunc autem
dum simul morantur fidelis cum infideli.
forsitan filij illorum fidelem imitantur
et sancti sunt. Quod si infidelis vir
aut mulier a socio fideli discedet nolens
credere discedat. quia libera habeat potesta
tem discedendi. tamen fidelis non proiciat
at illum a se neque recedat a se. Non
est enim seruituti subiectus frater aut sor
or in eiusmodi. quia in tali facto quia si in
fidelis non vult manere cum fideli. idest
qui fidelis est. non est ita subiectus
illi vt debeat illum sequi. neque subie-
ctus est culpe propter hoc si ille disce
dit. In pace quia ad concordiam vocauit
nos deus. ideirco si non vult credere infide-
lis. sed vult recedere quia blasphemat non
dei recedat. vt pacem possit habere
fidelis. nec oportet litigare cum eo
qui discedit. Vnde enim scis mulier aut
vir si vnus alterum saluum faciat. nisi
sic vnicuique viro et mulieri diuisit
sic disposuit dominus. secundum tempora credendi.
vt primum credat vir. deinde mulier.
aut primum mulier deinde vir. Vnumquem
que sic vocauit dominus ad fidem vt am
bulet ita maneat quia si habes vxorem
tene eam. si non habeas ducere non co
pelleris. Circumcisus aliquis vocatus est. non
adducat preputium. Quid est quod loquitur
apostolus de vxoribus atque coniugalibus sic
subito transiuit ad circumcisionem
et preputium. Et quomodo potest adduci quod
precisum est. Rondum in hoc loco. quia
non de circumcisione quia expoliacione
pellis genitalis membri loquitur. sed cir-
cumcisum appellat liberum ab vxore
et preputiatum vxorem habentem. Circumcisus
inquit vocatus est quis. quia non habens v-
xorem. non adducat preputium quia non ducat
vxorem non sit preputiatus sed alienus a con
iugio. In preputio aliquis vocatus est non
circumcidatur. quia non relinquat vxorem suam.
nisi forte ex consensu casta permanere decreuit.
Circumcisio nil est. castitas sine bonis
operibus nihil est. et insuper fides sine
operibus ociosa est. et preputium nil est.
quia coniugium absque opere bono. Si fuit
quis circumcisus quia castus sit celibatus
quod est sine vxore. caruit quoque bonis
operibus nihil ei prodest castitas sic et si
fuerit coniugatus. et habuerit bona
opera. coniugium illi nec prodest nec ob
est. sed obseruancia mandatorum dei prodest.
Vnusquisque in qua vocacione vocatus
est in ea permaneat siue cum vxore siue
sine vxore. Seruus secundum vxori vocatus es.
contra voluntati seruire vel parere debes.
non sit tibi cure. noli desistere neque di
mittere eam. quia non ideo amittis regnum
dei licet coniugatus sis. si ita seruieris vx
ori vt non displiceas creatori. Sed et si
potes liber fieri ab vxore quia si tua
vxor obierit. aut etiam castitate
manere delegerit magis vtere. secundum
libertate ista vt consencias ei et
alia noli accipere. Qui enim in domino
quia vt in domino credet vocatus est seruus
secundum vxoris. liber est domini quia libatus
est a peccati iugo et quadam libertate
lata habet a domino vt seruiat vxori ita vt
non displiceat creatori. Similiter qui liber
vocatus est quia sine vxore seruus est xpi
quia non debet se occupare seruicio ter-
reno et vxorio. sed ex toto debet ser
uire domino. quomodo maius seruicium requiritur
ei a domino quam coniugato. Precio enim
empti estis sanguinis xpi. Nolite fieri

vij

seruí hoím̄ ↄ seruí vxorū Illi ser:
uū hoím̄ efficiūtr · qui ꝓpt vxorē
deserūt creatorē et displicēt ī mod'
ate seruientes vxori . Tam caro
ꝑo ꝑcio empti sum9 · vt nullo alio
redemi possem9 ṅ sangne filij dī.
Quapropter sicut ille qui emitr magis
seruire debz illi a quo emitr · vt alīr
vitam reddat emptori · ita et nos
oī studio atq; instancia seruire de:
bem9 xpo · a quo empti sum9 · Vn9
q'sq; frat' ↄ fidelis in quo vocat9 ē
vt crederet in hoc ꝑmaneat viz
si cum vxore vocat9 est nō dimi'
tat illā · si liber ab vxore · si se pt
continere vtatr illa libertate De
virginib9 preceptū dn̄i nō hēo . quia
dn̄s virginitatē laudauit . nō tam
precepit · ne videtr nupcias dam
nare · sed dixit · Sunt eunuchi q'
se castrauerūt ꝓpt regnū celoꝝ atq;
subintulit · Qui pt capere capiat ·
Consiliū autē do qd' nō displiceat
alijs · tamq; misericordiā ↄsecut9 a dn̄o ·
vt sim fidelis · q' ↄsiliator et idone9
in dandis salutarib9 ↄsilijs · Paul9
apls ↄsiliator dei erat · et spm̄ dei
hēbat . sicut ipse dicit alias · Puto aūt
q' et ego spm̄ dei hēam · Idcirco dic.
Gram et misericordiā ↄsecut9 sū · vt sim
fidelis ↄsiliari9 dī · nō ↄsiliū meum
nō debeo vob' abscondē · Existimo
ꝑo hoc bonū esse ↄ virginitatē ser
uare ꝓpt instantē necessitatē Instan
tem siu pn̄tem necessitatē appellat t':
bulacōz et angustiā quā sustinent
ↄiugati · ꝗ maxime ↄiugate fastidiū
viz in ↄcipiendo · dolorē in partu
riendo · quo dolore plerūq; solēt mu
lieres mori · curā multā et laborē
in alendis et vestiēd' filijs · tristiciā

de egrotacōe et morte eoꝝ maxime
q' si oībus filijs fuerit orbā · De
amissione q' coniugis silr etiam
dolores et labores sustinet vir ma
xime de amissiōe filioꝝ et morte
vxoris · a q'bus oīb9 sūt illi liberi
qui virginitatē seruāt imitantes
illā vitam q' post mortē erit . Qua
ꝓpt9 subdit apls · quod bonū ē hoī
sic esse · ↄ in integritate corpis sic
viuere virginitatē q' seruare vt
possit esse liber ab hijs necessitatib9
Cūs vero sr' Tribulacōz carnis ha
bebūt hq'di Illi tales viz q' matri
monio copulantr · qd' sup appellautr
necessitatē instantē hoc in loco ap
pellauit tribulacōz · Ego aūt vob'
parco · et est sensus Suadeo vos
et consiliū do vobis vt castitatem
seruetis · volens nos seruare · ne in
t'bulacōz carnis incidatis · Aliter
ego vobis parco ↄ dimitto vel
consentio accedē vos ad hanc tri:
bulacōz carnis . si nō vultis seruare
integritatē corpis · Temp9 siue vite
vrē breue est · q' in breui finietr
ideo q' nō est pp̄ls dei ita ꝓpagan
dus generacōe carnali sicut hactenus
a principio mūdi . sed iā regeneracōe
colligendus · Reliqm̄ est ↄ h9 re
manet vel hoc sr' est · vt q' habēt
vxores sint tamq; nō hn̄tes ·
Vxorē namq; hn̄t sed q'si nō habz ·
q' hodie videt illā here · si crastina
die moritr et desinit p'mo vxorē
here . Ideo q' debz in pn̄ti seculo
futurā vitā imitari in q' erūt ele
cti sicut angelis dei · Alit9 Vxorē
hn̄t si q'si nō hn̄t · qui sic sūt debita
carnis exoluere . vt tn̄ pcā mūdo
tota mente nō cogātr inherere .

viz sic reddens debitum uxori ut non displiceat creatori. Et qui flent tanquam non flentes. Flet quilibet amissione carorum et miseriis huius seculi. sua quoque et aliorum peccata. sed quasi non flet. quia consolationem habet in spe celestis remunerationis. ut impleatur quod dominus dicit. beati lugentes quoniam ipsi consolabuntur. Et qui gaudent tanquam non gaudentes. Multi sunt qui gaudent de temporalibus commodis. sed quasi non gaudent. quia sic gaudent in temporalibus bonis. ut semper tormenta perpetua considerent. et eternum dei iudicium timeant. Et qui emunt tanquam non possidentes. Emunt aliqui predia terrena. boves. servos et ancillas. sed quasi non possidet. dum repente ab hoc seculo transeat per mortem corporis. Aliter. Emunt multi bona temporalia atque ad usum suum aliorum que preparant que in hoc seculo necessaria sunt. sed quasi non possident. dum sic adherent terrenis. ut non amittant eterna. cauta consideratione providentes. quod hec omnia in proximo relicturi sunt. spem que suam in terrenis et transitoriis rebus et possessionibus non ponunt. Et qui utuntur hoc mundo. tanquam non utantur. Multi utuntur bonis istius seculi sicut reges et principes. sed quasi non utuntur. dum in prosperitate mundum et concupiscentiam eius relinquunt per mortem corporis. Multi etiam utuntur hiis que in hoc mundo sunt sicut boni reges et principes divitesque. ut fuit abraham. iob. et david. qui propter dignitatem honoris et principatus quam obtinent non possunt hiis non uti. sed quasi non utuntur. dum non fiunt servi divitiarum neque

permittunt hec eadem sue menti dominari cogitantes cuncta transitoria esse. Preterit figura huius mundi. transibit figura et species mundi per ignem. remanebit substantia innovata per ignem et meliorata ad hoc ut in eternum maneat. iuxta quod salomon dicit. Terra in eternum stabit. Volo vos sine sollicitudine esse id est sine multa et superflua cura quam habent coniugati. Qui cum uxore est divisus est. quia ex parte servit coniugi et ex parte domino. Et mulier innupta et virgo quod unum est. cogitat quomodo sit sancta corpore et spiritu id est mente. ideo additur mente sive spiritu. quia multe sunt que habent integritatem corporis. sed non sunt virgines mente. quod si possent iam nupsissent. hec ad utilitatem vestram dico. quia sanctum est apud deum et licet in hoc seculo in virginitate permanere. Non enim laqueum vobis inicio id est non dico ideo ista. ut eternam perditionem immittam. sed ad id quod honestum est sed vos provocabo virginitatem servare. honestum est quod omne honestum sanctum. ideo quia virginitas sancta honesta et deo accepta est. Si quis existimat et putet turpe se videri super virgine sua. eo quod sit super adulta id est eo quod ad nubiles annos pervenit timet illam fornicari cum aliquo servorum suorum. nec potest illam servare virginem quod vult faciat id est tradat illam viro. non peccat virgo si nubat. Si dormierit id est si mortuus fuerit vir. nubat mulier cui vult tamen in domino id est fideli se misceat viro. beatior tamen erit si sic permanserit id est si in castitate et viduitate manserit. Denique prime nuptie sub

bndictione dei celebrant' sublater
Secunde aut et in pnti caret glia.
puto aut q et ego spm dei habeam.
vt ratu et pudum psiliu suu oste
dat alto sensu. viii

De his aute q cibis et poti
bus que idolis imolant'
q scripsistis m. Inter ceta
q corinthii aplo scripserit p epslam
et iam se hoc senserit. vtru debe
rent oia comede. nec ne. Et vtz
essent oia muda. q quida illoz
hntes sciam. cuncta esse a deo c
ata bona maducabat in templis
idoloz et scandalizabat simplici
ores fres qui dicebant. Nisi iste
qui maioris est scie qm ego sti
ret aliqd numinis et diuinitatis
esse in hoc idolo et in carnib9 ei
consecratis. neqm in idolio et in tem
plo idolis consecrato residens car
nes alios qz cibos et vinu idol' co
secratu sumet. De hoc multa di
cturus est hic aplus. Scim9 quod omis
sciam habem9 q qua credimus
oia munda mundis. et oia sci
cari per inuocacoez nois xpi. Scia
inflat id est in scbie timore men
tem eleuat. Karitas vero edifi
cat id est dilectio frna qua consuli
m9 frib9 simplicioribus qtes eos
in aliquo no scandalizem9. edi
ficacoz ht in qua virtute et kari
tate. alie virtutes ophendunt'
et pacia viz humilitasqz cordisqz
simplicitas. Sic em vinu no tem
peratu admixtione aliqui9 dul
cedis. a et iam aqua mente alie
nat. et sic oia mera et pura no
ita delectant' sic mixta. sic scia
diuina vel huana no est vtilis.

viii

quia mente in scbia eleuat. ni tpa
ta fuerit dilectione pximi. humili
tate quoqz paciencia atqz simplicitate
Tunc aut scia magna et sibi vtilis
est. si caritate humiliat' cu qua etia
amplius crescit. Si quis aut existi
mat se scire aliqd id est munda
oia esse et licite fidelib9 sint vten
da. nondu cognouit quadmodu
oporz eum scire. id est nondu con
siderat. q expedit ei a multis licite
abstine pp scandalu frib. Si quis
diligit deu. et causa caritatis sciaz
mitigat. hic cognitus est a deo et
hic electus est a deo. De escis
aut que idolis imolant'. scim9
q nihil est idolu in mundo. Ydo
os go latino vocablo dr species
vel formula. Inde diminutiue ido
lum id est formula ex aliq° me
tallo aut ex lignis siue lapidib9.
Ydeo go idolu nihil est. q imago
viz hois habe no est ho. videtur
imagine alicu bestie here no est
bestia. videt' aures. oculos. nares.
et os habe. s id nihil est. q non
audit. no videt. no olfacit. no loqt'.
dr ho esse no est ho. dr deus esse no
est deus. ideo qz nihil est. q id qd
dr esse nihil. facit eos nihil esse.
Ex hoc et iam hoies idola colentes
nihil sunt. q ois creatura q no
adheret ei qui semp habz esse nt'
est. sic et pheta dicit. oms gentes idola
colentes sic sunt qsi non sint. et
quasi nihil et inane reputate st.
Ydola qz ppterea nihil sunt. q fac
ho forma hntem. caput hois ex
parte. et caput bouis ex alia. ca
put leonis ex tercia. caput aquile
ex qrta. reliqm corp9 serpentiu.
pedes equos. qd' nihil est. q deus

aliquam creaturam talem non fecit. Nam si sunt qui vocantur a paganis dij in celo. vt saturnus. iupiter. mercurius. qui certe a xpianis angeli dicti. nuncupatiue et non substanter. siue in terra a paganis vt neptunus. pluto. qui certe isti homines siquidem sunt dij multi a paganis vel xpianis nuncupatiue vt moises cui dictum est. Constitui te deum pharaonis. Et de quibus dicitur. Ego dixi dij estis. Nobis tamen apostolis aliisque fidelibus vnus deus pater substanter ex quo omnia constant et a quo omnia originem susceperunt. et nos in illo consistimus siue in illo quasi intra illum subsistimus. quia omnis creatura intra illum consistit. et ipse est extra omnia et intra omnia. et vnus dominus noster ihesus xpistus cum patre et spiritu sancto per quem dominum nostrum ihesum xpistum omnia scilicet facta sunt. et nos per ipsum creati sumus et redempti. sed non in omnibus est scientia. scilicet vt credant vnum verum deum solummodo esse. qui trinitate est in personis et vnitate in substantia. Quidam autem conscientia infirma idoli quasi idolotitum id est idolis immolatum et consecratum manducant. et conscientia eorum infirma polluitur. quando firmiores in fide vident recumbere in idolio et comedere idolotica aliquid numinis et religiosum putant esse in idolis. et in hoc est illorum conscientia infirma. vel qui putantes omnia esse munda comedunt idolotica. vel quia aliquid numinis credunt in idolis. Esca nos non commendat deo. scilicet quam credimus mundam id est non facit nos acceptabiles deo et laudabiles apud illum. Neque enim si non manducauerimus scilicet de sacrificiis idolorum deficiemus vt alios cibos non habeamus quos possimus manducare. Neque si manducauerimus scilicet carnes idolis consecratas. Abundabimus scilicet vt aliorum ciborum refectionem non quaeramus. Videte ne forte hec licentia vestra scilicet qua creditis omnia munda mundis et per inuocationem nominis xpisti omnia sanctificari. offendiculum fiat infirmis in fide vt credant aliquid deitatis esse in idolo et comedant propter hoc carnes idolis consecratas recumbentes in idolio. Si esca scandalizat fratrem meum quemlibet credentem simpliciter et adhuc infirmum in fide. non manducabo carnem idolis consecratam in eternum. ne fratrem meum scandalizem. Erant quidam apud corinthios qui scientiam habentes omnia munda esse. comedebant cibos idolis consecratos et prouocabant simplices et infirmos in fide ad similia. qui dicebant. Nisi isti qui prudentiam et scientiam habent. scirent aliquid deitatis esse in hiis idolis. nequaquam hoc agerent. Manducabo ergo vt et ego conseruer per has carnes. Erant enim perfectiores. qui licet scirent omnia esse munda a deo facta. nolebant carnes idoloticas comedere. quia sciebant illas per inuocationem demoniorum esse immundas. et ne scandalizaret fratrem suum prouocando eum ad comedendum. dicebat ista que apostolus ex persona illorum loquitur. Ante inquit moriar fame. quam vt fratrem meum scandalizem manducando carnes idoloticas. et non solum abstinendo ab illis. sed etiam ab omnibus pro quibus posset scandalizari. Potest tamen et ex persona apostoli dictum esse. vt apostolus ex se talia dicat prouocans eos ad caritatem.

Non sum liber. ix

Verba irascentis sunt. et quod videtur negare confirmat. Sunt autem increpatiue legenda. non sum liber. sed vtique liber erat apostolus secundum carnis prosapiam vtpote de genere patriarcharum descendens. Liber quidem

ix

quoq erat ab oi debito ipor qa
nihil ab eis acceperat. Non sum
apls. Dicebat a qbgda iudeis
no credentibg et in fe a corinthi
is seductis a falsis aplis. qp pau
lus apls no esset qr xpm no vi
derit. quos increpat apls iqens.
Nunquid no sum apls. ax° mis
sus sum vtiqz. qr ipe m dix. lon
ge mitta te ad gentes. None do
minu ihm vidi. vti qr vidi im
du pergere damascu et pg in
templo. None opus meu io e
opatio et plantatio mea vos estis
in dno. estis ommo. Et si aliys
sz gentibg et iudeis no su aplz.
sed tn vobis corinthijs su apls.
quos in spacio vnig ani et sex m:
sibg ad fide xpi mea pdicacone
adduxi. Non solu yo corinthijs
erat apls. sed pene oibg getibg.
sic ipe dixit. Qui opatg e petro
in aplatu circucisionis. opatus
est m inter gentes. Na signaculu
.i. signu et iudiciu aplatg mei vos
estis et vra credulitas. q pmeaz
pdicacoz credidistis in dno. Mea
defensio apud eos qui me itero
gant vtru sim apls necne. hoc
est. qr vos estis signu aplatg mei
? p hoc defensor esse apls. Vos v.
estis defensio mea. qbg euangm
pdicaui. Nunquid no habemg
ego et barnabas ptate man
ducandi et bibendi sz ex officio
pdicacois et a vobis accipiendi
q necessaria sut scdm qd dns no
bis ptate dedit sic et alijs aplis
Nunquid no hemg e° ? barna
bas ptate sorore mliere. .i. qm bz
fidele circuducendi .i. de loco ad lo
cu ducendi vt mistret nobis. sic
frs dm faciut iacobg viz et iohs

zebedei filij matertere dm. nec non
et iacobg alphei et iudas et
ioseph filij sire materte dmi. nec no
et iam cephas qui et petrg. Cephas
hebreu et siru est. petrg grecum
et latinu est. Simon grecu. qs no
itelligentes pptate grece lingue.
fefellit eos ambiguitas greci
verbi in hoc qr dicit sorore muli
erem quasi vxores habuerint
apli quas secu ducerent. Na gene
vtru sit et vxore et mliere vnde
generu appellatg locg vbi pluri
me resideret mlieres. Fideles em
mlieres hntes trena suba ibat
cu petro alijs qz aplis iudeoru
ministrantes eis de suba sua que
necessaria erant. sic maria ma-
gdalene et martha alie qz mlieres
que secute fuerant dnm a galilea
seqbant illu ministrantes ei. Sed
qs paulg gentibg pdicabat. licz
ptatem heret. tn no ducebat
secum mlieres. ne scandalum
oriret apud gentes. qr mgri
positi hac osuetudine no hebat.
Quis miles militat p vita re
gis. defensione patrie suis stipen
dijs .i. ppriis substacijs. sz nllg.
tn ego milito meis stipendijs
labore manuu meau victum
et vestimentu adqrens. Quis
plantauit vinea et fructg eius
.i. racemos no edit. Vinea apli
erant corinthij quos ipe planta
uerat in fide xpi. sed fructu ab
eis no suscepit sumptg viz vn
viueret. Nunqd scdm hoiez dico.
id est. nuqd scdm huanu intelle
ctu et ex ppo sensu loqr. Non
alligabis os boui trituranti.
.i. os pdicatoris alienu a mercede
non facies. Recte yo pdicatores

bub9 aparant. q2 sic illi vomere
exarant terrā. ita p̄dicatores
vomere siue ligone verbi dei exco
lunt corda auditoꝝ vt ferat fru
ctū salutis aīe. Nunquid de bub9
cura est deo. utiqȝ deo cura de
bub9 q̄ om̄ que fecit curā habz.
sic ei dē. Nichil odisti eoꝝ q̄ fecisti.
et nō solū de bub9. verū etiam
de passerib9 cura est illi. sic in
euangelio dicit. ubi passe illos
dē. sed nō curabat ita de bub9.
vt mīt ꝓpter que hoī dedit ad sa
lutē sui. ꝑpter curā boū habere.
nec eī necesse ē per sc̄ptā legem
monē hoīem. quo boui suo con
sulat. quō debz in spe sp̄ fructꝰ p
cipiendi qui arat arare. Si nos
vobis spiritalia seminaūs p̄dicā
do grām viz fidei et doctrinā ma
gnū est si nos vrā carnalia me
tamus. i. vt a vobis accipiamus
tp̄alia. quib9 contulis eterna.
Ro est magnū increpatiō et in
terrogatiō legendū est. Si alij id
est pseudo apli ꝑtatis vre hoc
est facultatis vre. bonoꝝ q2 tp̄a
lium ꝑticipes sunt. q2 nō potius
nos. q. d. debes ꝑticipare bonis
vris. qui sacra monita euangelij
vob p̄dicam9. Verū oīa tolerā
da sustinemus ego et barnabas. si:
tim viz et famem. nuditate. et
q2 indigencia. Ne quid offēdi
dem9 in euangelio xp̄i id est ne di
cat de nob ꝙ causa q̄stus et lucri
tp̄alis potiꝰ p̄dicamꝰ euangelium quā
causa salutis aiaꝝ et remuneratoris
eterne. haberet q2 euangelium venale.
Nescitis quod qui in sacrario id ē
in templo idoloꝝ operant' excorian
do victimas et coquendo q̄ d' sa
crario sūt edunt. i. de his viuunt

que ibi afferunt et q̄ ꝑtinet ad sac
riū. Qui altari sc̄ in lege veteris
testamēti deseruiūt. cum altari par
ticipant. Si qn̄ olocaustū offere
bat' in altari dom9 dn̄i. totū cum al
sibi vendicabat altare. Si qn̄ vero
victime alia q2 sacrificia offerebat'.
ꝑtim cremebant' in altari. partim
sumebāt seruitores in suos vsus.
Ita et dn̄s ordinauit. i. disposuit
et ꝑtatem dedit. Ego aūt lic3 ꝑtatē
habere de euangelio viuē nullo hoꝝ
que sūt9 di p̄i vsus sum. q2 nullos
sumptus a vobis accepi. vt euangelium
nō faciā venale. et vos libe possem
redarguē. Non sc̄psi hec aūt vt ita
fiant in me. Potant illi dicē. vere
ideo apls talia sc̄psit nob. vt qd' an:
tea nō accepit a nob. mō accipiat.
vt dem9 ei q̄ necessaria sūt. Ad
hec ille. Non id inq̄t ista dico. vt
qd' hacten9 nō feci. nūc faciā in:
cipe. sed vt vos ad karitatē puocē.
Bonū est m̄ eī magis mori fa:
me. siti. nuditate. quā vt gl'iam
meā quā spero me recepturū p mer
cede p̄dicacōis aliqs euacuet id
destruet dando m̄ munia. Tunc
eī gl'ia illi9 euacuat' si mercedē
accipiens in p̄nti nō speret aliam
mercedē accipe in futu. n͛ r͛ dar
gueret delinq̄ntes. Nam et si euan:
geliza uo sc̄ solūmō ꝓpt hoc. vt
ꝓpt assiduitatē p̄dicacōis mercedē
in p̄nti recipiā et laudē ab hoīb9.
Non est m̄ gl'ia sc̄ etna in futuro.
Hec in qb9dam fiebat sic i pseudo
aplis. sed in paulo nō erat. q2 neqȝ
mercedem neqȝ laudē ab hoīb9
in p̄nti q̄rebat. timebs audire in
die iudicij recepisti mercedē tuā
si laborasti. Ve eī m̄ ē i. indigencia

ix

me obprimet et penuria famis sustinebo si nō euangelizauo. Nō in sua psona talia dicit. s; potius ex illorum qui idcirco pdicabat. q nō hēbant vnde viuerēt n̄ expedicā cāe ideo q faucebat suis auditoribus. Si eni volens sic sponte hoc ago .x. si nō pdicauo ppter sumptus temporales. et si administrauo euangelium sine mercede tpali. mercedē hēo a xpo parante remuneracōem eternā viz audituri ab ipso. intra in gaudiū domini tui. Secundum ambrosiū mercatum ē. q a nemo accipit remunacōem eius rei q̄ inuitus agit. Si eni voluntarius dispensator est. q consentit dn̄o et qd̄ voluntate fit meli9 fit. Si aūt inuitus dispensatio m̄ credita ē nc hoc acceptū est alias obscurū. q qui indeuotus aliquid facit. non voluntate facit sed necessitate. q eni ptatis sue nō est facit inuitus qd̄ sibi preceptū est. Que est ergo merces mea. introgat semetipsum apls q̄ sit merces pdicacōnibus eius in pnti. et dic iam inquens. volo sponte pdicare euangelium q̄ est merces mea in psenti. et rn̄det ipse sibi aut alicui interroganti. q̄ ē merces tua. hec est merces mea in pnti et intencio. vt euangelium pdicans vtar ptate mea in euangelio. quā cū alijs aplis hēo. id ē ne accipiā aliquid ab auditoribus quā magna m̄ merces reseruat a xpo. Nam cum liber essem n̄ solū scdm naturā vtpote de gne priarcharum seruū me feci sup portando omīs veluti bonus peruratr subportat infirmos. maxime vos o chorinthij p mea pacia. Feci aut hoc non calliditatis

estu. sed compatientis affectu. vt plēs lucrifacerē xpo. Et factus sum iudeis tanquam iudeus. sup legis obseruacō adc capt tendendo in chencris. qui est portus corinthij. offerēdo munera in templo iherlis. scdm qd̄ in actibus aplorum habetur. quando purificatus ascendit in templū et circumcidendo timotheū ppter iudeos. vt iudeos lucrifaceret xpo a cultura legis ad graciam pducendo euangelii. Hijs qui sub lege sunt .x. samaritanis qui tantum libros moisi hn̄tibus. veniens ad illos factus sum eis tanquam sub lege esse .x. quasi carnalit legi seruirem. cū ipse nō essem sub lege moisi ario. sed sub gra euangelii. vt eos lucrificerē xpo. Feci autē hoc nō silandi versucia. sed compaciendi misericordia. Hijs qui sine lege erāt id est gentilibus factus sum tanquam sine lege essem. consentiendo gentiliū philosophis apud athenas vnū deū esse q̄ cuncta fecerit et animas inmortales esse et hoīes ab vno deo primum processisse dixisse eis. quasi vnus ex ipsis. licet idola non adoraret. paulatim q trahebat eos ad illa q̄ m̄ius credebat. suadēs vt in eū crederēt. per quē facta sunt oīa id est in filium. Factus sum infirmis iudeis et gentilibus in sensu. qui magna nō poterāt cape. infirmus comparando et coequando me illorum pusillanimitati vt infirmos sensu et intellectu lucrifacerēm talia pdicando. que eorum capacitati congruebāt. et q̄ ipsi cape poterat. Omnibus scilicet iudeis gentibus q oīa scilicet 9 dicta factus sum + infirmus viz infirmis. iudeus iudeis. samaritanus samaritanis. qui remissionem a xpo expectabant. gentilis gentilibus. vt omīs saluos facerē pdicando illis vnum

\+
Ambrosius dic. hoc fuit viri prudentissimi et spiritalis. vt omibus oīa factus. compositū in religiosis nō excedē. q vbi cessit ad hoc cessit vt pficeret. et nc ad fec q̄ lex mandauit

fidei. Oīa aut̄ facio ꝑpter euanm idē
ꝑpter xpm cui euanm testimoniu̾
ꝑhibet vt ꝑticeps ei9 .i. euangelij
efficiar. Sic videntur hec verba so
nare et sic lo ap̄ls. q̄si euanm ro
mis sit capax. ac si diceret vt ꝑticeps
euangelij efficiar .i. vt pmia que
in euanio pmittūt in regno celoꝝ
consequi merear. Nescitis q hij
qui in stadio currūt. omēs quidem cur
runt. sed vn9 accipit brauiū. Vo
lens et desiderans egregi9 pdicator
corinthios omesq fideles pvocare
ad cursū opacois bone. qbs fortit
insudando. pticipē mereant ad bra
uiū etne vocaconis. Dat in opacoz
ei9 exlo vt attendant ad victori
am captādā etnā insignes. Nescitis
q hij qui in stadio currūt rc. Fuit
quodā tpe gigas quidā noie
hercules apud grecos fortissim9
oim qz virtute corpis robore9.
agilitate qz seu velocitate pedū
in cursu velocissim9 atq pmissi9.
qui vno anhelitu cucurrit atq vt
ita dicā pvolauit centūuigintiqn
qz passus. sic qz substitit in eo loco
qd spaciū sui cursu9 stadiū appel
lauit a stando et est octa ps mi
liare. Inde pqmom inoleuit mos
apud grecos et psuetudo diutna.
vt ex singulis vrbib9. castell
opidis necnō et villulis iuuēs
se pararet. qbs aduenīente solen
nitate deoꝝ possent cure ad id
stadiū qd mēsurabat centum:
viginti qnq passib9. Post cuius
metam ponebat aurū et argē
tum. aut eq9 siu palliū vel aliqd
pmiū qd brauiū greco vocabo
dicebat. latine vero palma vi
ctorie appellat pt vel corona. cuctisqz
assistentib9 viris et mulierib9

ad spectaculū illud currebat omes.
sed vn9 qui prior currebat accipi
ebat brauiū. ceris in vanū cur:
rentib9. qz nil' vtilitatis pstabat
eis suus cursus nisi risū et cachinū
ppls excitabat. sibi aut magnā
verecundiā. Altiori vero intelligēn
per stadiū per qd illi currebant
debem9 intelligere fidē nram et in ea
debem9 curre ab exordio fidei nre
vsqz ad terminū h9 vite. quousqz
puenam9 ad brauiū repmissū
de quo dns ait. Qui pseuerauerit
vsqz in finē. hic saluus erit. Hoc
tn distat inter illoꝝ cursū et no
strū. qz ibi omes q erat parati
currebant. s vn9 qui ceteris pcur:
rebat prior pueniendo ad bra
uiū accipiebat sol9 remuneracoz
sue victorie. In nostro aut cursu
omes q bn cucurrerint. pmiū sui
laboris percipient. nec dolebūt
se in cassū cucurrisse. cū omēs qui
puenerint remuneracoez accipient.
Ille vero vn9 fit nūm electoꝝ.
qui pparacoe repboꝝ paruis
sim9 erit. licet in se sit pfect9.
Vnde dns dicit. Multi vocati s
pauci electi. qsi dicit. multi in
cipient curre s ante deficiūt et
lassescunt q pueniat ad brauiū.
pauci qz sunt q pueniūt ad pal
mā victorie. Signi cat et iam
ille vnus vnitatē. scz ecclie q
est corpus xpi quicūqz enim vni
tati ecclie fide bonis opib9qz.
atqz pseuerāti iungūt illi pueni
unt ad palmā. de qua vnitate
dicit dns. Nemo ascendit in celū
n q de celo descendit. filius hois
qui est in celo corpe viz suo qd
est ecclia. Sic currite o fideles in
fide recte credēdo et bn viuēdo.

ix

vt cōphendatis palmā phemis rē
muneratōis. Sollicite ac viriliter
vult apls vt curramus. qr magna
est pmissio ad quā tendamus. Omis
autē qui in agone id est in certa:
mine et pugna contendit seu de
sudat ab oībus se abstinet et que
contraria sunt cursui illius. Illi
iuuenes qui ad cursū se pparā:
bant ab oībus escis et potibus
oībus qz rebus abstinebāt q̄ im
pedire poterat cursū illorū. nec
solū nimia cōmestiōe et superflua
potacōe corpus refrenabāt. sed
et iam laminas plumbeas no
ctibus ponebāt ad lumbos. ne
fluxu libidinis per sompnium
paterentur. qm̄ libido nimiū de
bilitat corpus. Et si illi omnes
ita se pparabant cum sciret vnū
coronandū. et illi solūmō reportare
missū brauiū qui prior veniret
licet omēs post illū ad eundē locū
peruenissent. qnto magis nobis est
obseruandū ab oībus que cursū
nrm̄ impedire pnt. cū oībus no
bis pmissa sit salus etna. Si
quinque quibus rebus debeant absti
nere. et q̄ cursū īpediendo se:
parant a abstrahunt pmisso
brauio interrogemus aplm et ipse
nobis monstrabit illo in loco vbi
dicit. manifesta autē sunt opera car
nis. adulteriū viz fornicatio īmū
dicia. luxuria ista et his similia
contraria sūt nro cursui. Et illi qdē
qui currunt in stadiū id est currunt
vt corruptibilē coronā accipiāt
Nos autē ideo currimus intra me
tas fidei nre. vt coronā īcorru
ptā accipiamus. Qd' frs appella
uit brauiū greco vocabulo. nunc
vocat latine coronā. Illorū coro:
na et remuneratio corruptibilis
erat. y tēpalis. qr cum tpe trans
ibat. Verbi gra accipiebant
aurū argentū qd' corruptibile erat.
qr de terra sumebatur et in terrā reuerte
batur. Accipiebant vestes. vetusta
te et tineis consumebantur. accipiebāt
equm corrūpebatur per morte et cōsumptus
a vermibus in puluerē transibat. Dabatur
eis corona frondis et marcescentibus
floribus conserta. sed quasi ventus trāsibat.
Nostra autē corona et remuneratio incor
ruptibilis est. qr nulla imutacōe corrumpetur.
Nec erit adornata marcessibilibus
floribus nra corona. sed in modum
regalis diadematis eternis gemmis
conserta in eternū spiritale nobis seruabitur.
Nrā g° corona et remuneratio ipse oīpēs
deus erit et contemplacō totius trinitatis
videntes deū sicuti est. in quo habebimus
vitā sine fine mansurā. ceterisqz beatitu
dine atqz sacietatē. quorū videntes ful
gidū erimus fulgidi. videntes bm̄
erimus beati. videtes imortalē erimus
imortales feliciterqz p oīa secula. Quā:
propter debemus currere credendo. sperando.
desiderando. corpus castigando elemo
sinis insudando. ambulando de vir
tute in virtutē. donec videatur a nobis
deus deorū in syon. Nec debemus desper
are de pmio pmisso sicut apls nō de:
sperabat cū diceret. Ego igitur sic curro
inter terminos fidei bene viuendo. nō
quasi incertū. qr nō dubito de re
muneracōe certū habens qd' sit m̄ pmis
sum. Illi qui currebant in stadio
currebāt in incertū. qr nō erāt securi
de pmio. Sed vt nos certi simus
de remuneracōe. exempli causa ponit
se apls in mediū quis illū imitentur.
Sic pugno nō quasi aerē verberans
eleuando et deponendo gladiū velut
stultus miles. qui nō positus cōtra ho
stem verberat aerē agitando bra
chio et gladiū valens apparere pliator.
Paulus vō pugnabat cōtra aereas
ptātes de quibus loquitur in epla ad ephes.

Pugnabat cum phos et magos et
bestiales homines de quibus dicit in
epistola prima ad corinthios. Si ad be
stias pugnaui ephesi. Pugnabat autem
non materiali gladio. sed predicando.
miracula faciendo. orando. ieiunan
do. bonis operibus insistendo. Ille pre
dicator verberat aerem. qui sine effe
ctu predicatoribus predicat viz verba tantum
proferens non operibus exornans. qui aliud
predicat. atque aliud agit. et hoc quod pre
dicat miraculis et exemplis non
roborat. Apostolus autem aerem non verber
abat. quia in vanum verba non proferebat.
complens et roborans opere quod predica
bat ore. Sed castigo corpus meum
scilicet in labore et erumna in vigiliis
multis in fame et siti in ieiuniis mul
tis et ceteris talibus. et in seruitutem redi
go. id est ad dei seruicium illud in facio. vt
quod predico verbis non destruam operibus.
Si corpus seruiam verbis et exemplis his qui
bus predico. Castigare corpus est multis
tribulacionibus quecumque affligere et
illa ei dare que ad vitam eternam proficiunt.
non ad luxum. Seruituti vero subicitur.
dum non suam delectacionem perficit sed volunta
tem spiritus id est racionabilitatem anime. Sic debet unus
quisque fidelis agere castigando viz corpus
suum et seruituti subiciendo complens quod
paulus alias dicit. Spiritu ambulate et
desideria carnis non perficietis. Et eius
rei causam apostolus corpus suum domabat
refrenans illud a prauis delectacionibus
continuo subdens manifestat. Ne forte in
quit cum aliis predicauerim ipse reprobus
efficiar. probus dicitur laude dignus et
approbatus. Unde econtra reprobus. laude in
dignus et non probatus. Sic dicit dominus
reprobis. nescio vos id est non approbo ad
meam partem pertinere vel non approbo vos di
gnos laude esse. Timebat igitur apostolus
reprobari et indignus laude esse qui
apparere dicebat. Ideo castigo corpus
meum et seruituti subicio. ne forte
alii percipiant palmam victorie predica
cione mea edocti. et ego ipse alienus
existam a laude et premio remunera
cionis. audiens a domino. recepisti merce
dem tuam. ne forte eciam aliis cura
tis ipse remaneam in vulnere. x

Nolo autem vos ignorare fratres
scilicet misterium hoc quod vobis ex
parte narrabo. quia patres
vestri iudei de quorum progenie originem
duco. omnes sub nube fuerunt que precede
bat eos deserto per diem. et omnes mare
transierunt. quia mortem euaserunt. et omnes
in moise id est per moisen ductorem
baptizati sunt in nube et in mari
id est a morte sunt liberati quantum ad verita
tem historie pertinet. iudei egredien
tes de egipto sub nube fuerunt. quia
omnia gesta sunt illis in obscuritate.
et in figura facta sunt. In hoc vero
quod nube tuti sunt ab aduersariis suis
egipciis. quia nubes se interposuit
inter illos et egipcios. ea que fuit
a dextris et a sinistris. et quomodo
protecti sunt per diem ab ipsa nube
ex calore solis. dum a morte puniti
liberati sunt. baptizati dicuntur fuisse
per moisen in nube que erat pro ipsos.
et in mari per cuius medium transierunt
Sed et iam in hoc dicuntur esse bapti
zati per moisen et in mari. quia omnia que
facta sunt illis in figura. nobis eueni
unt. Nam sicut illi per moisen ducem
ex egipto liberati sunt et mortem
euaserunt per nubem et per mare: ita
et nos per christum et per graciam spiritus sancti in
baptismate a morte originali peccati
et actuali liberamur. Moises enim
christum signat. Nubes spiritum sanctum. mare

rubrū per qđ illi trāseūdo a mōte sūt liberati. baptisma figurat qđ rubore sanguinis xpi consecratur. per qđ nos a morte eterna libamur. Et omīs eandē escam spiritalē manducauerūt. et omīs eundē potum spiritalē bibebant. quia mana q̄ de celo id est de aere data est eis. et aq̄ que de petra fluxit dic̄ spiritalia esse. vel quia spiritalr̄ intelligenda sūt. Significabat enim corpus et sanguinē dn̄i quo consecrat̄ et percipitur in eccl̄ia. vel quia nō mundana lege vel consuetudine parata sunt. sed uirtute dei sine commixtione elementorum aque uiz ac farine ad tempus creata est illa esca atque eis data. Et aqua silr̄ nō consuetudine mundana. sed uirtute spiritali oīpotētis dei eis pfluxit e petra. ideirco et ille cibus panis angelorum dictus est. quia uirtute oīpotentis dei qua angeli uiuūt et subsistunt sine labore aliquo. ea uirtute creatus est ille cibus et appositus est eis. sine aliquo labore ipsorum. Hoc etiā signis. quia de celis venturus est xp̄c spiritalis panis q̄ spiritaliter pasceret. Vnde et mana prima feria siue prima sabbati. q̄ nc̄ ob reuerenciā dn̄ice resurrectionis dies dn̄ica vocatur primū venit de celo ad saturitatē ppli. Bibebant aut̄ de spiritali sequente petra consequenti eos eadē petra. Iudei et q̄dā etiam simpliciū doctorum ex hoc loco fabulose disputant. uolentes affirmare. quod post quā moises percussit virga bis silicem. ppls quod bibit et iumēta semper secuta sit eos illa petra. et ubicumque figebant tentoria voluebat ī medio castrorum nullo hoīe īpellente. emittens largissimos riuulos ad

saciētatem ppli et iumētorum. Dicunt aut̄ tam diu hoc factū esse per q̄dragīnta ānos usque dū veniret in terram madian ubi foderēt puteos et inuenerūt aquā dulcē satis abundē. Quidā etiā somniando fingūt quod tante paruitatis fuerit ille lapis. ut maria soror moisi ferret illū in pectore suo. per illā vastam solitudinē. sed illi qui talia fingūt. dicant ubi. et quando. et quo sedm̄ literam impletū sit. qđ sedm̄ septuaginta interptes in cantico moisi habet̄. quia suxerit mel de petra et oleū de firma petra et nūc prebendus est assensus quod secuta sit eos petra. Attn̄ nusquā in veteri testamento hoc factū reperire poterint. submittūt vocē et inclinēt aurē. ut spiritalr̄ ista penetrare valeāt. quia literam in his sequi nō pnt̄. Ita sic doctores tradunt oreb petra quā moises percussit mons est lapideus. eius latus percussit moises. quapropter melius ut spiritalr̄ ista intelligant̄ sic et priora. Vn̄ et apl̄s spiritalē appellat eandē petrā. quia spiritalr̄ est intelligēda. Significat enim xpm̄. sic scripturia manifestant. Petra inq̄t erat xp̄c. Non dixit petra significat xpm̄. sicut tanquam in veritate esset petra. cū utique per sbam nō hoc erat. sed per significacionem. xp̄c ergo per significationem ppt̄ firmitatē est petra. nō per subam. et aq̄ que fluebat de petra significabat doctrinā xpi et graciam spiritus sancti. de qua ipē dixit in euangelio. Qui sitit ad me veniat et bibat. et cetera. Spiritali consequente et consequens petra dicit̄. quia xpm̄ subsequente spiritalr̄ significabat. de qua petra spiritali et consequente bibebat illi. quia ubicumque deficiebat eis huāna auxiliū. ad erat xp̄c pstans illis suffragium. eius potencia q̄ est uerbi dei prius liberati sunt de terra egipti. et ī terra

pmissionis introduci ideo qz dr con
sequi eos qr subueniebat eis. Nec
enim petra illa aquam dedit vna vice.
sed xpc per potenciam suam. Notandum
ab aplo omnia ista idcirco esse dicta.
ne quis sibi in baptismate confid
at aut poni et in esca spirituali vtpote
sibi dum parte si peccauit cum malit
non prima digna hoc promeruit qua
propter omnibus est vigilandum et labor
andum. quod tempus vite nre breuissi
mum est. sz non in plibus eorum bnpla
citum est deo. quod multi propter infideli
tatem mortui sunt in heremo. non intel
ligentes bnficium dei. D.c. viz milia.
hec aut omnia que dixit de nube
moise. esca. potu. et petra. in figura
facta sunt nri .x. nre veritatis. quibus
in veritate contigerunt et manent
modo. qr in exemplo illorum educti sumus
de egipto de errore viz huius mundi.
Non simus concupiscentes malorum
spualium et viciorum sicut et illi id est
israelite concupierunt carnes et peporz
nes et ea que in egipto habuerant
in vsum comedendi. Ista ex sndi
bus verbis apli pendent. vbi dicit
omnia que iudeis contigerunt in nram figura
processisse. sic et scriptura manifestat.
et in nram salutem scripta esse. vt non
simus concupiscentes malorum aborum
viciorumqz. Questio est cum iudei
mlta n̄c aialium et perorum secum habe
rent. qr desiderabant carnes. et qre
non comedebant carnes aialium. que
hoc modo soluitur. qr non desiderabant
illi carnes pecorum. sz carnes auium con
cupiebant. quibus soliti erant vesci in
egipto. Nilus enim est fluuius in li
toribus suis et palustribus multa ge
nera habet auium. et talia qualia non ha
bent in circuitu aliorum fluuium
Fugiamus ergo concupias mala et pu

gnemus contra eam in quantum valemus.
qr vt btus augustinus dicit. Etiam
nobis qz experimento probare possumus.
qr omnia mala pillam fiunt atqz paciantur.
Concupiam aut malam ideo dixi.
qr est et concupia bona de qua
dicit salomon. Fili concupiste sapiam.
et psalmista. Concupiuit aia mea de
siderare iustificaciones tuas. Concupi
scenti aut mala est quod suggerit nobis
vt concupiamus abos illicitos et
vltra modum. et vt faciamus homicidium
furtum. et vt perpetremus adulteri
cetera qz hgdi. Ideo aplus volens
nos sollicitos reddere. donat nobis
exemplum illorum iudeorum qui per concupiam
offenderunt deum in heremo et perierunt.
Neqz idolatre efficiamini sicut quidam
illorum. scilicet qui vitulum fecerunt ad mon
tem sinai. quemadmodum scriptum est in
exodo. Idos grece dr species sine forma.
hinc diminutiuum dr idolum. formula ex
aliquo metallo sit ex lapidibus
et lignis. Latria quod greco vocabulo
dr seruitus quam omnipotenti deo soli com
petit. ex quibus nominibus componitur et dr
idolatria ille qui honorem et seruitutem
quam omnipotenti deo soli debz exhibere
idolis impendit. inde et idolatria
ipa res. Sedit plus manducare et
bibere et surrexerunt ludere. Veterem
historiam hic tangit aplus. Egressi
filii isrl ex egipto dum peruenissent
ad sinai montem moise ascendente
in montem ad dnm. et morante ali
quantis diebus conuenerunt ad aaron
petentes vt faceret eis deos qui illos
precederet dicentes. fac deos qui nos
precedant. moisi enim qui eduxit nos
de egipto. nescimus quid acciderit.
Tunc sic historia narrat accipiens
ab eis aaron armillas etc et fecit
inde vitulum conflatilem quem egipcii

tolebant. Statim q3 edificantes ar:
as ante illū imolauerēt ei ho
stias dicētes. hi sunt dy tui isrl'
rc. Copleto q3 sacrificio sederūt
ad mandūcandū et bibendū ac sic
pgmom surrexerēt ludē. ac diuer
sa ioca et choros. et insrrexerēt
fornicari. quapropter multitudo illorū
interfecta est a fribus suis iube
te moise et dnō volente. Quod
factū iō replicat apls. vt non
se crederēt corinthij imunes ēē
a crimine. qui in idolio epulabāt.
Idolatra q3 est oīs auarus qui
nūmū q̄si deū colit. timēs illū
amittē. Neq3 fornicemus sicut q̄
dam ex ipsis fornicati sūt scz cū
madianitis et ceciderēt vna die
viginti tria milia. Hoc in tra madi
an factū est et hoc retributū est
illis qm cū madianitis se coma
culauerēt adorantes pmū idola an
cū ostia domorū illarū. Nā bala:
am ariolus filius beor. cernens
aīos iudeorū pronos ad libidi
nem et pcliuos ad idola colen:
da seductus et captus amore pecu
niarū. dedit balak regi moabita
rū ac madianitis consilium.
vt cōstitueret puellas iuuenculas
et meretriculas in domorū osti:
is comptas ornamento meretricio
et an ostia domorū idola et ar
as. vt venientes israelite caperent
amore illarū et coirēt cū illis.
ita tm̄ vt pmū adorarēt idola.
Quo facto cognouit ipē irā dei
con illos excitandā. Vn factū
est vt viginti tria milia ab igne
celesti cōsumarent et pene omēs
perirent nisi phinees zelatus
zelo dni cōfodisset cuspide virum
ebreum cum madianitide scorta in
locis genitalibus. cuius rei causa q̄euit
ira dei a ppłō. Notandū quoq3 q
nō solū illi oīno et sūt fornicatores.
qui quocumq3 modo libidinē suā explēt.
sed etiā illi qui per alia vicia a deo
recedūt de quibus dicit ppħta. Perdes
omēs qui fornicant abs te. id est qui
recedunt a te. Neq3 temptemus xpm.
sicut quidā illorū temptauerūt scz moi
sen qui xpi figurā gerebat. vel qr
iam xpm temptauerūt q̄ erat in moise.
sicut ipē moises dicit. Nos quid sumus.
nō con nos est murmur vrm. sz con
dnm. xps eni qui est verbū patris.
ipē erat in moise. et ipē loquebatur
per os eius. et qm temptabāt moisen.
et qm murmurabāt con illū. contra
dnm murmurabāt. Sz quid cōtigit
illis. Perierēt a serpentibus ignitis.
qui vtrumq3 faciebāt et mordebant
et mordendo q3 venenū infudebāt.
Reducit ergo apls talia ad memoriam
et cōmonet ne nos in eadem causa
inueniri. tradam dialo cuius figuram
serpentes habāt. Neq3 murmurauer
itis scz con dm neq3 con platos
et rectores. sicut quidā eorū murmura
uerēt. dathan scz et abiron socij q3
eorū con moisen et aaron. et perierēt
ab extermīatore deo vel igne. Dathan
enī et abiron cū oī domo sua exter
minati sūt de scissura terre. iō qr pcipiente
deo. viuos deglutiuit eos terra. fuerēt
q3 antea sepulti quā mortui. quod scē
scriptura narrat. viui descēderēt infernū.
Socij q3 eorū qui in ipa cōspiracōne
sūles extiterēt ab igne celesti exter:
minati sūt. Murmurari aut est plē
rumq3 de adminicas de ppositis atq3 re
ctoribus conqueri atq3 causari. Plerūq3
etiā solet murmur fieri et iusta ex
causa. qm plati nō simplr recte q3

erga subiectos incedunt. In quocu̅q̅
mō nascat̄ et fiat malū est. et vel illi
quo excitante puenit. vtrū sit plat9
an subiect9. Dicit em̄ beat9 aug9. qr
nō nulla alia causa ita offenderunt
iudei dn̄m nisi hēmo sic ī murmuracōe.
qm̄ semp murmuratores extiterunt.
quapp̄ cauēdū est oī mō ab h9cemodi
vicio. ne silia nob̄ eueniat. Hec aut̄
oīa sic9 dicta de serpētib9 et d' igne
qui eos deuorauit in figura cōtige-
bant illis. Videam9 quō serpentes
ignati. quib9 illi traditi sunt in figā
fuert. et serpens ene9 qui suspens9
est a moise in ligno. quē q̄ aspicie-
bant. sanabant. Serpentes q̄ mor-
dendo venenū infundebāt. demōes
sūt. qui suggerendo nob̄ venenum
mortiferū delectacōis infūdut. quib9
etiam tradim̄. si serpentē eneū in
ligno pēdētē nō aspicim9 .i. xp̄m. Ser
pens ene9 q̄ silitudīe serpētis habe
bat. s̄ tn̄ venenū nō hēbat. quē q̄
aspiciebāt. morte spalē a morsib9 ser
pentū euadebant xp̄m̄ sigt. sic ipē di
xit. Sic moises exaltauit serpētē in de-
serto. ita exaltari oz filiū hoīs. vt
oīs qui credit in ipō nō pereat. Silitu-
dinē g° serpētis habuit ille serpens.
sed veneno caruit. qr xp̄c silitudinē
q̄dē carnis pcī habuit. sed pcī vene
nū nō habuit. Per hoc q̄ ene9 fuit.
sigt eternitatē xp̄i. qr es durabile cetra
metallis est. Suspensus est in ligno. et
xp̄c in patibl'ō crucis. qui illū aspicie
bat sanabat' a morsib9 et venēō ser
pentiū. quia q̄cuq̄ xp̄i passiōe cū fuer
encia ad memoriā reducit et aspicit
illū ad hoc vt mortificet sua corpora
cū vicijs et cōcupiscēcijs. saluat' a sug
gestionib9 demonū et venēō praue
delectacōis & in fe amorte eterna.
Ignis vero ille q̄ deuorauit murmura-

tores sigficat ignē eternū. q̄ deuorabit
oīa singula agentes. Scripta sunt
ad correpcōe̅ nr̄aȝ id est ad emen-
dacōe̅ et ad melioracōe̅ nr̄aȝ. vt
nos p talia corrigam̄. in quos fines
seculoȝ deuenert. qr nos iam in fi
ne seculi positi sum9 in vltima sȝ
etate. Non sunt pp̄ter illos scpta.
vt ipi legerēt qui talia agentes ta
lia meruert recipe. qr olim iā mor
tui erat. sed pro nr̄a salute et vtili
tate. vt si timore horū in dei ser-
uicio mās erim9 gliam illis pmis
sam accipiam9. terrā viz ep̄missionis
q̄ sigt patriā celestē. Sigō
ming aut aliter egerim9 gemina
bit' nobis pena illoȝ. quō maior
notitia legis plus facit hoīeȝ reū.
Itaq3 qui se existimat stare in
rectitudine fidei. bonisq3 opib9
et in sciēn qua credit oīa esse mū
da. videat. ne cadat in scbiam
vel scandalū frīs. Isto in loco tacite
ac specialr̄ pcutit eos. q̄ p̄sumētes
de sua sciā qua licitū est oīa edere.
qr oīa mūda sunt mundis. recum
bebāt in idolijs et edebāt cāncs
idolaticas vn̄ scandalizabāt sim
pliciores frēs. qui videntes illos
talia agē. putabāt aliqd numīs
et deitatis eē in idolis atq3 in cibis
illis ōsecratis. Generalr̄ aut̄ ad oēs
ptinet qd dr̄. qui stat in fide et
bono ope. videat ne cadat. Temp
tacio vos nō app̄hendat n̄i huā.
que ope nō pficit. Temptaco huā
est malū cogitare et in corde tep
tacōes multas pcī. Diabolica vō
tēptacō est. certamīe tēptacōis in
ope stari et malū pficē. Concupisti
mlierē huā tēptacō est. Adulteriū
vero sic fornicacōe̅ ppetrare diabo
licum est. Sic de ceteris vicijs itelligēdū

est. Fidelis aut deus est. q no pati-
etur vos temptare s id qd potest
sustine. Fidelis dr deus esse. quo
quicqd pmisit fidelibus suis opere
cplevit. cplet quoq quotidie & cam
plebit. Promisit diligentibus se re
gna celestia cplebit illud. qr dabit
eis. ideo q no pmittit teptari eos s
id qd pnt. qd s hua fragilitas n pt
ferre. Sed faciet cum teptacoe etiam
puentu & auxiliu. vt possitis sustine
& illud faciet puenire qd pt hua fra
gilitas ferre. viz aut a teptacoe et tri
bulacoe totius liberando. sic legis fuis
de beato abraha qn libatus est d vr
caldeor. necno. et tribus pueris in ca-
mino. et daniele qn missus e in
lacu leonu. et de inviabili mltitu ne
martiru. aut etia in teptacoe toler
ancia psistando d pbendo et victori
am sic tribuit bto iob. qz in cruce pe
tro et andree. laurecio q s cratticu
lam multisq aliis martiribus. Quis
em hoim posset crede. q ho mortal
talia possit sustine qualia sustinuit
laurencius per adiutoriu dei. Ergo
du tales aut hmodi nobis tepta cs
afflictiones pueniut. debemus in me
moria reduce. oes q spem nram in
deu iactare. vt ipe nob faciat pro
uetu evenire totius liberando. aut
cca victorie toleranciã pbedo. Se
cundu ambrosiu. pter qd fuim fu
gite ab idolor cultura. Portat eciã
nuc vt abstineat se ab oi societate
idolatrie. et no solu no operare. sed
et aimus tollat. ne p hoc nascat tem
ptacio in deu. Nemo em assiduus
in idolis nl operat d eo. Hinc em
operare. dubitare de deo est. Vt pru
dentibus loquor vos ipsi iudicate id
est discernite qd dico. vtru veru et
bonu dico necne. Calix bndictionis
cui bndicimus. nonne dulcatio ẽ sacro

em pmu calice noiauit. qr pus d pane
plus erat disputatus. Calix aut bn
dictionis dr. qui bndr a sacerdotibus
in altari. Appellat et ipe calix cõ-
cacõ qsi pticipacio. qr oms cõicat ex
illo. parte q sumut ex sangne dni
que continet in se. Et panis quem
frangimus in altari. nonne pticipacio
corporis dni est. Vtiq pmu cosecrat
et bndr a sacerdotibus et cõma no. et de
inde frangit cu iam licet panis vi-
deat in veritate corpus xpi est. ex quo
pane quicq cõicant corpus xpi edut.
qm vnus panis ſſ xpi vnu corpus
xpi multi sumus qui comedimus illum
pane. Caro quã verbu pris assum
psit in vtero virginali in vnitate sue
psone. et panis qui cõsecrat in
ecclia vnu corpus xpi fit. sic em
illa caro corpus est xpi. ita iste pa
nis transit in corpus xpi. nec sunt
duo corpa sed vnu corpus. Divinitas
em plenitudo que fuit in illo replet
et istu pane. et ipa divinitas verbi
que implet celum et tra oia q in eis
sunt. ipa replet corpus xpi qd a mul
tis sacerdotibus per vniusu orbem
sanctificat. et facit vnu corpus xpi
esse. et sic ille panis et sanguis
in corpus xpi transeut. ita oms qui
in ecclia digne comedut illud vnu
corpus xpi fiut. sic ipe dicit q man
ducat mea carne et bibit meum
sangne in me manet et ego in eo.
Tamen illa caro quã assupsit et
iste panis cõsq ecclia no faciut tria
corpa xpi sed vnu corpus. Et sic qui
corpi et sangni dni cõicant vnum
corpus cum eo efficiunt. sic et q cõicat
sciens de idolaticiis vnu cu diabolo
corpus existit. Oesq de vno pane
et de vno corpe xpi et de vno ca
lice s sangne participam id est

partem accipim9 et vnu corp9 xpi
efficimur. Videte inquit .i. consider
ate isrl' scdm carnē .i. qui scdm carnē
viuit et carnales hostias ad^c offert
tuc tpis qn apls ista loqbat^r adc
stabat templu ihrlis. in quo offere
bat isrl' carnalit^r viuetes hostias do.
Carnalē aut illu appellat. qr legez
carnalit^r volebat obseruare vel
ad differen^{cia} isrl' spitalē qui iam
veteres vmbras nō seqbat^r. ex q
nuo erat idez apls. Vult aut ostē
dere corinthijs. qr sic illi erāt so
cij et pticipes altaris. qui comede
bant ea. que in altari offerebant^r.
ita et isti corinthij comedētes car
nes idoloticas socij erat demoioru
vn seqt^r. Nōne qui edunt hostias
sp victiarz in lege pticipes sūt alta
ris sunt vtiqz. ita et vos qui editis
in idolio carnes idolis zsecratas
pticipes estis idolor. Quid ergo
dico qr idolis imolatu sit aliqd. ā
qr idolu sit aliqd. nō hoc dico qr
aliqd sit. qr nil' est. et qd' ei offert^r
nil' est. Quicqd in illo nō est et illi
nō adheret qui hz esse nil' ē. In h^o
idolu nihil est. qr hz imaginez
hoīs. sed nō est hō. qr neqz sensu
neqz motu hz. vel qr dr de9. sed
nō est deus. dr hercules cē. sed
nō est. Et sic idolu nihil est. ita
qd' illi imolat^r nihil est. Nolo vos
socios demonior fieri. Tunc fieb
ant socij demonior qn cōedebat
idolaticia. et qn volūtatē illorūz
implebāt. Non potestis calicem
.i. sanguinē dni bibē sp recte sic
bibendus est. et calicē demoio
rū qui idolis libat^r. Nō potestis
mense dni .i. corpis dni pticipes

esse recte. et demoior cibos comedē
sic nō possum9 vtrunqz agē recte
et diabolo seruire et xpō placere.
corp9 qz ei9 digne sumē. sic et am
brosi9 dicit dnō dicente. Nō potest
duob9 dnis seruire. qui calicē de
monior bibit. calicē dni insultat.
Et cum mense demonior zuiuat. al
tario dni obstrepit. et dni corp9
crucifigit. An emulam^r dnm. Ar
guit se corinthijs. et lo^r ex psona
illor qui dicebāt. Nūquid non
imitam^r dnm. In hoc ergo qr pgim9
ad templa idolor et comedim9
ibi cum infidelib9. quos volum9
lucrari ad fidem xpi. imitam^r
dnm. qui ad domos publicanor
et pctor veniebat vt eo amplius
hēret docendi. Nunqd illo fortio
res sum9. Nunqd fortiores i^o
estis in hac parte. Non estis.
In hoc volebant fortiores esse x^o.
qr volebant agere qd' ipe nō fec.
illi enī ibant in domos paga
nor. xpm vero nō legim9 per
rexisse ad domu alicq gentilis.
Oia sp alimenta licet mihi edere
scdm naturā. sed nō oia expe
diut .i. nō oia sunt vtilia. Oia
m^i licet. sed nō oia edificāt ali
os in fide. sed poci9 destruit fim
plices p scandalu. Nemo quod
suu est tm^o qrat. in pte comedē
do oia. sed qd' alteri9 .i. qd' simplici
orib9 pdest sic xpc nō qsiuit sua
sed nra. De qd' i macellu .i. in mer
catu venerit sic vendat^r. mādu
cate nihil interrogantes pp zscīaz
illi9 qr interrogaueritis. macellu
dr a mactando. eo qr mactēt^r ibi
carnes. Ideo aut phibuit apls vt in
terrogaret aliqd d' carnib9 vtru con
secrate esset idol' necne. q^r si interrogaret

dicat ille insultando et deridendo qui
interrogatus fuerat. omnes iste carnes
quas cernis in toto macello idolis
sunt dicate. si aliquis fidelium hec au
diens postea emeret. derideret eum
ille paganus in sua mente et consciencia dicens.
Ecce quid fecit christianus qui me prohibe
bat offerre idolis victimas quasi
malum. modo enim carnes idolis con
secratas et comedit ut sanctas. Si
si aliquid numinis in idolis agnosceret
nequaquam hoc ageret. quamdiu videro
eum talia facientem non transibo ad cri
stianismum. Si quis infidelium vocat
vos ad cenam et vultis ire scilicet ad do
mum eius. non precipit ut irent nec pro
hibuit sed licenciam permittit. Cena vo
catur a cone vescenarium quasi commune con
uiuium et communis esca sive refectio. Ce:
non quippe dicunt greci commune unde et com
munes dicunt quod conciter id est pariter
comedat. Apud veteres enim consuetudo
erat hora nona cenare non in ab-
scondito sed in propatulo. ne singula
ritas luxuriam gigneret. Si quis
dixit hoc immolatum est id est idolis
consecratum. nolite comedere propter conscien
ciam alterius et illius qui indicauit et
consciencie ... ne vos derideat sicut supra
dictum est. Ut quid enim libertas mea
qua credo omnia esse munda. diiudicatur
et reprehenditur ab aliena consciencia. et si ego
manduco omnia. quid pertinet ad aliquem
ut me reprehendat. vel quid nocet eius
reprehensio. Si ego cum gratia spiritus dei par
ticipo sum manduco. quid blasphe
mor pro eo quod gratias ago deo meo.
Ex persona loquitur illorum qui talia dice
bant. quasi subiungeret apostolus. Non debe
tis hoc dicere licet sanctificetis illud quod
sumitis signaculo crucis et inuocacione
nominis dei. tamen non debetis comedere.
quia blasphematur nomen dei ex inde

XI

et vos blasphemamini. Omnia in gloria
dei facite id est inuocacione nominis dei
et cum honestate. ut deus glorificetur
per vos. Legimus quodam loco quod quodam
tempore quidam homuncio pre nimia tristicia
voluisset se laqueo suspendere et dixisset
deus adiuua me quod verbum semper in
usu habebat. Assistit beatus paulus inquiens.
Infelix temerarium illaqueare vis et post
sumis nomen dei inuocare. Sed quia illud
inuocasti esto liber ab hac tristicia et mor
te presenti. quia omnia tibi prospere succedent.
sine offensione. et sine scandalo et
reprehensione. Estote iudeis qui idola
execrantur et gentilibus fidelibus et
infidelibus. sicut et ego per omnia quod facio
omnibus placeo. Cum apostolus alias dicat.
si hominibus placerem christi seruus non essem.
querendum est. quia hic non dicat se omnibus
per omnia placere. Ad quod dicendum. quia ubi
dixit si hominibus placerem. homines ibi vo
luit intelligi hereticos iudeos in
credulos. paganos et persecutores.
Hic autem cum dicit omnibus se placere sub
audiendum est. bonis et religiosis vi
ris. Si hominibus inquit infidelibus placerem.
neronis scilicet. hereticis. iudeis incredulis.
et persecutoribus. christi seruus non essem.
quia christum negassem. tamen licet illis non
placeam. omnibus tamen bonis et religiosis
placeo. Non querens quod mihi soli utile
est. quia non accipio a vobis victum
et vestimentum. sed quod multis. ut salui
fiant. Sicut christus non quesiuit sua. quia
non est propter se flagellatus. consputus.
passus et mortuus. nec quesiuit sua sed
nostra. ita paulus non erat propria salute
contentus. quia non querebat quod sibi soli utile
erat. sed quod aliis sustinebat pro aliorum salute
libenter multa aduersa et probra. XI

Imitatores mei estote sicut et ego
christi sum non querens solummodo quod mihi

vtile est. sed qd alijs. ita et vos me
imitamini. Sic em deus pr misit cri
stum vt apli ei9 imitatores essent.
ita xpc misit nob aplos. vt eoru
imitatores simus. Laudo aut vos
frs q p oia mei meores estis ire:
nice ista dic et qd videt affirmare
increpatq denegat. qn dicit. non
laudo vos. qr no estis meores mei
neq tenetis pcepta que tradidi vob.
Volo aut vos scire. quod ois viri ca
put xpc est. Ois viri caput est xpc
x pnceps et origo. qr ab illo qui est
verbu dei patrib creatus est. et no
solu scdm diuitate. sed eta scdm qd
ho est et carne nram assupsit capt
et pnceps est oi hoi. Caput aute
mulieris vir est. qr de costa ei9 fca
est. et ei9 ptati subiecta. Capt vero
xpi x origo et pnm illi9 deus pr
est. qr ab illo hz originem et pnm
tam scdm diuitate qm iux huani
tatem. Ois vir orans in eccia a
pphetans x docens vel explanans
pphetas. velato capite deturpat
x dehonestat caput suu. vel orans
orōe dnica dicens. pphetans simbo
lu aplor recitans vbi pfert ad
uentu xpi ad iudim. Si no velat
mlr x si no vult opire caput suu
linthea. tondeat. Curare pcipit
hoc apls. qr mala esuetudo erat
tuc tpis. qr nolebat capillos ligare
et caput coopire. et ne ipa pflu
xio capillor puocet hoies ad amo
rem libidinis. id pcipit velare
caput et ligare capillos. Vir non
debet velare caput. qr imago et
glia dei est. ho imago dei est. qr
sic ab vno deo oia originē sum:
pserut et ab illo facta sut. ita ab vno
hoie adam oe genus huanu pfluxit.
Gloria qz dei est. qr glificat deus
p hoc q hoiem ronabile fec. Ideo
qz non debet velare capt vrosten:
dat se non esse subditu mlieri. sed
ptate habe sr eam. Scdm ambro
siu ho factus est scdm imagine dei.
vt vnius dei inuisibilis. ho visibilis
imagine heret in terris. vt vnus in
vno hoie videret autoritate vnius
pncipij oseruare. ad ofusioz diaboli
qui neglecto vno deo. dominiu et
deitate voluit vsurpare. Mlr aut
subiecta est viro sic scda maifestat.
Mulier aut glia est viri. qr ex ipso
facta est. vel qr subiecta est ei. et in
hoc gliam hz vir. Non em vir pmus
adam ex mliere factus est. s mulier
ex viro. Etem no est creatus vir ada
ppt mulierem. qr necdum erat mlr
creata. sed mlr ppter viru y adiu
xiliu viri. id sp vt recognoscat se
mlr sub viri esse ptate. debz here
velamen sup caput ppt angelos.
Angelus em grece. latie dr nuncius.
quo vocabulo vult onde apls epos.
sacerdotes. omsq ordines altar.
qui angeli debet esse ad anūciam
du pplis. quid debeat appete et quid
vitare. ppt illos angelos debent
mlieres stantes in ecclia. velata
here capita. ne respiciens aliquis
illor ad pplm capiat ad amorem
pulchritue illar. Dicamus et aliter
iux augm. Ex hoc q dic vir non
debz velare caput. mlr aut debet
ppt angelos. Viru in hoc loco possum
vnus intellige qlibet pdicatore
spitale et virilit agente. q caput
ipa ei9 sapia q sic caput regit me
bra. ita illa regit mente. Istud caput
x sapiaz no debet velare vir pdica
tor talis. qr no debet illa celare et
abscondē. sed alijs maifestare docen
do et pdicando. bonisq opib9 in
sistendo debet se imitabile pbere.
Per mliere aut debe9 intelligere

xi

quelibet in ecclesia muliebriter et stulte agente. cuius caput est ipsa eius ignorantia et stultitia. quam non decet aliis in propatulo manifestare. ne se imitabilem reddat. sed debet illam tegere et ad angelos qui et viri appellantur et ad predicatores referre. ut exhortatione illorum et doctrina saluari possit. vel debet suam insipientiam et ignorantiam velare. propter predicatores quia illis se debet humiliare. Aliter. homo ex corpore anima et mente consistit. que et rationabilitas anime dicitur. cum unum sit anima et mens. diuidamus hic animam que viuificat corpus. et mentem que regit animam. que facit differentiam inter bonum et malum. inter vitia et virtutes. Per virum in hoc loco debemus intelligere. secundum beatum augustinum rationabilitatem anime mentem id est mentem que imago dei est. quia sicut deus scit differentiam facere inter bonum et malum. ita et mens pro modulo suo. Cuius viri caput et mentis seu rationabilitatis quod unum est. ipsa bona eius intentio est. quam non debet velare. quia non debet illam refrenare a contemplatione dei. donec perueniat ad hoc. ut quod videt in spe et in speculo. quandoque videat in re. contemplans deum sicuti est. Quanto amplius de deo intelligit. tanto amplius debet illam permittere ut se eleuet ad contemplationem dei. Per mulierem possumus intelligere animam. cuius caput est intentio. qua plerumque intendit terrenis rebus ultra modum. quod caput et quam intentionem debemus velare. quia debemus illam refrenare. ne ultra modum in terrenis rebus se occupet. Anima enim que viuificat corpus plerumque ea desiderat ultra quam necesse sit. in quibus delectatur corpus quod frenare oportet. Verum tamen neque vir sine muliere sine creatus est. in principio dei. neque mulier sine viro sine creata est in mundo et per deum. Nam sicut mulier eua de viro

id est de costa ade. ita et vir nunc per mulierem extitit. Omnia autem secundum genera hominum ex deo creata sunt. creata a deo adam videlicet eua et cetera. vel omnia et corpora virorum et corpora mulierum. Anime virorum et anime mulierum. Vos ipsi iudicate et vos discernite. que dicturus sum. Mulieri pro velamine et pro ornamento dati sunt capilli. Secundum ambrosium Naturaliter hoc honestum est et per matrimonium decretum vult esse. ut velamine mulier satisfaciat et gratias agat deo. Coma pro indicio velaminis est. ut nature voluntas addatur. Si quis autem videtur contentiosus esse. ut dicat ego sum pauli ego apollo. nec vult monitis admonitionibus parere. nos iudei credentes et apostoli talem consuetudinem non habemus ut contendamus. quia lex nostra et contentionem prohibet. neque ecclesie dei que euangelium habet. Hoc autem precipio non laudans quod quod contenditis. Primum quidem conuenientibus vobis in ecclesia et in conuentu fidelium in dominicis diebus. audio ab illis qui sunt doctores scissuras et dissensiones et discordias esse inter vos et ex parte credo ita esse verum ut audio. Nam oportet et necesse est hereses esse. ut et qui sunt in vobis probati in fide bonisque operibus manifesti fiant. et appareat etiam qui sint imperfecti et duplices. sicut dicit dominus in euangelio. necesse est ut veniat scandala et non potest aliter esse. et reuera magnam utilitatem prestiterunt hereses sancte ecclesie. non per se. sed quia doctores excitauerunt qui quasi dormiebant. Neque enim tantam copiam librorum haberet sancta ecclesia et tantam cognitionem de deo. nisi hereses exorte essent. a quibus excitatus est. hieronymus. augustinus. hilarius. gregorius alii quoque sancti doctores qui multa conscripserunt contra hereticos. Conuenientibus vobis in unum iam non est dominicam cenam manducare.

Cena dnica dicta est. eo qd ipa die
saluator cum discipul' cenauit
complens veteris testamenti pascha
et misterium corpis et sanguinis
sui tradens aplis. Corinthij qui
et achaici vel achei venientes ad
fidem xpi per pdicacoz apostoli
pauli a quo inter cetra edocti que
dns fecit cca sacrm cene domice
singulis annis post discessum illius
memoria ius cene dnice quinta feria
ante diem pasce celebrando conueni
bant omnes ad ecclesiam ac nobiles
quiqz et potentes diuitesqz deferre:
bant singuli panem et vinum et da
bant sacerdoti ut consecraret corpus
et sanguinem dni. Consecratis autem
misterijs a sacerdote vnusquisqz qd
optulerat accipiebat de super altari. su:
mebat qz tam cito cum suis ut
peruenientes non inuenirent qd acci
perent et vnum consecrarent. q' cetera defer
ebat omne qd attulerat ad domum
suam. vt cum suis illud sumeret. Ob
cuius rei causam. magne dissensiones
inter illos erant. quas seminauerant
pseudo apli. ita vt cum vna bene:
dictione omnes oblaciones benedicte &
consecrate essent singuli sua acci
pientes. que comunes debuerant esse.
maxime verecundiam inferrent hijs qui
vt assolet non obtulerant liqz haberent.
aut hijs etiam qui non habebant quid
afferrent. Hoc aut faciebant multi
post quam alijs cibis crapulauerant. Ista
qz acceptionem eukaristie dnicam cenam
vocauit apls vno modo. Aliter. soliti
quiqz erant conuenire eodem die ad
ecclesiam. omnes. diuites. potentes et
nobiles et parare sibi in cenam et
in foribus atqz atrijs ius epulas et
conuiuia et crapulari et inebriari
vsqz ad vesperam manducantes et
bibentes in conspectu pauperum et
egenorum qui non habebant vnde similia
sibi pararent. nihil qz accipiebant
ab illis diuitibus. sz prestolabantur ie
iuni horam cum verecundia qua placeret
illis diuitibus et potentibus bene
dici corpus xpi a sacerdotibus vnde
communicarent. Repleti sunt aut illi diui
tes omnibus cibis et potibus vsqz ad
vomitum accipiebant ad vltimum sa
cramenta corporis et sanguinis xpi di
centes. Sic tradidit dns ihs discipulis
suis nris doctoribus et magris corpus
et sanguinem suum. post aliorum ciborum
percepcionem. et sic nos volumus illud su:
mere. qd audiens apls scripsit eis
inter cetera ista que in presenti habentur.
volens eos corrigere inquiens. Con:
uenientibus vobis in vnum. i. in ec
clesia. iam non est dnicam cenam
manducare. i. non est vobis licitum
dnicam cenam taliter manducare qualiter
vos manducatis. Cenam aut domi
nicam duplicem possumus intelligere.
appellatum esse ab apostolo. percepcionem
viz eukaristie. de qua singuli sibi ve
dicabant partes proprias quas attuler
ant alijs non communicantibus. aut etiam
eandem eukaristiam post alios cibos
sumentes. Vel alio modo cenam dnicam
appellat illas preparaciones conuiuiorum
et epularum quas sine karitate sume:
bant. et non dantes inde pauperibus.
Sacramentum igitur corporis xpi a communi
cacione cena appellatur. qz comune debet
esse omnibus fidelibus et iustis. Vno. n.
pane vniuersitas ecclesie significatur. per
illud enim qd vnum sumus. de vno pane
omnes nos sumere oportet. Licet enim
a multis partibus deferatur ille pa
nis. a multis sacerdotibus per vniuer:
sum orbem consecretur. diuinitas tamen
que replet omnia. replet et id. facit qz

xi

vt sit vnū corpꝰ xpi. omsqȝ q̄ digne
accipiūt illud. vnū corpꝰ xpi fa
ciūt nō duo. qȝ ipse dixit. Qui man
ducat meā carnē et bibit meū san
guinē in me manet et ego in eo. Ce
terū qȝ ꝯ cenā dn̄i vult imitari
percipiendo corpꝰ illiꝰ. vel etiā per
cipiendis aliis cibis. dicit debȝ ea
vti. qȝ cena dn̄i oībꝰ recūbentibꝰ
cōis fuit. nō solū aliis sed etiā
proditori iude. sed nō inmerito q̄rit
aliqͥs. qȝ saluator m̄r pꝰ cenā. corporis
et sanguinis sui sacramēta aplīs tradi
derit. vel vnde processerit ista con
suetudo vniuersalis ecclie vt ieiuni
doceant eadē sacramēta percipe. cū apo
stoli cenati ea perceperint. et dn̄s hoc
ita nō ordinauit sicut mō tenet.
Cui respondendū est ideo hec ce
natos dicasse aplōs. qȝ necesse
erat pascha illud typicū antea con
sumare. et sic ad veri pasche sacramē
ta transire. Ideo qȝ dn̄s prius non
constituit ieiunos accipere nos sacramē
ta eukaristie. vt haberent eiꝰ apostoli
honorē aliqͥd ordinandi in sancta
ecclia. qui post eiꝰ ascensionē a spiritu
sancto edocti ordinauerūt in honore
tanti tamqȝ terribilis sacramenti primo
nos ieiunos dn̄ice passionis principa
liter muniri primo qȝ spiritualibꝰ epu
lis interiꝰ exteriꝰqȝ saciari aut
saciari. ac deinde terrenis dapibus
et vilibꝰ estis corpꝰ refici cum
graciarū actione et cū temperancia atqȝ
sobrietate. Vnusquisqȝ enim suā cenā
presumit ad manducandū. et hoc
sile dupliciter mō intelligi pt. vt
intelligat etiā sacrm̄ eukaristie
qd illi singuli vendicabant. vel ꝯ
preparatio conuiuiorū. quā vtraqȝ illi

vt propriam manducabant nō expectātes
ex inde pauperibꝰ. Diximꝰ superius
breuiter cenā vocari a cōuione ve
scentiū. quasi cōe conuiuiū cuiꝰ qȝ
escam atqȝ refectionē. Cenon quippe
dicit greci cōe. vn̄ et cōmuniantes di
cunt. qd cōiter sil pariter comedant.
Apud veteres enim consuetudo erat ho
ra nona cenare nō in abscondito
sed in propatulo. ne singularitas luxuriam
gigneret. Et aliꝰ quidē vere esurit.
ille viz. qui paupertate premente caret
pane tritico et vino qd deferat ad
consecrandū vn̄ cōicet. vel vnde pa
ret sibi conuiuiū. Alius autē diues qui
libet et potens ebrius est et crapula
tus. tam ex aliis cibis quā etiā ex
sacramentis corporis et sanguinis dn̄i.
Nunquid domos nō habetis cor
inthii ad manducandū et bibendū
cuius actios. aut ecclesiam dei contēpnitis.
id est despectabilē facitis et pro nihilo
ducitis preparantes vobis turpia conui
uia in ea. Et confunditis eos prouiam
dari facitis qui nō habent proprie alimenta
ex quibꝰ consecrat corpꝰ xpi et sanguis.
vel vn̄ sibi preparet cenā in ipā ecclia
sicut vos qui diuites abundantis. Quid
dicā vobis o corinthii quid possum
vobis dicere pre nimio dolore. Laudo vos
sed in hoc qd bene agitis in quibusdam
rebꝰ. In hoc tn̄ nō laudo vos qȝ eccle
siam dei despicabilē facitis. et taliter
ebrii corpꝰ dn̄i percipitis. et qȝ facies
pauperū confunditis. Ego enim accepi
a dn̄o qd et tradidi vobis misteriū
corporis et sanguinis dn̄i. quomodo debeatis
sumere sicut mihi reuelauit dn̄s ita tra
didi vobis. In sē etiam qd sufficiaret
illud sacramēta sicut in sequētibꝰ dicturꝰ
est quē percipiebat damascū et cecatꝰ
est. Vel tunc manifestauit ei dn̄s hec
in tercia vel quando raptꝰ ē in extasi metis

dum esset in templo. ac sic demuz
tradidit corinthiis qn moratus est
apud eos anno vno mensibus sex. Cum
dns ihc in qua nocte tradebatur ipa
nocte q erat tradendus a iuda acce
pit pane et gras agens fregit et di
xit. Finitis solempniis veteris pasce
que in commemoracionem antique liberacionis dei
ppli de egipto agebatur ab hominibus om
bus annis. transiuit statim ad nouuz
pasca. sic sup dixi. qd in memoriam
sue passionis et nre redempcionis cotidie
sua reliquit frequentandum. fregit ipse
pane que discipulis porrexit. vt oste
deret corporis sui fractionem et passione
sine sua sponte non venturam. sicut
ipse antea dixit. ptatem habeo ponen
di aiam meam. Accipite et manduca
te. hoc est corpus meum qd pro vobis
tradetur. Sic caro xpi quam assumpsit
in vtero virginali verum corpus eius
est. et pro nra salute occisum: ita pa
nis que xpc tradidit discipulis suis om
busque predestinatis ad vitam eternaz.
et que quotidie consecrant sacerdotes
in ecclia cum virtute diuinitatis que
illum pane replet verum est corpus
xpi. nec sunt duo corpa illa caro quam
assumpsit et iste panis. sed vnum vere
corpus xpi faciunt in tantum. vt dum
ille frangitur et comeditur. xpc immo
latur et comeditur et tamen viuus manet.
Et sic illud corpus qd in cruce depo
suit pro nra salute et redempcione
est immolatum. ita quotidie ad nram
salutem et redempcionem iste panis deo
offertur. qui licet panis videatur. corpus
est xpi. Dns enim et redemptor nr
consulens nre fragilitati. qui cognoscebat
nos fragiles esse ad peccandum. tradi
dit nobis hoc sacramentum. vt qui ipse iam
non potest mori. et nos quotidie per
camus. habeamus vnum sacrificium quo

possimus expiari. Ideo quia qui vnum
corpus faciunt et pro nra redempcione
offeruntur dixit. hoc est corpus meum
qd pro vobis tradetur et additur hoc
facite et corpus sanctificate in meam commemor
acionem. In commemoracionem viz passionis
mee. vre quia redempcionis. qui ego re
demi vos sanguine meo. Reliquens
ihc hoc sacramentum salutiferum omnibus
fidelibus. vt illud infigeret cordibus
et memorie eorum. Egit more cuiusque ho
minis. qui appropinquans morti. aliqd
munus preciosum dimittit alicui amico
suorum in memoriam sui in quo dicens. Accipe
hoc munus amice karissime. et tene illud
cum omni diligencia penes te in memoria
mei. vt quociensque illud videris.
recorderis mei. qui amicus admit
tens illud munus sui amici karissimi. si
eum toto corde dilexit non potest non do
lere et tristari de morte amici quociens
cumque munus sibi dimissum conspicit.
Sic nos quocienscumque accedimus
ad consecrandum vel percipiendum sacram
munis etiam. qd nobis dns piissimus
in memoriam sui dimisit tenendum
cum timore et compunctione cordis omni
quia reuerencia debemus accipere. recolen
tes quanto amore nos dilexit. qui
pro nobis seipsum obtulit vt nos re
dimeret. Similiter et calicem sanctum tra
didit eis postquam cenauit. d. Hic calix
nouum testamentum est in meo sanguine
et hic calix que vobis trado nouuz
testamentum facit vt fulgencius dicit ad
distinctionem veteris testamenti qd
confirmatum est sanguine hircorum et thau
rorum sic habetur in exodo dicente moise
ad populum qui collegit sanguinem hir
corum in calice vel patena et asper
sit eundem populum. hic est sanguis testa
menti qd mandauit ad vos deus.
et hic sanguis est testis verborum

xi

et promissionum dei ad vos. et testis verborum verorum quod promisistis esse vos obedientes illi. Aliter novum testamentum id est evangelium ubi continentur promissiones vre redemptionis et de patria celesti confirmatum est sanguine passionis xpi et quotidie celebratur in cena. Omne enim testamentum in morte confirmatur testatoris. Quod autem addit hoc facite sub sanctificatione quocienscumque bibetis in meam commemorationem idem sensus est ut de corpore supra diximus. Quocienscumque enim manducabitis panem hunc et calicem bibetis mortem domini annunciabitis donec veniat ipse ad iudicium. Duobus modis annunciamus mortem domini iam esse celebratam pro nostra redemptione. vel ipsum misterium celebrando ubi iteramus passionem eius. vel etiam predicando aliis quod utrumque agere debemus et sumendo et predicando. Hoc quoque sciendum est. quia caro salvatoris pro salute nostri corporis sanguis vero pro anima nostra fusus est. quia sedes anime in sanguine consistit. In cuius memoriam corporis et sanguinis eius sumimus. quod ipse ut totum hominem salvum faceret et redimeret sanguinem suum fundi permisit. Itaque quicumque manducaverit panem vel biberit calicem domini indigne. reus erit corporis et sanguinis domini id est penas eternas inde exolvet. nisi penitentia digna hoc expiaverit. aliisque bonis operibus. Indigne dicitur id est ordine non observato. videlicet qui aliter misterium illud celebrat vel sumit quam traditum est a sanctis patribus. vel qui nullam differentiam credit inter illud corpus xpi et reliquos cibos. vel qui criminibus enormibus commaculatus presumit illud sumere. qui taliter ut diximus id est comedit et bibit indigne ille sumit. ideoque penas in exolvet. Apostolus igitur exponit quomodo debemus illud accipere. Probet autem seipsum homo et sic de pane illo edat id est de corpore domini et de calice bibat id est de sanguine domini. probet se id est discutiat se examinet se et probabilem se reddat utrum dignus sit necne. ne forte unde alii sumunt remedium. accipiat ille iudicium et damnationem indigne illud accipiens. sicut fecit iudas proditor. Nam cum alii apostoli suscepissent illud terribile sacramentum ad remedium et salutem suam. ille qui indignus erat tanto ministerio accepit illud ad damnationem suam. quia quem diabolus antea tenebat per suggestionem et temptationem. postea tenuit ad possidendum plenius. ut nil aliud posset cogitare aut facere. nisi quod ei voluntas erat. Dicit enim evangelista quia post bucellam statim introivit in eum sathanas. ut malo quod illo instigante tractabat. et incitante perficeret. Qui enim manducat et bibit indigne sicut iam supra diximus. iudicium sibi manducat et bibit id est ad damnationem suam illud sumit. non diiudicans corpus domini id est non discernens a reliquis cibis. Cum timore et tremore debemus accedere ad illud terribile sacramentum. ut sciat mens reverentiam se debere prestare ei ad cuius corpus sumendum accedit. Ideo quia indigne presumitis percipere salutiferum sacramentum. ideirco sunt inter vos o corinthii multi infirmi idest languentes et imbecilles id est febricitantes et dormiunt multi non somno pacis neque quietis. sed morte damnationis id est mortui sunt morte eterna. Propter hoc peccatum. volens demonstrare qui corpus domini indigne percipiunt. iudicium sibi sumunt et damnationem ostendit quosdam apud corinthios vindictam in presenti iam recepisse

qui inconsiderate et irreuerent illud accepant. qui febribus et infirmitatibus multis correpti sunt. et quidam etiam mortui. ut illorum exemplo ceteri discerent non debere indigne et negligenter corpus domini sumere. Quod si nos metipsos diiudicaremus. id est discerneremus. examinaremus vitam nostram utrum digni essemus necne. et si nosmet ipsi errores nostros corrigeremus. Non utique iudicaremur. id est dampnaremur a christo. neque in hoc seculo neque in futuro. Dum iudicamur autem in paucis in illis videlicet qui infirmantur febricitant in hoc presenti et in illis etiam qui moriuntur. a domino corripimur flagellamur correpti per illos ut ipso timore perteriti non dampnemur eternaliter cum hoc mundo. id est cum infidelibus et amatoribus huius mundi. Nihil enim distat ab infidelibus qui irreuerenter cum sit orbus peccatis criminalibus commaculatus ad mensam domini presumit accedere. sed potius deterior est illo. et maiori pena dignus. quia melius est viam veritatis non cognoscere. quam post cognitionem retrorsum abire. Itaque fratres mei cum conuenitis ad manducandum corpus et sanguinem christi in cena in inuicem expectate. ut multorum oblatio simul celebretur. et omnes inde ex uno pane communicate. quia illa oblatio unius panis est. et omnibus debet esse omnibus. Si quis esurit domi manducet. id est ipsa panes est. nec vult ieiunare cum ceteris. domini frenos pane vescatur. ut non in iudicium conueniatis. id est ne corpus christi in periculum vestrum propter vestris pauperibus ad dampnationem vestram. Cetera autem que restant inordinata cum venero disponam. xij

De spiritalibus autem fratres mistetiis nolo vos fratres ignorare. id est nolo vos ignorantes reddere. Scitis quoniam cum gentes essetis seduati ab apostolo corinthiis vite pristine conuersationem in notitiam. ut ex eius consideratione crescant in nouam conuersationem. Quoniam sunt gentiles viuentes seruebant in mendacio et errore. quia illa cultura nihil erat. sic iam cultui diuinis preceptis cum seruore animi debebant obsequi. Gentes autem sunt gentiles appellantur qui ab errore patrum suorum in quo nascuntur in religionem melioris vite non commutantur. Unde et gens quasi sic manet ut genita est vocatur. Hi sunt pagani qui ad diuinum cultum non accedunt. quos gentes nunc appellat. non quo tunc temporis pagani essent. quando ista dicebat. sed quod ante notitiam fidei fuerant. hoc est quod ait. Cum essetis. et subauditur iam non estis. Legitur et gens in bono sic est. non tantum progente. sed ut filios dei congregaret in unum. Ad simulachra muta prout ducebamini euntes ita eratis. Simulachra a silando dicuntur. eo quod similet hominem et non sit homo. equum et non sit equus. cetera quia huiusmodi idcirco muta appellantur. quia ut psalmista ait. Os habent et non loquentur oculos habent et non videbunt. neque enim est spiritus in ore ipsorum. Sed quod autem verbum ab idolis auditur. demonum deceptioni et non simulachrorum sensibilitati ascribitur. ad hec adoranda tam a demonibus quam etiam ab aruspicibus et pluribus desipientibus impellebantur. Et est sensus. Sic cum gentes essetis demonum templa sine reluctatione prout ducebamini frequentabatis. sic modo deum agnitum per spiritum sanctum per sanam nostram doctrinam. ad cetera dei accedite et preceptis salutiferis cum omni

humilitate obtemperare contendite. Et quod
dicit prout ducebamini. ondit eos tan
tam veneratione exhibuisse simulachris.
ut eorum cultum nequaquam abhorrerent
a quibus tunc hortarentur. monerentur et
ducerentur per omnibus. ita et conversi ad de
um diligentes paulum et coapostolos
eius spernere non deberent sue salutis ama
tores. Ideo spiritualibus qui deum cognouistis et
qui de spiritualibus misteriis nolo vos
ignorantes reddere. Notum vobis facio.
quod nemo in spiritu dei loquens, neque
per semetipsum et per semetipsum loquens qui lin
guas infantium facit dissertas dicit
anathema ihesu. In decretis iustiniani
imperatoris anathema separatus
a deo vocatur. Legitur et in nominibus
pro maledictione legitur et pro commissione
sic ipse apostolus ait in epistola ad roma
nos. optabam ego anathema esse
pro fratribus et optabam interficiam pro
eis secundum carnem. ponitur et pro abhomi
natione. hic vero pro separatione po
nitur. Ita quod nullus spiritu dei afflatus
dicit ipsi ihesu tu es anathema id
est separatus a deo patre et spiritu sancto
et aliqua parte inferior. hoc quidam
hereticorum vesania insaniando dicere
non timuit idcirco anathemate id
est separatione a deo et ecclesia percussi
sunt. Et neque potest dicere dominus ihesus. nisi in
spiritu sancto. In sacra scriptura aliquando
dicere pro simplici sermone accipitur.
ut est. Non omnis qui dicit michi domine domine
intrabit in regnum celorum. Aliquando vero
pro ipsa re et facto sic ait ezechias
rex ad ysaiam. Non fuit verbum id
est res in domo mea quod non osten
derem eis. sic et in hoc loco pro re
et facto ponitur. Nemo inquit potest
dicere et corde credere. ore confiteri et di

gna opera fidei exercere ihesum diligendo
dominum asserere. nisi spiritu sancti gratia fu
erit intrinsecus edoctus. Ita et ille
dicat ihesum dominum esse. qui credit eum
patri et spiritui sancto coequalem et co
omnipotentem. et hanc fidem confitetur ser
uando precepta illius quibus vera di
lectio comprobatur. Dicitur et hoc ipsum
breuiter cum conclusione. Nemo potest
dicere dominus ihesus nisi in spiritu sancto. dicendo quidem corde
ore et opere nisi per spiritum sanctum fuerit illumina
tus. Diuisiones vero gratiarum sunt.
spiritus non meritorum. idem autem spiritus sanc
tus. manet per unus in omnibus et in
diuisus. Notandum quod non ait diui
siones meritorum. sed gratiarum. quia dona
dei gratis dantur. non humanis meritis
tribuuntur. Unde ait ad romanos.
Quis prior dedit illi et fidem suam
aut aliquid et retribuetur ei. Spiritus
namque sanctus in se ipso unus idem quoque
manet. et immensus indiuisus et inse
parabilis cum patre et filio. sed dona eius
diuisa sunt. quia non omnibus equaliter conferuntur.
Unde fatendum est. quod cum deus per diuinitatis
potentiam ubique sit. non tamen ubique est
per inhabitationis gratiam. et in quibus ha
bitat per gratiam non equaliter habitat.
Sicut ergo mare immensum est et aduenti
entes secundum capacitatem vasorum suorum
et differentiam hauriant. et non exina
nitur mare nec euacuatur. sic spiritus
sanctus cum sit immensus distribuit ipse
iustis gratiam secundum quod ipsi videtur. Ipse
tamen omnes in immensitate sua perficiat.
et quantum vult. et cui vult. et quando vult.
et quomodo vult. dat. et nihil minus habet.
quod extra se nulli erogat. Et diuisi
ones ministrationum sunt. verbi gratia
ut in episcopis. in presbiteris diaconibus
ceterisque ordinibus. que spiritu sancto distribuente

ecclie ministri ɔstituuᵗ nō gr̄az ho
minib deliberacoz. sed per spiritu
sancti efficiencia. idem aut dns
sed manet indiuisus in oibus. Et di-
uisiones operacōm sūt. qr operatᵗ per
spm scm maxia. alij mediocria.
alij vero minima. idem vero deus
qui operatᵗ oia in oibus. quē supius ap
pellauit spm. mō vocat dnm & deū.
Et ter idem dicendo. manifestat se lo
qui de spū sancto. sed nō separat in
patrē et filium. qr quoz vna ē et
virtus natē et substancia vna. horuz
vna est operatio indiuisa. qui viz
deus operatᵗ oia bona in oibus. Cuibus
verbis tollitᵗ humana arrogancia. cū sn
spū sco nec magna nec minima bona
operari possit nra fragilitas. Altius
monet apls in trinitate nullos faci
endos gradus qui pmū ponit spiritz
sanctū. 2º dnm xpm. 3º deū prez.
qui vnus deus distribuit dona sua
manens in se indiuisus. Vnicuiqz
aut sp̄ fideliū datᵗ manifestacō spit
ad vtilitatē. et illius viz qui recipit
donū spūs scī et alioz. qui aut abiō
erudiatᵗ. aut exemplo ius melio
rem vitā instruitᵗ. et in laude dei
excitantᵗ sicut dns monet. luceat lux
vrā corā hoibus &c. Manifestatio
vero spūs scī ipm eius donū intelligiᵗ.
qd ipi hoi manifestat. datū esse ei
ad vtilitatē suā. vt recte credat. sic
viuat. et vt alij exeo vtilitatez
percipiant. Sil manifestacō spūs idcir
co dr. qr vbicūqz per dona sua fu
erit. ilico per operacōz iustice manife
statᵗ. hinc sciptū est. Ignē veni mit
tere i tra. et quid volo nisi vt ardeat
At Alij quidē per spm datᵗ sermo sa-
piencie. Modo incipitᵗ exponere

diuisiones gracia et ministracōnū
que per spm sanctū dantᵗ. intelliᵗ
sapia in vitandis malis et appe
tendis bonis. scia vero in dispo-
nendis ordinandisqz humanis. Et
em fundos sil agros excolē. domū
prudenter edificare. familia 2pecte
ordinare videtᵗ ad sciaz ptinere.
Aliter. Sapiencia ptinet ad cognicoez
eternaz. qua credimus deū here tri-
nitatē in psonis. vnitatē in suba.
Sciencia vero humanarū rerz sicut sup
diximus. Sed sapia est scdm grego
riū. qm quis veteris testamēti et
noui legit volumina et intelliᵗ et ad
vtilitatē alioz exponit. sicut hiero-
nimus augustinus. hilarius et ipse
gregorius. Sciencia aut. qm illorū
exposicōes leguntᵗ et intelliguntᵗ.
et scdm eas vetus testamētū ā eā
nouū tradiᵗ. Est aut sapia. q̄ absti
net se quis ab ope prauo. scia qm et
a praua cogitacōe. Itaqz sū sapiaz
diuinaz sū sciaz humarū rerz habe-
amus nō ex nobis ipis. sed ex dan
tis spūs sancti gra̅ recipimus. Quo
dicit scdm eundē. nihil est aliud spm
qd qd dr alij datᵗ sermo sic scdm
volūtatē eiusdē spūs sancti. vel per
eundē spm. Alteri datᵗ fides in
eodē spū & per eundē spm. Dns
loqᵗ in euangelio de psona patris.
hoc est opus dei. vt credatis in
eum quē misit ille. Et apls fidez
dicit dari per spm scm. vnde datᵗ in
telligi. qr qd dat pr per spm san
ctū. dat et ipse spūs scūs cū pre & filio.
qr vnius est potestatis et operacōis cū
illis. Fides qz qua credimus idem
et a pre et a filio et a spū scō
datᵗ. nec est naliter in hoie. sed a deo
datᵗ. quod si esset omnes herent fidem.

Alij gr̄a sanitatū in uno spū. d̄ g̃
tia sanitatū dicit qua sanat̄ infir
mi vel egri. Alij operacio virtutū in
eiciendis demonibꝰ et patrandis
aliis miraculis. Alij ꝓphecia qua
spū sc̄o repletus futura ꝓdixit.
vel ꝓphetarum libros exponit. Alij di
screcō spirituū ut noverit qs loq̄tur
ex spū sancto. vel quis ex spū huao
sū maligno sic loq̄bat̄ puella que
magnū q̄stum p̄stabat dn̄is suis. d̄
qua paulꝰ spm̄ phitonici expulit. et
sic loq̄bant̄ magi et incantatores
Alij gen̄a linguarum. i. varietas ser
monū ut aplis et credentibꝰ in
exordio fidei. Alij interp̄tacō s̄mo
nū ut hieronimo qui diuinas scrip
turas ex hebreo in latinū transtulit.
Hec aūt om̄a q̄ enumeravimꝰ et ceta
plura opat̄ unꝰ atq3 idem spūs ad uti
litatem scilicet totiꝰ ecclie. in quo itel
ligit̄ pater et filiꝰ. qr inseparabilis
est eorum operacio. Diuidens singul'
electorum dona sua. nō tn̄ ipse diuisꝰ.
et prout vult. qr omps est. Sic enim
corpꝰ unū est et multa ht̄ mebra.
ita et xp̄c sp̄ cum ecclia unū corpꝰ
est. hiis verbis docet nō debere
inflare q̄libet adversꝰ alterū. qr
et si nō magnū. tn̄ paruū ē eīe
mebrū. et sic om̄a mēbra sū sint
magna. sū sint pua. sū honesta sū
inhonesta. corpꝰ hūanū formāt. ita
hoīes diversi meriti unā ecclam
edificant et unū corpꝰ xp̄i faciūt.
cum xp̄o eīn qui est caput ecclesie.
ipsa ecclia intelligit̄ que est corpꝰ
eiꝰ. Etenī in uno spū sc̄o sancto de
quo scriptū est. Ipse vos baptiza
bit in spū sc̄o et igne. Et n̄ qs re
natꝰ sunt ex aqua et spū sc̄o. om̄s
nos in unū corpꝰ baptizati sumꝰ
ut essemꝰ unū corpꝰ cum capite
nr̄o xp̄o. Et om̄s uno spū potati
sumꝰ. q. d. potionati sumꝰ. vl' unū
spm̄ potavimꝰ. qr tp̄e baptismatis
om̄s unū spm̄ scm̄ accepimꝰ. Nam
et corpꝰ nō est unū membrum
sz multa. qr unū mēbrū nō facit corpꝰ
sed multa insimul nervis conglutinata.
sic om̄s credentes sū sint sublimes
vite merito sū parui. unū corpꝰ
efficiūt conglutinate eos virtute
sp̄s sc̄i. Si dixerit pes nō sū ma
nus. nō sū de corpe. nō ideo n̄ est de
corpe. interrogatiue est legendū et sub
audiendū. utiq3 de corpe est. Caput
corpis sui. i. ecclia xp̄c est. Oculi
huiꝰ corpis apli sunt intelligendi.
de quibꝰ dr̄. Pulchriores sūt oculi
eiꝰ vino. i. predicatores qui sibi et
aliis spiritualia puident. Aures sc̄
fideles auditores. Nares q' vim
discrecōis ht̄nt inter odores vir
tutū et fetores viciorum. Os qui
diuina eloquia aliis eructat id est
doctores. Manꝰ qui opant̄ unī
alij vivāt. Pedes qui in negociis
secularibꝰ ad utilitatē ceterorum
discurrūt. Si dixit talis pes. non
sum manꝰ. qr nō habeo qd' tribuā.
vel non possū opare ut aliis victū
tribuā. ppterea nō sum d' corpe
xp̄i. nō ideo nō erit. sz erit d' cor
pore xp̄i. i. mēbrū erit ecclie. Nunc
aūt posuit deꝰ mebra unūqdq3
eorum in corpore sic voluit. q'bus
verb' tollit p̄sumpcōz. qua quis
dei donū putat suū meritū. Si
qs eīn in ecclia est a deo oculꝰ
et nō a se factꝰ est oculꝰ. sic et de
ceteris intelligendū est mēbris. hic
eīn ait. Qd eīn hēs qd' n̄ accepisti.

Qd si essent oia vn mebra vnum
mebru. vbi corpus vn esset. qd no
vno mebro. sed varietate mebrorum
constat. Et si omnes essent auris
q oculus x auditores tm. q pdica:
tores. quo esset eccla corpus. cu n
constaret mebrorum varietatibus. Non
pt dice oculus manui opatia no
indigeo. qm pdicator q'libz victu
eget ex labore illorum qui designat
per manus. Aut caput pedibus n
estis mi necessarij. sz multomagis
que videntur mebra corpis infir
miora esse. sic sut pedes et manus
his honore abudantiore circudamus.
Ignobilia mebra quibus abudan
tiore honore circudamus sut manus
et pedes. quibus ornamta calcia:
mentorum. armillarum qz adhibemus.
Et que inhonesta sut nra abudan
tiore honestate hnt In honesta
nra sic verenda et q verecundamur
videri nuda. his abundantiorem
honestate prebemus dorsorum vesti
bus coloris. honesta aut nra id
est oculi. nares et cetera alia nul
lius egent ornamti. Sz deus te:
pauit id est fabricauit corpus. tri
buendo honore ei mebro cui de
erat vn honor ex miseris. Adhibuit
mebro honore p additamtu vesti
um et ornamtorum. que no hz in:
situm per nature decus. vt no sit
scisma x diuisio in corpe qbusda
mebris pulchris. qbusda mantibus
inhonestis. sed et corpus ia totum
honestu. tam natura qm ornam:
torum gra. Sed in idipm x alterutru
pmuice sollicita sut mebra. sicut
oculus toto corpori videt. et pes
toto corpi ambulat &c. Vos aute
estis corpus xpi et mebra d mebro.

sic de humo pcedit cubitus et ma
nus et digiti. de coxa tibie pedes
et articuli. sic sut subditi membra
de membro x pendetes ex sibi pre
latis. Pmu posuit deus aplos i eccl.
qui vice xpi positi sut in eccla sicut
idez apls obseruamus pro xpo id e
vice xpi. reconciliamini deo horu vice
subrogati sut epi. Sz apli ex pcepto
dni 9pellabant trasire de regno in
regnu. epi vero suis in ecclijs aucto
tate canonica residere iubentur obvi
litate sibi commissorum. pphete q futa
pdicant sic agabus et cu apls. sil
qui pphetarum dicta edisserut. Docto:
res qui paruulos erudiut. vir:
tutes qui demones eiciut aliaqz
miracula patrat. Gras curacionum
qui infirmos sanitati restituunt.
Opitulaciones qui verb aut factis
auxiliantur alijs. Gubnaciones
sic in platis et regibus epis ac du
cibus. Genera linguarum sic in exordio
fidei. Nunqd omnes interptantur
scripturas vt hieronimus. Emulamini
karismata meliora. Quibus verb
ondit bona esse scius pmissa 4 pro:
phecia doctna et eiectione demonu
et cetera. sz ista q subsequunt meliora
sunt quia ad vtilitate electorum pt:
tinet. qr p illa scius posita. tm dei
monstrat poten. per ea nois virtu:
tem et inocencz fiunt. per hoc aut
x per caritate fidem et spem. hois
iustia 9stat. Gloriabant corinthij
quasi summa iustie herent. eo qd qda
illorum demonia eiceret. gram cura
cionu infirmis impenderet. Sz ondit
apls meliora deesse et idcirco pfe
ctos nondu esse. atz io hortat eos
di. Emulamini karismata meliora
x dona grarum meliora. sca scius pmis
sa pnt habere mali cum bonis sic
iudas apls fuit et caiphas sicut

balaam cum malus esset prophetauit.
Multi in die iudicij dicturi sunt.
Domine domine in nomine tuo prophetauimus.
et in nomine tuo multas virtutes feci
mus. et demonia eiecimus. Et hec audi
turi sunt. Amen dico vobis nescio vos.
Et adhuc excellenciorem viam demonstro.
Per quam intelligitur karitas in quo
precepto vniuersa lex pendet et prophete.
que via nobis efficitur. qui per eam ad pa
triam celestem peruenitur. eius magnitudinem
amodo incipit exponere in quibus

Si linguis hominum xiiii
loquar et angelorum. karita
tem autem non habeam nichil
sum. Hec verba ex superioribus aposto
li verbis pendent vbi dicit. Emula
mini karismata meliora etc. Si
linguis hominum loquar septuaginta
scilicet duabus que diuise sunt in edifica
tione turris. et si linguis eciam ange
lorum. et karitatem non habeam. dilectionem
videlicet dei et proximi. nihil sum. Ideo di
cit loqui linguis angelorum. intelligitur
ad exaggerandum quod volebat osten
dere posuisse karitatis scilicet vim. Sicut
de angeli nec linguam nec palatum
vel dentes habent vtpote spiritus quibus ver
ba forment. quando vero apparent hominibus.
sumptis corporibus aereis secundum eorum
linguam locuntur quibus apparent. Nam
loqui illorum ad deum nihil est aliud quam
in presencia eius esse. et deum loqui ad illos
nihil aliud est quam presencia voluntatis sui que
fruuntur quid velit illis manifestare.
Et ipsorum nos in laude conditoris.
ipsa est admiracio intime contempla
tionis. Inter se quoque angeli loquuntur no
bis ineffabiliter. sed eorum adinuicem
colloquium bone voluntatis est concordia.
Nec est necesse vt ibi sonent verba.
vbi in dei contemplacione omnium angelorum
loqui possent. nihil in prodesset sine
karitate potest intelligi et per angelos.

scolastici loquentes. qui liberalibus arti
bus instructi. politis disserunt verbis
que norunt. per homines vero simpliciter
loquentes. Licet ipso simpliciter quis disputet
quod multi querunt. quia ibi omnino edificacio
esse potest. sed liberaliter quod multi ambiunt.
karitatem autem non habeat fit velut es sonans.
aut cimbalum tinniens. quando sic es sonat
aut cimbalum tinnit. nihil quoque eis prodest.
quia nullam vtilitatem sibi prestant. sic est
hic qui loquitur linguis absque caritate. Re
uera sic sonat es et sibi nihil confert. iu
uat autem et delectat audientes ita lin
gua caritate priuata. Es quoque et cimbalum
non a se sonat. nisi ab aliquo tangantur.
aut alicuius rei impulsione commoueatur. sic
et qui linguis loquitur non a se loquitur
sed potens spiritus sanctus per eum loquitur. qui vero
caritatis preceptum exercet imitatur se deo
operatur. Et si habuero prophetiam videlicet vt
futura predicam sicut balaam qui prophetauit
de christo. orietur stella ex iacob et consurget
homo de israel. Et nouerim misteria omnia.
id est secreta veteris et noui testamenti.
et omnem scienciam id est noticiam tam diuinarum
quam humanarum rerum. et habuero omnem fidem.
Fides perfecta et integra que a domino gra
no sinapis comparatur. non propter modicita
tem. sed propter feruorem. quia tritum mani
festat. cuius sit vigoris granum. sic et
fides trita aduersitatibus ostendit quis sit for
titudinis. ita vt montes transferam
de loco ad locum. vel demones ab ho
minibus eiciam. caritatem autem et dilectionem
dei et proximi non habuero nihil sum id est
nihil vtilitatis in prestabunt. Intelligitur
quod quidam corinthiorum per innocenciam dei ho
agebant et propterea quasi perfectos se pu
tabant. sed exhortantur ad id quod est
precipuum et ad caritatem. Et si distribuero
in cibos pauperum omnes facultates me
as iuxta preceptum domini dicentis. Si vis per
fectus esse. vade vende omnia que habes
et da pauperibus. Et si tradidero corpus

ra eu ita ut ardeam sic laurentius est ustulatus. et hoc non ferro causa dilectionis dei et proximi. nihil mihi prodest. Se ponit apostolus pro omnibus hominibus. Caritas patiens est. quomodo potest karitas patiens esse que virtus est. Sic videtur loqui quasi de re animam habenti. Sed caritas virtus est que per se non patitur. Ideoque patiens per se non est quapropter per caritatem debemus intelligere hominem caritatem habentem. Itaque qui habet caritatem patiens est tolerando adversa. quia per tribulaciones novit venire ad gaudium regni. Benigna est et valde bona. quia non solum non reddit malum pro bono. sed insuper bonum pro malo. cibando inimicum et potando. Caritas non emulatur. Sicut ipse ait. Emulamini carismata meliora. Unde invenimus tamen studete. et potest quandoque ibi accipitur in bono. hic autem in malo. Non emulatur dicitur id est nulli invidet aliena felicitate non torquetur. Non agit perperam id est non agit aliquid perverse quicquid extra rectitudinem fit quia pravum est perperam dici potest adverbialiter. Non inflatur id est non extollitur et in se ibi ... non erigitur. Non est ambiciosa. Ambire est desiderare. et omnis qui caritate est plenus desiderat. nec concupiscit potestatem super alios exercere quia maior ceteris non vult apparere. Non querit que sua sunt id est quod sibi solummodo utile est. sed quod aliis. vel certe quia patiens est. non querit que sua sunt id est vindictam quia inimicis talionem non reddit. Questio oritur in hoc loco cum iohannes dicat. deus caritas est. quia apostolus dicat. karitas non querit que sua sunt. que supplicatur intelligi potest. Aliter enim intelligenda est caritas secundum iohannis verba. Aliter secundum pauli. Karitas secundum iohannem ipse deus intelligitur qui caritatem infudit in cordibus fidelium iuxta quod paulus ait. caritas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis. Secundum paulum vero per caritatem intelligitur homo caritate habens qui non querit solummodo que sua sunt et quod sibi utile est. sed quod aliis. vel etiam ipse deus que caritas est non querit que sua sunt. conveniens in mundum per incarnacionis misterium non quesivit que sua erant id est non quesivit iustos sed peccatores. qui sub diaboli imperio tenebantur. Unde ipse dicit Non veni vocare iustos sed peccatores. Dicamus et tercio modo caritas. id est ipse deus veniens in mundum non quesivit que sua erant. Quod erat suum ut ab omni creatura adoraretur. glorificaretur veneraretur. sicut deus et creator omnium. sed ipse non quesivit ista que sua erant et sibi competebant. quia non quesivit honorem. non regnum. non timorem ab hominibus. sed que erant latronum. homicidarum atque maleficorum hominum. sputa vincula colaphos alapas irrisiones verbera. crucem et mortem. Et sic ipse non quesivit que sua erant. ita nos non debemus querere nostra sed que aliorum. Non irritatur id est etiam si lesa fuerit non provocatur ad iram suam furorem. non cogitur ad vindictam. ut malum pro malo reddat. Non cogitat malum id est non solum non facit. sed non cogitat ut alii noceat. Non gaudet super iniquitate. sed potius tristatur cum viderit quolibet per aliquod scelus ruere. Congaudet autem veritati id est operibus iusticie. vel eciam illi qui in veritate et non ficte fidelis est. Omnia suffert scilicet adversa patienter. Omnia credit que continentur in veteri testamento et in novo. vel que promittuntur a deo electis in regno futuro vera credit esse. Idcirco omnia sperat. quia nisi crederet non speraret. Sicut quidem spes est expectatio futurorum bonorum. Omnia adversa sustinet. Caritas numquam excidit id est ab homine se habenti numquam labitur. numquam cadit. Sive prophecie evacuabuntur.

xiii

pphetia est que de futuro loqtur. quod
cu venerit no erit ia necesse vt
pphetet. ponatur vnu exm p oibus
pphetatur xpc ad iudicium venturus eo
veniete no erit necesse. vt hec pro
phetia recitetur amplius. sic de ceteris
intelligendu est. Sed lingue cessa
bunt. qm sic ante turri babel lingua
hebrea. sic quida doctores putat
expleto iudicio ipa remanebit vna.
Revera in multis linguis varie
tas est. ibi dissensio. In sto regno
no erit dissensio. ergo nec linguarum
varietas. Sed scia destruetur. Quoniam
ex parte nuc habetur cum plenitudo
scie venerit eo qz sit iperfecta de
struetur .i. in melius omutabitur. Ex par
te em cognoscimus no ex toto et de
deo et de btitudine sanctorum et ex
parte pphetamus. qz qd ex parte
scimus et ex parte predicamus. Cum
aut venerit qd pfectum .i. qd totum
est. et integru. qm revelata facie
ipm deu cotemplabuntur electi sicuti
est quasi exinanietur et adnihilabitur
qd ex parte est sic ait iohes apls.
Karissimi filij dei sumus nondum
apparuit qd erimus. scimus aut quo
cu apparuerit similes ei erimus quo
videbimus eum sicuti est. Cu essem
paruulus loqbar vt paruulus compara
cões dat nalis incrementi et adtribz
exm humam. qua ondat sciam qz
hemus in pnti esse quasi infancia
et futura quasi virile robur qd ha
biturus sit pfecta abundancia. Cu
essem inquit paruulus loqbar vt
paruulus balbuciendo et iperfecta
verba pmendo. Sapiebam vt par
uulus leuia sz et inconueniencia. Co
gitabam vt paruulus de iocis sz et
risui conuenientibus. Qn factus sum
vir et cepi sapere pfectius. euacuaui

.i. contempsi q erant paruuli. qz q antea
appetebam abhorrere cepi. In hac ergo
vita paruuli sumus ad comparacoz future
vite. qz sic vita hec iperfecta est ita
et scia. Videmus in enigmate nunc
per speculum. tunc aut facie ad faciem.
Ad hoc tendit pmissa comparacio sicuti
quis videt per speculum vultum suum
et in discedens obliuiscitur qualis fuerit
sic et nos de deo et vita futura parum
quid cspicimus et hoc in enigmate
id est in obscuritate. qz cum simus carnei
ea que sola spiritalia sunt ad liquidum
capere nequimus. Tunc aut .i. in futuro.
facie ad faciem .i. presentes pnte deum
videbimus. Nunc cognosco ex parte
scilicet deum. tunc aut cognoscam ex toto
sicut et cognitus sum a deo. q exterius
et interius totum me nouit. Et sciendum
qz no semper sic pro equalitate ponitur.
Aliter em cognoscimur a deo et aliter
cognoscimus illum. qz ille cognoscit am
cta vt deus. nos cognoscimus illum vt
creatura per eius donum. Verumtamen
sicut ille nouit nos ex toto. sic et
nos ex toto nro cognoscemus illum. ille
cognoscit nos vt deum decet. nos
cognoscimus illum vt glorificate creature
conueniet. Nunc aut manet fides
spes et caritas tria hec. Hee tres
virtutes modo simul sunt inuicem.
et ita in hac vite tpe copulatur vt vna
sine altera stare no possit. Nam qui credit
in deum. sperat q ab ipo pmittitur se re
cepturum. et quo magis sperat eo magis
credit in illum. et id habet caritatem. qz diligit
illum ex quo... Ea em q ee credimus etiam
nobis pmissa nos accepturos speramus.
His vero delectati amplius in caritate
feruemus. Veraciter em credere non
possumus nisi ea q pmissa sunt speremus
nec poterimus sustinere pmissa si desit

fidei felicitas firma. nec aderit fru:
ctus spei vel stabilitas fidei. nisi
fuerit perfecta xpi caritas in nobis
que et fidem ut perdat adiuuet, et
spem expectacione corroboret. Ma
ior autem hiis tribus virtutibus fide scilicet
et spe est caritas. Nec mirum filius dei
caritate et dilectione et non nostris
meritis homo factus est. et redemptio
mundi. qui dilexit nos et tradidit semet
ipsum pro nobis oblacionem et hostiam
deo in odorem suauitatis. Per hanc
deus pater misit eundem filium suum in
mundum. hanc spiritus sanctus infudit cordibus
electorum. Fides namque est qua deum tri
nitate here in personis et unitate
in substancia credimus. misteria quoque incar:
nacionis filij dei. Spes est expectacio
futurorum bonorum que necdum aspeximus
nec consecuti in re sumus. Caritas qua
deum et proximum quam diligimus. cum deum in quo
sunt omnia quem perolant facie ad fa
ciem viderint. nihil remanebit quod
de futuris credant quod ultra sperent.
diligent vero per caritatem datorem
omnium bonorum. diligent et omnes proximos
gaudentes de illis sicut et de se ipsis. Io
go caritas maior est fide ac spe. quia
illis cessantibus ac deficientibus
ipsa in perpetuum solo cum ipsis est. et ipsa
sola in eternum perseuerabit. ipsa sola per
ducit nos ad xpm. ipsa sola perfruetur
gaudio sempiterno et presentissimo vul
tu omnipotentis dei. Sermo retra:
ctio sermonum iam qualis et quanta sit ca
ritas. non per eandem via. sed more apostolo
docente distinximus. Si linguis inquit
hominum et angelorum et cetera. hominum
vel angelorum linguis inanem sonum
dicam quorundam hominum. Sed quibus orna
te copiose que differrent. tamen si docendi
officium vanitate placendi magis
quam consulendi caritate suscipiat
non ut alios doceant. sed ut se do:

ceti ostendant. nec perfectum sed plausum a
suis auditoribus querant. si totam suam
diligenciam transferant maledicaces
ad linguam et studiosius eloquenciam
velint curare quam vitam. Sterilio vane
loquacitatis elati. dicta sua magis
cupiant laudari quam fieri. nec sint
de sterilitate operis. sed sermonis elucubrati
venustate solliciti. Aliquid non tales
merito eramento sonanti aut tinnienti
cimbalo comparantur. Qui immo tinnientes
eramenti vel cimbali. preclara quoque
magis affectant sonare quam facere. nec
erubescunt a se ipsis aliter viuendo
quam predicant discrepare. qui ut quo:
quo modo turpitudinem sue conuersacionis
obnubilent. honesta predicare non
cessant. non ut auditores sui eorum
predicacione proficiant. sed ut ipsi videantur
curare que predicant. Sed videamus quid hiis
annectat apostolus. Si habuero inquit prophetiam
et nouerim misteria omnia et cetera. Sic non adhuc
ita dicitur quasi aliqua bona sine caritate
habere aliquis possit. sed quia nihil prosint eti
cis eciam perfecte permanebit. cum omnibus
perseuerantes in se. ad visionem dei perduxit
Ceterum prophecia et misteriorum omnium
noticia vel scientia nemo et ipsa fides
vel cetera talia que non perfectioni fidelium
sed fragilitati necessaria indicantur.
in illa perfectione sanctorum quo in caritate
radicati tendunt peruenientibus nam ad esse
non poterunt. cum illis incomparabiliter me
liora ac perfectiora successerint. quia
nec prophecia ibi opus erit. cum ad id
quod futurum promittebat impleta per
duxerit. nec scientia que velut lucerna quedam
in hoc seculi nocte fideles illuminet.
cum in illius vite die eterno sol verus
effulserit. nec misteriorum noticia que ipsa
fides necessaria erit. quoniam adea que per
misterium significabantur et credebantur
ex fide perfectio karitas peruenerit.

x iiii

Ad hunc apls laude[m] dine caritatis amplificatis adiungit inquens. Si distribuero in cibos paupu[m] oes facultates meas. et si tradidero corpus meu[m] ut ardea[m]. caritate[m] aut non habeo mi[hi] n[ihi]l prodest. Nec i[m]merito. si eni[m] no[n] quid sed propter quid faciat. in illa ultia exa[m]inacoe[m] q[ue]rendu[m] est. elemosine vel tradito corporis i[n] mortem quid proderit no[n] habentibus carita tem. Ipsa ergo habenda est. ipsa sectanda. sine qua nec elemosine nec mortificacio sibi oracio corporis. nec illa oia supius dicta. vel alia quib[us] bo[n]i perducunt aliquos ad salute[m]. qr quib[us] actio bona vel passio n[on] ex fide q[ue] per dilectio[n]e[m] operat[ur] extiterint. nobis prodesse no[n] poterit. Quapropter nil eis pe[cca]ti dampnabilis i[n]manere poterit. nec deerit aliquid boni. quib[us] caritas oib[us] inquamenti mundacio et bonoru[m] om[n]i[um] mater affuerit. quod q[ui]a si caritas paciens est. benigna est. si no[n] emulat[ur]. no[n] agit perpera[m]. no[n] inflat[ur]. no[n] est ambiciosa. non q[ue]rit que sua sunt etc[etera]. Si oia suffert oia credit. oia sustinet. in quib[us] fuerit. oia ista q[ue] habet impartit. Et quod illis esse p[ro]bat in hac vita perfectius. qui tantis abundant caritate in sancte gnate virtutibus. merito proin[de] cum videmus aliquos patie[n]cie melle fundatos. in co[n]uiciis pertu[s] seuientib[us] malis oppone[re]. abundancia sancte benignitatis locupletatos. bonum suu[m] velle cu[m] oib[us] habe[re] su[um]. no[n] aliquib[us] ardentib[us] inuidie facibus coqui. no[n] age[re] perpera[m]. sed simplicitate cu[m] oib[us] quib[us] debz puritas exhiberi. nullo fastu perniciose vanitatis inflari. nil eoru[m] q[ue] sunt aliena. cri mine cupiditatis ambire. q[ue] sua sunt pie suoru[m] b[us] bono. nulli malum quib[us] libz irritatib[us] iniuriis cogitare. Non se alicui iniq[ui]tate. sed de veritate gaude[re]. om[n]ib[us] inquietos vel inquietudines fundata animi tranquillitate suffere. Post hanc vitam diuitus penas co[m]minatas crede[re] metuendo. promissa premia sperare gaudendo. Reuelacio[n]e[m] filioru[m] dei desiderare fortis sustinendo Cu[m] ergo videmus ista et his similia bona aliquos posse. nouerimus non eos magnitudine virtutis sue posse quod voluit ardet et faciut. sed beneficio illius caritatis que no[n] est ex nobis. sed diffusa est in cordibus n[ost]ris per sp[iritu]m sanctu[m] q[ui] datus est nobis.

x iiii

Sectamini caritate[m] et persequimini. hoc verbu[m] continuacio[n]e[m] rei significat. sic et ibi. hospitalitate[m] sectantes. Emulamini spiritalia spirita dona et imitamini. studete inq[ui]rere dona spiritalia que per sp[iritu]m sanctum dant[ur]. ut virtutes operemini. linguis loquendo. demones eiciendo. sed magis emulamini et diligite. ut prophetetis et ut aperte prophetas certarum libros veteris et noui testamenti exponatis hoc quisquis agit propheta est. quo per caritate[m] qua consulit ceteris hic sp[iritu]m s[an]c[tu]m q[ui] locutus e[st] in prophetis. Qui loq[ui]t[ur] lingua sibi incognita et peregrina vel in obscuritate sermonis. no[n] hominibus loq[ui]t[ur]. qr no[n] intelligunt quod ab eo d[icitu]r. sed deo qui nouit omnes linguas. et insuper nouit no[n] prolata. Nemo eni[m] audit. et nemo astanciu[m] intelligit que ille loq[ui]t[ur]. Spiritus eni[m] sanctus loq[ui]t[ur] misteria id est occulta per illu[m] hominem in quo habitat. qui periciam et noticiam quarumlibet linguae contulit. Audientes aute[m] qui no[n] norunt illa[m] lingua[m]. latet eade[m] misteria. Nam qui prophetat et qui prophetas aliasque scripturas aperto sermone docet hominibus loq[ui]t[ur] ad edificacio[n]e[m] intellectus. qr intelligunt que

pferut' a doctore et solucoez qstiom
addiscitad. exhortacoz. qr exhotat'
alios. vt desideriu heant explana
di et possint alijs expone. Et con
solacoz. qr accipiut in lingua sibi no
ta vn alij extollut' in ignota. Qui
loqt' lingua sp incognita alijs a'
in obscuritate sermoib. semetipsuz
edificat et no alios. qr ipe tm' itelli
git quid loqt'. Qui aut pphetat ma
nifeste loqs pphetas explanado. ec-
clesiam edificat. i. conuentu fideliu.
ne diceret corinthij. Inuides nobis
aple paule loq linguis. Subdit ideo
apls. Volo aut vos omis loq linguis
sp varijs. si magis volo vt pphetetis
i. vt dicta sacrarz scripturarz obscura
in luce pducatis aperte explanan
do. Nam maior e qui pphetat i. qui
aperte docet expondo pphetas. q
qui loqt' linguis. n forte vt interpre
tet' plano sermoe hoc qd loqt' in alia
lingua. Vt eccla edificacoz accipiat
ex eius intptacone si intptari pot
ille qui loqt' linguis. no erit minor
illo qui explanat pphetas. qr et ipe
sibi et eccliaz edificat. hoc eni maius
est qd oibq pdest. Nunc aut fres.
si venero ad vos linguis loquens
qd vobis pdero? nisi locutus fuero
lingua vobis incognita. n vobis loqr
aut in reuelacoe i. intptacoe mani
festo qs sermoe. aut in scia. a pphecia.
a doctrina. Per qtuor vnu frat. Tn
q sine aia sunt voce dancia. siu tibia
siu rota siu cithara. n distinctionez
sonituu dederint. vt scdm carmen
aut qualitate vocis sonitus distribuat'
instrumtis musicis. hoc dic. qr sic
sonitus cithare et tibie insuauis e n
distincte psonuerit. ita vox pdica-
toris siu doctoris nulla vtilitatem
pstat. neqz delectat audientes. si no
intellexerint que loqt'. Etem si incerta
vocem det tuba quis pparabit se ad
bellum? Fuit mos apud iudeos vt
in inicijs mensiu clangeret tubis et
in solenitate tabernaculorz vnde et fe
stiuitas tubarz appellat'. sic ait psta
Buccinate in neomenia tuba in
insigni die solenitatis vre. Erat eni
mos vt imminente bello tubis bucci-
naretur et erat in sonitu differencia.
qn ad bellu et qn inuitabat ad die
festu. Si ergo confuse quis tubas
audisset insonare. ad quid se de-
buisset pparare quo potat scire?
sic doctore lingua incognita loqte
aut in obscuritate. quo auditor
poterit itelligere? ac si dicet. Si vox
tube incerta fuerit. vtru solemnitatis
vox sit an belli nemo discernit.
Ita et vos si ceperitis loq varijs
linguis ignorabut auditores
vtraz p discrecoz. Vester aut sermo
intelligi debz. vt possint ad spiritale
bellu xpi milites pparari. Eritis
in aere. i. inaniter loqtes tam
multa vt puto genera linguarz i. qt
genera sut linguarz. In hoc mudo
et nil sn voce est i. sic erit auditori.
si lingua ei incognita locuti fueritis
qsi omis linguas pferatis. qr sic
qui oibus ei loqret' no pdesset. sic
et vos nihil pdestis. vna a' dua
bus linguis incognitis loqtes
in qbq linguis nil sine voce est.
et in illa vox no capit' ab ill' qui
notitia lingue no habz. Ideo qz
inanis profert sermo. qr no itel
ligit'. Si ergo nesciero virtutem
siu intellectu vocis audite ero ei
cui loquor barbarus. et q loqt' mi
barbarus. verbi gra. Ego su grecus
tu es hebreus. si tibi loq cepero
grece. videbor barbarus sibi et te

xiiij

loquēte m̄ hebreice. videberis bar-
barꝰ. Aliť ꝑfero simbolū grece
qͣ sic reperi scͥptū et sn̄ latinꝰ nō
grecꝰ barbarꝰ tibi sum. ceno te
quasi barbarū m̄. Sic et vos quō
emulatores estis spūū. i. qͥ studi
um ħetis spūaliū donoꝝ ad edifi
caconē ecclie qͥrite ipā dona spūsti
ħere vt abundetis fructificātes
alijs. Qui loqͥť lingua scꝫ obscūa
et incognita oret vt īťpͥtet͛ id
est oret deū vt donet illi virtutē
inťp̄tandi. vt qd' loqͥť in vna lin
gua. possit exponē alijs in alia.
Nā si oro lingua scꝫ incognita et
in obscuritate sermōis. spūs meꝰ
orat. mens aūt mea sn̄ fructu
est. i. vis aīe mee. i. ipā aīa que
viuificat corpꝰ ꝑfert verbū. ītel
lectꝰ aūt aīe mee sine vtilitate
aliqua est. quō nō intelligo q̄
dico. Scꝫ per spūm intelligitur
aīa qn̄dit euantͣ ī ꝗ̄ns d'nō.
Inclinato capite emisit spūm
i. aīam. Qꝛ manifestū est ignorare
aīm sn̄ intellectū. si lingua loqͥť
qd' nescit sic et solēt latini hoīes
grece cantare oblectanti sono ver
boꝝ. nescientes tn̄ quid dicant q̄
cantilena sine fructu intelligēcie
est. Quem enī fructū habē pt
qui ignorat que loqͥť. Scdm am
brosiū. Spūs vero qui datꝰ in bap
tismo scit quid oret aīꝰ dū loquitur
aut ꝑorat lingua sibi ignota aūt
aūt qui est aīꝰ sn̄ fructu ē. quē
enī pt ħere ꝑfectū qui ignorat
qui loqtur. Quid ergo est scꝫ mihi
faciendū. vel quid est vtile et ne
cessariū. Orabo spū. i. loqͥr aīa.
orabo et mente. i. loqͥr intellectu.
qͥ illa sūt dicenda. q̄ et ꝑferūť
vtiliter. et intelligant͛ mānifeste.
Ceťm si bn̄dixis spū. qs supplet

locū ideote. id est si spūs tuo illuiatꝰ
benedixeris et bene locutꝰ fueris
audientibꝰ in lingua incognita
quis supplebit. sn̄ quis adimplebit
locū illiꝰ qui te audit et nō intellit
verba tua. Idion dr̄ ꝓpriū. īn dicit͛
idiota. ꝓpriam linguā tm̄ sciens in
qua natꝰ est et nutritꝰ. Si igitur
talis astiterit tibi. dū aūt misteri
um misse solēnit͛ celebras. q̄ ser
monē facis q̄ ecīā bn̄dictiōꝫ tribuis.
quō dr̄ am̄ sr̄ tua bn̄dictiōē qm̄
nescit quid dicas. Et ne diceret cor-
inthij de aplō. qd' ipē nō ħt. i. varie
tatē linguaꝝ nō vult vt nos habe-
amꝰ subiungit. Gras ago deo q̄
oīm vrm̄ lingua loquor. Cuiꝫ sc̄
differencie grece lingue. sic in prisci-
am dictis prudēs lector inueniet
pt. omīs has nouat aplūs et plēs
alias. In ecclīa volo qnq̄ verba meo
sensu loq̄. vt et alios instruā qm̄
decēmilia verboꝝ in lingua scꝫ in
cognita alijs vel obscuritate sermōis.
Simpliciť accipe malo inqt sic. qnqꝫ
verba ꝑferre in conuentu fideliū vt in
telligant͛ ab alijs. qm̄ decēmilia
sine ꝑfectu alioꝝ. Vtiliꝰ dicit paucis
verbis in aperciōe sermōis loqui
qd' oīs intelligat. qm̄ plixā oroꝫ
habē in obscuro. Nolite pueri effici
sensibꝰ. puerilis est sensꝰ. i. pueri
liter agit. qui obscure et polito ser
mone ꝑ iactanciā loqui qrit. Ma-
licia pueri estote. i. alieni sitis a
malicia velut sūt ꝑuuli. sensibꝰ
aūt ꝑfecti estote. sensu ꝑfectꝰ est.
qui sic alteriꝰ vtilitatē sic suā qrit.
In alijs linguis et labijs alijs
loquar ꝑplō. hunc tnū ħeat qd' dr̄
linguis et labijs. hoc in ysaie
libro. qui nūc lex appellaťr ab
aplō scͥptū est. hec ꝓphecia sr̄ noua
testamento ꝑdicta est. In lege moisi

peccantes variis modis puniebatur
ex precepto domini. Alia lingua lo-
quebatur in euangelio. quia peccatores non pri-
mo occidi. sed ad penitenciam hortatur di-
cens penitenciam agite. et reliqua. Ibi com-
mendabat castitatem. in euangelio baptismum
iste baptizate omnes gentes. Ibi
sabbatum. hic diem dominicam et oracula
a patribus. Ibi sacrificia pecorum. hic
corporis et sanguinis sui misterium
Et ne sic exaudierit increduli iu-
dei dominum. et non obedierit illi. taliter
secundum precedente disputacionem apostoli
die penthecostes venit spiritus sanctus
super credentes in iherusalem. et ceperunt
loqui variis linguis. prout spiritus
sanctus dabat eloqui illis. Aderant
iudei ex omni nacione que sub celo est
et qui predestinati erant versi in
admiracionem crediderunt in christum. et
salui facti sunt. Ceteri vero licet ita
mira audirent. noluerunt christo cre-
dere. per apostolos eius linguis loquen-
tes. Lingue in signum sunt id est
in miraculum sunt non fidelibus qui sciunt
deo nichil esse impossibile sed infideli-
bus qui de dei potencia dubitant.
Verbi gracia paulus loquebatur omnibus
linguis non propter se. sed propter incredu-
los diversarum gencium. quos christo lu-
crari volebat. prophecia autem id est
scripturarum exposiciones non infidelibus
sunt qui non audiunt scripturas. sed
fidelibus qui diligunt eas. Si ergo
conveniat universa ecclesia in unum. et
omnes linguis loquantur. et singuli
sua lingua. Intrent autem ideote
id est propria lingua contenti. et intret
infideles sive pagani. nonne dicent
quid insanitis. vel quid in amencia
et in frenesim versi estis. et hoc
ideo. quia omnes loquimini confuse. et quod di-
citis non intelligunt. Si autem omnes
prophetent vel scripturas veritatis
explanent. Intret autem quibus infidelis
vel ideota rusticus tamen lingua contentus.
convincitur ab omnibus scilicet infidelis esse.
aut ideota diiudicatur ab omnibus. quod nisi
penitenciam agat damnandus sit. Occul-
ta cordis eius manifesta fiunt. vel cogi-
taciones prave et vicia que ille predicatores
putat latere. dum ipsi disputant
contra vicia. manifesta fiunt ab ipso.
qui dicit in veritate quia ista omnia cogno-
sco in me. Sic refert beatus augustinus
quodam loco. quod aliquando dum faceret
sermonem ad populum introivit quidam
scelestus homo. statim quasi se non ad-
tenderet. sermo suus versus est contra
illius hominis vicia. ille autem considerans
se pontifici adeo revelatum conversus
est et penitens. salutem obtinuit.
Sic et in vita sancti cesarii arelatensis
episcopi legitur. quod spiritus sanctus ita sermonem eius
disponebat. ut omnia contrarias verbis
suis conciteret. quasi sibi eas omnes
auditores indicassent que pro manibus
haberet scripturas. Et cadens in faciem in-
fidelis ille vel ideota. humilians se
adorabit deum annuncians. quod vere
deus in vobis sit. qui eciam sua consciencia
revelatur vobis. Unusquisque vestrum psalmum
habet de quo debet disputare. doctri-
nam habet vel exposicionem librorum. apocali-
psim habet. id est revelacionem a deo sibi
in corde manifestam. propter quam valet
intelligere divinas scripturas. linguam
habet quam proferat et interpretacionem dicens.
sic dicitur iste sermo in illa lingua.
et sic resolvitur in nostra. Si lingua
vix ignotaque loquitur secundum duos scilicet
fiet illa allocucio aut multum tres
vel aut quod multum est secundum tres fiet.
et per partes scilicet loquantur. ne simul vi-
deantur esse amentes si omnes ceperit
loqui. ut unus interpretetur vel unus sit in-
terpres qui exponat et interpretetur
illorum linguam obscuram. vel eciam ideo
incipit loqui per partes. ut interpres possit

interpretari per singulos. Et est sensus in conuentu vnus aut duo vel etiam tres loquantur. nec ipsi simul. sed per partes. ita vt quod vnusquisque loquitur ab interprete manifestari possit astantibus. Si autem non fuerit interpres taceat scilicet doctor. quia habet linguam incognitam. sibi autem loquatur et deo orando et legendo. quia ipsi cuncta nota sunt linguarum verba. prophete et explanatores duo aut tres dicat sic loquuntur. quia in ore duorum vel trium testium stat omne verbum. Ceteri vero scilicet prophete et doctores sive explanatores prophetarum diiudicent. si quid amplius aut minus loqui necesse sit et discernant etiam utrum secundum veritatem fidei illi doceant. Quod si alii sedenti reuelatum fuit spiritu sancto. aliter quam ille dicat. aut aliud. prior qui loquebatur taceat ad horam secundum morem iudeorum loquitur. qui hoc ordine residebant in synagogis suis. scilicet et scribe et pharisei. doctoresque legis sederent in cathedris. qui minoris dignitatis erant in subselliis et scannis. Vulgares vero plebs et simplices quique in pauimento et sic mathias residebat. Unde dicit apostolus. Si illi fuerit reuelatum qui sedet in cathedra. aliter iam expositor loquitur. aut aliqui horum qui sedet in subselliis vel in pauimento. taceat qui antea loquebatur. Potestis enim omnes per singulos prophetare. vt omnes discant et omnes exhortentur. sic doctores non equali peritia imbuti sunt. ita vt auditores quadam inequalitate capacitatis differre probantur. Ideo quia perfecti docti perfectos auditores in sensu doceant. minus docti minus capaces instruant. sic singuli possunt prophetare et dicere vel per singulos vt unus post unum loquitur. et sic per ordinem predicando ab omnibus explicatur. Spiritus prophetarum prophetis subiectus est. Spiritus

sanctus qui locutus est per esaiam hieremiam et reliquos prophetas veteris testamenti per prophetas quam noui testamenti sic fuerunt apostoli et explanatores prophetarum. qui prophete non inmerito appellantur. illis omnibus spiritus subiectus est quia omnino. quod non cogit subito in vocem prorumpere. sic maligni spiritus energumenos et arrepticios. sed eorum potestati tribuit. quid loquatur et quando sileat. Verbi gratia propheta et predicator quilibet vult sermonem ad populum facere. veluti hieronimus aliquem prophete librum exponere. adest ei spiritus vt instruat et loquitur per illum. vt incipit loqui. non dico tamen vt tetigerit librum. facit enim erumpere in vocem veluti freneticum. Et bene idem spiritus sanctus qui fuit olim in prophetis. dicitur esse in explanatoribus illorum quo ad non valuissent explanare verba spiritus sancti. neque in lucem producere obscuritatem illorum. Aliter si legerimus pluraliter numero. spiritus prophetarum prophetis subiecti sunt. necesse est vt intelligamus per spiritus. dona spiritus sancti et linguas. virtutes. eiectionem demonum. sapientiam consilium. et reliqua. Hec autem dona. sic sunt electis subdita. vt quando volunt exerceant illa. et quando volunt retineant quasi occulta. Hiis verbis datur intelligi. quod licet multi simul doctores sint. qui nouerint per spiritum sanctum quid loqui debeant. non tamen ita ab ipso spiritu sancto impellantur. vt uno loquente. tacere alii non valeant. Non enim dissensionis est deus. sed pacis. quia deus pacem non dissensionem docuit. quando unus aduersus alium tumens. illo adhuc loquente loqui temptabat. dissensionem faciebat et hoc deo execrabile erat. Sicut in omnibus ecclesiis. sic scilicet et vos doceo. vt unus vel duo aut certe tres in conuentu doceant et per partes et unus interpretetur. et si interpres defuerit. taceat. Mulieres in ecclesia taceant. ne seminent errorem

sic eua prima mlr fecit. Subdite de
bent esse viris. qr mlr de viro sum
pta est. no vir d'muliere. et qr p eaz
vir seductus est. sic et lex dei est id est
deus per genesim ingens. sub viri po
testate eris. An a vobis o corinthii
verbu dei pcesserit sp ad alias ge
tes. Inflabant corinthii. quasi ex lo
illor. rete gentes inuitate credidis
sent in xpm. et ab illis ess diffama
tum. Io ait apls. An a vobis vbu
dei .i. fides xpi vel eius euanm pces
sit ad alias gentes Inflabant
et iam in hoc quasi solis illis salus
que in xpo est per patriarchas et phe
tas fuisset pmissa. Et hoc e quod
dicit. Aut in vos solos pueit verbu
dei. Si quis videt pheta esse id e
sapiens doctor et explanato scriptur
arum. aut spualis .i. qui spiritalia ca
pere possit. cognoscat que scribo
vobis. qr dni sut mandata .i. intelli
gat et approbet. qr dni est madatu.
Pseudo apli a scribis et a diabolo lo
quebant. ideo qr his verb tangit illos.
qui plurimis spualibus et desideriis ho
minu no diuina sed terrena docebat.
Si quis aut ignorat sp hec madata
dni. ignorabit .i. si quis repudiat.
.i. no approbat hec madata dni. repu
diabitur a dno in die iudicii. Ita qz
fres mei in fide emulamini .i. studete
et diligite phetare .i. scripturas inter
ptari et aperte expone. Et etiam si
qs vult vel pr linguis. nolite phibe
re. tm vt heat interptem. oia aut hone
ste fiant in vob .i. sn dedecore. XV

Notum vobis facio fres id
est ad memoria vob reduco
euanm qd pdicaui vobis.
qd et accepistis. in quo et statis. per
qd et saluemini. Fuerat apls apud
corinthios per vnu anu et sex men
ses pdicans illis euanm. sed post
eius discessum introierut in eos pseu:
do apli. qui negabat xpm ex virgi
natu. passu. a mortuis suscitatum.
negabat qz resurrectioz gnale futura.
Idcirco 9pulsus apls recapitulat que
illos pmis docuerat. vn dicit. Notu
vobis facio euanm qd accepistis su
susceptistis a me vel accepta habuistis
in quo et statis. In vna quaqz plebe
fideli. duo sunt pli. pfecti et ipfecti.
hic pfectos in fide alloquitur iterum
cum ipfectos subiungit. Qua rone
pdicauerim vobis si tenetis. n frust
credidistis. Itatura huius versiculi mi
nus quidda sensus videt here. quia
pulchrius sonat in greco. Notandu
qz interrogatiue atqz increpatiue legendu
esse. Igit dicit ita. quid vtilitatis
accepistis in hoc qz pdicaui vob. si
modo accepta a pseudo aplis. Aliter susti
netis. n qr frustra sil inaniter credi
distis in hoc qz a fide recessistis. Dic
ergo qua rone sil qua vtilitate pre:
dicauerim vobis verba fidei. si te:
netis eo modo aliter qm tunc audistis.
nisi qr frustra credidistis. an me
pdicante adepti estis fide ...
et no vera. Non vtiqz. vera vob
donaui no falsam. veraqz fide et
credulitate. Ergo qua rone pdica
ui vobis. n qz frustra credidistis.
Frustra credit. qui ab ipsa fide pus
modu recedit. Iam in seqntibus
exponit quid pdicauit. Tradidi
enim vobis in pmis .i. in exordio
mee pdicationis qd accepi sp a xpo.
quod xps mortuus est scdm scriptu
ras. Scripturas veteris testamti
memorat. que futura passioz xpi ce:
tin cert. Dicit enim esaias. Sicut ouis
ad occisioz ducet. et sic agnus non
aperiet os suu. Et qr sepultus e sp
scdm scripturas. Dabit in qt pheta
impios iudeos p sepulta et diuites
p morte sua. Et itez erit in qt sepulch

eius gloriosum. Mortuum enim nulli dubi
um est sepultum esse. Et quia surrexit
tercia die secundum scripturas. vivificabit
bit nos post duos dies in die ter
cia suscitabit nos. Et quia visus est cephe.
Siriu est et hebreum. petrus grecum et
latinum. licet tercium locum non dissimi
ant euangeliste ubi apparuit ei. tamen
credendum est. quia ei apparuit. Et post
undecim. octaua videlicet die resurrectionis eius. quando
cum aliis erat thomas. Deinde visus
est plusquam quingentis fratribus simul.
et credentibus. hoc quidem verum est. licet
euangeliste non commemorent. ex quibus mul
ti manent in corpore usque adhuc. a
quibus si vultis interrogare potestis. Qui
dam autem dormierunt et mortui sunt.
quod ideo dicit. quia facilius potest susci
tari a christo de sompno mortis. quam
quis a socio suo de sompno lectuli.
Deinde visus est iacobo qui voverat
se non manducaturum
aut bibiturum donec videret christum
a mortuis suscitatum. Deinde apostolis
omnibus in monte ubi constituerat eos
ire. et quando in celos perrexit. Novissime autem
omnium tamquam abortivo visus est et mihi.
Abortivus est. qui suo legitimo tempore na
scendi nascitur. extra tempus videlicet congruum.
aut antequam debet nasci. aut post. Iulius
cesar fuit abortivus. qui post legit
timum tempus cum cesaria natus est
secto matris utero. Sic et apostolus abor
tivo quodammodo extitit. quia post tempus
natus est in christo. quia non ab illo visus
est. cum adhuc esset in carne. sed cum
iam in dextra patris esset collo
catus. Vel abortivum. quia sic de vita ab
ortivum desperatur. sic et de vita pau
li desperabatur a fidelibus. quando eos per
sequebatur. qui utique penitentiam incurrisset
mortis. nisi ei a christo fuisset subuentum.
Visus est autem ei de celo. post non par
uum tempus ascensionis sue. quando erat
tus est in via. dum pergeret damascum.
Et post orantem in templo. Ego sum mi
nimus apostolorum causa humilitatis hoc
dicit. sic et matheus qui vocat se pu
blicanum. vel etiam minimus tempore et vo
catione. quia ultimus est vocatus. maximus
autem labore. dignitate et predicatione
sic ipse in sequentibus manifestat ubi
dicit. Abundancius siquidem illis
omnibus laboravi. Gratia autem dei sum id
quod sum. et quod credo quod apostolus sum et pre
dicator euangelii. totum est dei gratia.
et gratia eius in me vacua non fuit. per
liberum arbitrium cooperatus est gratie
dei. Ipsa tamen gratia preuenit illum ut vellet
et subsecuta est ut posset implere quod
volebat. et in hoc. quia voluntatem suam
iunxit voluntati dei. ideo dignus est
remuneracione. Abundancius autem
illis omnibus laboravi. quia illi solis iu
deis et singulis provinciis predicaverunt.
Paulus autem et iudeis et gentilibus
predicavit. pene universum mundum per
ambulans. aut per se aut per epistolas
suas. Vel etiam in hoc plus illis labora
vit. quia illi ex predicatione victum secundum
euangelium accipiebant. Paulus non eius
hac potestate. sed labore manuum suarum
vivebat. vel plus laboravit. quia illi
iudeis qui habebant scripturas quibus
vicia dampnabantur et virtutes lauda
bantur predicaverunt: et factis miraculis
doctrina facile suscipiebat illorum. quia
illi cognicionem unius dei habebant. paulus
vero gentibus. vicia virtutesque nesci
entibus. Illi iudeis prophecias de christo
habentibus cum concordabant que de christo
predicabant. paulus gentibus nullam de
christo prophetiam habentibus. Non autem ego
sed solus laboravi. sed gratia dei mecum.
Cum mirandis et in auditoribus corda
eorum tangendo et illustrando ad cre
dendum. et in verbum predicacionis ministra
do. Siue enim ego sive illi sed apostoli alii
sic predicamus sed sic supra commemoravi.
quam christus mortuus et surrexit et in celos ascendit

et cetera. Inuenimur autem et falsi testes dei .i. pro deo testimonium ferentes. inuenimur falsi. quod testimonium diximus aduersus deum quod suscitauit xpm. quem non suscitauit si mortui non resurgunt. In his locis silogismis dialeticis utitur apostolus et videtur negare quod affirmat. Non sunt enim falsi testes apostoli. quia xpus resurrexit et mortui resurgent. Et si ita est ut quidam vestrum dicunt adhuc estis in peccatis vestris. quia baptizati in fide mortis xpi et resurrectionis fuistis. ut remissionem acciperetis peccatorum. Ergo non credentes xpm resurrexisse in peccatis suis manebant. quia baptismus non prodest nisi in fide xpi. Ergo et qui dormierunt in xpo .i. credentes ex vobis in xpm qui iam mortui sunt. perierunt. Sed si ita est ut vos putatis. deneganda talia dicit loquens dialetice. Si in hac vita tantum in xpo sperantes sumus supra et non in alia que erit post resurrectionem miserabiliores sumus miseriores sumus omnibus hominibus infidelibus. quia illi hac vita fruuntur luxuriantur crapulantur inebriantur letantur carnalia cum male fecerint. Nos econtra qui in xpm credimus. ieiunamus vigilamus. ab uxoribus abstinemus. ab illicitis cauemus. multa adversa et incommoda pro xpo sustinemus. Sed sancti in hac vita sperant in xpo. credentes se ab ipso mundatos a peccatis suis. et in alia sperant resurrectionem beatitudinemque perhennem. et sic firmiter in hac spe quasi iam totum illud possideant. Nunc autem .i. in hac etate in qua sumus xpus resurrexit a mortuis primicie dormientium. dicit xpm quia ipse qui est caput omnium electorum. ipse primus propria virtute ut adhuc iam non moriatur resurrexit a mortuis. Etenim quidem per unum hominem adam mors anime et corporis venit. et per unum hominem xpm. resurrectio mortuorum bonorum malorumque. Unusquisque in suo ordine. Ne diceret illi. et forte dicebant quia iusti qui ante xpm mortui sunt ante eum non resurrexerunt. quia per eius virtutem quidam illorum surrexerunt. et omnes homines surrecturi sunt. Primicie debuit esse dominicum .i. primus debuit resurgere sicut et fecit. Deinde omnes in suo ordine sunt aut iam surrexerunt aut resurrecturi sunt post xpm. scilicet qui resurrexit primus. Deinde. hi qui sunt xpi in aduentu eius. Quidam codices habent. Deinde hi qui sunt xpi. qui in aduentu eius crediderunt. sicut scriptum est. Deinde inquit qui sunt xpi resurgent in aduentu eius cum venerit ad iudicium. xpi sunt qui in eo crediderunt et crediderunt ante aduentum eius. Deinde finis sunt erit mundi. Finis namque mundi resurrectio erit. cum tradiderit regnum deo et patri. Deus pater omnia tradidit filio sicut ipse ait. omnia tradita sunt mihi a patre meo. Et paulus dicit. quod tunc sit finis mundi venturus. cum regnum tradiderit filius patri suo. qui est deus. Sed quia istud regnum sic filio a patre et patri a filio traditur. ut communiter ab utroque possideatur. dicendum breuiter quod pater homini filio a verbo suscepto omnia tradidit. ut sicut in filio diuinitas et humanitas una est persona. sic una sit et possessio. Illi enim homini tunc cuncta tradidit. quem ab unigenito suo suscipi voluit. Inde filius in fine regnum deo et patri tradet. cum electos suos quos suo sanguine adquisiuit ad contemplacionem dei patris perduxit. ostendit eis regnantem deum patrem cum seipso et spiritu sancto et tunc aperte scient. quomodo deus pater cum suo unigenito et spiritu sancto regnet sine fine immensus et omnipotens. et quomodo trinitas in personis et unitas

in substantia diuinitatis· vel certe tradet filius regnum deo patri omnes videlicet electos· qui ipse videbitur in forma hominis in iudicio· damnatisque iusta sententia reprobis· omnibus secundum electus patrio vultui exhibebit· ut qui hominem iudicem viderat munda conscientia· diuinitatem patris et filii et spiritus sancti contemplentur. Cum euacuauerit omnem principatum. quo tunc certe finis· principantur in diuinis spiritibus archangeli· angeli· sicut ipso nomine declaratur et reliqua pandunt ordinum nomina· Principantur et homines hominibus. Sed tunc unus princeps erit deus trinitas et cessabit omnis creature potestas. In angelis et hominibus cessabit timor· regnabit integra caritas· nec iam erit inter presidentes et subditos ulla dissensio· Ac propterea in bonorum spirituum et iustorum hominum princeps unus erit deus· Impleto quod scriptum est. et regnabit dominus solus in die illa unus et solus. oportet autem illum regnare donec ponat deus pater omnes inimicos sub pedibus eius. Si per caput christi diuinitas eius intelligitur sicut apostolus ait· Caput christi deus· per pedes non incongrue accipitur humanitas eius humilitas· que velut pedes visa est abiecta· Sed ei duobus modis inimici sunt infideles subiciuntur. videlicet dum aut conuersi in spiritu deo credunt in christum. humanitatis passum. mortuum ab inferis per resurrectionis gloriam elatum. psui. Aut etiam in sua duritia perdurantes. iudicem cum discent saltem in die iudicii bonorum malorumque. a quo iusto iudicio damnari se conspiciunt in penis suppliciorum. Nouissima autem inimica destruetur mors inimica. post cuius destructionem nullam inimiciam perennis vite patietur humanum genus. Ibi enim vita eterna erit· nullum obtinebit mors locum. Omnia autem subiecit deus pater sub pedibus eius et sub pedibus filii. omnia scilicet que fuerunt inimica et cetera. terrena et spiritalia seu celestia. subiecit potestati illius. Cum autem dicat scriptura per prophetam dauid. omnia subiecta sunt ei sine dubio preter eum qui subiecit sibi omnia. quia non pater filio. sed filius debet esse subditus patri secundum quod homo est. Ista scilicet diuinitate unius potentie. unius deitatis est cum patre. sicut unius essentie est cum illo. Cum autem subiecta illi fuerint omnia et filio. tunc et ipse filius subiectus erit illi et deo patri. qui sibi subiecit omnia. Sunt quoque modo cuncta subiecta filio. sed multi non attendunt ad hoc. neque considerant quod sub eius potestate sunt ipsi quadam ignorantia. In die vero iudicii nullus hoc ignorabit. Tunc et ipse filius subiectus erit deo patri caput scilicet cum corpore suo. quod est ecclesia. unde dicit alibi. Si ergo vos christi ergo semen abrahe estis. et unus christus estis. ut sit deus omnia in omnibus et in omnibus electis erit deus omnia. quia erit societas illorum et leticia. gaudium et exultatio et vita. sicut ipse per prophetam dicit. Ero illis deus et ero vobis sanctificatio unde letentur. quia ita ditabuntur presentia dei et implebuntur omnes electi omnibus bonis. omnibus quoque virtutibus. ut in ipso omnia bona possideant singuli. Erit enim deus tunc in uno quod patientia sicut fuit in iob· obedientia ut in abraham. mansuetudo ut in moise· virginitas ut in daniele. sapientia ut in salomone. et reliqua dona. que modo diuisa sunt electis. tunc possidebunt omnia singuli. Alioquin et si mortui non resurgunt quid facient qui baptizantur pro mortuis. Erant apud corinthios quidam. qui non credebant resurrectionem. et erant alii qui credebant illos resurrecturos qui baptizati moriebantur. Illos autem qui sine baptismate moriebantur credebant

cuit non resurgere quam male resurgere.
Si quis istorum cathecuminus sine baptismi
gratia migrasset e mundo, vivus aliquis
in nomine eius baptizabatur, putantes
quod mortuo baptismus vivi prodesset.
Quod factum commemorat apostolus, non ut ap
probet, quod huiusmodi baptismus aliquid prod
esset mortuo, sed ut eius exemplo non cre
dentibus resurrectionem suadeat et osten
dat, quia si illi resurrectionem non crederent,
nequaquam vivos pro mortuis baptiza
rent. Et est sensus. Cum in Christo si re
surrectio nec precessit in Christo et in
quibusdam qui surrexerunt cum illo, nec futura
est generalis in omnibus, quid est hoc quod
apud vos vivi baptizantur pro mor
tuis? Quod faciebant ut diximus ob du
as causas: vel quia non putabant resur
recturos nisi baptizatos, vel quia
credebant non esse feliciter post resur
rectionem victuros nisi baptizatos, si-
cuti veritas se habet. Ut quid et
nos apostoli periclitamur omni hora in fame
et siti et reliquis angustiis. Quo
tidie morior per vestram gloriam fratres. Iur
at apostolus ut ei magis credatur ab
auditoribus suis, et dicit: Iuro eo per
vestram gloriam quam nunquam vos habituri
estis, sed per eam quam ego pro labore
quo laboravi in vobis habiturus sum.
Et si quotidie moriebatur, quomodo vi-
vebat? Quotidie inquit morior, id
est periculum mortis sustineo. Si autem
dixeris quotidie morior pro vestra glo
ria, sic quidam codices habent, dicendum est
quia propterea ipse periculum mortis sustine
bat, ut illi in regno eterne beatitudi
nis glorificarentur. Et est sensus ad futu
ra respiciens: etiam si vos proficere
non vultis, ego tamen mercedem laboris
habeo. Unde et dicit per illam gloriam iuro
quam habeo in Christo Iesu. Securus et
fixus in spe talia loquebatur, quasi iam
habens quod in futuro adepturus erat.
Si secundum hominem ad bestias pugnavi

Ephesi, id est secundum quod homo pugnare
potest, vel quantum homo ferre potest, quid mihi prodest
est si mortui non resurgunt? Besti
as in hoc loco appellat homines besti
ali more viventes, qui seditionem
populorum adversum eum provocaverunt apud
Ephesum propter Diane idolum, quod cul
turam predicabat apostolus destruendam.
Omnis labor sanctorum ad hoc tendit ut
resurrectionis gloriam mereantur
accipere. Manducemus et bibamus,
cras enim moriemur. Hec vox desper
atorum Iudeorum fuit imminente capti
vitate sub Sennacherib et Nabucho-
donosor, et est hoc testimonium ab Esaia
prolatum. Positi enim in articulo mortis
dicebant: manducemus et bibamus,
quia cras moriemur. Quod apostolus refert
ad illos qui de resurrectione dubitabant.
Et si ita est inquit ut vos putatis,
videlicet si resurrectio futura non est, man
ducemus modo et bibamus, quia cras
moriemur, et post mortem nihil mali
patiemur. Et revera si resurrectio mor
tuorum non esset, manducandum et biben
dum esset. Nolite seduci, id est nolite
decipi a pseudo apostolis qui denegant
resurrectionem, neque a diabolo qui vos vult
decipere. Corrumpunt mores bonos
colloquia mala. Hunc versum ostendit
apostolus confabulationes malorum hominum
et lasciviencium evertere posse totum
propositum. Communitas enim pravi collo-
quii viciat mentem. Ac per hoc caven
dum est a talibus, quia vitam bonam
et honestos atque verecundos mores
corrumpunt et depravant colloquia
mala. Quomodo depravatio bonorum collo
cutio est malorum. Evigilate iuste
et nolite peccare. Quidam codices
habent: evigilate iusti. Quasi illos pre
cepit evigilare qui iusti sunt. Sed
falso scriptum est, quia qui iusti sunt
non indigent admoneri ut evigilent

a somno infidelitatis. a torpore er-
roris aduerbialiter enim dixit euigi
late iuste qui estis in somno erroris
et infidelitatis non credentes resur
rectionem. et nolite peccare in iustitia in
bonis operibus continuantes. ut possitis
ad gloriam resurgere. Ignorantiam enim
dei quidam habent, id est quidam verum ignorantiam
verborum dei habent. quibus dicitur in euangelio
Veniet hora quando omnes qui in monumen
tis sunt audient vocem filii dei. et
procedent et reliqua. Ad reuerentiam id est
ad utilitatem vestram loquor vobis ut
deum timeatis et timendo ametis.
Cassiodorus dicit. quod reuerentia est timor
mixtus amore. Sed dicet aliquis de vestris
dubitans de resurrectione. Quomodo resur
gent mortui. aut quali corpore venient.
scilicet ad iudicium. Insipiens tu quod seminas
in terra non viuificatur. nisi prius moriatur
physica ratione utitur exemplo de gra
no alicuius seminis quod moritur in terra quando
seritur quando lacteum efficitur. quod postea omnipotentis
dei potentia viuificatur et producit mul
ta grana ex se. quibus verbis ostendit
vult nostra corpora rursus reparari ad
vitam. Et granum quod seminas non corpus
quod futurum est. seminas: sed nudum gra
num et nudum ab aristis et culmo re
suscitat in radices. culmum. stipulas.
spicas. grana et aristas. ipsa quoque non
nuda. sed immortalitate et incorruptione
vestita. sua virtute sanctorum resusci
tabit corpora propriis spiritibus animata. et
sic non aliud. sed granum quod seminatur
de terra pullulat. sic non in alieno
sed in proprio corpore resurget unusquisque
hominum sicut iob ait. In carne mea vide
bo deum. quem visurus sum ego ipse et
non alius. Non omnis caro eadem caro.
sed alia hominum. alia pecorum. id est omnis caro
non est una et similis caro. omnis quidem
caro quatuor elementorum admixtione

formatur. sed diuersa ex origine capi-
unt loca. volucres aerem. homines ter
ram. pisces aque fluenta. Ergo
sicut unumquodque animal proprium habet corpus.
nec habere potest alterius. ita unusquisque homo
suum non alterius resumet corpus in die
iudicii. Et quemadmodum ex una impensa
diuersa est caro animalium. ita unius car
nis homines diuersi erunt dignitate
in resurrectione. ut talis unusquisque appar
eat. qualis quis fuerit meriti. Et
corpora celestia sunt et corpora ter-
restria. Corpora celestia sunt vola
tilium. Terrestria hominum et animalium ter-
ram incolentium. vel corpora celestia
sol. luna. stelle. que corpora sunt virtute
ignea et videntur. Alia celestium gloria.
id est dignitatis vel claritatis. alia ter-
restrium in suo statu. Stella differt a
stella in claritate. pulchritudine
magnitudine. velocitate. Alia clari
tas solis. alia lune et cetera. Sic sol et lu
na ac stelle cum sint unius generis.
merito tamen dissimiles erunt in gloria.
sicut ipse manifestat subdens. Sic erit
resurrectio mortuorum. Quoniam multe sunt
mansiones in domo patris. et pro diuer
sitate meritorum erit retributio cele-
stium premiorum. non quod alibi iste alibi
ille sit. remunerandus. sed sicut sol et luna
ac stelle omnes differentes a se claritate
in uno sunt celo. ita differentes ele-
cti meritis. uno coronabuntur in regno.
Seminatur. id est corpus sepelitur in
corruptione. quia corrumpitur a vermibus
et fracet atque putrescit. surget in-
incorruptione et impassibiliter. Ignobilis
dicitur quasi sine nomine. mortuus enim sine
nomine. quia iam non est homo sed cadauer
quod a cadendo dicitur vel ignobilis
est sine dignitatis nomine. quod enim igno
bilius carne mortua. vel quid
iterum gloriosius in creaturis surgente

ea et icorruptela papiente. Seīat
in infirmitate. qr se nō pt moue
qm̄ imobile redditū est. surget in
virtute sp̄ dei. Aliter. vel in virtu
te. qr ultra nō possit mori. qr vinc̄t
virtute et̄nitatis angelice. Semi
nat corp9 aīale qd' aīaz habuit.
surget corp9 sp̄itale. Sic aīale corp9
nō est aīa sed corpus: ita corp9 sp̄ita
le nō sp̄m debe9 putare sed corpus
Nam electoꝝ corpora vt ait gregori9
p̄ in illa r̄surcōe erūt palpabilia per
veritatē nature sic dn̄i corp9 fuit
p9 r̄surcōz. qr verā carnē hēbūt. sed
subtilia erūt p effectū dīne poten̄c.
Nō erūt sp̄t vt palpari et videri nō
possint. sed in hoc erūt sp̄italia. qr sicut
sp̄t r aīa mea nō pt mori. nō indig
cibo et potu. ita et illa imortalia erūt
nec indigebūt cibo aut potu. Ideo
q̄ dicit seīat corp9 r sepelitur. q̄a
velut granū viriditate r̄surrectiōis
donabitur. Si' est corp9 aīale modo
in hac vita. est et sp̄itale r erit et spiri
tale in alia vita. qd' nō poterit mori.
sic etiam xp̄t et ita erit et spiri tale
corp9 vt sup̄ diximus. Fact9 ē p̄mus
hō adam in aīaz viuētē. hoc sc̄ptuz
ē in genesi. Q' vero se. nouissi9 adā in
sp̄m viuificātem. hoc apl's addidit de
suo. Adam fact9 est in aīaz viuentez.
id est aīalis fact9 est. et corp9 eius
aīale est. ita vt si peccaret sic et fecit.
mori potuisset ideo q̄ mōtal' extitit. No
uissi9 adam r xp̄t in sp̄m viuifican
tem fuit. quō sp̄t q̄ inclinato capite
emisit. in r̄surrectione corp9 ei9 viui
ficauit. Ergo aīale corp9 in adā et
mortale. In xp̄o vero sp̄itale qd' p
r̄surcōez est glificatū. Sz intuendū est.
q̄re xp̄t aut nouissim9 adā a scd's
dicatur. cū multi inter adā q̄ nō
est ambiguū qn̄ p̄m9 sit et at xp̄m
fuerit. Ad qd' dicendū qr vz adā qui
peccator om̄s peccatores genuit. cōp̄hen
dunt om̄s peccatores vsqz ad xp̄m.
xp̄t aūt sine pcc̄o suos fideles in ba
ptismate absqz pcc̄o facit esse. quō
cirographū mortis penit9 tollit.
Itaqz secund9 vel nouissi9 adam
recte dr̄ nō ordine. sed facti imuta
tōe. quō donec ad xp̄m p fidē et ba
ptismū transeas ad p̄m adā ptines.
Deinceps vero ad scd'm adam. q'
p̄uaricatores p̄mi remittat. Nam
et tu p̄mus es adam vsqz quo ba
ptizaris. secund9 cū baptizaris.
Et nō p̄us qd' sp̄itale est. sed quod
aīale est. deinde qd' sp̄itale ē. quō
p̄m9 hō mortalis. p̄qmodū vero
efficitur imortalis. p̄m9 hō adaz
de terra t̄ren9. scd's hō xp̄t de celo
celestis. vnde ipē ait. Nemo ascen
dit in celū. nisi qui de celo descendit
fili9 hōis qui est in celo. Nō ipse
hō per se de celo descendit. sed in di
uinitate cū qua vna est psona. Ce
lestis aūt ideo vocat. qr celestis
fuit ei9 incarnacō. natiuitas ei9. re
surrectio et talia cetā q̄ ipē patuit po
sit9 in mūdo. per pn̄ciaz carnis. do
ctrina quoqz ei9 et miracula celestia
fuerūt. Qualis t̄ren9 adā. tales et
t̄reni hōies r mortales peccatores.
et qualis celestis r xp̄t. tales et ce
lestes qui ad xp̄m ptinēt imōtales
viz et sn̄ pcc̄o. et hoc sūt mō in spe.
in r̄surcōe aūt erūt in re. Sicut po
tauim9 imaginē t̄reni hōis id est
pcc̄m et mortalitatē. portem9 et ima
ginē celestis. in spe et fide in nouita
te vite ambulātes et spem r̄surcōis
hn̄tes. Caro et sanguis regnum
dei nō possidebūt. In scripturis
aliq caro accipit' scd'm naturam
vt hoc nūc os ex ossibus meis. et
caro de carne mea. Aliq scd'm corru
pcōz et mortalitatē siū fragilitez
vt ibi. recordat9 est qr caro sūt. id est

xv

frangiles et miseri Alio secundum culpam vt illud non permanebit spiritus meus in homine eo quod sit caro. In hoc vero loco accipitur tam secundum corruptionem quam secundum culpam. sic deus temptat electos. secundum illud temptat vos dominus deus vester. et sic dicitur deus neminem temptat. ita potest dici caro possidebit regnum dei. et caro non possidebit regnum dei. Igitur in electis possidebit caro et sanguis per veritatem nature regnum dei. et non possidebit caro regnum dei per corruptionem et mortalitatem. quia immortales erunt et incorruptibiles. vel et iam caro et sanguis per culpam non possidebit. quia ibi non erit culpa vel prauaricatio Ita quod caro id est mortalitas. et sanguis id est corruptio. vel homo carnalibus desideriis deditus. regnum dei non possidebit. et tamen caro et sanguis regnum dei possidebunt in glorificata veritate nature. Neque corruptio incorruptelam possidebit sic in corruptionem id est resurrectionem non possidebit corruptio aliqua. quia non erit iam in resuscitatis ad vitam mortalitas et corruptio. Ecce misterium vobis dico secretum et occultum latent infideles. vel quod hactenus latuit vos. Nam misterium grecum est quod latine dicitur secretum et occultum. Nam omnes quidem resurgemus id est boni et mali. sed non omnes immutabimur scilicet in gloriam id est non glorificabimur omnes. Illi enim glorificabuntur qui velut sol fulgebunt in regno patris sui In momento. Momentum est minimum atque angustissimum tempus. vocatum a motu siderum et stellarum per quod significatur breuissimum spacium. Est enim extremitas hore in breuibus interuallis. cum aliquid sibi reditat succedit. In ictu oculi. Ictus oculi est quo palpebra

icit id est percutit oculum vel quod melius. Augustinus vult ne tanta mora fiat in iudicio. Ictus oculi intelligitur quo solis splendore subito vt vix cogitari possit ferit oculus. In nouissima tuba id est in voce angelica. quod dominus in iussu dei patris et in tuba id est in preconiis angelorum descendet de celo. Non est enim intelligendum quod tubam corporalem accipiat angelus vel ipse iudex vocem emittat huiusmodi. sed vox angelorum tuba appellatur propter magnitudinem. Vnde dicitur in psalmo Ascendit deus in iubilacione. et dominus in voce tube. Tuba igitur intelligitur vox angelorum que insonuit dicens. Viri ihesus qui assumptus est a vobis in celum sic veniet. vel in tuba dicit id est in manifestacione iuxta id. Cum facis elemosinam noli tuba canere ante te. id est noli facere in manifesto Canet enim scilicet angelus tuba id est sonabit vox angelica et mortui resurgent incorrupti id est integri corporibus sine diminucione membrorum et immortales. et nos fideles immutabimur scilicet in melius ad gloriam. quia eternitate immortalitate glorificabimur. Oportet enim corruptibile hoc scilicet corpus induere incorrupcionem id est quia resurrectio in veritate futura est. oportet vt corrupcio tollatur et incorruptio detur. Cum autem mortale hoc induerit immortalitatem quasi tangendo et digito demonstrando corpus suum. hoc dicebat apostolus hoc mortale dicit. quod non aliud quam quod deposuero. recipiam corpus Tunc fiet sermo qui scriptus est scilicet in osee secundum lxx. Absorpta est mors in victoria id est in gloria et veritate resurrectionis Sic pulsilla gutta que in ignem valide piecta ita absorbetur. vt iterans iam

videat. sic mors absorbebitur et de
glutietur in victoria et virtute re-
surgentium ut ultra non sentiatur.
Nam consumptio mortis. gloria
erit resurrectionis. Ubi est mors
victoria tua. Vox sanctorum resurgen
tium insultantium morti. Ubi est
inquit victoria tua o mors. quo
genus humanum tibi subiecisti. qua
etiam filio dei homini facto dominari vo
luisti. Et est sensus. Ne glorieris
ultra. quoniam nos iam resurreximus qui
tuam amaritudinem quondam sentiuimus.
et quid tibi profuit o mors mali-
gnaque gloriabaris. ecce quem transfi
xisti regnabit in vita eterna feliciter
cum christo qui te strauit. Ubi est
stimulus tuus. Sic videntur hec ver
ba sonare quasi de morte stimu
lus procedat. si quis iste stimulus
peccatum est. datur intelligi. quod mors
de stimulo id est de peccato processit. Nam
primus homo nisi peccasset mori utique
non posset. peccauit et ergo mor
tem anime et corporis incurrit. Hec
vero dicit morti o mors ubi est
peccatum pro quo mundo dominabaris.
si ubi est stimulus tuus. unde aperi
ens quid stimulum appellauit.
subdit. Stimulus autem mortis id est
qui mortem facit peccatum est. Et recte
peccatum stimulus appellatur. quod velut
stimulus carnem. sic peccatum pungit
et vulnerat animam et corpus. Virtus
vero id est fortitudo peccati lex. non est quia
quodammodo vires ministrat peccato lex
accendendo hominem ad peccatum dum
prohibet peccatum. Naturale namque est
humane fragilitati. ut omne quod plus
prohibetur ardentius concupiscatur. vel
virtus peccati lex. quia per legem quantumcumque
sit unumquodque peccatum cognoscitur. Qui
enim sine lege peccat videtur ei

quasi impune peccet. cum autem ad
legem transierit. si ultra peccauerit
quanta virtus peccati id est quanta magni
tudo peccati sit. agnoscit. Deo autem
gratias qui dedit nobis victoriam
scilicet mortis in spe per dominum nostrum ihesum
christum. Laudat apostolus deum patrem
ex persona sanctorum a quo victoriam mor
tis et resurrectionis donum iam habent
in spe. Itaque fratres mei in fide. dilecti
id est valde amabiles. stabiles sive
firmi estote et immobiles. ne mo
ueamini a rectitudine fidei deceptione
corruptorum. abundantes semper exer-
citantes in opere domini scilicet id est in preceptis
iustitie omni tempore perficite. xvi

De collectis autem que fiunt in san
ctos. paulus et reliqui apostoli apud
eos quos docebant curam
sanctorum gerebant qui erant ierosolimis
et suis substantiis expoliati ab
incredulis fuerant. propter quod reliquerant
traditiones patrum et crediderant
in crucifixum. ideo quia precipiebant apostoli.
ut diebus dominicis in unum confluentes
unusquisque quod sibi videretur daret ad
opus illorum et colligebantur sumptus
per singulas ecclesias. ut per nuntios col
lecti mitterentur eis. Sic ordinaui
ecclesiis galatie. id est apud galathas ita
et vos facite. Per unam sabbati unus
quisque vestrum apud se reponat recon
dens quod ei bene placuerit. ut non cum
venero tunc collecte fiant. Unam
sabbati appellat diem dominicam. qui
apud iudeos una sabbati vel una
sabbatorum vel prima sabbati vocabatur.
qui nunc ob reuerentiam dominice resurrectionis
dominicus appellatur in quo precipit
omnem plebem conuenire ad ecclesiam
et congregare illos singulos prout vo
luerit ad opus illorum qui erant ierosolimis.
et apud se unumquemque reponere quasi

in thezauro. ut veniente apostolo haberet
omnia preparata que volebat mittere.
quoniam quod paulatim colligitur ne grave
esset invenitur multum. Ideo autem pre
cepit ad calcias hoc deferre quod vo
lebat unusquisque dare. ut dum ille di
ceret hoc volo mittere sanctis qui sunt
ierusalem de mea porcione. alii istius
bono exhortarentur ad eadem facien
da. et hii ne a malis ministris deci
perent illa dona si apud eos ea
dimitteret precepit ut secum referret
et tuto in loco reponeret quo ad
usque ipse veniret. Cum autem presens fuero
quos probaveritis et quos idoneos
iudicaveritis vel laudabiles osten
deritis. Et isto in loco media di
stinctio ac post subinferendum. hos
mittam per epistolas sub meas atque ve
stras laudatorias de vestra volunta
bona. vel commendatorias. quibus
apud fideles in ierusalem commendabo.
ut suscipiantur in pace. Quod si dignum
fuerit ut ego eam et si magna fuerit
pecunia. ut ego possim cum honore
illa ferre qui sum apostolus et episcopus mecum
ibunt. Nolo vos in transitu videre.
quod multa erant corrigenda in illis
que in transitu non poterant corrigi.
ideo hoc dicit. Permanebo autem
ephesi usque ad penthecosten. non
de penthecoste iudeorum dicit ut pu
tatur. sed christianorum. quoniam tunc sibi venit
secundum multitudinem credencium. Ostium
enim mihi apertum est magnum et evi
dens et multa corda hominum parata
sunt ad credendum. et manifestum sunt
iam. quia de illorum fide non dubitatur.
Et adversarii sunt multi. sed quia mihi
adversantur pro suis propinquis et
amicis quos christo acquisivit. Si ve
nerit ad vos thimotheus qui hanc
epistolam vobis portabit. videte
ut sine timore sit apud vos for
sitan fuiat iam apud illos cum ti
more. quia pseudo apostoli excitabant
persecucionem paganorum contra fideles. Opus
domini operatur sicut et ego. et doctrina et
miraculorum virtute ad salutem anima
rum vestrarum. Ne quis ergo illum spernat.
quia forsitan iam illum spreverant.
De apollo autem fratre. notum vobis
facio fratres. hic erat episcopus corinthiorum a
paulo fuerat ordinatus. sed ut illi ce
perunt dicere. ego sum pauli. ego apol
lo. ego vero cephe. cum non potuisset
eos sedare. relictis illis abiit cephe
sum ad apostolum paulum. quem cum postea
rogasset sicut hic dicitur ut rediret corin
thum. noluit. quia incorrectos eos adhuc
sciebat. Veniet inquit cum ei vacuum fu
erit et cum vos emendatos esse audi
erit. Vigilate. vigilat qui ad asper
ctum veri luminis mentis oculos apertos
tenet. vigilat qui servat operando
quod credidit. State in fide. ne succuba
tis decepti ab infidelibus. ut possitis
audire cum moise. tu autem hic sta me
cum. Viriliter agite. non molliter
neque muliebriter. sed firmiter pugnate
contra diabolicas temptaciones. Confortamini
sed in domino non in viribus meritis. neque
in vestra virtute. Omnia vestra in karita
te fiant et in dilectione dei et proximi
non duplici animo neque causa inanis
glorie. Obsecro autem vos fratres. nostis
domum stephane et fortunati. Stepha
na quedam nobilis erat matrona.
cum familia facta erat christiana sic legitur dominus.
quoniam sunt primicie achaie. quod primi
crediderunt ex omnibus achaicis. et or
dinaverunt se ut ministrarent sanctis.
qui sunt ierusalem. Obsecro autem ut et vos
subditi sitis eiusmodi. et imitatores

sitib ministrantes sanctis et omni
cooperanti et laboranti. quia sitis sub
diti sui imitatores. Gaudeo aut
in presentia stephane et fortunati
et achaici. Dat intelligi quod hi tres
stephana vz fortunatus nemo et
achaicus expleto ei ministerio suo
apud sanctos ihrlis venerit ad pau
lum antequam redissent corinthum
Nam corinthii erant genere. in quorum
presentia letatus est apostolus. Quoniam id quod
nobis deerat ipsi suppleverunt datur
intelligi quod ministraverunt apostolo ex
sua substantia. quod alii corinthii quibus
hec scribebat non exercebant. unde ait.
quod vobis deerat. ipsi suppleverunt
vz ministrando mihi. Refecerunt enim
et spiritum meum utique fame siti et la
boribus fatigatum. Et vestrum. quia letati
estis audientes quod ministraret mihi
omnium vestrum. Cognoscite ergo qui eius
modi sunt. i. diligite et notate atque
imitamini tales viros. vel cogno
scite i. subditi estote illis cum humili
tate qui talia agunt. Salutant
vos ecclesie omnes asie. i. salutem vobis
optant. quasi diceret. habes ecclesias imita
ri debetis. quia mihi et sanctis in ihrlm
ministrant de suis substantiis. Salutant
vos fratres omnes. hic tangit omnes adiu
tores suos. Salutate invicem in oscu
lo sancto i. casto et vero. Salutacio
mea manu pauli. alius hanc epistolam
scripserat sicut et alias. sed ipse paulus
apostolus propria manu in fine hoc addidit.
Si quis non amat dominum ihesum sit a-
nathema maranatha greco ser
mone dicitur perditus vel condempnatus id est
alienus et separatus a deo. Et subinfert
maranatha quod magis est siriacum quam
hebreum. Interpretatur aut dominus meus venit.

ut sit sensus. Anathema i. perditio
eis in adventu domini. qui eum non amant
aut venisse aut venturum esse non
credunt. Gratia domini nostri ihesu christi vo
biscum i. fides et remissio peccatorum.
et cetera dei dona. que gratis dantur
fidelibus. Karitas mea cum omnibus vobis.
id est ea dilectione qua vos dili
go. diligite vos invicem. et ea cari
tate qua deum diligo. diligite eum.
Amen id est fiat quod opto. vel vera
sunt omnia scripta a me memorata.

Explicit prima epistola ad
corinthios. Et incipit
secunda feliciter premisso
prologo. **prologus**

Apostolo recedente a corin
thiis. cum audisset eos a
pseudo apostolis discordias
here. scripsit eis priorem epistolam in qua
fortiter illos redarguit. qui dissen
siones inter fratres seminabant. et eos
qui cum illis societatem habebant. nec non
et illum qui uxorem patris acceperat. quem
precepit eici a consortio omnium tradens
illum sathane ad cruciandum. In qua
tradidit eis misterium corporis et san
guinis domini. et quomodo deberent id sumere.
quomodo deberent viri et mulieres in ecclesia
stare. de resurrectione quoque instruit
illos et de multis aliis rebus. Post-
quam vero cognovit eos penitenciam egisse
se de suis erroribus. illum quoque a suo con
sortio exclusisse. qui incestum pa
traverat uxorem patris accipiens
scripsit a troade hanc epistolam lauda
toriam et consolatoriam. in qua dicit
eos misericordiam invenisse. et revocat
illum miserrimum quem tradiderat sa
thane reconcilians illum ecclesie
hortatur quoque eos ad meliora. Se-
quitur textus secunde epistole ad corinthios.

Secunda corin. x.

Paulus apostolus iesu christi. Ex hoc satis iam in superioribus dictum est. Per voluntatem dei patris et totius trinitatis. quod sicut una substantia trinitatis est et indivisa maiestas. ita inseparabilis voluntas. Et thimotheus frater in fide. socius in predicatione. non tamen equalis in dignitate. Ecclesie dei que est corinthii. Forsitan non habebant adhuc prelatum episcopum id est qui ecclesie dirigit. Benedictus dei filius qui est in principio verbum apud patrem. quod est pater domini iesu christi et hominis a se assumpti. Totius enim trinitatis opus et creatura est ille homo. Aliter. Benedictus deus scilicet pater creator omnium rerum. qui est pater domini iesu christi tam secundum divinitatem quam secundum humanitatem. Tamen considerandum quod non dividimus personam sed distinguimus substantias. A benedictionibus et laudibus inchoavit apostolus more patriarcharum sanctorum quam patrum. quod ubi invenitur ea que sequuntur prospere succedunt. Pater misericordiarum scilicet sit benedictus. qui secundum multitudinem errorum et criminum nostrorum. largitus est nobis primatiam gentibus multiplicem misericordiam indulgendo nobis commissa scelera. Et deus totius et omnis consolationis scilicet sit benedictus. Recte deus totius consolationis appellatur. quia quanti quam consolari merentur ab illo. et per illum consolantur. Ut possimus et ipsi consolari eos qui in omni pressura sunt et ideo consolatur nos apostolos liberando de afflictionibus persecutorum. ut nos ipsum in verbo et exemplo consolemur illos. qui in omni pressura et angustia sunt. Et quo per exhortationem qua exhortamur et docemur. Exhortatio species est doctrine verbi gratia. dum verbo simpliciter docet. exemplo suo vel aliorum consolatur aliquis ne desperet de salute. sed sit securus de venia. Nolo vos ignorare fratres de tribulatione nostra que facta est in asia. Si dividimus mundum per tres partes. invenimus medietatem totius mundi asiam. Aliam vero medietatem teneri inter europam et affricam. Si vero quadripertitam illam diviserimus. erunt partes eius europa et affrica. asia maior et asia minor. In qua multas tribulationes pertulit apostolus. Dicta est autem generaliter omnis asia maior et minor a muliere quadam. que totius orientis imperium tenuit. quod a suo nomine vocavit asiam. Ab indico enim mari usque brittanicum omnes ille insule asiane vocantur. Ut ergo corinthii qui persecutionem sustinebant ab infidelibus non deficerent. dat eis apostolus semetipsum in exemplum dicens. Nolo ut ignoretis tribulationem quam nos sustinuimus in asia. et meo exemplo roboremini. quid enim mirum si discipuli verberentur cum magistri flagellantur. crucifiguntur et lapidentur. Quia supra modum gravati sumus supra virtutem. Cum idem apostolus in epistola prima dicat. Fidelis deus. qui non patietur vos temptari supra id quod potestis. Querendum est. quare hic dicat supra modum se esse gravatum. Ad quod dicendum. quia licet supra modum sint gravati et ultra humanum modum. et ultra quam humana fragilitas sua virtute sufferre posset. non tamen ultra virtutem divinam. que eis tolerantiam sustinendi et virtutem ferendi tribuit. Ita inquit sumus gravati. ut tederet nos etiam vivere. Tedium est anxietas animi. aliquando etiam per gravationem. aliquando pro odio ut hic. In quantum enim premebamur in quantum sumus gravati pressuris. ut odio haberemus vitam presentem. et vellemus potius mori quam vivere. Sed ipsi in nobis ipsis responsum mortis habuimus. ut non simus fidentes in nobis sed in deo qui suscitat mortuos. Quomodo potest mors loqui et

rn̄sum dare.'' Nos inquit ipi habui-
mus in nobisipsis rn̄sum mortis .i.
ipa mors et tribulacio atq angu
stia dicebat nob' in corde. du cru
ciarem. Nolite in nob' fide scdm
deo. quo nō potestis vra virtute vi-
cere hos cruciatus ponite in deo fi-
duciā et spem vraq. eripe q sufti
tat mortuos poterit vtiq vos er
uere. Sic enim videbatur illis quasi
de mortuis ad vita reuocaret. Ad
iuuantibus nobis in oroe p vob'.
sz eripiet nos de angustijs huius
mundi. Vt ex multarum psonis facie
rū .i. hoim. agantur deo gracie p nob'
p multos hoies b'eius donacōis q do-
nacio in nob' est. Sensus aut ista
est. idcirco nos deus liberabit per
vras oroes. vt cū nos liberati
fuerimus. referantur ei gre a multis
hoibus quibus pfuimus et psum atq
pdesse possumus. q uos exaudierit
p nob' liberando nos. Ex enim dicit
multarum facierum. hoc est qd' dicit
et psonis. donacōis aut eius dicit
gram qua illi liberati sūt. Na gla
nra .i. honor et magnificen̄ nra
hec est. que''. Testimōm 9sciē nre.
qr 9sciā nra .i. mens nra pribet
nob' testiōm q recte credimus. sēte
viuimus. et q in simplicitate cordis
et sinceritate dei .i. in veritate. et
nō duplici aīo. neq in sapia car
nali 9u9sati sumus in hoc seculo. sz in
gra dei et salute aliorum. plus q pre
dicabat in carnali sapia .i. philoso
phica et fucato sermoē. volētes ap
parē sapiētes. vel in hoc. qr xpm
negabāt passū. mortuū. atq amor
tuis rsurrexisse. Abundancius autem
ad vos in simplicitate conuersatus sum
qr cū ab alijs ecclijs aliqd accepis
sem. a vobis nihil accepi ne occa

sionē falsis aplis darē accipiendi
munia. vt et vos libere rphēdē
possem. Non enim alia scribimus vob'
nisi quā que legistis in priori epla.
et cognouistis in vita mea atq
pdicacoē. Vsq in finē vite nre idē
in die iudicij cognoscetis q scripsi
et q pdicauimus vob'. Sic et cognoui
stis nos ex parte. Non p oīa. qa
nō oīa potuimus vob' manifestare
q intelligebamus de deo. qr adhuc
paruuli eratis sensu. Gloria vra
sumus. qr vos gliari potestis q san
ctos et veridicos pdicatores ha
betis. Et vos nra glia eritis i die
dni .i. in die iudicij. qn coronā etne
remuneracōis p vobis recipiemus. Et hac
confidencia scilicet spe securus de vobis.
volui prius venire ad vos. qn priorē
eplam vobis direxi. vt scdm gram
haberetis. habuistis vnā gram qn
pm ad vos veni. du cito venistis
ad fidem. et debui itez venire ad vos
vt castigarē vos et corripem et vos-
met ipos emendātes possētis hēretis
scdam gram. Sz io nō veni. qr timui
si venirē q vos nō possē ita corripe
per meā psenciā. ne forte ipacien
tes essetis. sic verb' p eplam lenius
monendo. Cū ergo hoc voluissē id
est ad vos venire voluissē. dū nō
veni. Numqd leuitate vsus sum''.
Leuitate dr vti. qui qd' pmittit
verb' nō exhibet opibus. Et aplus
tunc leuitate vsus esset. si pmitteret
se venire et pmissū nō expleret.
Sz dum nō pmisit. q'uis vellet.
nō tn̄ vsus est leuitate. Aut q cogi
to. scdm carnē cogito .i. carnaliter
et huāne. Non. Scdm carnē cogitat
qui pro amicicijs et honoribus pn
cipū et pro lucris tpalibus q spe
at accipe a diuitibus et pncipibus
qd' pmittit alicui. implē differt.

non servans suum promissum. Ut sit apud
me est et non. id est ut promittam me ve
nire et non veniam et videar veritatem
loqui et mentiar. minime. Fidelis autem
deus id est verax est. quia quicquid promittit
opere implet. Et ipse qui est verax
ipse cognoscit quid sermo noster qui fuit
apud vos quando vobis predicavimus. vel qui
fit modo de me ad vos. Non est in illo ser-
mone. est et non. id est veritas et men
dacium. quasi mutabilitas aliqua ut verum
videretur loqui et non esset verum. sed est
in illo sermone. hoc est veritas. ibi
est quia in veritate locutus sum. Quasi
diceret. Idcirco a vero mendacio non
moveor. quia levitatis vitio non suc
cumbo. Dei enim filius qui est christus ihesus
qui in vobis predicatus est per me et
silvanum et timotheum. quia ante electus
est ad fidem et coniunctus ad predicationis
officium paulo apostolo quam timotheus. Non
inquit. quia ihesus christus est dei filius. Non
fuit in illo id est in christo. est et non. id est mu
tabilitas aliqua et veritas cum mendacio.
sed est in illo fuit. sicut ipse dixit. Ego
sum veritas. Quotquot enim promissi
ones dei patris sunt facte per prophetas
de nativitate christi. passione morte.
resurrectione. atque ascensione eius. de
salute quoque gentium sunt in illo est. id est in
christo adimplete sunt veraciter. quod res esse
habet et adimpleta est veritas illarum
promissionum. Unde ipse dicit pendens
in cruce. Consummatum est id est completa sunt
omnia que de me predicta erant. Ideo et
per ipsum amen dicimus deo ad gloriam no
stram. Ideo. quia in christo adimplete sunt
veraciter promissiones per ipsum id est per
christum amen id est veritas deo patri tri
buenda est ad gloriam nostram qui sumus
eius apostoli et ministri. Quo ad ipsorum
gloriam tribuenda est veritas per christum
deo patri. quia quod christus in se complevit
ipse predicavit et apostolis tradidit. et

apostolis predicantibus deus pater miracula
faciendo ostendebat verum esse quod ipse
promiserat. et quod illi predicabant et in hoc
gloria extitit illorum. Qui autem confirmat nos
iudeos in christo vobiscum id est in fide christi
et coniungit in uno lapide angulari duos
populos. et qui unxit nos gratia spiritus sancti idem
qui dedit nobis remissionem peccatorum per
gratiam spiritus sancti deus est scilicet verus. In veteri
testamento. sacerdotes et reges unge
bantur oleo. In novo autem omnes fideles
unguntur non tantum oleo visibili. sed et invisibili
gratia scilicet spiritus sancti in baptismate et
per manus impositionem. fiunt quasi reges animarum
et sacerdotes populorum. ut sic fiet eos iuxta
quod petrus ait. Vos genus sanctum regale
sacerdotium. Et qui signavit nos id est qui
assignavit nos sibi dando signum suum
nobis. Dum enim dixit christus. Sicut misit me
pater et ego mitto vos. signum suum in eis
posuit. Et dedit pignus spiritus in cordibus
nostris. pignus est proprie quod pro re credita
datur. ut dum illa reddita fuerit. istud
recipiatur. Sed hic apostolus pignus pro
arra posuit. que ideo datur. ut certus
sit de promisso. et quod deest compleatur. Nos
ergo arram sive pignus accepimus. gratiam scilicet
spiritus sancti in baptismate. ut securitatem
et certitudinem de repromissione eterne
patrie habeamus. Testem deum invoco
in animam meam id est si mentiar illum
invoco contra animam meam. quod parcens vobis
non veni ultra corinthum id est ne vos onerarem
essem et vos contristarem meo adven
tu. peperci vobis ne venirem ultra corin
thum. postquam a vobis recessi. Non quasi
dominamur fidei vestre. sicut imperatores. quia
unius fidei sumus iam nos et vos. Sed
adiutores sumus gaudii vestri. Sic debent
prelati agere quos vident concordare
sibi bona conversatione. non debent se illis
preferre sed coequare. Quos autem a via
rectitudinis vident deviare. in illos
debent auctoritate et potentia sue

ꝑpositure ondere. Qd' vtrumqȝ petrus
ondit in cornelio et in anania hu
milians se erga corneliū et solo
verbo anania cū vxore ꝑdēs. ij

Si ego contristo vos. quis est
qui me letificet. nisi qui co
tristat' ex me. i. si ego contri
sto aliquē vrm̄ fortiter redargu
endo. et egrū corripiendo. quis est
qui me letificet. nisi ille qui contri
stat' per meā admonicōȝ de pctō
suo ꝓmouēdo ad pniaȝ. qui dū enim
contristat' de pctō suo et agit pniam
tūc me letificat. Sic vnusquisqȝ pdi
cator et ꝑlatus quo amplius videt
contristari subiectos de pctō suo
et lugere pniaȝ agendo eo amplius
letificat'. certus de salute illoꝝ. Sic tri
sticiā ꝑ tristiciā habeā. Merito
quidē audiens vos varijs erroribus
implicatos tristiciā habeo. Sed si
venero ad vos et incorrectos vos
inuenero. tūc habeo tristiciam.
Ideo qȝ admoneo. vt vos corrigatis
Nā ex multa tribulacōe et angustia
cordis scripsi vobis ꝑorē eplāȝ ꝑ
multas lacrimas. i. pene qt sillabas
dictabam vel scribebā. quasi tot
lacrimas fundebam. Audiēs apo-
stolus quosdā corinthioꝝ ad pristina
vicia redisse et fornicacōȝ et peni
tenciā nō egisse. Insr̄ quēdā illoꝝ
accepisse vxorē patris nimiā tri
sticiā habuit et multū deflebat
eos. Vn̄ et ꝑorē eplām misit eis.
in qua redarguit eos fortit'. et
ꝑcepit illū qui incestū patrauat
a consorcio oīm̄ excludere. cui9
verbis illi obedientes fuerūt. ege
rūt pniaȝ. et illū a se sequestrauūt.
qd' vt apls agnouit valde letatus
est. Reducit tn̄ eis ad mcōriam
qualr̄ eos deflebat et alloqt' eos
adhuc incedens. Non vt contriste-
mini ꝑ hoc mō scribo q' pniaȝ
habuistis. Sed vt sciatis qm̄ caritatē

habeā abundanci9 in vobis. ꝑ pꝫ q
audiui vos pniaȝ egisse. Si qs aut
contristauerit ꝑ me. sc̄ ille qui
vxorē patris accepit. seu illi q' ad
vicia pristina redierūt. nō me con
tristauit ꝑ solū sed ex parte ꝑ con
tristauit vos qui cōdoluistis sr̄ illoꝝ
reatibus. et qui m̄ estis vnū in ca
ritate. Sc̄. Vt nō onerem oēs. Oner-
are est onus et pondus aliqd' iponē.
Sensus iste est. Non rep̄hendi ideo
delinquētes neqȝ exp̄aui in ꝑori
epla vt vos onerarē mea corrrep
cōe qui ꝑfecte conūsatim. neqȝ etc
ideo recito talia vt vos onerem
mō exp̄ando et redarguendo.
sed vt illi corrigerent'. qui a via
rectitudis deuiauant. Sufficit illi
ꝑ fornicatori q' ei9 mōi est. vȝ q
vxorē pris accepit obiurgacō hec
i. correptio et redargucio que fit
a plibus id est sufficit illi ad pniaȝ
correptō et obiurgacio gnal'. et
qp a consorcio oīm̄ vrm̄ exclusus
est. Nam in ꝑori eplā ꝑcepit illū
eici a societate fideliū inquiens.
Expurgate vetus fermentū. i. illū
pctōrē qui vxorē pris accepit
expellite et eicite a vrō consorcō.
et ne in despacōȝ laberet' si semꝑ
exclusus esset a societate fideliū. re
conciliat illū hoc mō. cognoscens
illū esse purgatū. diabolo etenim sug
gerente peccauit. et eo flagellāte
purgatus est. cui est traditus ꝑ tali
illi9. Ita vt econtrario magis donetis
i. tūc sufficit ei obiurgacō que
facta est illi ab oībus vobis. sic econ-
trario indulgeatis ei qd' deliquit
et consolamini eum ne desperet de
venia et salute. ꝓpter qd' ne ab
sorbeat' a tristia et labat' in
despacōȝ. Obsecro vos o corinthij.

II

vt confirmetis in illo caritatem recipi
endo illum in veram societatem et co
munionem. Ideo enim scripsi vobis epistolam
de receptione eius fratribus. Vt cognoscam
per experimentum vestrum, et vt probem an
in omnibus obedientes sitis. quod vobis pre
cepi. Iam fratres obedientes illi fuer
ant. quando illum a suo collegio expulerant.
et quando precepit vt viri non velato capi
te starent in ecclesia. mulieres velato.
et volebat adhuc probare obedientiam eorum
in hoc. vt reuocarent eiectum. Cui autem
aliquid donastis et ego. Paulo apostolo
morante apud eos quidam peccatum di
miserat quid deliquerat. et ipse apostolus
ne videretur se ab illo dictione seiungere in
dulsit etiam ipse illi. vnde dicit modo. Cui autem
donastis sive indulsistis. quando apud vos
eram et ego similiter donaui et indulsi.
Consuetudo est dicendi. donauit
michi peccatum et indulsit. Volens vero apostolus
prouocare illos ad reconciliationem electi
et vt ei dimitterent volt ostendere. vt sicut
ipse indulsit peccanti quando illi dimise
runt. sic et illi indulgeant cui ipse
indulget. Quapropter subdit. Nam et
ego quod donaui siue indulsi illi. si quid
donaui propter vos qui volebatis dimit
tere indulsi et ego in persona Christi.
hoc est vice Christi. quando apostolis dedit potesta
tem ligandi et soluendi. Non leuiter
dabat indulgenciam apostolus delinquentibus.
nisi illi quod videbat a Christo esse solutum.
quod prius accepta erat deo. Vt non cir
cumueniamur et decipiamur a sathana.
Ideo inquit precipio vobis vt indulgeatis
fratri peccanti. sic et ego indulgeo. ne de
cipiamur a sathana. qui desiderans generare
discordias. plerumque dum vnus volt mi
sericordiam exhibere fratri peccanti dimitten
do ei quod deliquit et reconciliare
conuentui fidelium. Alius diabolo suadente

non vult indulgere permanens in du
ricia sui cordis. vnde solet oriri
discordie et rixe inter eos qui
dissident et discordant in iudicio. Non
enim ignoramus cogitaciones eius id est
astucias. dolos et fraudes diaboli.
non ignoramus sed scimus. Cum venis
sem autem troadem. Troas ciuitas
est grecorum que troia olim vocata est.
et ponitur in prouincia. Frigia enim est prouin
cia grecorum troia regio in asia fri
gia. Ciuitas vero cuius appellatio est sic
in virgilio legitur. Cecidit superbum ilium.
plerumque ponitur nomen regionis pro ciuitate
et appellatur troia. propter euangelium Christi
et ad predicandum euangelium Christi. et ostium
michi appertum esset in domino et multa cor
da hominum parata per deum ad credendum
non habui requiem in spiritu meo id est
in animo meo. eo quod non inuenerim titum
fratrem meum. sed valefaciens eis et salu
tans eos profectus sum in macedoniam.
prouinciam aliam grecorum dicit beatus hieronimus.
quia non inuenit similem sua apostolus id est
thitum interpretem suum ideo recessit.
Sed questio est in hoc loco. si apostolus omnium
gentium linguis poterat loqui sicut ipse
dicit in priori epistola. Gratias ago deo.
quod omnium vestrum linguis loquor quare re
cessit a troade. licet titus deesset ma
xime cum multa corda essent parata
inibi ad credendum. Que hoc modo
soluitur. quia dum venisset troadem. licet multa
corda inuenisset parata ad credendum.
inuenit tamen multos aduersarios et con
tradictores philosophos scilicet magos et alios
plurimos. nec poterat ipse solus vtrumque
agere et pluribus resistere. et volentibus
credere verbum salutis predicare. Si autem
thitum inuenisset ibi sicuti sperabat.
ipse vtique resisteret aduersariis et titus
predicaret simplicioribus qui desiderabant
credere. Apparuit quod ei in eodem loco

II

vit macedo. di. Transiens in macedoniam adiuua nos. qui a doctoribus anteius bonus eiusdem gentis ppositus fuisse creditur. Deo aut sp patri gratias referimus. q semper triumphat nos. i. qui semper nos facit triumphare et victoriam habere in xpo ihu. i. per xpm ihm. infidelitatem defodiendo. et fidem in cordibus credentium plantando. de infidelibus efficiens fideles. Et odorem notitie sue manifestat per nos in omni loco tam iudeis quam gentibus. odorem in hoc loco appellat. cognitionem sce trinitatis. Aromata igitur et unguenta cum alibi sint. alibi odorem reddunt. sic apls pdicantibus fidem sancte trinitatis et notitiam diuinitatis omnipotentis dei. cum ipsa diuinitas non uideretur utpote que inuisibilis est. dum per pdicationem aplorum recipiebant eius fidem. odorem quasi et cognitionem diuinitatis illius percipiebant. Quia xpi bonus odor sumus deo in his qui pereunt. et in his qui salui fiunt Legimus in genesi. quod noe offerente sacrificium post diluuium cessationem odoratus est dns odorem suauitatis. In tm ut benediceret illi et filiis eius. Non debemus ergo pueriliter intelligere. quod dns qui spc est in odore et fumo carnium delectetur. sed intentionem illius boni uiri sanctam appellat scriptura odorem suauitatis. qua delectatus est dns. Sile in hoc loco intelligendum studium et bonam uoluntatem intentionem quam odorem appellat. xpi inquit bonus odor sumus. Ideo in ipm credentes et a xpo edocti pdicando misterium sce trinitatis bonus odor sumus illius. quia bonam famam eius pdicando misterium incarnationis eius. passiones et resurrectionis et ascensionis ac totius trinitatis gloriam pdicamus deo sp patri placentes talia faciendo.

Et notandum quod subiungit. In his inquit qui salui fiunt nra pdicatione et in his qui pereunt bonus odor sumus xpo. deo patri placentes. quia sic placet meum bonum studium quod impendimus his qui pereunt. quomodo mea uoluntas talis est. ut omnes possimus saluare. Ideo quia delectatur odore mee intentionis. Sum ergo in his qui saluantur. sum in his qui pereunt bonus odor xpi. erant apli deo patri placentes. quia sinceriter et sine adulatione pdicabant. Aliis quidem sumus odor mortis in mortem. illis scilicet quibus pdicamus. sed contempnunt credere. Aliis autem odor uite in uitam. illis scilicet qui audiunt et credunt. Cum una esset pdicatio aplorum quam impendebat omnibus et uolentibus credere et nolentibus. quibusdam erat ipsa pdicatio gustus et odor mortis ad mortem eternam pocius quam ad penitentiam. quam hemus dupliciter cum mentalibus et peccatis bus. quia eternaliter in dampnabat. quod nolebant obedire euangelio. quibusdam autem erat odor et gustus uite ad uitam eternam percipiendam. quia per illam saluabat. Sicut enim credentes per illam salui fiebant. ita increduli dampnabantur. quia inexcusabiles erant. Et ad hec quis discernenda. quis tam idoneus et aptus pdicator est. ut possit discernere qui sint eius pdicatione saluandi. et qui dampnandi est. Nullus. Ideo quia omnibus impendendus est sermo pdicationis. Non enim sumus nos apli sic plurimi adulterantes uerbum dei. Hic percutit pseudo apostolos. Sicut enim adulter non causa amoris filiorum adulterat uxorem alterius. sed causa sue libidinis explende. Ita falsi apli adulterabant uerbum dei. quia non ideo pdicabant. ut filios spiritales deo acquireret quasi sic pdicabant. neque pro remuneratione patrie celestis. sed pro lucris temporalibus et fauoribus humanis. In hoc adulterabant uerbum dei. quia non recte. neque

veraciter illud docebat dicentes cri
stum non esse mortuum. neque a mor
tuis surrexisse. Apostoli autem nondum
ulsabant. quia spirituales deo filios ac
quirere desiderabant. non pro lucris tem
poralibus. sed pro premio eterne beatitudinis
predicationi insistentes. neque pro fauore
et laude humana recte predicantes.
sic idem apostolus subdit. Sed ex sin
ceritate inquit predicamus. id est ex puri
tate et veritate. et sic ex deo id est
ex spiritu sancto accepimus. ita predicamus.
quia vnius substantie existens cum patre
et filio vnus deus. Coram deo sic lo
quimur id est sic predicamus quasi in presencia
dei qui sumus positi et ipse sit noster
adiutor. Reuera enim ipse vbique
presens est. In christo ihesu loquimur id est ad ho
norem et gloriam christi ihesu. iii

Incipimus enim nosmetipsos
commendare id est laudare. Nu
quid non se et alios non lau
dauit paulus. Fecit vtique et fre
quens et iterum isto in loco atque in se
quentibus. Sed tamen sapiencia dicat per sa
lomonem. laudet te alienus. et non os
tuum. Quare se laudat apostolus. Si
mirum idcirco. vt corinthios ab
amore pseudo apostolorum retraheret
ad suum amorem aliorum quoque veri di
torum apostolorum. Aut numquid commendati
tijs epistolis id est laudatiuis siue lauda
tiuis que ab alijs gentibus et cre
desijs ad vos mittantur. aut ex vo
bis ad alios que nobis testimonium
laudis et spiritualis perhibeant. sicut
quidam sic faciunt pseudo videlicet apostoli.
et iudei qui accipiunt a scribis et pha
riseis pontificibus que iudeorum epi
stolas laudatiuas. vt pro sanctis
et religiosis predicatoribus habeantur.
Non indigemus vestra laude. neque
epistolis laudatiuis. que nobis testimonium

laudis perhibeant. Exponit ergo
causam quare non indigebat inquiens.
Epistola nostra vos estis scripta in cor
dibus nostris. Epistola signum est salutis
quia salutem mittentis continet. et de
illius salute loquitur cui mittitur. Epistolam
quit nostra vos estis. o corinthij: scripta
in cordibus nostris. quia de vestra salute
die noctuque meditamur et cogitamus.
et ipsa bona intentio nostri cordis perhibet
nobis testimonium laudis. Hec epistola
scitur et legitur ab omnibus hominibus id est
ab omnibus scitur et legitur non oculis
corporeis. sed mente intelligitur
illa epistola id est hoc quod de vestra salute
sic cogitamus. Manifestati quod epi
stola estis christi. ex precedentibus pendet.
Vos qui estis epistola nostra scripta in
cordibus nostris. vos estis manifestati
alijs. quia nostra predicatione ad fidem
venistis. Quod epistola estis christi mi
nistrata a nobis et scripta non atramento
sed spiritu dei viui. Illud quod atramento
scribitur abliterari siue deleri potest.
Fides autem que a spiritu sancto scribitur. qui
semper viuit quia eternus est. sic ille spiritus
eternus est. ita illa fides eterna est.
Manifestati inquit estis. quia nostra predi
catione credidistis. quod epistola estis
christi. id est fidem illius habetis a quo dici
mini christiani. Que fides a nobis est mi
nistrata. quia fides ex auditu est.
et a spiritu sancto est scripta in cordibus
nostris. quia alij datur fides in eodem
spiritu. Non est scripta illa fides in ta
bulis lapideis sic lex moisi. sed
in tabulis cordis carnalibus. Pro
iudeis omnibus deus duricia cordis
iudeorum eandem legem quam eis da
bat in lapide scripsit. vt per lapidem
duritia cordis illorum designaretur.
Per tabulas ergo lapideas debemus
intelligere dura corda hominum et insensi lia

in quibus non scribitur fides xpi. que
nulla predicatione. nullis terroribus e:
molliri possunt. per hoc vero quod dicit
que in tabulis cordis carnalibus de
beas intelligere cor molle et sensibile
quod sentit et flectitur ad mollitiem et
intelligit quod dicitur et recipit et con
tinet in quibus scribitur epistola xpi
et fides a spiritu sancto. Fiduciam
talem habemus per xpm ad deum. In
hac lectione vult apostolus dictam et
distanciam facere inter moisen legis
latorem. et xpm datorem euangelii. in
ter legem et euangelium. inter doctorem
legis et doctorem euangelii. et ondit
que quanta distantia est inter legem
et euangelium. inter doctores legis et
euangelii. Demonstrat quod quod nihil
sumus nisi dei misericordia ut gratia eya
mur. fiduciam inquit et audaciam et
fidem talem habemus per xpm dominum
nostrum. quia passione redempti et re
conciliati sumus ad deum et apud
patrem qualem ego dicturus sum in
sequentibus. Non quod sufficientes si:
mus cogitare aliquid a nobis quasi
ex nobis. sed sufficientia nostra ex deo
est. Hic destruit omnem confidentiam
liberi arbitrii pro quod multi putant
se posse boni aliquid agere sine dei
gratia. et idcirco ista omnia ait. ut osten:
dat nihil boni sua virtute et pru
dentia cogitare aut facere. dicens
Non habemus talem fiduciam vel au:
daciam quod simus sufficientes et quod pos
simus cogitare a nobis aliquid boni
de vestra salute vel nostra. quasi ex
nobis aliquid boni nobis factum sit sine
gratia dei. sed sufficientia nostra et abun
dancia ex deo est qui dat velle
et posse id est non solum non valemus
bonum aliquid perficere sine dei misericordia
et gratia dei precedente et subsequente
sed nec cogitare. dei enim gratia nobis pre
uenit ut velimus. et ipsa nobis subsequitur

ut possimus. Unde exorabat psalmista dicens.
Misericordia eius preueniet me. et misericordia
tua subsequetur me. Si enim non vale
mus cogitare. quomodo poterimus perficere.
Qui deus fecit nos idoneos et ap
tos et congruos ministros noui te:
stamenti. non litera. sed spiritu et non fecit
nos ministros in litera legis ut predi
caremus circumcisionem carnaliter ob
seruandam. aut sabbati ocium aut
neomenia. vel sacrificiorum ritum
celebrandum. sed in spirituali intelli
gentia euangelii quod spiritualiter est in
telligendum. et cuius obseruacio spi
ritum sanctum tribuit tempore baptismatis.
Quos autem dicit idoneos ministros
se aliosque apostolos quod apostolos fuisse. Qdo:
neus minister est per se congruus et vtilis
atque illi rei aptus de qua sermo a:
gitur. Litera enim occidit. spiritus au
tem viuificat. Duobus modis intelligendum
dum est. litera legis moisaice occi
dit hominem corporaliter. iubendo occi
dendo. dum enim dicit lex. Non
occides. non adulterium facies. qui
occiderit vel qui adulterium aut tale
aliquid perpetrauerit. reus erit iudicio
id est occidetur. Igni cremabitur. lapi
dibus obruetur. in patibulo suspendetur.
et non iuuat quomodo impleatur. procul
dubio ipsa occidit hominem. que iudicium
dat ut occidatur. licet ipsa non sit
causa mortis eius. Spiritus autem
viuificat et euangelium quod spiritualiter
intelligitur et quod spiritum sanctum prestat.
non solum non occidit hominem in penitentia.
sed in se viuificat et vitam eternam pre
stat. Iustum enim euangelium iubet ho
minem occidi. sed prouocat per culpa
ad penitentiam promittens vitam eternam. Peni
tentiam inquit agite appropinquabit regnum
celorum. Aliter. Ante domini aduentum
erant quedam opera legis. que alencioribus
peccatis mundabant suos obseruatores.

III

Verbigra. Sic circũcisio que origiale
pctm̃ tollebat. quãuis aditũ pa
trie celestis non reseraret. et sic
erãt multa alia pro q̃bꝰ offere-
bant͛ olocausta et de quibꝰ dice
bat͛. Si quis hoc vel illud fecerit
offerat arietẽ. aut aliq̃d tale et
mũdabit͛. Post dm̃ aut adueñtũ
in quo completa sũt in veritate oĩ
illa figatiua et vmbratica. q̃cũq̃
voluerit eandẽ legẽ seruare car
nalitꝰ morietͬ in aĩa. q̃ aĩa q̃ pecca
uerit. morietͬ. Vnde idẽ apls in
epla ad gal. ait. Vere dico vob̃ q̃a
si circũcidimĩ xp̃c vob̃ nil ꝓderit.
Et sciĩmꝰ q̃ q̃bus xp̃c nõ prodest
mortui sũt in aĩa. Cum vero spũalr
voluit eandẽ legem implẽ circũcidẽ
do se spũalẽ in baptismo. vbi est
vera expoliacõ viciorũ obseruan
do sabbatũ. q̃escendo a ꝑuo ope.
et oĩpotẽti deo spũales hostias of
ferendo. scĩim̃ q̃ mortificãdo cum
vicijs et concupiscencijs ille viuit et vi
uet in eterna vita. Vnde dic̃ apls.
Lr̃a occidit in aĩa mo x lrãlis itelli
gencia legis. Spc̃ aut viuificat
x spũalis intelligẽcia vitã etnam
prestat. Cu si mĩstracõ mortis
x si lex que mĩstra erat mortis
sic mõ diximꝰ deformata vel de
scripta lrĩs in lapidibꝰ fuerit. ꝑ moi
sẽ in glia et claritate vultꝰ. ita vt
nõ possent intendẽ filij isrl͛ i fa
ciem eiꝰ ꝑp̃ gliam vultꝰ eiꝰ. que
gloria et claritas euacuatͬ. quomõ
nõ magꝭ mĩstracõ spc̃. x doctrina
et p̃dicacõ spũalis euãii erit i gliã
suis mĩstratoribꝰ et obs̃uatoribꝰ
Isto in loco vult ondẽ q̃ distãn sit in
ter legẽ et euãm. et moisen et
doctores euangelij sic iam supa dixiꝰ.
Legimꝰ in exodo q̃ moise descenden
te de monte. facies eiꝰ erat cornuta
ex consorcio sermonis dm̃. et radios
quosdã emittebat splendoribꝰ sic
sol. in tantũ. vt nõ possent intedẽ
filij isrl͛ in faciã eiꝰ. Sed qñ egredie
bat͛ ad pplm. ponebat velamẽ super
faciẽ suã. Sed fortasse q̃rit aliquis.
Quare illi gliam et claritatẽ hoĩs
mortalis nõ poterãt intendẽ. Cui
r̃spondendũ est. q̃ moises sanctꝰ
et iustꝰ erat. io corruscabat. suiq̃ splẽ
dorẽ ipse poterat ferre. Illi aut̃ quia
pctores et increduli erãt nõ fuerũt
digni ɔtẽplari splendorẽ illiꝰ. Sensꝰ
igitͬ iste est. si moises tantã clarita
tem habuit in vultu qñ legẽ dedit
ꝑ lõ que mĩstra erat mortis. q̃ mor
tem minabat͛. qñto maiorẽ gliã
hẽbũt mĩstri euanii. qui vitã etnã
et iusticiã mĩstrãt. q̃d vitã etnã pre
stat multo maiorẽ gliam et clarita
tem hẽbũt. quã ondit dñs i mõte
tribꝰ discipulis. qñ visi sũt cum eo
moises et helias in maiestate et cla
ritate. Videbũt em̃ oculis corporeis
gliam claritatẽ q̃ clarificate hũãĩt
filij dei. vt beatꝰ leo dicit. ipsi q̃
eandẽ gliam hẽbũt. Gloria vero
diuĩtatꝭ et trinꝰ ẽm talꝭ mõte ɔtem
plabat͛ solũ. q̃ deꝰ spc̃ est. spũtu
debet videri. Dicit em̃ beatꝰ leo in
exposicõẽ illiꝰ euanii illã claritatẽ
et gliã nõ fuisse diuĩtatꝭ filij dei
gliã sed huãitatꝭ. Alioqñ quõ esset
verũ q̃d dix̃ ad moisen. Nõ videbit
me hõ et viuet. qñ ille dix̃. ondẽ m̃
teipm̃ x in uisibilitatẽ tuã. Altiori
igitͬ intellectu moises qui ponebat
velamen sr̃ faciẽ suã ne intẽderet
in eum filij isrl͛. sꝭ erat ipsã legem
sic in euanio dñs testatͬ dixisse abraha

ad diuitem. habet moysen et legem. Velamen istud signat intelligentiam litteralem et historicam sensum. quo obumbratur ipsa lex. Infidelitas quoque et ignorancia cordis iudeorum. Velamen ergo quod ponebat super faciem suam moises. non sinebat eos cernere gloriam vultus eius. quia infidelitas. ignorancia. et pectus eorum. litteralis quoque intelligentia et historicus sensus. non permittebat illos penetrare et intelligere gloriam spiritualis intelligentie que latebat in lege. Quod vero dicit gloriam moisi euacuatam id dicit quantum ad litteram pertinet. quia moise mortuo facies eius que antea splendoris radios emittebat in pallorem versa est. Altiori autem sensu et sublimiori secundum augustinum gloria legis que videbatur esse in festiuitatibus et operibus euacuata est adueniente christo quod illa figurabant. vel euacuata per spiritualis intelligentie que a quibusdam intelligebatur sicut a moise. iosue. samuel. dauid. ceterisque talibus adueniente christo in quo impleta est. et a quo manifestata est apostolis. ex toto statim vt venit plenitudo euacuatum est illud quod ex parte erat. non vt cessaret penitus et periret. vt ipsa intelligentia spiritualis. sed vt in melius proficeret atque augmentum caperet. Verbi gratia sicut euacuatur in fan cia et puericia adueniente adolescentia dum in melius proficit. In euangelio autem non sit ita. quia euangelium ex toto spiritualiter intelligitur nec euacuatur quia eternum est. Si ergo illi qui legem operibus impleuerunt et ex parte legem intellexerunt que euacuata est. tantam gloriam habuerunt in presenti seculo. vt terram repromissionis acciperent victores. quam per manum suorum hostium extiterunt. quanto ampliorem obtinebant isti. qui spiritualem legem et euangelium intelligunt. obseruant. predicant et docent quod nunquam euacuatur. Nam si ministratio dampnationis gloria est et si hec que ministra erat dampnationis et mortis. tantam gloriam prestat moisi suo ministratori et ceteris suis obseruatoribus. multomagis abundat ministerium iusticie et euangelium quod iustificat homines. abundat in gloria eterna. Euangelium ergo ministerium iusticie est. quia per illud nobis ministratur iusticia. salus et vita eterna per baptismatis sicut dominus dicit apostolis. Ite. docete omnes gentes et ministrate illis euangelium. qui crediderit et baptizatus fuerit saluus erit salute eterna. quia mundabitur ab omnibus peccatis. et efficietur iustus. Gloria denique euangelii que datur ministratoribus eius et obseruatoribus. maior est gloria legis que splenduit in facie moisi. quia illa fuit temporalis et a quouis quoque fieri potuit et videri ab aliis. Ista autem eterna erit. nec potuit fieri ab apostolis. quando a domino ostensa est in monte. quia statim lapsi sunt in terram velut mortui. Euacuata propter laborandum est ab omnibus. vt obseruatores simus euangelii. quatenus ad illam gloriam digni simus pertingere quam promittit. Nam nec glorificatum est quod claruit in hac parte. propter excellentem gloriam. In hac parte dicit in moise. vel quod narratur in hac parte libri exodi de splendore vultus illius. Excellentem gloriam appellat. qua dominus clarificatus est in monte. et qua glorificandi sunt omnes electi. Et est sensus. quod splenduit in facie moisi. non est glorificatum et non fuit gloria vera. quia euacuari potuit per mortem illius. nec fuit gloriosum comparatione istius glorie que eternaliter apparebit et multo amplior erit. In hoc enim quod nulli profuit gloria vultus eius. quasi non fuit gloria. quia non habuit fructum glorie. Aliter. Quod dicit in hac parte quasi in ista parte

III

id est qd' claruit et splenduit i moi
se. no est glorificatu in hac parte
r qntu ad ista ptem glie euanii
ptinet no est gliosum ppt ista gliaz
maiore. Si eni qd euacuat p glo
ria est. multomagis qd manet in
glia est. r si lex que euacuari potuit.
in glia fuit moisi suisqz obsruatori
bg. multomagis euanm qd manz
ieternu. in glia est suis ministratoribg
et aultoribg. Qntu eni distat inter
imagine et veritate. tm distat in
ter gliam vultg moisi et gliaz x'
qui siles erut electi in glia. habentes
igit tale spem videndi et paprien
di gliam. no tale qlis fuit i vultu
moisi. sicut qm viderut tres apli in
monte reuelante se dno multa
fiducia vtim in pdicacione sermone de
pmio. Et no sic moises ponebat ve:
lamen sr faciem sua. vt no intender
ent in eum sp ponet xpe in euaio
legis. qd velamen euacuat r non
ponit xpe velamen itelligene lral'
in euanio et obscuritate. vt n pos
sint fideles gliam spitalis itellige
penetrare sic moises ponebat. ne
in gloria vultus eig intenderent.
qd velame ficat obscuritate et ob:
umbracoz legis qd euacuat. qm a
xpo ruelat et spitalr eade lux in:
telligit. vel non ita occultabit xpe
gliam sua electis sic moises occulta
bat ponendo velamen sr facie sua.
qd velamen euacuat pro eo qd eua
cuatu est qm moises mortug e. Sz
obtusi sut sensg eoz r licz velamen
qd ficat obscuritatem legis euacu
atu sit a xpo. et in euanio no sit ve:
lamen. tn no ideo penetrat iudei
gliam spitalis intelligencie q in
lege latet. qr obtusi et reuerbati sut
eoz infidelitate r pfidia r ignoracia. quia
nolut crede in xpm. sed semp tam
sequi voluit. Vsqz in hodiernu die
idipm velam r ipsa obscuritas et
ignoran in lectione vetis testamti
manet. s apud iudeos incredulos
no velatu s ab illis. qr infidelitas et
pcta reuerberat sensu eoz. nec valet
per se penetrale illa. Quo in xpo eua:
cuat r per fidem xpi aufert velamen
ignorancie no per eoz sticiaz. nec re:
uelabit in illis n credat. Sz vsqz in
hodiernu diem. cu legit a iudeis
icredulis moises r lex q p moisen da
est. velamen est positu sr cor eorum
r ignoran et cecitas itelligencie
est in cordibg iudeoz. vt no valeat
penetrare spitale intelligenciaz legs
que obscura illis et occulta erit. quo
vsqz in xpm credendo denudet eis
a xpo. Cum aut querse fuerit ad dnm
s ille ppls vt credat in xpm auferet
velamen. r obscuritas de lege p xpm
et per gram spc sci. qui tpe baptisma
tis incipit in inhitator esse. Dns
aut sps est. vbi est sps dni. ibi libertas.
Nemo qui fide tritatis habet. dubi:
tat spm scm deu esse. qui tercia psoa
est tritatis. Iam no sut tres dni sed
vng dns. et sut ab oibg fidelibus spu
sco dictante lege et euanm esse con
scripta. Ideo qr sps scs dns est legis et
euanii. nec est illi aliqd occultum
in lege et euanio. Ipso qz scu sco
operante. per fidem dnice passionis
liberam in aia ab oibg pctis. De q
libertate dns dicit in euanio. Si
vos filig liberauerit. vere liberi eritis.
Ipi ipm eciā dat fidelibg facultas
itelligendi diuinas scripturas. Spc
go sanctg dns est scripte legis euanii
ideo qr nihil latet eu ex hiis q ibi co
tinentur nec velamen aliqd obscuritatis
et dubietatis oppo'ci. s magis ipe

reuelat que ibi latent sic sequentia manifestant. Vbi autem spiritus domini ibi est libertas anime et facultas intelligendi veteris testamenti et noui. Ideo quicumque repleuit spiritus per fidem domini nostri ihesu christi ille habet libertatem anime et facultatem discutiendi obscuritates legis et gratiam euangelii penetrare. Nos vero omnes scilicet apostoli et iudei credentes. omnes libertatem anime et facultatem diuine legis consecuti sumus. reuelata facie cordis id est manifestata intellectu mentis per fidem christi et intelligentiam scripturarum. gloriam domini quam ostendit tribus discipulis et quam percepturi sunt omnes electi. sumus nos contemplantes. id est in speculo mentis per fidem et spem cernentes. Inter speculam et speculum hoc interest. quia specula est turris in ciuitatibus et locis vnde speculatur a longe ex qua parte veniant hostes. Speculum vero est vbi contemplari solent homines imagines vultuum suorum et aliorum de quo hic dicit. Speculum vero nostrum mens nostra est in qua sicut in speculo contemplatur imago et vmbra. ita nos in presenti mente videmus et contemplamur illam gloriam quam percepturi sumus. In eandem imaginem transformamur a claritate in claritatem. In greco habetur vt beatus augustinus dicit a forma in formam transducimur. Homo sicut in genesi habetur ad imaginem dei factus est. sanctus. iustus. immortalis et incorruptibilis. Quam imaginem et formam peccando amisit et cecidit in formam mortalitatis. corruptionis et iniusticie. Ab ista igitur imagine forme transformamur et transducimur iam in spe et fide in eandem ipsam imaginem et formam quam perdidimus. A forma videlicet creationis ad formam iustificationis. a forma mortalitatis et corruptionis ad formam immortalitatis. a forma filiationis qua filii dei modo sumus in spe. ad formam contemplationis et visionis in re. A forma obscura ad formam lucidam de qua iohannes ait. Filii dei sumus in spe et nondum apparuit quid erimus in re. Ab ista obscura forma transducemur ad formam lucidam. quando similes deo erimus. quando videbimus eum sicuti est. A claritate quoque spei transformamur ad claritatem speciei. Et a claritate fidei ad claritatem rei. vt quod modo tenemus in spe et credimus nos adepturos. quandoque possideamus in re. Et bene cum dixisset transformamur a claritate spei in claritatem speciei et rei. addidit tamquam a domini spiritu. vt ostendat talem gloriam dari que sublimitati congruat dantis. Moysi enim gloria et claritas nec tanta fuit quanta christi in monte. nec perhennis. tantum enim deus concessit fidelibus suis. vt spiritum suum det eis pignus. illius glorie quam promisit. Sicut enim pignus vel arram accipit securus de precio quod remanet et promisso. Ita fideles qui tempore baptismatis spiritum sanctum pro pignore et arra accipiunt securi sunt de promissione patrie celestis. quia ab illo transformantur in spe ad gloriam. IIII

Ideo habentes hanc ministrationem scilicet spei id est habentes fiduciam et spem transformandi. quia spes et fiducia a spiritu sancto ministratur. iuxta quod misericordiam consecuti sumus. non secundum meritum nostrum non deficimus fortiter tolerantes omnia incommoda et aduersa huius seculi. sed multa fiducia vtimur in predicatione. securi de premio et gloria. Sed abdicamus occulta dedecoris id est respuimus et abicimus omnia turpia a corde. ore et opere nostro que maxime in occulto solent fieri. Non ambulantes in astucia id est calliditate huius

IIII

seculi. Astucia dicitur ab hasta id est acu-
mine. eo quod nimium sit acuta ad
decipiendos homines. Neque adulter
antes verbum dei sicut pseudo apostoli.
multis modis. sed in manifestatione
veritatis sic predicamus verbum dei.
non fucato sermone neque philoso-
phice sed ut simpliciter quique possint
illud capere. Commendantes nosmet-
ipsos ad omnem conscientiam hominum id est lauda
biles nos facientes ad omnes homines
sancte vivendo. bene predicando coram deo
id est in presentia dei. cui placet quod agi
mus. Vel coram deo sicut ab illo nobis datur.
ita predicamus in presentia illius. quem cogno
scimus nobis adesse presentem. poterat
aliquis dicere. quomodo predicatis in mani
festatione cum omnes non intelligant que
dicitis neque credant. Ad hec sub
iunxit apostolus. Quod si opertum est evan
gelium nostrum id est si clausum et obscurum est. ut non
intelligatur. in hiis qui pereunt. in infide-
litate illis est opertum. quia non inspirantur
eis a spiritu sancto. neque volunt credere.
volentibus autem credere manifestum est. Au-
diebant siquidem omnes predicationem apostolorum.
sed illis qui volebant credere manifesta-
batur. illis vero qui in infidelitate
permanebant. occultabatur. In quibus deus
huius seculi excecavit mentes infide
lium. Quidam heretici ut mani-
chei alii quam pseudo apostoli. hunc versum
male distinguentes dicebant deum
huius seculi appellatum in hoc loco diabolum.
de quo dicitur. omnes dii gentium demonia.
licet enim dii appellentur. non sunt dii.
Ista vero est distinguendus. ut primum dicatur.
In quibus id est in illis qui pereunt deus verus.
et deinde inferatur excecavit mentes in
fidelium huius seculi. cum non illuminavit. sicut
induravit cor pharaonis. cum non
emolliuit. Ut non fulgeat illuminatio
evangelii in illis id est fides et doctrina evangelii

glorie christi. quod evangelium gloria christi est. quia
ibi narratur divinitas ex divina et huma
nitas miraculorum. passio. resurrectio.
ascensio ad celos. adventus ad iudi
cium. Qui christus imago est dei patris.
id est filius eius in omnibus secundum divinitatem. Non
enim nosmetipsos predicamus. sed ihesum
christum dominum nostrum id est non querimus nostram
laudem. non lucra temporalia. sed gloriam et ho
norem christi predicamus et querimus. ut
ab illo remuneremur. Ille enim seipsum
predicat. qui culto sermone loquitur.
et veritatem evangelii querit fucare. ut
predicetur ipse sapiens esse et laudetur.
et qui potius pro lucris temporalibus predi
cacioni insistit quam pro vita eterna.
Quoniam deus qui dixit sic in principio crea
turarum de tenebris lumen splendescere
dicens. Cum adhuc tenebre essent
super faciem abissi. Fiat lux. et facta est
lux. ipse luxit in cordibus nostris. Lumen
fidei et doctrine qui tenebre antea
eramus ad illuminacionem et cognitionem
scientie divinitatis sue. Per presentiam vero christi
manifestata est cognitio dei patris
atque tocius trinitatis. sicut ipse christus dixit.
Pater manifestavi nomen tuum hominibus.
non illud quo deus diceris. sed quo
pater vocaris. Habemus autem thesaurum
istum in vasis fictilibus. Thesaurus
dicitur thesa et reposicio auri. thesaurum
appellat apostolus isto in loco sacramentum
cognitionis sancte trinitatis et misterium
incarnacionis filii dei. quia sicut thesaurus
in occulto et secreto loco ponitur. ita istud
misterium in cordibus illorum erat recon
ditum. Vasa fictilia vocat corpora fran-
gilia que ex limo terre facta sunt. et
variis passionibus et infirmitatibus
subiacent. fami. siti. nuditati. et
ceteris talibus. Ut sublimitas sit vir-
tutis dei in nobis. et non ex nobis id est

Vt altitudo virtutis anuncietur per
nos et appareat. quia non ex nobis ne:
que illa sapientia neque virtus miraculo
rum. sed ex deo per nos tamen ministratur.
Ac si diceret alijs verbis. thezau
rum gratie spiritualis. quam predicamus et per quod
signa miraculorum facimus in corpore
frangili baiolamus. per quod etiam
frequenter. dum alios sanamus. ipsi in
firmantur subiacentes fami. siti. et nu
ditati. vt quod facimus non nostra virtute
vel nostris meritis sed sublimitatis po
tencie dei esse intelligatur. In omnibus
modis et locis. tribulacionem dei sam
patimur. sed non angustiamur. id est licet
tribulaciones et angustias sustineamus.
tamen non ita constringimur sicut angustiam.
vt cedamus loco a predicacione et recessus
a nostro proposito. Aporiamur id est coartiamur
et in penuria sustinemus. vel quod melius
est quasi pauperes abicimur. sed non de
stituimur. id est non derelinquimur a deo. sed
positi in paupertate aut inopia. adest
nobis pastor deus. Aporos greco vo:
cabulo. latine dicitur pauper. Vnde aporiare
proprie quasi paupere abicere. Semper mortifi
cacionem ihesu in corpore nostro circumferen:
tes sive portantes. id est semper nos mor:
tificantes membra nostra cum vicijs et con
cupiscentijs. vt et vita ihesu qua ipse
modo viuit immortalis. in corporibus nostris
manifestetur. post generalem resurreccionem. Aliter.
christus sic patitur et vestitur in suis sic
dicet electis quamdiu hijs minimis me:
is fecistis. michi fecistis. ita occiditur
et mortificatur atque flagellatur et persequitur
in suis. Nam in stephano persequeba
batur et lapidabatur cum dixit Saule quid
me persequeris. Sic etiam dixit petro.
Venio romam iterum crucifigi in te.
Semper inquit mortificacionem ihesu in cor
pore suo circumferentes. id est semper mortificatur

ihesus in nobis et occiditur. vt sicut
ipse modo in nobis occiditur et nos
pro ipso. Ita etiam ipse viuat in nobis.
vt et nos in illo viuamus. Et sicut ipse
iam non moritur sed semper viuit. ita
et nos post resurrectionem viuamus immor
tales et incorruptibiles. Semper enim
nos qui viuimus in presenti seculo fide
bonisque operibus in mortem tradimur
propter ihesum. vel pericula mortis sustinemus.
propter nostram et fidem christi quam predicamus.
vt et vita ihesu qua ipse iam viuit
manifestetur in carne nostra mortali.
et vita qua christus resurrexit a mortuis
et qua modo viuit. huius carni nostre
mortali prestetur immortalitas videlicet
et incorrupcio. vt post resurrectionem
promissam non timeamus mori. Ergo mors
in nobis operatur. quia quod suum est. quia
semper mortificat nos per multas tri
bulaciones et angustias. Vita autem
id est fides qua iustus viuit in nobis
operatur quod suum est. qui attrahit ad
vitam eternam. Et est sensus propter vitam
eternam quam vobis predicamus. et fidem
quam vobis ministramus. morimur et in:
terficimur quotidie pericula sustinen:
do. Habentes autem nos apostoli ceterique
credentes eundem spiritum fidei quem
habuerunt patres veteris testamenti. quia
quod illi predixerunt de christo in splendum. nos
credimus iam adimpletum. Aliter de sa
lute gencium. Scientes quoniam deus pater
qui ihesum suscitauit. et nos cum ihesu
suscitabit in die iudicij id est per vitam
ihesu. et constituet nobiscum in gloria eter
na. Omnia enim que aduersa huius seculi
propter vos sustinemus o gentiles. que vobis
fidem et vitam eternam predicamus. vt gra
abundans per multas graciarum actiones
habundet in gloria dei. Graciam abun
dantem sapienciam appellat. magnam

v

pt dina. que gratis illis data ē. ordo
est iste. Ideo aduersa h9 seculi pt:
ea sustinem9 vt magna sapia dina.
que nobis gratis data est abūdet
p multos credentes in gliam et lau
dem dei. circa gra4 actione. viz vt
plurimi credentes p nram doctrina gra
tias et laudes referant deo. Qui:
dam codices habet vt sapia dina
abundet per multas gra4 actioes
in laudē dei. qd nō discrepat a sen
su. pptqd' s vt sapia dina abūdet
per multos credētes in laudē dei
nō deficim9 inter picula mortis a
fide. Sed licet is qui foris est noster
hō corrūpit. tn is qui intus ē rno
uat de die in diē. Homo q foris
est corp9 viz. qnto amplius corrū
pit tormtis et tribulacoib9. eo am
pli9 rnouat interior. i. purgati:
or existit aīa. Id em qd in pnti
est momtaneū et leue tribulaois
nrē. sup modū in sublimitate ete
glie pond9 opat in nob. Mom
taneū est breuissim spacii tpis
dictū a celerimo siderū motu. Sen
sus et ordo verbo4 iste est. Omē
tormtū tbulacois nrē qd i pnti
est. momtaneū. i. breuissim est.
et leue ad tolerandū. opat i nob
etnū pond9 glie. i. magnitu nē
glie in sublimitate patrie celestis
sup modū et sup oēm mensuram.
qr nō pt cphendi qntitas illi9
glorie. neqz mēsurari tpē. qr sine
fine et trmio erit etnalr pmanēs.
Non ctēplantib9 nob que videt
s q nō vident. i. nō csidantibus
nob et attēdentib9. honores di
uicias et lucra tpalia. q videntur
et nob pmittut ab amatoribus
hui9 seculi. sed gaudia patrie celestis
q nō vident in pnti. oculis corpor:
eis illa consideram9. Potat aliqs
dicere. qr nō considatis ista tpalia.
Ad hec apls subdit. Que viden tpa:
lia et transitoria sut. q aut nō vident
nisi p fidē etna sut. Ideo qz ia pposim9.
et ista cplectim que mansura sut.

v

Scimus em. quoniam
si terrestris dom9 nrē habita
cois. i. si corpus nrm trenū
mortale corruptibile in quo aīa
nra hitat dissoluat p egritudiem.
p tbulacoes maxias et p mortem
redigit in puluem. qd edificacoem
hēm9 ex deo .i. a deo domū nō ma:
nu factā eternā in celis. Qd dic edi
ficacoz hoc appellat domū nō maū
factā corp9 viz imortale qd nō fiet
manu. i. complexione maris et fe:
mine sic istud. sed virtute oipotētis
dei reparabit. vt sit imortale et etnū.
et sit in celo semp. Et est ordo atqz
sens9. Si mortale hoc corp9. vbi nō
hitat aīa dissolutū fuerit p mortē.
scim9 et certi sum9 qd a deo hēmus
in celestib9 edificacoz etnā. et domū
nō maū factā. corp9 viz imortale
virtute dei reparatū. Nā et i corpe
mortali positi ingemiscim9. i. cū ge:
mitu postulam9 absolui ab hoc
corpe mortali. cupientes sr indui
hitacoz nram que de celo est. i. imor:
tale corp9 cupiētes recipe. qd ideo
de celo dr esse. qr celeste erit et i cel'
hitabit. Sr indui aut. i. sr enim sic mō
isto mortali est aīa vestita. Si tn
vestiti sim9 xpo et nō nudi iueniam
ab illo. Et est sens9 tunc recipiem9 corp9
imortale ad gliam. et tunc erit celeste
si in die mortis nrē vel in die iudicii
fuerim9 vestiti xpo. vt ipē sit nobiscū.

et nō fuerimus inuenti nudi ab illo.
et ab eius protectione alieni. Omnes
enim electi xpo sunt vestiti. qui ipse
est eorum protector sic dicit. Quotquot
in xpo baptizati estis xpm indui:
stis. i. xpm habetis protectorem.
Nam et qui sumus in tabernaculo isto
i. in corpore mortali quasi viato
res in papillionibus ingemiscimus.
i. dolemus grauati fame. siti nu:
ditate aliisque penalibus. eo quod nolu
mus expoliari ab hoc corpore mor
tali. sed volumus superuestiri inmortalitate
nō interueniente morte. Vt absor
beatur quod mortale est a vita. i. vt
illud quod in nobis mortale est et cor:
ruptibile degluciatur ab inmortali
tate et vita mansura. sic consumitur
paruissima gutta aque. ignis pre[ce]pta
in maximum incendium. Ac si dicat. Ideo
ingemiscimus in hoc corpore mortali. quod
grauatur diuersis angustiis. quia si posset
fieri nolemus mori. sed vellemus
vt ipsa mors in nobis deficeret. et
reciperemus in presenti seculo inmortalitatem
vt numquam nō moreremur. sed nullo modo
fieri illud in presenti seculo. Qui autem
efficit nos in hoc ipsum i. qui efficiet
inmortales in alia vita. deus est qui
qui dedit nobis in se credentibus pignus
spiritus sui i. vadium dedit nobis tempore ba:
ptismatis graciam spiritus sancti. vt certi
simus de promissa gloria hereditatis.
si tamen est pignus quanta erit hereditas
et conplecio promissionis. Audentes igitur
semper i. audaciam habemus. et ausi sumus
dicere. habere nos pignus spiritus sui. et sci
scientes. quia dum sumus in corpore peregri
namur a dno i. longe sumus a dno. Cum
idem apostolus dicat alibi confirmans sen
tenciam cuiusdam gentilis. quod in ipso
i. in dno viuimus mouemur et sumus.

et cum deus vbique sit. et etiam omnis
locus in ipso sit. vnde et vbique presens
est. qui dicit modo longe nos esse a dno.
Mirum ideo talia dicit. quia primus locus
omnipotentis dei celum dicitur. ibi quia semper
videtur ab angelis sanctis et hominibus
iustis. et quia hic positi vbi nō vide
ipse. neque gloria eterne beatitudinis. longe
ab illo dicimur esse. et peregrinari ab
illa gloria. per fidem enim ambu
lamus et non per spem i. per fidem
et spem tendimus ad patriam celestem.
et nō per spem neque per rem. quia
nō videmus que visuri sumus. Au
demus autem sicut dixi et bonam volunta:
tem habemus magis peregrinari a cor
pore et presentes esse ad dnm in anima.
sed quam presentes esse in corpore et abse
tes esse anima a deo. et quod magis de:
sideramus iam esse in presencia dei alie:
ni a corpore isto mortali. quam esse in
hoc corpore mortali. vbi manentes sumus
longe a dei contemplacione. Et ideo
quia hanc voluntatem habemus contendimus
et laboramus placere illi. siue absentes
simus manentes in corpore mortali siue
presentes in anima. quia qui hic positus
placet deo. illic nō displicebit ei.
Omnes enim manifestari et presentari
oportet ante tribunal xpi. Tribunal
sedes excelsa est iudicis populum.
qui dando iudicia populis in excelso
loco resident. vt possint videre
reos et innocentes. et vt ipsi etiam
videri possint ab omnibus pro magni:
tudine potestatis et iudicis. magni
tudo tribunalis et iudicii estiman
da est. quia illa potestas eterna ita ap
parebit excelsa inter terram et celum
vt ab omnibus possit videri. bonis
scilicet ac reprobis vt videant in
quem pupugerunt. Vt referat id est

reportet siue recipiat vnusquisque propria
corporis secundum merita prout gessit siue
bonum siue malum. Cum multa et ma
xima peccata gerantur solo animo. sicut est
odium. inuidia. superbia. et illud quod
dixit insipiens in corde suo non est
deus. quare de hiis dicitur solummodo homines
iudicandos quod corpore operatus est. scilicet
de homicidio. adulterio. ceterisque tali
bus. Et ergo dicit ut recipiat propria
merita que gessit eo tempore quo in corpore
fuit. ut per corpus intelligamus corporis
tempus. Ex hoc quidem loco proposuit beato
augustino questionem paulinus nola
nus episcopus. quid prodessent homini
mortuo ordines et elimosine. que
post mortem illius a parentibus et amicis
pro remedio anime implentur. si homo
tantummodo propria merita recepturus
que eo tempore gessit quo in corpore fuit.
Cui respondet beatus augustinus. nullo modo prodesse
se ea que post mortem fiunt a paren
tibus illi qui iam mortuus est. nisi in hac
vita positus. bona voluntate et in
tentione atque inchoatione hoc promeruit.
vt illa accepta sint deo que post exitum
celebrantur a parentibus. Huic etiam
sententie concordat beatus gregorius dicens.
Sciendum quod saltem de minimis nihil
quisque purgationis post mortem obtine
bit. nisi in hac vita positus hoc prome
reatur. vt illic veniam possit consequi.
Tria autem sunt que prosunt post mor
tem vt beatus augustinus dicit in libro
encheridion. ieiunia scilicet elemosine
et orationes. que tamen pro valde bonis
gratiarum actiones sunt. pro non valde
malis qui in purgatorio aliqua sunt
posita. propitiationes sunt et purgationes.
Pro valde malis eternaliter damnatis
et si nulla sunt adiumenta mortuorum.
qualescumque viuorum consolationes sunt. Quibus
autem ista prosunt. aut ad hoc prosunt.

vt fiat illis plena remissio. aut vt
tolerabilior fiat ista damnatio.
mitissima sane omnium pena erit que
preter peccatum quod originale traxerunt insuper
nullum addiderunt. et in ceteris qui addide
runt vnusquisque tanto ibi tolerabili
orem habebit damnationem. quanto hic minorem
gessit iniquitatem. Scientes ergo timo
rem domini non quo ipse timet. sed quo
timendus est. et quo terrebuntur omnes in
die iudicii. hominibus suademus declina
re a malo et facere bonum vt possint
euadere dei vindictam. Deo autem mani
festi sumus. Spero autem et in conscientiis
vestris o corinthii manifestos nos esse.
Idem ipse conscientie vestre testimonium nobis
perhibet. quia recte credimus. sancte viuimus
et bene predicamus. Deo autem mani
festi sumus. Nunc reuertitur ad ea
vnde prius locutus est. scilicet quod falsi apostoli
diiudicabant veros et dicebant paulum
et barnabam seductores. volentes
eos preferre non solum petrum aliosque apo
stolos. sed etiam seipsos. Ac si diceret
beatus paulus. illis qui nobis detrahunt
incogniti sumus. quia nesciunt quales sumus.
Non iterum nos commendamus vobis et non
laudamus nos iterum vobis. qualibus ali
quid vtilitatis in ea laude habeamus. sed
occasionem damus vobis gloriandi pro nobis.
vt habeatis ad eos qui in facie glori
antur et non in corde. et vt habeatis vnde
gloriari possitis ad falsos apostolos. habere
vos bonos et veraces predicatores.
In facie gloriabantur pseudo apostoli siue
in presentia multorum et non in corde. quia
non habentes vnde possent gloriari in corde.
laudabant se esse apud alios quod non
erant. Electi autem gloriantur in corde
non in facie. quia cognoscentes se placere
deo gaudent in animo. tamen non querunt
laudari in presentia. ne forte bonum

quod habent per vanam gloriam amittat.
Siue enim mente excedimus, id est si cum
maiori mente agimus aliter predicando
atque aliter viuendo. vel si superbe nos
laudamus deo. scilicet relinquendi sumus
et reseruandi. et non ab aliquo vestrum
iudicandi. Siue sobrij sumus, id est si habe
mus sanam doctrinam. vel si sobrie viui
mus et temperate predicamus vobis scilicet pro
sumus. Karitas enim christi vrget nos.
id est caritas christi qua nos diligimus com
pellit nos talia dicere. scilicet vt nos lau
demus vobis. volentes nos reuocare
ab amore pseudoapostolorum ad amorem
christi et nostrum. existimantes hoc et cer
tissime tenentes. quoniam si vnus, id est christus pro omnibus
mortuus est. ergo omnes mortui sunt
qui eius aduentum precesserunt, scilicet fuerunt.
et pro omnibus mortuus est christus. Omne genus
humanum propter peccatum originale quod trahitur ex
adam et in corpore et in anima. factus est
in corpore mortalis. quia per quem modum mortuus
est. Sicut enim nullus homo extra ade pro
geniem. ita nullus extra peccatum et mortem
illius preter vnum christum. Venit ergo christus sine
peccato nascens. sine peccato conuersans
in mundo. innocens mortuus est pro omnibus
predestinatis ad vitam. Et vt prosper
dicit et iohannes crisostimus alii que docto
res. licet omnes non credant. et etiam
omnes credentes non saluentur. ille fecit quod
suum erat pro omnibus moriens. verbi
gratia sicut medicus quilibet componens
potionem contra omnes infirmitates ve
niat in ciuitatem quandam et dicat omni
bus. Quicumque ex hac potione bibit
saluus erit a quacumque infirmitate tenetur.
Quilibet sanatur. Et si omnes nolentes
bibere non sanantur. ille omnibus illis attulit
potionem. et fecit quod ad se pertinebat.
Ideo autem mortuus est christus pro omnibus
vt et qui viuunt in fide. iam non sibi vi
uant sed ei qui pro omnibus mortuus est.
Ergo alii quam apostoli non debent cessare

fratribus impendere hoc quod ab illo acceperunt.
etiam si necessitas fuerit animas pro
illorum salute ponere. Ita quod nos ex hoc
neminem nouimus secundum carnem. per
fectos corinthiorum alloquitur. Sed numquid
illi quando ista loquebatur non erant in carne. Immo
erant vtique. sed ita est intelligendum.
Ex hoc, id est ex quo vocati estis ad fidem.
neminem vestrum perfectorum nouimus secundum
spem carnalium et temporalium rerum vi
uere. sed in spe celestium premiorum. Et si
cognouimus christum secundum carnem scilicet mor
talem fuisse et corruptibilem. sed
nunc non nouimus iam scilicet illum mor
talem et corruptibilem. sed inmortalem
et incorruptibilem. Et est sensus. ideo
non estis positi in spe rerum carna
lium et temporalium. quia in spe et fide iam
estis inmortales et incorruptibiles futuri
de premio. Si qua ergo noua creatura
est, id est nouus populus per fidem per aquam
regenerationis. Vetera transierunt illis, id est
lex veteris testamenti in sacrificiis. cir
cumcisione. sabbati ocio. ceterisque ta
libus. Ecce facta sunt noua in euangelio
circumcisio scilicet spiritualis que fit in baptis
mate. vbi est vera expoliatio peccatorum.
Similiter de ceteris intelligendum. Vel
vetera transierunt. infidelitas. peccatum
et cetera. que ad veterem hominem adam
pertinent. Et facta sunt noua fides videlicet
iusticia. obediencia. karitas. cetereque vir
tutes ad nouum hominem christum pertinen
tes. Aliter. si qua noua creatura
est, id est nouus populus. vetera transierunt
iam in spe. mortalitas videlicet et cor
ruptio. vel vsus est preterito pro futuro
pro eo quod est. vetera transibunt et fient
omnia noua iuxta quod iohannes dicit.
Erunt omnia noua. Omnia autem scilicet genera
innouationis ex deo patre nobis pro
cedunt. Qui reconciliauit nos sibi
per christum, id est per passionem christi. et dedit

vi

nobis aplis misteriū recōciliacōis.
Illi reconciliant qui antea ini-
mici erant. et nos inimici eram9
deo patri nō per naturā quam
ipse fecit sanctā et bonā. sed per
viciū qd addidi9. Ablato ergo quod
nos addidi9 per sanguinē xpi re
formata est natura vt fuerat cre
ata et recōciliati sum9 deo patri.
Xpc ergo ꝓcurās nob' rconcilia-
cōnē per suā passioē rediit ad dm
patrē vn venerat. Sed ne ignitū
remanēt qd nob' pcurauat mi-
steriū recōciliacōis. dedit suis
aplis. vt ipi nobis anūciarent
redemptos esse sanguine xpi. et sua
pdicacōe recōciliaret nos. Sic n.
ipse dixit. Sic misit me pr. et e°
mitto vos. ite docete oms gentes.
Quō deus pr erat in xpo mūdū
recōcilians sibi per illū. De9 pr
in filio erat et fili9 in prē. sicut
idem fili9 ait. Ego et pr vnum
sum9. Et ego in patre. et pater
in me est. Aliter ergo erat in xpo
atq aliter fuit in ꝓphetis et aplis
p quos loqbat. In illis erat per
grām. in xpo erat p vnitatem
subastie. q2 vnū sūt. Mundū rcō
cilians sibi per xpm. i. oms pde
stinatos ad vitā etnā. nō rpu
tans illis i. credentib9 pctā ipoꝝ
p9qꝫ ad fidem venerīt. q2 nō atten
dit quales antea fuerīt. s3 quales
futuri erīt. Et posuit in nob' vbū
recōciliacōis i. doctrinā euangliū
p xpo legacōe fungim i. vice xpi
missatico fungim tanqꝫ deo ex
hortāte p nos sīc hoīes ad crede
dū. Obsecram9 pro xpo rcōcili-
amini deo i. vite xpi. Recōcilia
mini deo patri per fidē et iusti
ciam. auferentes a vob' oē pctm
qd a deo vos separat. Eū idest
xpm qui nō nouerat pctm de9
pr ꝓ nob' pctm fecit. i. hostiā pro
pctō. Sic eni. appellat hostia pro
pctō maxie in septuagīta intp
tib9 qui soliti sūt dicē. ponet ma
nū suā sr caput pcti i. sr caput
hostie pro pctō. Sed qstio oritur
in hoc loco. quō iudicat deus
et vindicat in hoīe pctm. si ipse
pctm nō nouit. Que ita soluit.
q2 nouit per sapiāꝫ pctm malum
esse. sed nō nouit per expienciā
vt aliqñ peccaret. verbi grā. sic dicim9
iohs euanᵗᵃ qñ scripsit suū euāᵐ
nō nouit mentiri. i. nouit men
daciū per sapiāꝫ. sed nō nouit
p volūtatē. vt vellet mentiri.
neqꝫ p expienciāꝫ qñ id scripsit. Ico
fecit deus pr hostiā pro peccato
xpm. vt nos efficeremur iustiā dei
in ipso. i. vt efficeremur iusti per
iusticiam dei patris in ipo. idē
per xpm. vel in ipo i. in corpore
xpi coniuncti. vi

Adiuuantes aut vos nrā
pdicacōe et exemplo. hor
tamur vos ne in vacuū grāꝫ
dei recipiatis. Exhortacō spēs est
doctrine. dū quilibet verbo aut ex-
emplo consolacōꝫ pstat alicui. Ver-
bi grā videt aliqs nrm. fratrē suū
in merore et tristicia positū ꝓpter
amissioꝫ filioꝝ et vxoris. et ꝓpter
dampnū reꝝ tpaliū. dū ei reducat
ad meoriā et in exᵐ qualia et qñ
ta sustinuit iob btūs patiēs. et quō
p9 mo' meruit ꝓpt paciēꝫ suā oīa

recipe in duplū. Ista talis cōsola
tio et admonitio exhortaº ē di:
cenda. Videt etiā aliq̄ contristari
et dolere ppt̄ amissū lumē oculo:
rum. dū ei reducit ad meōriā
btm̄ thobiā. et ↄsolacōē ei ex hoc
aliquā p̄stat. exhortacō ē. Dum
videt etiā aliq̄ dolore constringi
ppt̄ pctā sua. et pene in desp̄acōne
lapsū. si ei verbo aut exēplo ↄso:
lacōē p̄bet. ne desperet de venia
aut salute. dans ei in exm̄ mariā
meretricē. cui dn̄s oīa pctā dimi
sit. et latronē qui in cruce ad vnā
vocem audire meruit. hodie mecū
eris in paradiso. exhortaº hō et cō
solacio est. Similr̄ et aliter. si posi
to aliquo in certamīe singulari
monacho dū dicat ei aliq̄s ex circū
stantibꝰ. pugna fortiter. noli du
bitare. noli deficere. victoriā ob
tinebis. exhortacōē ei p̄bet et au
daciam. Sic qui positū in certamīe
bone opacōis cū dialº et vicia
carnis admonet vt nō deficiat.
neq3 cesset a cepto ope exhōtacōem
bonā p̄bet. Vn̄ dicat apls̄ mō allo
quens corinthios et in illis oēs fi:
deles. hortamr̄ vos nrā p̄dicacōne
nrō q3 exemplo oibꝰ q3 modis. ne in
vacuū sit inane et inutilit̄ grāz dei
recipiatis. Gra bona q̄ generi huāo
dant̄. grā dei dr̄. q3 gratis ei cōce
ditur. Grā q̄ppe dei est. habē fidē.
caritatē. spem. sapiēciā diuīā sciē huāz.
et bona tpalia. Istā ygº grām dei in
vacuū recipit. qui veniēs ad fidē.
re missiōē pctōꝝ in baptismate capi
ens. dei p̄ceptis inobediēs existit.
Nō ad hibendo studiū. vt possit dī
p̄cepta ipso adiuuante implē. q̄m
fides sine opibꝰ mortua esse dicit̄.
In vacuū q3 bona tpalia grāt ado

p̄cipit. qui illa hilari mente pau
peribꝰ pro dei amore erogare
nō studet. Vt ergo longiꝰ nō ptra
hemꝰ sermonē. dicamꝰ vnū ex mul
tis. quoº grā dei in vacuū recipiat̄.
Dn̄s dicit in euanioº discipulis. Ite docete
oīs gentes fidē scē trinitatis. baptizā
tes eos et docētes eos seruare oīa
q̄cūq3 mandaui vobis. Quicumq3
ad fidem venit et nō seruat ea que
in lege et in euanio continent̄ in va
cuū grām dei recipit. Dicit enī. Tem
pore accepto exaudiui te. et in die
salutis adiuui te. Hoc esaias pro:
tulit ex psona dei patris loquentis
ad filium. Tempus acceptū deo
patri et dies salutis huāi generis.
tempꝰ fuit passionis xpi. in quo tpe
accepto. deus pr̄ exaudiuit filium
suū. q3 quicq̄d orauit filiꝰ pro salu
te gnīs huāi. totū impetrauit. Legiꝰ
enī in euanio iohis. q3 appinquās
passioni orauit dicēs. pater quos
dedisti m. volo vt vbi ego sū. et
ipsi sint mecū. et videāt claritatē
meā. Si q̄s vero de aplīs hoc tmº
dictū assculat. attendat. quid ipse
alias dicat. Non pro his rogo tm̄.
sed pro eis qui credituri sūt p ver:
bū eoꝝ in me. Exaudiuit q3 illum
de sua orōne qn̄ orauit dicēs. Cla:
rifica filiū tuū. et venit vox de celo
clamās. et clarificaui cū tpe bap
tismatis et in mōte corā discipl'is
et clarificabo tercia die te amor
tuis suscitādo. et nō solū p alijs ex:
auditꝰ est. sed etiā pro ipsis suis
psecutoribꝰ. pro q̄bꝰ orauit pen
dens in cruce. pater dimitte illis
q3 nesciūt quid faciūt. Multa enī
milia pꝰ eiꝰ ascensiōē ex his per
p̄dicacōē aplōꝝ crediderūt. Adiuuit
quoq3 illū in die salutis gnīs huāi.

quia tercia die deuicto mortis imperio
eum a mortuis reuocauit. Sic rettu
limus ista ad caput omnium electorum id
est ad christum referamus ea et ad mem
bra ipsius. Tempus acceptum quo ex
audiri possumus. et dies in qua salu
tem nobis eternam procurare possumus
ab exordio dominice predicacionis est. et
maxime ab eius resurreccione usque ad diem
iudicii. Quo tempore per bona opera pos
sumus acceptabiles esse deo patri.
et placere illi atque exaudiri ab eo. de
quo tempore etiam apostolus dicit subdens. Ecce
nunc tempus acceptabile. ecce nunc
dies salutis. Tempus acceptabile ad pe
nitenciam agendam vita presens est usque
ad diem iudicii. que appellatur et dies
salutis. in qua nobis salutem eternam
possumus promereri. quoniam apta est ad
operandum. De qua die dicit dominus. Am
bulate dum lucem habetis. Huic diei
succedet nox tenebre scilicet eterne dam
pnacionis. in qua nemo poterit operari.
Et idem apostolus. Dum tempus habemus
operemur quod bonum est. Modo enim possunt
ad indulgenciam confitentes peccatores. mo
do valemus obtinere veniam. quia secundum quod
propheta dicit. In inferno nemo confitebitur
deo ad veniam. Erit enim ibi penitencia. sed
sera et tarda. Nemini dantes ullam
offensionem. Offensio proprie est scandalum.
ruina vel impactio pedis. sed in hoc
loco pro occasione maxime ponitur.
Simus inquit nemini dantes ullam
offensionem id est occasionem peccandi. aut
in verbo aut in praue operacionis exem
plo. vel neminem scandalizemus
in aliquo sermone vel facto. Ut non
vituperetur ministerium nostrum. Ex perso
na sua loquitur apostolus omnium quoque predica
torum iungens se cum corinthiis. Mi
nisterium predicatorum vituperatur atque con
tempnitur. si quod predicat verbis agendum
destruit operibus. Aliud videlicet

predicantes in publico. et aliud agen
tes in occulto. bona docentes in pro
patulo. peruersa et ad loquendum contraria
in conclaui operantes. Sed in omnibus nostris
actibus et verbis exhibeamus
et preparemus nos sicut dei ministros. Dei
minister est. qui deo militat et deo
seruit verbo doctrine et fructu bone
operacionis. Quicumque enim dei minister vult
esse deo. debet in omnibus ministrare. ut
in omnibus que agit cognoscatur veri
dei esse cultor. verbi gracia. ut doceat
inscium. pascat esurientem. potet sici
entem. vestiat nudum. calefaciat
algentem. colligat vagantem. visitet
infirmum. sepeliat mortuum. et in hiis
omnibus laudem non querat humanam. sed dei
graciam. non hominibus placere. sed dei pre
ceptis obedire. Hec quicumque fecit deo mi
nistrabit et merebitur ab illo audire
cum electis. Quamdiu fecistis uni ex
hiis minimis meis michi fecistis. In mul
ta paciencia. paciencia est non deficere
inter aduersa huius seculi. quam habuerunt
sancti martires. Non in parua inquit
neque in modica paciencia. sed in multa.
exhibeamus nos sicut dei ministros.
Paciencia quoque est. pacienter ferre de
linquentes sicut beatus apostolus sustinebat
corinthios. Qui postquam ad fidem vene
runt. ad vicia pristina sunt reuersi.
quos aliquando improbe corripuit. quousque
eos reuocauit ad fidem. In tribulacionibus
simus in multa paciencia. et exhibeamus
nos sicut dei ministros. In tribulacionibus
dicit id est in fame siti nuditate aliisque
afflictionibus. In necessitatibus. ne
cessitas dicitur ea quia in nece sit posita
id est in periculo mortis. ubi precipit apostolus
pacienciam seruare. In angustiis. omnis
indigencia et inopia angustia vocatur.
In plagis. in carceribus. Sepe pla
gis virgarum et gladiorum cesus est apostolus.

Sepe etiam in carceribus retrusus est pro xpi nomine. ubi non cessauit donum dei predicare. contempta sua salute. Admonet autem eum multa paciencia si necessitas fuerit talia pati pro amore xpi et salute fratrum. qualia ipse sustinuit usque ad decollacionem. In sedicionibus. simus in multa paciencia. Sediciones proprie ad ciues pertinent. et sunt tumultus et conturbaciones sui contencionibus. In laboribus. paulus apostolus. non solum laborabat in predicacione. sed etiam tamen sollicitus in labore manuum desudabat. unde sibi victum et vestimentum adquirebat. In labore scilicet scenofactorie artis. ne grauis esset suis auditoribus. si ab eis aliquid acciperet. et hoc sibi proficere ad dominum. In vigiliis ipsi simus dediti. Ipse non solum die non cessabat a labore. nec requiescebat. sed etiam tamen erat sollicitus circa officium sibi delegatum. ut nec nocte cessaret. aut a predicacione aut alio opere. unde legimus in actibus apostolorum. quod usque ad mediam noctem suum sermonem protraxit quando euticus qui interpretatur amens. de tercio cenaculo cecidit. eo quod negligens esset in studio audiendi verbum dei. In ieiuniis simus patientes alias voluntarie alias quando inuitus ieiunabat. et ne ventris causa nocumentaret. deo gratias agebat. Sicut enim medicina archiatri id est medici necesse est vulneribus. ita anime nostre necessaria sunt ieiunia. In castitate mentis et corporis. Castitas corporis est immaculate et impollute custodiri ab omni libidinis delectacione. Castitas mentis integritas fidei est. quia illa est vera castitas. que nec mente polluitur. vel etiam in castitate dicitur. id est in sinceritate et integritate verbi dei simus dediti. ut non adulteremur verbum dei. id est non querentes gloriam propriam. sed dei. non pro lucris temporalibus predicacioni insistentes. sed pro remuneracione eterna. non predicantes alia in publico et alia clanculo agentes. ut sacram scripturam non interpretantes pro libito. In sciencia. veteris testamenti et noui simus occupati. non in elacione neque in humana sophia que inflat hominem sine caritate. In longanimitate. longanimitas est longa animi perseverancia et paciencia in aduersis huius seculi. In suauitate. ut nullum non solum factis sed etiam nec verbis nostris amaritudine gerimus. In spiritu sancto id est tales nos exhibeamus. ut templum simus spiritus sancti. In caritate non ficta. Caritas ficta est. quando quis videns fratrem suum peccare non corripit eum causa adulacionis. ficta vero caritas est. quando quis videns fratrem suum in necessitate positum derelinquit eum quem antea proferebatur toto nisu mentis diligere. firma autem caritas est. si diligimus proximum ut nosmetipsos. et cui tempore prosperitatis adherere videbamur. si tempore persecucionis illum non derelinquimus. De hac caritate dicit apostolus iohannes. karissimi non diligamus verbo solum modo et lingua. sed opere et veritate. In verbo veritatis ut veritatem loquamur cum proximis nostris et simus omni parati in vero veritatis id est in doctrina euangelii. In virtute dei ponamus spem non in nostra audacia. aut in aliquo hominis potencia. quia maledictus homo qui confidit in homine. vel in virtute dei dicit id est non nostris meritis deputemus. si quid boni agimus. sed virtuti dei. qua adiuuante omnia bona possimus implere. Per arma iusticie a dextris et sinistris. id est per arma virtutum incedamus in prosperis et in aduersis. Arma ergo id est custodiam virtutum a dextris

habet. eo animu prospera hui9 seculi non elevant in superbiam neque emolliunt. A sinistris qui arma habet que adversa non deiciunt neque frangunt. Paulus igitur a dextris et a sinistris arma portabat atque securus in medio incedebat cum talia dicit. qui et in prosperis erat humilis et in adversis fortissimus. Semper ergo adesse debet mentibus nostris in adversitate fiducia et spes certa. et in prosperitate timor. ne aut adversa in desperationem nos pertrahant sicut caim et iudam proditorem. aut prospera animum in tumorem superbie extollant. et in sui fiducia decipiant. sicut nabuchodonosor qui dixit. Nonne hec est babilon quam edificavi. Per gloriam et ignobilitatem. Sicut nobiles dicuntur nominabiles. ita ignobiles sine dignitate nominis. Sancti apostoli apud fideles gloriosi habebantur et laudabantur ab illis veraces esse. sancti et iusti. Apud infideles vero ignobiles et sine aliqua laude. Unde dicit apostolus per gloriam fidelium et ignobilitatem infidelium. Et inter illos a quibus gloriosi dicimur. et inter illos inquibus ignobiles incedamus patienter sicut dei ministri. ut neque favore et laude fidelium elevemur. neque detractione infidelium. Aliter per gloriam sapientie divine et gloriam virtutum sive miraculorum. et per ignobilitatem flagellorum despectionem que carcerum patienter incedamus. per infamiam et bonam famam. Infamia est mala fama. Bona vero fama. bona est opinio et laus. Et quod supra dixit per gloriam et ignobilitatem. hoc repetiuit explanando inquiens per infamiam et bonam famam patienter incedamus habentes custodiam virtutum a dextris et a sinistris. plus autem dicentes nobis ipsis de nobis quod sumus quam aliorum verbis. Ut seductores et veraces. modo exponit superiora. Ab infidelibus dicebantur esse seductores magi vel malefici. a fidelibus vero propter sanam doctrinam et virtute miraculorum non solum veraces et iusti. sed etiam dii habebantur. sicut legimus in actibus apostolorum. quando ei et barnabe coronas detulerunt dicentes. dii sunt in effigie hominis latentes. Et quid mirum si apostoli seductores appellati sunt. cum ipse magister et dominus omnium seductor sit appellatus dicentibus iudeis post mortem eius ad pilatum. Domine. recordati sumus. quia seductor ille adhuc vivens. post tres dies resurgam. Ut seductores apud infideles et veraces apud credentes incedamus patienter protecti undique armis virtutum. Sicut qui ignoti incredulis. et cogniti credentibus. et inter illos qui cognoscunt conversationem nostram. nec valent penetrare doctrinam nostram et inter illos a quibus cognoscimur veri esse cultores dei incedamus patientissime muniti armis iustitie. Quasi morientes et ecce vivimus. Quasi moriebantur apostoli sancti et mortes cum per multa passi tribulationum pene usque ad mortem affligebantur. sed cum ita essent in periculo mortis constituti. in desperatione vite. per flagella verbera et lapidationes subito virtute dei roborati constabant. et quasi ex mortuis vitam recipiebant. Sicut legimus de beato paulo. qui cum listris tamdiu esset flagellatus et lapidibus obrutus per plateas que civitatis tractus quousque quasi mortuus relinqueretur. nocte eadem insurgente di luculo cepit in derbe verbum dei

publice predicare. Illi etiam qui decollabantur quasi moriebantur, dum ab hoc seculo transibant. Sed illa mors temporalis erat, cui succedebat vita perpetua. Ut castigati verberibus et verbis: sed non mortificati. Cum flagellabantur sancti apostoli et martires, castigabat quidem illos deus, ne se extolleret propter magnam gratiam sibi concessam, sed non permittebat eos mortificari usque ad tempus quo ei placebat. Castigationem quippe in hoc loco flagellationem possumus intelligere. Sic legimus pilatum dixisse de domino. Castigatum ergo dimittam. Quasi tristes, semper autem gaudentes. Apostoli et sancti martires dum lacrimabantur inter flagella et cruciatus terribiles, tristes videbantur esse in vultu, sed gaudebant in corde securi de spe celestium premiorum, scientes quia non sunt condigne passiones huius seculi ad futuram gloriam que revelanda erat in illis. Et quoniam tristitia illorum vertenda erat in gaudium eternum. Electi quecumque tribulationes et persecutiones sustinent, quasi est illis idem tamquam non sit, quia si ceduntur, virgis si excoriantur et etiam si occiduntur, omnia quasi non sint, quia transeunt cuncta temporalia. Veniet autem verum illorum id est gaudium eternum, et vita sine fine mansura. Sic enim ille qui semper sompniat expergefactus solet dicere: quasi videbam homines equitare, quasi videbam ante me multas epulas appositas, atque totum dicit quasi, non est ibi veritas, sed sic umbra transierunt. Ita in omnibus que sancti in hoc seculo patiuntur, quasi esse, quia transitivum est. Videbantur enim inter supplicia mori, videbantur tristari secundum fragilitatem, sed quasi erat ibi, quia mente gaudebant. Et si moriebantur ad tempus subito transibat illorum mors in vitam eternam. Reprobi autem qui totam spem suam in terrenis rebus ac transitoriis ponunt, nec tendunt ad eterna gaudia, sed in prosperitate felicitateque huius seculi letantur, videtur illis quod verum teneant, sed non est verum, quia transitivum et temporale est. Et cum ab hac vita transierit, nihil invenient ex his, que hic quasi vera visa sunt illis. Iuxta quod psalmista dicit. Dormierunt sompnum suum et nihil invenerunt omnes viri divitiarum in manibus suis. Transibit ergo istorum quasi verum, sed non erat verum, et veniet illorum verum et eternum supplicium. Sic egentes sumus, multos autem locupletantes. Quasi egentes videbantur divitiis istius seculi, sed abundabant divitiis spiritalibus in predicatione et miraculis, ex quibus locupletabant alios. Vel revera egentes videbantur substantia temporali, sed multos locupletes reddebant, sicut sanctos qui erant ierosolimis, qui pro christo omnia sua reliquerant, vel a iudeis expoliati fuerant, eo quod in mortuum hominem credidissent, quibus alloquitur in epistola ad hebreos. Rapinam inquiens bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis. Et de quibus ysaias. Qui recessit ab iniquitate, malo prede patuit. Istos ergo ditabant et locupletabant apostoli, quia ex omnibus locis ubicumque predicabant ministrabant eis que necessaria erant. Unde idem apostolus ad romanos. Nunc inquit proficiscar ierusalem ministrare sanctis. Tamquam nihil habentes et omnia possidentes. Tamquam nihil habentes erant et nihil [illegible] habentes, omnia autem possidebant, quia erant illis omnia communia. Sic debent et monachi esse tamquam nihil habentes

VI

p̄rium. et oīa possidētes cōmuniter Vel tanq̄m nihil hēbant. q̄ nō hēbant p̄dia. nō aurū nō argētum nō seruos aut ancillas et tn̄ oīa possidebāt ista. In possessionibus eor̄ quos sibi per p̄dicacōnibus arma et virtute miraculor̄ subiugauerāt. In possessionib9 enim oīa possidebant possessor̄. Sic enī quidā dux romanor̄ tarq̄nius noīe legatis cuidā gentis aur̄ volētib9 dare pro pace ac libertate. r̄ndit romanos potius velle aur̄ possidentib9 imperare quā aur̄ habere. aut possidere. Ita sci apli magis desiderabant possessores diuiciar̄ per fidē et doctrinā xp̄i possidere. quā aliqd p̄p̄ū habē. Possumus eciā dicē. q̄ in hoc sclō apli quasi nihil hn̄tes erāt. sz in capite suo xp̄o oīa possidebant iuxta qd idem apls in epla ad rom. dic̄ de deo pr̄e. Qui eciā filium suū pro oīb9 nob' tradidit. quo eciā cum illo oīa nobis nō donauit. Sumus ergo et nos tanq̄ nil hn̄tes in hoc seculo. nō ponderemus in reb9 t̄palib9 et caducis. possidebim9 enī oīa cū xp̄o. in f̄r et ip̄m cum deo pr̄e et sp̄ū sancto possidebim9. Nam sic sapiā dic̄. Fideli qui fidelis est. tot9 mūd9 diuiciar̄ est. q̄ nō appetit ea q̄ in mūdo sunt cognoscens paulō. q̄ mūdus transibit et concupiscēcia et in hoc q nō appetit. nec q̄rit habē nisi qd h̄t quasi oīa possidz. Nemo enī plus h̄t. q̄m qui nllo indiget. et tn̄ cum diuites multa hēant multis indigent. quia plus desiderant habē q̄m hn̄t Ille aut̄ in nullo indiget. q̄ p̄ter necessaria. victus. vestimēti et calciamenti nō requirit. contentus his que habet. In his ergo oīb9 imitemur sanctos aplōs. doctores et patronos nr̄os. sic filij boni imitant̄ bonos pr̄es. vt inter ad̄ùsa et p̄spera patient' incedam9. exhibentes nos sic dei ministros. Tūc si participes fueri9 illor̄ actuū in hoc seculo. erim9 ita q̄z consortes illor̄ eternor̄ p̄mior̄. Os nr̄m patet ad vos o corinthij. cor nr̄m dilatatū est. i. volūtas mentis mee & intencio cordis. p̄dicacō q̄z oris mei patz et apperta est iā ad p̄dicandū et p̄mpta ad vos docendū. Illius os patet et appertū est ad p̄dicandum. cui volūtas est p̄fecta. p̄dicacō scā conu̇sacio bona. Cui9 vero volūtas est tortuosa. conu̇rsacō ac vita p̄ua. licet aliqd intelligen̄e videatur hēre. deficiunt ei verba cum sensu. ideo q̄z non patet os illi9 ad p̄dicandū. q̄ timet in alijs redarguē qd cognoscit ab alijs intelligi. Nō angustiamini in nob'. angustiamini aut̄ in visceribus vr̄is. Et est sensus o corinthij. sensū angustū hētis et strictū. vt nō possitis recip̄e latitudinē ministerior̄ diuinor̄. nolite nob' hoc reputare. q̄m non consistit hoc in nobis. qui nobis ministrare debem9. sz intellect9 vr̄ et volūtas constringit' in visceribus .i. in interiorib9 cordis. Eandē aut̄ hn̄tes remuneracōz pata. sicut q̄m et nos. q̄ eandē fidem habetis. Dilatamini et uos .i. extendite sensū et intellectū vr̄m. ne p̄ angustia sensu9 nō possitis penetrare misteria diuina. Nolite iugū ducē cū infidelib9. In iugo duo animalia iungunt' et coequant'. Iugū vero sic hēmus intelligē iugū dialle et p̄tatez quā habz sr̄ infideles. Ac si dicat. Nolite

suscipe iugum diaboli. neque eqri infidelibus aut coniugi. ne filiis illis efficiamini. Que enim participacio iusticie ad iniquitatem. quasi dicit que societas iusto homini iusticiam habenti cum iniusto et pagano. quasi nulla. Que societas luci id est fideli cum tenebris id est infideli. quasi nulla. Ista est lux et iste sunt tenebre. de quibus idem apostolus ait. Fuistis aliquando tenebre id est infideles. nunc autem lux in domino. Que autem conuencio christi ad belial. quasi dicit Belial interpretatur absque iugo scilicet diabolum. qui iugum omnipotentis dei de collo suo excussit. Dicitur in libro samuelis. quod dixerunt viri belial id est absque iugo dei. Que conuencio id est que societas christi ad diabolum. quasi nulla. Qui autem consensus templo dei cum idolis. quasi id est quem consensum debent habere fideles qui templum dei sunt cum idolatris qui sunt templa demonum. quasi nulla. In hoc loco percutit eos qui recumbentes in idolio comedebant carnes idolaticas. quod debuerant esse fideles et templum dei. Vos enim estis templum dei viui non deorum qui non viuunt licet dicantur dii. Sicut dicit dominus per iheremiam. Inhabitabo in illis per fidem et dilectionem et graciam meam. et inambulabo inter illos. Dei filius qui ista locutus est de credentibus electis inter homines ambulauit sicut dicitur. Post hec in terra visus est. et cum hominibus conuersatus est. Et ipse habitabit in nobis sicut iohannes dicit. Verbum caro factum est. et habitauit in nobis. Et ero illorum deus et ipsi erunt mihi populus peculiaris sicut olim fuerat israel. Propter quod exite de medio eorum. hoc isaias propheta dixit longe ante captiuitatem babilonicam quod apostolus ad corinthios retulit.

Dicit ergo propheta ex persona dei alloquens iudeos de captiuitate redeuntes post septuaginta annos. propterea quod o populus meus estis exite de medio caldeorum et separamini ab eis. Et inmundum ne tetigeritis id est idolum quo nihil est inmundius ne adoraueritis. Et ego recipiam vos in fraternitatem promissionis. Referamus et hoc ad corinthios et videamus quomodo poterant illi qui crediderant. relinquere vxores et liberos suos omnes qui subaudi qui adhuc imperfecti erant. nec poterant implere quod dominus dicit. Si vis perfectus esse. vende omnia que habes et cetera. Non ergo hoc precipit apostolus vt corpore recederent ex toto ab eis. qui increduli adhuc erant in medio eorum. sed hoc potius vt mente separent se ab illis. Exite inquit de medio paganorum. vel si non potestis corpore saltem mente et separamini ab eis voluntate. Et inmundum hominem nolite tangere. Inmundum hominem tangit. qui peccatorem imitatur. Et si hoc feceritis inquit apostolus. recipiam vos in omnem familiaritatem. et deus recipiet vos in eternam beatitudinem.

VII

Habentes igitur habentes promissiones tantas quas superius diximus quod sumus filii dei. et ipse pater noster. mundemus nos ab omni inquinamento carnis et spiritus. Non dixit simpliciter mundemus nos ab inquinamento. sed ab omni. Carnis inquinamentum est fornicacio. adulterium. homicidium. et cetera vicia que corpore perficiuntur. Spiritus vero id est mentis inquinamentum est inuidia. superbia. mala voluntas et cetera mala que in corde cogitantur. Perficientes sanctificacionem in timore dei. Sanctificacionem in timore id est per timorem dei perficit. qui ab omni inquinamento

vij

crimis et spūt mundat sentz tpm.
Capite nobis. x intelligite que
dicimus. vel capaces estote sermo:
nis nri. vel imitamini nos. Neiem
vestrū lesimus verbo aut exēplo.
sū neiem vrm expoliamus nra
adulacōe. Neminē circumuenimus in
negocio vt euacuaremus famulos
vros. quasi dicēt. qd' nos nō fecimus.
fecerūt pseudo apli. io qz nō recte a:
gitis pponētes illos nob'. Nō ad co
dempnacoz vraz dico. x nō ad vi
tupacoz vram me laudo. aliosqz a:
postolos. sed ad correctionē. vel nō
vos abicio talia dicendo. si vt vos
corrigatis admoneo. pdixi in priori
eplā. q in cordibus nris estis. siue
ī volūtate nra. ad cōmoriendum
in pnti vita. Et ad cōuiuendū in
futura glia. x tanto amore et desi
derio erga vos ducimur. vt si fieri
posset martiriū in hoc seculo per
multa supplicia pro xpi noie susti
neretis nobiscū et coronā et pre
miū martirij nobiscū reciperetis. Mul
ta m fiducia est apud vos qz ido
talia loquor. sperans vos in obe
dientes esse. Sr abundo gaudio in
oī tribulacōe nra. x audiens corre
ctionē vraz et bonā satisfaccōnem.
ita sum gaudio repletus. vt licet
in carcere et vinculis tenerer cō
strictus nihil doloris sentirē. Na
cū venissemus in macedoniā. nullā
requiem habuit caro nra. Sz qd'
caro nō habuit. spūs habuit. q̄ de
lectatur inter adūsa. Macedonia
regio est achaie. in quā cū venissēt
paulus et silas et recepissent pdicacōe
et miracula facē. puella qdā ha
bens spm phitonicū. q̄ nō modicū
qstū pstabat dnis suis diuinādo
in cedendo per plateas clamabat
dicēs. Hi siues. viri isti serui dei

excelsi sunt. Cuius misertus paulus fu
gauit malignū spm ab ea. Vidē:
tes aut qr exiuit spes questus eorū.
concitauerūt sedicōz nō modicā in
paulū et silam in tm. vt cum diu
flagellati essent mitterent in ima
carceris. Vnde subiungit. Nō ha:
buit in qens requiē caro nostra.
sed oēz tribulacōz nraz passi sumus.
foris. qz erant pugne. intus timo
res. pugne erāt foris in corpe.
dum sustinebāt verbera et flagel
la. intus timores in aīo. timētes
ne passione corporū scandalizati. hi
qui crediderant a fide recederēt.
Aliter. foris. x extra carcerē in pu
blico erāt pugne. credētes. qui ipugna
bantur ab infidelibus. Intus in car:
cere erant timores. vbi erāt apli
vincti. qr timebant interfici a per:
secutoribus. Referēs nob' vrm deside
riū quo desiderabatis vos emen:
dare. vel quo desiderabatis nos vi
dere vrm fletū quo defletis illos
qui a fide recesserūt. vraz emulacoz
pro me x vrm amorē erga me quo
succensi fortiter defendē voluistis
pdicacōz meā verā esse. et falsos
aplōs a vobis repulistis. Ita vt
magis gauderē qz de vra correctiōe.
quā tristarer de vinculis meis. Nō
quā tristati estis qz accipientes epi
stolā. ideo gaudeo. Contristati em
estis scdm dm. Ille contristatur scdm
deū. qui deū per pniaz sibi placari
desiderat. vt in nullo detrimentū
patiemini ex nob' x in nullo q̄ vob'
imperā damnū heatis. qr sic tri
stamus uos p eplaz. multū pdest
uobis. Que em scdm deū tristicia
est x que deo placere desiderat.
penitenciaz operatur in salute stabilē
idest in vita etna. Seculi aut tristicia

id est que in amissione rer(um) tempa-
liu(m) est. vel pro aliquo dolore tem-
palis rei morte opat(ur). Ecce enim ho(c)
ipm (et) ipa tristicia s(e)c(un)d(u)m deum con-
tristari q(uan)ta(m) sollicitudine(m) (et) q(uan)tam
cura(m) opat(ur). ne denuo in peccata silia
cadatis. vbi enim sollicitudo e(st) non
est somnolenta securitas vel iner-
tia. Sed indignacio(n)em. s(ed) defensione(m)
s(ed) opat(ur). vt vos possitis defendere
ab infestac(i)o(n)e demonu(m). Sed in dig-
nac(i)o(n)e(m). q(uia) indignat(ur) ho(mo) sibi ipi du(m)
peccat qui bona(m) cura(m) h(abe)t. Indigna-
c(i)o(n)em con(tra) peccante(s), vel alio(rum) i(n)digna
c(i)o(n)es pacient(er) sustinet. S(ed) timore(m)
dei opat(ur). s(ed) desideriu(m) patrie cele-
stis. Sed emulac(i)o(n)e(m) (et) amore(m) dei (et) s(e)c(un)du(m)
deu(m) bonu(m) et imitac(i)o(n)e(m) bonoru(m)
ho(m)i(nu)m. sed vindicta(m) in se ipo. q(uia) se
ipsu(m) causa delicti affligit. Hic b(ea)t(u)s
aug(ustinus) q(uod) ista co(n)iunctio causalis sed
in hoc loco plenu(m) sensu(m) no(n) reddit.
t(ame)n apud grecos optime resonat.
In o(mn)ib(us) que vobis p(re)cepi exhibui
stis et p(re)parastis vos. in co(n)tam(in)atos
esse negocio. (et) i(m)pollutos esse a meo
p(re)cepto. q(uia) obedistis m(ich)i. Tunc enim
discipul(us) i(m)pollutu(m) se reddit a pre
cepto mag(ist)ri. q(uan)n obedit iussio(n)i illi(us).
Si vero inobediens fuerit a(ut) exti-
terit in aliquo. et si ab o(mn)ib(us) alijs
culpis i(m)pollut(us) existit. t(ame)n ex inobe
diencia maculat(ur). Alit(er) in hoc p(ro)ba-
stis vos i(m)munes esse a culpa alio(rum).
q(uia) illo(rum) erro(re)m fortit(er) corripuistis. Con-
tam(in)at(us) aut(em) auct(ori)tate no(n) h(abe)t a(d) q(uo)s
vindicare. Ig(itur) si sc(ri)psi vob(is) p(ri)orem
ep(isto)lam no(n) p(ro)pt(er) eum sc(ri)psi solu(m) mo(do) qui
fecit iniuria(m) o(mn)ib(us) vobis accipiendo
vxore(m) patris. vel p(ro)pter illos. qui frau
dem fecer(un)t f(rat)rib(us). Ideo q(ui) subdit(ur). Ideo
consolati sum(us) s(ed) de v(est)ra emedac(i)o(n)e

et obediencia atq(ue) recepc(i)o(n)e titi. visce(ra)
ei(us) (et) titi abundanti(us) in vobis. Huic
quod intra coriu(m) continet(ur) viscera
appellari p(otes)t. filij q(ui) viscera dicu(n)t(ur)
ponu(n)t(ur) et(iam) a(liquan)do p(ro) nimie dilecc(i)o(n)is affectu
sic in hoc loco. viscera ei(us) (et) m(e)a di
leccio et affectus caritatis erga vos
amplius abundauit. Gaudeo q(uod) in
o(mn)ib(us) confido in vobis s(ed) quia obe-
dientes eritis m(ich)i. VIII

Notam facim(us) vobis gram
dei. id est fidem cat(holi)ca(m) q(ue) talia
q(ui) gratis dant(ur) fidelib(us). q(ue) gr(ati)a
data e(st) eccl(es)ie macedonie. q(ui)a i(n) multo
expimento tribulac(i)o(n)is s(ed) n(ost)re et sue
abundancia gaudij ipo(rum) fuit et
altissima s(ed) p(ro)fundissima pauper-
tas eo(rum) abundauit et excreuit in
diuicias simplicitatis eo(rum). Beat(us)
ap(osto)l(u)s cognoscens corinthios aua-
ros esse et tenacissimos p(ro)ponit eis
in exem(p)lu(m). caritate(m) et bona(m) volun
tatem macedonu(m) qua(m) habuer(un)t er
ga sanctos qui erat ih(e)r(usa)l(e)m. Cum
enim nimiu(m) paupes essent illi ma-
cedones an(te)q(uam) venirent ad fidem
credendo in xp(istu)m excreuit illo(rum) pau
pertas in multas diuicias. q(uia) ex ea-
dem paupertate qua(m) h(ab)ebat. statim
decreuer(un)t sanctis mitte(re) necessaria
qui erat ih(e)r(usa)l(e)m. Et hoc simplicit(er)
(et) bona volu(n)tate et intenc(i)o(n)e fece-
runt. De elemosina vero et dona-
c(i)o(n)e qua(m) volebat ap(osto)l(u)s. vt corinthij
mitterent illis qui erat ih(e)r(usa)l(e)m multa
locutur(us) est in s(e)q(ue)ntib(us). Quia s(e)c(un)d(u)m
virtute(m) testimo(n)i(u)m illis reddo et sup(ra)
virtute(m) volu(n)tarij fecer(un)t. Ordo per
turbat(us) est et p(re)poster(us). testimo(n)i(u)m
illis reddo macedonib(us) viz. q(uod) sup(ra)
virtute(m) sua(m) volu(n)tarij fecer(un)t (et) plus
voluer(un)t dare q(uam) potuissent. et s(e)c(un)d(u)m
virtute(m) possibilit(atis) sue deder(un)t. Cum et

comilitacioꝫ ministerii qd' fit in scōs
qui sūt ih'rl'is. Et nō sic sperauim᷒
sed semetipōs dederūt. et nō fererūt
sic timuim᷒. qm̄ nos p̄m posuerit
in carcere. sperare eni hic posuit
pro timere. sic et in virgilio hēt.
Hunc ego si potui tantum sperare do
lorē pro eo qd' est timere. Similiter dede
rūt se deo veniendo ad fidē et cō:
rigendo errores suos. deinde nob'
subdendo se nrō magisterio. Ita
sp̄ dederūt se ex toto dnō et nobis
subditi fuerūt vt rogaremꝰ titū. qm̄
illū ad vos misimꝰ vt pficeret in
vobis grām istā largitatis et elimo
sine. vt sponte mittatis frībus
qui sūt ih'rl'is bona tp̄alia sic isti
gratis et sponte mittūt. Nō quasi
impans dico sp̄ talia p aliorum
sollicitudinē etiā vrē caritatis in:
geniū bonū cōprobatis. et vt p isto
rū indigenciā approbare possim bo
nū ingeniū vrē caritatis. vt si isti
tanta miserūt qui paupes sūt vos
plura mittatis. Scitis aut̄ grām
dnī nri ihū xpi. qui nobis cōtulit
oīa bona q̄ hūano gnī data sūt
grā dei est. Qui cum diues esset
scdm̄ diuinitatē possidens oīa cum
patre. ppt' nos et omēs credentes
egenꝰ factꝰ est. et paup in tantū.
vt nō hēret qd' habēt vulpes. vt i᷒
inopia vos diuites essetis in celo.
et factꝰ est hō vt nos faceret deos
iuxª qd' per p̄phā dr̄. Ego dixi. dii
estis. Et consiliū in hoc do sp̄ vt ei᷒
paupertatē imitemini. hoc eni vobis
vtile est sp̄ facē qd' dico. q̄ nō solū
facē sed et velle cepistis ab anno
p̄are siū ab āno p̄terito. Erāt aliq'
apud illos q̄ volūtatē qdē habuerūt
aliqd mittē frībꝰ in ih'rlm. si mi'
īn fecerūt. Erāt et alii q̄ aliqd inde fece:
runt. sed ad effectū nō pduxerūt
quos omēs mō hortat᷑ d. hoc vos
vtile est facere qui velle cepistis
et qui ex parte facē. Nunc vero
et facto pficite. et opere adīplete.
si eni volūtas pmpta et parā
est ad dandū scdm̄ id accepª est. qd'
habet sp̄ et dat. Non scdm̄ qd' n̄ habꝫ.
qr nō valet illud dare qd' nō hēt.
licet velit. Hoc qdē apud hoīes
est. ceterū apud deū ipā volūtas
bona remunat᷑. Non eni sp̄ ideo
talia p̄cipio. vt aliis sit remissio
et abundancia et refrigeriū. sed
ex equalitate sp̄ hoc debet facere
Verbi grā. qui habet centū solidos
qnqginta secū retineat et qnqua
ginta mittat. his qui sūt ih'rl'is
vel ex equalitate. vt aliqd mittat
illis et aliqd retineat ad suos suoꝝ
qꝫ vsus. Hilarē siqdem bniuolencia
decet q̄ sic suā tempet largitatem
vt de illa et refectio paupū gaudeatꝫ
domestica sufficiencia nō laboret
Notandū vt hic distinctio sit vel dicat
sed ex eqlitate in p̄nti tpē et in hac
vita vrā abūdancia illoꝝ inopiā
supleat. vt et illoꝝ abundancia
q̄ spūalis est in ieiuniis et oroībꝰ
vrē inopie sit suplemtū. et vt quod
minꝰ hētis in spūalibꝰ rebꝰ in ipīs
hēatis. et qd' illi nō hn̄t in tp̄alibꝰ
vos eis ministretis. vt fiat eqlitas
int᷑ vos et illos. dātes vos illis qd'
nō hn̄t. et ipi vobis qd' nō hētis.
vos illis tp̄alia. et ipi vobis etna.
Cui multū sp̄ colligit nō abun
dauit. et cui modicū sp̄ colligit n̄
minorabit᷑. hoc scdm̄ lrāꝫ dictū est
de manna. Nā cū p̄cepisset dns per
singula capita plenū gomor colli
gi q̄ est mensura in sextnarios con:
tinens. quidā collegerūt plꝰ. qdam
minꝰ. sed cum separassent si ibos

in mortario cum pastillo. et ille qui plus
exod. 16 collegerat et qui minus. unam mensuram
suram pro modum reperit plenum sicut gomor.
Spiritaliter autem hoc vult ostendere. quia
si sunt duo homines unus dives alter pau
per. licet dives plura distribuat pau
peribus quam pauper. non tamen secundum eius
elemosina pauperis largitate. sed plerumque
donum parvum pauperis magis est acceptum
deo quam magnum divitis. quia pauper
ex victu suo tribuit. dives ex hiis
quibus superabundat. quod comprobavit dominus
in evangelio. cum videret multa mitti in
gazophilacium a divitibus. et duo a
vidua minuta quod est quadrans. id est quar
ta pars denarii. dixit. hec vidua plus
omnibus misit. quia illi multa sibi retinue
runt. illa vero totum victum suum misit
nichil retinens. Cor namque et non sub:
stantiam pensat deus. nec perpendit quan:
tum in eius munere. sed ex quanto amo
re proferatur. Quod exhortacionem quidem
suscepit scilicet a me. quod vobis ministraretur.
Misimus cum illo id est cum tito fratrem
cuius laus in evangelio est per omnes eccle
sias. Lucas et quod lucas tacito nomine
hic intelligitur. qui iam evangelium con
scriptum habebat mirifice quod legebatur
per omnes ecclesias. Sed et ordinatus co
mes ac socius nostre peregrinacionis de
vitantes et cavetes hoc ne quis vos
vituperet et reprehendat. In hac ple
nitudine scilicet doctrine et miraculorum
que ministratur a nobis. vix ne quis possit
dicere. Bene quis predicat paulus. barna:
bas. timotheus socii quoque eorum. et mul:
ta miracula per virtutem domini perficit.
sed in hoc bene non agit. quia non habet
curam sanctorum pauperum qui sunt ierusalem. sicut
alii apostoli habent. et sicut illi preceptum est
et barnabe ab apostolis. cum ad gen:
tes missi sunt. unde idem apostolus alias
dicit. constituerunt inquiens apostoli ut
nos. ego et barnabas in gentes

operam daremus predicandi. tantum ut
pauperum memores essemus. Provide
mus bona non solum coram deo. sed etiam
coram hominibus. apostolus paulus aliis quoque bo
coram deo providebat. quia in omnibus
que agebat deo placere querebat. pro
videbat et coram corinthiis. quia tales
fratres ad eos dirigebat ad recipiendas
donaciones. que mittende erant sanctis
ierusalem. qui sua pro christo reliquerant.
nec erant cupidi diviciarum. a ama:
tores terrenarum rerum. ne forte occa
sionem invenirent corinthii dicendi.
Nos multa misimus. sed illi quos
ad nos direxit furati sunt ea cum de:
buissent illa augere. Aliter. Coram
deo ut dixi providet bona. qui deo
placere desiderat. et coram hominibus. qui
sine querela incedit. ne sit minus iustus.
sed apud homines in omni vita sua et con
versacione irreprehensibilis. Misimus
cum illis eum tito scilicet et luca fratrem no:
strum scilicet apollo. qui vobiscum iam diu mora
tus est. quem probavimus sollicitum esse
scilicet pro vobis. prius quam a vobis recessit
propter quorundam mala consuetudine
duriciam morum. Nunc autem multo sol:
liciciorem scilicet probavimus illum esse pro vobis.
quia audivit vos esse correctos et emen
datos. Isto in loco est distinguendum
et postea ad alia transeundum. Confiden
tia scilicet est in multa in vos sive pro
tito. qui est socius meus in predicacione et
in vos adiutor docendo sicut et ego. sive
fratres nostri apostoli scilicet adiutores mei mihi
retulerunt correctionem vestram et conversacionem
scitam. In illos id est in titum. lucam et apollo.
ostendite caritatem vestram in facie ecclesiarum
in presencia fidelium. ix

Ex abundanti id est ex superfluo mihi
est scribere vobis. quod achaia id est
pars achaie illi scilicet qui extra
corinthum metropolim civitatem habi
tant. ut non dicamus vos in hac substa

ix

defectus dominis et senten[c] in hoc lo
co est modicus et h[q]di. vt non
dicamus vos in hac suba spe mina
li. tpali. minus fecisse. qui in omibus
perfecti estis. bona voluntate floren
tes. Necessarium ergo existimaui roga
re fres titum vz et silcam et apollo vt
preueniant sp nos ad vos. Sic spoda
te illam donacoz quasi bndictiones
x beniuolenciam et ex caritate. non
quasi auariciam x non auare s spon
te dare. Qui parce seiat parce et
metet. parce alr p. dimitte pom[t]
vt illud virgilij. parce cetherea me:
tu x dimitte metum. Aliqn p ser:
uare vt ibi. hinc canere incipiam qm
ta experiencia sit parcis apibus par
ce em dnr apes quasi seruatrices eo
q seruant sua mella. In hoc autem
loco p hoc qd dixit aduerbialr par
ce voluit significare auarum hoiez
cui extorqtur cum violencia vt
aliquid largiat[r]. Ergo q parce seiat
parce et metet x qui parum tribuit
paupi. parum accipiet mercedis sic
et ad lram ille qui parum seiat. parum
colligit. Et qui semat in bndictioi
bus x qui largit[r] elemosinas paupi
cum beniuolen. bona q tpalia di
stribuit ex sinceritate mentis. vt
neqz laudem humanam exim requirat.
neqz illum cui aliqd tribuit velit p
hoc sibi subditum face. de bndictioi
bus et metet. hoc est de bo voluntate
mentis accipiet mercedem eterne btitu
dinis. Ille in benedictionibus semat
qui bona voluntate sub spe eterne
remuneracois hoc agit. Vnusqsqz pro
vt destinauit in corde suo, non ex
tristicia aut ex necessitate x qntum
disposuit in aio suo dare deo et pau
pibus tantum tribuat. q melius est
non pmitte corde aut verbo. quam
pmissum non adimple. Docet autem

apls leto aio eandem elemosinam vel
uotum pfice. q ex omibus hijs qui in
ferunt aliqd. hunc elegit deus. cui tri
buat[r] qui deuoto corde hoc opatur.
Vnde precepit. Non ex tristi[a] inqens
animi hoc faciat aliqs vrm. aut ex
necessitate x coactus atqz inuitus et non
spontaneo desiderio. Ex tristi[a] hoc
adimplet et ex necessitate, q non
sperat se mercedem recipe. s ppter
pnte pudorem et verecundiam inuitus
hoc agit. vt alijs id agentibus ipse
auarus et turpis videat[r]. ideo q ex
hoc non fruct[r] mercede etna. dicit
em btus augus. q si panem dederis tristis.
et panem et meritum pdis. qm in pnti
amittis qd tribuis et in futuro mer:
cede carebis. Leto vero aio etiam
erogat paupi. qui certus est de remunera
coe eternorum. quam dabit ei deus apud
quem thesaurizat. Hilarem em datorem
diligit deus. Hilaris debz esse qui
dno feneratur. et ille placet deo. qui
qd tribuit pquos non dolet qsi amisso.
sed gaudet qsi duplicato. Potens
est em deus oem gram abundare
in vobis. vt in omibus semper oez sufficien[az]
et abundanciam habentes abundetis
in oi ope bono. Nolite inqt diffide
neqz desperare de remuneracoe. si
hilari aio etiam impenditis. quia
potens est deus oem graz abundare
face in vob sz vt in pnti abundetis,
fide. spe. caritate. sna dina. oi q sb
stancia tpali. in fe in futuro etna
felicitatem tribue. hoc em erit abun
dare in oi ope bono si sibi retinet
qd sufficit ad suam suorum q explen
dam necessitatem. et cetera in vsus suorum
vel pauprum ipendat. Sic scriptum est.
Vbi est hoc scriptum[c] in psalmo cxi.
de quolibz iusto elemosis dedito
et curam pauprum agenti. Dispersit

dedit paupib9. iusticia ei9 manet in
eternũ. Iusticiã hic appellat lar
gitatẽ subẽ tpalis. vel mercedem
ei9dem substanᵉ distribute. q̃ lar
gitatis bñ iusticia appellatᶻ. q iustũ
est. vt sic terra oĩb9 hoĩb9 cõiter a dõ
data est ad possidendũ. et sic calor
solis et humor pluuiaꝝ oĩb9 cõiter
datᶻ ⁊ tribuit a deo. ita eciã que i tra
dei dono nascũtᶻ cõiter dispensentur
et cõiter vtantᶻ. Et hec est iusticia.
vt qr deus illud gratis dat retri
buat ex eo et hõ. cui deest. Notãdũ
q̃ qd̾ dr̃ de viro sc̃o. qr dispersit
et diuisit subãm sibi a deo datam.
ac dedit paupib9 qui nõ hẽrent
qd̾ ei adderent in p̃nti et nõ diuiti-
b9 h9 seculi. a quib9 speraret eadẽ
iterũ aut plura recipe. Et quod vtiq̃
est p̃cepto dñi dicentis. facite vob̾
amicos paupes de mãmona iniqui
tatis. idcirco iusticiã ei9 ⁊ merces lar
gitatis ei9 et retribucõ ei9 ibi the
saurizauit. vbi fures nõ effodiunt
nec furantᶻ. Qui aũt adminĩstrat
semen seminanti et panẽ ad mã
ducandũ p̃stabit et multiplicabᵗ
semen vr̃m et augebit incremẽta
vel augmenta frugũ iustiᵉ vr̃e.
Hec dupl̃r intelligi p̃nt iuxᵃ lraꝫ.
et iuxᵃ spũale intelligenᶜᶻ. Prim9
de9 q̃ adminĩstrat hoĩ semen ad se-
minãdũ si elemoᵉ fuerit dedit9
ipẽ p̃stabit ei panẽ ad mãducan
dũ ex semĩe et multiplicabᵗ seĩa
ei9 in t̃ra. vt qui seĩat quinq̃ modi
os colligat. quĩq̃ginta. qui decẽ vt
colligat centũ. Et multiplicabit
augmẽta frugũ iusticie vr̃e. ⁊ sub-
stanᵉ vr̃e que bñ iustiᵃ appellatᶻ.
Alit̾. de9 qui adminĩstrat hoĩ semẽ
ad semĩandũ ⁊ subãm tpalem
vñ elcam possit erogare. ipse

vtiq̃ p̃stabit et in futuro panem ad
manducandũ. eternã sc̃ꝫ sacie
tatem q̃ erit visio p̃ntissĩ vult9
oĩpotentis dei. Et p̃sta de eadẽ
sacietate. Saciabor inq̃t dd̃ ma-
nifestabitᶻ gl̃ia tua. Et nõ solum
ibi p̃stabit et̃nã sacietatẽ. s hic
multiplicabit subaꝫ ei9 sic supra
diximus. vt hẽat vñ valeat elemo
sinã largiorẽ impendẽ pro quo
augebitᶻ illi augmẽtũ. ⁊ merces
et retribucõ iusticiẽ ei9. Ergo q̃ oĩa
bona que hẽm9 dei sũt et semĩa
et nascencia. et dei nutu crescũt.
pullulãt. multiplicantᶻ ad vsum
hoĩm. et ipse p̃cepit de his cõmuni
cẽs qui indigent. debem9 dare ista
tpalia. vt mereamᶻ accipe et̃na.
sic plurimi scõꝝ fecerũt. Inter quos
p̃te bte cõmunicacõs beatiss9 mar
tir xp̃i laurenci9 obtinet. q̃ veri9
dispensator tpaliũ diuiciaꝝ ecc̃is
meruit possidẽ celestes. et̃nas atq̃
ĩmarcessibiles coronas. Vt ĩ oĩb9
locupletati et diuites effecti abũ
detis in oĩꝫ simplicitatẽ. q̃ simplici
tas operatur deo graciaꝝ actioꝫ p nob.
qui ei9 p̃dicatores sum9. Ita simpli
citate et intencõe debet hõ elemo
impendẽ. vt nõ querat ĩ m sibi sub
iectũ facẽ cui tribuit. neq̃ ab hoĩ
b9 laudẽ q̃rẽ. Glorificantes dñm
in obediẽcia cõfessionis vr̃e. Obediencia
confessionꝫ p̃stat hoĩ. qñ impletur.
qr licet hõ taceat cui imperatᶻ. In h°
qr obedit op9 ei9 ostendit et cõfitetᶻ
illũ valde esse obedientẽ. In euãgio
q̃ꝫ xp̃i glificate dñm. quod euãm
hoc p̃cipit. Facite vob̾ amicos dᶻ ma-
mona iniq̃tat̃. Et in simplicitate
cordis vr̃i et glificate dñm. de qua
simplicitate paulo sup̃ diximus.
Et in ip̃oꝝ obsecracõe p vobis

quibus elemosinam prestiteritis. glorificant te deum. quia illi obsecrabunt et laudabunt deum pro nobis.

Rogo autem. scilicet ut corripiatis vos ne presentes audeam scilicet uos redarguere. per eam confidentiam et auctoritatem qua existimor audere in quosdam scilicet qui peccaverunt qui arbitrantur nos tamquam secundum carnem ambulemus. et tamquam carnaliter vivamus et carnalia predicemus. In carne enim ambulantes et in corpore vitam ducentes non secundum carnem militamus. et non carnaliter vivimus. sed spiritualiter. Spiritualiter enim vivit et militat. qui facit quod placet deo. Carnaliter autem vivit et secundum carnem militat. qui desideriis carnis obtemperat. Nam arma militie nostre quibus militamus contra pseudo et contra demones non sunt carnalia. sicut est lorica. galea. mucro. hasta. clipeus. et cetera talia. sed potentia a deo. Quidam codices habent potentia dei quod utrumque accipi potest hoc modo. Arma nostra non sunt arma carnalia et infirma et corruptibilia atque flexibilia sed potentia a deo sunt nostra arma id est passibilia sunt et fortia ad pugnandum per deum. Arma vero apostolorum quibus militabant contra pseudo verbum predicationis erat. de quo alibi dicitur. Et gladium spiritus quod est verbum dei. Virtus quoque miraculorum gladius erat illorum. Contra demones vero. orationibus. ieiuniis et vigiliis pugnabant. Ad destructionem municionum scilicet demonum et pseudorum et sumus nos his parati. destruentes consilia pseudorum et consilia demonum quibus inspirabant in cordibus persecutorum. persecucionem contra nos excitantium. Et destruentes omnem altitudinem et omnem superbiam. extollentem se aduersus scientiam dei et sumus nos redigentes in captivitatem omnem intellectum hominum in obsequium christi et in culturam et religionem eius. Ista captivitas in bona parte est accipienda. diabolus ergo persuasione captivavit primum hominem. quando illum sibi subdidit. et postea omne genus eius in tantum. ut idola ei suaderet adorare pro deo vero. Sed propter captivitatem humani generis quam diabolus captivabat ad mortem apostoli per arma predicationis et virtutem miraculorum captivabant ad christum et ad vitam eternam. Nam sicut quilibet imperator fretus armat milites suos. et per illos subiugat sibi regna et regiones et provincias. Ita christus armavit milites suos apostolos spiritualibus armis et per illos subdidit sibi pene omnes gentes. Et sumus nos habentes in promptu et in manifesta voluntate. ulcisci omnem inobedientiam cum impleta fuerit vestra obedientia. Hoc itaque est distinguendum. et postea quod sequitur inferendum. Et potest dupliciter intelligi et hanc voluntatem habemus ut ulciscatur vestra inobedientia quam hactenus habuistis per obedientiam bonam. Tunc enim vindicatur et ulciscitur inobedientia. quando ei substituitur obedientia. Aliter. hanc voluntatem habemus. ut cum uos impleveritis vestram obedientiam et perfectiores et bone voluntatis eritis. nobis quoque in omnibus obedientes. tunc ulciscetur illorum inobedientia per nos qui dedignati sunt uobiscum aliquid mittere sanctis qui sunt ierosolimis. ut essent participes vestrorum munerum. Que secundum faciem sunt videte. et que in presentia dicuntur a nobis in superioribus et inferioribus eos intelligite et attendite. Ut autem non existimer scilicet a vobis tamquam terrere uos volens per epistolas. quoniam quidem inquiunt epistole graves sunt et correptione et fortes in obseruacione.

pñtia aut̄ x forma illi9 in pñtia
posita infirma sū despecta ē. et
sermo i9 ɔteptibilis sū despicabi
lis. Ex ꝑsona quorūdā lo' q' talia
dicebāt de illo. et iō dicit quī q̄d
illi inquiūt. Non em̄ quasi non
hn̄tes ꝑtātem ꝑtingendi ad vos
in ꝑdicacōe sē extendim9 nos ꝑ
dicando vsq; ad vos. Vsq; ad vos
em̄ ꝑuenim9 pdicando euan̄m
xpi abilirtm̄. Habem9 eciā spem
in abundan̄ fidei vrē. etiā illa
ꝑ loca euāgelizare q' vl̄t vos sē
nō tamen hēm9 spem neq; volū
tate gliari in aliena regula id ē
in hiis qui ꝑ alteri9 ꝑdicacōz ɔc
diderit et regulā sū rectitudiēm
fidei ꝑceperit. Neq; in his locis
q' ꝑarata sūt ab aliis volum9 glo
riari. ne sē alienū fūdamentum
edificare videam̄. Ista sentencia
licet tota sit in latino sermoē con
fusa et ɔcatenata ac multa desint
in subaudicioib9. tn̄ apud grecos
plenior et maifestior hētur in sen
su. Verū est quocq; qd' ipē dixit.
Si imperit9 sum sermoē. ſ; non
sciā. Qui gliat' in dn̄o gliet'. Hīs
aplō sciens oīa bona nos a dō ha
bere q̄cūq; hēre possum̄ sū ī nata.
q; abillo facti sum9 sū in insti
tuto sū in oī ɔuersacōe sancta.
in fide. in spe. in caritate. in bo
nis morib9. in iusticiā. in timore
dei. totū q' esse exiliu9 domib sū
aliquo merito. abstulit gliaz hu
manā et sc̄biā qua sē dicit mlti
a sē suisq; meritis hēre qd' hn̄t
et dix. Qui gliat' in fide. ī ꝑdi
cacōe in virtute miraculorū
aut in aliquo bono qd' hēt. non
in sē gliet'. sed in dn̄o x ad gliam
dei totum referat et illi9 gracie
reputet a quo accepit illud. Vt
ergo essem9. dei misdia ē. Ergo
si oīno nil' eram9 anq̄m essem9
nihil ꝑmeruim9 apud deū vt
essem9. fecit nos vt essem9. et non
fecit nos ipē vt boni essem9 de
dit nob' vt sim9. et potuit alius
dare vt boni sim9. per sē ded' vt
sim9 et ali9 dedit vt boi simus.
Melior est ille qui m̄ dedit vt
bon9 sim. q̄m ille qui m̄ dedit
vt sim. Vero q' neō ſn̄ misdia
largior a quo accepim9 vt essem9
ab illo accepim9 vt boni essem9.
Quapropter debem9 omb' nr̄ ꝑsta
dicē. deq mē9 misdia mea. Non
em̄ qui seipm̄ comendat ille pro
bat9 est. sed quē deus ɔmēdat
Comendacō plerūq; pro laude
ponit' sic in isto loco. et alibi v'
dicit idem apl's. Ego debui a vob'
comendari x laudari. Et nō comē
dam9 nos vob' x nō laudam9
nos apud vos. ꝑbat9 aut̄ ē et
ꝑbus et laudabilis sū laude di
gnus. Non inq' apl's q' seipm̄
ɔmendat et laudat apud hoīs
ille ꝑbat9 laude dign9 est quia
vanā gliam patit'. ſ; q' de9 co
mendat et laudabilem reddit.
ille laude dign9 est. xi

Utinā sustineretis modicum
insipiencie mee. Venien-
tib9 pseudo aplis ad cor-
inthios post discessū apli ꝛ dicē
tib9 aplm̄ a deo nō esse missuz.
q' nō fuat a xpō vocat9 ante
ei9 ascensioz. Nec ab illo edoctus.
insr et ɔtraria ꝑdicaret ꝑdicacōi
alioꝝ aploꝝ. quos magnos apo-
stolos vocabāt. auerterēt ꝑlimos
ab amore apli. quos ad amorem
suū traxerēt dicētes sē missos a
magnis aplis a petro. andrea
et iacobo ceterisq; aliis aplis. Er
go volēs eos iterū ab amore eoꝝ

xi

sepaare· qui fidem xp̄i p̄mū in
illoꝝ cordib9 infixerat, lauda
bat se cū actꝰ verbis· sed nō cōde
neq3 sensu· q2 sciebat nil' se p̄sūe
pp̄ laudē suā3· nisi tm̄· vt illi ab
ei9 p̄dicacōe recederet· Et q2 ap̄d
hoīes stultū et insipiencia est·
vt aliquis se laudet maxīe cū
cū salom̄ dicat· laudet te alien9
et nō os tuū· extrane9 et non
labia tua· volēs ipē laudare se
ob causā sup̄ dictā· ne daret aliis
occasioē laudādi dix̄· vtinā susti
nētis patient̄ o corinthii modic̄
quid insipienc̄ie mee· i· modicā
insipienciā meā q̄ me laudo· Sz
et subportate me· i· sustinete in
sipienciā meā in hac pte laudis·
Quasi dicet· Si vultis patienter
sustinere verba mea dicā· et si
nō vultis vtiq3 nō ideo omitto
dicē qd' in aīo deliberatū habeo·
et hoc q2· Emulor eī vos dei emu
lacōe· Emulari est inuidere· imi
tari· amare· et studiū habē· sz in
hoc loco pro amore ponit̄· Emu
lor eī vos dei emulacōe· i· amo
vos dei amore· Despondi eī vos
vni viro virginē castam exhi
bere xp̄o· Paul9 apl's desponsaui
corinthios nō sibi sed xp̄o· p̄ pre
dicacoē3 suā et fidem· sic moises de
sponsauit in egipto plebē isrt'am·
vn̄ p̄ceptū est ei· vt tolleret calcia
menta de pedib9 suis· signū g°
desponsacōis ē anulus quo despō
dit sic desponsauit apl's corin
thios xp̄o fides fuit ōm̄ saluato
ris quā ministrabat eis· vn̄ dicit·
Desponsaui vos vni viro xp̄o ex
hibere vos volēs virginē castam
i· vt p̄paretis vos virginitatē illi
et integritatē fidei seruātes· Vir:
ginitas eī ista potius est mentis
integritas quā corporis· Si g° atten
dim9 virginitatē corporis· multo plēs
sunt in eccl'ia virgines mēte quam
corpe· et multe sūt ex his q̄ integrita:
tem corpis hn̄t adhuc q̄ mente et desi
derio iam nupserūt· Quapp̄ melius
est vniu'sale eccliaz que constat ex
vtroq3 sexu et ex vtroq3 ordine vir:
ginē castam esse appellatā q̄ et spon
sa est xp̄i· de qua ioh's ait· Qui hēt
sponsā sponsus est· Quilibet g° in
eccl'ia integritatē fidei hēt· quā bonis
opib9 exornat· virgo casta est· et si
nō corpe tm̄ mente ideo q2 sponsa est
xp̄i· Qui vero virginitatē vtrāq3 deo
p̄p'ciante· caste inuiolate q2 seruauit
sic plurimi sanctoꝝ fecerūt ex vtroq3
sexu· illi vtiq3 palmā obtinebunt·
quā nemo coniugatoꝝ possidebit·
Et si sexus femine9 qui tm̄ ē fragil'
et pcius obseruat· quāto mag' illi
qui virtute viri nuncupant̄· Timeo
aut̄ ne sic serpens euā seduxit astu:
cia sua· i· ne sic diab'l9 indut9 serpen
te seduxit mliere sua calliditate
et per mliere decepit virū· ita mō
corrūpant̄ sensus vri· per pseudo apo:
stolos qui sūt ministri diab'li et excidāt·
Aut nūqd pctm̄ feci vos p̄dicaui vob
euangm°· Quō inflati erāt eo q̄ sump:
tus ab eis recipe noluit et hos alios
ei p̄ponebāt· Dicitur nūqd peccaui
ait· q2 me humiliaui· q2 me idignū
accipiendū iudicare· q2 im̄ in ira:
stirm̄ cū hoc nō pcm̄ sit sed glorie·
Alias ecclias expoliaui accepto
stipendio ad ministeriū vrm̄· Onerat
eos· ondit eī nō solū noluisse se
ab eis accipe· sz ab aliis accepisse
et eis ministrasse· Et vt multū hoc
ondat ait Alias spoliaui· s' d parua

ergo signi̅ficat se in eos impendisse.
Cum enim dicat. Expoliaui multa
accepta et data sicut no̅ extorta. Est
veritas xpi in me. q gl'ia hec n̄ in-
fringet in me. et in regionib9 achaie.
hortat' oes achaias vt imitent̄ eu̅.
sibi aut̄ no̅ p̄mittit. ne accepta glo
ria no̅ impleret. gl'ia est enim alicui
tis abstinere. maxi̅e ad alior̄ salute.
Libenter suffertis insipientes
cu̅ ipsi sitis sapientes. Aplo t̄n se
unte a corinthijs ad alias naco̅es
corrupert̄ eos pseudo apli a iudeis
venie̅tes. qui et in hoc appellantur
insipientes. q̄ et circu̅cisio̅es volebat̄
obseruare et sabbati ocia̅. cetera q̄ pre
cepta carnalia legis et euang'ij gl'iam
tene̅. In h° q̄ insipientes vocantur.
q̄ no̅ pro mercede eterna. neq̄ p sa
lute auditor̄ p̄dicacio̅i insistebat̄.
s; p lucris t̄palib9. vt illos expoliare
possent. et pro laude h'ana dicentes
aplm̄ no̅ esse veru̅ p̄dicatore̅. eo q
no̅ per p̄n̄cia̅ carnis no̅ fuerat vo
catus. Et talia dicebat̄ volentes eos
ab amore apli ad suu̅ amore̅ t̄rahere.
qd' et fecer̄t. plurimos simplici̅ⁿ decipi
entes. quos apl's ironice allo̅q. libent̄
suffertis insipientes. cu̅ sitis ipsi sa
pientes. Quaedam etenim q̄da̅ hu̅c versi
culu̅ ita exponat̄ vt sit sensus. quasi
eos verant' appellet sapie̅tes. miror
cum sitis sapie̅tes. sustineatis liben
ter insipie̅tes. Beatus aug' aliter
exponit destrue̅s hu̅c sensu̅ et iro
nice intellige̅s eos appellatos esse
sapientes. Cum sitis inq̄t o corin-
thij i̅sipientes putate̅s vos esse sa-
pientes. no̅ est mir̄ si patie̅t' susti
netis insipientes pseudo aplos. Su
stinetis enim x patient' suffertis. si q's
vos i̅ s̄uitute leg̃ vult redige̅. Si q's
deuorat s̄s subau̅ v̄ra̅. patient'
sustinetis. pseudo apli suis adu
lacoib9 et laudib9 expoliabant
illos quos decipiebat̄ suis adula
coib9 et laudib9 expoliabant
illos quos decipiebant et co̅ui-
uijs plurimis diripiebat̄ corum
bona. erant q; illi contenti deuor-
ari res suas a suis deceptoribus.
Si quis accipit. ac si dicat. Si q's
rapit v̄ra bona a vob' et accipit si-
mi̅ et aues rapacissime latino vo-
cabulo accipitres vocant̄. greci ar
pine x raptores appellan̄. eo q
sibi accipiant et alijs rapiat̄. at;
hoc m̄o accipitre̅ e̅ aliq̄d dolo cape
Si quis extollit' s̄s in s̄rbiam. Extol
lencia e̅ s̄rbia. hos inq̄t apl's pa
tienter sustinetis. qui se extollu̅t
de s̄ria legis et in s̄rbia̅ erigu̅tur
de nobilitate g̃n's. Ita aut̄ seq̄tur.
Si quis in faciem vos cedit. ita e̅
distinguedu̅ et p' subinferendu̅
sc̄dm̄ ignobilitate̅ dico. Et ibi sil̄r
distinguedu̅. Na̅ licet per se singu
le s̄nie sub distinctio̅e p̄ferant̄. t̄n
cu̅ dixit. Si quis in facie̅ vos ce
dit. exposuit. quid esset in facie̅
vos cedere cu̅ subiu̅xit. Sc̄dm̄ ig-
bilitate̅ dico. In faciem enim cede̅
est i̅p̄perare alicui ignobilitatem
gen'is sic iudei i̅p̄perabat̄ corinthijs
ignobiles esse gen'e. quor̄ patres
semp̄ idolatre fuer̄t. demones et
lapides pro deo vene̅ra̅tes. Se aut̄
p̄ferebat̄ iactantes se q de gen'e
patriarchar̄ et p̄phetar̄ originem
ducere̅t. de quor̄ stirpe xpc̄ sc̄dm̄
carne̅ natus esset. Magna siq̄dem
stulticia est. et ignobilitas a̅q p̄ gr̄ia
tor; aque et sp̄s sc̄i filiu̅ dei effectum
iactare aliquid de nobilitate gen'is

xi

maxime cū dn̄s dicat om̄s nos fra:
tres esse. Quāuis aūt aliq̄ hunc
versiculū ita exponāt q̄ ad apo
stolū ptineat. vt sit sensus. igno:
bilē rem ago. q aliquid de nobili
tate gen̄is me extollo. nō couenit
iste sensꝰ. q nondū puenit ad illū
locum vbi dicturꝰ est se de genere
pāarchaꝝ esse. sed eo mō ē itellige
dus vt diximꝰ. Et ne forte aliq̄s
putaret q pugnis aut aliquo mō
in faciē corpis dicit eos cedi id ē
taliter locutꝰ est. Si q̄uis in gens
in faciē. i. in p̄ntiā cedit ipperando
aliq̄d de ignobilitate gen̄is dico
vos in faciē. id ē in p̄ntiā cedi non
pugnis. Quasi nos infirmi fue
rimꝰ in hac parte. s. gen̄is sic p
ferūt se nobis illi. et p m[lo] du:
cim[r] a vobis. de se loquēs apls
et sui causa subintroduē psonaꝫ
barnabe socij sui. qui ex eodē ge:
nere iudaicꝰ erat. Ita n. se pfere
bāt falsi apli ex iudeis. aplō pau
lo et barnabe quasi nobiliori ori
gine orti essent quā illi. et q̄ de dis:
pari gn̄e nati essent illi duo. ita de
spiciebāt eos. Unde dic̄ apls q̄si
nos infirmi et ignobiles simus
ignobilitate gen̄is sic se pferunt
nob. et ita eciā a vob. pferūt nob.
Sed reuera illi sūt potiꝰ infirmi
in hac parte. gn̄is qua se gl[i]ant.
q dicētes se filios esse abrahe scđm
carnē. nō sūt veraciť filij abrahe
per fidem. quō nō sūt imitatores
eiꝰ. Nos aūt sumꝰ firmi et nobi
les. q exn̄tes filij abrahe s. carnē.
sumꝰ p imitaciōꝫ fidei et operacōnis.
Et iste versiculꝰ per se ē pferēdꝰ
et distinguendꝰ. In quo s. neyo
cio. quis audet s. gliari in īsipien

cio. audeo et ego gloriari. Ac si dicit
alijs verbis. Audent illi gloriari
in nobilitate gen̄is. licet insipiētr
dicā audeo et ego gloriari de nobi
litate gen̄is. Ideo aūt ait in insipi:
encia dico. q stultū videť q̄ntū
ad hoīes ptinet et insipiēn̄ vt ali
quis sibimetipī testī om̄ laudib ex
aliquo phibeat. Apls tn̄ nō erat
insipiens. q nō sponte hoc agebat
sed coactꝰ. neqꝫ pro laude huana.
s. vt corinthios sua laude ad amo:
rem suū retrahet. ab amore pseudo
aploꝝ. Vel in insipiēn dic̄ se audē
gloriari de nobili[te] gn̄is. vt eorū
gliaꝫ euacuet. qui se iactabāt q filij
essent abrahe. q insipienť age:
bant. Imprudentꝰ et iam se pnūciat
et insipienť agere in hoc q se lau:
dat. ne illi prudētes videntr in
hac parte. q̄ nobiles. qui se extol
lebant de nobilitate gen̄is. He:
brei sūt illi. et ego hebreꝰ. Hebrei
dicūť ab heber pāarcha suo. Unde
dic̄ apls. Gloriantr illi de nobili
tate carnis q sint hebrei. et ego
siľr hebreꝰ sum. Israelite sūt illi de
genē iacob pāarche qui et isrl' est
appellatꝰ. et ego vere isrlita sum
qui deū mente [illegible]. Semī abra:
he sūt amici dei. et ego siľr. Ministri
xpi sūt illi. et ego siľr. Mini st. xpi
dr̄ q̄sq̄s euan[m] pdicat. Vt minꝰ
sapiens dico. plus ego s. sū minister
xpi quā illi. q ego plꝰ oībꝰ laboro.
et quicq̄d pdico opibꝰ exorno.
Illi vero in q̄bꝰdā rebꝰ bn̄ videť
pdicare. tn̄ nō sūt veri mi̇̄stri xpi.
quō q̄d pdicāt ore destruūt opibꝰ.
In h[o] aūt appellat se minꝰ sapiētem
esse q̄m debeat. q se laudabat. di
se plꝰ esse ministrū xpi q̄ illos. et quō

quo se dixit sup͞ in insipien͞ agere.
co m͞us nunc sapere. In laboribus
plurimis sup͞ de seruicio xp͞i. Et ē sensus
in hoc ope et plus me esse ministruz
xp͞i quam illos. q͞ licet illi aliquā in se pre:
ferunt in aliquo laborauerint. tamen plus
ego laboraui. q͞ plurimis laboribus
die noctuq3 deseruio. Tradunt sancti docto:
res. q͞ apls a mane vel a pullorum
cantu vsq3 ad quintā horā laboi ma
nuū insistebat vnde victū adquireret.
et deinde vsq3 ad decimā horā publice
disputabat. plerumq3 tamen et in nocte pro:
trahebat sermonē. sicut tunc fecit qñ
eutitus somno grauatus cecidit per fe:
nestrā de solario. In carceribus abun
dantius sup͞ fui inclusus quam illi. Et est
sensus. Et si illi fuerint in carcere. quos
vos extollitis o corinthij ego plus
quam illi. In plagis sup͞ modum sup͞ af
flictus sum. Sepe plagatus est aplus
a iudeis et gentibus et virgis cesus.
Et si illi aliquando plagati ego amplius.
Questio est in hoc loco. Cum aplus
alibi dicit. Fidelis deus qui nō pati:
etur vos temptari sup͞ id qd potestis.
sed faciet cum temptacione etiā prouen:
tum vt possitis sustinere et stare.
q͞ virtus omnipotentis dei administrabit
ei fortitudinē sufferendi. In mor
tibus frequenter sup͞ fui positus. et si sepe
fuit in mortibus. quo vivebat?
In mortibus dixit pro eo qd ē in
periculo mortis et in desperacione vite.
A iudeis quinquies quadragenas sup͞ pla
gas vna minus accepi. Preceptū erat in
deuteronomio. vt qui delinquentē iudi
ces verberaret. ita modum vindicte
temperaret. vt plagarū numerus quadra:
genarium numerum minime transcenderet.
ne coram eis frater eorum laceratus iaceret.
Quod ergo per quinquies vices factū est hic
sūmatim tangit apls. nā quinquies
flagellatus a iudeis accepit plagas
triginta nouē secundum legē moisi. quasi
transgressor eiusdem legis. Refert
autem beatus beda librū delatū esse
a roma per cheudoinū orientalium
anglorum antistitē. in quo erant omnes
labores. passiones et pene apli
depicta per loca oportuna. Inter
que omnia erat depictus apls quasi
denudatus iaceret in terra et stans ha:
bat ei tortor quadrifidū tenens fla
gellū in manu. sed vnā ex fidibus
in manu sua retentā. tres reliquas
ad feriendū tenebat extentas. Si
enim quatuor fidibus pariter decies
quadraginta plagas faceret. Si vero ter:
nis tredecies feriret triginta noue
istas impleret. vel si nouies feriret
quaternis fidibus et decima vice ternis
vnde triginta noue plagas daret. Ter
virgis cesus sum. hoc agentibus pas
sus est. Hec autem in actibus aplorum
nō omnia reperiuntur. q͞ nec in eius epi:
stolis omnia continentur que in eadē
historia habentur. Inuenimus tamen ibi
q͞ cum venisset in partes macedo
nie et esset in ciuitate colonia iussus
sus est virgis cedi. Et alia vice
iussit eum tribunus gentilium intro:
duci in castra et flagellari et tor:
queri flagris. Semel lapidatus sum.
Lapidatus est in listris ciuitate mace
donie pro puella ex qua eiciebat spi:
ritum diuinacionis. que magnū questum pre:
stabat dominis suis. Ter naufragium
feci. naufragiū ē nauis fracta. Et
qui dicit ter naufragiū feci i. ter nau
fragiū pertuli. Qui ergo sepissime
nauigio vehebatur per mare. nō
est mirum si totiens naufragium passus
est. Nocte ac die in profundo maris
fui. Licet quidā dicunt btm aplm nō

esse in mare dimersum. ibi qz in pro
fundo aquarum negent nocte ac die
mansisse. tenenda est certa sctorum
patrum tradito. qr in veritate casu
plapsus est in pfundum maris. ubi cir:
cumseptus fluctibus die simul ac nocte
pg dno gubnante. liber ad trã redijt.
Nunquid qz ipse qui in exitu filij
orum isrl' de terra egipti mare diuisit
in diuisiones. et pg iordanẽ et
torrentẽ arnon. qui etiã fluauit
ionam in ventre ceti. et petrus ma:
re calcabile pbuit. nõ potuit et
iam militẽ suũ egregiũqz suũ p
dicatorẽ paulũ in pfundo maris
seruare. ut neqz a circũpositis pre
focari aquis. neqz a beluis mari
nis deuorari potuit. potens utiqz
potuit ideo qz fecit. Deniqz nõ am:
plius mirandũ. parum si' undas
maris nõ infusis vestigijs am:
bulasse quam paulũ nocte ac die. et
tm dno se pregente ad tras liber
pueniit. Intelliguntur isti iusti qui
de pfunditate piculorum et ptbacio
nũ sci a dno educunt' quotidie. sed
plenus in die iudicij liberabuntur
atqz ad litus eterne btitudis per
ducentur. qr positi inter fluctus huius
seculi. nõ dubitarunt in fide de dei
misericordia. Petrus vero q pmum nõ infu
sis vestigijs incessit pmo dubi
tans recedit inter fluctus sic qz a
dno eleuatus et ad terrã pductus.
Sicut semetipm qui dubitauit qm
negauit. si a dno est releuatus ad
fidem. et sicut oms meres omnsqz
iustos qui in pmordio fidei for:
titer incedunt. p mlo deputantes
seuiciam persecutorum. si pg ingru:
ente tempestate grauissima per:
secucois dubitant in aliquo. si dni gra
pteti subleuant'. ne penitus cadat
in desperacoẽ et vincant' a procellis

atqz ad trã electorum pducant'. In iti:
neribus sepe. In picul' fluuium sepius in:
ter fui. Iterum ouertit se ad alia cõ:
memoranda. volens ondẽ se vexatũ
scdm carnẽ pro xpo in tra et i mari
et multoplã se sustinuisse qm pseu:
do apli. Solent in tpe hiemibz
pluuiarum trãsgredi flũia alueos
suos. et nimiũ intolerabile pbere
iter viantibus. Quia qz apls hie:
mali tpe solitus erat transire de lo
co ad locũ. sepe incurrebat fluuiuz
picula. Periculis latronũ sepe in:
ter fui. pseudo apli et iudei et in:
creduli imittebãt ei latrones. ut
qr ipsi neqz poterãt neqz audebãt
eũ publice interficẽ. ab illorum ministris
interficeret'. Pericul' ex gnẽ. Sepe su:
stinuit ipse picula a iudeis tribubus
suis scdm carnẽ. qui dolebãt q de:
relicta lege ad euangm se couerteret.
Unde legimus. qr princeps sacerdotũ
ananias precepit astantibus sibi. percu:
tere os eius. et longũ est enãrare
quotiens hoc factũ. piculis ex gẽ:
tibus. A philosophis gentiũ et pncĩ
pibus multa icõmoda passus ẽ. pter
misteriũ incarnacõis filij dei. pas
sionis resurrectionis ascensiois ad celos
et pter vnius dei culturã quã pdi
cabat. piculis in ciuitate sepe int:
fui qd' longũ est enãrãe. piculis
in solitudie. piculũ in solitudine
sustinuit a iudeis. qm factis insidijs
voluerũt eũ occidẽ in via. vel etiam
in solitudine piculis inter fuit. qr dia:
bolus inuidens ei nõ solũ phõies
ministros suos eũ psequebat'. si etiã
bestias ferocissimas com eũ exci
tabat. ne auderet de loco ad locũ
trãsire. Picul' in mari. nõ solũ qm
ter naufragiũ ptulit. et qm lapsus
est in mare. vbi fuit int' medios

fluct9 die ac nocte et illes9 pmā:
sit. Verū et iam sepissime ī mari
picula sustinuit. Vn quadā vice
īpegerāt nauim ad litq. qn̄ prora
fixa manebat īmobilis. puppis vō
soluebat a vi maris. et qn̄ milites
volebāt omēs custodias occidere.
ne q̄s posset natans puenire ad
litq. sed centurio hoc phibuit ppt
aplm̄ volēs eū seruare. Piculis in
falsis fribq sepe interfuit. Falsi fra
tres hi sunt de q̄bq dr̄ in epla ad
gal. et subintroierūt falsi frēs explor
are libertatē nrāz. Hi em̄ partim
xpiani erant. parti iudei. In neutro
tamen perfecti. qui legis zelo et
circūcisionis aplō inuidētes. insidi:
as ei ptendebāt. In labore et erūna.
Erumna est miseria et molestia.
pt esse labor sine erumna et sine
molestia et miseria et sn̄ aliq° tedio.
Et ideo addidit et erumna. vt la
borē apli ondēret esse nō sine
molestiaz afflictione. Solēt nā
q3 hoīes laborare in ortis in
viridarijs in delectacōē causa
exercendi. sic legiq de pthoplasto.
q posuit eū deus in paradiso. et
vt operaret et custodiret illud. ic
em̄ labor sn̄ aliq̄ molestia erat.
In vigilijs multis. aln̄ sponte
et volūtarie vigilabat. aln̄ nō
sponte sed ex necessitate. q poitq
in pssura et angustia. necesse erat
vt vigilaret dei īplorās auxili
um. sic posit9 qn̄ in carcē cū sila
imnos deo cantabat. qn̄ custos
carceris videns splendorē in
carcere et ostium appertū. vole:
bat se interficē putās omēs vin
ctos fugisse. sed apls hoc phibuit
In fame et siti. pegrābat a iudeis
de loco ad locum. et iō famē sepissime
patiebat. per inopiā et sitim. In
ieiunijs multis. Odulta fuerūt ei9:
ieiunia que sustinuit aln̄ volēs
aln̄ nolens. In frigore et nu:
ditate. Maximū frig9 et maxi
mā penuriā ppt nuditatē tūc
sustinuit. Dū ducēt nauigio ro
mā eo q appellasset cesarē qn̄
exeuntes a mari. venerūt in insu
lam militeaz. vbi cum ɔgregas
set sarmītorū multitnē vt se cale
faceēt. vipera a calore ignis pro:
cedens inuasit manū ei9. pter
illa que extrīsec9 sūt. x pter illa
picula que in corpe sustineo. In:
stancia mea x pseuerancia mea
sollicitudo quotidiana omī ec:
clesiaz. Quia longū erat enar
rare oīa picula et omēs angu
stias et tribulacōes q̄s expert9
fuerat conclusit dicēs. pt̄ i a q ex:
triseq in corpe sustineo pseuerāti
mea est semp sollicitudine de hiere
de oībq ecclesijs quibq pdicaui.
Timebat em̄ ne forte quibq p:
dicauit a falsis aplis deciperēt.
vel etiam ppt nimias tbulacō:
nes quas videbat et audiebāt
aplm̄ pati deficeret a fide. Q̄s
infirmat. et ego non infirmer.
ppt nimiā dilectioz in tm̄ ɔpatie
bat infirmis. vt etiam ipē vi:
deret infirmari. illoz infirmi
tatē suā reputās more mediā
et pcuratoris infirmi agens.
qui videns egrū tristari et dolere.
pticeps est ei9 doloris et meroris.
Quis scandalizat. et ego nō vror.
Quantū ad hunc locū ptinet
scandalizari est. carnis pati desi
deriū et contristari atq affligi ca:
lore corporis et ardore viciorum
accendi. Vri silr̄ est caloē libidis

totius corporis calore vel ardore estu-
ari. Scandalizatur ergo aliquis quando non
sponte illectus pulchritudine mulieris
aut proprie carnis calore producitur ad libi
dinem perpetrandam. Sed dum invitus
et impremeditatus hoc agit scandalizatur
sibi et irascitur atque contristatur. Hanc
necessitatem humane nature considerans
apostolus quam nimie fragilitatis est dicit se
vri. ut consulat talibus compatiens infir
mitati eorum. nec contempnit hominem ea
sustinentes. sed commonet in humilitate
sermonis dicens se similia pati. ut
si ille qui tantam graciam consecutus erat
ad hec desideria carnis patiebatur.
et magister gentium erat non desperaret
illi qui inferioris gratie aliquas infirmi-
tates adhuc erat si talia paterentur. si spe
promissi premij, pugnaret stimulis
carnis. sicut ille repugnabat. nec his
eorum qui hec ab illo audiebant. desi
derijs carnis victus in deseracionem labetur.
plus enim est vri quam scandalizari.
Ac si diceret. patitur aliquis et affligitur
a desiderio et nimio ardore concu
piscencie. et ego non solum affligor.
sed etiam quod maius est vror et quo-
amodo incendor. Similia enim concu
piscencia carnis patiebatur quando dice
bat. Infelix ego homo et miser etc. quis
me liberabit de corpore huius mortis etc.
Et illud. Video aliam legem in membris
meis repugnantem legi mentis mee
et captiuum me ducentem et captiuare
volentem in legem peccati que est in membris
meis. Nos igitur si volumus coronari
cum apostolo paulo certemus viriliter
sicut ipse certauit. quia omnia oblecta
menta vincamus. quia non potest coronari
nisi qui legittime certauerit. Si gloriari
oportet que infirmitatis mee sunt
super in hijs gloriabor. Oportebat illum
vtique gloriari et enarrare suas passiones

non posse ut ille aliquid crescerent apud
deum. sed pro illorum salute quos vo-
lebat ab amore falsorum apostolorum
ad suum reuocare. et ut se etiam
alijs in exemplum preberet. et imitabilem.
Infirmitatis autem nomine comprehendit
omnia incomoda et persecuciones atque pas-
siones quas pro christo libenti animo
pertulit. Et est sensus si gloriari vo-
lunt hij qui vos seduxerunt retrahunt
ab amore meo me defendendo in hijs
gloriemur in quibus ego glorior. licet
inuitus et prouocatus. Manifestum
est autem non posse illos gloriari in infir-
mitatibus et passionibus. quas pro christi
amore et pro mercede eterna et pro
salute fratrum sustinuerit. Alij enim glo
riantur de nobilitate quod filij sint abrahe.
de quo ego nolo gloriari. quamquam ex eo-
dem genere origine ducam. Fuerunt
nonnulli cum deus per salomonem dixit. laudet
te alienus et non os tuum. qui et iusti atque
perfecti viri alia bona et virtutes
narrent quas diuinitus receperunt. verbi-
gratia sicut beatus iob qui dixit. pes fui
claudo et pater orphanorum causam quam
quam nesciebam diligentissime inuesti
gabam. tertia quod hodie apostolus quod in isto in
loco multiplex etc. Quibus respondendum est.
quod perfecti dum virtutes suas predicant
et se apud homines laudant. non ideo-
circo faciunt. ut ipsi apud homines sua
occasione aliquid proficiant. sed ut eos quos
predicant exemplo suo ad vitam trahant.
In hoc quoque omnipotentis dei sunt imitato
res. qui laudes suas hominibus loquitur.
quas ab hominibus cognoscat. Quamvis deus qui
nobis prohibet per scripturam dicens. laudet
te alienus et non os tuum. ipse per scriptu
ras sacras laudes suas loquitur dicens ad
moisen. Ego sum deus omnipotens. et nomen
meum adonai non indicaui eis. Et per

esaiam. Ante me nō est formatꝰ
deus et post me nō erit. q̄re ergo
facit qd̓ ꝓhibet ipse. Nimirū si
virtutes suas et miracula ipse ta
ceret. neq̄q̄m eū vllꝰ cognosceret.
si nullꝰ eū cognosceret. nullꝰ ama:
ret. si nullꝰ amaret. nullꝰ ad vi
tam rediret. Vn̄ per ꝓphetā de eo
dr̄. Virtutē opa suoꝝ ānūciabit
ꝑplō suo. vt det illis hereditatem
gentiū. Virtutes ergo suas ānūcia
bit. nō vt laudibꝰ suis ipse ꝓfici
at aut indigeat. sed dū suā nob̄
magnitudinē nārat. n̄rām ad se sb̄
leuat. Iusti itaq3 cū virtutes ꝓdimt
repⁱhensibiles nō sunt. qⁱ dū vi
tam suā nārāt. alioꝝ aīas ad vitā
q̄runt. De quibꝰ tn̄ sciendū ē q̄a
nūq̄ bona sua detegūt. nⁱ eos ꝓ
ꝓximoꝝ vtilitas. aut certe nimia
necessitas cogat. Vn̄ ipse dīx. Si
gloriari opōtet et reuera opor:
tebat. Ergo si gloriandū est xpi:
ano in hūilitate est glⁱandū. Deꝰ
et pr̄ dn̄i nr̄i ihū xp̄i scit. qⁱ non
mentior. Dicturꝰ rem pene īcre:
dibilē. qꝛ iudei increduli cōn̄ eum
pn̄cipes gentiū cōcitassēt. regna
q3 tre cōn̄ eū insurrexint nil̓ ei no:
cuerint. deū testem inuocat vt faci
liꝰ credat̄. Ideo talia cōmemorat vt
ondat. quāta distāti est int̄ veros
aplōs. qui tanta pro dei amore su
stinebāt. q̄rentes salutē auditorū
et pseudo aplōs qui auditores
suos expoliabāt nō q̄rētes salutē
illoꝝ. Damasci ꝓpositꝰ arethe re:
gis custodiebat ciuitatē damasce:
noꝝ vt me cōphēdēt. Damascus
ciuitas ē metropolis sirie. quam
edificauit damascꝰ eliezer seruꝰ

abrahe. Et interptat̄ damascus san:
guinē bibens. qd̓ bn̄ conuenit illo
loco. qⁱ ibi effusus est sanguis abel.
Illa aūt q̄ hic dicūt̄ de aplō in exor
dio fidei eiꝰ facta sūt. qn̄ cecatꝰ a
dnō in itinere ꝓductꝰ ē damascū
vbi mansit tribꝰ diebꝰ nō vidēs
neq3 manducās. pꝰ vero baptiza:
tus. et accepto pane confortatus
intrauit statī in sinagogā iudeorū
et cepit publice ꝓdicare nom̄ dn̄i
ihū. qd̓ videntes iudei repleti sūt
zelo et q̄rebāt occasionē quo eum
ꝑderēt. sed dum per se minime hoc
auderēt agere. adierūt ꝓpositum
ciuitatis sr̄ hac re. q̄tꝰ iꝰ auxilio
et ꝑmissu. valerēt illū occidē. qui
volens placere iudeis. et strenuꝰ
in officio sibi credito. apparere. p̄ce
pit custodire vndiq3 ciuitatē. ne
vllo mō viuꝰ effugē potuisset. sed
dei auxilio ꝓcurante effugit eo mō
quo sequētia maīfestāt. Et ꝑ fenestrā
in q̄t in sporta dimissus sum ꝑ muꝝ
et sic effugi manꝰ eiꝰ. Sporta vas
est ex iunco et palmaꝝ folijs con:
textū in quo deorsū cū funibꝰ di:
missus est per murū a frībꝰ fideli
bus. Questio est in hoc loco. q̄re
aplꝰ de damasco fugerit q̄ dice:
bat. Ego nō solū alligari in ihrlm
sed et mori ꝓ noīe dn̄i ihū para
tus sū. Que hoc mō soluēda ē. qꝛ
nō ideo fugit vt martiriū hōret
sustinē. sꝫ in aliū campū certamis
q̄rere et latitudinē gentiū petere.
q̄ int̄ claustra ciuitatꝭ teneri et oc:
cidi. vbi perpauci erāt credētes. q̄
eiꝰ martirio corroborarēt̄ et in:
formarent̄. vt silia pati nō dubi:
tarēt qd̓ pꝰ ipse īpleuit dū marti
riū sustinendo plīmos ad hoc īfor:
mauit. Impleuit ergo ꝓceptū domini

dicentib. Cum vos persecuti fuerint in
ciuitate ista. fugite in aliam. Et cōser
uauit pariter exm̄ martirij et uti
litate sue p̄dicacōis. quā p̄g īpleuit.
Cui⁹ exlo yo erudim² adūsarioꝝ pu
gnā et ɔstant appete et prudenter
aliquando declinare xij

Si gloriari oportz nō expedit
quidē. si gloriari oꝫ me nō
expeditq̄dem ꝑpt salutē alio
rumꝫ necessitatē p̄dicta sup̄ q̄ com:
pellor. in hoc possū gloriari. quia
euasi man⁹ ꝑsequeciū. tn̄ nō expedit
ꝫ nō est m̄ necesse vt glorier. q̄ nō
elegi scībiā et iactanciā s̄ hūilitatē.
Veniā aūt ad visiones et ṙuelacō
nes dn̄i. s̄ de quib⁹ potero gl'iari.
Visiones et ṙuelacōes dn̄i dic quod
vnū est quas ei ondit dn̄s. sicut in
sequētibus dictur⁹ est. ꝙ sit eleuat⁹.
vt ꝑ hoc possim⁹ intelligē q̄nta et
qualia ei onsa et dicta sint. ne vt
pseudo aplis alijsꝫ mercedul' vide:
bat² inferiorib aplis ingra credetur.
q̄uis nouissi⁹ sit vocat⁹. et dn̄m
p̄ntem in carne nō viderit. Scio
hoīem in xp̄o an̄ ānos q̄tuordecim
siū in corpe siū extra corp⁹ nescio ds
scit. raptū h⁹di hoīem vsqꝫ ad ter:
ciū celū. Mos et vsitata ɔsuedo
ē scptorꝫ. q̄ nob sacras lrās mini:
strāt. vt qn̄ ab aliquo eoꝝ nārātur
historia. cū ad scipm̄ venit sic d' se
tanqm̄ de alio loquat². sic fec̄ moi
ses qui dix̄ Erat aūt moises vir mi:
tissim⁹ sr̄ oēs hōīes. Et iob. vir erat i
terra hus noīe iob. Sic btu⁹ mathe⁹
cū in textu nāracōs sue tanq̄ rerū
gestarꝫ scriptor venisset ad scipm̄ vi:
dit inqt publicanū noīe matheū
nō dix̄ vidit me. sed sic se instruit
ordini nāracōīs sue tanq̄ rerum
gestarꝫ scriptor. nō tamē sui ip̄i⁹ pre:
dicator. Inusitat⁹ tn̄ beat⁹ apls
nō in historia vbi rerꝫ gestarꝫ susti:
pit² explicanda nāra⁰. sed ī epla hoc
fecit. sic isto loco apparet vbi lo' de
se causa hūilitatꝭ quasi de aliq⁰ alio
inquiens. Scio hoīez manētē an̄
ānos q̄tuordecī raptū vsꝫ ad terciū
celum. Ex quo apl⁹ rapt⁹ ē ad ter
ciū celū vsqꝫ ad illud temp⁹ quo
ista conscripsit q̄tuordecim āni com
pleti sunt. Vnde liq̄do apparꝫ q̄ ma:
gna necessitas ɔpulit illū patefacē.
qd' per tot ānos in intimo cordis
archano celauat. De his verbis
apli. plurimi dūsa sentiūt. quoꝝ opio:
nes huic loco perlōgū est inserere
et ad p̄ns nārare. vbi tm̄⁰ pauca
ex plib⁹ iulian⁹ promerus vir
sane pruden² p̄mū celū dic isto in
loco appellatū esse aereū. a quo et
aues vocat². Scdm̄. sidereū vbi cō
tinent² duodecim signa cetaqꝫ astr̄.
pter septē planetas qd' et firmam̄:
tum appellat². Terciū intelligit spūa:
le sū metale. vbi angeli et aīe san:
ctorꝫ in ɔteplacōe dei sūt posite con:
teplantes se se dnm̄ oīpotetē. q oī
creature p̄sidet. vt p̄sidendo oīa su:
stineat. sustinēdo circuidet. circuida
do impleat. Scdm̄ illi⁹ intellectū
ad istud terciū celū metale raptus
est apls. Et in hoc quidē bn̄ sensit.
Sꝫ scdm̄ btm̄ augm̄ adc necesse est
ad altiora conscendē et p̄fundiora
scrutari. qui in elucidandis q̄stioi⁹
oēs doctores post aplos pcellit. Ca
go apls nō hūas neqꝫ angelicas vi:
siones dic se enarrare alti⁹ ista in:
q̄renda sūt. Tria igit gn̄a esse visio
nū maifestū est. Et visio corpalis est
q̄ corporeis oculis fit qua videmus
celū et t'ra atꝫ oīa visilia et corporea

Et est visio spiritualis qua ea que vide
mus vel audivimus de post penitus me:
morie recondimus. et ea que audi
vimus vel vidimus in presenti modo quasi p
sentia cernimus. et cum alicubi sint
a nobis posita ea que vidimus corporaliter
nunc absentes quasi presentia cernimus.
Verbi gratia. Cum modo per presentia corporis
rome et cerno ita cartaginem quam
dudum vidi. quasi in presentia mea sit posi
ta cum longe sim ab illa remotus. Que
duo genera visionum anima sunt nobis cum
pecoribus et avibus que vident pecora corpus
et eorum que vident imaginaliter
spiritu informantur. unde et pecora presepia
recognoscunt. et aves ad nidos suos
revolant. nisi per tertiam spiritualis visionis
in memoria haberent. que constat solummodo
in anima. neque enim recedentes aves a nidis
recordarentur illorum. neque animalia re:
cognoscerent presepia. Est et tertia
visio intellectualis que nihil est aliud
nisi rationabilitas et excellentia mentis per
quam ea que corporaliter videmus et ima:
ginaliter in memoria tenemus intelle
cta discernimus. Intellecta in discernimus
quod illud sit corpus. illud similitudo cor:
poris. et pleraque quid sit. Hanc
intellectualem visionem nullatenus peco
ra aut volatilia habent. quia nec seipsa
intelligunt. nec illa que oculis cernunt.
postremo corporalis visio sine spirituali
esse non potest que fit in anima solummodo
Spiritualis vero sine corporali esse potest.
unde absentes homines recordamur. et
in tenebris ea que videmus imaginaliter
cernimus. unde et somnia. Intellectu
alis neque nec corporali indiget nec
spirituali. Intellectu namque nec corpus
videmus nec imaginem corporis. per hunc quippe
videtur iustitia. caritas. ipse deus ipsa
mens hominis que nullum corpus habet. nec
soliditatem corporis. Quapropter ista visio
intellectualis transcendit et precellit
istas duas primas corporalem scilicet et spiritu:
alem quod probare possumus ex volumine
danielis prophete ibi legimus. quia cum bal
thazar epularetur et potaret optimatibus suis
splendide in vasis templi domini que asportaverat
nabuchodonosor avus eius de
ierusalem vidit articulos manus scribentis
in pariete aule regie. vidit corporali
visione. deinde quia per corporis sensum ima:
go rei corporalis facte spiritui eius impressa
est et non intelligebat. at dum ad alia
se verteret licet corporalem illa non cerneret
spirituali visione et memoria videbat. Vi
debat in spiritu et in anima quid significaret
quia non plenius habebat intellectualem
visionem licet aliquam in haberet. unde appa:
ret quia non in omnibus hominibus viget. In
telligebat signum esse quod videbat. id
habens ex mentis officio et ex intellectu
ali visione. Et quia requirebat quid signi
ficaret. eandem ipsam inquisitionem eque mentis
intellectus agebat. quo non comperto
daniel accessit. et intellectualem visionem
habebat spiritu prophetico mente illustrata
perturbato regi quid illo signo portenderetur
aperuit. Ipse potius propheta per hoc genus
quod mentis est proprium potuit intellige
ac dicere quid significaret inquirere.
Tres igitur celi non absurde possunt intelli
gi tria genera visionum de quibus hactenus
locuti sumus. ita tamen ut per primam visi
onem intelligamus quicquid infra ambi
tum siderei celi continetur preter ipsum
quod et firmamentum appellatur. per secundum celum
spirituale ubi angelice nature et anime sanctorum
in contemplatione dei sunt posite. tertium
vero celum intellectuale iam intellectualis
visio et rationalis qua intelliguntur contemplanda
caritas. pax. gaudium. longanimitas. boni:
tas. benignitas. fides. modestia. con:
tinentia. cetera quia his deus quibus conspicitur
deo et quia ipse deus videtur. ex quo omnia. per
quem omnia. in quo omnia. ad quod et ad intellectualem

visione non solum ea que in spirituali celo sunt intelligendo vidit. sed etiam ipsam dei substantiam verbum quod deus per quod facta sunt omnia. In caritate spiritus sancti non per corpus non per similitudinem corporis sed sicut est ipsa veritas contemplatus est. In hac vita scilicet quomodo deus omnipotens trinitas sit in personis et unitas in substantia sicut videndus est ab omnibus sanctis post generalem resurrectionem. Questio non modica isto in loco oritur quomodo ipsa dei substantia a quibusdam in hac vita potius videri potuit propter illud quod dictum est ad moisen. Nemo potest faciem meam id est invisibilitatem meam videre et vivere et propter illud. Deum nemo hominum vidit unquam in mortali vita ex toto positus. Que ita solvitur. quia potest humana mens id est intellectus et rationabilitas anime divinitus rapi ex hac vita ad angelicam vitam antequam per istam communem mortem carne solvatur sicut credendum est de beato apostolo ubi adeo facta est ab huius vite sensibus quedam intentionis aversio et tamen evidens tamquam manifesta fuit eadem visio intellectualis ut sive in corpore sive extra corpus fuerit id est utrum sicut solet in vehementiore extasi vel excessu sive ab hac vita mens in illam vitam alienata fuerit manente corporis vinculo anima scilicet in corpore an omnino talis resolutio facta fuerit qualis in plena morte contingit anima recedente. ipse se nescire profiteatur quamquam propter ea nobis est querendum ne contra illud agamus quod dicitur. Altiora te ne quesieris. Ita fit ut et illud verum sit quod dicitur. Nemo potest faciem meam videre et vivere. quia necesse est ab hac vita abstrahi mentem sive intellectum quando in illius ineffabilitatem visionis assumitur et non sit incredibile quibusdam sanctis nondum ita ex toto defunctis ut sepelienda cadavera remanerent

etiam istam excellentiam visionis fuisse concessam. Tres celi sicut tria genera visionum. quarum prima est corporalis. qua videmus celum et terram cetera que corporea et visibilia. Secunda spiritualis que fit in anima sive intellectu tum imagines corporum que videmus memorie recondimus. et in tenebris ea que videmus imaginaliter cernimus. Inter et somnia et edificia et homines quos dudum vidimus. sic spirituali visione videmus in anima. quasi presentes sint nobis. Iste due visiones communes sunt nobis cum pecoribus et volatilibus que et corpore vident et longa recognoscunt sicut pecora agnoscunt presepia sua et aves ad nidos redeunt. quia recordantur illorum. Est et tertia visio intellectualis quam nullatenus habent pecora et volatilia nisi angeli et homines ratione utentes. unde intellectus id est ratio tamen non omnibus hominibus viget equaliter. Intellectu autem sive ratione discernimus quid illud sit corpus. illud similitudo sit corporis. et per hanc visionem intellectualem que designatur per tertium celum. et que transcendit sua excellentia duas premissas ita raptus et elevatus est divinitus apostolus ut deum non per corpus. non per similitudinem corporis. sed sicut ipsa veritas est. cerneret. et sicut videndus est post hanc vitam ab omnibus electis. que visio tam evidens tamquam manifesta fuit. ut ipse apostolus se profiteatur nescire utrum quando raptus est in tertium celum in corpore fuit quomodo est anima in corpore cum corpus vivum dicitur sive vigilantis sive dormientis sive in extasi a sensibus corporis alienata an omnino de corpore exierit ut mortuum corpus iaceret. donec peracta illa demonstratione membris mortuis anima redderetur. et non quasi dormiens evigilaret. aut extasi alienatus denuo rediret in sensus. sed mortuus omnino revivisceret

Et scio hominem huiusmodi hominem siue in corpore
siue extra corpus nescio deus scit quo
raptus est in paradisum et audi
uit archana verba que non licet homini
loqui. Tercius raptus se dicit apostolus. primo
ad tercium celum. postea in paradisum non
in paradisum terrenum ubi quondam fuit
prothoplastus scilicet adam. sed in celeste.
Nam paradisus interpretatur ortus de
liciarum et significat beatitudinem ele-
ctorum celestem scilicet requiem ad quam
raptum se dicit apostolus eo modo quo
ad tercium celum. Audiuit archana
verba vel occulta secreta atque ineffa-
bilia que non licet homini loqui. Inter
spirituales ipsos viros celestem vitam
ducentes sunt utique alii aliis capa
tiores atque meliores in tantum
ut ad ea peruenerint que non licet
homini loqui. vel aut ille qui audiuit
non potest ea aliis narrare propter ineffa
bilitatem illorum. aut non permittitur
ei. Aut si tante dignitatis est ut
permittatur ei loqui et possit aliis
narrare illis qui audiunt. non licet
ea loqui. quia non valent ea capere
ob magnitudinem misteriorum. Pro
huiusmodi scilicet visionibus dei manifestis
simus gloriabor. letabor. gaudebo
et exultabo. pro me autem vel pro
mea excellencia et laude. vel pro meis
meritis nichil gloriabor. quia gratia dei
sum id quod sum. Nisi in infirmi
tatibus meis. Infirmitatis nomine
comprehendit omnia incomoda et passiones
quas sustinebat pro christi nomine.
in quibus ipse gloriabatur. Nam et si vo
luero gloriari scilicet propter meritum quod
habeo apud deum. non ero insipiens
illud narrando. Quare. Verita
tem enim dicam. hoc dicit. quia si meri
tum suum predicatur quod habet apud deum
non erit imprudens. quia veritatem
loquitur. cum humilitate narrat non

agit insipienter quia veritatem loquitur. Er-
go si quis pro utilitate et edifica
tione aliorum bonum sibi diuinitus concessum.
Qui vero bonum quod habet propria
cunctancia aliis predicat deputans id
suis meritis. vel quod non habet dicit
se habere. insipiens et minimum est
imprudens. quia mendacium loquitur.
Parco autem vel dimitto narrare glo
riam meam et meritum atque gratiam. Ne
quis me existimet supra id quod videt
in me. aut audit aliquid ex me.
Nolebat apostolus narrare gratiam sibi lar-
gitam. quia nolebat maior apparere
et sanctior quam erat. unde dicit. Scilicet
nolo gloriari et dimitto omnem gratiam
mihi concessam. ne quis putet me me-
liorem sanctiorem quam esse supra id quod vi-
det in mea conuersacione. aut supra
id quod audit ex me ab aliis. Et
ne magnitudo reuelacionum extol
lat me scilicet in superbia datus est mihi a
domino stimulus carnis angelus sathane.
qui me colaphizet. Quidam dicunt
apostolum dolore capitis laborasse.
quidam temptari a diabolo de ardore
libidinis quem appellat stimulum
carnis. Ut enim dicunt doctores
stimulus triplex timoris et libidinis
est. Primum quia stimulum carnis a quo
pungebatur et incendebatur vocat
angelum sathane vel nuncium diaboli.
quia a diabolo mittebantur illa talis
stimulacio concupiscencie. Et quamuis apo-
stolus patiebatur illam stimulacionem. sci-
ebat illam a diabolo sibi inmitti. sed
dominus qui permittebat eum colaphizari
vel affligi et tribulari a temptacione dia-
boli ne in superbia erigeretur cognoscendo
suam fragilitatem. ipse utique custo
diebat eum. ne in vicium libidinis
caderet. Unde apparet quia per venenum
fugabat venenum. venenum libidinis
et temptacio carnis fugabat ab illo vene[num]

b

scibie. Pedit naq3 ei dn̄s antidotū
tiriacū qd' de serpente conficit'
qui vocat' tiriaca a quo et tiriacū
appellat' et fugat venenū aliud a
quo temptabat' de libidine. ab i° sana:
bat' a vicio scibie. qr a dn̄o accepat
cont̄ venenū scibie antidotū tiriacū.
qd' gustatū venenū pellit. Erudire
quippe volens deus electos suos et
custodire in humilitate virtutum per:
mittit eos sepe temptari sic egre
giū p̄dicatorē a diabolo pmisit
temptari. ne magnitudine revelacionū
extolli potuisset ipaq3 qr temptacōez
sic disponit. vt qui elati fuire po
terāt in humilitatis gradu consiste
tes a p̄focacōe et p̄cipitacōe ser:
uent'. Quapropter si quis temptacōez
aliquā sustinet. nō debet desperāe
neq3 deficere. sz cū dei adiutorio
certare vt vincat. propt' qd' sp̄
impedimentū libidinis. ter dn̄m ro
gaui vt discedet a me stimulus
carnis sui angelus sathane. Quā
ptē isto in loco cū dn̄s dicat per
pphetā de quolibet electo adhuc
te clamante dicā. ecce assum. Et
in euanio. oīa quecumq3 petieritis
in nōie meo fient vobis. qre exi
mius apl's orans liberari a tempta
tōne diaboli et stimulacōe car
nis non sit exauditus'. Sed scien:
dū est. qr ideo nō est exauditus.
qr nō petebat in nōie ihu. s. qd'
ad salutē suā ptinebat. nesciebat
enim petē per se qd' vtile sibi erat
sic ipse alias dic. Nam quid oreq
sic oportz nescimus. si ergo esset
exauditus vt ab illo recedet temp:
tacō diaboli concupiscen qz carnis. po
terat euenire vt cito in scibiam
extolleret'. et ne nimiū tristaret'
audiamus quid ei dixit dn̄s sui

per angelū suū in corde. q̄ alia re:
uelacōe. Sufficit tibi gra mea. Gra
isto in loco intelli' quicqd donorū
gratis datū est aplō paulo. viz qr
de celo vocatus est. qr fidē accep' vt
credet. qr remissioz oīm pctorum
in baptismate pcepit. qr ad grām
aplātus et p̄dicacōnē gentiū electus
est. qr sapiam p oībus aplis a dn̄o
pcepit. et qr ad visiones et reuela:
cōes dn̄i ad terciū celū raptus est.
nemō qr verba ineffabilia audiuit
in paradiso. de ista grā dixit ei
dn̄s. Sufficit tibi grā mea. Ideo
noli orare pro stimulo carnis. ne
forte in scibia labaris. Nam virtus
in infirmitate pficit'. Virtus. i. pfe:
ctio virtutū in infirmite carnis
et labore atq3 temptacōe pficitur.
si ipā infirmitas patient' sustine'
et cont̄ temptacōz concupiscen' viril'
pugnat'. Libenter igit' gliabor
in infirmitatibus meis, vt inhitet
in me virtus xpi. Postqz cogno:
uit pdesse sibi qd' nocē putabat.
consiliū qz accepit a dn̄o. qr pfectio
vite oīm qz virtutū in infirmitate
pficit'. liber' se dicit gliari. i. gaudē
et letari in suis infirmitatibus
i. in suis passionibus quas pro xpo
sustinebat. vt in eo dignaretur
inhitare virtus et grā donoz oīm suā
pfectio xpi. Ergo qr alit' pfectionē
virtutū hēre nō possum. ni tempta:
menta et oblectamēta carnis pa:
tient' sustinuerimus. pugnādo tamē
cont̄ vicia. certeq3 cū aplō vt inobis
inhitet virtus et grā donoz xpi. pitq3
cū illo coronemur in celesti regno.
Propt' qd' sp̄ vt inhitet in me virtus
xpi placeo in infirmitatibus meis.
nō in psperitate et diuiciis huius seculi.

In contumelijs x in flagellacōibus
et obprobrijs. non in honoribus.
In necessitatibus nō epulis vel ocio
seculi. In persecucōibus nō in saluta:
cōibus. In angustijs. nō iactan̄ cla:
cōis et hec pro xp̄o patior non
pro aliquo crime. Cum enim infirmor
sc̄ in corpe tunc potens sum sc̄ in
animo. vnde caro atteritur affligitur
et infirmatur anima roboratur
et crescit. Factus sum insipiens
sc̄ mea merita et virtutes iactās
narrando. sed tamen vos me coegistis
ad hoc. quos ab amore falsorum apo
stolorum ad verum volui reducere. In
sipientem se dicit. sed vtique nō est
insipiens. qui vera locutus est. Et
licet pro salute aliorum coactus suas
virtutes narraret. tamen de humilitatis
gradu nō cecidit. Ego enim debui
a vobis commendari x laudari. Nihil
enim minus feci in predicacōe. in virtute
miraculorum ab hijs qui supra modum
meum dicunt esse magni apostoli. Tamen et
si nihil sum x quamuis sim nichil com:
paracōe illorum. signa tamen apostolatus mei.
x miracula facta sunt vobis sunt in vobis
qui mortuos vestros suscitaui et in:
firmos curaui. Quid minus habu:
istis ceteris eccłijs. nisi quod nō gra:
uaui vos. nichil accipiens a vobis. [illegible]
donate. x indulgete mihi hanc iniuri
am. si iniuria dicenda est yronice
loquitur. Hec etenim vera iniuria non erat
sed consideratio   xiii

Ecce tercio hoc paratus sum veni:
re ad vos. Queri potest. cum
nō legamus illum venisse ad
eos. nisi tamen modo vna vice. quando moratus
est apud eos. anno vno et dimidio
neque postea quam ab eis discessit sed
ipse in priori epistola dicit. ego testor deum
nō veni corinthum propter quod a vobis re
cessi parcens vobis x ne vos oneri
essem. quomodo modo dicat se tercio venire.
Respondendum est. quod per presenciam carnis
vna vice tantummodo venit quando eis predicauit.
Secundo per priorem epistolam venit nō per
semetipsum. Tercio per istam secundam epistolam
dicit se venire. quia enim in epistolis suis
veniebat ipse. Non ero grauis vo
bis x nihil accipiam a vobis. Non
quero vestra. sed vos x vestram salutem.
Ego libentissime impendam sc̄
vobis omnia que mea sunt. in predi
cacōe. in miraculis et superimpen
dar x morti me tradam pro animabus
vestris. licet vos plus diligens
minus diligar sc̄ a vobis. Sed esto
ego vos non grauaui. Esto aduerbium
est concedentis. secundum glo. et sic. Isto
autem in loco hunc obtinet sensum.
Sed esto x etsi minus diligor a vobis.
ego tamen vos nō grauaui in aliquo.
Sed cum essem astutus dolo cepi
vos. Increpatiue atque interrogatiue
est legendum. Cum essem inquit callidus
x ingeniosus dolo et fraude vos
cepi ad fidem xp̄i. non. sed per predi
cacōem veram et virtutem miraculorum
adduxi vos ad fidem cooperante xp̄o.
Olim putatis quod excusemus nos
apud vos. Et est sensus a preterito
tempore cognouistis conuersacōem nostram et
predicacōem. et ideo nō indigemus vt nos
excusemus. Coram deo patre in xp̄o loqui:
mur x honorem xp̄i querentes. testifi
catur illis ad satisfaciendum. quia vera
dicit. Testis est mihi deus pater et xp̄us.
quod honorem querio. quia simpliciter incedo er:
ga vos. Omnia autem sc̄ incommoda sustineo
propter vos. Ne iterum cum venero humili:
et me deus apud vos x affligat
ieiunijs et fletibus propter vestram incor
rectionem. Apostolus nō habebat peccata propria

xiii

que fleret. et ideo aliorum deflebat. Ecce tercio venio ad vos primum per meipsum. deinde duabus vicibus per epistolas meas. In ore duorum vel trium stet omne verbum. Tres testes comparat suis tribus adventibus. Sicut in lege autem tribus testibus defendebat se aliquis. aut tribus testibus convincebatur ita isti. aut tercio adventui ius correcti et emendati ac laudati sunt. aut si incorrecti mansere atrius reprehensi ab apostolo vindictam receperunt. An experimentum queritis eius qui in me loquitur christus non infirmatur. sed potens est in nobis. Ac si diceret. Nunquid queritis probacionem christi qui in me loquitur. utrum valeat peccata vestra punire per me. quia in vobis non est impotens. non est in miraculis et virtutibus faciendis. ut vidistis potest. Nam sic crucifixus est ex infirmitate carnis. sed vivit ex virtute dei. et in divinitate sua manens impassibilis. sed non facimus. quia non est necesse. hoc dupliciter intelligi potest. Nunquid a principio tota dubitatis de nobis arbitrantes nos ideo talia loqui. quasi non simpliciter agamus erga vos et idcirco nos excusemus. Non loquimur ideo talia ut nos excusemus quia simpliciter incedimus. Aliter omnino putatis quod excusemus nos apud vos. Sed et nos apostoli infirmi sumus in illo et tribulationes et angustias sustinemus propter illum. Sed vivimus cum eo ex virtute dei in vobis. et super vos. quibus predicamus. vivimus iam cum illo in specie per virtutem dei que est in vobis vel per vos speramus vitam habere cum christo. Oramus autem ut non nos probati appareamus. sed ut vos quod bonum est faciatis. nos autem ut reprobi simus. Reprobus sibi probatus apparet iudex quando invenit quod puniat in subiectis. per quod ondat potestatem suam. Tunc vero videtur reprobus quando non invenit quod vindicet ubi suam ostendat auctoritatem et prebet iudicium. Ac si diceret. Non oramus ut in vobis aliquid inveniamus ad puniendum. sed vos quod bonum est facientes. nos reprobi inveniamur in hac parte non invenientes ubi ostendamus nostram potestatem. Non possumus aliquid adversus veritatem. sed pro veritate nostram potestatem ondere contra homines veritatem habentem sed pro veritate decertamus. Gaudemus quando nos infirmi sumus non corpore sed potestate. quia tunc est iudex quasi infirmus dum suam potestatem non potest ondere et tunc sunt subiecti potentes. quando non timent iudicem. Gratia domini ihesu christi. et caritas dei patris. et communicatio et societas et visitatio spiritus sancti cum omnibus vobis. semper sit amen.

Explicit epistola secunda ad corinthios. Incipit nunc epistola ad gallathas feliciter.

prologus

Primo querendum est in exordio huius epistole unde sint gallathe appellati. Rex bitinie que est provincia grecie. habens bellum contra hostes suos misit ad gallos habitantes circa mare promittens ut si venirent in auxilium eius pacto bello et potita victoria regnum divideret cum eis. qui cum venissent et victoria potiti essent. regnum cum eis divisit ut promiserat. Appellati quidem sunt primum gallo greci. hoc est galli mixti grecis. pars quam regni quod ipsi tenuerunt appellata est gallo grecia. Postea autem ut sapientioribus videtur appellati sunt gallathe a candore corporis. Nam grece lac galathan dicitur. unde et candida zona celi que lactee lacteus circulus appellatur. grece gallaxias nuncupatur.

ut marcianus asseuerat. Fuerunt igitur isti strenuissimi bellatores sed stulti et facile a proposito mentis recedentes. Unde cum accepissent verbum predicationis ab apostolo et apostolus ab eis ad alios transisset seducti sunt a falsis apostolis et a iudeis qui volebant eos sectari circumcisionem et sacrificia legalia dicentes. Licet baptizati sitis et in Christum credatis tamen aliter saluari non potestis per passionem Christi nisi circumcidamini et legalia sacrificia offeratis. Quod audiens apostolus scripsit eis ab epheso hanc epistolam. i

Paulus. Quod nomen suum in omnibus epistolis preponit in titulo auctoritatis causa id egit sicut reges et principes huius seculi solent agere. Apostolus dignitatis nomen est et grecum licet quidam dicant hebreum illud esse. Apostolorum autem genera quatuor sunt. Primum est quod neque ab hominibus neque per hominem sed a deo tantum de quorum numero fuerunt moises esaias hieremias aliique prophete quam plurimi licet non omnes. Et apostoli qui quamvis ab homine Christo essent missi tamen ipse homo erat et verus deus. Secundum quod a deo quidem sed per hominem de quorum numero fuit iosue qui deo volente per moisen missus est. et alii multi qui electione populi qui pro vite meritis deo volente eliguntur quia voluntas dei voluntas populi est. Tercium quod ab hominibus tantum et non a deo cum fauore hominum aliquis eligitur non pro bona conscientia. vel qui precio subrogatur in sacerdocium. de quibus dicit beatus ambrosius. Si episcopo non centum solidos dedisses hodie episcopus non fuisses. De quibus etiam dicitur in libro regum temporibus ieroboam. quicumque implebat manum suam muneribus fiebat sacerdos idolorum. Ideoque isti tales inter eos sunt reputandi de quibus dominus per prophetam dicit. Ipsi veniebant et non mittebam eos. Omnes quotquot venerunt fures sunt et latrones. Quartum genus est quod neque a deo neque per hominem fit. sed a seipso ut sunt pseudo prophete et pseudo apostoli. qui dicunt hec dicit dominus. cum dominus non miserit eos. Sciendum etiam quia inter ipsos prophetas sunt quidam tante dignitatis ut et prophete et apostoli sint. ut moises iohannes baptista isaias. Et apostoli quidam vero solummodo prophete sunt. Et quia erant apud gallathas quidam iudei qui dicebant beatum paulum non verum esse apostolum Christi neque doctorem veritatis. eo quod a Christo non fuerat vocatus et doctus sicut alii apostoli. idcirco apostolus volens gallathas confirmare in doctrina sua. et se verum apostolum esse et predicatorem Christi dixit se non ab homine mortali in terris esse doctum et constitutum sed ab omnipotenti deo de celis. non quod neget Christum verum hominem. sed iam inmortalem effectum. Cuius ergo docuit petrum per presentiam suam in terris adhuc mortalis. ipse paulum docuit iam inmortalis de celo. Et ideo dicit non ab hominibus sum constitutus ut mathias qui sorte ab apostolis est electus. neque per hominem scilicet iam mortalem. sed per ihesum Christum et deum patrem. Ideoque una est operatio patris et filii. Et ut ostenderet unius esse dignitatis illas duas personas. preposuit personam filii dei patris persone pariterque arrianorum errorem destruit. qui dicunt filium creaturam esse ideoque minorem patre. qui suscitauit eum a mortuis. Deus pater tercia die suscitauit filium suum a mortuis. et ipse filius potestate verbi a quo assumptus est. seipsum suscitauit. Et qui mecum sunt omnes fratres et omnes condiscipuli et credentes eadem sentientes de circumcisione. Quid est quod in aliis epistolis quorumdam discipulorum suorum nomina ponit et hic non specialiter quibuslibet sed generaliter

I

om̄s ꝯp̄hendit. Ideo hoc egit vt
maioris autoritatis ei9 esset epl'a.
vel vt demonstraret om̄s condolere
de illorum seductione. et q̄ om̄s eq̄
liter sentiret de circūcisione q̄ non
deberet circumcidi. neq3 sacrificia le:
galia offerre. Quid eciā q̄ in hac epi
stola epōrum. p̄sbitorum vel diaconorum
mencionē nō facit sic in alijs. q2 nec:
dum hēbat epōs ordinatos neq3
alios rectores. ideo q2 facili9 seduci
potuerit. et pax qua reconciliamur deo
pro p̄ctis nr̄is tradens se morti vt
eriperet nos de p̄nti seculo neq̄. Se:
culū dr̄ a sequendo. q2 se semp̄ sequit
et in se reuoluit. Seculū ergo nō p̄t
esse neq̄ neq3 malū. q2 semp̄ seruat
ordinē suū et cursū scdm̄ disposiciōz
dei. alt'natib9 dieb9 ac noctibus.
s3 sicuti dr̄ mala dom9. nō q̄ mala
sit per se. sed malos habitatores habz.
ita seculū vel temp9 dr̄ esse malū. eo
q̄ pessimos et malos hoīes in se hēt.
Et bn̄ addidit scdm̄ volūtatē dī
patris. q2 volūtas dei p̄ris fuit. vt
fili9 per suā passiōz gen9 huānm
repararet. Miror q̄ sic tam cito
mirari se dic̄ apl's. q̄re tā cito po:
tuerint solis verbis a veritate euāii
seduci. et a libertate in seruitutem
redigi. et q̄ ab euanio xp̄i qd' eis
tradidit potuerit mutari & t'ferri
in aliud euanm̄ & in aliā doctrinā.
qd' nō est aliud q̄ euanm̄ p̄t illud
qd' p̄dicaui. Euanm̄ aut̄ dr̄ bō ānū
ciacō. et si alia aliqua doctrina est
quā dn̄s aut per se aut p̄ aliquē
nō dederit iā nec euanm̄ dici pot'
sed error. Amen autem hebreū est & e
confirmacio epl'e. sonat enim vere siu
fideliter & fiat. transferimini transdu
cimini ab eo & a deo p̄re. Vocauit in
gr̄am & in remissiōz peccatorum quam
nobis deus p̄r dedit gratis sui per

passiōz filij sui. seu p̄ baptismū & ad
euanm̄. Aliud euanm̄ nō est n̄ xp̄i
Tradicio ergo iudeorum doctrina q̄ dicebat
debē circūcisioz seruare et cetera que
lex p̄cipit in misterijs. Error est p9 q̄
xp̄s venit. Nisi sūt. sed sūt. conturbant
& commouent a rectitudīe filij et vo:
lūt cōuerte. Volūt q̄dē mutare euanm̄
xp̄i a sp̄ualib9 ad carnalia. s3 non
valent. q2 firmissimū et verū est.
Euanm̄ enim si mutatū fuit n̄ erit
iā euanm̄. Et licet aliq' possit mu:
tari a rectitudīe euanii. p̄ immutabi
le euanm̄ manet. S3 licet nos sp̄ apo:
stoli xp̄i petr9 et alij aut angel9 de
celo michahel aut gabriel p̄t p̄d: &
p̄ter hoc euanm̄ anathema sit. Ana:
thema varias significacōes hēt. Aliq̄n
ponit̄ p̄ occisione. vt idem apl's alibi dic̄.
optabam ego anathema fieri p̄ fra:
trib9 meis & cupiebā interfici et occi:
di corpalit' pro eis. Aliq̄n p̄ maledictiōe
vt in canonib9 habet̄. si quis hoc
vel illud fecerit anathema sit id est
maledictus sit. Aliquo loco p̄ sepacōe
vt hic. Sic p̄dixi q̄ p̄ns. ita modo
absens. vel sic p̄dixi paulo sup9 in p̄ce
denti verl'o. ita nūc dico p̄t qd' acce:
pistis q̄ a me. Nō enim hoīb9 suadeo
aut deo. sensus talis est. suadeo id ē
hortor mo hoīes credē in xp̄m id est
p̄seuerare in fide ei9. an suadeo deo
aliquid noui face. q2 oīa p̄nta et fu
tura patent. hoīb9 suadebat in deum
credē. deum vero nō suadebat vt aliqd
noui faceret. Sic suadet apl's aliqd noui
facē deo. si circūcisioz ipē p̄m̄ destruet.
s3 q2 xp̄s legem implendo euacuauit
illā. io nō suadebat apl's deo. s3 que
ondit ipē seruare debē illa docet. Si
adhuc hoīb9 placerē & si placerem
iudeis a quib9 ortus sum p̄ mando
iudaismo. vel hoīb9 malis vt hereticis.
xp̄i seru9 nō essem. hoc debz vnq̄sq3
p̄dicator attendē. vt xp̄m et p̄dicacioz ei9

qrat. placere suis auditoribus no scripz.
si vero vtrumqz pt fieri vt et deus
diligat' et ipse. bonu est illud. Sz
si xpt no placet eis. nec ipse pla
cabile se debet pbere illis. Notum
em vob facio frs euanm qd euan
gelizatu v pdicatu et pbatu. non
scdm hoiez v scdm tradicoez scribaz
et phisseoz. Euanm qd scdm hoiez
dr ee no est euanm. Ois em homo
mendax. Et quicquid veritatis in
uenit' in hoie no ab hoie sz a deo p
hoiem. Neqz em ego ab hoie hoc acce
pi illud v ab aliquo aploz. et si
accepi a dno ihu xpo de celo. iam
imortalis erat. Inter accipe et disce
euanm hoc interest. qs accipit euan
cui pmu insinuat' et fide eius accipt.
Discit vero qui ea q in eo p enigma
et parabolas a dno prolata sut
deo mediante vel hoie docente pene
trare valet. Sz p reuelacoz ihu xi
v manifestacoz didici euanm. de qua
reuelacone dic. Tradut doctores
plenitudiez euace doctrie pidici
diu spusto reuelante didicisse. qn
mansit damasco tribus diebus non
videns luce solis neqz diei. sz neqz
manducans neqz bibens. Vel eciam
tuc accepit. qn sic ipse dicit quada
die cu esset in templo in extasi po
situs e. Audistis cusacoz mea quo
viuebam sine qrela in lege vt michi
videbat' qn adherebam et circucisio
sruabam et sabbatu 7c que lex pcipit
pter xpm no cognoscebam. Supra
modu v plus oibus iudeis. Ecclesiam
dei v credentes in xpm. expugna
bam v valde pugnabam con ea. Pro
ficiebam in iudaismo sup multos coe
taneos meos v se omis coeuos
q mee etatis erat p ficiebam eo m do
ctrina legis scdm tradicoes phiseoz
de quoz gene ortus eram. et nullus

poterat coequari m in studio lectio
nis atqz qstionu sz neqz in p secucoe
xpianoz ita potat crescere p statu
sinagoge. in gene meo v in gene
phiseoz. Abundancius amplius
emulator imitator et studiosus
co statuenda sinagoga meaz tra
dicionu v phiseoz. Cum aut placuit
ei qui me segregauit v qui me se
nasti ex vtero matris. vel q me
in psencia sua segregauit et sepauit
ex vtero matris mee ad pdicacoz
euangii sui. vel ex vtero mris. hoc
est ex consorcio sinagoge me abs
traxit et vocauit p misericordiaz sua
ad euanm suu pdicandu in me et
per me gentibus vt euangelizarem
illu in gentibus ctinuo v cu placuis
set deo patri vt reuelaret filium
suu per me in gentibus. No acqui
eui carni et sangui v no consensi in
iudaismo manere. nec carni et san
guini v scribis et phiseis de qbus
ortus sum. licet aliqs aplos velit in
telligi qd fim est. Beatus hieronimus
ita huc versu diuidit scdm istu sen
sum. petrus alij qz apli pocius a dno
sut vocati sut. no stati p fecti sut
pdicare. sz neqz post resurrecoz eius vsqz
quo spm scm acceperut. io qz quasi
multa mora fecerut. Paulus vero
stati vt baptizatus est sn aliq mora
ingressus est sinagoga iudeoru.
cepit qz pubice pdicare. pt tn et ad
sequencia iungi qd dicit ctinuo. sed
melius vt diximus. vt reuelaret
filiu suu in me v per me. Aliter
verbu dei patris v filius cu patre et
spusto celu et terra continet et oia
implet. no est locus que no ipleat
per plenitudine potencie sue. Ac p
hoc qz vbiqz est per potenciaz diui
tatis sue v oia loca implet. erat ers

in paulo. licet a paulo non scriretur. Cum
ergo fidem filii sui dedit ei. tunc itaque
filium suum illi manifestauit et ipse filius
ubi erat ibi ipse manifestauit. Sicut
verbi gratia in utero virginis marie ubi
erat. ibi carnem assumpsit. Neque veni
ierusalem. Questio est quare dicat se non
venisse ierusalem nisi post tres annos cum
in actibus apostolorum legatur. quod postquam baptizatus
est et cepisset predicare in sinagogis
iudeorum insurrexerunt contra eum iudei.
ob quorum persecucionem venit ierusalem. que
questio ita soluenda est. Non veni in-
quit ierusalem ad apostolos gratia visitandi
eos. neque causa discendi sicut hic habetur
sed causa persecucionis veni ierusalem sicut
ad aliam quamlibet ciuitatem ire si in medio
itinere esset. verbi gratia In samaria
aut in bethlehem de qua vice dicit lu-
cas in actibus apostolorum. Ad antecessores
meos apostolos scilicet causa discendi neque
causa visitandi ista vice. Sed abii
in arabiam. De ierusalem subaudi unde
fugerat. dicit beatus hieronimus. quid mihi pro-
dest si audio paulum abisse arabiam
et reuersum esse damascum. si nescio quid
ibi fecerit. et forsitan enim prohibitus est
a spiritu sancto ibi verbum loqui. sicut et
in asia. ideo quod non dicit scriptura quid
ibi fecerit. sed si perpendimus interpretacionem
nominum itus et reditus eius aliquam utili-
tatem inuenire poterit. Per enim ara-
biam intelligamus vetus testamentum. ipse
apostolus alibi ostendit. ubi loquitur de agar et
sara. hec inquit sunt duo testamenta. Et
sina mons est in arabia. Dama-
scus vero qui interpretatur sanguinem bi-
bens vel effundens. quia ibi interfectus
est abel a cain. ubi postquam edificauit ser-
uus abrahe illam ciuitatem vocauit eam
a nomine suo damascum signat nouum testa-
mentum ubi continetur passio christi. Abiit
ergo apostolus in arabiam. quia scrutatus
est legem et prophetas. et inuenit ibi

·II·

christum promissum non tamen datum. Reuersus
est damascum quia transiit ad euangelium.
ubi inuenit christum iam passum et cre-
didit in eum. ii

Diebus quidem xv. quindenarius
numerus pertinet ad vetus et no-
uum testamentum propter septenarium
numerum et octonarium. Septenarius
namque refertur ad vetus propter sabbatum.
octonarius ad nouum propter dominicam
resurreccionem que octaua die celebrata est.
Et quia apostolus doctrina veteris et noui
testamenti repletus erat ideo non indiguit
amplius manere cum petro nisi quindecim
diebus. Et iterum reuersus sum damascum
etc. usque mansi apud eum diebus xv.
Abiit in arabiam et de arabia reuersus
est damascum venit ierusalem altera
vice videre petrum. non causa discen-
di. sed causa commendande caritatis.
et ut humilitatis formam prebeat aliis
dum honorem permittit priori apostolo. Et ex
hoc apparet eum non causa discendi
venisse. quia in tantum paucis diebus
non poterat doceri. Et quia poterat etiam
aliquis dicere. Et quid si non didicit
a petro didicit ab aliis? Cuius ob-
iectioni apostolus subiunxit. Alium apostolorum
vidi neminem nisi iacobum fratrem domini
filium scilicet marie cleophe matertere
domini que genuit ex alpheo. Ecce coram
deo. quia non mentior. quia digna sunt
conspectu dei. quia vera sunt. Deinde
veni in partes sirie scilicet prouincie et
cilicie scilicet patrie ubi est et tarsus
ciuitas pauli. Venit apostolus in siriam
que interpretatur eleuata. ut illam humi-
liaret ad christum. Venit ad ciliciam que
interpretatur assumptio lamentabilis.
ut illam assumeret ad fidem christi. et eam
doceret penitentiam et lamenti. Eram
autem ignotus facie. sed non nomine eccle-
siis iudee etc. Ignotus quidem erat facie
sed nomine et fama erat notus. iam
enim per decem et septem annos euangelium
predicabat. Et ideo dicit placuit ecclesiis

non

q iudei et gentes mixti essent. sed
tanta erat multitudo iudeorum
credencium. vt plurimas facerent
ecclesias. Quod qui persequebatur nos
scilicet credentes in xpm aliquando scilicet quando
erat in iudaismo quam aliquando expug-
nabat id est tamen quam valde pugnabat
et in me glorificabant deum iuxta
illud. videant opera vestra bona. Et
qui de persecutore fecerat predicatorem.
Deinde post annos quatuordecim ascen-
di iterum iherusalem. Iuncti tres anni cum
hiis quatuordecim fiunt decem et septem
Ex quo colligitur quod septimusdecimus
annus erat predicacionis eius. quando tercia
vice venit iherusalem. Sed que causa
extitit illum venire iherusalem. Sedicio
erat inter iudeos credentes et gen-
tiles. Dicebant enim iudei. estis bapti-
zati et credidistis in xpm. aliter non
potestis saluari nisi circumcidamini et
legem obseruetis. Ideo vt hanc sedicionem
compesceret reuelante spiritu sancto venit
iherosolimam cum barnaba. Barnabas
erat iudeus et circumcisus. titus gentilis
et incircumcisus. Ideo ergo cum istis duobus
ascendit. vt si aliquis alius quam iudei di-
ceret illum non recte predicare in gen-
tibus. istorum testimonio tueretur dum
diceret illi. verum sic predicatis ita et
magister noster. et sic sentit in omni fide sicut
et vos. Ideo ergo dicit. Et contuli cum
illis euangelium. ne videretur ab aliis ali-
quid accepisse. Nam inter conferre
et docere et discere hoc interest.
quia conferunt coequales. docet et di-
scunt et superiores et inferiores. Con-
tuli cum illis id est cum petro iohanne et
iacobo. Seorsum autem hiis qui videbantur
aliquid esse et petro et aliis apostolis
locutus sum non in conuentu iudaici
populi sed separatim. Quare seorsum.
quia multum sciebat ille quod generalis mul-
titudo non poterat capere. vel seorsum

nedum prohiberet penitus circumcisionem
propter scandalum iudeorum contra se excitarent.
Videbantur inquit aliquid esse a se-
metipsis. videbantur enim doctrinam habere
a se et virtutem. sed neque doctrinam neque
virtutem. neque aliquid boni a se habebant.
neque suis meritis. ideoque licet videretur
a populo aliquid esse michi erat. Ne forte
in vacuum currerem aut cucurrissem. licet dubitan-
tis videatur. tamen beatus hieronimus hunc versum
interrogatiue dicit esse legendum qui huius-
modi est sensus. Numquid ideo contuli cum
illis seorsum. quod timerem ab illis repre-
hendi quasi mea doctrina non est
vera et illorum roboracione indigerem.
aut quasi inaniter currerem predican-
do de loco ad locum. Non. sed potius
vt illi a me alta et profunda miste-
ria audirent. quod minus capaces non
poterant capere et possent dicere galla-
this. Nolite credere paulo. quia mendacium
predicat. Aliter enim apud vos.
aliter apud nos docet. Apud vos
docet circumcisionem non obseruandam.
apud nos circumcidit titum. Vnde
apostolus volens eos confirmare in
fide et a circumcisione recedere dixit. Si
titus cum esset mecum non est compulsus
ab apostolis circumcidi neque minibus et
terroribus ac multitudine iudeorum. quanto
vos seducamini solis verbis. Sed
neque titus qui mecum erat cum esset
gentilis compulsus est circumcidi. Cum
venisset apostolus iherusalem iudei curiosi-
tatis causa submiserunt viros in secre-
to loco. et de quibus non poterat suspicio
esse qui considerarent. vtrum apostolus timore
illorum propter fratres circumcideret titum. Intro-
ierunt explorare libertatem meam quam
habemus in xpo ihesu. Libertas maxima
est in xpo ihesu id est in fide euangelii. quia
per fidem domini saluatoris liberi effici-
mur in baptismate non solummodo a peccatis

II

sed etiā a seruitio legis. Neq3 ad
horā cessimus ꝙ nō consensim9
eis neq3 ad tempꝰ. vt nos similiter
ti legis subiceremꝰ. Vt fides euā:
gelij quā vos p̄dicaui9 maneat
semꝑ in vobis. et vos nō circūda:
tis. Ab his autē qui videbantur
ꝙ a petro. iacobo. et ioh̄e. q̄ videbā
tur aliquid esse a semetipsis sicut
sup̄ diximꝰ. quales aliqn̄ fuint
anq̄m ꝑ aduentū sp̄c sc̄i corrobor:
arentꝰ. nō ꝑtinet ad me vt dicam.
sed hoc solūꝰ dicā. Nilʼ mea interest.
hoc est nulla distinctio inter me et eos
est. et hoc dico. q̄ deus nō est ꝑsona
rū acceptor. Fuit paulus ꝑsecutor
xp̄ianoꝝ. petrus negauit p̄quaꝫ
ab illo doctus est. Iohis et iacobus
tp̄e passionis relicto eo fugerūt cum
alijs ap̄lis. Qui videbantꝰ aliquid
esse petrus iohis et iacobus nilʼ m̄
ꝯtulerūt. sed econtͣ sicut ego contuli
illis. vel aliter. Cum putassetāqꝰ
repꝛhensores mei esse. nō solū nō
fuerūt repꝛhensores. sed etiā lauda
tores et fautores extiterūt mee pre
dicacōnis ita diuidūt et distingunt.
aug̃ et hieronimꝰ hūc versiculum
in tali subaudicōe. Cū vidissent
sc̄ꝫ a sc̄is tribus iacobus et iohis q̄ vi:
debant ita datū ꝙ ꝯcessū est mihi
euanm̄ ꝑputij ꝙ gentiū. sicut petro
creditū est euanm̄ circūcisioꝝ hoc
est iudeoꝝ. Et cū cognouisset graꝫ
que data est m̄ dextras m̄ societatꝭ
dederūt et barnabe. Ista per pare:
tesin dicta sūt sicut petro circūcisionis.
Hanc hꝫ consuetudineꝫ ap̄ls. vtar
cūcisioꝫ iudeos. et gentiles p̄putiū
appellet. Qui enī opatus est petrꝰ in
ap̄latu circūcisioꝝ. Et est sensus. qui
petrū mgr̄m et ꝑncipē fecit esse
oīm iudeoꝝ credentꝫ. me etiā i p̄re
dicacōis officio ꝑposuit oībus gētibus.

Dicit beatus aug̃ quodā loco. b̄to ap̄lo
maiorē sapiaꝫ p̄ oībus ap̄lis ꝯcessaꝫ
esse. et ideo hoc. q̄ ipē oībus gentibus
et ꝑhis ꝑdicaturus erat. oībus gētibus
et philosophis eius p̄dicacō suffice pos
set. Sꝫ dicit aliquis in isto loco. Quid
ergo petrus mgr̄ iudeoꝝ. si videret ali:
quē gentilē velle conuerti ad fidē
suscipiebat ad fidem nisi circūcideretꝰ.
et paulus mgr̄ gentiū aliqꝫ iudeoꝝ
circūcisiumꝰ. vtiqꝫ. petrus suscipiebat
gentilem non cogens eū circūcidi
vt corneliū. et paulus nō repellebat
iudeū ꝑpt̄ circūcisioꝫ. sꝫ tantūmodo
legales obseruacōes docebat eum
nō esse obseruandas carnaliter. Qui
columne esse videbantꝰ. Dicit b̄s
aug̃ colūne videbantꝰ esse illi. sꝫ
nō erant. sed videamus que sint
solidissime colūne. Salomō dicit
Sapia q̄ est verbū dei patris. edificaᵗ
sibi domū. corpus viꝫ in vtero vir:
ginali. Excidit colūnas septem
hoc est septē eccl̄ias ad q̄s scribit
iohēs in apoc̄ sua. Que septē eccl̄ie
vel colūne faciūt vnā eccl̄iaꝫ et vnā
colūnā. de qua dicit ap̄ls thimo:
theo. vt scias inquit quoꝰ opoteat
te conuersari in domo dei q̄ ē colū:
na et firmamtū. Si ergo isti colū:
ne nō erat. quid ē q̄d dn̄s dicit.
Qui vicerit faciā illū colūnam
in teplo meo. Et ergo ap̄ls dicit
et beatus aug̃ asseruit colūne
a semetipsis nō erāt. licet videretꝰ
a simplicibus a se esse qd̓ erant.
et colūne erant a dn̄o solidate.
sine suis meritis. et fundatores
eccl̄iaꝝ erat et sustentatores. De:
xteras dederūt m̄. q̄ dicē dextras
societates m̄ dederūt et barnabe
nilʼ aliud est nisi in sua societate
et familiaritate acceperūt. Tractū
est autē hoc a negociatoribus q̄ causa

negociatoribus venientes ad exteras
regiones. in primis vt ibi aduene-
rint ad eos. perfectis locis et homines
ibi habitantes accedunt et interrogant
illum qui preest aliis. Pacificus ne est
ingressus tuus? et ille pacificus. Tunc
mutuo dant sibi dexteras manus
et alternatim osculantur eas ac demum
tempus cum pace negocium suum explent.
libere incedentes et cum securitate in
medio illorum. sic et illi pacem cum apostolo
fecerunt. vt ille et barnabas in gen-
tes predicaret. ipsi autem in iudeos. Tan-
tum vt pauperum nobis. vt pauperum
illorum memores essemus. qui pro christo
sua reliquerant. vel qui spoliati fuer-
ant a iudeis vt in iudea et alii
quod etiam ipse sollicitus fui. hoc ipsum
facere mittens eis que necessaria fuer-
ant a gentibus fidelibus munuscula
accipiens. In faciem ei in presentia re-
prehensibilis erat. et reprehensione
dignus erat. Quidam enim iudeorum ab
iacobo et a ierosolimis. vbi constitutus
erat iacobus apostolus episcopus credentibus
ab apostolis timens eos qui ex circumcisi-
one erant. hoc est timens ab illis repre-
hendi. Sed cum vidissem quod non recte
ambularent. Non recte ambulabat
et segregabat se a gentibus quasi
inmundi essent. eo quod essent incircumcisi.
Dixi cephe coram omnibus id est publice
eum redarguit. quia ipse publice pecca-
uerat vt et eius correptione ceteri terre-
bantur in fide. publica culpa. pub-
lica eget castigatione coram omnibus vt
in canonibus precipitur. Quomodo gentes
cogis iudaizare. non cogebat eos
circumcidi verbis sed operibus. per hoc quod se
ab illis segregabat. putabant enim
gentiles dicere. si essemus saluati et
mundati per baptismum. nequaquam nos
quasi inmundos reputaret. melius est enim

vt circumcidamur. Si tu cum sis iudeus Iu-
deus erat petrus natura. sed gen-
tiliter viuebat non adorando idola.
sed non credens saluari posse per circum-
cisionem. sed per baptismum. sic et gentiles
saluabantur non per circumcisionem sed per bap-
tismum. Nos natura iudei et non ex
gentibus qui a iudeis peccatores appella-
bantur. Et est sensus. O petre si nos
iudei qui naturaliter sumus iustificati
per legem. quare cogis gentes iudai-
zare non verbo sed opere. vt credant
se saluari non posse per baptismum sine
circumcisione. Nos scimus. quia non iu-
stificatur homo per obseruantias legalium
mandatorum. Ex operibus legis dicit id est
per oblationes sacrificiorum carnalium.
per circumcisionem. per obseruantiam mandatorum
non iustificabitur omnis homo et nullus iusti-
ficabitur. Quod si querentes nos iustifi-
cari qui nati sumus iudei. iustifi-
cari in fide christi in baptismate. in-
uenti sumus peccatores dum venimus ad
baptismum. Numquid christus fecit peccatores
vt peccata haberemus. vt esset in nobis
quod mundaret? Absit. Sed quia lex non
poterat nos iustificare ideo venimus
ad christum vt credentes in eum iustifi-
caremur. Si enim quod destruxi hoc iterum
reedifico. preuaricatorem me constituo.
et si circumcisionem quam predicaui dimit-
tendam iterum predico obseruandam esse.
transgressorem me facio tam legis
moisi quam euangelii. quia si circumcisio
poterat iustificare. ideo quod illam destruxi
transgressor extiti. Et nondum quia tamen
petrum ista loquebatur. qui gentes coge-
bat circumcidi non verbo sed opere sub-
trahendo se ab illis. cum et ipse circum-
cisionem predicauit non obseruandam.
Ego enim per legem scilicet euangelii mortuus
sum legi moisi. et nichil illi debeo. quia non

sum subiectus ei. vel per legem spiritualiter
intellectam mortuus sum legi car
nali. quia carnem illam non observo.
Ut deo vivam per fidem et iustitiam.
Christo confixus sum cruci id est deleta et
mortificata. Vivo autem iam non ego.
vivebat quidem substantialiter. sed non vi
vebat in illo malitia sed iustitia.
Extinctus enim id est mortuus erat in illo
sevissimus persecutor. et vivebat in
illo piissimus predicator. Vivit vero
sed regnat in me Christus. per fidem
et per omnes virtutes. Non abicio gratiam
dei id est non repello fidem Christi etiam
et remissionem peccatorum que omnia nobis
gratis data sunt. Si enim per legem iu
stitia id est si lex poterat iustificare Christus
sine causa est mortuus. et eius passio
nec profuit nec obfuit. III

O insensati gallathe. una
quoque gens suam proprietatem in
conversatione et moribus habet
unde et gallathis est proprium. ut licet
fervent sint. sint etiam stolidi sive
stulti. facileque transferri possunt de una
re ad aliam. Quis vos fascinavit
vel quis vobis nocuit vel quibus decepit
Fascinari dicuntur pueri et animalia parva.
pulli que avium visu hominum et incantatione.
Ante quorum oculos Christus Ihesus proscriptus
est in vobis crucifixus. Ante illorum
oculos erat Christus Ihesus crucifixus proscrip
tus. quia illi non solum quatuor libros evangelii
habebant ubi passio Christi continetur com
pleta. sed etiam libros veteris testamenti
greco sermone secundum septuaginta in
terpretum habebant. in quibus prenuntiabatur
et predicabatur passio Christi. in quibus quasi
ante oculos ipsorum erat Christus crucifixus.
Sic stulti estis. ut cum spiritu cepistis
nunc carne consummamini id est cum spiritualiter
cepistis conversari. vel cum per spiritum
sanctum cepistis loqui variis linguis

nec in carnali observatione deficiatis.
Ponentes omnia spiritualia et transeuntes
ad carnales observationes id est ad cir
cumcisionem carnis et ad legalia sacri
ficia. Aliter. In primordio fidei omnes
credentes accipiebant spiritum sanctum. Insuper
accipiebant diversitatem linguarum per
quod ostendebatur eos habere spiritum sanctum. quod
nullo exemplo melius probari potest quam
illo quod in actibus apostolorum dicitur. quia cum
dixisset paulus quibusdam baptizatis.
qui baptizati erant in iohannis baptis
mate Si spiritum sanctum accepistis creden
tes. responderunt. Sed neque si spiritus sanctus est
in vobis. audivimus quia non possumus om
nibus linguis loqui. Et cum baptizas
set eos in nomine Ihesu. ceperunt loqui va
riis linguis. et sic gallathe non
acceperunt spiritum sanctum et diversitatem linguarum
ex operibus legis. sed quibus crediderunt
in Christum audientes ab apostolo fidem dominum
predicari. Ex auditu autem fidei dicit.
quia audit homo quod credere debeat. et sic fro
gatur ad fontem. quo credat. et sic bap
tizatur. Tanta passi estis sine causa mul
ta passi mala fuerant illi a iudeis
et persecutoribus pro fide Christi et quia no
lebant circumcisionem servare. Si tamen
sine causa. Affirmativa coniunctio idem
certe sine causa. si iterum ad carnalium
desideria vultis ire et circumcisionem
servare. si tamen patimini. Tribuit vobis
spiritum sanctum et operatur virtutes spiritum mi
raculorum et linguarum ex operibus legis
scilicet facit hoc. an ex auditu fidei. scilicet
non propter observantiam legis hoc pre
stitit nobis scilicet propter fidem. quia pro fide
iustificati placemus deo. Igitur qui ex
fide sunt benedicentur cum fideli abraham
id est qui fidem abrahe habent. benedi
ctionem abrahe consequuntur. Quicumque enim
ex operibus legis sunt sub male
dicto sunt id est qui per legem putant

se iustificari sub maledicto legis sunt.
q2 nō pnt oīa implere que ibi con
tinent. vn̄ petrus iudeis dicit. Cur in:
quit temptatis īponē iugū qd' neq3 nos
neq3 pres nri portare potuīus. Sb' q°
g° maledicti sunt sub illo. maledictus
oīs qui pendet in ligno et cetera. lex aū
nō est ex fide. fides est ea crede q̄ spe:
rare q̄ nō videt. Lex g° nō oplebat
fide sed ope. Quanm aūt magis com:
plet fide quā in opibus q2 sola fides sal
uat. Quicumq3 g° faciebat ea p̄cepta
que lex p̄cipiebat viuebat in illis.
q2 p̄labat ei pn̄s vita vsq3 ad statutū
finē a deo. Qui vero transgressor
erat legis. iubebat interfici dicēte
lege. qui hoc vel illud fecerit occidat.
xpc nos redemit de maledcō legis.
de quo maledcō. de illo qd' dictū
est ad adam. In q̄cūq3 die comedis
ex eo morte morieris. de hoc male
dicto .s. de morte redemit nos reuo:
cando ad vitā. q2 morte sua simpla
duplā nrā3 destruxit. Et quō p nos
factus maledcm. Nō est ipē factus
maledictus sic beatus ambrosius expot
vt pctm̄ heret. sed factus ē maledcm
.i. hostia p maledictis .i. pctōibus p
nobis viz. qui sub maledicto p̄mi
hoīs et sub morte tenebam. vel vt
beatus augus dicit. factus est maledi
ctus .i. factus mortalis sic et nos. licz
sine pctō esset. q2 scrptū est. maledi
ctus oīs qui pendet in ligno. Auti:
cus hoc mō expoit hūc versiculū.
Maledictus oīs nocēs qui culpa sua
et pctō suo pendet in ligno. q̄ vero
īnocēs est. si iniuste suspensus fuit
nō ideo erit maledictus. Quid ergo
si mardacheus inocēs suspensus esset
ī ligno. qd' et aman parauat. nū
quid io maledcus esset. minime. Ita
xpc licz maledictū illud sustineret
.i. passioē3 et cruciatū. et pctā nrā
assumeret. tn̄ nō ideo fuit maledictus
neq3 pctōr. q2 sic accepit ipē nostra
pctā. nō vt heret sed vt deleret. vel
et iam q̄ntū iudeis videbat male:
dictus erat .i. pctōr. Frēs. scdm̄ hoiē3 di
co .i. scdm̄ huānā csuetudiē3 et scdm̄
huānm legem. Tn̄ hoīs ofirmatum
testamtū. Testamtū dr̄ a testibus
quoꝝ noīa inibi scribūt. et a q̄bus
cōfirmat illud testamtū vel carta
sil scptū qd' pr̄ facit de suis rebus
filijs suis. qd' vnusq̄sq3 post mortem
eius possideat de hereditate patna.
Abrahe dicte sūt pmissoēs et sei
eius. Non singulaī nuō dic abrahe
dicta est pmissio et semini eius. sed
q2 multe pmissoēs ad eū facte sūt.
tam ex tra pmissoīs q̄m oīa d' dnō
ihu xpo. id plr̄ dixit abrahe dicte
sūt pmissiones et semī eius. Videamus
et consideremus que sint ille pmissoēs.
forte inueniamus aliquid de nob' genti
bus ei pmissū. p̄ma pmissio facta
est. q̄n eū dnus vocauit pmittens
vt si egredet de tra sua. futurus esset
in gentē magnā. d. Exi de tra tua
et de cognacoē tua. et vade in tram
quā monstrauero tibi et multiplicabo
te et c̄. Et rursū. In semīe tuo bndicēt
omīs gentes. et patrē multaꝝ gen:
tiū posui te. Cū aūt subiūgit. et se:
mini eius sp̄ dicte sūt pmissiones cōm:
unis apls spēalr̄ semen abrahe xpm
ītelligat. possum⁹ tn̄ simplici mō semī
ius accipere isaac filiū eius et iacob ne:
potem eius. ad quos etiā r̄pmissoēs
legimus factas. Nam legit in genesi.
q dormiente iacob quodā loco appa:
ruit ei deus. di. Terā in qua dormis
tibi dabo et semī tuo. Ditāq mō et
scdm̄ aplm̄. Abrahe inqt dicte sūt
pmissiones et semī eius .i. xpō. Que
sūt ille pmissoēs q̄ sūt xpō ām̄ in xpō.
Cū in illo essent bndicende oēs gētes.

III

Semen ergo xpi est abrahe. quia abraham
genuit isaac. et isaac iacob. iacob
autem iudam de cuius tribu et progenie
assumpsit dominus carnem in utero virginali
beate marie et processit velut sponsus de
thalamo suo. Sed quomodo potest. quare omnes gen
tes dicantur benedici in xpo. cum adhuc
omnes gentes non credant in eum. et nulli
dubium est per alium non mereri benedici.
nisi qui fidem eius habet. Ad duobus
modis potest solui. potest etiam sinodochicos
accipi. hoc est a toto pars. quia licet
omnes non credant. tamen ex omnibus gentibus
fidem eius habent. vel omnes qui benedictionem
merentur in xpo benedicuntur. Subnectit
ergo apostolus et dicit. Non dicit sibi abrahe
dicte sunt promissiones et seminibus eius.
sed singulari numero dicit semini. Non dixit
scriptura sicut in seminibus tuis benedicentur
omnes gentes. sed in semine tuo. Unde
velut de xpo intelligamus dictum. si
enim dixisset plurali seminibus forsitan
diceret aliquis contendendo de david et
de aliis iudeis esse dictum. Quodam
loco dicit beatus hieronimus qui omnes sa
cras scripturas veteris et novi testa:
menti sensu et memoria peragrabimus
quando potuit invenire semina plurali nu
mero posita si de propagacione filiorum
res agitur. Si vero ad sementem fructuum
pertinet invenitur plurali positum ut ye:
nisi habetur precepit ingens ioseph egi:
ptus. ut acciperent ad abraham dicto cum con
firmatum a deo. Hunc versiculum vario
modo in suis scripturis distinguunt docto
res. Quidam enim faciunt perfectam distin
ctionem ubi dicitur deo. quidam vero mediam
quod utrumque potest convenire. Testamentum
hic appellat promissionem que facta est ad ab
raham quod in semine eius hoc est in xpo ben:
dicende essent omnes gentes. Quomodo istud
testamentum vel ista promissio est confirmata.
Natus est xpus ex virgine de semine
abrahe predicavit in seculo miracula
fecit. redemit genus humanum sua passi
one. misit discipulos suos predicare
et baptizare et completum est quod pro:
misit abrahe. quando apostoli perfecti predicarunt
ubique ipso cooperante in tantum ut in
omnem terram sonus eorum prodiret. et in fines
orbis terre fama nominis eius divulgaretur.
Tunc in semine abrahe id est in xpo benedicte
sunt omnes gentes eo modo quo supra diximus
et promissio eius adimpleta est. Lex que post
quadringentos et triginta annos facta
est. vel data in monte sina. non irritum
fecit per testamentum ad evacuandam vel
ad destruendam promissionem abrahe. Irrita
res est inanis est et vacua. Verbi gratia
sicut solent esse folliculi grani frumenti
aut ceteris sive alicuius leguminis vel
seminis. Lex ergo que data est filiis israel
post factam repromissionem ad abraham.
non fecit vanum et inane id est testamentum
ut illa promissio evacuaretur. De hoc
numero quadringentorum et triginta annorum
vario modo doctores disputant per lon:
gas ambages et circuitiones illum colli:
gentes. Sed nos omnia illa summatim per:
stringentes compendioso utamur exitu
computantes ipsos annos a vocacione abra:
he de terra chaldeorum usque ad ingressum
iacob in egiptum computantur anni ducenti
quindecim. Iterum ab ingressu iacob in
terra egipti usque ad exitum filiorum israel ex
ea computantur similiter anni ducenti quindecim.
qui simul iuncti complent numerum quadringen
torum et triginta annorum. Iam quia diximus
de numero quadringentorum et triginta
annorum post quos data est lex. ex quo
repromissio facta est ad abraham. Di:
cendum est etiam quomodo illud intelligendum
sit quod locutus deus in genesi ad abraham
dicito promittens quod peregrinum erit sem
en tuum in terra non sua. Ad omne tempus
quadringentorum annorum est referendum in quo

abrahā isaac atque iacob in terra
sua peregrini et aduene fuerūt
et filij eorum post eos longo tempore. Ge
autem subiungit seruituti eos subi
cient male qz tractabūt annis qua-
dringentis ad extremā partē et ad
vltimum numerum quadraginta annorum ē refer
endū in quo illi afflicti sūt a morte
ioseph vsque egressionē eorum de egipti-
aca seruitute. Nam si ex lege heredi
tas iā nō ex promissione. hoc est si
per legē data esset abrahe hereditas
terre promissionis quā possedit in filijs
suis vel hereditas totius mūdi quā
possidet in xpo. qui de semine eius natus
est. iā nō esset promissio ... dato. sed
lex. hereditatē enim totius mūdi abra
ham in xpo possidet. Abrahe autem
nō per legē donauit deus hereditatem
totius mūdi. sed per repromissionē dona
tū est semen quod est xpc in quo benedi
cuntur omnes gentes. Quid igitur lex.
Beatus augustinus exponens hanc eplām
ad gal. primum ita distinxit. Quid igitur.
Sed postea relegens ea que dictauerat
correxit suū errorē in libro retractio
nū atque precepit ita distingui. Quid igitur
lex. id est vt quid venit lex. q.d. quare fuit
vel quare data est si abrahe hereditas
per repromissionē data est. Ad hec respondet
sibi ipse apls dicens. propter transgressio
nes posita est. quo adusque veniret se
men id est xpc cui xpo vel semini promiser
at sed quod in eo benedicende essent omnes
gentes. Transgredi est vltra ire et preua
ricari. ideo ergo data est lex post re
promissionē vt homines compesceret et pro
hiberet a peccatis qui proni erant ad
transgredienda precepta omnipotentis
dei. et naturalem legem. Statim autem vt e-
gressus est populus de ergastulo egiptiorum
antequam transisset mare murmurauit.

Rursus qz transito mare murmurauit
atque dum peruenisset ad montē sina post
quā acceperat decem precepta caput bo
uis quod adorabant egiptij. colueruīt
et inclinati sūt ante illud. pro talibus ergo
et huiusmodi transgressionibus data est lex.
vt talia prohiberet. deo minante mortem ill'.
Ordinata per angelos. hoc est dispo
sita et descripta atque dictata ē ipsa lex per
angelū. per subiectā scilicet creaturam
loquebatur deus ad moisen hoc est per
angelū. sicut stephanus in actibus aplorum
dicit iudeis. hic est moises qui fuit in
ecclesia in solitudine cū angelo qui locutus
est ei in monte sina. In manu media
toris. id est in potestate verbi dei. hoc est filij
dei. qui postea assumendo carnē nobis
mediator factus est. nisi enim hominem
assumeret. mediator nobis alio modo
esse nō poterat. sed assumendo carnē
nostre fragilitatis. nobis factus mediator
assistens nunc vultui dei pro nobis
et per illū preces nostras dirigimus ad
deū patrē. Quidā voluerūt interpretari
in hoc loco mediatorē moisen propter
hoc quod ipse dixit. Ego sequester et me-
diator fui inter deū et vos in tempore illo.
Sed melius est secundum beatum augustinum vt
mediatorem filiū intelligamus referentes
illud ad xpm. cuius dispositione ipsa lex
data est per angelorum ministerium sub
potestate eius predicta sunt oracula prophe-
tarum qui dicebant. verbū domini quod fa
ctū est ad iohel vel ad ysaiā. ita eius
dispositione conscripta est lex. Medi
ator vnius autem partis nō potest esse. sed
inter duas aut inter plures vt ipse
sit medius. Deus autem vnus est. hoc
ideo apls addidit. ne quis putaret
xpm ideo ab vnitate diuine nature
penitus esse diuisū quia mediatoris su-
sceperit officium. Licet enim ipse nobis mediator

IIII

sit per hualitatem. nō est tn̄ abruptꝰ a natura diuine paternitatis. Sꝫ ipē qui est verꝰ deus verꝰ hō in vna natura. ipē semꝑ equalis patri in natā et ꝑtātē diuinitatis. Lex ḡo aduersꝰ promissa dei? Nunquid ḡo lex contraria est ꝑmissioni oīpotentis dei q̄ facta est ad abrahā de xp̄o. q̄ in semīe eiꝰ bndicende essent oēs gentes? Absit. nō fiat istud. vt aliquis credat legē contrariā esse. huic ꝑmissioni vt illā euacuaret. Si enī data esset lex q̄ posset viuificare et iustificare. Aīa quādiu nō peccat viuit deo. cū vero criminibꝰ se implicat morit̄. iuxta illud aīa q̄ peccauit ipā morietur. Lex illa mosaica nō poterat hoīez ab hac morte suscitare. q̄ ondebat pctm̄ nō tn̄ tollebat. Impꝰ lē q̄dē erat sangne hircoꝝ auferri pctā. Et si esset possibile q̄ posset hoīez iustificare q̄ viuificare etiam vas rgni apperire. vere ex lege esset iusticia. hoc est intelligē putaret̄ esse exclusa ꝑmissio. Si enī lex posset mundare nos et viuificare. quid esset necesse venire xp̄m? Sꝫ q̄ illa non valuit. iō aduentꝰ xp̄i nobis ꝑnecessariꝰ fuit. Sed ꝯclusit scriptura legis. oīa genera hoīm et oēs iudeos sub pctō. et ondit q̄ nullꝰ esset qui illā posset implere. Dicebat enī lex. Non occides. nō adulterabis. nō facias hoc vel illud. q̄a si feceris morte aīe morieris. preDicebat ista cauenda. Sꝫ si ꝯmitterent̄ nō tollebat. Nunquid erat autō sceleris et culpe peccantium? Minime. verbi gr̄a. Sic erat ipā lex sicq̄dā rex. vel q̄libet maiestas terrena q̄ statuit et ꝯposuit legē et edictū. vt si quis hoc vel illud fecerit. aut in carcerem det̄. q̄ capite truncet̄. Trans-gredit̄ aliq̄s edictū illud et ponitur in carcerē. Nunquid rex autor ē sue culpeꝰ viz. q̄ ꝑceptū statuit? Nō. sed ipē qui ꝯmisit autor est sue culpe. Et si inde liberat̄ gr̄a et pietas est regis. Et lex ondebat pctm̄ ꝓhibebat. sed nō tollebat. Vt promissio ex fide ihu xp̄i q̄ data est ad abrahā. daret̄ credentibꝰ. vt in noīe eiꝰ bndicent oēs gentes. et in fide eiꝰ iustificarent̄. esset qꝫ grā et indulgēn iꝰ vt q̄ lex nō poterat saluare ipse redimeret. Et qui per legis opa nō eramꝰ digni iustificari. iustificamꝫ per eiꝰ fidem obtineamꝰ. IIII

Quanto tpē heres paruulꝰ est. scdm̄ ꝯsuetudinē humane legis loq̄t̄ hic aplūs. Solet enī pres morituri filios suos paruulos quos heredes relinquūt cōmittere sub tutoribꝰ et actoribus vsq̄ ad illud tempꝰ. quo ipī possint res ꝑpas regere. hoc est scdm̄ legē romanā vsq̄ ad vicesimūqntū annū. Ipī etiā tutores cum consilio sabinoꝝ in gn̄ali mallo debēt eligi. Quādiu aūt sub illoꝝ tutela est paruulꝰ. nil̄ distat a seruo. licet sit dn̄s seruoꝝ et filiꝰ regis. aut comitis. aut alteriꝰ principis. q̄ flagellat̄ seruꝰ flagellat̄ et ille. pleruq̄ꝫ etiā flagellat̄ a seruo. Tutores sūt defensores reꝝ custodiā et aduocati. Et aūt hic dē actoribꝰ. q̄dā dictatores dicūt meliꝰ esse autores q̄m actores isto in loco. q̄ actor ipē ē tutor sīt aduocatꝰ. Alter vero est patronꝰ nutritor. qui more patrio nutrit illū. Et ad tutorē ꝑtinet defendē et disponē res pueri. victū et vestimentū ministrare. Ad autorem

vero disciplina et honestas morum et conversacionis. Sic iudei quamdiu fuerunt parvuli sensu sub tutoribus et actoribus fuerunt usque quo venit dispositi tempus a deo pre. quando eis misit filium suum. Tutores vero illorum fuerunt reges et principes ut dauid et zorobabel qui hereditatem defendebant. Actores vero sacerdotes et prophete qui eos erudiebant secundum legem et cogebant etiam ad altare dei non recedere. si aliquis vellet adorare idola. Ita et nos cum essemus parvuli sub elementis mundi eramus servientes. Elementa dicuntur quasi elevamenta. eo quod ex illis omnia corporalia et visibilia elevata sunt. Quod vero dicit hic sub elementis mundi eramus servientes. quantum ad iudeos pertinet dupliciter potest intelligi. Ad primum intellectum elementa vocantur lex et prophete. quia sicut elementa inicium et fundamentum sunt omnium corporalium. ita lex et prophecia fundamentum sunt omnium divinorum eloquiorum. Hic etiam in epistola ad hebreos. elementa appellat legem. Sub lege ergo et prophecia erant servientes. Aliter. sub elementis etiam serviebant quia sub observacione solis et lune degebant celebrantes neomenias aliasque festivitates. Notandum. quod quia non dixit elementis serviebamus sed sub elementis id est sub observacione legis et prophecie. vel sub temporum observacione cursum et etatem lune attendentes. nam sol et luna elementa sunt. Gentiles autem erant servientes elementis. At ubi venit plenitudo temporis. id est perfinitum tempus a deo potere. finiente quinta etate et inchoante sexta. Factum ex muliere id est ex semine mulieris opere spiritus sancti creatum. Quidam voluit dicere natum. sed melius est factum ex muliere propter hereticos qui dicunt. quod ut ingressus est in virginem statim exivit. Factum sub lege. factus est sub lege. quia octavo die est circumcisus. quadragesimo sunt pro eo legalia munia oblata. Et hoc ideo ut demonstret legem esse sanctam iustam et bonam. Ut eos redimeret qui sub lege erant id est subiecti erant legi peccatores non valentes per eam mundari. ad operationem id est electionem filiorum scilicet dei quam perdidimus in adam. Quod autem estis filii scilicet dei adoptivi non naturales. misit deus spiritum filii sui. Spiritus sanctus communis est patris et filii. et quando mittitur a patre mittitur et a filio. clamantem id est clamare nos facientem. Abba pater. scilicet miserere mei. Abba hebreum est et sirum. pater grecum et latinum. Itaque scilicet quia spiritum christi sancti habetis. Non est servus scilicet peccati. sed filius scilicet dei. Quod si filius scilicet dei. et heres scilicet vite eterne. id est non suo merito. sed gratia dei per quem est redemptus. Estote sicut ego. quia ego sicut et vos. Erant galathi infideles et peccatores alienati a deo ut quondam fuit apostolus quando persequebatur ecclesiam dei. sed iam per domini gratiam fidelis erat et iustificatus. Estote vos perfecti in fide sicut et ego sum modo. Et nolite desperare de venia. quia et ego quondam fui infidelis et peccator sicut vos estis et eo amplius. Obsecro vos fratres scilicet ut paciencius me audiatis. Nil me lesistis scilicet quando primum vobis evangelizavi dicavi. et sicut tunc me nil lesistis et pacienter audistis ita et nunc nolite me ledere. sed cum parva audite que dicturus sum. Testimonium enim perhibeo vobis. quia si fieri potuisset scilicet sine vestro dispendio. oculos vestros eruissetis. et dedissetis michi id est si fieri potuisset.

·IIII·

vt ex oculis corporeis possem maio:
ra de deo cognoscere et archana
misterior. huic corporis amplius pe:
netrare oculos vros eruissetis et
dedissetis m tanta caritate ergame
feruentes eratis et tm desiderabatis au
dire verbu dei per me· Filioli mei
quos iteru parturio donec formet
xpc in uob · parturire est parere
velle: beatus apls ia pepat galathas
in fide per euangm · sic ipe dicit per euagm
ego vos genui · sed illi recesserunt
a fide · et secuti sunt pseudo aplos do:
lens ergo de eor miseria · et volens vos
reuocare ad fide xpi · parturiebat
illos i parere volebat ipsu verbo et
exeplo · vn et dic · Filioli mei quos
iteru parere volo mea predicacione
in fide xpi · sic iam dudu vos partur
iui · qn adduxi vos ad fide · donec for
metur xpc fides in vobis · tunc em
xpc in vobis formatus est qn a uo
bis ita creditur sicuti debet credi·
Scriptu est em quod abraha duos
filios huit · Nos sn causa apls ad me:
moria reducit factu abrahe iudeis·
na in hoc maxie gloriabant · q filij
abrahe erat scdm carne · Vn cum
dns dixisset eis i euangio · Si vos
filius liberauit · vere liberi eritis·
Rndert illi · Nos filij abrahe sum
et nemi seruiuimus vnq · Ergo apls
volens galathas sollicitos reddere
ne potuissent seduci verbo q cir:
cucisioz docebat obseruare · et sac
ficia legalia offere · dicetes n pote:
stis saluari per passioz xpi et p
baptismu n circucidamini et sacri
ficia legalia offeratis · ondit eis quod
abraha nd p obseruacioz legis mer:
uit iustificari et amicus dei appel
lari · sed pp ter fidem sincerissima

operacioneqz pbatissima · Sz q d' an
cilla ismael de agar scdm carne
natus est · hoc est scdm huac co(n)sue
tudinis vsu · Dicit bts augs quia
consuetudo huane nature est vt senex
iunctus iuuencule in coitu filios pro:
creent · Cmt senex et vetula co:
pulati nale est vt desistant pare ·
Si vero iuuenib cu vetana mi:
xtus fuerit · dicit etia illos posse
propagare filios · licet illud rarissie
in vsu heat · Secundu huc modu
et nale consuetudinez quo pmo di
ximus vt senex iunctus iuuencule
possit iuuencula gnare dic apls
ismaele natu esse · Qui aut de li:
bera est x isaac de sara p repmis
sioz Spc dei natus est que facta est
ad abraha no scdm consuetudinem
huaz · Sz qstio orit isto in loco · qre
apls isaac solumo p repmissioez
dicit natu esse · cu legamus ead de
ismaele pmissioz facta esse · Na legim
in libro genescos · qm esset agar i
deserto fuit · apparuit ei angelus dni
inquiens agar ancilla sare · vnde
venis aut quo vadis? Rndit ·
A facie sarai dne mee ego fugio · Cui
angelus · Reuerte inquit et huiliare
sub manu illius · Et rursu multipli
cans multiplicabo inqt semen tuu·
Ecce paries filiu et vocabis nome
eius ismael · hic erit ferus homo · manus
eius con omes et manus oim con eum·
Ad hoc dicedu est · q qn ista pmissio
facta e ismael ia nat erat conceptus ·
pmissio vero que de isaac facta est
an qm conciperet data est abrahe ·
sic et verbo angeli possum pbare
dicentis ad abraha · Scdm hoc tpus
venia et erit sare filius · vn appar
isaac no scdm natura huae consue
tudinis esse natu · sed p repmissioz
ex longeuo patre et vetula matre.

et quod maius est sterili deo operante natus est. Hec sunt per allegoriam dicta, et ea que superius dicta sunt de agar et sara ismahel quoque et isaac spiritualiter sunt dicta et spirituali indigent expositione. hanc habet consuetudinem beatus paulus ut spiritualem intelligentiam allegoriam appellet. Allegoria autem proprie ad grammaticos pertinet. Est enim tropus quo aliud significatur quam dicitur. Et que hic dicta sunt allegorice intelligenda sunt ut sequentia produnt. Hec inquit sunt duo testamenta, et illa que supra memorata sunt sunt duo testamenta. nam quantum ad sensum littere pertinet. agar et sara due mulieres fuerunt. et ismahel et isaac duo homines. Quantum autem ad spiritualem intellectum attinet. agar ancilla que filium genuit in servitute significat legem que genuit et habuit iudaicum populum sub servitutis iugo. In quo fuit ergo iudaicus populus servus? In hoc utique quia cogebatur servire legi circumcisionem servare. legalia sacrificia offerre et cetera innumerabilia custodire que impune non poterant transgredi. Non solum enim corporalis vindicta in transgressione vindicabatur. sed etiam maledictioni subiciebatur que in ipsa lege continetur. Maledictus inquit omnis qui non permanserit in his omnibus. Et dum hic timor mandatis constringebat. quasi quodammodo servus erat. Sara autem libera que filium liberum genuit. significat gratiam novi testamenti. que genuit populum christianum liberum in baptismate non solum ab originalibus sed etiam actualibus peccatis: sed etiam a servitio legis. que hereditatem christi. hoc est patriam christi hereditabit. Habuit autem abraham alios filios de cethura quam hebrei agar dicunt esse. Sed tamen illi non fuerunt digni dignitate paterna

amittere. Similiter in sancta ecclesia multi sunt qui renascuntur in baptismate et quasi filii abrahe esse videntur. sed quia opera abrahe non habent secundum varios errores. deinde suis mala. et variis criminibus se implicando non merebuntur cum electis hereditate patrie celestis frui. De istis talibus dicit iohannes euangelista. De nobis exierunt sed non erant de nobis. Hec inquit sunt duo testamenta. Testamentum dicitur a testatoribus. Testamentum vero vetus habuit testatores angelos moisen alios quoque prophetas. Testamentum autem novum habuit unum verissimum dominum ihesum christum et apostolos quorum ministerio per quadrifidum est orbem divulgatum. Unum quidem testamentum datum est in monte sina generans scilicet plebem iudaicam in servitutem que est agar. hoc est quod significatur per agar. Lex per doctores sinagoge generabat populum in servitutem sibi. Sina enim mons est in arabia provincia. qui coniunctus est ei que nunc est ihrlm. hoc est terminus est terre promissionis in qua est ihrlm. et servit ipsa ihrlm cum filiis suis id est sacerdotes et doctores qui in ihrlm maxime habitabant cum subiectis suis deo omnipotenti sub servitute legali. Arabia provincia est multas gentes et regiones in se continens amonitas videlicet moabitas philisteos et idumeos et alias quam plures. In qua provincia mons est sina tante longitudinis ac magnitudinis ut terminus sit terre repromissionis sicut sunt verbi gratia montes qui cingunt italiam et dividunt ab aliis regnis. Et omnia que superius apostolus premisit ideo texuit ut ad hoc perveniret quod modo dicit de monte sina. qui est vicinus terre iudeorum. et ostendit iudeos non solum per legem quam acceperunt servos esse. sed etiam ex vicinitate locorum. et quia mons illis adherebat in quo

ragem seruitutis accepit. Illa aut
que sursum est iherlm. Iherlm que in
terptat visio pacis signat scilz ecclia
dm mente videntem. que constat ex
angelis et hoibus. que parti iam
regnat cum xpo partim aut adc
peregrinat a deo vitteris. Sed d'i
que iam cu xpo regnat in angel
et hoibus iustis partim i corpe
partim in aia. no est dubiu qm
sursu sit in celesti btitudine. De
ista aut que adhuc peregrinatur
in tris qrendu est. quo sursu sit.
sursu dr esse. qz licet corpe inhitet
tera. mente tn hitat celu dicens cum
aplo. Nra conuersacio in celis est.
et semp celestia opera agit et illa q
ad celeste regnu possit pingere.
q eciā bene mater nra dr apli et
martires sanctiqz pdicatores q
nos precesset. ipi nos genuerut in
fide xpi sua doctrina. et suis sptis
atqz exemplis. De qua gnacoe dicit
aplis corinthijs. per euangm ego vos
genui. Scriptu est enim letare ste:
rilis etc. hoc testimom in isaia no:
bilissimo pphetaz hetur qd dur
pt intelligi. Dicit g ecclia de gen
tibus que diu et longo tpe steril
mansit a bono ope et deo filios
no gnauit. hoc est a destructioe
turris babel q nuc babilon appel
latur vsqz ad aduentu xpi. ibi. n.
diuisum est labiu vniuerse tre.
et tn mo dei cognicio in sola domo
hebreoz mansit. Dicitur g letare
et gaude et exulta o ecclia de gen
tibq. q antea sterilis eras. et q deo
filios no pariebas. erupe in gau
diu et exclama pnimia iocun
ditate que no pariebas. qz plēs
filij deo accepti tibi erut qm sina:
goge. que quonda habuit dm oi
potente veru ptectore sui. vel quo
gliatur et puta se hre dm vez
tu illu amissu heat pq qm dixit
no habemq rege nisi cesare. Vi
tamq et alijq iuxt btm augl refer
entes ista ad ecclias q iam regnat
cu xpo in celis. q iam sterilis appel
lat. non a bono ope et laude crea
toris sui sed a carnali ppagacione.
Propter pctm enim venit mors.
que nihil est aliud. nisi dissolucio
elemtoz. et pp mortē venit
successio filioz per ppagacoz carnis
qua pp appellat sterilis. et dr
ei congaudendo voce ppheta. letare
ecclia sterilis a carnali procreacoe.
et q no paris filios carnales cum
dolore et nimia anxietate. quia
plures filij deserte quonda gentili:
tatis venient tibi qua ex sinago:
ga que olim habuit dm oipotete
viru. vel q mo gliat se hre. Vibq
eni patz plēs ex gentibq transire
ad gloria sempiterna qua ex iudeis.
Similit in ecclia pnti plures habz
filios fideles ex gentilite qm ex sina
goga. per omis eni pene ciuitates
et regiones vicos quoqz et villulas
gentiles se clamat crede in xpm.
Iudeoz aut aut rarq aut nullus
inuenit qui xpm ofiteat credere.
Nos aut frs sedm isaac pmissois
filij sumq. Iungit se apls galathis
credentibq et dicit. Nos aut frs id e
ego et vos sedm pmissioz isaac. Et
sic isaac sedm pmissioz natq e. ita
et nos filij sumq pmissios. Sz quo
tunc qui sedm carnē natq fuat etc.
Alloquit apls galathas vt se custo
diant a iudeis. ne possint ab eis
seduci. O galathe cauete et dclinate
a iudeis. qm sic ismael. q sedm hu:
mane osuetudis vsu natq erat. code
mo quo sicq dixiq psqbat tc isaac
qui sedm spualē rep missioz datus
fuat abrahe ita psqt et nc iudaicq

populus qui designatur per ismaelem natum de ancilla populum christianum vos et alios qui designantur per isaac natum de libera ut ad servitutem illos legis inclinet. De ludo puerorum ismahel et isaac iudei varia dixerunt. quidam enim dicunt quod volebat quoddam genus ludi provocare ad saltum tenens perticam in manu. ubi optabat eum ita debilitari. ut indignus fieret honore primogeniti et hereditate ditari paterna. Quidam etiam dicunt. quod volebat ei suadere quibusdam turpitudinibus misceri pro quo notaretur et despectui haberetur apud patrem et matrem. et ut diximus indignus fieret honore primogeniti. sciebat enim se nullo modo posse pertingere ad hereditatem paternam et dignitatem primogeniti. utpote qui ex ancilla erat licet primogenitus foret. nisi illum ita vituperabilem redderet. aut in corpore aut in levitate mentis. ut patri et matri pro nihilo duceretur. Sed quicquid id fuit plane apparet illum ludum non simpliciter esse. pro quo mater indignata precepit pariter matrem cum filio a domo et a consortio filii libere eici. Beatus etiam apostolus doctus ad pedes gamalielis legisdoctoris. omnem scientiam legis et prophetarum. que tunc temporis penetrari poterat intellexit sic illum ludum non simpliciter fuisse quem appellavit persecutionem. volebat enim eum levem et scurrilem facere. ac dignitate privari. Sed quid dicit scriptura. Eice ancillam et filium eius. Quantum ad literam pertinet ob hanc memoratam causam quam diximus precepit eam mater eici. Quantum vero ad spiritualem intelligentiam attinet quamdiu iudei ancille filii volunt esse et filium libere persequuntur. hoc est quamdiu legi volunt esse subiecti in circumcisione et sacrificiis legalibus. non credentes se per passionem christi posse salvari et quamdiu nos volunt persequi qui iam sumus effecti liberi. et illi ab hereditate celestie repellendi sunt. Non enim heres erit filius ancille cum filio libere. hoc est filius peccati et male concupiscentie que potest intelligi per ancillam filius carnalis legis. qui legem carnaliter observare nititur. non erit heres in hereditate patrie celestis cum filiis liberis. qui liberi efficiuntur in baptismate. non solum ab originalibus peccatis. sed etiam ab omni servitute legis. Itaque fratres non sumus ancille filii sed libere. et non sumus iam filii legis. que suos observatores servos facit. sed filii nove gratie et filii evangelii per baptismum et per dona spiritus sancti. que accepimus tam in baptismate quam in impositione manuum episcoporum et per communionem corporis et sanguinis domini cui participamus. et illa libertate sumus liberi. qua christus nos liberavit per passionem suam et per baptismi gratiam. Omnis enim qui fidem abrahe habet et imitator existit operum abrahe. utique filius est abrahe non per naturam. sed per imitationem sicut alias apostolus dicit. Si ergo vos christi. ergo semen abrahe estis. Qui vero fidem quam habet bonis operibus non exornat. minime non computabitur inter filios abrahe neque accipient hereditatem cum illis celestem. Quapropter laborandum est omnibus nobis. ut fidem quam habemus exercitio bonorum operum studeamus decorare vel imitatores illius effecti.

V

Dico autem. spiritu ambulate et desideria carnis non perficietis. De hac lectione

diuersi doctores non equaliter senti-
unt. dicentes quidam de spiritu hominis lo-
cutum esse hic apostolum. sicut Cassianus vir
prudentissimus in collacionibus patrum.
Quidam de spiritu sancto ut beatus augustinus.
quod utrumque non incongrue neque contra recti-
tudinem fidei accipi potest. Dicimus igitur iuxta
cassianum. Spiritu ambulate et spiritu
ducente viuite. Quid est hoc spiritus hominis.
principalitas anime que et racionabilitas
mentis appellatur. per quam possumus
cognoscere quid debeamus appetere et
quid vitare. Si inquit spiritu vixeritis. hoc
est si iuxta racionabilitatem et intellectum
mentis vixeritis. desideria carnis id
est desideria carnalis hominis et con
cupiscenciam malam ac desideria de
lectacionis praue non perficietis. Que sint
desideria carnis in subsequentibus ma
nifestabimus. Dicimus et aliter sequen-
tes sensum beati augustini. Notum habetur apud
eruditos spiritu sancto dictante atque reue-
lante. qui unius substancie est cum patre et
filio scripturas sacras conscriptas esse.
et omnia diuina eloquia et precepta que
in lege et prophetis atque euangelii gratia con
tinentur ab illo data esse. Ideo dicit apostolus.
Spiritu ambulate et sicut spiritus sanctus docet ac
precipit in diuinis scripturis ita viuite
et conuersamini ambulantes et crescen-
tes de virtute in virtutem. de fide ad spem.
de spe ad caritatem. de caritate ad opera
eorum perfecta. quod si hoc feceritis. desideria
carnalis concupiscencie non perficietis. Quid
est quod dicit. caro concupiscit aduersus spiritum.
spiritus autem aduersus carnem. Numquid caro
potest aliquid concupiscere si defuerit spiritus.
Non. Quod probari potest ex corporibus mortuis.
postquam enim spiritum exalauerint. non possunt
concupiscere nec valent. sed eciam aliquid me
brorum per se mouere non possunt. Carnem
hoc appellat hominem qui carnalia tantum
et temporalia querit. carnale quod concupiscit iam
consuetudinem et delectacionem. licet enim
caro non valeat per se aliquid implere
si defuerit spiritus. tamen quamdiu a spiritu viui
ficabitur. semper contraire videtur spiritui
et racionabilitati mentis qua propter dicit
apostolus caro concupiscit etc. Quomodo concu
piscit caro aduersus spiritum videamus.
caro desiderat repleri cibis inebriari
luxuriari. in omni delectacione manere. quibus
semper quod suum est. Hec quomodo concupiscit
aduersus spiritum caro. Econtra spiritus concupi
scit aduersus carnem. quia ille delectatur.
ieiuniis. abstinencia. castitate. et hiis
que carni contraria sunt. Sed sequendus
est spiritus semper. quia ille querit per quod viui
uit deo. Similiter possumus et de spiritu sancto dicere.
Dum enim delectacio carnalis desiderat
transgredi precepta dei. aduersus spiritui
sancto concupiscit. ut dum spiritus sanctus prohibet
in lege et prophetis atque in euangelio que
caro desiderat aduersus illum concupiscit.
Unde subdidit apostolus. hec inquiens id
est caro et spiritus sibimet aduersantur
et cetera. Hec sibimet contraria sunt caro
et spiritus. ut quod vult caro non consenti-
at spiritus. et quod vult spiritus non consentiat
caro. quia caro delectat seruire viciis.
spiritus autem virtutibus. Quod si spiritu duci-
mini et si racionabiliter viuitis et conuer-
samini. Non estis sub lege et subiecti
legi. et non est vobis necessaria lex. quia
non est posita lex iustis. sed impiis
et peccatoribus. Vel aliter. Si spiritu duci-
mini et si spiritu sancto gubernamini. et si
secundum quod spiritus sanctus docet in scripturis sanctis
ac sacris viuitis. non estis subditi legi.
sed alieni estis ab ea. nichil ei debetis.
Manifesta autem sunt opera carnis omni-
bus in christum credentibus maxime quia illis
qui spiritualem vitam sectantur in tantum
illis sunt nota. ut eciam ab illis se alienos

reddant. scientes quoniam mortem generant. Fornicacio dicitur a fornicibus hoc est a locis theatralibus et lupanaribus que fornicibus id est arcubus sunt constructa. que et arenaria nunc appellantur. in quibus erant meretrices cum quibus committebantur spurcissima quaque. Fornicari autem est cum puellis liberis. cum viduis nondum deo sacratis et cum masculis atque pecudibus coire. Inmundicia luxuria. omnis incontinencia ad libidinem pertinens inmundicia et impudicicia atque luxuria potest appellari quocumque modo fiat. luxuria vero est noxius humor et sic abundans. Idolorum servitus hoc est idolatria que erat in omnibus pene gentibus. possumus intelligere etiam per hoc quod dicit idolorum servitus altiori sensu avariciam. Vnde in epistola ad col. Veneficia sunt maleficia. hoc est malefice artes per quas coguntur sepe miseri amare et amari. vnde dicitur veneficia quasi veneno infecta. Inimicicie sunt male voluntates. Contenciones sepe ex superbia procedunt. quia volunt quidam contendere de questionibus divinarum scripturarum etiam humanarum. vt dum illi victores existunt glorificentur. Emulatio est invidia de qua legitur quod emulantes hoc est invidentes ioseph fratres sui vendiderunt illum. Ira est grandis commocio animi. et hoc distat inter iratum et iracundum. quia iratus pro tempore est. Iracundus vero facile irascitur et frequenter pronus est ad irascendum. Rixe id est lites et contenciones que plerumque sine causa exurgunt. Dissensio discordia est que solet oriri inter maritum et vxorem. inter fratres quoque atque contubernales vel commilitones. Secte sunt divisiones idem sunt et hereses. Dicuntur autem vel a sectando id est dividendo. eo quod dividat se a communione aliorum

sicut heretici faciunt qui faciebant. qui ab ecclesie vnitate se segregabant. De quibus dicit iohannes de nobis exierunt. sed non erant ex nobis. vel etiam a sequendo dicuntur secte. sicut hereses ab eligendo. eo quod ex multis erroribus vnum eligant et illum sequuntur. Invidie. Invidia in geminas scinditur passiones. cum autem is qui in honore est videns alium attente attendere invidet ei ne ad eundem pervenire possit honorem. Aut cum aliquis alterius felicitate torquetur videns illum feliciorem se. Ebrietates. Ebrietas genere masculino dicitur calicem aptum potioni vini. Comessaciones dicuntur mense collaciones. sunt mense alternatio. Convivia enim sunt que celebrantur alternatim et preparantur a sociis per dies et vices. Sunt alia que ex communione preparantur. quando vnus offert panem. alius vinum. alius aliud quod circa dicitur comessaciones. hoc est mense collaciones. quia omnes sic propriis cibis vtuntur et cibis ita communia pro libitu suo vnusquisque quicquid sterilitatis et ociositatis ei placet. loquitur. ideo quasi vocantur turpia convivia. Et his similia sunt peccata. opera sunt carnis. que predico vobis modo sicut predixi. quoniam qui talia sunt opera agunt. regnum dei non consequentur. Non dixit qui talia egerunt. sed qui talia agunt id est in talibus permanent vsque ad diem mortis sue. regnum dei non possidebunt sicut et dominus dicet in die iudicii reprobis. Discedite a me qui operamini iniquitatem non qui operati estis iniquitatem. sed qui in peccatis vitam finistis. Fructus autem spiritus est. Karitas. Karitas grecum est et interpretatur in latina lingua dilectio. Dilectio autem dicitur eo quod duos liget. deum et hominem vel duos proximos. Que merito in numero virtutum primatum tenet. quia ipsa ligat

VI

ceteras virtutes. Est autem karitas amor et dilectio qua diligitur deus et proximus et inimicus et tamen propter deum. Gaudium est exhilaracio cordis. Et hoc distat inter gaudium et leticiam. quia gaudium est magna exultacio cordis. leticia vero est mediocriter et fit solum in corde. Pax est quies et tranquillitas sive lenitas mentis. a qua salomon nomen sumpsit pacificus. eo quod in diebus eius quies data esset. Longanimitas est perseverancia in bono opere et tolerancia inter adversa. Unusquisque enim fidelis longanimis debet esse ut perveniat premium ad promissum. iuxta quod dominus ait. Qui perseveraverit te. Bonitas est bona voluntas. Benignitas. voluntas promptissima moribus et dulci eloquio temperata invitans non solum benivolos ad se diligendos, sed insuper illos qui contrarii videbantur esse. unde dicitur benignus quasi valde misericorditer bonus. Fides est. qua credimus deum omnipotentem trinitatem habere in personis unitatem in substancia. et qua speramus et credimus ea que necdum videmus. Illarum enim rerum quas videmus. non est fides nec spes. sed illarum que necdum vise sunt nobis. verbi gracia. Credimus dominum ihesum passum esse resurrexisse a mortuis et ascendisse ad celos. venturum ad iudicium. reddere unicuique secundum quod meretur. Fides est et credulitas. qua speramus ea que non cernimus oculis corporeis. Modestia est mansuetudo et lenitas mentis. que lesa. haut facile irascitur. Continencia est abstinencia. qua se prohibet homo a coitu et mulier vidua similiter ab omnibus illecebris. Castitas est proprie virginum. unde dicitur castus quasi castigatus. et hec est inter continenciam et castitatem. quod continencia potest esse coniugatorum viduarum et viduorum atque virginum. Castitas vero proprie virginum. Adversus huiusmodi non est lex. id est huiusmodi hominibus talia operantibus non est lex contraria. nec quilibet necessaria. etenim alieni sunt ab ea. Hec non est lex illis necessaria. Dicitur non adulterabis. non occides. illi non solum hoc faciunt. sed eciam castitatem servantes custodiunt non solum ab homicidio. sed insuper inimicos diligunt suos. Qui autem sunt christi. hoc est qui pertinent ad sacerdotem christi. vicia et concupiscencias malas in carne sua mortificaverunt. Quot enim peccata a nobis expellimus. tot vicia in nobis occidimus. Et carnem crucifigimus et mortificamus. quando delectacioni prave et voluntati perverse non consentimus. VI

Si spiritu vivimus. spiritu et ambulemus. Hic de spiritu sancto loquitur. Si inquit vivimus spiritu. hoc est si per spiritum sanctum vitam habemus per quam vivimus deo spiritualem debemus conversari in vita ambulantes de virtute in virtutem. Virtutes sectando. vicia respuendo. Vita anime fides est. qua credimus deum omnipotentem. et sic corpus vivit in anima. ita anima sub fide vivit. iuxta quod per prophetam dicit dominus. Iustus autem meus ex fide vivit. quod si subtraxerit se non placebit anime mee. que fides per spiritum sanctum nobis tribuitur. qui est unius substancie cum deo patre et filio. et non sola fides ab illo nobis datur. sed eciam quicquid boni habemus ab ipso nobis administratur. Non efficiamur cupidi inanis glorie. Que est inanis gloria. Laus humana favor terrenus de qua dicit apostolus. Si quero gloriam ab hominibus. gloria mea nichil est. que recte inanis dicitur. quia vacua est ab omni utilitate. Est tamen gloria utilis de qua dominus dicit. Qui me glorificavit

glorificabo eū. Qui sūt ergo cupidi
inanis et frene glie. Qui p hō
qd agunt nō q̄rūt deo placē nec
mercedē eṫni muniis ab eo recipe.
sed gliam et laudē tpalē. de qb9
dn̄s dixit. oīa opa sua faciūt vt vi
deant ab hoib9. Isti tales audient
in die iudicij. recepistis mercedē
vraȝ. qr multi sunt qui nō solū pro
bono q̄rūt laudē. sed etiā p malo.
et nō solū ab alijs. sed in se ipi se
extollūt et gliant de virtutibus
pfecta aut et plena glia est. vt hō
pro bono qd agit oipoti deo desid
at placē in corde. et ab illo mercedē
expectet et gaudeat in corde qr pla
ceat creatori suo et ita agat bonū
qd opat. vt opus sit in publico et in
tencio in occulto. qui hoc facit non
est cupid9 inanis glie. Inuicē puo
cantes vos ad iracūdiā ad lites ad
contencōes. inuicē inuidētes vob. Er
ant ex galathis quidā seducti a
pseudo aplis et a iudeis ꝯtenden
tes de genalogijs et q̄stionib9 legis.
ex quib9 quidā dicebāt. melio est
circūcisio quā baptism9. et econū
alij. melio est bapm9 qr circūcisio.
Item alij dicebant melior ē alle
goria quā historia. qr allegoria
i spūalis intelligēn viuificat. hra
occidit. et econt alij dicebāt. melio
est historia vbi veritas ꝯtinet. qr
allegoria vana i vmbratica. Fres
si p̄occupat9 fuit hō in aliq° dlicto.
p̄occupare est p̄uenire. vn̄ i psalmo
canit. p̄occupe9 i p̄uenia9 faciē ei9
in ꝯfessiōe pctoꝝ mōꝝ. p̄occupat
g° hō in pctō. qn̄ subito et insperate
peccat qd an̄ nō fuit p̄meditat9. qn̄
vo an̄ p̄meditat. quo perpetret hoīcidm

adulteriū aut tale aliqd nō ē p̄occu
pacō sed meditacō et ppetracō sceleris.
Et alit rephendend9 est ille q in
sperate peccat. qd an̄ p̄meditatus
nō fuerat i p̄uent9 a pctō. et aliter ē
qui dixit illud est p̄meditat9. Ille em
corripiendus est cū lenitate mētis
ne labat in desperacōȝ. iste vero
acriori indiget castigacōe. Et bn̄
addidit hō qr frangilis est et cadu
cus cito qr labens ad culpā et ma
xime illi qui simplicitatē hn̄t sn̄
astucia. Vos qui spūales estis. qui
spūalē vitam ducitis et sollicitu
estis in fide et doctna. illos q p̄occu
pant et simplices sūt instruite et
corripite leni affectu mentis et cum
suauitate. pmittentes eis veniā.
ne forte in lapsū desperacōis cadāt.
Considerans teipm. qr hō fragil
es naturā. sic et ille. ideo qr potes
temptari et p̄ueniri a pctō sic et
ille. Et dū ꝯsidaueris te posse tep
tari et in pctm̄ cadere. sic velles
corripi si talia ageres et castigari.
ita cū lenitate mētis corripe et ad
mone illū. Alter alteri9 onera po
tate. Sunt pondra alia ponderis
et sūt onera pctoꝝ de qb9 psalmista dic
Quō iniquitates mee supgresse st
caput meū. et sic on9 graue ē
de quo onere et hic dr. Et ē sens9
Sic vis paciencter portari et su
stineri si peccas et cū modacōne
corripi. porta sibi paciens fres tui
si peccauit. Hoc et alit intelligi
sedm sensū bti hieronimi. Alt al
teri9 onera portate. hoc est q abun
das diuicis bonis qz tpalib9 susten
ta fres paupem. verbi gra hēo
sororē paupimā q paupitas
on9 meū est pbendo ei victum

vi

et calciamentū sustento onus meū.
habeo vxorē q̄ nō possū cōtinēs
esse. sed egestate nimia pmor. tu
qui deo donāte continēs es. et bo
nis tpalibus habūdas porta onus meū.
Vide cōparacōez corruoꝝ in epl'a ad
cor. quā beatus augꝰ ex hoc donat.
Et si in aīalibus rōne nō vtentibus
illud fit. quāto magis in hoibus debet
fieri. Si inquit hoc feceritis adim
plebitis legē xpi. hoc ē pactū xpi
qd' ipse dedit discip'lis d. hoc ē pceptū
meū vt diligatis inuicē. Nā si q's
existimat se aliqd esse cū nihil sit.
hoc est qui confidens est in suis
virtutibus et meritis dedignatur
onus frīs portare. castigando cum
suauitate et admonicōe dulci. cum
ipse sit nihil apud deū. q2 eius opera
deo nō placēt ipse se seducit et de-
cipit. Ideo autē dr̄ nihil esse. q2 non
adheret illi qui subāliter hēt esse. et
q' nrē fragilitati condolēs. p nob'
humiliari dignatus est cū deus esset.
Oīs enī creatura que nō adheret illi
qui semp hēt esse nihil est. Opus autē
suū pbet vnusquisqz. hoc est considet
quid boni hēat factū. et sic in corde
suo gaudeat. eo q2 placeat creatori
suo. et nō q̄rat alterius laudē. Vnus-
quisqz enī onus suū portabit. Cōtraria
videntur hec verba supioribus vbi dixit
alter alterius onera portate. Sz sciendum
dum. q2 ptinent illa ad tempus pntis
vite. ista vō ad diē mortis vel gnalr
ad diē iudicij. Et sensus est. Qualia
fecerit vnusquisqz talia recipiet. Si bo-
na fecerit bona recipiet. si mala dā-
nacōez etnā pcipiet. Et notandū
q2 onus in hoc loco in bonā et in ma
lā partē pt accipi ad electos et re
pbos ptinet. Onus sanctoꝝ erit
magnitudo glie. onus repboꝝ in-
effabilis miseria et cruciatus. Cōicet
x discip'lus vel q̄libz audito qui instruit
et docetur verbo doctrīe scz vel

admīstret eius mgr̄o et pdicatori in
oībus bonis. qui se instruit et docet.
Auditores et discipulos admonet.
vt doctoribus suis a quibus accipiunt
verbū vite et fidei implere studeāt
bona tpalia. hoc est victū et vestitū.
q2 dignus est opari9 mercede sua. Et
dn̄s ordinauit viuē de euāgelio qui
euangelium ānūciāt. Possumus et p verbū
intelligē deuocōis fructū. et rem boni
opis et studij. vt illud moisi. Quomō
palā factū est verbū istud. vt referā
mus hoc ad discip'los. Cōicet x plācē
se faciat studio et fructu deuocōnis
discip'lus. vel qui catezizatur mgr̄o q' se
instruit bonis et doctē et obedien
tem. In oībus bonis que deo nō di
splicent potest aliquis discip'loꝝ dicē
nō habeo qd' impendā mgr̄o. quia
ager meus hoc āno nimia sterilitate
et siccitate aruit. Vinea mea gran
dine consumpta est. oues mee pe-
stilencia corrupte sūt. sues sagina
tumescente mortue sūt. sed vt apl's
oēz occasiōz excluderet dixit. Nolite
errare. deus nō irridetur. Hoc ē nolite
mentiri. q2 pt hō mendaciū suscipe.
deus vero nō pt. et deus q' oīm secre
ta cordiū penetrat nō pt falli. Dicit
o auditor quisquis es nō posse te sup
tu ministrare mgr̄o tuo pmēte nimia
egestate. noli te decipe. quasi fallē
possis deū. sed vnde tu viuis inde
sustenta mgrm̄. q2 si nō habes ex
pnti āno fruges. habes ex pterito.
potes eciā impetrare mutuo a vi
cinis de suis. Que enī seminauerit
hō hec et metet. hoc est qualia fecit
talia recipiet. Duos agros hēmus
corpus et spm̄. si seiamus in carne. x
si carnalia opa egerimus et carnalia
desideria secuti fuerimus. de ipsa
carne metemus corrupcōz. hoc ē dam
nacōez accipiemus. et tradem' in die
iudicij penis inferni vbi corrūpamur
a vermibus et igni pfetuo. Si vero
seiauerimus in spū. hoc est si spūalia

opera adimpleverimus. et preceptis sancti spiritus
obedientes fuerimus de spiritu id est de spiritu
talibus operibus sancto spiritu donante vitam
eternam accipiemus. Bonum autem facientes
non deficiamus id est a bono opere quod inchoa
vimus non cessemus. sed in hoc perseveremus
ut salutem consequamur. quia dominus promi-
sit inquiens. qui perseveraverit usque in
finem. hic salvus erit. Tempore suo id est
tempore congruo et oportuno metemus. hoc
est mercedem nostri laboris accipiemus.
non deficientes a recipienda operis mer
cede. modo est tempus seminandi. hoc est bonum
operandi. In die autem iudicii. vel in die
mortis nostre erit tempus messionis
et collectionis. Illa collectio numquam defici
et. quia illa vita sine termino manet.
Ergo dum tempus habemus operemur bonum
ad omnes. tempus seminandi et virtutes
operandi presens vita est. quia post istam non
erit tempus. vel spacium penitentie et salutis.
de hoc tempore dicit apostolus alibi. Ecce nunc
tempus acceptabile. In isto tempore debemus
bonum operari ad omnes homines. ad fratres.
ad hereticos. ad paganos tam in ele-
mosine officio quam in doctrina sana
verbi. Omnibus enim hominibus misericordia im
pendenda est et doctrina fidei immi
tando patrem nostrum. qui solem suum oriri
facit super bonos et malos. Maxime autem
ad domesticos fidei oportet bonum operari.
Domestici dicuntur a domo. qui in una
domo nutriuntur et conversantur. Ad omnes
quidem bonum debemus operari. hoc est ad here
ticos ad paganos seu maxime ad illos
qui in una domo id est in unitate ecclesie
nobiscum sunt. et qui eandem fidem habent
et precipue ad illos. qui iter rectitudinis
nobis ostendunt verbo et exemplo. Videte
qualibus litteris scripsi vobis mea manu.
In fine omnium epistolarum apostolus nomen suum he-
braicis litteris scribebat. ne a pseudo
apostolis eius dicta corrumperentur. In hac vero
epistola. sic tradunt doctores ab hoc loco
usque in finem propria manu scripsit ut eos

ad fidem christi plenius converteret. dum videret
eius amorem erga se. Quicumque enim vo
lunt placere in carne. Illi qui volunt
placere in carnali circumcisione scribe et
pharisei cum suis ministris. illi cogebant
circumcidere gentiles. et hoc ideo ut perse-
cutionem crucis christi non paterentur. Nam
octavianus et gaius alii quoque imperatores
decreverant. ut ubicumque essent iudei
suis legibus uterentur. Et iudei qui tunc le-
gem et etiam volebant tenere se
circumcidi debebant. nam propter nomen christi
persequerentur dicentes se iudeos esse et
circumcisos et legem custodire. sed
ideo non custodiebant. quia erant homicide.
adulteri. invidi. cupidi. aliisque viciis
pleni. Ut in carne vestra glorientur.
Gloriabantur dicentes. tot gentiles
coegi ad circumcisionem heri. tot hodie.
Michi autem absit gloriari. Nolo glo
riari in diviciis huius mundi et digni
tatibus. sed in cruce christi id est in passione
illius que in cruce est celebrata
gloriabar. ubi est mea redemptio
et salvatio. vel in christi cruce gloriabor.
id est ex hoc gloriabor si potuero imitari
passionem christi. ut qualia ipse sustinuit
pro me. talia sustineam pro nomine
eius. Per quem scilicet christum quem crucem dicit beatus
hieronimus. quia crux masculini generis est apud
grecos. Et interpres huius epistole eundem
articulum et idem genus transtulit in
latinum quem invenit in greco. potest et
referri ad christum hoc modo per quem christum
id est propter christum. vel per amorem eius passionis.
mortuus est michi mundus et ego mundo.
quia nec ego quero. nec diligo ea que sunt
in mundo. nec mundus id est amatores huius
mundi querit vel diligit me. Unde gratia
sicut sunt duo mortui ex quibus nullus
tangit vel diligit alterum. In christo ihesu
neque circumcisio aliquid valet id est utrum sit cir
cumcisus an incircumcisus. nec prodest
nec obest in fide christi. tamen ut per
illam circumcisionem non credat se posse

saluari. Si vero hoc credit nunc obest. Sed israel dei. Non secundum israel carnale. sed secundum omnes gentiles veros israelitas qui deum mente vident. Nemo mihi molestus sit vel nemo mihi questiones moveat de circumcisione et de sacrificiis legalibus. quia multum tractaui de hiis sepe vobiscum. Stigmata sunt note servilium penarum. quibus solent serui fugitiui viniri. comprehensi a dominis suis. et beatus apostolus stigmata sui notas ferebat. que pro christo sustinuerat. quia adhuc plage virgarum et lacera tionum in corpore eius parebant. a quo nunc cathenis fiat astrictus et per plateas tractus.

Prologus

Explicit epistola ad galatas. Incipit nunc epistola ad ephesios feliciter

Ephesus ciuitas est asie et grecie. cuius habitatores ephesii vocantur a nomine sue ciuitatis quam incolunt. hi accepto verbo veritatis ab apostolo perstiterunt in fide. nec receperunt falsos apostolos sicut galathi et alii. Ad hos ergo cum venisset apostolus. mansit cum eis annum vnum et sex menses instanter predicans verbum euangelii et confortans in fide credentes. Erant autem mixti in eadem ciuitate. magi et philosophi. iudei et gentiles. contra quos apostolus viriliter pugnauit pro veritate euangelii quasi ad bestias sicut alibi dicit. Si ad bestias pugnaui ephesi. quid mihi prodest. si mortui non resurgunt. Ephesios ergo appellauit bestias propter seuicias et propter bestiales mores. Ephesus interpretatur voluntas mea in ea. et vbi quondam ira omnipotentis dei fiebat propter idolatriam atque malefitia. ibi per predicationem apostoli voluntas omnipotentis dei requieuit. Et est hoc sciendum. quia hanc epistolam de roma positus in carcere per titicum diaconum misit eis. Et pene omnibus epistolis differentior est. quia sicut cor in medio ventris. ita ista in medio corpore epistolarum constat. **Capitulum I**

Paulus. multi querunt. quare apostolus qui ante saulus vocabatur quando ad fidem veniret. postea paulus sit appellatus vel ex qua questione diuersa est auctoritas patrum. Beatus hieronimus dicit. quia a primo spolio quod abstulit diabolo et attulit ecclesie paulus sit appellatus a paulo scilicet viro prudente quem christo adquisiuit. Dicit etiam beatus hieronimus. quia humilitatis causa appellauit se paulum. quasi modicum. Nam paulum sive paululum modicum dicimus. vt in virgilio habetur. de achemenide fugiente poliphemo. Atque grandem paulum aspectu contritus hesit. paulum enim pro paululum posuit. sicut et ipse alibi apostolus dicit. Mihi minimo omnium data est gratia. et ego sum minimus apostolorum. Quidam etiam dicunt illum fuisse binomium vt claudius quod auctoritate patrum non roboratur. Auctoritatis autem causa nomen suum posuit in omnibus epistolis preter ad hebreos. Veluti solent reges facere hoc modo. Nero imperator seniori suo salutem. Apostolus nomen grecum est. licet quidam dicant hebreum. et interpretatur missus. Et recte semetipsum apostolum nominat. quia a domino missus est. dicente ipso domino ad eum. Ecce ego mittam te longe in regiones et gentes. hoc etiam nomen apostolatus. dignitatis causa posuit. vt maioris honoris essent eius epistole apud auditores. Ihesu christi. Ihesus est nomen hominis assumpti a verbo. sicut ad mariam angelus ait. Vocabitur nascens nomen eius ihesus. christus nomen est dignitatis. a crismate enim vel ab vnctione dicitur christus. Nam sicut apud romanos diadema et purpura reges faciebat. ita antiquo tempore apud iudeos vnctio crismatis reges et

sacerdotes faciebat. et p illa unctioe
visibilem mereant accipe graz spt
sancti. Verbi gra. sic in baptismate
mo accipiunt credentes sptsu do:
nu. xps vero no est unct9 oleo visi:
bili. sed plenitudine spt sci repletus.
de quo dic pphta unxit te deus. deus
tu9 oleo leticie. Paul9 g° apls ihu
xpi. qr ab illo est elect9 et ab illo
est miss9. Per voluntate dei sr patris
qr una est voluntas pris et filij. Ois
salutacio epla4 istay pt cm media
distinctio in hoc loco esse. ubi dic in x°
ihu. ut quida simpliciu dicut 4 pq
sub inferi. gra vob. Sz meli9 et con
gruenti9 est pfecta distinctioe ibi
ponere cu sub audicione salute dic.
ac deinde aliu versu incipe. Gra
vobis et pax. qr qd dic oib9 sanctis
qui sut ephesi salute optat tercia p:
sona est qua requirit ois salutacio.
Et qd subnectit. gra vobis. Ia scda
psona est ad qm debit9 quertit p9
salutaciois verba. Quare aut cum
oib9 sanctis et fidelib9. c qr n oms
fideles sut sancti Ideo qr addidit in
xpo ihu. qr sut multi qui sut fideles
sz no in xpo ihu. sic sunt servi. q no
ideo sunt fideles dnis suis. ut gram
ihu xpi inveniat. sz gram dnoru
suoy. et qr timent flagellari ab ill.
Illis g° apls optat salute. q sctificati
sut in baptismate. et fideles sut in
xpo ihu. hoc est fide hnt ihu xpi.
et fidem qua hnt bonis opibus
exornat. Gra vobis sr sit x fides.
salus et remissio pctoy q vobis
gratis data est in baptismate. Et
pax qua reconciliati sum9 deo per
passioe filij ei9 a deo pre et domino
ihu xpo. Quida volut dice. gracia
vobis a deo pre. qui gratis nob mi
sit filiu suu. et pax a dno ihu xpo
p cui9 passioe pacificati sum9 do et

angelis. Sz utruq possum9 refere ad
utraq psona. ut dicam9 hec modo
Gracia vobis et pax a deo patre.
et gra et pax a dno ihu xpo. videt
tn quibusdam psona spt sti pmisisse
aplm. sed subtilit inspicientib9 pate:
bit nihilomin9 toci9 trinitatis men:
cioe fecisse Nm eo em qd dix. gracia
vobis cphendit psona spt sti. quia
gra. hoc est remissio oim pctoru
per donu sancti spt accipi9. Sz ubi
una psona trinitatis ponit. ibi tota
trinitas intelligit. qr sic insepabil
est suba divinitatis. ita insepabilis
est virt9 opacois. Benedict9 deus
et pater dni nri ihu xpi. hoc dr
pt intelligi. Bndict9 deus inquit
de9 creator oim reru. qui e pater
dni nri ihu xpi. et qui illu genuit
an oia secula in natura divinitatis.
vel aliter. Bndictus de9 fili9. q
erat in principio vbm. et qui est pat
dni nri ihu xpi. hoc est hois a se
assumpti. ho siqde assumpt9 a vbo
toci9 trinitatis opacoe. fort9 est in
utero virginali. Et hoc attendendu.
qr a laudib9 et bndictionib9 incho:
avit apls. sic soliti sut agere sancti
pres et bndixit dm a quo oia q
bndici merent bndicut. Qui bn:
dixit nos in oi bndictione spitali
in celestib9 in xpo. Cum dix in oi
bndictione. quid necesse fuit adde
spitali vel in celestib9 sive in xpo.
Quia est bndictio tpalis. vel in
celestib9 sive in xpo et trena. Bene:
dictio tpalis est turma filioy et fa:
muloy atq ancillay. Bndictio ter:
rena est abundare copijs diuicia
ru exuberancia frugu. Que etia
bndictio usq ad animantia pvenit.
sic le in genesi. qr bndixerit de9 oi
creature dices. crescite et multipli
camini et replete tra. Bndictio vo
spualis est fides. spes caritas

I

cetere qꝫ virtutes In celestib9 vō
subiūxa quasi de celestib9. quia
oē datū optimū. et oē donū per:
fectū de sursum est. Addidit eciā
q̄ per xp̄m. qr quicq̄d boī hēm9
nō nostris meritis. sed p illū ab
illo hēm9. Sed q̄stio oritur q̄re
dixerit in oī bn̄dictione spiritali.
cū nullq hoīm possit hēre in p̄nti
seculo oīs bn̄dictiones et virtu
tes. siū oīa dona spūs sancti. vsq; q°
illud impleatur qd' alibi idez ap̄ls
ait. Cum tradiderit regnū deo
p̄ri. tunc erit deus oīa in oīb9.
Nam in p̄nti seculo dona spūs sc̄ti
singulis diuiduntur. nō tn̄ oīa
singulis dantur. qr alij datur p sp̄m
sermo sap̄ie alij sermo sc̄ie et cetera
vsq; dum subiungitur. Hec autē
oīa operatur vn9 atq; idem spūs diui
dens singulis p vt vult. Que
q̄stio tripliciter soluitur. vel qd' vnus
q̄sq; in se ip̄o nō hēt. in gn̄alitate
hēt caritate fr̄nitatis hoc faciēte.
verbi gr̄a. qr vn9 hēt caritatē. ali9
castitatem. alius abstinenciam.
ali9 mansuetudinē. ali9 sap̄iaz.
vel qr in oī bn̄dictione quā ha
bem9 ab illo bn̄dicimur. vel ter
cio mō pt̄ esse p̄titū tempus pro
futuro. vt sit sensus. Qui bn̄dicet
nos p9 gn̄alē r̄surrectionē in oī bn̄:
dictione spitali. Sc̄. sic elegit nos
in ip̄o ante mundi constitucionē
vt essem9 sancti et imaculati
in cōspectu ei9 in caritate. Ex su
orib9 ista pendet. sic inq̄t bene:
dixit nos sic elegit. hoc ē p̄desti
nauit et p̄ordinauit in ip̄o. h°
est in xp̄o. Oīpotēs g° pr̄ ante
omnē creaturā spiritalē viz atq; cor
poralē p̄destinauit oīs creden
tes in xp̄o vt ip̄e sit caput oīm
in se credencium. et oīs credētes
sint ei9 membra. et hoc ideo vt essem9
sancti et imaculati in cōspectu dei
patris in caritate et dilectione qua
diligitur deus et p̄xim9. vel etiam
in ea caritate qua ip̄e dilexit nos. in
ip̄sa nos p̄destinauit. qui in tantū
nos dilexit vt vnigenitū filium
suū pro nobis daret. Sic iohēs dicit.
Sic deus dilexit mūdū. vt vnigenitū
filiū suū pro mūdo daret. Hoc autē
distat inter imaculatū et sanctū. q̄a
imaculat9 est puer. vel aliq̄s hoīm
qui ab oīb9 macul' p̄ctōrum mūdatur in
baptismate. Sanct9 vero efficitur la:
bore et studio tradendo corp9 va:
rijs tormētis pro xp̄i noīe. sic sancti
martires fecerūt. siū mortificando se cum
vicijs et concupiscencijs. Aut io nos
elegit vt sancti et imaculati essem9.
qr nondū eram9 cū dix' in ip̄o. Id circo
nos p̄ordinauit in sua dispōne. q̄a
futurū erat cq in xp̄m crederem9. Qui
p̄destinauit nos in adopcionē filiorum
per ihm̄ xp̄m in ip̄m sc̄dm̄ p̄positum
volūtatis sue. Predestinare ē p̄or:
dinare et p̄finire. qm̄ illud qd' facturi
sum9 longe an̄ p̄finim9 in corde.
qm̄ et quo° illud opemur. impleam9.
Adopcio aut̄ siū optio dr̄ electio. vn̄
dr̄ optim9 hoc est electū. Sic de9 pr̄
p̄finiuit et statuit in volūtate et di
sposicioē sua. vt nos in electionē filiorum
ei9 reciperemur per ihm̄ xp̄m in ip̄m.
hoc est vt in ip̄m ihm̄ xp̄m credētes
filij dei efficeremur per grām. q̄ non
eram9 per naturā. Sc̄dm̄ p̄positum
volūtatis sue. x. sc̄dm̄ qd' disposuit
in volūtate sua. In laudē et gl'iam
gracie sue. in qua glorificauit nos
in dilectione filij sui. Quo dicit.
gl'iam et grām. Gloria g° referen
da est ad redempcionē nr̄am q̄ nos re
demit. Gracia aut̄ ad r̄missionē
pc̄orum qm̄ nobis gr̄is dedit in bap̄tismo per

fidem passionis sue et per gram sn
spc. Elegit itaq nos in electionez
filior per ihm xpm in laude glie
sue et in laude gre sue ut ipe lau
det et glorificet ab oi creata rona
bili. Ita aut venit a gra gtificare
sic a iusticia iustificare. In quo x
in xpo vel per xpm hem9 omb
redempcoz siu liberacoz de mor
te ad vita per sangne ipi9 passi
onis et rmissioz pctor in baptis
mate per fide passionis i9. sicut
iohes dicit. Qui dilex nos mqens.
et lauit nos a pctis nris in sangne
suo. hoc est per passioz sanguinez
q siu et per fide. Scdm divicias gre
sue qa hem9 nos redepcoz et rmis
sione pctor. Que sp gra sr abudaut
x sterrcuit in nob in oi sapia et pru
dencia. diuicie gracie ei9 sut mise
ricordia et pietas que in tm creuit
i nob. ut no som redimeret 4 rmis
sioz pctor nobis daret. sed etiam
misteria cognicois sue nob riuela
ret q in nouo et veteri testamto co:
tinent. in oi sapia dina et hua in:
uisibiliu et visibiliu rer et in om
prudencia visibiliu mortaliu q rer.
Nam sapia est ut quida dicit cogni
diuinar hnar q rer visibilium
et inuisibiliu mortaliu et imorta:
liu. Prudencia vero visibiliu et
huar at transitoriar. vel alit. Sapia
est cognicio sacte trinitatis. Prudencia
vero visibiliu rer electiore cognico
ut cognoscat ho mudu a deo ee fctm.
qn ei placuit. et quo ei visu est. ut an
sum ees sideru cognoscat qntu huane
fragilitati pmittit. ordine q tpm.
et quo facta sunt ista et ad q finem
tendat. Ut nota facet nob de9 pat
sacramentu volutatis sue scdm bnpla:
citum ei9 qd pposuit i eo x in xpo.

Sacramentu est res secreta 4 misto
rium hoc est aliquid occultu. Et
fuit istud sacrm qd nob maifesta
uit deus pr. misteriu natiuitatis
xpi passiois atq rsurrcois ei9 megq
redepcois. Volutas em dei pris
fuit qua pposuit siu disposuit vel
decreuit in xpo siu p xpm implere.
ut nos p aduentu filij sui rdimer:
emur. Hoc g sacmtu volutatis
sue maifestauit nob deus pr per
incarnacoz filij sui scdm qd ei bn
cplacuit. et scdm qd ipe in eo de
creuit. et qn hoc factu sit maifesta:
uit dicens. In dispensacoe. ho est
in disposicoe vel ordinacoe pleni
tudinis tpm pfiniuit ipe pater
deus instaurare oia in xpo siu per
xpm. Dicit bts hieronim9 q p nimio
amore quo apls xpm diligebat
sepe extra ordine nois ei9 menco
ponebat. Et sic ipe apls de istipo
dicit Imperitus fuit sermoe. si non
scia. Restaurare est in star prioris
status aliqm rem q lapsa fuit rno
uare. Restaurauit ergo de9 patr per
filiu suu oia q in celo et que i tra
sunt qn angelica nataz et huaz re:
parauit. et que in celo sut rpara:
uit. Qu angelor num qui quida
iminut9 fuerat et lapsu angeli
per rparacoz gens huai cpleuit.
et eis leticia reddidit qua amiserut
pctate hois. Et q in tra sut rpara
uit. qn gen9 huam qd in mortez
ruerat peccando. ipe sua passioe
redimendo de morte rnouauit
ad vita. Aliter per celu possum9
itelligere iudeos qui celestia man
data colebant. Reparauit g deus
pr per passioz filij sui oia q i celo
et que in tra sut qn hoc qd petit
in iudeis in infidelitate manetib9

ex multitudine gentium venientium ad fi-
dem conplevit. et hoc in dispensacione
plenitudinis temporum fecit. i. in etate stadi
quam ipse decreverat et statuerat. De
hac plenitudine temporum dicit alibi apostolus
Postquam venit plenitudo temporis id est
sexta etas misit deus filium suum. Et
quod hic dicit pluraliter temporum et alibi singu-
lariter temporis. unum idem quod est. In quo
i. in christo sive per christum. sorte sumus electione
vocati sumus scilicet ad vitam eternam predesti-
nati sive preordinati secundum propositum eius
i. secundum disposicionem dei patris. qui omnia
operatus est secundum consilium voluntatis sue.
Hoc est secundum quod ipse vult et ordinat
Ideo quia sumus predestinati ad vitam eter-
nam ut simus in laudem glorie eius scilicet nos
iudei qui ante speravimus in christo. Hoc est
ut laudetur et glorificetur ipse ab hominibus.
Et laudetur non solum ex salute gentium
sed etiam ex nostra cum fuerimus iustificati
per baptismum et per fidem passionis eius. quia non
potuimus iustificari per legem que neminem
ad perfectum adduxit. Sciendum quod ipse
nostra laude non eget. sed nos egemus.
ut illum laudando perveniamus ad graciam
illius. verbi gratia. Sic sol non eget no-
stro aspectu. ut nos claritatem eius
videamus et splendorem. sed nos indi-
gemus illius calore et illuminacione. ut ab
illo illuminemur et calefiamus. In quo id
est in christo sive per christum. et vos scilicet ephe-
sii cum audissetis verbum veritatis.
hoc est evangelium salutis vestre. scilicet recepi-
stis fidem eius. in quo i. in christo crede-
ntes signati hoc est sigillati atque assignati
estis deo spiritu promissionis sancto i. per spiritum
sanctum qui promissus est a domino apostolis.
et per quod nos habemus promissionem vite
in baptismo. quia signaculum similitudinis
dei quod perdidimus peccante primo par-
ente nostro. illud recepimus in baptismo.

hoc est innocenciam et sanctitatem anime.
in qua homo factus est ad imaginem
et similitudinem dei. Non enim in corpore
fuit illa similitudo et imago sed in anima
habemus siquidem innocenciam anime receptam
purgati ab omni labe peccati. et immortali-
tatem in corpore iam tenemus in spe. Qui
scilicet spiritus sanctus est pignus hereditatis
nostre in redempcionem adquisicionis. Dicit beatus
hieronimus in explanacione huius epistole. quod
melius est dicere qui est arra hereditatis
nostre quam pignus. quia ita habetur in greco.
Interpres enim qui hanc transtulit e-
pistolam de greco sermone in latinum non
intelligens proprietatem verbi pro arra trans-
tulit pignus. Aliud siquidem est pignus
aliud arra. pignus est vadium sive vadi-
monium quod idcirco datur ut recipiatur
et solent hoc dare homines quorum
pecora inveniuntur in aliorum segetibus.
aut vineis. aut cum aliquod dampnum
committunt. Arra autem est quam solent
negociatores dare illis a quibus emunt
aliquid. que ideo datur non ut recipiatur
sed ut quod deest ex precio conpleatur. unde de
arra arre conplenda pro qua datur ipse
ergo spiritus sanctus credentibus est arra.
quia ab illo operacionem miraculorum accipi-
unt aliasque virtutes. spem videlicet fidem
et caritatem. interpretaciones sermonum
cetera que huiusmodi. Et si in presenti tantam
gloriam habemus ab illo. cum adhuc
arram teneamus non aliud quod puta-
ndum est quante dignitatis erimus.
cum nobis conplebitur in eterna felicitate quod
nunc nobis deest in qua sine fine presencia
dei fruituri sumus. Et notandum quod
in redempcione et adquisicionis nostre et
in laude glorie christi. habemus nos arram
spiritus sancti. quia per illum adquirimur deo redempti
sanguine christi et baptizati in fide
ipsius. ut ipse deus omnibus laudetur et
glorificetur. Propterea scilicet quia vos arram

spu̅ sc̅o h̅etis adquisiti estis deo. Et
ego audiens fidem vr̅am q̅ est
in dn̅o ih̅u. x quam h̅etis in fi
de xp̅i. et dilectio̅ qua̅ h̅etis in
om̅s sanctos. hoc est in o̅es sc̅i
ficatos in baptismate. no̅ cesso
gra̅s age̅s pro vob' sc̅ deo memori
am faciens vr̅i in oro̅ib9 meis
pro me p̅mu̅. dem̅ pro vob'. vt d̅s
dn̅i nr̅i ih̅u xp̅i x deus p̅r q̅ est
deus ho̅i assumpto a verbo x p̅r
glorie x p̅r verbi det vob' sp̅m sa
piencie et reuelaco̅is sue ma̅fe
staco̅is in agnico̅e ei9. hoc e̅ in
cognico̅e dei p̅ris. Quare dicat
non cesso p̅ vobis gra̅s refere
deo. Nunquid semp̅ vocat in
sistere laudib9 et oro̅ib9. Non.
sed p̅pter maxia̅ assiduitate̅ sic
dicat. Ideo aut̅ dixim9 d̅m p̅ce̅
d̅m esse ho̅is assu̅pti a verbo. q̅a
in veritate ita h̅etur. sic ipse fili9
ex parte hu̅anitatis lo̅r in passio̅e.
Deus. de9 me9 q̅re me dereliq̅sti.
Et resurge̅s a mortuis dix̅ marie.
ascendo ad patre̅ meu̅ et patre̅
vr̅m. deu̅ meu̅ et d̅m vr̅m. pat au̅
gl̅ie est x p̅r verbi. q̅ ipse filius
gl̅a appellat̅ dicente p̅re ad eum.
Exurge gl̅ia mea. exurge p̅sal
teriu̅ x ciyor9 om̅ virtutu̅ p̅ illu̅
glorificat9 est de9 p̅r. Illu̅i̅atos
oculos cord' vr̅i sc̅ det vob'. vt scia
tis que sit spes vocaco̅is a subse
q̅ntib9 in sanctis. hoc est vt ha
beatis spem p̅cipiendi vita̅ et̅na̅.
Sc̅. Et o̅ia subiecit sub pedibus
ei9. Que o̅ia. o̅ia sc̅ gen̅a ho̅i
et o̅ia que in celo et que in t̅ra con
tinent̅. Questio orit̅ in hoc loco
cu̅ p̅sta dicat subiecta o̅ia e̅e po
testati filij dei sic in hoc loco dicit̅
q̅ ide̅ ap̅ls in ep̅la ad hebre. dicat
necdu̅ t̅n o̅ia subiecta vide̅ ei. que
q̅stio hoc mo̅ soluit̅. q̅ due sunt sub
iectiones. voluntaria sc̅ sponta
nea et coactiua sc̅ p̅tatiua. De vo
luntaria igit̅ subiectione dic̅ ap̅ls
ad hebre. necdu̅ esse subiecta ei o̅ia
per fidem et voluntate̅. q̅ necdum
om̅s gentes credu̅t in eum. De coa
ctiua vero sc̅ p̅tatiua subiectio̅e
dicat p̅sta o̅ia subiecta esse ei. q̅ per
potencia̅ velint nolint iudei atq̅
pagani et demones subiecti su̅t
ei. q̅ demones p̅ inuocaco̅ no̅is
ei9 fugant̅ ab obsessis corp̅ibus.
et pagani illo p̅mittente alioru̅
regna et t̅ras inuadu̅t. Et ip̅m ide̅
xp̅m dedit deus p̅r caput. hoc est
p̅ncipem sc̅ o̅e̅ ecclesiam. que e̅ corp9
ip̅i9. sc̅ et que constat ex angelis
et ho̅ib9 iustis. xp̅s ergo caput siue
p̅nceps est eccl̅ie. q̅ sic capite regu̅t̅
membra et a sp̅u viuificat̅ corpus.
ita et a xp̅o regunt̅ om̅s electi et
viuificant̅. Ita eccl̅ia continet in se
fortes in fide x in bono ope̅. Pecca
tores eciam qui su̅t infirmi in fide et
in virtutib9. quos t̅n om̅s viuificat
xp̅s qui est caput illo̅ du̅ eos ad fi
dem vocat. Plenitudo ei9 q̅ p̅ o̅ia
in o̅ib9 adimpletur. subaudicio̅es
h̅ q̅ hic su̅t necessarie. Que ecclesia.
q̅ est corp9 cristi plenitudo ei9 sc̅ est.
x plenitudo corp̅is xp̅i. q̅ p̅ o̅ia gen̅a
ho̅im̅ in o̅ib9 gentibus ho̅im̅ adim
plet̅. hoc est auget̅ et augm̅tatur.
du̅ eni̅ quotidie ex singulis ge̅tib9
ad fidem xp̅i p̅ baptismu̅ sco̅r creu̅t. quoti
die corp9 i9 auget̅. Verbi g̅ra. sic de
quolibet rege di̅. q̅ du̅ ad eu̅ ex̅ci?.
et p̅pli dr̅s?? gentiu̅ ofluit augetur
et adimpletur. ij

Et vos sc̅ ephesij cu̅ essetis mo̅
tui delictis et pc̅tis vr̅is in
quib9 aliq̅n ambulastis sc̅d̅m
seculu̅ mu̅di h9 x sc̅d̅m secularia amato̅

huius mundi secundum principem potestatis
aeris huius. hoc est secundum voluntatem
diaboli qui in caligine aeris huius
reservatur cruciandus. propter diabolus
quem superius appellavit principem. qui
nunc operatur in filios diffidentie. hoc
est in paganis et hereticis atque iu-
deis qui fidem rectam et perfectam non habent.
Hoc distat inter delictum et peccatum.
quia delictum perpetramus quando ea omittimus
que nobis a deo precipiuntur implere.
ut est diliges proximum tuum sicut teipsum.
quando illum non diligimus. non honoramus
parentes tuos deliquimus. unde dicitur de-
lictum quasi derelictum. Peccatum est quando
illud perficitur a quo deus precipit ob-
servari. Verbigratia. sicut est non occides.
non adulterabis et cetera. Vel aliter
delictum est in cogitatione. peccatum in opera-
tione. Iudei ergo et gentiles mortui
erant delictis et peccatis. quia anima que pec-
caverit ipsa morietur. non per substantiam.
sed peccato. propter quod recedit a deo qui
est vita anime. nam sicut moritur corpus
recedente anima. ita moritur anima rece-
dente deo. Quod autem dicit in quibus
sicut delictis et peccatis aliquando ambula-
stis. blandiendi causa hoc dicit.
et tale est quale et istud. Fuistis ali-
quando tenebre. nunc autem lux in domino. Sed
in quibus sicut delictis et peccatis. et nos
omnes sicut iudei aliquando conversati sumus.
in desideriis carnis nostre. id est carnali-
bus concupiscentiis et fecimus volupta-
tibus facientes voluptatem carnis et
cogitationum. hoc est quod cogitabamus
corde implebamus opere adulterium
videlicet fornicationem furtum et cetera. Era-
mus natura filii ire sicut filii vin-
dicte sicut et ceteri scilicet homines. Non de-
bemus putare quod natura humana a deo
male sit creata et condita. quia bona
sancta et immortalis facta est. sed
vicio suo corrupta et depravata est
ad imaginem et similitudinem dei factus
est homo in anima non in corpore. sed peccan-
do perdidit imaginem quam habebat in
sanctitate et in innocencia. et similitudinem
quam habebat in immortalitate. Ipse autem
homo non genuit filium ad illam similitudinem
qua ipse factus est. sed ad imaginem et
similitudinem suam quam ipse iam habebat. hoc
est peccatorem et mortalem sicut ipse erat. Dum
ergo peccatores et mortales nati sumus
ex primis parentibus qui similes iam nobis
erant effecti. quasi natura sua nati
eramus filii vindicte. quia propter prevaricationem
mandatorum dei qua prevaricati sumus
in parentibus nostris vindictam merebamur
recipere. Deus autem qui dives est. hoc est
abundans et multiplex. scilicet non solum
potencia et in virtute. sed in misericordia.
propter nimiam suam scilicet maximam caritatem
et dilectionem suam qua dilexit nos cum
essemus mortui peccatis. eo modo quo superius
diximus convivificavit id est simul vivifi-
cavit nos Christo in baptismate per fidem
passionis filii sui. ut sicut resurgens Christus
a mortuis iam non moritur. ita et nos
non moriamur in peccato. sed vivamus vir-
tutibus. Cuius gratia salvati estis o ephe-
sii et conresuscitavit et consedere fecit in
celestibus in Christo id est per ihesum Christum. Hoc
dupliciter potest intelligi. Conresuscitavit
id est simul resuscitavit cum Christo in bap-
tismo quando verbigratia descendimus in
fontem et mortui sumus peccato ibi sicut
Christus mortuus est in cruce et depositus
est in sepulchrum et resurreximus de mor-
te ad vitam de immundicia ad innocen-
ciam procedentes de fonte purificati
et purgati ab omnibus peccatis sicut Christus
surrexit de sepulchro. Et consedemus
iam in celestibus per fidem et spem.
Iuxta quod dominus promisit apostolis dicens.
Vos inquit sedebitis super sedes duo-
decim. Nam quando apostolus ista loquebatur
in carcere erat positus. et tamen cum fidu-
cia talibus dicebat. Possumus et aliter intelligere.

accipientes preteritum tempus pro fu
turo hoc modo. Conresuscitabit nos
deus pater per potenciam verbi sui in
die iudicii et consedere fecit in cele
stibus per ihesum xpm. Ineffabilis
est illa dilectio qua deus pater non
solum pro iustis. sed etiam pro peccatori
bus. et quod maius est rebellibus di
gnatus est mittere filium suum. ut osten
deret. pro eo ut ostendat in seculis
supervenientibus abundantes divicias
gracie sue super nos. qui in cum rec
dimus in bonitate sua in pietate.
in xpo ihesu. hoc est per xpm. Se
cula dicit eo quod sequantur et in se
revolvantur. Ideo autem dicit in secu
lis supervenientibus scilicet futuris. quia
multa secula et multa tempora erunt
post diem iudicii atque immutabilia. liquet
continuata dies sit. Non enim sol oc
casum patietur iuxta illud. Non occi
det tibi ultra sol tuus. Iste sunt ergo
divicie. quas ostendet se nobis. quas
oculus non vidit. nec auris audivit.
nec in cor hominis ascendit. hoc est
gaudia eterne vite sine fine man
sura. que tunc ostendentur nobis per xpm
in seculis venturis. que in presenti
seculo non possunt videri. Gracia enim scilicet
dei estis salvati de morte ad vi
tam per fidem in baptismate. non
vestris meritis. et hoc scilicet quod salva
ti estis et fidem habetis non est ex
vobis. dei enim donum est ut salvi
sitis et fidem habetis. unde dominus di
cit. hoc est opus dei. ut credatis
in eum. si opus dei est. non ex vobis
est. A nobis siquidem neque fidem neque
salutem habemus neque aliquid boni. quia
deus operatur in nobis et velle et per
ficere. quia ergo solent plerique dicere
propter bona opera mea veni ad fidem.
ideo subiunxit apostolus. non ex operibus
scilicet accepistis fidem. ut ne quis glorietur.

sed per graciam dei cornelium centurio
nem in exemplum trahere dicentes
quod propter bona opera que habebat mer
uit accipere fidem instructus a petro.
quibus respondendum est. quod cornelius cen
turio erat iudeorum habens cognicionem
et noticiam unius dei a quo sperabat
ipse et credebat pro suis bonis o
peribus se remunerandum. et quia aliquid
fidei habebat in preceptum. quam exorna
bat bonis operibus. meruit instrui
a petro. de cognicione tocius trinitatis
et baptizari baptismi sacramento.
sine quo nemo potest mundari a peccatis.
Ipsius enim sumus factura. hoc est ipso
xpo operante effecti sumus boni et
facti innocentes. creati scilicet reno
vati in bonis operibus in xpo ihesu
id est per ihesum xpm. scilicet per fidem xpi ihesu.
Que scilicet bona opera preparavit deus.
ut in illis ambulemus proficiendo
de virtute in virtutem. non de illa
factura hic loquitur qua in principio
facti sumus ut essemus. sed de illa
qua cum mali essemus. boni effecti
sumus ipso operante. propter quod scilicet quia
renovati estis in bonis operibus.
memores estote scilicet memintote. quia
aliquando id est antequam ad fidem veniretis
vos gentes eratis in carne. hoc
est in carnali conversacione qui dicebamini
preputium ab ea scilicet gente que dicitur
a vobis circumcisio in carne manufacta.
Iudei propter circumcisionem a gentibus ap
pellabantur circumcisio. et gentiles
quia incircumcisi erant appellabantur
a iudeis preputium quasi peccatores et
alieni a deo. Bene autem circumcisio
dicitur esse a manu facta. quia in uno solum
modo corporis membro illa circumcisio
fiebat manuum circumcisione. Nam
circumcisio non fit in expoliacione
unius membri solummodo. sed in toto
corpore et in omnibus sensibus corporis. quam
circumcidimus in nobis vicia ac delicta.

II

carnis et concupiscencias pravas expo:
liantes nos in omnibus peccatis delecta
cionum atque operacionum. Sequitur. Qui eratis
illo tempore ante quam crederetis sine xpo.
hoc est sine fide xpi. vel sine de pro
missione de xpo. alienati a conversacione
israhel. id est extranei et alieni a conver
sacione iudeorum. quia non servabatis circum
cisionem neque sabbatum. neque legalia of
ferebatis sacrificia. Et hospites te:
stamentorum scilicet eratis. hospites dicuntur quasi
ostij pedes. eo quod quando suscipiebantur in do:
mum. ponebat dominus domus et qui susci:
piebatur pedem super ostium. et datis
dextris iurabat quod pacificus esset eius
ingressus. Gentiles ergo tamen sequentes
ad iudaismum. quamvis circumciderentur
et legalia sacrificia offerrent. tamen non
ideo reputabantur ut cives. sed pro:
seliti appellabantur et advenarum quasi
hospites habebantur. Ideo quod dicit apostolus.
quia hospites et advene et quasi hospi
tes habebantur. proseliti erant testa:
mentorum dei. non habentes spem promissi
omnis vite eterne. vel ipsius promissionis que
facta est ad abraham in semine eius
id est in xpo benedicende essent omnes gen
tes. quamvis enim illa promissio facta esset
de eis. tamen illi non habebant spem quod pos
sent venire in societatem iudeorum. quia
non habebant legem et prophetas. in quibus
ipsa promissio continebatur et sine deo
scilicet vero erant. non habentes cognicionem eius.
quia hi et illi quos colebant non erant
dij. sed demones et opera manuum
hominum. Nunc autem in xpo ihesu id est per xpm
ihesum seu in fide ihesu xpi vos genti
les qui eratis aliquando longe scilicet a deo
non loco sed merito. facti estis prope. non
loco sed merito in sanguine xpi. hoc
est in fide passionis xpi. Ipse enim xpc
est pax id est reconciliacio nostra. qui nos
reconciliavit deo per sanguinem passionis
sue. et qui utraque scilicet genera hominum iu:
deorum scilicet ac gentium fecit unum scilicet
ovile et unum corpus in unitate ecclesie

et fidei. sicut ipse promisit in evangelio. et
fiet inquiens unum ovile et unus
pastor et solvens id est destruens et eva:
cuans in carne sua id est in passione
sua medium parietem macerie hoc est
inimicicias scilicet que erant inter duos
populos legem mandatorum in decretis
evacuans et in preceptis et statutis
evangelij evacuans legem inter duos
scilicet populos. Condat scilicet perficiat vel edifi
cet in semetipso et in unitate fidei sue.
Medium parietem appellat in hoc loco
precepta legalia circumcisionem videlicet obser:
vacionem sabbatorum. festivitatem neome:
niarum et sacrificiorum que dividebant
duos populos iudeos et gentiles veluti
paries dividit ac separat duos homines
sive duas domos. Et quod dixit parietem
hoc exposuit cum dixit inimicicias
et legem mandatorum. quia propter legem et ob:
servanciam eius erant inimicicie et con
tenciones inter duos populos. quando iudei
deputabant gentiles quasi immundos
sed per illum parietem scilicet inimiciciam.
vel legem mandatorum destruxit ipse
in passione sua quando pro omnibus est immola:
tus sic vocans gentiles ad fidem et re:
dimens veluti iudeos et in se in de:
cretis evangelij evacuavit legem in mi:
sterijs. quia non precepit neque iudeo nec
gentili offerre sacrificium et circumcidi
postquam ipse passus est qui prefigabatur
in illis sacrificijs in unum. in unum
novum hominem id est in se ipso faciens pacem.
Novo factus est ipse novus homo. in hoc
quod natus est ex virgine sine virili
semine. et conversatus est in mundo
sine peccato. quod nemo nec antea nec
postea fecit. Ut reconciliaret deo
patri ambos populos per crucem. hoc est
per passionem crucis sue. In uno corpore
id est in una ecclesia in una fide. in una
societate. vel in uno corpore. ut omnes
ex iudeis et gentibus credentes in
unum corpus eius sunt. interficiens et
destruens vel evacuans inimiciciam

in semetipso. Quã inimiciciã destru
xit. s. illam que erat inter iudeos
et gentiles propter circumcisioꝫ et sac-
rificia legalia tūc in semetipso euacu-
auit. qr et veniens in mundū per
incarnacōis misteriū euãgelizauit
per angelos per se et p aplōs. pa
cem vobis gentib9 qui longe fu
istis a deo non loco sed merito. et
pacem hiis .x. iudeis qui erãt pro
pe per cognicōeꝫ quã hebãt. Quo
per ipm̄ xpm̄ habem9 ambo po
puli accessū ad patrē in vno spū
sc̄o consistentes vel renati p xpm̄
accedim9 ad deū patrē. qr ipe est
mediator nr̄ pro eo qḋ ho deus
est et per illū nrās preces ad deum
patrē dirigim9 et pillū introdu
cimur in ɔspectu illi9 sic ille di
xit. Nemo venit ad patrē n̄ per
me. Ergo iam nō estis sp̄ hospi
tes et aduene sū proseliti vl' ali
eni a consorcio iudeoꝝ uos gen
tiles sic quondã fuistis eo modo
quo supius paululū dixi9. Sꝫ estis
ciues sanctoꝝ priarchaꝝ pphetaꝝ
alioꝝ qꝫ iustoꝝ et domestici di. Ci
ues dicūtur ab vna ciuitate et ciuiōe.
domestici a domo qui in vna do
mo conuersantur. Ergo gentiles
socii sūt et ciues sanctoꝝ et dome
stici dei. qr ad vnã ciuitatē ihrlm
celestem tendūt et in vna domo
que est ecclia dei ɔmorantur. Sup
edificati sc̄ fundamētū aplōꝝ et
pphetaꝝ. fundamētū aplōꝝ et pro-
phetaꝝ oim̄ qꝫ fideliū xpc est. q̇a
in fide illi9 sunt fundati et stabili
ti sic ipse dixit. sc̄ hanc petrã .x. sup
me edificabo eccliaꝫ meã. q̄ constat
ex angelis et hoib9 iustis. Oīb eni
qui fidem xpi ht̄ sc̄ ipm̄ ē fūdati
Ipso summo angulari lapide xpo
ihu. quo est xpc et fundamētū et
summ9 lapis per hoc qḋ ab i° capit
fides et in ipso et ab illo pficitur atqꝫ
completur ipsa fides. Ideo qꝫ oms̄ ele-
cti in ipso sunt fundati. ipe ei dixt
pro eo qḋ est in ipso Angularis ca̅a
dr̄. qr sic lapis angularis duos pari-
etes iungit. ita xpc duos pplos in
vnitate fidei sue coniūgendo ɔtinet.
In quo xpo oīs edificatio ɔstructa
et edificata crescit in templū scm̄
in dno. In quo xpo dum quottidie
ex oibus gentib9 ad fidē xpi veni
unt fideles. crescit ipã ecclia q̄ est
templū xpi. sic idem alibi dicit. Tem
plū dei sanctū est qḋ estis vos. licꝫ
eni omps̄ deus per diuinitatis po
tenciã vbiqꝫ sit. tn̄ alit̄ hitat in
electis aliter in reprobis. In quo
xpo .x. in eq fide et vos co edifica-
mini in hitaculū dei .x. vt sitis tem
plū dei viui crescendo de virtute
in virtutē. et hoc agite in spū sc̄o
id est per grām sp̄s sancti. III

Huius grã rei .x. ppterea qḋ vos
ciues estis sanctoꝝ et super
xpm̄ estis fundati ego pau
lus vinct9 xpi ihū pro vob' gētib9
Vinctus dicit cathenis astrictus
sum pro fide xpi et pro vobis genti
bus quib9 pdico verbū salutis.
vel vinctus amore xpi p vobis
gentib9 teneor in carcere. Crest
sens9 si voluissem pmanē in iu-
daismo et a pdicacōe nois xpi
quiescere possem esse diues et ma
gister sinagogaꝝ appellari. sed
qr xpm̄ pdico vobis nūc astrict9
teneor cathenis in egestate po-
situs. Si aūt tn̄ audistis dispen-
sacōꝫ sū adminstracōꝫ grē dei. que
data est m̄ in vobis .x. in vrām
vtilitatem. si tam̄ in isto loco po-
cius est affirmatiua coniunctio
qm̄ dubitatiua. et nl' aliud ē
nisi dicē. Certe audistis officiuꝫ
pdicacōis mee qḋ datum est

in per gratiam dei ad veraz vtilitatem.
quod secundum reuelationem dei notum
m factum est sacramentum siue misterium
sicut supra in hac epistola scripsi vobis in breui
ui prout potestis intelligere pru:
denciam meam in misterio xpi. le:
gentes mea dicta pro eo etc. Dicitur
eo hec epistola omnibus epistolis pene dif
ficilior habetur. quia obtinet in se ma:
gna et occulta misteria breuique
sermone comprehensa est. De quo sacra
mento vel misterio dicat quod est per
reuelationem dei manifestatum est.
paulo in scriptibus panditur. hoc est quod
gentes in societate iudeorum essent
venture sine aliqua differencia.
Vnde et sequitur quod scilicet sacramentum vel
misterium non reuelatum est. Aliquid
non est reuelatum patriarchis et
prophetis etc. Vtique. Illis enim solum est
reuelatum in spiritu. hoc est per
spiritum sanctum qui filij dei erant per adop
tionem sicut et paulus non illis. qui filij
hominum erant. hoc est amatores huius
mundi erant. Aliter. Alijs generatio
nibus filijs hominum id est patriarchis et
prophetis atque alijs hominibus non est ad
liquidum ita manifestatum misterium
fidei gentium. sicut apostolis et prophetis
noui testamenti. vt fuit agabus quo:
rum predicatione ad fidem venerunt.
quod potest probari ex hoc quod dominus ait apo
stolis. multi reges et prophete vo:
luerunt videre que vos videtis et non vide:
runt. maioris enim sapientie fuerunt
apli quam patriarche. quia quod illi vide:
runt a longe in spiritu isti et mente
et corporeis oculis. Siquidem iudei
nullo modo poterant credere gentes
venturas esse in societate sua. sed
dicebant illis qui proseliti fiebant
vitam eternam quidem percipietis. sed
non tante dignitatis eritis in gloria.

quante nos. quod ergo manifestatum est
apostolis etc. Esse gentes coheredes
vide in patria celesti. in gloria eterna.
Et concorporales id est simul corpus
xpi esse. vel in vno corpore ecclesie
sociari et comparticipes promissionis
eius in xpo. id est consecutos esse promissionis
dei patris. quod in semine abrahe bene:
dicentur omnes gentes. Michi omnium
sanctorum minimo data est gratia hec euan:
gelizare siue predicare in gentibus
inuestigabiles diuicias xpi. et
illuminare omnes. Quare dicit me
in minimo omnium sanctorum apostolorum data
est gratia cum alibi dicat plus omnibus
illis laboraui. Vtrumque verum est verum
referendum est ad laborem quod dicit
plus omnibus laboraui. Aliud ad
tempus vocationis sue. Plus enim
omnibus laborauit apostolus. quia cum ceteri
in locis sibi distributis predicaret.
ille non solum iudeis. sed etiam omnibus
gentibus quibus constitutus est magister
et predicator. Minimo autem quod
dicit tale est. ac si diceret nouissimo
et vltimo. nouissimus enim omnium apo:
stolorum ipse vocatus est ad gratiam eu:
angelij. quia illi a domino ante passionem.
hic vero post eius ascensionem e celo
vocatus est. Euangelizare est bonum
annunciare quia est euangelium bonum nuncium.
Euangelizat ergo non solum qui predicat
euangelium xpi ore prolatum. sed etiam qui
bona annunciat. et gaudia celestis
patrie promittit. que in lege et
prophetis psalmis dictisque sanctorum
patrum continentur. Hec sunt iste
diuicie xpi inuestigabiles. quas
missus est apostolus euangelizare. Mi
mirum ille de quibus dicit idem apostolus.
Que oculus non vidit. nec auris
audiuit etc. hoc est gaudia patrie

celestib. sine fine mansura. qg h'
dicit diuicias in subsequentibus ap
pellat sacrm. Ideo qz p diuicias no
in cogrue misteriu incarnacionis
et passionis xpi possum intellige.
Redepcoez q° genis huai et fide
gentiu et q nulla distancia esset
inter iudeos et gentes in gra dei.
que oia sacrm recte appellantur.
q an xpi aduentu occulta et secre:
ta fuert. si inuestigabiles sut ipe
diuicie. quo° apls missus est eas
euagelizare. na inuestigabil' res
est que no pt vestigari et cpre
hendi. Que duplr pt solui. In:
uestigabiles siquidem an dni ad:
uentu fuert. q nllus potuit eas
adliquidu cognoscere. sed q ante
erant inuestigabiles dno veni:
ente vestigabiles et cphesibiles
facte sut. Vel alit. In sua natura in:
uestigabiles. sed per gram et re
uelacoez sancti spt hoibus fidelibus
vestigabiles sut. Verbi gra statua
qua nabuchodonosor no potuit
intellige qd' sfigabat. sed p reue
lacoez sci spt danieli vestigabilis
et cphensibilis fuit. qui intptato
cius extitit. Data est gra aplo il:
luiare per fide oms qui voluisset
crede. q sicuti ille qui incredulus
et infidelis est in tenebris moratur.
ita qui fidelis et credibilis existit
in luce quiescit. et no solu illuiare
sed euagelizare que sit dispesaco
x distribuco vel ministraco sacramenti
absconditi in dno qui oia creauit.
Ide appellat mo sacrm qd' supius
diuicias. misteriu viz incarnacionis
filij dei. fide et salute gentiu et gram
vite eterne. qd' a seculis su ab inicio
absconditu fuit. Indeo vo q oi cau'.
Notandu q no dicit. deo fuit abscon
ditum. sed in deo. vsqz quo ipi per
semetipm maifestare dignatus est.
Vn et appellat' sacrm qd' est res
secreta atqz occulta anqua in publi
cum deducat'. Sz q i notescat ho
est manifesta et nota fiat multi:
formis sapia dei. Dr' pncipibus
et ptatibus in celestibus p ecclesiam.
Multiformis sapia dei dr. qsi mul
tiplex et multas spes et formas
habens. Videamus quo° multifor
mis sit. filius dei natus est de virgine
sine semne virili. Vagiebat in pre:
sepio vt infans. sed ab angelis
glorificabat' de celo. Ab herode
qrebat' interfici vt ho. sz a ma
gis stella ducete qrebat' adorari
vt deus. Mortuus est vt homo.
resurrexit per potencia deitatis.
Resurgens a mortuis apparuit
discipulis in hitu hois. sz spm scm
dedit eis vt deus. Ecce qlit' mul:
tiformis est sapia dei. vt go ista
multiplex sapia dei manifestaret'
pncipibus et ptatibus in celestibus
quas btus hieronim9 angelicas vir:
tutes vult intelligi celo residen
tes. filius dei veniens i mudu
reuelauit ea aplis suis. et per
ecclesiaz hoc est in ecclia pdicanti
bus aplis manifestauit angelicis
virtutibus. Dicit nam btus hiero:
nimus. q queda angelor digni
tates fuert q misteria supius incor:
nata ad puru no intellexert. do:
nec cpleta est passio xpi. et
apli p oms gentes cepissent pre:
dicacione sua gentiles trahe ad fide.
qd' pbari pt p hoc. q angli admirado

III

dixerit illo ascendente ad celos propria
virtute. Quis est iste qui venit
de edom. hoc est de cruento et san-
guinolente mundo. Et in psalmo. Quis
est iste rex glorie. Illis enim qui ma-
ioris dignitatis sunt. et per quorum
ministerium illa nunciata sunt cognita
fuerunt utpote consiliarii et nuncii. Il-
lis vero qui minoris dignitatis
sunt. post esse. ut ex parte incognita
essent. Et hoc manifestat secundum pre-
finitionem seculorum. vel preordinacionem
seu predestinacionem quod unum est. quam
diffinitionem fecit seu inplevit in christo
ihesu et per christum ihesum. Sic ergo deus
pater preordinavit ante omnia secula. sic
conplevit et manifestavit multiformem
sapientiam suam per christum. Propter quod
scilicet quia fidem in christo habetis et accessum
ad deum patrem per ipsum. Peto ne defi-
ciatis in tribulacionibus meis pro vobis
et ne recedatis a fide christi. dum me
videtis tribulari pro vobis. que tribulacio
est gloria vestra. Conveniencius diceret
que tribulaciones sunt gloria vestra. pro illis
ergo apostolus tribulabatur. quia dum illis pre-
dicabat verbum. comprehendebatur a per-
secutoribus. sed eius tribulacio gloria
eorum erat. qui confortabatur in fide. et
per passionem suam acquirebat gloriam
eternam. Cuius rei gratia et propterea ne vos
recedatis a fide christi. flecto ergo genua
mea ad patrem domini nostri ihesu christi. Sic
sunt exteriores oculi corporis et exterio-
ra genua certa que membra. ita eciam
dicuntur esse et interiora. unde et apostolus
non loquitur de exterioribus genubus. Per
genua ergo debemus intelligere tantummodo
submissum et humiliatum sensum mentis.
Flecto ergo genua mea et submittor
humilio sensum cordis mei. orando
deum pro vobis. Notandum quod scilicet ad patrem
domini nostri ihesu christi in greco sermone non
habetur nisi tantummodo patrem ut intelligatur
absolute creator esse omnium rerum. Sed
vero in latinis codicibus additum
est domini nostri ihesu christi bene convenit. quia illi
est ipse et naturaliter pater. nobis autem adop-
tivus. Sequitur. Ex quo deo patre omnis pa-
ternitas in celo et in terra nominatur.
Sicut in presenti seculo homines quos appel-
lamus patres. et sunt a quibus appellantur
patres. ita et in illo collegio sanctorum
spirituum sunt qui alios diligunt vocare
patres sive prelatos. Verbi gratia. Angeli
diligunt archangelos appellare
patres. sic de ceteris virtutibus intelli-
gendum. Ideo quod dicit. Ex quo omnis pater-
nitas in celo et in terra nominatur. quia et an-
geli in celo et homines in terra ab illo ex-
ordium sumpserunt. et ab illo qui est pater
omnium rerum acceperunt. ut patres aliorum
vocarentur. Ut det vobis secundum divicias
glorie sue. virtute corroborari per spiritum
sanctum eius in interiori homine habitare
christum per fidem in cordibus vestris. Idcirco
inquit flecto genua mea ad patrem
domini nostri. ut ipse det vobis virtutem secundum
largitatem glorie sue. ut sitis corrobo-
rati in fide. et possit christus habitare per
fidem in interiori homine. hoc est in cor-
dibus vestris. licet enim deus omnibus per
potenciam divinitatis sue ubique sit. tamen
in illis specialiter dicitur habitare. qui fidem
eius habent. In karitate radicati et
fundati. ut possitis comprehendere in vobis
metipsis cum omnibus sanctis que sit lati-
tudo. longitudo. et sublimitas et
profundum. Ex superioribus ista pendent.
ideo etiam submitto sensus cordis
mei ad deum. ut sitis in caritate

raditati sic arbor plantata radicibus
firmatur in terra ut humorem habeat.
et a vento facile non eradicetur. Et
non solum radicati sed fundati in ipsa
karitate que est solidissima petra. ut
possitis intelligere que sit latitudo cari
tatis. Latitudo caritatis est. qua dili
git deus et non solus amicos. sed etiam
inimicus. de quo mandato dicit psalmista
latum mandatum tuum nimis. Longitudo
caritatis est perseverantia in bonis operibus.
Longanimitas etiam sive longitudo caritatis
est ab initio fidei usque ad finem spei.
usque dum pervenimus ad illud. ut quod
modo tenemus in spe. tunc possideamus
in re. patienter pro dei amore ad
versa seculi huius tolerantes. Subli
mitas sive altitudo caritatis est pro
omnibus nostris bonis operibus tam pro
latitudine caritatis. quam patientia. lon
ganimitate perseverantia in bonis operibus
sublimitate celestis patrie quam omnes
sperantes nos a deo remunerandos.
Profundum autem sive occultum carita
tis est. ut omnia bona que habemus de alto
dei dono et inspiratione nobis venire
credamus. Hec et omnia in cruce christi pos
sumus comprehendere. Scire etiam supereminen
tem scientie caritatem christi. det vobis
etiam intelligere caritatem christi. superemi
nentem scientie humane. hoc est ut det
vobis scientiam. qua possitis intelligere
quanta sit caritas christi. qui pro nobis mor
tuus est. que caritas transcendit et exce
dit omnem scientiam humanam. et non solum hu
manam sed divinam etiam. quam hominibus
largitur. Et quomodo possumus illa scire si
supereminens est scientie que omnibus tribuitur.
Ideo debemus scire. quia ignoramus illa.
Res enim hominum mortalium valde comprehe
dere. quanta caritas fuit in deo pa
tre. qui pro nobis unicum filium non
solum incarnari. sed etiam mori per
misit. Sequitur. Ut impleamini in omnem
plenitudinem dei. Id circo in quantum exoro
scire vos caritatem christi. ut impleamini
virtutibus et mereamini annumerari
numero fidelium. ex quibus cotidie
corpus christi impletur. Plenitudo
enim corporis christi est ecclesia. que coti
die ex omnibus gentibus impletur. Ei
autem qui potens est omnia facere
superabundanter quam petimus aut intelli
gimus secundum virtutem que operatur in nobis.
Ipsi gloria in ecclesia in christo ihesu in
omnes generationes seculi seculorum. Ei autem
scilicet deo patri. qui potest omnia facere que nobis
sunt necessaria superabundanter quam
petimus scilicet qui potest omnia nobis tribuere
plus quam petere sciamus. aut petere
presumamus. et hoc secundum virtutem di
vine potentie. que virtus divinitatis
operatur in nobis miracula. fidem. virtu
tes et doctrinas. sit gloria in ecclesia
in christo ihesu. In ecclesia est gloria dei
patris. quia multitudo fidelium glorificat
et laudat deum patrem in omnibus que
agit. pro illa etiam glorificatur iuxta quod
dicit dominus. Videant opera vestra bona
et glorificent patrem vestrum. In christo quoque
ihesu est gloria dei patris. quia omnia que filius
operatus est. ad laudem et gloriam eius re
tulit dicens. Pater in me manens
ipse facit opera. In omnes generationes
sit deo patri gloria scilicet in presentes et fu
turas. vel in generationes gentium et gene
rationes iudeorum et in omnia futura secula.

Obsecro itaque vos IIII
ego vinctus in domino ut digne
ambuletis vocatione qua vocati
estis. obsecro scilicet deprecor vos ego vinctus

in domino. ut digne et sancte viuatis
illa vocatione quo vocati estis. in
baptismate estis vocati ut sancti
essetis et immaculati. sancte et in
maculate conuersamini digne. cum
paciencia supportantes vos inuicem in
caritate. humilis dicitur humi adecli:
nis. Mansuetudo est lenitas et
tranquillitas animi. Ambulate in:
quit et conuersamini cum omni humilitate
et mansuetudine mentis suppor
tantes vos inuicem in caritate vel
in dilectione dei et proximi. iuxta
illud. Alter alterius onera portate.
Imitantes naturam ceruorum. ver:
bi gratia. Qui diues est opibus huius
seculi supportet illum qui pauper
est substantia temporali. et diues spiritualibus
virtutibus. et econtra ille qui sanctus
est. sua sanctitate sustentet et suis pre
cibus peccatorem. vel qui diues est
sustentet sua elemosina pauperem.
Solliciti et studiosi cauti et atten:
ti semper sitis. seruare vnitatem
spiritus. ut vnum sapiatis de christo. ut
vnam fidem habeatis. et non sint in
vobis scismata atque hereses et ho
agite in vinculo pacis et in dilecti
one dei et dilectione proximi sive in
concordia fraternitatis. Dilectio enim
vinculum recte appellatur. quia duos
ligat et coniungit deum scilicet et hominem
vel duos proximos. vnum corpus spirituale
christi estis vos et vnus spiritus sanctus
habitat in vobis. Sic vocati estis in
vna spe vocationis vestre sic viuite.
Sancti vocati estis in baptismate
secundum illud. Sancti estote. quoniam ego sanctus
sum. Ideo quia sancte viuere debetis.
Bene autem dicit in vna spe voca
tionis vestre vocati estis. quia omnes fideles
vnam spem habent perueniendi ad pa:
triam celestem. Vnus est dominus omnium crea:
turarum. vna fides debet esse in omnibus
credentibus. vnum baptisma est. licet
alii maiorem alii minorem fidem habeant.
qui maiora et minora de deo intelli
gunt. tamen in hoc dicitur esse vna fides. quia
vnum deum credunt trinitatem habentem in per
sonis. vnitatem in substantia. Vnum est bap
tisma. quia omnes equaliter per vniuer:
sum orbem baptizantur quod signaculum
fidei percipiunt. Vnus est deus omnium
creaturarum et pater omnium rerum et creator.
Qui super se omnes creaturas excellit
et per omnia est filius. quia omnia per ipsum facta
sunt et reparata. Et in omnibus nobis
spiritus sanctus qui in cordibus fidelium
diffusus est et in omnibus creaturis iuxta
illud. Spiritus domini repleuit orbem terrarum.
Vnicuique nostrum data est gratia secundum
mensuram donationis christi. Loquitur in hoc
loco apostolus in persona sua aliorum quoque apostolorum
vel omnium credentium. data est gratia idem
fides et remissio peccatorum et redemptio
et quicquid boni habemus. Gracia
autem dicitur gratis data. et hec omnia gratuito
munere omnipotentis dei largita sunt nobis.
secundum mensuram donationis christi. Do:
nationem vel donum patris et filii debemus
intelligere in hoc loco spiritum sanctum suum. de
quo dominus dicit in euangelio mulieri sa:
maritane. Si scires donum dei et spiritum
sanctum etc. Cum vero dicitur data est gracia
secundum mensuram donationis christi. sic vi
dentur verba hec sonare. quasi spiritus sanctus men:
suram habeat et mensurabilis sit. Sed
quomodo potest mensurabilis esse deus quo dicitur.
spiritus domini repleuit orbem terrarum. No:
tandum ergo quia sicut deus pater inmensurabilis
est. qui dicit celum et terram ego impleo.
et filius inmensurabilis est quod est sapientia dei pa:
tris. que attingit a fine usque ad finem
fortiter. ita spiritus sanctus inmensuratus est. quia sic

sunt iste tres persone. Ideo que hanc mensura donacionis ad maiorem capacitatem referre debemus. quia iuxta quod nobis capere valemus ex donis spiritus sancti datur nobis mensura. verbi gratia. mare immensurabile est in longitudine profunditate latitudine sui et multitudine aquarum. et sic incole venientes ad illud. aquam secundum mensuram vasculorum suorum vnusquisque deportat. alius plus alius minus. sed mare immensurabile manet. ita et nos secundum mensuram nostre capacitatis ex donis spiritus sancti accipimus. et ipse in sua natura immensurabilis manet. propter quod dicit supra presenti capitulo. quia vnicuique data est gratia secundum mensuram donacionis christi. alij maior alij minor. Ascendens christus in altum captiuam duxit captiuitatem dedit dona hominibus. Quidam doctor huiusmodi hunc versiculum explanat quod a veritate non discrepat. et appellat diabolum captiuitatem qui genus humanum de paradiso captiuauit. Ascendens christus in altum id est in crucem iuxta quod et ipse dixit. Cum exaltaueritis filium hominis. captiuitatem diabolum duxit captiuum et captiuauit illum. auferendo ab illo potestatem quam tenebat in hoc mundo iuxta illud. Nunc princeps mundi huius eicietur foras. Sed quid fecit post modum. tercia die resurgens dedit dona spiritus sancti discipulis insufflans et dicens. Accipite spiritum sanctum. Aliter. Ascendens christus in altum id est in celum quadragesima die resurrectionis sue. captiuam duxit captiuitatem. quia naturam humanam que de paradiso fuerat a diabolo captiuata. ipse iterum captiuauit de potestate diaboli illam abstrahendo et ad celestia reuocando. ac post modum decimo die ascensionis sue. dedit dona spiritus sancti apostolis. Queri autem potest cur hic dixerit singulari numero. data est gratia secundum mensuram donacionis domini christi. Que modo dicat plurali numero. dedit dona hominibus. Ad quod dicendum quia licet spiritus sanctus singulari numero donum vel donatio appelletur. tamen secundum qualitatem meritorum tribuuntur dona eius spiritus sancti. vnde apostolus alibi. Alij inquit datur per spiritum sermo sapientie. alij sermo scientie etc. vsque subiungit. hec omnia operatur vnus atque idem spiritus. diuidens singulis prout volt. Quod autem ascendit. quid est nisi quia et descendit primum in inferiores partes terre. Interrogabat apostolus semetipsum et dicit. Quid est quod dixi Ascendit. Quomodo potest ascendere deus qui vbique est. Certe nil est aliud. nisi quia et descendit. et primum descendit in inferiores partes terre. ad infernum. ac deinde ascendit in celum. Ergo non secundum diuinitatem que omnia implet ascendit ipse neque descendit. sed secundum humanitatem in anima quidem sola descendit ad infernum. et in corpore et anima super omnes celos. Notandum quod quia per hoc quod dicit descendit in inferiores partes terre. ostendit infernum infra terram esse. vnde dicitur infernus quasi sit inferior terra vel infra terram. Qui descendit ad inferiores partes terre ipse est qui et ascendit super omnes celos id est christus vt adimpleret omnia scilicet oracula legis et prophetarum que de se erant scripta. vel omnia id est quasdam dispensaciones quas ipse cum patre disposuerat. et quas ipse solus cum illo sciebat. Vel etiam impleret omnia celestia et terrestria de sua cognicione et reuelacione diuinitatis sue. quia omnia ante eius aduentum quasi

IIII

varia erant ad cōparacōē illa. qʒ
pᵉᵍmodū de ei⁹ diuinitate cognoūt
celestia impleta sūt. qr erāt qdaʒ
angelice ptātes. q misteria nati⁹
xpi. passionis et resurcōis. ascen
sionis ad celos adliquidū non
cognouert. quousqʒ impleta sūt.
Ubi admirādo dr̄ in psmo. Quis
est iste rex glie. Terrestria qʒ im
pleuit. qr hoib⁹ q deū ignorabāt
suā cognicōē dedit. sua qʒ gracia
illos impleuit. Et ipē dedt̄ qsdā
qdē aplōs. vt duodecim cū fūt 7
septuagintaduo discīᵘˡⁱ. quosdam
pphetas vt agabus. et alij antioce:
ni et qttuor filie philippi. Alios vō
euangelistas. vt fuit marc⁹ et
lucas. iohēs qʒ et mathe⁹. q et
apli fuert. Alios aut̄ pastores
et doctores ad cōsūmacōē 7 pfectiōē
sanctoꝝ. vt illi qui pdestinati sc̄
ad gliaʒ etnā. illoꝝ pdicacōē et
exēplis pficerent. Fuert in pmor:
dio fidei. euāte. pphete pastores
qʒ et doctores sūt et mō in ecctia. Cō:
cinnqʒ bona ānūciat euantᵃ est.
qui gaudia electoꝝ penasqʒ re:
pboꝝ suis auditorib⁹ pnūciat
ppheta est. De noīe vero pastoruʒ
et doctoꝝ īterogat⁹ bt̄s aug⁹ a
paulino rn̄dit vnū ee pastorē
et doctorē. pastor ēm nō pt ee n̄
hēat doctnaʒ qua pascat gregem
sibi cōmissum. qʒ si caruerit doctna
licet nom hēat pastoris. caret
tn̄ officio. Pastores aut̄ et docto:
res ecclie qd̄ vnū est sūt epi pre:
sbiteri alij qʒ doctores rectores et
mīstri ecclie qui tamdiu cōstituti
sunt in op⁹ misterij et in edifica
cōē corpis xpi. donec occurramus
oēs in vnitate fidei et agnicōē
filij dei. Ideo cōstituti sūt pastores
et doctores vt corp⁹ xpi edificet̄ qd̄
est ecctia que quotidie edificat̄ ex nūo
credenciū veniēciū ad fidem. vt post
rsurcōē et oēs eq̄lit̄ deū cognoscam⁹.
In pn̄ti siquidē seculo. sic dīsitas sp̄e:
ita est diuersa fides. qr ali⁹ pl⁹ alius
mi⁹ de deo intelligit. et scdm qd̄ itelli
git et cognoscit de diuinitᵉ cōpetēt dei.
hēat et fidem. post rsurcōē aut̄ iam
nō erit dīsitas fidei. qr sic oēs eq̄lr
deū videbunt. ita equalē fidē habe:
būt. Erit ēm deus oīa in oīb⁹. In vi
rū pfectū in mensurā etatis pleni
tudinis xpi. Ex sn̄oribus ista pcedēt.
ipē inquit dedit pastores qui edifi
cent corp⁹ illi⁹ donec occrāq oēs
post resurcōē gnalē in virū pfectum.
Quidā hoc modo istud intelligunt.
qʒ in rsurcōē gnali oēs in eadē etate
rsurgēt in qua xpc rsurrex cuiuscūqʒ
mortis fuerit. et in noīe viroꝝ com
phendūt et mlieres. Quod dīr ī virū
pfectū. licet cōn fidē nō sit. hoc tam
meli⁹ est vt alit̄ intelligat̄. Virum
pfectū appellat xpm cū oī corpe suo
qd̄ nō erit pfectū quousqʒ oēs elcti
cōpleant̄. Cōpleto aut̄ nūo electoꝝ
occrem⁹ oēs in virū pfectū 7 oēs
electi occrent capiti suo xpo. vt iam
pᵍmoᵐ vn⁹ sit vir xpc et ecctia per:
fect⁹ et integer et in mensurā etatis
plenitudīs xpi. Sicuti hō p etates
singulas crescit. donec pfectus sit vir.
sic quotidie xpc vsqʒ ad diē iudicij.
Non in se sed in nob̄ qui sum⁹ corp⁹.
Completa aut̄ mensura etatis 7 per:
fecto et integrato nūo electoꝝ. ex q⁹
plenitudo corpis implet̄ obuiabim⁹
ei. vt iam 7 post rsurcōē in q erit
xpc pfect⁹. nō sim⁹ puuli sp sensu
fluctuantes huc illuc qʒ vagantes
nūc ad istud viciū. nūc ad iᵈ caden
tes. Et circūferam̄ oī vento doctne.

Quantum ad presentem sapientiam pertinet beatus apostolus non erat paruulus sensu, qui sapientior erat cunctis mortalibus. Quantum vero ad illam perfectionem attinet sapientie quam habituri sunt sancti post resurrectionem paruulus erat sensu et imperfectus intellectu. Quod vero dicit neque circumferamur omni vento doctrine. Ventum doctrine appellat dialeticam et scientiam mundanam que nullius utilitatis fa[cta] quando circumferimur et pulsamur. plerumque seducimur per illam. putantes ea esse vera que sunt falsa suis fantasiis et astutiis. Unde et sequitur in nequicia, id est in malicia hominum et astucia illorum circumferimur ad circumuentionem erroris. Dicit beatus Jeronimus. Quid prodest iugiter dialetice arti insistere et syllabas iamborum componere, id est dictare carmina, ubi nulla veritas est sed seductio et hominum error In presenti quod seculo prout illud esse. sed post resurrectionem cessabit. Renouamini spiritu mentis vestre et induite nouum hominem, qui secundum deum creatus est in iusticia et sanctitate veritatis. Hec verba apostoli ex superioribus pendent. Ita alloquitur ephesios. deponite vos secundum pristinam conuersationem veterem hominem qui corrumpitur secundum desideria erroris. Ac deinde subdit. Renouamini autem spiritu mentis vestre. Pristina conuersatio est peccare et in peccato manere. Vetus autem homo conuersatio veteris hominis ade. Quicunque autem in peccato manet conuersationem veteris hominis habet. qui homo, id est conuersatio illa corrumpitur et deprauatur et desideria erroris et viciorum. Renouamini inquit spiritu mentis vestre. Spiritum et mentem pro uno debemus accipere secundum beatum augustinum, id est pro racionabilitate mentis. Que sunt autem renouationes. una est subitanea que fit in baptismate in qua renouamur ab omnibus peccatis originalibus et actualibus. Altera que fit per spacium temporis et per assiduitatem lectionis et per operationem bonorum operum. de qua hic dicitur. Dum enim animus ea quotidie per studium lectionis de deo intelligit que ante ignorabat. et dum per hec quotidie de virtute in virtutem quotidie innouatur. Tale est ergo ac si diceret. Estis renouati in baptismate. renouamini quotidie per studium lectionis. ea de deo intelligentes que ante vos latebant. et crescendo de virtute in virtutem. et induite nouum hominem. Nouum hominem appellauit noui hominis conuersationem vel ipsum dominum ihesum. Videamus quomodo sit ipse nouus homo et secundum deum creatus. Conceptus est in utero virginali opere spiritus sancti. ex semine mulieris sine semine viri. hoc nouum fuit. Fecit miracula que nemo alius fecit. Conuersatus est sine peccato in hoc mundo. Est verus deus et verus homo. resurrexit a mortuis. et hec omnia noua fuerunt et sunt. Secundum deum creatus est in iusticia. quia iustus est. et in sanctitate veritatis. quia iustus et verus est. et non solum iustus. sanctus et verus. sed in se ipsa iusticia. ipsa sanctitas et veritas. Quod ergo dicit. Induite nouum hominem. tale est ac si diceret. Induite dominum ihesum christum, id est conuersationem noui hominis. et omnes virtutes quas intelligentes in christo esse. Quicunque enim assumit iusticiam. sanctitatem. veritatem. sapientiam. caritatem. et omnes virtutes quas in christo cognoscit esse. christum utique induit. Propter quod deponentes mendacium loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo. quia omne mendacium a diabolo est. qui est mendax et pater

mendacij. Quicūq[ue] filij veritatis
sūt debent deponē et abicere
mendaciū dolositatē et dupli:
citatē et loqui veritatē de aīo
puro cum hoīe. nō solū cū xpi:
ano. verū etiam cū heretico et
pagano. qm oms sūt mi xpi. Et
ĉre debem9 veritatē loqui cū pxi
mo. q sumus inuicē memb. Est
xpc caput. membra ei9 st electi.
Et sic mēbra corpis mei st sibi:
inuicē necessaria. et sibiinuicē
mīstrant. ita mēbra xpi dnt
sibiinuicē mīstrare q sūt neces
saria. Verbi grā. Necessaria ma
nus est pedi. et pes oculo. Ideo
q mīstrat ocul9 manui et pedi
lumen. man9 absterget illum.
et lauat a sordib9. Sic in scta
ecclīa pdicatō qlibet mīstrare
debet lumen sciē & pdicacōis
hijs qui sūt man9 et pedes idē
qui sūt elemosinarij et q cu̅rāt
ad sepeliendū mortuū. et qui
actiue vite sunt dediti. Econtra
illi debent de sua suba sustētac
oculū & pdicatorē pbētes ei cib:
um et potum & mīstrantes ea
q necessaria sunt illi. hoc facie:
do ect sibiinuicē mēbra. Seqt
Irascimini et nolite peccare. Dur
hoc possum9 intelligē. si qn pec:
catis. et a via rectitudis diablō
suadente recēditis. irascimini
vobismetipis et indignamini
ne ampli9 talia faciatis casti:
gando corp9 vrm vigilijs et ie:
iunijs. Aliter. Et si inqt irasci:
mini nolite peccare. pmittit
qdē irasci qd' huanū est. sz pplribz
vindictā petere. qd' iā non est
huanū. qa ira viri iusticiā dei non
opat. Sol non occidat sr iracū:
diam vrām. Silr et hoc mō duplir
pt intelligi. dicam9 simplr. Sol n
occidat sr iracundiam vraz & si com:
moti fueritis ad temp9 aduersus
pximū. an solis occasū recōciliam
et recedat ira a vobis. Alitr Sol
appellat xpc in scpturis sacris. vt
ibi vobis timētib9 nom meū orie
sol iusticie qui sol plerūqz ppt iraz
q vindictā expetit et pter distor
diā occidit nob & recedit a nob sic
occidt falsis phetis iudeis. deqb9
dr. Occidit eis sol cū adhuc media
esset dies. Sol nō occidat sr iracūm
diā vraz & cauete. ne ppt irā vraz
et ppt vrm pctm recedat sol iustic
xpc a vobis. Nolite locū dare diablo
& nolite vindictā expetē neqz irasci vlt
modū. ne recedat a vob sol xpc et
adueniat diabol9 pnceps tenebraz.
qnqz eni peccam9. locū dam9 dia:
bolo ī nobis. Qui furabat iā non
furet bona aliena. vel q furabatur
verba et doctrīā euanglij p hereticā
puitatē sic phete falsi. de q9 dic.
Qui furabant sibi verba dicētes.
Hec dicit dns cū dns nō misterit
eos. iā nō furet. sed recedat ab er:
rore suo. Magis aut laboret opan:
do manib9 suis qd' bonū est vt ha:
beat vn tribuat necessitatē pacienti.
Ille q an furabat nō solū debz a fur:
tu cessare. sed debz opari manibus
suis vt hēat vn sustentet alios ino:
piā pacientes. Nolite ɔtristari spm scm
dei in quo signati et sigillati et de:
signati estis deo in die redēpcōis
hoc est nolite per mala opa spm
scm fugare a vob. q hitator eē cepit
vri in die redēpcōs & in die baptis
matis. Sic eni contristat ho qn
de ppa domo expellit quā ipe sibi

edificauit. vt quiete ibi habitaret. Sic
spiritus sanctus contristari dicitur. quando de ho-
mine quem sibi mundatum in baptis
mate per praua opera eicitur. Aliter no
lite contristare spiritum sanctum dei id
est spirituales viros in quibus spiritus sanctus
habitat nolite contristare per vestra
mala opera. Siquidem spirituales viri. si quando
vident alios peccare. et a via recti
tudinis deuiare contristantur de eorum
miseria et condolent de aliis vt-
pote desse. V

Estote imitatores dei sicut filij
karissimi. Hortatur apostolus ephe-
sios. vt sint imitatores dei
sicut filij karissimi. Imitari autem est sequi.
Imitatio autem est quedam imaginatio
verbi gratia. quando discipulus conatur imi
tari magistrum in aliquo opere. Quomodo ergo
possumus imitari deum omnipotentem. Vi-
deamus. Est ille sapiens. prudens. mise-
ricors. iustus. et verus. simus et nos
secundum modulum nostre capacitatis sapi
entes. prudentes. simus iusti et ve-
races. simus et misericordes. diligentes
amicos in deo et inimicos propter deum.
Sic inquit filius karissimus imitatur bonum
patrem in omni conuersatione morum et leni
tate mentis atque honestate vite. ita
et vos imitamini deum omnipotentem patrem
vestrum. secundum quod ipse vobis adiutorium
bone voluntatis et operacionis prestitit.
patrem autem dico non per naturam sed per adop
tionem. Sequitur. Et ambulate id est viuite con-
uersamini et crescite in dilectione proximi.
Sicut et christus dilexit nos et tradidit
semetipsum pro nobis oblacionem et hosti-
am deo in odorem suauitatis. Magna
et miranda et venerabilis dilectio
vt vnicus filius dei semetipsum traderet
morti. dominus pro seruis. creator pro crea
tura. sic ergo ille pro nobis animam suam posuit
ita et nos si necessitas fuerit pro eius
nomine animas ponere debemus. et non
solum pro nomine eius. sed etiam pro fratribus
nostris. propter amorem nominis eius. Quod vero
dicit apostolus qui se tradidit in odo-
rem suauitatis. licet legamus in
genesi. quod odoratus est dominus odorem
suauitatis in sacrificio quod ei obtulit
noe egressus de archa. Non debemus
putare quod omnipotens deus qui spiritus est fumo
aut odore carnium delectetur. sed odorem
suauitatis debemus intelligere inten
cionem bone voluntatis et affectum
mentis quibus deus delectatur.
Ita et hoc loco apostolus intencionem mentis
et affectum sincerissime dilectionis
qua filius dei nos dilexit odorem
suauitatis appellat. quam multum in
huius delectatus est deus pater. et quasi
multa aromata in conspectu domini
efferbuerit. Ipse denique fuit oblacio
et hostia. ipse sacrificium. sacerdos
et sanctificator. qui semetipsum obtulit
deo patri in altare crucis pro nobis.
Fornicatio autem et omnis immundicia
aut auaricia nec nominetur in vobis
sicut decet sanctos. Fornicacio autem
dicitur a fornicibus id est a locis lupanari
bus et theatralibus que fornicibus
id est arcubus constructa que et arena-
ria appellantur in quibus erant mere-
trices cum quibus commiscebantur spur-
cissimi quique. Fornicari autem est
cum puellis liberis et cum viduis
necdum sacratis deo et cum masculis
atque pecudibus coire. Immundicia.
omnis incontinencia ad libidinem perti
nens quocumque modo fiat immundicia et in-
pudicicia atque luxuria potest appellari.
Auaricia in hoc loco dicitur potest intelligi.
propter siquidem pro amore pecunie accipi.

v

Potest et pro adulterio qđ alibi ab
aplo negociu appellat. vbi dicit
viris et mulieribꝫ. nolite frauda:
ri inuicē. neqꝫ circumueniat aq̄s in
negocio x in adulterio frem suu.
p̄cipit aut aplꝰ. vt ista q̄ diximꝰ
nō solū nō sint ī nob. sed nec noī:
ent. qr si fuerit noiabunt. si vero
noiata sepiꝰ fuerit nisi p edifica
coꝝ faciliꝰ inclinabit aīꝰ ad ca.
corrūpūt em̄ mores bonos col:
loquia mala. Estote aut sic decꝫ
sanctos. Quid decet scōs. hone:
state moꝝ seruare. virtutes appe
tere. vicia cauē. Aut turpitudo.
Turpitudo est. qn̄ motꝰ carnis
mēē inflāmant ad libidinē. sed
pleruqꝫ ꝓpter timorē dei. ꝉ timorē
penaꝝ refrenant. Aut stultiloqū.
Stultiloquium est ociosus sermo
et nulliꝰ vtilitatis. qn̄ relictis
ꝓficuis et vtilibꝰ rebꝰ. de inani
bus et inutilibꝰ tractat. Aut scur:
rilitas q̄ ad rem nō ptinet. sꝫ ma:
gis graꝝ actio. Scurrilitas ē hila:
ritas q̄ risū solet moue. Hoc au
distat inter stultiloqū et scurrilitꝫ.
qr stultiloqū nulliꝰ vtilitatis est.
nil' qꝫ in se sapiens ht. Scurrilitas
vero pleruqꝫ ab ore sapientm ꝓcedit.
et ꝯstat quadā vrbanitate. vt illud
virgilij. Qui bauiu nō odit amet
tua carmina meui. atqꝫ idē iugat.
vulpes et mulgeat hircos. Cetera
qꝫ talia q̄ nil mali in se hnt. nisi
tm̄o qr ociosa sūt. et ad rem ꝑfectu
nō ptinēt. sꝫ magis graꝝ actio x
iō ꝓferunt scurrilitates. vt gciosus
sit apud auditores ꝑlatoꝝ. Ideo qꝫ
scripsit aplꝰ ea cauē. qr d' oībꝰ verbis
ociosis reddituri sūt hoīes racōnez.
Pt et hoc aliī intelligi qđ dicit
sꝫ magis graꝝ actio. Non fuit in
vobis ista que diximꝰ. sꝫ nec noient.
sed sit in vobis graꝝ actio vt gras
deo referetis in oībꝰ que agitis
et q̄ hetis. vel sitis vos gcosi et accepti
deo et hoībꝰ. Hoc aut scitote itelli
gentes. qꝛ oīs fornicatō aut imūdꝰ
aut auarꝰ qđ est idoloꝝ seruitus
nō ht hereditatē in regno xp̄i et dei.
Triꝰ iā diximꝰ de hiis vicijs. nūc
videamꝰ. q̄re dicat auariciā simul:
achroꝝ seruitutē. In hoc go dr̄ siml:
achrorū seruitꝰ. qr sic ille seruit dia:
bolo. qui oīpotentis culturā et religi:
onē que illi soli ꝯuenit et singlare nō.
vt solus deus colat. qntū in se ē illi
aufert et demoībꝰ impendit. ita etiā
seruit dialo. qui oīpotētis dei ꝯcedā bō
que oībꝰ ꝯiter data sūt in ꝓpos sibi vsꝰ
male vsurpat. Aliter. Recte etiam
auaricia idolatrie ꝯpat. qr diū me:
tallis auri et argenti de q̄bꝰ simu:
lachra fiūt hoīes inordīate serui
unt. et denarios condūt. in q̄bus
imagines sūt īpatoꝝ aureū et argē:
teum pro deo venant. qr serui sūt di:
uiciaꝝ. Vel tercio mō auariciā ido:
latrie iō ꝯparauit. vt nil' illa scele:
stius demōstraret. radix em̄ oim
maloꝝ est auaricia. Et nondū q̄a
loqꝰ de turpitudie. stultiloqo. et scurri
litate. nō subiūgit qꝛ talia facientes.
nō sint possessuri regnū xp̄i et dei sic
descripsit carnē īmūdiā et auariā. quo
facto ondit q̄s illa esse pctm̄. ista vō
magis. eo qꝛ a regno xp̄i separat
Regnū aut xp̄i dei pris dix. qr sic
vna est suba pris et filij et spc sci.
ita vna est ptās. q̄ est et eternitas

una et fraternitas. unum regnum. Nemo vos seducat inanibus verbis. Inania verba loquuntur, quae nullius utilitatis sunt. qui dicunt apud inferos aliam penam non sustinere, nisi conscientiam propria torqueri. non attendentes quod dicit Isaias in fine sui voluminis de reprobis. Vermis eorum non morietur. et ignis non extinguetur. Erit enim ibi pena interior conscientia propria qua torquebuntur interius. Erit et exterior ignis et vermis a quibus cruciabuntur durissime. Inania enim verba loquuntur et seductoria qui talia dicunt. qui crediderit et baptizatus fuit salvus erit licet mala opera agat. quod omnino mendacissimum est. propter haec enim, scilicet fornicationem immunditiam et avariciam. venit ira dei in filios diffidentiae. sive diaboli. scilicet in illos qui perierunt in diluvio et quomodo in Sodomis aliisque civitatibus. Illi quidem qui in diluvio perierunt contra praeceptum dei plures uxores habuerunt. et carnes comederunt leviori quam pena quodammodo perierunt quam Sodomitae. qui in igne succensi sunt. qui non solum plures uxores acceperunt. sed in se contra naturalem usum fornicabantur. diffidentia autem diabolus appellatur. quia homines diffidere et in desperationem cadere facit. Nolite ergo effici participes eorum et nolite illos imitari. quia si fueritis socii in opere. eritis et in pena. Eratis enim aliquando tenebrae. nunc autem lux in domino, scilicet eratis peccatores et ignorantes deum antequam ad fidem veniretis et filii diaboli principis tenebrarum. modo estis iustificati per fidem per baptismum et filii dei per adoptionem qui dixit. Ego sum lux mundi. quapropter ut filii lucis ambulate. hoc est ut filii dei vivite et conversamini sancte et immaculate. ambulantes de

virtute in virtutem. Quanta distantia est inter lucem et tenebras. tanta distantia est inter lumen fidei et cognitionis dei bonorumque operum. et inter tenebras infidelitatis et ignorantiae atque peccati. Fructus enim lucis est, scilicet operatio bonae conversationis et fidei est in omni bonitate et iustitia et veritate vivere. ut qui fidem habet lumen quoque cognitionis dei. omnia bona opera faciat, iuste vivat. vera quoque loquatur. ad proximum attendentes quod apostolus subdit. probantes Quid sit beneplacitum deo. Sicuti trapezeta, scilicet monetarius, probat metalla. pondere. puritate. et tinnitu. ita debemus opera nostra probare considerantes quanta et quam magna sint. utrum pio simplicique animo bonaque intentione fiant. Tinnitu vero bonam famam de se reddant. Omnia opera quae arguuntur, scilicet quae reprehenduntur a bonis et sanctis hominibus in malo a lumine, scilicet ab illis qui filii lucis sunt manifestantur non esse bona. Quamdiu enim mala opera non reprehenduntur a bonis videntur esse bona malis. Cum vero boni ceperint ea reprehendere. ostenduntur non esse bona. Omne enim quod manifestatur lumen est, scilicet omne malum opus quod manifestatur per confessionem sive per penitentiam lumen est, scilicet lumen iam incipit esse quod bonum est. ut peccata per confessionem et penitentiam manifestentur. propter quod dicit. Quis est qui dicit hoc? Dicit beatus Hieronymus quod neque in veteri testamento neque in evangelio iste versiculus inveniri potest. nisi tantum in isto loco. aut ex hoc loco exempli causa sit aliter positus a doctoribus. sicut cum dictaret apostolus hanc epistolam subito spiritu percussus locutus est hoc sicut et alia multa praeter

qđ· x q̄ꝛ oē qđ manifestat̄ ꝑ cōfes
sionē iam incipit lumen eē dic
ꝑfc̄ſtq̄ ſꝑ per me· Surge q̄ dormis
et exurge a mortuis et illūiabit
te xp̄c· dormire dr̄ et mortuꝰ eē
qui in pc̄ō iacet· q̄ꝛ aīa q̄ peccau̇t
ipā morietr̄. Surge inq̄t de vicijs
ad virtutes qui dormis mō q̄ pec
catis· Et exurge a mortuis ad vitā·
de pc̄ō ad bona opa· et ꝑbebit
tibi xp̄c lumen fidei et cognicōis
sue· lumen q̄ꝫ bone opacōis· ffr̄s
Videte quō caute ambuletis
nō quasi insipientes· sed vt sapi
entes· Alloquitr̄ apl̄s ephē· et ī ill'
omēs hoīes hortatr̄ vt caute et
ꝯſiderate viuāt ſic ſapiētes· et nō
ſic inſipientes· ffr̄s aut̄ illos
vocat in fide et in ſocietate dile:
ccionis· q̄ꝛ vnū deū patrē cipoſc̄
omēs hēmꝰ nō ꝑ natura ſꝫ per
adopcōꝫ· Videte fr̄s x ꝯſid'ate
quō caute et ordinate ambulet̄
viuatis et conuerſanī in medio
nacōis praue et ꝑuerſe· Nō quaſi
inſipiētes et infideles qui nī h̄nt
ſapiām verā in ſe xp̄m h̄itantem·
ſed vt ſapientes x fideles qui ſa:
pienaꝫ ſub'alē h̄etis in vob'· Q̄nta
enī diſtancia eſt inter tenebras
et lucē ā lum̄ inter fidelē et īfidelē.
tanta differen̄ eſt inter inſipiētē
et ſapientē· q̄ꝛ lumen et ſap̄ia nō
pt̄ eſſe in eo· niſi fidē oīpotent̄ dī
h̄eat· Redimentes tempꝰ· q̄m di:
es mali ſint· Quō eſt tempus
malū qđ ſcdm̄ diſpoīcōꝫ dei ſemꝑ
voluitr̄· menſibꝰ diebꝰ· noctibus
et horis momentiſq̄ꝫ currētibus.
Sic g° dr̄ mala eſſe domꝰ que ma
los h̄itatores h̄t· ita dicūtr̄ mali dies

in quibꝰ mala fiūt a malis hoībꝰ·
Quid eſt qđ dicit redimētes tēpꝰ.
x vrm̄ illud facite· verbi gr̄a· Alij ven
dunt illud mala opando ad malum
ſuū· redimite illud vobis talia opera
faciendo· q̄bꝰ remunacōꝫ capiatis·
Quicūq̄ꝫ enī hoc facit qđ ſibi vtile
eſt tempꝰ redimit ſibi et adquirit
qui ſuū illud facit et in ſuā ſalutem iđ
occupat· propt̄ea ſꝑ q̄ꝛ dies mali ſt
Nolite īprudentes fieri· ſed ītelli
gentes que ſit volūtas dei bō· Pru:
dens hō dr̄ q̄ſi porro videns· q̄ꝛ lōge
ꝯſiderat· quē finē ſua opa h̄itura
ſint· et qui ſit quid debeat appetere
et quid vitare et qui conſid'at q̄ pla:
ceant aut que diſplicean̄t deo· Econ̄
ille qui inꝯſiderate et inꝑuide oīa
agit et qui nō conſid'at ad q̄ finem
opa ſua deducat· et quid placeat vo:
lūtati dei appellatr̄ īprudēs et ſtultꝰ.
vnde dicit apl̄s· propterea inq̄ens
q̄ꝛ dies mali ſunt· et in quibꝰ mul
ta mala fiunt· Nolite fieri īpruden
tes ſiū inconſiderati· ſed eſtote ītelli
gentes que ſit volūtas dei x quid pla
ceat deo et in quibꝰ volūtas dei im:
pleatr̄· Et nolite inebriari vino
in quo eſt luxia· ſed impleīni ſpū
ſancto· ꝑ luxuriā debeꝫ intelligere
oīa vicia q̄ ꝑ ebrietatē ſolēt euēire·
q̄ꝛ vt quidam doctor dicit· Ebrie:
tas nullū viciū excōat· Sed hoc notāđ
eſt· q̄ꝛ ſicē illi qui replentr̄ vino· replenr̄
in verecūdia luxuria īpudicicia ſu:
bia cetiſq̄ꝫ vicijs· ita illi q̄ replentr̄
ſpū ſcō replentr̄ caſtitate hūilitate
manſuetudine cetiſq̄ꝫ virtutibus.
Loq̄ntes vobis metipīs in pſalmis et
imnis et canticis ſpūalibꝰ· Nobiſ:
metipīs loq̄mī· q̄n altnati canīꝰ pſos..

Psalmi dicuntur a psallendo qui in psalterio inueniuntur. Ymnus grece. laudis eloquio sonat laus dei ymnus autem si componitur et non cantatur non est ymnus. Si componitur et cantatur sed non in laudem dei non est ymnus. Si componitur et cantatur in laude dei tunc est ymnus. Ymnos autem apud latinos ambrosius et hilarius clarissimi viri composuerunt precipue. Bene autem cum dixit canticis subiungit spiritualibus. quia sunt cantica que non sunt spiritualia. neque in laudem dei cantantur sicut sunt cantica secularium hominum. Cantica autem spiritualia sunt. que composuerunt prophete spiritu sancto afflati et repleti. vt cantica sunt moisi. canticum anne canticum delbore. canticum isaie. ezechie et aliorum prophetarum. Hoc vero distat inter canticum et psalmum. quia canticum ore solummodo profertur et decantatur. psalmus autem addito quodam instrumento musice artis. id est psalterio. Cantantes et psallentes in cordibus vestris domino Ideo dixit cantantes in cordibus vestris. quia multi sunt qui cantant ore quorum mens non concordat voci. et qui magis adtendunt sonoritatem vocis vt auditoribus placeant quam considerant mente quod dicant. Illi vero cantant in corde. quorum mens concordat voci. iuxta illud beati benedicti. Sic stemus ad psallendum. vt mens nostra concordet voci nostre. Gracias agentes semper pro omnibus in nomine domini nostri ihesu christi deo et patri. pro omnibus beneficiis nobis a deo datis. id est pro omnibus prosperis et aduersis debemus agere gratias deo et patri. qui omnibus creaturis est deus pater id est creator et factor. Et quomodo. In nomine domini nostri ihesu christi. dicentes ei. Gratias tibi referimus domine sancte pater omnipotens. qui nos per filium tuum fecisti et redemisti. et viam celestis patrie aperuisti et ideo in nomine domini nostri ihesu christi gratias referre debemus deo patri. quia per illum qui mediator noster est preces et sacrificia offerimus et transmittimus ad deum patrem dicentes. Suscipe domine preces populi tui per dominum nostrum ihesum christum. Subiecti inuicem in timore christi. Sic auditores et subiecti suis prelatis subditi sunt causa obediencie et reuerencie. sic debent et iam prelati humiliare se erga subditos in quantum vident illos equales sibi in virtutibus et vite meritis. In quantum autem vident illos erigi in superbia contra se et vicia sectari. debent officia sue prelature ostendere et forte redarguendo et increpare. Quod probari potest ex factis apostoli petri. qui cum vidisset cornelium centurionem cum omni domo sua humiliter se velle adorare. econtra ille humiliauit se illi dicens. Surge. nam et ego homo sum. Ubi autem vidit ananiam et saphiram a via veritatis recedere et viciis subiacere. potenciam sui officii et potestatem ostendit solo verbo illos interficiens. Sed ista omnia in honore christi sunt agenda et pro amore dei non causa adulacionis nec patrocinacionis. quod quidam faciunt vt possit inuenire gratiam prelati. et vt liberius que eos delectant operentur. Viri diligite vxores vestras sicut et christus dilexit ecclesiam et seipsum tradidit pro ea. vt illam sanctificaret. Sic et christus dilexit sponsam suam ecclesiam in tantum vt seipsum traderet pro ea vt eam sanctificaret. id est sanctam faceret per fidem suam. per baptismi sacramentum per remissionem

peccatorum. ita et vir debet vxore suam
diligere et castam custodire. vt sit
sancta. et si necessitas euenit det
pro illa animam suam ponere. Secundo ergo de
ecclesia mundans eam lauacro aque
id est lauacro baptismatis in verbo
vite et in confessione nominis sui. per
quam confessionem accipit homo vitam eternam.
Post abrenunciationem enim diaboli confitetur
illam sacerdos. dicens baptizo te in
nomine patris et filij et spiritus sancti. Et quare
hoc fecit christus? quare mundauit? et quia
mundat quotidie in lauacro ba
ptismi per inuocationem sui nominis. Vt
exhiberet sibi gloriosam ecclesiam
non habentem maculam peccati. aut rugam
duplicitatis in mente. aut aliquid
huiusmodi id est aliquid vicij. sed vt sancta sit
et immaculata. In presenti seculo quidem
vno modo potest dici et esse ecclesia glori
osa. videlicet quia reges et principes huius
seculi habet subiectos et coniunctos in se
diuersos ordines et gradus. tamen sine ma
cula peccati et ruga non potest esse. quia
multi sunt in se penitentes. et si
dixerimus. quia peccatum non habemus nosipsos
seducimus et veritas in nobis non est. Et
non est homo super terram qui faciat bonum
et non peccet. quapropter melius est vt
referamus hec verba ad generalem resur
rectionem quando erit gloriosa. quia fulgebit
sicut sol in regno patris sui. Et erit sine
macula peccati et sine ruga dupli
citatis. quia incorruptibilis erit in corpore
et immutabilis in anima. per hoc etiam
quod dicit sine macula et ruga ostenditur
ecclesiam vestimentum esse christi iuxta
quod ei pater dicit per prophetam. Viuo ego
dicit dominus. quia omnibus his velut orna-
mento vestieris. Vestimentum enim
quoddam solet habere maculas et quasdam
notas ex aliqua tinctione. et solet
esse rugatum id est plicatum et duplicatum
per loca. Et est aliud vestimentum
quod neque rugam neque maculam habet
vt est lintheum bene extensum. post
resurrectionem siquidem erit ecclesia sine
macula et ruga. quia erit sine peccato
et extensa in contemplatione omnipotentis
dei sicut lintheum. Nemo carnem suam
odio habuit. sed nutrit et fouit eam.
sicut et christus ecclesiam. Hoc dupliciter intelligi
potest et est sensus. Sicut carnem suam nemo
odio habet. sic etiam suam vxorem non debet
odio habere quia de corpore eius facta.
Aliter. Carnem posuit hic pro vxore
que est ex viri corpore sumpta. Nemo
inquit carnem suam odio habuit id est
nemo vxorem suam odio habere debet. sed
debet illam nutrire et fouere sicut christus
tam corporaliter quam spiritualiter fouet
et nutrit ecclesiam. membra sumus corporis
eius id est membra ecclesie. Non illius cor-
poris membra sumus quod ipse assumpsit
in vtero virginali. sed membra ecclesie
que est corpus eius. Alius est enim in ec-
clesia oculus sicut quilibet predicator.
alius auris vt bonus auditor. alius
manus qui est bonus elemosinarius.
alius pes qui curam infirmorum et minorum
gerit. De carne corporis eius et de ossibus
eius nos sumus. dupliciter intelligi potest.
De carne et ossibus eius sumus nos. quia
sicut nos constamus ex carne et ossibus.
ita et ille verum corpus habet ex carne
et ossibus. vel aliter in ecclesia sunt
fortes in fide. in opere et predicatione
qui designantur per ossa. et fuerunt apostoli
et martyres et modo episcopi et prelati. Et sunt
infirmi qui designantur per carnem.
qui indigent sustentari a fortibus
sicut caro ab ossibus. Qui fortes et
infirmi dicuntur sicut membra eius di
cuntur. ita etiam recte ossa et caro

illius appellantur. propter hoc id est
hanc dilectionem quam debet vir habe-
re ad uxorem. relinquet homo patrem et
matrem et adherebit uxori sue. et
erunt duo in carne una. Quantum ad
litteram pertinet ita fit. relinquit homo patrem
et matrem et coniungit se sue uxori. et
sunt duo in carne una id est de una car-
ne. vel etiam in illa coniunctione conubi-
tus quando simul miscentur in carne una
sunt. Spiritualiter autem potest referri ad christum
et ad ecclesiam qui propter dilectionem eccle-
sie reliquit deum patrem per hoc quod non
in forma divinitatis qua equalis
est patri apparuit. sed semetipsum
exinanivit et adhesit uxori sue
sancte ecclesie per dilectionem et per carnem
quam assumpsit. et sunt modo duo christus
et ecclesia in carne una. quia de una car-
ne sunt. Et christus est verus homo per se
verum corpus habens. ecclesia similiter. Hoc autem
primus vates adam de christo et ecclesia
prophetavit. Sacramentum hoc scilicet quod
dixi modo magnum est. Sunt sacramenta
maiora. sunt et minora. Ut ergo apo-
stolus ostenderet tam secundum litteram. quam
secundum spiritualem intelligentiam hoc de-
bere intelligi. ideo subiunxit. Sa-
cramentum id est misterium hoc quod ego
dixi propter hoc relinquet homo patrem et
matrem id est magnum est. quia pertinet ad
christum et ad ecclesiam. unde etiam subdit
Ego autem dico in christo et in ecclesia scilicet
illud esse completum. vi

De cetero fratres. Confortamini
in domino et in potentia virtu-
tis eius. Post specialia pre-
cepta quibus admonuit apostolus viros
et mulieres parentes et filios. dominos
et servos subiunxit ista generalia
non solum ad ephesios quibus mittebat
hanc epistolam. sed ad omnem sexum et ad
omnem condicionem et dixit. De cetero id est
deinceps et preter illa que superius
diximus fratres mei in fide et dilecti-
one et quod unum deum omnipotentem habetis.
confortamini in domino et in fide illius
et in potencia virtutis eius. Nolite
confidere in vestra fortitudine neque in
meritis vestris. neque in potencia prin-
cipum huius seculi. sed in domino et in po-
tencia virtutis eius confortamini.
Induite armaturam dei. ut possitis
stare adversus insidias diaboli. In
hoc nomine quod est armatura compre-
henduntur omnia vasa bellica. lorica
scilicet. galea. scutum. lancea. thela. cetera-
que instrumenta armorum. Spiritualiter
autem quid debemus intelligere per arma-
turam dei nisi dominum ihesum christum cuius protec-
tione defenduntur omnes electi. et
qui ipsum induunt. iuxta quod idem
apostolus alias dicit. Quotquot in christo ba-
ptizati estis. christum induistis. Tunc
enim induunt electi christum. quando virtu-
tes que in christo fuerunt per adiutorium
illius assumunt. Quod ergo dicit induite
armaturam dei tale est. ac si diceret.
Induite armaturam dominum ihesum christum
id est omnes virtutes quas scitis in illo
esse in vobis assumite. verbi gratia
Est ille iustus. verus. castus patiens
mansuetus. appellatus est agnus
et leo et vitulus. Induite vobis iusti-
ciam. caritatem. paciam. veritatem.
castitatem. mansuetudinem. Estote
agnus id est mites. leo. fortes in fide et
in bono opere contra diabolum. Estote et
vitulus. mortificantes vosmetipsos
cum viciis et concupiscenciis. Ut pos-
sitis stare adversus insidias diaboli
Multis modis insidiatur nobis diabolus.

Deniq3 insidiat' nob' p malas sug:
gestiones. insidiat' per vicia car:
nis nre et incentiua malarum
delectacom. Insidiat' p ministros
suos p hereticos viz et falsos frs
atq3 paganos. Sed con hos oms
debem9 nos viriliter pugnare
vt possim9 stare. Rogat aliquis
dicens. o aple quare pcipis nos
oez armaturā dei induere. Ad hc
ille subiungit. Quia nob' nō ē col:
luctacio aduersus carnē et sangui:
nem. sed aduersus pncipes et po
testates aduersus mūdi rectores
tenebrarum harum contra spūalia neqc
in celestibus. Carnē et sangnē ap:
pellat in isto loco apls. oms qui
constant ex carne et sangne. a
quibus plerumq3 suadente dyabolo im:
pugnamur. Et dicit. qr nō ē nobis
colluctacō aduersus illos solūmō
sed aduersus demones qui prin
cipant malis hoibus et ptatem
exercendo sr illos. regnāt i illos po:
cius ad malū. quā ad bonū. ipsi
q3 appellant spūalia demonia ne:
quicie hoc est malicie q mor:
ant in hoc aere. Celi deniq3 ap:
pellant aer in scripturis sacris.
vn̄ et aues celi dicunt. qui vt ipsi
dixerit et vt doctores eciā nostri
opinant ita plenus ē demonibus
et malignis spiritibus sic radiis
solis minutissimis puluisculis. Con
hos ergo pugnandū est nob' pocius
quā con hoies constantes ex carne
et sangne. qr quicqd mali contra
hoies machinat ab illis suggerit.
Et si vicerim9 illos q sūt principes
malicie. et quorum instinctu vicia
carnis nre con nos seuiūt. tunc

vi

facile stare poterim9 omibus ministris
illorum. Verbi gra. Sic strato pncipe
exercitus facile fugat. qd pbari
pt ex libro iudith. quo narrante
didicim9. qr oloferno pncipe mi:
licie interempto. multitudo exercitu
in fugā versa et a iudeis facilime
est strata. Sed qrendū est. quomō
pugnare possimus con demones
qui spūs sunt. nā oibus pz contra
spūm carnibus materialibus n̄ posse
pugnare quapropt qr spūs sūt et in:
uisibiles necesse est. vt a nobis
arma spūalia assumant. Virtutibus
viz sup memorate et decertemus
eo modo quo legimus luctatū esse
iacob cū angelo orando ieiunādo.
vigilando. ceterisq3 bonis opibus
insistendo. et sic ille meruit ab
angelo sco bndici cū quo luctabat
orando. ita et nos strato dyabolo
a dnō bndici mereamur. Ceterū
qri pt. vbi accepit apls et demones
et malignos spūs pncipes et ptates
ac rectores tenebrarum harum appel
lari. x hoim infideliū deū ignor:
anciū et pctorum. de quorum numero fuer:
ant illi quibus dicebat. fuistis aliqn
tenebre x infideles deū ignorātes
et pctores. Ad qd dicendū. qr ex
libro danielis illud accepit vbi
legit. princeps grecorum et pnceps
psarum. Ex libro qq3 ezechiel' vbi dr
ad pncipē tiri. Tu signaculum similitudinis
in paradiso dei fuisti etc. q ibi
dicit de hoc et de principibus aliarum
gencium. egipciorum viz. assiriorum idu:
meorum. Nā principes illi demones
intelligūt. illis gentibus prepositi. Sic
enī vnusquisq3 fidel' ht sibi angelū
delegatū ad custodiā sui. ita et
pagani hnt malos qui eis principant

permissione dei. Et sic michael pre-
positus est genti iudeorum de quo
dicitur. Et nemo est adiutor meus nisi mi-
chael princeps vester. Ita et hunc gen
tes in infidelitate manentes ma
los habent et principes. Sicut namque et al
tius apostolus repletus gratia dei cogno
uit populum suum per spiritum. quia sicut boni
reges israelitarum significabant dominum
ihesum christum et principes qui sunt in ec-
clesia. verbi gratia. Qualis fuit dauid
qui tamen in temptatione manu fortis sue desid-
erabilis alii quam quam plurimi. sicut et populus
israel significabat populum credencium
qui sunt veri israelite. ita mali reges
et principes cum suis gentibus qui contra
dei populum pugnabant ut fuerunt reges
ismaelitarum et idumeorum atque phi
listinorum significabant demones
qui principantur paganis et hereticis,
qui ecclesiam dei semper impugnant
propterea sed quia non est nobis collu
ctatio aduersus carnem et sanguinem
sed aduersus principes et potestates. Acci
pite armaturam dei illam de qua supra
diximus id est omnes virtutes. ut possi-
tis resistere in die malo et in omnibus
perfecte stare id est in omnibus prosperitatibus et
aduersis perseuerare firmi in fide
bonisque operibus. Diem malum appel
lat presens tempus. non quod per se sit ma
lum. sed quia multa mala in eo fiant.
vel etiam diem malum diem iudicii in quo
omnes mali damnabuntur. State ergo
succincti lumbos vestros in veritate.
Lumbos succingimus. cum luxuriam
refrenamus. State inquit in fide
in bono opere et restringite lum
bos a luxuria vbi maxime viget.
et hoc in veritate facite. non in men-
dacio neque ypocrisim. neque ut lau
dem hominum capiatis. vel in veritate

dicit. quia pro amore nominis christi qui est
veritas. Induti loricam iusticie. Recte
iusticia lorice comparatur. quia sicut lorica mul-
tis circulis contexitur. ita iusticia mul-
tis virtutibus constat. Aliter. Iusticia et-
enim bene lorice potest comparari. quia sicut lorica
pectus munit. ventrem stringit. femora
protegit. ita iusticia superfluas cogitationes
que pectore versari solent. repellit.
ingluuie ventris stringit. luxuriam
quoque comprimit. Et calciati pedes sed sint
vobis in preparacione euangelii pacis. Et
est sensus. sicut ille qui calciatos habet
pedes. serpentes spernit. spinas omnes
quoque asperitatem vie pro nichilo ducit. ita et
vos diabolum serpentem antiquum spinas
quoque id est puncciones passionum omnesque asperi-
tatem huius vite contempnite et liberi
ad predicationem euangelii incedite. Aliter.
per calciamenta que ex mortuis
animantibus fiunt. debemus intelligere
dicta et exempla sanctorum patrum
precedencium. Calciatos ergo pedes ha-
bemus cum dictis et exemplis preceden
cium patrum muniti securi ad predica
tionem euangelii pacis accedimus. Euangelium
pacis dicitur. quia ibi continetur pax. quam christus
apostolis et omnibus fidelibus dedit. vel ideo
quia per obseruanciam euangelii meremur
reconciliari deo. In omnibus sed preliis et certa-
minibus sumentes scutum fidei in quo
possitis omnia tela nequissimi ignea ex-
tinguere. Quicquid missile est vel ia
citur telum potest appellari. proprie tamen id
quod in longum protenditur ut lancea.
nam telon dicunt greci longum. vnde missi-
lia tela dicuntur longius. Sicut ergo scutum
se tenentem protegit et tela repellit.
ita fides hominem munit et a diaboli
iaculis et infestacionibus defendit. ita
tamen quod fuerit bonis operibus adornata.
Tela autem diaboli ignea appellat
suggestionem prauam que nobis incredit

ad mala opa agenda. et q̄ extinguit per virtute fidei. Et galeā salutis assumite. Galea in capite ponit. omnesq sensus corpis munit et ptegit. visum viz in oculis. auditū in auribus. olfactū in naribus. gustū in ore. tactū in toto corpore. Quid debemus go intelligere per galeā que ut dixi⁹ omnes sensus corpis ptegit. nisi dnm̄ ihm xpm et ptectionē i⁹. Per caput vero mentē. q: sic capite regūt mbra. ita cogitacōes mente disponūt. Ponamus igit galeā in capite. i. ptectioē xpi recondamus in secreto mētis et hntes in illo fiduciā nō in nobisipis. et ipe tuebitur omnes sensus nros. ne a dia̅lo hoste antiquo possint vulnari. Et gladium spūs qd est verbū dei sp̄ assumite. Gladius spūs intelli om̄ dei. i. doctrina et sciā divinaꝝ scptaꝝ. q̄ p spm̄ scm̄ nobis tribuit sdicto aut gladius appellat. q: sicuti gladio fugant hostes. ita p cognicō divinaꝝ scptaꝝ possum⁹ fugāe omnes insidias et oīa machinamenta diaboli appetendo illa que sc̄ptura sacra docet et vitando que prohibet. Et nō solū demones p eius dyniciō et adiutoriū [illegible] possumus stare. sed eciā autoritate i⁹ hereticos convincere et errore illoꝝ destruā. Gracia. i. fides et remissio pccatoꝝ sit vob in incorrupcōe. i. in integritate cū oib⁹ q diligunt dnm̄ ihm xpm. Vel alit Gracia. i. fides et remissio pccātoꝝ. societas eterna. sit vob cū oib⁹ sanctis in incorrupcōe. hoc ē in resurrecōe gnali. qn accipient omnes electi incorrupcōem in corpore et immortalitate in aīa fulgentes sic sol in regno patris sui cum quo felices in secula sclōꝝ. amen.

Explicit eplā pauli ad ephesium explanacōe Incipit nc eplā ad philipenses feliciter. prolog⁹

Philipenses sūt macedones. i. greci. Grecia em̄ a diversis regibus ac regioibus dīūsa noīa sortita est. Vocat em̄ macedonia a macedono rege et mathia ab emathot. thesalla a thesalo. Generalr oīs tra grecoꝝ grecia vocat a greco rege ut servius dicit. Hi philipenses pq qm̄ postquā acceperūt verbū pdicacōis ab aplō firmissimi in fide fuerunt nec receperunt falsos aplōs sicut in argumento ostendit. I

Paulus. Quare posuit nomē suū in pmordio eple. ut maioris autoritatis esset eplā. Sic nāqz soliti sūt agere reges et principes. quare non servauit morem suū ponendo nom̄ aplātus sui in epistola hac sic in oib⁹ pter in illa ad hebreos. in qua ideo ptermisit. ne utilitas lectionis differet. Philipenses go ut diximus postqm̄ p illum crediderūt. nō dubitauerūt. qn ipse esset apls et mgr gentiū. ideo nō fuit necesse. ut eis scribens aplm̄ se nominaret. Corinthij vero seducti a falsis aplis recesserūt a fide et dubitauerūt illū esse aplm̄ a deo electum et missū. dicētes. Vere paulus nō vidit xpm̄ in carne. eius doctrina nō est vera. a quo necesse duxit se aplm̄ noiare in qēns paulus apls nō ab hoibus neqz per hoiem. sed per ihm xpm̄ et deū patrē. Attendū eciā beato paulo reuelatū esse p visum qp philipensibus vbm̄ dei deberet pdicare. Quā apparuit ei sic in actibus aplōꝝ hēt. In

macedo depcans eum et dicens Trās:
iens in macedoniā adiuua nos.
qui vir angelus fuisse credit. illi ḡati
ꝑpositus a deo et timotheus. Quare
interponebat nomina discipulorum in eplis suis
Vt maioris auctoritatis essent scdm qd
dns dixit. In ore duorum vel triū stet omē
verbū. Et ne aliquis diceret. quoniam
mendacio ista excogitata sūt. vel
etiā implebat ipse apls. qd docebat
dicens. Si cui reuelatū fuit sedenti
aliquid prior taceat. Ista qn dicta:
bat eplas omīs discipuli eius aderat.
Et si alicui illorum alia reuelata esset
que ipse non dicebat. aut aliter qm
dicebat. quia isdem spūs sanctus erat in
discipulis qui et in magro sicut ab ipso
dicebatur ita ponebat ille in ordine.
non inuidens bonus magister suis di
scipulis. et insuper nomina eius ponebat
in exordio cum suo. quia partē ibi ha
bebat. Serui sicut gloriabatur aliquis co
sulū seruū se esse imperatoris. vt eius
epla firmior esset dicebat. Andro:
machus seruus octauiani. ita et apls
omnibus sanctis et omnibus sanctificatis in bapte..
et in ea sanctificatione manentibus q sunt
philippis cū epis et cū pbris. quia in ea
ciuitate nō prt habere plures epos. Phi
lippis autē ciuitas est grecie quā edi
ficabat philippus pater adoptiuus alex:
andri vocans eā nomine suo philippi et
diaconibus. Gratia vobis et salus et re
missio pctorum. Gratias ago deo meo
in omī memoria vrī et in memoria vestri
et fidei vre. in qua solide pmanetis
gratias reddo deo. vel memor vrī semp
in meis orationibus gras ago illi qui
vos semp confirmat in fide cū gaudio
spūali depcacionem faciens nō cū mer:
ore. pro his qui in fide pseuerant
et fidem quā tenent bonis opibus ex:

ornāt. non est necesse cū merore
orare. sed gras deo reddere. p his
vero qui labuntur cū gemitu et mer:
ore est orandū. Sr communicacione vra.
et de unione qua habetis nobiscum.
vel quia recepistis euangelium et participa
pastis fidei eius. vel rā de comunicatione
et participacione qua nos participa
tis in pdicacione qua pdicatis iam
sic et nos. A. pmo die et a pmor
dio fidei. Confidimus in dno ihu.
quia qui cepit in vobis opus bonū.
et xpc qui dedit vobis inicium
fidei et bone conuersacionis dabit
et pseuerancia usque in diē mor
tis. vel usque ad diem iudicij per
successionem. sic est mi iustū et iustū
est mi intelligere de vobis. quia pma:
nebitis in fide xpi. et ideo debeo
gaudere et hoc sentire et intelligere
eo quod habeam vos in corde et in
vinculis meis. Sp vrī testis est
enim deus quo cupiā vos in vi:
sceribus xpi ihu. Visera dni filij
et visceribus dr quicqd intra coriū e
ideo duobus modis intelligitur
cupio inquit omīs vos filios
dei esse. vel cupio vt ipse sit
templū vrm. et vos comedentes
corpori et sanguini illius. manē:
atis in illo. Et hoc oro vt caritas
vra re et sic fides habet initiū. hoc
incrementū et pfectionem. ita vt caritas.
Oro inquit vt nō solū in deū et xpi
mū sed etiam ad inimicos exten:
datur. In scia sc legis et in omī sensu.
et doctrina euangelij. vt probetis
et intelligatis maiora de deo.
Sinceres et pfecti in deo vel fide
et omī bonitate. Sinceris materia
est solida et firma que nullius
rei familiaritate maculatur.

ita debet et fides esse solida. Sine
offensa .i. sine offensione in die
iudicii. Repleti fructu iusticie id est
sitis repleti omnibus virtutibus. de
quibus dicit apostolus. Fructus autem
spiritus est. gaudium. pax. In glo
riam et laudem dei ut glorificetur
deus in vobis et laudetur dominus deus.
per quem omnia bona habemus. Sci
re autem volo vos fratres. quia que circa
me sunt magis ad profectum vene
runt euangelii. Sciens beatus apostolus
philipenses contristari de suis tri
bulacionibus et condolere de suis infir
mitatibus. ne illi deficerent in fide
audientes eum talia pacientem
scribebat eis dicens. Scio quidem vos
compati afflictionibus meis sed non
testere vos volo. quia que circa me
sunt vincula videlicet carcer et cippus
magis ad profectum et utilitatem et
augmentum sunt euangelii quam ad con
trarietatem. Ita ut vincula mea in christo
.i. que non pro aliquo crimine sustineo.
sed propter christum. manifesta fierent
in omni pretorio et in ceteris. .i. in omnibus locis.
pretor dicitur a preeundo et quasi precepto
quia precepta dat populo. pretorium autem
dicitur quasi preceptorium. eo quod pretores
sunt preceptores et prefecti ibi sedeant
ad discuciendas causas et precepta
danda. Veniente ergo beato apostolo ro
mam vincto pro christi nomine cum
esset retrusus in carcere in domo
imperatoris et cepisset doce. infir
mos curare. multa miracula pa
trare. multi crediderunt in eum. Unde
sicut beatus Ieronimus dicit quodam loco
ut persecutoris domum neronis ec
clesiam faceret redemptoris. Tunc ma
nifestatum est in omni pretorio .i. im
peratori omnibus que consulibus et principi
bus et in omnibus locis propter christum. Et in

talia sustinere. ut plures e fratribus
.i. ex credentibus in domino confidentes
vinculis meis .i. exemplo vinculorum meorum
confortati. Cum vidissent multi ex cre
dentibus talia pati beatum apostolum omni
formidine mortis repulsa exemplo
virtutum eius confortati atque incitati ce
perunt audacius sine timore verbum
dei predicare. Quidam quidem propter inuidiam
et contencionem. quidam autem et propter bonam
voluntatem. Hii quatuor modi qui fecerunt
in duas species sicuti doctoribus videtur
possunt redigi. prima videlicet specie et ultima
pro una computata. due vero medie
similiter pro una. sed tamen per singulas
stilum trahere quod dicit. primum quidem propter
inuidiam et contencionem sed christum annun
ciant verum est. Erant quidam ex iudeis
credentibus atque gentilibus qui inui
dentes beato apostolo quod ipse dicebatur
solus magister gencium et predicator dicebatur.
Nunquid paulus dicetur solus magister gen
tium et nos doctrinam habemus. predicamus
sicut et ille. ut appellemur magistri gencium.
et hoc agebant. quia volebant contendere
cum illo. Secunda species est quod propter bonam
voluntatem .i. bonam intencionem cupientes
saluare alios sicut et illi saluati erant.
Tercia species est quod ex caritate sed qua
diligebant deum cupiebant alios
saluare .i. ex caritate sed qua diligebant
apostolum volentes ei adiutorium in predicacione
prebere. Quarta species est quod ex conten
cione non sincere. Sincera res est solida
.i. firma. Ergo quod qui predicabant non
sincera .i. non pura consciencia. quia propter
commoda presentis vite. et propter lucra temporalia
predicacioni insistebant. et ut a subiectis
cibum et vestimentum acciperent dicentes
dominus ordinavit qui euangelium annunciant
de euangelio viuere. Et propter contencionis
occasionem non cessabat positus in

carcere. sed etiā discipulos suos per
totū orbem mittebat pdicare. Oc
cidat' go vt dū ille omisus esset libe
ri9 possent illi expoliare suos audi:
tores. Scientes quod in defensione
.i. mea defensione quā paulo scrib
diximus. Non sincere .i. nō pura in
tencōe. Existimātes pssura .i. psecu
cōem maiorē. Quid enī .i. q̄r cōtri:
stor. aut q̄r moueor in tristi...? Siū
p occasiōē .i. p inuidiā et nō sincere.
siū p veritatē .i. per bonā volūtatē
ex caritate. Et in hoc gaudeo .i. quia
nomē xpi per bonā volūtatē et exca:
ritate pdicat'. Sed et gaudeo ꝑ ppt
hoc. q̄r illis nō inuideo. pueniet ad
salutē. hoc pueniet m̄ ad salutem
.i. ad vitā eīnā que sustineo p xpi
noīe. vel q̄r illis mala nō opto. q̄
m̄ inuident et m̄ tribulacōē excī:
tant. Et subministracōē spūs ihu xpi
.i. auxiliū subministrante et pbente
m̄ xpo et spū sō scdm̄ expectacōē
et spem meā. Expectacō et spes
est idem. q̄r spes est expectacō fu:
turor bonor. Et beatus apls certus
erat. q̄ mercedē erat accepturus
etne remuneracōis ppt hoc qd sustine:
bat p xpo. et de hoc etiā expectabat
mercedē. q̄r suis inuidis psecuto
ribus bona optabat. Quia in nullo
cōfundor .i. in nullo hor q̄ illi agūt.
vt m̄ psecucōē maiorē ingerant
vel q̄ sustineo iam positus in vincul'
erubescā. Sed in oī fiducia .i. in oī
fide mea. siū per vitā siū p mortē.
p vitam si tormenta sustineo oēs
qui audierīt dicēt. Magnus ē iste
deus pro cui9 noīe serui ei9 non
timent mori siū per mortē. Michi
enī viuē xpc est .i. si vixero xpc
est m̄ vita. vel si vixero per pdica:
cōem meā corpus ei9 augebo. Mori
lucrū. si submotus penis fuero lu:
crū est m̄ et magis ac magis pre:
dicabit'. Vel lucrū est m̄ mori.
q̄r si mortuus fuero maximū lucrū
recepturus sum. .i. vitam eternā
viuē in carne hic m̄ fructus ē opis.
q̄r quo amplius vixero mercedē
meā augebo. Et quid eligam igno
ro .i. ignoro vtrū mortē appeta.
an adhuc in carne manē opte.
Est aūt sic distinguendū. Et quid
eligam ygnoro. cum xpo esse mul
to magis melius. Cu dicit multoma
gis melius esse dissolui et esse cū
xpo. Et subdit. permanē autem
in carne necessarium [illegible] qd magis
eligat. Et bonū qdē esse manē
hic. sed melius et optimū manē
cum xpo. et subdit. Et hoc confidēs
scio q̄r manebo .i. confido et credo
q̄r manebo quamdiu dnō placuit.
et pmanebo oībus vob' vsq3 ad
pfectiōē et corroboracōē fidei vrē
manebo ad pfectū vrm .i. aduti
litatē vrā. Et gaudium fidei .i. vt
ego et vos gaudeamus de fide vrā
et gratulacō vrā .i. gaudiū vrm
abundet in xpo ihu in me per
meū aduentū iterū ad vos. Gra:
tulari est cōgaudē et grās referre.
Et est sensus. Vt vos mq̄t gau:
deatis de meo aduētu et grās
refferatis deo. qui vob' me incolo:
mem reddidit. liberatū a vin:
culis. Tantū .i. tm̄o. digne euāgelio
xpi conuersamini .i. viuite et per:
seuerate. digne in euangelio con:
uersari est xpm̄ scdm̄ qd euangeliū
docet credē. docere scdm̄ pcepta
ei9 viuere. et que pmittit sper:
are et ex mandatis ei9 omnia
agere. vt siū cū venero et videro

II

vos sp̄ gaudeā de vrā fide. Quia
statis. p̄seuatis. solidi estis in vno
spū. in vna volūtate. vñ in actib9
aplōꝝ lucas dicit. Multitudīs
inquit credenciū erat cor vnū
et aīa .i. vna voluntas vna fides.
vnanimes .i. in vno spū. Colla
borantes .i. simul laborantes in
fide euanⁱⁱ bñ viuētes recte cre
dendo et docendo. In nullo t̄reamī
facto vel negocio. Terrcamī dicit
.i. paucatis minas et terrores he:
reticoꝝ. paganoꝝ. falsoꝝ xr̄ianoꝝ:
rum. q̄ afflictio qua nos tribu
lant. illis est ad dampnacōem.
Et hoc adeo sp̄ fiet vob̄ ad salutem.
et illis ad damnacōꝫ. Vel aliter
hoc inquit a deo concessū est vob̄
vt pro ei9 noīe talia patiendo p̄:
seuerare possitis et palmā mārtirij
obtineatis. qd' nō concedit n̄ ama:
torib9 suis. quos ipē se amare fac̄.
Sed vt pro illo eciā paciamī .i. pro
illo patiendo paciaꝫ h̄eatis et p̄9
palmā obtineatis. idē certamen
h̄ntes .i. agonē cōn̄ hereticos fal
sos q̄ xp̄ianos si necessitas fuīt
sustinere quale sustinui ap̄d vos
qñ verberat9 sum p̄ muliere ph̄i
tonissa a qua sp̄m malignitatis
exclusi. que magnū q̄stum p̄sta:
bat dñis suis. Et nūc audistis de
me sp̄ que sustineo rome positus.
Implete gaud^m meū vt idē sapia
tis. Idem sapiat̄ sp̄ qd' nos sapim9
in fide. in opere. in doctrina. ij

Eandem karitatem sp̄ h̄ntes
vnanimes .i. vni9 volun
tatis idipm̄ sapiētes .i. sen:
tientes. qd' nos sapim9. vel qd' intel
ligitis de fide sancte trinitatis. q'
sapientiores estis facite vt vestro
studio et p̄dicacōe mi9 capaces id
ipm̄ sapiant. Nihil per contencōne.

Omēꝫ p̄hibet hic contencōꝫ et volū
tariaꝫ et necessariā. Contencōsi
erāt apud philipenses qui cōtende
bant de q̄stionib9 legis et genealo:
gijs. et hoc iō vt dum alios stabāt.
ipī glōsi apparerēt. Neqꝫ p̄ inanem
gl̄iaꝫ .i. vanā. sed in h̄ūilitate sup̄iores
sibi inuicē arbitrantes. Oēs hoīes
nob̄ debem9 meliores et sup̄iores exi:
stimare. et si videm9 aliq̄ aliquo
iudicio manifestū esse ā vicio. et tamē
aliqua virtute pollere. p̄t vnā vir
tutē quā h̄t debem9 nob̄ illū p̄ferre
et si non videm9 in illo aliquā vir:
tutem. p̄t tñ habē aliqd' bonū quod
nos lateat. Non quo sua sūt singuli
consid'antes. Nō solū mō sua como
da et suā vtilitatē debet q̄rē. sed alioꝝ
vtilitas enī multoꝝ multis prodest.
vni9 vero tm̄ vni prodest. Sꝫ ea q̄
alioꝝ .i. ad multoꝝ vtilitatē p̄tinēt.
Hoc enī sentite in vobis. hoc ē in:
telligite et sapite. et complete ī vob̄
qd' intelligitis in xp̄o esse cōpletū.
qd' et in xp̄o ih̄u .i. sic xp̄t nō q̄siuit
sua ita nos nō solū mō nrā q̄ram9
sed alioꝝ. Qui cum in forma dei
esset .i. in eq̄litate patne deitatis
cōsubālis et coequal̄ illi in oībus.
Non rapinā arbitrat9 est eē se
equalē deo. Rapina ē. qñ q̄lib3 hō
alienā rem violeñ sibi vsurpat. que
illū nō cōpetit. Et dñs ih̄c rapinā
faceret. qñ dixit se parē esse deo
et eq̄lem dicendo. Ego et p̄r vnum
sum9. n̄ in verite esset fili9 dī. eq̄lis
illi in oīb9. Baptista vero i9 qñ dix̄
nō sum xp̄t interrogat9 a scribis et
phariseis. et p̄plō si dixisset ego sum
xp̄t rapinā facet̄. Simon aut̄ mag9
rapinā fecit. qñ nō fili9 esset diali
dix̄ ē sū fili9 dei. ē paraclit9. ē hō dī.

Secundum ambrosiū. hoc em̄ sentite in
vobis qd' et in xp̄o ih̄u. qui cum
in forma dei esset. nō rapinā ar:
bitratꝰ est esse se equalē deo. xp̄c
semꝑ in forma dei erat. qr imago
est inuisibilis dei. sed apl̄s de dī
filio cum hō incarnatꝰ factꝰ ē tra:
ctat dicēs. hoc em̄ sentite ī vobis
qd' et in xp̄o ih̄u .i. deo et hoīe. Q'
cū in forma dei esset inter hoīes
vniqꝫ conuersatꝰ gestis et opibus
apparebat esse deus. forma eī dei
nihil differt a deo. nō em̄ forē et im:
ago dei appellatꝰ est. vt intelligeret
nō ip̄e pr̄ esse deus. sed hoc esse qd'
deus est. hic ꝰo nō rapinā arbi:
tratꝰ est esse se parē deo. sciens eī
in forma dei se esse. nō furatꝰ est
vt dicēt ego et pr̄ vnū sumꝰ. et in
iohīs euanio ꝓpterea inqͭt ꝑsequē:
bant iudei dominū ih̄m. qr nō sol
soluebat sabbatū. sed et patrē sibi
ꝓpriū dicebat dm̄ equalē se faciens
deo. Iure ꝰo equauit se deo. Ille eī
arbitrat rapinā. qui se parē facit
ei a quo inferior est. Sed semetipꝫ
exinaniuit .i. humiliauit et quasi
contraxit et minorauit. Exinanio
est qn̄ res magna et in ꝯp̄hēsibil
in parua formula ꝯp̄hēdit. verbi
grā. si quilibet artifex totiꝰ mūdi
machinā et que in mūdo hn̄t. ho:
mines. bestias. volucres. montes.
arbores. ciuitates. flūia. pisces.
in paruissīa formula ad ꝯparacōꝫ
magnitudīs mundi voluerit com
ꝑhendē in pictura vel cera illud ē
exinanicō. Filiꝰ verbū dei patris
qd' vbiqꝫ est ꝑ inuisibile diuitatis
sue. qn̄ in parua forma hoīs di:
gnatꝰ est apparē visibilis qr semꝫ:
ip̄m exinaniuit et humiliauit. atqꝫ
vt ita dicam qd'āmō ꝯtraxit. Est .n.
sr̄ oīa. extra oīa. infra oīa. et qc:
quid intra ip̄m est. verbigrā. Sicut
beatꝰ augꝰ dicit. dans similitudīē
ex spōgia et mari ꝯparās spōgiā
mundo positā in medio maris.
et mare ꝯparans diuitati. sic
inquit spongia posita in medio
mariū et flūim vndiqꝫ hꝫ aquā
sup̄ infra. vndiqꝫ et ꝑ medias la:
tebras penetrat. ita mūdꝰ ꝯpa:
toē diuitatis. qr nil est et ita cir:
cumdat et penetrat diuitas oīa
sic mare spongiā. Sꝫ semetipsum
exinaniuit formā sic hoc ē ptātē
suā ab opere retraxit vt humiliatꝰ
ociosa virtute infirmari videret.
formā serui accipiens. dū tenet
et ligat. forma em̄ dei quidē
n exm̄ dei. deus apparꝫ. dū mor:
tuos excitat. surdis reddit audi:
tum ꝛc̄. formā serui accipiens
.i. in veritate hoīem accipiēs. In
silitudīe hoīm factꝰ. hic silitudo
pro ip̄a veritate ponit .i. verꝰ hō
factꝰ. qr caro factū est .i. deꝰ homo
est. Et habitu inuētꝰ vt hō. acci
tis modis hitū dicāꝰ. Est hitꝰ acci
dens nob'. qui mutat illū cui accidit
sꝫ nō mutat. sic est sapīa q̄ mutat
hoīem quē de stulto vel stolido fac
sapientē. sed ip̄a nō mutat. Est
hitꝰ scd'o mō. qui mutat hoīem
et mutat. sic est cibꝰ qui de exili:
tate atqꝫ languore mutat nob'm
roborē et valitudinē. et tn̄ ip̄se
mutat ꝯmestꝰ a nob'. Est hitus
tercio mō. qui nec mutat n' mu:
tat sic anulꝰ positꝰ in digito. q
modꝰ rarissīe inuenit. Quartꝰ
modꝰ est cū ea que accidūt nec
mutāt nec mutant. sꝫ tn̄ aliam

speciem et formam accipiunt. sic vestis que aliā spēm ht' oplexa et nō induta quā induta. q modo ogruit huic oparacōi. Nam sic vestis cum induit' adheret quidē corpori s; nō mutat' a sua natura. vt semp vestis nō pmaneat. licet aliā spēm et maiorē honorē assumat. qm an: tea huisset. ita verbū dei pris assu: mendo hoīem. nō est mutatū in ho: minē. neq; ipē hō assūptus a verbo mutatus est in verbū. licet aliā spēz assūsisset in hoc. q maioris digni et honoris extitit. quā alius hoim. q speciosa forma fuit p filijs hoim. humiliauit semetipm factus obediēs vsq; ad mortē. factus est obediēs deo patri. eo volūtas fuit vt redimeret genus huām. et nō solū patri. s; eciam matri. vt in euanio hetur. q venit nazareth et erat subditus illis. Mortē aut crucis. Ideo crucifixerūt eū. quia oībus mortibus seuior est mors cruc. pter longū cruciatū. si em gladio trāsuerbassent eū. cito finire. Vel sic placuit. vt q per lignū peccau' hō per lignū redimeret. ppt qd pp tor: mentū vel ppterea. q obediēs fuit deo pri. deus pr exaltauit illū hoiez assūptū a vō. tercia die amortuis su: scitando. et qdragesimo die ad ce: los subleuādo. vel sup oīa ostituēdo. Et donauit illi nom qd est s' oē nom. Id nom dedit illi. vt filius dei voca: ret' et esset. qui filius hoīs erat. scdm qd die baptismatis intonuit pa: terna vox inquens. hic est filius meus dilectus. Silr in monte. Vel eciā nō dedit qd est s' oē nom vt ihc vo: caret' i. saluator. licet em legamus hoīes in genesi et angelos in libro bti iob filios dei esse appellatos esse

tn nullus illoz appellatus ē saluator. neq; filius dei ppe sed abusiue. q a nēo illoz potuit genus huāl saluare nisi ille solus. Vt in noīe ihu. i. in inuocacōe noīs ihu. oē genu flectat' i. oīa genua hoim subiecta sunt ei. ce: lestiū i. angeloz ptatib. terestrium i. hoim et oīm creaturaz. Et infernoz i. demones et oīa que in inferno ha: bitant. Alit'. oīa celestia et oīa sb terris q infernus esse dr. eius iudicio et nutui et imperio seruiūt. Et omīs lingua i. oīs hō ofiteat'. q dns ihc in glia est dei pris in eqlitate pris s; ptatis et deitatis natā. Itaq; ka: rissimi in fide in dilectione. sic sp obedistis sp dnō et m in pnciamea tm i. sic semp obedientes fuistis in pncia mea cū apud vos essem. mul: tomagis nuc obedite verbis mihi in ab sencia. Multi sūt em. qui in p sencia obedientes sūt. sed in ab sencia inobedientes existūt. sic serui. qui ad oculū seruiūt cū metu sp cordis tremore. q corporis vraz salutē opera: mini i. vitā etnā vobis pparate. deus est em qui in vob opat'. Ne videret' hōm a vrā salute excludē. et q sine dei auxilio saluari possus subiūxit. deus em est qui opat'. Nē ego bonum qd hēmus tam bona volūtas quā bona opacio. nō est a nob s; a deo. Sz qstio est. si ipē dat et volūtatē z possibilitatē qua mercede nos digni sumus. pueit siqdē nos diuina gra et misidia. et nos debemus obedire volūtati ius. dat pqmadū possibilitatē. debemus et nos obtepan: do obsecūdare. Et dū iungimus vo: lūtatē nraz et obsequū volūti et pos: sibiliti ius. laudādus estie. q pueniit

et possibilitate prestat atque perseuer-
anciam. et nos digni sumus mercede
eterna. Et velle id est bonam voluntatem
et perficere per bonam voluntatem id est ut quod
quod bonum est velimus. Omnia autem facite
sine murmuracionibus quia bona que euan-
gelium precipit. sine murmuracionibus.
id est ne dicatis quia nimium sunt
que deus precipit. et hesitacionibus
id est dubitacionibus. vel non dubitetis
in fide. nec debitis que euangelium promittit.
Ut sitis sine querela id est sine reprehensione
et simplices filii dei. sicut deus simplex
est. ita filii eius puro et simplici corde
debent incedere sine reprehensione id est sine
crimine. in medio nacionis praue
et peruerse inter quos lucetis. Quando
apostolus ista scribebat. philipenses
necdum adhuc omnes renati erant neque
fideles. sed multi erant infideles et
heretici falsi quasi christiani. inter quos
optabat apostolus ita illos qui fideles
erant viuere. ut sicut sol fugat tenebras.
et luna cetera que sidera illuminat no-
ctem. ita illi lucendo. fide opere et
doctrina. tenebras errorum et nebu-
las infidelitatis. suo exemplo et doctri-
na de cordibus infidelium fugarent.
sicut luminaria. sol. luna. et cetera astra
in mundo. vel in hac vita. Verbum vite
continentes id est fidem rectam qua viuit
iustus. vel illius verbi memoriam de
quo dicitur. In principio erat verbum. Ad
gloriam meam in die christi. quia vobis pre-
mium erit. si ita vixeritis. et mihi gloria
in die iudicii. qui verbum vite vobis
ministraui. Quia non in vacuum cucurri
scilicet de loco ad locum predicando. neque
in vacuum laboraui in corpore lin-
gue instancia. Et hoc ad gloriam meam
scilicet immolor id est interficior. a nerone

Nero ipse fuit sacerdos petri et pauli.
quia ipse mactauit eos. mactauit quidem
sed non obtulit. quia ipsi seipsos obtule-
runt. supra sacrificium. quia vos obtuli deo
sacrificium et obsequium fidei vestre et super
cultum et religionem fidei quam vos docui
beatus paulus qui philipenses ab
infidelitate liberauit. et in baptis-
mate a peccatis purgando sanctificauit. ipse
utique obtulit eos et ipsi sacrificium eius
fuerunt. Obsequium etiam cultum et religionem
appellat ut alibi. racionale sit obsequium
vestrum. Et est sensus. Et si immolor interficior
a nerone. non sencio penas neque per
timesco mortem congaudeo omnibus vobis
propterea quia vos sacrificium obtuli. et quia
vos docui religionem fidei. Idipsum
autem et vos gaudete. ideo sicut ego
gaudeo de vestra fide. ita et vos con
gaudete de meo premio quod percepturus
sum pro vobis. Spero autem in domino ihesu
christo thimoteum etc. Thimoteus discipulus
erat apostoli omni fide et doctrina atque operibus
bonis adornatus. ac pro hoc apostolo ad
modum carus in tantum ut vnanimis illi dicatur
esse vel vnius voluntatis. Habebat tamen
et alios eodem affectu diligens. ut erat
titus. lucas. demes atque alii. Sed quando
hanc epistolam misit illis non habebat
secum de perfectioribus nisi istum. omnes
enim erant causa predicacionis dispersi per
diuersa loca. non necesse habere se in presenti
tam vnanimem. vel potest esse ut
thimoteus plus omnibus discipulis eius philip-
penses diligeret. Cito id est proximo me mittere
ad vos. ut ego bono animo sim id est tran-
quillo et securo animo sim. Cognitis
que circa vos sunt. id est dum cognouero per
illum que circa vos aguntur. tam in fide
quam in conuersacione. Neminem enim habeo sicut
apud me. qui sincera id est pura et
firma affectione pro vobis sollicitus sit.

II

Ea volutas que erat in aplo erga phi
lipens. erat et in thimoteo. io dixit
neiem habeo tam vnanime x qui
eandem mente gerat erga vos x p.
vob ita sollicit9 sit. io q3 ille mitted9
est. qui et m est karissi9. et cura de
vob maxia3 gerit. Omis inqt q sua
sut sp 9moda qrunt. no que sut ihu
xpi. Modo ondit. q alij qui cu illo er
ant. no erant ita 9iunti sic iste. Oes
em sua 9moda qrut aut quiete. no
lentes tbulari pro alioru salute.
nisi vt ab eis lucra tempalia reciper:
ent. no curates de remuniacoe eina.
Expimentu x pbametu ei9 cognoscite
quo sic patri fili9 mecu seruiuit in eu:
angelio. Ao m inqt suiuit. s3 mecum
suiuit xpo in pdicacoe euan^li. ser:
uiuit tn 2 bto aplo. Hunc i spero me
mitte ad vos. mox vt videro que
circa me sut posit9 apls i vincul
dubitabat vtru decollandus esset
a nerone. an dimittend9 lib d'car
cere. io q dixit. Cu cognouero inq:
ens quid m eueniat. si de carce i co:
lomis exiero mitta eum ad vos.
Confido in dno quo et ipse veniaz
ad vos cito. Sciendu tn q p 9modu
ipe no venit ad eos. Necessariu aut
existimaui epafroditu 2c vsi mitte
ad vos. q illu no possu mitte quo:
usq3 9gnosca que circa me sut puto
necessariu esse vob mitte epafrodi:
tu q et epaphras appellat in alio
loco sicuti lucas et lucius. Apls au
no curabat de ppetate nom cooprato
rem x simul laboratore in pdica
coe et sociu su 9militone in castris
dei pro fide. Vrm aut aplm. vel q a
ad vos a me mitti. vel que vos d've:
stris elegistis in aplm mittendo i^m
ad me. Et mistru necessitatis mee

et desiderij. q m posito in carce mi:
nistrat que necessaria sut et insup
pdicacom insistit. Aplm aut illum
vocat qui ab illo missus est. Ois
em qui mittit apls vocat. Prop:
terea q audieratis illu infirmatu
Nam et infirmat9 est vsq3 ad mor
tem. sed deus misert9 est ei9. sp q
reuocauit eu de faucib9 mortis ad
vita. No solu aut ei9 sp misert9 est.
veru etia et mei sp misert9 e. Ne t
Ne tristicia sp mortis ei9 sp tristia
sp infirmitatis ei9 herem. Beat9
apls dolebat de infirmite epafro:
diti. sed si ille ab hac luce migrasset
sp tristicia infirmit herет tristiaz
mortis ei9. Vel q ipe in vinculis
afflictus tenebat. si 9tigisset epa:
froditu mori. qui ei necessaria pro:
curabat sp tristicia vinculo2 herz
tristicia de morte illi9. et viso eo
iteru gaudeatis. Gaudiu apli gau
erat philipensiu. sic tristi^a illoru
tristicia illi9. Sic tristi^a philipen
siu meror erat apli. et leti^a illi9
leticia illo2 sic ipe dicat. Gaudete
cu gaudentib9. Flete cu flentib9.
Et ego sn tristia sim. sp cu 9gnouo
vos letificatos i9 pnia et cu per
illu agnouero q circa vos agit.
Excipite itaq3 illu cu gaudio et
ei9 moi cu honore hetote x no com
q vr apls est cu gaudio spuali
suscipite. sed omis q eande fidem
hnt et bonis opib9 insistut sic
ille. quo pp ter op9 xpi vsq ad morte
accessit. x pp caritate et pdicacoe3
euan^li accessit sp ministrando m x pre:
dicando con iussa pncipu. Tra:
dens aiam sua sp reticulo mortis
vt impleret illud qd ex vos de
erat erga meu obsequm phili:

penses qui ab aplo verbu pdicacois
audiebant. per qd saluati sunt. si fa
cultas eis affuisset et longitudo tre
no obstetisset. ipi debuerat ei oia
subsidia tpalia pbere et ministrare. qd
qr illi implere nequerint. sola epafro
ditus vice illorum contra pcepta ipatoris
adhesit illi in carcere et pcurauit sui
ctum et vestimentum. infirmis et socius fuit p
dicacionis. Hic g tradidit aiam suam
piculo mortis. qr contra pceptum ipa
toris accessit ad illum vt diximus. Et in
hoc qd ei ministrauit impleuit qd de
illis deerat. qr qd illi debuerant agere
ipe fecit sic aplus declarat. Vt impleret
qd ex vobis deerat. i. qd vos non
potatis implere impediente logi ne
fraz i. pro vobis impleuit. iij

De cetero i. deinceps et pter
illa supdicta. fratres mei in
fide. Gaudete in dno no
in rebus tpalibus et terrenis atqz cadu
cis eadem vobis i. ea que doceo pns. qr
vobis sunt necessaria. mihi no pigrum scri
bere sed videte ne vobis pigrum
sit ea legere et implere. Videte canes
i. cauete et declinate. canes appel
lat iudeos et malos operarios. eos
dem qz appellat circumcisionem. qr con
suetudo eius est iudeos appellare cir
cumcisionem et gentiles pputium. Ideo g
appellat canes eos. qr sicut canis pm
latrat ac deinde mordet. ita illi lo
quendo oblatrabant et seducendo
asperius mordebant. Ipi mali operarii
erant. qui male suadebant eis operari
dicentes. no potestis saluari p ba
ptismum nisi circumcidamini. sic lex
pcipit. qr scriptum est. Masculus cuius
caro circumcisa no fuit. peribit aia eius
de ppło suo. qr pactum meum in adam
serit. Nos enim sumus circumcisio. Nos id est
omnes recte credentes sumus spualiter cir
cumcisi et no carnaliter. Qui spu vel etiam mente
deo seruimus. sic in euangelio habetur. Spus est
deus et eos qui adorant eum in spu
i. in mente oportet adorare. Et glo
riamur in xpo ihu i. in fide ihu xpi
et no in carne fiduciam habentes. i. in
carnali circumcisione. qr nos habemus
omnes corporis sensus circumcisos. Quamquam
ego habeam confidenciam in carne i. habere
possem in carnali circumcisione. si aliqua
esset ibi fiducia. Si quis autem alius sp
vestrum gentilium videtur confidere. No eius cir
cumcisus neqz iussus circumcidi. ideo tria
pcipis. Ad hec ille. Non ideo pcipio
inquit no circumcidi. quasi ego no sim
circumcisus et possum in carne mea con
fidere plusquam aliquis vestrum gentilium.
si esset in ea aliqua fiducia et iusticia
pro quam xpc venit. sed qr no est ibi aliqua
gloriacio volo vt circumcidamini qd nec
vestrum est. a iudeis. Ex genere israel spna
tus de tribu beniamin qd nec ve
strum est. hebreus ex hebreis spnatus
secundum legem phariseus i. debitor legis
moisaice secundum emulacionem psequens
ecclesiam dei. Qui inquit doctor legis.
et ppter studium et amorem sinagoge quam
volebam statuere psequebar ecclesiam dei
Emulus dicitur inuidus et imitator et stu
diosus. sed in hoc loco pro studioso po
Beatus g aplus studiosus et emulator
fuit in lege volens sinagogam statuere.
et ecclesiam dei destruere psequendo scos.
Secundum illam iusticiam que in lege est.
Si aliqua iusticia modo in lege est
conuersatus sum i. vixi sine crimine
et sine repphensione. vt mihi visum est
et aliis qr circumcisus sum octauo die
et quadragesimo die pro me legalia
munera sunt oblata. et festiuitates et
sabbata obseruaui et cetera que lex pcipit.

Sed que m̄ fuerūt lucra. hoc est que pu: tabam q̄ m̄ prestarent magnum questum et p̄miū hec oīa intellexi m̄ futura ad dampnū. si ea carnalit' obseruarē. Propter xp̄m. i. p̄ q̄ quā in xp̄m credidi. vel propter fidē ei9 quā teneo. credo oīa illa ad dampnū et di spendiū eē illo℞ qui ea obseruauint. Et hoc propter euanm̄ xp̄i. s̄dm̄ c9 do: ctrinā debe9 viuē qd̄ scemmet atq̄ transtendit sua dignitate et veri: tate omēs scripturā dīno℞ eloq̄orū. Uerūtn̄ existimo oīa sc̄ legalia pre cepta detrimētū esse. i. ad dampnū esse suis obseruatorib9 propt' emine: tem sciā3 i. propt' euanm̄. propt' q̄. i. xm̄ vel propter fidem ei9 oīa que lex p̄cipit carnalit' obseruare quasi dampnū3 duxi. et p̄ nihilo deputo. vt xp̄m m̄ lucrer i. acq̄ram. et inueniar in illo i. in fide ei9 p̄fect9. Non habens iusticia3 meā que ex lege est. s3 illam que ex fide est ih̄u xp̄i. Justiciā q̄ in lege erat iusticia hoīs dicebat'. q̄a manib9 op̄abat' vi3 in circūcisione et oblacōne munerū. Istā iusticia3 respuebat ap̄ls eam ampli9 h̄ere. s3 pocī9 desiderabat inueniri in iu: sticia fidei et euanii. q̄ nō est hoīs iusticia. sed dei. q̄a spūalr' in bap̄te et in mente fit. Que ex deo ē iusticia sc̄ dicta in fide ad cognoscendū illū. q̄a per fidem que bonis op̄ib9 ador: nat' cognoscit' de9. Et virtutē r̄sur̄c̄ ei9 sc̄ cognoscedā. Que est virt9 resur: rectionis c̄. vt sic xp̄s mortu9 est et resurrexit etiam nō morit'. ita et nos moriam' in fonte baptis̄ peccato. et resurgā9 ad vita. et s3 ī nouī: tate vite ambulem9. et hec virt9 p̄ fidem cognoscit'. et per fidē etiam peruenit' ad sociētatē3 passionis

xp̄i. q̄a n̄ fidem h̄erem9. nequaq̄m passio℞ ei9 imitarem9. Debem9 aut' imitari illā. ponēdo aīas no: stras pro illo si necessitas fuit. vel ecīā in nobis ip̄is debem9 mortificare vicia et pec̄a. ꝯfiguratu9 sc̄ morti ei9 i. imitator mortis ei9 et passionis ei9 et passionis ei9. Si quō i. aliq̄ mō occurrā ad r̄surc̄ sc̄ electo℞. Ista re: surrectio nō erit om̄ r̄surgen̄. sed tm̄ mō electo℞. q̄a licet om̄s ī monu: mento resurgāt iusti et impij in die iudicij soli. tm̄ iusti occurrūt dn̄o in aera deportati ab angelis sicut idem ap̄ls dicit. Rapiem' obuiā xp̄o in aera. Impij vero manebūt in terra. quousq̄ p̄cipiant illā t̄ribilē sn̄iā3 iudicis. Ite maledicti in ignē etn̄m. que est. i. q̄ futura est ex mortuis in die iudicij. Non q̄ iam acceperim i. nō ideo talia dico de r̄surōc̄ q̄ iā p̄fectiō℞ accepim. q̄a nō sum adhuc p̄fect9. aut iam p̄fect9 sim. Quātū ad sapia3 illā p̄tinet q̄ mortalibus hoīb9 dat'. beat9 ap̄ls sapiētissi9 om̄ hoīm erat qui tūc t̄p̄is in cāne morabant'. Quantū vero ad illa3 p̄fectionē p̄tinet. quā p̄cepturi sūt sancti p9 ḡnalē r̄sur℞ ī p̄fectissim9 erat. q̄a nūc videm9 in enigmate. tūc aut' videbim9 deū sicuti est. Sequar aut' i. imitabor xp̄m si cō: p̄hendā3 sc̄ p̄fectiō℞. in quo et com p̄hensus sum ab ipso in r̄dēpcōne passionis ei9 in quo et ꝯp̄hensi sum. om̄s electi p̄destinati ad vitā etnā in passione dn̄i sunt ꝯp̄hensi. q̄a p̄ illā sūt redempti. nō solū q̄ post r̄surc̄ ei9 saluādi erāt et purgan: di per baptismū. sed ecīā om̄s qui p̄cesserūt ei9 aduentū. S3 dicit aliquis si ergo ꝯp̄hensus sum in ei9

passione et redemptus et in baptismate
purgatus quia non habeo modo in presenti per
fectionem fidei sapientie et iustitie. Cui
respondendum. Quia baptismi renouacio
nem polluisti male viuendo non poteris
illam perfectionem obtinere quousque iterum
mundatus per penitentiam venias ad illum
qui te in baptismo mundauit. Fratres
ego me non arbitror comprehendisse
scilicet perfectionem. quia in presenti seculo non
possumus esse perfecti. Unum autem scilicet dicam
verbum. Que quidem retro sunt obliui
scens. Que sunt illa que retro sunt?
omnia temporalia et transitoria. prosperitates
et commoda presentis vite. que ideo dixit
esse retro. quia cum ab hac vita transie
rimus per mortem omnibus omnia post nos
relinquemus. Ad ea que sunt priora ex
tendens me. Que sunt priora? premia
et vel gaudia patrie celestis que nobis fu
tura sunt et sine fine mansura. Aliter.
beatus apostolus omnia bona que in hoc seculo
habebat perfecta ad comparationem eternorum pro
nihilo ducebat. et sic quotidie viue
bat quasi semper incipiens. Ideo quod dixit
obliuiscor preteritorum desideranter scilicet ad
alia tendere. ad destinatum persequor idem
ad premissum tendo. Ad brauium et ad coro
nam sine terminatione in christo ihesu et
per ihesum christum. Quicumque ergo perfecti sumus
ad comparationem aliorum. hoc sentiamus scilicet quia
non sumus perfecti. Quicumque perfecti sumus et qui
perfecti arbitramur esse ad comparationem in
fidelium et minus intelligentium hoc sapi
amus. quia non sumus perfecti ad comparationem
illam quam recepturi sumus in die iudi
cii. Et si quid aliud sentitis vel sa
pitis de hoc quod dicimus. et hoc non
est ex vobis sed deus illud manifestauit
beatus beda loquens quodam loco de di
ctis apostoli unusquisque in suo sensu abun
det. et si quid aliud sapitis et hoc
nobis deus reuelauit. ait. Quid ergo?
Si hereticus est debet in suo sensu abun
dare. minime. Non de heretico loquor
sed de christiano. unusquisque enim fidelis
in suo sensu abundet et quod credit opere
impleat studeatque abundare vir
tutibus. Et si quid aliud sapit quod contra
fidem sit propter bona opera que habet reue
labit illi deus vt illud corrigat. sic
fecit cipriano cartaginensi episcopo. qui
vnam mersionem tantummodo dabat baptizan
dis ignorans illud agebat. sed quia bonis
operibus inseruiebat. et hoc quod intellige
bat opere implebat. meruit tutela
correptionem accipere a domino ternam mersionem
dare baptizandis. Ad quod peruenimus et
in fide ad quam peruenimus. ego domino docente
et vos me predicante in ea maneamus
ambulantes de virtute in virtutem.
vt idem sapiamus scilicet de christo vnam fidem
habeamus et permaneamus in regula et in
rectitudine fidei. Imitatores mei estote
fratres. Imitatio est comparatio rei quedam agnicio.
et imitari et sequi et est sensus. Si christum
non potestis imitari et sequi. saltem me imi
tamini discipulum in fide in opere in doctrina.
vt sicut ego credo. operor. doceo. ita et
vos credatis. operemini. doceatis. Et
obseruate eos. hoc verbum quod est obser
uare varias obtinet significationes. aliquando
significat declinare et cauere vt ibi ob
seruate eos qui dissensiones et offen
dicula faciunt et declinate ab eis. Aliquando
insidias moliri vt ibi. Et ipsi obserua
bant et insidias tendebant. Aliquando
imitari vt hic obseruate et imitamini
tales qui formam doctrine mee habent.
qui ita credunt viuunt et docent. Qui
ita ambulant et qui ita viuunt sicut ego.
formam nostram et formam doctrine mee. Mul
ti enim ambulant et non recte viuunt sicut

pseudo apli· quos sepe dicebā vobis·
x quos sepe pdicabam vob' cauendū
esse cū apud vos essem psens· Nūc
aut et flens dico· Imitanda est cari
tas apli· qui etiā inimicos crucis
xpi deflebat sic samuel inimicum
suū saul. et sic idem apls corinthios
alibi qui p9 fornicacōz nō egerunt
pniaz. Inimicos crucis xpi fidos famos
dico vt declinetis abillis· quorz finis
x mors pntis vite interitq est illis
x pdicio eterna. qr vt ab hac vita trās:
ierint tradent' penis sempiternis·
Inimicos crucis xpi appellat iude
os et alios infideles qui dicebāt
nō posse hoīez saluari p fidē dnice
passionis sine circūcisiōe. Quorum
deus venter est sz declinate abillis
quorz venter deus est illorz. q' ideo
pdicant vt ventrē suū possint im
plere. Et glia in confusione ipsorū
x in verecūdo et pudendo membro·
genitali qui gliant' se circūcisos eē
qui terena sapiunt· x qui legē non
spūalē sed trene intelligūt. vel q'
carnalē circūcisioz in se et in alijs
obseruare volūt· Nostra aut con
uersacio in celis est· Iungit se ciuib
sanctis qui terrā corpe· mente vero
inhītant celū. vnde x de celis salua:
torem expectamq sz venturz adiu:
dicādū. qui reformauit corpq hu
militatis nrē· Corpq mm· corpq hu
militatis est. qd' per mortē in puluēs
et vermes humiliari pt· Istud corpq
pmū formauit in vtero matris
et iterū reformabit illud p gliam
resurrectiōis configuratū x assimu:
latū corpi claritatis sue x in glosa
in imortalitate. qr illā claritatem
hēbunt scōrz corpa p9 diē iudicij
quā habuit corpq xpi clarificatum
in monte. qr similes angel' erunt

Et qr poterat aliqs dicē. quō poterīt
corpa nrā reformari que a ver:
mibus erūt corrupta et ī puluerē
redacta· Ad hc beatq paulq sedm
illam inquit ptātem qua semet:
ipm tercia die resuscitauit & qua
sibi potuit oīa subiācē corpa etiā
nrā in die iudicij reformabit ad
claritatem suā scdm opacōēz q
possit x pt vel potuit. IIII

Ita qz frēs mei kmī in dilecti
one et desidantissimi in
ope vel aspectu gaum meū
sz in pnti et corona mea· sz in futō
qr vos deo adqsiui. sic state x sic p
seuerate in ope· in fide· in doctna
sic a me audistis et vidistis idipz
sapere in dnō sz qd' nos sapimus
ego alij qz fideles qui ita credunt
pfecta & sapiūt sic ego· Euchodiam
rogo et sintichen depcor idipsum
sape in dnō· Euchodiaz et sentichen
sapientes et religiose mlieres erāt
apud philipenses que pdicabāt
et docebāt domibq in suo sexu par:
uulos etiā et paruulas. nō tamē
in eccliā. qr idem apls hoc pcipit
vt mulieres in ecclia taceāt. Et te ger
mane compar. Germanq comes erat
illis in fide et officio adiuua illas sz
scip̄ meoratas q mecū labora r't
sz docentes in suo sexu. Cū demēte·
Clemens phs fuit. sed postea disci
pulq aplōrz petri et pauli factus·
p fuit et eccle rome psul et p xpi no:
mine in ecclia ē papitatq. Et ceteris
adiutoribq meis quorz noīa sūt in
libro vite. Et est sensq phlipēses
nolite grauit' ferē. qr omīs vos in
epla mea nō noīaui quīa et si ī mea
epla nō estis scpti in libro tn vite
ptinemī. qr mei adiutores estis Iste
ē lib' vite deqo dnš dicit. Gaudete

quod nomina vestra scripta sunt in celo id est
in memoria omnipotentis dei. Gau-
dete in domino. vos qui non gaudetis
in temporalibus negociis et terrenis caducis
transitoriis que rebus. gaudete in domino.
in fide. ore. et opere. et mente et
corpore. Modestia id est mansuetudo
et humilitas vestra nota sit omnibus homi-
nibus fidelibus et infidelibus hereticis
falsis que fratribus. fidelibus nota sit. ut
vestro exemplo corroborentur in omni
bonitate. Imitatores facti vestri ut
vos mercedem recipiatis. Infideli-
bus nota sit. ut videntes vestram re-
ligionem et bonam conversacionem non pos-
sint infamare fidem vestram et nomen
domini salvatoris. sed pocius vestro ex-
emplo revocentur ab errore. Dominus
prope est omnibus qui recte credunt. iuste
vivunt. bene docent et cor immacu-
latum habent. vel prope est. ut vos ab
hac vita abstrahat per mortem carnis.
Vel prope est ut veniat ad iudicium. Ni-
hil solliciti sitis de mundanis terrenis
que rebus. Sollicitudo est superflua cura.
sed iusti non debent superfluam curam assu-
mere de rebus transitoriis. sed in domino
omnem spem habere. iuxta quod psalmista ait.
Iacta in domino curam tuam et ipse te e-
nutriet. Sed in omni oracione. Oracio est pro
preteritis excessibus et delictis. Et obse-
cracione. obsecracio est pro adipiscen-
dis futuris. Cum graciarum actione. Gra-
ciarum actio. pro collatis beneficiis.
Ideo debemus omnipotenti deo gracias re-
ferre pro beneficiis collatis. ut cum
de perceptis non invenimur ingrati
de percipiendis non iudicemur indigni.
Peticiones vestre innotescant apud deum
Nolite inquit superfluam curam assu-
mere pro temporalibus rebus. sed peticiones
vestre innotescant apud deum id est note fiant

deo per ministerium angelorum. Si vero omnipotens
deus non solum preterita et presencia. sed
eciam futura cognoscit. et non solum opera
sed eciam cogitaciones discernit. et totus
ubique est. quid necesse est ut per ministe-
rium angelorum renuncietur quid agimus.
Non ergo ideo illi nunciant quod illum aliquid
lateat iuxta quod salomon dicit. Tu solus no-
sti corda filiorum hominum. sed ut officium
et ministerium suum adimpleant. quia
nuncii sunt. Et pax dei que exsuperat omnem
sensum. Exsuperat id est transcendit omnem
sensum et angelorum et hominum non
tamen dei de qua pace loquitur. Et reconciliati
sumus deo per passionem filii dei. Ante
adventum siquidem dei longe eramus a deo
et discordes eramus tam deo quam
angelis. sed per passionem filii dei re-
conciliati sumus deo. Ista reconciliacio
necesse est ut semper nos custodiat.
Exsuperat autem omnem sensum preter sensum
dei. quia nemo angelorum neque hominum
potest penetrare misterium passionis
filii dei et reconciliacionis nostre. et quanta
fuerit caritas in illo. qui cum deus esset
pro nobis homo fieri dignatus est.
custodiat corda vestra et intelligencias
vestras. Cor et intellectum pro uno accipi-
endum in christo ihesu id est per christum ihesum. vel
in fide christi ihesu. De cetero fratres preter
ea que sunt memorata quecumque sunt vera quecumque
pudica. quecumque iusta. quecumque sancta. quecumque
amabilia id est omnia que in evangelio habentur
cogitate. et cogitando opere implete.
quia illa sunt vera. omnia sunt pudica et
casta. quia ab omni mendacio sunt inviolata.
Illa sunt iusta et sancta que sanctitatem et
iusticiam docent. Fama id est que famam bonam
nos faciunt habere. omnia ista cogitate. Si
qua virtus scilicet fidei. operacionis et doctrine
et unde deus laudari potest illa deo appli-
cate. non vestris meritis. Et audistis.

sp per lrãs nrãs. vel a me ipõ et vi:
distis in opere. Et deus pacis erit
vobiscũ. hoc est deus qui est pater
pacis x dñi nri ihũ xpi qui ẽ pax
nrã qui fecit vtraq3 vnũ. Gauisus
aut in dnõ sum vehementer. quõ
tandẽ aliq̃n. in principio pdicacois apli
qñ philipenses crediderũt maxiã
humanitatẽ pbuerũt ei. ministrãtes illi
leto aĩo que necessaria erãt. Sed
cũ cepissent psecucõẽ pati a suis
ciuibꝰ infidelibꝰ et tribulari psecu
toribꝰ cessauerũt a ministracõẽ. Neq3
em̃ poterãt in sedicione et psecucõe
positi officiũ caritatis ita implẽ sic
tẽpore pacis. Itez vero cũ reddita es:
set illis trãquillitas dnõ suffragã:
te. reuersi sũt ad pristinã cõuersa:
cõem. ceperũt q3 ministrãe aplõ aliisq3
sanctis q̃ necessaria erãt. Quapp̃
ↄgaudet apls bonitati illoꝝ et dicit
gauisus sum inqens valde. quõ tan:
dem x ad vltimũ aut vix aliqñ r̃flo:
ruistis x flores virtutũ ptulistis. re:
uersi ad priorẽ ↄuersacõẽ et cõsuetẽ.
Floruistis x florẽ bone operacois pro:
tulistis x affectũ dilectiois erga me
exhibendo sic antea exhibebatis.
Occupati aut eratis sp in psecucõne
ciuiũ. Excusat eos mõ dicẽs Indul:
geo vobis si ad tempꝰ illud amisi:
stis. qr detenti eratis psecucõe ini:
micoꝝ. Nõ quasi ppt penuriã x indi:
gencia. Ego em̃ didici in q̃bꝰ suffi
ciens essem x ego scio in q̃bꝰ possũ
sufficienciã hẽre. qr scio indigenciã
paciens fere. et abundanciã cũ tpan:
ciã dispone. Multi sũt qui positi in
paupꝑtate et egestate nesciũt ea pa:
cient fere. et sũt multi q̃ positi in abũ:
dancia nesciũt tpanciã habẽ. sed cõ:
edũt et bibũt vltra modũ. et vtũt̃
his quibꝰ abundãt in tpate. a q̃ꝝ
nũo erat apls alienꝰ. Scio humiliari
x scio penuriã humiliter sustinẽ. Scio
et humiliare et pocius abũdare et in abũ
dancia tempans esse. ne cõrũpar
ab ea. In oibus institutꝰ sũ et saci:
ari x abũdare et esurire x penuriã
pati. oĩa possũ in eo qui me cõfortat.
Ne videret̃ sibi tribuẽ qd̃ suis viribꝰ
potuisset in penuria paciẽs esse.
et in abundanc̃ tpans ait. Oĩa autẽ
ista possũ in eo implere. q̃ me con
fortat x in xpõ. q̃ m̃ possibilitatem
tribuit. Verũtñ bñ fecistis ↄicãtes
tribulacõĩ mee x qr si ego nullo in
digeã bñ fecistis vos. caritatis offm̃
in me adimplentes. ↄpaciendo
passiõibꝰ meis et mittendo m̃ q̃ erãt
necessaria. Scitis aut et vos phi: lippenses q̃ in principio euangelii cum pfe:
ctꝰ sum a macedonia. Macedonia
puincia est grecoꝝ. dicta a mace:
done. et tessalonica est ciuitas vel re:
gnũ a tessalo rege dicta. In hõ ergo
cp laudat philipenses qui ei neces:
saria miserũt. vitupat alios q̃ ei nul:
lũ obsequĩ pbuerũt. In racõe dati et
accepti. Quicq̃d accipit̃ vel datur.
ratio in p̃t esse. Ratio dati ẽ. quia
scit dator quid dat. q̃ quãtũ dat. et
cui dat. vtrũ auꝝ q̃ vestimẽtũ. dat
librã auri. aut equm. Ratio accepti ẽ.
qua scit ille q̃ accipit metallũ q̃ qd̃.
aut vestimẽtũ. et scit q̃ñm accipit et
a quo accipit. Et est sensus. Ex oibꝰ
de quibꝰ p̃t esse racõ dati et acce:
pti nõ ministrauerũt m̃. qr ipi nihil
dederũt. et ego nil accepi. Nõ quero
datũ sp tmõ. sed requiro fructum.

id est beniuolentiam et benignitatem
animi in oratione vestra et ad vtilitatem
vestram. quidam codices habent abun:
dante in oratione vestra. oro apostoli. oratio
philipensium erat. qui pro illis orabat.
Et quando quilibet orat pro aliquo. si vi:
ta illius munda fuerit pro quo oratur.
subleuat orationem deprecantis. vt antea
exaudiatur. sic econtra vita mala pro
quo oratur impedit orationem ius qui pro
ipso orat. vnde dominus dixit iheremie
Noli orare pro populo hoc. quia non exau
diam te Ergo bene apostoli oratio quam pro
illis fundebat bona vita illorum sub
leuabatur. vnde dicitur. Non requiro tamen modo
datum. sed requiro beniuolentiam et be:
nignitatem abundantem in oratione vestra
et vestra voluntate subleuetur oratio quam
pro vobis fundo. habeo autem omnia et ab:
undo Ille omnia habet qui nullo indi
get. qui preter necessaria nichil requirit.
Repletus sum inquit scilicet omni abun:
dancia acceptis ab epafrodito scilicet mu:
neribus. que scilicet munera misistis michi.
Miserant illi philipenses aurum
argentum et vestimenta per affroditum.
in quibus ipse multum gratulatus est.
non tam pro sua quam pro aliorum
necessitate in odorem suauitatis. odor
suauitatis est apud deum intentio bona
et voluntas promptissima offerentis. de
qua legimus in genesi. quod odoratus
est dominus odorem suauitatis. quando obtulit
noe sacrificium deo egressus de archa
Non enim est putandum quod deus omnipotens
sacrificio victimarum et fumo carnium
atque nidore pinguedinis delectetur.
sed intentione bona et voluntate prom:
ptissima offerentis. Si enim fumo
et nidore carnium delectaretur nequaquam

quam diceret per prophetam. Sacrificia
vestra odiuit anima mea. deus autem meus
impleat omne desiderium vestrum. Tale de:
siderium habebant philipenses vt socii
et participes mererentur fieri beati
apostoli. Et est sensus. Concedat pater et
deus meus. vt sicut estis participes passio:
nis mee. et condoletis tribulationibus
meis. ita sitis participes premiorum meorum
et congaudeatis leticie mee. Et qualiter fiet
istud. Secundum diuicias suas in gloria
eterna. Que sunt diuicie. Quas ocu:
lus non vidit. nec in cor hominis ascendit.
id est gaudia sempiterna. et premia sine fine
mansura. Et hoc in christo ihesu. hoc est
per christum ihesum. Deo autem et patri nostro id est sancte
trinitati que vnus est deus in secula seculorum
scilicet maneat et per omnia futura secula. Sa:
lutate omnem sanctum id est omnem sanctificatum in baptis:
mate. vel qui sine crimine floret et
perfecto cum iori. maxime autem qui de cesaris
domo sunt. Quare addidit maxime
autem qui de cesaris domo sunt. vt illos
philipenses acueret et instigaret
ad fidem seruandam et bonis operibus
laborandum. quasi diceret o philipenses
attendite illi qui apparitores impera:
toris sunt et ei semper assistere debent in
pallacio. illi veniunt ad fidem primo
deputantes iram imperatoris et viriliter
in fide et doctrina laborant. quanto ma:
gis debetis vos feruenti animo fidem
seruare. bonisque operibus insistere. qui
longe ab aula regali remoti estis.
Neque enim iussu maligni principis
Nam manente apostolo in carcere in domo
imperatoris. multi ex domo cesaris veni:
ebant ad eum. et docti ab ipso baptizabantur.
in tantum. vt sicut ipse dixit domum imperatoris

facteret ecclesiam redemptoris. Gracia domini et fides vel salus et redemptio atque remissio peccatorum maneat cum spiritu vestro et in corde vestro et mente. quia si manserit in mente manebit in corpore.

Explicit annotacio et exposicio epistole ad philipenses. Incipit nunc epistola prima ad tessalonicenses.

prologus

Macedonia provincia est grecorum. in qua est civitas metropolis thessalonica. que post quam a paulo fidem recepit. licet multa pericula sustinuissent a suis civibus non credentibus et a pseudo apostolis voluissent seduci. nullo modo tamen a veritate fidei recesserunt. hos collaudat apostolus scribens eis ab athenis per timotheum.

Paulus et siluanus et timotheus ecclesie thessalonicensium. nomen suum sociorumque suorum ponit in exordio epistole ob causas in aliis epistolis memoratas. Generaliter omni ecclesie scribit. quia forsitan tunc temporis non habebat episcopum ordinatum. Licet apud iudeos nomen sinagoge et ecclesie habeat usum. sicut legitur in libro regum. quia benedixit salomon omni ecclesie israel. tamen apostoli maluerunt in suis epistolis nomen ecclesie inserere quam sinagoge propter interpretacionem nominis. Ecclesia namque interpretatur convocatio. que non potest fieri nisi ex rationalibus creaturis. Sinagoga autem que interpretatur congregacio potest consistere ex irrationalibus et inanimatis. sicut congregatur grex ovium et congregantur lapides. Et ut ipsi ostenderet gentiles credentes amplius esse rationabiles quam iudeos infideles nomine ecclesie utitur. Gratias agimus deo et laudes referimus illi semper pro omnibus vobis. non solum pro thessalonicensibus. sed pro omnibus qui predicatorum eorum receperunt. memores operis fidei vestre. Duo coniungit. opus et fidem que perfectum hominem reddunt. fides namque bonis operibus adornata placet deo. que vero sine operibus mortua est et inanis. Et memores sustinentie spei domini nostri ihesu christi. Sustinencia enim est expectacio unde dicitur in psalmo. Etenim qui te expectant et qui te sustinent non confundentur. Sustinenciam spei domini nostri appellat expectacionem futurorum bonorum que per dominum dantur et expectacio adventus domini ad iudicium. Ante deum et coram deo patre. quia in presencia et in conspectu dei patris iudicabit filius mundum. Scientes autem fratres sumus electionem vestram. quia a deo estis electi ante constitucionem mundi. Quia euangelium nostrum non fuit in sermone solum in verbo tantum. sed in virtute et in spiritu sancto. et in virtute miraculorum que per spiritum sanctum operati sumus. Et in plenitudine multa doctrine et bonorum operum. Scitis quales fuerimus in vobis et humiles propter vos. ut vos possemus deo lucrari. Et facti estis imitatores nostri et domini. quia qualia sustinuit dominus. et nos a propinquis nostris iudeis talia et nos sustinuistis patienter. Excipientes verbum dei et fidei et doctrine. In tribulacione multa cum gaudio spiritus sancti. Quia spiritus sanctus qui erat in vobis faciebat vos gaudere in tormentis persecutionum. Ita ut facti sitis forma et exemplum fidei et doctrine omnibus credentibus in macedonia et in achaia duabus provinciis. A vobis enim diffamatus est sermo domini.

Diffamacio maxie pro vitupa-
cone ponit et in contraria partem.
sed apls no curans de pprietate ver-
bor cum debuit dice a vob mani
festat et diuulgat9 est sermo dei.
dixit diffamat9. Non e necesse lo
qui nos vobis. qr vos pdicatores
effecti estis. In oi loco nos vob vicino.

ij

Exhortacio nostra
x doctrina no fuit de erroe
x de mendacio. neqz de im-
mudicia. qr no fuim9 luxiosi. Ne
qz in dolo vel fraude. astucia ypocri-
si x simulacoe vt vos expoliarem9.
Ita loquim no quasi hoib9 nos male
placentes. Ille qrit hoib9 placere
qui adulat et fouet alior pctis. sed
apli no fouebat alicui. sed publice
increpabat. Neqz in occasioe auarie
pdicauim9. vt pter cupiditate pdica
rem9 vobis. Tanqm si nutrix foueat
filios suos. sed no alienos ita dilexim9
vos. Solent mlieres luxuriose diui
tes et incontinetes comitte puulos su
os mlieribus aliis ad nutriendu. q licet
pabulu eis ministret. tn no eo affectu
diligunt illos vt pros. sed vt merce-
dem tpalem accipiant. Pseudo ergo
apli no affectu materno diligebat
sed vt lucra tpalia ab eis reciperent.
Apls aut paulus socij qz ei9 no vt nu
trix aliena diligebat eos. sed vt mat
vnicu fouet affectu materno. ita
ipe diligebat eos. qr ipe pim9 genu-
uit in fide xpi. Memores estote frs
laboris nri et fatigacois. labora-
bat apls in pdicacoe et ope manu
um comodo quo sepe dixi9. Et qre
laborabat ipse. vt non esset ociosus.
Ois em ociosus in desiderijs e. et
vt ipse desideria pua vitare posset.
labori manuu insistebat. Cu acce-
pissetis verbu audit9 dei accepistis
illud n vt verbu hoim. Verbu p
dicacois qd apls pdicabat a deo
audiebat et sic perceperat illud thessa
lonicenses quasi ab ipo xpo au-
dirent per psencia. Quia eade passi
estis a contribulib9 vris q et ipsi
a iudeis. Contribules dicunt qui
ex vna tribu sunt. Crescente igit
fide dni in iudea pseuor sustine
bant credentes ab incredulis. Ru-
benite viz a rubenitis. gaddite
a gadditis. silr ex oib9 tribubus.
Ita et thessalonicenses credetes
a no credetib9 suis contribulib9
et suis ciuibus et vicinis psseque-
bant. vt impleat nos ipi iudei pec
cata sua. Expleto tpe qdragesi
ani. quos dns dedit iudeis ad
pniam p9 passio sua. illis nolen
tib9 crede. expleta sut pcta eoru.
De qua expleccione dixit eis dns.
Implete mensura prm vror qn
apls ista loqbat adhuc stabat
ilrlm et templu. Ideo qz necdu
erant expleta pcta eor. q cpleta
sunt aducentib9 romais. Vn
et seqt. Peruenit em ira dei id e
vindicta dei sr illos vsqz i fine.
Vindicta dei appellat aduentu
romanor qui pditi sunt fame
pestilencia. gladio. captiuitate.
que vindicta manebit sup illos
vsqz in fine seculi. qr semp erunt
captiui. vel si dixerim9 peruenit
su anteuenit illos ira dei sic
quida codices hnt erit sensus
peruenit eos vindicta dei in hoc
seculo q pmanebit vsqz in finem
Que idcirco dr peruenit illos q a

vindictam futuri iudicii in qua erit illi eternalit dampnabunt pueniti ista tēpalib̄ desolati a vob̄ ore ꝛ sermōe collocucōe familiari et aspectu ꝛ pn̄ia corpis. sed nō in corde idē affectu dilectionis. iii

Placuit nobis solis. ꝑ mihi et siloe remanē athenis. et misimꝰ ad vos timothe. Ipsi em̄ scitis qđ in hoc positi sumꝰ ꝑ a deo. vt ꝑsecucōes et tribulacōes istiꝰ seculi patienf sufferamꝰ quatinus per ista temporalia perueniamꝰ ad gaudia eterna. iiii

Rogamꝰ vos et obsecramꝰ in dn̄o ihu. Postqm̄ laudauit apls̄ tessalonicen: ses de ꝑseuerancia fidei quā tenuerunt. nō recipientes falsos apostolos. cepit eos exhortari. vt ꝑ in meliꝰ ꝓficeret. bonisqꝫ opibus exornarēt ingens. Rogamꝰ ꝛ obsecramꝰ. hanc ħt apls̄ ꝯsuetudīē. vt verba sua duplicet ac ꝑplicet vnū sensū habencia. sic in hͦ loco. Qđ em̄ est rogare in hoc loco ꝛ obsecrare hoc est. et qđ dix̄ in dn̄o ihu. tale est. ac si dicēt per dn̄m ihm̄. Tale quid inuenif in eplā ad hebreos. Locutꝰ est nob̄ in filio ꝛ per filium. Vt qđadmodm̄ accepistis a nobis ꝛ audiēdo et intelligendo a me et siluano. quoͦ oporteat vos ambulare ꝛ viuē et cursū hꝰ vite in bonis opibꝰ ducē. Et placē deo ꝛ fidē qm̄ ħetis bonis opibꝰ exornando. sic et ambulatis ꝛ viuitis ꝛ ꝯsuetudīe. Vt abundetis magis. sꝫ vt magis ac magis crescatis in fide et bonis opibꝰ. Ille em̄ placet deo. q̄ fidē rectā quā ħt. exercicōē virtutū

decorat. Et ille abundat bn̄. q̄ crescē te fidei etate in se. studet etiā abūdare in sanctis opibꝰ et in studio virtutū. Scitis aut̄ q̄ pcepta dederim vob̄ per dn̄m ihm̄. ꝛ dn̄o ihu ꝑ me loqnte. Que fuerit illa pcepta que dedit eis. pcepta fidei fuerit et ꝯsuetudīs sane in q̄bꝰ exhortatꝰ est eos seruire deo viuo et vero. et expectare filiū eius de celis adiudim. quē suscitauit deꝰ pr̄. ihm̄ dico. qui eripuit nos per passionē suā et per graꝫ suam. ab ira ventura. Hec est volūtas dī sanctificacō vrā. ꝛ hec ē volūtas dī. vt sanctificetis vos eo mō quo sequētia manifestant. viꝫ vt abstineatis vos a fornicacōe. Fornicatio isto in loco. ꝑte ꝑt intelligi. Fornicari ē per culturā idoloꝝ a deo recedē et idola pro deo vero colē. De q̄ fornicacōe dt ꝑs ta. perdes oms̄ qui fornicantur abste. Et illud. fornicatꝰ est isrl̄ cū gentibꝰ ꝛ idola colūt. Est et alia fornicacō. qn̄ homo amorē terrenū reꝝ. filioꝝ viꝫ. possessionū. diuiciaꝝ. ꝑponit amori oīpotētis dei. et recedt a deo ꝑ talia qui vir est aīe. Tercia est fornicacō corpalis. qua q̄s coit cū meretricibꝰ. vel quocūqꝫ libidīeꝫ suā explet. Vt sciat vnꝰ q̄sqꝫ vrm̄ suū vas ꝛ corpꝰ suū et corpꝰ vxoris sue possiderem sanctificacōe ꝛ in castitate et honore. Tunc honorat q̄s corpꝰ suū et corpꝰ vxoris sue. qn̄ abstinꝫ a coitu. et corpꝰ castū seruādo. eius orō castior et acceptior est deo. Non in passione desiderii. Passio desiderii est. qn̄ hō velut eqꝰ et mulꝰ q̄ sūt sn̄ intellectu ꝑceps fert̄ ad libidinem. nec frenat ardorē libidīs ꝑtu et timore oīpotentis dei. Sicut et gētes

que ignorant deum. Gentes que ignorant
deum fornicatrices sunt et nimium libi:
dini dedite. utpote non habentes cognicionem
dei. sic sunt mauri wandali et maxime
saraceni in tantum. ut plurimi illorum sexa:
ginta et eo amplius uxores habeant.
Et est sensus. Cavete et observate ne
nimium et inmoderate libidini servi:
entes efficiamini similes gentibus. que deum
castitatis amatorem ignorant. et cum
eis damnemini et multo amplius. quia
servus qui scit voluntatem domini sui et non
facit vapulabit multis. Et melius est viam
veritatis non cognoscere. quam post cognitam retror
sum abire. Et ne quis supergradiatur neque
circumveniat in negocio fratrem suum. Be:
atus apostolus sociis quibus eius predicabat suis au:
ditoribus diebus festis et diebus ieiuniorum
abstinere ex consensu ab omni coitu. quod et
multi faciebant obedientes preceptis et mo:
nicionibus eius. Et ne forte aliquis post de:
votam continentiam instigante diabolo
provocaretur ad coitum illis diebus quibus
habebat votum ait apostolus. Et ne quis virum
supergrediatur neque circumveniat in negocio
isto coitus. nec aliquis circumvencione vio:
lenciam inferat alteri pari volenti ser
vare votum provocando eum ad coitum.
sed ex consensu ab omni coitu abstineat
sicut devoverit. quia melius est non vovere
quam votum non adimplere. Licet enim omni tempore
oracio munda placeat deo. tunc est accepta
tior et graciosior apud deum. quando mundo
corde et corpore funditur diebus sanctis ie
iuniorum. Unde dominus ait per prophetam
Egrediatur sponsus de cubili suo et spon
sa de talamo suo. Sponsum et spon
sam in hoc loco coniugatos debemus intel
ligere. Dicit beatus hieronimus. quia frustra
assumitur prima in voce et habitu. nisi eciam
abstineat a delectacione carnis et coitus.
Per hoc omni negocio et matrimonio
intelligi. ut nemo debeat fraudem
facere fratri. neque circumvenire illum. quoniam
vindex est dominus de hiis omnibus. non solum
de fornicacione et publica turpitudine.
sed eciam de omni transgressione omnis boni
propositi. verbi gracia sic de illis qui faciunt
votum ut ex consensu abstineant a coitu
tempore ieiunii: et postmodum non adimplet
promissum. sic predixit vobis et predicantes et
testificati sumus. ita erit dominus vindex
de omnibus. Non enim vocavit nos deus
ad fidem suam et graciam et ad patriam ce:
lestem in inmundiciam ut inmundicie ser:
viamus. sed in sanctificacione ut sancte vi:
vamus. sancti simus imitantes eum
qui dixit. Sancti estote. quia ego sanctus
sum. Inmundicie nomine intelligitur omnium
continencia et inpudicicia. et quoniam quomodo
aliquis semetipsum polluat. Sanctificacio
autem ista constat in oracionibus. in ieiuniis.
in elemosinis. in hospitalitate. in
caritate. ceterisque virtutibus. Beatus apo:
stolus more sanctorum patrum volebat sanctifi:
care thessalonicenses. sicut legimus quod moi:
ses legislator datis legem. sanctificavit
populum et monuit. ut sancte viventes
et mundi manentes. digni essent audire
vocem domini et percipere eius precepta. dicens. Sanctifica
mini. lavate vestimenta vestra. Abstinete
ab uxoribus vestris. Si ergo illos deus
vocavit in sanctificacione. quanto magis nos
quos redemit sanguine suo et mun:
davit per baptismi graciam in sanctifica
cione vocavit quatenus digni possimus accedere
ad sacramentum corporis et sanguinis eius. Sicut
beatus iob mittebat per singulos dies
qui forsitan uxorati ex domui eius
tentabat et sanctificabat eos et monebat

vt sancte viueret. quibus illorum sacrificia
et vota accepta essent. Samuel quoque
cum venisset vngere dauid in re:
gem. vocauit isai et filios eius ad sa:
crificium et sanctificauit eos. et monuit
vt tales se prepararet quibus digni essent
tanto honore. quorum frater a domino
regem erat electus. Sic quotidie nos
sanctificant apostoli et sancti doctores suis
dictis ammonendo vt sancte viuamus.
quia digni simus non solum christiani vocari.
sed et filij dei. vt et deus omnipotens digne-
tur nos habitare. Ita quod qui hec verba
contempnit spernit et despicit. non ho:
minem spernit et non me deuicit sed
deum cuius verba recito. qui et loquitur per
os meum. Nolumus vos ignorare
de dormientibus vt non contristemini
sicut et ceteri qui spem non habent. philosophi
et gentiles infideles non credentes re
surrectionem multos ex hoc decipie:
bant negantes resurrectionem et facie:
bant contristari et dolere de morte proximorum
quorum. et non solum infideles. sed etiam
multi fidelium apud macedones
et tessalonicenses contristabantur de
morte parentum. non credentes eos
resurrecturos. pagani ergo et infide
les contristabantur de morte suorum.
quia per temporalem mortem perueniebant ad
eternam. At vero credentes et fideles
immerito contristabantur super recessu fi:
delium. quia per mortem temporalem perueni
ebant ad vitam eternam. quam propter volens
eos apostolus certificare de resurrectione
et consolari super morte proximorum ait.
Nolumus vos ignorantes reddere
de dormientibus. qui resurrecturi
sunt. vt non contristemini super morte
eorum sicut infideles qui non habent spem
resurgendi. Si enim credimus quod ihesus
mortuus est et resurrexit. ita et deus

pater eos qui dormierunt per ihesum addu:
cet cum eo. Christum rem ait apostolus.
christum qui iam viuit resurgens a mortuis
iam non moritur. dicit fuisse mortuum.
et electos mortuos appellat dormien:
tes. christum ergo appellat mortuum et resur
rexisse. nos quoque speremus resurrectu
ros per virtutem diuinitatis eius. Electos
quoque vocat dormientes. quod nemo homi
tam facile potest socium suum excitare a
somno. quam facile omnes suscitabuntur
a somno mortis. Ita autem dicit. quia
deus pater eos qui dormierunt per ihesum
adducet cum eo et cum ihesu ad iudicium.
tale est ac si diceret. qui dormierunt
cum ihesu. Illi nempe veniunt cum
christo in gloria ad iudicium. qui mortui
sunt ante eius aduentum in fide passio:
nis eius. et qui signo crucis sunt mu:
niti. atque sacramento corporis et sanguinis
eius die mortis muniti. credentes
suam salutem ibi contineri. Dicit beatus augustinus.
Merito pro illis post mortem offerri
sacrificium deo et corpus domini consecrari.
qui positi in seculo deuotissime illud
perceperunt. Hoc enim vobis dicimus in verbo
domini et in sensu domini. quia deus omnipotens
loquitur per os meum. quia nos qui viuimus.
qui residui sumus in aduentu domini.
non preueniemus eos qui dormierunt in christo
modo supradicto. Hic videntur hec verba
apostoli sonare. quod apostolus suo tempore demon:
strauit diem iudicij venturum. Propter
alloquitur et exhortatur eos in secunda
epistola [illegible]. Nolite terreri per epistolam.
quasi instet dies domini. Considerandum
ergo quod ex persona electorum loquitur qui viui
in corpore inueniendi sunt in aduentu
domini. qui residui dicuntur esse patriarcharum
prophetarum apostolorum. omnium quoque sanctorum

qui eos precesserit per spacia tempor(um)
et precedunt modo atque precedent usque
ad diem iudicii ad requiem animarum quorum
illos relicti erunt. tam velox ergo erit
et celerrima resurrectio electorum. ut illi
qui in corpore vivi invenienti fuerint et sic
terram non potuerint subire eos eundo
obviam domino in aera qui in pulvere
terre iacebunt. Quoniam ipse dominus in iussu et
in iussione dei patris et in voce archan
geli et in tuba dei descendet de celo
et mortui qui in christo sunt resurgent
primi eo modo quo supra diximus. Dicit
eo dicit in iussu. quia iubente et dis-
ponente deo patre veniet filius ad iu
dicium. per vocem archangeli debes iuxta
augustinum intelligere omnes virtutes an-
gelicas. quia angeli personabunt vocibus
eo veniente. per tubam autem intelligitur
uno modo magna vox angelorum
et sonus de quibus matheus ait. Mittet
filius hominis angelos suos cum tuba
et voce magna. quod per tubam intelligatur
vox angelorum ostendit propheta loquens
de domini ascensione. Ascendit deus in
iubilatione. et dominus in voce tube. Sic
enim tubam illam appellat vocem angelorum
dicentium. Viri galilei quid admira-
mini aspicientes in celum etc. Ita in
hoc loco vocem angelorum tube comparat
dicentium. Ecce sponsus venit. exite ob-
viam ei et exurgite de sepulchris ve-
stris occurrite ad iudicium redemptori vestro.
Ista vox qua omnes resuscitabunt bene
potest appellari tuba. Alio modo tuba pro
manifestatione ponitur. ut in evangelio Cum
facis elemosinam noli tuba canere ante
te id est noli manifeste ne lauderis ab
hominibus sicut ypocrite. In tuba ergo dei de-
scendet et dominus de celo id est manifeste ve-
niet ad iudicium. ut ab omnibus possit

videri secundum illud. Videbit omnis caro
salutare dei. Licet ergo quidam pueri
liter intellexerint quod dictum est in iohel
propheta iudicium domini veniet in valle
iosaphat. quasi in illa valle iudi
caturus sit omnes gentes. non est ita in-
telligendum. quoniam non pro loco sed
pro interpretatione illud nomen posuit ibi.
Iosaphat namque interpretatur vallis iu
dicii. Et domini adventus et iudicium in valle
erit reprobis. quia electis elevatis
ad sidera cum domino. illi remanebunt
in imis et in inferioribus in terre
partibus. Dicamus ergo tercio modo
secundum beatum ambrosium. hoc quod dicit
in tuba dei descendet de celo. Legimus
quod moises legislator domino precipiente
fecerit tubas argenteas. et post
salomon in templo domini quibus concrepabant
in solemnitatibus et in preliis. Sic fa
ctum est quando muri iericho corruerunt.
De solemnitatibus dicitur psalmista. Buccina-
te in neomenia tuba. Recte ergo dominus
in tuba dei venire ad iudicium et
ipse ad hoc veniet ut quasi in prelio
depellet adversarios suos iudeos.
paganos. hereticos. falsos christianos.
et victoriam sumat ex eis dicens illis.
Ite in ignem eternum. Et ad hoc etiam
ut remuneret electos suos introdu
cendo illos ad solemnitatem eterne glorie
et felicitatis. Deinde nos qui vivimus
qui relinquimur simul rapiemur cum
illis obviam domino in aera. et sic semper
cum domino erimus. Ex persona illorum loquitur
sic sicut diximus. qui vivi inveniendi
sunt qui dicunt simul rapiemur
cum illis scilicet qui nos precesserunt ad re
quiem animarum. sed tunc pariter veniemus ob-
viam domino. Hoc verbum quod est rapere
pro velocitate ponitur sepe. et in hoc loco nimia

velocitatem resurrectionis et diem iudi
cii designat. de qua iam supra dixi
mus. Non sicut deus in momento cuncta
fecit. ita in momento cuncta diiudi
cabit. Cum dicit rapiemur ab an
gelis cum illis qui nos precesserint
obuiam domino in aera ostendit quod non
descendet dominus ad terras. sed in alti
tudine aeris istius sedebit ad iudican
dum. et cum addidit sic et cum corpore
et anima immortales effecti erimus
semper cum domino. Non debemus putare quod
in aere cum domino simus regnaturi.
quia finito iudicio fuerint tunc omnibus
electis ad beatitudinem eternam. Sed quia
descendet ad iudicium. si electi qui
viui reperti fuerint rapientur in
aera obuiam domino ab angelis. Quere
dum est quomodo implebitur quod dictum est a
deo primo homini ade. et in ipso semini
eius. terra es et in terram ibis. cum
illi mortem experti non fuerint. Hec
hoc modo soluitur secundum beatum au
gustinum. homo de terra factus est in corpore.
et antequam inspiraret dominus in faciem
eius spiraculum vite. vel antequam daret
illi animam illud corpus terra erat. et
electi qui viui reperti fuerint in ipso
raptu dum angelicis manibus portabuntur
subito morientur. subito quoque
surgent. et dum anima in ipso raptu exi
erit a corpore remanebit corpus terra.
sed tamen breuissimum spacium tenebit
ipsa mors in tantum. vt nec cogitari
nec perpendi possit. Itaque consola
mini vos inuicem o thesalonicenses
de resurrectione in verbis istis. et nolite
dolere sicut mortem parentum V

De temporibus autem diei iudicii
et momentis. vtrum estate an
hieme an vere. an autump
no veniat. vel qua hora diei aut

V noctis non indigetis vt scribam vobis.
Quare. Ipsi enim diligenter scitis quia
dies domini sicut fur ita in nocte veniet. id est
sicut fur subito et insperate in tempesta
nocte venit. dormiente domino domus
ita insperate veniet dies iudicii et
domini aduentus. dominus requisitus post resurrectionem
de die illa. de regno vide licet electorum ab
apostolis dicentibus. domine. si in tempore hoc re
stitues regnum israel. ait. Non est vestrum mt 24
nosse tempora et momenta. Et ante passionem
suam de eadem die ait. de die in quem
illa nemo scit. neque angeli qui sunt
in celo. neque filius. nisi pater solus. Ergo
si pater nouit vtique et filius nouit qui
vnius est substantie cum eo. sed idcirco dicitur fi
lius ignorare quia discipulos ignorantes
reliquit. Cum enim dixerint semper et vbi
pax et securitas. tunc repentinus
illis superueniet interitus. id est subitanea cap
tiuo diei iudicii. Sicut dolor est in vtero
habentibus super partum. et non effugiens sicut
mulier pregnans imminente tribulacione et
persecutione non valet effugere persequencium
insidias. ita et illi non poterunt effu
gere de quibus ait dominus. Ve pregnantibus
et nutrientibus in illis diebus. sicut in verbis
danielis prophete inuenimus regnante anti
christo et ministris eius tribus annis et dimi
dio. et interfectis ab illo helia et enoch
sicut in apocalipsi legitur. quo tempore erit persecucio
talis qualis non fuit antea. nec postea sub
sequetur. Interficietur ipse antichristus et ma
xima pars membrorum eius a michaele
vt beatus gregorius dicit. Et vt beatus paulus
dicit. dominus ihesus interficiet eum spiritu oris
sui. id est verbo suo et virtute sua. Sed vtrum
que verum potest esse. quia si michael inter
fecerit illum non sua sed dei virtute
erit et iussio. Post mortem autem eius
remanebunt quadraginta quinque dies in.

quibus multa erit pax. vt in illis electi
qui aliquid titubauerunt in persecucione
penitenciam agant et saluentur. A ministri
aut antixpi qui remanserint post
mortem eius gaudebunt per illos quadra:
gintaquinque dies ducentes vxores et
conuiuia celebrantes. et iocacionis
generibus exercentes ac dicentes. licet
princeps noster sit mortuus. modo nos ha:
bebimus pacem et securitatem. et cum ta:
lia dixerint. subita veniet eis subi
taneus interitus. Vos autem non estis
in tenebris infidelitatis. Qui enim
dormiunt et quiescunt in peccatis nocte
dormiunt. i. in peccatis et vicijs dormi
unt et quiescunt et iacent. Induti
loricam fidei et caritatis. et galeam spei
salutis. i. habemus fidem in deum. caritatem
in deum et proximum. sed spem et expe:
ctacionem futurorum bonorum in capite.
quia de celis veniet et nobis salus. Et his
armis muniti. securi et liberi erimus
in aduentu domini. Non posuit nos deus
in iram. i. non ideo posuit nos deus
in fide sua in ecclesia et cognitione sua.
vt in nobis suam vindictam exerceat.
sed in adquisicionem salutis posuit nos.
vt salutem nobis inueniremus per fidem
ihesu xpisti. Vt siue vigilemus i. viuamus
in hoc seculo. siue dormiamus i. mori:
amur in corpore simul cum illo i. cum xpisto
viuamus in anima et spe resurreccionis. propter
quod i. propter illa que superdixi de resurreccione
consolamini vos omnes inuicem. Rogamus
vos vt noueritis eos i. diligatis. honore:
tis et necessaria ministretis. qui labor:
ant vos inter vos in predicacione et doc:
trina. Rogamus vos corripite inque:
tos. consolamini pusillanimes. Apud tes:
salonicenses erant quidam vagi et ita di: vt

tamquam girouagi ociose viuentes
et non laborantes manibus
suis vnde viuerent neque oracionibus
aut psalmodijs vacantes. sed
circuibant domos aliorum atque vaga:
bant de loco ad locum querentes vnde
viuere possent. qua rei causa mul:
tos inquietabant. vel eciam inquietos
vocat superbos. qui causa superbie ali
os inquietabant. Tercium erant alij
pusillanimes et timidi. qui bonum
timebant inchoare. ne forte non
possent illud ad effectum producere.
vel si inchoabant. non libere id
agebant. sed verecundabantur
ex hoc in presencia aliorum. ipsi qui pu:
sillanimes erant. quia aduersa huius
seculi patienter ferre non valebant.
cito quidem scandalizabantur in verbo
et facto aliorum. Inquietos ergo et va:
gabundos ociosos et instabiles vel
superbos. qui alios molestabant. pre:
cipit apostolus corripi a prelatis et ma:
gistris quatinus desisterent ab ociositate
que est inimica anime et deponerent
superbiam radicem omnium viciorum. pusil:
lanimes autem precipit consolari
blandicijs. vt per exhortacionem
et consolacionem positorum roborentur
in omnibus bonis. Se. Suscipite sp
in osm caritatis infirmos in
fide non in corpore. Patientes
estote ad omnes. Modo admonet
prelatos. vt subiectorum inprobitatem
et inpacienciam patienter ferant. dum
in aliquo contra eos murmurant.
Solent enim inquieti et inmode:
sti seu inpatientes quando corripiuntur
a prelatis insurgere contra eos et in:
patienter ferre illorum correpcionem.

nolentes ab eis corripi. sed suā vo-
lūtate implere quorum animositatem
debent plati ad tempus sustinere. et illi
tempore oportuno et congruo cū alior̄ au-
xilio emendare. Videte ne quis. sic
quis vrm malū pro malo alicui red
dat. Hoc vult ondere aplūs isto in loco
vt nō solū malū pro bono nō debeās
reddere. sed nec malū pro malo. Vn̄ quattuor
modis fit redditio. Vn̄ primo bonū pro
malo reddit. sic redemptor nr̄ nobis qui
mortui eramus et perditi. atque propter pctā
a deo alieni. qñ per passionē suā et per
baptismi grām nos redemit. 2° bonū
pro bono. sic in die iudicij dabit ele
ctis. di. eis. Quia esuriui et dedistis
mihi manducare. percipite vobis regnū
paratū. 3° malū pro bono reddit
sic iudas et iudei dño reddiderūt.
vn̄ ipse dixit eis per zachariā prophe
tam. Si bonū est in oculis vrīs
Afferte mercedē meā. Et ecōtrario
Infirmos vros curaui. leprosos mun
daui. mortuos suscitaui. esurientes
paui. date mihi ex hoc mercedē. si di
gnū et bonū est. Et appenderunt
mercedē meā triginta argenteos. ite
4to malū pro malo reddet dñs re-
probis in die iudicij dicens eis. Esur
iui. et nō dedistis mihi manducare.
Ite in ignē eternū. Quapropter nō debemus
vindictam expetere vt reddamus ma
lū pro malo. quia nō possumus hoc tran
quilla mente agere. sed debemus illi
reseruare qui semper idem et equalis est.
Et qui dixit. mihi vindictā reseruate
et ego retribuā illis supplicia. vobis
autem premia. Malū quidē pro malo red
dere. ne bonū. Malū vero pro bono
valde nimiū quia malū est. sed semper
quod bonū est sectamini et imitamini.
et perficite inuicem sū alterutrum et in omnes.

v

Hoc est nō solū in credentes. sed etiā
in nō credentes. quia fratres sumus omnes
secundum carnem. Semper gaudete nō
in diuicijs caducis et temporalibus
honoribus. sed in dño gaudete et
bonis operibus. et quia filij dei estis.
Sine intermissione orate. Cū hoīm
mortaliū non sit semper orationi insistere.
aut pro tempus totū pro parte posuit
aplūs. vt dicat illū semper orare. qui
canonicas horas obseruant secundum mo-
rem et consuetudinē sctōrum patrum. Aut
etiā illū qui semper bn̄ cogitat et deo
placere desiderat. qm̄diu enim quis
bn̄ cogitat et bonū desiderat semper orat.
Nam quicquid boni iustus agit. ad ora-
tionem est referendū et nūquam desinet
orare. nisi desierit iustus esse. In omnibus
grās agite. vt eo donante. neque aduer
sa. nisi eo permittente eueniūt. hec
est enim voluntas dei in omnibus vobis in xpo.
ihū: id est per xpm a quo oīa bona nobis
dantur. et sine quo nihil boni agere
valeamus sic ipse dixit. Sine me nil
potestis facere. Hec est inquit voluntas
dei. vt malū pro malo nō reddatis.
bonū semper sectamini. sine intermissione
oretis. vt gaudeatis in dño. et in
omnibus grās ei referatis. Spiritū
nolite extinguere. dicamque hoc secundum
ambrosij sensū. Spm̄ nolite extinguere
id est si aliquem ad horā spiritus sanctus repleuerit
sua grā vt possit interpretari diuinas
scripturas. et diuina misteria loqui.
nolite eū prohibere quin loquatur et do-
ceat. quia deus qui os asine aperuit
reuelat sepe iuniori quod melius est.
Aliter secundum augm. Spiritus sanctus qui vnius
substantie est cū patre et filio in sua natura
nō potest extingui. sed per vicium nostrum
extinguimus nobis illū dū effugiet
fictum a nobis excludimus peccando.

Spiritus inquit sanctus discipline effugiet fictum. Dum ergo tradimus corpus nostrum libidini et coniungimus id meretrici. quod tempore baptismi et manus impositionis factum est templum spiritus sancti. excludimus illum a nobis et fugamus. et quantum in nobis est ut augustinus dicit extinctores eius. Sed ne hoc agamus ait apostolus. spiritum sanctum qui in vobis cepit habitare tempore baptismi nolite fugare a vobis neque extinguatis illum a vobis peccando et tradendo corpus vestrum diversis turpitudinibus quod templum eius debet esse. Prophetias nolite spernere. id est si aliquis vult explanare dicta prophetarum sicut hieronimus ceterique doctores et ad edificacionem auditorum loqui et predicare. nolite illum despicere neque contempnere. sed humiliter attendite que docet. Omnia autem probate. quod bonum est tenete. hoc est attendite omnia que ille loquitur et probate. utrum dicta eius et verba conveniant dictis evangelii. dictis prophetarum. et dictis apostolorum. quod si probaveritis non discrepare a sensu sanctorum patrum verba eius. quod bonum est tenete corde et opere perficite. Ab omni specie mala id est ab omni re mala et a cogitacione prava et opere perverso. abstinete vos. Ipse autem deus pacis id est dominus ihesus qui pacem reliquit discipulis suis et in illis omnibus nobis. dicens. pacem relinquo vobis Et qui etiam nos pacificavit et reconciliavit deo patri per passionem suam et ascensionem. ipse sanctificet vos per omnia id est sanctos faciat in omnibus que cogitatis et opere perficitis. Ut integer spiritus vester et anima et corpus sine querela in adventu domini nostri ihesu christi servetur. Sed dicit ut integer spiritus vester et anima et corpus servetur. dupliciter possumus intelligere. Homo constat ex corpore anima et spiritu. tamen non sunt in eo tres substantie sicut diximus contendit. nec est tercius in substantia hominis spiritus. sed spiritus ipse est anima. unde dicitur in evangelio. Inclinato capite emisit spiritum. Idcirco appellatur anima spiritus. eo quod spiritualis nature est. vel quia spiret in homine. Anima vero dicta est eo quod ad vivificandum et ad vivendum animet corpus. Ipsa etiam racionabilitas et excellencia anime qua sapimus et discernimus ab aliis creaturis spiritus appellari potest. sicut ostendit ibi benedicite spiritus et anime iustorum domino. tamen spiritus et anima unum est. unde apparet. quod corpore incedimus. anima vivimus. spiritu intelligimus et sapimus. De quo spiritu sive racionabilitate anime loquitur hic apostolus. que racionabilitas etiam mens appellatur. Orat ergo apostolus ut spiritus id est racionabilitas nostra integra et incorrupta et inviolata permaneat. Et anima et corpus similiter incorruptum et inmaculatum maneat usque in diem mortis nostre. vel in die iudicii. Sic ab omnibus sordibus peccatorum mundati sumus tempore baptismi. Sed ergo corpus potest mundum esse et anima ac spiritus inquinari per malum cogitatum et desiderium. ideo dicit totum in homine mundum esse debere. Aliter. Spiritus sanctus sepe ponitur pro gratia et donis suis. sicut in epistola prima ad corinthios. Spiritus inquit prophetarum prophetis subiectus est id est dona spiritus sancti. que non cogunt hominem loqui sicut arreptitium et demoniacum. sic isto in loco potest intelligi per gratiam suam quam nobis datur tempore baptismatis qua mundamur ab omnibus inquinamentis viciorum. quam orat apostolus ut integra et incorrupta atque inmaculata maneat in nobis. ne

nro vicio et inmundicia corrumpatur aut minuatur vel fugetur a nobis. Si enim mala vita aut cogitacio incidet. non etiam ipsa gracia que deserit hominem peccatis obnoxium. Nam dum ea agit homo que odit spiritus sanctus recedit ab eo eius gracia ex toto aut minuitur illi qui peccat. Deus inquit pacis sanctificet vos per omnia vel totum hominem. Aut gracia spiritus sancti quam recepistis tempore baptismatis non recedet a vobis. si integra maneat vobis. et anima incorrupta sit. corpus quoque immaculatum et totus mundatus homo integer fuerit sine querela. Non dixit sine peccato. quia non est homo qui faciat bonum et non peccet. et in multis offendimus omnes. et si dixerimus quia peccatum non habemus. non est in nobis veritas. fidelis est et verax in promissionibus suis. ut scimus de primo recte consensum.

Explicit annotatio epistole prime ad tessalonicenses. Sequitur nunc 2a epistola ad eosdem cum sua exposicione feliciter.

Tessalonicenses cum I

[T]essalonicenses cum perlegentes priorem epistolam cum pervenissent legendo ad illum locum ubi loquitur apostolus ex persona electorum qui in die iudicij inveniendi sunt vivi inquiens. Deinde nos qui vivimus qui relinquimur simul rapiemur cum illis obviam domino in aera. conturbati sunt nimium quia preteriti putantes apostolum ita esse locutum quasi suo tempore et illorum venturus esset dominus ad iudicium et timebant illi mitti cum diabolo in carcerem eterni supplicij. eo quod tarde venientes ad fidem imperfecti essent. quapropter apostolus ut comperit illos sic hoc tristari scripsit eis epistolam istam 2am. in qua significavit eis nondum imminere diem iudicij suo tempore et ostendit eis quod antea destruendum esset regnum romanorum tamen

occulte et obscure. Neque enim audebat aperte scribere de abolicione regni romani. ne forte contra crederentes persecucionem excitaret. Denunciat etiam adventum antichristi et iniquitatem eius. Paulus et silvanus idem est in inicium idem quod sensus que in priori exposuimus. Supercrescit fides vestra. fides augmento eget. unde apostoli dicunt domino. Auge nobis fidem. Et quidam alius. credo domine adiuva incredulitatem meam in fidelitate mea. Gloriamur in tribulacionibus quas sustinetis in exemplum iusti iudicij dei. Sic ex verbis prosperi aliorum quoque doctorum colligere possumus nil agitur in hoc mundo nisi a deo faciente aut ipso permittente. Sancti quoque martires alij quoque fideles deo permittente multa pericula et adversa in hoc seculo ad exemplum iusti iudicij dei paciebantur. quod in ipsis ostendebatur. quia si illi qui dilecti erant talia paciebantur multo ampliora et graviora reprobi et inimici eius in die iudicij iusti dei suscipient. Iustum dicit iudicium dei quia tunc iudicabit deus orbem terre in equitate. si tamen iustum est apud deum retribuere malis mala et bonis bona. si tamen coniunctio causalis in hoc loco non pro dubitacione sed pro affirmacione ponitur. quasi dicat. quod iustum est deo ita agere in revelacione et in manifestacione domini ihesu de celo venientis ad iudicium cum angelis virtutis eius sicut ipse dixit. Cum venerit filius hominis et omnes angeli cum eo et in revelacione domini ihesu dantis vindictam reprobis in flama ignis hiis qui non noverunt deum et paganis et qui non obediunt evangelio hereticis scilicet et falsis christianis atque iudeis. Bene in flama ignis

dicit dannum dominum vindictam reprobis. quia ignis precedet eum. tantum spacium aeris occupans quantum occupauit aqua in diluuio. qui ardebit terram et crassitudinem aeris et purgabit electos. hic reprobi aut audietur a domino. Ite in ignem eternum inducentur in illo igne et tradentur ad supplicia inferni. qui reprobi dabunt penas eternas in interitum. dabunt penas non aliis sed sibi dabant et inferunt qui mala fecerunt. pro quibus talia recipiunt. dare etiam ponitur aliquando pro sustinere sic in virgilio. et pro purpureo penas dat scilla capillo id est sustinet penas ita et hic dabunt penas id est sustinebunt. Cum venerit glorificari in sanctis suis id est clarus apparere eis et blandus. reprobis autem terribilis et seuus. quia creditum est testimonium nostrum super vos in die illo id est receptum quia et creditum est euangelium et predicatio nostra in vobis et a vobis in die illo id est propter illum diem. vt euangelium perhibeat vobis testimonium credulitatis in die illo et recipiatis mercedem eternam In quo sit negocio oramus vel ad hoc oramus semper pro vobis. II

Rogamus vos fratres per aduentum domini nostri ihesu christi et nostre congregacionis in ipsum id est in vnitatem presencie dei. quando omnes congregabimur ad iudicium. duos domini aduentus legimus. primum in humilitate. secundum in potencia quando veniet ad iudicium de quo hic agitur. Congregacionem suam appellat multitudinem electorum. vel cum quando veniet. vel que ei obuiabit ad iudicium et per aduentum nostre congregacionis id est omnium sanctorum qui in ipso consistunt. Vt non cito moueamini id est non cito conturbemini neque terreamini. quasi instet dies domini. Neque per spiritum id est si aliquis se dixerit admonitum a spiritu sancto. quod dies iudicii immineat. nolite illi credere. neque terreamini eius verbis. Neque per sermonem id est per tractatum. si aliquis tractator prophetarum vel explanator vobis dixerit. collegi sensum prophecie ysaie et danielis aliorum que prophetarum et preuideo diem iudicii imminere et christum venire ad iudicium. nolite id credere. Neque per epistolam tanquam per nos missam id est si aliquis pseudoapostolus hoc finxerit. nolite ei credere. quoniam nisi venerit discessio primum id est vt discedant regna a regno et imperio romanorum. Et reuelatus sit manifestatus fuerit homo peccati antichristo videlicet qui licet homo sit solus tamen erit omnium peccatorum Et filius perdicionis id est filius diaboli non per naturam sed per imitacionem. quod id appellatur perdicio. quia per illum venit perdicio. et ipse perdidit humanum genus. qui aduersatur id est contrarius est christo omnibusque membris eius. Et extollitur id est erigitur in superbiam super omne quod dicitur deus. aut quod colitur. Extollet se antichristus super omne quod dicitur deus id est super omnes deos gentium. herculem videlicet appollinem. iouem qui falso dicuntur dii et super omnes electos qui nuncupatiue dicuntur dii vt moises cui dicitur. Ecce constitui te deum pharaonis. Et in lege diis ne detrahes id est sacerdotibus. Et ego dixi dii estis Igitur super omnes istos extollet se antichristus et maiorem se dicit omnibus illis. et non solum super illos. sed etiam quod maius est super omne quod colitur id est super sanctam trinitatem que solummodo colenda et adoranda est. ab omni creatura Ita se extollet. vt in templo dei sedeat ostendens se tanquam sit deus. Hoc dupliciter potest intelligi. Nascetur antichristus in babilone

·II·

de tribu dan· iuxta quod iacob ait. fiat dan coluber in via. cerastes in semita. Et cum venit ihrlm manz circumcidet se. dicens iudeis. Ego sum xpistus vobis promissus. Tunc confluent ad eum omnes iudei et reedificabunt templum quod est destructum a romanis. sedebit que ibi dicens se esse deum. et etiam in templo dei, id est in ecclesia dei sedebit ostendens se tanquam sit deus. Nam sicut in xpisto omnis plenitudo diuinitatis requieuit. ita in illo homine qui antixpistus appellatur. eo quod sit contrarius xpisto plenitudo malicie et omnis iniquitas abundabit. quia in ipso erit caput omnium malorum diabolus. qui rex est super omnes filios superbie. Hijs verbis demonstrauit apostolus tessalonicensibus non prius venturum dominum ad iudicium. quam regni romani defectio fieret. quod iam nos impletum videmus. et antixpistum apparere in mundo. qui interficiet xpisti martires. Non retinetis quod cum adhuc essem apud vos. hec dicebam vobis de aduentu xpisti antichristi et die iudicij. Et nunc quid detineat scitis vt reueletur suo tempore. Dicit. scitis quod detineat et non demonstrat quid. Similiter melius ibi intelligitur voluisse significare quam destructionem romani regni de qua obscure locutus est. ne forte aliquis romanorum legeret hanc epistolam et excitaret contra se aliosque xpistianos persecutionem illorum qui se putabant semper regnaturos in toto mundo. Vos scitis inquit quid detineat illum antixpistum et quid moretur illum. quia nondum destructum est regnum romanorum nec recesserunt omnes gentes ab illis. vt reueletur, scilicet manifestetur ipse antixpistus suo tempore. id est congruo tempore et a deo disposito. sed prius quam omnia regna discesserint a romano imperio. Nam misterium iniquitatis iam operatur. Misterium grece latine vocabulo dicitur occultum et secretum. Misterium ergo iniquitatis appellat interfectionem sanctorum martirum et persecutiones quam inferebat nero et principes eius fidelibus xpi. Que ideo appellat misterium. quia quod diabolus operaturus est manifeste per antixpm interficiendo sanctos martires. heliam et enoch aliosque plurimos hoc operabatur iam occulte per membra sua neronem ac principes eius interficiens per illos principes martirum apostolos. Istud misterium iniquitatis ceptum est a nerone. qui occulte instigante patre suo diabolo zelo idolorum interfecit sanctos martires et peruenit vsque ad dioclecianum et iulianum apostatam qui plurimos sanctorum perimerunt. Sicut ergo xps qui est caput omnium electorum longe ante suum aduentum occulte et per misterium prefiguratus est. sic in morte abel et imolacione isaac et in dauid rege qui goliam interfecit. quem diabolus significauit. quem xps in sua morte et passione debellauit. ita diabolus qui in antixpo erit in malis membris suis scilicet regibus prefiguratus est occulte et per misteria. Tantum vt qui nunc tenet. teneat donec de medio fiat. id est hoc solummodo restat. vt nero qui nunc tenet imperium totius orbis. tamdiu teneat illud. donec de medio mundi tollatur potestas romanorum. In nerone comprehendit omnes imperatores romanorum qui post illum imperij sceptra tenuerunt. Ideo dicit. donec de medio tollatur. quia vndique ex omnibus confluebant romam et quasi in medio mundi erat. habens in circuitu suo omnes gentes. vel quicquid infra initium et finem continetur medium potest dici. Et tunc quia cum ablata fuit potestas a romano imperio. Reuelabitur scilicet manifestabitur ille iniquus antixps. Quem dominus ihesus interficiet diuina potestate.

spu oris sui. Quem dns ihc interficiet im
poten iussionis sue. sive michael inter
ficiet illum virtute dni. sive tradet non
virtute michahel. Occidet aut sicut
doctores tradunt in monte oliveti.
in papilione et solio suo. illo in loco
contra quem dns ascendit ad celos. Quod
vero dic aplus. Tunc revelabitur
ille iniquus postquam fuit destructum ro:
manorum imperium. non est ita intellige
dum quod statim dixit illum venturum sed
primum illud destruendum. ac deinde an
tixpm venturum tempore a deo disposito.
Et illustratione sive claritate adventus
sui destruet dns ihc eum. i. antixpm.
Cuius est adventus secundum operationem sa:
thane. hoc ad ipsum diem iudicii pertinet
quando destruetur ipse antixpus cum omnibus
membris suis. audiens a dno. ite in
ignem eternum. Notandum quia. quia non sta
tim veniet dns ad iudicium ubi fuit
antixpus interfectus. sed sic ex libro
danielis intelligimus. post mortem illius
conceduntur electis ad penitentiam quadragita:
quinque dies. Quantulumcumque vero spaci
um temporis sit usque quo dns veniat pe:
nitus ignoratur. Quod quia dicit cuius adventus
erit secundum operationem sathane. intellige:
dum est quia quicquid operabitur diabolo
instigante et cooperante implebit.
quia ex toto illum possidebit. Tamen non a:
mittit sensum ut ignorant se dicat
deum. neque vexabitur a diabolo sicut fre:
netici. quia si ita esset nequaquam potentiam
haberet quicquid ageret sicut illi non habent
qui frenesim patiuntur. qui nesciunt
quid agunt. In omni virtute signis et
prodigiis mendacibus sic erit adventus an:
tixpi. Signa et prodigia pro uno
accipiuntur. In signis vero et prodigi:

is mendacibus operabitur. quia videbitur
mortuos suscitare. et alia multa
signa facere. sed erunt mendacia et a
veritate aliena. quia per magicam
artem et fantasiam deludet homines sicut
et simon magus delusit illum qui putabat
esse occidere arietem decollavit pro eo.
Vel etiam in signis et prodigiis men:
dacibus erit adventus eius. quia per sig
et prodigia ista que videbitur operari
trahit homines ad mendacium colendum
i. ad semetipsum qui est mendax et
pater mendacii. Et in omni seductione
sive deceptione iniquitatis erit hiis
qui pereunt i. iudeis et paganis.
eo quod caritatem et veritatem non receperunt
ut salvi fierent i. spiritum xpi qui dixit.
Ego sum veritas per quem spiritum sanctum in
funditur dilectio dei et proximi in cor:
dibus nostris. ideo quia xpm neque spiritum sanctum
noluerunt accipere. Et ideo mittet deus
illis operationem erroris. i. permittet venire
ad eos antixpm operatorem mendacii.
Plus est quod dixit. operationem quam operatorem.
quia ipsam rem mittet eis. i. ipsum men:
dacium et patrem omnis malicie et iniq:
tatis. Ut credant mendacio i. diabolo.
ut iudicentur sive dampnentur omnes qui
non crediderunt veritati xpo. sed consen:
serunt iniquitati diabolo. Quod elegerit
nos apostolos primitias in salutem omni
gentium. Apli primicie fuerunt. quia primi
crediderunt in acquisitionem dni glie ut
nos adquisiti ad fidem nostram predica
tione augmentum fieret corpori xpi. Deus
pater qui in tantum dilexit nos ut filium
suum pro nobis daret et dedit consolationem
eternam promittendo nobis regnum celo
rum. et spem. bonam expectationem.
scilicet futurorum bonorum in gratia sua.
non in merito nostro exhortetur idest
doceat corda nostra. iii

De cetero orate pro nobis. ut sermo dni currat ab ore nro ad aures vras et ab auribus ad cor. sic qz vertatur in opa: conez. ut liberemur ab inportunis. quos non stant in potui qetis. Dns aut dirigat corda vra. x si quid tor: titudinis in vobis het aufferat. faciat qz vos per rectitudine vite ambulare et rectos gressus fige in bono opere. in caritate dei et pacien xpi. ut patientes sitis inter aduersa huius seculi. sic xpt patiens ptulit obprobria. irrisio nes. flagella z cruce. Vel sic qdam codices hnt in expectacoe xpi. ut expectetis xpi aduentu ad iudim. Gratis pane no manducabiq ide sine labore. Si quis non obedit verbo sr nro ut non sit ociosus per eplam sr nram. huc notate nob. et nos asere in crepabi9 illum. Salutaco mea manu pauli. qd est signu in oi epla. in fine oim epi stolarz hebraicis tris et greco ser: mone nome suu scribebat. ne ab aliquo pseudo aplor possi corrupi.

plogus Explicit epla scda ad tesalon
Incipit epla ad colosenses feliat.

Colosenses et hi sic laodi: censes sunt asiani. et ipi pruenti erat a pseudo apo: stolis. nec ad hos accessit ipe apls. si et hos p eplam corrigit. Audier: ant em verbu ab archippo q mini: steriu in eos accepit. Ergo apls ia ligatus scripsit eis ab epheso per titu diaconu z onesimu acolitu. I

Paulus apls ihu xpi p volu tate dei etc usqz in quo hemq. In hus filij sui regnu trastulit nos deus p que nos redemit. manum // // emisit.

remissioe petoz liberos facit. ut liba: ti debitis teneri obnoxij n possit. Nam sine fide xpi nullus egressus de inferno est. qr obligatus petis. exire ianuas tartari no pt. Qui est imago inuisibilis dei Inuisibilis dei imago. visibilis esse no potest. alioqn nec imago qd em inuisibile est. pingi no pt. nec em visibilis pt inuisibile videre. aut em corpus est qd videtur. aut figura a aliqua informata sub a qua fert aciēs ocu: loz. totu tn corpus est. deus aut qui ab his oibus alienus est. quo pot imagine habe visibilem. sed id sic dr ut talis filius intelligatur qualis pr. et qr deipo esset nil distet ab eo in diuinitate nature. imago ei9 dr z forne alius deus a perfidis crederetur. pp ter hoc ergo imago dictus e inuisibilis dei. ut ipe esse intelligetur qui p itel lectu visus est deus. patre aut unqz ullo mo apparuisse. sic dictu est in euangelio deu nemo vidit unqm In tribulacoibus quas patiebatur exultare se fatetur. qr pfectu suu videt in fide credencium. Non est em inanis tri: bulaco qn eu pro quo patitur adqrit ad vita. Quas passiones xpo dic inferri. eo q viciq doctrina pstrunt. ut psidos guet impietatis sue crude: litate et fidelibus dei pdicet cari: tate eo filius nuc usqz iniurias patit p nobis. ministeriu qd absconditu fuit a seculo et generacoibus. Misteriu incarnacois passionisqz filii dei ac redepcois generis huai absconditu fuit ab inicio mundi sapientibus huius seculi. patriarchis aut et pphetis alijsqz qua plurimis iustis patefa: ctum est. qd est xpt in vob spes glorie. xpt est spes glie electoz.

qui quicumque firmiter in eum crediderunt
sperarunt se accepturos vitam eternam
et gloriam quam ipse promisit. Corripi
entes omnem hominem. omnem hominem debemus
hic intelligere iudeum et gentilem.
dominum et servum divitem et pauperem
omnem quoque sexum. et omnem condicionem. quibus
preceptum est apostolis predicare. Sed quod dicit
corripientes omnem hominem pertinet ad in-
gratos et superbos. Et quod dicit docentes
pertinet ad humiles et subiectos in omni
sapientia et in fide sancte trinitatis. in qua
est omnis sapientia. perfectum in christo ihesu. hoc
est in fide ihesu christi. secundum quod in pre-
senti seculo potest quilibet electus perfectus
esse. In presenti enim seculo nequaquam potest esse
perfectus ad comparacionem eterne perfectionis.
Unde idem apostolus alibi quotquot inquit
perfecti sumus hoc sapiamus. quasi non sumus
perfecti. Quod enim nunc videmus in enig-
mate et tenemus in spe. tunc in re
possidebimus. quando videbimus eum sicuti
est. In quo et laboro certando.
Duo dicit laborem et certamen. ex quibus
unum refertur ad predicacionem. alterum
ad conflictum hostium. laboro inquit
ad predicacionem certando contra hostes christi
et hoc non mea virtute. neque meis
viribus. sed secundum quod ipse mihi o-
perationem tribuit. II

Volo enim vos scire o colosen
ses. qualem sollicitudinem
habeam pro vobis. Sollici
tudo est maxima cura. Habebat ergo
apostolus eandem sollicitudinem et studium
gerebat de illis qui docebantur ab
eius discipulis et ad quos ipse mit-
tebat epistolas. licet ipse corporaliter eos
non vidisset. quam habebat ex hiis
quos ipse proprio ore docebat. Ideo
autem talia loquebatur blandiendo. ut
illorum animos mulceret et reciperent
eius epistolam. et pro hiis qui sunt laodicie.

Laodicia civitas est grecie. instructi et firma-
ti et edocti. In caritate et in dile-
ctione dei et proximi. in agnicione
misterii dei et in cognicione sancte tri-
nitatis et fide domini salvatoris. cre-
dentes eum pro salute mundi venisse
in carne. In quo sunt omnes thesauri
sapientie et scientie. Sapientia refertur ad hu-
manam rem. scientia ad divinam. Et in christo
enim est sapientia. qualiter temporalia et
humana dispenset. et quomodo divina or-
dinet. vel sapientia in humanis. et in divi-
nis scientia. Absconditi. quia non omnibus
patent. Ante domini adventum nomen
dei patris magnificum fuit cunctis
retro generacionibus. non illud nomen
quod deus dicitur. sed quod pater vocatur. Sic
ipse filius ait. pater manifestavi no-
men. Hoc autem dico scilicet ut sitis
firmi in caritate. ut nequaquam vos de-
cipiat in subtilitate sermonum.
et in tenuitate sermonum et calli-
ditate vel in silogismis. quidam
codices habent in sublimitate quod
idipsum est. hoc est in altitudine.
Nam etsi corpore absens sum. sed
spiritu vobiscum sum gaudens de fide
vestra et videns ordinem vestrum et
revelante spiritu sancto qui in me est.
cognosco omnia que circa vos aguntur.
in fide bonisque operibus. quasi presens
sim corpore. Dicit namque beatus ieronimus
quodam loco tantam ei esse datam graciam.
ut cuncta cognosceret que circa eos
agebantur. quos vel ipse vel discipuli
eius docuerant et firmamentum eius.
Firmamentum fidei christi appellat
firmam perfectam quoque fidem que bonis
operibus ornatur. Sicut ergo accepistis
et acceptum habuistis. In ipso idem
in fide illius ambulate radicati
Quare dicit radicati vel edificati

·II·

in xpo. et confirmati in fide eius
vnū est. hoc est. vt fidē quā ha:
betis bonis opib9 exornetis sicut
et didicistis. scilicet a discipul' nris. a:
bundantes .i. in fide illi9 in grā:
actione .i. reddentes semp illi grā:
rū actionē ex oib9 q̄ hētis. Videte
ne quis vos decipiat per phiam .i.
phicam sapiam. et manē fallaciam.
per quā fallitur hoies. Iudebat
beat9 apls. qi erant plu gentium
inf' et iudeoꝝ. qui volebant colo:
senses per sublimitatē huāe sapīe
a fide separa. Dicebāt enī. q sicut nil
est corporeū qd' possit gignere per se
aliqd' corp9 sine admixtione corpal'
rei que est feia. ita femina nō pot
gignere sine admixtione viri. et h°
dicebant attendentes ad natām ele:
mentoꝝ nō ad potenciā deitatis.
que naturā elemtoꝝ pt mutare.
Naturā aut dixi .i. ordinē. Naa nā
est. vt oīs creatura creatori suo ob
temperet. Sic etiā dicebant. q si bta
maria virgo cōcepit et virgo pepit.
tn p9 partū virgo nō fuit. io qz i°s
alloquitur ne ab hijs deciperent. quia
in ipō .i. in xpō inhitat oīs pleni:
tudo corporalit' diuitatis. Nō io dicit
corporalit'. q ipā diuitas sit corp9.
licet qdā suba sit viua. s3 corpaliter
posuit. pro eo qd' est veracit' subalit'
pleniter hitauit. Alit' enī hitat in sin
gulis electoꝝ. alit' in xpō. q illis
dat spt ad mēsurā. in illo aut ple:
niter. hitauit. n. in salomone per
sapiaz: in daniele per castitatem.
in pphetis per sciitatē. in moise per
mansuetudiez. in xpō vero per oēm
virtutē et inocenciaz. Alit'. corpaliter
.i. sic in templo suo. q hita° diuitatis
toci9 corp9 xpī fuit. pl9 enī hitauit
in illo quam in templo iudeorū. Et

estis in illo .i. in xpō. repleti .i. per
illū estis repleti fide. qui ē caput
.i. pncipiū et iniciū. q ipē tenet
pncipatū sr' oīa celestia et terrestria.
. Oīs pncipat9 et ptās. ptātes aū
sunt. per quas sancti eiciūt de:
mones de obsessis corpoib9. pnci:
pat9. qui pncipatur alijs ordibus.
In quo .i. in xpō. circūcisi .i. mūdati
ab oībus pctīs in baptismate xpi
nō in circūcisione qua ipē circūcis9
est die octauo scdm morē iudeoꝝ.
Illa petra et ista mundacō per xpm
qui est petra. Consepulti ei .i. simul
sepulti ei in baptismo. In quo et ē :
surrexistis a pctō et vicijs per fidem.
Quo° sumq cōsepulti ei ? Verbi grā.
mōtu9 est xpt in cruce. deposit9 ē
in sepulchrū. viu9 surrexit. etiam
nō moritur. Sic et nos. qn ī frōgā:
te sacerdote iux fontē stantes ab:
renūciam9 diabolo et oib9 pom
pis ei9 quasi tūc morim'. Cū vero
in fontem descendim9. q tūc in
sepulchro sepelim'. et cū de fōte exi:
mus mūdati. tūc quasi r'surgim9.
Sed cauendū est. vt sic xpt iam
nō moritur. ita et nos nō moriam'
in pctō. per fidē opacōis dei. Virt9
diuitatis que tercia die xpm suscita:
uit ipā opat' in nob' fidē. Et vos cū
essetis mortui in delictis et pucio
carnis vrē. delicta et pucium pono.
.i. pro carnalib9 delictis a pctīs. vel
delicta ad transgressioē nālis legis.
vel scpte. et pucium ad transgressioēz
post pctā pacta. Donās .i. indul:
gens. delens qd' aduersū uos erat
cirographū decreti qd' erat cōtrium
nob'. Cirographū dr' man9 scptio.
Na ciron man9. grapha scptura

Decretum autem vocat legem et statutum quod deus precepit ade dicens. Ex omni ligno paradisi comede etc. usque morte moriteris. peccati ergo quod primus parens noster commisit in quo omnes peccavimus. mortalesque effecti sumus appellat modo cirographum decreti. cuius memoria omnipotentis dei mansit scriptum. usque dum filius dei veniret qui illud deleret. Unde dicitur a deo imp̄sim in cantico moisi. Nonne hec condita sunt apud me et signata in thesauris meis etc. Per manum enim intelligitur operatio. et quoniam extendit manum ut contingeret lignum vetitum. quasi tunc scripsit cirographum decreti id est manus scriptionem. quod contra dei decretum ageret. quod cirographum adversum nos erat quia omnes trahebat ad mortem. et nemo poterat iustificari quousque per dominum deletum est. Quomodo ergo deleverat illud. Innocens et sine peccato vivendo in mundo. vel in cruce innocens moriens pro peccatoribus. Ipsum quasi scilicet cirographum vel peccatum. tulit de medio affigens illud cruci. quia sicut diximus tunc crucifixit illud id est occidit in semetipso. quoniam sine peccato vixit. vel quoniam pro peccatoribus mortuus est. Alia translatio habet Expolians se carne moriendo in cruce. et exemplavit id est exemplum dedit. innocens vivendo triumphans de principatibus ac potestatibus tenebrarum. Et ipsum tulit de medio scilicet mortem. quia factus mediator noster abstulit peccata nostra. que quasi in medio erant. quoniam nos separabant a deo. Expolians principatus id est demoniacas potestates. expoliavit animabus hominum mortuorum et potestatem de hoc auferendo. et potestates traduxit id est separavit cum fiducia palam triumphans illos in semetipso. quia per se vixit innocens et palam est crucifixus. Triumphans devincens superans in semetipso hisdem modis quibus diximus. Quale est delere subiecit dicens. et illud tulit de medio. Sic ergo delevit cum tulit de medio. Sic autem de medio cum affixit ait cruci. Affigere autem cruci hoc dixit esse. spoliare principes et potestates publice et de triumphare illos in christo. Hec sicut videtur obscura sunt. ac per hoc adhibita cura dilucidanda sunt. hoc est presidium dei quod per significanciam diversarum causarum exponit apostolus. Quomodo ergo donavit nobis omnia. Multa enim acta memorat ut genus hominum ad indulgenciam perveniret. ut non solum ipsa nobis remitteret delicta. sed ut illud tolleret peccatum quod ex ade erat prevaricatione quod appellavit cirographum in decretis. quod nos a mortuis resurgere non sinebat. Crux enim non salvatoris mors est. sed peccati Innocens enim qui occiditur. reos illos facit a quibus occiditur. peccatum autem principes et potestates intelligimus. quorum studio peccavit primus adam. Nemo vos iudicet id est nullius iudicium attendatis in hac parte. ut abstineatis ab hiis que deus mundavit. quia non quod intrat in os coinquinat hominem. In cibo aut potu aut in parte diei festi dicentes alios esse dies festos dies dominicat et sabbata observat quiescendo a viciis. et transeundo a viciis ad virtutes. Que sunt umbra futurorum scilicet omnia superius dicta de cibo et potu que in lege habentur. Umbra sunt illarum rerum que in christo et in ecclesia completa sunt et complentur. Corpus autem christi et veritas et corpus illarum umbrarum

·II·

xpi est et ecclesia. Erant enim iudei qui
volebant simul obseruare legem
et euangelium. et ipsi suadebat colossen-
sibus similia agere. hoc est in circum-
cisione. in celebratione festorum et festiui-
tatum legalium. dicebant enim. Estis bap-
tisati. debetis circumcidi. Comedistis
corpus et sanguinem domini. debetis sacrificia
legalia offerre. comedere debetis que
lex precepit et abstinere ab his que
prohibet. Et si ceciderit mus in pu-
teum non debetis bibere. Sed ut ab illis
non seducerentur. scribebat eis apostolus
talia. quia in domini aduentu omnia sunt mu-
data et cessauit lex in misteriis. Ne-
mo vos seducat vel separat a fi-
de. volens scilicet vos in humilitate scilicet sen-
sus decipere. humilis dicitur humi accli-
uus. Volens decipere uos in humilitate
sensus id est humili sensu et humili doctrina
que utilitatem non habet. Sic est in differ-
entia ciborum et obseruatione et reli-
gione angelorum id est in cultura angelorum.
Erant plures gentium et aliqui iudeorum
qui dicebant. Sic sunt quatuor elementa
ita sunt quatuor angeli qui presunt ele-
mentis singulis. Hi ergo dicebant ad
illos qui crediderant volentes apparere
religiosi. quia ex quatuor elementis con-
statis. debetis angelis illis qui pre-
sunt elementis culturam aliquam et sa-
crificia offerre. Sed quia nichil erat quod
dicebant subiunxit apostolus que non
vidit scilicet docens. Ambulans frustra
scilicet inflatus sensu carnis sue id est suo
errore et mendacio ambulans inflatus. Ex hoc enim quod videbatur aliquid
scire superbiebat in mente preferens humi-
litatem vultu. Vel sic alia editio habet
que non vidit inculcans id est explicans frustra.

Licet enim illam religionem falsam vidis-
sent a quibusdam celebrari. tamen
ipsos angelos non viderant. neque ea
que docebant. Et non tenens caput.
id est non adherens capiti christo. qui est caput
omnium sanctorum. Ex quo scilicet capite christo
totum corpus subministratum id est multitudo
angelorum sanctorum et multitudo hominum
augmentatur et construitur. per connexio-
nes et coniunctiones crescit sive augetur
in augmentum dei. Sicut ergo corpus con-
stituitur ex multis membris. multis
que compaginationibus: ita ex multis
gentibus multisque conuersationibus multis
generibus hominum augmentatur et crescit.
quando quotidie numerus fidelium crescit. Si
mortui estis cum christo scilicet tempore baptis-
matis ab elementis huius mundi id est
ab erroribus pompisque. quid adhuc
tamquam viuentes scilicet mundo. in mundo
decernitis id est facitis discretionem facientes
inter cibos. Aliter. si mortui estis
ab elementis huius mundi. elementa mundi
sunt omnia corporalia et visibilia
ac transitoria. Enim vero gentiles
deum ignorauerunt elementis mundi
seruierunt et ea adorabant. Venien-
tes autem ad fidem. mortui sunt elementis
huius mundi id est erroribus et superstitionibus
suis vanis culturis abrenuntiantes
diabolo et omnibus pompis eius. omnibus
que erroribus. Possumus autem per elementa
mundi intelligere legalia que precipiebant
discretionem facere inter cibos et cibos.
sicut porcus quoniam dominus dixit. non quod intrat
in os coinquinat hominem. hec discretio
cessauit. Hoc dicit apostolus tam iudeis
quam gentilibus. Si in quantum mortui estis cum
christo ab elementis id est erroribus pompisque
atque vanis religionibus tempore baptismatis
quid adhuc discretionem facitis ciborum

tum deus omnia munda esse dixit. Neque
tetigeritis neque gustaueritis ne-
que contrectaueritis. Per voxillorum
est qui dicebant ne tetigeritis nec
contrectaueritis mortuum. neque
scabellum vbi sedit mulier menstruata.
quia inmundi eritis. Neque gustaueritis
carnem suillam neque leporinam quia in-
munda est et cetera talia. Que omnia scilicet
que lex concedit seu a quibus prohibet
sunt in interitum ipso vsu. et ipsa consue-
tudine edendi in interitum sui va-
dunt. quia in stercus rediguntur omnia sta-
tim vt comesta fuerint. Que sunt quidem
racionem habencia sapiencie secundum mundane sapiencie
preceptum et doctrinas hominum et secundum
tradiciones scribarum et phariseorum et secundum
illos qui causa infirmitatis nolunt
ea comedere dicentes. nolo comedere
carnem suis quia melancolicus sum nec
anguillam. sed ista precepta non est secundum
deum. quia non pertinet ad religionem.
In superstitione. et humilitatem que sunt
etiam in superstitionibus et in vana religione
et superfluo timore. hoc enim est superstitio
superfluus enim timor est et vana reli-
gio atque humilis sensus ea nolle come-
dere et dicere inmunda. que deus sanctificauit.
Non causa abstinencie aliquis ab hiis se
obseruet sicut a vino. Que sunt etiam
non ad parcendum corpori et non ad con-
seruandam sanitatem corporis. quia dum
non vult comedere que habet et appetit
quod non habet. dicens. Nolo comedere hoc. quia
inmundum est. si habere carnem arietinam
illam comedere infirmans et debilitatus.
qui escis talibus debet sustentari. Que
sunt etiam non in honore aliquo. sed ad sa-
ciecitatem carnis. et nullum honorem ma-
iorem prestat aries corporis quam lepus prestaret.

si etiam comederet. tamen ventrem repleret.
Igitur si consurrexistis iij
cum christo. et de morte ad vi-
tam tempore baptismatis. sicut
iam supra dictum est. que sursum sunt querite.
et gaudia celestis patrie vbi christus est
in dextra dei sedens. Christus sursum est
habitans in plenitudine perhenne maie-
statis. et vbi est. illuc debemus anhe-
lare. Et que sursum sunt sapite et per-
pendite et intelligite et in hiis animum
ponite. non in hiis que sunt super terram
que sunt transitoria. Mortui enim
estis. Mortui enim sumus peccato tempore
baptismatis sicut paulo supra diximus.
Et vita vestra et beatitudo abscondita
est cum christo in deo. Vita enim nostra et beati-
tudo christus est sicut ipse dixit. Hec est
vita eterna vt cognoscant te et quem
misisti christum ihesum. Ideo quia vbi ille
est. ibi est vita et beatitudo nostra
abscondita. non vt nobis denegetur
vel occultetur. sed vt pocius nobis con-
seruetur ad salutem. Cum christus appar-
uerit vita vestra scilicet in iudicio gloriosus
et fulgidus. tunc et vos apparebitis
cum ipso in gloria. gloriosi et fulgidi sicut
ipse promisit. Mortificate ergo membra
vestra et malum vsum membrorum. In epistola
ad corinthios multitudinem peccatorum
appellat apostolus corpus dicens. ita vt destru-
atur corpus peccati. sic enim multa mem-
bra faciunt vnum corpus. ita multa
peccata faciunt vnum corpus et vnam sum-
mam. Et hic iste est sensus. morti-
ficate membra vestra et malos vsus
membrorum et malam consuetudinem per
candi. Neque precipit vt mortificemus
gladio materiali corpus nostrum et membra

·III·

sed peccata. Viuite enim mortificamus me:
bra nostra. cum desistimus peccare.
et quot peccata in nobis mortificamus.
quasi tot membra abscidimus. Que
sunt super terram. id est quamdiu estis in hoc mun
do. fornicacionem. Fornicari est cum
puellis liberis. aut cum iuncto aut
aliquid tale. Adulterare vero alterius
thorum violare. id est cum uxore alterius
aut cum deo sacrata que dei uxor est exer
cere libidinem. omnis incontinentia libi:
do appellatur. concupiscentiam malam. ideo
dicit concupiscentiam malam. quia est concupiscentia
bona. de qua dicitur. fili concupiscis sa
pienciam. Et apostolus. cupio dissolui
et esse cum christo. Concupiscencia vero
mala est appetere mala. Et auar
iciam que est simulachrorum seruitus.
Quomodo est auaricia simulachrorum ser:
uitus? Ideo quia sicut ille qui seruit i:
dolis. omnipotentis dei culturam et reli
gionem que illi soli conuenit et singu:
lare non ut deus vocetur ei aufert
et demonibus impendit. sic et iste seruit
diabolo. qui omnipotentis dei dona
omnia que omnibus hominibus concessit data sunt
in proprios sibi vsus vsurpat. Recte
etiam auaricia idolatrie comparatur.
quia dum metallis auri et argenti de
quibus simulachra fiunt. homines immo:
derate seruiunt aurum pro deo vene:
rantur. quia serui sunt diuiciarum. Et tercio
auariciam idolatrie comparauit ut nil
scelestius demonstraret. Radix enim
omnium malorum est auaricia. ideoque mo:
net illam omni vice fugiendam. Propter
que facinora id est propter libidinem et auar:
iciam cetera que superius dicta venit ira dei
super illos qui periit in diluuio et in so:
doma aliisque ciuitatibus. et super filios
incredulitatis. id est super illa decem milia que
in deserto mortua sunt in incredulitate
cordis habentes. In quibus que peccatis
et vos ambulastis aliquando id est cum viueretis
peccato ante fidem. et essetis mortui deo.
sed nunc iam non ambulatis. Nunc autem
deponite et vos omnia que superius dicta.
vel ea que sequuntur. Iram. quia ira viri iu:
sticiam dei non operatur. Indignacionem
id est nolite indignari minoribus si re:
prehendimini ab illis. Maliciam. ma:
licia est mala voluntas. Blasphemiam
id est derisionem in deum et proximum. Turpem
sermonem. ociosum verbum. vel iocularem.
de ore vestro. que deponite. Nolite men:
tiri inuicem. omne mendacium a diabolo
est. quia ipse mendax est et pater eius.
ideoque filii veritatis veritatem debent
loqui cum proximis. Expoliantes vos
veterem hominem. veterem hominem appellat
hic veteris hominis conuersacionem et vitam.
Que est conuersacio veteris hominis? In:
fidelitas. inobediencia. concupiscencia
mala. rapina adulterium homicidium
et cetera talia. Quousque ergo in baptis
mate regeneramur et renouemur semper
in vetustate erit. quia originalibus
et actualibus peccatis tenetur obnoxius.
Sed debet baptizari et induere nouum
hominem et nouam mentem et nouam
hominis conuersacionem. Que est conuersacio noui
hominis? Virtutes sectari et omnia bona
in se habere. Et ne putaremus quod hominem
exteriorem principaliter renouari ad ali
quam rei similitudinem. subiunxit. Cum
hominem inquit principio renouari. qui
renouatur in agnicionem dei qui creauit
eum. Et interiorem hominem anima et mens
ad imaginem dei facta est scilicet iusta.
racionalis et immortalis. Homo autem exterior
id est corpus non est ad imaginem dei factus.
quia deus spiritus est. Que autem sunt renouaciones

Ad colossen.

vna momentanea que fit in baptismo.
Altera que quotidie fit. quando per stu:
dium legendi scripturas sacras studet
de deo intelligere que ante ignora:
bat. ex quo quotidie mens renno:
uatur. Potest etiam tertia esse renouatio
post lapsum per penitentiam. In agnitionem
et cognitionem secundum imaginem eius qui crea
uit eum. quia homo ad imaginem dei factus
est. vbi non est gentilis et iudeus. id est.
et in mente hominis vbi est imago dei
apud non preiudicatur dominus sexus vel conditio aut
genus vel prouincia. et nulla distantia
est hominum apud deum. quia in anima non est
sexus nec tantum sola bona conuersatio cum
fide recta requiritur. barbarus et scita.
plus est nobis scita alienus quam bar:
barus. Barbarus siquidem potest nobis
esse quilibet. cuius linguam ignoramus.
Scita autem dicitur a scitia prouincia que est
remota a septentrione frigoribus
rigens moribus barbara. Sed omnia
et in omnibus xpc. ideo non est vlla differ
entia. quia omnia sicut genera hominum fidelium
xpm habent caput et in omnibus illis
est xpc. Sancti et dilecti vnum sunt. Vi:
scera misericordie et in corde voluntatem.
viscera filij dicuntur. Visceribus etiam sin
significat bonam et promptam voluntatem.
modestiam et mansuetudinem. paci
enciam scilicet in tolerandis aduersis sub:
portantes inuicem. Supportari nos
inuicem precipit apostolus secundum illud Alter
alterius onera portate. Verbi gratia
ille qui continens est et est sine vxore
et filijs et abundat diuicijs bonisque
temporalibus debet illum qui incontinens est
et habet vxorem et filios sustentare
si necessitas fuit. sic de ceteris ne:
cessitatibus intelligendum. imitan
tes ceruos qui transeuntes per aliquod
fretum ad insulam. aut vltra fluuium
sustentantur. quia supportantur ab inuicem
ponentes sequentes mentum super clunes priori.
et lassato qui prior incedebat dat lo:
cum vt transeat et ipse ponit ibi
mentum super clunes vltimi. Et donan:
tes et indulgentes si quis aduersus
aliquem habet querelam. et veram causam
verbi gratia abstulit mihi aliquis meum equum
dum recordor quod dominus dixit. Si quis
abstulerit que tua sunt ne repetas.
debeo ei dimittere. sic de omnibus rebus com
missis. Sic donauit vobis. ita et vos.
Sic xpc qui cum non haberet quod ei dimit
teretur. dimisit nobis omnia peccata in bap:
ptismo. ita vt nos dimittamus proximo
in nos peccanti. qui habemus quod nobis
dimittatur et a deo et a proximo. Super
omnia autem hec scilicet prius dicta. caritatem ha:
bete. quod est vinculum perfectionis. Vin
culum perfectionis dicitur dilectio. quod duos
homines ligat. vel hominem et deum. In qua
scilicet pace vel caritate. in vno corpore.
vt in vnum corpus xpi sitis. Et grati
estote et grati estote et accepti tam
deo quam hominibus. Et verbum xpi reu:
angelica doctrina habitet in vobis idem
in corde ore et opere vestro. Et pax xpi
exultet. ita etiam vos inquantum humana
fragilitas potest seruare sine peccati
macula manentes vt habeatis vobis
spiritum sanctum. In omni sapientia. in omni doctrina eu:
uangelij et in fide sancte trinitatis do:
centes et ammonentes vosmetipsos.
Vos qui sapientiores estis docete
alios et ammonete eos exhortamini
vos inuicem In psalmis scilicet diuinis.
hymnis filiorum puerorum et sanctorum. In
gratia cantantes et reddite deo gratias.
ita vt quod ore canetis. corde intelli:
gatis. et mens concordet voci.

Omne quodcumque facitis in verbo vel in
doctrina aut in opere siue aliquo. omnia
in nomine domini ihesu. In omnibus semper di-
cite deus in adiutorium meum intende
et sic nomen domini inuocate. Gratias
agentes deo et patri per ipsum scilicet
per christum. qui ipse est mediator noster.
et in fide illius saluamur. Mulieres
subdite estote viris sicut oportet in domino.
Mulier propter culpam subdita est
viro. sic oportet in domino. sic precepit
dominus in genesi. sub viri potestate eris.
et ipse dominabitur tui. In primordio si
quidem fidei erant multe mulieres que
se causa religionis abstinebant a con-
sorcio maritorum. quas modo alloquitur
specialiter apostolus. ne propterea. quia a coitu
virorum se abstinebant resisterent
viris et rebellarent. Sicut enim sancta
ecclesia subiecta est sponso et viro suo.
ita debet esse vna quaeque mulier. Erant
enim multi viri qui similiter se abstine-
bant a coitu vel qui cum aliis mulieri-
bus coibant et verberabant vxores
suas. ne ille similiter cum aliis agerent.
nec aliquid auderent murmurare contra
eos. quos similiter alloquitur. Viri diligite
vxores vestras. et nolite amari esse
ad illas. scilicet et si abstinentes ad tempus
a coitu causa religionis. vel quia cum
aliis concubitis. nolite eas propterea ad
amaritudinem prouocare. Sed questio hic
oritur. quod apostolus vxorem diligendam
precipit. cum dominus dicat. qui vxorem non
odit non potest meus esse discipulus. Que
hoc modo soluitur. vt quantum nobis pater et
mater frater et vxor. per cognacionem
carnis proximi sunt diligamus eos.
et in quantum nobis aduersarios in via
dei cognoscamus esse odiendo malum
illorum et fugiendo nequitiam. Filii
obedite parentibus. scilicet patri et matri

per omnia. scilicet que domini voluntati placent.
Si autem preceperit vobis. homicidium.
furtum. rapinam. aut aliquid tale per-
petrare. nolite illis obedire. Do-
minis vero malis minime. Hoc enim
placitum est scilicet vt obediatis eis. Pa-
tres nolite ad iracundiam prouocare
filios vestros. vt non pusillo animo fiant.
scilicet vt non exasperati a vobis fiant
iracundi vel leues ad irascendum. sed
vestro exemplo discant esse pacientes.
Serui obedite per omnia scilicet que deo non
displicent dominis. serui non sunt per
naturam sed per culpam et propter peccatum.
sicut chanaan filius cham. propter peccatum
enim venit captiuitas. per captiui-
tatem seruitus. vnde illi qui fugabantur
ab hostibus a seruando dicti sunt
serui et mancipia. quasi manucapia.
quia manibus capiebantur. Non ad o-
culum seruientes. Ille qui ad oculum
seruit aliquid in secreto agit. et in presencia
domini seruicium explet qualibet modo.
absente autem illo non curat de vtili-
tate illius. Sed in simplicitate tam
cordis vel non duplici animo. neque mala
voluntate. sicut domino et non hominibus. Ser-
uus qui pro dei amore domino car-
nali seruit. sperans se in accepturum
a deo mercedem. illud seruicium non homini
sed deo impendit. ideo quia licet ab illo
mercedem non accipiat presentem. non
debet se a seruicio subtrahere. Retribucionem
eterne hereditatis scilicet eterne vite
retribucionem. domino christo seruite. licet
hominibus seruicium temporale exhibeatis.
tamen pro amore domini ihesu christi id im-
plete. Qui enim iniuriam facit. si dominus
iniuste affligit seruum. et non reddat
ei dignam mercedem dampnacionem in-
suscipiet. Et si seruus facit furtiuus

et de seruicio domini se in aliquo sub
traxit. similiter in dampnabitur. Et non
est personarum acceptio apud deum.
Ne serui deficerent dicentes nos
qui serui sumus non merebimur venire
ad gloriam sanctorum dicit apostolus. non est
personarum acceptio apud deum. et si
dominus male egeret et seruus bene. do-
minus dampnabitur. seruus glorificabitur.
Deinde quod iustum est et equum seruis
prestate. et nolite eos tenere vt seruos.
sed estote eis vt patres. qui enim appel
lati sunt patresfamilias quod quia omnibus in
domo sua equali amore dilige-
bat vt filios ita et seruos. iiii

Orationi instate vigilantes.
Ille vigilat in oratione et in
graciis deo reddendis. qui
non cum tedio neque cum desidia illud im-
plet. sed cum hilaritate. si enim ab ho-
mine non potest impetrari hoc quod
petitur. si cum desidia hoc agitur quanto
magis a deo. Orantes simul et pro
nobis qui verbum vite administramus.
vt deus nobis aperiat ostium verbi
id est vt corda vestra et sensum auditorum
nostrorum aperiat. vt ea que loquimur. et que
ab ore nostro emittimus ad corda et sen
sum illorum possint intrare. et intelli
gere que docemus. Tale quid legimus
in actibus apostolorum de muliere nomine
lidia purpuraria ciuitatis cuius dominus ap
peruit cor vt intelligeret ea que a
paulo dicebantur. Aliter. vt ape-
riat nobis ostium sermonis id est sensum
et intelligenciam diuinorum eloquiorum.
vt prompti simus ad loquendum misteria
incarnacionis christi et diuinitatis. propter
quod per euangelium ita vt oportet me lo
qui. id est vt sciam cui et quid quando vel quomodo

debeam loqui. In sapiencia ambulate
ad eos. id est in fide sancte trinitatis
vbi est omnis sapiencia et bona conuersacione
ad eos qui foris sunt. id est ad paganos.
hereticos. falsos christianos. vt non
possint vos reprehendere. Redimentes
tempus id est vtrum facientes et vobis bene
loquendo et recte viuendo lucrantes.
Tempus enim sibi redimit. qui suam
vtilitatem in illo operatur. Sermo vester
semper in gracia sale sit conditus. id est vt semper
graciam et vtilitatem prestet auditoribus
et graciosus sit omnibus. Et sicut sal condimen-
tum prestat omnibus cibis. ita eciam auditorum
mentes condiat. Vt sciatis quomodo vos
oporteat vnicuique respondere. id est quomodo
heretico. quomodo christiano. vt si vos
interrogauerit hereticus quomodo credatis
vos credere in deum patrem et filium et spiritum
sanctum. et in his tribus habere trinitatem
in personis. vnitatem in substancia. et dominum
ihesum christum verum deum et verum hominem esse.
Similiter et christiano est respondendum. Que circa
me sunt vincula. scilicet et carcer. omnia
nota faciet vobis tithicus. Iste predicator
erat colosensium. Karissimus frater in
fide. quia omnis fidei sumus. Minister
per euangelium predicacione et conseruus in
labore. quia simul laborauimus in predicacione.
Et consoletur corda vestra per suo aduentu
et meo exemplo: vt non deficiatis
in fide. sed pocius consolidamini. vt si
necessitas fuerit talia sustinere possitis.
qualia et ego sustineo modo cum onosimo
karissimo. Hic ostenditur philemonem dominum
onesimi colosensem fuisse et ipsum
onesimum. Nota vobis faciet que hic
et onesimus Salutat vos aristarcus.
Aristarcus discipulus erat beati pauli
et comes in predicacione concaptiuus

meus x qui in vinculis tenet sic et ego pro xpi noie et marcus. Iste e marcus pro quo dissensio facta est inter paulu et barnaban. sic i actibus aplor habet qui recessit a bto paulo de quodam conflictu quem habuit cu psecutoribus. Et vt qdam dicit ipe scripsit euangm. qz licet fuisset cu beato paulo. fuit et cu bto petro. Consobrinus barnabe. Consobrini dicunt quasi consorini· qui de singulis sororibus nascunt. Ideo dix consobrinu barnabe illu esse. vt maioris honoris haberet apud illos ppter barnaban· Et misi dixissi suscipe illu· nequaqm auderet excipe illu· que ia audierat discessisse. sed emendatus et correctus iteru sociatus est illi· de quo sr marco accepistis mandata x septu· qz rediit iam ad nos. Hi soli sunt sr scius meorati. qui sut ex circucisioe x ex iudeis. hi sut adiutores mei in regno dei· hoc est in pdicacoe euang qd obseruatores suos pducit ad regnu di. Vt sitis pfecti. sancti in fide et pleni sr bonis opibus. Qui sut laodicie que est ciuitas grecie hierapolis ciuitas e grecie. Salutat vos lucas medicus. hic est lucas q euan et actus aplor scripsit qui fuit gene sirus. Et demas. hic ad tempus discessit ab illo. s emedatus rediit. Salutate fres q sunt laodicie. Salutate r sakite opute. Et nimpha. Nimpha nobilis erat qdam matrona. in cu domo erat multi do fideliu. Et cu lecta fuit epla apd uos facite. vt in laodicensiu eccia legat. Et ea que laodicensiu erat io firepit colosensibus legi. qz licet per pua sit et in canoe no heat. aliqd

tn vtilitatis habet. dicite archipo. archipus eps illor erat. Vide mi nisteriu x custodi et intelliges epatus. Salutacio mea manu pauli qd est signu in oi epla mea. Memores estote vinculor meor. x accipite me in exm. vt sic ego no timeo pro xpi noie vincula et carceres sustinere. ita nec vos timeatis si necessitas fuit. Gra dni nri ihu xpi cu oibus vobis amen. Gra de gtis data et gra est qua saluamur et qua accipimus remissioz pcco in bapte. et est sensus. Gra filii dei et salus ac remissio pccor maneat sr vobiscu Am.

Explicit epla ad colosenses cum eius exposicoe. Incipit nuc feliciter epla pma ad thimotheu pmisso prologo Prologus

Timotheus filius fuit mulieris vidue patre gentili greco pcreatus. que mater du vellet circucide scdm pceptum legis pater phibuit qui erat in circucisius vtpote gentilis. Traditus aut lris erudius est tam diuinis sr turis qua liberalibus artibus. Sociatusq3 beato paulo factus est ei comes in pdicacoe ac postea ab illo ordinatus et ostitutus est eps. Cui apts direxit hanc eplam instrues eum de ordinacoe epatus et diaconatus et ois eccie disciplina et ordinis r quo decet doce plm. Cap I

Paulus xpi ihu scdm imperiu dei x scdm iussionem et volutate dei pris saluatoris nri. et scdm iussioz ihu xpi spei mee salute refert ad deu pre et ppem mag ad xpm. qz deus pater dedit nos salute p filiu suu quem

dignatꝰ est mittē nobꝭ et ꝑ spiritum
sanctū quē nobis tribuit tpē
baptismatis et tpē manuū im-
positōis. per xp̄m autē h̄emꝰ spem
et expectatōꝫ futurorꝫ bonorum.
qr sic ille resurrexit a mortuis et
ascendit ad celos. ita nos spe aḡ
resurrectiōꝫ nobis ꝑ futurā ꝑ ipm̄.
et ad gl'iam etne b̄titudis ascen-
suros. Timotheo dilecto filio in
spū et doctrina. in fide non carne.
Gratia qua gratis dimittūt̄ pctā.
et misericordia et pax. qua reconcilia-
mur deo patri. misericordiam mediā
interposuit vt ond'eret. qr grā et
pax per misericordiā dei nobis cōfert̄.
nō ꝑ meritū nrm̄. Sicut rogaui te
vt remaneres ephesi q̄ ē ciuitas
metropolis asie. cū irem ī mace-
doniā puinciā grecorꝫ et d'enūci-
ares q̄busdā. s. iudeis iudaizātibꝰ
et nō recte credentibꝰ. ne aliter
docerēt qͣ̄ quā nos docemꝰ. neqꝫ
intenderēt fabulis et genealogi-
is interminatis. s. generacōibꝰ que
t'minū nō habent. que fabule
et genealogie q̄stiones p̄stat ma-
gisqꝫ edificacōꝫ dei que est in fide.
de iudeis loq̄t̄ qui p̄t' penthateum
et ꝓbatas alias scripturas habet
quasdā tradicōes nō scriptas. sed
memorie cōmēdatas ex tradicione
patrꝫ. quas apl's fabulas. s. fictio-
nes et excogitacōes appellat. que
nullā vtilitatē h̄nt in se. nisi cōten-
cōes generāt et q̄stiones. Ex q̄bꝰ
pauca de pluribꝰ dicāꝰ. Tradicō
illorꝫ in exordio duas mlieres fa-
ctas esse euā et alterā ex q̄ dicūt
multos esse filios natos. qd' nusqꝫ
sacra scriptura nārat. Tales eciā erāt
illi de quibꝰ dn̄s dicit. Ve vobis
scribe et pharisei. qui sr̄ ponitis
tradicōes vr̄as mandatis dei. di-
centes patri corban. s. donū vel mu-
nꝰ qd' autꝫ est ex me tibi proderit.
et multa his similia. Silr̄ et d' ge-
nealogiis ꝓponētes q̄stiones q̄t
ānis vixerit matusalem. noe he-
ber. ceteri qꝫ p̄res et qd' fecerint
et quō vel qn̄. vn̄ ꝓponūt q̄stiōꝫ
si salon̄ duodenō ānō etatis sue
vnctꝰ est in regē et q̄dragīta ānis
regnauit. Ieroboā filiꝰ eiꝰ q̄dra-
gesimo āno etatis sue suscep̄t' reg̃.
quō salon̄ duodēnis potuit filiū
pcreare. q̄ tradicōes et genealo-
gie nullā edificacōꝫ dei p̄stāt que
est in fide. s. q̄ ad fidē ꝑtinet. Edifi-
cacō dei est. qn̄ quis ea loq̄t̄ que
aliqd vtilitatis h̄nt. per que ꝑparat
et edificat deo templū in cordibus
auditorꝫ. Sꝫ figmēta iudeorꝫ q̄ me-
morie recitant nulliꝰ vtilitatꝭ sūt.
Dicit eīm btꝰ hieronimꝰ. Quid mi p̄o-
est scire quot ānis vixit matusalē.
noe sem. alii qꝫ p̄res. nihil. Sic in-
telligendū est de finctiōibꝰ illorꝫ. a q̄ꝰ
apl's p̄cipit eis per timotheū vt de-
sistant. Finis eīm p̄cepti est caritas.
Finis est finꝰ. finis est cōsūptio q̄
cōsumit̄ cibꝰ vt vlt' non sit qd' erat.
vn̄ dicimꝰ. finitꝰ est cibꝰ. Finis est
eciā cōpletio. ꝑfectio. et cōsūmacō qua
cōsumat̄ tela. vn̄ dicāꝰ. finita ē tela
s. texendo ꝑfecta ē et cōsumā. Sic
finis p̄cepti s. p̄ceptorꝫ ꝑfectio. s.
cōpletio est caritas. Tota eīm ma-
gnitudīꝫ et latitudinē diuinorū
eloq̄orꝫ secura possidet karitas.

I

qua diligim9 deum et pximū. Oīs
igit̄ p̄cepti finis sīt ↄpletio cari-
est. x ad caritatem refert̄ oē p̄cepl.
q̄ qui deū diligit nō peccat. et q̄ pxi:
mū amat vt seipm̄ nō delinquit.
q̄ nō adulterat̄ vxorē ei9. que nō
vult adulterari suā. Non occid̄ ali:
um. q̄ nō vult occidi. sic de ceter̄ in:
telligendū ē p̄ceptis. Et ipā caritas
de corde puro debet esse nō ficto.
et de ↄsciā bona. et fide non ficta.
Conscien̄ sepe ponit̄ pro spe sic̄ in
hoc loco. Caritas g° de spe bona
debet p̄cedē. q̄ iō debet deū et pxi:
mū diligē. vt etiā p̄mia meretse
exinde recepturū. De fide etiā nō
ficta. vt qd' credit et intelligit ope
p̄ficiat. Nā fides ficta est que ↄfitet̄
ore. sed nō tenet̄ corde. neq3 exor
nat̄ opib9. quā multi h̄nt. d̄ q̄b9
dr̄. Confitent̄ se nosse deū. factis aut̄
negant. fides vero vera ē q̄ tenet̄
corde. ↄfitet̄ ore. p̄ficit̄ ope. A q̄b9
sc̄ virtutib9 x a caritate spe bona.
et fide nō ficta. Aberrantes q̄d iude:
oꝝ conuersi sūt in vaniloqū. loq̄:
tes ea que vana sunt. nullā q̄ vti
litatē in se h̄nt volentes esse legis:
doctores nō intelligentes sic̄ itelli
genda sunt. neq3 q̄ loquū̄t. neq3 de
quib9 affirmāt. Judei si q̄n de p̄ua
et falsa opinacōē sua et de fabulis
ac tradiciōnib9 suis vanis rep̄re
hendi et conuinci cepint ad defen
dendū id qd' leuissiā temeritate
et excogitacōē. necnō et apertissiā
falsitate dixerāt eosdē libros sc̄os.
vn̄ id p̄bant ↄferre conat̄. vel etiam
incorrit̄ que ad testimō valē arbi
trant̄. multa inde verba p̄nūcī:
ant. nō intelligentes sic̄ itellida

sunt. neq3 que loquūt̄. neq3 testimōia
que proferūt. de quib9 volūt affir
mare suā falsitatē ponētes i ↄtrua
exempla. Scim9 autē. q̄ bona ē lex.
si quis ea legitime vtat̄. Ille vtit̄
legitie lege qui intelligit q̄ data
sit. viz ad reparandā et roborādā
nālē legem. quā gen9 huā̄ iam
conculcatam h̄ebat. et qui itelligit
q̄mdiu obseruari debuit in figura.
sc3 vsq3 ad xp̄i aduentū. et qui ea
que in lege p̄cipiūt̄ carnalē et in
figura p9 dn̄i aduētū spūal̄r itellit̄.
Et iam non in figura. sed i veritate
adimplet. viz vt circūcidet se x ex:
poliet per bap̄m et per p̄niāz ab
oīb9 pctīs. vt celebret sabbatum
spūalē. ↄsistendo a p̄uo ope et p̄cep̄
moralia teneat. q̄ talit̄ vtit̄ lege.
bona est illi lex. Sciens hoc. quia
iusto nō est lex posita. x i posita. vt
sup̄ illū sit. īn illa est em̄ posi9 et aū
ipsa quā sub illa. q̄ cīctus legis est.
Vn̄ si oīs iusti essent. nequaq̄ lex
esset data. sed iniustis et pctōrib9
lex data est. vt illi ei9 timore desi
nāt peccare. Plagiariis sc̄ posita ē
lex. plagiarii sūt seductores q̄ hoīes
seducendo furant̄ et vendūt. Fidel'
sermo et oī acceptacōē dign9. q̄ xp̄c
ihc venit in huc mūdū pctōres sal:
uos facē. quoꝝ p̄m9 ego sum. In
greco h̄et̄ huā9 serm9 x iocūd9. gt̄q.
et acceptq. quid em̄ iocundi9. qd
grati9 quā audire. q̄ xp̄c ihc veīt
in hunc mūdū. pctōres saluos facē.
Si g° huaq̄ est. nūquid et diuin9 ē.
est vtiq3. q̄ nisi esset diu9. neq̄ q̄
potuisset pctōres saluos facē. sc3
huām illū dixit alio mō. q̄ verbū
caro factū est. et h̄itauit in nobis.
vel fidelis sermo est. x fidel'ꝫ dign9

est. ut ab omnibus acceptus habeatur. quia xpistus
dominus venit peccatores salvos facere.
sicut ipse dixit. Non veni vocare iu
stos. sed peccatores ad penitentiam. Et venit
filius hominis salvare quod perierat. Si
querendum est. quare dicat apostolus quorum
primus ego sum. Numquid ante eum non
fuit peccator. minor. Numquid ante eum non
fuerunt peccatores sodomite et iudei qui
dominum crucifixerunt. vel numquid illum
primum venit vocare et salvare. Nu:
quid ante eum non est salvatus et voca:
tus petrus. alii quoque apostoli multique cre
dentes. Sunt utique. Notandum quia
sicut dicitur primus in bono inter alios. ita
etiam primus et inter alios in malo.
et ponitur aliquando pro ordine vel digni:
tate. Sed in hoc loco apostolus causa
humilitatis primum se dixit. quasi peiorem
aliis. aut pessimum omnium. sic enim so:
liti sumus dicere. verbi gratia. Transit rex
aut quilibet potestas per quendam locum et
invenit turbam latronum. et dicit. Quis
est primus in vobis adducite illum.
id est quis est primus ad malum. cuius auctori
tate alii latrocinium exercent. Sic
etiam dum invenit aliquos artifices la:
borantes dicit. Quis est hic primus.
Non interrogat quis prior sit etate.
sed quis prior sit arte. sicut prior ille est
in arte. ita latro primus est iniquitate.
Et beatus apostolus hoc modo de se dicit
causa humilitatis. quorum primus ego sum.
id est illorum peccatorum quos venit xpistus sal
vare. Ego sum pessimus. Hic etenim
vere multum erat imbutus iniquitate.
quia xpistum iam in celo sedentem persequ
batur in terra in membris suis. Sed ideo
misericordiam consecutus sum. ut in me primo
ostenderet xpistus ihesus omnem patientiam ad in
formationem eorum qui credituri
sunt illi in vitam eternam. Quare

sit misericordiam consecutus exponit cau
sam. quia xpistus in quo datur venia con
versis ad se peccatoribus extendit cari
tatem suam usque ad inimicos suos. me
primo elegit acriorem inimicum. quem
cum sanaret nec in ceteris desperaret.
Egit dominus more peritissimi medici. qui
veniens ad ignotum locum ubi antea ignotus
erat. et ubi plurimi sunt infirmi. quanto
graviori infirmitate laborantem et in
desperatione positum invenit. illum assumit
primum ad curandum. ut in illo ostendat
periciam sue artis. Et ut alii infirmi
videntes illum sanatum. qui graviori
morbo gravabatur. non desperent de
salute. sed unusquisque illo in loco di
cat proximo suo. vade ad illum medicum.
securus esto sanabit te. Sic dominus ihesus
xpistus verus medicus ostendit in beato pau
lo gratiam sue medicine et misericordiam
sue pietatis sanando illum a languo:
re infidelitatis. et morbo viciorum
ut in illo ostenderet. quia si illius miser
tus est. qui eius fuit persecutor in fidelibus
in actibus. utique et aliis miserebitur.
Regi autem seculorum immortali invisibili
soli deo honor et gloria in secula seculorum
amen. Quidam regem seculorum in hoc
loco intelligunt deum patrem. pro eo
quod ait apostolus invisibili. dicentes ideo
illum appellatum esse ab apostolo invisibi:
lem. quia eius persona in veteri testamento
per aliquam subiectam creaturam et filii numquam
non fuerit ostensa. sed filii. sicut ostensa est
ysaie qui vidit illum in habitu re:
gnantis sedere. Et danieli qui dixit
Aspiciebam in visione noctis. et ecce
filius hominis venit. et data est ei potestas
Quos beatus augustinus reprehendit affir
mans regem seculorum invisibilem. sanctam
trinitatem appellatam esse. patrem videlicet
et filium et spiritum sanctum quia trinitas personarum

II

vnitatem deitatis facit. que ē ūnus deus. et sic pater est inuisibilis. ita filius inuisibilis et spiritus sanctus inuisibilis. qui deus vnus est. Illi ergo qui dicunt personā patris nō esse cōsubstancialem filio (?) attendant quid dicat daniel. Aspiciebam in quiete. et ecce antiquus dierum sedit. quia christus rex seculorum sancta trinitas est. qui est vnus et verus deus immortalis et immutabilis et inuisibilis in sua substancia. Pater igitur et filius et spiritus sanctus vnus deus. rex est seculorum preteritorum et futurorum. homo vero assumptus a verbo ex eo tempore rex est futurorum ex quo assumptus est a verbo. Nam preteritorum seculorum nō fuit rex ille homo. quia nō erat. Soli deo et sancte trinitati. honor. laus. iubilacio. et gloria. in omnia secula seculorum sit. Hoc preceptum fratrus dictum. quia christus ihesus venit peccatores saluos facere. vel eciam hoc preceptum commendo tibi quod dicturus sum timothee fili secundum precedentes inte prophecias vt milites in illis bonam miliciam prophecias precedentes appellat intelligenciam prophetarum quam habuit timotheus antequam ordinatus esset episcopus. Commendo inquit tibi hoc preceptum secundum intelligenciam prophetarum que precessit in te antequam episcopus ordinareris a me. vt milites et certes in illis propheciis bonam miliciam et pugnam docendo te et alios et quod predicas ore perficiendo opere. Ista milicia dicitur pugna et miles pugnator. habens fidem scilicet rectam et bonam consciencia et spem que in tellus (?) postmodum sic paulo supra docuimus. Ille ergo habet bonam spem qui talia opera agit pro quibus sperat se premia eterna percepturum. Quam scilicet fidem vel spem. repellentes quidam circa fidem naufragauerunt. Naufragium dicitur nauis fracta. sicut ille nudatur a substancia sua quam habebat in naui que naufragium pati. et sicut

ipse perit. ita qui repellunt fidem nudantur a veritate fidei et pereunt insuper eterna perdicione. Circa fidem autem fragauerunt et nudi et alieni a veritate fidei remanserunt vel eciam perierunt. Ex quibus et ex hiis qui a veritate fidei recesserunt est himeneus et alexander quos tradidi sathane vt discant nō blasphemare. Alexander quidam fuit faber erarius veniens ad fidem christi. sed postea reuersus est ad apostasiam suam. quia postea erat apud athenas faciens edes diane. qui commouit totam ciuitatem contra apostolum. vnde ipse dicit in 2ª epistola ad timotheum. Alexander erarius multa mala mihi ostendit. Multi ergo fuerunt qui a fide recesserunt. ex quibus fuit simon magus et himeneus atque alexander. quos duos tradidit apostolus diabolo ad vexandum et puniendum. quo suadente a fide recesserunt et instigante nomen omnipotentis dei blasphemabat. ne alii auderent sic facere. Nam tante potestatis erat apostolus. tantam quam graciam habebat. vt recedentes a fide solo verbo traderet eos diabolo.

Obsecro igitur primo omnium fieri obsecraciones. postulaciones. graciarum actiones pro omnibus hominibus. pro regibus et omnibus qui in sublimitate sunt. Beatus apostolus dirigens hec verba timotheo in illo tradidit omnibus episcopis et presbyteris omnis ecclesie formam quo deberent missarum solemnia celebrare. et pro omnibus hominibus orare. quam formam vel exemplum omnis ecclesia modo retinet. Nam obsecraciones sunt. quicquid precedit in missarum solemniis vsque ad illum locum vbi incipit sacerdos consecrare misterium corporis et sanguinis domini inquiens. Te igitur clementissime pater per ihesum. Preces sunt quas fundit sacerdos in consecracione

eukaristie vsq ad fractioẽ corpis dñi.
viz qñ particulã quandã ponit sa
cerdos in calice. Postulacões sũt
bñdictiones epales quas dic eps
sr pplm inuocans nom dñi sup
illũ qd tractũ est de veteri testam
to. Per moisen naq dixit dñs sa
cerdotib9. Inuocabitis nom meũ
sr filios isrl et ego bñdicã eis. Gra
tiar actiones sũt laudes. quas
cõsumato pplo refert sacerdos deo
patri. q dignatq est eis misteria
corpis et sanguĩs filij sui dare
ad salutẽ et redẽpcoẽ. et ne for
te diceret aliqs nõ debeẽ orare p
regib9 infidelib9 et iudicib9 ac
ducib9. q pagani sũt. precepit apls
p oĩb9 hoĩb9 orare eodẽ spũ scõ
afflatus. quo et hieremias pphe
ta. qui misit eplãm iudeis q erãt
in babilone vt orarẽt pro regis
vita nabuchodonosor filior q ei9
et pro pace ciuitatis ad quã ducti
erant captiui in gens. Ideo debẽs
orare pro eis. q in pace illor erit
pax vrã. Silr et apls reddit causas
q talia precipiat. vt tranqllam et
quietã et pacificam vitã agam9.
in oĩ pietate et castitate. pietas
est cultq et religio oĩpotentis dei.
Ideo g orandũ est seruus dei pro
vita regis et pace regni. vt etipsi
liberi9 possint deditũ esse in cultu
et religione dei. q plerumq dum
hostes fugant seruos dei a ppriis
sedib9 et distruũt bella et sediciões
p regna. nõ pnt in cultura dei inten
ti esse p oĩa sic tpe pacis. Pietas eciã
est misericordia quã debẽ impendẽ pau
perib9 et indigentib9. Si g depre
damur ab hostib9 nõ possum9 opus

misericordie exercẽ. q nõ valet misericordiã
impendẽ alteri q nõ hẽt vñ semet
ipm sustentet. Sed vt hẽam9 vnde
elemosinã tribuam9 orandũ est pro
vita regis ac pncipũ et pro pace regni.
Et vt agam9 vitã nrã cõducam9 in
oĩ castitate corpis. Tempore pacis vt
cũq et cũ nimia difficultate seruãt
pt castitas. qñ depdat regnũ a pdoni
bus et hostib9 nequaq pt seruari.
q dñi qui depdati sunt captiuos. ex
plent voluptatẽ et inmũdiciã suam
cũ eis vt libet. nec valẽt resistẽ. quapp
orandũ est pro salute et vita
fideliũ regũ et pncipũ. vt longo
tpe cõseruati pacẽ hẽant regni et
magis ac magis pficiãt in melius.
Pro infidelib9 q orandũ ẽ vt re
sipiscãt ab infidelitate et trãseant ad
fidem. Hoc enĩ bonũ est corã sal
uatore nrõ deo sr vt pro oĩb9 hoĩ
bus orem9. qui vult omĩs hoĩes
saluos fieri et ad agnicoẽ veritatis
venire. Cum scripta dicat oĩa quecũq
voluit dñs fecit. Et apls. Qui vult
omĩs saluos fieri cõtrariũ est q nõ
omĩs hoĩes saluant. Ad qd dicendũ
est. q verũ est qd scripta dicit. q ipse
dixit et facta sũt. Silr omĩs hoĩes vult
saluare qui saluant. et qui pcius
misericordiã querunt saluari. totũ enĩ pro
parte posuit apls. sic et in euangelio
vbi dñs dicit. Si exaltatq fuero a terra
oĩa traham ad me. nõ enĩ omĩs hoĩes
traxit q trahit ad se. sed oĩa electa
et ex oĩb9 generib9 et gentib9 ex
oĩ sexu et cõdicoẽ a regib9 vsq ad
mendicũ a pfectis etate vsq ad
puerũ vel infantẽ vni9 diei. Nemo
in pt saluari nĩ de quo dñs vult.
q ipse cui vult miseret. si enĩ oẽs
hoĩes in sua pdicione mansissent.

II

rectū iudiciū dei est. Sed vt ei9 misericordia
et poten̄ ondere͠t. qr ipē potēs ē oēs
hoīes saluare in illis qui pereunt oste͠
dit suū rectū iudiciū. et in his q̄ saluat
suā misericordiā. Puenit em̄ nos eius
gr̄a vt velim9. debet nr̄a volūtas
istius voluntati concordare. et tūc ipē
dabit posse atq̄ ex hoc q̄ ei9 voluntati
iungim9 nr̄am digni sum9 remuneratōe.
tm̄ illius gr̄e est tribuendū quicq̄d boni
agim9. Qui vult inquit oīs hoīes
saluos fieri. s. qui saluant̄ et ad agni
coēm sancte trinitatis vēre. q̄ ē sūma
et subālis veritas. Vn9 em̄ deus
pr̄ et fili9 ac sp̄s sc̄s. vn9 et mediator
dei et hoīm hō xp̄s ih̄s. dn̄s ih̄c in
vna psona ver9 deus et ver9 hō est.
si solū mō de9 esset nō poterat ēē me
diator nr̄. qr ipē in natura diuinitatis
vni9 substanc̄ est cū pr̄e. Itē nō si
solū mō hō pur9. neq̄q̄m esset medi
ator inter nos et deum patrē. qr peccator
esset sicut nos oīb9. Accepit g° huanita
tem nr̄am qui de9 erat ac p hoc sine
pc̄tō concept9 est. nat9 et conuersat9
est. de9 ver9 et hō existens in morte
pro nobis mortu9 fact9 est mediator
nr̄. qr nemo de9 et hō nisi ipē solus.
Nā mediator nō pt̄ esse n̄ inter duas
partes. Est aut̄ mediator mal9 qui
generat discordias inter duos. Bon9 vō
mediator generat et procurat pacē sicut
dn̄s inter nos et deū patrē q̄ dedit
redēpcōēm oīb9 s. electis. Quā eciam
ptiōsa: Semetipm̄. Qui dedit cūa testi-
moniū s. resurrcōis nr̄e et ascēsionis
ad btitudinē eternā. Temporib9 suis
.i. tpē quo resurrexit et ad celos ascen
dit. Testimon resurrcōis dedit. qr sicut ipse
qui mortu9 est tercia die resurrexit.
atq̄ scdm̄ mom ad celos ascendit. Testi
moniū resurrectionis dedit. ita nos

credim9 resurgē in die iudicij atq̄
ad gaudia regni celestis transire.
sicut ipse pmisit. In quo testimonio .i. in
spe resurrectionis posit9 sum ego pdicato
vt illā annūciem. Volo aut̄ viros or-
are in oī loco. Hic apls vult. de9 vult.
qui habitat in eo. qr vas electionis est
illi. Ne forte putaret aliq̄ nō esse
orandū nisi tm̄ mō in ecclia ait
apls. volo oīs hoīes orare in oī
loco. in agris. in siluis in domib9
in itinere. tm̄ nō precepit orare in
turpib9 locis. sicut est sterq̄linium. ne-
q̄ in publicis locis in foro vic aut
in plateis nisi causa itineris vt in
itinere sit posit9 ne reprhendat ille
talis cū phariseis quib9 dn̄s ait. Ve
vobis pharisei ipocrite qui oratis in
angulis platearum leuātes ad celum
puras man9 ab homicidio a rapina.
a furto. a piurio. sine ira et disce-
ptacōe .i. discordia. Silr̄ et volo
mulieres orare in habitu ornato.
nō ornato auro vel gēmis aut
margaritis. sed ornato dic̄ congruo
sibi. qr nullus est plus congru9 quam
candid9 sicut est sindon. Sz q̄d decet
mulieres s. illud indumentū hēant
pmittentes pietatē p bona opa .i.
ostendentes religionē et cultū dī se
tenere per bona opa. Mulieres in
silencio discant. s. q̄d ignorant cum
oī subiectiōe nō in ecclia neq̄ cum
febia sed in domo. Docē aut̄ muli-
ere nō pmitto In suo sexu pmitti
mulier docē in domo sua et pueris
eciā. In ecclia aut̄ docē phibet̄. Et
hoc quare. Quia subiecta debz esse
viro. quō de corpe ei9 facta ē. vel
eciā idcirco nō pmittit̄ ei docere.
qr frangilior est sexu quā vir. Et
cauendū. ne sicut p serpentē seducta

mortem attulit mundo. ita etiam facile
ad errorem lapsa alios ad eundem
errorem pertrahat. Adam non est se-
ductus scilicet primus per serpentem. mulier
autem seducta scilicet prima in prevaricatione
fuit. et prevaricationis pene subiacuit.
Saluabitur autem mulier scilicet per filiorum
generationem. si permanserit eadem in fide
perfecta. et dilectione dei et proximi et
sanctificatione. ut preter virum proprium alium
non cognoscat. cum sobrietate sive
cum temperantia. Saluabitur mulier per
filiorum generationem id est per bona opera
si habuerit caritatem. misericordiam. ho-
spitalitatem. cetera quoque talia que beatus gre-
gorius intelligi vult per filios. Aliter.
Nunquid non saluabitur amplius si
permanserit in castitate. Respondeo. utique. Sed
si genuit filios et eos in fide et re-
ligione omnipotentis dei educauit atque
ad perfectionem bone vite perduxit. siquid
deliquit saluabitur pro labore quem
illis impendere studuit. iii
Fidelis sermo et verax sive pre-
cedens sive sequens vel huma-
nus sermo ut in greco habet fide
iocundus gratus et acceptus. Si quis epi-
scopatum desiderat. bonum opus desiderat.
opus non dignitatem. laborem non honor-
em. Ideo debet aliquis episcopatum desider-
are. ut aliis doctrinam verbi dei an-
nunciet. ut bonum exemplum ostendat. et si ne-
cessitas fuerit ut primus ad palmam mar-
tirii currat. Oportet episcopum irreprehen-
sibilem esse id est sine crimine et capitali
peccato. Non dixit sine peccato. quia non est
homo super terram qui faciat bonum et non pec-
cet. Ornatum moribus et virtutibus
atque doctrina. non auro redimitum vesti-
bus aut castorinis. pudicum id est castum ab
omni immundicia. hospitalem laicus autem
quilibet etiam si duos aut tres pauperes
hospitio colligit. hospitalitatis officium
implet. Episcopus vero si non omnes receperit
inhospitalis reputabitur. Non percussorem.
ut non sit pugil sicut iudices istius seculi.
vel si percussus fuerit non reddat vicem.
vel etiam suo pravo exemplo a doctrina
perversa. non percutiat animos subiectorum.
Non cupidum. morbo cupiditatis pene
omnes laborant. Unius uxoris virum
id est antequam ordinetur unam uxorem debet
habere ut non sit digamus aut trigamus.
postea vero penitus abstinere debet. Sue
domui bene prepositum id est sue familie an-
tequam ordinetur. Non neophitum id est novel-
lum. conversum id est noviter venientem ad fidem
vel noviter deserentem miliciam secularem.
ne in superbiam elatus in iudicium incidat
diaboli id est in dampnationem in quam diabolus
incidit propter superbiam et dicat. Indigebat
ecclesia mea sapientia vel meo auxilio.
me ad fidem adduxit. et se me constituit.
Oportet etiam illum et testimonium bonum ha-
bere ab his qui foris sunt id est ab hereticis
et paganis. quod exemplum etiam sic debet habere
bonum testimonium sicut de beato basilio legimus.
Similiter diaconos scilicet oportet esse pudi-
cos. Quare tacuit de presbiteris. quia
in ordine episcopali comprehenduntur presbiteri.
omnis episcopus presbiter est. tamen non omnis presbiter
episcopus. Non turpe lucrum sectantes. Tur-
pe lucrum est per usuras vel quedam inven-
tiones lucra temporalia accumulare. Habentes mi-
sterium fidei in conscientia bona. Misterium dicitur res
occulta. et misterium fidei appellat ipsam
fidem qua credimus in deum que occulta est. quia non
videtur nisi in corde. Conscientiam bonam dicit
spem bonam. ut per bona opera mereatur
recipere premia eterna habentes misterium
fidei id est fidem perfectam tempore bonorum. Similiter mulieres
oportet esse pudicas. Quidam voluerunt id est
legere hic diaconissas sed non est ita ut beatus
augustinus dicit. Scias quomodo oportet te in domo

dei conuersari que est ecclesia dei viui
columna et firmamentum veritatis.
Ecclesia columna et firmamentum verita
tis appellatur quod vnum est propter firmita
tem fidei. et quia doctrina celesti et mi
raculis diuinis firmata est. Et ma
nifeste magnum est pietatis sacramentum.
quod manifestatum est in carne iustificatum est
spiritu. Sacramentum dicitur res occulta idem est
et misterium siue misticum aliquod. Sacra
mentum autem illo in loco appellat apo
stolus verbum dei patris. quod in natura di
uinitatis in qua equale est patri in
uisibile manet. Sacramentum autem pieta
tis dicitur id est religionis et vere culture.
quia illi soli competit religio sancta.
et illum conuenit venerari. Istud magnum
sacramentum pietatis manifestum est id est mani
festatum in ecclesia in cordibus fidelium
quod filius dei est. et hoc est quod subiun
git quod manifestatum est in carne idem
istud sacramentum quod in natura diuinitatis
non poterat videri. visibile est factum per
carnem et per doctrinam celestem et mira
cula diuina. vnde dicitur in euangelio. Hoc fecit
initium signorum ihesus et manifestauit
gloriam suam. Iustificatum est istud sacramentum
in spiritu id est iustum apparuit esse per ple
nitudinem diuinitatis que erat in illo. et
que custodiuit eum a peccato. Apparuit an
gelis id est apostolis et predicatoribus per eminentia
miracula. Predicatum est gentibus ab
apostolis. quando per fecti predicauerunt vbique. Cre
ditum est in mundo id est ab habitatoribus
mundi creditum est quod ipse esset verbum
dei. Assumptum est in gloria patris ma
iestatis. Ordo posterus est. Apparuit enim
apostolis assumptus est ad dexteram patris et sic
postmodum predicatum est ab apostolis et creditum
est a gentibus. IIII

Spiritus autem sanctus manifeste
dicit scilicet per me. Tale est ac
si dicat. Hec dico spiritus per me

qui in nouissimis temporibus id est in hac no
uissima etate in qua modo sumus.
descendent quidam a fide attendentes
spiritibus erroris. id est demonibus in erro
rem illos trahentibus idem est quod
subdit. attendentes doctrinis de
moniorum in ipocrisi loquentium men
dacium id est in simulatione veritatis. demon
es enim loquuntur per ora hereticorum si
mulate. quasi vera sit eorum predicatio.
et cauteriatam suam habentium conscientiam.
Cauterium est ferramentum medicinale
a quo corrumpitur et vritur cutis et
caro hominis. et sicut cauterio corrumpitur
cutis et caro. ita illorum mens qui a
fide recedunt. corrupta est praua doctrina
et peruerso opere. Et hoc est quod dicit
apostolus corruptam habentes mentem pro
hibentium nubere et nuptias celebre.
dicentes nuptias a diabolo esse inuen
tas. non recolentes neque intelligentes
quod dixit deus primis hominibus. Crescite et
multiplicamini. et propter hoc relinquet
homo patrem et matrem et adherebit vxori
sue. In his locis notauit apostolus per spiritum
sanctum hereticos. qui postea exorti sunt
fuerunt marcion videlicet hebion et hermetius
manen ceterique peruersi dogmatis do
ctores. Ineptas autem id est non aptas
et non congruas fidei et aniles fabu
las deuita. Aniles fabulas appellat
deliramenta que solent anus et vetu
le mulieres excogitare et narrare
iuuenculis. Exerce teipsum ad pietatem
id est extende te ad cultum et religionem
omnipotentis dei et misericordiam. Nam exer
citatio corporis ad modicum id est ad aliquid
vtilis est. verum est quia exercitatio corporalis
que fit in aliquo opere leuamen prestat
corpori. Aliter corporalis exercitatio que fit
in ieiunio. in vigiliis in abstinentia
in refrenatione corporis parumper prodest
illi qui habet vnde faciat elemosinam pauperi.

et retinet illam. Pietas autē x miseː
ricordie opus ad oīa vtilis ē proː
missioꝝ hn̄s vite p̄ntis q̄ nūc est.
et future cc̄a vite. qr qui elemosinā
vite ipendit paupi. et in p̄nti miː
nistrat ei deus tpalia subsidia. et in
futuro vitā eťnā. et hoc est qd̄ dic.
p missioꝝ hn̄s p̄ntis vite et future.
Qui est saluator oīm hoīm ma
xime fidelium. Sic omps deus creator
est oīm creaturaꝝ. ita etiā saluaː
tor. qr ipse saluat illos in hoc sclo
et in futuro. Nemo adolescentiam
tuā ꝯtēpnat adolescen̄ et iuuenꝯ
pro vno accipiunt et timotheus
iuuenis tā erat. Ideo dic talem te
pbe. vt tuā etatē nemo possit sper
nere. esto iuuenis etate sit senex
mente et moribus. Noli negligere
grām q̄ in te est. que data est tibi
per pphetiā cū impositōe manuum
pbri. Gratia appellat hic fidē et saː
pientiā atq remissioꝝ pctōꝝ et grām
epatus que per pphetiā data est illi.
qr pphetie spū reuelante cognouit btūs
paulus timotheū digñ ēe epali honore.
Seniores ne increː v
pauetis. qr solent senes dure
accipe qn̄ increpant a iunioː
ribus. Sz dicat btūs gregorius. qr licz btūs
aplūs dicat seniorē ne increpaueris. seniorē
tm̄ stultus vehementer est increpandus.
Viduas honora q̄ vere vidue sūt
x tale q̄ sexaginta annoꝝ est. et fuit
vnius viri vxor. et desolata est a fiː
lijs et filiabus oī ꝙ solā. Honor autē
hic pro dono et muneribus accipit. Nā
vidua que in delicijs est viuens morᵗ.
mortua est in aīa apud deū. licet
apud hoīes videat viue. Si qs fidelis
vel si qua vidua suoꝝ filioꝝ et ma
xime domesticoꝝ q̄ in domo eius sūt.

curā nō habet vt illos doceat recte
viuere x conuersari. fidem negauit
per mala opa. et est infideli deː
terior. qr melius est viā veritatis
nō cognosse q̄m pꝰ deuiare. Vi
dua elegatur sc̄z ad sustentand de
substan̄ ecclie nō minꝰ sexaginta
annoꝝ x sexagenaria. Cū em̄ luxuriː
ate fuerint ille adulescentiores
vidue nubē volūt in xpō x in fide xi
et fidelē xpianū accipe in maritum.
Solēt multe mulieres mortuis
viris suis pmittē deo viduitatē.
castitatē et accipe velamen sꝯ capᵗ.
pꝰ vero misstent se seruis suis et
alijs familiaribus. et ad vltim̄ in
xpō volūt nubē x aliqꝫ xpianū acci
pe dicēs. qr nō possū me continere
nubā alicui xpiano fideli. Istā talē
sc̄z iniūctā capit aplūs vitare haː
bētes damnacōꝝ. qr p̄mā fidē et proː
missioꝝ quā deo pmiserit pmanē
in viduitate irritā fecerit accipien
tes postea maritū. Volo nullam
occasioꝝ dare aduersario. x volo
vt occasioꝝ nō dent diabolo grā sicut
maledicti vt maledicantur et blasphe
mentur ab alijs. Si qua fidelis mulier
hꝫ viduas filias aut neptas sb
ministret illis que necessaria sunt.
Qui bene psunt pbri duplici hoː
nore digni habeant. Duplicē honorē
capit exhiberi pbro in salutacōiː
bus viz. vt humilient se illi subiecti
et in exhibendis donis subsidijs
tpalibus. Sn̄ preiudicio nil facias in
aliā partē declinando. x nil' fa
cias. n̄ prius tuo iudicio et discreː
cione examines et discernas vtrū
faciendū sit n̄ ne. Manus cito neː
mini iposueris donec pbes vitā
illius et fidē. vtrū rectā fidē teneat

alz doctnā illius· vt possit pplm docē
sine his tribus nullus ordinand⁹ est
eps aut psbr x sine fide katholica
bona conuersacōe et doctna sana·
Neqz cōmunicaueris pccīs alienis· Per
catis alienis cōicat eps x pnceps
est pccōz alicu⁹· qm cognoscit aliqd
veracit criminosum esse· vel audit
malā famā illi⁹ et ordinat illū
epm aut psbrm· Si vero ignorat
pctā i⁹· nec audit i⁹ malā famā·
neqz videt illū cōfessū aut cōuictū
testib⁹ licet pctōr sit qui ordinat
nō est eps pnceps pctōz ei⁹· Noli
adhuc aquā bibē· sed modico vi:
no vtere pter stomachū tuū et
freqntes tuas infirmitates· Solent
hoīes qui cum vino nutriti sūt
infirmari qm abstinent a vino·
qr qsi natura est illis bibē vinum·
Silr de ceteris reb⁹ cū qb⁹ nutrit⁹
est homo· et q in vsu hūit· si qn ab
his abstinet debilitat corp⁹ et nō
valet ita explere offim diuū· et in
suicio dei esse dedit⁹· Ppter ne
timothe⁹ nimiū abstinendo a vino
infirmet ampli⁹· et nō posset post:
modū insistē diuo operi· pcepit ei
aplūs modico vino vti· quod si vinū
cū sobrietate et tempancia qs bibt
leuamen pstat corpi· Sz quid est
qr patrē publij dissenteria labora
tem solo verbo sanauit aplūs· et di
scipulū suū timotheū nō sanauit.
R tantūmō medicinā qdam oñdit.
P qm posset aliqntulū corp⁹ suū alle:
uiare. Pater publij qui infidelis
erat necesse hēbat sanari p miraclū
vt p sanitatē corpis sibi pstitā per
ueniret ad anime sanitatē. Timo:
the⁹ qui fidelis erat nō indigebat
sanari per miraculū· qui fidelissi⁹
erat· Sequit. vi

I ad timo vi

Si quis alit docet sp quā nos·
pdicamus seruos fideles nō
debere suire dnis infidelib⁹
et nō acquiescit sanis sū verbis smonib⁹
dnī nrī ihū xpī et ei eciā doctrine
nō adqescit q scdm pietatē x scdm re:
ligionē est sp deuita· In hoc loco iude:
os notat qui dicebāt nō debē suū
in seruicio teneri ni sex ānis scdm
legis preptū. Sed dicit btūs augustin⁹
q illud spitalr est intelligendū ma:
gnū qz misteriū in se continet q illi
carnalit intelligebāt et dicē oī tpē quo
vixerit seru⁹ debere dnis suis ser:
uire nisi ab eis libertatē pmeruit.
Suꝑbus ille talis· qui aliter docet
nil bonū sciens· sed languens in aio
circa qstiones et pugnas verborū
qd vnū est ex quib⁹ qstionib⁹ oriūt
blasphemie. Qui blasphemāt sacrā
scpturā per malā intptacōz suspicio:
nes male admutuā· q vnus suspicat
aliū nō recte intelligē· cōflictacōes
hoīm mete corruptoz qui cōfligendo
inter se de qstionib⁹ corrūpunt mētes
hoīm. et illi tales a veritate puaricati
sunt x longe separati sunt· Exsti:
mantiū questū esse sū lucrū temporale pos
sint accipē ab auditorib⁹. Est autē
quest⁹ magn⁹ pietas cū sufficiencia
qr ut dicet. Vis scire o timothee qd
sit lucrū magnū sū quest⁹ pietas x
fides et cognio sce trinitatis. Ɀ lucrū ma
gnū cum sufficien· qm hō nō desidat
plus habē qm necesse est· ad corpis
necessitatē implendā. Nā q volunt
diuites fieri incidūt in tēptacoēs di:
uersas qr die noctu qz cogitat quō
possint ditari et incidūt eciā in laqū
x in damnacōz diali. Radix sū iniciū
omniū maloz est cupiditas x amor

pecuniarum et honoris qui et avaricia nominatur. quia omnia mala de illa procedunt videamus quod verbi gratia volo abundare diviciis aufero equum alicuius et expolio alios et in hoc cupiditas est. volo adulterium perpetrare. occido virum mulieris et hoc cupiditas agit. Similiter de ceteris viciis intelligendum. Sed questio oritur in hoc loco. quia dixit apostolus. Radix omnium malorum est cupiditas sive avaricia cum sapientia dicat initium sive radix omnis peccati superbia. quod ergo erit utrumque et avaricia initium peccati et superbia initium peccati. Utrumque verum est quia ista duo ita coniuncta sunt. ut unum sine alio nequaquam sit. Avaricia etenim non solum diviciarum est sed altitudinis et dignitatis. Omnis namque superbus ideo se extollit ut maior appareat aliis. et avarus ideo congregat divicias. ut altior et potencior sit aliis in dignitate et precellat eos multitudine diviciarum. quam super cupiditatem sive avariciam quidam appetentes et ultra modum querentes. Apprehende vitam eternam in qua vocatus es et recte vivendo et bene docendo. ad quam capiendam vocatus es. et confessus bonam confessionem coram multis testibus. Addamus aliquid hic ad sensum explendum. Et propter bonam confessionem quam confessus es coram multis testibus apprehende vitam eternam. Thimotheus quando baptizatus est. tante etatis erat ut interrogatus utrum crederet in deum omnipotentem. et quod crederet ipse proprio ore confitetur se credere. Precipio tibi coram deo pre. qui vivificat omnia super quem vivificantur. et coram Christo Ihesu qui testimonium reddidit sub poncio pilato bonam confessionem. Quod fuit illud testimonium sive illa confessio quod unum est. istud pilato interroganti utrum ipse esset rex iudeorum ait. Tu dicis. Ecce testimonium

Simile quando dixit. Ego testimonium perhibeo veritati. Et quid precipio tibi? Ut serves mandatum tibi a me mandatum sine macula. irreprehensibile usque in adventum domini nostri Ihesu Christi id est usque quo ab illo voceris per mortem corporis vel usque ad diem iudicii sicut unusquisque fidelium mandatum hoc quod supra commendavit. Quem suis adventum domini nostri Ihesu Christi suis temporibus id est congruis et dispositis ostendit beatus et solus potens rex regum et dominus dominancium. Beatum et solum potentem regem quia regum et dominum dominancium debemus hic intelligere sanctam trinitatem patrem videlicet filium ac spiritum sanctum unum deum omnipotentem hominem assumptum a verbo omnino et congruis temporibus. Qui solus habet immortalitatem. Angeli et anime hominum immortales sunt. sed comparatione omnipotentis dei cuius immutabilitas cepit esse velut amplius dicamus in hoc quod mutari potuerunt et angeli et anime quasi immortales non fuerint. Nam angelus peccavit in superbia se erigens cuius rei causa mutatus est de bono in malum quasi in mortem cecidit quia mutari potuit. Similiter homo qui mutatus est peccando de bono in malum in morte corporis et anime cecidit. Ideo quia solus omnipotens deus immortalis manet semper. Et lucem inhabitat inaccessibilem. Deus omnipotens lux est substancialis que illuminat omnes homines. Sed si iam inaccessibilis est. quomodo propheta accedite ad eum et illuminamini. In hoc ergo est inaccessibilis. quia nemo potest accedere ad eum. nisi a deo trahatur. qui vero a deo trahitur illi est accessibilis. Quem vidit nullus hominum super corporeis oculis. sed nec videre potest sive est corporeis oculis. videtur tamen ex parte mentis intuitu.

Diuitibus huius seculi precipe non sublime sapere. et non superbire neque in superbiam erigi. neque sperare in incerto diuiciarum. diuicie istius seculi incerte sunt quia transitiue sunt. quoniam plerumque amittit illas homo ante mortem. ex toto aut in ipsa morte. Ideo quod nemo debet spem suam in illis ponere. sed in deo spem debet sperare. qui prestat nobis omnia abunde ad fruendum. et qui nobis omnia bona administrat que possumus iuste disponere in presenti. ut futuro fruamur remuneracione eorum. precipe eciam illis bene agere. scilicet ut bene agant. Communicare et mortales se cogitare et socios esse aliis hominibus in tranquillitate et thesaurizare sibi fundamentum bonum in futurum et diuicias sibi preparare in futurum faciendo amicos de mammona iniquitatis iuxta quod dominus ait. Thesaurizate vobis thesauros in celo. et ubi est thesaurus tuus ibi est et cor tuum. O timothee depositum sibi commendatum custodi et graciam fidei et sapiencie doctrinam quam tibi commendaui. deuitans scilicet declinans prophanas et irreligiosas vocum. Sunt nouitates vocum non prophane sed religiose. sicut legimus quod in anthiochia primum christiani appellati sunt. et sic sancti patres in sinodo nouum quoddam nomen adinuenerunt omousion. id est unius substancie quod in tota serie diuinarum scripturarum antea non est inuentum. Iste tales nouitates vocum non sunt contra religionem sed religiose. quia ad religionem pertinet. Econtra sunt nouitates vocum prophane quas adinuenerunt heretici a quibus precipit declinare apostolus timotheum et deuitare eciam oppositiones et questiones sue falsi nominis et questiones iudeorum quas solent opponere. que videntur questiones esse sciencie. sed falso nomen sciencie habent. quia non est ibi sciencia. Declinare studete. quam scienciam falsi nominis quidam promittentes et ostendentes tamquam vera sciencia sit circa fidem exciderunt et a veritate fidei alieni fuerunt. Gracia dei tecum sit. amen. et fiat quod oro. ut verum est quod hactenus dixi.

Explicit epistola prima ad timotheum

Incipit nunc 2a ad eundem.

Secundam epistolam I timotheo scribit ad urbem romam de carcere de exhortacione martirii. et quod futurum sit temporibus nouissimis de quo sua passione. et ut perseueraret in officio sue predicacionis et sancta operacione. Paulus apostolus. cuius apostolus. Cristi ihesu. per voluntatem dei patris. secundum promissionem vite que est in christo ihesu. Deus omnipotens pater ad hoc voluit eligere per filium suum paulum apostolum. ut per illum annunciaret promissionem vite eterne. que est in christo ihesu. et que datur per fidem ihesu christi electis. Vita enim eterna per christum datur. quia in illo consistit sicut ipse dicit. Ego sum via veritas et vita. Hec est vita eterna ut cognoscant te et quem misisti ihesum christum. unum et verum deum. Thimoteo karissimo filio. In greco habetur germanissimo fratri. Gracias ago deo meo cui seruio a progenitoribus sine a patribus meis in consciencia pura. et in mente pura. absque fictione et simulacione. Quod sine intermissione habeam tui memoriam. Quidam codices habent quam sine intermissione. sed melius est dicere quod. legimus in genesi reuertente a cede quatuor regum occurrit ei melchisadech sacerdos summi dei. et obtulerit ei panem et vinum. cui et abraham dedit decimas de predis hostium et dicit idem apostolus in epistola ad hebreos.

q leui decimas accepit a fribus
suis et ipse decimatus est in pro auo
suo abraham. adhuc enim in lumbis
erat abraham qn decimas dedit
mechisedech sacerdos. Unde co
siderandu est. qr sic leui in pauo
suo decimatus est. ita aplus in a
braham isaac et iacob alijsqz pa
tribus deo seruiuit. et hoc e qd
dicit. Gras ago deo meo cui ser
uio a progenitoribus meis. Vel aut
ideo dicit. vt ondat eande fide
veteres huisse pres q dm aduen
tum pcesserut. qua hebat ipse
alij qz apli. et abillis patribus
et abillis pribus descendit ad
aplos et abillis ad nos. sic et a
nobis descendet adillos q fu
turi sut. Refert aut gras deo q
donante semp erat meor disci
puli sui timothei. nec poterat
illius obliuisci. Vel etia in h re
ferebat ei gras. qr seruiebat ei
a pgenitoribus suis. Desidans
te vide vt gaudio implear de
tuo aduentu. meor lacmaru
tuar quas fudisti a me receden
do. qn aplus ista scribebat timo
theus erat vlt mare. et ipse iace
bat in carce constrictus catenis
et tipo. ideo qz tantu desidabat
illum. vt in illo heret aliqd con
solacoz. na qn abillo discessit ti:
motheus. amarissimas pfudit la
crimas recordacoz accipiens
su hns eius fidei que est in te n
ficta. qr bonis opibus illa exor
nas. que fides hitauit pmu in
aua tua loide et matre tua eu:
nice genealogia timothei ad me:
moria reducebat aplus. vt oste
deret amore suu q hebat non
solum erga illu. sed etia erga pare:
tes eius quor meoria hebat. Certus
sum aut q et in te sic hitat eade
fides. pter qua causa. qr fide vera
habes admoneo te vt resuscites
gram dei que est in te p ipoicone
manuu mear. Quia timotheus
masuetissimus erat et nimie pac:
encie hortat illu aplus. qtus fortiter
consistat in pdicacois officio et
fortiter redarguat negligetes in
quiens. Ideo inquit admoneo te
vt euigilare facias in te gra dei
vt sine timore pdices et corripias
peccantes. Gram aut dei appel
lat fidem doctrina et opacoz que
oia gratis dant. Non enim dedit nob
deus spm timoris sed virtutis. Duo
sunt timores vnus bonus alt malus.
Malus timor qui a diabolo imittit
que habuit petrus qn dnm nega:
uit. et de quo dicit dns. Nolite ti:
mere eos qui occidunt corpus.
Bonus aut timor a deo dat. quem
dicit isaias sic dnm requiuisse. et
requiescet in quiens sic eum sps timo
ris dni. et de quo dns in euangelio
Timete eu qui pt aiam et corpus
pde. De malo g timore per que
recedit quis a fide. dic hic aplus
Non dedit nob spm timoris vt
timeam psecutores huius seculi et cres
semus pp hoc a pdicacoe. si spm
veritatis x fortitudinis. vt constant
anunciemus verbu fidei et dilectionis
vt diligamus deu et pxim. et sobrie
tatis. vt in oibus sobrie et tepate
agam. Noli itaqz erubescere testimoniu
dni nri. Erant quida illo tempe
qui erubescebat dicere xpm ee homie

veru et mortuu et passu. Qdaz
enia negabat illu esse natu de
virgine et resurrexisse a mortuis.
qua pp̄ter alloquit timotheum
inquiens. Noli verecundari p̄bere
testimom xp̄o q natq est de virgine
q passus est q mortuq et q resur
exit atq ascendit ad celos ubi se:
det nūc in glia paterna. Sz neqz
me vinctu eiq erubescas q desrin:
as. q nō causa furti ā homicidij te:
neor astrictus vinculis sed p veri:
tate. sed conlabora euanio. labo:
ro ego. conlabora meū sedm vir
tutem dei. qui nos liberauit a
morte et vocauit vocacōe sca sua.
Hic iungit se oībq aplis qui a dnō
sunt vocati. Nam sic petrq. andre
as. iacobq et iohes a dnō vocati sē.
quibq dix. Venite post me. facia
vos fieri piscatores hoim. ita apo:
stolq paulq vocatq est de celo di:
cente dnō Saule. saule. quid me
psequeris. Ista vō vocacō sancta fuit.
q̄ p illā sctificati sunt. Nō sedm opa
nra ƚ merita nra vocauit nos.
sed sedm ꝓpositu suu ƚ sedm q ipse
diffiniuit et p̄destinauit. vocauit
nos et sedm gram que data est
nobis in xp̄o ihu. an tpa secularia
tempa secularia debeq hic intelli
gere tpa et secula q ex eo esse cepe:
runt. quo mudq factq est et dies
et nox. Nam antea nō erat scd'a
neqz tpa quousqz venit vicissitudo
diei et noctis et mutabilitas te
pis sed quasi euu erat. Igit an oīa
tpa et secula data est aplis gracia
in p̄destinacōe dei q apli xi essēt
futuri. ut oms eciam electi a
deo p̄destinati sunt in xp̄o an

iniciu mudi sic in epla ad eph dr.
qui p̄destinauit nos in ip̄o ƚ in xp̄o
ante mūdi cōstitucōz. de qua p̄desti
nacōe dicit dns in euanio Clarifica
me pater apud temetipm clarite
quā habui in p̄destinacōe p̄9 qm
mundq esset. manifestata est aute
sp eadem gra nūc in vltima etate
p illuiacōz saluatoris nri ihū xp̄i
ƚ per doctrina et miracula illiq q lux
est. et qui illuiat ocm hoiez. ondsa
est et manifesta illiq gra in mudo.
q est p̄destina an exordiu mundi.
qui destruxit qde morte resurgedo
a mortuis et electos suos demōstrā:
uocando. Illuiauit aut vita et incorup:
coez p euanm ƚ vitā etna et incorup:
coz atq inmortalitate quā ht in se ex:
quo resurrexit a mortuis. q resur
gens a mortuis iam nō moritur.
Ondit et manifestauit siu illuiauit
per p̄dicacōz euanij. quo sic ille vi:
uit ita speramq nos resurge et
viue sine fine feliciter cum illo. In
quo sp euanio positus et cōstitutq
sum p̄dicator euanij. enia hec pa
tior sed nō confundor ƚ nō erubesco.
Quid paciebat aplus ƚ persecucōes
flagella. carceres. vincula. opprom.
famem. et sitim. cetera q talia incomo
da. Scio enī cui credidi ƚ xp̄o. ideo q
nō confundor inter tormenta. et
certq sum. q potens est depositu
meū seruare in illu die. depositu
posuit pro comendatu. Et qd ha:
bebat aplus comdatu xp̄o ƚ salute
suā hebat apud illā comissā. In die
Certq sum inqens q potens est xp̄s
cui credidi seruare salute meam
in illum die ƚ in die iudicij quam

salutem in spe et fide illi9 colloquut.
Formā habe x exemplū sanoꝝ
verboꝝ que a me audisti. Sana
verba sunt sꝫ sana doctna. qn h°
qd pdicat opib9 implet. Bonū de:
positum custodi per spm stm qui
hitat i nobis x doctnā et opacōez
quā tibi cōmendaui. custodi p vir
tute spc sti qui est i nob. vel deposi:
tum qd accepisti per spm stm. custo:
di. Scis qr auersi sūt a me x recesse:
rūt a me omēs qui in asia sūt. Sꝫ
tn apls in tantū pdicauit in asia.
donec omēs asiam crederet. sic in
actib9 aploꝝ lucas dicit. Quare h
dicit apls omēs a se recessisse et ibi
go et h totū pro parte posuit ē. Cre:
diderāt go omēs electi asiam et pre:
destinati. recessert omēs reprbi et
nō pdestinati. Ex qb9 est phige:
lus et ermogines. Alter fuit phige:
l9 et alter philet9 et tn vterqꝫ apo:
stota. phigel9 et ermogenes socij fu
erūt de quib9 hic dr. et philet9 sitr
et himeneus de qb9 in septib9 ser:
mo hebit. Phigelus go et ermoge:
nes adheserūt nō simplr bto aplo
vt exploraret ei9 pdicacōz et con:
uersacōz et rphenderet eum. sꝫ cū
hoc nō potuissent recesserūt ab illo.
qr nō erant recte fidei. Det mīsidiaz
dns onesiphori domui x familie
ei9. Iste onesiphor9 asian9 fidelis
erat effect9 per pdicacōz apli q̄ cū
sui causa venisset romā adiputore
vtpote qui nobilissim9 erat ma:
gneqꝫ dignitatis reqsiuit v esset
apls. et cū repisset illū eē in carce
nō est dedignat9 venire ad illū.
sꝫ consolat9 est illū et pbuit ei q̄
necessaria erāt. Jn dic apls. Sepe

me refrigauit suo collo° et cōso:
lacōe. et catenā meā nō erubuit.
Det illi deus pr inuenire mīsidiaz.
Tale est hoc qd et illud qd legitur
in genesi. pluit dns fili9 a dno pre.
quanta ephesi ministrauit idē one:
siphor9 nō solū m et tibi sed etiam
alijs fidelib9 tu meli9 nosti ꝙ alij.
Tu vero fili mi. con: II
fortare in grā fidei vel sapia
que est in xpo ihu. et que
audisti a me per multos testes.
sꝫ q audistis corā multꝭ testib9. hc
cōmenda fidelib9 oib9 qui idonei
erūt alios doce. Illis debet cōmitti
pdicacō dina qui apti sunt illo offi
cio in oi conuersacōe sua viz vt qd
pdicant ore confirmāt opib9. Ne:
mo militans deo implicat se ne
gocijs sclarib9. qr necō pt duobus
dnis seruire deo et sclo. Secularia
negocia sūt. per vsuras et adulacōes
lucra tpalia adqrere. sic faciūt illi.
qui regib9 et comitib9 ideo seruiunt
vt ab eis tpalia bnficia accipiat.
a talib9 debent se custodire epi.
qui vt canones dicūt. pdicacōi dnt
semp insistere et oroib9. et nō solū
epi. sed etiā oēs ordo eccasticꝰ det
se in qntū valet ab hīs imunē rēdē
Ideoqꝫ debet qui deo militat ab
hīs se remouē vt placeat deo cui
se pbauit x cui se deuouit vt tpe
baptismatis. Laborātē agricolā
oportet pmū de fructib9 sui laboris
pcipere qntū ad lrāz ptinet di:
gnū est vt agricola et vinitor
pmū fructū degustent. Altiori aū
sensu ager est hic mūd9 vel eccia.
agricole et vinitores st pdicato:
res. qui ligone verbi dei excolūt
corda auditoꝝ. q debēt fruct9 sui
laboris x victū vestimtū et calciamtū

accipere ab auditoribus suis: quia
dignus est operarius mercede sua. et
primum debet illi sua necessitatem
implere ex hiis que accipiunt et sic
postmodum aliis de hiis que sibi sunt mini:
strare. Fortasse querit aliquis. quare
apostolus qui labore manuum suarum
viuebat talia precepit timotheo. viz
vt acciperet ab auditoribus suis ea
que necessaria sibi erant. Cui re
spondendum est timotheum bone
voluntatis atque intencionis fuisse. et
quod ipse beatum apostolum labore manuum
suarum viuere. nil quod suscipere a subiectis.
volebat imitari magistrum. si non vale:
bat operari quantum infirmitate stoma:
chi. quapropter scripsit ei apostolus quod acci
peret a subiectis subsidia consulens
infirmitati eius vnde et subdit. Intelli
ge que dico. quia quod ad te pertinet. da
bit enim tibi dominus intellectum non solum
in hiis. sed eciam in omnibus. Memor esto
dominum ihesum christum resurrexisse a mor
tuis ex semine dauid et de progenie
dauid secundum euangelium meum et secundum pre:
dicacionem meam. non propter timotheum scri:
bebat ista apostolus vt ipse ignoraret. sed
propter hereticos quos preuidit futuros
qui dicturi erant christum non resurrexisse
a mortuis. neque natum de virgine.
si enim de virgine natus non est. vtique
de semine et de progenie dauid descen:
dit. sed veritate roboratum est illum de
semine mulieris esse natum sine semine
viri et tamen virgo permansit. In quo euangelio
laboro vsque ad vincula quasi male
operans et quasi latro. aut homicida. sed
verbum dei non est alligatum in me.
Omnia incommoda sustineo propter electos et
propter illos qui electi et predestinati sunt
vt salutem consequantur. Nam si commor
tui sumus et conuiuemus. et si mori:

mur peccatis in baptismate. sicut christus
mortuus est carne sine peccato viuemus.
vtique cum illo in eterna vita. si in bonis
operibus permanserimus et modo iam
viuimus in spe. Si sustinemus propter tribu
laciones et passiones in hoc seculo
pro christo. sicut ipse sustinuit pro nobis
et conregnabimus cum illo in eterna beati:
tudine. Si negauerimus propter illum coram
hominibus. et ille negabit nos. sicut ipse
dixit. qui negauerit me coram hominibus.
negabo eum coram patre meo. Si non
credimus propter filium dei esse et verum deum.
Ille fidelis manet et verus deus manet
sicut deus omnipotens. non eget nostra laude. sic
eciam si adheremus ille non crescit. neque
si recessimus decrescit. quia semper idem ma:
net. Negare seipsum non potest et negare
seipsum non vult quod non sit deus vt beatus
augustinus dicit. nec enim decet deum vt se:
ipsum neget. Hec commoneo testificans
coram deo et testem deum inuocans.
Noli verbis contendere propter neque cum gen
tibus neque cum iudeis. Ad nichil vtile
est contendere nisi ad subuersionem
sed ad deceptionem credencium. Sepe
dum contendunt homines de questionibus
scripturarum maxime illi qui sapientes
videntur esse. decipiunt corda auditorum
simplicium. quod plerique talia proferunt
que contra salutem sunt et contra veritatem
non curantes nisi tantummodo vt vincant. Attamen
si aliquid disputandum est de scripturis
diuinis inter sapientes porius collacio
est habenda cum racione quam contencio cum
furore. Sollicite et studiose cura teipsum
probabilem et probatum et laudabilem exhi:
bere deo operarium inconfusibilem sine repre:
hensibilem recte tractantem et cum veri:
tate exponentem verbum veritatis. prophana:
na autem et irreligiosa et veritati contraria
et inanes loquia. que nullam vtilitatem

habet devita et fuge. multum enim proficiunt ad impietatem et multum prevalent ad irreligiositatem vaniloquia. et sermo eorum sicut hereticorum ut cancer serpit. Sicut morbus qui appellatur cancer quando nascitur in membro hominis. totum membrum occupat et plerumque totum corpus mortificat quia magis ac magis serpit et crescit carnem quam comedit. ita sermo hereticorum vitale anime comedit et fidem et mortificat ipsam animam suo errore. Et sicut cancer serpit et crescit de membro in membrum ita error crescit de uno in secundum in plurimos. Ex quibus hereticis mamiloqua hyntebus est hymeneus et philetus qui a veritate fidei exciderunt sive ceciderunt dicentes resurrectionem iam factam. Due resurrectiones a domino sunt probate et a nobis credite. prima est que fit in anima per fidem. quando homo qui mortuus est in infidelitate inobediencia iniusticia omnibus quibus peccatis venit ad baptismum. et per fidem qua credit in deum omnipotentem, et per graciam baptismatis resurgit ad fidem. ad obedienciam. de qua resurrectione dicit dominus. venit hora et nunc est. quando mortui audient vocem filii dei. et qui audierint et obaudierint. vivent. Altera est generalis corporum que erit in die iudicii. de qua etiam ait dominus. venit hora quando omnes qui in monumentis sunt audient vocem filii dei. et procedent etc. De ista resurrectione que fit in anima et fide loquitur apostolus. quam hymeneus et philetus dicebant iam esse. et nunquid verum non dicebant. verum utique nec propterea reprehenduntur ab apostolo. sed propterea. quia istam solummodo confitebantur. Alteram que erit in corpore denegantes. debemus nescire quod suum errorem hominibus inserere

presupserunt non negaverunt istam mentium resurrectionem ut beatus augustinus dicit super iohannem ne diceretur eis. si non resurgit anima quid mihi talia loqueris. quid in me facere vis. si non facis ex deteriore meliorem. quid mihi loqueris si non facis ex iniquo iustum. Multi tamen carnis resurrectionem negaverunt sicut hymeneus et philetus qui a fide et societate beati apostoli recedentes seminabant errorem huiusmodi dicentes. Cuicumque baptizatus iam resurrexit in anima. iam non est necesse ut timeat aliquis quod non erit resurrectio corporum. Sed firmamentum dei firmum stat habens signaculum hoc. quasi diceret aliquis. Et quis potest resistere eis. philetus scilicet et hymeneo. Ideo subiecit statim. firmum autem fundamentum dei stat. firmum fundamentum dei appellat fidem firmam qua credimus deum omnipotentem sicut credendum est. et qua credimus resurrectionem animarum in presenti et corporum in futuro. Istud fundamentum stat in cordibus fidelium habens hoc signaculum. scilicet quod sequitur. Novit dominus qui sunt eius. Ista est impressio sigilli quia novit et elegit dominus illos qui ad eius hereditatem pertinent et hoc est signaculum fidei. quia aliis recedentibus a fide, illi qui electi sunt nullo modo possunt seduci. Nam cognoscere dei eligere est. et si ita est et si dominus elegit illos qui sunt eius discedat ab iniquitate et ab iniquis hominibus et si non valet corpore saltem mente vel etiam ab omni iniquitate et errore recedit omnis electus qui nominat nomen domini sicut nominandum est corde videlicet ore et opere. In magna autem domo non solum sunt vasa aurea et argentea. sed etiam lignea et fictilia. Quantum ad literam attinet in magna domo regis etc.

Per aurū intelligunt hi qui spūalem
sensū habent. per argentū nitorē di
gnitatis qui hnt eloquium et simonē
isti sūt in honorē. quia ad honorē et gliā
patrie celestis sublevabūtur. Lignea et fi
ctilia sūt reprobi. qui dimergūtur in su
plicium dampnacōis. Si quis ergo emūda:
uerit se ab istis scilicet hereticis et erroribus.
erit vas in honorē. Iuuenilia autē
desideria .i. adulteriū. immūdiciā. luxu:
riam. furtū. rapinā. venacōē. vaga:
bunditatē omēque lasciuiā deuita
et fuge. Sectare .i. amplectere iusticiā
vt recte viuas. ac si diceret in loco
iuuenilium desiderior̄ insere istas vir
tutes. Stultas autē questiones indecorū.
hereticor̄ atque gentiliū. et sine disciplina
.i. sine aliqua vtilitate deuita. quia
generāt lites. lis vero generat odiū.
Seruū autē dn̄i oportet docibile esse.
quantū ad proprietatē verbor̄ pertinet. Hoc
distat inter docile et docibile. quia
docilis est qui alios potest docē. Docibi:
lis qui facile potest doceri. vn̄ dicitur. Erunt
omēs docibiles deo .i. facile docebūtur
a deo. Sed apl̄s nō curās de proprietate
verbor̄. videtur in hoc loco docibilem
posuisse pro docili. quia eps̄ docilis debz
esse .i. alios debet docē. Cū modestia
corripientē eos qui resistūt veritati.
ne forte det illis deus penitēciā scilicet de pri:
stinis erroribus et peccatis ad cognoscen:
dā veritatē. Iste sermo quod dicit ne for:
te. vel sicut quidā codices hnt. ne quando
det illis deus penitēciā pro si forte pone:
batur antiquitus. sed modo inusitatū habetur.
corripientē inquietos cū modestia. si
forte illis det deus penitenciā et resi
piscant a laqueis diaboli .i. vt recedat
ab erroribus diaboli. quibus illaqueati
tenentur et incipiūt iterū sapere veritatē. Na
resipiscere est iterū sapere a quo .i. diabolo
capti tenentur ad ipsius diaboli voluntatem peragendā.

·III·

In nouissimis diebus inst.
id est in ultima etate erūt ho
mines seipsos amantes scilicet non
deum. Seipsum amat. qui sibimetipsi
placet qui desideria et voluntates pro:
prias implet nō dei. nec potest dicere
cum petro veraciter. tu scis quia amo te.
Sicut non ille deū amat. qui nō querit vo:
luntatē suam. sed dei. Paulus apl̄s pro
pheta erat ideo quod prophetauit que modo
fiunt in ecclesia et que adhuc futura sūt
Cuiusmodi hoc anno pascūt oues xpi vt
suas velint esse nō xpi. nō se diuinaverit
amare nō xpm. Erunt cupidi .i. ama:
tores pecuniarum. elati. volentes aliis
dn̄ari. Sibi gloriantes de honoribus
quos a subiectis accipiūt. Blasphemi
deum blasphemantes per hereses.
Parentibus nō obedientes .i. prelatis spiri:
talibus. et etiā patri et matri. Ingrati
beneficiis dei. vel malū pro bono reddentes.
scilicet celesti patrē et matrem nō honorantes.
modū peccati transcendentes vel inficie:
tes animas suas vel alienas. Sine affe:
ctione .i. sine dilectione nō compatien
tes infirmis. Criminatores .i. detra:
ctores famā sanctor̄ maculare cona:
tes. Incontinentes. cupiditates pessimas
nō refrenantes. Immites .i. seui. lites
generantes. sine benignitate .i. sine beniuo:
lencia. Resistentes neque volentes sub:
uenire aliis. proditores .i. bonorū
hominū facta que occulta sūt inimicis
indicantes et manifestantes. quia nō
est homo qui faciat bonū et nō peccet.
proterui .i. procaces verecundiā huius
inuerecunda exagitacōē perturbantes.
voluptatū amatores magis quā
dei. Spiritalibus gaudiis. leticias tem:
porales anteponentes et desideria carnis
perficientes. Hec omnia vicia ex illa radice
pullulant cum sunt homines seipsos ama:
tes. Habentes quidem speciem pietatis id est

exemplu religionis. virtute autem
abnegantes. Virtus religionis su
pietatis est finis su completio p
cepti. x caritas de corde puro et
consciencia bona et fide non ficta. x
caritas cum fide et spe cum exercu
cione bonorum operum. Ex his enim sunt here
ticis sunt qui penetrant domos et ca
ptiuas ducunt mulierculas oneratas
peccatis. Preuidit spiritu sancto repletus apostolus
manicheos hereticos futuros et ali
os et loquitur de futuro quasi de presenti.
manichei enim ingrediebantur in domos
mulierum et decipiebant eas. et hoc ma
xime apud persidem. unde dicit apostolus.
Erunt in quibus quidam qui penetrabunt
domos et ducent mulierculas captiuas
a sensu recte fidei ad prauum sensum oner
atas peccatis. Que ducuntur variis de
sideriis atque erroribus. semper discen
tes et numquam ad scientiam veritatis per
uenientes. Semper discunt et numquam ad
scientiam veritatis perueniunt. qui studium
uidentur habere. sed non perueniunt ad
hoc ut discernant inter veritatem
et mendacium inter bonum et malum.
Quemadmodum autem iamnes et mam
bres restiterunt moisi ita et isti re
sistunt veritati. Aduersitas hereticorum
semper inquieta est. Iamnes et mabres
duo fratres fuerunt magi. quorum nomina
apostolus non inuenit in diuinis libris sed
in apocriphis x in occultis que ab ho
minibus non sunt legendi. quia inter vera
multa continentur falsa. Isti ergo duo ma
gi restiterunt moisi quando virgas suas
conuerterunt in dracones sicut moises
suam. et aquam in sanguinem. sed cum peruene
runt ad tercium signum adcinifes. i.
deficerent dicentes. digitus dei est hic
Sublato enim signo a terra sublata est
et eorum magica malefica. et bene

etiam a tercio signo sunt strati. quia vir
tute spiritus sancti qui tercia persona est
trinitatis illorum malicia sunt victa. Ho
mines dico corrupti mente reprobi
circa fidem x non probi. Sed ultra non
poterunt resistere si adhibita fuit
veritas. Sic factum est. statim ut here
tici in conspectu verorum doctorum venerunt
et cum illis ceperunt habere narraciones ultra
non potuerunt stare suis erroribus alios
sicut heluidius stratus est a beato hieronimo
et alii heretici ab aliis veris doctoribus.
Tu autem assecutus es meam doctrinam contin
stitucionem quod idipsum est. Institucio autem
dicitur quasi intus stacio. Et assecutus
es eam propositum meum bene viuendi. Omnes
qui pie volunt x religiose ac iuste
viuere in xpo persecucionem paciuntur. a a
diabolo. aut a malis hominibus vel certe
a suis propriis membris. Omnis scriptura diuinitus
inspirata x a deo data utilis est ad do
cendum alios ad arguendum negligentes.
ad corripiendum in malicia volentes permanere.

Predica verbum iiii
P
Insta in admonicione.
oportune. volentibus et impor
tune contra eos qui consistentibus. Importune no
lentibus. Argue. peccantes. obsecra
bene laborantes ut in melius proficiant.
Increpa illos qui nolunt corrigere se in
omni paciencia et doctrina. Quid est quod ad
titum scribens precepit illi in quibus.
Increpa cum omni imperio. Et ad timotheum
filium epistolam dirigens dicit. Increpa cum
omni paciencia nisi quod medicus erat amborum.
Nam titus nimis erat paciens ideo quasi p
cepit ei et instigauit ad hoc ut incre
paret cum omni imperio ne forte propter suam
mansuetudinem non corriperet delinquen
tes. Timotheus autem qui acrior animo
erat necesse habebat admoneri. ut cum
omni paciencia increparet delinquentes. ne

forte vl' modū dure increpās in de:
speracōe aliquē pusillanimē ponet.
Ad sua desideria coacervabūt sibi
magros .i. veritatis magros ꝯtēpnen
tes. ꝯgregabūt sibi magros qui illa
loquant' q̄ ipi desid'ant et ad volup'tes
ipoꝝ ꝑtinēt. prurientes auribus.
prurire est scalpere. Illi pruriūt au
rib9. qui semꝑ hn̄t aures itētas
adhoc vt aliq̄d audiāt noui. Opus
fac euan'te. Op9 euan'te est docere
et opari sic legim9 de xp̄o. q̄ cepit
ihc face et doce. qui ergo bonū aliq̄d
ānūciat. sed ipē idipm̄ op9 nō im
plet qd' docet. euan'ta quidē appel
lari pt̄. sed op9 euan'te nō facit. Mi
nisteriū tuū imple. Ministeriū illi9
erat alios docere. vt eo recedente
a corꝑe remanēt aliq̄s qui in ei9
locū subrogari potuisset. Et ē sens9
temp9 mee passiōis iam īminz et
in pximo est. et tu9 recess9. sicut
ergo ego te docui vt remanēt p9 me.
qui ministeriū meū impleret. sic et
instrue alios qui succedant tibi. E:
si dicet ei timothe9 q̄ pcipis vt im
pleam ministeriū meū. Subiūxit di.
Ego em̄ iam delibor et tp̄s mee re
solucōis instat su imminet. Libare
dicim9. degustare. effundē vel imo:
lare. Vn̄ ꝯponit' delibo. as. et delibō
caris. hic aut̄ p sacrificare et imola:
re ponit'. Ac si dicet. Ego em̄ iam
imolor. Sacerdos petri et pauli ex:
titit nero. sed ei9 imolacō nō est
reputata ad graz. mors aūt ioꝝ
gratissim deo sacrifi'm fuit. Bonū
certamen certaui .i. bn̄ pugnaui.
cursū ꝯsumaui sic ille qui in stadio
currebat ꝑueniens ad locū destina:
tum brauiū sibi ꝯmissū accipiebat.
sic bt̄s apls̄ inter metas fidei curēs
ꝑuenit ad coronā sui laboris. vn̄
ipē dicit. Fidem seruaui. In reliq°
sil' dereliquo vel de cetero reposita
est m̄ et reseruata apud dn̄m corō
iusticie. quā reddet m̄ dn̄s in illa
die .i. in die iudicij iustus iudex.
Sic loq̄t' de die iudicij absolute q̄si
dere oīb9 nota. Reuera em̄ oībus
certa et nota debet esse illa dies.
et ab oīb9 est expectanda. Nō solū
aut̄ m̄ sꝫ reddet coronā iusticie.
sed et hiis qui diligūt aduentū ei9.
Illi diligūt aduentū ei9. q' secur̄i
de pmio sperāt se remunerari ab
illo. Sic rex q̄libz aut īꝑator aliqui
suoꝝ pncipū coronā tribuebat anti:
quit9 victoriā iam repōtanti de
hostib9. ita dn̄s victorib9 suis et
militib9 pmia etna et braua sn̄
fine māsura donabit. Demas me
dereliquit diligens hoc seculū ma:
gis q̄m deū et abijt tessalonicam.
Iste adhesit beato paulo ꝑ multū
temp9. sed cū temp9 psecucōis ad:
uenisset recessit ab illo et factus
est apostota. Crescēs in gallaciam.
Titus in dalmaciā. Iste extitit
fidelis et causa pdicacōis abijt ad
alias nationes aplō volēte. Mar
cum assume et adduc tecū. est em̄
m̄ vtilis in ministerio pdicacōis. Iste
est marc9 euan'ta. qui et cū petro
et paulo multo tpē mansit. aliq̄n
morās apud petrū aln̄ ap° paulū.
Penulā quā reliqui troade ap°d car:
pū veniēs affer et libros quos ibi
dimisi. maxie aut̄ mēbranas de:
fer vbi scribā eas eplās. Penula
vestis erat ꝯsularis qua induebant'
ꝯsules romani ingredientes in curia.
Sꝫ fortasse q̄rit aliq̄s vn̄ accidat
hoc gen9 vestimti bt̄o aplō. Cui

respondendu est romanos an
aduentu dni hunc habuisse more
siu consuetudine. qn monarchiam
tocius orbis sibi adqrebat. vt q:
cumqz gens eis cum pace et coronis
occurrisset. darent eis libertatem
in tantu. vt fres illor dicerent
ciuesqz romani appellarent. dabat
qz eis ptatem edificandi curiaz
habe consules sic et ipi habebat. pr
igit bti pauli de giscali oppido terre
repmissionis. vbi nat fuerat tras
lat in tharsu cilicie quoda tepore
venientibus romanis per ciliciam occurrit
et ipe cum aliis tharsensibus vtpo:
te qui nobilis inter illos habebat
excepit qz eu pace. Tunc romani dede:
rut eis libertate supradicta ac pta
tem edificandi curia. vestes indue
consulares vt penulati intraret
in curia more romanor. Ubiqz pr
beati pauli penula accipe meruit
causa dignitatis. post eu mortem
apls ob memoria eius recordacois
hanc vestem sibi retinuit. Allexa
der erarius multa mala m ondit.
Iste est alexand de quo iam supra
diximus qui reuersus est ad aposta:
siam sua. et qr aurifex erat fabri
cabat edes diane apud athenas
vn et ipe commouit oes ciuitatem
con apl̄m resistere fortit pdicacoi.
Reddet ei dns scdm opa eius. No
ait reddat optatiuo mo sed reddet
indicatiuo qd verbu pnunciatis
est no imptantis. Sic dixit et d'i a
apocrisi iudeor cui euersioz immi:
nere cernebat paciet te deus paries
dealbate pplhete cum maxie solet
figura ipcantis futura pdicare.
sic verbis pteriti tpis ea q ventura
erat se cernerct. In pma mea de:
fensione nemo m affuit. defen
sioz in hoc loco appellat psecucoz

atqz pssima qua sustinuit. qn in pmordio
sue fidei missus est cum barnaba
ab spu sancto ad pdicandu. qua persecucoz
bene vocat defensioz. qr tribulao
tpalis defendet electos in die iudicij
a penis inferni. Omnes me dereliqrut
n illis imputet. no orat p alexadro
qui inuidencia fnitate obpugnado
peccauit. sed pro his orat qui no ab
rumpat amore sed timori succumbue:
runt vt eis ignoscat. Quapropter mi:
tum interest. cu post agnicoz di q q
obpugnat fnitate et aduersus ipaz
grām qua reconciliatus est deo inui:
dencie facibus agit. Dns aut m assi:
tit vt audiant oms gentes verbu
pdicacois de ore meo. Et liberatus
sum de ore leonis. i de insidijs diabo
li de quo dicit petrus. Aduersarius vester
diabolus tamqz leo rugiens qrit quem
deuoret. vel eciā leone appellat nero:
nem. de cuius manibus liberauit eum
dns qn venit roma adductus ab his
qui pcrat iudee ob hoc qr cesarem
appellat. Na cum venisset roma duo:
bus annis mansit in libera custodia
et in suo conductu. et postea transiuit ad alias
naciones in circuitu rome. Na qn
ista scribebat ipe in libera custodia erat.
et qr statim vt adductus est no est in:
terfectus idcirco dicit se liberatu. Do:
minus ihc xpc cu spu tuo. Dns ihc
sic deus et ho est. ideo orat apls
vt verbu dei pris. dns viz ihc sit cu
spu illius. Et si fuit cum spu erit et
cu cor. Gra vobiscu i remissio pccor
et reconciliacio dei patris omnia qz bona
q diuinitus sui gratis largiut sint vobiscu
Amen i fiat vel vera sut que hacte:
nus scpsi.

Explicit secunda epistola
ad timotheum cu eius ex:
planacoe. Incipit nc feliciter
epla ad titu pmisso prologo.

prologus ad titum. I

Transiens apostolus a creta insula ad alias nationes et ciuitatum incolas reliquit titum discipulum suum crete vice sua. vt haberet nuper ad fidem venientes protectorem. ne forte iudeorum garrulitate aut hereticorum latratu a statu recte fidei subuerterentur. Sed vt illum sollicitiorem reddet. presertim cum castigacio suorum ordo magistrorum studiosiores efficiat discipulos commouens facit eum et instruit apponens de constitucione presbiterorum et de capitali conuersacione et de hereticis vitandis qui de iudaicis fabulis credunt scribens eis a nicopoli.

Paulus seruus dei. Capitulum I

Cum dominus ac redemptor noster apostolis dixerit. iam non dicam vos seruos et amicos meos. quare post quam egregius predicator et magister gentium seruum se postmodum vocauit. Sed si bene perpendimus duo esse genera seruitutis et timoris procul dubio luce clarius patebit. quia non extitit contrarius verbis dominicis. Siquidem seruitus timoris est qua timet seruus dominum suum et ancilla dominam suam timentes flagellari ab eis. Seruitus autem amoris quo timet bonus filius patrem eius metuens animum eius offendere in aliquo atque hereditate priuari. De seruitute autem illa que pertinet ad timorem penalem dixit dominus apostolis. quia non dicam iam vos seruos timoris. De illa vero que pertinet ad amorem filiorum loquitur alibi dicens. Cum feceritis omnia que precepta sunt vobis. dicite. serui inutiles sumus quod facere debuimus fecimus. Et presta. Timor inquit domini castus permanens in seculum seculi. Hunc namque timorem habent et sancti angeli. quem perfecto habuerunt apostoli per aduentum spiritus sancti. per quem diffusa est caritas in cordibus eorum. quem et nos summopere habere debemus. Queri eciam potest quid sit quod in epistola ad romanos seruum ihesu christi se dixit. hic autem seruum dei patris. Nam cum dicat paulus seruus dei nomine dei persona patris accipitur. Ad quod dicendum quia vt demonstraret in tribus personis vnam essenciam. vnam deitatem vnamque potenciam esse. apte ibi seruum se dixit christi ihesu. et hic seruum dei patris quoniam sicut inseparabiliter ille tres persone regnant et dominantur omni creature. ita inseparabiliter omnes seruum sibi deuotum possidet atque hoc quicumque seruus est christi vtique seruus est patris ac spiritus sancti. Apostolus autem ihesu christi. Sicut seruitus apostoli indifferenter ad totam trinitatem refertur. ita quoque apostolatus eius in omne ad totam trinitatem referendus. Tota enim trinitas elegit illum ad predicacionis graciam dicens ad apostolos. Segregate mihi paulum et barnabam in opus aliquod assumpsi eos. At uero considerandum discreuit seruitutem ab apostolatu. quod non omnis qui seruus est et apostolus. sed quicumque apostolus vtique et seruus. secundum fidem electorum dei. Electos hic accipere debemus illos de quibus dominus dicit. Non vos me elegistis. sed ego elegi vos. Et de quibus idem egregius predicator. qui elegit nos in christo ante mundi constitucionem eos scilicet qui non tantum vocati sed in re electi sunt ad gloriam sempiternam. secundum quorum electorum fidem paulus christi ihesu apostolus est. quia rectitudinem fidei quam ipsi apostoli tenuerunt missus est ipse gentibus. gentibus predicare. Et agnicionem veritatis que secundum pietatem est. Ex superioribus pendet hoc modo. apostolus ihesu christi secundum fidem electorum dei et secundum agnicionem veritatis que veritas secundum pietatem est. Veritas est christus qui dicit. Ego sum via veritas et vita. secundum quam agnicionem paulus

apostolatus officium impleuit. immo secundum
agnicionem totius trinitatis que summa est
veritas. In hoc enim secundum agnicionem
veritatis apostolus extitit. qui agnouit om-
nipotentem deum trinitatem habere in personis
et vnitatem in substancia deitatis. Et
hec agnitio veritatis bene secundum pie
tatem. hoc est cultum et religionem
dei dicitur constare quod ea docet et aman-
do complectitur que ad religionem veri
dei pertinent. Est nanque veritas ca
rens pietate sicut est in liberalibus arti
bus. Gramatica enim atque dialectica
veritatem recte loquendi habent. et inter
falsa ac vera silogismorum argumen-
tacione diiudicant. sed tamen agnicionem
pietatis in se minime habent. dum de
religione veri dei et salute anime non
disputant. Geometria vero et aris
metrica simul quoque et musica que numerorum
subtilitate constituitur agnicionis quandam
veritatem in se habent. sed non est illa sci
encia pietatis agnitio. Vt ergo apostolus
ostenderet se agnicionem illius veritatis
habere que secundum pietatem est. idcirco ita
prouide ista protulit. Sequitur In spem vi-
te eterne. Fides electorum agnicio veri-
tatis que secundum pietatem est in spem
vite eterne posita est. Quia quicumque fidem
rectam habet atque agnicionem omnipotentis dei.
quam pie et religiose exornat viuen-
do vtique spem eterne remuneracionis pos-
sidet. Neque enim valet aliquis dicere ha-
bere fidem agnicionemque veritatis. si de fu-
turo erit spes certa quam promisit qui non
mentitur deus ante tempora secularia. Certum
omnibus fidelibus est. quia omnis homo mendax.
solus autem deus est verax. qui potest cun-
cta implere que promisit. Ipse ergo qui non
mentitur. quia summa veritas est. ipse
promisit fidelibus suis vitam eternam
ante tempora secularia. Secula dicta a se-
quendo quod in se reuoluantur varrone

testante. Secula autem computantur
ex eo quo materies informis per
species distincta est. et ex quo deus
dixit. Fiat lux. facta que est lux. Ex
eo cepit varietas temporis et vicissi-
tudo horarum pariterque dierum in
semet reuolui. Antea vero vt do-
ctores dicunt non erat tempus sed
euum quod solummodo esse habebat. Nam
inter tempus et euum hoc distat. quod
euum stabile est. tempus vero mu
tabile. Quod si hominibus promisit vitam
eternam quod omnino non dubium est quomodo
promisit illis qui needum creati erant
ante tempora eterna. nisi quia in eius eternitate
in presciencia et predestinacione iam fixum
erat quod congruo tempore futurum erat.
Quamuis igitur humana diuinis ex
toto non sint comparanda. diuina
tamen aliquid sub exemplo. vt lucidius
comprehendatur quod dicitur. Quilibet ho
minum cupidus filii multo ante quam ha-
beat illum parat domus familiam. pos-
sessiones. prediorum disponens in animo suo
omnia illa dare filio suo. needum ad-
nato. et ita pater omnibus deus in presciencia
et predestinacione sua promisit fidelibus
atque electis suis ante omnia tempora vitam eternam
dandam. Sequitur Manifestauit autem tempori
bus suis verbum suum in predicacione
que credita est mihi secundum preceptum sal
uatoris nostri dei. Verbum dei patris
filius est de quo iohannes. In principio
inquit erat verbum. et verbum erat apud
deum et deus erat verbum. Istud ver-
bum quod in natura deitatis inui-
sibile erat. manifestauit deus pater
per humanam naturam in qua homo factus
est. visibilis mundo apparuit temporibus
suis et congruis et ab illo dispositis
de quibus idem apostolus alias dicit. Po-
stquam autem venit plenitudo temporis mi
sit deus filium suum etc. Vita ergo eterna

Ad philemonem

qua pmisit deus pr electis ante oia secula verbu illius est qui de se ipso dix. Ego sum via veritas et vita. et qui filiu pmeret habere qui est vita habet utiqz patrem cum spu sco. que tota trinitas vita eterna est. sic ipse dns ait. hec est vita etna ut cognoscat te et que misisti ihm xpm cum spu sancto unu et veru deu esse. Vita igit etna qua pmisit an oia secula i verbu suu maifestauit deus pr tpibus suis eo mo quo libro dierum hetur. maifestauit quoqz nob qui no vidimus illu patrem in pdicacoe sive p doctna pauli apli. q credita est et comenda est ei scdm pceptu saluatoris nri dei qui dix apostol. Segregate m paulu et barnabam in opus ad qd assupsi eos. Saluator aut deus no alius intelligit qua filius. ipse em cu patre et spu sancto unus et verus saluator et deus e. tito dilecto filio. filiu suu eum vocat. doctna. exemplo. erudicoe. atqz disciplina. no tn nata. Eode mo titus filius eius erat quo et corinthii qbus ipse dicebat per euanm ego vos genui. na ipse ad fide xpi eu adduxat scdm cometem fidem no scdm oim credentiu fidem. quia no oim fides est pfecta. sed scdm coem fide dicit hoc est scdm sua et illius quorum fides pfectissima erat. Gracia et pax a do patre nro et xpo ihu saluatore nro.

Explicit epla ad titu cu eius exposicoe. Incipit nc epla ad philemone pmissa pfacoe.

Beato aplo pdicantis euagelica verba intonante in asia credidit int ceteros vir qdam nobilis noie philemon diuina gracia illustratus et baptizatus est i sacro ac viuifico fonte. Aplo aut digrediente ab illis partibus no e psecutus cum philemon. sed remansit in ppa regione ministrans fidelibus de suis facultatibus. Diues em erat abundas multis opibus. habebat tn seruu noie onesimu adc infidele qui fugiens eu furatus est bona illius. Et qr dns ius magne potestatis erat atqz nobilitatis timens comphendi ab illo. multisqz tomtis affici utpote cui no paruu dispendiu intulerat transiit mare et a grecia venit romam. ibi qz reperiens aplm retrusu in carcere p fide xpi. accessit ad eu. qm cognoscebat ab illo. sic qr ab aplo instructus credidit et baptizatus ministrabat ei. Et qr aplus pdicabat seruos subiectos ee debe dnis suis. indignu duxit seruu alienu sine volutate sui dni secu retinere. quapp remisit illu ad dnm suu scribens ei familiares lras detarre p eunde seruu. qbus suscipet illu cu affectu dilectionis no inferens penas pro bonis sibi ablatis ut eple pncipium mistud est. P

Paulus vinctus xpi ihu. De noie apli sepius in aliis epistolis disputatu est. Nunc videamus qr in exordio huius epistole vinctu xpi ihu se dicat et no aplatus reticeat qd in aliis solite pone con sueuit. plus ergo videt dice vocans se vinctu ihu xpi qm aplm. quoniam multi fuert qui dixert se esse aplos xpi du pdicaret. qui noluert esse in vinch xpi ihu refugientes tormtu pas sionis. no tn oes vincti xpi ihu vinctus dici pt. quia multi latrocinio aut sacrilegio. aliqz culpa pmeret mitti in carcem vinculisqz astringi. Qui vo p veritate fidei vinculant dubiu no est qm victi

xp̄i ihu existunt. sic paul9 alii q3
apli. qui gl'abant' vincti xp̄i ap:
pellari. digni erāt habiti p noīe
ihu contumeliā pati. dicat ergo se vin:
ctū ihu xp̄i. vt nullo mō audeat inex:
pletū dimitte. neq3 denegaret qd'
miles tanti regis rogabat. Et ti:
motheus fr. Timothe9 coeps ei9
erat ab illo ordiat9. id est fr in
fide. ponit aūt eū noīe suo nom
coepi sui. vt maioris autoritatis
esset epla ei9. pt et alit intelligi
qmīq3 apls eplās suas dictabat.
erant discipli ei9 in circuitu eius
consid'antes et si alicui aliqd re
uelatū esset ita ponebat in corpe
eple vtpote sua verba recogitans.
qr dnus sepe iuniori reuelat qd me:
lius est. Quapropter qr principes erat
illi9 eple ponebat nom ei9 vt sim.
philemoni dilecto et adiutori nostro
et appie sorori kme. In greco n ha:
bet dilectis sed diligibilis. Nam
dilect9 pt dici qui diligit et nō
diligit neq3 est dign9 dilectione.
Diligibilis aūt qui et diligit et
diligit dign9 est dilectione. qd'
isti philemoni satis congruit. Hic eni
erat dign9 dilectione. id est dili:
gebat ab aplo diligens et ipē apo
stolū. Adiutorē eum vocat. qr ope
pdicationis collaborabat illi et admi
nistratione facultatū suarū subueniebat
fidelib9. Appia quā vocat sororem
karissimam religiosa femina credi fuisse
qp causa dignitatis sororē appellat
in fide. Non qr reuera soror ei9 exti
terit in carne. Fuit aūt [illegible] phi:
lemonis. q̄ etiā soror nata. Inseri
nom ei9 mediū int duos viros apli:
tos int cooperatorē viz pauli. philemonē
et commilitonē ei9 archippū. vt tali ex.

vtroq3 latē fulta comitatu nō videa'
ordinē sex9 here sed meriti. Hic
aūt archippus arbitrand9 ē cū
paulo et timotheo cont aduersa:
rios pro xp̄i noīe alīs dimicasse
et victor extitisse quapropter nūc eo
milito illorū nuncupat' qr in eode
certamine bello q3 victor extiterit
sic q' adhuc commilitaret illis in
pdicatione assidua. Et eccle q est
in domo tua. philemone ad fidem
veniente credidit vxor et liberi
et maxima pars familie ipi9 qbus
oībus apls verba salutaria dirigit.
et quasi plebs eccle noīe designauit
illos. Ecclia siquidē latino vocabulo
dr conuocatio fideliū. Vt ergo certi9
putant nō ad archippi. sed ad phi
lemonis psonā referendū esse
apptē apte patefecit dicens. Que in
domo tua est o philemon. Gracia
vobis et pax a deo patre nrō et
dnō ihu xp̄o sp sit. In oībus pene
eplis equale primo ponit gram
eis et pacē optans quib9 scribit
Gracia aūt est fides et remissio
pctorū quam gratis consequimur
in baptismate. pax vero qua reco
ciliamur deo patri et angelis. pt
etiam ita intelligi vt ad deū pre
referat' qd dr gra vobis a deo
patre nrō et pax a dnō ihu xp̄o.
qui p sanguinē passionis sue fact9
est nobis pax et reconciliatio. Sz qr
vna ē patris filii q3 natura meli9
est vt simul ad vtrumq3 referam9
et gram et pacē sic in aliis eplis
meminim9 plenius exposuisse psoa
sp̄t sancti in donis suis intelligit'
Gratias ago deo meo. sp memoriā tui
faciens in oronib9 meis. Hacten9
paul9 et timothe9 philemoni ap:
pie et archipo parit scripserunt.
tn in sequtib9 appbat aplm tm'

ad philemonem scribere. et unum cum uno
sermocinari. Hunc etiam morem
in aliis epistolis eius invenire possumus.
ut cum plures in prefatione ponantur postea
per totum corpus epistole unus iudicatur
disputans. Cum ait gratias ago deo
meo semper memoriam tui faciens
in orationibus meis ita est accipien-
dum ut semper gratias ageret deo pro
illorum salute quos domino adquisivit.
semper quoque memoriam illorum ageret in ora-
tionibus quatenus in fide recta bonisque o-
peribus perseverarent. Nec mirum
si ille qui alios hortatur dicens: In omnibus
gratias agite et sine intermissione
orate. ipse etiam hoc opere primum exhi-
buerit. Et nota quod cum dixisset gratias
ago deo statim subintulit meo.
quoniam cum omnium deus omnium dicatur deus
sit specialiter tamen illorum dicitur deus qui per fidem
et vite meritum eum venerantur et colunt
utpote deus abraham. ysaac et iacob.
de quibus ipse dicebat moysi. Ego
sum deus abraham. deus ysaac. et deus
iacob per fidem videlicet rectam vitaeque
meritum. Et quia beatus apostolus fidem
constantissimam habebat per quam scie-
bat deum sibi placabilem fore. vite
quoque meritum quod non ignorabat illum
delectari cum fiducia dixit. gratias
ago deo meo. id est laudem refero illi gra-
tiarum actionem pro salute tua. Audi-
ens karitatem tuam et fidem quam habes
in domino ihesu et in omnes sanctos. Phi-
lemon qui tanta laude dignus
erat apud apostolum. haut dubium quin
caritatem haberet erga deum et proximum.
Fidem quoque habebat in domino ihesu cre-
dendo in eum et in omnes sanctos i-
mitator fidei illorum existendo.
Ille enim fidem et caritatem habet in deum
et in omnes sanctos. qui ipsam cari-
tatem et fidem in operatione servat. Ut com-
municatio fidei tue secundum quod dicas et

participas fidei apostolice evidens fiat.
in agnitione omnis boni in christo ihesu.
Sic ergo ex prioribus ita coniunge. Gratias
ago deo meo audiens caritatem et
fidem quam habes in domino ihesu et in
omnes sanctos. sed quod tui memoriam facio
in orationibus meis. ut participatio fidei
tue qua participas fidei apostolice evi-
dens fiat. quod est dicere. fidei apostolice
evidens fiat. manifesta fiat omne bonum
in se habere. communicatio siquidem hic pro par-
ticipatione fidei apostolice accipiatur cui
ille participabat. quamquam et ad communicationem
possit referri qua participabat fidelibus
de facultatibus suis. Gaudium enim ma-
gnum habui et consolationem in caritate tua.
quia viscera sanctorum requieverunt per te frater. In
carcere erat beatus apostolus ibi quoque famam
philemonis audiebat quod maximum
refrigerium prestaret sanctis in tribula-
tione positis. unde et plenius innuit
quod dixerit gratias ago deo meo. memo-
riam tui faciens in orationibus meis. di-
gnum quidem erat gratias agere deo pro
caritate eius qui internum cordis affectum
et profundos animi sanctorum recessus susci-
piendo refrigeravit. Viscera siquidem
aliquando ponuntur pro filiis. aliquando vero pro
interno et immenso dilectionis affectu.
hic vero pro utroque accipi possunt. Viscera
inquit sanctorum requieverunt per te. id est filii
sanctorum in tribulatione et egestate po-
siti refrigerium acceperunt in consolatione
tua et in subministratione qua eis mini-
strasti. sive intimi sensus et magni af-
fectus sanctorum requieverunt per te. Magnum
etenim refrigerium habent in tribulatione
et egestate positi. dum aliquem inveniunt
consolantem quod aperte innuit implesse
se iste philemon. Propter quod sed quia
intimi affectus requieverunt per te. multam
fiduciam habemus in christo ihesu imperandi
tibi quod ad rem pertinet hoc est ad-

vtilitatem tuã. ꝑpt᷑ caritatẽ magis
obsecro. cum sis talis vt paulꝰ sen-
ex. nc̄ aut̄ et vinctus ihu xpi. Jd-
circo repetit se vinctũ xpi ihũ esse.
vt illum in fide ꝑfectissimũ reddet.
Nec desperaret si et aliq̃ contrietas
ꝑruperet. sic eciã vt qr illi alit̄ s-
uenire nõ poterat posito in tbula-
cõe saltē qd̄ obsecrabat pro suo fam-
liꝰ impetraret. poterat aut̄ illi im-
perare sic ipē maifestat vtpote apo-
stolꝰ subiecto. ꝑ sermõ cuꝰ studio ad fidē
venerat. Sed qr maxiã caritatem
hēbat erga oms sanctos. maluit
obsecrare quã imꝑare. Nec enĩ erat
necesse vt ex auctoritate aplica ei im
ꝑaret. Jn hoc enĩ qd̄ dicit. cũ sis tal'
vt paulꝰ senex. ondit illũ coeuũ
sibi. ac ꝑ hoc honorabiliꝰ alloqt᷑
illũ. qm̃ si esset iunior etate. obsec°
te pro meo filio quē genui i vinc'
onesimo. volēs ipetrare qd̄ postu-
labat iam nõ pro seruo philemonis.
sed pro suo filio ꝑcat᷑. vt dũ audit
illũ filiũ ab aplo vocari. magis
diligat illũ vt frēm. qm̃ com̃tis af-
fiat. ꝑ fugã et in vtilē suũ. Genu-
erat aut̄ illũ in vincul' positꝰ. nõ
carne sed ꝑdicatõe sic et corinthios
quibꝰ dicebat. per euanm̃ ego vos
genui. Jn vinculis enĩ tenebat᷑ qñ
ad illũ venit onesimꝰ qui tibi alĩn
inutilis fuit. nũc aut̄ et m̃ et t᷑ vtil'.
Jnutilis fuit onesimꝰ dñõ suo phi-
lemoni. qm̃ nõ solũ deseruiciꝰ fuga
se subtraxit. sed insr̄ bona illiꝰ furca-
tus est. Tibi inquit soli inutil' nõ
ceteris. Nunc econtrio vtilitatē co
pñ sacõe qua et ipsi dño et paulo vtil'
est effectꝰ per paulũ plꝰ caritatis meret᷑
quã odij an meruat. dñõ suo in hō
erat iam vtilis. qr seruiebat aplo
pro dño suo qd̄ vtiq; dñs eiꝰ de-

buerat agere si pñs ei fuisset. Apo-
stolo in hoc erat vtilis. q illo in
carcerē vinculisq; detento ministra
bat ei pro vt poterat in tpalibus
etiã sr̄ in spũalibꝰ deferēs lrãs
apli huc illucq;. Tu aut̄ illũ vt
mea viscera suscipe. Viscera sic
iam diximꝰ sunt intimũ cordis af
fectũ et plenã ex aĩo voluntatem.
cũ totũ quicqd in nobis est susci
pitur a rogante. Alii intelligut᷑
et filij. Suscipe inqt illũ vt mea
viscera. hoc est vt meũ filiũ ꝑmũ.
vel in illo suscipe internũ affectũ
dilectõis mee. quē ego volueraz
mecũ retinē. vt pro te ministraret
m̃ in vinculis euangij. Jdcirco filiũ
suũ et filiũ vinculoꝝ et ministrũ
euangij in vinculis constituti todēs
replicat vt philemon prudēter
et dispensatorie tantũ in ꝑfatõe
laudatꝰ nõ auderet negare. ne
suis laudibꝰ videt᷑ indignꝰ. vt
pro te inqt m̃ ministraret. qm̃ si fieri
posset tu debueras m̃ in vinculis
posito ministrare. Sine aut̄ tuo con
silio nihil volui facē. hoc est noli
eum sine tuo ꝯsensu retinē. vti
ne velut ex necessitate bom̃ tuũ esset.
ꝑ volũtariũ. vl' poterat qꝰ aplus
sua volũtate philemonis onesim sibi
in ministeriũ retinē. ꝑ si hoc sua volũ
tate eiꝰ fecisset. bonũ qd erat eiꝰ.
ꝑ nõ volũtariũ. Qꝫ aut̄ nõ esset
volũtarium ondet᷑ nõ esse ex toto
bonũ. Nihil quippe ꝑfectũ bonum
est nisi qd̄ vltroneũ. Ex quo apli
consideranda prudenti est. qui idcirco
fugitiuũ seruũ remisit ad dñm
vt posset dño suo prodesse dum
ab eo fuit ꝑmissꝰ qui ꝑdesse non

Philemon

poterat. si teneret domino ignorante
neque volente. quo loco querit non
nulli quare omnipotens deus non creauit adam
ita vt non posset peccare. quibus
respondendum est. quia si talem fecisset eum
vt non posset peccare. bonum eius non
esset perfectum neque premium mereretur. si ne-
cessarium neque liberum arbitrium haberet.
creauit enim hominem ad imaginem
et similitudinem suam. vt sicut ipse voluntate
est bonus non necessitate. ita et homo
voluntate esset bonus non necessitate.
Forsitan ideo ad horam a te discessit
sit. vt in eternum illum reciperes. iam
non sicut seruum sed plus seruo karissimum
fratrem. pulchre ad dubium dubitati-
uum addens. forsitan. sententiam
temperauit. Multa quippe sunt dei iu
dicia et temerarium est qui de certo
pronunciare quod dubium est. Caute ergo
et timide et non fixo gradu locu
tus est. ne videretur omnibus seruis oc
casionem fugiendi dare. vt predicatorum
discipuli fierent. Ad horam autem dixit ad ho
ram pro tempore posuit. Omne enim tempus
presentis vite ad comparacionem eternitatis
quasi nihil est. quasi breuissima hora. vt eter-
num illum susciperes. Nullus dominus eternum
seruum potest habere. quoniam vterque illorum
et condicio vtriusque morte finitur. One-
simus vero qui per fidem christi eternus
factus est eterno philemoni. qui et
ipse in christum crediderat. spiritu libertatis
accepto. iam non seruus sed frater
in fide cepit esse. de seruo frater karis-
simus et frater eternus. Vnde apostolus dicit
vt eternum illum susciperes hoc est eter-
naliter cum christo regnaturum et non sicut
seruum sed plus seruo id est magis quam
seruum. karissimum videlicet fratrem. plus enim per
tinet ad nos frater in affectu carita
tis quam seruus. Habebat quidam
codices vt pro seruo. karissimum
fratrem reciperet quod vtraque accipi
potest. quoniam qui fugit seruus erat. adhuc
infidelis existens. quoniam vero rediit
est iam frater erat in fide. fidelis
effectus. vt et philemon non dedi-
gnaretur illum vice fratris tenere. addi-
dit maxime autem michi. si michi karissimus frater
est. quanto autem magis tibi et in carne
et in spiritu debet esse carus. Michi quidem
spiritu est coniunctus propter vnitatem fidei.
tibi autem et in fide secundum spiritum et in carne
qui ad te pertinet. Fide enim est frater tuus.
carne autem et condicione tuus seruus quem
propter magis a te debet diligi. siquidem
quando erat ei subiectus in carne non
erat ei iunctus in domino. nunc autem
et in carne et in domino. Ex quo colligitur
seruum qui crediderit in christum dupli-
ci domino suo lege constringi. vt ei et
in carnalibus necessitate iungatur ad
tempus et in spiritu eternum copuletur. Si ergo
me habes socium in fide. suscipe illum
sicut me. quasi diceret. Si me vis habere socium
habeto et onesimum quem et ego et consortem
et socium habeo. Quem si non volueris
habere vt fratrem et socium. attende quia et
me habere non poteris. Si autem aliquid
tibi nocuit aut debet michi imputa.
Ego paulus scripsi mea manu ego red-
dam. Ego in quantum quia alias epistolas
meas non scribo sed dicto. tamen amoris
tui. et vt obtinere possim quod
postulo scripsi istam. Ego reddam quod
onesimus furto rapuit. huius promissionis
epistola ista testis est. quam non solito more
dictaui. sed mea manu scripsi eam. vnde
potat ei reddere quod onesimus abstulit si quid
in carne tenebatur. Cui ergo diuiciis temporalibus
pro christi amore carebat. seruus erat
posse ei compensare ex dono celestium
diuiciarum. Ego igitur reddam et obtentu meorum
precum thesauros indeficientes. Noli morulas

facē indulgendo onesimo. securus esto de pmio. Et nō dicā tibi q̄ et te ipm̄ m̄ debeo. Si hoc inq̄t feceris qd' peto tuē nō dicam tibi q̄ et te et oīa tua m̄ debes et in p̄tate mea debes consistē. ppter simoeȝ enim xp̄i q̄ tibi euāgelizaui et q̄ xp̄ianū filiū dei te effeci. teipm̄ mihi debes. et si tu meus es. nō solū onesimus. sed etiā oīa tua mea sūt et adme ptinēt. Potera inq̄t vti eo vt meo. s; volūtati tue relinquo vt mercede hēas ignoscendo. Vn̄ dr̄ in lege. si nō feceris q̄ tibi p̄cepta sūt. gn̄abis filios et nō frui eris illis. hoc est cum delectacōe nō videbis illos. qm̄ captiui ducent' corā te. Ego inquit fruor te in dn̄o. hoc est delectabor in dilectione tua. Refice viscera mea in dn̄o x̄ filiū meū onesimū vel internū dilectiōis mee affectum. Confidens in obedien̄ tua. scripsi tibi sciens quo et sr̄ id qd' dico facies. Qui p̄sumit de illo q̄ rogatur⁹ ē ipaȝ qdamō p̄sumpcōeȝ p̄iudicat. nec ei negare liceat qd' rogatur. Sil' aūt et para m̄ hospiciū. Spero em̄ p orōes vrās donari me vobis. Odiro p̄cipit sibi hospiciū parari. vt audiēs eum ad se venturū philemon indulgēt. et dū eum expectat facili⁹ faciat qd' rogat⁹ est. et q̄ vbicūq; aplūs erat multi do adeū confluebat necesse erat vt magnā domū habēt. que remota esset a circo. a theatro. et aspectaculo vbi lasciui discurrentes turpia queq; sectabant'. Salutat te epafras concaptiu⁹ me⁹ in x̄o ihū. Iste epafras p̄dicatō euan̄ii existens adhēbat beato aplō et fortassis cū illo fuat captiuat⁹ de iherl'is roma

vel certe tuē cū illo tenebat' in carcē. Marcus ipse est qui euan̄m scripsit. Demas ipē de quo alibi dic. demas me reliquit. Lucas ipse est scriptor euan̄ii actuū q; aplōꝝ. de quo et in alio loco dicit. misi cū illo frēȝ cui⁹ laus est in euan̄io. et sic apli d'piscatoribus piscīū facti q; sūt piscatores hōim. ita de medico corpꝰū i medicū succesi⁹ ē aīaꝝ. Quoniāq; em̄ dicta illi⁹ legūt' medicina sp̄ual' intelligentib⁹. Gr̄a dn̄i nr̄i ihū x̄i cū sp̄u vrō amen. Gr̄a hic accipit' fides remissio pc̄ōꝝ et donū sp̄c sc̄i quem orat aplūs esse cum sp̄u illoꝝ qb⁹ ista scribebat. per sp̄m aūt sc̄ aīaȝ seu ipaȝ rōnabilitē possum⁹ itelligē. Cum em̄ in aīa seu rōnabilitē grā dīna fuit. totū hoīeȝ īplet faciēs eū sp̄ualem vt adhereat dn̄o mēte et corpore et impleat' illud qd' scriptū est. q̄ adheret dn̄o vn⁹ sp̄c est.

Explicit epl'a ad philemoneȝ
Incipit p̄facio in eplāȝ ad hebreos feliciter. **Prolog⁹**

In primordiis h⁹ eplē dicendū est. que causa extiterit cur apl's paul⁹ more suū in hac epl'a non seruauit viz vt vel vocalū nōis sui vel ordinis describeret dignitatē. Hec ī causa extitit. q̄ nōie suo eā nō titulauit. q̄ iudeis scribebat suis frib⁹ qb⁹ aduꝰ erat eo q̄ circūcisioȝ et sabbatū et sacrificia cetā q; q̄ lex precepit obseruāda ipse docēt non debere carnalit' obseruari p⁹ dn̄i passioȝ. Nam illi qui credidant iudei contendebāt vtrūq; teneri. baptizari sc; sc̄dm̄ graȝ euan̄ii et circūcidi. sabbatū q; seruare sc̄dm̄ legē p̄cept'. Quapropter si posuisset nō suū aplūs

in exordio huius epistole poterat euertere vt eius emuli nomen illius in prima fronte legentes dedignarentur eam recipere. sicque vtilitas lectionis distrueretur. Nomen autem apostolatus idcirco non posuit. quoniam ipse apostolus gentium constitutus si nomine apostolatus sui prititularet epistolam ad eos directam romanis se apostolum. videretur illis fortasse. quod se vellet apostolo petro preferre qui princeps illorum erat a domino ordinatus. Sic idem egregius predicator in alio loco dicit. Qui operatus est petro in apostolatu circumcisionis. operatus est et mihi inter gentes. Fortassis etiam diceret. quia est quod paulus doctor gentium prefert se apostolis nostris petro et iacobo et iohanni. scribat suis gentibus. non indigemus vt scribat nobis. habemus enim apostolos nobis a deo constitutos. qui nos abunde docent. Preterea quo facto ostendit se non ignorare iorum superbiam. pariter quod suam exhibuit humilitatem. Sicut modo et iam apostolus iohannes cum eiusdem rationis et humilitatis nomen suum in epistola sua pretermisit. vel certe dicunt quidam quod postea quam christum in hacer: at epistola nominat apostolum dicit. Habemus pontificem et apostolum confessionis nostre ihesum iustum. noluerat nomen apostolatus sui in primordio huius epistole nominare. Non enim congruum duxit. vt ubi christum dicturus erat apostolum inibi etiam se apostolum nominaret. maxime quod in titulo ne cuilibet videretur se preferre christo. sed maluit tacito nomine de figuris legis eos instruere et ad veritatem que christus est perducere. Hanc autem quidam dicunt esse barnabe. quidam luce. quidam clementis dicentes. quoniam si pauli esset. ipse vtique more solito sic in aliis ita et nomen suum in ista poneret. si si pauli non erit. quia eius nomine non est titulata. ergo nec barnabe nec luce. neque clementis aut alius erit. eo quod nullius nomine titulatur. Cui ergo horum ascribenda est vtique egregio predicatori. Quippe quod ex lucido sensu et genere locutionis probatur illius esse quamquam subtiliori atque apertiori stilo comprehensa sit omnibus eius epistolis. Nam fertur apostolus hanc hebreis missam hebreo sermone scripserat post discessum vero apostoli lucas euangelista greco sermone eam comprehendit ex quo per modum translata est in latinam linguam sicut et reliquie.

Multifariam multis I que modis olim deus loquens patribus in prophetis. nouissime diebus istis locutus est nobis in filio. Huius intentio beati apostoli in hac epistola est. vt iudeos cognatos suos qui et hebrei ab heber appellantur in quo assumpti sunt a lege moisi transire faciat ad gratiam euangelii ab obseruatione carnali ad spiritualem. sicque ostendit eminentiam gratie que per filium data est fidelibus. distermi a legalibus umbris que angelicis ministrationibus exhibite fuerunt. Unde et primum ponit prophetas diuersis modis. hoc est multis qualitatibus olim in preterito videlicet tempore loquens deus pater per prophetas patribus nostris. Deinde vt ostenderet quanta gratie est differentia inter illos et patres illorum subiunxit. Nouissime diebus istis vltime etatis locutus est nobis per filium. Dicendo autem locutus est in prophetis et in filio tantundem valet quasi diceret per prophetas et per filium quod in positio pro alia positione per accipitur. sicut multis in locis epistolarum eius inuenitur his positionibus indifferenter vti. Consideremus ergo quomodo multis locutionibus multisque qualitatibus locutus sit deus pater patribus veteris testamenti. Multis locutionibus multisque qualitatibus locutus est eis. quia non semper vniformiter secreta sua eis reuelauit.

Aliquando enim aperte et per angelum locutus est eis, ut Abrahe cui dixit: Secundum hoc tempus veniam eritque Sare filius. Moysi quando precepta legalia dando: Non occides, non adulterium facies, et cetera que sequuntur. Loth quando de Sodomis eum educendo aliisque quamplurimis. Aliquando enim aperte et obscure ut Moysi cui dicit: Ego sum qui sum. Hec dices filiis Israel: qui est misit me ad vos. Aliquando in habitu militis ut Iosue. Aliquando in corde ut David qui dicebat: Audiam quid in me loquatur dominus deus, ceterisque prophetis. Aliquando per sompnium sicut Danieli quod genus est prophetie. Novissime autem Christus in fine temporum locutus est nobis apostolis suis ceterisque credentibus per filium suum. Et est sensus: patribus nostris utpote servis locutus est olim per servos suos angelos, et per conservos per prophetas. Novissime autem diebus istis ultime etatis locutus est nobis apostolis omnibusque aliis fidelibus per filium utpote filiis. Nam quanta distancia est inter gratiam evangelii que per filium data est et legem que per servum administrata est, tanta differencia est inter ministros et auditores legis, in qua servi ad servos missi sunt, et ministros promissorum et gratiam que per filium data est filiis ac per quendam modum per filios filiis administrata. Sequitur: Quem constituit heredem universorum. Heres dicitur ab hero, id est domino, eo quod libera potestate in hereditate prima dominetur. Constituit ergo deus pater filium suum heredem universorum, hoc est totius mundi seu omnium creaturarum, non tamen secundum divinitatem qua coeternus est patri et coequalis illi in omni potentia deitatis, et in qua eternaliter ipse possidet omnia cum patre, sed potius secundum humanitatem assumptam a verbo constitutus est dominus et heres super omnem creaturam, sicut illi deus pater promisit dicens: Postula a me et dabo tibi gentes hereditatem tuam et possessionem tuam terminos terre. Et ipse filius resurgens a mortuis sic loquitur ex persona humanitatis: Data est mihi omnis potestas in celo et in terra. Non ergo dividimus personam, sed distinguimus naturas. Unde animadvertendum est sollerti indagine apostolum in hac epistola nunc de substantia humanitatis loqui, nunc vero de substantia deitatis. Nam quod dixit constitutum eum esse a deo patre heredem omnium creaturarum, ad humanitatem illius retulit. Volens autem discretionem facere inter divinitatis naturam et eius humanitatis, et ostendere quid proprie pertineret ad unamquamque naturam, subiunxit dicens: Per quem fecit et secula. Secula dicuntur a sequendo, eo quod se sequantur in semetipsa revertendo ac redeundo. Hic autem per secula debemus intelligere omnia que facta sunt in tempore. Ut ergo ostenderet apostolus eundem novissimis diebus venisse in mundum ac temporaliter hereditatem percepisse, qui ante omnia secula erat cum patre, dixit per quem fecit deus pater omnia que in tempore facta sunt. Nam quod evangelista Iohannes dicit: Omnia per ipsum facta sunt et sine ipso factum est nihil, hoc apostolus significavit dicendo per quem fecit et secula, referens hoc ad divinitatem eius. Nunc vero quibusdam gradibus ascensionum eleganter utens pervenit ad id quod omnibus his maius est et intonuit dicens: Qui est splendor glorie et figura substantie eius. Deus pater lux est, sicut idem apostolus ait loquens de filio qui inhabitat inquit lucem inaccessibilem. Et filius lux, et spiritus sanctus lux. Ita pater splendor, filius splendor et spiritus sanctus splendor. Sed quomodo lux nascatur ex luce et splendor nascatur de splendore non crescente

numio ipossibile est diffinire. Jo
circo aut appellat filius splendor
patris. quia sicut in igne sunt tria in
sepabilia. ignis viz. calor et splen
dor. ita in spledore ondit nobis
ignis et calor. Licet huana no sint
cparanda diuis. ita natura patris
et filij ac spus sci insepabilit diuncta
et vnita est. et p verbu suu qui per
splendore dignatus est semetipsu
ondere et insr misteriu toti9 trini
tatis dicente ipso filio. ego et pr
vnu sumus. Et iteru. Ite baptizate
omes gentes in noie pris et filij
et spus sancti. Mirabili igit modo
aplus vna subaz deitatis pris et fi
lij ondit. vt duas psonas apprz
in glia et splendore. per spledore
quippe vnitate declarauit essencie
cum deo patre. In noie aut gloie
psona dei pris expssit. in spledore
aut psona filij et sic est filius sple
dor de splendore. sic lux de luce. ds
de deo. lumen de luie. pm d pn.
Sc. et figura substane ei9. Quitu
ad hoies ptinet aliud est figura aliud
substan. quia dum pingit imago
et figura alicu hois in pariete
no est illud figura qd est substan.
Aplus aut figura in hoc loco p ipa
substan et proeqlitate essene posuit
et qd hic dixit figura alias dixit
forma in quens. Qui cu in forma
dei esset. no rapina arbitratus est
esse equale deo. sed semetipsum
exinaniuit forma serui accipies.
Forma eni illic et figura hic. vnam
declarat equalitate essencie xpi
qo splendor pris est et figura subeius.
qui pre pilla manifestatus est sic ipse
dix. pater manifestaui nom tuu ho
mibus. et eqlis est illi in suba deita
tis. Sc. Portansq oia verbo virtutis
sue dicendo portans facilitate con
tinendi. voluit exprimere posuit quippe por
tans pro eo qd est gubernans et re
gens. Verbu igit dei patris omnia
que fecit verbo virtutis sue portat
hoc est potencia virtutis sue et vo
lu[n]tatis sue oia gubnat et regit. No
eni min9 est gubnare mundu quam
creasse. Nam in creando ex nihilo
substane rez pducte sunt. In guber
nando vero ea que facta sunt ne
ad nihilu redeant ctinet. Ergo du
hec oia regunt et adinuice sibi re
pugnantia coaptant magnu etiam
mirale virtutis dei iudicium declarat.
post tanta diuie maiestatis in filio
claritate ad humilia incarnacois ei9
descendit parit qz discernit natura
diuinitatis atq huanitatis d. pgacoez
pctoz faciens. Nam qd dixit potans
oia gubernacoe sua et regimie vir
tutis sue ad diuitate retulit. Qd
vero subdidit purgacoz pctoz fa
ciens ad huanitate illius pie ptinet.
Quo fecit purgacoz pctoz. predem
pcoz vtiqz passiois sue. et p aqm ba
ptismatis iux qd iohs ait apoc sua
dixit. lauit nos a pctis nris i san
guine suo. Sedet ad dextaz maie
statis in excelsis. Considandus est
ordo verboz primo sigde phibuit
purgacoz pctoz dnm sua passione
parasse. ac deinde dix illu sedere
ad dextaz maiestatis in excels.
Qa xpt primu nos redemit san
guine passiois sue et sic pgmo om
altitudine celoz penetrauit. vbi
nunc ad dextam patris sedet. Se
dere aut illius pro hitare et esse in
isto ponit loco sic et dextra p honore
et diuitate summa. Nam no est pu
tandu qd oipotes pr qui spus est
in circuscriptus oia replens dextaz
aut sinistra heat sic nos habe9
Aut qd ita sedeat in dextra i9 filius

ei9. sic solent filij regum sedē iuxᵃ
patrē apposito sibi solio. ſi sic dixi:
mu9 dextera pro glia et dignitatē
honore accipit. siquidē et pr a de:
xtris esse sedit xpi vt in psmo leᵍ
dñs a dextris tuis ꝯfregit in die ire
sue reges. Ambo go a dextris sūt.
qr nihil est in diuinitate sinistrū. q̄a
vnū est cū deo iam in glia. homo
assūptꝰ a verbo et qdragesio die ex:
altatꝰ ad celestia. quid est go sedꝫ
ad dexterā maiestatis in excelsis.
nisi vt dicatᵉ habitat in plenitudie
maiestatis paterne. Et cū dicat in
excelsis. ondit illū hoiem sr oēꝫ cre:
aturā angelicā et huanā exaltatū
esse. Vnde et sequitᵉ. Tanto melior
angelis effectꝰ quanto differentiꝰ
p illis nomē hereditatᵉ. factū hic
vel effectum pro susceptū debeꝫ acci
pere. tanqm si diceret. tanto me
liꝰ atꝫ honorabiliꝰ p angelis a
deo patre susceptꝰ est in glia ma:
iestatis. qnto p illis differentius
atꝫ excellentiꝰ nom filiacōis here:
ditauit. Nam qnta distantia ē iter
nom filij et serui. tanto ille maioris
dignitatis est p angelis. quo iᵉ cre:
ator scdm diuitatē dico illi creatā.
Ipse quoqꝫ hō in hoc est maior oī
bus angelis oi qꝫ creatā. qr ptās
que erat in verbo an oīa secula
requieuit in illo hoīe assūpto a vbo
ex tpē conceptōis. Quapropter illi
sūt ministri et famuli sic in eius
temptacōe et passōe. in rsurrectōe
qꝫ et ascensione declaratū est. Ille
autē filiꝰ ppius et heres existit. qd
et aplꝯ nobis īnuit dū subiungit.
Cui em alᵗ dixit angloꝝ filiꝰ meꝰ
es tu. ego hodie genui te. qˢ nulli
angeloꝝ hoc dix. hoc de verbo dei
intelligendū est qd coetnū et con

substanciale est deo patri nō de qlibꝫ
creatura licet legamꝰ in libro iob
angelos appellatos esse filios dei
in genesi quoqꝫ filios sed hoc vtiqꝫ
qn fit abusiue fit. qn go dix ei filiꝰ
meꝰ es tu tpē baptismatis et in mon
te qn intonuit vox pña celitꝰ
di. hic est filiꝰ meus karissimꝰ.
Et in hoc qd dicit. filiꝰ meꝰ es tu
manifestat ex ipā sua essen esse ge:
nitum. Notandū qꝫ qr non dixit
an oīa secula genui te in ptito
tpē. ſi hodie inqt genui te qd est
ad obiū pntis tpis In deo emnc
pterita transeunt nec futā succe:
dunt. sed oīa simul ei iuncta sūt.
qr oīa pñtia sūt. Et est sensꝰ Sic
ego semp eternꝰ sum neqꝫ inciū
neqꝫ finē habes. ita te semp filiū
coetnū mi habeo. Tale est et illud
qd alibi dicit. Ante luciferū ge:
nui te .i. an angelicā creaturaꝫ.
et an oīa secula. Et rursū Ego ero
illi in patrē. et ipē erit mi in filiū.
Vides ne quoᵒ disternit geminā
naturā in xpō. Na qd dix paulo
sriꝰs. hodie genui te ad diuitatis
retulit naturā At vero qd subīn
tulit. Ego ero illi in patrē ad hu:
manitatis essenciā refert sn aliqua
dubitacōe. vnde et congrue vo
futuri tpis vsus est dicēs. ero Tuo
deꝰ pr qn dixit ad dauid. Cū
dormieris cum pribꝰ tuis. susci
tabo semen tuū qd egredietᵉ de
lumbis tuis et firmabo thronū
eiꝰ sr tronū tuū ipse qꝫ erit mi
filiꝰ et ego ero illi pr. futurꝫ erat
ad huc vt verbū dei patris assu:
meret hoiēꝫ ex vtero virginali
in vnitate psone sue qui filiꝰ dei
in veritate esset nō adoptiuꝰ ſi
ppius. Hec autē sententia et ad sriora

pr̃ respicit vt ita legatur sub interroga
tione. Rursum cui angelorum dixit ego
ero ei in patrem. et subauditur nulli.
vel certe absolute et affirmatiue
hoc modo. Rursum de illo dixit deus pater
Ego illi ero in patrem. Et cum iterum
introducit primogenitum in orbem
terre dicit. Et adorent eum omnes
angeli eius. Omnis unigenitus potest
dici primogenitus. eo quod primus aperiat
vuluam matris. non tamen omnis primoge-
nitus unigenitus qui habet alios
fratres subsequentes. Dominus autem ihesus tam
secundum diuinitatem quam secundum humanita-
tem et unigenitus et primogenitus
dici potest. Unigenitus est secundum diui
nitatem. quia in natura diuinitatis non
habet fratres subsequentes. Secundum huma-
nitatem quoque unigenitus est beate marie.
que post illum alios non genuit.
sicut calumniatur heluidius dente vipe-
rino. Primogenitus est secundum diuinitatis
essentiam sicut per salomonem testatur dicens.
Ego sapientia ex ore altissimi prodiui
primogenita ante omnem creaturam. Se-
cundum humanitatem quoque primogenitus est
in multis fratribus adoptiuis de quibus
ipse dicit marie. Vade ad fratres
meos et dic eis. Quod autem dicit apo
stolus cum iterum introducit deus pater
primogenitum filium suum in mundum sic
videntur hec verba sonare. quasi
altera vice introducturus esset. Sed
quomodo hoc sit intelligendum euangelista
iohannes ex parte manifestat. dicens. In mun
do erat. et mundus per eum factus est
et mundus eum non cognouit. Verbum
ergo dei patris per quod omnia facta sunt vnius
essentie existens cum patre et spiritu sancto.
vbique est. et omnia implet. quia cin-
gendo implet omnia. implendo cin-
git. gubernando presidet. presiden
do gubernat. Et quia in mundo
erat vbi carnem assumpsit. et cum inacces-
sibile erat mundanis aspectibus. quia non
videbatur ipsam assumptionem carnis appel-
lat alterum introitum. Deus enim qui in-
uisibilis erat humanis aspectibus assum-
pta carne visibilem se prebuit quasi
iterum introductus est. Notandum quod
quia quod apostolus introitum nominat. hoc
in euangelio ipsa veritas exitum
vocat. dicens. Exiui a patre meo et veni
in mundum. Aperte ergo exitum vocat
incarnationis sue assumptionem. mani-
festationem quoque. quia nos foris eramus
a deo expulsi extra aulam paradisi
et palacium regis eterni. positi in carcere
huius mundi et in exilio relegati. Verbi-
gratia sicut excluduntur ab aula regia
rei et eius offensam incurrentes et de-
stinantur in exilium atque in carcere clau
duntur. sed sicut bonus mediator volens
eis veniam impetrare. non primum
eos introducit in aulam regis. sed ipse
foras egreditur. ibi quoque cum eis miscet
sermocinandi negotium. sic quoque correctos
et castigatos introducit eos in conspectum
regis. Eo modo dominus ihesus exhibuit
Sic autem egressus est ad nos a conspectu
paterne maiestatis carnem assumendo
visibilem quoque se prebendo et conloquens
nobis precepta regis eterni. sic quoque nos
suis predicationibus et miraculis corre-
ctos et castigatos. atque sua fide con-
firmatos. sua quoque passione a peccatis e-
mundatos introduxit nos in aulam
in conspectu paterne maiestatis. quando ascen-
dendo ad celos patefecit nobis aditum
regni celestis. Dicendo autem introduc
eum in orbem terre. hoc significat cum
ei committit orbem terre. et cum manifestat
illum dominum esse totius mundi. Hunc enim
possedit orbem cum ab vniuersis est agni-
tus dominus totius orbis. hoc autem non de
substantia verbi. sed de essentia hominis accipe dictum.

Ideoq; seq̄t. Et adorent eum omnes angeli eius. Tale est ac si diceret. omnes angeli mei et illi q̄ p̄ illum facti sunt. Tunc ergo adorauerunt eum. qui natiuitatem eius annunciauerunt. et qui ei esurienti accesserunt et ministrauerunt ei. sunt qui sepulchrum eius custodierunt. Quotidie quoque adorant eum. quia iussionem illius obtemperant. Sed numquid solis angelis precepit deus p̄ illum adorare? Non. Sed ipsorum omni creature. Et ad angelos quidem dicit. Qui facit angelos suos spiritus et ministros suos flammam ignis. Ecce dicit et ad angelos quidem dicit deus p̄ vel scriptura diuina. Tale est ac si diceret de angelis ad ponendum pro. de. Non enim seruat apostolus ordinem sui sensus propositionis. Et est sensus. Ipse quem precipiunt angeli adorare de ipsis suis spiritibus quotiescumque vult facit angelos. ministros etiam suos facit flammam ignis. quia qui in contemplatione eius assistunt in amore suo incendentes et inflammatos reddit. Iuxta quod alibi dicitur In quem desiderant angeli prospicere. Sta quod dixit. Qui facit angelos suos spiritus. prepostero ordine protulit. Debuit enim dicere. qui facit suos spiritus angelos. Sciendum autem quod angelus nomen est officii non nature. quia semper quidem sunt spiritus. sed nequaquam semper vocantur angeli. nisi quando mittuntur. Angelus enim greco vocabulo. latino dicitur nuncius. si queris nomen nature spiritus est. si officium. angelus. ex eo quod subsistit spiritus est. ex eo quod mittitur angelus. Verbi gratia. Sicut homo nomen est nature. miles autem nomen est officii. Dicatur et alio modo. Angeli et ministri dei apostoli sunt sacerdotes et prelati ecclesie iuxta quod malachias dicit. Labia sacerdotis custodiunt scientiam et legem requirunt

ex ore eius. quia angelus domini exercituum est. Sacerdotes ergo ecclesie spiritus sunt. qui gaudia patrie celestis suis auditoribus annunciant dicentes. Omnis arbor non faciens fructum bonum excidetur et in ignem mittetur. Ad filium autem dicit spiritus sanctus per prophetam Thronus tuus deus in seculum seculi. virga equitatis virga regni tui. Intuere quomodo et enim quanta claritate discernat angelicam creaturam a filio qui cuncta creat. Tronus ergo latine dicitur sedes regia et solium. per tronum autem vnoquoque possumus intelligere regnum. per sceptrum autem quod est virga aurea potestas intelligitur regni. Dicit ergo propheta loquens ad filium dei. O deus regnum tuum et potestas imperii tui in seculum seculi manebit. Tale est quod et gabriel dicit ad mariam Ipse regnabit in domo iacob in eternum et regni eius non erit finis. Istud est regnum de quo turbe acclamabant Benedictum quod venit regnum patris nostri dauid. Et de quo ipse dominus pilato. Regnum meum non est de hoc mundo. Aliter. Thronus sunt sedes iudicantium solet esse. vnde et in lege hua papirt. vt non detur iudicium nisi sedendo quapropter non incongrue per sedem possumus intelligere iudicium quod procedit a sede. Istud est iudicium de quo ipse filius dicit. pater non iudicat quemquam. sed omne iudicium dedit filio. Et de quo propheta ad deum patrem. deus iudicium tuum regi da. christo. Tronus ergo dei in seculum seculi manebit. quia iudicium nouissimum quod dabit electis de eis. Venite benedicti percipite regnum vobis paratum. et reprobis Ite in ignem eternum eterna discretione stabit inter vtrosque eo testante in euangelio ac dicente. Tunc hi in supplicium eternum ibunt. iusti autem in vitam eternam.

qd' qr seqt. Virga equitatis. virga regni tui. per virgā equitatis intelligit rectitudo sententie et iudiciū illi9 sū ptās regni iusta. Que virga iustos regit iniusta et punit impios iuste et recte sn̄ aq̄ psonar acceptōe cunctos gubnās. dilexisti iustitiā et odisti iniq̄tate Ista virga recta est vt diligat iustitia et odio heat iniq̄tas. Nemo em̄ pt̄ pfecte diligē iustitiā n̄ odio habuerit iniquitatem. Iniquitas aut̄ q̄ et anomia noiat. intelligit quicqd cont̄ legem diuinā fit. Veritatis etem amor. odiū est falsitatis. Et qr dn̄s dilexit iustitiā. qr nō peccauit et odio habuit iniquitate qd p̄mij meruerit ēx accipe expōit. d. Propterea vnxit te deus. deus tu9. oleo exultacōis pre pticipib9 tuis. Ista alloqt filiū dei et dic̄ o de9. vnxit te de9 pr̄ oleo exultacōis. pptera qr odio huisti iniq̄tate et dilexisti iustitiā. Non yo est intelligendū q filij dei scdm naturā diuinitatis in qua equalis est patri possit dm̄ habere. qr ipse tu pre et spusto ver9 est deus. scdm aut̄ qd homo ē. deū patrē ht̄ s plenitudine spt̄ sti. qui dic bapmi in specie columbe sr̄ eum requieuit. nec ex tūc baptismatis solū oplenitudo spt̄ sti in eo mansit. s; potius ex tpē oceptōis iux̄ qd' esaias loqt. di. Requiescet sr̄ eū spt̄ dn̄i. spt̄ sapientie et intellect9. spt̄ consilij et fortitudinis. spt̄ sciencie et pietatis. replebit eum spūs timoris dn̄i. Oleo aut̄ exultacōis seu leticie dicit illū vnctū. qr xp̄s q̄ nūq̄ peccauit. nūq̄ tristicia habuit ex recordacōe pcti. Quid est yo oleo leticie vngi. n̄ pcti maculā n̄ here.

Sanctor em̄ ostiā tuē mayr hilarescit atq; in leticia prumpit. qm̄ nullā pcti grauioris recordacōe mordetur. Spt̄ siquidē sts qui requieuit in xp̄o custodiuit illū. vt sine pctō ocipetur sine pctō nasceret. et sine pcti macula ab hoc mundo trāsiret. iux̄ qd de illo scptū est. pctm̄ nō fecit. nec inuent9 est dol9 in ore ei9. Si qd est qd' ista dic̄. vnxit te de9. de9 tuus pre pticipib9 tuis. Qui sūt yo eius pticipes In veteri quidē testamento fuert pr̄iarche pticipes xp̄i in hac vnctione. qr cū nō essent oleo visibili vncti. sed dono spt̄ sti repleti. appellabant xp̄i. i. vncti. Iux̄ qd' in p̄smo scptū est dicente dn̄o de abrahā isaac. et iacob. ad abimelech et ad ceteros reges palestinor. Nolite tangē xp̄os meos. Fuert quoq; reges. sacdotes. et pphete. pticipes illi9 qr ad illos specialr̄ vnctio ptinebat. p quā donū spt̄ sti merebant accipe. Nā legim9 saulē vnctū a samuele et dauid. Salomon q̄z vnct9 est in geon. Sacdotes vngebant sic vnct9 est aaron a moise dicente sibi dn̄o. Vnges aaron et filios ei9 in sacerdotes iure ppetuo. pphē nihilomin9 vngebant sic vnct9 ē helizeus ab helia cui dixit dn̄s. Vnges heliseū pphetā pro te. Iste tres ordines dn̄m p̄signabāt qui est ver9 rex sacerdos atq; ppheta. In nouo autem testamēto pticipes sūt illi9. apli. mr̄a tires. ofessores. atq; oēs q̄ p gram̄ baptis abluūt et spt̄ sti donū ocipiūt. et a xp̄o xp̄iani dicūt. xp̄s vo p oīb9 pticipib9 suis vnct9 est oleo leticie. qr oēs ad mēsurā accipiūt spm̄ stm̄. ipse aū nō ad men surā accepit. s; ad plenitudinē scdm̄ illud. Nō eī ad mēsura

dat deus pr spm filio suo. sed in ipso ha
bitat ois plenitudo diuitatis corpar
Et tu in pricipio dne tra fundasti et
opa manuu tuaz sunt celi. pq huai
tate filij dei excellente puertit scilz
ad eternitate eius diuitatis dicens. Tu
inqt dne in pricipio creaturaz tuam
fundasti. vbi fundauit tra si recte
perpendimus videbimus. qr nutu et
dispoicoe diuina subsistit fundata sr
nihilo nisi in semetipsa. Et qd dicit
opa manuu tuaz sunt celi. non est
putandu q verbu dei pris qd incor:
poreu est manibus operet. qr no habz
lineamenta corpis in natura diuitatis.
sic nos homines. Opa ergo manuu eius
virtute iussionis eius debes accipere.
quo verbo et potencia virtutis eius sueqz
iussionis. qnuqz vult opatur iuxta qd
psalmista dicit. Ipse dixit et facta sut. man
dauit et creata sunt. Virtute igitur
verbi dei celu et tra subsistut. quia
iussionis eius virtute oia facta sunt
et sine ipso factu est nihil. Sz cu moi
ses in pricipio geneseos celu dicat pm
factu deinde tra. sic. d. In pricipio fecit
celu et tra. qstio orit qr psalmista pmu
ponit tra ac deinde celu qsi tra an
fuit facta qm celu. Que ita soluitur
q ille pposuit celu tre iste supponit id
circo factu est vt ondent sit ista duo
esse facta. Sz qd diuina maiestas sit
fecit huana vox simul nequit pferre
quapropter necesse erat vnu an aliu
dici. Ipsi aut pibut. tu aut pmane:
bis. postq est hic plus nuq p sim ti.
sic multis alijs locis diuine scripture.
Non eni de firmamento hoc itelligedu
est vbi sidera otinet neqz de celo ethe:
reo per qd cursus septe planetaz agut.
sz de isto celo aereo a quo et aues celi
dicunt potius accipiedu est. In die ergo
iudicij pibit istud celu aereu vn an
helitu attrahimus et emittimus
vt non penitus desinat esse a sua

sed mutabitur ab hac specie in meliore
et ab hac densitate in subtilitatem
et claritatem etheris. Vn apls in
alio loco dic. pterit eni figura huius
mudi. Si figura pterit remanebit
suba. na qntum spaciu occupauit aq
tpe diluuij. ita vt altior esset qndecim
cubitis se omibus montibus sub oi celo.
et vt quida dicut p tingens vsqz ad
circula lune. tm spaciu tenebre ignis
in die iudicij omitantis dni aduentus
iuxta qd psalmista dic. Ignis an ipsum
precedet qui osumet oia nubila omnes
qz densitate istius aeris erit qz celu
nouu et tra noua. De hac imutacoe
et dns in euangelio lo. d. Celu et tra
trasibunt. Transibut quide ab hac
figura et specie in melius. p innoca:
coem et pmanebut in suba ppa. Et
omnes vt vestimentu veterascent.
Vestimentu hic debes accipe corpus
huam qd consumitur longeuitate tempis.
dolore infirmitatis ac redigitur in
puluere. Sic ergo corpus huanu vetera:
scit et in puluere redigitur. sz in die
iudicij per resurrectioz inouabitur.
ita istud celu aereu pnimia longe:
uitate qd amo iam veterascit. sed
in die iudicij per inflamacoem
ignis inouabitur. Et velut amictu
mutabis eos et mutabuntur. Amictus
dr ab amiciendo id est circudando.
Bene celu amictui oparatur quo cir:
cumdatur. quo sic amictus huanu
corpus hinc inde cingit. ita celum
ex oi parte cingit tra equaliter li:
bratu. vn et pelli aimatis alio
loco oparatur dicente psalmista. Extendes
celum sic pellem. mutabis in quit
celu sic amictu. ac si dicet. Sic ami:
ctus facile plicatur si fuit extensus rursus
qz plicatus leuiter extenditur. et si fuit
sordibus coinqnatus. facile pt mundari.
ita celu a te facile est extensu atqz
opertum. sic qz facilitate icophensibili

in die iudicii mutabis ab hac fi:
gura et specie, meliorem. et ut ondere
tam de in facta dm sub eternitate ma:
sura. addidit. Et mutabuntur. Quasi
d. postquam mutati fuerint in ea no:
uitate permanebunt. nunquam ab hoc
corpore redituri. Tu aut idem ipse
es. et anni tui non deficient. Ecce dif:
ferencia inter creaturam temporaliter factam
et creatorem in sua eternitate e:
qualiter manentem. In omnipotentem
enim deum non cadit preteritum vel futurum
neque aliqua mutabilitas. sed omnia sunt
ei presencia semper quia est immutabilis.
Unde presta eternitatem et immutabilitatem
verbi dei subtili consideracione preten:
dens substantivo verbo presentis temporis usus
est. loquens de illo. Celum in quam et ter:
ra mutabuntur. tu aut idem ipse es
modo. quam eras ante omnia secula. et anni tui
id est eternitas tua non deficiet. Ipse ergo
qui habet vere esse dicitur de se ipso. Ego sum
qui sum. hec dices filiis israel. qui
est misit me ad vos. quapropter omnis
creatura racionabilis que per se mutabilis
ac temporalis est semper elaborare
debet quatenus ei possit coniungi et ad
herere qui vere idem manet. Ad quem
aut angelorum dixit sede a dextris
meis. quoadusque ponam inimicos
tuos scabellum pedum tuorum. Postquam
maiestatem diuine eternitatis ondit
in filio esse. iterum convertit beatus apostolus
sermonem ad glorificacionem eius humanitatis.
dicens. Ad quem angelorum dixit aliquando. sede
a dextris meis. Sequitur adnullum. Nulli
enim archangelorum. nulli dominacionum
aut virtutum seu principatuum hanc
gloriam concessit deus pater ut ei diceret
sede a dextris meis. hoc est leta et
quiesce mecum in plenitudine mee
maiestatis. Victori aut filio pro tocius

mundi per incarnacionis sue dispen:
sacionem triumphatori post resurrectionem gloriam
quadragesimo die dicit ei. laborasti
in passione. laborasti in redempcione
generis humani. quiesce mecum in gloria.
quoadusque ponam inimicos tuos
ut sint scabellum pedum tuorum. quoad:
usque vel donec non signat finem alicuius
temporis in illo loco. sed pro infinito et sem:
piterno positum est. Quasi diceret
aliis verbis. tu vere leta in plenitudine
maiestatis mee. quia ego semper subiciam
eternitati tue inimicos tuos iudeos
aliosque incredulos. pedes etenim domini
stabilitatem eternitatis eius designant.
ubi ille tamquam vestigiis firmis vir:
tute omnipotencie sue consistit. possumus
et per pedes non incongrue misterium
incarnacionis eius accipere. Hiis aut
pedibus eternitatis videlicet illius seu fidei
ac potencie incarnacionis eius accipe
duobus modis quotidie subiciuntur
inimici eius. dum videlicet viciorum atque infideli
tatis coniunctate derelicta sponte se
subdunt illi ad salutem. ut sub eius tueantur.
vel certe dum nolentes in eum credere
coacti subiciantur illi et calcantur domi:
nio potestatis eius. Sequitur. Nonne omnes sunt
administratorii spiritus in ministerium mis
si propter eos qui hereditatem capiunt
salutis. Si omnes spiritus celestium virtutum
mittuntur ad salutem credencium. quid est daniel.
quod daniel dicit. milia milium ministra:
bant ei. et decies milies centena mi:
lia ei assistebant. Intelligendum est
ergo quod omnes deus qui spiritus est incir:
cumscriptus omnia implet et ubique totus
Quamquam angelicus spiritus quia circumscriptus
est quocumque mittatur intra deum currit.
deum quia semper presentem habet. ideo qui ipsi quod
mittitur ipsi etiam et assistit ei. vel
certo ideo omnes mitti dicuntur quia sicut

didi9 grecus in libro de ierarchia sio ait.
Ex oibus ordinibus celestium dignitatum
mittuntur sicut gabrielem et michahelem
archangelos legimus missos in vo:
lumine danielis. raphahelem qui ad tho:
biam. unus etiam de seraphin legitur missus
ad ysaiam qui calculo tetigit labia.
Et sic frequenter angeli leguntur ad homines
missi. Qualiter autem sicut doctores
dicunt. unicuique fidelium ab ortu nati
uitatis. vel potius a tempore baptismatis
datur a deo angelus ad sui custodiam
et qui ei suadeat bona agere. Unde
apostolus hic dicit. Missi sunt inquiens
in ministerium salutis propter eos qui here:
ditatem patrie celestis sunt percepturi.
In hoc ergo sicut diximus omnes mittuntur.
quia ex omnibus ordinibus. eius denique digni:
tatis sunt qui mittuntur eque et qui assistunt.
Vel certe quia omnes eius voluntatis sunt.
et dum illi qui semper assistunt consentiunt
cum eis qui mittuntur quodammodo in illis omnes
seruiunt omnesque mittuntur. Et est sensus.
quid mirum si unico filio dei ministerium
suum exhibent angeli. cum etiam nostre
salutis ministros eos constet effectos. quoniam
Christus nemini eorum dixit. Sede a dextris meis.

Propterea inquit II
abundantius obseruare nos
oportet ea que audiuimus ne for:
te pereffluamus. Propterea inquit. quia filius
dei excellentior est omnibus angelis
qui nobis euangelium suum dedit. Vel certe
quia angeli nobis ministrant. qui deo semper
renunciant opera nostra. licet ipse ubique sit
abundantius atque plenius oportet nos ob
seruare ea que audiuimus a Christo in euangelio
et ab apostolis eius. quam in lege solebamus
que per seruum data est. et quia abun:
dantius. ne forte pereffluamus. id est ne forte
pereamus et a salute excidamus.
Vel ne forte euanescamus transeuntes
in perditionem more fluuiorum currentibus
in mare. dum sensus nostri per incuriam quasi
currerent. Iungit autem personam eius
illis. more suo agens. Et quia dixit
abundantius etc. reddit causam in sequentibus dum
tibus verbis explicat dicens. Si enim
qui per angelos dictus est sermo fa:
ctus est firmus. et omnis preuaricatio
et inobedientia accipit iustam merce:
dis retributionem. quomodo nos effugiemus
si tantam neglexerimus salutem. Sermo
legis et prophetarum per angelos di:
ctus est ad patres nostros. quia per subiectam
creaturam locutus est moisi et prophetis.
Iuxta quod beatus stephanus in contione
sua manifestat dicens de moise. Hic
est moises qui cum angelo fuit qui
loquebatur ei in monte syna. factus quoque
est firmus et verus idem sermo per
angelum dictus. quoniam sicut ibi predicatum
est. ita omnia euenerunt siue bona siue ma:
la. Omnisque preuaricatio siue transgressio
legis atque inobedientia contra illum ser:
monem patrata accepit iustam mer:
cedis retributionem iudicium scilicet eterne dap:
nationis. sicut illis contigit qui murmurando
inobedientes extiterunt. Notandum
autem. quia cum merces in bonam partem
maxime accipiatur hic pro malo posuit.
apostolus more solito non curans de proprie:
tatibus verborum. sed indifferenter
unum pro altero ponens sicut hic mercedem
dem pro malo. Et alibi captiuitatem
in bono. ubi dicit. In captiuitatem
redigite omnem sensum ad obediendum
Christo. Facit ergo apostolus comparationem
a sermone legis qui per angelum
dictus est ad gratiam euangelii per filium da:
tum et dicit. Si enim sermo legis
qui per angelum dictus est factus est
verus in omnibus que promisit bonis vel
que minatus est malis. quanto magis erit

·II·

firmus sermo euāgelij datꝰ ꝑ filiū.
Et si illi qui inobedientes exti
terūt legi damnacōem eterni iu:
dicij nō potuerūt euadere. quō
nos effugiemꝰ vindictā dei si tam:
tam neglexerimꝰ salutem: fidem
sꝫ euangelij vitā q̄ etnā tam magnā.
vtpote ꝑ filiū nob' anūciatā atq̄
ꝑmissum. ? ꝑ nullo mō. hiis verb'
manifestat aplūs nō fuisse tantā
salutē in lege. q̄nta est in euangelio
lex enī ꝑmittebat terā dites. Si
volueritis et audieritis me bona
terre comedetis. Euangelium ꝑmittit ce:
lum. d. penitenciam agite appropinquabit regnū
celoꝝ. Illa ꝓstabat vindictā de
terrenis hostibꝰ. istud ꝓstat de spūa
libus. Illa ꝑmittebat longeuā
vitā tp̄alē. euangelium concedit vitā
sine fine mansurā. Que sꝫ salus
cum accepisset iniciū enarrari per
dnm̄ ab eis qui audierūt in nob'
confirmata est. Salus ergo que in
euangelio continetur a dnō accepit ini:
cium enarrandi. quippe primo anū
ciauit eam per seipm̄ dicens. penitenciam
agite appropinquabit regnū celoꝝ. et
qui crediderit et baptizatꝰ fuīt
saluꝰ erit. Deinde vero confirmata
est. hoc est credita est ab eis qui
audierūt eam ab aplīs viꝫ q̄ cum
dnō fuerūt et successoribꝰ eoꝝ. vel
certe confirmata et consolidata ē et ꝑ
fecta in nobis ab eis qui ab ipso
dnō perceperūt eā. q̄ salus q̄ ꝑ xpm̄
nob' data est ꝑmanet in eternum.
Causa humilitatis suā iungit ꝑsonā
cū eis dicens. in nobis confirmata
est ab eis qui audierūt. Ad hec po:
terat aliquis dicere. quō confirmā ē
ab eis. Cui ille. contestante deo si:
gnis et portentis et varijs vir:
tutibꝰ et spūs sancti distribucōibꝰ secundum
suā voluntatē. Confirmata est inquit
in nobis eadem salꝰ ab eis q' au:
dierūt contestante deo. i. simul testiōm
ꝑhibente coꝝ doctrine ac ꝑdicacōni.
nō voce sed virtute. et exhibicōne
miraculoꝝ. et varietate linguaꝝ.
q̄ vt dicebat aliquis aploꝝ mortuo
vel infirmo surge. esto viuꝰ a sanꝰ.
statim surgebat incolumis. Signa
aūt et prodigia et virtutes ꝓ vno
hic accipiunt'. Et vero subiungit
spūs sancti distribucōibꝰ. affluenciam
sc̄at grām quā nō habuerūt patres
veteris testamenti que fuit data p'q̄ꝰ
glorificatꝰ est ih̄c teste euangelista q̄ dic.
Nondū erat spūs datꝰ. q̄ nondū erat ih̄c
glorificatꝰ. Iste sūt distribucōes seu
diuisiones quas aplūs alio in loco co:
memorat. d. Alij dat' per spm̄ sermo
sapie. alij sermo sciencie et cetera q̄ in sequen:
tibꝰ enūat. vsq̄ dū subiungit. hec
operat' vnꝰ atq̄ idem spūs. diuidens
singulis ꝓut vult. vn̄ et hic dicit
secundum suā voluntatē. Diuine enī volū:
tati atq̄ consilio cuncta contribuit. ne
quis in suis meritis confideret. Ipse
enī spūs scūs nouit quid cuiq̄ prosit. vl'
quid cuiq̄ sit commodū. Non enī angel'
subiecit deꝰ orbē terre futurū de quō loquimur
ad ea que filius dixit dm̄ patrē dixisse
filio. sede a dextris meis. donec ponā
inimicos tuos scabellū pedū tuoꝝ
ꝑtinet hoc qd' mō dicit. Orbē autem
futurū appellat hoīes habitantes in orbe
de quibꝰ tunc temporis futurū erat vt in xpm̄
crederet. vel de quoꝝ salute ꝑdictū
est a ꝓphetis q̄ futura esset. Non inquit
angelis subiecit deꝰ pr̄ orbē crediturꝝ
de quo loquimur dicendo ex ꝑsona dei
patris ad filiū. ponā inimicos tuos
scabellū pedū tuoꝝ. sꝫ filio suo tradidit
illū. cui in ꝑsalmo ipse dicit. Postula a me

et dabo tibi gentes hereditatem tuam.
unde et ipse filius congratulans sibi
traditum orbem creditum dicit. Ego
autem constitutus sum rex ab eo rado
patre. Testatur autem in quodam loco
quis dicens. Quorum nomina prophetarum recitat
in hac epistola. quorum etiam tamquam po:
nit non causa invidie aut abscon
dentis affectu hoc agit. sed honorantis
voto et ostendentis intuitu hebreos
multam habere noticiam divinarum scripturarum
quibus ista scribebat in tantum. ut nunc
operis habere nomen pone dicentis. Hoc
ergo testimonium ex psalmo dauitico sumptum
est. qui taliter loquitur ad deum patrem. Quod
est homo supple et cum desperatione pronuntian
dum est illud. quid est homo. ipse fran:
gilis. mortalis. caducus. et sequax
ade qui in veteri peccato generali primitus
est deiectus. Quorum memor es eius ipse tua est
gratia. non ipsius meritum. hominis memor est
dominus quando ei peccata dimittit gratuita mi
sericordia et misericordie sue dona largitur
sed. Aut filius hominis ipse quid est. Hoc
quidam doctores referunt ad christum. qui
in euangelio sepissime filium hominis idem
filium marie se vocat ac propterea sub
interrogatione sursum erigenda est vox
et est sensus. Quid promeruit ille homo
assumptus a verbo ut filius dei fieret.
Quod quoniam sequitur. quoniam visitas eum ad ge
nus humanum referunt de quo paulo
superius sub nomine hominis dictum est. Quid
est homo et est sensus quoniam visitas
humanum genus per filium tuum. et pro tua
larga beneficia non est meritum illius
sed tua gratia ideo quod subsistit. quare vi:
sitatur. Visitatio ad medicum et egrotum
pertinet. Nam visitationis officium debet
medicus implere quando ad infirmum in
greditur. Et genus humanum quod infirmum
et languidum erat. deus pater te visitauit
quando misit filium suum. qui verbum caro fa
ctum est et habitauit in nobis. de qua visi
tatione dicit etiam zacharias prophetalis
visitauit nos oriens ex alto. Quidam
doctores hoc quod dicit. quid est homo
quod memor es eius. aut filius hominis quid
est quoniam visitas eum toti referunt ad
genus humanum. hoc vero quod sequitur refert
concorditer ad christum. Minuisti eum
paulominus ab angelis. per mortem
corporis et obprobria passionis minore
fecit deus pater filium suum angelis. qui
secundum diuinitatem equalis ei erat in omni
potencia. quia inmortales et inpassibiles
existunt angeli dei. minoratus est autem
non necessitate sed spontanea pie:
tate. sicut idem apostolus alibi ait. Qui
cum in forma dei esset semetipsum exina:
niuit formam serui accipiens. factus
est obediens patri usque ad mortem.
mortem autem crucis. Ex ea autem parte
qua mori potuit creator angelorum
minor factus est angelis dum eum mor:
talem creasti. sed quia ille obediens tibi
extitit usque ad mortem. Gloria et ho:
nore coronasti eum. Tale est et illud
quod apostolus dicit in alio loco. propter quod
et deus illum exaltauit et donauit
illi nomen quod est super omne nomen. ut in
nomine ihesu omne genu flectatur. celestium
terrestrium et infernorum. Gloria ergo
coronauit eum deus pater in resurrectione.
honore autem in ascensione quando quadra:
gesimo die resurrectionis sue exaltauit
illum super omnem creaturam. Aliter. Gloria
coronatus est in multitudine credencium
vix cum post resurrectionem triumphum cre:
dulitate tocius mundi in hoc quod homo
est accepit. honore autem in confessione
eterne maiestatis. hoc est in eo quod
in plenitudine paterne glorie
habitat. Et constituisti eum super

opa manuū tuaꝝ· per hoc ꝙ hō fa
ctus est· constitutꝰ est a deo patre
sr̄ opa iussi oīs sup̄ celestia viz· ter:
stria et infernalia· qui scdm̄ dūītꝭ
potenciā sic cum deo pre oīa creau:
at· ita cū illo oīa possidebat· dicen
do em̄ ɔstituisti eum sr̄ opa manuū
tuaꝝ· oīs creatura mōstrat̄ subi̾ta
esse illi· qr̄ sc̄e ptāte verbi oīa creata
sunt· ita ille hō assūptꝰ a verbo· cū
verbo possidet cuncta· Oīa subiecisti
sub pedibꝰ eiꝰ x eternitati illiꝰ et po:
testati· vt oīs creatura illū adora:
ret· et hoc est qd̾ ipē pꝰ r̄surrectōꝫ
gl'iam apparens discipulis dix̄ eis·
Data est m̄ oīs ptās in celo et i tra·
In eo em̄ ꝙ oīa ei subiecit nil' r̄liqt
nō subiectū ei· In eo x in hoc dono
vel facto· ꝙ ei oīa subiecit· nec celesti
videt̄ excepisse nec trestria vt di:
ceret p̄ter angelicā naturā ꝗ creaūꝫ·
sed ita ɔclusit d· oīa subiecit ei· Nūc
aūt necdū videꝰ oīa subiecta ei· Si
oīa sūt ei subiecta quō nō sūt subi̾:
ta· Intelligendū est g̾o hoc mō vt
sēius vbi dix̄· nil' dimisit nō sub:
iectū ei intelligamꝰ vniu̾salē subi̾:
tionē et volūtariā sꝫ per fidē et ne:
cessariā qua cogit̄ oīs creatā subi̾ta
esse suo creatori· Hic vero vbi dicit̄
necdū videmꝰ oīa subiecta ei tm̄ō
de volūtaria subiectione deꝰ accipe
que p fidem constat qua in eū crede
volūt· qr em̄ tūc tp̄is qn̄ apl's illa
loqbat̄· euangł'm necdū p̄dicatō per
totū mundꝫ diuulgata erat nec:
dūqꝫ oms p̄destinati ad vitam
credebant· recte dix̄ nūc nō sunt
ei oīa subiecta· et nō solū tūc· sꝫ
etiā adhuc oms p̄destīati nō cre
dunt· Eū aūt qui modicū qm̄ an
geli minoratꝰ est videꝰ ihm ppter
passioꝫ mortis gl'ia et honore coro:
natū· Hic apperte manifestat· qa
gloria et honor xp̄i crux eiꝰ fuit·
pro qua modicū minoratꝰ ē ab
angelis moriendo pro nr̄a salute·
Vnde et apl's alibi cū dixisset· fa:
ctus est obediens patri vsꝫ ad
mortē· mortē aūt crucis· statim
aūt subsecutꝰ est· d· ppt̄ qd̾ et deꝰ
illū exaltauit et donauit illi nō
qd̾ est sr̄ oē nom· ⁊c· Sic etiā ipā
dn̄s vocabat eum dicēs· vt glori
ficet̄ filiꝰ hoīs· Si i̾e qui dn̄s est
ea que pro seruis passus est gl'iaꝫ
vocat· tu hō multomagis ꝗ pro
dn̄o pateris tibi ad gl'iaꝫ sempitnā
ptinere nō dubitare debes· Cum in:
quit x ihm̄ videmꝰ coronatū non
oculis corporeis· sed oculis mentis·
dum sedet in plenitudīe p̄rne ma:
iestatis· Vt grā dei pro oībꝰ gustaꝫ
mortē· Gracia dei patris appellat̄
filiꝰ· eo ꝙ nobis a deo pre gratis
sit datꝰ· et ꝙ gratis p nob' mōteꝫ
sustinuit· Non em̄ debebat̄ nob'
nr̄o merito vt filiꝰ dei p nobis
gustaret mortē· sed ineffabil' grā
hoc fecit· Qꝫ aūt dicit illū p oībꝰ
gustasse mortē quidā doctores
ita absolute intelligūt vt dicat̄
pro oībꝰ pro qbꝰ gustauit x p electis
ad vitā etnā p̄destinatis· Aut vero
quidā ita gn̄alr̄ accipiūt vt dicat̄
pro oībꝰ fidelibꝰ atqꝫ infidelibus
mortē gustasse· dicentes· ipē qdeꝫ
pro oībꝰ mortuꝰ est· licet oms nō
saluet̄· et ꝙ sr̄ oms nō credūt· in
qd̾ suū erat fecit· Vnde btūs ppa
hanc ponit similitudīeꝫ· Est ql'ibꝫ me:
dicoꝝ peritissimꝰ ꝗ veniens ad ciuitatē
populosā vbi multi infirmi hn̄tur
temperat pocioꝫ cōtra oīa gn̄a infirmi
tatū· et ɔuocat oms d· Venite oms

populi qui variis infirmitatibus
laborantes, et bibite ex hac potio-
ne quam causa salutis vestre prepar-
avi. Spondeo vobis cum obtestatio-
ne quod si quis biberit eam, mede-
lam statim consequi merebitur. Qui
crediderunt verbis illius, accedunt, bibunt
et sanantur; qui vero renuunt bibere
non sanantur, sed in sua infirmitate
contabescent. Quantum vero ad
medici devotionem pertinet, pro omnium
illorum salute potionem preparavit, licet
aliis non prosit nisi his qui ex ea
biberint. Ita et Christus quantum in se fuit
pro omnibus mortuus est, quamquam non
prosit eius passio nisi solummodo his qui
in eum credere volunt. Sed quod notandum,
quare non dixit apostolus subiacuit morti,
sed ipse gustavit mortem? Per quod veloci-
tatem resurrectionis voluit ostendere. Brevi
enim tempore ipse a morte potuit teneri, ut
ea devicta confestim victor resur-
geret. Decebat enim Christum propter quem omnia
et per quem omnia, qui multos filios in
gloriam adduxerat, autorem salutis eorum
consummare per passionem. Decebat in-
quit eum autorem scilicet salutis eorum
per passionem consummare, id est perficere omnium
salutem per passionem Christi qui est autor
salutis omnium credentium. Et qui ante pas-
sionem suam multos filios adoptivos
adduxerat in gloriam fidei, spei et caritatis,
qui certam spem habebant gaudia patrie
celestis et eterni regni hereditatem
se posse percipere. Vel certe per passio-
nem decebat eum perficere omnia que de illo
erant scripta. Unde ipse dixit pendens in
cruce: Consummatum est. Per quem decet
per mortem eius restaurata sunt omnia ce-
lestia et terrestria. Homo scilicet redemptus
et numerus angelorum redintegratur. Per quem

omnia facta sunt, iuxta quod Iohannes ait: Omnia
per ipsum facta sunt. Vides quomodo est
in medio nostrum, nobisque coniunctus.
Ipse filius et nos filii; ille proprius et nos
adoptivi. Sed ille salvat et nos salva-
mur. Vides quomodo nos coniungit et
secernit. Nam cum dicit multos filios
adduxit in gloriam, hic coniunxit. Cum
vero addit autorem salutis eorum, hic
discernit. Qui enim sanctificat et qui sanctificantur
ex uno omnes. Quis est qui sanctificat?
Christus per fidem passionis sue vel per
donum baptismatis. Qui sunt qui san-
ctificantur? Omnes credentes qui sanctificantur
fide passionis Christi et gratia baptismi.
Sed qui sanctificat Christus et nos qui sanctifica-
mur ex uno deo patre sumus, quia ab ipso
omnia originem acceperunt. Unus est enim
deus per quem et a quo omnia. Sed aliter
ille, aliter nos: ille quasi proprius filius
per sanctificationem, nos vero quasi adopti-
vi ab illo sanctificamur. Et tamen unum ha-
bemus patrem in celis: ille proprium, nos
adoptivum. Propter quam causam scilicet quia
et ipse et nos ex uno deo patre sumus,
licet discrete, non confunditur fratres vo-
care eos qui sunt filii adoptivi, di-
cens: Nuntiabo nomen tuum fratribus meis,
in medio ecclesie laudabo te. Cum dicit
non erubescit fratres eos vocare, ostendit
non esse eandem fraternitatem nostre humanitatis,
sed in misericordia eius multa et humilitate
maxima, qui nos fratres elegit sibi. Hoc
quoque prophetico affirmat testimonio, ne
quasi novum putaretur et non multo
ante predictum. Ait enim: Nuntiabo nomen
tuum fratribus meis, post sacram passionem
et venerandam resurrectionem promittit se
gloriam divinitatis patrie et nomen eius
quo pater dicebatur toto orbe vulgandum.
Denuntiabo dicit et narrari faciam

a predicatoribus meis michi a te datis. Nam resurgens a mortuis dixit mulieribus. Ite nunciate fratribus meis. Et ad mariam. vade ad fratres meos et dic eis. Fratres autem dicimus eos qui diligunt et qui diliguntur. addit vero In medio ecclesie laudabo te. In medio ecclesie hoc est in cetu fidelium laudauit deum patrem filius. quando apostolis fuerat sibi de predicacione dixit. Confiteor tibi pater domine celi et terre et laudo et glorifico te. qui abscondisti hec a sapientibus et prudentibus et reuelasti ea paruulis. Ipse quoque cotidie in medio ecclesie laudat deum patrem. dum fideles quique eius passione et resurrectione redempti eiusque baptismate abluti indefessas laudes deo patri referunt. corde ore. et opere. hiis enim tribus modis laudandus est deus. Et iterum. Ego ero fidens in eum. hoc est in deum patrem. Vox filii dei de deo patre ex parte humanitatis loquentis. Nam homo susceptus a verbo. totam confidenciam suam in deum patrem positam habebat. unde dicebat. pater clarifica filium tuum. et pro fidelibus suis supplicans aiebat. pater. volo. ut ubi ego sum. et isti sint mecum. Quos etiam exhortans ut confidenciam haberent dixit. Confidite ego vici mundum. Et iterum. ecce ego et pueri mei quos michi dedit dominus. hec duo testimonia sumpta sunt ex oraculo ysaie loquentis in persona filii dei. Isti sunt autem pueri sancti scilicet apostoli. quibus dominus ait pueri. numquid pulmentarium habetis. qui bene pueri vocantur propter innocenciam atque humilitatem de quibus ipsa veritas dicit. Sinite paruulos venire ad me. talium enim est regnum celorum. Si ergo pueri communicauerunt carni et sanguini.

et ipse similiter participauit eisdem. hoc de apostolis omnibusque fidelibus dictum est. qui per hoc fratres fuerunt domini. quia vere corpus et sanguinem habuit. sicut illi habuerunt. quo loco confunditur manicheus cum suis. qui ausus est deum dicere. verum corpus non habuisse. cum apostolus dicat quod assumendo carnem particeps extitit illorum. Sicut enim illi pueri et nos carne et sanguine constamus. sic et christus participauit carni et sanguini homo factus. et sic christus communicauit nature substancie per assumpcionem hominis. sic et nos participes eius sumus per assumpcionem corporis et sanguinis eius. Quare autem communicauit christus carni et sanguini. in sequentibus manifestat cum subdit. Ut per mortem destrueret eum qui habebat mortis imperium id est diabolum. et liberaret eos qui timore mortis per totam vitam obnoxii erant seruituti. Et mirabiliter quoddam hic demonstrat apostolus ostendens diabolum per hoc deuictum a christo. per quod potestatem tenebat in mundo. Arma que fuerunt illi quondam fortia aduersum mundum hoc est mors per ea illum christus percussit. sicut abstracto dauid gladio golie in eo caput illius amputauit in quo quondam victor ille solebat fieri. quia ergo diabolus per mortem hominis in mundo principatum presumpserat per mortem christi temporalem vinci debebat. Quapropter participauit christus carni et sanguini ut mori potuisset ad tempus sicque dum mortuus est qui peccatum non fecerat destruxit diabolum qui peccatum attulerat per quod mors in orbe versatur. Similiter in hoc destruxerat diabolum et mortem. quia semper mortuus est peccato dum non peccauit. Destructo autem imperio diaboli liberauit electos suos. qui timore mortis per totam vitam suam qua viuebant in hoc seculo obnoxii id est debiti et astricti erant seruituti mortis

et diaboli. In hoc enim timebat mor-
tem. qui servi erant mortis. dum
omnes morti subiacebant. Nusquam
enim angelos apprehendit. sed semen
abrahe apprehendit. Quia fratres dixerat
pueros communicasse carni et sanguini et
quod ipse participavit eis. Exequitur
amplius hunc sensum volens ostende-
re unde participaret eis et dixit. Nusquam
id est nullo loco neque in celo neque in
terra angelicam creaturam assumpsit.
sed corpus humanum de semine abrahe
assumpsit. quibus verbis favet illis
blandiendo quod semen illorum assum-
pserit. quia ergo homo redimendus erat
morte filii dei non angelus sed carnem
non angelicam naturam assumpsit
qua mortem non potest pati. sed humanam in qua
mori potuisset. nec est angelus tan-
ta dignitas collata ut in una per-
sona cum natura filius dei coniungeretur
quam dignitatem et honorem humane
nature divina gratia contribuit ut
deus et homo una esset persona. Et
quod dixit apprehendit quod pertinet ad
fugientem. quia nos quasi recedentes
a se et longe fugientes insecutus
apprehendit. Unde debuit per omnia
fratribus assimilari. quid est per omnia? id est
natus est, educatus crevit. esurivit. pas-
sus est. ac mortuus. ut per omnia ista
similis esset fratribus qui huius conditioni
subiecti sunt et connexi. Sed forte
querit aliquis. quare homo sit reparatus potius
quam angelus lapsus? Cui respondendum
hominem non tantum deliquisse quantum
diabolum. Ille enim a diabolo suadente pec-
cavit. diabolus vero nullo suadente
sed superbiendo corruit. Homo quia corpus
habebat manducare indigebat. dia-
bolus quia spiritus est inmaterialis. Fuit etiam

tertia causa videlicet quia homo necdum pervenerat
ad locum ubi eternaliter cum deo regna-
turus erat sed in paradiso terreno mo-
rabatur de quo transferendus erat
in celum completo numero electorum. diabolus
autem in celo iam erat collocatus.
Ut misericors fieret et fidelis pon-
tifex ad deum ut repropitiaret de-
licta plebis. Misericors dicitur a miseri-
corde videlicet qui miseriam sustinet et
cognoscit per experimentum miserie.
Itaque non fuit alia causa illum per omnia
fratribus assimilari nisi ut misericordiam nobis
prestaret. nos redimendo et fieret
fidelis verus quia pontifex ad deum
patrem interpellando pro nobis. nostraque
propitiaret peccata. Hec enim huius miserationis
de dispositionis causa fuit. Videtur quippe
genus humanum intentum. peccatorum
vinculis ligatum et misit eius est eius
sic fidelis pontifex reconcilians
nos deo patri et reconciliando pur-
gans. Ministerium etenim sacerdotis
atque pontificis est fidelem esse ut possit
eos quorum sacerdos est liberare a pec-
catis. Pontifex dicitur eo quod pontem
et viam prebeat suis sequacibus suo
bono exemplo: ita et omnis pontem
fecit nobis id est bonam viam ostendit dum
dixit. discite a me quia mitis sum
et humilis corde. pontem etiam nobis
fecit quia aperuit nobis ianuam re-
gni celestis. ubi modo assistit inter-
pellans deum patrem pro nobis. In eo
enim in quo passus est ipse temptatus
potens est vinctos liberare tempta-
tosque adiuvare ne vincantur quia temp-
tationes nostras et passiones non
solum sicut deus cognoscit. sed etiam
sicut homo experimento probavit. Ac
propterea non solum per hoc quod deus est
potest nobis misereri. sed in se per hoc

q̄ꝫ homo est. quō eiq̄dē p̄tatib ē hō assūptq a verbo q̄ erat i id vm.

Unde frēs sancti. iii

Uocatōib celestib p̄ticipes considerate aplm et pontificem confessiōis nr̄e. qui fidel' est ei qui fecit illū sic et moisē in oī domo illiq. frēs eos vocat tam carne quā spū qui ex eodē gñe erant. eandē qꝫ fidē hēbant. San ctos. q̄ sanctificati fuerant fide pas sionis xp̄i et aqua baptismatis. qui participes erāt celestis voca: tōnis. hoc est patrie celestis ad q̄ dn̄s oēs vocauit. di. Venite ad me oēs qui laboratis et onera: ti estis et ego reficiā vos. Consi: derate aplm et pontificē fidi nr̄e ih̄m. Apl's grece. latine dr̄ missq et dn̄s ih̄c apl's nr̄ est. q̄ cōfessio nem fidei nr̄e p̄tendit ad deum patrē. qui fidelis est ei .i. deo pri qui fecit illū. Iuxta qd' alibi dicit. qui factq est ei ex semie dauid scdm carnē. Rotandū aut de humanitatis essentia hoc dictū ē q̄ ipē fidelis fuit deo patri obedi ens ei vsqꝫ ad mortem. Bone fidelis erat deo patri qm̄ oīa que agebat nō sue glie deputabat sed patri. dicēs. pr̄ in me ma: nens ipse facit opa. Sic et moisē inquit fidelis erat vel fuit in oī domo eiq. domū dei .i. p̄plm dei debeq intelligē plebē scꝫ isra: heliticaꝫ cui moisē p̄posītq ē a. deo. de qua domo dic isaias. Vinea em dn̄i sabaoth domq isrl' est. Et iterū hortando. doq iacob venite et ambulēq in lu: mine dn̄i. In qua domo moises fidelis fuit. .i. deuotq et bone voluntatis defendens ea que dei erant sibi qꝫ nō vsurpans ybi eaꝫ dei. Amplioris em glie iste moi se dignq habitq erat. qn̄to am pliore honore hꝫ domq q̄ fabri cat illā. hoc in loco aut erit ipal: loge in sensu. a satisnecia subau: ditio subponet hoc md. Tanto ma: ioris glorie xp̄c p̄ moise dignus inuentus est. qn̄to maiorē hono: rem habet sꝫ dn̄s domq q̄ fabri: cauit eandē domū. sic tanto ma: ioris glie xp̄c p̄ moise dignq in: uentus est. qn̄to maiorē honorē hꝫ fabricato a domo. q̄ ipē fabri: cauit. Reddit qꝫ causam. q̄ maio: ris glie sit fabricator dn̄s quā domq ab eo fabricata. oīs nanqꝫ domq fabricat ab aliquo. q̄ aut oīa creauit. deus sꝫ est. hic facto: rem a factura discernit. vtrusqꝫ domq autorē esse deū itelligi volens. et p̄pli viꝫ isrl'itici et po: puli xp̄iani. Et moises qdē fidel' hoc est deuotq et bone volūtatis in tota domo eiq tanq̄ famulq in testiom coꝫ sꝫ verboꝝ q̄ dicen: da erant. xp̄c aut tanq̄ filius in domo sua. hitat ordinās et disponēs illā. Quāta differen est int famulū q̄ p̄r familias p̄onit domui sue. et filiū quem derelinq̄t heredem. tanta distan est inter moisen et xp̄m. Moisē em fidel' et deuotq fuit in domo dei oīpotentis. hoc ē in plebe isrl'itica in testiom coꝫ verborū que p̄ illū dicēda erat ad p̄plm. quō testis erat verboꝝ dn̄i ad p̄plm. iterū qꝫ p̄pli ad dn̄m. xp̄c vero libere ordinat domū suā hoc ē ecclīaꝫ suā tanq̄ filiq hedi p̄pria.

de qua domo subiungit apostolus di-
cens: Que domus sumus nos. si fiduciam
glorie et spei usque ad finem firmam
retinemus. Hortatur itaque apostolus he-
breos fortiter stare in fide et perseuer-
are in bono opere et iungens se mo-
re solito illis. Domus inquit dei sumus.
si fiduciam in fide recta. et gloriam spei
nostre firmam retinuerimus usque ad finem
nostre mortis. vel usque ad diem iudi-
cii. Gloria spei nostre est. qua glori-
amur nos in spe iam esse filios
dei. et quod modo tenemus in spe. credimus
nos possessuros in re. Bona enim
que nobis promissa sunt in hac pena-
li vita habere nequaquam possumus. qua-
obrem habentes fidem rectam. spem cer-
tam. expectemus patienter premia
nobis a domino promissa. Sequitur. Quapropter
sicut dicit spiritus sanctus. hodie si vocem audi-
eritis. nolite obdurare corda vestra.
et cetera usque si introibunt in requiem meam.
De spe paulo superius locutus fuerat apostolus.
quod oporteat sperare ea que futura sunt.
et dat inde testimonium propheticum sub
comparacione. quomodo illi perierunt qui de-
sperauerunt de omnipotentis dei potencia
et quam promeruerunt pauci. qui sub spe
certa promissis dei crediderunt. Quia
vero obscure beatus apostolus locutus
est. necesse est replicare historiam
veteris testamenti ut manifestior fiat
oracio. Eductus populus israhiticus de egip-
tiaca seruitute in signis et mirabili-
bus domini. cum multa via deserti peram-
bulasset pasti a domino manna. aqua
de petra potati. eius quoque proteccione
tutati consilium inierunt omnes mittere
de singulis tribubus principes spe-
culatores. qui deberent speculari
atque considerare terram a domino sibi repro-

missam. qui pergentes lustrauerunt
terram. reuersi sunt post spacium qua-
draginta dierum ad multitudinem nun-
ciantes terram fertilissimam maiorum
que fructuum procreatricem. Sed habere vr-
bes munitas virosque inexpugna-
biles esse in ea. utpote de stirpe e-
nachim hoc est gigantum. Israhelite
vero ingrati et insensati quos opor-
tebat recordari tantorum beneficiorum
tremendi. quomodo eos clausos in me-
dio tanti exercitus egipciorum eripuit
de periculis. fluuiorum quoque fontes
de petra sine fructu donauit. man-
na tribuerit. Alia quoque innumerabilia
beneficia ei contulerit. nec dominum credi-
derunt. desperantes de eius potencia.
nec horum aliquid rememorati sunt.
sed timore desperacionis perterriti mur-
murando dixerunt. Vtinam non in-
troduxisset nos dominus in terram illam.
reuertamur in egiptum. Deus igitur
quod sic cito obliti fuissent beneficiorum
ac mirabilium eius iurauit quod non
essent intraturi. Terra autem illa in requiem
et patriam olim patribus promissam.
sic quoque illa sexcentena milia que egres-
sa sunt de egipto perierunt preter
duos tantum caleph videlicet filium rephe-
ne. et iosue filium num. qui sed datam
per se competentem nisi sunt creduli pro-
missionibus domini. Notandum autem tres
requies ab apostolo in hac epistola com-
memorari. vnam sabbati. qua requieuit
deus ab operibus suis. Secundam in
palastina in quam ingressi israhelite
requieturi erant a miseria et mul-
tis laboribus. Terciam quoque que vera
est requies regnum celorum videlicet ad
quam quos peruenire contingit ple-
nissime requiescent a laboribus
erumnisque huius seculi. De qua apostolus
spiritualiter loquitur dicens. [illegible]

dei sumus. si fidem certam et gloriam
spei firmam retinuerimus. nolite ob-
durare corda vestra. ne sicut patre-
rum. quia genitores nostri passi sunt.
privati requie promissa. hortatur his
verbis apostolus hebreos ut non essent
infideles et increduli. et perderent
requiem eternam sibi a domino promissam.
sicut perdiderunt patres eorum terram ...
Nolite inquit hodie obdurare corda
vestra sicut obduraverunt patres vestri.
multi in exacerbatione et in amarita-
tione qui me ad amaritudinem provo-
caverunt secundum diem temptationis in de-
serto ubi temptaverunt me patres vestri
multis modis dicentes. Nunquid po-
terit deus parare mensam in deser-
to etc. Et nunquid poterit nobis introducere
in terram patribus promissam etc. Et dicit hoc.
non loquitur iam presbiter ad illos qui mor-
tui sunt in deserto. murmurando contra
deum et increduli existendo. sed potius ad
illos qui dominice predicationis tempore fuerunt.
apostolorum quoque et usque ad finem seculi futuri
sunt. hodie inquit et in die novi te-
stamenti. vel omni tempore quamdiu dicitur
hodie. nolite obdurare corda vestra.
Hodie namque pro sempiterno ponitur
donec mundus et vita presens manet
Sed probaverunt et viderunt opera mea
quadraginta annis. Et dicit opera proba-
verunt et mirabilia mea non est ita
intelligendum ut dicatur probaverunt.
et elegerunt causa gratiarum actionum. sed po-
tius probatio hic ad curiositatem est
referenda et temptationem. Sed probaverunt
et viderunt opera mea. hoc est curiosi-
tatis causa exquisierunt temptantes utrum
ira omnipotentis essem. Et quod factum est vi-
derunt illa per quadraginta annos et per-
manserunt in ingrati. Sed quod dicit quadra-
ginta annis et ad sequentem iungi-

Quadragenarius autem numerus misticus
in divina scriptura habetur. quadraginta
diebus dominus in deserto ieiunavit
ut superaret de illo. per quod illi qua-
draginta annis murmuraverunt in here-
mo contra deum. consummata quoque tota gloria
victorie in passione et resurrectione quadraginta
diebus fuit cum discipulis antequam celorum alti-
tudinem penetraret. primis ergo quadraginta
diebus temptationes huius peregrinationis ostendit.
posterioribus vero quadraginta diebus
consolationem qua consolandi sunt in pa-
tria. Corpus enim eius et ecclesia necesse est
ut temptationes patiatur in presenti seculo.
ut postmodum pervenire possit ad gaudia
patrie celestis. Tamen in presenti non de-
est ille consolator qui dixit. ecce ego vo-
biscum sum omnibus diebus usque ad consum-
mationem seculi. Sed propter quod patres tem-
taverunt me. causaque curiositatis opera
mea. quadraginta annis probaverunt
offensus fui generationi huic. plus est
quod dicit se offensum quam iratum. quo
qui irascitur facile potest ab ira moveri.
qui vero infensus sive offensus fuerit
aut vix aut nullo modo potest placari.
Ita omnipotens deus offensus et valde etiam
placabiliter iratus fuit illis sexcentis mi-
libus que fuerunt in deserto. Et dixit ad
moisen et aaron vel etiam ad iosue
semper errant corde. multis modis casti-
gavit eos omnipotens deus. sed illi semper corde
erraverunt a via veritatis et recti itineris
deviantes. quia quoque dei voluntatem non
obsecundant. erit a rectitudine iustitie. Ipsi
vero non cognoverunt vias meas. Non
cognoverunt dicit hoc est non approba-
verunt nec elegerunt actiones meas
et precepta mea. vel non cognoverunt.
quia noluerunt ad hoc cognoscere. ut tenerent
et observarent illa. quibus iuravi in
ira mea. si introibunt in requiem meam.

Si aliqn ponitur pro affirmacione.
aliqn pro dubitacione. aliqn pro ne-
gacione vt in presenti loco pro non. et
in psalmo dicente propheta. Si reddidi
retribuentibus mihi mala. i. non reddidi.
Ordo verborum est non introibunt
in requiem meam sicut iuraui in ira mea.
hoc est in vindicta mea. Ira enim
dei vindicta eius est. Loquitur dominus magis
est. Iurare vero minus intelligendum.
Cum enim omnis sermo eius pro iuramento
accipi debeat. quoniam semper verus est. dicitur
autem iurare ad exaggerandam vim
rei. et vt terrorem incutiat auditori-
bus sicut dicitur et irasci more humano.
cum semper idem ipse maneat. quibus dum au-
dimus illum iratum metuamus peccare.
Quod autem dicitur. non intrabunt in requiem
meam. hic sicut supra dictum est geminam
requiem debemus intelligere vnam scilicet terre
repromissionis promissam abrahe quam
illi perdiderunt propter infidelitatem suam.
Alteram vero vitam eternam. de qua apostolus
spiritualiter loquitur in quam non introibunt iu-
dei in infidelitate permanentes. Vide-
te fratres ne forte sit in aliquo vestrum
cor malum incredulitatis discedendi
a deo viuo. hortatur iterum eos apostolus
blandiendo vocans eos fratres et dans
consilium quomodo intrare possint in requiem
veram. fratres mei. tunc fratres etiam fide.
videte i. cauete summa que diligencia
attendite. ne forte sit in aliquo vestrum
voluntas non bona et cor malum incre-
dulitatis discedendi a deo viuo. sicut
fuit in illis qui errauerunt in deserto
adorando idola et peccatis sicut illi fece-
runt. Sed exhortamini vosmetipsos
per singulos dies donec hodie co-
gnominatur vt non obduretur quis ex vobis
fallacia peccati. quia illis iudeis scribe-
bat qui iam crediderant et inter quos

tales erant. qui alios in fide. spe bo-
nisque operibus exhortari poterant
ideo taliter loquitur. Exhortamini inuicem
et corrigite vosmetipsos donec hodie
cognominatur i. omni tempore presentis vite in quo
est spacium penitendi si quisquam peccauit.
non desperet de venia quamdiu viuit.
nec obduretur aliquis vestrum fallacia pec-
cati. i. desperacione decipiente peccatorem in
fidelitatibus. quasi per penitenciam non possit
promereri indulgenciam. Ille enim qui satis
perfecte non credit. solet plerumque in de-
sperationem ruere. Reddit que causam quare
nemo debeat desperare de venia. di-
Participes enim christi effecti sumus. Ad
est participes christi effecti sumus si christo par-
ticipamur et coniungimur vtpote vnum
cum illo existentes. Siquidem in hoc parti-
cipamur illi. quia ipse caput nostrum et nos
membra illius coheredes et corporales
illi secundum spiritualem hominem. qui creatus
est in ipso. In eo etiam participamur illi.
quia corpus et sanguinem eius sumimus ad
redempcionem nostram. quapropter non est de-
sperandum. Si tamen inicium substancie eius
vsque ad finem firmum retineamus dum dicitur.
Hodie si vocem audieritis. nolite ob-
durare corda vestra contra dominum per infide-
litatem. quemadmodum in illa exacerbacione
scilicet obdurauerunt patres vestri corda sua.
Inicium substancie christi dicit fidem christi
per quam subsistimus et renati sumus.
quia ipsa est fundamentum omnium virtutum
Et bene substanciam eam vocat. quia sicut cor-
pus ex anima subsistit et viuificatur.
ita anima fide subsistit in domino et vi-
uit hac fide. sine qua mortua est. Vnde
dicitur per prophetam. Iustus autem meus ex
fide viuit. Et idem egregius predica-
tor. Sine fide impossibile est placere
deo. Substanciam autem christi appellat

fides. vel que ab illo dat. vel certe
quippe per eam habitat in cordibus
fidelium. iuxta quod ipse apostolus alias
dicit optando. In interiori homine
habitare xpm per fidem in cordibus
vestris. Tunc verarum xpi participes su-
mus. si fidem eius usque ad finem mor-
tis nostre. vel usque ad diem iudicii firmam
retinuerimus. Quod vide; habere. quod dicit nobis
per prophetam. hodie si vocem eius audie-
ritis. nolite obdurare corda vestra.
Quidam enim audientes exacerbaverunt.
sed non omnes qui profecti sunt ex egypto
per moisen. Illius historie tantum me-
tionem facit. quando reversi exploratoribus
dixerunt murmurando. utinam non in-
troducat nos dominus in illam terram. Josue
autem et caleph glorificaverunt dominum dicen-
tes ad omnes multitudinem. potens est dominus
introducere nos in terram illam. Quidam
ergo audientes verbum dei de promis-
sione et sermone exploratorum ad a-
maritudinem provocaverunt cum ob incre-
dulitatis malum et desperationis sexcenta
vide; milia quorum corpora prostrata sunt
in deserto. sed tamen non exacerbaverunt
eorum omnes qui profecti sunt ex egipto.
quoniam iosue et caleph ex tanta multi-
tudine glorificaverunt illum. unde meruerunt
terram repromissionis. Sic et nos audiuimus
de patria celesti. sed quod profuit sermo
auditus. Nolite ergo putare quod ex au-
ditu tantum predicationis introitus sit in requiem
dei. nisi adhibita fuerit fides de corde
puro. Quibus autem infensus est quadra-
ginta annis. Nonne illis qui peccave-
runt. quorum cadauera prostrata sunt
in deserto. Quibus autem iuravit non
introire in requiem suam. nisi illis qui in-

creduli fuerunt et illis qui dubitaverunt
quod non potuisset eos dominus introducere
in terram repromissionis. Et videmus
et intelligimus quod non potuerunt intro-
ire in requiem ipsius illa sex centa mi-
lia propter incredulitatem. iiij

Timeamus ergo. ne forte relicta
pollicitatione introeundi in
requiem ipsius existimetur ali-
quis ex vobis deesse. Timeamus inquit
predictorum illorum iustum quod dei iudicium.
qui reddet unicuique secundum opera sua.
ne forte relicta et neglecta polli-
citatione fidei quam deo dedimus in ba-
ptismate introeundi in requiem pa-
trie celestis. et revertamur iterum ad
opera infidelitatis que abdiximus
coram multis testibus. Potest et di-
pollicitatione intelligi quam dominus pro-
misit nobis dicens. Discite a me quia
mitis sum et humilis corde. et inveni-
etis requiem animabus vestris. Ecce ergo
nobis illam requiem promisit. et nos
spopondimus intraturos in eam
hoc baptismo. Quamobrem laborate.
ne existimetur aliquis ex vobis deesse
ab illo regno. hoc est. ne aliquis
vestrum minus dignus inveniatur intro-
eundi in requiem dei. Loquitur autem
apostolus more viatorum profiscentium de
una regione in aliam. quibus solet
dicere iis quibus tibus presentis. videte ne
aliquis vestrum in itinere remaneat.
ut simul omnes pervenire possimus
quo tendimus. Sed si cuius iumentum
pre lassitudine defecerit. sublevate
invicem eius sarcinas. ne forte ob hoc
in via remaneat. Electi enim in
presenti seculo quasi in via sunt ten-
dentes ad patriam. sed ne aliquis re-
maneat qui non possit pervenire

non solum possidere. sed etiam per sorte aliis dividere. Erat autem apostolus hoc prosequitur. Secundum est
Audierunt omnes illi verbum dei de promissione terre repromissionis.

ad patriā celestem simplices qui
q3 et infirmi subleuandi sūt ope
et auxilio fortiū. iux illud. Alter
alteri9 onera portate. Etenim nob
nūciatū est quadmodū illis. modo
solito iungit se iudeis. nūciatū
est. vt intrem9 in reqem patrie
celestis. quadmodū et illis qui egressi
si sunt ex egipto nūciatū e vt in
trarent in reqem rep missionis.
Nobis tn per filiū. illis aūt per
famulū. Sed nō pfuit illis sermo
audit9 nō admixt9 fidei ex hiis
q audierūt. Sermo q audierunt
illa sexcenta milia per moisen de
requie terre palestine. nō pfuit ill.
q nō fuit admixt9 et cōiunct9 fidei
sic cōtegat9 fide ex hiis pmissionib9
q audierūt. Tunc eni pdesset eis
sermo audit9 si credidissent quia tc
esset cōtegat9 fide. quo vero non
crediderūt nō fuit cōiunct9 fidei
ideo q3 nihil eis pfuit qd audierūt.
quō inea intrare nō meruerūt.
post hec verba exhortacōm subiun-
xit apls di. Ingrediam enim in re-
quiē qui credim9 quadmodū dixit.
sic iuraui in ira mea. si introi-
būt in reqem meā. Isto in loco
ad cōplecōz sensus necesse ē aliqd addi-
ciendū. Ingrediam inqt in reqez
patrie celestis a deo nob pmissā.
sed ne forte dicat nob si increduli
fuerim9 quadmodū dix illis qui
nō introierūt. si introibūt x nō in-
troibūt in reqem meā. quib9 verb
hortat omīs intrare in reqez dni.
ne forte nob dicat ob infidelitez
q illis dictū est. Nam sic certū est
q increduli nō introibūt. sic ctū

fixū q3 hētur q increduli introibūt.
Et quid opib9 ab institucōe mūdi
pfectis x ornatu mūdi pfecto quodā
dixit loco. de die septima sic. Et re-
qeuit de9 die septīa ab oīb9 opib9
suis. In gnsi dix istud p moisen.
hiis verb vult apls ondere aliā
esse reqē ad quā vocati sūt quam
fuerat illa in palestina ad q iudi
vocati sūt. Nec dicit nos intratoris
in illā que in palestina fuit. s3 oñt
illos nō intrasse ppt duritiā cordis
sui. nec in palestinā nec in reqez
celeste. Dicit g° de pma requie sic.
Reqeuit de9 die septīa ab oīb9 opi9
suis. Reqeuit quidē a cōdicōē nouaz
creaturaz. sed nō reqeuit a guber-
nacōē eoz q fecerat. et vt quotidie
ex ipsis etiā nō pduceat. vñ veritas
in euangelio iudeis dic. pr me9 vsq
mō opat et ego opor. Nō eni pl9
est deo mūdum ex nichilo creare. q
factū gubernare. Pmissa g° pma
requie septi diei in qua reqeuit
de9 subiunxit scdam. q pmissa ē
ppls dei. dr de illa qd quodā loco
ita dixit de9 ita p moisen In isto
qz loco rursū dic. si introibūt in
reqem meā. Si vero dictio sic
iam sup dictū est p affirmacōē
et dubitacōē et negacōē accipi pt
Hic nāq3 pro negacōē duob9 in
locis posita est. vbi ait iurasse dnm
propt incredulitatē illoz si introi-
būt in reqem meā x nō introi-
bunt. Hic vero pro affirmacōne
pt accipi sub alio sensu sic iohis
crisos9 alij q3 doctores exponunt.
qsi dicet si introibūt in reqē meā. sz

bene hẽbunt. et hoc de requie que
fuit in palestina accipe. vñ ptinq
addit. Cum ergo sr̃ est quosdã in
troire in eam. et hi quibus prioribus
ãnũciatũ est nõ introierũt ppter
incredulitatẽ. qr pauci intrauerũt
in eã regem q̃ fuit in palestina
s. duo tantũ caleph et iosue ex om-
nibus illis qui de egipto exierunt.
id dic̃ quõ sr̃ est. vel restat aliquos
intrasse t̃re repmissionis. Et hi s.
sexcenta milia equibus prius ãnũ
ciatũ est. nõ intrauerũt in eã. sed
cadauia eorũ pstrata sũt in deserto.
Iterũ t̃minat diẽ qd hodie in dauid.
dicendo. post tm̃ tp̃is sic sup dictũ
est. hodie si vocẽ audieritis. nolite
obdurare corda vr̃a. ordo vborũ
est. post tm̃ tp̃is qd illi murmurarũt
et mortui sũt in deserto t̃minat
hoc est statuit et diffiniuit sp̃us
sanctus iterũ quedã diẽ. tempus
viz noui testam̃ti dicendo per
dauid. hodie sic sup dictũ ẽ vbi
aplũs ex psona pphẽ loquitur ẽ. hoc
si vocẽ audieritis etc. q. d. aliis ver
bis. o iudei contribules mei nolite
putare qr istud qd dauid dix. hoc
si vocẽ audieritis nolite obdurare
corda vr̃a. ad illud tempus ptineat
quo illi murmurauerũt in deserto. vt
qr causa salutis ipsorum dixit. qui iam
mortui erãt. quod ad aliud tempus
ptinet ad tempus viz noui testam̃ti.
A die enim murmuracionis eorum in deser
to multũ tp̃s est vsqz ad dauid et
vsqz ad nos quibus dauid ista plo-
quebatur. Considerandũ qr sic diẽ pro
tp̃e domini aduentus noui qr testa-
menti accipiendus et qd dic̃ in da-
uid tale est quasi per dauid. Mu-
tauit enim pporũ more solito. Post
et ita intelligi qd dic̃ t̃minat diẽ
quedã. hoc est t̃minũ et finẽ post
spaciũ p̃teriti tp̃is qd fuit a die mur-
muracionis illorũ. et dat inicium alii
tp̃i dicendo p dauid hodie. sc. Nam
si eis ihẽ filius naue ductor populi
isrelitici pstitisset requiem sp veram.
nunqua de alia requie loqret dauid
post hanc diẽ. s. deinceps postqua illam
adepti essent. Hic ondit terrã quã
dã requiem. de qua dauid dix. hoc
etc. nõ illã t̃ris ad quã ihẽ filius
naue pplm introdux. sed aliã quãdã
multo excellẽtiorẽ ad quã nõ ipius
ihẽ. sed verus introducit quotidie eos
qui sunt eius. Si enim ihẽ filius naue
verã pstitisset requiem pplo eius ducto
extitit. nequaqua de alia requie loqret
dauid post eã. Ceterũ ergo qr futũ ẽ
quosdã accipere requiem q̃ p illã figu-
rata est q̃ fuit in palestina. Itaqz
sp qr ipse ihẽ filius naue nõ pstitit
verã requiem pplo nec pcurat. relinqt
s. reseruatur in futũ sabbatismus pplo
dei. Verã requiẽ patrie celestis sab-
batismũ vocat illud ẽ adnõ. quo
iudei requiẽ sabbatissimũ dicebãt. hec
quies ergo celestis sabbati. pplo dei
credenti veraciter reseruatur in futũm.
vita sc eterna. q̃ pcellit sabbati legis.
quod in illo requiescebat tm̃ corpa.
in ista aĩe pplis dei. vñ et sc. Qui
enim ingressus est in requiem ipsius. hoc
est in requiem dei omnipotentis. q̃ est
vita eterna. etiã ipse requieuit ab opibus
suis t̃renis oĩbus qz laboribus suis.
sic a suis deus requieuit die septima.
Requies dei p fectio opũ eius intellida
est. viz dm̃ sexto die finita pmordiali

rer creacõe. in septīo cessauit a crea:
tõe nouarum creaturarum. per illa
vō reqem que etna est. studiose
puocat nos. vt ad reqem etne bti:
tudinis illā quā sabbatismum appel:
lat totis nisibus anhelemus. Quicūqs
ergo istud dei sabbatū intrauit. re
quiescet ꝑpetuo ab oī labore corpo.
sic deus requieuit a creacõe nouarū
rer. Festinemus ergo ingredi in illā
reqem. vt ne quis in idipm incidat
in credulitatis exm. Magna quidem
res et salutaris est fides. quō sine
hac nō est saluari possibile aliquē
sic scptū est. Sine fide ipossibile
est placē deo. Quicūqs deo nō credit
nō saluatur. sed ad salutē nō sufficit
sola fides. Necessariū est opari per
dilectiōm fidei et conuersari digne
deo. qr fides sine opibus mortua ē. Pro
inde apls considerans felicitatem
ꝑpetue vite hortatur dī. Festinemus fide
recta. opacōe sancta. introire in iam
requiem patrie celestis nobis pmissā.
ne aliqs vrm incidat in idipsum
exm incredulitatis et desperacōis in qd
illi ceciderunt. Festinemus inqt. quō nō
sufficit sola fides. sed debz addi et vi
ta fide condigna. Sufficient enim exlo
parētum nrorum docemur nō in idipsū
infidelitatis exm incidentes in qd
illi ceciderunt. ne talia patiamur qlia
illi passi sūt. Viuus enim est sermo dei
et efficax et penetrabilior oī gladio
ancipiti aplō dicente et hortante fe:
stinemus ingredi in reqē patrie celestis
fide et opacōe. ne aliqs vrm incidat
in idipm infidelitatis exm in qd
illi ciciderunt. et veniat nobis talia qlia
illis euenerunt. q prostrati sunt in dserto.

poterāt illi iudei rūdere. neqꝫ
nobis talia euenient. qr nō hēmus
prophetas et iudites. per quorum ora
nobis loquatur dns sicut illi hūerunt.
iō quicqd egerimus excusabiles
erimus. Ad hec apls volens ondē
eundē hēre nos iudicē quē illi
habuerunt qui illos ppt incredulitatē
dampnauit. dicit nō ita. Viuus
est enim sermo dei et efficax. Sermo
dei patris et verbū filius est qui
potencialiter interfecit illa sexcenta:
milia in deserto. ob suā infidelitatem
qr ei noluerunt credē. Hic ē sermo
quūqꝫ moritur iustus qd ꝓpta dicit.
Tu autem idem ipse es et ani tui etnitatis
tue nō deficient. Hic est sermo
qui de se ipso dicit. Si quis sermonē
meū seruauit. mortē nō videbit
in eternū. Si enim illi istū sermonē dī
seruassent recte credendo et bn
viuendo viueret et tpali et etna
vita tamen qz exprimisses intrent.
Silr et nos si seruauerimus sermonē
eius. viuemus requiem qz celestē intra:
bimus. Iste est sermo dei patris
qui tecum viuit cū deo pre. et per quē
pr oīa iudicat efficax est. hoc
est ad opandū facilis. qui sine la
bore opatur. Ipse enim dixit et facta
sunt oīa q ipse voluit. penetra:
bilior qz est oī gladio ancipiti.
hoc est ex vtraqꝫ parte acuto. qr
gladius materialis ex vtraqꝫ parte
acutus mēbra qdē diuidē potest
a corpe et penetrare secreta car
nis adeo. vt aīam a corpe faciat
exire. ipm qz corpus in mortem
redigat. sz tn ipam nō pt diuidē
minuatim neqꝫ secreta eius pene:
trare. Vnde dns dicit. Nolite timere

eos qui occidunt corpus, quia animam non
possunt occidere. Sequitur: Pertingens
sermo dei usque ad divisionem anime et
spiritus compaginum quoque et medullarum
et discretor cogitationum et intentionum
cordis. Anima vivus spiritus rationa-
bilis intelligitur. Vita nobis carnalis
cum bestiis communis est, rationalis spiritualis cum
angelis. Et sunt quedam peccata que pertinent
specialius ad corpus quam ad spiritum, ut
est homicidium, fornicatio, adulte-
rium, furtum, sacrilegium, et cetera talia
que actu corporis perpetrantur. Iterum
sunt alia que pertinent specialius ad spiritum
quam ad corpus, ut est odium, ira, do-
lositas, invidia, et cetera huiusmodi que sine
actu corporis constant. Et quia corpus
anima vivificatur, non incongrue per animam
possumus intelligere peccata corporalia, per
spiritum vero peccata spiritualia que in secreto
mentis versantur. Iterum per compages
debemus intelligere cogitationes que
sibi invicem compaginantur et coniunguntur
dum una alteram subsequitur. Per medul-
las vero subtiles intentiones. Et hoc
est quod subiungit: discretor cogita-
tionum et intentionum cordis. Cogitationes
referens ad compages, intentiones ad
medullas. Ita autem iungendus est iste
versiculus: Vivus est sermo dei et effi-
cax et penetrabilior omni gladio anci-
piti, et pertingens usque ad divisionem anime
et divisionem spiritus, et pertingens usque
ad divisionem compaginum, divisionem quoque me-
dullarum, et discretor cogitationum et in-
tentionum cordis. Sermo ergo dei est tam
efficax et penetrabilior omni gladio
ancipiti, ut discernat inter opera
carnis et opera spiritus, inter carnalia
peccata et spiritualia, inter cogitationes

bonas vel malas. Potest etenim cogitatio
utrumque bona esse et intentio mala,
verbi gratia ut sub comparatione loquimur. Est
quedam vidua cuius possessio hereditaria
a fortiore invaditur. Accedens autem
ad iudicem legisque doctorem deprecatur quatenus
suscipiat eius causam, sitque ei in auxilium
qualiter obtinere hereditatem sibi ab-
stractam possit, promittens ei centum
solidos, aut etiam non modicam partem
hereditatis eiusdem. Qui iudex ingredi-
ens in ecclesiam dei prosternit se in oratione
orans et dicens: Deus eterne qui omnia
iuste iudicas, qui dixisti iudicate
pupillo, defendite viduam, prebe mihi
hodie auxilium quatenus causam huius vidue
obtinere possim. Hic dicit cogitatio quidem et
verba bona sunt, sed intentio nequam, quia
quando nisi vidua aliquid promisisset quod
ille speraret se accepturum, nequaquam
causam illius suscepisset. Hanc sub-
tilitatem cogitationum et intentionum cor-
dis discernit et diiudicat sermo dei
considerans quo animo vel quo desiderio
quisque serviat in corde, tam quia pe-
netrabilis est eius intuitus, ut omnia
nostra que agimus vel que cogitamus
certius ab illo quam a nobis ipsis co-
gnoscantur. Illum ergo semper habemus testem
actuum nostrorum, cogitationum quoque vel intentionum
nostrarum, quem iudicem habituri sumus. Time-
amus eius presentiam, cuius sententiam nullatenus effu-
gere poterimus. Unde sequitur: Non est ulla cre-
atura invisibilis in conspectu eius. Omnia
nec angelica creata neque humana invisi-
bilis est in conspectu eius. Omnia autem nuda
et manifesta et aperta sunt oculis
eius, hoc est presentie eius. Quomodo ergo potest
illi aliqua res incognita esse, a quo
omnia facta sunt. Nec mirum si totus ubique

totam suam cognoscit creaturam. hic maxime fruit apostolus iudeos. dicit. Omnia nuda et aperta esse oculis eius. Ad quem nobis sermo. Quid est ad quem nobis sermo est? ad quem id est ad filium. cui ipsi reddituri sumus racionem actuum nostrorum. sicut et cogitacionum et intencionum. Habentes ergo pontificem magnum qui penetrauit celos ihesum filium dei. teneamus confessionem eius id est fidem nostram eius. Paululum in superioribus de diuinitate filii dei disserens dixit. omnia nuda et aperta oculis eius. Nunc autem quia de carne loquitur de pontificatu eius disputat qui semetipsum obtulit in ara crucis. causa nostre salutis. Ipse enim pontifex siue sacerdos. ipse et sacrificium. pontifex namque dicitur eo quod pontem et viam prebeat populo. Et ipse dominus viam rectitudinis nobis exhibuit per quam ambulare debemus. dicens nobis. discite a me. quia mitis sum et humilis corde. et pontem ad patriam celestem perueniendi constituit: sanguine passionis sue et unda baptismatis. vel quia ipse primus celos penetrauit. Ergo moises ductor populi cui promissa est requies terrestria non intrauit in requiem quam sepius populo promisit. Iste vero noster sacerdos melioris promissionis sponsor. faciens viam credentibus in se primus intrauit in requiem populo sibi credito promissam. vnde et magnum pontificem eum appellat. qui habet sempiternum sacerdocium quia viuens ad interpellandum pro nobis. Sic enim dei filius dixit angelus ad mariam. hic erit magnus et filius altissimi vocabitur. ostendens etiam illum esse filium dei. quod nusquam de moise dicere voluit. sed ponit eum famulum eius dixit. Sequitur. Non enim habemus pontificem qui non possit compati infirmitatibus nostris. hoc est dicere. non ignorat

que nostra sunt. per viam venit humane condicionis per omnia sine peccato. Quapropter non solum per hoc quod est deus et omnia nouit. cognoscit fragilitatem nostram et potest misereri. verum etiam per hoc quod homo est nostri particeps factus in fragilitate carnis absque peccato et cognoscet et indulgere valet. Multi pontifices ignorant eos qui in tribulacione sunt constituti. neque quid sit tribulacio in quolibet sciunt. Impossibile est quippe afflictiones afflictorum scire ei qui expertus afflictionibus non habuit et sensibiliter omnia non sustinuit. Pontifex autem noster competenter omnia sustinuit que fuerunt illata humane miserie preter peccatum primi hominis. et tunc in interiora velaminis ad tronum patrie maiestatis ascendit. Vnde et sequitur. Temptatum autem per omnia habemus pontificem per omnia temptamenta pro similitudine carnis peccati absque peccato. Temptatus quidem est christus multis modis per omnia temptamenta. sed non est fractus in temptacionibus. quin potius probatus victor gloriosus extitit. Temptamenta autem quibus temptatus est hec fuerunt. esuries. sitis. temptacio diaboli. persecutio plurimorum. sputa. accusaciones. calumpnie. repulsio a sua gente. ad vltimum crucifixio. Temptatus est siquidem hiis modis per similitudinem carnis absque peccato. Sed cum in veritate christus veram carnem habuisset. quare dicit per similitudinem carnis illum esse temptatum? In hoc enim quia homo factus est veram carnem habuit. In hoc vero. quia peccati carnem non habuit sed absque peccato similitudinem carnis nostre habuit que est caro peccati. Nam peccatum non fecit. nec inuentus est dolus in ore eius. Quod si peccatum habere potuisset habere utique iam non similitudinem carnis peccati. sed veritatem

carne peccati. Caro enim nostra caro
peccati est. quia cum peccato concipimur
cum peccato nascimur. Illius autem caro
non fuit caro peccati. sed mundicie et casti
tatis atque innocencie. quia sine peccato est
natus conceptus quoque. et sine peccato ab hoc
mundo transivit. Quapropter non est temp
tatus in carne peccati ut peccatum faceret
sed similitudine carnis peccati ut absque peccato
maneret. Adeamus ergo cum fiducia
ad thronum gratie ut misericordiam consequamur
et gratiam inveniamus in auxilio oppor-
tuno. Quia pontificem habemus qui scit
compati infirmitatibus nostris. propter hoc
quod similia passus est et potest adiuvare per
hoc quod deus est. quia penetravit pro-
pria virtute altitudines celorum. Hortatur
apostolus accedere nos ad thronum eius cum
fiducia et dicit. Adeamus mente et
contemplacione per fidem quoque bonis operibus
exornatam ad thronum gratie. hoc est ad sedem
filii dei. qui nobis gratis datus est a deo
patre. et qui sedens in plenitudine pater-
ne maiestatis. gratis potest dimittere
nobis peccata nostra. Gratia namque dei filius
illius appellatur nobis gratis datus iuxta
quod idem apostolus in hac eadem epistola mani-
festat dicens. Gratia namque dei filius eius
appellatur nobis gratis datus. iuxta
quod idem apostolus in hac eadem epistola
manifestat dicens. Gratia dei pro omnibus
gustavit mortem. Et quia debemus accedere
ad thronum dei fide et devocione sobrie
inquirens. ut misericordiam consequamur id est re
missionem peccatorum et gratiam donorum spiritus
sancti sive indulgenciam inveniamus in
auxilio oportuno. id est in presenti seculo.
Nunc enim oportunum tempus est auxilii
et misericordie ipsius. de quo idem apostolus
dicit alias. Ecce nunc tempus acceptabile.
ecce nunc dies salutis et de quo propheta

Tempore inquit accepto exaudivi te. Qui
enim in presenti seculo misericordiam prestat
dimittendo ei peccata et gratia donorum
spiritualium replet. illum utique in futuro
regno secum regnare permittet. Et quia
pontifex noster est. sedens in throno glorie
paterne. omnia fecit quod nos ad salutem
pervenire certissimum est. unde sequitur.

Omnis namque pontifex ex homini
bus assumptus pro hominibus
constituitur in hiis que pertinent
ad deum. ut offerat dona et sacrificia
pro peccatis. qui possit condolere hiis
qui ignorant et errant. quoniam et ipse circum-
datus est infirmitate et propterea debet
quemadmodum et pro populo ita etiam et pro
semetipso offerre pro peccatis. In hiis verbis
quedam ponit apostolus communia christo et sacer-
dotibus legis. quedam vero altiora per-
tinencia proprie ad christum et ibi quedam
humiliora pertinencia solummodo ad sacerdotes
veteris legis. Nam quod ait omnis pontifex
ex hominibus assumptus sicut aaron et christus
pro hominibus constituitur in hiis officiis que
ad deum pertinent. orando pro illorum
salute. hoc commune est christo et illis sacer-
dotibus. pontificis enim officium est inter
deum stare et populum. deprecari dominum pro
populi delictis. Hoc et christus fecit. hoc quod deus
et homo est fecit: seipsum offerens pro peccatis
nostris. semper vivens ad interpellandum dominum
patrem pro nobis. Semel quidem ex hominibus
assumptus sed pro hominibus appellatur. Item
quod dicit. ut offerat dona et sacrificia
pro peccatis. ex parte commune est et ex parte
minime atque dissimile. Nam in hoc
quod christus sacrificium obtulit pro populi
delictis quod et illi agebant quodam
commune est. Sed in hoc quod dicitur ille pro se
non obtulit sicut illi pro suis delictis of-
ferebant sacrificia boves scilicet et arietes
hircos et cetera talia christus vero totum ac.

pro totius mundi salute obtulit hoc
est seipsum quo est agnus inmacu
latus iuxta quod iohannes dicit. Ecce a-
gnus dei qui tollit peccata mundi.
Reliqua que sequuntur iam non sunt
obscura. Etenim quod dicit. qui possit con
dolere hiis qui ignorant et errant.
hoc est qui ignoranter peccant et er-
rant. quoniam et ipse circumdatus est infirmi
tate carnis in qua temptari potuit.
per omnia pro similitudine carnis peccati absque
peccato. Vicia excellentie est pertinens ad
xpm. de qua paulo sursum plenius
disseruimus. per hoc enim quod filius pas
sus est potest compati. et per hoc quod
deus est in utraque substantia potest misereri
Ex vero adimplet. Et propterea debet
quemadmodum et pro populo ita et etiam pro
semetipso offerre pro peccatis. hoc ad sa
cerdotes legales sic enim temporibus magis
pertinet quam ad xpm. qui peccatum non
fecit. potest et illud quod dixit. quoniam et
ipse circumdatus est infirmitate referri
ad sacerdotes legis sic modo. ita ut
infirmitas accipiatur pro peccato. et
quia ipsi sunt circumdati infirmitate carnis
hoc est peccato. indigent ut pro peccato
ita et pro se offerre. hiis verbis ostendere
voluit apostolus. quis sit iste pontifex
et demonstrare que pertineant ad pon
tificem et quod sit eius ministerium. et que
sint signa pontificatus videlicet ut offer-
at dona et sacrificia pro peccatis suis et
condolere hiis qui ignorant et errant
Ac deinde disputare congressus est quomodo
quis ad sacerdotium accedere debeat.
Nec quisquam sumat sibi honorem sacer-
dotii. sed qui vocatur a deo tamquam aaron
sicut vocatus est signo florentis virge
sic signo incendii illorum qui eius pontifi
catui invidentes dignitatem sacerdotii
affectando invadere moliebantur hiis

etenim duobus signis ostensis demonstra
tum est sacerdos a deo electus. Ex hoc
elicitur quod ille idoneus est sacerdocio
cuius virga id est potestas germinare solet bon-
tatem conversationis fronde veritatem doctrine.
flore celebritatem fame. et fructificare
sanctitatem vite et devotionis dulcedinis.
Incendium denique sacerdotii celesti igne
debet consumi. Incendia sacerdotii
peccata sunt que contrariantur sacerdocio illa
prius in ordinando debet consumi
usque in pulveres celesti igne scilicet spiritu sancto
per penitentiam. et ubi hec sunt ibi et tantum
in illis idoneitas est sacerdotii. Con
fundit autem ac reprehendit apostolus sacerdotes
cupidos honoris et sacerdotii auli-
dos. qui sponte inmittunt se ingerunt
ad ministerium sacerdotale non vocatione
dei vel voluntate. sed potius inventu
muneris. quia non pro salute populi sed pro
ambitione seculi hoc agunt. Sic et xpc
non semetipsum clarificavit ut pontifex
fieret. sed ille qui locutus est ad eum
filius meus es tu ego hodie genui te.
Glorifico honorifico. clarifico. tria
quidem sunt verba. sed unum sensum ha
bentia. quod ergo uno verbo concluditur
dicendo dochadim unum in scriptura varie-
tate aliter atque aliter in latino positum heb-
ream quod in evangelio etiam dicit dominum
dixisse. Si ego glorifico meipsum gloria
mea nichil est. hic apostolus clarificationem
nominavit. xpc ergo semetipsum non clarifi-
cavit sic non glorificavit ut a semetipso
pontifex fieret. pontificatus quem honorem
gereret. quia non erat a seipso. et hoc est quod ipse
in evangelio dicit. Non veni a meipso.
sed iste me misit. Et iterum. Ego gloriam
meam non quero. est qui glorificat me pater meus.
Sicut ergo a seipso non venit. quia a seipso
non erat suam quoque gloriam non querebat. ita non

semetipsum glorificavit ut pontificatus
honorem a se ipso haberet. sed a patre
glorificatus est. qui locutus est ad eum
die baptismatis dicens. hic est filius
meus dilectus. que clarificatio sive glo
rificatio multo ante per prophetam spiritu
sancto inspirante predicta est loquente
in persona filii dei et dicente. dominus dixit
ad me. Nomine autem domini. deum patrem
intelligere debemus. Et ut in christo unam
personam esse credamus adiecit. Ego hodie
genui te. hoc est dicere. ego secundum eternitatem
manens semper te habeo filium coeternum.
hodie namque adverbium est presentis tem-
poris quod semper deo competit. Sic quemadmodum
in alio loco dicit. Tu es sacerdos in
eternum secundum ordinem melchisedech. Ex
superiori versiculo ista pendent. ubi dicit
apostolus. quod christus non semetipsum glorifica-
vit ut pontifex fieret. sed deus pater qui
locutus est ei. filius meus es tu ipse
nunc glorificavit eum quemadmodum et in alio
loco propheta dicit ipse ad filium. Tu es sacer-
dos in eternum etc. Considerandum autem
christum non esse sacerdotem secundum id quod genitus
est a deo patre ante omnia secula et coe-
ternus gignenti et consubstantialis verus deus
manens apud patrem. sed secundum hoc quod homo
natus est ex utero virginali in fine tem-
porum homo factus. nec enim non potest victimam
quam pro nobis obtulit acceptam carnem
videlicet ac sanguinem suum. Sed quia secundum ordi-
nem melchisedech et non secundum ordi-
nem aaron dicatur existere sacerdos tres
diverse cause existunt. Et prima quidem
est. quod melchisedech secundum legalia manda-
ta non fuit sacerdos. sed secundum quandam
singularis sacerdotii dignitatem panem
offerens deo et vinum. non brutorum animalium
sanguinem. in cuius ordine sacerdotii christus
factus est sacerdos. non temporalis sed eternus.

nec offerens victimas legales. sed instar
eius panem et vinum carnem videlicet ac sanguinem
suum de quibus ipse dixit. Caro mea
vere est cibus. et sanguis meus vere est
potus. Ista quoque duo munera panem videlicet
et vinum commisit ecclesie sue in memoriam
sui offerenda. unde patet sacrificium pecudum
prisse quod fuit ordinis aaron. et illud
manere potius quod fuit ordinis melchi-
sedech. quod et christus illud corroboravit
et ecclesie sue tenendum reliquit. Secunda
causa est. quod melchisedech rex et sa-
cerdos fuit. unctus quoque fuit non oleo
visibili sicut sacerdotes legis. sed dono
spiritus sancti. Et christus hac gemina dignitate
insignitus manet. nam quod regiam digni-
tatem possideat ipse manifestat cum dicit.
Ego autem constitutus sum rex ab eo etc.
a deo patre. et post resurrectionem suam dicit. Data
est mihi omnis potestas in celo et
in terra. propheta quoque dicit. ad dominum patrem.
deus iudicium tuum regi da. Quod vero
sacerdos existat satis patet. quo seipsum
obtulit in ara crucis pro nobis. et nunc
interpellat deum patrem pro nobis. Insuper etiam
unctus est non oleo visibili. sed plenitudine
spiritus sancti propheta nobis innuit. dicens ad ipsum
o deus unxit te deus deus tuus oleo letitie
pre consortibus tuis. hoc est plenitudine spiri-
tus sancti. Tercia vero causa est quod secundum or-
dinem melchisedech. et non secundum ordinem
aaron christus dicatur sacerdos. videlicet quia
sicut de melchisedech scilicet legitur divina scrip-
tura de eius sacerdotio. ita christus semel
seipsum obtulit immolandum pro nobis.
Sequitur. Qui in diebus carnis sue preces
supplicationesque ad eum qui posset illum
salvum facere a morte. cum clamore va-
lido et lacrimis offerens exauditus
est pro sua reverentia. Hoc non de

melchisedech dicit apls. sed de xpo. volens tertio exprimere quid pontifex nr exiisset in suo sacerdocio d. qui xpc in diebus carnis sue. hoc est quamdiu habitauit in corpore mortali preces supplicacionesque cum clamore valido et lacrimis offerens ad eum qui ad deum patrem. Dies carnis dni nri. dies sunt in quibus carnem assumpsit. in quibus temptatus est et passus. et in quibus mortale corpus inhabitauit. Omnia aut que ipse egit in carne. preces supplicacionesque fuerit pro peccatis humani generis. Sacra vero sanguinis eius effusio clamor fuit validus in quo exauditus est a deo patre pro sua reuerencia. hoc est voluntaria obediencia et perfectissima caritate. Nonne cum lacrimis preces fundebat. dicens. Tristis est anima mea usque ad mortem. Et. pr si fieri potest transfer calicem istum a me. Et quia voluntarie obediens fuit deo patri usque ad mortem. exaudiuit illum deus pr. tercia die eum suscitando. iuxta qd propheta dicit. Non dabis sanctum tuum videre corrupcionem. Dr aut fudisse preces supplicacionesque non timore mortis quam sponte suscipiebat. sed pro eius causa nre salutis. Voluntatem paterne dispensacionis preposuit voluntati carnis sue. ut veram ostenderet in seipso naturam humanitatis nre. Notandum aut quia reuerencia secundum cassiodorum dupliciter modo accipitur. alia pro amore alia pro timore. hic vero pro summa pontificis caritate qua nos filius dei dilexit. et pro summa obediencia qua fuit obediens patri usque ad mortem. Et quidem cum esset filius dei didicit ex his que passus est obedienciam et consummatus factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis eterne. appellatus a deo pontifex iuxta

ordinem melchisedech. Cum esset inquit filius dei in veritate didicit obedienciam ex his obprobriis et tormentis que passus est. hoc est voluntariam exhibuit patri obedienciam expertus illam ex parte humanitatis. Hanc obedienciam quam hic didicisse dicit apls filium dei hoc est voluntarie suscepisse alio loco ostendit ubi dicit. Cum in forma dei esset semetipsum exinaniuit formam serui accipiens factus quoque obediens patri usque ad mortem. In eo vero qd ait. Et consummatus id est perfectus in sacerdocio omnibus quibus obediencia factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis eterne. ostendit quantum lucri sit eius passio. eius obediencia que omnibus sufficit ad salutem eternam. Sequitur. De quo id est non de melchisedech sed de xpo grandis nobis sermo et interpretabilis ad dicendum. quoniam imbecilles facti estis ad audiendum. Illa difficultas interpretandi sermonem quam de filio incarnato instituit. non fuit in eius ignorancia. cui reuelata sunt misteria a seculis abscondita. sed potius in illorum tarditate qui imbecilles et infirmi in fide et fragiles sensu ad intelligenda perfecta misteria qui eadem pro tempore magistri debuerant esse. Unde et ipse reddit causam. d. quoniam imbecilles facti estis ad audiendum. Ac deinde subiungit Etenim cum deberetis magistri esse propter tempus scilicet quo pene ab inicio legem habuistis et prophetas rursus indigetis. ut vos doceam ame absque aplis que sint elementa exordii sermonum dei et facti estis quibus lacte opus sit non solido cibo. Ad eos loquitur qui diu morantes in lege exercitatum sensum debuerat habere de aduentu xpi predicta legis et prophetarum.

vi

per gratiam quoque que per eum acce
dentibus illata est. qui certe cum
debuissent magistri esse gentilium
propter tempus preteritum in quo omnia sensus
memorata habuerant. rursus indige
bant ut docerentur ab illo ceterisque apostolis
que sunt elementa sermonum dei. Elemen-
ta dicuntur quasi eleuamenta. eo quod ex
ipsis cetera originem sumant. initia
vero et fundamenta creaturarum. A quibus-
dam dicuntur elimenta per i quasi fabrica
menta ab eo quod est elimo. as. quasi
ex eis fabricata esset omnia. Possunt autem
elimenta siue elementa duobus modis
possumus intelligere. scilicet vel ipsos ca-
racteres et pronunciationes litterarum. a quibus
exordium sumunt sermones. Vel certe
ipsa initia et fundamenta fidei quasi dicat.
hoc indigetis ut doceamini que sint
elementa litterarum vel initia fidei. cum debe-
retis profunditatem misteriorum intelligendo
scrutari et perfecti esse in fide. Facti estis
inquit qui infantes quibus lacte opus
sit id est simplici et rudi doctrina. non soli-
do cibo id est perfecta doctrina profundissimis mi-
steriis. Beatus apostolus hanc habet consuetudinem.
ut simplicem doctrinam lactis nomine designet.
perfectam autem solidum cibum appellet. unde
dicit corinthiis ad quos minus perfectos. lac
vobis potum dedi non escam. quia necdum
potestis capere. Lac vero simplicis doctrine
est incarnatio filii dei. passio. mors.
resurrectio eius. ascensio in celis. Solidus
vero cibus perfecti sermonis est misterium
trinitatis. quomodo filius coeternus sit patri.
quomodo spiritus sanctus procedat ab utroque. et
quomodo tres sint in personis et unus in
substantia deitatis. Sed qui non potest intel-
ligere quod euangelium ait. verbum caro fa-
ctum est. quomodo poterit ad altitudinem
sermonis eius peruenire. ubi ait In principio
erat verbum et verbum erat apud deum
et deus erat verbum. Omnis enim qui lactis
est particeps id est simplicis tantum doctrine

expers est sermonis iustitie. hoc est
alienus a discretione iustitie per-
fecte. quia non potest penetrare archa-
na misteriorum. nec scit ita ut expedit
discretionem facere inter bonum et malum.
Reddit quoque causam quare paruulus est pro
sensu et intellectu. Perfectorum autem
hominum est solidus cibus id est qui perfectos
habent sensus. illis panduntur alta et ob
scura misteria de diuinitate omnipotentis
dei. unde et secundum eorum dico esse solidum
cibum. qui pro consuetudine lectionis
exercitatos habent sensus. hoc est stu-
diis litterarum extensos ad discretionem
boni et mali. necnon ad discretionem
veritatis et heretice prauitatis. Sicut
paruulus inter escam et cibum discernere
nescit. et sepe in noxiis sumendis
cibis periclitatur si non prohibeatur a seniore.
ita indoctus quisque qui discretionem doctri-
narum nescit. facile decipitur. atque in via
errores periclitatur. Quapropter dicit. quia omnis
qui lactis est particeps. expers est
sermonis iustitie. Quod enim in lacte et
solido cibo. hoc in indocto et in sapi-
ente differt. Sicut lac paruulis con
gruit. et solidus cibus etate perfectis:
ita indoctis humilis sermo. et sapien-
tibus archanum misterium nosse conuenit.
qui exercitatos habent sensus studio le-
ctionis. Ex usu siquidem lectionis et
frequenti meditatione diuinarum scripturarum
efficiuntur sensus nostri exercitati et extensi
ad maiora intelligenda. Unde propheta
beatum esse virum dicit. qui in lege domini
meditabitur die ac nocte. vi

Quapropter intermittentes ser-
monem inchoationis christi. ad
perfectionem feramur. Quapropter.
quia exercitatos sensus docet nos habere
in lege domini intermittentes sermonem
inchoationis christi ad profunda et alta
misteria diuinitatis eius diuertamus. sermonem inchoationis

xpi vocat inicium fidei. instructio
nem viz de natiuitate xpi. de pas-
sione de resurrectione atque ascensione
eius et gratia baptismatis. Sic enim
eum qui litteris imbuendus est ele-
menta litterarum oportet primum audire.
sic et xpianus debet hiis instrui.
primo omnium et primo modo ad misteria
trinitatis venire. Non rursus iacien
tes fundamentum penitencie ab operibus
mortuis et fidei ad deum fundamentum non
rursus iacientes ad deum. Fundamentum
penitencie vocat. unde primum instrui debet qui
baptizandus est. si tamen ad etatem
intelligibilem peruenit. hoc est ut
credat dominum ihesum xpum genitum ex patre
ante omnia secula. natum de maria virgine
in fine temporum pro salute generis humani
sine semine virili: passum. mortuum.
resurrexisse tercia die. ascendisse
ad celos. venturum ad iudicium. ut
reddat unicuique secundum opera sua.
resurrectionem quoque corporum immutabilitatem
animarum. bonos in gloria. malos in
penis manere. omnipotentem deum trinitatem
here in personis. unitatem in substantia.
Postquam ista omnia confessus fuit se
credere debet confiteri peccata sua. sic
quod iniungenda est ei penitencia quadragesimalis
aut viginti quatuor septem dierum sicut pas
sionibus sanctorum legimus. ac deinde debet
baptizari abrenuncians diabolo
et omnibus pompis eius omnibus quoque operibus
suis. baptizatus vero debet plenius
instrui de diuinitate. ut credat pa
trem ingenitum. spiritum sanctum nec geni
tum nec ingenitum. sed ab utroque pro
cedentem. Regulam quoque viuendi secundum do
ctrinam euangelicam atque apostolicam que debet
agere bona et que vitare mala. Quia
ergo iudei quibus apostolus ista scribebat
iam baptizati erant. ideo fundamentum

fruius despectum preparant. hortatur illos
ad ista maiora tendere et opus non
esse. ut iterum id fundamentum penitencie et
fidei addiscant iaciat in illis. Dicitur autem
fundamentum penitencie id vocat. quod sic deinde
est. baptizandis penitencia prius iniunge-
batur. unde in actibus apostolorum beatus paulus
dixit iudeis ad fidem conuertentibus. Peni-
tenciam agite et baptizetur unusquisque
vestrum. Fundamentum quoque fidei ad deum
dicit. quia fides per quam credimus
ad deum fundamentum est omnium virtutum.
Non debet esse inquit necesse. ut iterum
iaciamus fundamentum penitencie ab operibus
mortuis et fundamentum fidei per quam
creditur ad deum. quod in vobis iactum est
antequam ad baptismi gratiam venissetis.
Penitencia quoque ab operibus mortuis agere
est ipsa opera mala per penitenciam delere.
que animam mortificabant. opera namque mor
tua sunt peccata. nam sicut anima viuificatur
fide aliisque virtutibus. ita infidelitate
moritur et perit. Et cetera. Non rursum iaci-
entes fundamentum baptismatum
doctrine est institutio et doctrina baptis-
matis viz quid contineat in se
baptismus. et quid conferat ad fi-
dem credentibus. Sed quod dixit plu-
rali baptismatum fundatum pro va-
rietate accipiencium posuit. non
quod plura baptismata debeat intelligi.
sed unum. quia sicut unus est deus et una
fides. ita et unum baptisma. Impositionis
quoque manuum fundamentum non debemus
rursum iacere. Impositionem manuum ap
pellat confirmacionem per quam plenis
sime creditur accipi donum spiritus sancti.
quod post baptismum ad confirmacionem unitatis
in ecclesia a pontificibus fieri solet
hiis igitur perfecte in ecclesia receptis
fides resurrectionis et iudicii futuri habenda
est. unde subiungit apostolus dicens. Et resurrectionis

mortuorum et iudicij eterni. Fundamentum
non debemus rursum iacere. utilium in
struccionum de fide generalis resurrectionis
et iudicij eterni quod dabitur iustis
premium quam iniustis quasi iam non sitis
de istis instructi. Notandum quod
ad omnia subaudiendum esse non
rursum iacientes fundamentum
Et hoc faciemus si quidem permiserit
deus. hoc est ad maiora vos du
cemus. et de hiis omnibus que enumeravimus
plenissime docebimus vos. ut non sit
iterum necesse ex toto et a capite
ponere fundamentum. Ne vero ullatenus
quis 2^m vel 3^m estimaret post
peccata fieri baptismum mox subiunxit di-
Impossibile est enim eos qui semel sunt
illuminati sunt per graciam christi in baptismate
fidei. gustaverunt eciam donum celeste
hoc est remissionem peccatorum perceperunt
in baptismate sunt dicuntur corporis et san
guinis domini post baptismum et participes
facti sunt spiritus sancti in distribucione
scilicet donorum. Gustaverunt nichilominus
bonum dei verbum et doctrinam evangelicam
intellexerunt virtutesque seculi futuri
qui venturi et glorificacionem resurrectionis
vitam que futuram. et prolapsi sunt a fi-
de christi negando illum. aut eciam
ad criminalia peccata renovari iterum
ad penitenciam. hoc est novos fieri per
penitenciam sunt a sanctoribus impossibile
est. Impossibile est inquit iterum reno-
vari eos posse per penitenciam et per
baptismum. qui post quam omnia sancta incor-
ata perceperunt prolapsi sunt ad immun
diciam criminalium peccatorum. aut eciam
ad infidelitatem. Non dixit difficile est
sed impossibile. quod enim difficile est utcumque
potest agi. Impossibile est vero quod nullo modo
fieri potest. Quid ergo exclusa est pe-
nitencia post baptismum et venia delictorum.

Absit. Duo siquidem sunt genera penitencie
unum quidem ante baptismum quod preparacio
baptismi potest appellari. de quo superius
diximus. que iniungitur illis qui instruuntur
antequam ad baptismum perveniant. quam vero
apostolus hic excludit dicens non posse iterum
renovari per penitenciam. quibus penitencia
peracta iterum baptizentur. Alterum autem genus
penitencie est. quo post baptismum delentur peccata.
quod beatus apostolus excludit minime. Ter-
ret ergo omnes ut timeant post baptismum gra-
viter gravioribus peccatis se implicare. quia
non potest fieri secunda vice renovacio per
lavacrum baptismatis. Nam sicut christus
semel mortuus est. semel resurgens
iam non moritur. ita semel gracia baptis
matis agenda est. nec potest iterari. non
dubium fuit. utrum nam quis captus ab ho-
stibus sit baptizatus. Renovari autem
dixit. novum fieri. Novum autem fieri hominem
sacri baptismatis est. de quo propheta
dicit. Renovabitur sicut aquile iuventus
tua. Impossibile est inquam iterum renovari
posse aliquem per penitenciam que fit post baptismum
ad hoc ut iterum baptizetur penitencia ex-
pleta qui ea que supra memorata sunt
perceperunt. virtutesque seculi venturi
gustaverunt. Quod dicit gustaverunt virtutes
seculi venturi tale est. ac si diceret
Si cognoverunt quod deus resurreccione futuri
sunt electi sicut angeli dei in celo. et quod
iusti fulgebunt sicut sol in regno patris
sui. nullo modo potest iterum ita renovari
per penitenciam et per baptismum iteratum si
peccaverit criminale peccatum sicut in primo
baptismate novi effecti sunt. Erant
enim qui volebant baptismum iterare dicentes.
Quicquid peccavi non est mirum quando
recipiam me baptizari rursus et renova-
bor totus sicut prius. Quod apostolus ex toto de-
negat ullo modo posse fieri. Et quia

virtus baptismatis in cruce et sepultura
maxime constat. pro inde crucifixerunt
rursum crucifigentes sibimetipsis fi:
lium dei et ostentui habentes. Unde non id
denegatur penitentia. quia licet non renouentur
in baptismate iterum. indulgenciam tamen
valebunt accipere per confessionem peccatorum.
per humilitatem. per penitenciam. per elemosinam si
habetur facultas. et si dimiserit fratribus
in se peccantibus. Hoc est qui iterum bapti:
zari volunt quantum in se est. christum quasi
crucifigere volunt iterum. et derisioni habere.
hoc est enim ostentui habere. Sed non potest
fieri. quod sicut christus semel mortuus carne
in cruce. ita et nos semel mori possumus
in baptismate a peccato. Terra enim
sepe venientem se. bibens imbrem et gene:
rans herbam oportunam illis a quibus coli
tur accipit benedictionem a deo. hac par:
adigmate iudeos arguit. qui sepe
biberint imbrem celestis doctrine. fructum quoque
gratia fidei bonorumque operum protulerunt. post
autem per maximum spacium de bona terra ac deinde
de mala. Terra inquit bibens imbrem
id est sancte et bone voluntatis anima accipi
ens graciam spiritus sancti imbrem quasi diuinorum
eloquiorum et generans herbam oportunam
hoc est virtutes bonas fidemque perfectam
proferens suis predicatoribus a quibus excoli
tur simul et ipsi. accipit benedictionem vite eterne
vel abundanciam virtutum vt ferat
fructus tricesimos sexagesimos pariter
quoque centesimos. Nihil enim oportunius
fide perfecta in filium dei. cum vita op
tima. proferens ergo apostolus hoc exemplum de
anima florenti in virtutibus dei quasi bene
dictione digna mox subiunxit id
paradigma de illa que suam neglexit
salutem. Cum frequenter imbrem celestis
doctrine suscipere posset. proferens autem
spinas ac tribulos reproba est et
maledictioni proxima. per spinas ac
tribulos punctiones peccatorum possumus
intelligere. quibus pungitur anima
de quibus dominus ade dixit. Terra tua
spinas ac tribulos germinabit
tibi. id est caro tua punctiones peccatorum
et aculeos viciorum proferet tibi. Siue
per spinas et tribulos. curas se
cularis sollicitudinesque istius seculi
debemus accipere. de quibus dominus in euangelio
dicit. Cure istius seculi et sollici:
tudines diciciarum suffocant verbum
ita vt infructuosum reddatur. Anima
igitur proferens punctiones peccatorum
curisque seculi et sollicitudinibus diciciarum
occupata. reproba est. hoc est laude
indigna et maledictioni proxima. Cua:
diu enim reseruatur ad penitenciam quasi non est
maledicta. Sin vero penitenciam noluit
agere. iam maledicta erit. Unde et
sequitur. Cuius consummacio id est finis eius
anime in prauo opere et perseuerantis in malo
vsque ad exitum vite. in combustionem
scilicet ignis eterni erit. quasi dicat. Non
quidem quamdiu spacium penitendi habet
maledictioni est proxima. sed si per
manserit in peccatis suis. quia in quacumque
die conuersus fuerit peccator vita viuet et
non morietur. Postquam sufficienter incre:
pauit eos terruit ac percussit blan:
diendo iterum alloquitur eos ne desperantes
redderet. sed tamen neque in omnibus adulatur
neque in omnibus percutit. dicit ergo. Con:
fidimus autem de vobis dilectissimi me:
liora et viciniora saluti. tamen et si
ita loquimur quia non habuit vnde eos
ad presens laudaret. laudat eos de
spe futurorum quam habebat de illis. quasi si
diceret non dicimus hoc velud putantes
vos spinis plenos. sed timentes ne
tales efficiamini. Melius est enim vos
verbis terreri quam vt rebus doleatis
opera quoque operando de vobis confidimus

vrē qȝ saluti proficua quāuis ita lo:
quamur. nā qđ sup9 diximus de rep
ba tēra et ꝯbustioni pxima non
devotis hoc diximus. qr meliora de
vobis credimus. Reduxit q° ꝑtita bo
opa illoꝝ ī memoriā. qbus ex ꝑtitis
posset adducē bona queqȝ / Ideosb
iunxit. Non eni iniustus deus vtob
liuiscat opibus vri et dilectionis qm
ostendistis in noie ei9. qui ministra:
stis sanctis et ministratis. Ecce quo
recreauit aīas eoꝝ et reformaut
ꝑterita opa bona ad metē suonis.
qr in omnipotentē deum obliuio nō
cadit. ideo nō obliuiscit opū et
laboꝝ fideliū suoꝝ. et in hoc est
iustus. qr remunerat electos suos
pro se laborantes. Si eni obliui:
sceret opū illoꝝ nec eos remuner:
aret vtiqȝ iniustus putaret qđ
omnino nephas est dicē. vnde
apls dicit. Non inquit iniustus
est deus vt obliuiscat opibus labo:
risqȝ vri et dilectionis quā ostē
distis pro amore nois ei9 in in:
uicem et in omibus qui ministrastis
sanctis et adhuc scdm vrm posse
sb ministratis. De illis sanctis dicit
qui venientes ad fidem xpi ex
poliati sunt ab aliis iudeis quos
laudat in hac epla d. Rapinā
bonoꝝ vroꝝ cum gaudio suste:
pistis. Et de quibus esaias longe:
ante ꝑdixat. Et qui recessit inqēs
a malo iudeoꝝ pde patuit / istis
talibus expoliatis. hi qui nō fuer
ant expoliati prout poterāt mi
nistrabāt. Quale vero qntū ve
desideriū haberet de salute eoꝝ
sequentibus verbis expte exprimit. d.
Cupimus aut vnūqmqȝ vrm eand
ostende sollicitudinē. quā retro ha
buistis ad expletionē spei vsqȝ
ad finē vite vrē. sil de die iudicij
vt non segnes efficiemini. hoc est
pigri et desides in bono ope et
mādatis dei pficiendis. Desideramus
inquit vos nō tantū ista verba sꝫ
etiā de virtutibus ꝯuersari nō qsi
ppa vrā culpantes. sꝫ vt de futuris
solliciti sitis admonentes. Hoc ēqles
fuistis pm tales cupimus et mō esse
et in futurū. Et nō dixit volo qđ ē
auctoritatis doctrine sꝫ qđ erat paterne
dilectionis hoc est cupimus vnūqmqȝ
vrm eandē erga fres semp ondē
maximā curā quā olim huistis
ad ꝯpletionē spei in etnā resurrectionē.
Expletio eni spei est adeptio rerū
quas nos ꝯsecuturos speramus. Vm
imitatores eoꝝ sꝫ nos cupimus esse
qui fide et paciā hereditabūt pmis
siones. hortat iterū eos vt fide nō
ficta et paciā pfecta expectet pmis
siones dei et hereditatē quā suis
suis pmisit. Qđ dupliciter pt accipi
sꝫ vt referat ad priarchas et san
ctos veteris testamti. q multas
pmissiones acceperūt de xpo et he:
reditate eterne repmissionis. Qui fidē
hntes pfectā qua crediderūt deum
implē posse qđ pmisit et paciam
solidissimā. qr non in se sed in fi
liis pmissiones expectauerūt im:
plendas meruerūt cum dei esse
et in filiis suis easdē pmissiones
hereditare. pt et ad aplos et alios
sanctos referri qui per fidē et pa:
cienciā meruerūt consequi et here:
ditare pmissiones eterne heredi:
tatis a dnō sibi oībus qȝ fidelibus
pmissa. Abrahe nāqȝ pmittens
deus quo nemi habuit maiorē
per quē iuraret. iurauit psemetipm
d. Nisi bndicens bndicā te et multi
plicans multiplicabo te. vt firmi9

corroboraret ea que sanctus dixerat de
sanctis qui hereditaverunt promissio
nes dei fide et patientia. ideirco utitur
exemplis. Sed mira eius sapientia. aliquando
enim laudibus extollendo blanditur eis.
aliquando terroribus terret. sicut in superiori
terret eos ne infideles essent et
minus creduli promissionibus dei. Nunc
autem exemplis hortatur ad primam
et fidem ut indubitanter credant.
non solum deo docente. verum etiam
iurante per semetipsum. Si deo pro
mittente iniquum est non credere quam
impium est deo iurante fidem non
accommodare. Iuravit autem deus per
abrahe per semetipsum. quia neminem ha
buit maiorem per quem iuraret di.
Nisi benedicens benedicam te etc. Repetitio
verbi. confirmatio est rei. Nisi in
hoc loco affirmative poni perhibe
tur pro quia. Et est sensus. Certe semper
benedicam te in filiis tuis. et quia mul
tiplicabo te. Et sic longanimiter ferens
adeptus est repromissionem. hoc est
diu per patientiam credendo sustinens
consecutus est repromissionem in filiis
suis de terra repromissionis quam ei pro:
misit. d. Terram hanc tibi dabo et
filiis tuis. Et in semine promissionem de
christo de quo ait. In semine tuo bene
dicentur omnes gentes. Sed homines
enim per maiores sui iurant et omnis
controversie finis ad confirmationem est iura
mentum. q. d. Si hominibus in futurum cre
ditur de quibus per prophetam dicitur omnis
homo mendax quanto magis dei iuramento
credi debet qui est veritas. et qui non
falli nec mentiri potest. et cui in se
sine iuramento credi oportet. Homines
inquit per maiores sui iurant. hoc
est per deum qui est eorum creator. Iura:
mentum quod est finis contentionis eorum
ad confirmationem. quia per iuramentum credens

est. nec debet postmodum querela fieri
iuramento completo. sed finis con
tentionis debet esse iuramentum sub con
firmatione. In quo scilicet iuramento completo
vel postea. quia confirmatio rei iuramen
tum est. volens deus ostendere abundan
tius immobilitatem consilii sui. heredi
bus pollicitationis et patribus suis promissio
nis heredibus interposuit iusiurandum.
ut per duas res immobiles in quibus
impossibile est mentiri deum fortissimum
solatium habemus et firmiter illi credamus
qui confugimus credendo ad tenendum
propositam spem. hoc est ad accipien
dam promissam remunerationem. duas
res immobiles hic debemus accipere
promissionem dei de christo qua dixit.
In semine tuo benedicentur omnes gentes.
et iusiurandum eius quod dixit per memet:
ipsum iuravi tibi. promissio enim immo
bilis est. quia non potuit mutari. et iu:
ramentum illius veridicum est. Quidam
enim unam rem immobilem intelligi
voluerunt promissionem et iuramentum illius.
alteram autem completionem ipsius rei. propositam
vero spem dicit veritatem rerum gestarum
promissionum scilicet patrie celestis ad quam
percipiendam confugimus per fidem. Quam
spem sicut anchoram habemus anime tutam
ac firmam. Sicut anchora iacta a na:
vi non permittit eam circumferri neque
periclitari. licet venti commoveant eam.
sic iactata firmiter tenet navim inter
procellas et fluctus. ita fides spe futurorum
roborata firmat mentem nostram inter
prospera huius seculi atque adversa. et in
troduxit nos in spem rerum quam modo
fide et spe tenemus. Ideo quod addidit
apostolus dicens. Et incedentem usque ad
interiora velaminis. Interiora ve:
laminis vocat secreta regni celestis.
Velum enim quod erat ante sancta sanctorum
sicut celum. Que vero erant intra

velum. secreta regni celorum. Spes autem
in interiora velaminis penetrat.
dum per mentis contemplacionem fu-
tura bona conspicit. dum celestia
premia absque ulla dubitacione credit
sibi provenire. sperat. amat. operibus
que ostendit quod credit et quod sperat.
Si hanc spem non habueris utique
submergeris. non tantum in spiritualibus ve-
rum etiam in carnalibus. Sic submer
gitur navis non habens iactatam ancho
ram. Sed si prophete voci obaudieri
mus dicenti. Iacta in domino curam
tuam. et ipse te enutriet. tunc nostra spes
fixa in interiora velaminis. nulla
infidelitate mergi potest. Sequitur Ubi
precursor pro nobis introivit ihesus pon-
tifex factus et constitutus a deo prin
ceps in eternum secundum ordinem melchise-
dech. ut firmiorem nobis spem ad
deret. ideo hoc de christo subiunxit. Pre-
cursor autem dicitur a precurrendo et prece-
dendo et est quasi precursor sicut dicitur
iohannes christi. Considerandum autem quia
non dixit simpliciter introivit ihesus in
interiora velaminis. sed cum additamen-
to. dicens ubi precursor pro nobis introi-
vit velut absque dubio nos opor
teat prosequi precursorem nostrum. precessorem
vero et consequentem in eadem via esse con
venit. Christus itaque resurgens a mortuis
precurrit nos ad altitudinem celorum fa-
ctus que nobis precursor aperiendo nobis
celum et gaudia patrie celestis redden-
do. Si ergo volumus subsequi precursorem
nostrum debemus sicut ille ambulavit et nos
ambulare. Hoc autem ad naturam humanitatis
filii dei refertur. in qua semetipsum
obtulit deo patri in ara crucis sacri
ficium salutis nostre. Quare christus secundum or
dinem melchisedech dicatur existens sacer
dos satis aperte ut reor paulo superius
ostensum est. sed quod dicit introisse illum

in interiora velaminis more ponti
ficum iudeorum loquitur. qui semel in anno
ingrediebantur intra velum in sancta
sanctorum oraturi pro populo. et christus se-
creta regni celorum penetrans orat as-
sidue pro salute fidelium suorum. vij

Hic enim melchisedech rex salem
sacerdos dei summi fuit. qui
obviavit abrahe regresso a
cede regum et benedixit ei. cui decimas
omnium divisit abraham. Tradunt hebrei
melchisedech ipsum esse sem primogeni
tum noe filium. qui eo tempore quo natus
est abraham habuit annos etatis ducentos
octoginta duos. eo quod tempore quo mor-
tuus est abraham habuit annos quin
gentos sexaginta quinque et ita supervixit
abraham annis triginta quinque. quibus
expletis facti sunt omnes dies vite eius
DC. Nec esset mirum si abrahe obviam
processerit ei que panem et vinum obtu
lerit quod abnepoti suo iura primogeni
tatis debebat et benedixit ei. decimasque
prede atque victorie ab eo acceperit
sicut sacerdos summi dei et excelsi. non
falsorum deorum et idolorum. qui fuit etiam
rex salem. Salem autem sicut beatus hiero-
nimus dicit non est putanda iherusalem
ut iosephus historiographus nostrorumque
arbitrantur plurimi. sed opidum est scitopoli.
quod usque hodie appellatur salem sive sa-
lim de quo teste beato hieronimo in evangelio
legitur. Erat inquit iohannes baptizans iuxta
salim quia aque multe erant ibi. Nec
circa autem sit ista varietas nominum.
quia hebrei multis in locis per consonantes
solummodo scribunt subtractis vocalibus
atque ita secundum arbitrium legentibus pronunciatur
non uno semper que eodem modo. Ostendit autem
in eodem opido palacium melchisedech
ex magnitudine ruinarum. Ad quam civitatem

sil opidum legitur etiam iacob descendisse qui fuit infra chanaan regionis sichem. Considerandum quoque est quod abraham de cede hostium reuertens quos persecutus est usque dan. non in via reuersionis habuit iherusalem. sed postea salem opidum supradictum memoratum. primo quidem interpretatur rex iusticie. deinde autem rex salem quod est rex pacis sine patre sine matre sine genealogia sine initio dierum neque finem habens vite. Cepit beatus apostolus melchisedech in tipum domini saluatoris introducere. Quibus enim pene omnibus sancti patriarche et prophete prioris temporis in aliqua re figuram christi expresserit. hic tamen melchisedech specialius qui non fuit de genere iudeorum. in tipum precessit sacerdotij filij dei. de quo deus pater dicit in psalmo centesimonono. Tu es sacerdos in eternum secundum ordinem melchisedech. Ordinem autem eius multis modis interpretari possumus sicut iam supradictum est. scilicet quod solus rex fuerit et sacerdos. et ante circumcisionis functus sacerdocio. ut non gentes a iudeis. sed iudei a gentibus sacerdocium acceperint. Neque unctus oleo visibili ut moysaica precepit constituit. sed oleo exultacionis fidei quam puritate. Neque carnis et sanguinis victimas imolauerit. sed pane et vino simplici puroque sacrificio christi dedicauit sacerdocium. Sed primo ut apostolus dicit in hoc assimilatur filio dei qui interpretatur rex iusticie. melchon etenim syre melchi regem sonat. sedech vero iustus siue iusticia. Et quis est verus rex iusticie. nisi christus qui dicit in psalmo. Ego autem constitutus sum rex ab eo. Ipse enim iuste et recte regit et gubernat electos suos iusticie amatores effectos. Deinde autem assimilatur filio dei. per hoc quod dicitur rex pacis quod pertinet

Salem quippe interpretatur pax. christi nos iustificat qui est rex iusticie et ipse pacificat omnia que in celis et que in terris sunt. qui nascendo et moriendo. resurgendo atque ascendendo pacem intulit mundo. qui secundum diuinitatem et sine inicio et sine fine rex est eterno patri coeternus quamuis ex temporali matre temporalis esset. Sic enim istius melchisedech non legimus inicium vel finem in scriptura sacra. sic non nouimus filij dei inicium vel finem. qui non habet aliquid horum in natura deitatis. Et in hoc est similitudo quod nec illius nec istius inicium legitur vel finis. Illius quidem quia non est scriptum. Istius autem omnino non est. Neque enim sub quo natus est melchisedech legitur. neque quando mortuus est narratur. sed subito introducitur sic et helias. nec omnino credendum est quod melchisedech sine matre sine patre esset. cum christus quoque secundum vtramque naturam et patrem habuit et matrem. sed propterea dicitur hoc de illo. quia subito introducitur in diuina scriptura et genealogia eius non commemoratur. de quo et dicitur quod assimilatus sit filio dei in hijs omnibus superioribus dictis manet sacerdos in eternum. non in se sed in christo. Nam melchisedech mortuus est. sed et in figura eius eternaliter in christo manet. Similitudo autem hic non pro equalitate ponitur sed pro figura. Intuemini autem quantus sit hic cui dedit decimas de precipuis abraham patriarcha. Conuertit sermonem suum ad eos qui gloriantur se filios esse abrahe et nobilitatem generis ab illo ducere se iactant. Unde in euangelio domino cum personem conabantur cum diceret. Numquid tu maior es patre nostro abraham. ut ergo illorum superbiam confunderet apostolus dixit Intuemini

vij

et adtendite diligenter quanti fuerit
hic melchisedech sacerdos dei sum-
mi. cui decimas dedit abraham pa-
triarcha de precipuis et de meliori-
bus spoliis. quibus verbis vult osten-
dere maioris dignitatis et hono-
ris fuisse melchisedech quam abraham.
ac per hoc maius et sanctius fore
sacerdocium christi quam iudeorum qui dicerent.
quem vos excellentiorem omnibus hominibus
estimatis hic decimas obtulit mel-
chisedech. qui in figuram christi precessit.
Et quidem de filiis levi sacerdocium acci-
pientes. mandatum habent decimas sumere
a populo secundum legem id est a fratribus suis quamquam
et ipsi de lumbis exierint abrahe.
Tanta inquit est excellencia sacerdocii.
ut eciam ipsi qui eundem habuerint pro-
genitorem et ab uno patre descendant
propter excellencie meritum quo melio-
res erant fratribus suis utpote aaron
qui inter vivos et mortuos stans.
iram domini placavit. sacerdocii dignita-
tem merentur adipisci ac propterea nisi
maioris dignitatis melchisedech
esset quam abraham. neque quam abraham
alienigene decimas dedisset. sicut aaron
maioris meriti fuit quam fratres illius.
reliquarum tribuum. dicit ergo. Et quidem de
filiis levi accipientes sacerdotium
sicut accepit aaron et filii eius man-
datum et preceptum habent secundum legem su-
mere decimas a populo quasi melio-
res illis et hoc a fratribus suis. cum
unum eundemque habuisset progenitorem
Iuxta quod apostolus manifestat dicens quam-
quam et ipsi fratres levi de lumbis exierint
abrahe. Huius autem generacio id est melchi-
sedech non annumeratur in eis in filiis videlicet
levi decimas sumpsit ab abraham
et hunc id est abraham qui habebat pro
missiones de filio dei. benedixit ille

melchisedech. hic ostendit incircumcisum
sacerdotem. circumciso sacerdote mul-
to esse sublimiorem. quod ergo hoc osten-
ditur. utique quia ipse levi ex quo sacerdotale
genus ortum est. decimatus est a melchise-
dech in lumbis progenitoris sui. iam quia
erat circumcisus abraham iam quia promissio-
nes de christo receperat. quod in semine eius
benedicerentur omnes gentes qui benedictus
est a melchisedech tamquam a meliore
benedicitur vel per benedictionem accepit. pro-
inde melior est ac maior typus christi quam
illius qui promissiones de christo habebat.
Et hic quidem morientes homines decimas
accipiunt. ibi autem contestatur quia vivit. hic
inquit hoc est in presenti seculo vel in templo
quod adhuc stabat morientes homines filii
videlicet levi qui mortales ac morituri
sunt decimas accipiunt. ibi autem contestatur
quia vivit. id est in alia vita vel in loco ubi
dicitur de christo. tu es sacerdos in eternum. con-
testatur deus pater cum iuramento. quia vivit christus.
unde dicit psalmista Iuravit dominus et non penite-
bit eum. tu es sacerdos in eternum secundum
ordinem melchisedech. Et ut ita dictum
sit per abraham et levi qui decimas accipit
adhuc in filiis suis vel accepit hactenus
a fratribus suis decimatus est a melchisedech.
Adhuc enim in lumbis. hoc est in pro-
pagacione seminis patris erat levi. quando
obviavit ei melchisedech. Quod dicit
levi decimatum esse a melchisedech
cum necdum natus esset presertim cum et filius
fuit naturalis iacob. utique non in se est deci-
matus. sed in abraham. decimus progenie de-
scendit. Cum enim abraham decimas obtulit
melchisedech. in illo omnes filii eius dederunt.
Quapropter dicit apostolus. quia levi qui decimas
accepit in filiis suis a fratribus suis decimatus
est per abraham sive in abraham. Quibus
verbis declaratur. quod non sacerdocium melchise-
dech quod in figura christi sacerdocium precessit

maioris dignitatis esset nequaquam
abraham et omnes filij eius ab illo de:
cimati essent. dum enim sacerdocium a
sacerdocio decimatur. maioris dignitatis
unum altero ostenditur. Si ergo consummacio per
sacerdocium leuiticum erat. populus enim sub
ipso legem accepit. quid adhuc necessa
rium fuit secundum ordinem melchisedech
alium exurgere sacerdotem et non secundum or:
dinem aaron dici. Translato sacerdocio
necesse est. ut et legis translatio fiat.
Hinc iam incipit plenius differencias
noui testamenti ostendere. q. d. Si consummacio
i. perfectio vite atque iustificacionis per sacerdo
cium leuiticum fuit. quid necesse fuit a:
lium exurgere sacerdotem secundum ordinem
melchisedech. Nam quia aaron primus post
legem datam sacerdotem fuisse de tribu
leui. nulli dubium est ideo sacerdocium
quo functus est leuiticum nominauit sa:
cerdocium. vel certe quia ipse leui in fi:
lijs suis functus est illo sacerdocio. Sca
nepotes eius susceperunt illud moises
et aaron cum reliquis fratribus suis ex eadem
tribu. Nam leui genuit caath. caath
vero amram. amram autem moisen et a:
aron. ideoque dicitur populum sub ipso sacer:
docio legem accepisse. quia moises et
aaron. principes erant eius temporibus in populo.
qui ipsam legem administrauerunt de tribu
sacerdotali existentes. Ergo sacerdocio leui:
tico multo melior est ordo sacerdocij
melchisedech. qui typum gerebat sacer
docij xpisti. Nequaquam enim dixisset secundum or:
dinem melchisedech. si illud sacerdocium
aaron melius esset. sub quo populus iudeo:
rum legem accepit. Si autem sacerdocium
legis translatum est ad xpistum secundum ordinem
melchisedech. necesse est ut legis translacio
fiat. hoc est a lege moisi necesse est trans
ire ad legem euangelii. Neque enim potest sacer:
dos sine lege et sine testamento esse. et sine

preceptis. summis nisibus laborat apostolus
ut a lege moisi faceret eos transire ad
legem euangelii a carnalibus ad spiritualia.
In quo enim hec dicuntur de tali tribu est
de qua nullus altario presto fuit. Ma:
nifestum est enim quod ex iuda ortus sit do:
minus noster. in qua tribu nihil de sacer
dotibus moises locutus est. In quo enim
ait hec dicuntur i. in quo orta sunt quod esset
sacerdos secundum ordinem melchisedech
dominum nostrum saluatorem de alia tribu est
quam de sacerdotali de illa viz de qua nullus
altario presto fuit. hoc est de tribu
iuda. Non autem ordine tantummodo neque te:
stamento vel preceptis mutatum est sacerdo:
cium sed etiam tribum. Et quod transla
tum est sacerdotium de tribu in tribum
de sacerdotali viz ad regalem. ut eadem
ipsa sit et regalis et sacerdotalis in xpisto
qui est rex et sacerdos in uere in
sterium. Primum fuit regale sacerdocium in
melchisedech secundum concordia huius temporis
Postea autem fuit sacerdocium solummodo sac:
dotale in aaron. Tercium autem fuit iterum
regale sacerdocium in xpisto. Tribus ergo
iuda ex qua dominus ortus est per mariam
virginem. cum semper regia esset et nunquam
sacerdotalis. in xpisto fuit utrumque et
regalis et sacerdotalis. translato
ex toto sacerdocio ex tribu leui. que
antea sacerdotalis erat. Et amplius adhuc
manifestum est. si secundum ordinem melchi
sedech exurgeret. alius sacerdos qui
non secundum legem mandati carnalis
factus est. sed secundum virtutem vite in
solubilis. Contestatur enim deus pater
loquens ad filium. quoniam tu es sacerdos
in eternum secundum ordinem melchisedech.
Defectus dictionis isto in loco habetur
satis necessarius quam apostolus dicatur ita.
Et amplius adhuc manifestum est quod destru
ctum esse sacerdocium legis. propter hoc quod xpistus

vij

nō sc̄dm ordinem aaron dr̄ sacerdos
esse in eternū. sed sc̄dm ordinē mel
chisedech q' per hoc. q2 de tribu leui
nō fuit. qd' em̄ dicit sc̄dm ordinē
melchisedech exurgeret ali9 sacerdos
nō dubitantē lo2. sed affirmatiue. q̄si
diceret ampli9 adhuc per hoc d'mon
strat2 destructū esse sacerdociū legis.
q2 sc̄dm ordinē melchisedech surrexit
xpc alius sacerdos. qui nō sc̄dm
carnalis mandati legem fact9 est
sacerdos: sic aaron legē carnalis man:
dati vocat. q2 ex maxima parte car:
nalis erat. carnalia p̄cepta in
circūcisione in mūdacōe corp2.
in hostijs et oblacōib9 carnalib9.
in discrecione ciboz. dieꝝ ac tem
porū. d. mane extra castra. laua cor:
pus tuū. offer hoc vel illud. abstine
ab his cibis. obserua ista tp̄a cetaq3
his similia. que oīa morte finienda
erāt. Xpi aut̄ sacerdotiū spūale ē. et
sc̄dm virtutē vite insolubilis. i. sc̄dm
potenciā vite indeficientis. q̄ nullo
influentu mortis rictu solui poterit.
Habet em̄ xpc in se vitā insolubilem.
q2 q̄uis ad temp9 mortu9 esset in
carne. tn̄ viuit in eternū diuīitate et
iam in huanitate. postq̄ victo a mor:
tuis resurrexit. vn̄ de9 pr̄ ↄtestatur
iurando q2 viuit. dicens p̄ p̄sal2m.
tu es sacerdos in eternū. reprobacio
q̄dē fit p̄cedentis mādati. h°ē legis
moisi ppt̄ infirmitatē ei9 et inutili
tatem. Infirmitatē3 in hoc habebat lex.
q2 operantes nō valebat iuuare.
Inutilitatē vero. q2 nemī regnū
celoꝝ valebat aperire. vn̄ seqt2.
Nihil em̄ ad pfectū adduxit lex. Sed
em̄. nihil pfuit lex. p̄fuit q̄dem
aliqd corpora mundando. pcā
leuia relaxando. s nit̄ ad h° pfuit

vt pfectos facere potuisset s'uientes
in ea. quod grauiora pctā nō tolle
bat. nec ianuā regni celestis alicui
aperiebat. Quapropter reprobata est.
vt gr̄e daretur locus in qua pfectio cō:
stat. Vtilis quidem fuit fidem ha:
bentib9 in xpo. nō illis qui totam
spem suā in ei9 carnalib9 obserua:
cōib9 ponebat. Introductio vero
melioris spei sc̄z mō est in gr̄a. p qm̄
proximam9 ad d'm. Habuit q̄dem
lex spem. sed nō talē. q̄lē gr̄a p̄sti
tit. Sperabat em̄ bn̄ placentes le:
gem q3 custodientes possidē terram.
iux̄ illud. Si volueritis bona tre com:
edetis. nihil q3 erūnosū rursum
pati. p̄ spe viuē sic dictū est. q' fecit
ea viuet in eis. Hic aut̄ speramus.
q2 plangentes et eadē p̄cepta custo:
dientes nō trā possidebi9 s celum.
Insr̄ etiā. q2 celū multo meli9 ē. sper:
am9 xpi deo consistē ad ipm̄ patnū
soliū puenire et ministrare ei cum
sanctis angelis. iux̄ qd' saluatōr
dicit in euan°10. Fulgebūt iusti sic
sol in regno pris sui. erūtq3 sic an:
geli dei in celo. hoc vero sacerdotiū
per qd' hanc gl'iam possessuri sum9.
nō est sine iureiurando. vt firmā
dei pmissoꝝ credam9. vn̄ aplus subdit.
Et q̄m est sc̄z firmū illud sacerdociū
xpi de quo loq'mur vtiq3 multum.
q2 nō sine iureiurando firmatū est.
Alij q̄dē sine iureiurando sacerdotes
facti sunt vt aaron filij q3 eius.
q'b9 deus nō iurauit q' essent sac:
dotes ipptuū sc̄dm ordinē legis. Hi'
aut̄ sc̄z xpc cū iureiurando sacer:
dos fact9 est per eū. hoc est p deū
patrem qui dix̄ ad illū. Iurauit d'n's
et nō penitebit eum. i. nō mutatur
iuramtū suū. qm̄ tu es sacerdos in et2m

scdm ordine melchisedech. In tantum melioris testamenti sponsor sive promissor factus est ihc xps in quantum non iureiurando dei patris suum sacerdocium tenet. In quantum sacerdocium xpi quod iuramento dei est sanctitum sua dignitate precellit sacerdocium legis veteris in tantum precellit etiam gratia euangelii legem moisi. Et alii quidam plures facti sunt sacerdotes. idcirco quod morte prohiberentur permanere. Hic autem x ihc cui pater dixit non iureiurando tu es sacerdos in eternum. eo quod maneat in eternum sempiternum habet sacerdocium. Duas ponit hic differencias beatus apostolus. quia sacerdos noster non habet finem sicut sacerdos legis. et quia non iureiurando suum sacerdocium possessurus est. Quia enim sacerdotes legis erant mortales. plures facti sunt sacerdotes in ipsa lege sicut etiam aaron et filii eius. Idcirco quod morte preuenti prohibentur permanere in sacerdocio. mortuis enim patribus succedebant filii in locum eorum. Hic autem solus quia inmortalis est sempiternum habet sacerdocium. nec ullum poterit habere subsequentem. eo quod ipse maneat in eternum. Unde et saluare potest accedens per semetipsum ad deum viuens ad interpellandum pro nobis. Unde innuit quia xpus in eternum manet et sempiternum habet sacerdocium semper interpellat pro nobis. semper quod potest saluare. Quia vero quidam codices habent accedens per semetipsum ad deum. quidam vero pluraliter accedentes utrumque recipi potest. xpus ergo pontifex noster non per alium pontificem maiorem se accedit ad deum patrem. sed per semetipsum. ideoque potest saluare in se credentes. Potest et ita intelligi quod dicit saluare in perpetuum potest accedentes per semetipsum ad deum. nos qui puri homines sumus per illum accedimus ad deum patrem. quia mediator noster existens

assistit vultui dei pro nobis dirigentes per illum preces nostras ad patrem. Unde et sacerdotes ecclesie altari assistentes dicunt. Suscipe domine sancte pater preces populi tui per dominum nostrum ihesum xpm filium tuum. et quia semper viuit ad interpellat pro nobis. Alii vero pontifices. qui semper non erant. non semper interpellabant. Interpellabat autem pro nobis per hoc quod humanam naturam assumpsit. quam assidue ostendit vultui dei pro nobis et misit secundum utramque substanciam. Talis enim decebat ut nobis esset pontifex sanctus innocens. impollutus segregatus a peccatoribus et excelsior celis factus. x ab omni peccato immunis et a conuersacione peccatorum segregatus et separatus. In hoc enim fuit separatus a peccatoribus. quia alii homines cum peccato concipiuntur et nascuntur. ad in hoc secundum cum peccato transeunt. hic autem sine peccato est conceptus sine peccato natus. et sine peccato ab hoc mundo transiuit. quia peccatum non fecit. nec dolus inuentus est in ore eius. Factus est autem excelsior celis. quia quadragesimo die admirande sue resurrectionis super omnes celos et super omnes ordines celestium spirituum eleuatus est ad consessum paterne maiestatis. ubi sedet nunc in plenitudine honoris et glorie. Potest et ita intelligi quod dicit. Talis nobis decebat ut esset pontifex. q. d. Iudei velut serui timore legis deo seruientes legales pontifices habuerunt sibi conseruos mortales quoque ad peccatores. qui pro semetipsis similiter indigebant offerre. Nobis autem quibus dictum est. Iam non dicam vos seruos. sed amicos meos. et qui filii dei sumus seruiendo illi amore filiacionis decet ut habeamus pontificem inmortalem segregatum a peccatoribus. Sed

Qui nō hēt quotidie necessitatē q̄ad:
modū sacerdos legis· prius p̄ suis de
lictis hostias offerre deinde pro·
pplō· hoc em̄ fecit semel offerendo
se dn̄s nr̄ ih̄c xp̄s. Quid fecit· viz
obtulit sacrificium nō pro suis delictis
sed pro nr̄is et semel hoc fecit n̄ am
plius· qr semel mortuus pro pctīs no:
stris· iam nō morit'. mors illi vlt'
nō dnabit'. Magnitudinē sacerdotij
xp̄i hic ondit· qd semel oblatū tantū
pualuit· qntū oīa sacrificia legalia
nō valuerūt· vnū em̄ fuit et semel
oblatū et sufficit in sempitnū ad tol
lenda oīa pctā credencium· Pontifices
aut' iudeorum pctōres erant· et ideo
necesse hēbāt pro suis delictis hostias
offerre· et ideo sacrificia illa hoīes iusti:
ficare nō poterāt· qr in ... erat.
vt pro hoīe rōnali irrōnale aīal of
ferret'. qrebat' pontifex sine pctō et ho:
stia rōnabilis nec inueniebat'. In:
uentus est vnus sine pctō deus et homo·
et obtulit seipm̄ rōnale sacrificium pro
salute hoīs rōnalis· lex em̄ ostituit
hoīes sacerdotes· sed qr illi infirmita:
tem hoc est pctā hēbant quibus infirma
bat' illorum aīa· necesse hēbāt vt pro
pplō ita etiā pro suis delictis hosti:
as offerre. Iste autē tam potens est
vt non indigeret pro se offerre. sed
nr̄is semel oblata sue carnis sacri
ficia oīm saluti sufficerent· Sermo aut̄
iusiurandi qui post legē est filium
iesum pfcm̄ sp̄ ondit sic pfectū con
stituit sacerdotē· nō infirmitate gra:
uatū sic lex ostituit suos· p' legem
factus ē sermo dei prīs ad dauid de xp̄o
cū iureiurando vbi dr' Jurauit dn̄s
et nō penitebit eū ponit hic apls
filij nom̄ ad distinctionē suorum qui
fuerūt in lege. qr sui infirmi fu:
erūt sic qr pctores sic qr mobiles
erant· filiū vero pfectū ondit· qr sp
viuit et sp sine pctō est viij

Capitolū sr ea q̄ dicunt'. hoc ē
repeticō sr ea q̄ dicunt' de xp̄o·
quo dicto fit aliqd sūmum
et magnū· et quasi recapitulacōē
pcedentibus disputacōibus ad rem ipaz
deducit auditorē. Talē hēmus pō
tificē sp q̄lē scius diximus sanctū
viz inocentē īpollutū segregatū a
pctōribus et q̄lē adhuc dicturi sum
in sequentibus. Qui consedit ī dextra
sedis magnitudinis in celis stoz minist
et tabnaculi veri· qd fixit deus et
nō homo. Sedē magnitudinis in
celis· debemus accipe plenitudinē
patne maiestatis· in qua solet
dei filius qui etiā p dextram dei signari.
Nec est pueriliť accipiendū, q deus
pr dexterā aut sinistrā hēat. qui
est pr̄ oīa implens. vt ita sedeat
filius in dextera eius sic solet filius
sedere iux' patrē suū regē. sz sic
diximus plenitudinē maiestatis
sūma qz gliam btitudinis et psperi
tatis debemus per dextrā intelligē
in qua sedet filius. Sedere autem
filij pro hitare ponit'. Pontifex ergo
nr̄ qui osedit in sūma glia pater:
ne maiestatis in celo· sctorum minister
est· qd duobus modis pt accipi·
veniens dn̄s in mūdū· sp in mana:
cōnibus exhibicōē ministrauit sanctis
aplis alijs qz fidelibus. etiam ad
futuri sūt pane refectiōis verbis
spūalibus et potū doctrine euange:
d. Si quis sitit veniat ad me et
bibat. Et· Venite oms ad me qui
laboratis et onerati estis et ego re:
ficiam vos. Ministrauit illis etiā
documentum fidei et grāz baptis

et in stip qd maius fuit. sacramentum
redemptionis per passionem suam et co:
gnicionem misteriorum in lege et prophetis.
ac post sua ascensione ministrauit
nobis aditum patrie celestis. Ecce quod
ministrauit electis suis apparens in
mundo. dicatur et aliter. Sanctorum
minister erit in futurum. quando semetipsum
ministrabit illis. ut cognoscant eum
cum patre et spiritu sancto sicuti est. scilicet
cum tradiderit regnum suum deo pa
tri. Unde in euangelio de se sub persona
patrisfamilias loquens dicit. Amen
dico vobis. quod precinget se et faciet
discumbere illos et transiens mini
strabit illis. Transire enim dicitur quia
electos suos de iudicio ad regnum
transire faciet. vel a contemplacione
humanitatis ad cognicionem diuinitatis
sue ministrabit illis cum se et patrem
cum spiritu sancto eis manifestabit. Nam
tibi et vita illorum visio sancte trinitatis
erit. sicut ipse dicit ad patrem. hec est
vita eterna ut cognoscant te cum spiritu
sancto et ihesum xpm quem misisti unum
et verum deum. Tabernaculi quoque
veri minister est. quod constituit sine
composuit deus et non homo. celi quod
ipse nobis administrat. ut claritate sidum
illius illustremur. Tabernaculum enim quod
beseleel composuit in deserto. sive quod a
salomone factum est in terra repromissionis
non fuit verum quia cadi et vetustate
consumptum est. nec semper durare potuit.
Ideo tabernaculum verum celum vocat.
quod in eternum stabit. nulla quam vetusta:
te consumetur. Potest et altiori sensu in:
telligi. ut tabernaculum verum accipiantur
anime sanctorum. quibus ipse filius dei gaudium
perhennis celestis administrat. et in quibus ipse
habitare dignatur. iuxta quod per prophetam
dicitur. Inhitabo in illis et inambulabo.

Et apostolus. Tu in interiori homine habitare xpm
per fidem in cordibus vestris. Et tem
plum dei sanctum est quod estis vos.
Omnis pontifex ad offerenda munera
constituitur. unde necesse est et hunc
habere aliquid quod offerat. Non potest esse
sacerdos nisi habeat quod offerat. pon:
tifices enim veteris sacerdotij secundum
preceptum legis munera et hostias pro
suis vel pro populi offerebat delictis.
Xpus vero cum in sempiterna diuinitatis
sue natura non haberet quod offerret,
sumpsit ex nobis quod pro nobis offerret
ex carne humana seipsum. scilicet quod obtulit
in ara crucis. Quid ergo tam aptum
imolacioni quam caro racionalis pro racionalibus
Et quid tam mundum pro mundandis
quam carnem sine ulla contagione
offerri. etc. Et quoniam quatuor in omni sacri
ficio consideranda sunt. scilicet cui offeratur.
a quo offeratur. quid offeratur. pro
quibus offeratur. hec etiam possumus hic re
perire satis eleganter. quia enim nullus
sacrificium debetur nisi soli vero deo pon:
tifex noster mundam hostiam pro nobis deo
patri obtulit idem ex nobis sacerdos
et sacrificium. Offert etiam sacrificium deo
patri acceptum per ecclesiam suam. dum enim
nos offerimus sacramenta corporis eius.
ipse offert. Si ergo esset super terram sacer sa:
cerdos fuerit secundum ordinem aaron.
nec esset sacerdos sed secundum ordinem
melchisedech. Cum essent sacerdotes
leuitici generis qui offerret secundum le:
gem munera qui exemplari et um
bre deseruiunt celestium sicut responsum est
moisi cum consumasset ac perfecisset
tabernaculum oraculi. Si esset fuerit
pontifex super terram sicut aaron. vel ali
quis secundum eius ordinem inmortalis
et sine peccato. qui suis sacrificijs po
tuisset mundare genus humanum perfecteque

viii

redde. nō esset vtiqȝ sacerdos secū:
dū ordinē melchisedech in etm.
q2 satis esset qui offerent legalia
muna. Sz q2 aaron et filij eius
mortales erat et peccores. ppter
nō poterat genus hūa̅m pfectū red
dere. Ideo venit xpc sine pctō. q
ineternū suū sacerdotiū teneret.
suoqȝ sacrificio genus hūa̅m pfectis
sime mūdaret. Non talis. qles
illi fuert. qui exemplari et vm:
bre seruiūt celestiū. Exemplar est
figura et silitudo per qd alia res
ondit. sic imago expssa in pite ex
emplar et figura est veri hois. Sa:
cerdotes igit iudeoꝝ exemplari
et figure et vmbre celestiū misti
orū deseruiebāt. q2 oīa illa silitu
dines et figure erant istoꝝ que
in ecclia mō in veritate aguntur.
Celestia aut misteria dr spūalia
que obseruatores suos in verite
ad celestia ducūt. Nōne celeste
altare est fides nrā. in qua offerimus
quotidie oroes nras deo. Vide
inquit oīa facito scdm exemplar.
qd tibi ostensum est in mōte. Quo
auditus nr tm9 aptus esse videt
ad disciplinā pcipiendā quam
visus. nō em ita aio 9mēdam9
que audim9. quo illa que ipso
visu pcepim9. ideo nō solū audi:
tu. verū eciā visu demōstratū ē
moisi a dnō in monte tabnaclm
qd erat facturus cooꝑante beseleel.
vn dr ds. Vide vt oīa facias scdm
illā silitudinē que tibi in monte
ostensa est. Qz aut dr intelliḡdū
est tam de tabernaculi 9structiōe
vasoꝝ qȝ ei9. quā de sacrificijs et
hostijs que ibi oblatūi erāt. Ste
aut meli9 sortitus est ministeriū sa:
cerdocij viz dignitate. qnto et

melioris testamēti mediator est.
qd ī melioribus ꝑꝑmissionibus sanc:
titum est. hoc est firmatū statu:
tum et corroboratū. Vides mgt
qnto melior est ista celebraco illi que
tūc tpis agebat. Siquidē illa exem:
plar et figura. ista veritas sic in eu:
angelio dr. lex ꝑ moisen data est.
grā et veritas ꝑ ihm xpm fca est.
Nunc. hoc est in hac nouissima mūdi
etate. tanto meli9 misteriū sacer:
docij sortitus est xpc qm fuisset illd
regale. qnto et melioris testamēti
mediator est. qnto meliora sunt
celestia terrenis. etna. tpalib9. tāto
melioris testamēti dator et media:
tor est ihc. et tāto melioib9 pmis
sionib9 confirmatū est istud. Si
volueritis et audieritis. bona
tre comedetis. Et. obserua q̄ pcipio
tibi. vt sis longeu9 sr trā. cetera
qȝ his similia. pmittens trena
atqȝ temporalia. Nouū vero qd per
xpm datū est. pmittit ac tbuit
celestia. etna vita qȝ pfecta per
grām baptismatis et fidē dnice
passionis et rmissioꝝ viz oim pctoꝝ.
dr nāqȝ euanm pnīa agite appin:
quabit em regnū celoꝝ. Et qui
crediderit et baptizatus fuit salu9
erit. Et q2 erūt electi sic angeli
dei in celo. Et in sr mai9 est qd dr
in euanio iohis. Quotqt inquit
crediderit in eū. dedit eis ptatem
filios dei fieri. Ecce quo melioris
testamēti mediator et dator ē xpc.
et quo melioribus pmissionibus
9firmatū est. Hinc qȝ melius
sacerdociū sortitus est. qd fuit tem:
pale istud est tpale Illud nō potat
hoīez iustificare nec regnū celoꝝ

suis obseruatoribus reserare. Istud
vero et perfecte iustificat hominem sta
tim quia regnum celorum aperit. Me:
diator autem testamenti appellatur dominus.
quia sicut moises medius fuit inter deum
et populum. verbum dei ad populum refer:
ens. et verba populi ad deum. ita et christus
verba dei patris nobis retulit. et verba
nostra refert ad deum. Translatio apo:
stolus a sacerdotio et sacrificio nunc de:
mum et testamenti dicens facere. Si enim illud
prius testamentum sine culpa vacasset. non
vtique secundi testamenti locus inquireretur.
sed quia illud non fuit perfectum illo subla
to inuectus est locus aptus secundi testamenti.
Sic vituperans eos. et non approbans
dignos laude dicit per prophetam. Ecce
dies venient dicit dominus et consummabo
super domum israel et super domum iuda te:
stamentum nouum. non secundum testamentum
quod feci cum patribus eorum in die qua appre
hendi manum illorum vt educerem eos
de terra egipti. quoniam ipsi non permanse:
runt in testamento meo. et ego neglexi
eos ait dominus deus. Ecce dies noui
testamenti et vltime seculi etatis veni:
ent dicit dominus et consummabo et perficiam
super domum israel et super domum iuda te:
stamentum nouum. quantum ad literam pertinet
per domum israel decem tribus intelliguntur
que separauerunt se a domo dauid tem:
poribus ieroboam. per domum autem
iuda due tribus iuda et beniamin
cum tribu sacerdotali que adheserunt
domui dauid. Altiori autem intellectu
per vtramque domum debemus intelligere
omnes tam ex iudeis quam ex gentibus
credentes. quia deum recte confitendo quod
interpretatur iudas veri israelite sunt. hoc
est deum mente videntes. quibus dominus
perfecit atque compleuit nouum testamentum
gratie scilicet euangelij. Testamentum

autem nouum dicitur ad differentiam ve
teris. Atuero altius dicamus vetus
testamentum vetus dicitur. eo quod hominem
in vetustate peccati positum nouum red:
dere non valebat. Atuero nouum
testamentum dictum est. eo quod veterem
hominem et peccato vetus hominis ade con:
maculatum nouum efficiat in baptis
mate per fidem dominice passionis.
Quod non est simile testamento veteri
quod fecit cum patribus eorum. quia illud terrena
promittebat ac temporalia. et precipiebat
carnalia. istud vero eterna et celestia
promittit. precipiens spiritualia. Quod vero
dicit in die qua apprehendi manum
eorum. vt educerem eos de terra egipti.
magnam familiaritatem suam omnibus nobis
ostendit. quam exhibuit illi populo.
More enim mulierum loquitur sermo diuinus que
apprehendere et plerumque ad se conducere
plerumque etiam huc illucque sustentando
filios ne labantur. vtpote firmos
gressus non habentes solent. Sic omnibus nobis
cum ille populus puerilis ac paruulus esset.
qui neque gressus bone operationis habebat
neque fortitudinem qua se posset absol
uere de iugo opprimentium. tetendit
manum suam et magnum vim auxilium
pietatis sue. et extraxit eum de for:
nace ferrea. trahens eum ad cogitationem
suam. et amplexu gratissimo. simul
que deducens per deserti vastitatem
introduxit in terram omnibus meliorem.
Sed qui non permanserunt in testamento eius
et non obseruauerunt que precepit in testa:
mento suo neglexit eos. hoc est dimi:
sit eos ire secundum desideria cordis sui.
iuxta quod per prophetam dicitur. Notandum autem
quia cum dixisset sermo diuinus perficiam testa:
mentum nouum non secundum id quod pepigi
cum patribus eorum. ne forte iudei possent

oblatrando dicere illud testamentum
destruendum non esse de quo dixit
abrahe deus. In semine tuo benedi:
centur omnes gentes. discrete manife:
stauit de quo loqueretur cum subiunxit
dicens. In die qua apprehendi manum
illorum ut educerem eos de terra egipti.
datum esse constat in monte sinai. in qua
non permanserunt patres eorum. sed fecerunt
vitulum in oreb et adorauerunt id. Nam
illud quod pepigit cum abraham in christo
completum est. in quo benedicentur omnes gen
tes. Quia hoc est testamentum quod dis:
ponam domui israel omnibus scilicet credentibus.
Ieremie 31 post dies illos dicit dominus dabo leges
meas in mente eorum. et in cordibus
eorum superscribam eas. et ero eis in deum
et ipsi erunt mihi in populum. et non docebit
unusquisque proximum suum dicens cognosce dominum
quod omnes cognoscent me a maiore
usque ad minimum eorum. quia propitius ero
iniquitatibus eorum. et peccatorum eorum non
recordabor amplius. Magna distan
tia inter legem et legem. inter scripturam
et scripturam. inter doctores et doctores.
legis scilicet et euangelii. inter literam et graciam
spiritalis intelligencie. Nam litera legis
est scripta in tabulis lapideis. Gracia
autem spiritalis intelligencie data est fide:
libus in cordibus per spiritum sanctum. per quem
spiritum caritas dei diffusa est in cor:
dibus fidelium. Hoc autem quod dicit. dabo
leges meas in mente eorum et in cor:
dibus eorum scribam eas specialiter ad san:
ctos apostolos pertinet. qui gratiam noui
testamenti non habuerunt scripta in tabu
lis lapideis neque in membranis. sed
in mente et in cordibus suis diuinitus
exaratam habuerunt. Primum quidem ante dominicam
passionem. quando sicut matheus narrat ascen:
dit in montem. ibique cum eis illum

conplexum sermonem habuit. ubi institucio
nis perfecte vite constituit. Secundo
vero post resurrectionem suam quando sicut lucas te:
statur aperuit illis sensum ut intellige:
rent omnia que de eo scripta erant in le:
ge moisi et prophetis et psalmis de
ipso. Deinde vero decimo die ascen:
sionis sue adueniente spiritu sancto in lin:
guis igneis super eos. reuelauit eis
ut cognoscerent quicquid mortalibus
de deo sciendum esse iterat. Quomodo enim
possent euangeliste tanta miracula et verba
celestia post eius ascensionem scribere.
nisi ea in tabulis cordium diuinitus exar:
ata haberent. precipue beatus iohannes qui sexa:
gesimo quinto anno post dominicam ascensionem
euangelium scripsit. quomodo posset tanta de
diuinitate eius proferre. que ipse dominus eis
protulit. maxime ea nocte qua comprehen:
sus est. Nos autem partim in cordibus.
plenius autem in membranis scriptum ha:
bemus ab illis nobis relictum. [illegible]
meditando exerceamur. [illegible]
subiungit. Non docebit unusquisque
proximum suum ut cognoscat dominum. non
est ad presens referendum ubi inuicem
docemur. sed sicut dicit beatus augustinus. dum loquitur
propheta ieremias de premio domini aduentu.
subito conuertit oculum mentis ad [illegible].
per hoc quod nemo docebit proximum suum ut
cognoscat deum. quando omnes electi positi
in eius contemplacione videbunt et cogno:
scent eum sicuti est. Nam in presenti
sic dixit docemur inuicem. post etiam
peccatorum illorum non erit memor. quando omnes
expoliati ab omni fere mortalitate et cor:
ruptionis corporibus et mutabilitate ac peccato
resurrectionis gloria donati. fulgebunt
sic angeli dei in celo. Tercio autem no:
uum vetauit? post. Sumens apostolis fiduciam

et auctoritate ex dictis propheticis ubi
dicitur. Consumabo testamentum novum super
domum israel. ostendit vetus iam liquidius
finiendum. dicendo in quo deus per prophe
tam. consumabo novum testamentum. ostendit
in vetustate reduci. aut redigi sive
vetustum effici illud quod erat prius. unde
subiungit. quod autem antiquatur et sene:
scit prope interitum est. q. d. quia sermo di
vinus per hoc quod dixit testamentum novum
futurum. ostendit vetustum esse prius. dat
intelligi. quod si antiquatur. et vetustum
est prius testamentum in proximo est ut in:
tereat sive quod accipiat. hoc vero intelli
gendum est non de preceptis vite et mo
rum in quibus lex manet concordans cum
evangelio. sed de mandatis sacrificiorum
carnalium in quibus adveniente christo quod
prefigurabat finem accepta erat lex.
Habuit quidem et prius iustificationes culture et
sanctum seculare. ix

Prius quidem testamentum ha
buit iustificationes culture.
quia per divinum cultum iustifica:
bantur homines a levioribus culpis. ha:
buit et sanctum seculare in quo seculi
homines hoc est gentiles ad iudaismum
transeuntes recipiebantur. patebat enim
non solum iudeis sed etiam gentilibus.
Sanctum ergo seculare vocat locum atri:
orum ubi gentiles stabant ad adoran:
dum post iudeos. Tabernaculum enim
factum est primum in quo erant candela:
bra et mensa que est mensa vel pro:
positio panum dicitur sancta. Non de illo
tabernaculo. disputaturus est hic apostolus
quod moises fecit in heremo. ubi tantum
unum candelabrum fuit. sed de templo
quod postea salomon edificavit in ierusalem
ubi fuerunt plura candelabra. unde quod dicit
primum non est referendum ad tempus sed
potius ad locum. dividit enim id templum
salomonis beatus apostolus in duo tabernacula.
et primum quidem tabernaculum appellat illam
partem templi ubi erant candelabra
et mensa super quam ponebantur duodecim
panes candidi. sex hinc et sex inde
et super panes due patene auree ture
una hinc et altera inde. eratque ibi
a sabbato usque ad sabbatum. Erat etiam
ibi altare aureum ubi offerebantur
incensum timiamatibus mane et vespe.
cum qua parte templi comprehenditur altare
olocaustorum quod erat sub divo ante fores
templi domini. in quod tabernaculum liciter in:
grediebantur sacerdotes et reliqui
ministri quotidie. Secundum autem taber:
naculum vult intelligi sancta sanctorum
illam scilicet partem templi que dividebatur
pariete viginti cubitorum et velo quod
pendebat ante parietem ubi interius
scilicet erat archa moisi continens
in se tabulas legis. et urnam auream
habens manna. virgam quoque aaron que
fronduerat. Ipsa autem archa pleno
firmamento erat facta. Ideo quia supra
erat tabula aurea que appellabatur
propitiatorium. eo quod inde loqueretur dominus
moisi et sacerdotibus. et supra ar:
cham erant duo cherubin qui alis suis
obumbrabant tabulam propitiatorii.
versisque vultibus respiciebant
in propitiatorium. In istud secundum taber:
naculum. hoc est sancta sanctorum nemo
ingredi audebat. nisi solus pontifex
in anno semel. accepto sanguine
in vasculo ingrediebatur intus ora:
turus pro populo septima decima scilicet die
septimi mensis a festivitate pascali.
que dies quidem appellabatur propitiationis.
In crastinum autem sequebatur festivitas
tabernaculi. Spiritualiter autem id est primum
tabernaculum ubi sacerdotes liciter in
grediebantur. statum presentis ecclesie significat

ix

vbi plura candelabra sut sancti
viri pdicatores qui sibi et alijs
lucent verbo et exemplis vel
etiã vbi sut dona spt sancti quibus
fideliu corda illumant q p fidem
in ecclia consistunt. Est et mesa
diuina viz scriptura de q psta dic
Parasti in cspectu meo mensa. Est
et proposicio panu in mesa intel:
lectus viz sacre scripture. quo cibo
reficiunt aie fideliu possumus et per
panem intellige corpus et sangui:
ne dni qd in ecclia consecratur.
Post velamentu aut 2m tabnaclu
qd est qd dr sancta-sanctoz aureum
hns turibulu et archa testamenti
circuitecta ex oi parte auro. In q
vrna aurea hns mana et virga
aaron que fronduat et tabule te:
stamenti. de hiis singulis quo
qualit essent ordina sdm tram
paulo sri eluadatu est quapropter spi:
ritualia misteria videamus. Velu
qd post tabernaclu erat qd appel:
labat sancta-sanctoz causa sue
dignitatis sic et cantica canticoz sic
celu. post qd sut interiora patrie
celestis. Eleuato velo ingrediebat
pontifex cu sangne in sca sanctoz
oraturus pro ppl. Et pontifex no
cu sangne passiois sue eade pas
sione sua pacta reserato celo sca:
sanctoz penetrauit. vbi assidue
deu patre exorat pro nob. In sca:
sanctoz erat turibulu. q xpm in
secretis patrie celestis consistit p
que oroes nras ad deu pre diri:
gimus. Archa testamenti circuitecta
ex oi parte auro. caro est saluatoris
dni. qui autor est vtriusq testamenti.
et qui interius erat plenus diuitie
et exterius refulgebat virtute mi:
raculoz verboz qz celestiu. In auro
eni solet claritas sermois designari
sic sapia dicit. Concupiste sapiam
sic auru. Vrna aurea hns mana
xpt est. in quo mana diuinitatis est
qui dixit. Ego sum panis viuus q de
celo descendi. Virga aaron q fron:
duerat sacerdocij dignitas e. que
semp floret in xpo. su potencia spialis.
Due tabule testamenti in archa. duo sunt
testamenta csistencia in xpo. Sr q ca.
x scz archa. duo cherubi glie obubran
ppiciatoriu. duo cherubi tegen archa
q interpretant plenitudo scie. duo sut testa:
menta in qbus est plenitudo scie. que
tegunt xpm. qui e ppiciatorium pro petis
nris. q in diuina scriptura latet de
quibus sr oibus. quid misterij in se ha
beant. no est mo dicendu p singula.
Fortassis ideo reticuit. q multis ser:
monibus opus hebant. su necdu erat
capaces ad oia cape. hiis vero ita co:
positis et ordinatis que diximus esse
tam in pmo tabnaclo qm in 2o hoc est
in sancta scoz. In priori quide tabnaclo
hoc est in illa parte templi in q altare
incensi erat. et an eius etia fores erat
altare holocaustoz semp introibat
sacerdotes sacrificioz officia csumas
atque incensu. ad qd offerendu im:
grediebant sacerdotes mane et ve:
spere. su csumato et pfecto sacrificio
an templu in altari olocaustoz sep
ingrediebant in templu cu incensu
Pot et tercio mo intelligi. vt sic sicut
diximus cu templo altare cia olocau:
stoz cprehendit. ac p hoc a parte tota
voluit cphendere. vtruq tn p vero
accipi pt. In scdo aut semel in ano
solus pontifex no sine sangne que
offeret pro sua et ppli ignorancia.

Per tabernaculum in quod solus pontifex
cum sanguine ingrediebatur. significat in
teriora patrie celestis. Ille vero po
tifex significat christum. qui semel est ingressus
sancta sanctorum intra velum. completa passione
sua. ut assistat nunc vultui dei pro nobis
orans. non pro suis. sed pro nostris delictis
nisi forte dicatur orare pro suis propter
coniunctionem quam habet cum corpore suo quod
est ecclesia. Unde dicit in passione. deus
deus meus quare me dereliquisti longe
a salute mea verba delictorum meorum.
Que sunt enim verba delictorum non corporis
eius quod nos sumus. Ipse peccatum non fecit
nec dolus inventus est in ore eius.
Hoc significante spiritu sancto nondum propalatam
esse sanctorum viam. et hoc significante spiritu sancto
ad moisen. nondum venisse christum. qui
semel cum sanguine passionis sue in
grederetur celorum secreta. quasi diceret aliis
verbis. Ideo solus pontifex cum sanguine
introibat semel in sancta sanctorum. ut di
sceremus. quia celeste regnum inaccessibile erat
adhuc mortalibus quousque veniret
christus. qui expleta passione aperiret
nobis ianuam patrie celestis reserato
velo celi. Nondum enim erat manifestata
sanctorum via ingrediendi in patriam
celestem. sed non manifestata via intelli
gentie. quia ignorabant homines quid
significarent illa misteria. Nec putemus
illuc nos non posse ingredi. quo pon
tifex noster prior ingressus est. Ipse namque
dicit ad patrem. Pater volo. ut ubi ego
sum et isti sint mecum. Et alibi. ubi ego
sum. illic et minister meus erit. Et quia
adhuc templum stabat. quando apostolus ista
loquebatur. et munera legalia quibus sine
causa ibi offerebantur. ideo subiunxit di.
Adhuc priori tabernaculo habente statum. que
scilicet res parabola est et figura et similitudo
temporis instantis scilicet presentis. Quod enim

agebatur in templo figura erat et simili
tudo istius veritatis que iam in ecclesia
completur. Sequitur. Iuxta quam scilicet parabo
lam sive figuram munera et hostia offer
untur. Quia ibi a sacerdotibus que munera
vel hostie non possunt perfectum facere servientem
iuxta conscientiam. Conscientia dicitur cordis scientia
per quam intelligitur mens hominis. Illa inquit
munera carnalia non poterant perfectum
reddere servientem in lege iuxta perfectorum
mentibus. quia non valebant mentem iustifi
care dum non tollebant graviora pec
cata. Nemmen enim ad perfectum adduxit
lex. Sed in quibus ex maxima parte
mundatio legis constabat subsequenter
ostendit inquiens solummodo in cibis et po
tibus et variis baptismatibus et iu
sticiis carnis scilicet videbatur perfectum facere
servientem. usque ad tempus scilicet corre
ctionis et meliorationibus et emendationibus
impositis iusticiis carnis. De iusticie
carnales in differentia ciborum et potuum
ac vasorum baptismatum scilicet lavacrorum.
usque ad tempus domini adventus imposite
fuerant sive et reliqua que in figura age
bantur. Domino autem adveniente correcte
sunt hoc est emendate et in melius
mutate. Nam per munda animalia que
lex precepit ut edantur. significantur munda
opera. per immunda vero animalia immun
da opera intelliguntur. a quibus abstinendum
est. Per potus vero mundos doctrina
ecclesiasticorum virorum. per immundos vero
doctrina hereticorum intelligimus debemus
accipere. De baptismatibus vero iu
deorum plenius in evangelio marci legitur.
ubi vituperabant pharisei dominum et di
scipulos eius. non lotis manibus man
ducare. omnes enim lavationes illorum
nomine baptismatis designat. Aliqui
autem manus solummodo lavant. aliquando
pedes. alii totum corpus quando ab aliquo
immundum contingunt. aut etiam si ad.

mortuum accedunt. Sed frustra lauat
manus corpus quod totum dum non est per
fonte saluatoris ablui. Unde quod pro-
pheta dicit: lauamini mundi estote et
mundamini qui fertis vasa domini. Illi solum
modo carnaliter intelligebant. cum
porcius de lauacione baptismatis xpi
et mundicia operum dictum sit. Ista omnia
inposita erant usque ad tempus correctio-
nis. hoc est usque ad tempus domini ad
uentus. postea vero inmutati sunt a xpo
in melius. quia quod carnaliter obseruabatur
mundiciam corporis adimplebant. dum
vero spiritualiter ceperunt obseruari mun-
diciam anime pariter quod corporum ceperunt operari.
Xpistus autem assistens pontifex futur-
orum bonorum per amplius et perfectius
tabernaculum non manu factum id est non
huius creacionis. Pontifex iudeorum qui
semel in anno cum sanguine introibat
intra velum in sancta sanctorum oraturus pro
populo xpm figurabat sicut iam multis
in locis declaratum est. qui cum sanguine
introibat intra velum in sancta sanctorum
id est cum sanguine passionis sue reserato
celo ingressus est secreta patrie cele-
stis. ubi nunc assistit vultui dei pa-
tris orans pro nobis. Pontifex autem
futurorum bonorum duobus modis ap-
pellatur. Futura enim bona que ipse no-
bis administrauit fuerunt verba ce-
lestia. passio eius resurrectio baptismus
remissio peccatorum perfecta quoque iustificacio
que idcirco futura bona appellantur.
vel quia misteriis prefigurata sunt.
vel quia eciam predicta sunt in diuinis ora-
culis. Altiori autem intellectu futura
bona possumus accipere gaudia patrie
celestis. que nobis per xpm ministrata
sunt. Unde et pontifex appellatur eo
quod pontem id est viam iusticie viamque ad
patriam celestem nobis ascendendi
exhibuerit. Alia translacio habet: xpistus

adueniens pontifex futurorum bonorum. nisi
enim aduenisset nequaquam hec futura
bona nobis administrasset. neque assi-
steret vultui dei patris pro nobis.
Notandum quod quia non dixit simpliciter apo-
stolus illum assistere. sed per tabernaculum
usque eciam comparatiuo gradu dicens amplius
et perfectius. Tabernaculum autem per quod assi-
stit deo patri. humanitas illius est. que nisi
hic fieret. nequaquam deo patri assistere
posset. Tabernaculum ergo corporis domini am-
plius est tabernaculo moisi. tabernaculo
quoque salomonis. quia illa manibus carnalium hominum
facta sunt. hoc vero intra uterum virginis
sine semine viri. tocius trinitatis opere
effigiatum est. Sunt in hoc est amplius
et maius illis tabernaculis. quia diuinis
verbi que tota non potest comprehendi in taber-
naculo manu facto. in illo homine ple-
nissime requieuit perfectius suum sanctius
in hoc est illis tabernaculis. quia neutrum
illorum sibi ministrantes sanctificare perfectos
quoque facere posset. Istud vero tabernaculum
ad se accedentes et a peccatis mundare
et perfectos facere potest. Quod dixit non manu
factum exposuit ipse dicens id est non huius
creacionis eo quod nos sumus. quia non fuit semine
virili concretum. Iste est lapis quem vidit
daniel abscisum de monte sine manibus.
hoc est de populo iudeorum natum sine
semine viri et coitu masculi. Neque
per sanguinem hircorum aut vitulorum.
sed per proprium sanguinem introiuit semel
in sancta eterna redempcione inuenta.
Non cum sanguine legalium animalium. a quo
perfecta iustificacio non poterat dari.
sed cum sanguine passionis sue introiuit
in patriam celestem quo sanguine omnes
sunt redempti perfecte quoque iustificati non
temporali. sed eterna iustificacione
et redempcione. De hac redempcione

dr̄ per zachariā patrē iohīs. visita-
uit nos et fecit redēpcōz pleb' sue.
Redēptio aūt ad captiuos ptinet
et nos captiui eram9 captiuati a
diaº in pmo parēte nrō. Si em̄
sanguis hircoꝝ et thauroꝝ et cinis
vitule aspers9 inq̄natos scificat ad
emūdacōz carnis. q̄nto magis san-
guis xpi. qui p spm̄ scm̄ semetipsum
obtulit imaculatū deo et mūdauit cō-
sciam nrāz ab opib9 mortuis ad ser-
uiendū deo viuenti. Si sangis aliuz
tm̄ solū poterat mūdare scdm̄ carnē.
et sic tūc tpīb videbat' scificabat'. si
q's imūd9 aspers9 fuisset illo sang̃e
multo magis sanguis xpi poterat
mundare aīam et plenissimē iustifi
care. Sz ne q's putet plenā scificacōz
et emūdacōz puenire asp'sioē i9 san-
guis legalis subintulit apls carnis
emūdacōz scdm̄ legē per illū dari
q. d. scificat' q'dē caro et emūdatur
pp'ter legis p̄ceptū. sed tm̄ aīaz nō ex-
piat'. Addidit q'ꝫ dicit causā p quam
demōstrauit illū sanguinē aīalium
nō esse imaculatū d. d' xpō. q per
spm̄ scm̄ semetipm̄ obtulit imaculatū
deo. Spc sanct9 qui replenit illum
hoiez in vtero virginali custodiuit im
vt absqz pctō ab hoc mūdo transiret.
esset qz imaculatū sacrificium in odorē
suauitatis deo patri. Emūdauit
cōsciaz nrāz i. mētez nrāz ab opib9
mortuis. opa mortua sūt pctā
q aīam occidūt. sic em̄ aīa viuit
virtutib9 q opa vite appellant'. ita
morit' viciis et pctīs sīl' q trahit'
ad mortē etnē p dicūs. Et bn̄ dix
ab opib9 mortuis. Si q's em̄ in lege
tangebat mortuū polluebat'. tm̄ asper
sioē sanguis p9 mūdabat'. Sic q'
imitat9 fuit op9 aīe mortue inq̄nat'
tn̄ p fidē dnīce passiōs mūdabitur.
Qui em̄ tetigerit picē inq̄nabitur
ab ea. hoc est si per pnīaz et gr̄am
baptismatis quis fuerit ablutus
ab opib9 mortuis. si eadē iterū
tetigerit cōtamiabit'. ad seruiend
deo viuenti. Hic appertissimē ondit'
q opa mortua nō pnt seruire vero
et viuo deo. q illa mortua sūt et
ffla. Si em̄ q mortuū aliq'd m
mūdū tangebat nō opostebat eū
intrare in templū. q̄nto magis q's
opa mortua hūs nō potit intrare
in celū. Et ideo noui testamti
mediator est. vt morte intercedēte
sīc intuciente in redēpcōz earūdē
puaricacōm q erant sub pori testa-
mento repmissiōes accipiat.
qui vocati sunt etne hereditatis.
Vbi em̄ est testamtū necesse ē vt
mors intcedat seu intueiat testatoris.
Testamtū n' in mortuis cōfirmatū
est. alioqn̄ i. aliter nōdū valet
firmū esse testamtū dū viuit ille
qui testat9 est leges huāb. Vt vidē'
apls tangē que solet testamtum
q'd alter alteri de hereditate sua
fac' in firmū facē quousqz testator
ip'i9 testamti morte intuciente dis
cesserit. Mortuo vero testatore illo
qui testamtū fecit oīno iā firmuz
manet. Et in hūc modū testamtū
vite etne q'd a xpō accepi9. non
alit' nob' firmū manē potat. nisi
ipē morte sua illū roborasset. Tm̄
em̄ erat pctm̄ nrm̄ vt alit' non
potuissem9 redimi et saluari. n' vnige-
nit9 dei fili9 p nob' moret'. et q' ad
id cōsequdū q'd ille pmiserat idigni
eram9 ipē nob' morte sua mediator
fact9 est. vt p suā mortē idebita.

illā que nobis debebat auferri.
Et qr fortassis poterant multi
minus pfecti dubitare de pmissionibus
dnī maxime ex eo q mortuus est
quasi infirmus. hec aplus pot ex
empla ex comuni consuetudine
legis humane. ondens. qr nō viuē:
tibus testatoribus s; morientibus fir:
mant testamenta fortitudinē q ac
cipiunt. Quamdiu enim viuit testato
pt inmutare sniam suā et alios atq
alios adducē in hereditatē suā.
Quapropter volens aplus firmum
esse testamentū. qd xps nob dimisit
dicens. Ideo inquit xps noui testa
menti mediator est. vt morte
sua interueniente in redēpcionē earum
puaricacionū q nō poterant aufer:
ri et deleri in priori testamento. dele:
te sunt p eius passionē. vt rēpmissio:
nes eterne hereditatis accipiant
illi qui vocati sunt eterna vocacione.
Nam nō loqt hic de generali vocacōe
de qua dns ait. Multi vocati sed
pauci electi. Sed de illa de qua idē
egregius pdicator loqns ait ad ele:
ctis. Quos psciuit hos et pdesti
nauit. et quos pdestinauit hos
et vocauit. et quos vocauit hos
et iustificauit. et quos iustificauit
illos et magnificauit. Titulū eter:
ne hereditatis ex pte in psenti sclo
iam possidemus nob a deo datum
euanm viz ... qd obseruatores suos
eternale cum deo facit viuē submi:
strans graciam spc sci. remissionē petōr.
cognicionē suā et pacē quā nob re
liqt pgens ad passionē suā. pacem
inquit relinquo vobis. Istū qdem
titulū hereditatis quasi arram in
psenti hemus. s; pfectius nob supplebit.

tū erit deus oīa in oībus. tū tradidit
xps regnū deo pri. tū fuerimus
pducti ad gaudia patrie celestis in
qua futuri sunt electi sic angeli dei
in celo videntes deū sicuti est. Et
hec erit pfecta hereditas electorū.
quā xps in morte sua confirmauit.
vnde hoc est. qr testamentū in mortuis
confirmatur. Nec pmū quidē testamentum
sine sanguine confirmatū est ac dedica
tum et consecratū. Lecto enim oī man:
dato legis a moise vniuso pplo acci:
piens sanguinē vitulorū et hircorum
cū aqua et lana coccinea et isopo. leuit ix
ipm q librū et oēs pplm aspsit dicens
hec sunt q pcepit dns. Oia ista in figa
agebantur. Nam vitulus ille qui plerūq;
hostia sacerdotis erat. xpm sigat. qui
verus sacerdos existens vitula hoc ē semet
ipm obtulit deo pri in ara crucis. Iste
est vitulus. qui prius pr mactauit pro
receptione filij prodigi. Hircus vero qui
pro peccato offerebatur eundē xpm sigat.
qui pro peccatoribus oblatus ē iuxta qd idem
aplus alias ait. Eū qui nō nouerat pec
catū deus pr p nob pctm fecit hoc est
hostiam p pcto. Ita enim vetus testa:
mentū sanguine respsum est ad confirmacionē
sui. et pplus typice sustinebat sang
passionis xpi nouū testamentū confirma:
dum et pplm credentē mundandum.
Aqua autē qua pplus aspgebatur aqua
est baptismalis qua fideles pmundantur.
Lana coccinea caritatē xpi q p nob
passus est et de qua alibi dr. Sic deus
dilexit mundū vt vnigenitū suū daret
p mundo. Isopus herba humilis est
in petris nascens. per qm designatur
humilitas xpi et fortitudo qr interiora
nrā purgantur. Nā hec herbe gene

pulmonia vitia purgari solet. per
per isopum primam accipi quam fortiter
per acta interiora vitia mentis pur:
gat. hic sanguis testamenti quod man
davit ad nos deus. Iste sanguis
prefigurabat illum sanguinem qui de la:
tere christi in cruce manavit. hoc san:
guine christus et nos aspersit et testa:
mentum suum confirmavit. sicut ipse
dixit. hic est sanguis novi testa:
menti in remissionem peccatorum. Etiam ta:
bernaculum et omnia vasa ministerii san
guine similiter aspersit. Tabernacula illi
intelligendi sunt de quibus per prophetam
deus loquitur dicens. Inhabitabo in illis et inam
bulabo. et de quibus apostolus paulus alibi
ait. Templum inquit dei sanctum est quod
estis vos. Vasa vero diversa fideles sunt
in ecclesia diversa officia habentes. Quidam
enim sunt vasa predicationis sicut paulus.
de quo dominus ad ananiam ait vas ele
ctionis est mihi iste. Quidam vero diversos
gradus ac varia officia habent quae idem
egregius predicator commemorans ait. Alii
datur per spiritum sermo sapientiae. alii sermo
scientiae. alii prophetiae. alii gratia curationum.
et alii atque alii diversa dona habent. quae
singulis illorum dividit spiritus sanctus prout
vult. Tabernaculum ergo et omnia vasa illius
sanguine aspergitur. quia universalem ecclesiam
cum omnibus sibi ministrantibus sanguine pas
sionis christi mundat. Sequitur. Et omnia pene
in sanguine mundantur secundum legem. et
sine sanguinis effusione non fit remissio
peccatorum. Quare dixit pene in sanguine
mundari omnia secundum legem? quod in illis
non erat perfecta mundatio neque perfecta
remissio. Corpora enim quantum ad legem
pertinet mundabantur aspersione sive
effusione sanguinis alium. levia quoque
peccata relaxabantur. sed in hoc quia ma:

iora crimina non tollebat. neque per:
fectos homines reddebat non erat perfecta
mundatio. perfecta autem mundatio
et remissio in sanguine christi consistit.
qui pro nobis fusus est in remissionem
peccatorum. sine quo sanguinis effusione nemo
redimitur. Necesse est ergo exemplaria
quidem celestium his mundari sacri
ficiis et aspersionibus. Ipsa autem cele:
stia melioribus hostiis mundantur quam
istis. Sacrificia legalia exemplaria
id est figura et similitudines vocat. Ista
autem quae modo in ecclesia in veritate cele:
brantur celestia appellat id est spiritualia.
et quod spiritualia sunt et spiritualiter agen:
da sunt. Sive celestia eo quod illos qui
in veritate ea celebrant ad celestia
perducant. Exemplaria inquit celestium
misteriorum ac rerum quae in lege age:
bantur in figura istorum quae modo in ecclesia
implentur necesse erat mundari
talibus sacrificiis corporibus et asper:
sionibus figuralibus. quia non habebant
vera. Ipsa autem celestia id est spiritualia
quae in veritate modo in ecclesia celebrantur
melioribus hostiis mundantur quam
istis legalibus sanguine videlicet passionis
christi. sicut quia querebantur vera sacrificia
quibus perfecte potuisset homines mun:
dari nec inveniebantur. necesse fuit
tam diu manere illa quousque vera
advenirent. Non enim in manufactis
sanctis ihesus introivit exemplaria
verorum. Manufacta appellat san:
cta sanctorum quae primum manibus bese:
lehel facta sunt in heremo. ac postea
similiter manibus operatorum in templo salo:
monis in quod non introivit ihesus
sed ipsum celum. quod non est manibus
hominum factum. sed iussione et voluntate dei

extensum. Igit illa fuert exem-
plaria et figura veror. q ista
sancta scor figurabat q xpc sed
introiuit. Introire aut diui9 ilt
scdm illud qd ho est. no scdm id
qd de9 est. sic em vbiq est et oia
implet. Nec i manufactis hoim i
troiit. sed in ipm celu iussioe dei
creatu. Nec hanc sola differencia
ondit. sed ia pontifice xpi m fudo
rem. vt appareat in qt vultui di
pro nob. hoc est in scipm exhibut
p sencie pnc nob q3 illu ppiciu red
dat. vn dr iohs Aduocatu hem9
apud patre ihm iustu. et ipe e ppi-
ciatio pro pctis nris. Neq3 vti sepe
offerat semetipm quadmom potif
intrat in sancta p singulos anos
in sangne alieno. Alioqn opotebat
eu frequenter pati ab origine mudi.
Nod est xpc ad hoc ingressu in san
cta sanctor. vt sepe semetipm of
ferat quadmom pontifex iudeor
ingrediebat in sancta scor p sin
gulos anos. Neq3 tn sangne alieo.
s3 cu suo. qm ipe est qui est sacerdos
et sacrificium. semel scipm obtulit in
ara crucis. At vero resurges a
mortuis iam no morit. mors illi
vltra no dnabit. nec est necesse vt
amplius moriat. quia ad salute oim
credencium satis suffic vna pa° ei9.
Alioqn. hoc est si alit esset. vt sed
passio no pdesset oib9. sepi9 opor
teret eu crucifigi ab origine mudi.
hoc est quotquot fuert electi et qt
futuri sut pro singulis mori illu
oporteret si eos redime vellet.
s3 noluit nisi tm sel mori. q vna
morte ei9 redeptio facta est. Nuc
aut semel in 9summacoe. hoc e in
fine seclor i nouissia etate ad de-
structioz pcti per hostia sua apparuit.
hoc est per corp9 suu. qd fec hostia
pro pcto. Semel inqt in fine secu-
lor ad hoc apparuit vt hostia sua
destruer3 pctm. Merito tunc appar-
uit. qn multa erat pcta. vt osten-
deret diuicias gre sue. si em in
pncipio fieret. fortassis null9 cre-
deret et hoc semel in 9summacone
sclor per ppm sangne no alien.
Et quadmodu statutu est hoibus
semel mori.

Post hoc aut iudim. sic et
xpc semel oblat9 est ad
multor exhaurienda pcta.
2° sine pcto apparebat expectanti
b9 se in salute. Sic hoib9 statutu
et decretu est. vt no possint mori
nt semel. p9 aut accipiat iudim.
hoc est p vt vn9 qsq3 gessit i corpe
siue bonu siue malu. sic et xpc semel
oblat9 est a semetipo ad multoru
tollenda pcta. nec pt ampli9 mori
nec indigem9. Notandu aut ad
multor tollenda pcta illu ee ob-
latu. et no oim. q no oms credit
sunt. Tale quid et ipe dns aplis
hic est inquit sanguis me9 noui
testamti. q pro vob et multis ef
fundet in remissioe pctor. Scdo au
secdt 2° sine pcto appebit expecta-
tib9 se in salute. tale est ac si diat
pm quide apparuit ille p hosti-
am sua. hoc est p corp9 mortale
qd fuit hostia pro pcto. 2° autem
apparebit sine hostia pro pcto sic
pus fuit. no em poterit deinceps
mori. Sic em vn9 qsq3 nrm post
morte recipit iuxta opa sua. ita
xpc deuicta morte et adepto regno
scdo apparebit expectatib9 se i salute.

vt iuste vindicet suos. qui iniuste passus est ab alienis. Secundo est hec apparitio expectantibus se in salutem. quia qualis visio de qua dicitur. Videbit eum omnis oculus et qui eum pupugerit. hoc est ergo secundo apparere sine peccato. sicut in primo aduentu fecit. nec in-fuere amplius pro peccatis. sed vindictam exercere de peccatis. Vmbram enim habens lex futurorum bonorum. non ipsam imaginem rerum per singulos annos. eisdem ipsis hostiis quas offerunt indesinenter numquam potest accedentes ad se perfectos facere. ordo verborum. habens lex vmbram futurorum bonorum non ipsam imaginem rerum numquam potest accedentes ad se perfectos facere eisdem ipsis hostiis quas offert indesinenter per singulos annos. Futura bona duobus modis intelligenda sunt scilicet vel sacramenta que in veritate in christo et in ecclesia completa sunt. que futura erant vt veniret. vel etiam gaudia patrie celestis. Vmbram autem vocat figuram et similitudinem. imaginem autem pro veritate ponit. Multipharia igitur sacramenta christi et ecclesie per figuram ostendebat donec veniret ipsa veritas christus. qui interiorem eiusdem figure sensum data gratia spiritus sancti ecclesie sue patefaceret. simul quoque moriendo in cruce omnia illa sacramenta reuelaret. Numquam autem potuit accedentes ad se perfecte mundare eisdem ipsis hostiis. quas semper offerebant ipsi sacerdotes per singulos annos. easdem ipsas hostias iterato scilicet offerebant omnibus annis. arietes scilicet boues hircos. turtures et columbas. Secundo Alioquin cessassent offerre eo quod nulla haberent vltra conscientiam peccati cultores ius semel mundati. sed hoc quia non potuit fieri et numquam potuerit

maiora et innumera alia peccata illis sacrificiis mundari sicut per singulos annos commemoratio peccatorum in ipsis hostiis. Verbi gratia si obtulisset quis presenti anno hostias pro peccato adulterii aut sacrilegii aut periurii. necesse erat vt omnibus annis id ageret. quoniam non poterat perfecte expiari ab illo peccato. Proinde etiam peccatorum fuit quod fiebat non absolutio. accusatio infirmitatis non virtutis ostensio. In eo enim quod semper offerebatur redargutio infirmitatis eiusdem sacrificii apparet hoc inquam innuit per offerri apparet infirmitatem. quia non poterat perfecte mundare. et vt memoria et redargutio peccatorum fieret. Sed ergo dicendum est. Numquid et sacerdotes nostri quotidie idem non agunt. Sed assidue offerunt sacrificium. Offerunt quidem. sed ad recordationem facientes mortis eius. et quia nos quotidie peccamus et quotidie indigemus mundari. quia ille iam non potest mori. dedit nobis hoc sacramentum corporis et sanguinis sui. vt sicut passio eius redemptio et ablutio fuit mundi. ita etiam ista oblatio redemptio et mundatio sit omnibus in vera fide offerentibus bona quoque item conuertentibus. In hoc enim differt ab illo veteri sacrificio sepius repetito istud nostrum quod saepe repetitur. quia istud est veritas. illud figura. Istud perfectum hominem reddidit. id minime. Et istud non causa infirmitatis sic repetitur. quod non possit perfectam conferre salutem. sed in commemorationem passionis christi sicut ipse hoc facite inquiens in meam commemorationem. Et vna est hec hostia non multe sicut ille erant. Quomodo vna est et non multe. et cum a multis et diuersis in locis diuersis quoque temporibus offeratur. Attentissime ergo aduertendum est. quia diuinitas

verbi dei que una est et oīa r̄plet
et io ubiq3 est. Ipsa facit ut nō
sint plura sacrificia. sed unū sa
crificiū. licet a multis offerat[ur] et
sit unū corp9 xp̄i cū illo qđ susce:
pit in utero virginali. nō multa cō
pora. Nec nūc quidē aliud magnū.
aliud min9. aliud hodie. aliud cras
offerim9 sed semp̄ idipm̄ equā ma:
gnitudinē hn̄s. Propī unū est hoc
sacrificiū xp̄i nō dr̄sa. sicut illoꝝ erant.
Nam si aliter esset. quō multis in
locis offert[ur]. multi essent xp̄i. Unus
g° xp̄s ubiq3 est. et hic plen9 exn̄s
et illic plen9 ubiq3 unū corp9 hn̄s.
Et sic qđ ubiq3 offert[ur] unū corp9 est
nō multa corpa. ita etiā unū sacrificiū.
Se[quitur]. Impossibile est enī sanguīe thau
roꝝ et hircoꝝ auferri pctā. Que rō
esse potat ut rōnalis hō sanguīe
irrōnalis aīalis mūdaret[ur]. Quap̄pt[er]
et si leuiora pctā p illa sacrificia p̄:
gabant[ur]. corp9 q3 mūdabat[ur] qm
ad legē ptinet. tn̄ ipossibile erat cri:
minalia et grauiora pctā illis sa
crificiis mūdari. Unde neq3 ad per
fectū adduxit lex. Ideo ingrediens
mūdū dic[it]. hostiā et oblacōē noluis
ti. corp9 aut aptasti m̄ holocausto:
mata pro pctō. nō tibi placuer
tūc dixi ecce venio. In capite libri
scriptū est de me. ut faciā deus volū
tatē tuā. Anteriores hostie ondit
hiis verbis inutiles esse ad integrā
pfectū q3 mūdacōē et formā magis
fuisse. nec esse acceptabiles deo.
quō ab inicio nō placuerit ei. Nō
est enī putandū q omnib9 de9 in
odore cīnū et cremacōē aīaliū
unq̄ delectat9 fuit. lic3 legatur
odorat9 esse odorē suauitatis. sed

fide et desiderio offerentis. Unde per
hieremiā dr̄ holocaustomata ve:
stra nō sunt m̄ accepta. et victie
vre nō placuert m̄. Et per ysaiā
Non offeratis inq[ui]t ultra sacrificiū
m̄ incensū. abhoīatio est m̄. qui
mactat boue quasi qui excerebret
cane. Sed q̄stio hinc potest oriri nō
modica. Quare īparauit ut offerri
debuisset si illi nō placuerit nec vo:
luntatis fuit ei. Que g'mina solucōe
potest solui. Considerans omnīps deus
aīos iudeoꝝ pronos ad idola colen:
da et ritū gentiū imitandū. im:
perauit eis multa et g'uia sacri:
ficia offerre. ne ociosi sn̄ sacrificiis
sedētes in cultū deoꝝ alienoꝝ dum
viderent aliis offerre inciderent.
maluit q3 sibi offerri ea q̄ idol' de:
monioꝝ q3 potētib. īposuit q3 illis
in seruitute nō in iustificacōem.
qñ nō est ei9 voluntas talia offerri.
Tali mō et egregi9 pdicator ut pute
creatura creatorē scriptis suis in
dictis regit. d. Volo omēs hoīes
esse sicut meipm̄ y castos ɔtinetes
q3. Et iterum volo inq[ui]t iuuenes nu:
bere filios procreare prt fornicacōē
et adulteriū. Ecce duas volūtes
cōstituit. sed tn̄ nō sūt ei9 ambe
prīm. d. volo omēs hoīes esse in con
tinenē sicut meipm̄. volūte sua ex:
pressit. Sedo vero voles iuuenes
nube indulgenc causa tale locut9
est prt fragilitē carnis. Sic nō
erat volūtas omnipotentis dei talia sacri:
ficia offerri. sz prt infirmitē illoꝝ
precepit. unde sicut9 dixi q nō soluō no
luit. sed nec desiderauit. Post ista
re solui. ut q3 futurum erat veri sa:
crificium per xp̄m īcarnacōem precepit
tipica et figurā sacrificia precedē.

Et revera ita necesse erat. ut sic ver:
bis pnuntiabatur. ita etiam misteriis
psignaretur quia a figura ceius transi
ret ad veritatem. Sed quia illi non pla
cuerunt ista sacrificia. advenit verum de
quo apostolus ait Ideo inquit quia impossibile
erat sanguine hircorum offerri pro peccato.
et quia non placebant deo talia sacrificia.
ingrediens mundum non dominum qui xpistus
dicitur. Ingressio autem ista nihil est aliud
nisi missio eius apparitio humanitatis vel
quoniam enim qui ubique presens erat. sed tamen in
uisibilis factus postea quod visibilis mun:
do apparuit quodammodo ubi erat illuc
ingressus est. Et quid dicit patri deo.
hostiam inquiens et oblationem noluisti.
corpus autem aptasti sive perfecisti mihi.
ut illud tibi offeram sacrificium acceptum ho:
locaustomata pro peccato non tibi pla:
cuerunt tunc dixi. ecce venio pincar:
nationis misterium. ut meo sacrificio
redimam genus humanum. holocaustum
dicebatur sacrificium quod totum cremaretur
in altari quasi totum incensum. Nam holo
dicitur totum. caustum vero incensum sic holo
caustum. Si holocaustomata pro peccato
ei non placebunt quomodo peccatores mundabuntur:
buntur etc. Ad quod respondendum est. quia fide
et penitentia mundabantur digna. sicut
mundatus est david a peccato adulterii
atque homicidii. perfecta autem mun
datio in xpisti adventu data est. In
capite libri scriptum est de me. ut faciam
deus voluntatem tuam. De huius libri ca:
pite diverse a doctoribus disputatur. Qui:
dam enim intelligunt hic initium ge:
nesis ubi scriptum est quod in principio
deus in filio fecit celum et terram. Quidam
primum psalmum quem quidam referunt ad xpistum.
Quidam ad quemlibet electum in quo dicitur
In lege domini voluntas eius. Sed quia in
his nihil de morte xpisti prefigurabitur
de qua apostolus sermonem per totum hunc locum habet.
melius videtur intelligi de libri levi:
tici initio dictum. qui liber cum totus
de sacrificiis et hostiis contineatur.
primum sacrificium de vitulo precepit of
ferri. dicens Si quis ex vobis hostiam
offert domino de pecoribus masculum
immaculatum offerat. hoc est vitulum
de bubus suis decrevimus. Vitulus iste
de bubus assumptus atque in sacrificium
oblatus xpistus est de genere patriarcharum
ortus. ac pro salute generis humani immo:
latus. Dicit ergo xpistus ad patrem. quia sacri:
ficia irrationalium animalium tibi non pla:
cent. eo quod perfecte homines mundare
non possunt. Ecce venio in mundum per
incarnationis misterium. In capite etiam
libri levitici scriptum est de me. ut fa:
ciam voluntatem tuam. hoc est ut mori:
ar pro salute generis humani. Voluntas
enim dei patris fuit. ut filius sua pas
sione genus humanum redimeret. unde
ipse filius appropinquante passione dicit.
Sed ut cognoscat mundus. quia diligo
patrem. et sicut mandatum dedit mihi pater
sic facio. Surgite eamus ad passi
onem. Superius dicens quia hostias et obla
tiones et holocaustomata pro peccato
noluisti. nec placita sunt tibi que
secundum legem offeruntur. tunc dixi ecce
venio. ut faciam voluntatem tuam deus.
Aufert primum ut testamentum dicit eius ob:
lationes respuit. ut sequens testamentum
statuat id est stare et permanere faciat.
In qua voluntate dei patris quod filius ad
implevit sanctificati sumus in baptismate
per oblationem corporis ihesu xpisti in semel.
Quod dicit in semel tale est ac si di:
ceret. Sanctificati sumus in baptis
mate per passionem quam xpistus celebravit
semel. Et omnis quidem sacerdos legis
presto est quotidie altari ministrans
et easdem sepe offerens hostias
que numquam possunt auferre peccata sed criminalia

x

atq capitalia. Hic aut. haut dubi
um qm xpc vnam pro pctis offe
rens hostiam in sempiternum. Sedet
ad dextram patris de cetero expectans
donec ponantur inimici scabellum
pedum eius. Ministrare sive offerre sig
est ministracionis per quod intelligitur
humilitas xpi. Sed sedere signum est
iudicantis et dominantis et vtrumque min
stretur per quod ostenditur exaltacio et
gloria filij dei qui humilis quondam ap
paruit. nunc aut exaltatus super omnem
creaturam habitat in plenitudine pat
ne maiestatis. expectans et consider
ans tempus de reliquo quando iudicet orbem
terre. Sed cum rei causa fiat ista di
lacio exponit dicens. vt ponantur inimi
ci eius scabellum pedum eius. hic inimi
ci eius sunt iudei. heretici. et alii pagani
omnesque infideles qui subiciendi sunt
potestati eius. Hic et necessaria pot subiectio
intelligi que pertineat ad reprobos per
manentes in nequicia. et voluntaria que
pertinet ad electos. qui deserentes
vias nequicie sponte se subdunt xpo
per fidem. Illi sacerdotes iudeorum
multas quotidie offerendo hostias.
non poterant auferre peccata. xpc autem
semel semetipsum offerens abstulit
peccata mundi. et sedet nunc in gloria dei
patris. Vna enim oblacione consumauit
in sempiternum sanctificatos id est semel se
offerens perfectos fecit sanctificatos in sem
piternum. Contestatur aut nos et spiritus sanctus.
postquam enim dixit. hoc aut testamentum
quod testabor ad illos post dies illos
dicit dominus. dabo leges meas in cordi
bus eorum et in mentibus eorum superscribam
eas et peccatorum et iniquitatum eorum iam non
recordabor amplius. Contestatur itaque
et nos spiritus sanctus id est testimonio suo verba
confirmat non solum per prophetas. Hieremiam
prophetam. quia hostie iam non sunt offer
endae. In scripturis verbis desertus senten
est satis necessarius quamquam dicatur
ita. postquam dixit omnipotens deus per prophetam
hieremiam. hoc aut testamentum quod te
stabor ad illos dicit dominus dando leges
meas in cordibus eorum et in mentibus
eorum superscribam eas. statim subintulit. et
peccatorum eorum non recordabor amplius.
ostendens iam non fore deinceps ne
cessarias hostias figuratiuas. quod et ex
magistratu apostolus dum subdidit. Vbi aut
horum peccatorum remissio iam non est ne
cessaria oblatio pro peccato. Nam post
quam hoc testamentum adimpletum est quod
dominus per prophetam promittebat. statim
ille hostie finem acceperunt. quia veni
ente veritate vmbra discessit. Secundum
ergo quod vbi recordacio peccatorum non est que
in baptismate per fidem dominice pas
sionis dimittuntur. iam non est neces
saria oblacio pro peccato. Habentes itaque
fratres fiduciam in introitu sanctorum in
sanguine xpi. quam iniciauit nobis per
fidem nouam et viuentem per velamen id est car
nem suam et sacerdotem magnum super domum
dei. Hactenus ostendit iter pontificis
et hostiarum. tabernaculi quoque et testa
menti xpi atque repromissionis distan
ciam multam quam differenciam. Nunc in
uitando hortatur accedere ad ea que per
xpm in veritate nobis aduenerunt.
dans auctoritatem de magno pontifice
et dicens. Propterea magis plus habemus
fiduciam per sanguinem xpi mundari.
quam illi qui carnaliter hostias of
ferebant. quia hostia nostra vera et rona
est. In tantum enim maiorem fiduciam
habemus in ingressu celorum per sanguinem
xpi in quantum magis coheredes effecti
sumus. Nullus aut ad dona spiritus sancti
peruenire valebit nisi per fidem sui fiduciam
id est per viam nouam et viuentem quam iniciauit

nob' xps x iniciu dedit vtendi. Vi: am vero noua dic fide noua que per xpm data est. siu exm humilitatis per qd' ipse prexit humilians semet: ipm vsqz ad morte. Possum9 et noua via accipe aditu patrie celestis no: bis per xpm reseratu q' idcirco no: ua via appellat qm nulli antea g's: sibilis fuit. dicendo aut noua osten: ondere cuncta maiora nob habe. Si quide aperta nc nob est via fidei. per qm plenissimaz iustificacoz accipi m9. et aperte sut nob' porte celi qd nemini antea ocedebat. viuete q' ea appellauit. hoc est semp ma: nente seu semp patete. qm et fides recta etnalr manebit et porta celi sp patebit. Iniciauit aut hac viaz nob' xps. dedicauit i ofirmauit seu iniciu vtendi dedit ad patriaz celeste. et ipa pmo iniciu nob' dedit vtendi. Caro aut dnica no i9gruue velamins noie designat. qz sicut velu celauit archa. et ea q' intra illud erat. ita intra illa diuinitas verbi dei latebat. Et sic p velami peueniebat ad interiora. ita per humanitate puenit ad diuinitatis cogni coz. Sacerdos aut magn9 sr domu dei xps intelligit. qui e a deo pre ostitut9 sr ecclaz iux qd' ipe dicit. Ego aut ostitut9 sum rex ab eo sr sion monte scm ei9. &c. Acce: dam9 vero corde in plenitudine fidei aspersi corde a ostia mala et abluti corp9 aqua munda. teneam9 spei nre confessioz indeclinabilem. Ex fiorib9 ista pendet. vbi dicit aplus. hntes itaqz fres fiduciam in in: troitu scoz p sanguine xpi. accedam9 ad eu cu vero corde. qd esset i vero corde accede ad xm exposuit sub:

iungens in plenitudie fidei. vt acce: dam9 resurrecoz gnale futura quasi dicat. Iam qz fiducia hem9 ingredi in patria celeste. no debe9 hesitare qz quorunda sit resur.° quoz da vero no. sed vera fide debe9 crede om's hoies resurrectos quosda ad glaz et quosda ad pena. Na si qs de hoc hesitat. no habz vera pfecta qz fide. Potest et ita intelligi. plena fides est que concipit corde. ofitet ore et opib9 bonis exornat. Hac fide accedendu est ad dm qui vult in: troitu patrie celestis sibi reserari. Necesse est etia vt sint aspersi cor: de a ostia mala i mudata corda ha: bentes siu mudati per corda a pecca tis et a volutate mala sil qz ondt qz no fides sola. sed etia vita cum virtutib9 qrit. qm fides sn opib9 mortua est. Iudei corpa mudabat. corp9 nos et ostiaz. Et abluti iqt p corp9. i ablutu corp9 hntes aq munda i aqua baptismatis. Dicit eo aut dicit corp9 aq bapt's ablu: endu. qz du corp9 abluit aq. spiritu sancto sificat aia. Teneam9 spei nre ofessioz idecli nabile. fidelis em est qui repmisit. Confessioz spei ide: clinabile tene9 si no deceamus de patria celesti et de oib9 q' pmisit nob' dns. vel si firmit ea obseruam9 q' pfessi sum9 in bapte. Sic em fidel' et ver9 rmuniato est xps. i pmis sionib9 suis. ita fideles vult nos ee i pmissis nris q' voui9 tpe baptis matis dialo. viz cundicere. xpo qz ser: uire. Consideri9 inuice i puocacoez caritatis et bonoz opu. hoc e consi: derem9 diligent inter nos et quaz videri9 maiore caritate here. opib9

meliorib9 intentu. puocem illius
exemplo qbs eu suope imitem et in
eum intendam9 vt diligam9 et di
ligam. Ex dilectione qppe bona o:
pera pcedut. quapp magnu bo
est dilectio. nihil q est bonu qd no
per caritate fiat. q plenitudo legis
est karitas. Non deserentes colle
ctione nram x ovyreycacoz fideliu.
sic est consuetudis quibq da. s con
solantes vos inuice. In hoc loco non
solu consiliu admonuit. sed etia
culpauit et fruit vnitate caritatis
scindentes. Erat aut multi q stbabat
congregacoz fideliu. q no possent
inter illos hitare causa sue sanctitatis
et deserebat collectioz eoz hitantes
soli. vt deo liberi9 viderent vacare.
Simitales tipo scribe discenti despicie
bat reliquos. et dirrupebat unitez.
qd apls vtruq admonet et terret
hortans no desere societate fideli
um. sed poci9 consolari simplicioes
et suo exto confortari. Si em tm vz
societas fideliu. vt vbi duo vel tres
cgregati sut in noie saluatoris ipe
sit i medio eoz. multo magis vbi plels
sut fideliu xpc ibe eis aderit. Seqt
Et tanto magis qi sectam caritate
vos q inuice consolam qnto videitis
appquare die iudicij. in quo singu:
loz merita examinabut. vel etia
extremu die vite vre. dr em alio
loco. Nihil sollicati sitis. dns ppe e.
Volu tie peccatib9 nob p9 accep:
ta notitia veritatis. i p9 notitiam
fidei vere grie q baptisma no relin:
quit pro pctis hostia. Sponte pec
cantib9 nob et delibate p9 q acce:
pim9 agnitoz vel fidei. et p9 q
mudati sim9 in baptismate no

reseruat vltra nob hostia p pcto.
Neq em xpc qui est hostia nra
iteru imolandq est pro pctis no:
stris. hoc em semel factu est et se:
cundo opq no est. S magis opq est
post accepta gra pmane in fide re:
cta et mudicia bonoz opm. Mun:
dat9 es in baptismate. libat9 es
a cuncti9 oib9 q pctis et fact9 es
fili9 dei. Si ad pmu vomitu reuers9
fueris. Quulissim te expectat iudim.
Sic scriptura manifestat. n p dignam
pniaz reuersus fueris. Nisi au ubis
no pniaz excludit neq ppiciacoz
que fit per pnie medicamentu. nez
repellit et deicit p desperacoz delin
quete. sed secdm lauacru bapmi ex
cludit. Non em ita inimic9 e salu:
tis me. vt dicet. no est vlt pecten
neq pctoz remissio. sed hostia in
quit vlt no est. hoc est crux vltra
no est vt iti xpc crucifigat item
q nos baptizem. Na xpc semel
mortu9 est. et iam no moritur.
ita nos semel baptizati in fide
mortis ei9 et sepulture sic apls ali:
as dicit. Consepulti cu illo p ba:
ptismu i morte. ia no possim9
baptizari. Terribilis est aut qd ex
pectacio iudicij et ignis emulatio.
q consuptura est adusarios. Emulao
alit pro imitacoe ponit. alit pro
inuidencia. hic aut p consuptione
et vindicta ponit vel accipi. Terret
go apls oms vt metu q p9 baptisi
lauacru ad vicia relabi. q n pnt
rebaptizi. terret etia vt si peccauit
pniaz statu studeat age digna. qm
qnu pnie medicamentu neglexerit
vindicta et consuptio ignis eu de:
uorabit eu. Quapp vnqsqs ad pnie

dum tempus hēt medicamtū con:
fugiat. ne igni tradat eē no. Irri:
tā quis faciens legē moisi. sine
ulla miseratōe duobus vel tribus
testibus sp̄ conuictus morit. qūto ma
gis putatis deteriora mereri su:
plicia qui filiū dei conculcauit et
sanguinē testamti pollutū duxerit
in quo sanctificatus est et spū grē con
tumeliā fecerit. Lex moisi dr̄. vel
q: p moisen ppło data est. vel q̄a
moisi data est a dn̄o. sic et nos so:
lemus dicē in orōe dn̄ica ad dn̄m.
panē nrm̄ quotidianū da nobis
hodie. nō q nr̄ antea fuit. si enim
ab illo dat nr̄ efficit. Intuitit autē
apls̄ errorē xp̄ianis sumēs cōpa:
rōz a lege moisi. quā si quis trans
gressus fuisset irritā eā etiamem
faciens duobus vel tribus testibus
cōuictus sine ulla miseratōe et uenia
a iudicibus diiudicatus cōfestī occide:
bat. Sic ergo si ille in quēs q̄ legem
q̄ per seruū data est transgressus fu
erat sine ulla miseratōe occidebat
qūto magis maiora suplicia sustine:
bit q̄ filiū dei cōculcauit. Vtiqz qūto
maior est xp̄s moise. et grā euāgli
per filiū data quā lex p seruū ad
ministrata. tanto maiora merebit
suplicia q̄ xp̄m cōculcauit. Sz quō
possumus illū conculcare. qui in dextra
dei patris sedet sz et eleuatus super
omēs celos. Cū dū eius precepta p m̄lo du
cimus dedignātes ea īplere tūc utiqz
eū cōculcamus. Sic em̄ ea q̄ cōculcamus
pro nichilo ducimus et nullius honoris. sic
et qui libē peccat absqz timore et absqz
pn̄ia xp̄m conculcant sū cōtempnūt
atqz despiciūt. cū qz iudicē futurum
minime formidat. Vel certe xp̄m

conculcat. qui corpus illius indigne
percipit. Sū ut tercio mō dicamus
xp̄m cōculcat. qui male uiuēdo
eū de tabernaculo cordis sui expel
lit. qui dix. inhitabo in illis et in
ambulabo. Sanguinē q̄z testam
ti pollutū duc. siū ut in greco hēt
quē sū imdū. q̄ sanguinē passionis
xp̄i pro nichilo ducit. quo testamtū
nouū confirmatū est. et quo ipse
sanctificatus est tpē baptismatis.
Alio nichilominus mō sanguis testamti
pollutū ducere est misteriū sanguinis
xp̄i indigne percipe nullā qz differ
enciā int̄ illum et reliquos potus facē.
cū ille sanctificatus sit tpē bapti et pos
sit etiā quotidie sanctificari si digne
percipit eum. De talibus dic apls̄
Qui manducat et bibit ī digne
iudiciū sibi manducat et bibit
nō diiudicans corpus et san:
guinē dn̄i sū discernēs a reliquis
cibis et potibus. Spui q̄z gracie
ꝯ spui sancto contumeliā facit.
qui de tabernaculo cordis sui male
uiuendo illū eicit. vel q̄ nō credit
q per illū in eccia sit remissio pec:
catorum. vel certe qui blasphemat
illū. opera eius denegando et dia
bolo attribuēdo. vn̄ dn̄s dic. Qui
blasphemauit in spm̄ scm̄. non
remittit ei neqz in hoc seculo neqz
in futuro. qui idcirco sps̄ gracie
uocat. vel q: p illū nobis gr̄is di:
mittūt pc̄ta. vel certe illo distri:
buente. grē donorum sp̄ualiū fidelibus
dant. q̄s apls̄ cōmemorās dic. Et
alii quidē dat sermo p spm̄ sapie
alii sermo sc̄ie. et c. usqz dū cōcludit
dic. hec oīa opat vnus atqz idem
sps̄ diuidēs singul p ut uult. Sci:
mus em̄ qui dix. mi uindictā
ego retribuam. loqt̄ omibus de quibus

per prophetam · Michi iniuria et co
tumeliam facientibus vindictam
reddam et retribuam eis iuxta quod me
rentur. Et iterum · quia iudicabit dominus
populum suum de inimicis hoc est dicam
ego retribuam eis que malefaciunt.
non de hiis qui male patiuntur. de hiis
videlicet qui negligenter viuunt. et per
penitentiam se purgare nolunt. sed cum ma:
lefaciunt secure ad mensam dominicam acce:
dunt. Populum autem domini quem dominus iu
dicare dicitur dupliciter populum possumus intelli
gere et ad electum populum sic referre
et ad reprobum. Iudicabit dominus po
pulum suum. hoc est separabit ple:
bem suam et discernet bonos a ma
lis. fideles ab infidelibus. Quod si
ad reprobos relatum fuit iudicare pro
dampnare accipiendum erit. popu
lus autem domini appellatur non per gratiam
sed per creacionem. Horrendum est incide
re in manus dei viuentis. Incidit in
manus domini. qui iudicium hominis contre:
miscens iudicium domini paruipendit.
Incidit quoque in manus Christi in potestate
et iudicium omnipotentis dei. quisquis post
peccatum contempnit penitentiam agere. Cuiuscumque
ergo peior est si non penituerit de peccatis
suis incidet in horrendum et valde
timendum iudicium omnipotentis dei. qui
reddet vnicuique secundum opera sua.
Rememoramini pristinos dies quibus
illuminati magnum certamen sustinui
stis passionum. Optimi medicorum cum
vulnus secauerint et per incisionem augmen:
tum doloris fecerint solacium et remedium
illi loco adhibent vbi dolor inest
et perturbatam refouent animam. post quam
autem recreauerint illum. alteram iam non ad:
ierunt sectionem. quam etiam illa que facta medi:
caminibus mitioribus et valentibus

mitigare studet sic et apostolus isto in
loco more illorum egit. postquam enim
concussit animos eorum et compunxit men:
tione gehenne affirmans omnimodis
perituros qui gratie dei faciunt iniuriam
aliquo modo et hoc ex lege moisi aliisque
testimoniis edocens et dicens acertu:
endum esse incidere in manus dei vi:
uentis. protinus ne multo horre
in desperacionem ruerent consolatur eos
per laudem blandimenta et orationes re:
ducens eis ad memoriam preterita illorum
bona opera. Rememoramini inquit pristinos
dies in quibus illuminati per fidem et confor:
tati per gratiam diuinam · magnum certamen
sustinuistis · ac si diceret. Cum introdu
cti estis in fide. quando initio fidei erat[?].
tantam fortitudinem demonstrastis. vt ma:
gnum certamen passionum sustineretis pro
Christi nomine a contribulibus vestris. Iudei
enim credentes quidem expoliati sunt
a non credentibus. quidam vero non.
Nonnulli vero qui non fuerant expolia:
ti subministrabant aliis de facultatibus
suis. quapropter cum hoc agnouissent
infideles. multa mala intulerunt
vtrisque. Vnde non dicit apostolus simpliciter cer:
tamen sustinuisse eos. sed addidit
magnum. nec dixit temptaciones sed passio:
nes. Et in altero quidem facto vel opere
obprobriis et tribulacionibus spectaculum
facti estis. hoc est publice et in conspectu
multorum irrisi. Ex parte enim altera
effecti estis socii in passione taliter
conuersancium apostolorum. videlicet et eorum qui
sunt expoliati propriis facultatibus
et verberibus afflicti atque in carcere
retrusi. Duobus modis ostendit eos
bene laborasse scilicet vel quia publice contumeliis
et tribulacionibus sunt diuersis afflicti quod
grauius quam grauiter sustinet in conspectu
plurimorum aliquid inhonestum aut verbis

vel afflictionibꝰ pati. aut factis siue
etiā qui positis in carceribꝰ ꝯpatie
bant̄ victui quoque ac vestimentū prout
poterāt subministrabāt. vñ facti er:
ant eoꝝ socij. quod mercedē et re
tribucōꝫ quā recipiet p̄dicator veri:
tatis pro xp̄i noīe positꝰ in carcerē
alijsquoque tormentis afflictꝰ. eandem
recepturꝰ est ille qui ei subsidiū pre
bet nec deficiat in tribulacōībꝰ. sicut
ipā veritas p̄mittit. di. Qui recipit
p̄phetā ī noīe p̄phete. mercedē p̄phe:
te accipiet. Notandū quoque qui nō dixit
simplr̄ tribulacōībꝰ afflictos. sed
etiā augmentū fecit. d. Spectaculum
facti estis. Cum enim quis secrete
exp̄bratur contristatur quidē. sed multo
ampliꝰ si publice et in ꝯspectu multoꝝ.
Sicut enim homo valde delectatur
laude publica. ita facile captiuatur
obp̄brijs aperte sibi illatis. quod illi ea
exhibuerāt quando eniauiꝰ afferebantur. Que
dum scilicet Nam et vinctis ꝯpassi
estis. et rapinā bonoꝝ vr̄oꝝ cum
gaudio suscepistis. Mirabilr̄ lau:
dat eos in fide quod si fidem non
hērent meliora se recepturos p̄ hac
substancia subtracta nō cū gaudio
suscepissent rapinā eiꝰ. Quandiu
p̄missū est eis. ꝯpassi sūt alijs ex:
poliatis atque alijs in carcerē missis.
Expoliati vero cū gaudio susceperūt
rapinā et dampnū sibi illatū. cre:
dentes se meliora recepturos. vñ
subdidit. Cognoscentes vos hēre
meliorē et manentē substanciā. qui dicit.
Videntes diuicias spūales vobis pro
his tp̄alibꝰ p̄ futuras sustinuistis
cū gaudio rapinā bonoꝝ tp̄aliū.
hoc autē totum fuit ap̄licum opꝰ vt for:
tibꝰ etiam maiibꝰ flagellis gaudēnt
sicut in actibꝰ ap̄loꝝ dr̄. Ibant quidem gau
dentes a ꝯspectu consilij ibāt gaudētes
quoniam digni habiti sūt ꝯtumeliā pa:
ti pro noīe ihu. Et vt dn̄aret
istā tp̄alē substanciā nō esse nisi mā sicut
ideo dicit illos meliorē hēre sub
stanciā et manentē. p̄ut dicēt firmā
et subalē atque p̄petuā. quae perire nō
possit sicut ista terrena perit. Nolite
itaque amittere ꝯfidenciam vestram. quae ma
gnā hēt remuneracōꝫ. et nolite de:
ficere in tribulacōībꝰ. quia magna est remu
neratio. Apparet autē quod magna con
fidencia erāt ad deū. quoniam ne amit
terēt instantissime eos hortatur. facile
liꝰ enim integra conseruatur quam amis:
sa recuperentur. quapropter quod tenetur
et formidine hēt. necesse est vt for
titudinem hēat. Nihil inquit vobis
necessarium est. nisi vt statis firmiter
in fide vr̄a et p̄maneatis in forti:
tudine vr̄a quae magnā hēt remunera
cōēꝫ apud deū. Paciencia enim vobis
necessaria est vt volūtatē dei facien
tes reportetis rep̄missionem. O quanta
quā magno hortacōībus et ꝯsola:
cōībus. velut si quis ad athletā et
certatorem hoc dicēt qui cunctos
strasset. nullū quoque relictū hēret qui
sibi decertare posset. verbi gratia
dā ille dicēt. iā qui oīs superaui
nꝰ quoque est qui mecū decertet. da mihi
coronā. Poterat illi quibus dicē su:
stine paruper vsquedū veniat
arbiter aut rex. etiā qui tibi brauiū
referat pro victoria tua. Quod
si ille athleta impaciens ferē non
tolerans sitim atque estuaciones.
dicens. addate quam mercedē. a recedam

xi

dicet illi. patiens sustine hanc morulā. in proximo est vt veniat imperator qui reddat tibi premium. Sto mō et aplus hortatur vos ne desi-cerent in tribulationibus. si patienter expectarent dm̄ aduentum. Patiēcia inquit vobis necessaria est. hoc est vnū opus habetis vīz vt perseueretis in agone. donec recipiatis coronā condignā labori vrō. Nō enim q̄ cepit coronabitur. sed qui perseuerauit in certamine vsq; in finē hic saluus erit. In patiēcia inquit dnūs possi-debitis aīas vrās. Reportetis in-quit dm̄ promissiones vel amplia-tis gloriam sempiterne beatitudis. Ad-huc enim modicum aliquantulū q̄ venturus est veniet et nō tardabit. hauddu-bium quin xpm̄ dicet. Consolatur eos tanq̄ parū sit tēpus vsq; du veniat. Nō modica enim consolacō est labo-ranti sperare iudicē et remuneratorē. Iustus autem meus ex fide viuit. q̄p si subtraxit se non placebit aīe mee. Hoc ꝓphetium testimoniū intulit aplus ad exhortacōem fidei in acqui-sicōē aīe. Sic vita corporis aīa. ita fi-des aīe. fides est q̄ vīz concipitur corde confitetur ore. exornatur ope. quia fides sine opibus mortua est. A. q̄ fide si quis se subtraxit nō placebit vo-luntati dei. Non est enim putandum q̄ deus pater aut spūs stūs. aut filius in natā diuinitatis habeat aīaz. sed more humano loquens dīna scriptura nobis consulendo voluntatē eius. aīe vo-cabulo exprimit. Considerandū autem q̄ sic displicebit qui hesitauerit ita placebit deo qui credidit vi-uens in fide sua recta. Laborastis inquit in certamine. expectate brauiū

spem. nolite hic q̄re que speratis. q̄ iustus ex fide viuit. Nos autem nō sumus subtractionis filij in perdicōem sed fidei in acquisicōē aīe. Nō sum inquit ego et vos filij paganorum illorum atq; gentiliū. q̄ se subtrahunt a vita fidei a luce sempiterna ad perdicōem aīaz suaz. sed sumus filij patriarchaz. qui fide probati sunt. et in fide perfecti fuerunt vt adquirerent sibi suas aīas ad salutē. et in re aliorum suo exemplo xi

Est autem fides. sperandaz rerum substā argumentū nō apparen-ciū. Ordo verbor est fides subā sperandaz rerum argumentū vīz rerum nō apparencium. fides est ea cre-dere que nō videntur. Et dum ea credimus in veritate aut fuisse aut esse aut futura esse. q̄ nō videmus ipsa fi-des facit ea subsistere in corde nostro quasi oculis corporis. In rebus autem que videntur neq; credulitas dicā neq; incredulitas. si porrigamus argu-mentum neq; incredulitas. si porrigamus argumentum direcda est. Attuero fides est ita aīm firmū esse de hiis que nō videntur ia. sic de hiis q̄ iam videntur. et dum hoc sit fides facit ea subsistere in nobis cre-dendo. Verbi grā. vt ex multis saltem paucis vtamur exemplis. resurrecōem generalem nerdum facta est. et tamen nerdum fit in subā. spes facit eā subsistere in aīa no-stra. quasi oculis illā habeamus. hoc est quod dixit subāz esse fidē illarum rerum q̄ sperantur necdum q; videntur Et si argumentū est eadē fides rerum q̄ nerdū apparet. quid est ꝙ eā iam voluit vidē. Arguere dicebant antiqui. ondē. a quo argumentū q̄si ostensio et ꝑmonstracō futuraz rerum et illaz q̄ nō videntur. Est autem ꝓpe argumentū rō. q̄ rei dubie facit fidem.

Perfecto ergo liquet. quia fides illarum rerum argumentum est que apparent non presentes. que enim apparet iam fidem non habent sicut supra diximus sed agnitionem. dum ergo vidit thomas. dum palpauit. cur ei dicitur. quia vidisti me credidisti. sed aliud vidit aliud credidit. a mortali enim homine diuinitas cerni non potuit. hominem igitur vidit et deum confessus est dicens. dominus meus et deus meus. videndo ergo credidit. quia considerando verum hominem deum quem videre non poterat exclamauit. In hac ergo fide testimonium iustitie consecuti sunt senes. Senes debemus hic intelligere patres veteris testamenti. patriarchas videlicet prophetas aliosque iustos qui in fide qua crediderunt deo eiusque promissionibus testimonium laudis promeruerunt atque iustitie. Unde abraham quia credidit deo et reputatum est illi ad iustitiam. et amicus dei appellatus est. Hec autem fides ita est accipienda. ut credatur in corde. confiteatur ore exornetur operibus. Ille enim veraciter credit qui exercet operando quod credit. quo contra de his qui fidem nomine tenus retinent paulus dicit. Confitentur se nosse deum. factis autem negant. Fide intelligimus aptata esse secula verbo dei. ut ex inuisibilibus visibilia fierent. quia animi hebreorum debiles adhuc erant. et a fide quasi in medium fluctuabant. ex passionibus autem tribulationum pusillanimes efficiebantur. nimiumque patienter mala sibi irrogata ferebant. hortatus est eos apostolus primo ex scripturis dicens. Rememoramini pristinos dies. deinde ex scriptura diuina dicente. quia iustus ex fide viuit. Deinde autem ex rationibus ostendens fidem esse substantiam rerum non apparentium. Nunc autem ex progenitoribus incipit loqui. mirabiliter eos in exemplum ponens. quia sicut illi omnes per fidem saluati sunt. ita et nos omnes per fidem saluamur. Sicut enim inuenit anima in eisdem passionibus socium. requiescit ac respirat hoc in fide hoc et in tribulatione quam libentiusque solet accidere. Valde enim est fragile genus humanum minimumque hesitans in cogitatione. quapropter necessaria est consolatio. ex precedentium fide exemplaria. Apostolus ergo ex patribus quasi eos hortatur. sed primo ex quodam initio dicens. Manifestum est in aliquo quod non ex stantibus que sunt deus effecit sed in inuisibilibus visibilia non existentibus existentem. Rationi namque hoc inuenire non possumus. quomodo ex nihilo fecit omnia. vel ex inuisibilibus visibilia. quando eramus quando facta sunt. unde ergo certum habet. Utique manifestum est. quia fidei res est ista credere. Fide quippe credimus aptata et perfecta seu facta secula. quia non ex visibilibus sed inuisibilibus facta sunt que videntur. Inuisibilia autem hic possumus intelligere informem materiam de qua dicitur in exordio genesis. In principio inquit fecit deus celum et terram. In celi autem nomine non est intelligendum istud celum corporale quod appellatur firmamentum. sed angelica natura celique spiritales. Per terram vero intelligitur informis materia. de qua postmodum facta sunt omnia corporalia. que tunc quodammodo inuisibilia erant. quando tenebre erant super faciem abissi. Ex inuisibili autem materia facta sunt visibilia. quando per species et formas distincta sunt et discreta omnia. Potest et alio modo intelligi quod dicit ex inuisibilibus visibilia fierent. Inuisibilis mundus antequam formaretur in dei sapientia erat. quem in perpleacionem operibus visibilibus factus est humanis obtutibus.

Vel aut dic secula esse perfecta vo dei. Perfecta debemus intelligere omnia que facta sunt in tempore. sed secula verbi dei prius iuxta quod iohannes dicit. omnia per ipsum facta sunt. Secula aut vt ouidius naso dicit dicuntur a sequendo. eo quod sese sequantur. atque resoluatur teste uarrone. Secula autem ex eo dicuntur quod sunt. ex quo varietas cepit temporibus. Fide plurima hostiam abel quam cain obtulit deo. per quam testimonium consecutus est esse iustus testimonium perhibente muneribus eius deo et per illam defunctus adhuc loquitur. primo ponit eum qui mala passus est et hoc a fratre. proprium illorum ponens exemplum etiam eadem passi fuerant illi a contribulibus suis. Quapropter hortatur eos. vt sicut ille iniuste occisus est a fratre. et non recusauit perferre. ita et illi non recusarent si iniuste paterentur a contribulibus fratribus suis. plurima quippe et maiorem hostiam abel obtulit deo quam cain. non quod ista hostia in rebus carnalibus maior extitisset. sed quicquid melius habuit abel. per fidem deo beniuolo animo protulit. et exinde ei sua multiplicata fuerit. et intelligimus ipsum per hoc placuisse deo. Fide namque hoc fecit quia credidit hec que bona voluntate offerebat deo placere credebat se remuneranduin ab eo. Testimonium quod deo perhibente muneribus eius. sed quia ignis descendit vt in theodorione legitur. quia inflammauit super abel et super munera eius. seu per illam sententiam qua a domino in euangelio est laudatus comprobatus est iustus. Sic enim dixit dominus in euangelio. Amen dico vobis. requiretur a vobis omnis sanguis iustus qui effusus est super terram a sanguine abel iusti vsque ad sanguinem zacharie filij barachie per illam etiam hostiam adhuc loquitur iam defunctus vt dicitur. Sanguis abel clamat ad me de terra. sed adhuc loquitur hoc est intermit quod cum corpore. sed eius gloriam non potuit interimere cum eo. Dum enim gloria eius in toto mundo predicatur. dum eius laus in ore omnium versatur. dum eum omnes admirantur. quotiens adhuc licet defunctus loquitur. qui enim alios suo exemplo admonet vt iusti sint quomodo non loquitur. Fide enoch translatus est ne videret mortem et non inueniebatur quia tulit eum deus. Enoch per fidem placuit deo. que fuit bonis operibus exornata. credens se omnino per illa placere deo. quapropter translatus est in paradisum terrenum. in quodam adam eiectus fuerat videlicet ne experiretur mortem temporalem donec tempus a deo constitutum percurrat. quo autem vero vel quo statu consistat modo in paradiso non est nostrum inquirere. hoc tamen credendum est. quia sine aliqua molestia et sine aliquo dolore et labore quiescit in illo paradiso. et sicut ille viuit sine aliqua impugnatione carnis. sine aliqua molestia ita nisi postea hoc percurrasset completo omni numero electorum a paradiso terreno transferretur ad paradisum celestem. Vt aut transferretur causa fuit quod placuit deo. sed vt placeret deo causa eius fides fuit. quia credebat quod redditurus ei esset deus mercedem quomodo placeret ei. Ante translationem enim testimonium habuit placuisse se deo. dicente scriptura. quia ambulauit enoch cum deo obseruans voluntatem eius. Sine fide deo impossibile est placere deo. credebat enim enoch. quia si quis credidit esse deum et ad deum accesserit retribuendum habet. quia ipso fides fundamentum est omnium bonorum. ideo sine fide nemo potest deo placere. Credere enim oportet accedentem ad deum.

q̄ et inq̄rentib⁹ se remuneator sit. q̄ cūq; ad deū accedit credendo. crede͠ oportet illū q̄ deus est. hoc ē semp̄ h̄t esse iux̄ qđ ip̄e dic̄ ad moisen. ego sum qui sum. et q̄ est misit me ad vos. Crede͠ etiā dꝫ. q̄ inq̄rentib⁹ eū p̄ bona op̄a viu⁹ et ver⁹ r̄emuneator sit. Fide noe r̄nso ac: cepto de hiis q̄ adhuc nō videbantur. hoc est de imbrib⁹ metue͠s. aptauit archā in salutē dom⁹ sue. p̄ q̄m s. fidem damnauit mūdū cōparacōne s; melioris fidei et facti iusticiē que per fidē est heres est institut⁹. Fi: de credidit deo q̄ inducturus esset aq̄m sr̄ trā dicente sibi illo. finis vniūse carnis venit corā me et inducā aq̄m sr̄ eos. fac t' archam de lignis leuigatis ꝛc̄ q̄ sequnt̄. Fide est saluat⁹ cū oī domo sua. h° est familia sua. p̄fectū aut̄ op̄is aut cōmis exp̄imētū nil' in hac causa p̄fecit. Iubebāt inq̄t aliȷ̄ vt dn̄s ait in euang°. et aer seren⁹ erat. signa q̄ nulla apparebāt diluuȷ̄. verūtm̄ ille timuit atq; p̄ fidē d' hiis q̄ adhuc nō videbant̄ metue͠s cōstruxit archā in salutē fam̄lie sue. per q̄ fidem dānauit mūdū cō parac̄oē fidei sue. q̄m mūd⁹ cre: dere noluit. Ont̄ enī eos dignos h° supli: cio. q̄ neq; per centū ānoꝝ spaci: um i⁹ arche cōstructioē cōuigino luerīt. per fidem q̄° nō per legem heres iusticie est institut⁹ dū ip̄se sol⁹ fidem patrū tenuit q̄m abi° ceti dīdicerīt. Heres aut̄ regni celo: rū vel heres mūdi dr̄. q̄ de suo se: mine fuit reparacō mūdi. et ex h° apparuit iust⁹ q̄ credidit deo. Fide qui uocat̄ abrahā obediuit

exire in locū in hereditatē et exi: uit nesciens quo iret. q. d. et ip̄e abrahā per fidem credidit deo sta: tim enī vt ei dixit deus. Exi d' t̄ra tua et vade in t̄rā quā mōstrauo tibi. dabo q; tibi illā et semī tuo. cre: didit deo et exiuit in locū in quem ei p̄cep̄at nesciens quo iret. igno: tus enī erat loc⁹ et h̄itacio i⁹ tre. et in q̄ntū ambulauit, per fidē am: bulauit. Siue nesciēs quo iret. q̄m quē imitaret̄ nō h̄ebat. Fide demora: tus est in t̄ra rep̄missionis tanq̄ in aliena in casulis h̄itando cū isaac et iacob coheredib⁹ r̄p̄missionis eiusdē. Casula diminutiuū est a casa ꝛ domo. hic aut̄ pro tentorijs tab': naculisq; posita est. in q̄b⁹ abrahā cū isaac et iacob h̄itauit more via: toꝝ et p̄egrinatoꝝ docēs eos fidē dei vtpote coheredib⁹ p̄missionis sue. Ea p̄missio que facta est ad abrahā. facta est ad isaac et iacob om̄sq; illi qui coheredes sunt p̄missionib⁹ abra: he. Abrahe nāq; dictū est. In te bn̄: dicent̄ om̄s gentes t̄re. et in isaac vocabit̄ tibi semen. Ad isaac autē inquit cōplens iuramētū qđ sp̄opon: dit abrahā et isaac. Ecce quo° om̄s coheredes sūt in p̄missionib⁹ abrahe. Notandū aut̄ q̄ fides abrahe dupli: cat̄ pro magnitudie fidei. vn̄ et cap̄t fidei dr̄. Nam sic fide exiuit de t̄ra sua nesciens quo iret. sic fide mansit et de: morat⁹ in t̄ra sua q̄s in aliena. vidit filiū ibi p̄egrinū h̄itantē. vidit seip̄m in t̄ra aliena p̄egrinātē et nil' t̄ habat. q̄ q̄m enī ad ip̄m dictū esset. q̄ t' dabo et semī tuo. nō p̄ semen tibi. s; tibi et semī tuo. tm̄ neq; ip̄e neq; isaac neq; iacob. potiti sūt hac p̄missioē.

xi

sed successio illorum. Et quia quando obediuit
deo· exiens de terra sua non vocabatur
abraham sed abram ideo considerare dixit
apostolus. fide qui vocatur nunc abraham.
tunc autem vocabatur abram. morat usque est
in terra repromissionis quasi in aliena.
primum quidem vocatur abram. deinde vocatur
abraham. Expectabat enim fundamenta
habentem civitatem. cuius artifex et conditor
deus. Ciuitas sine fundamenta here
dicitur. propter stabilitatem et firmitatem
sui. in qua qui semel locum invenerit.
numquam poterit exheredari neque ex:
pelli. Illi inquit illi fide morati
sunt in terra repromissionis. quasi in alie
na. quia repromissiones in terra factas
non attendebant sed futuram quietem
querebant. Ostendit autem se ipsos
maioribus esse dignos. ideo circo
non promisit eos accipere ista. quia
maiora dare volebat. Per fidem
et ipsa sara sterilis virtutem in con:
ceptione seminis accepit. etiam preter
tempus etatis generauit. quoniam fide:
lem credidit esse qui promiserat.
Questio hic oritur quia dicat fide
accepisse saram virtutem concipiendi
cum ab angelo reprehensa sit cur
riserit causa infidelitatis. risus enim
ille etiam si gaudii fuit plene fidei
non fuit. Que ita soluitur. quia et si
primum dubitauit postmodum tamen verbis
angeli solidata est in fide et euacu:
ata dubitationis causa· introducta
est fides. Virtutem in conceptione seminis
accepit. quia iam mortificata erat etate
et sterilis. Duplex enim preclusio vna
temporis. senuiat quippe iam. altera vero
ex natura. sterilis erat sed ad suscipi
endum et retinendum semen accepit
virtutem. Mulieres namque ex duabus
precipue rebus steriles esse solent.
sed quia in vulua caloris virtutem

non habent qua excoquant semen quod
et in senectute euenit cum deficiunt
muliebria. sed quando vulua concluditur
etiam in iuuentute ut non recipiat semen
ad loca conceptionis. contra que deus
dedit virtutem. hoc est contra sterilitatem
et senectutem. Ad locum etiam conceptionis
satis recipiat semen. et postquam recipit
dedit partus soliditatem mulieri. Fa:
ctum quod est ut fidei soliditate insolita
confortaretur. et omnia possibilia fieri crederet.
Propter quod et ab uno orti sunt et hoc
emortuo tamquam sidera celi in multitudine.
et sicut arena que est ad oram maris in:
numerabilis. Propter hoc inquit. quoniam
veram fidem habuit abraham scilicet et
sara. ab uno scilicet abrahe et sare
orti sunt innumerabiles populi. Per hoc vult
voluit ostendere. quia non solum isaac
genuit sara. verum etiam plebs quam
aliqua feminarum mulierum. Unum
autem corpus dicit here illos duos.
propter hoc quod in genesi dicitur quia erunt duo
in carne vna. Addidit quod ad et hoc
inquantum corde emortuo enati sunt non
vita mortuo sed semine. Senex enim
homo semen quidem fundere potest. sed in soli:
ditate seminis caret. ut filios procreare
possit. nisi forte de adolescentula ut
alii ferunt. Sicut sidera inquit celi vel
arena maris iperbolice dictum est. Per
sidera autem celi boni intelligendi sunt.
ex utroque populo filii abraham per fidem
At uero per arenam maris reprobi
accipiuntur ex iudaico populo filii abrahe
per carnem. qui terrena sectantes pon:
dere peccatorum grauantur. Et si hominibus
stelle celi sicut arena maris. vel etiam
illi qui designati sunt per hoc innumerabiles
sint, deo autem cui omnia patent numerabiles
existunt. Iuxta fidem et cum fide defuncti
sunt. omnes isti non acceptis repromissionibus

sed a longe aspicientes et salutantes
et confitentes. quia peregrini et hospites
sunt super terram. Qui enim hec dicunt significant quia
peregrini sunt super terram. significant se patriam
inquirere. Et siquidem ipsius meminissent
de qua exierunt ad hoc ut vellent
reuerti ad eam de qua exierunt. sed
morantur in aliena quasi peregrini
meliorem appetunt id est celestem. Duo quoque
hic dignum est querere. cum enim supra dixis
set. translatus est enoch et non inueni
batur ne videret mortem. hic dicit
quia secundum fidem mortui sunt omnes isti.
Et cum iterum dixisset. non accepisse
eos repromissiones sed a longe aspe:
xisse sicut dixit de abel. quia testimonium con
secutus est quod esset iustus et de enoch
quia translatus est. de noe quoque quia sal:
uatus est de condemnacione mundi. de
abraham et isaac et iacob iam. nulli
dubium quin plurimas promissiones
tam de christo quam de terra repromissio
nis acceperant. que duo huius solu:
cionem egent. quod primum dixit. omnes isti
mortui sunt cum fide ita intelligendum
est. quia illi mortui sunt preter solum
enoch. quem nouimus esse translatum.
Quod vero subintulit non accepisse
eos repromissiones manifestum est. quia
in quibusdam rebus acceperunt in quibusdam
minime neque plenitudinem. Accepit
siquidem enoch ne videret mortem. ac:
cepit noe ut saluaretur. acceperunt
alii plurimi. sed hec quedam erant illis liba
mina. quedam erant et prime degusta:
ciones futurorum non plenitudo promissi
onum. deus enim non solum que futura sunt
nobis largitur. sed etiam que huius vite sunt
necessaria prestat sicut discipulis suis
dixit. Primum querite regnum dei et iusticiam
eius. et hec omnia temporalia in quantum vobis
expediunt adicientur vobis. In
hoc. quia in presenti seculo ex parte laudes
iusticie promeruerunt. nec cum impiis pe
rierunt locupletesque fuerunt bonis temporali
bus. licet peregrini essent utpote legimus
de abraham. qui erat diues argento
et auro aliquas degustaciones promissi:
onum perceperunt. In hoc vero quia plenam
promissionem patrie celestis non sunt con
secuti. quasi non perceperunt promissiones
de longe tamen aspiciebant promissiones.
quas veniens christus predicauit. dicens.
quoniam si quis dimiserit domum aut fratres
aut sorores. aut patrem aut matrem
propter me centuplum accipiet. et vitam
eternam possidebit. Istam promissionem
non sunt consecuti illi ante aduentum
domini. licet omnia sua reliquissent sicut et
apostoli. Sic etiam promissiones de domini
aduentu non sunt consecuti. quamuis licet
eis promissus esset. non tamen acceperunt
eum presentem in mundo. Salutabant quoque
easdem promissiones id est optabant
et desiderabant sicut dominus ait in euangelio.
Multi reges et prophete voluerunt vi:
dere que videtis et non viderunt.
et audire que auditis et non audie:
runt. Ex methaphora nauigantium
dixit salutantes qui a longe prospi
cientes desideratas ciuitates antequam
ingrediantur eas salutacione preueniunt
easque sibi familiares efficiunt. Aspicie:
bant autem in fide promissiones istas salu:
tabant desiderio. et quod peregrini essent
iuxta quod psalmista ait. Quoniam peregrinus sum
apud te sicut omnes patres mei. peregrinus
a peregre id est longe per finis tendo dictus est
peragrare enim perambulare dicimus. Iam
quoniam tabernaculis habitabant. quod sepulcra pecu:
niis emebant. certum est quod peregrini erant

xi

in tantū. vt etiā vbi suos sepelirent
nō h̄eret. Quapropter prima virtus est
peregrinū esse mundi et hospitē. nil
qȝ dicere habere cū regibus huius seculi. s;
remoueri ab eis sic peregrinos. Ideo
qȝ nō confundit᷑ ⁊ nō erubescit vo
cari deus. deus illoꝝ. Parauit enī ill'
ciuitatē. Ideo inquit. q̄ illi deo cre:
diderūt. nil' qȝ de terrenis sibi p̄sump:
serūt adhoc vt in illis spem suā po:
neret. idcirco nō erubescit opt' deus.
vocari deus illoꝝ. Sic enī ip̄e dicit
Ego sum deus abraham. deus isaac
et deus iacob. per fidem viz vite q̄me:
ritū. Sic enī glificat᷑ q̄n benignoꝝ
et optioꝝ hoīm deus vocat᷑ et colen᷑
virtutes. Sic e contrario confundit᷑ et
erubescit in actis nephādoꝝ si inuō᷑
ab illis. Vn̄ dic per p̄pheciā per vos
nomē meū blasphemat᷑ inter gentes.
Illi aūt ita erant clari virtutibus ita
confidencia pleni. vt nō confunderētur
s; potius glificaret᷑ cū illoꝝ vocaret᷑
deus. Dr̄ aūt generalr̄ deus terre et deus
celi. siquidem et deus gentiū. et nō solū
gentiū. sed etiā totius mundi. eo q̄ ip̄se
oīa condidit. Sanctoꝝ vero illorū
sic nō dr̄ deus solūmō per creacōem.
sed sic amicus dr̄. et nūc deus xp̄ianoꝝ.
Parauit inq̄t illis ciuitatē ih̄rl'm viz
celestē. Ideo qȝ non dedit illis in p̄nti
seculo hereditatē. Vel etiā io nō eru
bescit vocari deus illoꝝ. q̄ semꝑ p̄de:
stinauit illos regnare semꝑ in celesti
ciuitate. Fide obtulit abrahā isaac cū
temptaret᷑. vnigenitū offerebat qui
susceperat p̄missiones ad quē dictū
est. q̄ in isaac vocabit᷑ tibi semen arbi-
trans q̄ et a mortuis suscitare po:
tens est deus. Quid est qđ beatus iacobus

in ep̄la sua mencioꝫ abrahe faciēs
laudat eum sicque ex operibus suis.
beatus vero ap̄ls nō opa illius sed fidē
attentissime cōmendat. Recte igitur
beatus iacobus ex operibus eū laudat. q̄
sciebat etiā fide perfectū. quō ill' scri
bebat. qui fidē qđ videbant h̄ere.
s; eandē fidem bonis operibus nō exor:
nabāt. At vero beatus paulus. q̄ illis
scribebat qui opa bō videban᷑ h̄ere
legis. sed fidem perfectā nō h̄ebant.
iure fidē abrahe attentius cōmen
dat. q̄tꝰ studeant eū imitari. Vel
certe vt ostenderet. q̄ qui filij abrahe
volūt esse necesse est vt fidē et opa
h̄eant. merito vnus ex fide alt' nihil:
ominus laudauit eū ex operibus. Fide inq̄t
obtulit abrahā isaac cū temptaret᷑
licet nō h̄eret filiū liberū nisi illum.
et in illo perisset p̄missiones q̄ mul:
taꝝ gentiū esset futurus pr̄. tn̄ non
fuit ideo inobediens deo. et quāq̄
contrariū audiret dicente sibi deo. offer
isaac filiū tuū m̄. a quo iā audierat.
q̄ in isaac vocabit᷑ tibi semen. non
hesitauit de p̄missionibus. credens
q̄ a mortuis posset illū suscitare
deus. et ex eo multiplicare p̄lōꝝ multipli
care. quapropter iō filiū mox offerre vo:
luit. q̄ a deo hoc oīno suscitādū ēe cre:
debat. Sed ne posset q̄sq̄m dicere. q̄a
h̄ebat aliū filiū ex quo sperabat re:
p̄missioꝫ implendā. propterea confidēs
obtulit istū dr̄ ap̄ls. q̄ vnigenitum
offerret ipē abrahā q̄ repromissiones d' illo
receperat. q̄ ergo temptauit illū deus. Re-
quit nō ignorabat eum illū et fortez
esse in fide et probabilē. Sciebat vtiq;
Temptauit aūt eū nō vt ip̄e cogno:
sceret. s; vt alijs demonstraret et
manifestā eius fortitudinē faceret. sic

ipse ondit. d. Nunc cognovi quod ti-
meas deum, id est alios cognoscere feci
quod timeas deum. Unde et in parabola
eum accepit. parabola greco vocabulo.
latine dicitur similitudo sive figura. Accepit
eum in parabola de monte adeo. di
xit enim ei. Ne extendas manum tuam
super puerum. quia ariete occiso iste salvatus
est. Omissus est quantum ad voluntatem
pertinet patris. deinde redonavit eum
deus patriarche in parabola id est in fi-
gura et similitudine passionis Christi. In
similitudine enim erat omnia que tunc age
bantur in abraham que pro nobis verus
abraham deus videlicet pater creator omnium gen-
tium in fine seculi agere disposuerat.
gen 22 Abraham siquidem portabat ut scriptura
dicat figuram dei patris. ysaac vero
gestabat figuram Christi. Abraham siquidem
portabat ignem et gladium. quia deus
pater gladium passionis portavit quodam-
modo quando occidi eum permisit. Unde dicit
filius in psalmo ad eum. Quem tu per-
cussisti. hoc est percuti permisisti perse-
cuti sunt. Et deus pater per zachariam
percutiam pastorem id est percuti permittam
Ignibus quoque que ferebat calor et fervor
summe dilectionis illius est. qua nos
dilexit. de qua dicitur. Sic deus dilexit
mundum. ut unigenitum suum daret pro
mundo. Nam sicut abraham unicum et
dilectum filium suum. ita deus pater unigenitum
filium suum pro nobis omnibus tradidit. Isa-
ac autem ipse sibi ligna gestabat quibus
erat imponendus. quia et Christus portabat
in humeris lignum crucis in quo cruci
figendus erat. Aries significat carnem
Christi. isaac oblatus est et inde e in
terfectus. sed aries tamen. quia Christus in pas
sione oblatus est. sed divinitas eius impassi-
bilis mansit. Fide et de futuris benedixit

isaac iacob et esau. Fide et de futuris
benedixit eis. quia iuxta quod eis imprecatus est ita postea omnia illis evenire
credidit. Et que futura illis erant
ea benedicendo optavit. Potest et aliter intel
ligi. de futuris misteriis benedixit eis.
quia iacob figuram Christi sive populi christiani
gestabat. esau vero iudaici. Fide ia-
cob moriens singulos filiorum ioseph
benedixit. et adoravit fastigium virge
eius. Legitur in genesi quod audiens ioseph
egrotare patrem suum venit ad eum et
obtulit ei duos filios suos effraim
et manassen ad benedicendum. qui
fidem habens omnia illis evenire iuxta quod
eis ex deo orabat. benedixit eos. Secundum
certo autem dicit singulos illorum benedixis-
se. quia super utrumque propriam benedictionem effu-
dit. posuit quippe minorem ante maiorem quia
providebat res istas futuras quod quoque
sequitur. et adoravit fastigium virge sue
id est virge ioseph quod dupliciter intelligi
potest. Spiritu siquidem prophetico afflatus
iacob cognovit designari per illam vir
gam ioseph regnum Christi. per fastigium
vero id est summitatem virge potentiam
et honorem regni Christi de quo psalmista dicit
Virga recta est. virga regni tui. Ergo
non virgam adoravit pro deo secundum
ritum gentilium qui idola colebant.
sed in virga Christum. cuius regnum et potestatem
quod videbat figurari in illa. Aliud
vero ad literam pertinet fortassis secundum con-
suetudinem illius temporis adoravit virgam
ioseph. quia videbat dominum esse totius
terre egypti ea scilicet ratione. que hebrei
leguntur adorasse virgam assueti. Fide
ioseph moriens de profectione filiorum
israel memoratus est et de ossibus suis man
davit. de profectione filiorum israel locu-
tus est credens omnia vera esse que promiserat

xi

deus patribus eorum. precipue quod dixerat
ad abraham. Scito prenoscens peregrinum
esse semen tuum in terra aliena. et male
eos tractabunt annis quadringentis.
Verumtamen gentem cui servierint ego iudi-
cabo dicit dominus. et post hec exibunt in
terram patrum suorum. Nequaquam ergo de hor de-
functis ossibus mandaret ioseph nisi plene
fide speraret reditum eorum in terram re-
promissionis. sed etiam reliqui tribus omnium
patriarcharum ossa secum detulerant
sepelierunt que ea in sichem quem venit in
possessionem ioseph. Nam abraham
isaac et iacob in spelunca duplici
arbee quam emerat abraham a filiis
heth sepulti sunt cum sara et re-
becca et lya ubi et adam cum eva
sepultus quiescebat. Forsan querit
aliquis que causa extiterit ut omnes
sancti illi patres in terra repromissionis
maluerint sepeliri quam in alio loco.
Cui respondendum est non eam gerenda
sepulchrorum hoc agebant. sed potius
quia per spiritum sanctum providebant dominum in
ea terra genus humanum redempturum ibique
resurrecturum summo cum desiderio ibi
consepeliri optabant. quibus eo resurgente
pariter cum eo resurgent. Nos autem
non debemus pusillanimes fieri ubicumque
sepeliamur. cum plurimorum martirum
nesciamus ubi corpora eorum gloriosa
iacent humata. Fide moises natus
occultatus est mensibus tribus a par-
entibus suis eo quod vidissent elegan-
tem infantem et non timuerunt edictum
regis. Non sua fide occultatus est
moises. qui adhuc fari non poterat.
sed fide parentum suorum scilicet patris et
matris qui fidem habentes quod omnipotens
deus posset eum liberare et custo-
dire. custodierunt illum tribus mensibus
Deinde vero cum non potuissent eum

celare. propter vagitus eius posuerunt illum
in fiscella scirpea posuerunt que in ca-
recto fluminis. edictum enim regis homini
erat. ut omnes pueri in fluvium iacta-
rentur. Sed quid est quod dicit non timu-
isse eos edictum regis. si non timuerunt
quare custodierunt? In hoc ergo timu-
erunt. quia non sunt ausi eum retinere. In hoc
vero quasi non timuerunt. quia non proiecerunt
illum in aquam fluminis. sed in fiscella
posuerunt eum. sic que miserunt carecto flu-
minis habentes spem atque fiduciam quod omnipotens
deus custodiret illum. quapropter quia non
timuissent ita reputatur illis. Unde ergo
speraverunt isti salvare puerum nisi per
fidem. viderunt inquit elegantem siquidem
ab ortu nativitatis magna fuit illi
infusa gratia venustatis non natura
hoc operante quod natus est homo in-
fantulus. sed gratie divine dono. que etiam
barbaram illam mulierem egiptiam phara-
onis filiam ad hoc excitavit ut amaret
eum et sumeret et nutriret. Fide moi-
ses grandis factus negavit se esse filium
pharaonis magis affligi optans
cum populo dei quam temporalis peccati habere iocun-
ditatem quanto melius quam temporalis potestatis ha-
bere fecunditatem. maiores divicias esti-
mans thezauro egiptiorum impropre-
rium christi. Aspiciebat enim in remunera-
coeꝝ tamquam si diceret ad eos quibus ista
scribebat. Nullus vestrum dimisit aulam
regalem et amplam et claram neque
thezauros sicut moises fecit. qui non
solum contempsit filius esse regis.
sed etiam eligens cum populo dei affligi
quam temporalis peccati iocunditate. Petrum
namque deputavit si maneret in aula
regis leticia temporali fruens suosque fratres
in tribulatione relinqueret. Si ille igitur
non affligi acriter cum aliis petrum

esse iudicauit. quoniam tumulum peccati sunt hereticj qui congregacionem fidelium deserunt. Vos inquit per vos ipsos patimini. ille autem non solum pro se solo aspiciens remuneracionem. sed eciam pro alijs hoc elegit. vt maiorem remuneracionem reciperet vltro quia se priecit in tanta pericula. cum ei liceret pie viuere et scolaribus bonis frui. Maiores inquit diuicias estimans thesauro egipciorum improperium christi. Improperium christi dicit. quia pro christo sustinuit moises improperium qui vnius essencie secundum diuinitatem cum patre est. sui improperium christi dicit. hoc est quale christus sustinuit a suis propinquis. sic enim christus improperium sustinuit a suis quos venit redimere quando dixerunt demonium habes et cetera mala ei intulerunt vsque ad passionem. ita et moises improperium sustinuit a fratribus suis quos voluit liberare. Dicebat enim. quis te constituit principem ac iudicem super nos. Nu interficere me vis sicut heri interfecisti egiptium. Similiter quando quilibet a domesticis. vel ab eis quibus beneficium prestitit improperium sustinet. improperium christi sustinet. Aspiciebat enim inquit in remuneracionem suam et tocius populi. ita quando quisque aduersi aliquid patitur deducat ad memoriam quam remuneracionem a deo exinde sit recepturus. Fide reliquit egiptum non veritus animositatem regis. inuisibilem enim tanquam presentem sustinuit. Legimus in exodo. quia cum moisi dictum esset a quodam hebreo qui faciebat iniuriam fratri quem moises voluit increpare. Nunquid interficere me vis sicut interfecisti heri egiptium. Fugit moises in verbo isto eo quod pharao audito hoc quereret eum interficere. Sed manifestum sit fugisse illum in madian. quid est quod apostolus dicit. Non veritus animositatem regis. Sed quod ergo fugit fidei fuit. credens a deo liberari. et pretendit exterius timorem cum interius nullum habuit metum. ideoque ita reputatur ei quasi non timuisset. si enim non timuit quare fugit. Scilicet dicendo enim noluit ibi manere. ne causa iactancie videretur se in apertum periculum precipitare. ac temptare dominum deum suum. quod omnino diabolicum est. Sancti etenim quamdiu habent quod faciant deum temptare non debent. sed debent imitari dominum suum. qui frequenter locum dedit iudeis audientes quod ipse precepit dicens. Cum vos persecuti fuerint in ciuitate vna fugite in aliam. Fuga enim moisi tota exterior fuit. quoniam maxime de dei auxilio fidebat. vnde apostolus dicit Inuisibilem inquiens dominum tanquam presentem sustinuit quod est dicere. ita erat fisus de dei adiutorio. et ita semper de eius proteccione securus erat tanquam omnipotentem deum qui natura est inuisibilis se presentem aspiceret. Fide celebrauit pascha et sanguinis effusione. ne qui vastabat primogenita egipciorum tangeret eos. Fide qua moises credidit per illum sanguinem saluandum esse populum celebrauit pascha et sanguinis effusione quo liniuit postes. ne angelus qui vastabat primitiua egipciorum affligeret israelitas. Ac si diceret illis. Sanguis agni typici in medio egipciorum et in tanta denastacione illesos seruauit iudeos. post quorum ostia et frontes munita sunt signo passionis christi. timuit enim illum sanguinem agni intelligens ibi dominicam mortem. Ac propterea non tetigit postes licet quod fiebat nihil

xi

esset· sed qd per illu fiebat magm
erat· Sanguine agni illiniant israel
itaq postes· ne vastator angelus
inferret morte· Signant dnice pas:
sionis signo fideles populi in fronti:
bus ad tutela salutis· vt ab interi:
tu liberarent. Fide transierut mare
rubru· tanq p arida tra· qd experti
egiptij deuorati sut· Ac si diceret
illis quibus ista scribebat In tantum
fidem firmit tene debent· vt qn in
desperacoe aliqua animus nr fluctuat·
tur quod fidi simus vt liberem· acsi vsq
ad morte veniam· et si ab oibus hoi
bus desperem· que iam spes potrat
esse illis· Ex vna em parte erat
mare· ex altra parte cingebantur
altissis motibus· a tercia parte erat
hostes· Si vellet fuge· q in mari er:
ant perituri· aut in manus egipciorum
inciderent· hntes em fide cuncta vice:
runt· Fide em credidit deo moises
ad vom ius pcussit mare et diuisit
illud in duodecim diuisiones iuxta
qd in psalmo dr credentes quod omis ille
tribus sicco vestigio posse transire
mare ingresse sut· Sz prima tribus
iuda iuxta qd in osee le: lauda iqt
principes cum deo imari quapropter
illud hebreis fuit a dextris et a
sinistris p muro pbens eis sicut
iter· egiptios aut submersit·. Vnde
dicit apls quod experti illud egiptij
deuorati sut· cognouert em quod ma:
re esset· Ex hoc em apparuit aquam
esse· quod illi venientes absorpti sut·
et Ex hoc apparuit no esse fantasiam·
s rem veritate· q experti egiptij de
uorati sut· Allegorice mare rubru
baptm est rubore sanguinis xpi ru:
bricatu et consecratum· hebrei qui exie:
runt de egipto et trasierut p mare
rubru fideles sunt· qui relinquentes

tenebras infidelitatis trasierut
per fonte baptismatis· pharao
et egiptij mortui sunt in mari·
quia in fonte baptismatis mortuus
est diabolus amittendo ptatem qua
hebat· Mortua sunt etia peta ori:
genalia et actualia si qua antea
erant· Fide muri iericho corruerut
circuitu dierum septem· no em tubarum
sonitus murorum saxa deiecit· ac si per
decemilia annos quis tubis insonarz·
sed fide qua illi crediderut deo deie:
cerunt illos· Legimus quod dno pcipi:
ente iosue precepit archam deportari
per septe dies in circuitu iericho qd
a magno misterio no vacat Iericho
q interpretatur luna· pertinet huius mundi terr·
quia sic luna menstruis complecionibus de:
ficit· ita huius mundus quotidianis de:
fectionibus deficit· In archa vero ecclia
designatur aut figuratur· In tubis
aut ereis pdicatores fortes accipi:
untur Iosue qui circumduxit archam
xpus est· qui ecclesiam sua p huius mundu
gubernat· Hanc ergo vrbe iericho
diebus septe israelite ferentes archa tub
clangentibus circuierut et muri eius
per arche psencia atque erearum tubarum
sonitu cadunt· Ita in hoc tpe quod per
septe dierum vicissitudine voluitur
dum fertur archa· x dum orbe terrarum cir:
cuiens mouetur ecclia ad pdicantium
voces quasi ad tubarum sonitus muri
iericho x elati huius mundi et principes
ac superba infidelitatis obstinacia
corruit· donec in fine tpm mors
nouissima inimica destruatur. Fide ra:
ab meretrix no periit cum incredulis
excipiens exploratores cum pace·
quia magna consolacoe et exhortacoe
btus aplus isto in loco oibus pbet· vt
si meretrix infidelis et idolatra sola
fide saluata est· multo magis illi
saluabunt qui ad grauiora ecclia

sunt prolapsi. ac si patenter dicat In-
honestum est si meretrice infideliores estis. Illa tantum homines audiuit
nunciantes confestim qz credidit.
vos autem non solum homines auditis. ve
rum etiam voces prophetarum que per omne sab-
batum leguntur et insuper ipsum filium dei
ad vos missum cognoscitis. Nam
raab effectum fidei consecuta est. omnibus
quippe pereuntibus sola saluata est. Raab
autem que interpretatur dilatata figuram
tenet ecclesie que dilatata est ab oriente
in occidente. ab aquilone in me-
ridiem et latitudine caritatis habet
in tantum vt etiam pro ipsis inimicis ora-
tionem fundat. Et bene de extraneis
atque alienis gentibus erat viuens inde-
sideriis carnis ac fornicacioni deserui-
ens. quia ecclesia aliena erat ante domini
aduentum. ideo secundum desideria carnis
viuens fornicacioni qz atque idolatrie
deseruiens. Post quam vero ihesus misit
ad eam duos exploratores. hoc est
petrum et paulum. sive duo testamenta
fidelibus effecta reliquit fornicacionem
idolatrie. sic saluata est et saluatur
quotidie ne pereat cum infidelibus.
Hucusque narrauit de legislatore
et antiquis patribus nunc dicturus
est de iudicibus qui fuerunt post io-
sue nomina eorum tantum commemorans propter
breuitatem sermonis qui per fidem
pugnauerunt et gentes plurimas vi-
cerunt. Et quid adhuc dicam deficiet enim
me tempus enarrantem. hoc est deficiet
me tempus destinatum ad scribendum
epistolam si cuncta illorum opera prosequi
voluero quos hactenus commemoraui
sic quod narrare possum de hiis qui succes-
sores illorum fuerunt. de gedeon. bar
rach. Sampson. Iepte. dauid. sa-

muel. et prophetis. Qui per fidem
vicerunt regna. Gedeon siquidem
accipiens signum a domino in trecen
tis viris qui manibus aquam hause-
runt de quibus dominus dixit ei In hiis sta-
bis madian In vellere quod humido et
sicco fide repletus prostrauit zebee
et salmana accepit victoriam ex ho-
stibus. Allegorice autem gedeon qui
interpretatur in vtero circuiens significat dominum
ihesum christum. qui per incarnacionis mi-
sterium in vtero virginis collocatus
plenitudine diuinitatis qua omnia re-
plet totum mundum circuibat. qui im-
plendo omnia circuibat omnia. Trecenti
autem viri qui manibus aquam hauserunt
et accepto igne in lagenis contra
madian perfecti sunt. fractisque la-
genis ignis resplenduit tubisque
increpuerunt sic quod hostes in fugam
versi sunt. typum tenet sanctorum predicatorum.
qui fide sancte trinitatis habentes signo
dominice passionis insigniti sunt quod de-
signat per thau T literam que suo numero
trecentos exprimit et que apud veteres
iudeos similitudinem crucis habebat. la-
gene autem que sunt vascula fictilia
sunt corpora eorundem predicatorum in-
firma. de quibus idem egregius predica-
tor dicit. habemus thesaurum istum in vasis
fictilibus. Sonus tubarum vocem predi-
catorum exprimit. Fractis vero lagenis
resplenduit ignis. hostesque in fu-
gam versi sunt madianite quod typum
tenet principum istius seculi. qui postquam
sancti martires ab hoc seculo deficiunt
crescunt per miracula. sic quod virtute
miraculorum conuersi in fugam verterunt
se. scilicet autem fidei se subdendo. a tor-
mentis cessando victi timore si-
gnorum Illud quod non vacat a misterio

xi

quod de gedione orante vellus primo
madidum fuit et tota terra sicca quia
quando iudaicus populus rore sapiencie fuit
humefactus ante domini adventum omnes autem
gentes rore sapiencie non fuerunt madide ef
fecte. sed omnes ariditate perierunt. post
autem domini adventum omnes gentes rore sa
piencie fuerunt madide effecte et iudea
ariditate periit. Barach ipse est
lapadoth maritus debore qui fide
qua credidit prophetisse stravit sisa-
ram omnesque currus eius. Sampson
fide qua credidit impetrare a deo quod
orabat plures interfecit moriens
quam vivens. dixit enim. domine memento
mei et redde nunc mihi pristinam forti
tudinem deus meus ut ulciscar me
de inimicis meis et pro amissione
duorum luminum unam ultionem recipiam.
Iepte fide habuit pugnando contra
filios amon et filiam suam offerendo
licet in hoc stulte egisset quod corporali de
sanguine humano fundendo putavit placere.
vovit siquidem. ut si ei dominus victoriam
daret de filiis amon immolaret ei
quicumque primus occurreret de domo sua. quod
ita et fecit. nam occurrit ei filia sua quam
post deploratam virginitatem occidit. sed
preter quam qua de causa mos inolevit.
ut omni anno virgines hebreorum plo-
rent filiam iepte. que ista cognoscitur
esse ratio. ut dum terreant deplorari
illam a filiabus suis. nemo ad tantam
stulticiam tanti quam piaculum audeat pro-
silire ut deo sanguinem humanum fundat.
David fide plenus processit contra
philisteum et interfecit eum. et quia
deo credidit multas promissiones
de christo promeruit. Samuel propheta
et sacerdos fidem habuit perfectam
qua unxit david in regem ad verbum
domini et occidendo agag regem amelech.

Operati sunt iusticiam. quia quod crediderunt
opere expleverunt. exornantes eandem
fidem. Adepti sunt repromissiones de
christo vel de patria celesti. Abraham
enim de christo promissionem accepit dicente
sibi domino. In semine tuo id est in christo bene-
dicentur omnes gentes. David quoque pluri-
mas cui dominus dixit. Cum dormieris
cum patribus tuis suscitabo semen tuum
quod egredietur de lumbis tuis. firmabo
thronum eius super thronum tuum. Et alibi. de fru-
ctu lumbi tui ponam super sedem tuam. Et
cum iureiurando. semel iuravi
in sancto meo. si david mentiar
semen eius in eternum manebit. Obdu-
raverunt id est clauserunt ora leonum ut sam-
pson david et daniel bis missus in
lacum. Extinxerunt impetum ignis. sicut
tres pueri danielis socii iussu na-
buchodonosor caldaica urgente ve-
sania missi sunt in fornacem ignis.
quibus nihil molestie intulit. Effu-
gaverunt aciem gladii id est repulerunt
fortitudinem hostium a se. valide pu-
gnando sicut iosue. gedeon. david
alii quam reges et principes iudeorum.
Convaluerunt de infirmitate ut iob
et ezechias qui cum egrotasset usque ad
mortem domino sibi propicio redditus est
pristine sanitati per spacium quindecim
annorum. Postquam ex infirmitate nomine
mali captivitatis intelligunt de qua
liberati sunt domino volente. ciro iubente
esdra et neemia procurante. Fortes
facti sunt in bello ut ihesus nave suc-
cessor moisi. Sampson. qui man-
dibula asini multos philisteorum
interfecit. David quoque rex. Iudas macha
beus et fratres eius quorum temporibus etiam sex-
milia iudeorum inferrent centum milia

hostiu. Et tria milia missa antiochia
in auxiliu demetrij pimerert tetu:
viginti milia. Castra verterert exter:
oru in fugam frequenter coyert. Ca:
stra aut dicit a castrando eo qui
castraret libido. no em est mos mi:
litaris vt pergentes in pliu vxor:
es vel feinas alias secu ducat. duo
aut quonda pricipes terre contami:
tatu vxoru prexert in pliu darius
viz atz anthoni9. sed vterqz in ibi
corruit. dari9 quide scatq e ab al:
exandro. Anthoni9 vero ab octaui:
ano augusto. Acceperut mlieres de
resurrectione mortuos suos. Eas mu:
lieres dicit quaz filij ab helia et he:
liseo suscitati sunt. quos ille accepe:
runt post resurrectioz et resuscitacoz
no vt eos haberet in maritos sed
quos amiserat in morte viuos rece:
perut. Alij aut distenti sut no susti:
pientes redepcoez. vt meliore in
uenirent resurrectioz. Plurimi scoruz
distenti sut. hoc est in cruce extensi
funibus colligati sic btus andreas. sic
distenti sunt. hoc est ad capita dua:
ru arboru colligati atz disrupti.
Vel eciã ad brachia equoz in do:
mitoz extensi sic q ab eis disru:
pti. Vel certe distenti sut. hoc est
decollati que oia in sanctis martiri:
bus videntur esse ompleta. Non susceper:
runt redepcoz. hoc est liberacoem
in pnti ad hoc vt soluerent a tomtis.
vt meliore atz gliosiore inuenirent
resurrecoz in futum. quo quo ampliora
quis tormta pro deo in pnti susti:
net eo gliosior in resurroe apparebit.
Alij vero ludibria et verba exper:
ti in se et vincula et carceres. ludi:
bria dicitur a ludo hoc est irrisioe.
Primo em sci martires ludibrijs et
irrisionibus deludebantur. dein verbe:
ribus afficiebantur. sic qz vincul as:
stricti ponebatur in carce. ad postrem
vero interficiebantur diuersis et ex:
quisitis tormentis. Lapidati sut vt
naboth. hieremias in egipto a re:
liquijs transmigtoz. Ezechiel in
babiloe. alij qz qua ples in nouo te:
stamto. Secti sunt. hic plis nimius
pro singulari positus est. Nec em san:
ctoz legim in veteri testamto sectu
nisi isaiam pphetã q fecit secari ser:
ra lignea manasses rex. q filiam
eius hebat in vxore. Temptati sunt
vt abrahã et alij multi no ad decep
coez. s poti9 ad pbacoez illa sz tep:
tacoe de qua dr. Temptat vos dns
deus vr. vt pbat vos. sta de9 i teptato
est. In occisione gladij mortui sut
vt vrias et iosias et alij multi. Cir:
cuierut in melotis in pellibus capri:
nis egentes angustiati afflicti.
helia in hoc loco debem intelligere
et alios qui talit egerut et afflicti vn:
diqz penurijs et tribulacoibus
angustiati. fide sustinuerut oia vt
ad desideratoz scnoz pmia possent
puenire. Dis aut indigencia et e:
gestas angustia vocat qua angu:
stiatur ho x affligitur fame seu alia
inopia. melota quida dicit gen9
esse vestimnti ex pellibus caprinis ex
vno latere dependens. quo gne vesti:
menti ppt asperitate in egipto monachi
dicitur vti. helias eciã legit vsus illo fuis:
se. At vero quida dicit ex pellibus taxi
gen9 vestimnti esse compositu. Est em
aial qd tax9 vocat et melus. solitus
habitare in cauernis terre. cuius pellis his:
pida esse fert. a quo noie deriuatur

xi

vocabulū hq vestis a melo melo:
ta. Quibq dignq non erat mun
dus. Mundi noīe hic sub masi:
gnificacoē possūq intelligē ama:
tores mundi. qui frena solūmō
appetentes ab amore creatoris
sui longe remoti erāt. ac ꝓpterea
nō erāt digni tales socios habere
quales fuerūt illi. quorꝫ magl'ia
apl's sup̄ descripsit. Qui mūdi noīe
pn̄t accipi oīa que ɔtinēt mr̄ celū
et terrā. aurū viz argentū gēme
atqꝫ oīa p̄ciosa. et insr̄ ipī repbi amo:
re mūdanorꝫ rerꝫ decepti. ꝗ sctis go
sanctis nō erat dignq mūdq. hō
est si totq redigerēt sub p̄cio. nō po:
terat vni illorꝫ recte compari. neqꝫ
etiā si oīa illa in p̄ciū dari potuis
sent tale aliquē virū emē potāt.
Ut go ex plibq paucorꝫ mēoriam
agamq. quo° potāt talis ā tantus
vir ɔparari vt moises fuit. q̄ qn̄do
voluit mare diuisit. qn̄ voluit aqās
eiq reduxit. qn̄ voluit mān̄a de celo
descendē fecit. aqm̄ de petra pduxt
et cetā inūabilia fecit. Vel quo° po:
terat ɔpari p̄cio mūdano tal' ac tan:
tus vir vt fuit iosue successor eius.
qui qn̄ voluit solē ac lunā illa duo
maxia lūiaria in vno loco stare
fecit. d. Sol sta con̄ gabaon. et luna
sta con̄ vallē ailon. Fortassis dic
aliquis ideo nō potāt emi. q' nō
potāt inueniri. Et si potuisset neq
qm̄ ideo vllo p̄cio posset ɔparari
quo q' totq mūdq neqbat pficere
hoc vnq illorꝫ verbo agebat. Nā cū
totq mūdq tpībq helie laborasset
per tres ānos et sex meses sitite
nec potuisset pluuiā impare. verbo
helie aperte sūt chatarracte celi. et
venit pluuia sr̄ faciem tre. Pelia
eximiū ꝓphetarꝫ hic volt intelligi

^ vtiqꝫ vm̄ est. q' nō potant in
to mūdo siles illorꝫ inueniri

et filios ꝓphetarꝫ. qui tpībq achab
et iezabelis fugati sunt. et q voluis
set eos iezabel interficē tūc tpīs
pauit eos qnquaginos abdias
in speluncis et in cauernis tere. vn̄
et meruit donū ꝓphetie iux qd' dn̄s
dic in euanio. Qui recipit ꝓpheta
in noīe ꝓphete. mercedē ꝓphete acci:
piet. Et hi omēs testiomio fidei pbati
nō acceperūt ꝓmissiōz deo p nobis
aliqd puidente. ne sine nobis con:
sumarent. Qui sunt isti qui testio:
nio fidei sūt probati. n' omēs sciq
nūati ā mēorati. quorꝫ tā clara
et laudabilis fides ɔmēorata est.
stelle viz firmamti. frem hoies. et
celestes angeli viui lapides et sple:
dide margarite. quorꝫ opa q' egerūt
fidē eorꝫ confirmāt. quoz abs fide
īpossibile est deo placere. Testiōīo
itaqꝫ fidei fuerūt probati hoc ē opa:
coē sancta que p fidē opabāt laude
digni inuenti sunt. Fides enī illorꝫ
opibq mūdis declarabat. Sꝫ cū
ita essent pfecti repmissioz non
acceperūt. dicit go aliqs. Quid eis
profuit deo seruire si hactenq sine
p̄mio manet. Adhuc qppe mōtali
carne circūdati magnū p̄miūm
preperūt. videndi sꝫ deū qꝫ cogno:
scendi. multa qꝫ mirabilia patrandi.
Nunc vero gestiūt in aīa in bn̄ne
regni celestis ineffabili leti a per:
fructes. Sed et videaq qd' iohīs de
illis in apoc sua dicit. sic qꝫ nob
maifestabit. qꝫ pmissioz nō acce:
perūt. Vidi inqt iohīs sub altari di
aīas interfectorꝫ ꝓpt' verbū dei qd'
hebāt et clamabāt voce magna
dicētes. Usqꝫ quo dn̄e sanctq et verq
nō iudicas et vindicas sangnē
nrm̄ de hiis q' hitant in tra. Et date

sint illis singule stole albe. et dctm
est eis vt requiesceret tempq adhuc
modicū donec impleatr nūq 9suoz
et frm illoz. Singulas stolas mō ha:
bent aīe sanctoz de sua īmortalitate
gaudentes et de felicitate qua fruūtr
exultantes. Binas stolas hēbūt cū
in gnali rsurcōe receperint īmortalite
et īcorrupcōz in corpe. quā mō solum
hnt in aīa. Hanc ergo pmissioz nōdū
receperāt de qua ysaias dic. In tra sua
duplicia possidebūt. s. p9 gnalē rsu:
rectioz. Et reuera ita dignū est. vt
qui in corpe et aīa deo seruiūt in
corpe parit et aīa rmunacōz recipi
ant. Sed qz sr. deo p nob aliqd me:
li9 puidēte ne sine nob 9sūarentr.
hoc est pfectioz 9seqrentr illi. more
huāno agitr. Verbi gra sic qdā filij
reuertētes de agro dicūt patri.
pater laborauī9 hodie. estū solis
ppessi sum9. temp9 est vt tribuas
nob refectioz. Et ille eis rndeat
Sustinete parūper. quousqz veni:
ant omēs fes vri. qui silr laborat.
et tūc cū eis plenissīe epulabimini.
Sic omipēs de9 qd cōmo egit. dū nō
dedit electis īmortalitate in corpe.
vt maior glia mai9 qz desiderium
esset cū omēs gnalr in die iudicij
binas stolas accipiāt. Et hoc est
qd dicit. ne sine nob qui adhuc h
regnamr pfectioz 9seqrentr in re
surrectione corpoz. xii

Ideo qz et nos tantā hntes
īpositā nubē testiū. depon:
tes oē pondq et circūstans
nos pctm per paciaz rcurrām9 ppositū
certamē. Nube testiū appellat mt:
titudinē priarcharz et pphetarz
religqz qz fideliū et testes fuere per:
fecte fidei. Testes eciā filij dei que
pdixerāt venturū in mūdū. qui
bn nubes vocantr p altitudine
ac multitudie meritoz. sic eīm
a sole nubes illūiatr. ei9 qz calore
pfunditr. sic qz p9modm trā cale
facit et plerūqz imbri ficat illaz.
plerūqz corruscacōes emittit. ita
vt illi sancti patres a vero sole ca
lefacti atqz illūiati suo exemplo
corda hoim calefaciūt atqz illu:
nāt suo qz tpē pluuiā emiserāt
verbis et coruscauerāt miraculis.
Imposita est ergo nob in exluz
tam magna nubes testiū. vt fidē
illoz et imitari opa satagam9.
quapropter sim9 deponētes oē pondq
viciōz per pniaz. somnū qz pigri:
cie et cogitacōes infimas. Per hoc
autē qd subdidit. Et circūstās nos
pctm sim9 deponētes. ondit iudeos
ex oī pte a diabolo tēptari desideriisqz
carnalib9 deseruire. multisqz pec:
catis abūdare per paciaz certam9
ad ppositū nobis certamen. vt sic
illi sustinuerāt pacientr aduisa h9
seculi. ita et nos sustineam9. Non
dix addam9 cursui mō aliqd sed
in eodē manentes currām9 ad desti:
natū nobis certamē. iuxa qd pphta
ait. Viā mādatoz tuoz cucurri.
In pnti etem seculo in certamīe
sum9 positi cōn vicia carnis. cōn
demones. cōn falsos fres. et necesse
est vt pacientr rcurram9 sic expleāq
certamen istud. qtes puenire possim9
ad pmissū certaminis pmiū. Aspi:
cientes in autorē fidei et 9summato:
rem ihm. qui pposito sibi gau° su:
stinuit crucē 9fusiōe 9tēpta. Sicut
filij parētes et discipli magros īstu:
dio opis atqz ītamīb9 attēdunt

in formantes mente ex parte doctorum sumentes quasdam regulas ab eis per visum. ita et nos si volumus vivere et discere ut bene curramus ad auctorem sui consumatorem ihesum xpm attendamus qui dixit nobis. discite a me quia mitis sum et humilis corde. Et alibi. Si me magistrum persecuti sunt et vos persequentur. Et si patrem familias beelzebub vocaverunt quanto magis domesticos eius. Attendamus ergo in xpm et accipiamus in illo exemplum pacientie qui dixit. Qui perseveraverit usque in finem hic salvus erit. Ipse namque est auctor fidei et consumator. Auctor fidei est nobis quia ipse nobis fidem infundit. Non enim possumus credere nisi ab ipso pervenimus. Unde ipse fidelibus dixit. Non vos me elegistis. sed ego elegi vos. Ipse consumator fidei suae perfector est. quia consumatorem sui perfectorem nobis prestat in hoc. ut in fide perseveremus. sed in hoc est perfectio fidei. quia dat voluntatem atque possibilitatem perficiendi bonum. quo ipsa fides exornetur. Nam fides sine operibus perfecta non est. mortua enim est. In illo enim omnibus perfectiorem hemus. qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem. Ipse filius dei proponens sibi. hoc est in prima sua statuens gaudium resurrectionis atque ascensionis in celum totiusque glorie quam recepit post resurrectionem sustinuit crucem propter hoc quod in postremo videbatur sibi profuturum confusione contempta. hoc est pro nihilo deputata verecundia. quam sine erubescentia et verecundia id est obprobrium sustinuit. Gaudium namque maximum fuit illi quod pro nobis est passus. ut voluntatem dei patris impleret. post quam postea potestatem super omnem creaturam accepit. Unde ipse dixit. desiderio desideravi hoc pascha manducare vobiscum. Si ille igitur. qui nullam habuit necessitatem ut crucifigeretur et crucifixus est propter nos. quanto magis iustum est nobis omnia fortiter tolerare. Ad hoc itaque dominus apparuit in carne. ut humanam vitam admonendo exercitaret exemplum prebendo accenderet. moriendo redimeret et resurgendo repararet. propter hoc enim moriebatur ut doceret nos nihil existimare gloriam quam ab hominibus differtur. Atque in dextera dei sedet, hoc est in prosperitate vite eterne et in plenitudine paterne maiestatis. si non esset alia promissio et exhortatio. istud solum exemplum debuerat sufficere. quod in hoc loco de xpo ostendit apostolus ad proficiendum et persuadendum omnia adversa patienter tolerare. ut cum xpo mereamur consedere in gloria. Recogitate enim qui talem sustinuit a peccatoribus adversus semetipsum contradictionem. ut ne fatigemini animis vestris deficientes. Omnia adversa que xpc sustinuit a iudeis plagas quoque irrisiones. sputa. colaphos. alapas. blasphemias ipsamque mortem apostolus solo nomine contradictionis ostendere voluit. Rememoramini inquit xpm qui tanta ac talia sustinuit contraria pro peccatoribus. qui peccatum non fecit ut vos qui peccatores et transgressores esse dinoscimini. non fatigemini deficientes in animis vestris sed imitando illum sustinete similia patienter. Adversus semetipsum sustinuit xpc contradictionem et dimisit illos secundum quod voluerunt facere contra se. nihil eis contradicens. Portat eos ne deficiat in contradictionibus aut tribulationibus dum usque ad martirium et sanguinis effusionem adhuc non pervenerit. Unde et subdit. Nondum enim usque ad sanguinem restitistis adversus peccatum repugnantes. Ac si dicat et si amisistis facultates terrenas expoliati a contribulibus vestris.

tn morte no sustinuistis adhuc enim
viri estis. usque ad sanguine resistit
pugnans adversus peccatum. qui pro veritate
fidei adversus infideles pugnat usque
ad morte sic sancti apostoli corporis sui cruces
sores fererent. Nam infidelitas peccatum
maximum est. dum aut quis non vult
decipe aut blandiciis aut tormentis
pugnans pro fide contra infidele utique
adversus peccatum repugnat. Potest etiam de omni
peccato intelligi de mala viz suggestione
et prava voluntate inmundoque desiderio
quibus qui resistit non consentiendo
eis adversus peccatum pugnat. Obliti
estis consolacionis que nobis tamquam filiis
loquitur d. fili mi noli negligere disciplina
domini. neque fatigeris dum ab eo argu-
eris. Sapiencia dei patris que per salomonem
loquebatur interea etiam hoc protulit per
os illius quod beatus apostolus modo in exemplum
assumpsit hortans iudeos ne de-
ficiant in tribulacione. que a domino agun-
tur causa probacionis. dicit ergo fili
mi noli negligere sive negligenter
ducere disciplina domini. disciplina dicta
est a discendo que alio nomine correctio
morum potest appellari. dum enim quis an-
gustiis tribulacionibus que affricitur. non
debet fatigari nec deficere. sed potius
paciens portare recogitans. quia
a domino corripitur. Quem enim diligit
dominus castigat. flagellat omnem filium
quem recipit. Ideo hec testimonia po-
suit apostolus. ut sicut filii a patribus suis
flagellantur ut digni sint ad here-
ditatem paterna accedere. unde et ple-
rumque stare tota nocte in frigore
iubentur variisque modis excoquuntur
ita et isti similiter correctiones a domino
alacri animo sustineant ut ad veram
hereditatem perpetue patrie mereantur
Quia cum angelo non cum domino fuit locu-
tus ostendit beatus stephanus in concione
sua quam habuit cum iudeis. Hic est

ingens moises qui fuit cum angelo.
qui loquebatur ei in monte sina. Qual
aut non fuit datum in tremore neque
comminacione a deo. alacri animo sustineant.
sed affectu paterne pietatis. Sunt
enim multi qui in prosperis domino servi-
unt. sed tamen in adversis excedunt.
hi tales non sunt adhuc perfecte
probati ad hereditatem captandam.
unde apostolus quem in prosperis bene vivere
docuit. ne in correpcione deficiat ho-
tatur. quo filium quem diligit dominus ad
hoc ut herede illum regni celorum con-
stituat castigat illum variis diver-
sisque modis et flagellat aut in fir-
mitate aut paupertate aut persecucione
aut tormentis omnem filium quem recipit
secum in gloria. Notandum autem quia
non omnis qui flagellatur filius est. sed
omnis filius flagellatur. quem ergo sanctorum
ab hoc seculo ad hereditatem superna
legimus pervenisse sine flagellacione
divina. quapropter tanto minus dum
flagello fatigamur murmurare de-
bemus. quanto certius in eo paterne dile-
ctionis affectum sentimus. unde ipse
dicit. Ego quos amo arguo et ca-
stigo. At vero multi flagellantur
ut antiochus et herodes non ut
ad hereditatem assumantur. sed ut
hoc demonstretur ex parte que mala
passuri sunt post mortem. In disciplina
perseverate tamquam filiis tamen vobis se
nobis offert deus scilicet ad hereditatem
patrie celestis. Ac si dicat. Melius
est nobis per disciplinam et correpcionem
que affectu paterno agitur transire
ad celeste hereditatem quam extra discipli-
nam esse sicut qui ad penas descende-
re inferni. Putatis enim quod odio vos ha-
beat ac derelinquit deus per hec que
passuri estis si hec non pateremini tunc
magis tunc magis vos hoc cogitare
competebat. Nam si flagellat omnem filium

quem recipit. qui nō flagellat̄ sn
dubio nō est ī nūo filiorū· Hiis ver
bis ostendit eis. qꝛ vm̄ putabāt
se derelictos esse· inde magis tūc
dere poterant diligi ab illo. Quis
em̄ filius quē nō corripit pater.
Solet aliquociens prs familias fi
lios alienos neglige͂. suos vō ca:
stigare et corripe· ne hos opprimat
mala negligentia· Nullꝰ est prs
sapiens qui nō corripit filios de
linquētes. et aliqn̄ bona agētes
increpat vt ad meliora accēdātur.
Vnde et heli· qꝛ et filios nō corri:
puit. nō meruit coheredes sacdo:
cij post se relinqre· Qꝫ si ex̄ disci
plinā estis. cū ꝑticipes sūt oēs boni
filij vel prēs sanctificꝰ nūati· Er:
go adulterini et nō filij estis· Qꝛ si:
quis ex̄ disciplinā dn̄i manet. cū
discipline participes facti sūt boni
filij ꝑtinētes ad hereditatē celestem.
adulterinꝰ filiꝰ est· nec ꝑtinet ad
hereditatē paternā. qꝛ nō est filiꝰ
libere. Cauete ne sitis adulterini
filij. Oīs em̄ infideles disciplinā
qꝫ dn̄i negligentes adulterini et
non filij reputant̄. Dein̄ prēs qde
habuiꝰ eruditores et reuerebamur
eos. nō multomagis obtpabimus
patri spirituū et viuemꝰ· Dein̄ sp co:
siderare debemꝰ. qꝛ prēs habuiꝰ eru
ditores et timebamꝰ eos. nōne
multomagis obtpabimꝰ deo pri
spirituū et viuemꝰ in gloria eterna·
Pater spirituū vel creatō aīaꝝ dꝰ
omnpꝰ est. qꝛ oīa creauit pmꝰ ex nihilo.
Deinde vero ex elemētis corpa hoīm
alioꝝ qꝫ aīaliū. Aīaꝫ vero hoīs ex ni:
hilo creauit et creat adhuc. Non est
putandū qꝛ aīa pars deitatis sit. quō
deitas nō est creata. aīa vero creā
est. Jdcirco aūt oīpotētē dn̄m creatorē
aīarū appellat nō corpꝰ cū oīm creatō
sit. qꝛ corpus nrm̄ ex semine patno
simul qꝫ matno conficit̄. Anima vō
semper a deo ex nihilo creat̄. Si inqt
prēs carnales timebamꝰ a qbus
tpalit̄ erudiebam̄. vt heredes illoꝝ
fieri mereām̄. qnto magis creatori
aīaꝝ obedireatꝫ obtpare debemꝰ.
vt cū illo in gliā etne btitudīs viuāꝰ.
Nec solū mō differeñ est inter eos
ꝑpt̄ distrēcoꝫ ꝑsonaꝝ. qꝛ isti terreni
ille celestis est. sed etiā ipā cau discī:
pline atꝫ erudicōis. Non em̄ ad eam
causā. vel ad res ipās spūales erudi:
unt. sed ad id qd̄ eis videt̄. sic apls
manifestat dicēs. Et illi qdē patres
carnales ex quoꝝ semīe corpa suscē
mꝰ in tpē paucoꝝ dieꝝ. fꝫ in suā
volūtatē erudiebāt nos. Hic autē
prī viꝫ spirituū ad id qd̄ vtile ē eru:
dit nos. hoc est ad salutē et vtilitatē
aīe nrē in recipiēdo sctificacōeꝫ eiꝰ.
Illi quidē prēs carnales ad hoc eru:
diunt nos. vt ipī simꝰ vtiles scdm̄
suā volūtatem que in oībꝰ non est
vtilis. Deus vero omnpꝰ ad oīa vtilia
nos instituit. vt salutē aīe nrē ꝯseqm̄.
et ꝯcipiamꝰ sctificacōꝫ eiꝰ viꝫ vt sīꝰ
sancti sic ipse scdm̄ quedā modum
iux̄ qd̄ ipē dicit. Sancti estote qꝛ eo
sanctꝰ sum. Ad hoc inqm̄ erud̄t nos
et castigat vt nos efficiat dignos
suis munībꝰ. Vnaqqꝫ etem̄ gens
scdm̄ suā volūtatem erudit filios
suos sic consuetudo fuit romanoꝝ
suoꝝ filios erudire in re militari.
Grecoꝝ litis instituē suos. Oīs aūt
disciplina in pn̄ti quidē vide͂ nō
esse gaudij. sed meroris. Pꝰ autē
fructū pacatissim̄ exercitatis ꝑ eā red
det iusticie. Oīs inqt disciplina tam
huā qm̄ diuia tc̄ qn̄ discit̄ nō vi:
det̄ esse disciplina gaudij fꝫ merors.

Bibl. acad. Ingolstad

Ideo aut oez et diuinaz et huanaz
disciplinā noiauit. qr quicqd disci:
tur disciplina vocat. Idcirco aut
in pnti nō videt disciplina gau:
dii sed meroris. qm flagellatur.
sepissime contingit de quo id ai
git. Sustinet famem patit frigq.
oem qz laborē. At uero cū puenit
ad pfectioz gaudet. letat. gtissiaz
mercedē recipit sic apls dicit. pq
inquiens cū puenerit ad culmen
pfectionis reddit eadē disciplia pa:
catissimū fructū iusticie exercitatis. x
per eandē disciplinā pbatis atqz
pfectis. Fructū aut pacatissimum
vocat atz gtissimū vel acceptissi
mū. rmunacoz quā pcipiūt hi q
per eandē disciplinā exercent atz
pbant. Verbi grā Romani tirones
qui in disciplina rei militaris sūt
exercitati multa contria pm sustin:
tes. pq gauisi sunt monarchiā totiq
mūdi possidētes. Alit intelligēdū
de hiis qui in disciplīa dina affli
gunt. qui pmia etna recepti sūt.
sic sci apli mres et doctores ecclie.
propt qd rmissas manq et soluta
genua erigite. et gressq rectos fa:
cite pedibq vris vt nō claudicās
quis ēret. magis aut sanet. pter
qd qr discipline mercedis pmiuz
reddit. gaudiū subseqt. Vel pptea
vt possitis hereditatē etnā cū bonis
filiis pcipe. Remissas manq a bo:
no ope et torpentes ocio pygricie
et soluta genua erigite ad bona
opa agenda. Per pedes aut et ge:
nua debeq accipe opa sic et pmag.
Per gressq aut intellectū itencoez
qz mentis. Et est sensq. talia opa

agite. que pfectū intellectū habe:
ant. que bona intencoē fiant.
Recte inquit ambulate ne clau
dicatio accrescat. s pociq ad re:
ctitudinē erigat. Remissas ma:
nus et genua soluta mādat eri:
gere sic et ysaias pcepit. d. Confor
tate manq dissolutas et genua
debilia corroborate. vt nō claudi:
cans quis ēret. x nō hesitās quis
in fide bonisqz opibq ēret a via
rectitudīs magis sanet apcibq ac:
cedendo recte in deū. Ac si diceret
Qui nō credit recte. meliq ē vt fir:
miq et tenatiq credat. qtq oibus
modis inueniat medicinā aie sue.
Hiis aut verbis hesitacoes eorū
tangit ad hoc. vt sine aliq dubita
tioē credet in eum. Pacē sectamī
cū oibq scis bonis. et scimoniā sine
qua nemo videbit deū. Plima
qdē sūt. q formā distrecoz qz xpi:
anitatis ondūt. sed pociq oibus
ac meliq caritatis mutue affectq
pax qz que hoim corda consciat.
quapp dicit ipā veritas. pacē
relinquo vobis. Et iterū in hoc
cognoscent omēs. qr mei estis di:
scipuli si dilectioz habueritis ad
inuicem. propterea etiā dic aplq
pacē sectamī cū oibq bonis. Pa:
cis aut noie intelligenda ē dile:
ctio et concordia. Sanctimonia
aut dr castitas mentis et corpis.
Ac si dicit. Ita diligite omēs bo:
nos vt vosmetipsos. et sit int vos
castitas sui mūditia mētis et cor:
pis. qm sine pace et scimoia nēo
videbit dnm. Beati em pacifici.
qm filii dei vocabūt. Beati mūdo
corde. qm ipi deum videbunt.
Contēplantes ne qs desit grē dei.

Et dicit contēplantes .i. diligen
ter attendētes atq3 consid'ātes
ne quis vrm̄ desit grē dei. Sicut
eis loqt̄ tanqm̄ cū viatorib9. q'
cū nilo et comitatu longa itinera
permeāt. quib9 solet dicē is qui
preest. Videte ne aliqs rmaneat
qui nō pergat vobiscū. Veluti si
dicēt. Non hoc tantū requiro vt
vos soli grām consēqmi patriam
q3 celestem intretis. sed etiā insipi
atis et cetos. Grām dic fidē spem
et caritatē. per quas meret̄ homo
grām dei inuenire. cū cū ceteris hēt et
reliquas. Seu grām dei dic remis
siōz pctōrz que nob' gratis datur
a deo in baptismo. Videte inqt
ne quis vrm̄ alien9 sit grē dei q̄
dat̄ in baptismate. vel a fide p̄ fcta
ceterisq3 virtutib9. Ne qua radix
amaritudīs sursū germinās im
pediat et per illā inqnēt̄ multi.
Radicē amaritudīs vocat volun
tatē malā p̄uā q3 intencōz vn̄ pro:
cedit pctm̄ amaritudīs. Nā sic ra:
dix amara dulces fruct9 nō pot
pferre. Ē sui silēs hoc est amaros.
sulphurē9 q3 fons aquas nō abi:
les ad bibendū. ita mala volun:
tas et intentio p̄ua malā opacōz
et pctm̄ amaritudīs aīe emittut.
quib9 impedit̄ iter ad patriā cele:
stem ascendendi. Atq3 p̄ illā malā
volūtatē de qua procedūt sciā ne:
quitie inqnant̄ multi. q3 modicū
fermentū totā massam corrumpit.
et vno pctōre multi coinqnāt̄. Ra:
dix em̄ amaritudīs spēalr̄ pctm̄
infidelitatis p̄t intelligi. vn̄ vno
pctō infidelitatis oīa opa q̄ potant
esse bona depuant̄. licet ad malā
volūtatē atq3 itencōz vt dixi9 referat̄.
Et cygnue pctm̄ amarū dixit esse.
qm̄ nil' est amari9 illo p̄ quā
fuit perpetratū. qd' experimento
cognoscit. qui post cōmissū delictū
consciē merore macerant̄. dira q3
satis amaritudīe consumūt̄ intm̄.
vt amaritudo ipi9 delicti ipm̄ itel
lectū ipcz q3 rōne aliquociēs sub
uertat sic de chain legim9 qui in
desperacōē ruit. Ne quis fornica:
tor aut p̄phan9 vt esau qui p̄pt
escam vendidit p̄mogenita sua.
Fornicator appellat̄ esau. qui cont̄
volūtatem patris et mris vxores
alienas duxit. Prophan9 autem
p̄e dr̄ irreligios9. q̄si porro .i. lōge
a phano et templo dei. hic autem
pro castrimargo sil illo qui vtile pro
inutili vendit. ponit̄. Ad' hn̄ con:
gruit esau qui fuit castrimargus
atq3 gulos9. vendēs p̄mogenita sua
pro vili cibo pro lenticula s3 ruffa.
P̄mogenita aut̄ isto in loco appellat̄
honor et dignitas sacerdocij. Ante
sacdociū em̄ aaron qd' a deo cstitutū
est in lege omīs p̄mogeniti sacdotes
erāt sic fuit sem q'et melchisedech
p̄mogenit9 noe fili9. Maiȝ etiā di:
gnitas erat hēre p̄mogenita. quod
de subā atq3 de hereditate paterna
maiorē porcōz sumebat. vestiū totz
q3 ornatu locupletior splendebat.
Vnde le' in genesi q3 rebecca accipi:
ens vestīmta esau valde bona que
apud se hēbat induit ea iacob. sic
q3 adduxit eū ad prēm. qui vt sen
sit odorē vestim totz q3 ei9 fraglan:
ciā dixit. Ecce odor filij mei. q̄si
odor agri. Ita q3 inter iudeos erāt
q̄d sectatores esau i fornicacōē atq3
castrimargia. reducit eis apl's ad. gen. 27

meoria facti esau. hortabs ut caueãt
ab oibus illis. ne quis illi silis for:
et. qui pro dilectione rex tpa:
liu usq ad vendenda sua pmo:
genita puenit. propria siquidem
negligen et cupiditate vendidit
honore que a deo pparat. et pro
parua re magna rem pdidit.
postremus effectus est q erat primus.
et qui erat secundus mansit pmus.
Saluote. i. quo et pus cupiens he:
reditare bndictioz reprobatus est.
sz a deo. Narrat historia gen. qr re:
uertens de agro ut oparit se p:
uentu a fratre ad bndictioz pris.
dixit cu lacrimis et magno clamo
re. Num una bndicoz habes pater
bndic etia et m. Cui isaac. dnm
tuu illu constitui. et ultra fili mi
tibi quid faciã &c. Tandẽ victus isaac
clamoribus illius dedit ei bndictioz
de diuiciis huius seculi. et ut his que
terra pfert abundaret. d. In pin:
guedine tre et in rore celi d'sr
erit bndictio tua. Apparet ergo
qr cu voluisset hereditare pater:
na bndictioz dignitate viz sa:
cerdotij recipe qua iam amiser:
at. necnõ et sitate pris respu
pheie pcibus ipedientibus. ad hoc
em pductus est ut exploraret a deo et
fraudaret a fre bndictione prna
Unde et se. Non em inuenit pnie
locu quãq cu lacrimis inqsisset ea.
Quare nõ inuenit pnie locu. i. veni:
am per pniaz qua cu lacrimis que:
siuit &c. Quia ita nõ qsiuit ut dbut.
Lacrime em ille indignacoes fuerũt
pocius amissi honoris et rancoris
cõn frem quã humilitas ve penitẽe
Un et dixit veniat dies luctus pris
mei ut occidã iacob frem meum.
Quapropter quãq cu lacrimis inqui:
sisset eam ia ad illu locu bndictois
nõ potuit puenire ut frater suus.
Ita em debuerat penitere sic de petro
legimus. q cu omnino negasset egressus
foras fleuit amare. Parco illi re
missu est tam grande pctm. quo
sic debuit pniaz egit. Nõ em accessi
sistis ad tractabile et sensibilem
igne et turbine et caligine et pro
cella et tube sonitu et voce vboz.
Apostolus est illoz qui opacões faciut
ut alteram partem deprimat atq ex:
tenuet. ut res alterius partis emi:
neat. Sic et apls ex opacoe illoz
qui fuert in veteri testamento nra
maiora ont et clariora mãsuetio:
ra qz et meliora atq admiracoe
digna. Facit em nuc differenciam
inter xpm et moisen int euam
et legem inter celu et monte sina
inter aspersioz sanguinis legalis
et emudacoz sanguinis xpi. Multu
meliora sunt ista qm fuissent illa.
Ibi em umbra geslebat. hic veritas
tenetur et pandit. Non accessistis
ad tractabile et accessabile igneq.
i. nõ accessistis ad visibile et pal
pabile lum ignis. q visu corporeo
tractari possit. Sic de veti iudaico
pplo legimus. si ad iuisibile et icopr
hensibile deu. Hec in monte sina
facta refert. qn data est lex ignis
viz. turbo. caligo. pcella. tube sonitus
et vox verboz. Visus est inqt dns
in monte sina. Turbo est ventus
validus auferes stipulas et leuia qq
pulue fre iuolues. plerq qz etiã attol
lit que ponderosa sut. Caligo est

xii

tenebrositas fumi et ignis procella
tempestas et pluuia. Facta sunt autem
ista quando lex dabatur. vt corda iudeorum
prona ad peccandum conterentur. ne ipsam
legem auderent transgredi. Unde et tre-
motus extitit ibi. vt ipsi ex toto ter-
rore perculsi. ad dominum celorum confugium face-
rent. Tenebre autem sunt caligo obscuri-
tatem ipsius legis designant. turbo com-
motus ventorum comminacionem ipsius legis
que dicit Si quis hoc vel illud fecerit occidatur.
procella ipsam vindictam. Tube sonitus
presenciam et aduentum dei omnipotentis.
Unde idem apostolus alias dicit. In iussu et
in voce archangeli et tuba dei de-
scendit de celo. per tubam autem intelligitur
ipsa vox angelorum. Non enim est putan-
dum quod enea aut cornea tuba dei
angeli inceperint. Vox quoque verborum
non ipsius dei omnipotentis intelligitur sed ange-
lorum. per subiectam enim creaturam hoc
est per angelum loquebatur deus ad moi-
sen. Nam quod non esset vox dei dominus
demonstrat in euangelio loquens iudeis.
ac d. Neque vocem eius audistis. neque
speciem eius vidistis. Scilicet Cuius vocem
tubarum et angelorum qui audierant
extimuerunt se ne eis fieret verbum. Et ne
loqueretur eis. Non enim portabant quod
dicebatur ad eos. hoc est non poterant
ferre vocem angeli pre timore. Unde di-
xerunt moisi. loquere tu nobis non loquatur
dominus nobis ne forte moriamur. Nimio
enim timore fuerant perculsi. videntes
totum sina montem fumigare. procellas atque
tonitrua et voces tubarum. Et si bestia
tetigerit montem lapidabitur vel gran-
dinibus celitus missis. Sic enim preceperat
dominus longe se faciant filii israel de
monte. quo si homo aut aliqua bestia
accesserit ad montem lapidibus gran-
dinis interficietur. Et ita terribile
erat quod videbatur. quia vt neque auderet
audire neque accedere ad montem. Moi-
ses vero dixit illis diebus. exterritus
sum et tremebundus. Si famulus et
dilectus domini moises exterritus est. quid
de aliis iudeis dicendum est. Sed
accessistis ad sion montem et ciuitatem
dei viuentis ierusalem celestem. Ex superioribus
ista verba pendent vbi dictum est.
Non accessistis ad tractabilem et ac-
cessibilem montis synai. sed
accessistis ad sion montem. Cetera
per parenthesin dicta sunt. per sion
autem que interpretatur specula et ierusalem
que interpretatur visio pacis vult intelligi
celestem patriam celicam vel senam
que constat ex angelicis choris
et hominibus iustis non ex reprobis. ad
quam acceditur fide et desiderio et
voluntate et caritate. Et accessistis
ad frequenciam sive multitudinem vel con-
gregacionem angelorum consociati illis id est
angelicis choris in fide consociandi
ipsis angelis iuxta quod dominus in euangelio
dicit. Erunt electi sicut angeli dei in celo.
Electos hic appellat iustos homines.
qui per bona opera angelicam vitam
quam imitantur accipere merentur. Et accesi
sistis ad ecclesiam primitiuorum qui scripti sunt
in celis. hoc est in libro celesti. Eccle-
siam primitiuorum debemus accipere apostolis
qui primi crediderunt deo. quorum fidei ya-
postolorum illi. hoc est isti quibus hoc scri-
bebat adiuncti sunt credendo et bona
opera operando ipsi et quorum nomina scripta
sunt in memoria omnipotentis dei. iuxta quod ipsa
veritas in euangelio dixit. Gaudete
quod nomina vestra scripta sunt in celis. Et

accessistis ad deum iudicem omnium et ad do:
minum ihesum qui dicit. pater non iudi:
cat quemquam. sed omne iudicium dedit filio.
per illum enim iudicabit deus pater non
solummodo iudeos. sed et omnes etiam ho:
mines. Et accessistis ad spiritum iustorum
perfectorum. Spiritum iustorum vocat spiritum
sanctum. per quem iustificantur omnes in
baptismate accipientes ab illo remis:
sionem omnium peccatorum. Et bene perfecti vocantur.
quia tunc iusti perfecti existunt dum ab omnibus
contagiis mundantur. Siue spiritus iustorum
dicit animas sanctorum. qui apud deum
probabiles extiterunt quibus coniuncti fu:
erant illi fide et desiderio. Accessistis
quoque ad ihesum mediatorem noui te:
stamenti. Dominus ihesus per hoc quod homo pa:
riter et deus est mediator noster est.
quoniam sicut moises mediator fuit inter
deum et populum verba dei referens ad
populum. rursus quoque populi ad deum secundum quod
ipse dicit. Ego sequester vester medius
inter vos et deum. Ita et dominus ihesus verba
dei patris retulit nobis. et modo nostra re:
fert ad deum vel ad illum interpellans
assidue pro nobis. Sic quoque sua passione
confirmauit nobis testamentum nouum.
Ad aspersionem quoque sanguinis accessi:
stis melius loquentem quam abel. more
legis aspersionis nomine emundationem
christi sanguinis intimauit. quod mun:
dicia que per sanguinem fiebat aspersio
vocabatur. Accesserunt ergo illi ad san:
guinem christi sicut ad emundationem. hoc est
ad passionem eius. quia fide passionis
eius mundati sunt. Sanguis autem christi
melius loquitur quam sanguis abel. quia
sanguis abel vindictam expostabat ho
micide fratris. sanguis vero christi vitam
et indulgenciam implorat suis per:
secutoribus dicente illo ad patrem. pater
ignosce illis. quia nesciunt quid faciunt.
vel certe melius loquitur. dum nos loquen:
tes facit quod ihesus ipse est filius dei. Vi:
dete ne recusetis loquentem quod est dicere.
cauete ne contempnatis ihesum loquentem
per euangelium suum. quoniam in dextera sedens con:
siderans quid vnusquisque verum agat. Si
enim illi non effugerunt recusantes eum.
qui super terram loquebatur. multomagis quod
de celis loquentem audiuimus sub audi non
effugiemus. Ac si diceret. Si patres nostri
vindictam omnipotentis dei non effugerunt
quia precepta illius preuaricati sunt fabricando
idolum que per moisen vel per angelum
data sunt illis. quorum verumque in terra
loquebatur. multo magis nos non
poterimus euadere vindictam ius si
precepta que per filium data sunt contemp
serimus. Illi in terra loquentem audierunt.
nos de celo. propter vnitatem persone quod
hic filius dei in duabus naturis dicitur
de celo loqui. In terra enim videbatur
loqui per humanitatem. sed erat in terra
et in celo per diuinitatem. Unde dicit
nemo ascendit in celum nisi qui de:
scendit de celo filius hominis qui est in celo.
Sic dum euangelium predicatur in terris
ipse nobis de celo loquitur. quare potius audi:
endus est multo magis quam moises.
Cuius vox mouit terram tunc. Scilicet
quando data est lex nunc repromittit.
dicens. Adhuc semel ego mouebo non
solum terram. sed etiam celum. Ipse quoque tunc
iussione mouit montem sina et
terram in circuitu eius vbi populus sta:
bat quando moisi dedit legem. ipse nunc
repromittit non partem terre mouendam
a se. neque ipsam totam terram solummodo.
sed etiam celum. Unde bene dicit semel

futur esse in die iudicii ondes. qa
nunquam iterum mouebuntur. vnde se.
Ad aut adhuc semel dicit. ondit
mobilium translacionem tanquam factorum.
vt maneant ea que sunt imobilia.
Ista motio celi et terre adinuocacionem
et melioracionem illorum pertinet. Terra
quidem appropinquante iudicii die motum
sustinebit. sed pariter mouebuntur
celi et terra et mutabuntur ab hac specie
in meliorem. iuxta quod apostolus alibi dicit
preterit figura huius mundi. Mutata
figura remanebit substancia. erit quia preterea
celum nouum et terra noua. Celum aut
hic non sidereum neque ethereum sed
istud aereum accipe. a quo aues
celi dicuntur. Itaque regnum imobile
suscipientes spe nunc in spe. quod per
cepturi sumus in re. habeamus graciam
per quam seruiamus placentes deo
cum metu et reuerencia. Regnum imo-
bile ecclesia est spiritualis que constat
ex angelis et hominibus iustis. Regnum
aut dei eterna ista est et regnum
ecclesie omnipotens deus est. hoc regnum
modo suscipimus in spe. tunc aut per-
cipimus in re. cum tradiderit christus re-
gnum deo patri. Idcirco aut imobile
appellatur. quoniam si celum et terra imo-
biliter permanebunt imortaliter incorrupte
et in commutabilitate in anima recipiet
regnaturi cum deo eternaliter. erat quia
ipsi regnum imobile omnipotentis dei et
regnum illorum contemplacio sancte trinitatis.
Et quia istud regnum imobile suscipimus
modo in re. hortatur apostolus vt habeamus
graciam per quam seruiamus deo placen-
tes illi. Graciam aut dicit fidem recta-
rum rem certam. caritatem perfectam. cum
operacione sancta per quam debemus
deo seruire cum metu timentes illum vt
dominum et iudicem omnium et cum reuerencia
diligentes illum vt patrem. Timere
enim debemus. ne et illic flagellemur
et per quod modo a regno separemur. Etenim
dominus meus ignis consumens est. deus
omnipotens ignis appellatur. non vt materiam
quam fecit consumat. sed quod exterius homo
attrahit rubiginem scilicet peccatorum. Non enim
illud consumit quod ipse fecit. sed quod
malicia hominum intulit. Agit et aliud
iste ignis deus corda scilicet hominum ad a-
morem dei accendit. de quo igne
veritas dicit. ignem veni mittere in
terram. et quid volo nisi vt ardeat.
Terra enim vocata sunt corda terrena.
que dum infimis cogitacionibus deside-
riisque terrenis versantur. a malignis
spiritibus quasi terra conculcantur. Sed
ignem dominus in terram mittit cum afflatu
sancti spiritus corda carnalium hominum ad
amorem dei et proximi accendit. Ergo
quia appellatur omnipotens deus ignis. scilicet
quia rubiginem peccatorum consumit. et
corda hominum ad caritatem accendit.
Sed post adhuc queri quia assistet igni
Atueero rundendum est. quia sicut ignis latet
in silicibus et petris. ita omnipotens deus
in creatura sua manet sed tamen non videtur.

Caritas fraternitatis
maneat in vobis quod est dicere.
ita diligite omnes sicut vosmet-
ipsos recogitantes nos habere vnum
patrem deum omnipotentem. vnam matrem
ecclesiam. sicut ex vno patre adam et vna
matre scilicet eua progenitos. Et hospita-
litatem nolite obliuisci. Non dixit
hospitales estote. sed hospitalitatem
nolite obliuisci. Fuerant enim illi
satis hospitaliter dediti antequam expolia-
ti propriis facultatibus. sed postquam enudati
sunt ex maxima parte propria substancia
erant iterum nimium tenaces. quapropter

hortat apl's eos. vt scdm possibi:
litatis modu. hospitalitatis offim
adimplerent. dicens eis. Hospi:
talitatem nolite obliuisci pstinaz.
hospitalitas aut hilari mente
et aio leto est agenda iuxta qd be:
atq petrus dicit. Hospitales inuice
sine murmuracoe. Et alibi hilarez
datore diligit deus. Per hac em
placuert quida deo. angelis ho:
spicio receptis vt abraha q merut
pmissioe de filio accipere. Et loth
qui liberatq est de excidio sodomoy.
vnde et ipe iudex oim dicturq e in
die examis. Quadiu fecistis vni ex
minimis meis m fecistis. Memtote
vinctoy tanq simul vincti. hoc e
sic optaretis nobis subueniri. vri
q meminisse si essetis vincti in car
cere. ita mtote illoy pro fide xpi. q
vinculati tenet viz tanq et uos sib
sitis vincti illis. Et laborancium
s mtote tanq ipi in corpe morates.
qd est dice. q in corpe adhuc estis
morantes. per qd expimento co:
gnostitis quid necesse sit laboratibq.
Memtote illoy qui laborat in do:
ctrina et opacoe sancta subministran:
do victu et vestimtu sic velletis vri
meminisse si talit laboraretis. p hoc
em q in corpe mortali manetis sic
et illi expimeto pbetis. q milicia
est vita hois sr tra. Et ho ad labo:
rem nascit sic auis ad volatum.
Honorabile cnubiu s sit i nobis
sic placet deo et thorq imaculatq.
Conubiu dr a cnubedo. Erat qda
tuc tpis qui cdemnabat nupcias
dicetes imudu esse coniugale cnubim
nec esse mudu posse a lecto coiugii
surgente. Vn beatq apls legittim
conubiu qd causa amoris filioy fit
no causa libidinis explende no sol
concedit. sed eciã dicit deo illud
placere. Honorale em cnubium
est amore filioy legitie vxorem
duce temporibq q certis ab ea absti:
nere. nec plres vxores hre qua in
inicio vt scriptura dic. Creauit deus
celu et tra masculu et femiaz dixitq
crescite et multiplicamini. In sequentibq
dr q futuri esset duo in carne vna.
hyq cemoi conubii thorq imaculatq
est. hoc est legitimq concubitq abs
fornicacois causa et imaculatq le:
ctus imaculati et illi inde surgetes.
hoc est macula pcti inde no trahen:
tes. Vn beatq augq eps dic i qda
loco. q legitimu coniugiu et thorq
legitimq sordes hnt qd amo in co:
mixtione seminis. sed pcti maculam
no hnt. Melius est em vxore legitiaz
duce. qua cu meretricibq fornicari.
aut eciã alioy vxores violare.
Si vero legitimu no fuit conubiu
neq amore filioy. sed causa libidis
explende. plerq fiunt vxores. ia
no est honorabile conubiu. neq
thorq imaculatq. Fornicatores
etem et adulteros iudicabit deus.
Fornicari em est quoqmo pollui li:
bidine q explere. Adulterare vero
est alterius thoru violare. Sz nuqd
omps deq solu mo fornicatores iu:
dicabit. hoc e damnabit pmissis
homicidis sacrilegis furibq aliisq cri:
minibq inolutis. e mime. Quare
g apls spear fornicatores et adul:
teros esse dixit. simiz q de homi
cidis sacrilegis. latronibq. pricidis
atq aliis pctoy pode gnalr n hesi
tacio e qn sint damnadi. d fornicatoribq

xiiii

vero et adulteris erant tunc temporis
qui dubitabant dicentes ad hoc factos
masculos et feminas ideo ut sibi coeant
ideoque non esse peccatum cum qualibet muliere
concumbere. quod omnino a veritate lon
ge est. Unde apostolus cum primo dixisset
honorabile connubium et thorum imma-
culatum placatum deo. mox subiunxit. quia
fornicatores et adulteros iudicabit
deus. unde si iuste iudicat fornicatores
et adulteros. si est connubium concessum
est. iuste fornicatores suppliciis af
ficiuntur iuste punientur adulteri. Sint
mores sine avaricia contenti presentibus.
mos est honestas vite et bene vive-
di gratia. Non dixit. nolite possidere
divicias. sed sint mores et vita et con-
versacio vestra sine avaricia. Avarus
dicitur avidus auri. videlicet qui tenax est in
largiendo et cupidus in accipien-
do. et qui manum habet collectam ad dan-
dum. et extentam ad accipiendum. de quo
omnino quidam sapiens admonuit dicens.
Non sit porrecta manus tua ad acci-
piendum et ad dandum collecta. forte
tassis propterea quia expoliati fuerant propria
facultate a non credentibus cupiebant
sub pretextu elemosine iterum con-
gregare divicias. ideoque admonuit
apostolus ut essent mores illorum sine
avaricia contenti tamen presentibus ne-
cessariis non cogitantes de futuro
iuxta quod alibi ipse hortatus fuerat di-
cens habentes victum et vestitum hiis contenti
simus. Et ne forte dicerent. quid
facturi erimus si necessaria defecerit
nobis de esse. sufficiencia. pro tunc conso
lacionem addidit. adhibens testimonium de
libro Iesu nave. ipse enim deus omnipotens
dixit. Non te deseram neque dere-
linquam post mortem moisi dixit dominus
Josue. Sicut fui cum moise. ita ero tecum.

confortare et esto robustus. non te de-
seram neque derelinquam. quod exemplum
sicut pertinet ad iosue. ita et ad omnem
electum qui spem suam in deo habet posi-
tam. Nulla enim racione mentitur. si in eo
spem nostram ponimus. Si ita est et nobis-
cum. Ut confidenter dicamus. dominus
mihi adiutor non timebo quid faciat
mihi homo. hominis nomine intelligitur non
solum carnalis quilibet adversarius.
sed eciam antiquus hostis qui homo appel-
latur. ab officio suo vocabulum sumens. eo
quod homines decipiat. sicut et christus leo ap-
pellatur propter fortitudinem. unde psalmista dicit.
Eripe me domine ab homine malo id est a dia-
bolo. Oportet ergo nos in omnibus tribulacionibus
seu temptacionibus hunc versiculum psal-
migraphi seu apostoli exclamare dicentes.
Dominus mihi adiutor non timebo quid faci-
at mihi homo. vel quilibet hostis aut adver-
sarius. Mementote prepositorum vestrorum
qui vobis locuti sunt verbum dei. quorum in-
tuentes exitum conversacionis imitamini
fidem. Omnes enim prelati et doctores
in quantum bona predicant. bona operantur.
audiendi sunt et imitandi. In quantum
vero non recte predicant. aut male vi-
vunt. nec audiendi sunt nec imitan-
di. Verbi gratia. Si recte predicat et bene
vivit audiendus est et imitandus.
Si vero neutrum agit non est imitan-
dus neque audiendus. At vero si recte
predicat licet male vivat. non est contemp-
nendus ut non audiatur. unde dominus dicit
Que dicunt facite. que autem faciunt.
facere nolite. Et quia ergo isti bonos preposi-
tos habuerant sanctos videlicet apostolos
eorum quoque successores hortatur eos. ut me-
mores sint illorum. eorum quoque conversacionis
considerantes exitum. hoc est perseveranciam
usque in finem in fide recta bonisque operibus

imitarentur fidem. Fidem autem firmitatem seu perseverantiam illorum dicit. Jhesus Christus heri et hodie ipse in secula. Ad istiora pertinet ista ubi testatus est dixisse deum: Non te deseram neque derelinquam. Poterat illi respondere: hoc non pertinet ad meum auxilium, quia non est nobis promissum, sed potius iosue promisit hoc deus. Ad hec apostolus: Nolite desistere; quomodo sic pertinet ad iosue ista promissio, ita pertinet ad vos, quia Christus Jhesus unius essentie existens cum patre, tunc temporibus ipse fuit, ipse est, ipse erit in secula. Noli te putare quod qui tunc temporibus fuit non sit modo. Idem enim qui fuit heri, idem erit et in secula. Heri autem preteritum significat tempus, hodie presens, secula vero futurum. Sic in termino tamquam diceret: ante secula, in secula et post secula permanebit. Sic de illo propheta dicit: Tu autem idem ipse es, et anni tui non deficient. Doctrinis variis et peregrinis nolite abduci. Doctrine varie et peregrine nova dogmata sunt hereticorum quibus abducunt et separant simpliciores a veritate fidei. Sectatores quoque iudeorum quod docent abstinendum a quibusdam cibis quos lex prohibet, quosdam vero conceditur. Quia ergo inter illos erant quidam carnaliter sapientes qui escarum observantie et differentiis seducebant quosdam abstrahentes eos a doctrina evangelica que dicit omnia esse munda mundis, allocutus illos apostolus ne illorum peregrina doctrina abducerentur. Quod apertius manifestat dicens: Optimum est enim gratia stabilire cor, non escis, que non profuerunt ambulantibus in eis. Optimum inquit et perfectum est stabilire et consolidare intellectum animi in gratia novi testamenti, ut habeatis fidem perfectam, credentes omnia munda mundis, non stabiliri in differentiis et observantiis

escarum, dicentes quosdam cibos mundos, quosdam immundos, que nihil profuerunt ambulantibus in illis observantiis. Post domini adventum omnia illa que in figura contingebant cessaverunt, et maxime post quam dominus dixit: Non quod intrat in os coinquinat hominem, sed omnia sunt munda mundis. Vidit siquidem deus cuncta que fecit, et erant valde bona. Melius est fidem retinere cum perfecto opere quam de differentiis ciborum disputare, reiciendo illa que deus munda creavit. Una quoque observantia perfecta est abstinere a peccatis. Nihil enim prodest abstinere a cibis si non abstinetur a peccatis. Nam licet gererent illi studium circa huiusmodi observantiones, nihil eis profuit, quia fidem non habuerunt. In hoc enim quod legem quidem custodiebant profuit illis. In hoc quod esca non vescebantur nihil utilitatis reperierunt. Habemus altare de quo edere non habent potestatem qui tabernaculo deserviunt. Legalem consuetudinem ad misterium spiritualem sensum quoque refert apostolus. Legis siquidem preceptum erat ut decima septimi mensis a festivitate pascali, festivitate videlicet propitiationis acciperent vitulum et hircum et immolarent eum intra castra. Sanguinem illorum animalium ferret pontifex in sancta sanctorum oraturus solus pro populo. Carnes vero illorum portarentur extra castra, ibi concremarentur; nec esse licitum alicui tabernaculo deservienti ex illis comedere. Spiritualiter autem ista duo animalia, vitulus videlicet et hircus, figuram tenent domini salvatoris. Ipse enim vitulus quem pius pater in regressione filii prodigi immolavit. Ipse et hircus qui pro peccatoribus oblatus est. Pontifex quoque ille qui cum sanguine illorum animalium

xiiij

intrabat sancta sanctorum oraturus pro populo. typum gerebat istius veri pontificis. qui cum sanguine passionis sue in interiora patrie celestis intravit oraturus pro fidelibus suis. Immolabantur autem illa animalia intra castra et carnes illorum extra castra comburebantur. quia et redemptor noster in ierusalem quasi intra castra imolatus est vocibus et iudicio filiorum israel. sed carnes eius extra ierusalem in cruce combuste sunt igne passionis. Non enim adiudicatus est morti clamantibus iudeis reus est mortis. crucifige crucifige eum. quod autem quantum ad illos pertinet imolatus est. quod marcus euangelista volens nobis ostendere ita esse dicit. Erat autem hora tercia et crucifixerunt eum linguis vero suis. Iam sexta hora in cruce elevatus est extra ierusalem ibi corpus eius combustum est igne passionis. Altare autem illorum iudeorum quod fiebat extra castra vel consumebantur carnes altare ecclesie est. ubi quotidie consecratur corpus christi. habemus ergo altare ecclesie ubi consecratur corpus domini. de quo non habent potestatem edere. qui tabernaculo corporis sui deserviunt. fornicatores scilicet adulteri. ebriosi immundi. et hii qui seminant inter fratres discordias. omnesque qui voluptatibus et desideriis carnis sue deserviunt. qui enim manducat indigne. iudicium sibi manducat et bibit. Quorum enim aliorum infertur sanguis pro peccato in sancta per pontificem. horum corpora cremantur extra castra. Hec quomodo ad dominum pertineat satis reor dictum. licet sic quia ipse est caput omnium electorum per carnes illorum animalium possunt intelligi omnes electi. qui extra castra conversacionis secularium carnaliumque hominum mortificando membra sua cum viciis

et concupiscenciis. sive martires pro christi nomine sustinentes omnia adversa et fervore spiritus sancti accensi consumunt in se quicquid fluidum atque libidinosum invenitur. ardent pariter amore dilectionis dei et proximi. dupliciter enim consumuntur extra castra. sive dum mortificant membra sua cum viciis et concupiscenciis ut diximus sive dum ad exemplum dominice passionis martirii palmam subeunt. iuxta quod beatus petrus hortatur dicens. christus passus est pro nobis. vobis relinquens exemplum ut sequamini vestigia eius. Infertur sanguis illorum intra sancta per pontificem. dum illorum vita laudabilis deo patri presentatur per verum sacerdotem ihesum qui est advocatus noster interpellans pro nobis. Et congrue per sanguinem vita accipitur. quia vita hominis in sanguine est. Sive sanguis illorum infertur in sancta. dum illorum anime cum triumpho passionis ad celestia deferuntur. Bene quoque in altari consumuntur. quia omnia ista sancti viri in fide adimplent. qua se credunt a deo remunerari. De his qui in hoc altari consecratur non habent potestatem edere qui tabernaculo deserviunt. quoniam ad ea que sive martires in fide perfecta sustinendo adimplent. non audent accedere hii qui carnaliter vivunt. et amore huius seculi tenentur astricti. Propter quod et ipse audivit misterium adimplendi. et ihesus ut sanctificaret per sanguinem suum populum suum in se credentem extra portam passus est. sic liber euangeliorum testatur. dominus extra portam ierusalem passus est in loco decollatorum qui vocabatur calvarie. Et ergo dominus umbram et figuram in veritatem converteret. quod de se suisque membris prefigurabatur suoque sanguine redimeret atque mundaret populum in se credentem. foris ierusalem passus est. Exeamus ad eum extra castra improperium eius portantes. Ea ergo dominus p.

nobis passus est. hortatur apostolus ut imi:
tem illum domini Ihesu christi qui extra castra passus
est ut nos sanctificaret egrediamur ad eum
extra concupiscentias carnalium hominum mortifi
cantes membra nostra cum viciis et concupi:
scenciis. imitemur eius passionem. martirium
pro illo sustinendo. hoc est enim improperium eius
portare. eadem que ille sustinuit pati.
Crux enim illius improperium eius videtur
esse paganis. nobis autem est sanctificatio
et redemptio. Exeamus extra castra despi:
cientes presencia amantes futura. contemp:
nentes visibilia desiderantes eterna.
Sequitur. Non habemus enim hic manentem civitatem
sed futuram inquirimus. Certum est quia in hoc mun
do non possumus habere habitaculum eternum.
neque civitatem permanentem. quoniam mundus
transibit et concupiscencia eius. quapropter debemus
tendere summis nisibus ad civitatem cele:
stem iherusalem quam habitatorem habet deum eternaliter
permansura. Per illum ergo offeramus hostiam
laudis semper deo. id est fructum labiorum confitencium
nomini eius. Per ipsum id est per christum debemus
offerre deo patri sacrificium laudis et graciarum
actiones pro omnibus bonis ab illo perceptis.
Ideirco autem graciarum actiones fructum la:
biorum vocat. quia eedem laudes et graciarum
actiones fructum premiorum merentur. Unde
apostolus dicit. quia ore confessio fit ad salutem.
Illi ergo pecudes offerebant. nos autem
nihil horum offerimus. sed solas graciarum actiones
deo offerre debemus. de hoc sacrificio dicit
psalmista. Immola deo sacrificium laudis. Benefi:
ciencie autem et communionis nolite obli:
visci. talibus enim hostiis promeretur deus.
Beneficiis dicitur homo largus et elemosinis deditus
Unde beneficiencia dicitur largitas elemo:
sinarum. Beneficiencie inquit et communionis
nolite oblivisci id est largitatis elemosi:
narum et communionis. quam communicare et par:
ticipare debetis aliis. ex facultatibus
bus vestris. nolite oblivisci. Si alii ve:
stras rapuere substancias. tamen ex
eis quas habetis elemosinas dare nolite
oblivisci. sicut propheta dicit. Beatus qui
intelligit super egenum et pauperem. Ta:
libus enim hostiis et muneribus elemo:
sinarum promeretur deus adipisci. unde
dicit propheta. Misericordiam volo et non
sacrificium. Non est considerandus pauper qui videtur
accipere. sed potius deus qui iussit dare.
Elemosina enim que datur a paupere lar:
gitur in terra. a deo recipitur in celo. Et
noli attendere quod hoc tibi sit reddi
turus quod accepit. tu enim terram dedisti.
ille celum reddet. temporalia dedisti.
eterna mereberis. Obedite prepositis
vestris et subiacete eis. obediendum
est omnibus de prelatis et predicatoribus
in quantum doctrina et mores illorum
sancte et pie existunt. Si autem a via
rectitudinis deviaverit sicut scribe
et pharisei non faciamus qualia agunt.
sed qualia dicunt. nisi forte in fide con:
trarii extiterint. Nam si in fide
contrarii extiterit. non solum vitandi
sed eciam fugiendi. At si bene docuerit.
discrepaverit autem moribus. audi christum
dicentem de talibus in persona scribarum
et phariseorum. Super cathedram moisi
sederunt scribe et pharisei. omnia ergo quecumque
dixerint vobis. servate et facite: secundum
vero opera illorum nolite facere. dicunt
enim et non faciunt. Pervigilent enim
quasi racionem pro animabus vestris reddituri
ut cum gaudio hoc faciant et non geme:
tes. Omnibus quidem prelatis et prepositis
obediendum est. nisi forte a veritate
fidei aberraverint. precipue tamen illis
qui pervigilant. hoc est sine intermissione
vigilant in predicacione in bono exemplo
et cura exteriorum solliciti existentes aliter

pro eis rōz reddāt. ideo subditi debe:
mus esse platis nr̄is qui solliciti sūt
de nobis vtpote pro nob̄ racōz red
dituri. vt cū gaudio hoc faciāt non
gementes. et vt cū leticia et hilari mē:
te curā nr̄i agant et nō cū murmuracio
et pturbacōe animi. quō plerūqz ma:
la aduersacio et inobedien̄ subiectoꝝ
ad amaritudiēz prouocāt aīos pre:
latoꝝ adeo. vt segniores atqz tristiōes
circa pfectū illoꝝ existāt. Sic obedi:
re debemus illis. vt in die iudicij cum
gaudio pro nobis rōz reddāt scarī
de pmio. et nō gemētes anxij d̄ mā
damnacōe. Hoc eīn nō expedit vob̄.
subaudi vt illi gemendo curā nostri
agant. vel pro nob̄ racōz cū tristia
reddāt. Orate pro nob̄. Hic sebiacz
elacōez q̄ mentis quorūdā pōtificū
destruit. qui tipo sebic inflati dedi:
gnant depcari suos subiectos q̄tus
pro eis orōz fundāt. si ergo ille qui ad
hoc a dn̄o vocatus est vt doctor et
magr̄ oīm gentiū fieret. nō est de:
dignatus petē q̄tus pro illo subiecti
eius orarēt. q̄nto magis indigēt plā
cij orarēt. q̄nto magis indigēt pla:
inuidia rapina. alijs vicijs ꝯspersi.
oroībus subiectoꝝ subuenīri sē. Confi:
dimus eīn q̄ bonā ꝯsciaz hēmus in
oībus bene volētibus conuersari. Culpa:
bat apls̄ a iudeis q̄ nō diligeret
gentē suā sed gentiles. ideo q̄ blāde
ac depcatiue alloq̄ illos ostendens se
bonā volūtatē hēre in oībus hoībus
hoc est in iudeis et in gentibus. Con:
fidimus inq̄t ego ac socij mei bonā
volūtatem nos hēre in oībus hoībus
bene volētes conuersai tā iudeos q̄
gentiles. Nolite ergo accusacōes aut
detractiones proferre. quō ꝯsciēn
nr̄a in nullo nos rephendit neqz
damnat. q̄ bonā volūtēz nō habe:
amus erga vos. Amplius autez de:

precor vos hoc facē quo celerius rest:
tuar vobis. volūtatis eīn mee est
venire ideo attente depcor vos pro
me orare vt cito desideriū meū im:
pleat venienda ad vos. Et nōndū
q̄ pmū postulat ab eis orōis suffra:
giū. ac deīn nō simplr̄ sed totaliter:
cōe et oī precibus studio piā orōz pro
eis ad dn̄m fundit inquiens. Deus
autē pacis qui eduxit de morte
pastorē magnū ouiū in sanguīe
testamēti etni dn̄m nr̄m ihm xp̄m.
Deus pacis isto in loco intelligitur
deus pr̄ a quo vera pax procedit.
qui ē amator pacis. et q̄ nos pacifi:
cauit per oīa sibi per sanguīē filij sui.
ipē eduxit pastorē magnū ouium
de mortuis et de sepulchro. qui locus
ppe mortuoꝝ est. Suscitās illū tercia
die. iuxta q̄d ipse filius approximquans
passioni orabat dicēs. Pr̄ clarifica
filiū tuū et suscita filiū tuū. Et quod
dic̄ eidē deus pr̄ in psalmo. Exurge
gl̄ia mea exurge psalteriū et chorus
oīm virtutū. Cui filius. Exurgā dilu:
culo. deus ergo pr̄ eduxit filiū suū de
mortuis hoc est de inferno. vel de
sepulchro. iuxta q̄d ppheta dixerat. Nō da:
bis sanctū tuū videē corrupcōnē. Et vt
ita dicam ipse filius suscitauit semet:
ipm̄ per potenciaz verbi. Sicut sic tota
trinitas creauit hoīem illū in vtero
virginali. ita tota trinitas eduxit illū
a mortuis. q̄m indiuisibiliter operant
ille tres psone. Magnus autē pastor.
dn̄s ihc̄ est. q̄ ad pascua vite et a:
mena virencia paradisi suas
oues pducit. ipse est pastor q̄ dicit
in euangelio. ego sum pastor bonus.
Oues eius sunt electi. de q̄bus ipse
dic̄. oues mee vocē meā audiūt
et sequūt me. et ego vitā etnaz do eis.

Aptet vos x pparet vos pfectosq3
reddat in oi bono vt faciatis vo:
luntate ei9. faciens in vobis qd pla
ceat cora se per xpm ihm. cui e glo
ria in scla seculoz amen. Deus in
quit pacis aptet vos in oi bono.
hoc est faciat vos aptos in fide re:
cta in doctrina in oratoe pfecta. vt
possitis ei9 voluntate pficere faciens
ipse in vobis qd placeat illi. A vob
eni nihil potestis boni here. n illo
pueniente et subsequente. iux qd pphta
exorat. d. misericordia ei9 pueniet me.
misericordia ei9 subsequet me. Apls q3
alias dicit. Deus est qui opat in
nobis et velle et pficere. Hec aute
oia per ihm xpm orat pficere. qm
p illu facti atq redepti sumus. et per
illu quicqd boni hem9 nob submi
strat. Cui gloria x deo pri et ihu
xpo in oia futura secula. Amen.
Amen afirmatio est pro eo qd est
fiat. vel ita est veru vt dixi. Rogo
aut vos fres vt suffratis verbu so:
lacij. etem per pauca scpsi vob. No:
ta q totam eplam vnu vm appel:
lauit. nec dixit rogo vos vt suffer:
atis patient vm admonitois q a
pusillanimes erat. sed verbu sola:
cij. hoc est verbu consolacois vm
adhortacois. Non eni scpsi vob
multa. sed pauca. ad coparacoe illoz
que vob dicere si pns essem. timens
vob oneri esse. Cognoscite fratre
nrm timotheu dimissu. Timothe9
coeps erat bti apli et adiutor in
pdicacoe q dic dimissu a se et ad
pdicacoz directu su ab athenis
vbi dimiserat illu. Fortassis apl9
pt etia intelligi q in carce rtent9
tuc fuit dimiss9 cu quo x timotheo

si celeri9 venerit videbo vos. Man:
suetiores eos vult redde dicens
se paratu venire ad eos. Salutate
oms ppositos vros et oms sanctos
Qui generalit oib9 hebreis hac eplaz
scpserat. ita gnalit oms salute vigi
optat. no solu platos. sed etia oes
subiectos. quos sanctos vocat. q a
sancti fuerat a baptismate. simul q3
eis blandit. du eos honorabilit sa:
lutat. qtis ani aduerteret se diligi
ab illo no ad oculu. s3 ex toto affe:
ctu mentis. Salutat vos d italia.
Apertissime his verbis nob innuit.
q rome hanc eplam scpserit. q
in regione italica sita est. Et sicut
doctoribus videt in carcere erat tunc
tpis. Gracie aut noie debe9 hic
accipe fide pfecta cu execucoe bonoz
opu remissioz q3 pctoz qm accipiut
electi tpe baptis. donu etia spus sci
qd dat in bapte tantu. qua ppositi
coz mag9 epoz. q oia gratis dant
a deo. Orat apls vt ista oia illi
qb9 scribebat possideret. Oremus
et nos dnm pia supplicacoe qtis
p suffragiu egregij sui apli mu:
neru hoz nos possessores in pnti
efficiat. fidem q3 qm docuit inte:
gerrime custodientes. bonisq3 opib9
exornantes ad ceplacoz sue
visionis xpo duce ptinge merea:
mur. p eunde dnm nrm ihz xpm.
qui viuit et regnat in vnitate spt
sci deus p oia scla seculoz amen.

Explicit explanacio siu expo:
sitio heimonis doctoris eximij
sr eplis pauli. Anno dni mille:
simoqdringetesiosepti agesimo
qnto in translacoe sci nicolai q
e dies nona mensis may.